

Anutu Täno Man

Tuma-Irumu Bible

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Ahäkahäk	4	Malakai	189
Yämagurani	49	Matiyu.....	191
Bämop Äma Epän	55	Mak	231
Namba.....	57	Luk	254
Baga Man.....	59	Jon.....	295
Josua	64	Aposoro.....	325
Rut	65	Rom.....	365
1 Samuel	68	1 Korin	384
2 Samuel	69	2 Korin	402
1 King	70	Galesia.....	414
2 King	74	Efesus	421
1 Stori	75	Pilipai	428
Jop.....	76	Kolosi	433
Sam.....	77	1 Tesalonaika	437
Sindaun	153	2 Tesalonaika	441
Saveman	154	1 Timoti	443
Aisaia	155	2 Timoti	448
Jeremaia	169	Taitus	452
Krai.....	174	Piremon.....	455
Esekiel	175	Hibru.....	457
Hosea	178	Jems	471
Joel	179	1 Pita.....	476
Amos.....	180	2 Pita.....	481
Jona.....	183	1 Jon.....	485
Maika.....	185	2 Jon.....	490
Habakuk.....	186	3 Jon.....	491
Sefanaia	187	Jut.....	492
Sekaraia.....	188	Kwawak Iwoḡärewani.....	494

Ahäkahäk

Anututä kunum kome pewän ahänkumäno unitäno manbiñam

1 Yäput peñpän Anututä kunum kenta kome pewän ahänkumän. ²Tänpäkañ kome u tänkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmäj uranitä uwäk tänjuk. Tänpän gwägu pähap terak uwä Anutu täno Munapik-tä punin jop kuñatkuk.

³†Tänpäkañ Anututä yänjuk; Yänewän! Yäwänä yänjuk. ⁴Yänenjirän Anututä peñyänjek u kawän tägañjuk. Kawän tägawäpäñ bipmäj urani ba peñyänjek yäpmäj daniñpäñ inigän inigän yepmañjuk. ⁵Ude yäpmäj daniñpäñ peñyänjek täno wäpi Kepma yän iwetkuk. Täñkañ bipmäj urani täno wäpi Bipani yän iwetkuk. Eruk, kome bipmäjpäñ yänenjirän edap kubä u tärenjuk.

⁶††Edap kubä u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäj daniwän! ⁷Ude yäwänä ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäj daniñjuk. Yäpmäj daniñpäñ punin kubä tänjukko gubam. Täñkañ kome terak umeinik. Ude tänjirän punin inigän, kome inigän tänjuk. ⁸Ude ahänjirän Anututä бага unitäno wäpi Kunum yän iwetkuk. Eruk, kome änenji bipmäjpäñ yänenjirän edap yarä u tärenjuk.

⁹Edap yarä u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Kunum gämoriken ume kubäkengän it moreñjirä kome kawuki ahäwän! Ude yäwänä ahänjuk.

¹⁰Tänpäñä Anututä kome kawuki täno wäpi Kome yän iwetkuk. Tänpän ume kubäkengän it moreñjuño unitäno wäpi Gwägu Pähap yän iwetkuk. Ude ahänjirän Anututä kawän tägañjuk.

¹¹Ude tänkañ Anututä yänjuk; Imaka yeri-yeri kome terak tädorut! Ketem mujipi nitek mebäri mebäri ba päya mujipi nitek mebäri mebäri tädorut! Ude yäwänä udegän ahänjuk. ¹²Kometä towinjirä ketem mujipi nitek doni iniken iniken terak, ba päya mujipi nitek doni iniken iniken terak ahänjuk. Ahäwäkañ Anututä yabäwän tägañjuk. ¹³Eruk, kome änenji bipmäjpäñ yänenjirän edap yaräkubä u tärenjuk.

¹⁴Edap yaräkubä u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Kunum terak kepma ba bipani yäpmäj danikta topän ahäwut! Unitä iwän kadäni, edap kadäni, orekirit kadäni api yänahäk täneñ. ¹⁵Tänpäñ kunum täno topän u ahänpäñ kometa peñyänjek imut. Yäwänä udegän ahänjuk. ¹⁶Anututä ude yänpäñ topän pähap yarä pewän ahänkumän. Kubä tañj

uwä kepma watäni itta, kubä täpuri uwä bipani watäni itta u yepmañjuk. Täñkañ guk bok pewän ahänjuk. ¹⁷Pewän ahänjuño uwä kometa peñyänjek imikta, bipani kepmeta watäni itta, ba bipmäj urani ba peñyänjek yäpmäj danikta u Anututä kunum gänäñ yepmañjuk. Ude yepmañpäñ Anututä yabäwän tägañjuk. ¹⁹Eruk, kome änenji bipmäjpäñ yänenjirän edap yaräbok-yaräbok u tärenjuk.

²⁰Edap yaräbok-yaräbok u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Ume gänäñ tom bumtainik, jirañ ahäwut! Täñkañ barak punin terak piñ kuñarut! Ude yäwänä udegän ahänjuk. ²¹Anututä gwägu tom tañj pähap ba imaka kuñat-kuñat ikek mebäri mebäri, wareñ täñpani mebäri mebäri gwägu gänäñ kuñat täkañ, ba barak mebäri mebäri pewän ahänjuk. Pewän ahänjuño u yabäwän tägañjuk. ²²Tänpäkañ Anututä man yeri nitek ñode yäwetkuk; In bäyañ weñpäñ gwägu tokñewut, ba barak imaka, bäyañ weñpäñ kome tokñewut! ²³Eruk, änenji bipmäjpäñ yänenjirän edap ket kukñi kudup u tärenjuk.

²⁴Edap ket kukñi kudup u tärenjirän Anututä yänjuk; Kome terak tom ñode ahänpäñ ini-ini bäyañ wewut; Tom yepmäj towikta yäwani ba tom ägwäri ba gämok kejima mebäri mebäri udegän bäyañ wewut! Ude yäwänä udegän ahänjuk. ²⁵Anututä tom ägwäri ba yepmäj towikta yäwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ude u pewän ahäwäpäñ yabäwän tägañjuk.

²⁶†Ude tänkañ Anututä yänjuk; Eruk, ninin bumik äma pena ahäwut yäk. Ude täñitna äma unitä gwägu tom ba barak ba tom yepmäj towikta yäwani ba kome terak irojän kuñarani, u kuduhtagän kañ yabän yäwarut. ²⁷††Ude yänpäñ Anututä ini bumik äma pewän ahänjuk. Ämani peñ webe peñ tänjuk.

²⁸Tänpäñ man yeri nitek ñode yäwetkuk; Intä kome mähem tänpän bäyañ wewäpäñ kome tokñewut. Tänpän tom gwägu gänäñ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuñarani u kuduhtagän kañ yabän yäwarut. ²⁹Anututä ude yänpäñ yäwetkuk; Ketem imaka yeri nitek kudup ba päya mujipi näñpani kudup u nakjinta peñ tamitat. ³⁰Tänpäñ tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuñarani unitä nakta tokän peyat.

³¹Tänpäkañ Anututä imaka kudup täñpewän ahänjuño u yabäwän tägagämäninik tänjuk. Eruk, kome änenji bipmäjpäñ yänenjirän edap 6 u tärenjuk.

† 1:3 2Ko 4:6 †† 1:6 2Pi 3:5

‡ 1:26 1Ko 11:7 †† 1:27 Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2

2 Eruk, kunum kome yarä ukät äboriye pähap pewän ahänj morenkuño unitäño manbiñam uba. ^{2† ††} Tänpäkañ edap 7 uken Anututä piäni täñkuko u tärenjirän edap uken itpäñ-nadäka orek itkuk. ³ Anututä edap 7 u ini kon täñ imiñpäñ ini pärik, kudupi api irek yänj yänjuk. Imaka kudup ahänj morewäpäñ itpäñ-nadäk tänpa yänpäñ orek itkuko unita edap u ini pärik, kudupi penjuk.

Adam kenta Iv täño manbiñam

⁴ Njowä kunum kome pewän ahänjkuño unitäño manbiñam. Yawe Anututä kunum kome pewän ahänjkuño kadäni uken päya ba ketem imaka mebäri mebäri kome terak nämo ahäwani. Yawe Anututä iwän takta nämo nadänj imiñjuk. Ba piäni täkta äma kubä nämo itkuk. ⁶ Tänpäkañ woñ tañi kome gänan naniktä ahänpäñ kome pähapta ume imiñjuk. ^{7†} Tänpäkañ Yawe Anututä komepäñ äma kubä gatänpäñ injami gänan irit täño woñ piänj iwatkuk. Piänj iwat-pewän äpmonjirän äma u imaka irit ikek ahänjuk. ⁸ Ude tänpäñ Yawe Anututä edap abani käda ketem piä kubä Iden komeken täñjuk. Piä u tänpäñ äma gatänjuk u Iden piä uken tenjuk. ^{9††} Tenpäñ Yawe Anututä päya mebäri mebäri kanjariñ ikekät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahänjuk. Täñkañ piä u bämpiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täño Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.

¹⁰ Tänpäkañ Iden kome bämpiken naniktä ume tañi kubä piäta gakñi imikta kuñjuk. Kuñkañ yäpmänj danipäñ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuñjuk. ¹¹ Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuñjat morenjuk. Kome uken gol mobä kome gänan itkuk. ¹² (Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Tänpäñ ukengän päya kubä umumi käbänj säkgämän ikek itkuk, ba mobä kanjariñ ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.) ¹³ Tänpäkañ ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuñjat morenjuk. ¹⁴ Täñ, ume kubä wäpi uwä Taigris. Unitä Asiria kome edap abani käda u kuñjuk. Täñ, ume kubä wäpi Yufretis.

¹⁵ Tänpäkañ Yawe Anututä äma gatänjuk u yäpmänpäñ Iden piä uken piä täkta, ba watäni irekta tenjuk. ¹⁶ Tenkañ äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Gäk piä ño gänan päya mujipi nitek it yäpmänj kukanj unitäño mujipi täga api näñpen. ¹⁷ Upänkañ Waki ba Täga täño Mebäri Nadäwani päya unitäño mujipi nämo inik näñpen! U nanpäñä kumäkinik api täñpen. U jop nämo gäwetat yänj iwetkuk.

¹⁸ Tänpäkañ Yawe Anututä yänjuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not täñkentäki kubä gatäwa!

¹⁹ Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepäñ täñkuko u kudup äma unitä wäp yämikta inamiken yäpmänj äbuk. Yäpmänj äbänjirän äma unitä yabänpäñ wäp ini-ini yämikjuk. Wäpi yämikjuk uwä wäpi ubayänj. ²⁰ Äma unitä ude

tänjukko uwä tom yepmänj towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduptagänta wäpi yämikjuk.

Ude täñjukko upänkañ täñkentäki ini bumik kubä nämo kan-ahänjuk. ²¹ Unita Yawe Anututä äma u täñpewän däpmon patguñ tañjirän äma unitäño järapi kuñjat kubä dätpänj toharipänj änenj täñpipiñjuk. ²² Ude täñkañ Yawe Anututä järapi kuñjat yäpuko upänj webe kubä tänpäñ äma uken imagut yäpmänj kuñjuk.

²³ Imagut yäpmänj kuñjirän äma unitä kanpäñ yänjuk; Wisik! Njowä kuñjatnek kubägän, tohatnek kubägän. Njowä ämaken nanik yäpani unita wäpi webe yänj api iwetneñ.

^{24††} Eruk mebäri unita ämatä miñi nani yepmanpenj webeni kentänjirän gupi tohari kubägän api tädenj.

²⁵ Tänpäkañ yanäpi yarä u moränj bok itpäñ mäyäkät nämo itkumän.

Äbek ora wanjukmäno unitäño manbiñam

3 ^{†††} Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahänjkuño upänkañ gämok täño yänjikñat mantä ärokinik tänpäñ tom päke u yärepmitkuk. Tänpäkañ gämok u webe ñode iwet yabänjuk; Anututä piä gänan päya kuduptagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide? ² Yänjirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänan päya kuduptagän täño mujipi täga nädenj yänj niwetkuk yäk. ³ Täñ, päya kubä piä bämpiken itak unitäño mujipi uwä Anututä injitta ba nakta yäjiwätkuk. Ude tänpäñä kumäkinik api tädenj yänj niwetkuk yäk. ⁴ Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumdenj! ⁵ U Imata, Anututä ñode nadänpäñ täwetkuk; Ek mujipi u nanjirän dapunjek ijiwän kwäpäñ ek Anutu ini bumik tänpäñ kädet täga ba waki unitäño mebäri api nadäwänj tärenenj yänj nadänjuk yäk.

⁶ Gämoktä ude iweränpäñ webetä päya u kanpäñ ñode nadänjuk; Päya unitäño mujipi kanjariñ ikek. U täga näñpet. U nanpäñ nadäk-nadäk kan-ahäk ikek yänj nadänpäñ gäripi nadänjuk. Ude nadänpäñ mujipi u dätpänj nanjkañä moräki äpita imän nanjuk.

⁷ Nanpäñä yarä u nadäk-nadäki pirärenjirän moränj kuñjatmäno u kawän tärenjuk. Unita gupi täñpipikta pähäm tañi ätu yäpmänjkañ bipumän.

⁸ Täñjukmäno kome komkom täñjirän Yawe Anututä piä gänan kuñjarirän yanäpi yarä u mämäni nadänjukmäno. Nadänpäñä umuntanpäñ päya jopäniken käbop itkumän. ⁹ Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yänjuk; Adam, gäk de? ¹⁰ Yänjirän iwetkuk; Näk gäkä piä gänan kädet kuñjariri mämäka nadänpäñ moränj kuñjat unita umuntanpäñ käbop itat yäk. ¹¹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Moränj kuñjat u netä gäwerak? Gäk päya mujipi näñpentawä yänj gäwetkuro u kubä nan ba? ¹² Ude yäwänä äma unitä yänjuk; Ude nämo! Webe näkkät itta namikjuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

¹³ ^{†††} Ude yänjirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude täñ? Ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yänjnakñat-pewän nat yäk. ¹⁴ Yäwänkañ Yawe

† 2:2 Hib 4:4,10 †† 2:2 Kis 20:11 ‡ 2:7 1Ko 15:45 †† 2:9 Rev 2:7, 22:2,14

†† 2:24 Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31 ††† 3:1 Rev 12:9, 20:2 ††† 3:13 2Ko 11:3; 1Ti 2:14

Anututä gämok u ñode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojän kuñatpäñ kápäpok nañ yäpmän api kwen. ^{15 †} Täñpäñ gäkkät webekät iwan pähap täñ yäpmän api kuden. Gäkño kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpmän kuneñ. Täñpäñ ukät nanik kubätä gwäkka api yeñ jakñirek. Täñjirän kowatawä kuroñjiken api iwen yäk.

¹⁶ Ude yäñpäñ Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkañ kuñariri komi bumta api gamet. Täñjira komi nadäñpäñ nanak api bäyawan. Täñpäñ äpkata gäripi nadäñjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

^{17 ††} Ude yäñpäñ Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buramiñpäñ päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä täñpäñ ketemka api yabän ahäwen. ¹⁸ Täñjiri däräk-däräk ba mup waki ätu piäkaken kuräk ahäñjirä uken nanik ketem nañpäñ kañ kuñat! ¹⁹ Komi nadäñjopäñ woñ imätpäñ ketem u mujipi nañ yäpmän kuñtängän kumäñpäñ gäk kome gänañ äneñi äyänjutpeñ api äpmonpen, gäk komepäñ täñpani unita. Gäk komepäñ täñpanigän unita kumäñpäñä kome gänañ äneñi api äpmonpen.

²⁰ Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kuduhtagän täño miñi intäjukun yäput peñkuk. Unita Adamtä webeni wäpi Iv yäñ iwetkuk.

²¹ Täñpäkañ Yawe Anututä tom gupipäñ tekta bipmäñpäñ Adamkät webenikätta täñ yämiñkuk. ^{22 ‡} Täñpäñ Yawe Anututä ñode yäñkuk; Apiño äma ño ninin bumik äworetak. Waki ba täga unitäño mebari nadäwani. Unita äma u Irit päya unitäño mujipi yäpmäñpäñ nakta baga peñ imine. U nañpäñ paot-paori nämo irek. ²³ Ude yäñpäñ Yawe Anututä Adam yanäpi Iden piäken itkumänopäñ yäwat kireñkuk. Yäwat kireñpäñ bibikpäñ Adam gatäñkuko unita bibik inñit-inñit epän täñpäñ nañpeñ kuñatta yepmañkuk. ²⁴ Ude yäwat kireñpewän kuñjirän, Anututä añero ätu ba, päip pärañi, kädäp mebet ikek äyänjutpäñ äyänjutpäñ täñpani Iden piä yämaniken yepmañkuk. Ude täñpäñ Irit päya täño käderi täñpipiñkuk.

Kein kenta Abel täño manbiñam

4 Täñpäkañ Adamtä webeni Ivkät yanäpi täñpäñ kuñarirän nanak kok itpäñ nanak wäpi Kein bäyañkuk. Bäyañpäñ yäñkuk; Yawetä täñkentän namiñjirän nanak kubä bäyatat yäk. ² Täñpäñ mäden monäni Abel bäyañkuk. Bäyañkuko tägañpäñ Abeltä sipsip watä äma ude kuñat täñkukonik. Täñ Keintä ketem piä täk täñkukonik. ³ Täñpäñ ittängän kepma kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpmän äbäñpäñ Anututa biñam peñkuk. ^{4 ††} Täñjirän Abeltä udegän tom intäjukun ahäwani uken nanik ätu däpmäñpäñ madäñpäñ gakñi yäpmän äbä Anututa biñam peñkuk. Täñjirän, Yawetä Abel ini ba tom peñkuko uni-

ta nadäñjirän täga täñkuk. ⁵ Täñ Kein ini ba ketem yäpuke unitawä nadäñjirän gäripi nämo täñkuk. Anututä ude nadäñjirän Keintä bänepi wawäpäñ inami dapun äpuinñkuk.

⁶ Ude täñjirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäñ äpuitan? Gäk kudän siwoñi täñpeñ kuñariri uyaku not api täñ gamet. Upäñkañ kädet täga nämo iwareno uwä wakitä kábop itpäñ gäk gabän gäwarek. Waki uwä gepmäñjitta gäripi nadätak upäñkañ gäk kehärom tañpäñ kañ irepmit.

^{8 ††} Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yäñ yäwänä piäken kuñkumän. Kuñpäñä Keintä monäni Abel inñitpäñ kumäñ-kumäñ utkuk. ⁹ Täñjirän Yawetä Kein ñode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk nämo nadätat. Näk notnapak täño watä äma ba? ^{10 †††} Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapän täñ? Monäka täño nägät kome terak piwän kuño unitä näkken gera yäñjirän nadätat yäk. ¹¹ Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täñpäñ kome ño meni añeñjirän monäka täño nägät ketkaken nanik yäpmäñpäñ nako uken nanikpäñ yäñ-gawatat. ¹² Eruk apiñonitä päñku ketem piä täñjiri ketem bureni ket nämo api ahäneñ. Täñkañ gähä kuñat-kuñatgän api täñpen.

¹³ Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanañi nämo. ¹⁴ Gäk apiño piä täñpäñ nakna komeken nanik yäñ-näwatan unita näk inñamkaken nanik api paoret. Paot päñku uken irit api täñtän kuñaret. Täñjira, äma kubätä nabän ahäñpäñ kumäñ-kumäñ api nurek yäk.

¹⁵ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäñ kowata ärowaniinik api yäpek yäk. Ude yäñpäñ äma kubätä Kein kañ-ahäñpäñ kumäñ-kumäñ nämo urekta Yawetä Kein gupi terak wären täñkuk.

¹⁶ Ude täñpäñ Keintä Yawe inñamiken nanik ämet päñku kome kubä wäpi Kuñat-kuñatgän uken itkuk. Kome u edap äbani kädä, Iden kome gägäniken itak.

¹⁷ Täñpäkañ Keintä webeni yäpmäñpäñ kuñattängän webeni nanak kok itkuk. Nanak kok itpäñ nanaki Enok bäyañkuk. Kadäni uken Keintä yotpärare kodaki kubä täñ irirän nanaki ahäñkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäñ iwetkuk. ¹⁸ Täñpäkañ Enok u tägañpäñ nanak kubä wäpi Irat bäyañkuk. Täñpäñ Irattä nanaki wäpi Mehujael bäyañkuk. Täñkañ Mehujaeltä Metusael bäyañkuk. Täñkañ Metusaeltä Lamek bäyañkuk.

¹⁹ Täñpäkañ Lamek uwä webe gwaräp yäpuke, kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täñkañ Adatä nanaki Jabal bäyañkuk. Jabal uwä äma bipiken yottaba gänañ itkañ tom towik täkañ unitä intäjukun täñkuk. ²¹ Täñ monäni wäpi Jubal u kap tektek täño tuñum mebari mebari u yäput peñkuk. ²² Eruk, Lamek täño webeni kubä wäpi Sira unitä nanak kubä bäyañpäñ wäpi Tubalkein yäñ iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täño tuñum ainpäñ täñpani unitäño intäjukun täñkuk. Tubalkein unitäño wanori wäpi Nama. ²³ Täñpäkañ kadäni kubä Lamektä webeniyat ñode yäwetkuk;

† 3:15 Rev 12:17 †† 3:17 Hib 6:8 ‡ 3:22 Rev 22:14 †† 4:4 Hib 11:4

‡† 4:8 Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12 ††† 4:10 Hib 12:24

Webenayat Ada, Sira, ek juku penpän näkŋo man ŋo nadawun.

Äma kubätä äbä nägät nuränkaŋ näkä akuŋpän kowata kumaŋ-kumaŋ utkut.

Ba äma gubaŋi kubätä komi namiŋkuko unita kowata utpewa kumbuk.

²⁴ † Äma kubätä Kein utpänä, kowata taŋi käwep nadäwek.

Upänkaŋ äma kubätä näk nutpänä, kowata ärowani-inik api imet.

²⁵ Tänpakaŋ Adamä webenikäť kuŋatgän nanak kok äneŋi itkuk. Nanak kok itpän nanak kubä bäyaŋpän ŋode yänpän wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäŋo komenita Anututä nadän namiŋirän nanak kubä ahänj namitak yäk. ²⁶ Eruk Set uwä tägaŋpän nanak kubä bäyaŋpän wäpi Enos yän iwetkuk.

Tänpakaŋ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yänpän kuŋat-kuŋat uken yäput penkuŋ.

Adam äboriye täŋo wäpi tawaŋ

5 †† Adam äboriye täŋo wäpi tawaŋ ŋode kudän täwani;

Anututä ämawebe pewän ahänkuŋo uwä Anutu ini bumik gatänkuk. ² † Ämani bok webe bok gatänpän man yeri nitek yäwetpän wäpi taŋi Äma yän yäwetkuk.

³ Tänpän Adamtä obaŋ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahänkuk. Set u nani ini iŋami dapun bumik ahänkuk. ⁴ Set ahäwänkaŋ, nani Adam äneŋi obaŋ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 930 ude täreŋirän kumbuk. ⁶ Adam nanaki Set unitä obaŋ 105 täreŋirän nanaki tuäni wäpi Enos ahänkuk. ⁷ Nanaki Enos u ahäwänkaŋ, nani Set uwä äneŋi obaŋ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 912 ude täreŋirän kumbuk.

⁹ Tänpän Enos unitä obaŋ 90 täreŋirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahänkuk. ¹⁰ Kenan u ahäwänkaŋ nani Enos uwä äneŋi obaŋ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 905 ude täreŋirän kumbuk.

¹² Tänpän Kenan unitä obaŋ 70 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahänkuk. ¹³ Mahalalel u ahäwänkaŋ nani Kenan uwä äneŋi obaŋ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 910 ude täreŋirän kumbuk.

¹⁵ Tänpän Mahalalel unitä obaŋ 65 täreŋirän, nanaki wäpi Jaret ahänkuk. ¹⁶ Jaret u ahäwänkaŋ nani Mahalalel uwä äneŋi obaŋ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 895 ude täreŋirän kumbuk.

¹⁸ Tänpän Jaret unitä obaŋ 162 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahänkuk. ¹⁹ Enok u ahäwänkaŋ nani Jaret uwä äneŋi obaŋ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 962 ude täreŋirän kumbuk.

²¹ Tänpän Enok unitä obaŋ 65 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahänkuk. ²² Metusela u ahäwänkaŋ Enoktä Anutukät kentänpän obaŋ 300 u bämopiken

äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 365 ude täreŋirän kumbuk. ²⁴ †† Enok uwä Anutukät kentänpän kuŋatgän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

²⁵ Tänpän Metusela unitä obaŋ 187 it yäpmanj äroŋirän nanaki tuäni Lamek ahänkuk. ²⁶ Lamek u ahäwänkaŋ nani Metusela uwä äneŋi obaŋ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 969 ude täreŋirän kumbuk.

²⁸ Tänpän Lamek unitä obaŋ 182 täreŋirän nanaki tuäni ahänkuk. ²⁹ Nanaki tuäni ahänjirän wäpi Noa yän iwetpän ŋode yänkuk; Anututä kome terak tagwän penkuko unita komi piä, butewaki piä pähap tänpän kuŋaritna nanak ŋonitä api niniŋ kawatäwek yäk.

³⁰ Noa u ahäwänkaŋ Lamek uwä äneŋi obaŋ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahänj yäpmanj kuŋirä obaŋ 777 ude täreŋirän kumbuk.

³² Tänpän Noa unitä obaŋ 500 täreŋirän nanaki yaräkubä ahänkuŋ. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

Anututä ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋat kaŋirän waki-inik täŋkuk

6 †† Eruk ämatä kome terak mäyap ahänj yäpmanj äbuŋ. Täŋkaŋ äperiye bäyaŋkuŋo u Anutu täŋo nanakiyetä iŋami dapun yabängärip tänpänä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuŋ. ³ Täŋirä, Yawetä yänkuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käroŋi-ta nämo api täŋkentän yämet yäk. Näkŋo Munapiktä ämaken nämo it yäpmanj äroŋirän obaŋ 120 udegän it-pän api kumneŋ yän yänkuk.

⁴ ††† Tänpakaŋ Anutu täŋo nanakiyetä komen äma täŋo äperiye ukät nädapi täŋirä nanakiye ahänkuŋ. Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nitek. Ämawebetä äbot unitäŋo kudän pähap kaŋpän biŋam pähap yäk täŋkuŋonik. Tänpän wäpi Nefirim yän yäwet täŋkuŋonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it täŋkuŋonik.

⁵ ††† Tänpän ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri täŋit bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadän yäpmanj äbänjirä Yawetä yabänpän-nadänkuk. ⁶ Yabänpän-nadänkaŋ imata ämawebe u gatänpän kome terak penkut yän nadänpän bänepiken jägämi-inik nadänkuk. ⁷ Jägämi nadänpän yänkuk; Äma näkŋa kome terak pewa ahänkuŋo u kuduŋtagän kome terak nanik kaŋ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduŋtagän api däpmanj morewet yän yänkuk. ⁸ Tänpakaŋ Yawetä Noata nadänjirän tägaŋkuk.

Noa täŋo manbiŋam

⁹ † Tänpakaŋ Noa täŋo manbiŋam ŋode; Noa uwä si-wonji kuŋat täŋkuŋonik. Ämawebe ätu päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kuŋat täŋkukonik. Täŋkaŋ Anutukät kentänpän kuŋat

† 4:24 Mat 18:22 †† 5:1 Stt 1:27-28 † 5:2 Mat 19:4; Mak 10:6

†† 5:24 Hib 11:5; Jud 14 †† 6:1-2 Jop 1:6, 2:1 ††† 6:4 Nam 13:33 ††† 6:5 Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20 § 6:9 2Pi 2:5

tänjukonik. ¹⁰ Tämpäkañ unitäño nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem, kubä Ham, kubä Jafet.

¹¹ Eruk, kome äma kudup Anutu inamiken wañ moreñirä kome terak ämik kädet mebäri mebäri bumta tokñeñkuk. ¹² Tokñeñirän Anututä kome kañirän wakiwakitä kome äma täño irit kuñatkuñari u tänpän wakinik täñkuk. ¹³ Tänpän wakinik täñirän Anututä Noa ñode iwetkuk; Näk kome äma api däpmän paoret. Unitäño ämik kädettä kome terak tokñetak unita däpmän paorayän. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok api awähuret. ¹⁴ Ude tänpayän täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madänpän upän gäpe kubä kañ tä. Tänpän gäpe gänañ täñkireki täñkireñpän täñkireñpän kañ pe yäk. Tänpän gupiken kukñi kukñi nämäkpän kañ urumänpipi. ¹⁵ Tänpän ñode kañ tä; Järäpita 140 mita, keräpinita 23 mita, käronjinita 13 mita ude kañ tä. ¹⁶ Täñkañ pujiñi penpän, järäpi täñpipiñ yäpmän äronjiri mänit kädettä bägup jopi haf mita ude piri gämoriken jop kañ irän. Tänpänä järäpi bä-mopiken yäma kubä kañ tä. Tänpän bukä yarä punin täñkañ kubä gänañ umude kañ tä.

¹⁷ Anututä ude yäñpän iwetkuk; Nadätan? Näk kome terak, ämawebe ba imaka irit kuñat-kuñat ikek kudup däpmän morewa yänpän ume gwägu tañi api pewa ahäwek. Tänpäkañ imaka kudup kome terak itkañ u api paotneñ. ¹⁸ Upänkañ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñira gäpe gänañ äronpän api iren. Täñkañ u gäkñagän nämo. Gäk ba nanakaye webeka ba äbekaye uwä gäkkät gäpe gänañ äro api itneñ. ¹⁹ Tänpän tom mebäri mebäri kudup yarä-yarä, ämani webeni gäkken äbänjirä gäpe gänañ kañ yepmañ. Barak mebäri mebäri, tom mebäri mebäri, gämok mebäri mebäri ba gwakgwak mebäri mebäri u yarä-yarä gäkkät bok nämo paotneñtä äronpän kañ irut. ²¹ Ketem mebäri mebäri in ba barak tom unitä nak täkañ u kämi nakta yäpmänpän gäpe gänañ pewi ärowut yäk.

²² † Tänpäkañ Noatä Anututä man iwetkuko udegän buramiñpän täñ moreñkuk.

Noatä tom mebäri mebäri yämagutkuk

7 Eruk Yawetä Noa ñode iwetkuk; Gäk äma äbot ño bämpiken siwoñi kuñariri gabäwa tägatak unita gäkkät äbotkaye in kudup gäpe gänañ äronj morewut! ² Gäpe gänañ ärowayänä tom nakta nämo yäjiwäranı mebäri mebäri ämani 7, webeni 7 ude kañ yäpmän äro. Ba tom nämo nakta yäjiwäranı mebäri mebäri ämani yarä webeni yarä kañ yäpmän äro. ³ Täñkañ barak mebäri mebäri udegän, ämani 7 webeni 7 ude yäpmänpän pewi gäkkät bok gäpe gänañ kañ äronj morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuñat-kuñat ikektä nämo paotneñtä ude kañ tä. ⁴ Kepma 7 tärenjirän näkä yänjira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän tañ yäpmän kuñtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude täñirän imaka irit kuñat-kuñat ikek kome terak pewa ahänkuñu u kuduptagän api däpmän morewet.

† 6:22 Hib 11:7

⁵ Ude iweränkañ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buramiñpän täñ moreñkuk.

⁶ Tänpänkañ Noa täño obañ 600 ude tärenjirän gwägu pähap kome terak tokñeñkuk. ⁷ †† Täñirän Noa ume tokñeñkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yän-yäkñat yäpmän gäpe gänañ äronj moreñkuñ. ⁸ Täñirän tom nakta nämo yäjiwäranı ba nämo nakta yäjiwäranı ba barak, gämok, gwakgwak imaka mebäri mebäri ämani bok webeni bok Noaken äbuñ. Äbänjirä Anututä Noa iwetkuko udegän yän-yäkñat yäpmän gäpe gänañ äronjkuñ.

Kome terak gwägu pähap tokñeñkuk

¹⁰ Gäpe gänañ ärowäkañ kepma 7 tärenjirän kome terak gwägu pähap tokñeñkuk.

¹¹ † Noa täño obañ 600 unitäño komepak yarä kepma 17 kadäni uken gwägu pähap kome gänañ naniktä ume dapuri uken bäräñeñ ahänjirä kunum gänañ nanik iwän pähap tañkuk. ¹² Tañ yäpmän kuñtäyon kepma bipani 40 ude tärenjkuñ.

¹³ Tänpäkañ kepma iwän pähap yäput penpän tañkuko ugän Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukät webeniyeät kudup gäpe gänañ äronkuñ. ¹⁴ Tänpän tom ägwäri ba yepmän towiwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri mebäri ba imaka piri nitek u kuduptagän bok äro itkuñ. ¹⁵ Bureni, imaka irit kuñat-kuñat ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbänpän gäpe gänañ äronkuñ. ¹⁶ Anututä Noa iwetkuko udegän äronj moreñkuñ. Ämani bok, webeni bok äronkuñ. Äronj moreñirä Yawetä gäpe täño yäma täñpipiñpän täñkehärom tañkuk.

¹⁷ Tänpänkañ kepma 40 udetä gwägu kome terak tokñeñ yäpmän äronjirän gäpe u punin orañ yäpmän äronkuk. ¹⁸ Bureni, kome terak ume umuri pähap tokñeñirän gäpetä gwägu terak kuñ abän täñkuk. ¹⁹ Gwägu uwä kome terak bumta tokñeñpän pom käroni käroni kuduptagän umetä uwäk täñkuk. ²⁰ Ume gwägutä pom miñgupi 7 mita ude irepmittuk. ²¹ Ude tänpän imaka kome terak itkuñu u kuduptagän paot moreñkuñ. Barak, tom yepmän towiwani ba ägwäri, gwak, gämok ba ämawebe u kuduptagän kumän moreñkuñ. ²² Yarägän nämo paotkuñ. Nämo, imaka mänit yäpmäk-yäpmäk ikek kuduptagän-inik kome terak kuñarani u paotkuñ. ²³ Bureni, Anututä imaka irit kuñat-kuñat ikek kome terak irani kuduptagän, äma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awähutkuk. Noakät gäpe gänañ itkuñu ugänpän yepmañkuk. ²⁴ Tänpäkañ ume gwägu pähap kome punin terak tokñeñ irirän kepma 150 ude tärenjkuñ.

Ume gwägutä wädän äpäñirän kome keke yänjuk

8 Tänpäkañ Anututä Noakät tom ägwäri ba towiwani päke ukät gäpe gänañ itkuñu unita kudup nadän yämiñkuk. Nadän yämiñpän mänit pähap iniñ kireñpewän piänjirän gwägu pähap äpuk. ² Tänpän

†† 7:7 Mat 24:38-39; Luk 17:27† 7:11 2Pi 3:6

ume bian kome gänañ nanik abunjo u kawuk tañkuñ. Ba iwän tañkuko u imaka, däkñeñkuk. ³ Täñpän gwägu tañi u äneñi kwikinik kwikinik wädän äpmonjokuk. Kepma 150 ude tärenjirän ume gwägutä ätu wädän äpmonjirän gäpe u Ararat Pom terak döpän yewäpän itkuk. Kadäni gäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäño kepma 17. ⁵ Irirän ume gwägu pen wädän äpmonjirän komepak 10 unitäño kepma 1 kadäni uken pom mingupi kwawak pat yäpmän kuñkuñ.

⁶ Eruk äneñi kepma 40 ude tärenjirän Noatä gäpe täño mänit kädet bian tañkuko u dätkuk. ⁷ Dätpän Noa barak kubä yägu bumik pewän uken-uken piän kuñat irirän ume gwägu kawuk tañkuk. ⁸ Täñpäkañ Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yän kañpän nadäkañ känäram kubä tewän kuñkuk. ⁹ Tewän päñku känäram u mañira yänkañ gwägu pen parirän täñpän wañkuñ. Täñpän wawäpän äneñi äyänutpen Noaken äbuk. Äbänjirän Noatä ket kewarirän keru terak mañitkuk. Mañiränkañ yäpmän gäpe gänañ äbuk.

¹⁰ Täñpän kepma 7 itkañ känäram u äneñi tewän kuñkuk. ¹¹ Tewän yäpmän päñku kuñattängän bipäda äneñi äyänutpen äbänjirän kuñkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä meniken irirän kuñkuk. Ude kañpänä Noatä ñode nadänjuk; Ume wädän äpmonjirän kome kwawak itak yän nadänjuk. ¹² Täñpän kepma 7 itkañ känäram u äneñi tewän kuñkuk. Eruk tewän kuñkuko uwä äneñi nämo äbuk.

¹³ Noa obañ 601 unitäño komepak kubä täño kepma 1 täñjirän kome terak ume kawuk tañkuk. Täñpän Noatä gäpe täño medäp däramutpäñ kuñkuk; Kome terak ume kawuk tañjirän. ¹⁴ Ätukät itpäñä komepak yarä unitäño kepma 27 täñjirän okä kudup kawuktañ moreñpäñ patkuk.

¹⁵ Kometä ude kawuk tañjirän Anututä Noa iwetkuk; ¹⁶ Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye gäpe gänañ naniktä yäman aput. ¹⁷ Tom, barak, gämok, gwakgwak u imaka yepmañpi aput. Yepmañpi äpäñpäñ bäyañ weñpäñ kome tokñewut yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Noakät webeni nanakiye äbekiye äpuñ. ¹⁹ Ba tom kome terak kuñarani kudup, barak, gämok, gwakgwak u kuduptagän gäpe gänañ naniktä äbot ini-ini tawañ äpuñ.

²⁰ Äpäñ moreñpäñä Noatä Yawe iniñ oretta mobä bukä kubä täñpäñ tom ba barak nakta nämo yäji-wärani kudup ukät nanik ätu yäpmänpäñ ijiñ imiñkuk. ²¹ Ijiñ imiñjirän Yawetä käbänji säkgämän nadänpäñ bänepitä ñode nadänjuk; Ämata yänpäñ kome terak tagwän wari nämo api täñpet. Äma nanakinik kentä bänep nadäk-nadäki wakigän api täñ yäpmän kuñatneño upänkañ täñkuro udegän näk imaka imaka kuñat-kuñat ikek kuduptagän äneñi nämoinik api däpet.

²² Nämo!

Kome täño kadäni it yäpmän ärowayän täyak udegän piñpäñ naknak, mänit ba komi, iwän ba edap kadäni, kepma bipani u pen api it yäpmän ärowek.

Anututä Noakät topmäk-topmäk täñjuk

⁹ [†] Täñpäñ Anututä Noakät nanakiye man yeri nitek ñode yäwetkuk; In nanak weñbäyak täñjira kome kañ tokñewän. ² Täñpäkañ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuñat täkañ u ba gwägu tom u kuduptagän in ketjinken peyat. Ude täñjira inta umun pähap nadänpäñ api kuñatneñ. ³ Imaka irit kuñat-kuñat ikek u nakta tamitat. Bian tokän pen taminkuro udegän apiño imaka imaka kudup nakta tamitat.

⁴ ^{††} Upänkañä tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneñ, nägät u irit täño kehäromi nitek unita.

⁵ Nadäkañ? Nägät pikpik täño kowata u näkä api dämpän tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täñpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api dämpän tärewet.

⁶ [‡] U imata, äma kubä täño inam dapun nämo.

Anutu näkña bumik täñpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän kuneño unitäño kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kuneñ.

⁷ ^{‡†} Täñpäkañ Noa, intäwä yeri nitek täñpäñ bäyañ weñjira kome kañ tokñewän.

⁸ Anututä ude yänpäñ Noakät nanakiye ñode yäwetgän täñjuk; ⁹ Näkä apiño in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat. ¹⁰ Täñpäñ imaka kome terak irit kuñat-kuñat ikek inkät penta gäpe gänañ naniktä äpuño, barak, tom ägwäri ba yepmäñ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk. ¹¹ Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuñat täkañ ba kome ini äneñi nämoinik api awähuret.

¹² Anututä ude yänpäñ äneñi kubä ñode yäwetgän täñjuk; Näk inkät imaka kuñat-kuñat ikek kuduptagän inkät bok it täkañ, ba imaka kuduptagän kämi ahäkta yäwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäño kudän ñode; ¹³ Näkño gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kañkañ topmäk-topmäk komekät täñkuro unita kañ juku piwut. ¹⁴ Näkä täñpewa gubam gwägätpän gämok wära ahänjirän näkä inkät ba imaka irit kuñat-kuñat ikek mebari mebari ukät topmäk-topmäk täñkuro u api nadäwet. Nadänjira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api däpek.

¹⁶ Täñpäñ gubam terak gämok wära parirän kañpäñ kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo täñkuro u api nadäwet.

¹⁷ Anututä ude yänpäñ Noa ñode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek in kuduptagänta topmäk-topmäk täyat unitäño kudän u api kak täneñ.

Noa nanakiye täño manbiñam

¹⁸ Noa nanakiye gäpe gänañ naniktä äpuño unitäño wäpi Siem, Ham, Jafet. Täñkañ Ham uwä Kenan täño

† 9:1 Stt 1:28 †† 9:4 Stt 17:10-14; Wkp 19:26; Lo 12:16,23, 15:23 ‡ 9:6 Stt 1:26; Kis 20:13 ‡† 9:7 Stt 1:28

nani. ¹⁹ Noa nanakiye yaräkubä uken naniktä kome äma äbori äbori ahäj patpat tänpäj kome kome it yäpmäj kuŋkuŋ.

²⁰ Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Tänpäj Noa u yäput peŋpäj päya kubä wäpi wain, u piä täŋkuk. ²¹ Tänpäkaŋ kämiwä wain ume yäpmäjpäŋ naŋkaŋ tängunŋuŋ tänpäj yottaba gänaŋ moräj patkuk. ²² Moräj parirän Kenan täŋo nani Ham unitä nani Noa moräj parirän kaŋpäŋ noripakiyat äpmo biŋam yäwetkuk. ²³ Yäweränkaŋ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmäjpäŋ mädeni käda ämetpäŋ yäpmäjkaŋ nan moräj parirän käde yäj nadänpäj mäde kädagän päro ämet imiŋkumän.

²⁴ Tänpäj Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuŋpäŋ nanaki gweki Hamtä imaka täŋ imiŋkuko unita nadänpäj ŋode yäjŋkuk;

²⁵ Tagwäntä Kenan terak kaŋ ärowän!
U äpaniinik itkaŋ noriye täŋo piä täŋ yämiktagän.

²⁶ Ude yänpäj äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk;

Yawe, Siem täŋo Anutu u iniŋ oretna!
Täŋkaŋ Kenan u Siem täŋo piä täŋ imiktagän.

²⁷ Tänpäkaŋ Anututä Jafet täŋkentäj imiŋirän komeŋi taŋjän kaŋ pipiyäwän.

Täŋirän Jafet täŋo yeriniyekät Siem täŋo yeriniye bok kaŋ irut.

Tänpäkaŋ Kenan täŋo uwä piä täŋ imiktagän.

²⁸ Tänpäkaŋ gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneŋi obaŋ 350 ude it yäpmäj kuŋkuk. ²⁹ Kuŋarirän obaŋ 950 ude täreŋirän kumbuk.

Noa äbeki oraniye täŋo manbiŋam

10 Gwägu pähaptä paoränkaŋ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäŋo nanakiye ahäjkuŋ. Äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam ŋode;

² Jafet täŋo nanakiye wäpi ŋode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

³ Gome täŋo nanakiye wäpi ŋode; Askenas, Rifat, Togama.

⁴ Javan täŋo nanakiye wäpi Elisa, Tasis. Täŋkaŋ ämawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantä äbotken nanik. ⁵ Täŋkaŋ äbot u bäyaŋ weŋirä äbot mäyap ahäj yäpmäj kuŋkuŋ. Äbot mäyap unitäŋo komeŋi ba mani kotäk inigän inigän. U ini buap-buap gwägu dubiniken ba kome kubäkubä gwägu bämopiken ittäj kuŋkuŋ.

⁶ Ham täŋo nanakiye wäpi ŋode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

⁷ Kus täŋo nanakiye wäpi ŋode; Seba, Havila, Saptä, Rama, Saptäka. Rama uwä nanakiyat wäpi Seba kenta Dedan.

⁸ Kus uwä Nimrot täŋo nani. Nimrot u tägaŋpäŋ äma kehäromi, wäpi biŋam nitek täŋkuk. ⁹ Yawetä täŋkentäj imiŋirän tom däpmäkta intäjukun ämata itkuk.

Mebäri unita äma kehäromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täŋkentäj imiŋirän tom däpani ärowani itkuko u yäj yäwet täkaŋ.

¹⁰ Tänpäj Nimrot unitä Babilonia kome taŋiken yot-pärare mäyap täŋkuk. Intäjukunä yot-pärare ŋode

täŋkuk; Babel, Ereka, Akat, Kalne. ¹¹ Eruk, Babilonia kome peŋpeŋ Asiria komeken kuŋkuk. Kome uken yot-pärare wäpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täŋkuk. ¹² Resen yot-pärare uwä Ninive Kala yot-pärare bämopiken itak. U yot-pärare pähap.

¹³ Isip täŋo yeri äbot-äbot ŋode ahäjkuŋ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu nanik, ¹⁴ Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahäj patpat täŋkuŋ.

¹⁵ Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahäjkuŋ. Saidon ahäjkuŋo u punin terak Kenan täŋo yeri äbot ätu wäpi ŋode ahäjkuŋ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahäj yäpmäj kuŋkuŋ.

Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täŋo äbori äbori uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. ¹⁹ Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome taŋi tokŋeŋ moreŋkuŋ. Kome taŋi tänpäj Saidon kometä päŋku kome ban ätu unitäŋo бага terak täreŋkuk. Kome ban u wäpi ŋode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u täreŋkuk.

²⁰ Eruk tawaŋ it yäpmäj äbäkaŋ u Ham nanakiye. Unitäŋo buap, mani kotäk, komeŋi, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.

²¹ Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahäjkuŋ. Siem u Ebe nanakiye täŋo orani.

²² Siem nanakiye wäpi ŋode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

²³ Aram nanakiye uwä ŋode; Us, Hul, Geta, Mas.

²⁴ Apaksat uwä Sela täŋo nani. Selawä, Ebe täŋo nani.

²⁵ Ebe täŋo nanaki yarä ahäjkuŋ. Kubä wäpi Pelek. Unitäŋo kadäniken ämawebetä äma äbot-äbot-ta kome yäpmäj daniŋkuŋo unita nanitä wäpi Pelek yäj iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

²⁶ Joktan unitäŋo nanakiye wäpi ŋode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

³⁰ Siem äboriye unitäŋo kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput peŋpäj päŋku Sefa täretak. ³¹ Tawaŋ it yäpmäj äbäkaŋ u Siem nanakiye. Unitäŋo buap, mani kotäk, komeŋi, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.

³² Äma tawaŋ it yäpmäj äpäkaŋ ŋo u Noa nanakiye äbori äbori ahäjkuŋo udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Man kotäk yäpmäj daniwani täŋo manbiŋam

11 Kadäni uken ämawebe komeŋi komeŋi man kotäk kubägän yäk täŋkuŋonik. Ba imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägän yäk täŋkuŋonik. ² Tänpäj ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyaŋ weŋtäj äbänkä awaŋ kubä wäpi Babilonia kome ahäjpäŋ uken yot-pärare tänpäj itkuŋ.

³ Tänpäj yot täna yänkaŋ yänpäj-nadäk ŋode täŋkuŋ; Eruk, gänpäj tänpäna kwäkä yäwäkaŋ kädäp-ken iŋjpena kehärom tawut yäk. Ba gäj kehärom

tāwani yāpurārātpān dāpmān gatākta kome yāpmāki kome gānañ nanik upān kañ dāpmān gatāna yāk. Ude tānkuño uwā āma kome ātuken naniktā yot mobāpān tāk tānkuño u nāmo tānkuñ. Ba mobā yāpurārātpān dāpmān gatākta gānpān tāk tānkuño u nāmo tānkuñ. ⁴Tānpākañ āma unitā yānpān-nadāk ñode tānkuñ; Eruk yotpārare tañi kubā tāna. Tānkañ yotpārare u bāmopiken yot kāroni kubā yāpurārātpān tāntān āronitna miñgupitā kunum kañ yāpurān! Ude tānitna wāp-nin biñam nīkek itpān komeni komeni kuñtāna kuneñtawā yāk.

⁵Ude yānpān yotpārare pāhap ba yot kāroni u tān irirā Yawetā yabāwayān āpuk. ⁶Pāpā yabānpān Yawetā yānkuk; Bureni, ñowā āma ābot kubāgān, mani kotāk kubāgān unita yot kāroni ño tānpānā māden imaka imaka tāna yānkañ tāgagān api tāneñ. ⁷Eruk, nin āp-monpān man kubāgān yāk tākañ u awāhutpena man-ta tāngunñuñ kañ tañput yāk.

⁸Yawetā ude yānpān āma ābot pāhap u yāpmān daniñpān yepmanpān yotpārare pāhap tān itkuño u peñpeñ komeni komeni kuñtānpā kuñkuñ. ⁹Tānpākañ Yawetā kome uken mani kotāk kubāgān yāpmān daniñpewān imātpen komeni komeni kuñ moreñkuño unita kome, yot kāroni tānkuño unitāño wāpi Babel yāñ iwetkuk. Babel mebāri u yāñuruk-uruk pāhap.

Siem nanakiye tāño wāpi tawañ

¹⁰Siem tāño ābekiye oraniye tāño manbiñam ñode; Gwāgu pāhap paorānkañ obañ yarā tāreñirān Siem uwā obañ 100 tānkuk. Obañ 100 tāñirān unitāño nanaki tuāni Apaksat ahāñkuk. ¹¹Apaksat ahāwānkañ obañ 500 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

¹²Apaksat uwā obañ 35 tāreñirān nanaki tuāni Sela ahāñkuk. ¹³Sela ahāwānkañ Apaksat u obañ 403 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

¹⁴Sela uwā obañ 30 tāreñirān nanaki tuāni Ebe ahāñkuk. ¹⁵Ebe u ahāwānkañ Sela u obañ 403 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

¹⁶Ebe uwā obañ 34 tāreñirān nanaki tuāni Pelek ahāñkuk. ¹⁷Pelek ahāwānkañ Ebe u obañ 430 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

¹⁸Pelek uwā obañ 30 tāreñirān nanaki tuāni Reu ahāñkuk. ¹⁹Reu ahāwānkañ Pelek u obañ 209 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

²⁰Reu uwā obañ 32 tāreñirān nanaki tuāni Seruk ahāñkuk. ²¹Seruk ahāwānkañ Reu u obañ 207 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

²²Seruk uwā obañ 30 tāreñirān nanaki tuāni Naho ahāñkuk. ²³Naho ahāwānkañ Seruk u obañ 200 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

²⁴Naho uwā obañ 29 tāreñirān nanaki tuāni Tera ahāñkuk. ²⁵Tera ahāwānkañ Naho u obañ 119 it yāpmān āronirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāñkuñ.

²⁶Tera uwā obañ 70 tāreñirān nanakiye ñode ahāñkuñ; Abram, Naho, Haran. ²⁷Eruk Tera tāño manbiñam ñode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahāñkuñ. Tānpān Haran tāño nanaki Lot ahāñkuk.

²⁸Haran nani wāpi Tera u pen irirān Haran uwā ini ahāwani yotpārare wāpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. ²⁹Tānpān Abram kenta Naho webe yāpumān. Abram webeni wāpi Sarai yāpuk. Tānpān Naho webeni wāpi Milka yāpuk. Naho webeni u Haran tāño āperi. Haran uwā āperiyat Milka kenta Iska. ³⁰Tānpān Abram webeni Sarai āruñ itkuk.

³¹Tānpān Teratā nanaki Abram, Abram webeni wāpi Sarai, orani Haran tāño nanaki wāpi Lot, u kudup yāñ-yāñat yāpmān Kenan komeken kuñkuñ. Kome it tānkuño u wāpi Ur, Kaldia kome bāmopiken itak u peñpeñ kādet morāki yāput peñkuñ. Kuñkā kādet bāmopiken Haran komeken ahāñpān itkuñ.

³²Tānpākañ Tera u obañ 205 it yāpmān āronpān Haran komeken kumbuk.

Anututā Abram inita biñam yāpmān daniñkuk

12 [†]Eruk Yawetā Abram ñode iwetkuk; Gāk komeka, notkaye, ābotkaye u yepmanjiri kome gāwoñārewayāñ tāyat uken pāñku kañ it.

²Tānpān nākā iron tān gamiñjira ābotkayetā ābot pāhap api itneñ.

Ude tān gamiñjira gākā wāpka biñam ikek itkañ āmawebe māyap api tāñkentāñ yāmen.

³ ^{††}Āma iron tān gaminayāñ tākañ uwā nākā udegān iron api tāñ yāmet.

Tāñ kubātā gāk waki tāñ gameko uwā nākā udegān waki api tāñ imet.

Tānpākañ gākā terak āmawebe ābori ābori komeni komeni kuduptagāntā iron pāhap api yāpneñ.

⁴Eruk Abram obañ 75 tāreñirān Yawetā iwetkuko ude man buramiñpān komeni wāpi Haran peñpeñ kuñkuk. Inigān nāmo kuñkuk. Webeni Saraikāt gweki tāño nanaki Lot ba piā āmaniye tuñumi Haran itkañ yāpuño pāke u kudup yāñ-butuwānkañ Kenan kome tañi u kuna yānpān komeni Haran peñpeñ kuñkuñ. Kādet kāroni kuñtāngān kome tañi Kenan uken ahāñkuñ.

⁶ [‡]Abram Kenan kome kuñtāngān kome tāpuri kubā wāpi Sekem uken ahāñkuñ. Kome uken pāya tañi kubā āma kubā wāpi Moretā bian piwani itak. Kadāni uken āmawebe Kenantā ābotken nanik uken itkuñopān Yawetā Abram ahāñ imiñpān iwetkuk; Nanakjiye ba ābekjiye orajiyeta kome ño api yāmet yāk. Man ude iwetkuko unita Abramtā Yaweta yānpān mobā bukā kubā tāñkuk, Yawetā ahāñ imiñkuko unita.

⁸Ude tānpān Sekem kome u peñpeñ āneñi kuñtāngān edaptā ābani kāda pom u dubiniken yotta-

[†] 12:1 Apos 7:2-3; Hib 11:8 ^{††} 12:3 Gal 3:8 [‡] 12:6-7 Apos 7:5; Gal 3:16

ba tänpänj itkuk. Betel kome edaptä äpmonpani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Tänpänj kome uken Yaweta yänpänj mobä bukä kubä tänpänj Yaweken yänapiñkuk. ⁹ Tänpänj änenji akumanj Negev komeken kuñkuk.

Abram Isip komeken kuñkuk

¹⁰ Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuñ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpänj-nadäktä kuñkuk. ¹¹ Eruk Isip kome keräp tänpänj webeni Sarai ñode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabänpänj api yänenj; Ai, ño webeni yän nadänkanjä näk kumän-kumänj nutkanj gäk api gabänj koreneñ. ¹³† Ude api yänenjo unita ñode kanj yäwet; Näk unitänjo wanori yän kanj yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yänpänj näk nabänj koreñpänj täga käwep api täñ naminenj yäk.

¹⁴ Ude yänpänj kuñtängän Abram Isip komeken ahänjuk. Ahänjirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kanjanj kanjariñp täñkuk. ¹⁵ Tänpäkanj Isip täño intäjukun äma Fero unitänjo piä ämaniye ättutä Sarai u kanjanj päñku Fero biñam iwetkuk. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmänj Ferotä ini yotken äronjuk. ¹⁶ Ferotä yotken äronjirän kanpänj Saraita yänpänj Ferotä Abram iron täñ imiñkuk. Sipsip, bulimakau, doñki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude imiñkuk.

¹⁷ Upänkanj Abram webeni Saraita yänpänj Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän ahänj yämiñkuk. ¹⁸ Ude ahänj yämiñjirän Ferotä Abramta yänpewän äbänpänj ñode iwetkuk; Wa! Abram, jide täñ namin? Ño webena yän imata nämo näwetkun? ¹⁹ Imata ño wanotna yän näwetpewi webenata yäput? Eruk, webeka ño imagut yäpmänj ku! ²⁰ Tänpänjä Ferotä piä ämaniye yäwet-pewän äbä Abram iwetkuk; Webeka tuñumka kudup yänporinj yäpmänj ku! yän iwetkuk. Iweräwä kuñkuk.

Abram Lot ini-ini kuñkumän

13 Tänpänj Abramtä webeni, Lot ba tuñumi kudup yän-butuwänkanj Isip kome penpenj Negev komeken änenji äronjuk. ² (Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkät siliwa monenj mäyap yäpmänpänj tuñum äma täñkuk.)

³ Eruk, Negev kome u penpenj kuñtängän Betel kome bian itkukken u ahänpänj itkuk. Betel kome, Ai kome bämopiken bian yottaba tänpänj mobä bukä täñkukken u kuñpänjä Yawe iniñ oretkuk.

⁵ Tänpäkanj Lot Abramkät kuñatkuämäno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipänj tänpäni mäyap it imiñkuk. ⁶ Tänpänj Abram kenta Lot bok ude irirän yawakiye mäyapinik ahänjirä tomtä nakta ketemta wäyäkneñkuñjo unita bok itnañi nämo täñkuk. ⁷ Ude tänpänj Abram täño piä ämaniyekät Lot täño piä ämaniye bämopiken yänwawak pewä ahänjuk.

(Tänpäkanj kadäni uken Kenan täño äboriye kät Peres täño äboriye kät kome mähem tänpänj itkuñ.)

⁸ Yänwawak yänjäko Abramtä Lot ñode iwetkuk; Nek ba piä ämaniye bämopninken ämik man ahänjirän nämö tagatak. Nek yanani. ⁹ Eruk käyan? Kome pähap pätak u! Unita yäpmänj danida yäk. Gäkä bure käda kwayän nadäwiwä näkä käpmäk käda api yäpet. Täñ gäkä käpmäk käda kwayän nadäwiwä näkä bure käda api yäpet yäk.

¹⁰†† Eruk Lot dapun ijinpewän kwäpänj Jodan awañ pähap, ume täga nitek. Kome uwä Iden piä Yawetä piwani ude bumik, ba Isip kome täga, Soa kome käda itak u bumik. (Kadäni uwä Yawetä Sodom Gomora yotpärare u nämö däpukken Jodan kometä ude itkuk.)

¹¹ Tänpänj Lottä Jodan awañ päke u inita korekta yänjuk. Ude yänpänj edap äbani käda u kuñkuk. Ude täñkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini päñku itkumän. ¹² Tänpäkanj Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jodan kome täño yotpärare itkuñjo u kubäwä wäpi Sodom u dubiniken kuñpänj yot tänpänj itkuk. ¹³ Sodom uwä mähemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yän nadänjukko u bumta täñtänj kuñat täñkuñonik.

¹⁴ Eruk Lot Abram tenpenj kuñjirän Yawetä Abram ñode iwetkuk; Gäk bämop ño itkanj kome ño ijinj pärewat. ¹⁵‡ Kome kudup käyan u gäka ba gäkño äbotkaye mäden ahänayänj täño unita biñam. ¹⁶ Näkä yänpewa äbotkaye kenkenj jirañ ude api ahänenj. Äma kubätä kenkenj jirañ täga daniwewo uwä äbotkaye mäden ahänayänj täño u imaka, täga daniwewo. Upänkanj täga nämö, u jirañinik api ahänenj. ¹⁷ Eruk akumanj päñku kudup yabänj yäwattänj ku. Kome päke ño gäkagän ganiñ kiretat yäk.

¹⁸ Yawetä Abram ude iweränkanj tuñumi kuduñtagän yäpmänkanj kuñtängän Hebron kome päya äma kubä wäpi Mamretä piwani u dubiniken päñku ugän itkuk. Päñku u itkanj Yaweta yänpänj mobä bukä kubä täñkuk.

Iwantä Abram gweki täño nanaki Lot topmänpänj yäpmänj kuñkuk

14 Kadäni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktä Elam kome täño intäjukun äma wäpi Kedolaomi unitänjo gämoriken obañ 12 ude it yäpmänj äbänjä eruk obañ 13 uken ganani pähap nadänpänj intäjukun ämaniye wäpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetä bänep kubägän tänpänj Kedolaomi, komi piä täñ yämiñjukko ukät ämik pewä ahäktä yänpänj-nadänjuk.

Ude täñjirä obañ 14 uken Kedolaomi, Elam kome täño intäjukun äma unitä kome ätu täño intäjukun ämakät äboriyeta gera yänpewä ämikken täñkentän imikta äbuñ. Täñkentän imikta äbuñjo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitänjo intäjukun äma wäpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intäjukun äma ukät äboriye äbäkanj pengän kome ätukät ämik tänpänj kehäromini yäpmänj äpuñ. Äma äbot-äbot kehäromini yäpmänj äpuñjo u wäpi Refa, Sus, Em, Hol. Täñkanj kome ñodeken ämik täñjuk; Asterot-Kanaim, Ham, Save-

† 12:13 Stt 20:2, 26:7

†† 13:10 Stt 2:10‡ 13:15 Apos 7:5

Kiriataim, ba Sei kome täño pomkentä pänku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Tänpäkan äbot ätu u kehäromini yäpmän äpänpän eruk äyänut pänku Enmispat kome, wäpi kubä Kades u kuñkuñ. Kuñpän uken Amalek äbot kuduptagän däpmanpän yawat kireñkuñ. Ude tänpän Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u däpuñ.

⁸ Eruk ude tänjirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täño intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awan, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuñpän Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahänkuñ. Ämik pewä ahänkuko uwä kome 5 täño intäjukun ämatä kome 4 täño intäjukun ämakät ämik pewä ahänkuñ.

¹⁰ Tänpäkan Sidim Awan uken gwägu karonji okä näbä nikek bumta itkuñ. Tänpän iwaniyetä Sodom Gomora täño äma ärowanikät äboriye kudup yawat kirenjirä metänpen kuñpän ätu okä gwägu u gänan äpmonpän paotkuñ. Tänjirä ätu metänpen pänku pom terak äronpän käbop itkuñ. ¹¹ Ude tänjirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken pänku u nanik täño tuñum ketem kudup yäyomä-gatkuñ. ¹² Abram gweki täño nanaki Lot Sodom yotpärare itkuko u imaka, injtpän tuñumi bok yäpmän kuñkuñ.

¹³ Ämik tänjirä Sodom nanik kubätä metänpen pänku Abram u imaka ahänkuko unitäño biñam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yän yäk tänpänonik. U päya äma kubä wäpi Mamretä bian piwani u dubiniken it tänpänonik. Mamre uwä Amotä äbotken nanik. Unitäño noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät bänep kubägän tänpän itkuñ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

¹⁴ Eruk, Abramtä nanaki topmanpän yäpmän kuñkuño unitäño manbiñam nadänpän ñode tänpük; Inikät nanik ämik tänpän nadäwani ämaniye yarägän 318 ude yämagutkuk. Yämaguränpän iwan yawat yäpmän kuñtängän Dan yotpärareken ahänkuñ.

¹⁵ Ahänpän bipani ugän Abramtä ämaniye yäpmän daniñpän ini äbot-äbot yepmanpän yäwerän pänku iwaniye ahän yämiñkuñ. Ahän yämiñpän däpmanpän yawat kirentän kuñtängän Hoba yotpärare Damaskus guno käda uken ahänkuñ. ¹⁶ Uken ahänpän tuñum iwantä yäyomägat yäpmän kuñkuño u kuduptagän äneni yäpuñ. Tänpän Abram gweki täño nanaki Lotkät Lot täño tuñum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota tänpänku u äneni yämagutkuñ.

¹⁷ Tänpän Abram Elam täño intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye däpmanpän yawat kirewä kuñirä eruk äyänutpän komeniken kuñkuk. Kuñirän Sodom täño intäjukun äma Abram käwayän Save Awan komeken ahän imiñkuk. (Save Awan kome u wäpi kubä Intäjukun Äma Täño Awan.)

¹⁸ † Tänpäkan Salem täño intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahän imiñkuk.

† 14:18 Hib 7:1-10

(Melkisedek uwä Anutu Ärowaniinik unitäño bämop äma epän täk tänpänonik.) Eruk, ahän imiñpän käräga kenta wain ume Abramta imiñkuk. ¹⁹ Imiñpän kon man ñode iwetkuk;

Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga tänpän gamiton!

²⁰ Tänpän Anutu Ärowaniinik iwan kaye ketkaken yepmankuko unita wäpi inij orets!

Ude iweränä Abramtä tuñum iwan keriken nanik yäyomägatkuño ukät nanik ätu buñät imiñkuk.

²¹ Ude tänpän imiñpän ätu nanak kuñirän Sodom täño intäjukun ämatä Abram ahän imiñpän ñode iwetkuk; Ämawebenaye nomägatkuño u äneni nanij kire. Tänpän, tuñumä gäkñata it gamikot yäk. ²² Yänjirän Abramtä Sodom täño intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome tänpänku u wäpi terak man kehäromi ñode gäwetat; Näk tuñum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayän. Imata, gäkä ñode yäwenta; Näkä Abramtä tuñum mäyap imiñpän tuñum äma tänpän yän yäwenta yäk. ²⁴ Tänpäkan ketemka täpuri ämanayetä kädet miñin naño unita täga nañ yän nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta kuñkumäño wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuñum unitä täga yäpnanji nadän yämiñiri yäput yäk.

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän tänpük

15 Ude tänpän mäden Yawe täño mani kotäktä Abram ayäbu ahän imiñpän iwetkuk;

Abram, umun täwentawä!

Näkñagän gäkño kurepä ude api it yäpmän ärowet!

Tänpän näkñawä gwäki ärowani ude api it gamet.

² Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayän yänpän yäyan? Näk kadäni karonji it yäpmän äbatat upänkan nanakna kubä nämo. Näkño kome ba tuñum piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biñam api tänen yäk. ³ Nadätan? Gäk nanak kubä nämo namiñkun! Unitä epän ämana kubätä näkño kome ba tuñum api korewek yäk.

⁴ Ude yäwänä Yawe täño mani kotäktä ñode ahän imiñkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkño kome ba tuñum nämo api korewek. Nämo, gäkñaken nanaka ahäwayän täyak unitä gäkño tuñum api korewek. ⁵ †† Ude iwetpänä yänjikñat pänku yäman umu ñode iwetkuk; Gäk doränpän kunum terak iñjipewi ärowän. Iñjipewi ärowänpän guk täga daninanji tänpäwä, eruk dani! Ude yänpän iwetkuk; Nanakaye ahänayän täño yabätan udegän api ahän yäpmän kunen yäk.

⁶ † Tänpäkan Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik tänpük unita äma siwonji yän yänjären imiñkuk.

⁷ Tänpän ñode iwetgän tänpük; Näk Yawe, kome ño ganiñ kirewa gäkñata biñam täkta Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmän äburo u. ⁸ Ude iweränkan Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide tänpän kome ño näkä bureni korewetta yän nadäwet?

⁹ Yäwänä ñode iwetkuk; Bulimakau gubanji kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, oban yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmän

†† 15:5 Rom 4:18; Hib 11:12 † 15:6 Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23

näkken äbi. ¹⁰ Ude yäwänä Abram udegän täñkuk. Yäp-mänj päñku kwäk duñpäñ kukñi ini terak, kukñi ini terak tawañ peñkuk. Barakä kumän ikek peñkuk, kwäk nämo duñkuk. ¹¹ Ude peñjirän barak tañi ätutä tom madänj peñkuko u nänayän äpäñjirä Abramtä täñ-yawatukuk.

¹² † Eruk edap äpmonjpayän täñjirän Abram pat-guñguñ täñjirän bipmänj urani umuri pähap kubätä uwäk täñkuk. ¹³ †† Täñpäkañ Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahä-nayän täkañ uwä kome kudupiken päñku irirä kome unitäño mähemtä komi piäken api yepmanej. Obañ 400 ujeta komi piäken itkañ äma keru terak komi bumta api nadänej. ¹⁴ ‡ Upäñkañ komi piä täñ yäminayän täño unita kowata näkä api yämet. Täñpäkañ kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpäñ tuñum ärowani nitek api äpämañ kunej. ¹⁵ Gäkña uyaku tagawani täñpäñ kumänpäñ äbekaye orañkaye täño itpäñ-nadäk komeken api äpmonjen yäk. ¹⁶ Täñpäñ Amo täño äboriye unitäño waki-wakini yäpurärätpäñ yäpurärät-päñ täñ yäpmänj äronjirä obañ 400 bumik tärewänkañ Amo äboriye däpmänpäñ yäwat kireñjira äbotkaye äneñi äyänjutpenj api ämnej yäk.

¹⁷ Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmonpäñ bip-mänj urirän kädap gäyäkät topän mebet ahänpäñ tom duñpäñ peñkuko u kukñi kukñi irirän bämogän kuñkumän. ¹⁸ †† Kepma ukengän Yawetä Abramkät top-mäk-topmäk täñpäñ iwetkuk; Kome ño gäkño äbotkayeta yämikta yänkehärom täyat. Kome uwä Isip täño ume wäpi Nail unitä päñku Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitäño komeni gäkño äbotkayeta api yämet.

Abramtä Haga webenita yäpuk

16 Täñpäkañ Abram täño webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyañkuk. Täñjirän Sarai täño piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga. ² Irirän Saraitä Abram ñode iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadänjirän äruñ itat unita watä piä webena ukät pätkon. Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahänj nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai täño man buramiñkuk. ³ Eruk, Abramtä Kenan komeken obañ 10 ude irän tärenjirän, Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita iniñ kireñkuk. ⁴ Iniñ kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Täñpäñ Haga nanak kok itat yän nadänpäñ Saraitä nadäwän äpani täñkuk. ⁵ Ude täñkuko unita Saraitä äpi Abram ñode iwetkuk; Näkä mäyäk nadätat uwä gäka biñam täyak yäk. Näkä watä webena gamiñpäñ kupänka terak peñkut. Täñpäñ unita Hagatä nanak kok itat yän nadänpäñ näka nadänjirän äpani täyak yäk. Unitä gäkkät nek bämponekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmänj daniwän yäk.

⁶ Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähe mi gäkä täyan. Unitä u ba u täñ ima

† 15:12 Jop 4:13,14 †† 15:13 Kis 1:1-14; Apos 7:6 ‡ 15:14 Kis 12:40-41; Apos 7:7 †† 15:18-21 Apos 7:5

yänpäñä täga api täñ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täñ imiñtäyon metänpenj kuñkuk.

⁷ Haga metänpenj päñku Su kädet kuñtängän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahänpäñ itkuk. Uken irirän Yawe täño añero ahänj imiñkuk.

⁸ Ahänj imiñpäñä ñode iwetkuk; Haga, Sarai täño watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayän? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kañumuntañ äbätat yäk.

⁹ Ude iweränä Yawe täño añero unitä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneñi kuñkañ mani kañ burami yäk. ¹⁰ Nadätan? Näkä täñpewa gäkño äbekaye orañkaye bumta, ämatä daninañi nämo ude api ahänej yäk. ¹¹ Ude yänpäñ Yawe täño añero unitä ñode iwetgän täñkuk;

Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyañpäñä wäpi Ismael kañ iwet, Yawetä konäm butewaki täñjiri nadänkuko unita yäk.

¹² Tägañpäñ tom ägwäri ude wani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täñ yämiñjirän ämatä udegän api täñ imineñ.

Noriye kuduptagänta iwan täñ yämiñtäñ api kuñarek yäk.

¹³ Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadänkuk; Nabänpäñ-nadäwani unitä kwawak ahän namiñjirän karo unita Yawe täño wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabänpäñ-nadäwani u yäk. ¹⁴ Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mähe mi nabänpäñ-nadäwani unitäño ume dapuri. Ume u Kades yot-pärare, Beret yotpärare bämpoken pen itak.

¹⁵ †† Eruk, kadäni tärenjirän Hagatä Abramta nanak kubä bäyañ imiñkuk. Bäyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yän iwetkuk. ¹⁶ Täñpäkañ Abram täño obañ 86 tärenjirän Hagatä nanaki Ismael bäyañ imiñkuk.

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täñkuko unitäño kudän

17 Abramtä täño obañ 99 tärenjirän Yawetä ahänj imiñpäñ ñode iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mähe mi yäk. Gäk gämotnaken itkañ siwonjgän kuñat täyi yäk. ² Täñjiri näkä gäkkät topmäk-topmäk täñpäñ äbotkaye mäyap api pewa ahänj gamineñ.

³ Ude iweränä Abramtä iñami kome terak yäpän äpmonjpäpäñ parirän Anututä iwetkuk; ⁴ Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ñodeta; Gäk äma äbori äbori unitäño nani api täñpen. ⁵ ††† Täñkañ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäño nani yän nadänj gamiñjira kuñarayän täno unita wäpka Abraham api gäweret yäk. ⁶ Täñkañ näkä täñpewa nanakaye mäyapinik api ahänej. Ahänpäñä ätutäwä intäjukun äma irit piä api täneñ. Nanakaye mäyap ahänayän täño unitä äbori äbori komeni komeni api it yäpmänj kunej. ⁷ ††† Topmäk-topmäk gäkkät täyat ñonitä gäk ba nanakayeta äbotkentä äbekiye oraniyeken tärek-täreki nämo, api pat yäpmänj kwek. Täñjirän nähä gäka ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayän täñkañ unitäño Anutu

†† 16:15 Gal 4:22 ††† 17:5 Rom 4:17 ††† 17:7 Luk 1:55

api iret yäk. ^{8†} Apiño Kenan komeken itan ñowä äbani ude itan upänkañ kome ño gäk ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayän täkañ unitä mähemi tärek-täreki nämö tänença api taniñ kirewet. Tänpän äbotkaye unitäño Anutu api iret yäk.

⁹ Ude iwetpäñ Anututä Abraham ñode iwetgän täñkuk; Gähawä topmäk-topmäk gäkkät täyat unitäño käderi iwat yäpmän kañ kuñat. Täñiri äbekaye orañkaye kämi ahänayän täkañ u udegän kañ iwat täñput. ^{10††} Topmäk-topmäkna täño kudän ñode; Nanak ämani ahänpäñ kepma 8 ude tärenjirän gupi moräk madän yämik täneñ. Nanak ämani kuduhtagän apiñotä kämi ahänayän täño uwä udegän kañ täk täñput. Inä ude tänayän täño uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäño kudän ude api irek. Tänpäkañ nanakayetagän nämö yäyat. Gäkño piä ämakaye täño nanak ba kome kubäken nanik moneñpäñ suwawani unitäño nanakiye udegän gupi moräk madän yämineñ. Täñkañ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämö api it yäpmän ärowek.

¹⁴ Tänpäkañ äma kubä gupi moräk nämö madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkañ inigän api kuñarek, äma uwä näkño topmäk-topmäk yäpmän däkñewayän täko unita.

¹⁵ Ude yänpäñ Anututä Abraham äneñi kubä ñode iwetgän täñkuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yän nämö api iweren. Nämö, Sara yän kañ iwet. ¹⁶ Bureninik, näkä iron täñ imiñjira Saratä koki itpäñ nanak kubä api bäyañ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneñ. Ba uken nanikgän ätu uwä äbot täño in-täjukun äma api ahän yäpmän kuneñ.

¹⁷ Anututä ude iweränä Abraham kome terak inami yäpän äpmonpäpäñ patkañ äräpi nadänpäñ ñode nadänkuk; Wära! Äma kubä obañ 100 tärewani näk udewanitä nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webe-na Sara obañ 90 tärewänkañ nanak kubä täga bäyawek? Nämoinik! ¹⁸ Ude nadänpäñ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyañkuro unitä gäkño iron terak täga itnañi nämö?

¹⁹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upänkañ webeka Saratä nanak kubä bäyañ gamänkañ wäpi Aisak yän kañ iwet. Ahänpäñ tägawänkañ ukät topmäk-topmäkna api täñpet. Tänpän äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämö api it yäpmän kwet. ²⁰ Täñ Ismaelta yäno u nadän gamiñpäñ iron täñ imiñpewa äboriye mäyap api ahän imineñ. Tänpän nanakiye 12tä wäpi biñam ikek itkañ yabän yäwat piä api täneñ. Täñkañ näkä täñkentän imiñjira nanaki ahän yäpmän kuñtäko äbot tañi kubä api täñpek. ²¹ Upänkañ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämö api täñpet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täñpet. Täñkañ nanak uwä Saratä obañ kubä gunonita api bäyañ gamek yäk. ²² Eruk, Anutu Abrahamkät man yäntärenpäñ Abraham tenpen äronkuk.

²³ Tenpen äronkuko kepma ugän Abrahamtä Anutu täño man buramiñpäñ nanaki Ismael gupi moräk madän imiñkuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät

irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi moräk madän yämiñkuk. ²⁴ Tänpäkañ Abraham ini uwä obañ 99 tärewänkañ gupi moräk madän imiñkuñ. ²⁵ Täñ nanaki Ismael uwä obañ 13 tärenjirän nanitä gupi moräk madän imiñkuk. ²⁶ Bureninik, kepma ugän, Abrahamkät nanaki Ismael gupi moräk madän yämiñkuñ. ²⁷ Täñkañ Abraham täño piä ämaniye, ini ugän bäyawani ba kome kubäken nanik moneñpäñ suwawani u imaka, kuduhtagän gupi moräk madän yämiñkuñ.

Anututä Abraham ahän imiñkuk

18 Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täñkukonik. Tänpän kadäni kubä, kepma bämopiken Abraham yot-taba yäman mañit irirän Yawetä ahän imiñkuk. ^{2†} Abraham mañit ittängän ijiwän kwäpäñ yabänkuk; Äma yaräkubä inamiken käron wädän irirä. Yabänpäñ dubiniken bäränen kuñkañ orañ yämikta gwäjiñ äpmonpäñ yäwetkuk; ³ Ärowaninaye, in näkä täga nadän namiñpäñ piä ämajin näk, nämö närepmiteñ yäk. ⁴ Näkä yänpewa ume yäpmän äbäpäñ kuroñjin ärutkañ päya ño äyünken itpäñ-nadäk täkot. ⁵ Täñjirä ketem ätu tama nañ täpäneñkañ kuna yänpäñä kukot yäk. Näkä yotken äbäño unita nadän namiñjirä ude täñkentän tama! Yäwänä iwetkuñ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

⁶ Täga yän iweräkañ Abrahamtä yot gänañ äro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ätu bumik gwetkañ awähutpäñ käräga säkgämän ätu bäränen ijiñ yämisi yäk. ⁷ Iwetpäñä Abraham bäränen päñku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmän päñku piä ämani kubäta imänkañ bäränek madänpäñ ijiñkuk. ⁸ Täñjirän bulimakau nonoñ umeni ba gäkñikät bulimakau madänpäñ ijiko u penta yäpmän päbä yämiñkuk. Yämän nañ irirä iniwä päya äyünken käron wädän itkuk.

⁹ Käron wädänjirän iwet yabänkuñ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuk; Yot gänañ itak yäk. ^{10††} Yänjirän Yawetä iwetkuk; Apiño kadäni itkamän ñodeken obañ kubä gunonita näk äneñi api äbet. Äneñi äbänjira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Tänpäkañ Sara äma itkuño u mädeniken yot yämaken itkañ man yänkuño u nadänkuk. ¹¹ Abraham kenta Sara uwä tägawaniinik täñkumän. Tänpän Saratä nanak bäyananji nämö täñkuk. ^{12††} Unita Saratä ñode nadänpäñ mägayänkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tägawanigän unita bok patpäñ jide tänpän gäripi nadäwet?

¹³ Sara ude nadänjirän Yawetä Abraham ñode iwet yabänkuk; Sara imata näk webe pähap täyat ñopän nanak täga nämö bäyawet yän nadänkañ mägayätak? ^{14†††} Yawetä imaka u ba u kubä tänpayänjä täga nämö tänpän waneñ. Nämoinik! Obañ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneñi äbänjira Sara nanak api bäyawek. ¹⁵ Yawetä ude yänjirän Sara umuntanpäñ

† 17:8 Apos 7:5 †† 17:10-13 Apos 7:8; Rom 4:11

‡ 18:2 Hib 13:2 †† 18:10 Rom 9:9 †† 18:12 1Pi 3:6 ††† 18:14 Luk 1:37

äwo yänpän yänjuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuk; Mägayänopän jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki tänjuk

¹⁶ Äma yaräkubä Abrahamkät itkuŋo u akumaŋ kuna yänkaŋ Sodom yotpärare etä päpmo kuŋkuŋ. Täñirä Abrahamtä kädet miñin yepmaŋpa kut yänkaŋ bok kuŋkuŋ. ¹⁷ Kuŋkaŋ Yawe nadäk-nadäki-ken ŋode nadänjuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peŋ imet. ¹⁸ Nadän imiñira Abraham täño oraniyetä bureni-inik äbot tañi ba kehäromi nitek api täneŋ. U wäpi terak täñkentän yämiñpewa ämawebe kuduŋtagän uken-uken nanik iron pähap api ahän yämineŋ. ¹⁹ Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkŋo kädet yäwoŋäreŋpewän näkŋo man buramiñpän kuŋat-kuŋat siwoŋi iwatpän täneŋta unita näk Abraham näkŋata yäpmän daniñkut. Ude täñirä näk Yawetä imaka Abrahamta biñam yänkehärom tañpän iwetkuro unitäño bureni näk täga api pewa ahän imineŋ yäk.

²⁰ Ude nadänpän Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik täño irit kuŋatkuŋari wakiinik täñpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahatak unita yabänpän-nadäka kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

²² Täñpän äma yarä u Abraham tenpeŋ Sodom käda kuŋkumänopän Abraham Yawekät itkumän. ²³ It-tängän Abrahamtä Yawe iñamiken kuŋpän butewaki man ŋode iwetkuk; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoŋi bok api däpmän paoren? Ŋode täga nämo täñpen? Ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude itneño uwä yotpärare kudup täñpi wanentawä. Äma siwoŋi kuŋarani 50 unita yänpän päke u täga nämo yabän korewen? ²⁵ Ämawebe siwoŋi bok waki täñpani bok däpajän täno uwä imaka tänaŋi nämpän täñpen. Gäkŋo mebarika nadätat. Gäkä äma waki täñpani ba äma siwoŋi kuŋarani yäpmän daniñpän kudän siwoŋi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnaŋi nämo yäk.

²⁶ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude yabänpänä unita yänpän ämawebe kudup api yepmaŋpet yäk. ²⁷ Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni, gäk ärowani. Näk äma äpani up-änkaŋ näk nämo mäyäk tañkaŋ äneŋi gäwetat. Näk 50ta yäropän siwoŋi äma 45 ude itneñowä gäk täga yepmaŋpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi 45 ude yabänpänä yotpärare u nämo yäpa wanen. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä äneŋi iwetgän tänjuk; Ämawebe 40gän ude yabänpän däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yänpän kudup yabä kätawet yäk. ³⁰ Iweränä Abrahamtä yänjuk; O Ekäni äneŋi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30gän ude iräwä jide api täñpen? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30 unita yänpän nämo api däpet yäk.

³¹ Yäwänä äneŋi Abrahamtä iwetgän tänjuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk tañkaŋ äneŋi gäwetat. Ämawebe siwoŋi 20gän itneño uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekäniä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneño unita yänpän kudup yepmaŋpet yäk.

³² Ude yäwänä Abrahamtä yänjuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayän; E, ämawebe 10gän iräwä jide täñpen? Yäwänä Ekäniä yänjuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduŋtagän api yabän korewet yäk.

³³ Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuñirän Abraham äneŋi äyänutpän yotken kuŋjuk.

Sodom naniktä wakiwaki täk täñkuŋo unitäño manbiñam

19 Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täño kädet moräkiken irirän aŋero yarä ukeño ahän imiñkumän. Ahän imiñirän yabänpän päñku iñami yäpän äpmonpän yäniŋ oretkuk. Yäniŋ oretpän yänjuk; ² Ärowaninayat, näkä yotken äbänirän täñkentän tama! Näk kuronjek ärutpän bipani ŋo itpän pätna yänewänkaŋ kaŋ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täño käbeyä bägupken jop pätdayän yäk.

³ Jop uken pätdayän yäwänä man kehäromigän yäntäyon Lottä yotken kuŋkuŋ. Kuŋpän yot gänaŋ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät ijiŋ yämän nañkuŋ. ⁴ Nañkaŋ däpmon pätnayän täñirä Sodom nanik äma ekäni gubaŋi päke u kudup Lot täño yot u it äyänutkuŋ. ⁵ It äyänutpän Lot gera täñpän iwetkuŋ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeño de itkamän? Äma yarä u yän-yäkŋat yäpmän ninken äbi yäk. Yarä u yäpmän ninken äbikaŋ yäjitna yän nadäkamän yäk.

⁶ Ude yäwäwä man yäna yänkaŋ Lot yäman äpmonpän yäma ukät yäwatkuŋ. ⁷ Yäma ukät yäwatpän yäwetkuŋ; O notnaye, wakiwaki tänayän nadäkaŋ u nämo täneŋ yäk. ⁸ Nämo, näk äpetnayat gubaŋi yarä ŋo ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmän äbä tamakaŋ ukät jide tänayän nadäkaŋ uwä täkot yäk. Täñ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täñ yämineŋ!

⁹ Ude yäwänä iwetkuŋ; Kewen nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täñ yämi-nayän täkamän uwä irepmitpän gäka waki-inikinik api täñ gamine! yäk. Ude yänpän Lot pimiŋ iwat-pewä kwänpän yäma däpmän eränayän täñkuŋ.

¹⁰ Täñirä äma yarä yot gänaŋ itkumäno u bäräneŋ päbä yäma dätpän Lot kerigän injitkaŋ wädän yäpmän yot gänaŋ ärowänkaŋ yäma ukätkumän. ¹¹ Täñpän äma yarä unitä täñpewän äma yäman itkuŋo uwä dapuri bipmän utkuŋ, äma ekäni bok, gubaŋi bok. Dapuri bipmän uräpän yämata puŋ ijiñkuŋ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare penpen kuŋkun

¹² Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmaŋkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ŋoken iräwä kuduŋtagän yäwetpän yämagurikaŋ yotpärare ŋo penpen kut yäk. ¹³ Nek yotpärare ŋo dämpän moredayän nadäkamäk. Yotpärare ŋonitäŋo waki mebari mebaritä yänkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonkuko unita pen niwet-pewän yotpärare ŋo dämpän morekta äbumäk yäk.

¹⁴ Lottä man iwetkumäno u nadänpän pänku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräŋeŋ! Yawetä kome ŋo dämpän morewayän täyak yäk. Yäweränkaŋ Lot jop yännikŋatak yän nadänkaŋ mani nämo buramiŋkumän.

¹⁵ Eruk yänjewänä tamimaŋ bipani aŋero yarä ukeŋonitä Lot pen iwetkumän; Bäräŋeŋ bäräŋeŋ! yäk. Webeka ba äpetkayat ŋo yän-yäkŋat yäpmanj ku yäk. Ude tänpayän täno uyaku inä yotpärare ŋokät bok nämo paotnayän yäk.

¹⁶ † Tänpäkaŋ Lot kwikinik kwikinik tänjirän Yawetä butewaki nadän yämiŋpän aŋero ukeŋo yäwet-pewän nadamiŋi-nani kerigän yepmäŋitpän yän-yäkŋat yäpmanj yotpärare gägäniken kuŋpän aŋero kubätä yäwetkuk; Bäräŋekinik kukot! Äyänutpän ijik ba awaŋ uken itpän-nadäk nämo täneŋ. Bäräŋeŋ kumaŋ pom uduken kaŋ kut. Uyaku nämo api kumneŋ yäk.

¹⁸ Ude iweränä Lottä yänkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo tänpet. ¹⁹ Gäk iron taŋi tänpän oraŋ namiŋirän nämo kumaro upänkaŋ pom udu baninik itkaŋ unita waki ahäwayän täyak unita pom uken nämo ahänkaŋ bämopiken paoret yäk. ²⁰ Yotpärare täpuri udu ka! U täpuri, ei yän? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmaŋpi yäpmanj kwayän täro uyaku nämo paoret yäk.

²¹ Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u nämo däpayän upänkaŋ bäräŋeŋ metänpen kut yäk. Yotpärare uken ahäwikaŋ uyaku kome ŋo täga tänpa wanayän yäk.

(Yotpärare u Lottä täpuri yän yänkuko unita wäpi Soa yän yäk täkaŋ. Soa u nininken man terak täpuri.)

²³ Kuŋtäyon edap dapuri äbänjirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahänkuk. ²⁴ †† Ahänjirän Yawetä tänpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awaŋ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup ijij moreŋkuk. ²⁶ † Tänjirän Lot webeni kuŋtängän äneŋi äyänutpän Sodom yotpärare kaŋpänä bewe äworeŋkuk.

²⁷ Tänpäkaŋ patkuko kome yänje-yänjeta Abraham akumaŋ kumaŋ pänku kome bian Anutu injamiken itkukken uken ahänkuk. Pänku ahänpän kaŋkuk; Sodom Gomora ba kome awaŋ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuŋjirän.

† 19:16-17 2Pi 2:7 †† 19:24-25 Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7 †† 19:26 Luk 17:32

²⁹ Yawetä Sodom Gomora awaŋ pähap Lottä iraniken u nanik kudup dämpän moreŋkuko upänkaŋ Abrahamta nadänpän Lot uken nanik imagut yäpmanj kuŋkuk.

Lot kenta äperiyat täŋo manbiŋam

³⁰ Tänpän Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntaŋpän äperiyat yäwän yäpmanj pomken kuŋkaŋ mobä käwut kubäken it täŋkuŋonik. ³¹ Eruk kadäni kubäken Lot äperi mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täŋo nannek tägawani täyak yäk. Tänjirän ämawebe komeŋi komeŋitä täk täkaŋ ude äma nek yäpmanj nektä nanak bäyakta nämoinik itkaŋ unita wain mujipi täŋo ume täkätpän nanta imida naŋpän täŋguŋ tawänpän ukät patkaŋ nanak kok ikek kaŋ itda. Ude tänjitda nan täŋo nägät moräk api it yäpmanj ärowek yäk.

³³ Eruk bipani ugän wain ume imän naŋpän täŋguŋ takinik tänpän nämo nadänjirän äperi moki nanikät patkumän.

³⁴ Tänpän äneŋi patkuŋo yänjewänkaŋ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiŋo äneŋi wain ume imida naŋjirän gäkkät bipani kaŋ parun yäk. Ude tänpän uyaku nek bok nannektä nanak kaŋ nimän yäk. ³⁵ Eruk bipani ugän nanita wain ume imän naŋpän täŋguŋ takinik tänpän nämo nadänjirän äperi wenänikät patkumän.

³⁶ Tänpän Lot äperiyat nanikät ude tänpän nanak kok itkumän. ³⁷ Ittängän mokitä nanak ämani bäyaŋpän wäpi Moap yän iwetkuk. Apiŋo Moap äbot itkaŋ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap. ³⁸ Tänpäkaŋ wenänitä udegän nanak ämani bäyaŋpän wäpi Benami yän iwetkuk. Apiŋo Amon äbot itkaŋ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap.

Abraham kenta Abimelek täŋo manbiŋam

20 Abrahamtä Mamre kome penpen kome taŋi kubä wäpi Negev uken kuŋkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Tänpän Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk. ² †† Itkaŋ webeni Sarata u wanotna yän yänkuk. Biŋam u nadänpän Gera yotpärare täŋo intäjukun äma Abimelektä yänpewän Sara yänjŋat yäpmanj pänku imä webenita yäpuk.

³ Tänpänkaŋ bipani kubäken Anututä Abimelek däpmonken ahän imiŋpän iwetkuk; Gäk webe ŋo äpi nikekpän gäkŋata yäpuno unita kumbayän yäk. ⁴ Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämo päramäk. Ekänina, näk äma siwoŋi! Unita näkkät äbotnayekät nämo nidäpen yäk. ⁵ Abrahamtä ini-tägän wanotna yän yänjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yän yänkuk yäk. Näk bänep siwoŋina terak täŋkuro unita näkken waki kubä nämo pätak yäk.

⁶ Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoŋi terak täŋkuno u bureni nadätat. Unita webe u injirenta бага

†† 20:2 Stt 12:13, 26:7

peŋ gamiŋpäŋ täŋkentäŋ gamiŋjira waki kubä nämo täŋkun yäk. ⁷ Eruk, gäk webe u äpiken iniŋkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yäŋpäŋ näkken yäŋapiŋirän gäk nämo api kumben. Täŋ webeni nämo imayäŋ täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik api kumäŋ moreneŋ.

⁸ Eruk patkuŋo kome api yäŋeŋirän Abimelek akuŋpäŋ piä ämaniye änok yepmaŋpäŋ man däpmonken nadäŋkuko u yäwerirän umun pähap nadäŋkuŋ. ⁹ Ude täŋkaŋ Abimelektä Abraham yäŋpewän äbänkaŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk jide täŋ nimiŋkun? Näk waki kubä jide täŋ gamiŋkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peŋ nimiŋkun? Ude uwä nämo tänaŋipäŋ täŋkun yäk. ¹⁰ Gäk jide nadäŋpäŋ ude uwä täŋkun?

¹¹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ŋo naniktä Anutu nämo inik oraŋ imik täkaŋ unita webena yäŋ yäwawä api nutneŋ yäŋ nadäŋpäŋ ude täŋkut yäk.

¹² Etäŋ, u bureni wanotna yäk. U nannek kubägän upäŋkaŋ meŋnek inigän inigän. Upäŋkaŋ webenata yäput yäk.

¹³ Täŋpäkaŋ Anututä näwet-pewän nana täŋo yot-pärare peŋpäŋ kome kudupiken äba yäŋpäŋ Sara iwetkuk; Kome uken ba uken kuŋpäŋä nadäŋ namikinik täŋpäŋä ŋo wanotna yäŋ kaŋ yäwet tä yäŋ iwetkuk. ¹⁴ Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yäpmäŋpäŋ Abrahamta biŋam iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ webeni Sara bok iniŋ kireŋkuk. ¹⁵ Iniŋ kireŋpäŋ Abraham iwetkuk; Nadätan! Inamkaken kome na pat kuyak ŋo gäk uken ba uken ira yäŋpäŋä täga api iren yäk.

¹⁶ Ude yäŋpäŋä Sara ŋode iwetkuk; Äbotkayetä nadäŋ gamiŋirä mäyäk nadäweno udetä ba gabäŋpäŋ gäk webe siwoŋi yäŋ nadäŋ gaminenŋta wanotka Abrahamta siliwa moneŋ 1,000 ude imitat yäk.

¹⁷ Täŋpäkaŋ Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yäŋpäŋ Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bäyakta kädet täŋpipiŋ yämiŋkuk. Äruŋ itneŋta nadäŋ yämiŋkuko uwä Abrahamtä Sara äneŋi yäpmäŋpäŋ Anutuken yäŋapiŋirän nanak bäyakta kädet äneŋi peŋ yämiŋkuk.

Aisak ahäŋkuk

21 [†] Kadäni uken Yawetä ini bian yäŋkehäromtak man yäŋkuko uterakgän Sarata iron täŋ imiŋirän nanak itpäŋ Abraham tägawani täŋirän nanak bäyaŋ imiŋkuk. Anututä kadäni uken api bäyawen yäŋ bian yäŋkehärom täŋkuko kadäni ukengän bäyaŋkuk. ³ Täŋpäkaŋ nanak Saratä bäyaŋ imiŋkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk. ⁴ ^{††} Aisak ahäŋpäŋ kepma 8 täreŋirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpäŋ Aisak u gupi moräk madäŋ imiŋkuk. ⁵ Täŋpäkaŋ Abraham obaŋ 100 täreŋirän nanaki Aisak u ahäŋkuk. ⁶ Ahäŋirän Saratä ŋode yäŋkuk; Anututä kädet täwit namiŋkuko unita bumta oretat yäk. Kubätä nadäŋpäŋä bok api oretde. ⁷ Ude yäŋpäŋ yäkgän ŋode täŋkuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubäta nonoŋ

† 21:1-2 Hib 11:11 †† 21:4 Stt 17:12; Apos 7:8

api imek yäŋ iwerän? Täga nämo, upäŋkaŋ Abraham tägawani inik täŋirän nanak kubä bäyaŋ imitat yäk.

Abrahamtä Ismael iwetkireŋkuk

⁸ Eruk, nanak u tägaŋpäŋ nonoŋ peŋkuko kepma uken Abrahamtä äŋnak-äŋnak pähap täŋkuk. ⁹ [‡] Täŋpäkaŋ kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bäyaŋ imiŋkuko u Aisakkät täŋoret täŋ irirän Saratä yabäŋpäŋ Abraham iwetkuk; Gäk piä webe ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täŋo nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gäkŋo tuŋum bok nämo inik api koredeŋ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkŋo tuŋum api korewek yäk.

¹¹ Saratä ude yäŋirän Abraham jägämi nadäŋkuk, Ismael imaka, u unitäŋo nanakigän unita. ¹² ^{‡†} Jägämi nadäŋirän Anututä Abraham ŋode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak täŋo nanakiye-tägän wäpka biŋam u terak api pat yäpmäŋ äroweko unita yäk. ¹³ Upäŋkaŋ näkä täŋpewa piä webeka täŋo nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahäneŋ. Ismael u gäkŋo nanakgän unita api nadäŋ imet yäk.

¹⁴ Eruk patkuko yäŋeŋirän Abraham akumaŋ ketemkät ume ehät täŋtuŋum täŋpäŋ Haga täŋo piriken peŋkaŋ nanaki iniŋ kireŋpäŋ yäwet-pewän kuŋkumän. Kuŋtägän Beseba kome äma nämo iraniken uken täŋgunguŋ täŋtän kuŋatkumän.

¹⁵ Kuŋattäkon umetä paorirän nanaki päya äyungken tewän irirän nanaki kaŋirän kumäkta bitnäŋpäŋ inigän ban bumik päŋku itkuk. Päŋku itkaŋ butewaki nadäŋpäŋ konäm kotkuk.

¹⁷ Täŋpäkaŋ nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadäŋkuk. Nadäŋirän Anutu täŋo aŋero kunum gänaŋ itkaŋ Hagata gera ŋode yäŋkuk; Jide ahäŋ gamänpäŋ kotan? Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkaŋ kotak u nadätak yäk. ¹⁸ Akumaŋ päŋku nanaka yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ bitnä. Nadätan? Näkä täŋpewa nanak uterak äbot pähap api ahäneŋ yäk.

¹⁹ Täŋpäŋ Anututä nadäŋ imänpäŋ dapun ijiŋpewän kwäpäŋ ume dapuri kubä kaŋkuk. Ude kaŋpäŋ päŋku ume ehät piwän tokŋewänkaŋ yäpmäŋ päŋku nanaki towiŋkuk.

²⁰ Täŋpäkaŋ Anututä nanak u watäni irirän tägaŋkuk. Kome jopi uken it yäpmäŋ kuŋpäŋ tom däpmäkta mebäri kudup nadäŋkuk. ²¹ Täŋkaŋ kome jopi wäpi Paran u irirän miŋitä Isip webe kubä yäpmäŋpäŋ imiŋkuk.

Abraham kenta Abimelek bänep kubägän täŋkumän

²² ^{‡†} Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täŋo watä äma wäpi Fikol ukät päŋku Abraham iwetkumän; Imaka u ba u tak täyan uwä Anututä täŋkentän gamiŋirän tak täyan yäk. ²³ Unitä näk ba nanaknaye ba nanaknaye täŋo nanakiye jop kubä nämo yäŋ-

‡ 21:9-10 Gal 4:29-30 †† 21:12 Rom 9:7; Hib 11:18 †† 21:22 Stt 26:26

yäknarenta apiño kome ñokengän Anutu wäpi yänpän yänkehäromtañ nimi yäk. Gäk kome mähe mi nämo itan unita näkä iron täñ gamik täyat udegän gäkä näka ba ämawebe ño nanikta iron täñ nimik täyi yäk. ²⁴ Ude iweränä Abrahamtä ñode iwetkuk; Näwetan ude yänkehärom täyat yäk.

²⁵ Ude yänpän Abrahamtä Abimelek ñode yänahänpän iwetkuk; Nadätan? Gäkño piä ämakayetä ume nakta awañ änenpani kubä niyomägatkuñ yäk.

²⁶ Iweränä Abimelektä iwetkuk; Äma netä ude täñ gamiñkuño u näk nämo nadätat yäk. Bian man täpuri kubä nämo näweriri nadänkuropanñ apiñogän yäniri nadätat yäk. ²⁷ Ude iweränkañ Abrahamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelektä bunät imänpän bänep kubägän täñkumän. ²⁸ Tänpän Abrahamtä sipsip nana-ki, webeni 7 ude yäpmän daniñpän inigän yepmanñkuk.

²⁹ Yepmanjirän Abimelektä yabänpän yänku; Ima mebarita sipsip webeni 7 ño yäpmän danitan?

³⁰ Yänjirän iwetkuk; Näkä ume awañ änenkuro näknaken yän nadänpän sipsip webeni 7 gamitat ño yäpmänkañ bureni yän nadäwen yäk. ³¹ Tänpäkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bänep kubägän täñkumäno unita kome u wäpi Beseba yän iwetkuñ.

³² Eruk bänep kubägän tänpän itkañ Abimelekkät kome ämaniyetä täño watä äma Fikol ukät Filistia komeken äneni kuñkumän. ³³ Kuñjirän Abrahamtä päya kubä Beseba komeken piñkuk. Tänpän ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämo u iniñ oretkuk. ³⁴ Ude tänpän Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käroni itkuk.

Abrahamken tänyabäk ahänjuk

22 [†] It yäpmän kuñtängän Anututä Abraham iwet yabänjuk; Abraham! Yäwänä yänku; Ei! Näk ño yäk. ² Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägän, gäripi nadänpän orañ imik täyan u imagut yäpmän Moria komeken ku. Kuñpän pom kubä gäwoñärewapän uken Aisak utpän ärawata kañ ijiñ nam yäk. ³ Eruk patkuko kome ket nämo yänjirän Abrahamtä akuñpän doñkini kädet kukta ket utkuk. Tänpänä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän yäpmän kuñkuñ. Ärawa ijikta kädäp duñpän däkäñkuko u imaka yäpmänpän Anututä kome iwetkukken ukäda kuñkuñ. ⁴ Kuñtäko kepma yaräkubä tärenjirän kome yänkuko bankentä kuñkuk. ⁵ U kuñpän piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ño doñki watäni irirän Aisakkät nek udu pänku Anutu iniñ oretkañ ämdayän yäk.

⁶ Ude yänpän Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkañ kädäp moräkkät mujuk imaka bok yäpmänkañ kuñkumän. ⁷ Kuñtängän Aisaktä nan yän iweränä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp moräk ba kädäp yäpmänkamäk ño. Täñkañ ärawa täkta tom de? ⁸ Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-tägän tom ärawa täkta biñam pewän ahäwayän yäk. Ude iweränkañ kuñkumän.

⁹ ^{††} Kuñtängän Abraham Anututä kome yänkukken ahänpän mobä bukä kubä tänpän kädäp uterak

† 22:1 Hib 11:17-19 †† 22:9 Jem 2:21

penjuk. Kädäp penpänä Aisak injtpän pädä täñkañ kädäp-bukä mobä bukä terak penjukko u terak punin tenjuk. ¹⁰ Punin tenpän mujuk yäpmän akuñpän nana-ki urayän täñjirän Yawe täño añero kunum gänañ itkañ gera yänpän iwetkuk; Abraham! Abraham! yän yänjirän Abrahamtä yänku; Ei, näk ño yäk. ¹² Yäwänä añerotä iwetkuk; Nanaka ño u ba u täñ imeno! Gäk nanaka kubägäninik näka namikta nämo iyap täñiri gabänpän gäk Anutu u umuri yän nadänpän orañ namiñpän kuñat täyan yän nadätat yäk. ¹³ Ude iwerirän Abrahamtä dapun ijiwän kwäpän kañku; Sipsip ämani kubä yen obättä joñanigän wabiwänkañ irirän kañku. Irirän kañpän pänku sipsip u yäpmänpän nanaki komenita Anututa ärawa täñ ima yänpän ijiñ imiñkuk. ¹⁴ Tänpäkañ Abrahamtä kome u wäpi Yawetä Api Täñkentän Namek yän iwetkuk. Unita apiño Yawe iniken pome terak api täñkentän nimek yän pen yäk täkañ.

¹⁵ [‡] Tänpäkañ Yawe täño añerotä Abrahamtä gera äneni yänku. Yawe näkä ñode yäyat yäk. Gäk nanaka kubägän nämo iyap tano unita täñkentän gamiñpewa kunum terak guk mäyapinik itkañ ude, ba gwägu gägäniken mobä jirañ ude orañkayetä api ahänen. Täñkañ orañkayetä iwan täño yotpärare inita api koreneñ yäk. ¹⁸ ^{††} Ba orañkaye terak näkä nadän yämiñpewa äma äbot uken-uken nanik kuduñtagäntä iron pähap api yäpneñ yäk. U imata, gäk näkño man buramik täyan unita. Man yäyat ño Yawe näkña wäpna terak yänkehärom täyat yäk.

¹⁹ Ude tänpän Aisak yanani äneni pänku piä ämaniyat yämaguränkañ Beseba komeken penta kuñkuñ. Tänpäkañ Abraham kome uken pen it yäpmän kuñkuk.

²⁰ It yäpmän kuñtäyon kadäni kubäken Abraham manbiñam ñode iwetkuñ; Monäka Naho unitäño webeni Milkatä nanaki ñode bäyañ imiñku; Usi in-täjukun, eruk mäden Busi, Kemuel (u Aram täño nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Tänpäkañ Betueltä Rebeka bäyañku. ²⁴ Täñ Naho täño webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu bäyañkuko wäpiwä ñode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

Abrahamtä äma kumbani änektä kome suwañjuk

23 Tänpäkañ Sara obañ 127 tärewänkañ kumbuk. ² Yotpärare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumänjirän Abrahamtä pänku konäm butewaki täñ imiñku. ³ Abraham konäm kottängän eruk akumañ Hit äboriyetä itkuñken u kuñpän yäwetkuk; ⁴ ^{††} Näk kome mähem nämo, äma äbanitä in bämopjinken it täyat unita in webena kumbuko u änektä kome kubä näwoñärewäkañ moneñ tamayän yäk.

⁵ Yäwerirän Hit ämatä iwetkuñ; Ärowaninin, juku penjiri gäweritna nadä; Nin gäka äma ekäni pähap yän nadän gamik täkamän unita nintäño äma kumbani änektä awañ änenpani kubä kawi gärip tawänä upän täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänañi nämo yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api

‡ 22:15-17 Hib 6:13-14; Hib 11:12 †† 22:18 Apos 3:25 †† 23:4 Hib 11:9,13; Apos 7:16

änenpen yäk. ⁷ Yänjirä Abrahamtä Hit äma gwäjij äpmonj yämiņpänj yäwetkuk; ⁸ Intä webena komejinken anenpetta bureni nadänj namiņpänjä ñode täñ namikot; Mobä awaņ wäpi Makpela upänj yäpayänj nadätat unita kome u mahemi näka biņam iwerirä naniņ kirewänkaņ api suwawet yäk. Mobä awaņ uwä mahemi Efron, Soha täño nanaki u. Awaņ uwä unitäño kome moräkiken itak yäk. Inamjinken mobä awaņ u gwäki mahemitä yäwänkaņ uterakgän api imet yäk. Ude täñ namiņirä webena bämopjinken api anenpet yäk. ¹⁰ Täñpakaņ Efron ini bok itkaņ yänjirän nadänjuk. Nadänpänj noriye käbeyä täñkuņken äbä itkuņo unitä nadänjirä Abraham iwetkuk; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome ukäda gäka biņam ganiņ kiretat. Mobä awaņ äma kumbani äneka biņam ukät kome u käda bok jop ganiņ kiretat yäk. Notnaye itkaņ ño kudup inamiken ganiņ kiretat yäk. Gäka biņam täyak unita webeka u kaņ aneņ yäk.

¹² Iweränkaņ Abrahamtä kome u nanik gwäjij äpmonj yämikgän täñpänj ämawebe itkuņo u nadänjirä Efron ñode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminanji nämo. Kome gwäkita gama yäpmänjiri webenawä api anenpet yäk. ¹⁴ Iweränä Efrontä yänjuk; ¹⁵ Ärowanina, kome yäyan unitäño gwäki siliwa moneņ 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmänj pänku u aneņ yäk. ¹⁶ Iwerirän Abrahamtä täga yänj nadänpänjä gwäki Hit ämawebetä nadänjirä yänjuk ude yäpmänj daniņpänj imiņjuk. Kome mahem täño siliwa moneņ täño bäräpini kaņpänj nadäwani uterak siliwa moneņ 400 ude yäpmänj daniņpänj imiņjuk.

¹⁷ Eruk, moneņ imänpänj Hit ämawebe käbeyä täñkuņken äbä itkuņo u inamiken Abrahamta biņam kome Makpela, Mamre kome käda yänjuk u iniņ kireņjuk. Kome, päya ba awaņ äma kumbani pekta biņam anenpani u kudup iniņ kireņjuk. Täñpakaņ Abrahamtä mobä awaņ suwaņjuk-ken webeni Sara u aneņjuk. Kome uwä Kenan kome bämopiken itkuk.

²⁰ Ude täñkuņo uwä Hit kome mahemtä kome ba awaņ uwä Abrahamta biņam yänjtäreņ imiņpänj iniņ kireņjuk.

Abraham Aisakta webe kubä kaņ-ahänjuk

24 Abraham kadäni käronji it yäpmänj äronjtängän tägawani täñjuk. Imaka imaka täñjuk u uwä Yawetä iron täñ imiņirän säkgämän ahänjuk. ² Tägawani täñpänj kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täñpani, tuņumi kuduptagänta watä irani u ñode iwetkuk; Ketka gäyeknaken penpänj Yawe, kunum täño Anutu ba kome täño Anutu u inamiken yänkehäromtak man ñode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamänj ñoken nanik kubä nämoinik kaņ-ahänj imet yänj näwet! Gäk Aisakta webe kaņ-ahänj imayänj nadänpänjä näkña komeken kuņkaņ näkño äbotken nanik webe kubä kaņ yäpmänj imi. ⁵ Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ño äbäka gäripi nämo nadäwänä jide kaņ täñpet? Nana-

ka kome ño penpenj komekaken käwep api imagut yäpmänj kwet?

⁶ Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmänj kwen! ⁷ Kunum täño Anutu Yawetä näkña kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpänj nämagut yäpmänj äbänpänj man kehäromi ñode näwetkuk; Yerikayeta kome itan ño bureni api yämet yänj näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkña komeken nanikpänj kaņ-ahänj imayänj täñjiri Yawetä aneroni iwerän pänku intäjukun kuņ gamiņpänj api täñkentän gamek yäk. ⁸ Webe kaņ-ahäwayänj täno unitä gäkkät äyänjutpenj äbäka gäripi nämo nadäwänä eruk yänkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämo täñpen. Upänkaņ ñode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmänj kwen! ⁹ Ude yäwän nadänpänjä piä watä ämani uwä keru, mahemi Abraham gäyekiken penkaņ man iwetkuko u täkta yänkehärom täñjuk.

¹⁰ Ude yänkaņ piä watä ämani uwä mahemi Abraham täño kamel ätu itkuņo ukät nanik 10 yämagutkuk. Täñpänj mahemi täño tuņum imaka tägatäga mebäri mebäri kobet täñ yäpmänj kuņjuk. Tuņum ude täñpänj yäpmänj kuņtängän Mesopotemia komeken Naho täño yotpärare keräp täñpänj ume näñpaniken ahänjuk. Ahänpänj itpänj kamel yäwerän gukuri imäpmok täñkuņ. U bipäda ahänjuk, webe u nanik täño ume gwetgwet kadäni bumik täñjirän. ¹² Täñkaņ piä watä äma unitä Anutuken ñode yänjariņjuk; O Yawe, mahemna Abraham täño Anutu, gäk apiño Abrahamta yänpänj iron täñ imiņpänj täñkentän namiņjiri piä täga täñpa. ¹³ Näka nabä! Näk ume dapuriken ño irira kome ño nanik täño webe gubaņi umeta äbäkaņ yäk. ¹⁴ Ñode irira webe gubaņi kubä äbänpänj ume gwet nami näñpayänj iwerapänj ñode näwerän; Ño naņiri kamelkayeta gwet yäma naņput yänj. Ude yäwayänj täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biņam iwoyänkun yänj nadäwayänj yäk. Ude näweränä mahemna Abrahamta iron täñ imitan yänj nadäwayänj yäk.

¹⁵ Man ude Anutu nämo iwet morenjirän uterakgän Rebekatä ume gwetta ume käbot buramiņ yäpmänj äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel unitäño äperi. Milka uwä Abraham monäni Naho täño webeni.

¹⁶ Täñpakaņ Rebeka uwä inami dapun säkgämän. Webe gubaņi, ämakät nämo pärani ba kuņarani. Webe unitä ume dapuriken äpmo ume gwetkaņ aneņi äbänjirän piä watä äma unitä dubiniken bäräneņ kuņpänj iwetkuk; Nadänj namiņjiri ume käbotken ño ätu näñpa yäk. ¹⁸ Ude iweränä Rebekatä ume käbot u piriken nanik yäpmänj äpänpänj iwojäreņpänj iwetkuk; Ekänina ño naņ yäk. ¹⁹ Naņpikaņ kamelkayeta udegän gwetpänj yämiņjira naņpä koki täñput yäk. ²⁰ Ude yänpänj ume käbotken nanik kamelta gäpe gänaņ bäräneņ piwän äpmonjuk. Piwän äpmonjpakaņ aneņi bäräneņ pänku ume ätukät gwet yäpmänj äbuk. Ude täñtäyon kamel 10 u ume naņpä tägaņjuk. ²¹ Ude täñ irirän Yawetä nadänj imiņpänj piäni täño bureni webe ño terak pewän ahätak ba nämo yänj u kaņpänj nadäk-

ta piä äma unitä webe u ket tänpän kanjwat itkuk.
²² Eruk, kameltä ume nañ morewäkan piä äma uwä inami epmäget täñ imiñpän siworok yarä keru kukñi kukñi peñ imiñkuk. Epmäget uwä golpän täñpani, gwäki täñpän peñ imiñkuk. ²³ Peñ imiñpän iwet yabänkuk; E nanka wäpi netä? Täñkan ninä intä yotken täga pätnayän? ²⁴ Ude iweränä iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täño nanaki yäk. Ninkät täga pätnayän. Täñkan nintä yotken ketem kamelkayetä nakta mäyap itkan ba unitä dämpmon patta bägup täga itkan yäk.

²⁵ Yäwänkan piä watä ämatä gwäjiñ äpmonpän Yawe iniñ oretpän yänkuk; Mähemna Abraham täño Anutu Yawe u wäpi yäpmän akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadän imiñpän bänep iron täñpän yänkehäromtak man yänkuko unitäño bureni nämo iyap täñkuko unita iniñ oretat yäk. Täñkan näka imaka, nadän namitak. Yawe u kädet siwonji nämagut päbä nepmanpän mähemna täño nägät moräktä yotken ahätat yäk.

²⁸ Täñpakan webe gubani uwä bäränen päñku miñitä yotken ahänpän ämawebe itkuño u ume terak imaka ahänkuko u manbiñam kudup yäwetkuk. ²⁹ Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget inamiken ba siworok keriken u yabänkan manbiñam yänkuko u nadänpän bäränen kuman Abraham täño piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabän ahänkuk. ³¹ Yabän ahänpän iwetkuk; Anututä iron täñ gamani gäk äbikan kuna yäk. Yotpärare gäganiken ño imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

³² Ude yänpän äma ukät kamelniye yämagut yäpmän Rebeka miñitä yotken kuñkuk. Kuñkan kamel terak nanik tuñum ketärenpän peñkan kamelta ketem yämän nañ irirä äma yarä u yot gänan äronkumän. Äronpän Abraham täño piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuño unita kuroñi ärutta ume gäpe gänan piñ yämiñkuk. ³³ Ude täñkan ketem peñ yämiñkuñ. Peñ yämiñirä Abraham täño piä watä ämatä yänkuk; Nadän namiñirä man nadätat u yäwa tärewänkan ketem kämi näñpayän yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

³⁴ Yäwänä watä äma unitä yänkuk; Näk Abraham täño piä äma yäk. ³⁵ Yawetä mähemna Abrahamta iron pähap täñ imiñkuko unita tuñum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol moneñ, piä äma, piä webe, kamel, donki ude imani. ³⁶ Täñpakan mähemna täño webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyan imiñkuk. Bäyan imän tägawänkan Abrahamtä tuñumi kuduñtagän nanakita äriwän äpmon imiñkuk. ³⁷ Täñpän mähemnata mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yänkehärom täñkut yäk. Ñode täñpen yän näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ñoken nanik nämo yäpmän imen yän näwetkuk. ³⁸ Nanatä komeken näkña äbotken kuñkan nanaknata webe uken nanikgänpän kan yäpmän imi. Ude näwetkuk. ³⁹ Ude näwerirän mähemna ñode iwetkut; Webe unitä ño äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide api täñpet? yän iwetkut. ⁴⁰ Ude iwerawä kowata

ñode näwetkuk; Yawe inamiken it yäpmän äbäk täyat unitä anero kubä peñ iwet-pewän gäkkät itpän täñkentän gamiñirän piä gamitat ño unitäño bureni api ahäwek yän näwetkuk. Gäk näkña kome kujat nanatä konken nanik nanaknata webe kubä api yäpmän imen yän näwetkuk. ⁴¹ Näkña äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk, yänkehärom täyan unita nadäwätäk nämo täñpen yän näwetkuk.

⁴² Täñpakan apiño ume dapuriken ahänpän Anutu ñode iwerat; Yawe, mähemna Abraham täño Anutu, piä täñpayän äbätat unita gäk täñkentän namiñiri bureni täga ahäwayän? ⁴³ Ume dapuriken ño irira webe gubani kubätä äbänpän ume täpuri gwet nami näñpayän iwerapän ñode näwerän; Ño nañiri kamelkayeta gwet yämayän. Ude yäwayän täko webe uwä mähemna täño nanaki unita biñam, Yawetä iwoyänkuko u yän nadäwayän yäk. ⁴⁵ Eruk, bänepnatä ude nämo yäntärenjira uteragän Rebekata ume käbot buramiñ päbä ume dapuriken ahänpän ume gwerak. Täñirän ñode iwerat; Ume nami näñpa yän iwerira uteragän ume käbot piriken nanik yäpmän äpäñpän ume gwetpän näwerak; Nañiri kamelkayeta udegän gwet yämayän yäk. Ude yän nadänä ume gwet namän nañira kamelta udegän gwet yämän nañ. ⁴⁷ Ude täñpänä iwerat; Gäk netä täño äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäño äperi yäk. Ude näweränä epmäget inamiken peñpän siworok keru kukñi kukñi peñ imit. ⁴⁸ Ude täñpän gwäjiñ äpmonpän Yawe iniñ orerat yäk. Bureni, mähemna täño Anutu Yawetä monäni täño äbeki nanakita webe biñam yäpmäktä kädet täga terak nämagutkuko unita wäpi yäpmän akut! ⁴⁹ Eruk näwerut; In mähemnata nadän imikinik täñpän iron täñ imikta nadäkan ba nämo? Nämo yän nadänpänä näwerakan u ba u api täñpet yäk.

⁵⁰ Ude yäweränkan Labankät nani Betueltä iwetkumän; Ñowä Yawe täño kudän unita nektä u ba u yänanji nämo yäk. ⁵¹ Rebeka inamkaken itak ño. Mähemka täño nanakita webe biñam Yawetä yänkuko udegän täñpän kan imagut yäk. ⁵² Ude yänjirä nadänpän Abraham täño piä watä ämatä Yawe gwäjiñ äpmon imiñkuk. ⁵³ Ude täñpän epmäget siliwa golpän täñpani, tek kejima Rebekata imiñkuk. Täñpän tuñum gwäki ärowani ätu uwä Rebeka miñi wanorita yämiñkuk. ⁵⁴ Yämänkan Abraham täño piä watä äma ukät äma ätu bok äbuño u ketem ume yämän nañpän ugän patkuñ. Patkuño yänewänä yäwetkuk; Nepmanpakan mähemnaken kwa yäk.

⁵⁵ Ude yäwänä miñi wanoritä yänkumän; Webe gubani uwä kepma 10 ude bumik ninkät itkan kan kut yäk. ⁵⁶ Yäwawä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätawä kwa yäk. Yawetä täga täñ namiñirän piäna täño bureni ahänjirän imata nepmäjtkamän? Mähemnaken nabä kätawä kwa yäk. ⁵⁷ Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubani u imagutpän iwetpän nadäna yäk. ⁵⁸ Ude yänpän yänpewän äbänjirän Rebeka iwet yabänkumän; Gäk äma ñokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayän nadätat yän yäwetkuk. ⁵⁹ Ei yän yäwänä miñi wanoritä Rebekakät iniken watä irani

webe ba Abraham täño piä watä äma ukät yepmanpän kunayän täñjä Rebekata kon man ñode iwetkumän;

O wanotnin, gäk äbot pähap täño miñi täyi.

Täñjiri äbotkayetä iwaniye yawat kireñpän kome mähemi täkot!

⁶¹ Ude iweräkan Rebekakät piä webeniyetä tunjum täñpän kamel terak ärowäkan piä äma unitä yän-yäknat yäpmän kuñkuñ.

⁶² Täñpäkan kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u penpen Negev kome päñku it täñkukonik. ⁶³ Eruk kadäni kubäta bipäda itpäñ-nadäka piäken kuñkuko ittängän dapun iñjipewän kwäpäñ kamel äbänjä yabänkuk. ⁶⁴ Täñjä Rebekata udegän dapun iñjipewän kwäpäñ Aisak kanjuk.

Kañpäñ kamel terak naniktä äpmonpäñ piä äma ñode iwet yabänkuk; Äma piäken naniktä äbätak u netä?

⁶⁵ Ude yawänä piä watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayän yäk. Ude yänjä injami dapun penpipikta tek wädän pewän äronjuk. ⁶⁶ Täñpäñ dubiniken ahänpäñ itpäñ piä ämanitä imaka imaka täñkuko u Aisak biñam iwetkuk. ⁶⁷ Iwerän tärewänkan Aisaktä Rebeka imagut yäpmän miñi Saratä yotken yäpmän äronpäñ webenita yäpmänpäñ nadän imikinik täñ iminjirän it täñkumänonik. Ude täñpäñ miñi kumänjäñ butewaki nadänpen kuñatkuko u paotkuk.

Abraham täño nanakiye ätu

25 Saratä kumbänkan Abraham änenji webe kubä yäpuk, wäpi Ketura. ² Unitäwä nanak ñode bäyan yepmanjuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. ³ Joksan uwä Seba kenta Dedan unitäño nani. Täñkan Dedan uwä äma äbot ñode täño orani; Asu, Letus, Leum. ⁴ Täñkan Midian täño nanakiye ñodetä ahänjuk; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura täño oraniye.

⁵ Täñpäkan Abraham uwä monen tunjumi kudup-tagän Aisakta biñam buñät iminjuk. ⁶ Upänkan kodak pen itpäñ webeniye ätu unitäño nanakiyeta tunjum ätu yämiñpäñ nanakna Aisakkät nämo itnen yänpäñ edap äbani käda yawerän kuñ moreñkuñ.

Abraham kumbuk

⁷ Abraham u it yäpmän ärontäyon tägawaniinik täñpäñ obañ 175 ude tärewänkan kumbuk. Kumbänkan änenjuk. ⁹ Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awanken änenkumän. Awan uwä Hit äma Soha nanaki Efron unitäño piä Mamre udude käda itkuk.

¹⁰ † Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäñ suwanpäñ webeni Sara änenpani-kengän änenkumän.

¹¹ Täñpäkan Abraham kumänjäñ Anututä nanaki Aisakta iron pähap täñ iminjuk. Aisak uwä ume awan kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it täñkukonik.

Ismael täño oraniye

¹² Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara täño watä piä webe Isip nanik wäpi Haga unitä bäyan iminjukko unitäño nanakiye wäpi tawan ñode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Atbel, awäni Mipsam. ¹⁴ U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema. ¹⁶ Ismael täño nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäño oraniye pähap ude täñjuk. Äma äbot 12 unitäño yottabatä ittän kuñkuño u yotpärare wäpi udegän yän-daniñkuñ. ¹⁷ Eruk Ismael it yäpmän ärontäñ obañ 137 ude tärenjäñ kumbänkan änenjuk. ¹⁸ Ismael oraniye täño irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome täño edaptä äbani kädatä päñku Asiria baganiken it yäpmän kuñkuñonik. Täñkan Ismael oraniye täño äbot unitä Abraham täño nanakiye ätukät not nämo täñpäñ inigän inigän it täñkuñonik.

Jekop kenta Iso täño manbiñam

¹⁹ Täñpäkan Abraham täño nanaki Aisak unitäño manbiñam ñode; Aisak u obañ 40 ude tärenjäñ Betuel täño äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotemia kome mähemi. Rebeka wanoriwä Laban.

²¹ Rebeka äruñ ittäyon äpi Aisaktä webenita yänpäñ Yaweken yänpäñ man yawän nadän iminjirän Rebekata nanak kok itkuk. ²² Nanaki yarä nitek miñi koki gänän patkan kowat ämiwän täñkumän. Täñjäñ miñitä yänjuk; Wära! Imata näkä terak ude ahän namitak? Ude nadänpäñ Yawe iwet yabänjuk. ²³ † Iwet yabawänä Yawetä iwetkuk; Äma äbot yarä kokka gänän itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahänpäñä ini äbot-äbot api itnen. Äbot kubä täño kehäromitä kubä täño api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden nanikta watä piä api täñpek yäk.

²⁴ Täñkan nanak ahäk-ahäk kadäni täñjäñ eruk, gwabäyak ahänkumän. ²⁵ Intäjukun ahänkuko u gupi gämäni täñkan puñ-puñ ikek, tom puñi ude bumik unita wäpi Iso yän iwetkuñ. (Ninin man terak Iso uwä puñi yot.) ²⁶ Täñ mäden ahänjukotä tuäni Iso täño mämeki injitan ahänjuk, u wäpi Jekop yän iwetkuñ. (Jekop u ninin man terak mämeki injirani. Täñkan Isrel naniktä man wäran yänkan äma jop man yawanita mämeki injirani yän yawet täñkuñonik.) Aisak u obañ 60 ude tärenjäñ nanakiyat uwä ahänkumän.

²⁷ Täñpäkan nanaki yarä ahänkumäno u täganpäñ Isotä äwanken kuñatpäñ tom däpmäka mebäri nadänjuk. Ude täñjäñ Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani. ²⁸ Täñpäkan nani Aisak u tom ägwäri täño toharita gäripi nadänjukko unita gäripini Iso terak patkuk. Upänkan miñi Rebekata Jekopta gäripi nadän iminjuk.

²⁹ Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot iñj irirän Iso bipiken naniktä äbänpäñ nakta wakiinik

† 25:10 Stt 23:3-16

†† 25:23 Rom 9:12

inju. Äbänpän Jekop iwetkuk; Bäräne, imaka gämäni ijtän u ätu nami nänpa. Nakta bumta nekan! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yän iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

³¹ Ude iweränä Jekoptä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun ahäwani täño tujum yäpmäkta biñam wäp u naniñ kirewikan uyaku yäk. ³² Yäwänä Isotä man kowata ñode iwetkuk; Eruk yäk. Wäpna biñam unitä täñkentäk jidewani api namek? Nämö! Nakta kumäkinik täyat yäk. ³³ † Ude yänjirän Jekoptä iwetkuk; Naniñ kirekta yänkehäromtan nam! Ude yäwänä Isotä intäjukun ahäwani täño tujum yäpmäkta biñamta yänkehärom tanpän Jekopta iniñ kireñkuk. ³⁴ Iniñ kireñjirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni iññkuko u imiñkuk. Imän nanñan kuñkuk. Bureni, Isotä intäjukun ahäwani täño tujum yäpmäkta biñam wäpi unita nadäwän mewuni täñkuk.

Aisak täño manbiñam

26 Kadäni uken nakta jop irit äneñ ahänkuk. Bianä Abraham täño kadäniken kubä ahänkuk. Täñ äneñ ahätäk ñowä Aisaktä Filistia äbot täño intäjukun äma wäpi Abimelek, Gera yotpärareken irirän päñku ahän imiñkuk. ² Täñpäkañ Yawetä Aisak ahän imiñpän ñode iwetkuk; Isip komeken nämö kwen. Näkä kome kubä gäwoñärewakan uken päñku kan it yäk. ³ † Kome uken ätu iriri näkä gäkkät itpäñ api täñkentän gamet. Täñkentän gamiñpän gäk ba nanakaye orañkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yänkehäromtak man nanka Abraham iwetkuro u api täñkehärom tawet yäk. ⁴ Näkä täñpewa orañkayeta nanak bäyañ wenjirä kunum terak guk itkan ude bumta api ahäneñ. Äbekaye orañkaye äbot u terak ämawebe äbot komeni komeki kudupta iron pähap api täñ yämet. ⁵ U Abrahamtä näkño бага man ba jukumanna u kudup nadänpän buramiñ moreñkuko unita ude uwä api täñpet yäk. ⁶ Yawetä ude iweränkan Aisak Gera yotpärare uken it yäpmän äronkuk.

⁷ † Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk täñjirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk. Webena yän yäwetta umuntanñkuk. Man bureni yäwawä ño naniktä Rebeke inami dapun säkgämän u kanğarip täñpän näk api nutneñ yän nadänkuk. ⁸ Eruk uken kadäni karoni it-tängän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät täñoret täñjirän Abimelek, Pirstia täño intäjukun ämatä ini yotken itkan dapun pärewat täñpän yabänkuk. ⁹ Yabänpän Aisak yänpewän äbänjirän iwetkuk; Nadätat! Rebeke u webeka yäk. U wanotna yän imata yänkun? Yänjirän Aisaktä yänkuk; Bureni, näk Rebeke inami dapun täga u kanpän nutneñ yän nadänpän ude yänkut yäk. ¹⁰ Yänjirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap täñkun yäk. Ämanaye kubätä webeka Rebekakät patkumän yäwänä momi pähap nintä terak pätek yäk. ¹¹ Ude yänpän ämawebeniye ñode yäwetkuk; Kubätä äma ño ba

webenita imaka waki kubä täñ yämayän täko uwä kumäk-kumäkta biñam api täñpek yäk.

¹² Täñpäkañ Aisaktä kome uken ketem piä täñkuk. Täñjirän Yawetä iron täñ imiñjirän obañ ugän ketem bumtainik ahän imiñkuk. ¹³ Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahän bumbum täñjirä tujum äma pähap täñkuk. Ude täñjirän Filistia ämatä kanpän nadäwäwak täñ imiñkuk. ¹⁵ Nadäwäwak täñ imiñpän ume awañ bian nani Abrahamtä itkan piä ämaniye yäwerän äneñpani u Filistia ämatä kome äneñi kudup yejämbuñ.

¹⁶ Ude täñjirä Abimelektä Aisak ñode iwetkuk; Gäk nin nirepmitpäñ äma kehäromi nikek itan unita nipmanñeñ kome kubäken ku yäk. ¹⁷ Ude yäwänkan Aisak Gera kome pipiyäwani pähapken äpmonpän yottaba täñpän kome uken kadäni karoni bumik itkuk.

¹⁸ Täñpäkañ ume awañ Abrahamtä irirän äneñpani Filistia ämatä Abraham kumänjirän yejämbuño u äneñi äneñtän kuñkuk. Ude täñpän ume awañ unitäño wäpi wäpi nanitä yäwani udegän yänñtän kuñkuk. ¹⁹ Täñ Aisak täño piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneñpän kan-ahänkuñ. ²⁰ Kan-ahänjirä Gera kome täño sipsip watä ämatä Aisak täño sipsip watä ämakät yänawätpäñ yänkuñ; Ume ño nin täño yäk. Yänawätkuño unita Aisaktä ume awañ uwä wäpi Esek yän iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yänawätawät.) ²¹ Ude täñjirä äneñi ume awañ kubä änekgän täñkuñopän unita äneñi yänawätgän täñkuñ. Äneñi yänawätgän täñkuño unita wäpi Sitna yän iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk.) ²² Ude täñjirä kome u penñeñ päñku ume awañ äneñi kubä äneñkuk. Ume unita man nämö ahänkuk. Man nämö ahäwänpäñ Aisaktä yänkuk; Yawetä kome tanñ ño namiñjirän nanak bäyañ wenpän api itne yän yänpän ume awañ u wäpi Kome Tanñ yän iwetkuk.

²³ Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päñku ahänkuk. ²⁴ Päñku ahänjirän bipani ugän Yawetä ahän imiñpän iwetkuk; Näk nanka Abraham täño Anutu. Näk gäkkät api itdero unita nämö umuntäwen yäk. Piä ämana Abrahamta yänpän näk gäkkät itkan täñkentän gamiñpän äbekaye orañkaye mäyap api pewa ahäneñ. ²⁵ Yawetä ude iwerirän Aisaktä mobä bukä kubä täñpän Yawe iniñ oretkuk. Ude täñpän yottaba kome uken täñjirän piä ämaniyetä ume awañ kubä äneñkuñ.

Aisak Abimelekkät bänep kubägän täñkumän

²⁶ † Kadäni kubäken kome uken nanik täño intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniye täño intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahän imiñkuñ. ²⁷ Ahän imiñjirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbäkan? Iwan täñ namiñpän näwat kireñpewä kome ñoken äburopan imata äbäkan? ²⁸ Ude yäwänä Gera naniktä yänkuñ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakiniñ täñkumänjo unita bämopninken yänkehäromtak man kubä penpän gäkkät bänep kubägän tänayän

† 25:33 Hib 12:16 †† 26:3 Stt 22:16-18 † 26:7 Stt 12:13, 20:2

†† 26:26 Stt 21:22

nadäkamänj yäk. Nintä gäka waki kubä nämo täj gaminjpäñ bätaki terak gepmanapänj ñoken äbun. Äbänjiri Yawetä täñkentänj gaminjku. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täj nimenta bänep kubägän kañ täna yäk.

³⁰ Ude yänjirä Aisaktä äñnak-äñnak pähap täj yämän nañkuñ. ³¹ Nañpäñ patkuñjo yänjewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuñjo u yänkehäromtak man yänkuñ. Ude täñkañ Aisaktä bänep kwini terak yepmanpäñ kuñkuñ. ³² Eruk, edap ugän Aisak täño piä ämaniye äbä ume awañ äneñkuñjo unita Aisak biñam ñode iwetkuñ; Nin ume kañ-ahäkamänj yän iwetkuñ. ³³ Iwerirä ume awañ unitäño wäpi Seba yän iwetku. Unita yotpärare unitäño wäpi Beseba yän iwetkuñjo unitä pen itak. (Ninin man terak Beseba u Yänkehäromtak Man.)

³⁴ Täñpäkañ Iso obañ 40 ude tärenjirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäño äperi Judit webenita yäpuk. Täñpäñ Hit nanik kubä wäpi Elon unitäño äperi Basement u bok yäpuk. ³⁵ Täñpäkañ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täj yämiñirän bänepitä jägämi pähap nadäk täñkumänonik.

Jekoptä nani täñjkañ-pewän kon man iminjku

27 Täñpäkañ Aisak u it yäpmänj äronpäñ äma tägawani täñpäñ dapuri wañjirän imaka imaka ket nämo yabänjuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yänjewän äbänpäñ Nanakna! yän yäwänä Näk ño yän iwetku. ² Iweränä nani Aisaktä iwetku; Nadätan? Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani täñpäñ kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat. ³ Unita äpa kuwek yäpmänj päñku bipiken tom kubä kañ ut nam. ⁴ Utpänj ketem näkña gäripi nadäk täyat ude kañ iñj nami näñpa. Nañ paotpäñä näk nämo kumänkañ kon manna kañ gäwera tärewän yäk. ⁵ Eruk Aisak nanaki Isokät man yänpäñ-nadäk ude täñjirän Rebekatä juku peñpäñ nadänjuk. Nadänpäñä Iso tomta bipiken kuñjirän Rebekatä nanaki Jekop iwetku; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ñode iwerirän nadätat yäk. ⁷ Gäk tom kubä yäpmänj päbä ketem gäripi nitek iñj namiñiri Yawe iñamiken kon manna gäwetkañ kañ kumba yän iwetak. ⁸ Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadänpäñä burami. ⁹ Gäk ñodetä kuñkañ meme gubañi säkgämän yarä yäpmänj äbi. Yäpmänj äbänjiri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u iñj imayänj yäk. ¹⁰ Iñj imakañ yäpmänj nankaken yäpmänj ärowipänj nañkañä gäkpänj kon mani gäwetkañ kañ kumbän yäk.

¹¹ Ude iwerirän Jekoptä miñi Rebeka iwetku; Ude täga upänkañ Iso u puñj yot, nähä dudumi yäk.

¹² Nanatä nepmänjipänj nadäwektagän yäk. Ude täñpero uwä gäk täñjkañrani äma yän näwetpäñ kon manta kowata tagwän man näwerek yäk. ¹³ Yänjirän miñitä iwetku; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kañ ärowän yäk. Gähäwä manna buraminpäñ imaka unita gäwetat u päñku yäpmänj äbi yäk. ¹⁴ Ude iweränkañ Jekop päñku meme yäpmänjipänj miñita iminjku. Imänkañä miñitä ketem nanitä gäripi

nadäk täñkuko ude iñj iminjku. ¹⁵ Ude täñkañ nanaki tuäni täño tek täga kubä eñi gänañ itkuko u yäpmänjipänj Jekopta täñ iminjku. ¹⁶ Täñ iminjpäñ tom däpuko unitäño puñji yäpmänjipänj kerikotäki dudumi uwä uwäk täñku. ¹⁷ Uwäk täñ iminjpäñä tom ba käräga gäripi nitek iñjukuko u iminjku. ¹⁸ Imänkañ ketem u yäpmänjkañ naniken kuñpäñ iwetku; Nan yäk. Yäwänä iwetku; Nanakna, gäk netä? ¹⁹ Yäwänä Jekoptä nani iwetku; Näk nanaka tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täñ moretat. Gäk akuñpäñ itkañ ketem yäpmänj äbätat ño nañkañ kon man näwet yäk.

²⁰ Yäwänä Aisaktä nanaki iwetku; Nanakna, jide täñpäñ tom u bäränjekinik kañ-ahätan? Yäwänä ñode iwetku; Yawe, gäkño Anutu unitä näwonjärewänkañ kañ-ahätat yäk. ²¹ Ude yäwänä Aisaktä iwetku; Nanakna, äbikañ gäk nanakna Iso yän siwonji nadäka gepmänjit nadäwa. ²² Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuñjirän iñit nadänjuk. Iñit nadänpäñ yänjuk; Manka kotäk nadänjira Jekop täño man kotäk bumik täyak upänkañ ketka gepmänjipänj nadäwa Iso täño bumik täyak yäk.

²³ Ude yänpäñ kerikotäki Iso täño bumik puñji nitek yän nadänpäñ nämo kañkuko unita kon imayänj nadänpäñ yänjabäk ñode täñku; ²⁴ Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä yänjuk; Näk ubayänj. ²⁵ Näk ubayänj yän yäwänä nanitä iwetku; Nanakna, tom ketem iñiwani u yäpmänj äbi nañpäñä kon manna gäwerayänj yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem u yäpmänjipänj imän nañku. Täñpäñ wain ume bok imän nañku. ²⁶ Nañ paotpäñä nani Aisaktä ñode iwetku; Nanakna, dubinaken äbänpäñ bumumnaken neñpäñ naniñ oret yäk. ²⁷ † Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuñpäñ iniñ oretpäñ nani bumumiken iñjuk. Täñjirän teki kábänj nadänpäñ kon man ñode iwetku;

Nanakna täño gupi kábänj u äwan täño kábänj bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nitek peñkuko u bumik yäk.

²⁸ Anututä guk näburum ba kome täño gäkñi gaminjirän säguom ba wain ahänj bumbum täkot.

²⁹ †† Äma komeni komenitä orañ gaminjpäñ piä täñ gamik täkot.

Tänjirä notkayeta intäjukun täñ yämisi.

Ba meñka täño äbotken naniktä orañ gamik täkot.

Tänkañ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.

Ba kubätä ganiñ orerirän kowata udegän ahänj imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yänkañ butewaki man iwetku

³⁰ Aisaktä Jekop kon man ude iweränkañ Jekoptä nani mäden täñ iminjirän uterakgän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. ³¹ Äbänpäñ ketem gäripi nitek Jekoptä iñjukuko udegän iñjipänj naniken yäpmänj äbänpäñ iwetku; Nan, akuñpäñ itkañ ketem yäpmänj äbätat ño nañpäñ kon manna näwet yäk. ³² Iweränä Aisaktä iwetku; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yän iwetku. ³³ Iwerirän Aisaktä bärom pähap täñpäñ

yänjuk; Netä unitä tom utpäñ ijiñ päbä namän nat? Gäk api äbänjiri tom ketem u nañpäñ kon manna iwera tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmanjak, jopi nämo api täñpek yäk.

³⁴ Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpäñ jäpi nadänkañ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk. ³⁵ Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yännäknatpäñ kon manna gäka biñam u gomägarak yäk. ³⁶ † Ude iweränä Isotä yänjuk; Wa! Wäpi Jekop yän iwerani uku ubayän! Kadäni yarä yännäknarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täño tuñum yäpmäkta biñam wäp uwä nomägakuk yäk. Täñpäkañ apiñowä nana täño kon man näka namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yänpäñ yänjuk; Näka biñam kon man kubä itak ba nämo?

³⁷ Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täñ imiro uterak monäkatä intäjukun api täñ gamek. Ba noriye kuduaptagäntä watä piä api täñ imineñ. Ba säguom ba wain umetä ahän bumbum api täñ imineñ. Unita nanakna, jide täñpäñ imaka de nanikpäñ gamet? ³⁸ †† Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yänpäñ konäm kähän yänpäñ kotkuk.

³⁹ ‡ Konäm korirän Aisaktä iwetkuk;

Guk näburumtä nämo api täñkentän gamek. Ba kome gakñi nämoken api kuñaren.

⁴⁰ †† Bureni, gäk ämik täñpäñ ketem api kañ-ahäwen. Täñkañ gäk monäkata watä piä api täñ imen.

Upänkañ gäk piä täñ imikta ganani nadänpäñjä ärowani täñ iminpäñ kañumuntan api kwen.

⁴¹ Täñpäkañ Isowä nanitä kon mani Jekopta iminjukko unita yänpäñ kokwawak nadän yäpmän kuñatkuk. Täñpäñ bänepitä ñode nadänjuk; Nana täño kumäk-kumäki keräp täyak. Kumänjirän butewaki nadäwa tärenjirän monäna Jekop kumän-kumän api uret yäk.

⁴² Eruk Rebekata nanaki tuänitä man yänjukko u biñam nadänpäñjä Jekop yänpewän äbänkañ ñode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata däpmän tärekta nadänpäñ gäk kumän-kumän gutta nadänpen kuñatak yäk. ⁴³ Unita nanakna, gäk akumañ ämetpen wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwet. ⁴⁴ Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täño kokwawak u kañ bam tawän. ⁴⁵ Bam täñjirän imaka täñ iminjukko unita täñguñ täñjirän man pewakañ kañ äbi. Imata kepma kubägän tabän äwaräkuk täñjira nanaknayat bok paot-deñ?

Jekop ämetpen kuñkuk

⁴⁶ Täñpäkañ Rebekata äpi Aisak ñode iwetkuk; Yäkel! Näk Iso täño webeniyat Hit äbotken nanik unita bit-näkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ño nanik, Hit webe udeyani kubä yäpeko uwä kañ kumba yän api nadäwet!

† 27:36 Stt 25:29-34 †† 27:38 Hib 12:17 ‡ 27:39 Hib 11:20 †† 27:40 Stt 36:8; 2Kin 8:20

28 Rebekata man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yänpewän päbä kon man änenji iwetpäñ man kehäromi ñode iwetkuk; Gäk Kenan kome ño nanik webe kubä nämoinik yäpen yäk. ² Unita akumañ Mesopotemia komeken meñka täño nani Betuel uken ku. Uken meñka täño wanori Laban unitäño äperi kubä webekata kañ yäpmän. ³ Ude täñjiri Anutu Kehäromi Mähemitä täñkentän gaminirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye mäyap ahänjirä gäk äbot mäyap täño nani ude isi. ⁴ †† Anututä Abraham täñkentän iminjukko gäk ba äbekaye orañkaye udegän täñkentän taminirän kome ño kañ kore. Kome ñowä Anututä Abrahamta iniñ kireñjukko upänkañ apiño gäk kome mähem bureni nämo, äbani ude itan. ⁵ Man ude yänpäñ Aisaktä Jekop tewän yäpmän Mesopotemia komeken äwänji Labanken kuñkuk. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäño nanaki ba Rebeka wanori, Jekop kenta Iso täño miñi u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

⁶ Täñpäkañ Isotä biñam ñode nadänjuk; Nantä Jekop kon man iwetpäñ Kenan webe yäpmäkta yäjiwätpän webe yäpmäkta Mesopotemia komeken kukta pen iwetkuk. Biñam ude nadänpäñ pen ñode nadäkgän täñjuk; Pen iwerirän Jekoptä miñi nani täño man buraminpäñ Mesopotemia komeken kuñkuk. ⁸ Isotä biñam ude nadänpäñ bänepiken ñode nadänjuk; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämo täk täyak yän nadänjuk. ⁹ Ude nadänpäñ päñku Abraham nanaki kubä Ismael unitäño äperi kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täño wanori u webenita yäpuk. Yäpmänpäñ webeniyat itkumänkengän tewän yaräkubä täñkuñ.

Jekoptä kunum täño terak kañkuk

¹⁰ Täñpäkañ Jekoptä Beseba kome penpen Haran yotpärareken kuñkuk. ¹¹ Kuñtäyon edap äpmonjirän kädet bämopiken däpmon pärayän täñjuk. Kome uken mobä mäyap itkuño u kubä yäpmänpäñ kunowäta penpäñ patkuk. ¹² ††† Patpäñ däpmonken, terak kubä moräki kome terak, moräki kunum gänañ yäputpäñ irän kañkuk. Terak u terak Anutu täño añerotä äron äpäñ täñjirä yabänjuk. ¹³ ††† Ude täñjirä Yawetä terak moräkiken unu itkañ yänjuk; Näk Yawe, orañka Abraham ba nanka Aisak täño Anutu. Kome pätan ño gäk ba äbotkayeta api taniñ kirewet. ¹⁴ § Äbotkayetä ahän bumbum täñtako kome terak kenken jirañ pätkan ude api ahäneñ. Täñpäñ kome kukñi kukñi umude ba unude api tokneñ yäpmän kunen. Täñjirä gäk ba äbekaye orañkaye terak ämawebe komeni komeni u kudup-tagänta iron pähap api täñ yämet. ¹⁵ Nadätan? Näk gäkkät itkañ kome kuñarayän täno udegän watäni api it gamet. Täñpäñ gämagut yäpmän äbänjira kome ñoken änenji api äben. Näk nämo gepmanpäñ gäkkät iri-

‡‡ 28:4 Stt 17:4-8 ††† 28:12 Jon 1:51 ††† 28:13 Stt 13:14-15 § 28:14 Stt 12:3, 22:18

ra imaka imaka api gamet yän yänkehärom taŋkuro u api ahänj morewek yän iwetkuk.

¹⁶ Ude iweränkaŋ Jekoptä akuŋpäŋ ŋode nadänjkuk; Wära! Näk jop pätat yän nadäropän Yawetä kome ŋo it-inik täyak yäk. ¹⁷ Ude nadänpäŋ umuntaŋpäŋ yänjkuk; Kome ŋo umuri-inik. Bureni-inik, ŋowä Anutu täŋjo irit kome. Eruk kunum täŋjo yäma ŋo yäk.

¹⁸ Eruk kome yänŋeburu taŋjirän Jekop akuŋpäŋ mobä kunowäta peŋ patkuko u yäpmänj akuŋpäŋ kämi kaŋpäŋ nadäkta käronj yäputkuk. Täŋpäŋ Anututa biŋam täkta olip gakŋi umeni piŋ ibatkuk. ¹⁹ Gakŋi piŋ ibatpäŋjä kome u wäpi kodaki Betel yän iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täŋjo yot.) Kome unitäŋjo wäpi biani Lus yän iwerani.

²⁰ Ude täŋpäŋ Jekoptä ŋode yänkehärom taŋjuk; Anutu gäkä näkkät itkaŋ kädet kuŋarayänj täro uken nabänj näwatpäŋ ketem ba tek pewi ahänj namiŋjirän nanatä yotken äneŋi säkgämänj äbänjpäŋjä eruk Yawe gäka näkŋo Anutu yänj api nadänj gamet. ²² Eruk mobä yäputat ŋonitä Anutu ganiŋoret bägup api irek yäk. Täŋkaŋ imaka imaka namayänj täyan u kuduptagän yäpmänj daniŋpäŋ moräki gäka api gamik täŋpet yäk.

Jekop äwänji Labanken ahänjkuk

29 Täŋpäkaŋ Jekop kuŋtänŋän ämawebe edap äbani käda itkuŋken uken ahänjkuk. ² Ahänjpäŋ dapuri ijiwän kwäpäŋj ume awaŋ kubä kaŋkuk. Uken sipsip äbot yaräkubä yabänjkuk. Kome mähemitä awaŋ uken yawakiye yepmänj towik täŋkuŋonik. Täŋkaŋj ume awaŋ unitäŋjo meni mobä pähap kubäpäŋj täŋpipiwani. ³ Mähemiyetä sipsipta ume gwet yäminayänj nadänjpäŋjä mobä uwä kireŋj täbot-pewä kuŋjiränj ume gwetpäŋj sipsip yepmänj towik täŋkuŋonik. Yepmänj towiŋj moreŋpäŋjä mobä u yäpmänj päŋ äneŋi komeniken täŋpipik täŋkuŋonik. ⁴ Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ŋode yäwet yabänjkuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuŋ; Nin Haran nanik yäk. ⁵ Ude iwerirä yäwet yabänjkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkaŋ? Yäwänä Ei, u nadäkamänj yäk. ⁶ Nadäkamänj yänj iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuŋ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmänj äbatak udu käyan? ⁷ Ude yäwäwä Jekoptä yänjkuk; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. Ŋo kepma yäk. Unita ume gwetpäŋj yepmänj towiŋpäŋj yämagut yäpmänj ketemi näŋpaniken äneŋi yepmanaŋi yäk. ⁸ Ude yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo. Yawak äbot äbänj morewäkaŋj uyaku ume awaŋj meni täŋpipiwani mobä kireŋj täbotpena kuŋjiränj sipsip kudup ume yepmänj towinayänj yäk.

⁹ Man ude yänjpäŋ-nadäk täŋj irirä Reseltä nani täŋjo sipsip yämagut yäpmänj äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. ¹⁰ Eruk, Jekop Reseltä äwänji Laban täŋjo sipsip yämagut yäpmänj äbänjiränj kaŋpäŋj päŋku awaŋj meni täŋjo mobä kireŋj täbotkuk. Mobä kireŋj täbot-pewänj kuŋjiränj Laban täŋjo sipsip ume yepmänj towiŋjkuk. ¹¹ Ude täŋpäŋ Jekoptä Resel bumumiken injpäŋj konäm bumta kotkuk. ¹² Konäm ude kotpäŋj itkaŋ Resel iwetkuk; Näk nanka täŋjo nägät moräk, Rebeka

täŋjo nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuŋpäŋj nani manbiŋam u iwetkuk.

¹³ Päŋku iweränä Labantä wanori täŋjo nanaki Jekop unitäŋjo biŋam nadänjpäŋj bäränj päŋku bäyaŋj imiŋpäŋj bumumiken injkuk. Täŋpäŋj imagut yäpmänj yoriken äronjkuk. Äro itkaŋ Jekoptä manbiŋam kuduptagän Laban iwetkuk. ¹⁴ Iwet morewänä Labantä iwetkuk; Bureni, gäk näkŋo nägät moräkna yäk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk; ¹⁵ Gäk nägät moräkna itan upänkaŋj imata piä jop api täŋj namiŋj iren? Gwäki jide yäpayänj nadätan? ¹⁶ Täŋpäkaŋj Laban äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel. ¹⁷ Lea u dapuri waki. Täŋj Resel uwä injami dapun säkgämänj, gäripi nikek. ¹⁸ Jekoptä Reselta gäripiinik nadänjkuko unita äwänji iwetkuk; Näk obaŋj 7 ude piä täŋj gamiŋjira äpetka wenäka Resel u kaŋj nam yäk.

¹⁹ Ude iweränä äwänjitä yänjkuk; Täga yäk. Äma kudupita imiŋjira waki täŋpek. Gäka gamayänj täro uyaku täga api täŋpek yäk. Unita näkkät ŋo kaŋj itda. ²⁰ Ude yänjirän Jekoptä Reselta nadänjpäŋj obaŋj 7 äwänjita piä täŋj imiŋj yäpmänj äronjkuk. Upänkaŋj Reselta gäripi nadänjkuko unita obaŋj 7 unita nadänjiränj kepma yarägänj bumik täŋjkuk. ²¹ Eruk obaŋj 7 täreŋjirän Jekoptä äwänji iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel namikaŋj kuŋatkäda yäk. ²² Ude yäwänä Labantä äŋnak-äŋnak pähap täŋkaŋj kome mähem kuduptagän yämagutkuk. ²³ Äŋnak-äŋnak pähap täŋkaŋj bipani ugän Labantä äperi moki Lea uwä Jekopken tewänkaŋj bok patkumän. ²⁴ (Labantä piä watä webe Silpa Leata piä watä täŋj imikta imiŋjkuk.)

²⁵ Eruk patkumänjo yänjirän Jekoptä Lea kaŋpäŋj kikuŋtkuk. Kaŋpäŋj äwänji Laban päŋku iwetkuk; Ai, ima kudänj täŋj namitan? Näk Reselta nadänjpäŋj piä täŋj gamiŋkut yäk. Imata ŋode täŋnäknatan? ²⁶ Yäwänä iwetkuk; Kome ŋo nanik täŋjo kädet uwä moki jop irirän wenänitä jukun äma yäpnaŋi nämo yäk. ²⁷ Unita gäk mokikät kuŋarirän yanäpi täŋjo oretoret äŋnak-äŋnak kepma 7 ude täreŋjirän wenäni api gamet yäk. Upänkaŋj webe unita gwäki uwä äneŋi obaŋj 7 ude piä kaŋj täŋj nam yäk. ²⁸ Labantä Jekop ude iwetkuko udegän täŋjkuk. Leakät yanäpi täŋkumänjo unitäŋjo oretoret äŋnak-äŋnak täreŋjirän Labantä äperi Resel webenita imiŋjkuk. ²⁹ Täŋpäŋj Reselta watä epänj täŋj imikta webe kubä wäpi Bilha imiŋjkuk. ³⁰ Täŋkaŋj Jekop Reselkät patpäŋj unita gäripi nadänjkuko u webeni Lea pengänj yäpuko unita nadänjkuko u irepmitkuk. Täŋpäkaŋj Jekop Labanta piä täŋj imiŋj yäpmänj äronjiränj obaŋj äneŋi 7 ude täreŋjkuk.

Jekop nanakiye ahänjkun

³¹ Täŋpäkaŋj Yawe Jekoptä Leata gäripi nämo nadänj imiŋjiränj kaŋpäŋjä Lea nanak bäyakta nadänj imiŋjiränj Resel äruŋj itkuk. ³² Täŋpäŋj Leatä nanak kok itpäŋj bäyaŋjkuko u wäpi Ruben yänj iwetkuk. Ŋode

nadänpän Ruben yän iwetkuk; Anututä butewakina kanpän nadäk tänpän tänkentän namitak yäk. Nanak bäyan imitat unita äpnatä gäripi bureni käwep api nadän namek yäk. ³³ Ude tänpän it yäpmän äronpän äneni nanak kubäkät bäyanjuk. Bäyanpän yänjuk; Äpnatä ganani nadän namiñirän Anututä nadän namiñpän äneni nanak kubä ño namitak yäk. Mebäri unita wäpi Simeon yän iwetkuk. ³⁴ Ude tänpän it yäpmän äronpän äneni nanak kok itpän kubä bäyanpän yänjuk; Eruk, näk nanak yaräkubä bäyan imitat unita äpnatä näka gäripi bureni api nadäwek yäk. Mebäri unita wäpi Livi yän iwetkuk. ³⁵ Tänpän äneni it yäpmän äronpän nanak kok itpän bäyanpän yänjuk; Apiño Anutu iniñ oretat yäk. Ude yänpän wäpi Juda yän iwetkuk. Tänpän äneni nanak kubä bäränen nāmo bäyanjuk.

30 Tänpäkan Resel ärun itpän Jekopta nanak kubä nāmo bäyan imiñjuk. Iniken mebäri ude nadänpän moki Leata nadäwāwak täñ imiñpän Jekop ñode iwetkuk; Näka nanak kubä kan nam! Nāmo namiwä api kumbet yäk. ² Ude yänjirän Jekoptä jäpi nadän imiñpän iwetkuk; Anututä nadän gamiñpän nanak nāmo gamiñirän näkä u irepmitpän nanak täga gamet? ³ Ude iweränä Reseltä yänjuk; Njo watä piä webena Bilha. Ukät patpän nanak bäyanjirän näka biñam tänpänkan nanak täño miñi kan ahāwa yäk. ⁴ Reseltä ude yänpän piä watä webe Bilha imän Jekoptä patkumän. ⁵ Patkumāno Bilhatä nanak kok itpän Jekopta nanak kubä bäyan imiñjuk. ⁶ Bäyanjirän Reseltä yänjuk; Anututä tänkentän namikta nadāwän tägawäpän manna nadänpän nanak kubä namitak yäk. Mebäri unita wäpi Dan yän iwetkuk. ⁷ Tänpäkan Resel täño watä piä webe äneni nanak kok itpän Jekopta nanak kubä bäyanjirän yarä ude tänpän. ⁸ Tänpän Reseltä yänjuk; Moknakät ämiñtängän eruk irepmitat uba yäk. Ude yänpän nanak wäpi Naptali yän iwetkuk.

⁹ Tänpäkan Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yän nadänpän watä piä webeni Silpa Jekop webenita iniñ kirejuk. ¹⁰ Iniñ kirewänkan Silpatä Jekopta nanak kubä bäyan imiñjuk. ¹¹ Bäyan imiñirän Lea wisikna yän nadänpän wäpi Gat yän iwetkuk. ¹² Eruk, it yäpmän äronpän Silpatä Jekopta äneni nanak kubä bäyanjirän yarä ude tänpän. ¹³ Tänpän Leatä ñode yänjuk; Näk bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret tänpäni yän api näwetnen yäk. Ude yänpän nanak u wäpi Ase yän iwetkuk.

¹⁴ Tänpäkan wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täño nanaki tuäni Rubentä piäken kuñkan päya päham nanak itta nänpäni u ätu yabän ahänjuk. Yabän ahänpän yäpmänkan miñi Leaken yäpmän kuñjuk. Yäpmän päñku imänkan Reseltä u kanpän Lea iwetkuk; Ai, päya päham nanak itta nänpäni nanakatä yäpmän äbuko u ätu täga namayän? ¹⁵ Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomägakuno unita nadäwi pidäm tawänpän päya päham nanak itta nänpäni nanaknatä yäpmän äbuko u imaka, nomägarayän täyan? Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya päham yäpmän

gamiñkuko u namiwä apiño bipani gäk äpnakät täga patdayän yäk. Ude yäwänä Leatä nadän imiñjuk.

¹⁶ Nadän imiñpänä bipäda Jekop piäken naniktä äbänjirän Leatä päñku kädēt miñin ahän imiñpän iwetkuk; Apiño gäk näkkät patdayän yäk. Nanakna täño päya päham nanak itta nänpäni upän gäk suwatat yäk. Yäwänkan bipani uken bok patkumän. ¹⁷ Tänpäkan Anututä Lea nadän imiñirän nanak kok itpän Jekopta nanak kubä bäyan imiñirän nanakiye 5 ude itkuñ. ¹⁸ Bäyanpän yänjuk; Näk watä piä webena äpnata imiñkuro unita kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yänpän nanak u iniken man terak wäpi Isaka yän iwetkuk.

¹⁹ Eruk ude tänpän it yäpmän äronjirän Leatä nanak kok itpän Jekopta nanak kubä bäyan imiñirän nanakiye 6 ude itkuñ. ²⁰ Bäyanpän yänjuk; Anututä iron täga täñ namiñirän äpnata nanak 6 ude bäyan imiñkut yäk. Unita näk api oran namek yäk. Ude yänpän nanak u iniken man terak wäpi Sebulun yän iwetkuk. ²¹ Eruk it yäpmän äronpän äperi kubä bäyanjuk u wäpi Daina yän iwetkuk.

²² Ude ahän moreñjirä Anutu Reseltä yänpik man yänjuk u nadän imiñirän ärun iranitä nanak kok itkuk. ²³ Nanak kok itpänä nanak kubä bäyanpän yänjuk; Ärun itpän mäyäk nadänkuro uwä Anututä nomägatak yäk. ²⁴ Eruk, Anututä nanak äneni kubä kan namän! yän yänpän nanak u wäpi Josep yän iwetkuk.

Jekop tuñum äma tänpän

²⁵ Reseltä Josep bäyawänkan Jekoptä äwänji Laban iwetkuk; Komenaken kwayän nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk. ²⁶ Webenayat nanaknayeta nadänpän watä piä täñ gamiñkuro unita naniñ kirewipän yämagut yäpmän kwa yäk. Piä jide täñ gamiñkuro uwä gäkña nadätan yäk. ²⁷ Ude iweränä äwänjitä iwetkuk; Ude nāmo. Njode gäwera nadäsi. Näk kären ñode kanjut; Yawetä gäka yänpän iron täñi täñ namiñjuk. ²⁸ Unita piäka täño gwäki ude nami yän nadänpän yäwikan api gamet yäk. ²⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Näk piä täñi täñ gamiñkuro u kanpän nadätan? Gäkño bulimakau sipsip yabän yäwarira jide ahänkuño u gäkña nadätan yäk. ³⁰ Näkä nāmo äbutken ähan yarägan bumik itkuñopän apiñowä ahän bumbum täñ gamikan. Näk piä täñ gamiñira Yawetä gäk tänkentän gamiñ yäpmän äbatak yäk. Unita kadäni ñoken näknaken äbotnayeta piä täñ yämiñpän tänkentän yämayän nadätat.

³¹ Ude yäwänä äwänjitä iwetkuk; Unita kowata jide api täñ gamet? Ude yäwänä Jekoptä iwetkuk; Gäk imaka kubä nāmo namen yäk. Näk bänepnaken man pätak u gäwera nadänjiri täga tänpäko uwä gäkño sipsip meme äneni watäni api iret yäk. ³² Uwä ñode; Näk apiño tom äbori äbori yabänpän sipsip kudäri ba yäput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yäput-toroktorok ikek u kudup yäpmän daniñpän iniñän yepmanpayän yäk. Tom yarägan udewanita piä täñ gamik täyat unitänjo gwäki api yäpet

yäk. ³³ Ude täñjira kudän siwoñi täyak ba siwoñi nämo täyak yän täga api kañpän nadäwen. Gäk piä täk täyat unitäño gwäki siwoñi yäpmanñtak yän kañpän nadäwayän äbänpänjä meme yäput-toroktorok ikek nämo, ba sipsip nanaki kubiri nämo, näkño äbotken irirä yabänpän kubota täyak yän kañ nadäk tä yäk.

³⁴ Ude yäwänä äwänjitä yänjuk; Yäyan u täga. Ude kañ ahäwän yäk. ³⁵ Ude yänpän äwänji Labantä kepma ugän meme ämani jaum ba yäput-toroktorok ikek, meme webeni yäput-toroktorok ikek ba puñji bämop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetä watäni itneñta yäpmanñ daniñpän yepmanñkuk. ³⁶ Ude täñpän Jekop peñpeñ kepma yaräkubä udetä kuñtängän kome ban kubäken ahänjuk. Ahänpän u irirän Jekoptä äwänji täño meme sipsip ätuta watäni itkuk.

³⁷ Eruk Jekoptä päya mebari yaräkubä unitäño karäni kodaki tokätpän gupi uken-uken tätuñ äyänjuk. Uken-uken tätuwänkañ bänepi paki kwawak ahänpän kudän ikek täñkun. ³⁸ Täñpän päya karäni tätuñkuko u yäpmanñpän sipsip memetä u kañkañ ume kañ nañput yänpän ume nañpaniken peñkuk. Eruk sipsip memetä webeniye yäwatnayän äbänpänjä ume nañpän päya karänitä inamiken irirän webeni yäwaräntäk täñkun. Ude täñpän nanak bäyanñkuñ u päya karäni ude-wanigän kudän-kudän nitek ahänjuk. ⁴⁰ Nanak ahänjuk u yäpmanñ daniñpän inigän yepmanñkuk. Yepmanñpänjä sipsip meme biani uwä Laban täño sipsip meme kudän-kudän nitek itkun käda ukäda kowat yabäwän täñput yänpän yepmanñpän itkun. Ude täñpän sipsip meme inita yäwani yäpmanñpän inigän yepmanñkuk. Ude täñpän yepmanñpän Laban täño inigän inita yäwani inigän itkun. ⁴¹ Kadäni kadäni meme sipsip gupi tägatä iniken täñjirä Jekoptä päya karäni ukeno äneñi yäpmanñpän ume nañpaniken peñkuk. Ude täñjirän meme sipsip päya karäni u kañkañ webeni yäwaräntäk täñkuñonik. ⁴² Upänkañ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak täñkukonik. Ude täñjirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkun. Meme sipsip gupi tägatäga u Jekop täño biñamgän täñkun. ⁴³ Ude täñ yäpmanñ kuñtängän Jekoptä tuñum äma täñkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doñki nitek itkuk.

Jekoptä äwänji Laban kañumunñtañ metänpeñ kuñkuk

31 Jekoptä kädet ude täñ yäpmanñ äbänñtäyon Laban täño nanakiyetä kañpän yänjuk; Jekoptä nan täñjikatpän nan täño tuñum kudup yäyomä-gatak. Tuñum äma täyak uwä nan täño tuñum terak täyak yäk. Man ude yänjirä Jekoptä nadänjuk. ² Täñpän ñode imaka kañpän nadänjuk; Äwo apiño not säkgämän nämo täñ namik täyak uwä bian nämo täñ namik täñkukopän udewä täyak yäk. ³ Ude nadänjirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneñi äyänjutpeñ nankaye nägät moräkayetä kome kujatken kañ ku! Kuñjiri watä api it gamet yäk.

⁴ Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ñode yäwetkuk; Näk tom epänaken kuñji-

ra ek ätu itkañ kañ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpän kuñjirän ätu itkañ yarä uwä pänku ahän imiñkumän. ⁵ Ahän imänä yäwetkuk; Näk ñode käyat yäk. Nanjek u bian not täñ namipän kuñatkuko udegän apiño nämo täñ namitak. Upänkañ nana täño Anututä näk täñkentän namik täyak yäk. ⁶ Näk nanjekta watä piä kehäromi täkinik täñ yäpmanñ äbäk täyat u nadäkamän, ei yän? ⁷ Ude täk täyat upänkañ nanjektä piä täñ imik täyat unitäño gwäki namikta yänñäkñat yäpmanñ äbänjirän kadäni 10 täreñkuk. Upänkañ nanjektä waki ude täñ namayän täñjirän Anututä ukätpipik ñode täñ imik täñkukonik; ⁸ Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kañ yäpmanñ yän näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miñjitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyanñkuñ. Täñ tom gwärärek kudän ikek gäkñata yäpmanñ yän näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miñjitä nanaki gwärärek kudän nitekgän bäyanñkuñ yäk. ⁹ Ude täñ yäpmanñ äbätängän Anututä nanjek täño tom kudup yomägatpän näkñata biñam naniñ kireñkuk yäk.

¹⁰ Ude yänpän ñode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täñjirä däpmonken ñode täñkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuño uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk. ¹¹ Täñpän Anutu täño añerotä däpmonken ñode näwetkuk; Jekop! yäk. Jekop yän yäwänä Itat ño yän iniñ yänjuk. ¹² Yäwawä näwetkuk; U yabä! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkañ u yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikekgän yäk. Äwänka Labantä yängakñat yäpmanñ äbuko u kak täyat unita nadänjira udewä ahäkañ yäk. ¹³ † Täñpän nadätan? Gäk Betel komeken näka yänpän mobä änok kubä buñatkañ olip gäkñi uterak piñ ibatpän yänkehäromtak man yänjuk. Eruk, kome uken iriri ahän gamiñkuro uwä Anutu näk ño yäk. Unita akuñkañ äyänjutpeñ kome kujatkaken kañ ku yäk. Man ude näwetkuk.

¹⁴ Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämo nadäkamäk yäk. Nekta biñam tuñum kubä nämo iwoyän nimiñkuk. ¹⁵ Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moneñ yäpmañta niniñ kireñkuk. Upänkañ moneñ yäpuko uwä kudup nañkuko unita imata ño itde? ¹⁶ Ude yänpän yänjukmän; Anututä nannek täño tuñum kuduñtagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biñam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kañ tä yäk.

¹⁷ Ude yäwänä Jekop komeken äneñi kukta tuñum täñpän webeniye nanakiye kamel terak yepmanñkuk. ¹⁸ Ude täñpän sipsip, bulimakau, tuñum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirän ahän imiñkuño u yäpmanñpän Kenan komeken nani Aisaktä itkukken kwa yänpeñ kuñkuk.

¹⁹ Akumañ kunayän täñkuño kadäni uken tuñum ñode täñkun; Labantä sipsip puñji madäwa yänkañ kuñjirän Resel nanitä yotken äronpän nani täño äboriyeta watä irani yäwik kubo täñpän yäpmanñ äpmanñ kuñkuk. ²⁰ Täñ Jekoptäwä äwänji Laban, Aramtä äbotken nanik u täñjikatpeñ nämo iwerän nadänjirän

kuŋkuk. ²¹ Eruk tuŋum ude täŋ paotpäŋä tuŋumi kuduŋtagän kobet täŋ yäpmän Yufretis ume wenpen Gileat pom käda kuŋkuŋ.

Labantä Jekop iwät yäpmän kuŋkuk

²² Jekop kuŋjirän kepma yaräkubä tärewänkaŋ Jekoptä metänpen kuŋkuko unita manbiŋam Laban iwetkuŋ. ²³ Eruk manbiŋam u nadänpäŋä ämaniye yämaguränkaŋ Jekop iwät yäpmän kuŋtäyon kepma 7 tärewänkaŋ Gireat pom Jekoptä ahänpäŋ yottaba tänpän itkuko u ahäkta keräp taŋkuŋ. Uken ahänpäŋ Laban ba ämaniye yottaba tänpän patkuŋ. Parirä Anututä Laban dämpmonken ŋode iwetkuk; Laban! Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä! yäk.

²⁶ Patkuŋo yänewänkaŋ Labantä Jekop ahän imiŋpäŋä iwetkuk; Ima kudän täŋ namitan? Imata jop täŋnäŋratpäŋ iwan täŋ gamapän bumik äpetnayat nomägatpäŋ yäpmän äbätan? ²⁷ Yänahänpäŋ näwetkuno uyaku kap tenpäŋ gepmana yäpmän äbim yäk. ²⁸ Näk äpetnayat oranaye nämo yäniŋ orerira yämagut yäpmän äbän. Gäk guŋ kudän täŋ yäk. ²⁹ Näk gäk gutnaŋipän nanka täŋo Anututä bipani dämpmonken ŋode näwetpäŋ naniŋ bitnäk; Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä yän näwetkuk. ³⁰ Gäk komekata nadawätäk tänpän ämetpen äbäno uwä täga upänkaŋ näŋŋo äbotnayeta watä irani yäwik imata kubo tänpän yäpmän äbän?

³¹ Ude yänjirän Jekoptä Laban man kowata ŋode iwetkuk; Gäka umuntaŋkuro uwä ŋodeta; Gäkä äpetkayat nomägaren yän yänpäŋ unita nämo gäwetkaŋ äbämän yäk. ³² Upänkaŋ itkamän ŋo kubätä yäkken yäwikka u kaŋ-ahäwayän täno uwä äma ba webe u kumäkta biŋam tänpän. Ämaniye iŋamiken tuŋum päke yäpmän kuŋatat ŋo gäkŋata biŋam kubä kaŋpäŋä kaŋ yäpmän yäk. Jekop uwä webeni Reseltä yäwik kubo täŋkuko u nämo nadänkaŋ man kehäromi u yänkuŋ.

³³ Eruk, Laban Jekoptä yottaba gänaŋ äronpäŋ yäwik ukeŋonita kawän wawäpäŋ, Leatä yottaba gänaŋ äronpäŋ udegän kawän waŋkuŋ. Tänpän piä watä webe yarä unitä yottaba gänaŋ udegän kawän waŋkuŋ. Ude täŋkaŋ kumaŋ Reseltä yottaba gänaŋ äronkuŋ. ³⁴ Reseltä yäwik kubo täŋkuko ukeŋo kamel täŋo yäk tuŋum pewani u gänaŋ käbop daiŋkukopän uterak maŋjirirän Labantä yottaba u gänaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. ³⁵ Ude täŋkaŋ Reseltä nani iwetkuk; Nana, gäk näka kokwawak nadaweno. Näk täga nämo akwayän. Webetä nininken käyäm ahän namitak unita täga nämo akwayän yäk. Iweränkaŋ nanitä päŋku yot kudup gänaŋ yäwikta wäyäkŋewän waŋkuŋ.

³⁶ Ude tänjirän Jekoptä koki wawäpäŋ Laban ŋode kaŋ yänkuŋ; Oi! Näk waki jide täŋ gamiŋkuro unita tom bumik nurayän näwarän täyan? ³⁷ Gäkä näŋŋo tuŋum päke ŋo yabäwi tärekaŋ. Unitä gäkä imaka kubä gäkŋopän näk ba äbotnaye ŋo bämopninken käyan u tänpäwä notniye täŋo iŋamiken kwawak pewipän kaŋkaŋ nek täŋo mebäri kaŋ yäpmän daniwut! ³⁸ Näk gäka watä piä täŋ gamiŋjira obaŋ 20 ude tärenkuŋ.

Kadäni u bämopiken gäkŋo yäwakaye watäni ket irira sipsip ba meme nanaki kubä nämo dätdät maŋkuŋ. Ba gäkŋo sipsip äbotken nanik sipsip ämani kubä nämo utpäŋ naŋkut yäk. ³⁹ Ba tom ägwäritä gäkŋo sipsip yewa gänaŋ äronpäŋ sipsip kubä utpäŋ naŋpäŋä näkŋakenpäŋ komenita pen gamiŋkut. Täŋkaŋ kepma ba bipani kubäta gäkŋo sipsip kubä kubo täŋkuŋo unita komenita näkŋakenpäŋ gamikta näwet täŋkunonik. ⁴⁰ Näk gäkŋo sipsipta watä irira edaptä bumta nek täŋkukonik. Bipaniwä mäniŋ nadänpäŋ dämpmon säkgämän nämo pat täŋkuronik yäk. ⁴¹ Näk komi piä ude gäka obaŋ 20 täŋkut. Obaŋ 14 äpetkayatta nadänpäŋ watä piä täŋ gamiŋkut. Ba obaŋ 6 äneni tom ätu näka biŋam tänenŋta watäni it gamiŋkut. Tänpän kadäni u bämopiken piä täŋ gamiŋkuro unitäŋo gwäki namikta täŋnäŋariri kadäni 10 ude täŋkuk. ⁴² Gäk ude täŋ namiŋkuno upänkaŋ nana täŋo Anututä näka watä it namiŋkuk. Anutu uwä orana Abraham ba nana Aisak unitäŋo Anutu pähap. Anututä näka watä nämo itkuk yäwänä jopinik nepmaŋpi äbätet. Upänkaŋ Anututä butewaki terak komi piä täŋ yäpmän äburo u kaŋpäŋ imaka kubä näka nämo täŋ namenta dämpmonken man kehäromi gäwetkuko u yäk.

Laban Jekoptä bänep kubägän täŋkumän

⁴³ Jekoptä man ude yäwänä Labantä iwetkuk; Webekayat ŋowä äpetnayat, ba nanakaye ŋowä näkŋaken äbeknaye oranaye. Ba tom kuduŋtagän päke ŋo u imaka, näkŋakengän. Imaka kuduŋtagän iŋamnaken itkaŋ ŋowä näkŋakengän. Upänkaŋ apiŋowä jide tänpän äpetnayat ba äbeknaye oranaye äneni yäpet? U täga nämo. ⁴⁴ Unitä nek bänep kubägän täda yäk. Tänpän bänep kubägän täkamäk ŋonita nämo guŋ tädenŋta mobä änok kubä ŋo peda yäk.

⁴⁵ Man ude yäwänkaŋ Jekoptä mobä käroni kubä yäpmänpäŋ siwoŋ yäputkuk. ⁴⁶ Tänpänä noriye yäwetpewän mobä u dubiniken mobä ätukät buŋätkuŋ. Ude tänpänä mobä änok u dubiniken ketem naŋkuŋ. ⁴⁷ Tänpäkaŋ Labantä mobä änok penkumäno iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yän iwetkuk. Tänpän Jekop uwä iniken Hibru man terak wäpi Galet yän iwetkuk. (Ninin man terak “nämo guŋ-takta”.)

⁴⁸ Tänpän Labantä Mobä änok pekamäk ŋo kaŋpäŋ bänep kubägän täkamäk unita nämo api guŋ täde yän Jekop iwetkuko mebäri unita mobä änok unitäŋo wäpi Galet yän iwetkumän. ⁴⁹ Täŋä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man ŋode yänkuŋo unita; Yawetä gäk gäkŋagän, näk näkŋagän kuŋaritda nek nibänpäŋ nadawän. ⁵⁰ Tänpäkaŋ Labantä Jekop äneni kubä ŋode iwetkuk; Gäk äpetnayatta gaŋani nadänpäŋ komi yämeno, ba näkä nämo nadänjira webe kodaki ätu yäpeno uwä ŋodeta ket nadawen; Anutu nibätak yän nadawen yäk. ⁵¹ Mobä käroni yäputat ŋo ba mobä änok bämopneken peyat ŋo ka! Ŋowä kaŋpen kuŋatpäŋä bänep kubägän täkamäk ŋonita nämo api guŋ täde yäk. Näk ŋo irepmitpäŋ nämo guret. Gäk udegän,

no irepmitpäñ nämo nuren. ⁵³ Täñpäñ gäk ba näk bänep kubägän takamäk ñopäñ irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täño Anutu unitä kowata kañ nimän yäk.

Ude yäwänkañ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gä-moriken kuñarani unitäño wäpi terak yänkehärom tañkuk. ⁵⁴ Täñpäñ Anutu iniñ oretta pom terak äronpäñ gupe ijiñ ima yänpäñ tom kubä utpäñ ijiñ imiñkuk. Ude täñpäñ äboriyekät ketem bok näna yänkañ yämagutkuk. Yämaguränpäñ ketem nañkañ pom terak ini ugän patkuñ. ⁵⁵ Patkuño yänewänä Laban akuñpäñ äperiyat, oraniye äbekiye yeñpäñ yäniñ orepnäñ kon man yäwetkañ komeniken äyänutpeñ kuñkuk.

Jekop tuäni Iso kañ-ahäñkuk

32 Eruk Jekop kome u penpeñ kuñirän Anutu täño añero ätutä kädet miñin ahäñ imiñkuñ. ² Ahäñ imiñirä yabänpäñä nadäñkuk; Wa! Ñowä Anutu täño äbot yäk. Ude yänpäñ unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

³ Kadäni uken Jekop täño tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadäñpäñ watä äma yäwet-pewän intäjukun kuñkuñ. ⁴ Kunayän täñirä yäwetkuk; In ekänina Iso ñode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ñode yäyak; Näk kome ban päñku äwäñnek Labankät kadäni karonji it yäpmän äbut. ⁵ It yäpmän äbänkä sipsip, bulimakau, doñki, watä ämawebe it namikañ. Unita ekänina, gäk not täñ nam yän nadäñpäñ manbiñam ño gäka pewa ärekañ yäk. Jekoptä manbiñam ude pewän kuñkuñ.

⁶ Watä piä ämaniyetä manbiñam ude yäpmän kuñkuñotä änenji äyänutpeñ äbänpäñ Jekop ñode iwetkuñ; Nin tuäka Iso kañ-ahäñkumän yäk. Unitä gäk gabän ahäwayän nadäñpäñ ämaniye 400 yämagurän äbän itkañ yäk. ⁷ Ude iweräkañ Jekop umun pähap nadäñpäñ nadäwätäk täñkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmän daniñpewän äbot yarä täñkuñ. ⁸ U ñode nadäñpäñ yäpmän daniñkuk; Isotä äbänpäñ änok kubä nidäpänä änok kubätä api ämetpeñ kuneñ yäk.

⁹ Ude nadäñpäñ Jekoptä Anutu yänapik man terak ñode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkät nana Aisak täño Anutu! Gäk ñode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye itkañken äyänutpeñ kuñiri api täñkentän gamet. Man ude näwetkun. ¹⁰ Näk piä ämaka täga nämo upänkañ nadän namikinik täñpäñ bänep iron täñ namiñ yäpmän äbäk täyan. Bianä ähottaba-gänpäñ yäpmänkañ Jodan ume weñpeñ kuñkut. Apiñowä näk äbot täñ yarä ño nitek äbätat yäk. ¹¹ Unita gäk täñkentän namiñiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbänpäñ näkña ba nanak nädamiñi nidäpek yänpäñ umuntäyat yäk. ¹² † Gäk bian ñode näwetkuno änenji nadäsi; Näk bänep täga nadän gamiñpäñ nanakaye pewa gwägu pomiken mobä jirañ mäyap, daninañi nämo itkañ ude api ahäneñ. Ude näwetkun yäk.

¹³ Eruk, patkuko yänewänä Jekoptä akuñpäñ tuäni Iso iron imikta tuñumi päke uken nanik ätu iwoyän imiñkuk. Tuñum irona iwoyän imiñkuko uwä ñode;

¹⁴ Meme webeni 200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nitek 30, bulimakau webeni 40, ämani 10, doñki webeni 20, ämani 10 ude iwoyän imiñkuk. ¹⁶ Iwoyän imiñpäñä memeta watä äma kubä peñkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, doñkita kubä. Ude yepmañpäñ watä äma u ñode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden täwarayän. Upänkañ änok kubägän kuneño. Banban kut yäk.

¹⁷ Eruk kunayän täñirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayän täñkuko u iwetkuk; Gäk kuñiri tuäna Isotä gabän ahäñpäñ gäwet yabäk ñode api täñpek; In netä täño watä äma? De kukañ? Tom äbot ño mähemi netä? yän gäwerirän ñode kañ iwet; Ñowä watä ämaka Jekop, unitäño yäk. Tom äbot ño ekänini gäka iron täkta pewän äbäkañ. Täñkañ monäka mäden näwatak yän kañ iwet.

¹⁹ Ude iwetkañä piä watä äma mäden kunayän täñkuño u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ñode yäwetkuk; In Iso kañ-ahäñpäñä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kañ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yän ude iwetneñ yäk. Täñpäkañ Jekoptä ñode nadäñkuk; Näk tom äbot ño irona intäjukun pewa kuñirä tuäna Iso näka bänep waki nadätak u penpäñ kowat kawän täñpäñä not käwep täñ namek yäk. ²¹ Ude nadäñpäñ tom äbot ukeño intäjukun pewän kuñirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täñkumän

²² Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuñpäñ webeniyatkat watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmän päñku Jabok ume pipiyawaniken weñkuñ.

²³ Weñpeñ kuñ moreñirä Jekoptä tuñumi päke u kudup ume ani kukñi udude pewän kuñkuñ. ²⁴ †† Pewän kuñ moreñirä ume ani kukñi ño käda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahäñ imänkañ ämiñtäkon kome yänneñburu-buru täñkuk. ²⁵ Ämiñtängän äma Jekop ahäñ imiñkuko u Jekop täño kehäromini täga nämo yäpmän äpayän yän nadäñpäñ keritä Jekop jopänikengän injirirän jopäni jok tädotkuk. ²⁶ Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yänewayän täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ñode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikañ uyaku gabä kätäwayän yäk.

²⁷ Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yän iwetkuk. ²⁸ † Jekop yän iweränä äma unitä yänkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiñpäñ gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop penpäñ wäpka kodaki Isrel yän gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiñkumän) ²⁹ †† Wäpi kodaki Isrel yän iweränä Jekoptä yänkuk; Eruk, gäkño wäpka täga näwerayän? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayän yäyan? Ude yänpäñ kon man kubä iwetpeñ kuñkuk.

† 32:12 Stt 22:17

†† 32:24 Hos 12:3-4 ‡ 32:28 Stt 35:10 †† 32:29 Het 13:17-18

³⁰ Kuñirän Jekoptä nadänjuk; Wära! Näk Anutu injami dapun karo unita nutnanjipän nabän orerak yäk. Näk Anutu injami dapun kat yän nadänjukko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yän iwetkuk. ³¹ Tänpän tamiman edap dapuri abänjirän Jekop Peniel kome u penpen kuñjuk. Penpen kuñjukopänkañ kuroñ säkgämän nämo yeñtän kuñjuk. Jopäni jok tädotkuko unita täñäro pärentän kuñjuk.

³² Tänpakan mebari unita kadäni ukentä päbä apiño Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkan, Jekop jopänikengän injirän jopäni jok tädotkuko unita.

Jekop tuäni Isokät abä peronjukmän

33 Eruk Jekop täñäro pärentän kuñtängän Iso, ämaniye 400 udekät äbänjirä yabänjuk. Eruk yabänpän Jekoptä nanakiye yäpmän daniñpän webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiñjuk. ² Ude tänpän watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmanpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmanpän kuñjuk. Yepmanpän kuñjirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmanpän kuñjukmän. ³ Tuñum ude tänpän ini intäjukuninik kuñjirän iwatkuñ. Intäjukuninik päñku tuäni kañkañ orañ imikta kadäni 7 ude injami yäpän äpmonpöpän patkañ akuk täñtän kuñjuk.

⁴ Täñtän kuñjirän tuäni Isotä kañpänä bäräñeñ äbä bäyañ imiñpän inpän iniñ oretkuk. Ude tänpänkañ konäm kotkumän. ⁵ Tänpän Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabänpän Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ño netäño? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka näka iron täñ namiñjirän imaka päke yabätan ño ahän namiñkuñ. ⁶ Ude yäwänkañ watä webe yarä u nanakiye yän-yäkñat yäpmän Iso dubiniken kuñpän gukut imäpmok täñjuk. ⁷ Täñjirä Lea nanakiyekät äbänpän udegän täñjuk. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbänpän udegän gukut imäpmok täñjukmän.

⁸ Täñjirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmän äbänjirä yabäro u imata? Yänjirän Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadän nami yänpän pewa äbäño u! yäk. ⁹ Ude iweränä Isotä yänjuk; Monäna waki! Näkño tuñum mäyapinik it namikañ unita tuñum u gäkñata yäpmänsi! ¹⁰ Yäwänä Jekoptä yänjuk; Ude nämo! Gäk bänep paki nadän namiñpänä tuñum gamitat u gäkñata biñam yäpmän yäk. Gäk gabänpän tägagämän nadätat. Gäk not täñ namitan unita injamka gabänjira Anutu injami bumik täyak yäk. ¹¹ Ude yänpän äneñi gwäk pimiñpän iwetgän täñjuk; Tuñum gamiro u gäkñata yäpmän yäk. Anututä täñkentän namiñjirän imaka täpuri kubäta nämo wäyäkñek täyat. Ude pen iwettäyon Isotä tuñum u yäpuk.

¹² Yäpmänpän Isotä yänjuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuñjira näwarut yäk. ¹³ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräñeñ kukta kehäromini nämo. Ba sipsip bulimakau nanakiye nitek unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräñeñ jide tänpän kuñeñ? Bäräñeñ kuñpänä nanakiye kuduptagän kumneñ yäk.

¹⁴ Unita gäkä jukun Idom kome päñku ninta itsämänjiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin kwikinik ärenpän api gabän ahäne. ¹⁵ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täñkentän tamikta ämanaye ätu gäkken yepmanpakan tämagut yäpmän kunayän yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron tañi täyan upänkañ man yäyan ude nämo. Jop waki, näka bänep täga nadänpen kwenowä täga yäk.

¹⁶ Eruk man yäwän tärewänpän Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneñi kuñjuk. ¹⁷ Idom kome kuñjukopän Jekop uwä Sukot komeken päñku itkuk. Kome uken inita yottaba kubä täñit, tomta yottaba ätu täñit täñjuk. Päñku yottaba tänpän itkuko unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yän iwetkuñ. ¹⁸ Eruk, Mesopotemia kome penpen äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmän kuñtängän eruk akumañ päñku Kenan kome Sekem täño yotpärare wäpi Salem uken ahänpän u dubiniken kome yäpmänpän itkuk. ¹⁹ † Kome yäpmänpän itkuko unitäño mähemitä kome gwäkita siliwa monenja iwetkuk. Iwerä udegän yämiñjuk. Kome mähemi uwä Hamo täño nanakiye. Hamo uwä Sekem täño nani. ²⁰ Tänpakan Jekop kome uken mobä bukä kubä tänpän Anutu iniñ oretta tom uterak däpmänpän ijik täñjukonik. Ude täñkañ wäpi “Anutu, Isrel täño Anutu” yän iwetkuk. Iniken man terak wäpi “El, Elohe Isrel” yän iwetkuk.

Sekemtä Daina iwarän täñjuk

34 Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät itpäñnadäk täñpayän kuñjuk. ² Kuñjirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u kañgärip tänpän iwarän tänpän inñitpäñ waki täñ imiñjuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäño intäjukun äma itkuk. ³ Tänpakan Sekemtä Daina waki täñ imiñpänä eruk webe unita gäripi nadänpän näkñata kañ yäpa yänkañ man gäripi nitek ätu iwetkuk. ⁴ Ude tänpän päñku nani Hamo ñode iwetkuk; Nan! Webe gubañ ño näka biñam yäpmän nam yäk.

⁵ Tänpakan Sekemtä Daina waki täñ imiñkuko manbiñam u Jekoptä nadänkañ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuñ moreñkuño unita ini äbäkañ manbiñam u yäwera yänpän itsämbuk. ⁶ Nanakiyeta itsämän irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekopkät man yänpän-nadäk täñ itkumän. ⁷ Man nämo yänpärentän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbänpän biñam u nadänkuñ. Sekemtä Daina waki täñ imiñjuk yän nadänpän Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täñ nimitak yän nadänkuñ. Imaka tänanji nämopän täñjukko unita bänepi utpäñ kokwawak tañi pähap nadänkuñ.

⁸ Kokwawak nadän irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ñode yäwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yäpmänta gäripiinik nadätäk yäk. Iniken gärip u iwatpäñ gäwet yabätat yäk. Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägan pedayän tämäko uyaku kämiwä nanakiye äpetniye kowat wapiwän täga api

† 33:19 Jos 24:32; Jon 4:5

täneŋ. ¹⁰ Kowat wapiwän tänpän in nintä komeken ɲo penta kaŋ itna yäk. Ude tänpän itkaŋ intä ninken tuŋum suwaŋ namiŋ gamiŋ täga api täne yäk. Ba nintäŋo kome ätu imaka, injinta täga api yäpneŋ.

¹¹ Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ɲode yäwetkuk; Intä ei yän yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänayän täŋo ugänpän api tamet yäk. ¹² Ba monen udepän nimi yän näweräwä täga api tamet yäk. Upänkaŋ webe ɲo iwoyän namiŋirä näka biŋam ude tänpän yäk. ¹³ Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyetä Wanotninta imaka mäyäk ikek täŋ imiŋkuko unita jop yän-yäkŋatna yänpän Sekemkät nani ɲode yäwetkuŋ; ¹⁴ Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk. ¹⁵ Upänkaŋ in äma kuduŋtagän gupjin moräk madänpän nin bu-mik äworeneŋo uyaku täga api nadän tamine yäk. ¹⁶ Nintä kädet pekamän u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän tänpän äbot kubägän ude itkaŋ kowat wapiwän täga api täŋ yäpmän kune. ¹⁷ Täŋ gupjin moräk madäka täwetkamän u nämo tänpäwä nin kome ɲo peŋpän wanotnin u yänjiktat yäpmän api kune yäk.

¹⁸ Ude yänjirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägaŋkuŋ. ¹⁹ Nadäwän tägawäpän Sekem Jekop äperi yäpmäktä gäripiinik nadänkuko unita man Jekop nanakiyetä yäwetkuŋo u bäräneŋ buramiŋkuk. (Sekemtawä iniken äboriyetä nadäwä ärowani täk täŋkuŋ.) ²⁰ Eruk, Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täŋo käbeyä komeken pänku äma uken nanikkät käbeyä tänpän man ɲode yäwetkumän; ²¹ Nadäkaŋ? Jekopkät äboriye uwä ämawebe täga. Ba komenin imaka, taŋi unita nadän yämiŋjitna kome ɲo yäp-mänpän itkaŋ suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋit kowat wapiwän tänpän api täk täne yäk. ²² Upänkaŋ nintä täkinik täŋput yän nadäkaŋ uwä ämani nin kuduŋtagän gupnin moräk madänero uyaku penta ɲogän itta täga api nadäneŋ. ²³ Täŋkaŋ äbot kubägän itpän sipsip, bulimakau ba tuŋumi päke u ninta biŋam api täneŋo unita penta kaŋ itna yän nadän yäminal ²⁴ Ude yäweränä yotpärare u nanik ämawebe kuduŋtagäntä Sekem yanani täŋo man unita nadäwä tägaŋkuŋ. Nadäwä tägawäpän ämani kuduŋtagän gupi moräk madänkuŋ.

²⁵ Eruk, gupi moräk madänkuŋo kepma yäräkubä ude tärenjirän unitäŋo komi nämo paorirä Daina wanoriyat, Simeon kenta Livai, yarä unitä ämik täkta päip yäpmänpän käbop peŋkaŋ äma täga dapun jop tänyäkŋatkaŋ yotpärare u kuŋatkumäno u naniktä yabänpän-nadäk nämo täŋkuŋ. Yabänpän-nadäk nämo tänjirä Simeon kenta Livai ämik pewän ahänkuŋ. Ämik tänpän Sekem yanani ba ämaniye kudup kumän-kumän däpumän. Däpmanpän Daina Sekemtä yäpukopän imagut yäpmän kuŋkumän. ²⁷ Ude tänpän kuŋjirän noriye ätu mäden yäwatkuŋo unitäwä wanori waki täŋ imiŋkuko unita kowata däpman tärekta yotpärare u kuŋpän äma däpumäno u yapmittän kuŋpän tuŋum tägatäga inita koreŋkuŋ. ²⁸ Uwä sipsip, bulimakau, doŋki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatä-

ga yori gänan ba piäniken itkuŋo u kuduŋtagän porinkuŋ.

³⁰ Ude tänjirän nani Jekoptä biŋam nadänpän kikŋut-pän Simeon kenta Livai yäwetkuk; Wa! Ek ämawebe ɲo nanik inamiken näk wäpna tänpän wakaŋ yäk. Ektä ude tänjirän Kenantä äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kuduŋtagän näka gaŋani pähap api nadän namineŋ. Näkä äbotken äma mäyap nämo ɲo unita äma äbori äbori unitä yän-akuŋpänä nin nädamiŋi-nani kumän api nidäpneŋ yäk. ³¹ Nanitä ude yäwerirän nanakiyat unitä Jekop kowata man ɲode iwetkumän; Umun man täga niwetan upänkaŋ wanotnin kubokäret webe bumik waki täŋ imiŋkuko u täga nadätan ba?

Jekop Betel komeken äneŋi kuŋkuk

35 † Kome uken ittängän Anututä Jekop ɲode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuŋpän kome kaŋ yäpmänpän it yäk. Kome uken Anutu näk naniŋ oretta mobä bukä kubä kaŋ tä. Nähä Anutu gäk tuäka Isota umuntaŋ pänku pariri ahän gamiŋkuro u yäk.

² Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyaŋ äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup yänpabä yepmaŋpän ɲode yäwetkuk; Bämopjinken yäwikta anutunin yän nadäk täkaŋ u ureŋ tänpä kwäpän bänepjin ket utpän tekjin imaka, ärutpak täwanipän wädäwä ärokot yäk. ³ Nadäkaŋ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuŋarira Anutu kädet miŋin ahän namiŋkuko u iniŋ oretta mobä bukä kubä uken api täŋpet yäk. Anutu unitä uken-uken kuŋatkuŋken u täŋkentän namiŋirän kuŋatkuŋ yäk. ⁴ Ude yäweränkaŋ guŋ äbot täŋo yäwik yäpmän kuŋatkuŋo u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta imiŋirä Sekem täŋo kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awaŋ äneŋpän jejämbuk. ⁵ Ude täŋpeŋ kuŋjirä Anututä ämawebe yotpärare kukŋi kukŋi itkuŋo unita umun pähap pewän ahän yämiŋirän Jekop nanakiye däpmaŋta nämo yäwarän täŋkuŋ.

⁶ Eruk kuŋtängän Jekopkät äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä Betel uken ahänkuŋ. ⁷ Uken Jekoptä mobä bukä kubä tänpän wäpi Betel Kome Täŋo Anutu yän iwetkuk. Tuänita umuntaŋpeŋ kuŋjirän Anututä Betel kome uken ahän imiŋkuko unita wäpi ude yänkuŋ.

⁸ Uken ittängän Rebeka täŋo watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumänjirän Betel kome gägäni kupähä päya mebäriken äneŋkuŋ. Päya kupähä u mebäriken Konäm Butewaki Kome yän iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yän iwetkuk

⁹ Tänpäkaŋ Jekoptä Mesopotemia komeken naniktä äbänpän itkuko kadäni uken Anututä äneŋi ahän imiŋpän kon man ɲode iwetkuk; ¹⁰ †† Gäk wäpka Jekop upänkaŋ wäpka Jekop wari nämo gäwetpän wäpka kodaki Isrel yän api gäwetneŋ. Ude yänpän Anututä wäpi

† 35:1 Stt 28:11-17 †† 35:10 Stt 32:28

Isrel yän iwetkuk. ¹¹ † Tānpānj iwetkuk; Nadātan, näk Anutu kehāromi mähemi. Gäk nanak bäyañ wek tānpānj ahāñ bumbum tānjiri äbot kubägän nämo, äma äbot ini-ini api ahāñ yāpmāñ kunen. Ba gākä äbotken nanik intājukun äma imaka, api ahānen. Ahānjirä gäk orani pähap api iren yäk. ¹² Tānpākañ Abraham Aisakta kome yāniñ kireñkuro u gäka biñam api ganiñ kirewet. Tāñkañ äbekaye orañkaye kämi ahānayāñ tākañ unita biñam imaka, api yāniñ kirewet yäk. ¹³ Eruk, Anututä ude yānpānj Jekop teñpeñ kuñkuk.

¹⁴ †† Tānpākañ Jekop Anututä man iwetkukken mobä karonji kubä kämi kañpāñ nadäkta yäputkuk. Tānpānj Anututa biñam täkta wain ume piñ ibatpāñ olip gakñi imaka piñ ibatkuk. ¹⁵ Ude tānpānj Anututä Jekop man iwetkuko kome u tāño wäpi Betel yāñ iwetkuk.

Resel kumbuk

¹⁶ Eruk Efrata kome kuna yānpānj Betel kome u peñpeñ kuñkuñ. Kuñtāngän kädet bāmopiken Resel nanak bäyawayāñ komi nadāñkukopāñ nanak bārāñen nämo ahāñkuk. ¹⁷ Komi tañi ude nadāñ irirāñ tāñkentäki kubätä ñode iwetkuk; Umuntāweno! Nanak ämani ānenji kubä ahātak yäk. ¹⁸ Eruk nanak kwawak ahāwānkañ miñi Resel kumbayāñ tānpānj nanaki wäpi Benoni yāñ iwetpāñ pengän kumbuk. Tānpākañ Benoni yāñ iwetkukopāñ kumāñjirāñ nanitā nanaki uwä wäpi Benjamin yāñ iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwä Komi piāna tāño nanak. Tāñ Benjamin uwä Nanakna bānepnaken nanik.)

¹⁹ Eruk, Resel kumbānkañ Efrata kome nämo ahāñkañ kome bāmopiken, kädet gägāniken ānenkuñ. Efrata uwä apiño wäpi Betlehem yāñ yäk tākamāñ. ²⁰ Resel ānenpāñä awañ terak mobä karonji kubä, kämi kañpāñ nadäkta ānenkuk. Änenkuko apiño pen itak. ²¹ Eruk Jekop kome u peñpeñ kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpāñ ätukät kuñpāñ yottaba tānpānj itkuñ. ²² † Uken itkañ Jekop nanaki tuāni wäpi Rubentä nani tāño watä piä webe kubä wäpi Bilha ukät pāñku parirāñ nanitā biñam nadāñpāñ kokwawak tañi nadāñ imiñkuk.

Jekop nanakiye tāño manbiñam

²³ Jekop tāño nanakiye 12. Webeni Leatä bäyañkuko uwä ñode; Ruben u intājukun nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahāñkuñ. ²⁴ Tāñ webeni Reseltāwä Josep kenta Benjamin bäyañkuk. ²⁵ Tāñkañ Resel tāño watä piä webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali. ²⁶ Tāñ Lea tāño watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahāñkuñ.

Jekop nani Aisak kumbuk

²⁷ †† Tānpānj Jekop, nani käwa yānpānj Mikita-Ede kome peñpeñ Mamre kome, nani Aisaktä itkukken u kuñkuk. Mamre kome u Hebron yotpārare u dubiniken

itkuk. Hebron wäpi kubä Kiriāt-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumāno u. ²⁸ Aisak tågawaniinik tāñjirāñ obañ 180 ude tārenjirāñ kumbuk. Kumāñjirāñ nanakiyat Iso kenta Jekoptä ānenkumän.

Iso nanakiye tāño manbiñam

36 Iso, wäpi kubä Idom, unitāño manbiñam ñode; ² †† Webeniye Kenan komeken nanik ñode yäpuk; Kubāwä Elon tāño äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubāwä Ana tāño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. ³ †† Webeni kubāwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot tāño noripak. ⁴ Tāñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Tāñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk. ⁵ E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Tānpākañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamāñ uwä Kenan komeken itkañ ahāñkuñ.

⁶ Tānpākañ Jekop tuāni Isokät Kenan kome u bok itdenṭa nadāwän kome tañi nämo tāñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide tānpānj ketem ninekta ba yawaktä nakta yabāñ ahāde yāñ nadāñkumän. Ude nadāñpānj eruk Isotä monāni Jekop kakätāñpeñ kome kubāken kwa yānpānj webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduṭtagän kome ban kubāken kuñkuk. ⁸ Kuñtāngän Idom kome pom-pomken ahāñpānj kome u yāpmāñpānj itkuk.

⁹ Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahāñkuño unitāño orani itkuk. Nanakiye oraniye tāño wäpi tawañ ñode; ¹⁰ Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Tāñ webeni kubāwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk. ¹¹ Eruk, nanaki Erifas unitāño nanakiye 5 ude ahāñkuñ. Nanakiye 5 ahāñkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas. ¹² Tāñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Tāñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanāpi tānpānj nanak Amalek bäyañkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada unitāño oraniye.

¹³ Tāñ Iso nanaki Ruel unitāño nanakiye yarābok-yarābok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitāño oraniye.

¹⁴ E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana tāño äperi, Sibeon tāño äbeki. Oholibama unitāño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

¹⁵ Tānpākañ Iso tāño oraniye ätu äboriye tāño äma ekānita itkuñ. Äma ekāni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuāni Erifas unitāño nanakiye äma ekānita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada tāño oraniye.

¹⁷ Tāñ Iso nanaki Ruel unitāño nanakiye äboriye tāño äma ekānita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat tāño oraniye.

¹⁸ E, Iso webeni Oholibama unitāño nanakiye äboriye tāño äma ekānita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U

† 35:11 Stt 17:4-8 †† 35:14 Stt 28:18-19 † 35:22 Stt 49:4

†† 35:27 Stt 13:18

‡‡ 36:2 Stt 26:34 ‡†† 36:3 Stt 28:9

uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäño oraniye.

¹⁹ Tãnjpãkañ wãpi tawañ it yãpmãñ äpãkañ uwä Iso, wãpi kubä Edom, unitãño nanakiye oraniye äma ekãni itkuñ.

Sei oraniye tãño manbiñam

²⁰ Tãñpãñ Sei, Ho äbotken nanik, unitãño nanakiye Idom komeken itkañ ahãñkuño u wãpi ñode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei tãño nanakiye u Ho äboriye tãño äma ekãnita itkuñ.

²² Tãñkañ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso tãño watä piä webeni uwä Lotan tãño wanori.)

²³ Tãñkañ Sobal nanakiye ñode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

²⁴ Tãñkañ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkañ nani tãño donkinyeta watä it tãñkukken u ume komi nitek kome gãnañ nanik äbãñirãn intãjukun kañ-ahãñkuk.

²⁵ Tãñpãkañ Anatã nanak yarä bãyañkuk. Nanaki Dison, äperi Oholibama.

²⁶ Dison nanakiye ñode; Hemdan, Esban, Itran, Keran.

²⁷ Tãñ Ese nanakiye ñode; Bilhan, Savan, Akan. ²⁸ E, Disan nanakiyat Us, Aran.

²⁹ Tãñpãkañ Ho äboriye tãño äma ekãni ñode itkuñ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittãñ kuñkuño unitãño äma ekãni.

Idom kome äma äbori äbori unitãño intãjukun äma wãpi tawañ

³¹ Tãñpãkañ Isrel ämawebetã intãjukun äma kubä nämo yãpmãñirã Idom ämawebe tãño intãjukun äma mäyap ñode it yãpmãñ äbuñ; ³² Intãjukunã Beho nanaki wãpi Bela, u Idom komeken yabãñ yãwat piä tãñkuk. Äma u Dinhaba yotpãrareken nanik. ³³ Eruk, Belatã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Sera tãño nanaki wãpi Jobaptã komeni yãpmãñpãñ intãjukun ämata itkuk. Äma unitãño komeni Bosra. ³⁴ Eruk Jobaptã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Husamtã komenita itkuk. Husam uwä Teman komeken nanik.

³⁵ Eruk Husamtã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Bedat nanaki wãpi Hadattã intãjukun ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeken ämik tãñpãñ Midian kome tãño komi äma kehãromini yãpmãñ äpuk. Hadat uwä yotpãrarenitã Avit. ³⁶ Eruk Hadattã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Samlatã komeni yãpuk. Samla uwä Masreka komeken nanik. ³⁷ Eruk Samlatã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Saultã komenita itkuk. Uwä Rehobot yotpãrarenitã, Yufretis ume ani kukñi uken nanik. ³⁸ Eruk Saultã kumãñirãn Akbo nanaki Balhanantã komeni yãpuk. ³⁹ Balhanantã it yãpmãñ äronpãñ kumãñirãn Hadattã komeni yãpuk. Äma uwä Pau yotpãrarenitã nanik. Webeniwã Matret äperi wãpi Mehetabel. Matret uwä Mesahap äperi.

⁴⁰ Iso äboriye tãño äma ekãni ekãni wãpi ñode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe

äbori äbori unitãño äma ekãni. Tãñpãkañ wãpi Idom uwä Iso tãño wãpi kubä. Isotã orani pähap itkuko unita kome u ba ämawebe äbot u wãpi Idom yãpuñ. Äbot kubãgãn nämo itkuñ. Äbori äbori itkuño u kome ini-ini yãpuñ. Kome u ini-ini yãpmãñpãñ äma ekãni wãpi tawañ it yãpmãñ äpãkañ ño äbori äbori unitãño äma ekãnita itkuñ.

Josepkät noriye tãño manbiñam

37 Tãñpãkañ Jekop, nanitã bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. ² Eruk Jekop nanakiye tãño manbiñam u ñode; Nanaki kubä wãpi Josep u gubañi, obañi 17 ude. Uwä noriyekät sipsip kenta memeta watãni ittãñ kuñat tãñkuñonik. Noriye uwä nani tãño watä piä webe Bilha kenta Silpa unitãño nanakiye. Tãñkañ Josep uwä noriyetã kãdet wakiwaki tãñpeñ kuñat tãñkuño u yabãñpãñ pãñku nani Jekop manbiñam iwet tãñkukonik.

³ Tãñpãkañ nani tãgawaniinik tãñirãn Josep ahãñkuko unita nanitã Josepta gãripiinik nadãk tãñkukonik. Uita tek säkgãmãn kãronji kubä, kerikãronjipãñ bipmãñ imiñkuk. ⁴ Tãñpãkañ noriyetã ñode kañpãñ nadãñkuñ; Nanitã Josepta gãripi nadãñ imiñkuko u ninta nadãñ nimik täyak u irepmitak yãñ kañpãñ nadãñkuñ. Ude kañpãñ nadãñpãñã Josepta gañani pähap nadãñ imiñkuñ. Kokwawak iñam dapun ijiñpãñ man täga kubä nämo iwet tãñkuñonik. ⁵ Kokwawak ude nadãñ imiñpãñ kuñarirã eruk bipani kubä Joseptã dãpmonken tãñkuk. Tãñpãñ yãñerãrãn dãpmonken kañkuko u ñode yãwetkuk; Nãkã dãpmonken karo u yãñahãwa nadãwut yãk. Nin kuduptagãn piä gãnañ itkañ tepãrañ ätu pädã tãñ iramãñonik yãk. Tãmãñopãñkañ nãkã pädã tãro uwä akuñpãñ kãronj wãdãñ irak yãk. Tãñirãn intã tãño unitãwã nãkã tãro u it äyãñutpãñ gukut imãpmok tãñ imiñirã yabãt yãk. Dãpmonken karo ubayãñ yãk. Ude yãwerirãn nadãñpãñ noriyetã gañani nadãñ imiñkuño u irepmitãñ gañaniinik nadãñ imiñkuñ.

⁸ Ude yãwãnä noriyetã iwetkuñ; Gãk ninta intãjukun äma api iret yãñ nadãtan? Bure? Ude iwetpãñ dãpmonken kañkuko u ba man yãk tãñkuko u nadãñpãñ kokwawak tãñi pähap nadãñ imiñkuñ. ⁹ Eruk bipani kubãta dãpmonken äneñi kubã kañkuk. Kañpãñ noriye ñode yãwetkuk; Dãpmonken karo u ñode yabãt yãk. Edap dapuri, komepakkät guk 11 ude iñamnaken gukut imãpmok tãñ namiñirã yabãt yãk.

¹⁰ Eruk noriye ude yãwetkañ nani imaka, pãñku iwetgãn tãñkuk. Iwerãnä nanitã kañ-yãñpãñ ñode iwetkuk; Wa! Dãpmonken jidewanipãñ tãñ! Gãk menka notkayekät nintã iñamkaken gukut imãpmok kañ tãñ namut yãñ nadãtan? ¹¹ † Tãñpãkañ Josep noriyetã kokwawak nadãñ imik tãñkuño upãñkañ nani Jekop uwä nanakitã man yãñkuko u kudup nadãñpãñ iyap tãñkuk.

Norietä Josep ämata iniḡ kireḡpāḡ gwäki yäpuḡ

¹² Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sip-sipta watäni itta kuḡkuḡo irirä nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayāḡ Sekem komeken kuḡkuḡo itkaḡ yäk. Gepmaḡpa yäpmāḡ notkayeken kwayāḡ unita tuḡum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayāḡ yāḡ iwetkuk. ¹⁴ Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuḡkaḡ notkaye ba tom imaka, säkgämāḡ itkaḡ ba, goret itkaḡ yāḡ kaḡ yabä yäk. Kudup yabāḡpāḡ-nadāḡkaḡ äbä manbiḡam kaḡ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpāḡ Hebron awaḡ u nanik nanaki Josep tewāḡ yäpmāḡ kuḡkuk. Eruk Josep kumaḡ Sekem komeken ahāḡkuk.

¹⁵ Sekem komeken ahāḡpāḡ noriye wäyäkḡeḡtāḡ kumāḡ kuḡat moreḡkuk. Kuḡatāḡḡāḡ äma kubä ahāḡ imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkḡetan? ¹⁶ Iweränä Joseptä iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkaḡ unita wäyäkḡetat yäk. Gäk uken itkaḡ yāḡ nadātan?

¹⁷ Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ḡo peḡpeḡ kuḡkuḡ yäk. Uwä kome ḡo peḡpeḡ Dotan komeken kuna yāḡirä nadāḡkut yäk. Ude iweränä eruk Josep noriye yabāḡ ahäka kuḡtāḡḡāḡ Dotan komeken ahāḡkuk. ¹⁸ Ahāḡpāḡ ban uduken kuḡ irirän noriye täḡpāḡ kumāḡ-kumāḡ utta ḡode yāḡkuḡ; ¹⁹ Wisikni! Äma dāpmonken käwani ukeḡo äbatak udu yäk.

²⁰ Eruk, iḡitpāḡ kumāḡ-kumāḡ utpāḡ ume awaḡ kubä ḡānaḡ pena äpmonpāḡ yäk. Utnakaḡ dāpmonken kak täḡkuko u jide täḡpāḡ bureni api ahāneḡ? Ude täḡkaḡ pāḡku nan ḡode kaḡ yāḡikḡatna; Tom äḡwäri kubätä utpāḡ naḡkuk yāḡ kaḡ iwetna yäk.

²¹ Eruk noriye täḡpāḡ tuäni Rubentä nadāḡpāḡ Josep täḡkentāḡpāḡ tewa yäpmāḡ nanken kaḡ kwän yāḡ nadāḡpāḡ man ḡode yäwetkuk; Kumāḡ-kumāḡ ut-nero! ²² Ba näḡät iminero. Josep jop iḡitpāḡ kome jopi ḡoken ume awaḡ kubä ḡānaḡ tena äpmonpāḡ yäk. Uwä yabāḡ paotpāḡ Josep äneḡi yäpmāḡpāḡ nanken kaḡ tewa kwän yāḡ nadāḡpāḡ man ude yäwetkuk.

²³ Ude yäwerän nadāḡpāḡ irirä Josep, noriye dubiniken äbāḡirän iḡitpāḡ tek keru käronji täḡkuko u weḡ täḡpā kuḡ imiḡkuḡ. ²⁴ Weḡ täḡpā kuḡ imiḡirä iḡit yäpmāḡ pāḡku ume awaḡ ḡānaḡ tewä yäpmāḡ äpmo itkuk. Awaḡ uwä kawuki, umeni nämo. ²⁵ Ude täḡkaḡ pāḡku maḡit itpāḡ ketem naḡkuḡ. Ketem naḡ itkaḡ Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayāḡ äbāḡirä bankentä yabāḡkuḡ. Äma äbuḡo unitāḡo kamel terak imaka ḡäripi ba käbāḡi säkgämāḡ nikek Isip komeken Isip naniktä yāmiḡpāḡ gwäki yäp-mäka bumta peḡpāḡ yäpmāḡkaḡ äbuḡ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

²⁶ Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbāḡirä yabāḡpāḡ Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ḡode yäwetkuk; Notninpak utpāḡ käbop penayāḡ täkamāḡ u kowata imataken upāḡ api yäpne? ²⁷ Unita utnero. Ismael äbot äbākaḡ unita yāmiḡpāḡ gwäki yäpna yäk. Ude tänaḡyāḡ täkamāḡ unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, näḡät moräk kubāḡāḡ yäk. Judatä ude yäw-eränä noriye ätu u nadäwä täḡaḡkuḡ. ²⁸ † Ude yāḡ irirä

Midian moneḡ tuḡum äma u dubiniken äbuḡ. Äbāḡirä noriye täḡpāḡ awaḡ ḡānaḡ nanik wädāḡ yäpmāḡ äbuḡ. Ude täḡkaḡ Ismael äbot unita yāmiḡkuḡ. Yämawä Josep gwäkita siliwa moneḡ 20 ude yāmiḡkuḡ. Yāmiḡpāḡ yāḡikḡat yäpmāḡ Isip komeken kuḡkuḡ.

²⁹ Ude täḡirä eruk Ruben mäden äbä awaḡ ḡānaḡ Josepta kawän wawākaḡ butewaki täḡiḡinik nadāḡpāḡ konām kotpāḡ teki weḡ-gajāhutkuk. ³⁰ Ude täḡpāḡ pāḡku noriye yäwetkuk; Nanak u awaḡ ḡānaḡ nämo itak yäk. Unita näk jide täḡpayāḡ? ³¹ Ude yāḡirän noriye ätutä pāḡku meme gubaḡi kubä utpāḡ Josep täḡo tek käronji uterak nanitä kakta näḡäri dāpā jiḡkuḡ. ³² Dāpā jiwāpāḡ yäpmāḡkaḡ nani iwonjärekta enjiken kuḡkuḡ. Pāḡku nani ahāḡ imiḡpāḡ tek keru käronji, meme näḡäri nikek u iwonjäreḡpāḡ ḡode iwetkuḡ; Nan, ḡo ka! ḡo Josep täḡo tek ba? ³³ Ude iwet yabāḡirä nanitä kaḡpāḡ yāḡkuk; Wära! ḡo bureni nanakna Josep täḡo tek yäk. Tom äḡwäri kubätä utpāḡ nak yāḡ nadātat yäk. ³⁴ Jekop ude yāḡpāḡ butewaki täḡi nadāḡpāḡ iniken teki weḡ-gajāhut maḡpāḡ kuḡkuḡ. Weḡ-gajāhut maḡpāḡ kwākaḡ tek wakiwaki yäpmāḡpāḡ täḡkuk. Täḡpāḡ nanaki Josepta yāḡpāḡ kadäni käronji konām butewaki täḡ itkuk. ³⁵ Ude täḡirän nanakiye äperiye kuduḡtagāḡ nanitä itkukken ugāḡ äbāḡ moreḡkuḡ. Äbāḡpāḡ nani iniḡ bitnānayāḡ nadāḡkuḡopāḡ konām butewaki pekta nämo nadāḡkuk. Täḡpāḡ yāḡkuk; Nämo! Konām kot yäpmāḡ kuḡtāḡḡāḡ kumāḡpāḡ nanaknatä kukken ugāḡ api iwaret yäk.

³⁶ Täḡpākaḡ Isip kome uken Midian nanik ukenonitä gwäki yäp-mäka Josep Potifata imiḡkuḡ. Potifa uwä Isip kome täḡo intäjukun äma Fero unitāḡo täḡkentäki kubä, komi äma Fero täḡo enji watä itkuḡo unitāḡo äma ärowani.

Juda kenta Tama täḡo manbiḡam

38 Kadäni uken Juda, noriye yepmaḡpeḡ pāḡku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yot-pärareken kuḡkuk. ² Pāḡku ittāḡāḡ webe gubaḡ kubä kaḡḡärip täḡpāḡ webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täḡpāḡ bok ittāḡāḡ webeni nanak kok itpāḡ nanaki tuäni bäyaḡkuk. Bäyawānpāḡ nani Judatä wäpi Era yāḡ iwetkuk. ⁴ Täḡpāḡ ittāḡ kuḡtāḡḡāḡ webeni äneḡi koki itpāḡ monäni bäyaḡkuk. Bäyaḡpāḡ wäpi Onan yāḡ iwetkuk. ⁵ Täḡpāḡ ätu it yäpmāḡ kuḡtāḡḡāḡ nanak kok äneḡi itpāḡ nanak gweki bäyaḡpāḡ wäpi Sela yāḡ iwetkuk. Sela uwä Kesip yot-pärareken ahāḡkuk.

⁶ Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyāḡ imiḡkuko uwä wäpi Tama. ⁷ Täḡpākaḡ Era u kädet goret-goret kuḡarirän Yawetä kawän nämo täḡawāpāḡ kumāḡ-kumāḡ utkuk. ⁸ Ude täḡirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak kubä nämo bäyaḡkaḡ kumāḡtak unita ḡäkä nin täḡo kädet u iwat-pāḡ webeni kajat ḡäkä koreḡpāḡ tuäkata nanak kaḡ bäyaḡ imi yäk.

† 37:28 Apos 7:9

⁹ Naniä ude iwetkukopän monäniä ñode juku piñkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayän täyat uwä nanak bäyanirän ämawebetä U gäknaken nanak nämo yän api näwetneñ. U tuäka kumbuko u täño biñam yän api yäneñ yän nadänkuk. Ude nadänpän eruk bok pat täñkumänken nanak kok irektawä yän nadänpän ibini jopiken piak täñkukonik. Ude täñtän kuñkuko unita tuänita biñam nanak kubä nämo ahänkuk. ¹⁰ Onantä ude täk täñkuko uwä Yawetä kawän täga nämo täñpänpän u imaka, kumän-kumän utkuk. ¹¹ Urirän kañpänä Judatä äbeki Tama ñode iwetkuk; Nankaken kañ ku! yäk. Pänku iriri gwekna Sela unitä täganpän webe yänpäñi ude täñirän äneñi äyänutpeñ näkken ño kañ äbi yäk. Judatä tuäke monäke webe yäpmänpän kumbumäno udegän yäpmänpän kumäkgän täñpek yän nadänpän äbeki iwet-pewän naniken kuñkuk.

¹² Ude iwet-pewän kuñirän it yäpmän äronätängän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk. Kumbänpän äneñkañ kupämta irän tärenirän eruk kepma kubäta noripaki Adulam yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkañ Timna komeken piä ämaniyetä sipsip pujiñi madän itkuñken u kuñkumän. ¹³ Kome uken ahänpän irirän äma kubätä Tama iwetkuk; Nadätan? Orañka sipsip pujiñi madäwayän Timna komeken kuñkuk yäk. ¹⁴ Ude iwerirän Tamatä nadänkuk; Orana Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tägatak upänkañ näka biñam nämo iniñ kiretak yän nadänkuko unita ñode täñkuk; Tek webe kajattä täñpeñ kuñarani u yänopmänpän tek kudupi kubä täñpän ämatä nämo kañpän nadäktä inami dapun uwäk täñpipiñkuk. Ude täñkañ Judatä Temna kädet ño äbayän nadänpänä pänku Enaim yotpärare kädet moräkiken mañit itkukonik.

¹⁵ Eruk Judatä kuñtängän webe u kädet miñin mañit irirän kañpän ñode nadänkuk; Webe ño tektä inami dapun täñpipiñkuko unita kubokäret webe käwep yän nadänkuk. Ño äbekna yän nämo nadänkuk. Täñpän dubiniken kuñpänä iwetkuk; Nadän namiñiri nek bok pätdayän yäk. Iweränä webe unitä man ñode iwetkuk; Bok pätdayän näwetan unita imapän namayän?

¹⁷ Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno yäk. Kowatawä meme gubañi kubäpän pewa äbayän yän iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upänkañ imaka kubä namikañ uyaku u kañpän meme bureni api namen yän nadäwayän. Meme u bureni namiwä tuñum ño äneñi api gamet yäk. ¹⁸ Yäwänä Judatä iwetkuk; Kañpän nadäktä imatäkenpän gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäknä wäpka kudän nitek ukät ähottaba initan u bok nam! Ude iweränä mani buramiñpän yänkuko udegän täñkuk. Täñpän eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk. ¹⁹ Täñpänkañ Tama yotken pänku tek inami dapun täñpipiñkuko u yänopmänpän peñpän tek webe kajattä täñpani upän äneñi täñpän itkuk.

²⁰ Täñpänkañ Judatä iniken tuñumi ätu webe unita imiñkuko ukeño äneñi yäpayän nadänpän noripak Hira u meme gubañi kubä imiñkañ webe unita imikta peñ iwet-pewän kuñkuk. Peñ iwet-pewän pänku webe unita wäyäkñewän wawäpän äma ätu Enaim yotpärare u nanik ñode yäwet yabänkuk; Kubokäret webe kädet

miñin mañit irani u de itak? Yäwänä iwetkuñ; Kubokäret webe udewani ño nämo yän iwetkuñ.

²² Ude iwerirä Hira äneñi äyänutpeñ Judaken kuñkuk. Kuñpän iwetkuk; Webe ñokeño nämo kañ-ahätat yäk. Webe udewani kome ñoken kubä nämo itak yän näwetkuñ.

²³ Ude iwerän nadänpän Judatä yänkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuñum imiñkuro uwä inita biñam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkñewen. Pen wäyäkñeñtän kuñaritda ämawebetä api nibän mägayäneñ. Meme gubañi u webe unita imikta yäwanipän wäyäkñewi wakañ unita täga, ini jop kañ irän yäk.

²⁴ Täñpänkañ it yäpmän äronätängän komepak yaräkubä tärenirän äma ätutä äbänpän Juda iwetkuñ; Äbeka Tama ukeñowä kubokäretta kuñtängän nanak kok ikek irirän käkamän yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadänkuk. Täñpän yänkuk; Pänku injit yäpmän pänku kädäp gänañ pewä ijiñutpeñ kwän! yäk. ²⁵ Ude yäweränä pengän injit yäpmän yäman äpäñirä webe ñokeño orani man ñode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ño netäño? Imaka wäpi kudän nitek ba ähottaba injitat ñonitä äma unitäño yän yänahäwayän yäk.

²⁶ Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiñkuko u yabänpän ñode yänkuk; Wära! Webe ñonitäño momi nämo. Näkä goret täñkut! Näk nanakna Sela tägawänkañ webe ñonita iniñ kirekta yäwanipänkañ nämo iniñ kireñkuro unita udewä täñkuk yäk. Ude yänpän eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

²⁷ Täñpän ätu it yäpmän äronpän webe u nanak kok itkuko u bäyawayän täñirän webe täñkentän imikta äbuko unitä kañpän nadänkañ iwetkuk; Nanak kokkaken ño nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keru pewän kwawak ahänirän tek moräk gämäni kubä yäpmänpän keriken topuk. Täñpän yänkuk; Nanak ñonitä jukun ahätak yäk. ²⁹ Ude yäwänä nanak u keru äneñi wädän yäpmän äronkuk. Täñirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahänkuk. Täñirän watä webe unitä kañpän yänkuk; Wa! Baga imata yeñ weñpän intäjukun ahätan? Baga yeñ weñpän intäjukun ahänkuko unita iniken man terak wäpi Peres yän iwetkuñ. ³⁰ Täñ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahänkuk. Ahänirän wäpi Sera yän iwetkuñ.

Joseptä Potifata watä piä täñ imiñkuk

39 Täñpänkañ Ismael naniktä Josep u Isip komeken yänikñat yäpmän kuñirän Isip täño intäjukun äma unitäño täñkentäki kubä wäpi Potifa unitä monen yämiñpän Josep watä piä jop täñ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño watä ämata itkuk. Täñkañ komi äma täño intäjukun äma ude itkuk. ² † Eruk, Anutu Josepkät irirän Potifa täño eni gänañ watä piä täñ yäpmän kuñkuko u täñirän bureni säkgämän ahänkuñ. ³ Ude täñ irirän Potifata kañpän nadänkuk; U Yawetä bok itkañ kehäromi imik täyak unita imaka imaka täk täyak u kudup

† 39:2 Apos 7:9

säkgämän ahäk täkaŋ yäk. ⁴ Ude kaŋpäŋ nadāwän tä-gawäpäŋ eŋini ba tuŋumi päke u yabäŋ yāwatta tenjuk. ⁵ Täŋirän Yawetä Josepta yäŋpäŋ iron taŋi täŋirän Potifa täŋo äbot, tuŋumi ba epäni kudup säkgämäninik ahäŋkuŋ. ⁶ Yawetä ude täŋirän Potifatä Josep imaka imaka päke u yabäŋ yāwatta iniŋ kireŋkuk. Iniŋ kireŋpäŋ ini uwä imaka kubäta nadāwätäk nämo täŋkuk. Ketemgän naŋkaŋ nadāwätäk ikekkät nämo it täŋkukonik.

Josep komi yotken tenkuŋ

Täŋpäkaŋ Josep uwä gupi ba iŋami dapun säkgämän. ⁷ Unita kadäni käroni nämo itkaŋ Potifa webenitä Josep u kaŋgärip täŋpäŋ iwetkuk; Bok pätda yäk. ⁸ Ude iweränä Josep bitnäŋpäŋ yäŋkuk; Imata näk kädet waki udewani täŋpet? No yabä; Tuŋum päke itkaŋ ŋonitäŋo mähemitä watäni itta nepmaŋkuk. Watäni irira ini uwä imaka kubäta nadāwätäk nämo täk täyak. U eŋi ŋo watäni itta wäpi biŋam iniken bu-mik namiŋpäŋ imaka kubäta nämo naniŋ bitnäŋkuk. Upäŋkaŋ imaka kubätagän naniŋ bitnäŋkuk, uwä gäk yäk. Unita imata näk kädet waki udewani täŋpäŋ Anutuken momi täŋpet? ¹⁰ Ude iwerirän gwäk pimiŋpäŋ kadäni kadäni pen iwet yabäk täk täŋkukopäŋ Joseptä nämoinik nadäŋ imiŋpäŋ bok patta ba dubiniken kuka bitnäk täŋkukonik.

¹¹ Täŋpäkaŋ kepma kubäta piä äma kudup kuŋ moreŋirä Josep piä täŋpayäŋ yot gänaŋ äronkuk. ¹² Äronirän webe unitä iwatpäŋ tekigän iŋitpäŋ wädäŋkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pätdayäŋ yäk. Täŋirän Josep umuntaŋpäŋ teki punin nanik u webe keri terak yäŋopmäŋpäŋ peŋpeŋ yäman umu äpämaŋ kuŋkuk. ¹³ Äpämaŋ kuŋirän webe u Josep täŋo tek ŋokeno iŋit itkaŋ piä äma ätuta gera yäŋkuk; Oi! Äbä ŋo kawut! Hibru äma äpnatä nintä yotken imagut yäp-mäŋ äbuko ukeŋonitä mäyäk nimitak yäk. Näkä däp-mon patpat bägupken äbä nepmäŋirayäŋ täŋirän kähän yäyat yäk. ¹⁵ Kähän yäŋira metäŋpeŋ kuyak! Täŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yäŋopmäŋpäŋ ketna terak peŋpeŋ kuyak ŋo kawut! yäk.

¹⁶ Ude täŋpäŋ tek u pen iŋitkaŋ irirän äpi Potifatä yoriken äbänä Josep täŋo tek u iwoŋäreŋkuk.

¹⁷ Iwoŋäreŋpäŋ manbiŋam piä äma ätu yäwetkuko udegän äpi iwetgän täŋkuk; Gäkä äma imagut yäp-mäŋ äbuno ukeŋowä näkä däpmon patpat bägupken äbäŋpäŋ mäyäk namik yäk. ¹⁸ Ude täŋirän näkä kähän yäŋpewa kikuŋutpäŋ teki peŋpeŋ yäman äpämaŋ kuk yäk.

¹⁹ Potifa, webenitä jop manman ude iwerirän nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadäŋkuk. ²⁰ Täŋpäŋ komi äma yäwerän Josep iŋitpäŋ Fero täŋo komi yotken tenkuŋ. ²¹ † Eruk Josep komi yotken tenkuko irirän Yawetä orakorak täŋ imiŋirän komi yot täŋo watä äma intäjukun täŋpanitä Josep kaŋpäŋ nadāwän äma täga täŋkuk. ²² Ude kaŋpäŋ nadäŋkaŋ Joseptä äma komi yot gänaŋ irani u ba epän u gänaŋ täkta yäwani u kudup yabäŋ yāwatta tenjuk. ²³ Täŋpäkaŋ Yawetä Josep

täŋkentän imiŋpäŋ watä ämata tenjirän piä täŋkuko u tägagän ahäŋ moreŋirä intäjukun äma unitä kaŋpäŋ nadāwätäk kubä nämo täŋkuk.

Joseptä däpmonken täŋo mebäri yäŋahäŋkuk

40 It yäpmäŋ ärontäŋgän kadäni kubäken Isip täŋo intäjukun ämata wain ume piŋ imik täŋ-pani ukät käräga iŋiŋpäŋ imik täŋpani, äma yarä unitä piä goret täŋkumän. ² Piä goret täŋirän Ferotä nadāwän wawäkaŋ komi yot kubä, komi äma täŋo watä intäjukun täŋpanitä watäni it täŋkuko uken yep-maŋpäŋ itkumän. Komi yot uwä Josep pewä itkukken ukengän äma yarä u paŋku yepmaŋkuŋ. ⁴ Täŋkaŋ komi yot watä ämatä äma yarä unita watä irekta Josep iwoyäŋkuk. Eruk komi yotken kadäni käroni it yäpmäŋ äronpäŋ bipani kubäken äma yarä unitä däpmonken kaŋkumäno uwä mebäri inigän inigän yabäŋkumän.

⁶ Patkumäno yäŋewänkaŋ Joseptä äma yarä unitä itkumänken äronpäŋ nadāwätäk täŋ irirän yabäŋkuk. ⁷ Yabäŋpäŋä yäwetkuk; Oi, ek imata nadāwätäk täŋ itkamän? ⁸ Yäweränä iwetkumän; Nek däpmonken tämäko unita mebäri netä niwerek yäŋpäŋ nadāwätäk täŋ itkamäk yäk. Ude iweränä Joseptä yäwetkuk; Nadāwun! Däpmonken täŋo mebäri nadäk-nadäk u Anutu täŋo epän unita näwerun! ⁹ Ude yäweränä äma Ferota wain ume piŋ imik täŋpani unitä däpmonken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode iwetkuk; Näk ŋode kaŋkut yäk. Näk kaŋ-iwarira wain päya kubä tädotpäŋ äronkuk. ¹⁰ Täŋpäŋ unitäŋo känani yaräkubä äronpäŋ irori täŋkuk. Irori täŋpäŋ bureni ahäŋpäŋ gämäneŋkuŋ yäk. ¹¹ Bureni gämäneŋirä näk Fero täŋo ume ehät ketna kukŋitä iŋitkaŋ ketna kukŋitä wain bureni iŋitpäŋ täkätpewa umeni ehät gänaŋ äpmonkuŋ. Äpmonpäkaŋ Ferota imiŋkut yäk.

¹² Ude yäŋirän Joseptä iwetkuk; Mebäri ŋode gäwera yäk. Känani yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kaŋkun. ¹³ Edap yaräkubä täreŋirän Ferotä gämagut päŋku piäkaken äneŋi api gepmaŋpek. Täŋpäkaŋ gäk bian wain umeni piŋ imik täŋkuno äneŋi udegän api piŋ imik täŋpen yäk. ¹⁴ Ude täŋpäŋ bänep täga terak kuŋatpäŋä näka butewaki nadäŋpäŋ Fero iwerikaŋ yot ŋo peŋpeŋ kaŋ kwa! ¹⁵ Nadätan? Näk Kenan komeken nanik kubota nämagut päbä kome ŋoken komi piä täkta nepmaŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ waki kubä nämo täŋira jop nadäŋ komi yot ŋoken nepmaŋkuŋ!

¹⁶ Joseptä ude yäŋirän äma Ferota käräga iŋiŋpäŋ imik täŋpani unitä Joseptä noripaki u däpmonken täŋo mebäri täga yäŋahäŋpäŋ iwetak yäŋ nadäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Näk däpmonken udegän kaŋkut yäk. Uwä ŋode; Näk käräga basket yaräkubä gwäknaken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkut. ¹⁷ Yäpmäŋ kuŋarira basket punin u gänaŋ Ferota biŋam käräga gäripi mebäri mebäri irirä baraktä äbäŋpäŋ naŋ paotkuŋ yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Joseptä man kowata ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode gäwera; Basket yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kaŋkun. ¹⁹ Edap yaräkubä täreŋirän Ferotä yäniŋ kireŋpewän kotäkka madäŋ täkŋeŋpäŋ gupka päya terak wabiŋirä baraktä api naŋ paotneŋ.

²⁰ Joseptä ude yäweränkañ edap yaräkubä tärenjirän Fero iniken ahäk-ahäk kadäni tänjirän äñnak-äñnak pähap tänpa yänkañ piä ämaniye intäjukun täñpani yämagutkuk. Ude täñpän äma Ferota wain ume piñ imik täñpani ukät äma Ferota käräga iñjñpän imik täñpani yarä u komi yot gänañ nanik bok yämagutkuk.

²¹ Yämagutpän äma wainta mebäri nadäwani uwä piä bian täñpani äneñi täñpekta iniñ kireñkuk. ²² Upänkañ käräga iñjñ imani äma uwä Joseptä iwetkuko udegän kotäki madäj täkñeñpän gupi päya terak wabiñkuñ.

²³ Ferotä ude täñpänkañ wainta mebäri nadäwani äma unitä Josepta juku nämo penpän guñ tanpän itkuk.

Ferotä dämpmonken kubä täñkuk

41 Eruk it yäpmän ärontäko obañ yarä tärenjirän Ferotä dämpmonken ñode täñkuk; Fero ini Nail ume dubiniken käronj itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abänpän tepärañ nañ irirä yabänkuk. ³ Bulimakau 7 ude abäkañ bulimakau 7 äneñi abunjo uwä kujarigän, intäjukun ahänkuño ude-wani nämo. Unitä abämañ noriyetä itkuñken u kuñkuñ. Kuñpänä noriye gupi täga uwä nañpän kämä äpmonkuñ. Eruk Fero ude kañpän kikuñtutkuk.

⁵ Kikuñtutkañ äneñi patpän dämpmonken äneñi kubä ñode täñkuk; Säguom kubä tädotpän äronjirän kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahänkuñ. ⁶ Eruk u punin terak äneñi kubä tädotpän äronkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ude ahänkuñ. ⁷ Tänpäkañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Kämä äpmonjirä kañpän Fero äneñi kikuñtutkuk. Kikuñtutpän ño dämpmonken täyat yän nadänkuk.

⁸ † Patkuko yänewänä Ferotä dämpmonken täñkuko unita nadäwätäk pähap täñpän ämaniye nadäk-nadäk ikekkät kären käwani äma u kudup yämagut päbä yepmañkuk. Yepmañpän irirä dämpmonken täñkuko yäwetpän unitäño mebärita yäwet yabänkuk. Yäwet yabänjirän dämpmonken täño mebäri kubä nämo yänahänpän iwetkuñ.

⁹ Tänpäkañ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani unitä Fero ñode iwetkuk; Wära! Näk apiño momina kubä nadätat u yänahänpän gäwera yäk. ¹⁰ Gäk piä ämakayat nekta nadäwäwak täñ nimiñpän äma käräga iñjñpän gamik täñpani ukät nek komi yot kubä, komi äma täño watä intäjukun täñpanitä watäni it täñkuko uken nipmañkun. ¹¹ Komi yotken nipmañkuno kadäni uken bipani kubäkengän nek dämpmonken bok täñkumäko uwä mebäri inigän inigän. ¹² Täñpän kadäni uken Hibru äma gubañi kubä komi yot täño intäjukun äma unitäño watä piä täñ imani itkuko unitä dämpmonken täñkumäko u iwetdapän mebäri ini-ini niwetkuk. ¹³ Mebäri niwetkuko udegän ahänjñ niminñkuk; Näk nämagut päbä piänaken äneñi nepmañkun. Täñ, äma Gäk käräga iñjñpän gamik täñpani uwä päya terak wabiñkun yäk.

¹⁴ Ude iwerirän Ferotä komi äma pen yäwet-pewän Josep bäräñeñ imagut yäpmän abun. Imagut yäpmän abänpänä gwäki genji pujiñ bok madäj imiñpän tek kodäki täñ imiñkañ Fero injamiken yänjñkat yäpmän kuñkuñ. ¹⁵ Yänjñkat yäpmän kwäwä Ferotä Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani dämpmonken täñkuro unitäño mebäri nadäktä yäwet yabäwapän kubätä dämpmonken täño mebäri nämo näwerak yäk. Täñkañ Gäk ñode yänjirä nadät; Gäk dämpmonken täñpän gäwerirä mebäri yänahänpän yäwet täyan. U bureni ba?

¹⁶ Ude iwerirän Joseptä Fero man kowata ñode iwetkuk; Näkña-tägän täga nämo täñpet. Mebäri nadäwayän täyan uwä Anututä gäwerayän yäk.

¹⁷ Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk dämpmonken ñode täñkut. Näk Nail ume dubiniken käronj wädänj itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abänpän tepärañ nañ irirä yabänkuñ. ¹⁹ Bulimakau 7 ude intäjukun abäkañ uterak äneñi 7 ude abunjo uwä kujarigän, Isip komeken näk nämo yabäwani. ²⁰ Bulimakau kujarigän unitä abämañ noriyetä itkuñken kuñkuñ. Kuñpänä noriye gupi täga uwä nañpän kämä äpmonkuñ. ²¹ Nañpän kämä äpmonkuñopän ude täñkuñ yän nämo yabänpän-nadäwen. Nämo, koki nämo tokñeñpän irani udegän itkuñ. Dämpmonken ude täñpän kikuñtutkuk yäk.

²² Kikuñtutpän akuñkañ äneñi patpän dämpmonken ñode täñkut; Säguom kubä tädotpän äronjirän kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahänkuñ. ²³ U punin terak äneñi kubä tädotpän äronkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ude ahänkuñ.

²⁴ Tänpäkañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Dämpmonken ude täñkut yäk. Dämpmonken ude täñkuro unita kären käwani ämatä mebäri näwerut yänkañ yäwerakañ mebärita tängun tañkuñ yäk.

²⁵ Ude iweränä Joseptä Fero ñode iwetkuk; Dämpmonken yarä täñkuno unitäño mebäri kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahänayän täkañ unita kwawak gäwoñärenkuk. ²⁶ Bulimakau 7 gupi täga dämpmonken yabänkuno uwä obañ 7 ude itta täyak. Ba säguom bureni täga nitek 7 yabänkuno uwä udegän obañ 7gän. Dämpmonken yarä unitäño mebäri kubägän. ²⁷ Täñ bulimakau 7 gupi kujarigän, tohari nämo uwä obañ 7 nakta jop itnayän tämäño unitäño wärani. Ba säguom bureni mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ahänjirä yabänkuno u imaka, udegän. ²⁸ Unita nadäsi! Gäwetat ño bureni api ahäwek. Anututä pewän ahänayän täño uwä gäwoñärenkuko u yäk. ²⁹ Nadätan? Isip kome pähap ñoken obañ 7 u gänañ ketem ahänj bumbum api täneñ. ³⁰ Upänkañ kadäni täga u tärenjirän u punin terak nakta jop irit obañ äneñi 7 api it yäpmän äroneñ. Kadäni uken nakta jop irit wakiinik ahänjirän säkgämän itkuño unita guñ takinik api täneñ. Bureni, kome ño api wañ morewek. ³² Unita Fero, Gäk ñode nadäsi; Dämpmonken kadäni yarä täñkuno u mebäri kubägän täñkuno uwä mebäri ñodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahäneñ yän nadäk peyak. Täñkañ imaka u ahäktä kadäni keräpi täyak yäk.

³³ Ude yänpän Joseptä Fero ñode iwetgän täñkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä iwoyänpän Isip kome pähap u kudup watäni irekta epän kañ imi yäk. ³⁴ Ude tänpän kañiwat äma ätu yepmañpipän obañ 7, täñ-bumbum kadäni ahäwayän täko u gänañ ketem ahänjirä äma unitä ketem moräki gapmanta biñam yäpmanñpän kämita kañ pek täñput yäk. ³⁵ Kañiwat äma uwä kadäni täga uken ketem kämi nakta u yäp-män daninayän täño uwä kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñjirä watäni kañ irut yäk. Tänpäkañ Fero, epän uwä gäkña wäpka terak kañ täñput. ³⁶ Ketem penayän täño uwä nakta jop irit obañ 7 ahäwayän täko unita biñam kañ pewut. Ude tä-nayän täkañ uwä nakta jop irit kadäni uken kubätä nä-mo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude teñkuk

³⁷ Ude iweränä Ferokät piä ämaniye Joseptä man yänkuko u nadäwä tägañkuñ. ³⁸ Nadäwä tägawäpän Ferotä piä ämaniye ñode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu täño Munapik ikek, netäpän api kañ-ahäne? Imata äma kubätä wäyäkñene? ³⁹ Ude yänpän Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yänahänpän gäwetak. Unita äma nadäk-nadäk ikek gäk ñodewani kubä nämo itak yäk. ⁴⁰ † Unita gäkä näkño kome pähap ño watä irenta gepmañtat yäk. Gäk man yänjiri ämawebenaye kudup gäkño man api buramineñ. Tänpäkañ äma kubätä gärepmitnañi nä-mo. Nämo, näkägän gäkño ärowani api iret yän iwetkuk.

⁴¹ Ferotä ude yänpän ñode iwetgän täñkuk; Eruk, Isip kome pähap täño watä äma ärowani gepmañtat yäk. ⁴² †† Ude iwetpän siworok keru nanakiken pewani Fero ini wärani nitek u keriken nanik ketärenpän Josep keru nanakiken peñ imiñkuk. Tänpän tek säkgämän wädäwän äron imiñpänä meran kubä golpän tänpäni meran täñ imiñkuk. ⁴³ Ude tänpän Ferotä Josep ñode iwetkuk; Gäk näkño äpani ude itan unita näkño karis namba 2 hostä wädäwani uterak kuñtat täy! Uterak kuñjariri äma ätutä intäjukun kuñpän ñode api yäwet-tän kunen; Gukut imäpmok täñ imut! yän ude api yäwettän kunen yäk. Ude täñkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap teñkuk.

⁴⁴ Ude yänpän Josep äneñi ñode iwetgän täñkuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upänkañ gäkä nämo nadän yämiñjiri Isip komeken äma kubätä ini nadänpän imaka kubä täga nämo api täñpek. Gäkä nadänjiri uyaku täga api täñpek yäk. ⁴⁵ Tänpän Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yän iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkañä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Tänpäkañ Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

⁴⁶ Josep uwä obañ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kirenkuk. Täñjirän Josep Fero teñpeñ pänku Isip kome kudup kañiwat piä täñtän kuñtatuk. ⁴⁷ Ude tänpän kuñjarirän Isip komeken obañ

7 ketem ahän bumbum täñkuñ. ⁴⁸ Täñkañ obañ 7 u gä-nañ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita peñkuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänañ nanik. ⁴⁹ Joseptä ude täkta yäwettän kuñjarirän ketemtä yot tokneñpän jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämo tänpäkañ ketem danik-danik epän u peñkuk.

⁵⁰ Täñkañ nakta jop irit kadäni u nämo ahänjirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyañkuk. ⁵¹ Nanaki tuänitä ahänjirän Joseptä ñode yänkuk; Anu-tutä täñkentän namiñjirän notnaye meñna nanata nadäwätäk täñkuro u täretak, ba komi nadän yäpmanñ äburo u täretak. Unita nanakna tuä ño wäpi Manase yän iwetat. ⁵² Tänpän nanaki monänitä ahänjirän ñode yänkuk; Komi piäna kome ñoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yän iwetat yäk.

⁵³ Tänpäkañ Isip komeken ketem ahän bumbum obañ 7 u tärenkuk. ⁵⁴ † Tärewänkañ nakta jop irit obañ 7 Joseptä bian yänkuko u ahänkuk. Ude ahänjirän kome päke uken ketem nämo upänkañ Isip komeken ketem täga nañpän itkuñ. ⁵⁵ †† Eruk nakta jop irit u wakiinik täñjirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yänapiñkuñ. Yänapiñjirä Ferotä ñode yäwetkuk; In Josepken kwäkañ unitä yäwänkañ uter-akgän kañ täñput yäk.

⁵⁶ Tänpäkañ nakta jop irit u wakiinik tänpän Isip kome u kudup pat yäpmanñ kuñkuk. Ude ahänjirän Joseptä ketem yot it yäpmanñ kuñkuño u dat yämiñjirän Isip ämawebetä suwanpän nak täñkuñonik. ⁵⁷ Täñkañ kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahänjirän ämawebe uken nanik-naniktä äbänpän Josepken yänjapiwäpän nadän yämiñjirän ketem suwanpän.

Josep täño noriyetä Isip komeken ketemta kuñkuñ

42 Kenan komeken nakta jop udegän itkañ Jekoptä manbiñam ñode nadänkuk; Isip komeken ketem suwanpän-nak täñ itkañ. Ude nadänpän nanakiye yäwetkuk; In imata jop itkañ kowat kawän täñ itkañ? ² † Isip komeken ketem itkañ yän nadätat unita uken kuñpän ketem suwanpän yäpmanñ äbut, jop itpän nak-ta kumneta!

³ Nanitä ude yänpän yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayän Isip komeken kuñkuñ. ⁴ Up-änkañ Jekoptä Josep noripaki mäden nanik-inik wäpi Benjamin u noriyekät kukta yäjiwätukuk. Kädet miñin kuñtängän bäräpi kubä ahän imek yän nadänpän iyap täñkuk. ⁵ Täñkañ Jekop täño nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuñkuñ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahänkuko unita.

⁶ Tänpäkañ Joseptä Isip kome täño watä äma pähap itkañ, ämawebe uken-ukun nanikta ketem yämiñjirän suwanpän. Ude täñ irirän Josep noriye ukeño pänku ahän imiñpän gwäjin äpmon imiñkuñ. ⁷ Täñjirä Joseptä noriye yabänpän-nadänkukopän mebärini nämo yänahänpän yäwetkañ man kädäp ikek ñode yäwet yabänkuk; In de naniktä äbäkañ? Ude yäwänä iwetkuñ;

† 41:40 Apos 7:10 †† 41:42 Dan 5:29

‡ 41:54 Apos 7:11 †† 41:55 Jon 2:5 †† 42:2 Apos 7:12

Ketem suwanayän Kenan komeken naniktä äbäkamän yäk. ⁸ Joseptä notnaye yän nadänkukopän kowata nämö kañpän nadänkuñ. ⁹ † Tänpän Joseptä döpmonken bian tänkuko unita juku piñpän ñode yäwetkuk; Nadätat! In nintäño iwaniyetä nibänpän nadäk tänayän äbäkañ. In ninkät ämik täkta nadänpän kome kubä de uken watäni nämö itak yän kañpän nadäk tänayän äbäkañ. Ude nibänpän nadänkañ komejinken kuñpänä intäjukun ämajije ñode api yäwetneñ; Uken ba uken watäni nämö itkañ yän api yäwetneñ!

¹⁰ Ude yäweränä noriyetä yänkuñ; Ärowanina, ude nämö! Watä ämakaye ninä, ketem suwakta äbäkamän. ¹¹ Nin äma kubä täño nanakiyegän. Ninä jop man nämö yäwani. Yäyan udetä nämö äbäkamän yäk. ¹² Iweräwä yäwetkuk; Jop man yäkañ! Nintäño iwantä nibänpän nadäk täna yänpän äbäkañ yäk. ¹³ Yäwänä iwetkuñ; Yäke, ude nämö! Nin ninin buap 12 ude ahänkumän, äma kubä täño nanakgän, Kenan komeken irani. Tänkañ nintäño mäden nanik kubä naninkät itkamän. Tän notninpak kubä paotkuk yäk.

¹⁴ Ude yänjirä Joseptä yäwetkuk; Ude nämö. Näk bian täweraro ude; In nintäño iwaniyetä nibänpän nadäk tänayän äbän ño unita mebäri kwawak ahätäk. ¹⁵ Näk Fero täño wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; Intäño notjinpak mäden nanikjin unitä kome ño nämö äbeko uwä in kome ño naniktä äneñi äyänjutpeñ komejinken nämö api kuneñ yäk. ¹⁶ Unita notjinpak kubä peñ iwet-pewä pänku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkañ äbun! In ätuwä komi yotken irirä man yäkañ u jop ba bureni yän api kañpän nadäwet. Notjinpak nämö ahäwänä in jop man yäwani, nintäño iwantä nibänpän nadäkta äbäkañ yän bureni-inik api nadäwet yäk. ¹⁷ Ude yänpän komi yotken yepmanjirän edap yaräkubä ude tärenkuk.

¹⁸ Edap yaräkubä tärewäkañ Joseptä ñode yäwetkuk; Nadäkañ? Näk Anutu u umuri yän nadänpän kuñat täyat yäk. Unita näkä tepmanpa kukta nadänpänä ñode kañ tänput; In äma täga siwoñi kuñatkañ u tänpäwä, notjinpak kubägänpän tewa komi yot gänañ irirän in ätuwä ketem tama yäpmän pänku mähemjiye ketemta jopinik itkañ unita yämut yäk. ²⁰ Yämiñkañ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmän äbut. Intä ude tänpäwä in man bureni näwetkañ yän nadänpän kumän-kumän nämö api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yänkuko udegän täkta nadänkuñ. ²¹ Tänkañ ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Bureni! Mäden naniknin waki täñ imiñkumäño unita kowata umuri pähap ño ahän nimitak yäk. U konäm butewaki täñ nimiñirän mani nadänpän kowata nämö täñkentän imiñkumäño unita kudän umuri ño kowata ahän nimitak yäk. ²² †† Ude yänpän Rubentä yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täñ imineño yän täwerakañ nämö nadän namiñkuño unita kumäk-kumäki täño kowata ahän nimitak ño yäk.

²³ Joseptä noriye täño man nadänkukopän man yäwerayän nadänkañ man yäpmän äyänjurani äma iwerirän äma unitä man yäpmän äyänjutpän yäwetkuko

unita noriyetä nin täño man nämö nadätäk yän nadänkuñ. ²⁴ Ude tänpän inigän pänku konäm kotkuk. Konäm korän tagawäkañ äneñi äbänpän noriyetä kañjirä Simeon injipän keriyat pädat tänkuk. ²⁵ Ude täñkañ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiñ yämiñkuñ. Yäkken daiwä tokñewäpän uterak moneñ ketem u suwakta yäpmän äbuño u äneñi daiñ yämiñkuñ. Ude tänpän kädetta däkum yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täñkuñ.

²⁶ Ude tänpäkañ Josep noriye ketem suwankuño u donki terak peñpän yäpmän kuñkuñ. ²⁷ Kuñtängän kome bipänpän patkuñken noripak kubätä donkinita ketem imayän nadänpän iniken yäk meni pitpän kañkuk; Moneñ ketem suwankuko u yäk meniken irirän. ²⁸ Kañpän noriye yäwetkuk; Näkño moneñ äneñi peñ namiñkuño yäk meniken itak ño yäk. Ude nadänpän nadäwätäk pähap tänpän yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Nin kädet siwoñi tämäñopänkañ mebäri imata Anututä bäräpi ño pewän ahän nimitak yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneñi kuñkuñ

²⁹ Parä yänewänkañ kuñtängän Kenan komeken ahänpän nani Jekop manbiñam kuduhtagän iwet moreñkuñ. ³⁰ Manbiñam ñode iwetkuñ; Isip kome unitäño äma ärowanitä man kädap ikek ñode niwetkuk; In iwan täñ nimikta äbäkañ yän niwetkuk. ³¹ Ude niweränä ñode iwetkumän; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän paotkuk. Tän mäden nanik-inikä naninkät komekin Kenan u itkamän yän iwetkumän. ³³ Ude iwetnawä kowata ñode niwetkuk; In äma täga ba waki yän nadäkta ñode täñjirä kañ nadäwa; Inkät nanik kubä ñogän irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkañ unita ketem yäpmän pänku kañ yämut yäk. ³⁴ Äneñi äbänpänä mäden nanikjin imaguräkañ kañ äbut yäk. Intä ude tänpäwä In äma täga yän api nadäwet. In äma täga yän nadän tamiñpän notjinpak ño taniñ kirewapän in kome ñoken ketem suwakta täga äbänkañ kuk api täneñ yäk. Man ude niwetkuk.

³⁵ Nani manbiñam ude iwetkañä ketem yäkken nanik ketem pewaniken ärenpä kuñkuñ. Ude tänpänä moneñ ketem suwakta yämani ukeño kuduhtagän yäk meniken yabän ahänkuñ. Moneñ u yabänpän nani ba nanakiye kudup umun pähap täñkuñ. ³⁶ Moneñ yabänpän nani Jekoptä ñode yäwetkuk; In ude tänpän nanaknaye kudup nomägatnayän. Josep paotkuk, udegän Simeon ño nämö itak. Tänpän Benjamin imaka, nomägatnayän täkañ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. ³⁷ Ude yänjirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneñi nämö yäpmän äbawä unita kowata nanaknayat bok kañ däpmän yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneñi täga api yäpmän äbän gamet yäk.

³⁸ Ude iweränä Jekoptä yänkuk; Nanakna ño inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopän inigän it nimitak. In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahän tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude

† 42:9 Stt 37:5-10 †† 42:22 Stt 37:21-22

ahäweko uwä intä tänpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

Josep noriye Isip komeken äneji kuŋkuŋ

43 Tänpäkaŋ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. ² Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmän äbuŋo uwä naŋpä paorirän Jekoptä ñode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneji kaŋ kut yäk. ³ Ude yänjirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täŋo intäjukun äma unitä man kehäromi ñode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbäwä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbänkaŋ iŋamnaken nämoinik api ahäneŋ yän ude niwetkuk. ⁴ Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta ninij kireweno uwä täga pänku ketem api suwane yäk. ⁵ Upänkaŋ iyp tawiwä nämo api kune, äma unitä ñode yänkuko unita; Injingän nämoinik ämneŋ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbäwä nämo api nadän tamet yän niwetkuk.

⁶ Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täŋo manbiŋam äma u imata iwetkuŋ? Ude täŋkuŋo uwä komi namikaŋ yäk. ⁷ Yäwänä nanakiyetä iwetkuŋ; Äma unitä yänjabäk mäyap ñode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yänjabäk ude niwerirän itkamän ude manbiŋam iwetkumän. Ude iweritna kowata ude api niwerek yän nämo nadänkaŋ iwet moreŋkumän.

⁸ Ude yänpän Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniŋ kirewipän akumaŋ kuna yäk. Ude täŋpeno uyaku gäk ba nintänjo webe nanak kudup nakta nämo api kumne. ⁹ Täŋkaŋ ñode yänkehärom täyat; Näkŋa Benjaminta watäni api iret. Täŋ äneji nämo imagut yäpmän äbawä unitänjo momi näka biŋam irirän kome terak it yäpmän kuŋira api tärewek yäk. ¹⁰ Eruk kuna! Kadäni käronji jop itkamän. Yän-nadäwätäk nämo täŋkumän yäwänäku Isip kome kuŋkaŋ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

¹¹ Yänjirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänaŋi täŋpawä in kuna yänpän imaka gäripi nitek kome ño nanik upän yäkjinken daiŋpän yäpmän kaŋ kut yäk. Päya mujipi näŋpani, päya umumi käbänji nitek ba kähäräp umeni näŋpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmän pänku äma unita kaŋ imut! ¹² Täŋpän moneŋ taŋi yäpmänkaŋ kut yäk, moneŋ kodaki bok bian ketem yäk meniken daiŋkaŋ tamiŋkuŋo u bok. Täŋguŋ taŋpän tamiŋkuŋ käwep yäk. ¹³ Ude täŋkaŋ Benjamin imaguräkaŋ äma ukenä kut! yäk. ¹⁴ Intä kuŋirä Anutu Kehäromi mähemitä täŋkentän tamiŋjirän notjinpak Simeon ba Benjamin ño bok tepmaŋpänkaŋ kaŋ äbut. Täŋ nanaknaye paot namikta biŋam täŋpawä ini kaŋ paot namut!

¹⁵ Ude yäwänkaŋ eruk nanakiyetä iron täŋo tuŋum, moneŋ kodaki ba biani bok yäpmänkaŋ Benjamin imaguräkaŋ Isip komeken kumaŋ pänku Josep ahän imiŋkuŋ. ¹⁶ Ude tänjirä Joseptä Benjamin kaŋpän yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkaŋ u yän-yäkŋat yäpmän pänku yotna gänaŋ yepmaŋ yäk. Ude täŋkaŋ tom kubä utpän ijiwut. Ijiwäpän kepma äma ukät ketem bok nänaŋyän yäk. ¹⁷ Ude iweränkaŋ yänkuko udegän

iwatpän Joseptä yotken yämagut pänku yämaken yepmaŋkuk.

¹⁸ Joseptä ini yotken yämagut yäpmän kuŋjirän noriyetä bumta umuntaŋpän yänkuŋ; Wära! Intäjukun äbumänjo ugän yäkninken moneŋ äneji daiŋ nim-iŋkuŋo unita käwep ño nipmaŋkaŋ yäk. Nin yot ño iritna äbä nidäpmänpän doŋkinin niyomägatpän komi piäniken api nipmaneŋ yäk. ¹⁹ Ude yänpän Joseptä yot yämaken ahänpän itkaŋ yot watä äma u ñode iwetkuŋ; ²⁰ Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumänjoŋpän ninin komeken äneji kuŋtänŋän kädet miŋin patkumänken yäk gänaŋ nin kubäkubä täŋo moneŋ kudup irirä yabänkumän. Ude täŋkumänjoŋpän moneŋ u äneji yäpmän äbäkamän yäk. ²² Ba ugän nämo, moneŋ kodaki, ketem äneji suwakta yäpmän äbäkamän. Moneŋ biani u netä daiŋ nimiŋkuŋo u nämo nadäkamän yäk.

²³ Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneno! Anutuŋin, Nanjin täŋo Anutu unitä yäkjinken daiŋ tamiŋkuk yän nadäwut! Näk moneŋjin uku täga yäput yäk. Ude yänkaŋ pänku Simeon komi yot gänaŋ nanik imagut yäpmän noriyetä itkunken äbuk. ²⁴ Imagut yäpmän äpänpänä noriye kudup Joseptä ini yot gänaŋ yän-yäkŋat yäpmän äronpän ume gwet yämiŋjirän kuroŋi ärutkuŋ. Ume gwet yämiŋkaŋ doŋkinita imaka, ketem yämiŋkuk. ²⁵ Ude täŋkaŋ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayän yän ude nadänpän irona tuŋum yäpmän äbuŋo u täntuŋum taŋkuŋ.

²⁶ Ude täŋ irirä Joseptä äbänä iron tuŋumi yäpmän äbuŋo u iŋamiken penkuŋ. Penpän gwäjiŋ äpmonj imiŋkuŋ. ²⁷ Gwäjiŋ äpmonj imiŋjirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin tägawanita näwetkuŋo ukeŋo apiŋo jide itak? Täga itak ba kumbuk? ²⁸ Yäwänä yänkuŋ; Piä ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yänpän gukuri imäpmok täŋpän gwäjiŋ äpmonj imiŋkuŋ. ²⁹ Gwäjiŋ äpmonj imiŋkaŋ akuŋjirä iniken monäni Benjamin u kaŋpän yänkuk; Notjinpak nanjinkät irirän näwetkuŋo ukeŋo ño? Ude yänpän Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä täŋkentän gamiton! yäk. ³⁰ Ude iwetpän iniken monäni kaŋkuko unita butewaki nadänpän konäm korayän uruŋ käda bäräneŋ pänku kotkuk. ³¹ Konäm korän tärewäpän iŋami dapun umetä ärutpän kehärom taŋpän äneji noriye dubiniken kuŋkuk. Noriye dubiniken kuŋpän watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yäk.

³² Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot pen yämiŋkuk. Josepta inigän, Josep noriyeta inigän, eruk Josep täŋo piä ämaniye, Isip nanik unita inigän penkuk. Isip naniktä Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täŋkuŋo unita udewä täŋkuk. ³³ Josep inigän irirän noriye Josep iŋamiken inigän tawaŋ terak tuänitä it pänku mäden nanik Benjaminken täreŋkuk. Ude itkaŋ Josepkät kowat kawän täŋ itkaŋ nadäwä inide kubä täŋkuŋ. ³⁴ Ude irirä watä äma unitä ketem gäripi nitek Josep inita pewani yäpmänpän yämiŋkuk. Ude täŋpän noriyeta kubäkubä yämiŋkaŋ Benjaminta mäyap pen imiŋkuk. Eruk, ketem naŋpän ume komi bok naŋpän kuduŋtagän oretoret täŋkuŋ.

Joseptä noriye tänyäkņarani täņkuk

44 Komeniken äneņi kunayāņ tājirä Joseptä yot watä irani ņode iwetkuk; Gäk äma ņonita ketem mäyap, ini yāpnaņi uterakgān yäkiken gwet yāmi yäk. Ude täņpāņä iniken iniken moneņ ketem suwakta yāp-māņ äbuņo u udegān ini yäkken-yäkken meniken äneņi daiņ yāmi. ² Täņpāņ nākņaken ume gwet nāņ-pani siliwapāņ täņpani u māden naniki täņo yäk meniken peņkaņ ketem täņo moneņ bok daiņ imi yäk. Joseptä watä äma iwet-pewān udegān täņ moreņkuk. ³ Täņpāņ patkuņo yāņewānä eruk noriye u, doņki tuņumikāt yepmaņpān yāpmāņ kuņkuņ. ⁴ Yotpārare peņpeņ ban nāmo kuņjirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yāwat yāpmāņ ku! Pāņku yabāņpāņ ņode yāwet; Imaka umuri pāhap tākaņ yāņ pāņku yāwet. Täga täņ tamānkaņ kowata imata waki täņ im-īpāņ ume gwet nāņpani siliwapāņ täņpani u kubota yāpmaņ? Ārowaninatä ukengān ume nak täyak. U it imiņirān dāpmonken täņo mebāri yāņahäk täyak. Ude täņjirä wakiinik täyak! yāņ yāwet yäk.

⁶ Man ude iwetpāņ peņ iwet-pewān pāņku yabāņ ahāņpāņ Joseptä yāņkuko udegān yāwetkuk. ⁷ Ude yāwerānkaņ kowata ņode iwetkuņ; Ārowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudān udewani nāmo tāk tākamāņ. ⁸ Nin bian ketem yäk meniken moneņ yabāņ ahāņkumāņo u Kenan komeken nanik äneņi yāpmāņ äbumāņ. Unita imata äma ārowanika täņo moneņ tuņum kubota yāpne? ⁹ Unita tuņum u ninken nanik kubä täņo yäk gānaņ kaņ-ahāwiwä kumākta biņam kaņ täņpān! Täņpānkaņ nin ätu gāka komi piä api täne yäk. ¹⁰ Yāwāwä yāwetkuk; Yākaņ ude kaņ ahāwān! Ume gwet nāņpani ukeņo kubätä yäkken kaņ-ahāwawä äma unitāgān nākņo watä piä api täņpek. Ätu uwä yepmaņpa jop api kuneņ yäk.

¹¹ Ude yāwānä yäki bārāņeņ yāpmāņpāņ komen peņpāņ meni kudup pitkuņ. ¹² Meni kudup pitkaņ irirä Josep täņo watä äma unitä yäk kubä kubāken duiņ ijiņkuk. Tuāniken jukun yāput peņkaņ yabāņtāņ pāņku māden nanik Benjamintä yäkken ume gwet nāņpani ukeņo bureni kaņ-ahāņkuk. ¹³ Kaņ-ahāwānä umuri pāhap nadāņpāņ teki weņpāņ tuņum ketem täņ bu-tuņpāņ doņki terak peņpāņ äyāņutpeņ yotpārareken äneņi kuņkuņ.

¹⁴ Kuņpāņä Josep yoriken pen irirān Judakāt noriyekāt yori gānaņ āroņpāņ Josep gwājiņ āpmoņ imi-ījirä yāwetkuk; Wa! In kudān ude imata tākaņ? Äma nāk ņodewanitä kären täņpāņ intāņo mebāri kābop irani täga kaņpāņ nadāwek yāņ nāmo nadāņkuņ? ¹⁶ Yāwānä Judatä yāņkuk; Yäke, ima manpāņ gāwetne? Anututä nintāņo mebāri kwawak peyak unita jide gāweritna nadāwi tågawek? Nadātan? Notninpak māden nanik unitāņo yäk meniken ume gwet nāņpani kaņ-ahātak unitāgān nāmo, nin kumāntagān gāka watä piä api täņ gamine.

¹⁷ Ude iwerāwä Joseptä yāņkuk; Ude nāmo! Yäk meniken ume gwet nāņpani kaņ-ahātak unitāgān nāka watä piä api täņ namek. In ätuwä säkgāmān kumaņ

nanjinken kukot! ¹⁸ Yāwānä Judatä Josep iwetkuk; Ārowanina! Nadāņ namiņiri man gāwerira kokwawak nadāņ nameno yäk. Gäk Fero bumikgān itan unita kadāni kubä äbāņitna ņode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yāņ ude niweriri ņode gāwetkumāņ; Ei, nanin itak. Täņkaņ māden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tågawani irirān ahāņkuk. Täņ iniken tuāni uwä kumbuk. Miņitā nanak yarābok ugān bāyaņ yepmaņkukopāņ kubä-tāgān itak. Unita nanintä māden nanik unita gāripi taņi nadäk täyak. ²¹ Ude gāweritna ņode niwetkun; In u imagut yāpmāņ nākken äbāņjirä api kāwet yāņ niweriri ņode gāwetkumāņ; Nanak unitä nani teņpeņ kuņaņi nāmo. Teņpeņ kuņjirān nani butewakita kumbek. ²³ Ude gāweritna niwetkun; Māden nanikjin u nāmo imagut yāpmāņ äbāņpāņä nāk äneņi nāmo api nadāņ tamet! ²⁴ Man ude yāņiri nintä kuņpāņ watä piä ämaka nanin gākņo manbiņam iwetkumāņ.

²⁵ Iweritna nanintä Ketem suwakta äneņi kut! yāņ niwetkuk. ²⁶ Ketem suwakta äneņi kut yāņ niwerirān iwetkumāņ; Täga nāmo api kune yäk. Benjamin bok kunayāņ tākamāņ uyaku täga api kune. Benjaminkāt bok nāmo kunero uwä Isip kometa watāni pāhap itak unitä täga nāmo api nadāņ nimek. ²⁷ Ude iwetnapāņ nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugān bāyaņ namiņkuko u nadākaņ? Kubätä waki nepmaņ paotkuk. Tom ägwāritä kāwep utpāņ naņ paotkukopāņ nāmo kak täyat yäk. ²⁹ We! Nanakna māden nanik-inik ņo nomāgatnayāņ tākaņ? In kädet miņin kuņtāņgān umuri kubä ahāņ tamiņirān nanakna Benjamin ņo kāwep kumbek. Ude ahāweko uwä intä täņpewä äma tågawani nāk api kumbet yāņ niwetkuk.

³⁰ Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak māden nanik ņo täga nāmo teņpeņ kune yäk. Nanintä notninpak māden nanik ņonita gāripi taņi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä teņpeņ kunero uwä nan-intä iņamita wāyäkņewān wawāpāņ api kumbek. Kumāņjirān momi nintä yāpne yäk. ³² Nāk notnapak māden nanik ņo nan iņamiken äneņi yāpmāņ kwetta man kehāromi ņode iwetkut; Nākņa Benjaminta watāni api iret. U äneņi nāmo imagut yāpmāņ äbero uwä unitāņo momi nāka biņam irirān kome terak it yāpmāņ kuņjira api tārewek yāņ iwetkut. ³³ Unita ārowanina, nadāņ namipāņ notnapak māden nanik ņonita kowata nākä itpāņ gākņo watä piä täņ gamiņira noriyekāt kaņ kut! yäk. ³⁴ Niningān täga nāmo api kune. Butewaki ārowani pāhap udewani nana terak ahāņjirān kakta nāmo nekaņ yäk.

Joseptä iniken mebāri yāwetkuk

45 [†] Noriyetä ude yāņjirä Joseptä piä ämaniye itkuņo u yabāņpāņ iņamiken koret yāņ nadāņpāņ ņode yāņkuk; In kuduptagān äpāmaņ kut! yäk. Ude yāņjirān äpāmaņ kuņjirä Joseptä noriye mebāriņi yāņahāņpāņ yāwetkuk. ² Ude täņpāņ konām mabiņ kot täņjirān piä ämaniye yāman itkuņo u nadāņpāņ Ferotä yotken biņam man tewān kuņkuņ.

† 45:1 Apos 7:13

³ Tånkañ Joseptä noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadånþän noriyetä bumta umuntañþän kowata man nämo iwetkuñ.

⁴ Umuntañ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ñogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbånjirä ñode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmañpä äburo u näk ño! yäk. ⁵ Nadäwätäk täneño. In moneñ yäpmånþän kome ñoken naniñ kireñkuño unita injinta kokwawak nämo nadäneñ. Ämawebetä kumneñ yånþän Anututä ini nadånþän nepmañpä äbut yäk. ⁶ Apiño nakta jop irit ahånjirän obañ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täk-täk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmån äronayån täkamån u obañ 5 ude äneñ it yäpmån api äroneñ yäk. ⁷ In ba äbotjiye paotneñ yånþän Anututä intäjukun nepmañpä äbut yäk. Anututä näkä tånkentån tamikka ude tånkuko uwä ini pärik kubä tånkuk yäk. ⁸ U nadäkañ? Intä nämo nepmañpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmañpä äburo unita Fero nadån imiñjirän Ferotä iniken yot watä ba Isip tånjo watä äma ärowani iretta nepmañkuk yäk.

^{9†} Ude yånþän yånkuk; Eruk, inä bäräneñ kuñkañ nana manbiñam ñode kañ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ñode yånkuk; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmañkuk. Unita kadäni käronji nämo iren. Bäräneñ näkken kañ äbi yån iwerut. ¹⁰ Äbikañ Gosen komeken tuän ugän api tepmañpet. Äbayån täno u gäkñagän nämo. Nanakaye, äbekaye, orañkaye, yawakaye it tamikañ u kudup yämagurikañ kañ äbut yån iwerut. ¹¹ Nadäkañ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmån kuñjirän obañ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabån täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneñ.

¹² Näkño mebari apiño nadäkañ. Dapunjintä nabånjirä näkñaken monäna Benjamin imaka, udegän nabatak yäk. ¹³ Näk Isip komeken piä ärowani tånþän itat unitäño manbiñam bok, imaka imaka yabånþän-nadäk täkañ unitäño manbiñam nana kañ iwerut! Ude tånþän bäräneñ kañ imagut yäpmån äbut. ¹⁴ Ude yäwetþän monänikät kowat bäyañ imän tånþän korän kotkumän. ¹⁵ Konäm korit-korit päñku noriye ätuwä bäyañ yämiñþän bumumiken yeñþän konäm kot yebatkuk.

¹⁶ Ude tån irirä äma kubätä Ferotä yotken kuñþän Ferokät ämaniye manbiñam ñode yäwetkuk; Josep noriye äbäkañ yäk. Yäwerirän bänep täga nadånkuñ. ¹⁷ Ude tånþänjä Ferotä Josep iwetkuk; Notkaye ñode yäwet yäk. In donki terak tuñum ketemjin peñþän Kenan komejinken äyånutpeñ kuñþän nanjin ba webe nanakjiye yämaguräkañ näkken kañ äbut! Tånþäkañ kome täga taniñ kirewapån Isip komeken ketem ahån bumbum pätak ño nañþän kañ irut yäk. ¹⁹ Ferotä ude yånþän ñode yäkgän tånkuk; Ñode yäwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadånþän Isip komeken nanik karis tomtä wädäwani ätu kañ yäpmån kut. Tånkañ nanjin bok kañ imagurut! yäk. ²⁰ Ude tånkañ imaka tuñum yot gänañ nanik unita nadäwätäk täneñtawä. Isip

komeken tuñum udewanigän tägatäga itkañ u api tamine yäk.

²¹ Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetþän karis tomtä wädäwani ätu ba ketem kädet miñin nakta yämiñkuk. ²² Tånkañ noriye ätuta tek kubäkubä daiñ yämiñkuk. Ude tånþänjä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiñþän uterak moneñ tañi siliwa moneñ 300 ude imiñkuk. ²³ Tånkañ nanitawä donki 10 terak Isip kome tånjo tuñum gäripi nitek ätu peñkuk. Tånþän äneñi donki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biñam nañtån Isip komeken äbekta peñþän peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ²⁴ Peñ yäwet-pewän kunayån tånjirä ñode yäwetkuk; In kuñtångän kädet miñin yånjawät-awät nämo täneñ yäk.

²⁵ Ude yäwet-pewän Isip kome peñpeñ kumañ päñku Kenan komeken nani Jekop ahån imiñkuñ. ²⁶ Ahån imiñþän manbiñam ñode iwetkuñ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip kome pähap unitäño äma ärowani itak. Ude yånjirä Jekoptä man iwetkuño u nadånþän kikñutþän nadäwän bureni nämo tånþäpäñ jop yabån itkuk. ²⁷ Nadäwän bureni nämo tånþäkañ Joseptä man yäwetkuko udegän iwet moreñkuñ. Tånþän karis tomtä wädäwani Joseptä nanita biñam pewän kuñkuño u yabånþän bänepätä oretoret nadånkuk. ²⁸ Ude tånþän yånkuk; Täga. Nanakna Josep itak unita näk nämo kañkañ kumbero udetä eruk päñku kañ käwa! yäk.

Jekop Kenan kome peñpeñ Isip komeken kuñkuñ

46 Ude yånþän Jekoptä imaka imaka kuduþtagän kobet tånþän päñku Beseba komeken ahånþän nani Aisak tånjo Anutu iniñ oretta tom kubä utpäñ iñiñ imiñkuk. ² Ude tånjirän Anututä dápmonken ñode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yäwänä Jekoptä yånkuk; Näk ño yäk. ³ Yäwänä yånkuk; Näk nanka Aisak tånjo Anututä nadån gamitat unita Isip komeken kukta umuntäweno. Uken uyaku gepmañpa nanak weñbäyak tånjiri äbotkaye tañi api ahån yäpmån kuneñ. ⁴ Näk gäkkät bok Isip komeken api kude yäk. Tånþäkañ ittångän uken nanikþän äneñi api gämaguret. Tånkañ nanaka Joseptä watä it gamiñ yäpmån kuñjirän api kumben yäk.

⁵ Anututä ude iweränkañ Jekoptä Beseba kome pena yån yånjirän nanakiyeta nani ba webeniye nanak kudup karis tomtä wädäwani Ferotä pewän äbuño uterak yepmañpä äronkuñ. ^{6††} Kenan komeken itkañ tuñum päke yäpuño ukät yawakiye kudup bok yämagut yäpmån kuñkä Isip komeken ahånkuñ. Jekoptä äperiye nanakiye äbekiye oraniye u kudup Isip komeken yämagut yäpmån kuñkuk.

Jekop nanakiye oraniye wäpi tawañ

⁸ Nowä Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuñkuño unitäño wäpi tawañ. Tånkañ webeni kubä wäpi Leatä nanakiye ñode bäyañ imiñkuk; Nanaki tuäni Ruben. ⁹ Ruben nanakiye Hanok, Palu, Hesron,

† 45:9 Apos 7:14

†† 46:6-7 Apos 7:15

Kami. ¹⁰ Täj nanaki kubä wäpi Simeon. Unitäño nanakiye ñode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwä, Simeon webeni Kenan komeken nanik yäpuko unitä bäyanjuk.) ¹¹ Täj nanaki kubäwä wäpi Li-vai. Unitäño nanakiye ñode; Geson, Kohat, Merari. ¹² Täj nanaki kubäwä wäpi Juda. Unitäño nanakiye ñode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumän.) Peres uwä nanakiyat Hesron, Hamul. ¹³ Täj nanaki kubäwä wäpi Isaka. Isaka täño nanakiye ñode; Tola, Puva, Iop, Simron. ¹⁴ Täj nanaki kubäwä wäpi Sebulun, unitäño nanakiye ñode; Seret, Elon, Jalel. ¹⁵ Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken Jekopta bäyan iminjuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahänjuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduhtagän 33 ude. Uwä Leatä bäyawani.

¹⁶ Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bäyanjuk ude ñode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Se-fon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli. ¹⁷ Täj nanaki kubä Ase. Unitäño nanakiye ñode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel. ¹⁸ Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawanken ahänjuk. Silpa uwä Lea täño watä piä webe, nani Labantä iminjuk u. Nanakiye oraniye 16 ude ahänjuk.

¹⁹ Täjpäkan Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bäyanjuk. ²⁰ † Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmanjirän nanakiyat Manase kenta Efraim bäyanjuk. Webeni uwä Potifera, He-liopilis kome täño bämop äma, unitäño äperi.

²¹ Täj Benjamin täño nanakiye ñode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. ²² Jekop webeni Reseltä nanak ude bäyan iminjuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawanken nanik.

²³ Täjpäkan Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ñode bäyanjuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim. ²⁴ Täj nanaki kubä Naptali. Unitäño nanakiye ñode; Jasel, Guni, Jese, Sillem.

²⁵ Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawanken nanik Jekopta biñam bäyawani. Bilha uwä Resel täño watä piä webe, nani Labantä iminjuk u. ²⁶ Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kunjuk u kuduhtagän 66 ude. (Nanakiye täño webeniye u nämo daniñkañ 66 ude ahänjuk.) ²⁷ † Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahänjukmäno u bok daniñpäñ Jekop äboriye Isip komeken itkuño u 70 ude itkuñ.

Jekop Isip komeken päñku ahänjuk

²⁸ Täjpäñ Jekoptä Gosen komeken kwa yänpäñ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kunjuk. Päñku Josep iweränkañ karis hostä wädawani kubä tunjum täñpäñ uterak nani imagutta Gosen komeken kunjuk. Josep päñku nani Jekop kañ-ahänpäñ bäyan iminpäñ kadäni käronji kot ibat itkuk. ³⁰ Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, inamka dapun gabänpäñ itan yän nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

† 46:20 Stt 41:50-52 †† 46:27 Apos 7:14

³¹ Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap ñode yäwetkuk; Näk päñku Fero man ñode iwerayän; Not-naye ba nana täño äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkañ. ³² Äbot uwä sipsipta watäni itkañ bulimakau piä bok täk täkañ. Yawakiye, tunjumi kudup-tagän yäpmänj äbuñ. Näk Fero man ude iwerayän yäk. ³³ Unita nadäwut! Ferotä yän-tämagut päñku tepmanpäñ In ima piä täk täkañ? yän täwet yabänjirän ñode kañ iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumänjonitä it yäpmänj äbäkamän, oraniyetä täñpani udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki täñjirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmanjek. Isip naniktä piä ude täñpanita taräki nadäk täkañ unita yäk.

Jekoptä Fero ahänj iminjuk

47 Eruk Joseptä man ude yäwet paotpänjä Feroken kunpäñ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tunjumi u kudup yäpmanpäñ Kenan komeken penpenj äbuñ Gosen komeken itkañ yäk. ² Ude iwetkañ noriye 5 udepänj Fero inamiken yepmanjuk. ³ Yepmanjirän Ferotä Josep noriye ñode yäwet yabänjuk; E! In ima piä täk täkañ? Ude yäweränä yänjuk; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it takamän, oraniyetä täñpani udegän yäk. ⁴ Nin kome ñoken itpäñ-nadäkta äbumänj. Kenan komeken nakta jop irit pähap ahänjuk u unita yawakninta ketem kubä nämo itkuñ. Unita gäkä nadänj niniñiri Gosen komeken api itne yäk.

⁵ Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuñ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ño gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmanpipänj itkot. Uken itkañ äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u täñpäwä yepmanpipänj näkño yawaknayeta watäni kañ irän yäk.

⁷ Ferotä ude yäweränkañ Joseptä nani imagut yäpmanj Feroken kunjuk. Päñku ahänj iminpäñ Jekoptä Fero kon man iwetkuk. ⁸ Kon man iweränä Ferotä iwet yabänjuk; Gäkño obañ jide? ⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittänj kunatkuro uwä obañ 130 ude tärenjuk. Kadäni keräpi u komi butewaki nitek itkut. Upänjkañ nanaye oranayetä kome terak itpäñ-nadäk kadäni käronji täñjuk udegän nämo kañ-ahätat.

¹⁰ Ude yänpäñ kon man iwetpenj kunjuk.

¹¹ Täjpäkanj Ferotä man yänjuk ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukni inita biñam yäniñ kireñjuk. Kome u tägagämän, Rameses yotpärare kadä yepmanpäñ itkuñ. ¹² Josep ude täñpäñ nani ba noriye ba noriye täño webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yäminjuk. Uwä nanakiye jide itkuño u terak ketem yäminjuk.

Joseptä Isip kome watäni itkuk

¹³ Täjpäkanj komeken komeken nakta jop irit ahänj täñjuk u Isip kome ba Kenan kome mähe mi bok, nakta bumta yerñjuk. ¹⁴ Ude ahänjirän ämawebe u naniktä

äbä ketem gwäkita monej penkuj. Penjirä Joseptä monej u kudup yäpmanjpanj Ferotä yotken kubäkengän penkuk. ¹⁵ U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken monej paotkuk. Monej paorirän kome mähemtä äbänpanj Josep iwetkuj; Gäk ketem jop nimi. Ketem nämo nimiñpanj nibän äwaräkuk täñjiri da-punkaken kumnayän. Nintänjo monej kudup paotkuko ubayän yäk.

¹⁶ Ude yäwäwä Joseptä yäwetkuk; Monejjin paoräwä yawakjiye kañ yäpmanj äbut! Yäpmanj äbänjirä unita kowata ketem api tamet yäk. ¹⁷ Ude yänjirän yawakiye ketem gwäkita yäpmanj äbuñ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, doñki kuduhtagän yäpmanj äbänjirä kowata Joseptä ketem yämiñkuk. Ude täñ yäpmanj kuñtäko obañ u tärenjuk. ¹⁸ Obañ u tärenjirän obañ äneñi kubä keräp täñjirän Josepken äbänpanj iwetkuj; Ärowaninin, imata jop man gäwetne? Nin täñjo monej kudup paotkuñ, ba tom imaka, u gäka biñamgän täñ moreñkuñ. Unita ninin ba komenin ugänpanj täga ganiñ kirene. ¹⁹ Täñkañ inamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneñ? Ude nämo! Gäk nin ba komenin suwanpanj ketem nimikañ komenin Ferotä inita biñam täñjirän nininä Ferota watä piä kañ täñ imina. Kumänpanj paoritna kometä jop päreko ujeta ketem yeri nimiñjiri yeri piñpanj nanjpanj nämo api kumne.

²⁰ Ude iweräkañ Joseptä Isip kome kudup Ferota biñam suwanjuk. Ketem kubä nämo irirän unita ämawebe Isip komeken nanik kuduhtagän ini komen kometem gwäkita Ferota biñam iniñ kireñkuñ. ²¹ Ude täñjirä Joseptä Isip kome kukñi kukñi umude unde äma itkunjo u kuduhtagän Ferota watä piä täkta biñam yämagutkuk. ²² Kome päke u suwankañ bämop äma täñjo kome ugänpanj nämo suwanjuk. Ferotä bämop äma piäni gwäkita ketem yämik täñjukko unita komeni nämo yäpuk.

²³ Ude täñpanj Joseptä ämawebe ñode yäwetkuk; Näk apiño injin ba komejin suwapanj Ferota biñam täkañ unita ketem yeri ño yäpmanj panjku piwut! yäk.

²⁴ Ketem piwäpanj bureni ahänjirä äbot 5 ude kañ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwä in ba webejiye nanakjiyetä nakta ba yerita penkañ äbot kubäwä Ferota biñam kañ pewut yäk. ²⁵ Ude yäweränä ämawebetä iwetkuj; Gäkä täñkentän nimiñjiri nämo kumbumänjo unita nibäwi tägawäpanj Fero täñjo watä piä kañ täna yäk.

²⁶ Ude täñpanj Joseptä Isip kometa kädet ñode pewän ahänjukko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude penkañ äbot 4 piä mähemini inita biñam. Täñ äbot kubäwä Ferota biñam. Täñpäkañ bämop äma täñjo komewä Ferotä nämo suwanjuk.

Jekop täñjo kumäk-kumäk kadäni keräp täñjuk

²⁷ Isrel ämatä Gosen kome mähem ude täñpanj irirä äperiye nanakiye mäyap ahänjukko udegän tunjum ahän bumbum täñkuñ. ²⁸ Täñpäkañ Jekop Gosen komeken obañ 17 it yäpmanj äronjirän iniken obañ 147 tärenjuk. ²⁹ † Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp

tänjirän nanaki Josep yän-imagutpanj ñode iwetkuk; Näka gäripi nadänpanj orañ namiñpanj ketka gäyeknaken penkañ gupna Isip komeken nämo api äneñpet yän yänkehäromtä. ³⁰ Isip nanik nämagut panjku nanaye oranaye äneñpani-kengän kañ nepmanj yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täñpet yäk. ³¹ Yäyan ude api täñpet yän iwerirän Jekoptä yänjuk; Man yäyan u bureni yänkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yänkehäromtak man iwetkuk. Iwerän tärenjirän ähottaba injitañ gwäñjin äpmonkañ Anutu iniñ oretkuk.

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

48 It yäpmanj äronjtängän Josep manbiñam ñode iwetkuj; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmanj oranitä yotken kuñkuñ. ² Panjku ahänjirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbätak yäk. Ude iwerirän nadän moreñ aku itkuk. ³ †† Täñpanj Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahänjirä namiñpanj ñode näwetkuk; ⁴ Näkä nadän gamiñjira äpetkaye nanakaye, äbekaye, orañkaye mäyap ahänjirä bumbum api täneñ. Täñpäkañ gäk äma mäyap täñjo nani pähap täñjiri äbotkayeta kome ño yämiñjira inita biñam yäpmanjpanj kome ño mähemini api täneñ. Anututä ude näwetkuk. ⁵ Näk Isip komeken nämo äbänjira nanakayat Isip komeken ahänjukmäno uwä näka biñam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdenä yäwani yäk. ⁶ Täñ äpetkaye nanakaye mäden ahänayän täñjo unitä gäkñata biñam kañ täñput yäk. Mäden ahänayän täñjo uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mähemini api täneñ. ⁷ † Näk Mesopotemia komeken naniktä äbänjira Efrata yotpärare keräp täñjirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miñin kumbuk. Kumänjirän butewaki nadänpanj äneñkut. (Apiñowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yän iwet täkañ.)

⁸ Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabänpanj iwet yabänjuk; Ai! Nanak ño netä täñjo? ⁹ Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ño irira Anututä namiñkuko u yarä ñobayän yäk. Yäwänä Jekoptä yänjuk; Yepmanji dubinaken äbänkañ kon man yäwera yäk. ¹⁰ Jekop tägawani täñjirän dapuri wanjukko unita oraniyat ket nämo yabänpanj-nadänjuk. Ude täñkañ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmanjirän bayan yämiñpanj bumumiken yänjuk.

¹¹ Ude täñpanj Josep ñode iwetkuk; Näk äneñi nämo api gabäwet yän nadänjukropän Anututä nadänjirän gäk nanakayatkät bok tabätat. ¹² Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpanj yepmanjpanj irirän inami kome terak yäpan äpmonkuñ. ¹³ Ude täñpanj Jekop keräp käpmäk käda nanaki monäni Efraim tenjuk. Täñpanj keräp bure käda nanaki tuäni Manase tenjuk. ¹⁴ Joseptä ude yepmanjirän Jekoptä keräp bure käda tuäni Manase gwäkiken penañjipän keräp

† 47:29 Stt 49:29-32, 50:6 †† 48:3 Stt 28:13-14 † 48:7 Stt 35:16-19

kowat irepmirän keru bure käda monäni Efraim gwäkiken pejkuk. Penpäñ keru käpmäk käda Manase gwäkiken pejkuk. ¹⁵ Ude täñpän nanaki Josep kon man ñode iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabän yäwarirän inamiken kuñatkumän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ño kon täñ yämän.

¹⁶ Täñkañ Añero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäñ nämagutkuko unitä nanak yarä ño kon täñ yämiñirän näkño wäpnatä yarä ñoniterak pat yäpmän kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäño wäpitä bok. Anututä nadän yämiñirän nanak yarä ñonitä nanak wenbäyak täñirän kome terak ahänj bumbum kañ täñput.

¹⁷ Kon man ude yän paorirän nanitä keru bure käda Efraim gwäkiken pejkuko unita Joseptä kawän nämö tägawäpäñ nani keru bure käda yäpmänkañ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayänj yäpuk.

¹⁸ Ude täñpän yänjuk; Nan! Ude nämö. Nanak ñonitä intäjukun nanik unita ketka bure käda ño tuä gwäkiken pe! ¹⁹ Yäwänä Jekoptä Josep täño man utpäñ yänjuk; Näk nadäwa tärewäkañ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biñam ikek itpäñ kuñarirän oraniye mäyap api ahänej. Upänkañ monänitä irepmitpäñ nanakiye oraniye äma äbot pähap täñpän api itnej. ²⁰ † Ude yänpän kepma ugän kon man äneñi kubä ñode yäkgän täñjuk; Kämi-kämi Isrel ämawebetä äma kubä kon man iwerayän nadänpänj ek wäpjek terak wohutpäñ ñode api yänej; Anututä Efraim Manase täñkentän yämiñkuko gäk udegän täñ gamiton! Jekoptä ude yänpän monäni Efraim intäjukun penpäñ tuäni Manase mäden terjuk.

²¹ Jekoptä ude täñpän nanaki Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk kumbayän täyat upänkañ Anututä gäkkät itpäñ kämiwä tämagut yäpmän orajiyetä kome kujatken äneñi api kwek yäk. ²² Täñpakañ Amo ämawebe äbot däpmänpäñ yäwat kirenpänj komeni wäpi Sekem yäyomägakuro u notkaye ätuta biñam nämö, gäka biñam ganiñ kiretat yäk.

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahänj yämikta yäwetkuk

49 Jekop nanakiye yänpabä kubäkengän yepmanpäñ imaka kämi ahänj yämayän täñkuko u kudup ñode yäwetkuk; ² Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayän täyat u yäpmänpäñ nadäk-nadäkjin-ken pekot. ³ Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabänpäñ kehäromtak täyat! Näk gubañi itkan intäjukun gäk bäyañkut. Bäyawakañ ämawebetä nabänjirä näk äma bureni kehäromina niked ahänjuk. Gäkño kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak. ⁴ Upänkañ gäkño irit kuñat-kuñat uwä umetä wakiinik tokätpäñ päna täk täyak udewani. Gäk näka nämö nadän namiñpäñ watä webena kubä yänjkañpäñ däpmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadänjuk. Mebäri unita gäk notkaye täño intäjukun äma nämoinik api iren yäk. ⁵ Jekoptä Ruben man ude

iwet morenpänj eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ñode yäwetkuk; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täño tuñum yäpmän kuñatpäñ ämik täk takamän. ⁶ Unita näk ekkät itpäñ-nadäk penta täga nämö täne yäk. Ek äma däpmäkta man yänpän-nadäk takamän unita. Ek kokwawak täñpän äma bäränjek däpmäk takamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadän däpmän tokät takamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk takamän. ⁷ Ek kokwawak wakiinik nadänpäñ täñpen kuñat takamän unita injek terak bäräpi ñode api kotadenj; Näkä ek ba nanak pewän ahänayän täkañ u täwat kirenpewa päñku Isrel äma äbot ätu gänañ kubäkubä api ittän kuneñ. Äbot kubägän nämö api itnej yäk.

⁸ Jekoptä man ude yäwetpäñ nanaki Juda ñode iwetkuk; Juda, notkayetä wäpka biñam yäpmän akunpäñ punin api peneñ yäk. Ba iwankayetä gutna yänkañ api täñburut täneñ. Täñjirä gäkägän yepmänjitpäñ ureñ täñpi kuk api täñpen. Gäk ude täñjiri notkayetä api gwäñj äpmon gamineñ yäk. ⁹ † Gäk laion gubañi udewani. Laion u kepma tom däpmän nanätän kuñattänj kome bipmänjirän äneñi äyänjutpeñ däpmon patpat bägupken kuñkañ parirän tom kubätä äbä täga nämö täñjkañareko udegän ämawebe kudup gäka api umuntak täneñ. ¹⁰ Juda, gäkño äbotken nanik äma yabän yäwat piä taktä api ahänj yäpmän kuneñ. Bureni, orañkaye ahänayän täkañ unitä intäjukun äma ude itkan yabän yäwat piä täñjirä äma äbot komeni komenitä äbä gwäñj äpmon yämiñpäñ tuñum api buñät yämik täneñ. ¹¹ Juda uwä wäpi biñam ikek it täyak. Unitäño wain piäni täñjirä pähap unita doñkinatä bureni näneñ yän yänpän nadäwätäk nämö täñkañ wain päya terakgän topmök täyak. Ba äma jopitä tek umepänj ärut täkañ ude nämö. Äma unitä moner ikek unita wain umenigänpäñ tek ärut täyak. ¹² Umeta iwäwä wain umenigänpäñ näñtäyon dapuri gämänek täyak. Ba bulimakau nononj taktäpäñ nak täyak unita meni kujat kuräki pakiinik täk täkañ. Bureni! Juda uwä jäwäri nämö, äma ini pärik kubä api irek.

¹³ Eruk, Jekoptä Judata man ude yänpän nanaki Sebulun ñode iwetkuk; Sebulun, gäk gwägu täñjirä gägäniken api iren yäk. Kome irayän täyan u säkgämän, gäpe täñjirä täyanken unitä päñku Saidon kome unitäño kome mähemi ude api iren yäk. ¹⁴ Ude yänpän nanaki Isaka ñode iwetkuk; Isaka, gäkäwä doñki kehäromi kubä. Tuñum bäräpi bäräpi mädeka terak penjirä kädet kuñatta bitnänpänj jop uken manjit itan yäk. ¹⁵ Upänkañ komeka ba irit bägup täga kubä kañpäñ piä täga täñpen. Äma täño watä piä äma ude api täk täñpen yän iwetkuk.

¹⁶ Jekoptä Isaka man ude iwetpäñ nanaki Dan ñode iwetkuk; Dan, gähäwä intäjukun ämatä itkan ämawebe äbotkaye api yabän yäwaren, notkayetä iniken äboriye yabän yäwat täkañ ude yäk. ¹⁷ Nanakna, ude irayän täyan upänkañ gäk gämok komi kubä, kädet jämjäm pärani ude api iren. Gämok jämjäm irirä

hos kubätä äbänä mämekiken injewän hostä kinkut-pänj äma uterak manjirani u api kwarut manjpan kunej. Gäk udewani yäk.

¹⁸ Jekoptä man ude yänj morenpänj node yänjuk; Yawe, gäkno tänkentäk piä kehäromi nitek ahäwayän täko unita itsämänjat! yäk. ¹⁹ Eruk ude yänpänj nanaki Gat node iwetkuk; Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä ahäk täne jäk. Up-änkanä in kehärom tanjpanj api yawat kirek täne jäk.

²⁰ Ude yänpänj yänjuk; Nanakna Ase, gähäwä kome tägaken itkanj piä tänpayänj täyan u ketem tägatäga ahänj bumbum api täne jäk. Ketem ahänayänj täkanj uwä säkgämän, äma wäpi nitektä yabänjgärip tänpänj api nak täne jäk.

²¹ Ude yänpänj nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwäri bumik. Uwä iniken gäripi terak kuñatkanj nanak säkgämän bäyak täkanj udewani yäk.

²² Jekop ude yänpänj eruk nanaki Josep node iwetkuk; Josep, gäk wain päya täga mujipi bumta pewä wädäk täkanj udewani yäk. Päya uwä ume gägäniken itkanj kurbirigän äronjirän momitä bumta irinj wädäk täyak.

²³ Gäk ittänj kuñariri äma komi gäka kokwawak nadänpänj gabänj ahänpänj äpatä gamne jäk.

²⁴ Tänjirä gäkä ehutpänj äpa gwäjinpänj pära nämo api yamben yäk. Ketka kujat kehäromi tänpayänj täko uwä nanka Jekop täno Anutu kehäromi mähemi, unitä tänkentänj gaminjirän kehäromi nitek api iren yäk. Anutu uwä Isrel täno Watä Pähap ba Isrel täno Mobä Kujat, unitäno kehäromitä api tänkentänj gamek yäk.

²⁵ Bureni, nanka täno Anutu unitägän tänkentänj gamik täyak. Anutu kehäromi mähemi uwä iron mebäri mebäri node pewän ahänj gamik täkanj; Iwän punin nanik ba ume kome gänanj nanik, ba nanakaye mäyap, ba yawakaye imaka mäyap. Iron ude pewän ahänj gamik täkanj. ²⁶ Nanka näkno kon man terak iron ahänj gamayänj täyak uwä buñät yäpmänj ärok täyon pom biani biani u kanj yärepmirän. Ba iron u imaka säkgämän oranayetä bian yäpuño u imaka, kanj yärepmirän yäk. Tänpänj Josep, gäk yäpmänj danihpänj notkaye yärepmitpänj wäpka biñam ikek itan unita iron pähap yäyat no gäka terak kanj äronj morewut yäk.

²⁷ Jekoptä Josep man ude iwetpänj nanaki Benjamin node iwetkuk; Gäk anj komi tom däpmänpänj nanjpani kubä udewani yäk. Tamimañä tom ätu däpmänpänj pengän kudup nak täyak. Tänpänj bipäda ätu däpmänpänj nanjkanj ätu däkuñta pek täyak.

²⁸ Eruk, Jekop täno nanakiye uwä ini äbot-äbot ittänj kuñkuño u Isrel kome täno äma äbot 12 udetä itkuñ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täno mebariniye yabänpänj-nadäk tänpänj uterakgän kon man yawetkuko u äbä täretak no.

Jekop kumbänpänj äneñkuño unitäno manbiñam

²⁹ † Jekop nanakiye man ude yawet paotpänjä ini kumäkta manbiñam node yawetkuk; Näk kumbani notnayetä itkanjen u kukta keräp täyak yänj nadätat. Näk kumänjira kome nanaye oranaye äneñkuñken kanj

† 49:29-30 Stt 23:3-20

äneñput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi Efron unitäno piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye äneñta suwanjuko u yäk. ³¹ †† Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneñkuñ. Tänpänj meñna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneñkuñ. Webena Lea imaka u äneñkut yäk. ³² Kome ba awanj uwä Abrahamtä Hit nanik tänopänj suwanjuk. Näk u kanj äneñput. ³³ † Eruk Jekop nanakiye man ude yawet morenpänj patpänjä eruk kuroñi mugwäjinpänj waki kumbuk.

50 Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyan iminjpanj konäm butewaki tänpänj injamiken injuk. ² Ude tänpänj itkanj eruk mäden Josep nani täno komegup bäränen nāmo paranpänj kehäromigän pen irekta yänpänj Isip täno äma nadäwani ätu node yawetkuk; In imaka kábänji säkgämän nitek u yäpmänj päbä nana gupi terak no kanj ärut imut yäk. ³ Ude yaweränä äma u Isip äma ätutä kumänjirä täk tänkunjo u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik tänj yäpmänj kuñ irirä kepma 40 ude tärenjuk. Eruk ude tänj morenpänj Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki tänj yäpmänj kuñirä kepma 70 ude tärenjuk.

⁴ Konäm butewaki tänj yäpmänj kwä tärenjirän Joseptä Fero täno watä piä ämaniye node yawetkuk; In näka gäripi nadäkanj u tänpäwä man yäyat no yäpmänj päñku Fero node iwerut; ⁵ †† Nana täno kumäk-kumäki kadäni keräp tanjirän man kehäromi kubä node näweränpänj yänjkehärom tanjkuñ; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni kubä näkna kumänjira äneñta suwanjukten ukengän kanj äneñ yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmanjpi päñku nana kome uken äneñkanj äneñi äyänjutpeñ no api äbet yäk.

⁶ Ude yänjirän Ferotä nadänpänj kowata man Josepken node tewän kuñjuk; Gäk päñku nankatä man gäwerirän yänjkehärom tanjkuno udegän täñkanj äneñ kanj äbi yäk. ⁷ Ude iwerirän Josep päñku nani Kenan kome uken äneñjuk. Jekop äneñta kuñkuño u Fero täno äma wäpi nitek ba äma ekäni ekäni ba Isip kome täno intäjukun äma kuduñtagän Josepkät bok kuñkuñ. ⁸ Josep webeni nanakiye ba noriye kuduñtagän ba Jekop täno äboriye kuduñtagän kuñkuñ. Ironj täpuri täpuri ukät sipsip, bulimakau unitägän Gosen kome uken itkuñ. ⁹ Täñä äma ätu karis hostä wädäwani uterak ba hos terak Josepkät penta kuñkuñ. Äma äbot kuñkuño u kubägän nämo. Ämawebe bumta akunj kireñkanj Jekop äneñta kuñkuñ.

¹⁰ Eruk kuñtängän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kukni udude uken ahänjuk. Eruk uken ahänpänjä konäm butewaki pähap täñkuñ. Ude tänpänj itkanj Josep u täñbute-bute tänpänj konäm butewaki tänj yäpmänj kuñjirän kepma 7 ude tärenjuk.

¹¹ Konäm butewaki tänj irirä Kenan ämawebetä yabänpänj man node yänjuk; U yabawut! Isip naniktä konäm butewaki tanj pähap, kadäni karonj tänj yäp-

†† 49:31 Stt 25:9-10, 35:29 † 49:33 Apos 7:15 †† 50:5 Stt 47:29-31

mäj äbäkañ yäk. Ude yänkuño unita kome u wäpi Abel-Misraim yäj yäk täkañ. Wäpi u mebäri Isip nanik täño butewaki pähap.

¹² † Jekop nanakiye ude täñkuño uwä nani täño man buramiñpäñ Kenan kome uken äneñkuñ. Kome nani äneñkuñken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita moneñ imiñpäñ kome u inita yäpukken u.

¹⁴ Täñpäkañ Josep nani Jekop u äneñpäñ yejämäñpäñ peñkañ mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniye bok kuñkuño u kudup äneñi äyänutpeñ Isip komeken kuñkuñ.

Norietä Josepta umuntañkuñ

¹⁵ Eruk nani äneñpeñ äbä komeniken itkañ norietä yänkuñ; Eruk apiño jide itkamäj? Josep ninta kok-wawak pen nadäñpäñ yäwänäku imaka goret täñ imiñkumäño unita kowata udegän täñ nimitek yäk.

¹⁶ Ude yänpäñ man ñode pewä yäpmäj Josepken kuñkuk; Kadäni nanka nämo kumäñkañ man ñode niwetkuk; ¹⁷ In goret täñkuñ. Notjinpak Josepta waki täñ imiñkuño unita Josepken päñku ñode iwerut; Ninä waki täñ gamiñkumäño unita kowata nämo täñ nimen. Momi täñkumäño u peñ nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täño Anutu unitäño piä ämaniyetä ñode gäwetkamäj; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadäñ nimiñpäñ mominin nämo yäpmäj kuñaren yäk. Yänjirä Joseptä nadäñpäñ konäm kotkuk.

¹⁸ Josep ude täñjirän noriye dubiniken äbäñpäñ inami yäpä äpmonpäñ patkañ ñode iwetkuñ; Nin apiño gäkuño watä piä äma ude itkamäj yäk. ¹⁹ Yänjirä Joseptä yäwetkuk; In näka umuntäneñtawä yäk. Näk Anutu täño bägup yäpmäñpäñ Anutu bumik täga nämo iret. ²⁰ In bian näk yäpäwakta man yänpäñ-nadäk täñkuño upäñkañ Anututä waki u yäpmäj äyänutpäñ imaka täga kubä ñode pewän ahänkuk; Ämawebe mäyaptä

† 50:12-13 Apos 7:16

nakta jop itpäñ kumnañi upäñkañ Anututä intäño waki yäpmäj äyänutpäñ näkä terak täñkentäk pähap pewän ahänjirän näkä in täñkentäñ tamitat ño. ²¹ Unita in nadäwätäk täneñtawä. Näk täñkentäñ tamiñira in ba nanakjiye täga api itneñ yäk. Josep noriye man säkgämän ude yäwettäyon noriye umun pähap nadäñkuño u paotkuk.

Josep kumbuko unitäño manbiñam

²² Eruk Josep täño kumäk-kumäki kadäni keräp täñjirän Jekop täño äboriye ukät Isip kome it yäpmäj kuñjirän obañ 110 täreñjirän kumbuk. Unitäño manbiñam ñode; ²³ Josep nämo kumäñkañ nanaki monäni wäpi Efraim unitäño nanakiye oraniye yabänkuk. Ba kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyañkuk. Eruk Maki unitäño nanakiye ahänjirä Joseptä inita iwoyänpäñ watäni it yämiñkuk.

²⁴ Eruk Joseptä kumbayäj nadäñkañ noriye yänpäbä yepmañpäñ ñode yäwetkuk; Eruk näk kumbayäj täropäñkañ Anututä ini inta watä api it tamek yäk. Täñpäñ in yän-täkñat yäpmäj kome ño kakätäñpeñ kome kubäken api tepmañpek. Kome u Anututä Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yän yäwetkukken u api yän-täkñat päñku api tepmañpek yäk. ²⁵ †† Man ude yänpäñ noriye ñode yäwetkuk; In ñode täneñta yänkehärom tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ño peñpeñ kunayäj täñpäñjä näk kumbayäj täro u näkño kujatna imaka, yäpmäñkañ kañ kut yäk. Ude yäwerirän yänkehärom tañkuñ.

²⁶ Täñpäkañ Josep obañ 110 täreñjirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkañ Isip nanik täño äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta imaka käbänji täga nikek gupi terak ärutkañ bokis gänañ peñpäñ äneñkuñ.

†† 50:25 Kis 13:19; Jos 24:32; Hib 11:22

Yämagurani

Yämagurani 3:1-15

Yawetä Moses epän man iwetkuk

3 Mosestä yepmani wäpi Jetro, unitäño yawakiyeta watä it yämik täñkukonik. Jetro uwä Midian nanik täño bämop äma. Tänpäkañ kepma kubäta yawak kome kawuki kukñi udude yän-yäkñat yäpmänj päñku Yawe täño pom, wäpi Horep u ahänjuk. ²† Ahänpäñ irirän Yawe täño añero päya keräpi pähämi gänäñ itkañ kädäp mebet ude ahänj imiñkuk. Ude ahänj imiñirän Mosestä kañkuk; Päya u mebet abukopänj nämo ijiputkuk. ³ Ude kañpäñ ñode nadänjuk; Inide kubä ahätak yäk. Päñku imata nämo ijiputak yänj kañpäñ nadäwa yäk.

⁴ Ude yänpäñ imaka u kañpäñ nadäka kuñkuk. Kwänä Yawetä kañpäñ päya u pähämi gänäñ naniktä Mosesta gera ñode yänjuk; Moses! Ude yänjirän Mosestä yänjuk; Näk ño yäk. ⁵ Ude yäwänkañ Yawetä iwetkuk; Tuän äbeno! Kome itanken u kudupi unita kuronka ärärani yänjopmänpäñ pe yäk. ⁶ Ude yänpäñ ñode iwetgän täñjuk; Näk nanka täño Anutu, Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu yäk. Ude yäwänä Mosestä Yawe kakta umuntanpäñ inami dapun täñpipiñkuk.

⁷ Tänpänkañ Yawetä ñode yänjuk; Äma äbotnaye Isip komeken butewaki terak itkañ u yabänpäñ-nadänkut yäk. Isip naniktä komi epän yämiñirä konäm butewaki terak gera yänjirä nadänpäñ komi nadäkañ unita nadäwätäk täyat yäk. ⁸ Unita Isip äma keriken nanik yämagut yäpmänj päñku kome säkgämäninik, gakñi tañi nikkken yepmakta äpätat ño yäk. Kome uken yepmanpayänj täyat uwä Kenan, Hit, Amo, Peres, Hivi ba Jebus äbot unitäño kome yäk. ⁹ Nadätan? Njowä Isrel äbot unitäño konäm butewaki nadänpäñ Isip ämatä waki täñ yämik täkañ u käyat. ¹⁰ Unita gäk aku-manj ku. Isrel ämawebenaye, näkño äbot u Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmänj äbäka Feroken ku yänj peñ gäwetat.

¹¹ Anututä ude iweränä Moses ñode iwetkuk; Täga nämo yäk. Näk ñodewanitä jide tänpänj Feroken päñku Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmänj äbet? ¹² Yäwänä Anututä iwetkuk; Näk gäkkät api itde yäk. Tänpäkañ imaka ñode ahänjirän kañpäñ Anutu näkña gepmanpa kuyan yänj api nadäwen; Gäkä Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmänj pom ñoken äbä itkañ Anutu näk api naniñ oretneñ.

¹³ †† Anututä ude yäwänä Mosestä ñode iwetkuk; Up-änkañ näkä päñku Isrel ämawebeken ahänpäñ Nanjiye täño Anututä peñ näwet-pewän äbätat yänj yäwerayänj täro uwä ñode käwep api näwetneñ; Eruk niwet! Anutu u wäpi netä? Ude yänjirä jide api yäweret? ¹⁴ † Yäwänä Anututä iwetkuk; *NÄK ITKURONITÄ ITAT*. Unita Isrel äbot ñode kañ yäwet; Wäpi *NÄK ITAT* unitä inken näwet-pewän äbätat. ¹⁵ Ude yänpäñ ñode iwetgän täñjuk; Gäk päñku Isrel ämawebe ño kañ yäwet; Yawe, Abraham täño Anutu, Aisak täño Anutu ba Jekop täño Anutu unitä inken näwet-pewän äbätat. Wäpna Yawe uwä wäpna tärek-täreki nämo api irek. Äbot kodakitä kodaki wäpna Yawe u pen api yänj yäpmänj kuneñ.

Yämagurani 6:1-13

Anututä ämawebeniye komi piäken nanik yämagutta yänjuk

6 Tänpäkañ Yawetä Moses ñode iwetkuk; Eruk, Isip nanik täño intäjukun ämata jide täñ imayänj nadätat u täñjira api käwen. Näkñaken kehäromina terak intäjukun äma u täñpewa Isrel ämawebenaye yabä kätänpewän api kuneñ. Bureni, u komi mebari mebari terak peñ iwerira täwat kireñpewän Isip kome peñpeñ api kuneñ. ² †† Ude yänpäñ Anututä Moses ñode iwetgän täñjuk; Nadätan? Näk Yawe. ³ Näkä orajiye Abraham, Aisak, Jekop uken ahänj yämiñira Anutu kehäromi mähe mi yänj nabänpäñ-nadäk täñkuñonik. Tänpäkañ wäpna kudupi Yawe uwä nämo yäwet täñkuronik.

⁴ Täñkañ orajiye ukät topmäk-topmäk tänpänj Kanan kome, äma äbani ude itkuño u inita biñam yäniñ kirekta yänkehärom tañkut. ⁵ Tänpäkañ Isip naniktä Isrel ämawebe komi piäken yepmanpäpänj itkañ yänkähän-kähän yänkuño unita nadänj yämiñpäñ topmäk-topmäk orajiyekät täñkuro u juku piñkut. ⁶ Unita Moses, gäkä Isrel ämawebe manna ño kañ yäwet; Näk Yawe. Näk Isip komeken nanik tämagutpäñ unitä komi bäräpi tamik täkañ u gänäñ nanik ketärenpäñ tepmanpa api kuneñ. Tänpäkañ jop nämo api tämaguret. Nämo, kehäromina terak Isip ämawebeta komi mebari kubä yämiñkañ in api tämaguret. ⁷ Ude täñkañ in täñpewa näkñaken ämawebenaye ude irirä näkña Anutujin api iret. Ude täñjira api nadäneñ; Yawe Anutunin njowä Isip kome komi piäken nanik yän-nimagurani u yänj api nadäwä täreneñ. ⁸ Ude täñkañ yän-täkñat yäpmänj kome, orajiye Abraham, Aisak, Jekopta

† 3:2 Apos 7:30-34

†† 3:13 Kis 6:2-3 † 3:14 Rev 1:4,8 †† 6:2 Stt 17:1, 28:3, 35:11; Kis 3:13-15

yämikta yänkehärom taŋkutken kuŋkaŋ kome u injinta biŋam api taniŋ kirewet. Yawe näkä ude yänkehärom täyat. ⁹ Tänpäkaŋ Mosestä man u Isrel ämawebe yäweränkaŋ upänkaŋ nämo nadän imiŋkuŋ. Imata, Isip kome itkaŋ komi piä mebäri kubä tak täŋkuŋo unitä nadäk-nadäki täŋkuräk taŋpäŋ peŋkuk.

¹⁰ Tänpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; ¹¹ Gäk päŋku Isip nanik täŋo intäjukun äma u ŋode kaŋ iwet; Fero, gäk Isrel ämawebe yabäkätän-pewi komeka ŋo peŋpeŋ kut! yän kaŋ iwet. ¹² Ude iweränä Mosestä iwetkuk; Täga yäyan. Upänkaŋ näk mena bäräpi. Isrel ämawebe näkŋo man nämo nadän namik täkaŋ upän Isip täŋo intäjukun äma u iwerawä näkŋo manna jide ude nadäwek? ¹³ Mosestä Yawe ude iweränkaŋ upänkaŋ Yawetä Moses kenta Aron ŋode peŋ yäwetkuk; Ek Isrel ämawebe ba Isip nanik täŋo intäjukun ämaken kuŋkaŋ Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagut yäpmän äpämaŋ kaŋ kun yäk.

Yämagurani 12:1-14

Pasova orekirit yäput-pekpek täŋo mebäri ŋo

12 [†] Isip kome irirän Yawetä Moses kenta Aron ŋode yäwetkuk; ² Komepak itkaŋ ŋowä obaŋ kodaki kodaki täŋo yäput-pekpek komepak ude api irek.

³ Unita Isrel ämawebe kuduŋtagän jukuman ŋode yäwerun; Komepak ŋonitäŋo kepma 10 uken äma kubäkubä ini nädamiŋi-nani inita iwoyänpäŋ sipsip nanaki kubäkubä kaŋ yäput. ⁴ Täŋ nädamiŋi-nani kubätä tom u niningän täga nämo naŋ paotne yän nadänpäŋä eruk nädamiŋi-nani ätu dubiniken irani yämaguräkaŋ ukät bok täŋiron taŋpäŋ kaŋ naŋput. Nädamiŋi-nani iniken namba terak ba ini kubäkubä täga nänaŋi uterak kaŋ täŋiron taŋpäŋ naŋirä kaŋ paorän. ⁵ Sipsip ba meme u tägagän. Täŋ u kubä iwoyänayän täkaŋ uwä ämani, obaŋ kubä tärewani, gupi kuräki, paräm-paräm nitek nämo. ⁶ Eruk tom u watäni it yäpmän kuŋirä komepak unitäŋo kepma 14 uken kome biŋayän täŋirän Isrel äbot kudup äbänpäŋ tom u kaŋ dämpän yäpmän kut. ⁷ Ude täŋkaŋ nägäri ätu yäpmänpäŋ yot itpäŋ tom nänyän täŋo unitäŋo yäma kukŋi kukŋikät gwäkiken kaŋ ärurut.

⁸ Eruk bipani ugän tom u kädäpken iŋŋkaŋ käreŋa yiskät nämo awähurani ba tokän jägämi ukät kaŋ naŋput. ⁹ Tom tohari kodaki ba käbotken iŋiwani uwä nämo näneŋ. Nämo, tom u kumän ikek kädäpken iŋŋpäŋ näneŋ, gwäki, keri kuroŋi ba koki täpun-täpun u kudup iŋŋpäŋ naŋ paotneŋ. ¹⁰ Naŋkaŋ ätu däkumta nämo peneŋ. Naŋpäŋ ätu pewä itneŋo uwä kome yänŋerän kädäpken kudup pewä päŋku iŋŋpäŋ jŋ paotneŋ. ¹¹ Äŋnak-äŋnak uwä näkä in tärepmitpäŋ Isip nanik dämpayän täyat unitäŋo äŋnak-äŋnak. Unita tom u näna yänpäŋä ämetpeŋ kukta pidäm taŋpäŋ tuŋum ŋode täŋput; Tek yamänpäŋ kuroŋjin ärärani täŋkaŋ ähottaba ketjinken kaŋ iŋirut. Ude täŋkaŋ tom u bäränŋeŋ kaŋ naŋ paorut.

† 12:1 Wkp 23:5; Nam 9:1-5, 28:16; Lo 16:1-2

¹² Ude täŋirä bipani ugän näkä Isip kome päke u kuŋkaŋ ämani nanak intäjukun ahäwani, äma täŋo ba tom täŋo bok kudup dämpän morewayän. Ude täŋpayän täyat uwä Yawe näkŋa kuŋatkaŋ Isip nanik täŋo anutu jopi-jopi kudup yäratpäŋ yepmaŋpayän.

¹³ Tänpäkaŋ nägät yäma terak ärutnayän täkaŋ uwä näkä ŋode kaŋpäŋ nadäkta; Isrel nanik yot ŋo gänaŋ itkaŋ. Nägät ude yabänpäŋä yot u yärepmitpäŋ Isip nanikgänpäŋ täŋpa wawäkaŋ in tepmaŋpa säkgämän itnayän. ¹⁴ †† Unita kepma uwä Yawe näkä piä taŋi jide täŋ tamiŋkuro unita juku piŋpäŋ naniŋ oretta orekirit kepma kubä api irek. Intäŋo yeri ahänpäŋ ahäk täŋ yäpmän kunayän täkaŋ unitä orekirit kadäni uwä kaŋpäŋ nadänpäŋ piä jide täŋkuro u pen api juku pik täneŋ.

Yämagurani 15:1-11

Moses täŋo oretoret kap

15 [‡] Tänpäkaŋ Moseskät Isrel ämawebe äbottä Yawe iniŋoret kap ŋode teŋkuŋ;

Wisikinik! Yawe uwä ämikken intäjukuninik itkuko unita kap teŋ imina! Unitä Isip nanik täŋo komi ämakät unitäŋo hos gwägu gänaŋ yäpmän äreyänpewän äpmonkuŋ.

² †† Yawe uwä näkŋo kehäromina. Uwä iwan keri terak nanik nämagutkuk. Unita juku piŋpäŋ oretoret täŋpäŋ kap tek täyat.

Bureni, uwä nana täŋo Anutuni, ba näkŋo Anutuna unita iniŋ orepän wäpi yäpmän akuwa!

³ Yawe uwä äma komi. Wäpi uwä Yawe.

⁴ Uwä Fero täŋo komi ämaniyekät karis uterak ämik täŋtän kuŋatkuŋo u bok gwägu gänaŋ yäpmän äreyänpewän äpmonkuŋ. Täŋkentäkiye tägatäga u imaka, ume naŋpäŋ kumbuŋ.

⁵ Kumänpäŋ mobä ude, baninik umu äpmonpäkaŋ gwägutä uwäk täŋpäŋ itkuk.

⁶ Bureni Yawe, ketka bure käda kehäromi nikektä iwan dämpän imäriri käna inide kubä täŋkuk.

⁷ Gäkä äma iwan täŋ gamiŋkuŋo u kehäromika pähap yäwoŋärenpäŋ yeŋtäŋpi kuŋkuŋ.

Iwankayewä tepäraŋ iŋŋ paot täkaŋ ude gäkŋo kokwawak kädäp mebet udewanitä iŋŋ paotpäŋ abunigän peŋkuk.

⁸ Tänpäŋ gäk kokwawakka täŋo woŋ taŋi pähap piän iwariri gwägu tokŋeŋ yäpmän äronpäŋ yewa ude kukŋi kukŋi äro kehärom taŋpäŋ itkuk.

⁹ Tänpäkaŋ iwankayetä siwani yänkaŋ ŋode yänkuŋ; Yawat kireŋkä yärepmitpäŋ api dämpne yäk. Dämpänpäŋ unitäŋo tuŋumi yäpmän daniŋpäŋ nininta yäpmänitna täpuri kubä nämo api irek yäk. Wisikinik! Päip wädänpäŋ madän jukut-jukut täŋitna api paotneŋ yäk.

¹⁰ Ude yänkuŋo upänkaŋ Yawe gäkä piän yäwariri gwägu gänaŋ äpmon morewäkaŋ gwägutä kudup

†† 12:14 Kis 23:15, 34:18; Wkp 23:6-8; Nam 28:17-25; Lo 16:3-8
‡ 15:1 Rev 15:3 †† 15:2 Sam 118:14; Ais 12:2

uwäk täñkuk. Däpmänjiri ain kujat ude gwägu gänañ kudup baninik umu äpmonkuñ.

¹¹ Unita Yawe, anutu jopi bämopiken gäk ude wani kubä nämoinik itak. Gäk kudupi ärowaniinik. Gäkño penjähjekka uwä inipärik kubä. Kudän kudupi täk täyan uwä kubätä udegän täga tänañi nämo!

Yämagurani 16:1-15

Isrel ämawebetä ketemta yänjapinjuñ

16 Isrel äbot päke u kuduhtagän Elim kome penpenjuñ kuñtäñgän kome jopi kubä wäpi Sen ahänjuñ. Sen uwä Elim Sinai kome u bämopiken. U Isip penpenjuñ äbuño komepak 2 kepma 15 tärenjirän Sen kome u ahänjuñ. ² Kome jopi uken ahänjpänjä ämawebe äbot päke u Moses kenta Aronken ketemta yänjpän yänjarahutpän ñode yäwetkuñ; ³ Nin ñode nadäkamän; Yawetä Isip komeken itkumänjuñ ugän nidäpuko uyaku! Bian Isip itkumänjo uwä tom ketem nininken gärip terak ijinjpän nak täñkumänjonik yäk. Täñpakañ ektä nin kudup nakta täñpä wawäpän kañ kumbut yän nadänjpän kome jopi ketemi nämoken ño yänjnikñat yäpmän äbumän ba?

^{4†} Ude yänjirä nadänjpän Yawetä Moses ñode iwetkuk; Isrel ämawebe ñode yäwet; Kunum gänañ nanik ketem täñpewa iwän ude api mañ tamineñ. Manjirä kepma kubäkubä ämawebe ini-ini päñku kepma kubä unitänogän kañ yäpmäk täñput. Kädet ude terak täñpän-yabänjira ämawebe u näkño man u buramijpän api iwatneñ ba nämo? ⁵ Täñkañ kepma 1tä päñku 5 ude täñtän kuñtäñgän kepma 6 ukenä kepma yarä täño biñam kañ yäpmäk täñput yäk.

⁶ Eruk ude yäwänä Moses kenta Arontä Isrel ämawebe kudup ñode yäwetkumän; Apiño bipäda ñode api kañpän nadäneñ; Yawetä ini Isip nanik tämagut yäpmän äbuk. ⁷ Täñ kwep tamimañjä Yawe täño penjähjek pähap, kehäromi nitek api käneñ. U yänkubit-kubit man iwetkuñ u nadatak. Bureni, nekpän nämo niwetkuñ, Yawe inipän iwetkuñ. Nekä unitänjo man buramik ämaniyatgän. ⁸ Ude yänjpän Mosestä äneñ ñode yäwetgän täñkuk; Yawetä yänkubit-kubit manjin nadän tamiko unita ini tom bipäda-bipäda tamiñkañ tami tamiwä ketem injinken gärip terak näneñta api tamik täñpek. Nadäkañ? Äma jopi nekken yänkubit-kubit yäkañ uwä Yawetä inita täñ imik täkañ. ⁹ Ude yäwetpän Mosestä Aron iwetkuk; Yawetä äma äbot päke ñonitänjo yänkubit-kubiri nadatak unita yänpewi äbä Yawe ini inamiken kubäkengän irut.

¹⁰ Eruk Aron Mosestä iwetkuko udegän ämawebe yäwerän äyänjupän kome jopiken dapun täñpän kañkuñ; Yawe täño penjähjekki pähap pit kubägän gubam terak ahänjirän. ¹¹ Ahänjpän Yawetä Moses ñode iwetkuk; ¹² Ämawebe ñonitänjo yänkubit-kubiri uku nadän yämit. Unita ñode yäwet; Bipäda-bipäda tom api näneñ. Täñ tami tamiwä ketem iniken gärip terak api yäpmänjpän nak täneñ. Ude täñkañ mebari

† 16:4 Jon 6:31

ñode uwä api nadäwä tumneñ; Näk uwä Yawe Anutuni bureni.

¹³ Eruk bipädawä barak täpuri täpuri kome itkuñken ugän tokñenjpän yejamänjpän kämän patkuñ. Täñ tamiwä guk näburum kome itkuñken u itkuñ.

¹⁴ Täñpakañ guk näburum unitä keke yänjiräwä komenita imaka kubä ketem kokok-kokok bumik unitä pat yäpmänjuñ. ^{15††} Parirä Isrel ämawebetä yabänjpänjä mebari nämo nadänjuñ unita ini-tägän näwetgäwet täñpän yänjuñ; U imataken? Ude yänjirä Mosestä yäwetkuk; U ketem, Yawetä ini intä nakta tamitak yäk.

Yämagurani 19:1-25

Isrel ämawebe Sinai pom gämoriken äbä itkuñ

19 Eruk Isip kome penpenjuñ äbänjirä komepak 3 täñkuko unitänjo kepma intäjukunkenä Isrel ämawebe Refidim kome penpenjuñ Sinai pom ukäda kome kawukiken päbä Sinai pom gämoriken yottaba täñpän itkuñ. ³ Täñjirä Moses Anutukät man yänjpän-nadäk täda yänjpän pom u äronjuk.

Yawe pom uterak itkañ Mosesta gera terak ñode iwetkuk; Jekop täño oraniye, Isrel äbot u ñode kañ yäwet; ⁴ Yawetä ñode yäyak; Isip ämawebeta kudän jide täñ yäminjira kañpän nadänjuñ u nadäkañ. Ba siän tanji tanjitä nanaki piri terak kotañ yäpmänjuñ takañ ude in watä säkgämän it tamiñpän Isip kome uken nanik yän-täkñat yäpmän näkña dubinaken äbä tepmañkuro u imaka, nadäkañ. ^{5††} Unita in apiño näkño topmäk-topmäk manna u kehäromi injitpän iwat takañ u täñpäwä näkñata iwoyäwani ämawebenaye äbot ude api itneñ. Kome pähap päke u uwä näkñogän upänkañ u bämopiken inä näkñaken äbotinik api itneñ. ^{6††} Ba inä kudupi äbot, bämop äma piä täñpani ämawebenaye ude api itneñ. Isrel ämawebe man ude kañ yäwet. ⁷ Yawetä man ude iwet morewänkañ Moses pom u penpenjuñ äpä Isrel ämawebe täño intäjukun ämaniyä yänpabä yepmañkañ Yawetä jukuman iwetkuko u kudup yäwetkuk. ⁸ Yäwerirän ämawebe kuduhtagantä ei-gera yänjpän yänjuñ; Yawetä yänkuko udegän iwatpän kudup api täne yäk. Ude yäwäwä Mosestä ämawebe täño man u yäpmänjpänku Yawe iwetkuk.

⁹ Iweränä Yawetä Moses ñode iwetkuk; Moses, gäk nadätan? Näk gubam täboritä uwäk täñ naminjirän gäkken äbänjpän man yänjpän-nadäk täñitda ämawebe kañ nadäwut. Ude tänayän täño uyaku kadäni kadäni gäkä man yänjiri bureni yän api nadäk täneñ. ¹⁰ Ude yänjpän Moses äneñ ñode iwetkuk; Gäk äpmonkañ ämawebe yäwerikañ apiñokät kwepkät kudupi itpän näk naniñ oretta ini gupi ba teki imaka, kañ ärutpak täñpän täñtuñum tawut. ¹¹ Ude täñkañä kepma yaräkubä unitawä pidäm täñpän kañ irut. Imata, kepma unitawä näk Sinai pom terak äpä irira ämawebe

†† 16:15 1Ko 10:3† 19:5 Lo 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Tai 2:14
†† 19:5 1Pi 2:9†† 19:6 Rev 1:6, 5:10

api nabänerj. ¹² † Tānpākaŋ āmawebetä näk dubinaken nämo ämneŋta бага пом мebariken kaŋ peŋ äyāŋut. Бага u āma kubätä nämoinik kejapek. Nämo, пом терак nämo äroneŋ, ба dubiniken imaka, nämo kuneŋ. Tāŋ kubätä пом u yewänä kumāŋ-kumāŋ kaŋ urut. ¹³ Äma udewani ketjintä nämo iŋitpāŋ utneŋ. Nämo, mobä ba bohamtä bankentä kaŋ utpewä kumbän. Äma ba tomta bok yäyat. Kädet uteragän kaŋ däput. Tānpākaŋ womat mämä nadāŋkaŋ ugän āmawebe пом терак täga api äroneŋ. ¹⁴ Yawetä ude iweränkaŋ Moses пом терак äpāŋpāŋ āmawebe Anutu iŋamiken kudupi itneŋta yāwetpāŋ yāwoŋäreŋ tānpānkaŋ pāŋku teki ärutpak taŋkuŋ. ¹⁵ Tānpāŋ yāwetkuk; Kepma yaräta tuŋum tāŋ yāpmāŋ kuŋpāŋ kepma 3 uken jop kaŋ itsämbut. Tāŋkaŋ apiŋokät kwep uwä āma kubätä webenikät bok nämo pätden.

¹⁶ † † Eruk kepma yarä tärewänkaŋ kubä tāŋo tami-manŋ пом терак gubam gwägätpāŋ yäpā iromāŋ tāŋjirän u gānaŋ womat mämä pähap ahāŋjirän nadāŋpāŋ āmawebe kuduptagän пом dubiniken itkuŋo u nadāŋpāŋ umuntaŋkaŋ dädäri kwaiŋkuŋ. ¹⁷ Ude tāŋjirä Mosestä Anutu kakta āmawebe yāŋ-yākŋat yāpmāŋ pāŋku пом gāmoriken yepmaŋpāŋ itkuŋ. ¹⁸ Eruk Yawetä пом uterak kädäp mebet gānaŋ äpāŋjirän gupetä пом u kumän uwäktāŋ kāmān patkuŋ. Gupe uwä kädäp pähap tāŋo gupe ude äronjirän пом u bumta kwaiŋkuk. ¹⁹ Tāŋjirän womat mämä taŋitā taŋi pähap yāŋkuk. Ude tāŋjirän Mosestä Anutu man iwerirän Anututä kowata iromāŋ mämä терак iniŋ yāŋkuk. ²⁰ Ude tāŋkaŋ Yawe uwä päpā Sinai пом u miŋgupi терак itkaŋ Mosestä ärokta gera yāŋkuk. Gera yāŋpewän Moses äronkuk. ²¹ Ärowänä Yawetä iwetkuk; Gäk äneŋi äpmonkaŋ āmawebe jukuman kehäromi ŋode yāwet; Kubätä näk nabākta бага nämoinik irepmirek. Ude tāŋpāŋä mäyaptä api paotneŋ. ²² Nadātan? Bämop āma ätu Yawe näk dubinaken äbäk tākaŋ u imaka, iŋamnaken kudupi itta tuŋum tāneŋ. Nämo tāŋpawä kowata api yāmet yäk. ²³ Yawetä ude yāwänä Mosestä kowata ŋode iwetkuk; Gäkŋa jukuman kehäromi niwetkuno unita āmawebe ŋo täga nämo ämneŋ. Пом unita nadāna kudupiinik tāŋpāpāŋ бага peŋ äyāŋutta gākä niwetkun yäk.

²⁴ Ude iweränä Yawetä iwetkuk; Täga. Gäk äpmonkaŋ Aron imagurikaŋ äbun. Tānpākaŋ bämop ämakät āmawebeniye kubätä бага u irepmitpeŋ пом терак nämo ämneŋ. Tāŋ ude tāŋpawä kowata api yāmet yäk. ²⁵ Mosestä man u nadāŋpāŋä äpmo āmawebeken man Yawetä iwetkuko u kudup yāŋahāŋpāŋ yāwetkuk.

Yämagurani 20:1-26

Baga man 10

20 Tānpākaŋ Anututä man ŋode kudup yāŋahāŋpāŋ yāŋkuk;

² Näk Yawe Anutujin. Näkä Isip komeken komi epän keriken nanik ketäreŋpāŋ tämagutkut.

† 19:12 Hib 12:18-20 †† 19:16 Rev 4:5 † 19:16 Lo 4:11-12

³ Unita in näk kubägän näwat täkot. Imaka ätuta nadāŋjirä anutu ude nämo tāŋpek.

⁴ † † Imaka kubä tāŋo mäjoni tāŋkaŋ nämo iniŋ oretneŋ, imaka kunum терак, ба kome терак ба gwägu gānaŋ uken nanik kubä tāŋo mäjoni tāŋkaŋ gwäjiŋ äpmonŋ imiŋpāŋ nämo iniŋ oretneŋ. Nämoinik, Yawe Anutujin näkä imaka kubätä näkŋo kome yāpmākta bitnākinik täyat. Nadākaŋ, āmawebe näka bitnäk tākaŋ unitāŋo momi tāŋo kowata nanakiye ба äbekiye oraniye kāmī ahāŋ yāpmāŋ äronayāŋ tākaŋ uterak api däpmāŋ tärewet.

⁶ Tāŋ āmawebe bānepitā näkken peŋpāŋ manna buramik tākaŋ u mäyapinikta nadāŋ yāmiŋpāŋ säkgāmān tāŋ yāmik täyat.

⁷ † † Tāŋkaŋ Yawe Anutujin wāpi nämo tāŋpā waneŋ. Wāpi tāŋpā wanayāŋ tāŋo uwä mankenta biŋam api tāneŋ.

⁸ † † Tānpākaŋ Sabat u pewä kudupi kaŋ irän.

⁹ § Tāŋkaŋ epän tāŋ pāŋku kepma 6 uken kaŋ tāŋtärewut.

¹⁰ Upāŋkaŋ kepma namba 7 uwä Yawe Anutukatä orek itta yāpmāŋ daniwani. Unita kepma uken epän kubä nämo tāneŋ. In ба nanakjiye äpetjiye, watä āmawebejiye, ба yawakjiye, ба āma kudupitā intä komeken itneŋo u epän nämo tāneŋ.

¹¹ † Yawe uwä kepma 6 epän tāŋpāŋ kunum bibik ба gwägu pähap, ба imaka u gānaŋ ба uterak pätkāŋ u kudup pewän ahāŋkuŋ. Tāŋpāŋ kepma 7 uken itpāŋ-nadāk tāŋkuk. Unita Yawe uwä Sabat unita kon tāŋpāŋ kudupi yāŋkuk.

¹² † † Tānpākaŋ meŋjiye nanjiye oraŋ yāmik täkot. Ude tāŋpāŋ Yawe Anutujin näkä kome tamayāŋ täyat uken kadāni kārōŋi api it yāpmāŋ äroneŋ.

¹³ † † Tāŋkaŋ āma kumāŋ-kumāŋ nämo däpneŋ.

¹⁴ † † Nädapi in kubokāret nämo tāneŋ.

¹⁵ † Kubota nämo tāneŋ.

¹⁶ † † Notjiye jop manman терак manken nämo yepmaneŋ.

¹⁷ † † Äma kubä tāŋo eŋi, webeni, epän āmawebeniye ба yawakiye ба tuŋumi ätu yabāŋgärip nämo tāneŋ.

¹⁸ † † Eruk āmawebetä yäpā iromāŋ tāŋjirän u gānaŋ womat mämä yāŋjirän nadāŋpāŋ kaŋkuŋ; Gupe pähap-tā пом u uwäk tāŋjirän. Ude kaŋpāŋ bumta umuntaŋpāŋ kwaiŋpāŋ пом u dubiniken nämo itkuŋ. Ban itkuŋ. ¹⁹ Ban itkaŋ Moses iwetkuŋ; Gäkŋa niwet yäk. Anututä ini niwerirän nadāŋpāŋ kumne yāŋpāŋ umuntākamāŋ yäk. ²⁰ Ude yāŋjirä Mosestä yāwetkuk; Umuntāneŋtawä. Anututä in mani buramiŋpāŋ gāmorikengän itpeŋ kuŋatkaŋ momi wari nämo tāneŋta

†† 20:4-5 Kis 34:17; Wkp 19:4, 26:1; Lo 4:15-18, 27:15 ††
20:4-5 Kis 34:6-7; Nam 14:18; Lo 7:9-10 ††† 20:7 Wkp 19:12 †††
20:8 Kis 16:23-30, 31:12-14 § 20:9 Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2;
Wkp 23:3 §† 20:11 Stt 2:1-3; Kis 31:17 §†† 20:12 Lo 27:16; Mat 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19; Luk 18:20; Efe 6:2, 3 §† 20:13 Stt 9:6;
Wkp 24:17; Mat 5:21, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 §†† 20:14 Wkp 20:10; Mat 5:27, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20;
Rom 13:9; Jem 2:11 §† 20:15 Wkp 19:11; Mat 19:18; Mak 10:19;
Luk 18:20; Rom 13:9 §† 20:16 Kis 23:1; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20 §†† 20:17 Rom 7:7, 13:9 §†† 20:18 Hib 12:18-19

tänpän-tabäktä äbätäk. ²¹ Ude yäwetkuko upänkan ämawebe ban pen irirä Moses inigän Anututä itkukken gupe kubiri pähap u dubiniken kuŋkuk.

²² Tänpäkan Yawetä Isrel ämawebe yäwetta Moses ŋode iwetkuk; Yawetä ŋode yäyak yän kan yäwet. Näk kunum gänaŋ itkan inkät man yänpän-nadäk täŋkumäŋo u kanpän nadänkuŋ. ²³ Unita nadäwut. Inä gol ba siliwapän anutu jopi tänpän nämo yäniŋ oretneŋ. Nämo, näk kubägän naniŋ oretneŋ. ²⁴ Unita näk naniŋ oretta bukä kubä komepän täneŋ. Täŋkan uterak ärawa täŋ namikta sipsip bulimakau däpmanpän ijiŋpewä jibutpeŋ kuneŋ. Ba näkkät ämawebe inkät bänep kubägän itta ude täneŋ. Täŋkan näk naniŋ oretta bägup kubäkubä iwoyäwayän täyatken näk naniŋ orerirä äbä iron api täŋ tamet. ²⁵ † Täŋ näk naniŋ oretta bukä mobäpän tänpänä mobä ämatä madäwanipän nämo yäpmanpän täneŋ. Nämo, mobä ain kujat piä tänpänipän madänayän täŋo uwä näk injamnaken mobä u näkŋo piä täkta kudupi nämo irek, jiraŋ ude täŋpek. ²⁶ Tänpäkan ŋode imaka nämo täneŋ; Bukä karoni boham, punininik nämo täneŋ. Ude tänpän u äronpän iron namikta terak imaka täŋkan u terak äronjirä äwänjin käneŋta.

Yämagurani 24:1-18

Yawetä ämawebeniyeät topmäk-topmäk täŋkuk

24 Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk, Aron, Nadap, Abihu-kät Isrel äbot täŋo äma ekäni ekäni ätu, 70 ude yämagurikan näk itatken pom terak ŋo abut. Täŋkan dubina-ken-inik nämo ämneŋ. Nämo banban itkan gwäjiŋ äpmonpän naniŋ oretneŋ. ² Täŋkan Moses, gäkägän dubinaken täga äben. Äma ätu u dubinaken nämoinik ämneŋ. Ba ämawebe imaka, pom mebäriken umugän itneŋ.

³ Ude iweränä Moses u ämawebe itkuŋken u pänku Yawe täŋo meni jiap ba бага man u kudup yäwerirän ei-gera tänpän yänkuŋ; Yawetä man yänkuko u kudup api täŋ morene yän yänkuŋ. ⁴ Ude yänjirä Mosestä Yawe täŋo man u kudup kudän täŋ moreŋkuk.

Ude tänpän eruk tamimaŋ yänje-yänjeta Mosestä pom mebäriken kuŋkan Yawe iniŋ oretta mobä bukä kubä täŋkuk. Ude tänpän mobä karoni 12 yäpmanpän Isrel äbot 12 unita iwoyänpän äneŋpän pek täŋkuk.

⁵ Ude tänpän Isrel äma gubaŋi ätu peŋ yäwet-pewän Yawe iniŋ oretta tom ätu däpman ijiŋkuŋ. Tänpän Isrel ämawebetä Anutukät bänep kubägän itta bulimakau gubaŋi ätu däpmanpän ijiŋgän täŋkuŋ. ⁶ Ude tänjirä Moses tom unitäŋo nägäri yäpmanpän ätu gäpeken piŋkan ätu uwä mobä bukä terak kwarut ibatkuk.

⁷ Ude täŋkan topmäk-topmäk täŋo man kudän, kudän täŋkuko u yäpmanpän ämawebeta daniŋ yämän nadänkuŋ. Tänjirän yänkuŋ; Yawetä man yänkuko u kudup kan buramiŋpän täna yäk.

⁸ † Ude yänjirä Mosestä nägät unitäŋo moräki yäpmanpän ämawebe terak kwarut yabatkan yänkuŋ;

† 20:25 Lo 27:5-7; Jos 8:31

Nägät ŋonitä topmäk-topmäk Yawetä inkät täŋkuko u täŋkehärom täyak. Täŋkan topmäk-topmäk uwä бага man kudup apiŋo tamitak uterak yengämä pewani yäk.

⁹ Tänpäkan Moses, Aron ba Nadap kenta Abihu ukät Isrel täŋo äma ekäni ekäni 70 ukät pom terak äronkuŋ. ¹⁰ Äro Isrel äbot täŋo Anutu kankuŋ. Täŋkan kuroŋitä yeŋ irani mobä gwäki ärowani, kunum udewani, kwawani pähap. ¹¹ U Anutu kankuŋo upänkan Anututä Isrel täŋo intäjukun äma u nämo däpuk. Nämo, u Anutu injamiken itpän ukengän ketem ume naŋkuŋ.

Moses Sinai pom terak äronkuk

¹² Eruk ude täŋkan Yawetä Moses iwetkuk; Gäk näkä itatken pom terak ŋo äbänkan dubinaken it. Äbä iriri näkä бага manna kudup ämawebe yäwetpän yäwoŋärenjiri nadänpän iwatta u mobä pipiyäwani yarä terak kudän täŋkuro u gamayän. ¹³ Ude iwerirän Moseskät piä ämani Josuakät tuŋum tänpänkan Moses uwä Anutu täŋo pom terak äronkuk. ¹⁴ Ärowayän täŋkan äma ekäni ekäni itkuŋo u man ŋode yäwetkuk; Inä kome itkamänken ŋogän itkan nekta itsämänkot. Nadakan? Aron kenta Hur itkamän unita bämopjinken duŋwewek ahäwäwä äma yarä uken kwäkan unitä api ket utdeŋ.

¹⁵ Mosestä ude yäwet paotpänä Sinai pom terak äronjirän gubamtä pom u uwäk täŋkuk. ¹⁶ Tänjirän Yawe täŋo peŋyäneki kehäromiiniktä pom terak ahänkuk. Ahänjirän Isrel ämawebetä Yawe täŋo peŋyäneki u bankentä kankuŋo u kädap mebet pom terak ijiŋjirän yän kankuŋ. Täŋkan gubamtä pom u uwäk tänjirän kepma 6 ude täreŋkuk. Tänpäkan kepma 7 unitawä Yawe gubam bämopiken naniktä Mosesta gera yänkuk. ¹⁸ † Mosesta gera yänpewän Moses gubam gänangän pom miŋgupi terak äronkuk. Äro u kepma bipani 40 ude itkuk.

Yämagurani 32:1-14

Bulimakau wärani golpän täŋkuŋ

32 †† Moses pom terak kadäni karoni irirän ämawebe nadäwätäk tänpän pänku Aron it gwäjiŋpän ŋode iwetkuŋ; Moses, Isip komeken nanik nimagurani u jide ahän imitak u nämo nadäkamän unita gäk anutu kubä intäjukun it nimiŋpän nimagutta täŋ nimi. ² Ude iweräwä Arontä ŋode yäwetkuk; Eruk, webejiye ba äpetjiye nanakjiye täŋo jukuwabik golpän täŋpani u yäpman äbut. ³ Ude yäweränä ämawebe kudup jukuwabiki ketärenpän Aronken yäpman kuŋkuŋ. ⁴ †† Yäpman pänku imäwä kädapken ijiŋpewän murakan upän yäpmanpän bulimakau nanaki wärani kubä täŋkuk. Tänpän injamiken peŋjirän ämawebe unitä ŋode yänkuŋ; Isrel ämawebe, ŋo kawut! Nöwä Isip komeken nanik nimagurani anutunin uba yäk.

†† 24:8 Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; Hib 9:19-20, 10:29 † 24:18 Lo 9:9 †† 32:1 Apos 7:40 †† 32:4 1Kin 12:28; Apos 7:41

⁵ Ude yänjirä Arontä kanpän bulimakau dubiniken mobä bukä kubä tänpän ñode yäwetkuk; Kwep äñnak-äñnak pähap tänpän Yawe api iniñ oretne yäk. ^{6†} Eruk patkuño kome ket nämo yänjirän ämawebetä tom yäpmän äbänpän ätu gupe kábäñi nitek ijikta däp-mänjit, ätu däpmänpän Bänep Kubägän Tänpän Itta äñnak-äñnak täñkuñ. Ude tänpän manjit itkan ketem ume pähap nanñkan eruk akuñpän täñoret wakiwaki täñkuñ.

⁷ Ude täñ irirä Yawetä Moses iwetkuk; Ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuno u kudän waki mebari mebari täñ itkan unita bäränjek äpmo yabä!

⁸ Ämawebe uwä kadäni karoni nämo itkan kädet iwatta yäwetpän yäwonärenkuro u mäde ut imiñpän anutu jopi bulimakau wärani kubä täñkuñ. U gwäjiñ äpmonj imiñpän tom däpmänpän ijiñ imiñkan ñode yäkan; Isrel ämawebe, ñowä Isip komeken nanik nimagurani anutunin yäk.

⁹ Yawetä ude yänpän Moses ñode iwetgän täñkuk; Ämawebe ñonitänjo mebari nadätat. Uwä gwäki kehäromi. ¹⁰ Unita nabä kätänjiri kokwawakna pähaptä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuno uterak kan ärowän. Ämawebe u kumän-kumän däpmäkta nadätat yäk. Ude täñkan gäk ba äbekaye oranñkayeta nadän tamiñjira äbot täñi pähap kubä api itneñ.

^{11††} Ude yänjirän Mosestä Yawe Anutuni butewaki man ñode iwetkuk; O Yawe, kokwawakatä ämawebekaye imata jop tänpän waneñ. Ämawebe uwä kehäromika pähap terak Isip komeken nanik yämagutkun. ¹² U täñpi wawäwä Isip naniktä ñode api yäneñ; U ka! Anutunitä tänyäkñarani terak yämagutpän pom terak kumän-kumän däpmänjira kuduaptagän paotiniñ kan täñput yän nadänpän yän-yäkñat yäpmän kuñkuk yän api yäneñ. Ude yänjirä nämo api tagawek. Unita Yawe, kokwawakka pähap uwä kan pe. Nadäk inñitan u mäde ut imiñpän ämawebekaye nämo täñpi waneñ. ^{13‡} Watä ämakaye biani Abraham, Aisak ba

† 32:6 1Ko 10:7†† 32:11 Nam 14:13-19‡ 32:13 Stt 22:16-17, 17:8

Jekop unita juku pi. Ba gäkña wäpka terak yänkehäromtak man ñode yäwetkuno unita imaka, juku pi; Näkä nadän tamiñjira äbekaye oranñkaye mäden ahänayän täkan uwä guk jirañ ude api ahäneñ. Ude tänpän äbekjiye orajiyeta kome päke ño yäpmäkta iwoyän yämiñkuro u yämiñjira inita biñam tärek-täreki nämo api irek. ¹⁴ Mosestä ude iweränä Yawe nadäk inñitkuko u mäde ut imiñpän täñpäwak ämawebeniyekeñ pewän ahäkta yänkuko u nämo täñkuk.

Yämagurani 34:5-9

Yawetä iniken wäpi ba mebarini yänahänkuk

⁵ Eruk Yawe gubamtä uwäk täwänkan Mosestä itkukken u äpänpän iniken wäpi Yawe yän yänahänkuk. ^{6††} Ude tänpän Moses inñami këda kuñpän ñode yänahänpän iwetkuk; Näk Yawe! Näk butewaki ba orakorak mähem, kokwawak bäränjirä nämo täk täyat. Iron kädet näkken tokñek pat täyak. Ba ämawebe nadän yämikinik tänpän nämoinik yepmak täyat. ⁷ Näk ämawebenaye äbot bumta itkuñotä ahänj yäpmän kunayän täkan unita iron pähap täñ yämiñkurotä pen api täñ yämet. Unitänjo momi wakiwaki ba peñawäki peñ yämik täyat. Täñ ämawebe näk mäde ut namiñpän iniken nadäk iwetpän kuñat täkan u nämo yabän koreñpän kowata yämik täyat. Täñkan äbekiye oraniye mäden ahänayän täkan unita imaka, naniye täñjo wakinita yänpän kowata api yämet.

⁸ Yawetä ude yäwänä Moses uterakgän Anutu inñamiken yäpän äpmonpän inñiñ oretkuk. ⁹ Tänpän yänkuk; Yawe, gäk näka nadäwi täga tänpäwä eruk gäk ninkät bok kan it yäpmän kuna! Ämawebe ñowä gwäki kehäromi, peñawäk mebari mebari täñ gamik täkan upänkan waki, momi peñawäknin peñ nimiñpän gäkñata biñam kan nimagut.

†† 34:6 Kis 20:5-6; Nam 14:18; Lo 5:9-10, 7:9-10

Bämop Äma Epän

Bämop Äma Epän 16:1-34

Momi ärutta kowata

16 †Bianiinik Yawe Anututä Moses ñode iwetkuk; Bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Aron ñode iwet; Yawe näkä gubam kubätä uwäk tänjirän äpä momi pekpek täño bägup topmäk-topmäk gäpe u täpāni terak itak uken ahäk täyat. Topmäk-topmäk gäpe uwä näkño yot gānañ bägup kudupitā kudupiinik, bagata tek pewä wādāwani u mādeni kāda itak. Näkä u it täyat unita jukuman kehāromi gāwetat; Gäk bägup uken jop nämo ārowen. Nāmo, kepma näk nadāñ tamik täyatken ugān tāga ārowen. Tāñ gākñaken gārip terak āronpāñjä kumbenta. ³ ††Eruk bägup kudupitā kudupiinik u ārokārok kādāniken ārowayāñ nadāñpāñjä intājukunä gākñaken momikata yāñpāñ bulimakau kubä utpāñ iññkañ sipsip āmani kubä näk naniñ oretta ārawata ude uren.

⁴ Ude täñkañ ume ārutpāñ tek mebāri kubä ñode täñpen; Nep täñpāñ tek kāronñ wādāwi āronēñ. U täñpāñ pionta tek säkgāmān kubä yaben. Ude täñpāñ tek morākpāñ gwākkaken gwāpāta ude pādā tāwen.

⁵ Tuñum ude täñjiri Isrel āmawebe ābottā sipsip āmani kubākāt meme āmani yarā u yāpmāñ ābā gamineñ. Täñpākañ meme uwä momi ārutta kowata api dāpen. Täñpāñ sipsip āmani uwä näk naniñ oretta ārawata ude uren.

⁶ Täñkañ bulimakau āmani kubä gākñaken momita yāñpāñ ba ini ābot täño momita kowata utpāñ ijiwen.

⁷ Ude täñpāñ meme yarā uwä yāpmāñpāñ yottaba Yawe näkä it täyat u yāmabamken kwen. ⁸ Ude täñjiri Yawe näkä ñode api gāwoñārewet; Meme depāñ näk naniñ oretta api uren, ba depāñ kome kawukiken inñ kireñpewi kukta biñam api täñpek. ⁹ ...

¹² Gäk alta terak kādāp ijiwani uken nanik kādāp pärin kābot gānañ peñpāñ, ukāt imaka keñkeñi gupe kābāñji säkgāmān pewä ahākta yāwani u bok porinpāñ yāpmāñkañ Bägup kudupitā kudupiinikken ārowen.

¹³ Kuñkañ imaka keñkeñi u kādāp pärin terak āreñ täñpi āpmonjirā gupe kābāñji säkgāmāntā topmäk-topmäk gäpe momi pekpek bägup ikek u uwäk täñpāñ irek. Ude nämo täñpayāñ tāno uwä ini ugān api kumben. ¹⁴ Ude täñkañjä ketka nanaki kubätä bulimakau täño nägāri gānañ yāputkañ momi pekpek bägup, topmäk-topmäk gāpeni gāpāniken itak uterak kwarut

ibat. Ude täñkañ nägāt ātu kādāni 7 ude topmäk-topmäk gäpe täño iñamiken kwarut ibat.

¹⁵ †Meme Yawe näk naniñ oretta iwoyāwani u utpāñ unitāño nägāri Bägup kudupitā kudupiinikken bulimakau täño nägāripāñ tāno udegān kwarut täñpi kut. Täñpāñ nägāt ātu näkño yottaba terak imaka, kwarut täñpi kuneñ. Nadātan, gäk kubä-tāgān näkño yottabaken ārokta ganiñ kiretat. Täñpākañ Bägup kudupitā kudupiinikken u peñpāñ āpāñpāñä alta ainpāñ tänpāni u iñamnaken kurāki itta bulimakau ukāt meme unitāño nägāri ātu yāpmāñpāñ kāwuri kukñi kukñi kudup āruren. Ude täñkañ alta u terak ketka nanaki kubätä kādāni 7 ude nägāt kwawut ibaren. Ude täñjiri alta uwä iñamnaken kurākiinik api irek. ¹⁸ ...

Meme nämo urani

²⁰ Meme nämo urani u yāñikñat yāpmāñ yottaba dubiniken āben. Ude täñpāñ ketka yarā, bok gwāki terak peñpāñ āmawebe täño momi kuduptagāñ yāñahāwen. Ude täñkañ āma kubä iwoyāwikañ unitā meme u yāñikñat yāpmāñ kome kawukiken kwek. Ude yāñikñat yāpmāñ kuñjirān āmawebe täño momi u kottañpāñ yāpmāñ kwek. ²² Täñpākañ meme uwä kome kawuki bāmopikeninik kañ tewān kwān.

²³ ††Ude täñ paotpāñjä, Aron gäk näkño yottabaken āronpāñ ume ārutkañ, bāmop āma täño tek āneñi täñkañ, tek Bägup kudupitā kudupiinikken täñkañ ārono u ini ugān pe. Ude täñkañ yāman āpāñpāñ sipsip āmani näk naniñ oretta iwoyāwani u utpāñ ijiwen. Tom unitāño gākñiwā alta ainpāñ tänpāni uterak iññiri gupetā āronjirān kañkañ gāripñ nadāwet. ²⁴ ...

²⁶ Täñpākañ āma meme yāñikñat yāpmāñ kweko u ābāñpāñjä ini gupi ba teki kudup ārut kireñkañjä eruk yotpārareken kāmi ārowek. ²⁷ ††Täñpākañ āma kubätä bulimakau kenta meme gupi tohari kokkok itnerjo u yāpmāñ āpāmañ pāñku yotpārare gāgāniken pewān ijineñ. Ude täñkañ āma uwä gupi teki kudup ārutpāñ tek kodaki täñkañ āneñi yotpārare gānañ tāga ābek.

²⁸ ...

²⁹ ††Nadātan? Kepma uken āmawebe kuduptā ketem kubä nämoinik nāneñ. Ude tānayāñ täño unitāwā ñode api nāwoñārewek; Āmawebe u mominita māyāk bureni-inik nadāñpāñ nak jop itkañ. Kepma u uwä orekirit kepma bureni kañ ahāwān. Kubätä piä kubä nämo täñpek. ³⁰ ... ³⁴ Eruk, obañi obañi kepma ñodeken Isrel āmawebetā orekirit kābeyā täñpāñ näkä

† 16:1-2 Hib 6:19 †† 16:3 Hib 9:7

‡ 16:15-17 Hib 9:12 †† 16:23 Ese 44:19 †† 16:27 Hib 13:11
 ††† 16:29 Wkp 23:26-32; Nam 29:7-11

momini peŋ yämetta kädet täkaŋ ŋodegän kaŋ ahäk täŋpäŋ.

Bämop Äma Epän 19:1-2, 15-18

Kudupi ba siwoŋi irit täŋo jukuman

19 † Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk Isrel ämawebe kudup ŋode kaŋ yäwet; Yawe Anutujin näk kudupi itat unita in udegän kudupigän itpäŋ kuŋatkot.

...
 15 †† Äma kubä täŋo man epänken itpäŋ kädet siwoŋi terak man u säkgämän kaŋ yäŋket urut. Man epän uken äma jäwäri jop nadäŋ nämo oraŋ yämineŋ. Ba äma wäpi biŋam ikekta udegän, nämo umuntäneŋ. Nämo, täktäki terak, siwoŋigän yäpmäŋ danineŋ. 16 Ba

† 19:1-2 Wkp 11:44-45; 1Pi 1:16 †† 19:15 Kis 23:6-8; Lo 16:19

in notjiye ätukät päŋku ittäŋ kuŋkaŋ äma ätuta jop manman terak yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Ba ätutä äma kubä wakiinik täŋkuk yäŋkaŋ man epänken teŋjirä gäk waki u nämo täŋkuk yäŋ nadäŋpäŋä u gäarak itpäŋ täŋkentäŋ imen. Man kum itpäŋ yabäŋ äwaräkuk täŋjiri jop nadäŋ kumäŋ-kumäŋ utneŋta. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäŋ.

17 † Täŋpäkaŋ notkapak kubätä waki täŋ gameko unita kokwawak nämo yäpmäŋ kuŋaren. Nämo, injektägän yäŋket urun. Unitäŋo momi juku piŋpäŋ gäk imaka, momi täŋpenta. 18 †† Ba notkapak kubätä gäkken goret täŋ gamiŋjirän kokwawak terak kowata nämo täŋ imen. Nämo, gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäwen. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäŋ.

‡ 19:17 Mat 18:15 †† 19:18 Mat 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Gal 5:14; Jem 2:8

Namba

Namba 6:22-27

Ekänitā iron ḡode api tāḡ tamek

²² Yawetā Moses ḡode iwetkuk; ²³ Aronkāt nanakiye ḡode kaḡ yāwet; Isrel āmawebe kon man tāgagāmān kubā yāwetnayāḡ nadāḡpāḡ, man ḡode yāwetneḡ;

²⁴ Yawetā kon tāḡ tamiḡpāḡ tabāḡ tāwat tāyon.

²⁵ Yawe iḡami dapuntā peḡyāḡeḡ tamiḡpāḡ oraḡ tamiton.

²⁶ Yawe u āyūḡ tāḡ tamiḡpāḡ bātaki tamiton.

²⁷ Eruk, Isrel āmawebe man tāga ude yāwetnayāḡ tāḡo uwā nākḡo wāpna terak yāḡirā nākā āmawebe u iron api tāḡ yāmik tāḡpet.

Namba 11:4-6, 10-30

Moses āma ekāni 70 ude iwoyāḡkuk

⁴ Āmawebe kome ātuken nanik Isrel ābotkāt bok kuḡkuḡo unitā ketem Isip komeken itkaḡ nak tāḡkuḡo u āneḡi nakta ḡāripi pāhap nadāḡkuḡ. Tāḡirā Isrel āmatā udegān, yāḡkubit-kubit yāḡpāḡ ḡode yāḡkuḡ; Nin imaka, tom nakta nadākamāḡ upāḡkaḡ de yāp-māḡpāḡ nāne! ⁵ Isip kome itkaḡ ḡwāgu tom jop yāp-māḡpāḡ nak tāḡkuḡmāḡo unita juku pikamāḡ. Uken kimun, kwāne ba anion mebāri mebāri nak tāḡkuḡmāḡonik yāk. ⁶ Upāḡkaḡ waki, ketem tāga ude wanita ḡuḡ tākamāḡ. Mana ḡogānpāḡ naḡ itkamāḡ! U ḡaḡani pāhap yāk.

...

¹⁰ Āmawebe pāke u ini yāmaken-yāmaken itkaḡ ḡaḡani man ude yāḡ irirā Mosestā nadāḡkuk. Tāḡpākaḡ Yawetā kokwawak bumta nadāḡirān Moses nadāwātāk pāhap tāḡkuk. ¹¹ Nadāwātāk tāḡpāḡ Yawe iwet yabāḡkuk; Epān āmaka nākā terak imata bārāpi ḡo kotaḡ namitan? Nāk jide upāḡ tāḡira nabāwi wawāpāḡ āmawebe ḡaḡani ḡonita yabāḡ yāwatta nep-maḡkun? ¹² Jide? Āmawebe ḡo nākā tāḡpewa ahāḡkuḡ? Ba nākā bāyaḡkut? Nāmo! Tāḡpāḡ ima unita miḡiyetā ironiye watā it yāmik tākaḡ ude āmawebe ḡo bāyaḡ yāmiḡ yāp-māḡ pāḡku kome oraniyeta yāmikta yāḡkehārom taḡkunken yepmakta nāwetkun?

¹³ Āmawebe ḡo tomta kot nāwatkaḡ. Wa! Āmawebe pāke ḡo yepmāḡ towikta tom de nanik yāpet?

¹⁴ Nākḡaḡān āmawebe pāke ḡo tāga nāmo watāni iret. Nāk tāga nāmo, u bārāpiinik. ¹⁵ Bārāpi ude pen namikta nadāḡpāḡ eruk butewaki nadāḡ namiḡpāḡ pengān

nutpewi kumba! Uyaku bārāpi u wari nāmo kaḡ kotawa!

¹⁶ Moses ude yāḡirān Yawetā ḡode iwetkuk; Eruk, Isrel āmawebe tāḡo āma ekāni 70 ude yabāḡ ahā yāk. Āma uwā intājukun āma wāpi nitek irirā yabāk tāyan upāḡ yāḡ-yākḡat yāp-māḡ nākḡa kābeyā eḡiken ābā ḡākḡakāt bok kaḡ irut. ¹⁷ Tāḡiri nākā āpakaḡ ḡākkāt man yāḡpāḡ-nadāk api tāde. Ude tāḡpāḡ Munapik ḡākā terak itak unitāḡo morāki yāp-māḡpāḡ Munapik āma unita imaka, api yāmet. Tāḡpākaḡ āma unitā ḡāk tāḡkentāwākaḡ Isrel āmawebe tāḡo bārāpi ḡākkāt bok kaḡ kotawut. Ude tāḡirā ḡākḡaḡān nāmo api kotawen.

¹⁸ Eruk, āmawebe ḡo yāwet; Kwepta yāḡpāḡ iḡam-naken siwoḡi itta бага mantā yāyak ude tāḡtuḡum tākot. Kwep uwā tom api nāneḡ yāk. Inā ḡode yāḡkaḡ konām kāhān yāḡkubit-kubit yāḡkuḡo u Yawetā nadāḡ tamiḡkuk; Tom depāḡ nāne? Isip itkumāḡo u tāgagān itkumāḡonik yāḡ yāḡirā Yawetā nadāḡ tamiḡpāḡ tom u tamānkaḡ api nāneḡ! ¹⁹ Tom uwā kepma kubā ba yarā ba 5 ba 10 ba 20 ude ta nāmo api nāneḡ. ²⁰ Nāmo, tomḡān naḡ yāp-māḡ kuḡkā ḡaḡani pāhap nadāḡpāḡ tarāki yāḡ api yāneḡ. Imata, komepak kubāta tomḡānpāḡ naḡ yāp-māḡ kunayāḡ tākaḡ unita ude api yāneḡ. Inā Yawe, bāmopjinken it tāyak u māde ut imiḡpāḡ ḡode yāḡpāḡ-kaḡiwat tāḡkuḡ; Imata Isip kome kakātāḡpeḡ ābumāḡonik? yāk. Kādet ude tāḡkuḡo unita kowata ude api ahāḡ tamek. ²¹ Yawetā Moses ude iwerānā Mosestā kowata ḡode iwetkuk; Yawe nadātan? Āmawebe ābot pāhap 600 tausen udepāḡ watāni it tāyat ḡonita tom depāḡ komepak kubāta tāga api yāp-māḡ towiwen yāḡ nāwetan? ²² Bulimakau sipsip pāke u kudup dāp-māḡpāḡ naḡpāḡ nadāwā tāgaḡeḡ? Ba ḡwāgu tom ḡwāgu pāhap ḡānaḡ it tākaḡ pāke u kudup naḡpāḡ tāga nadāneḡ? Nāmo! ²³ Ude yāwānā Yawetā Moses kowata ḡode iwetkuk; Nākḡo kehārominata nadāḡiri āpani tāyak? Ude tāga nāmo tāḡpek yāḡ nadātan? Ude nadātan u tāḡpāwā ātu nanak itkaḡ kehāromina itak ba nāmo yāḡ bureni kaḡpāḡ nadāwayāḡ.

²⁴ Mosestā man u nadāḡkaḡ yāman āpmonpāḡ Yawetā iwetkuko u āmawebe yāwetkuk. Yāwetpāḡ āma ekāni 70 u yāḡpābā kubākengān yepmaḡpāḡ yāwerān kābeyā eḡi u it ḡwāḡiḡkuḡ. ²⁵ Ude irirā Yawetā gubam ḡānaḡ āpā Mosestā yāḡpāḡ-nadāk tāḡpāḡ Munapik Moses terak itkuko unitāḡo morāki yāp-māḡpāḡ Munapik āma ekāni 70 uḡterak peḡ yāmiḡkuk. Tāḡpākaḡ Munapiktā magārirān kadāni kerāpigān man inipārik kubā, Anutu tāḡo meni jinom yāp-māḡpāḡ yāwanitā-yāḡ yāḡkuḡ. ²⁶ Tāḡpākaḡ āma yarā wāpi Eldat

kenta Medattä enji bägupken ugän itkumän. Yarä uwä äma 70 yäpmänj daniŋkuko ukät nanik upänkaŋ bok nämo kuŋkuŋ. Nämo kuŋkumäno upänkaŋ Munapiktä uterak imaka, magäriŋän ini enji bägupken ugän itkaŋ Anutu täŋo meni jinomken nanik man yäpmänpänj yänahänkumän.

²⁷ Ude yänjirän nadänpänj äma gubaŋi kubätä bäränj pänku Moses ŋode iwetkuk; Eldat kenta Medat enji bägupken itkaŋ Anutu täŋo meni jinom yäpmänpänj yänahäkamän yäk. ²⁸ Ude iwerirän Josua, Nun täŋo nanaki, Moseskät itkumäno u imaka, nadänkuk. Josua uwä Moses täŋkentänj imikta gubaŋiken umunitä bok kuŋatkumäno u. Eruk nadänpänj Josuatä Moses iwetkuk; Ekänina, äma yarä u yäniŋ bitnä! yäk. ²⁹ Upänkaŋ Mosestä man kowata ŋode iwetkuk; Gäk äma ätutä näkŋo bägup yäpmäkta nadäwätäk täyan? Nadäwätäk täŋpeno! Näkŋo gärip uwä ŋode; Yawetä ämawebeniye kuduŋtagänta iniken Munapik yämiŋjirän meni jinom yäpmänpänj profettä-yänj kaŋ yänahäwut! ³⁰ Mosestä ude yänj paoränkaŋ Isrel täŋo äma ekäni 70 äbuŋo ukät Moses ini, äneŋi enji bägupiken kuŋkuŋ.

Namba 21:4-9

Ainpänj gämok mäjoni täŋpani

^{4†††} Mosestä Isrel äbot yänj-yäkŋat yäpmänj Ho pom tenpeŋ Idom kome uruŋi kädagän kuna yänpänj

Gwägu Gämäni kädet iwat yäpmänj Akaba kome käda kuŋkuŋ. Kädet käronji pähap kuŋatkä Isrel ämawebetä gaŋani nadänpänj Anutukät Mosesta kokwawak täŋpänj yänkuŋ; Imata Isip komeken täga itkumänjopänj yännikŋat yäpmänj kome jopiken äbänjirän kumnayänj täkamänj ŋo? Njoken ketem bureni ba ume nämo! Täŋkaŋ ketem jopi mana ŋogänpänj nanjä wakiinik nadäkamänj! yäk.

⁶ Ude yänjirä Yawetä gämok waki Isrel ämawebe bä-mopiken yäniŋ kireŋjirän ämawebe yeŋpewä mäyap kumbuŋ. ^{7*} Ude täŋjirä ämawebetä Mosesken äbä iwetkuŋ; Ninä Yawe ba gäka yänjwawak man yänkumänjo u momi täŋkumänj yäk. Unita Yaweken yänjapik man yänjiri gämok waki nin bämopninken itkaŋ u pewän paorut yäk. Ude yänjirä Mosestä ämawebe u täŋkentäktä yänjapik man yänkuk.

⁸ Yänjapik man ude yänjirän Yawetä nadänpänj Moses ŋode iwetkuk; Gämok mäjoni kubä täŋkaŋ päya kujat käronji kubä terak kaŋ wabi. Ude täŋjiri äma gämoktä yewani kubätä gämok mäjoni u kaŋpänjä kumneŋtawä, kodak kaŋ irut! ^{9††} Ude iweränä Mosestä gämok mäjoni ainpänj täŋpänj päya kujat terak wabiŋkuk. Ude täŋjirän äma ätu gämoktä yek täŋkuŋo uwä ainpänj gämok mäjoni täŋpani u kaŋkaŋ tägaŋkuŋ.

† 21:4-5 Lo 2:1†† 21:4-5 1Ko 10:9; Sam 68:6, 78:19† 21:7 Sam 78:34†† 21:9 2Kin 18:4; Ais 45:2; Jon 3:14, 12:32; Rom 8:3; 2Ko 5:21; Hib 12:2

Baga Man

Baga Man 4:1-9, 32-40

Baga man u buramikta yāwani

4 Eruk, Mosestä Isrel ämawebe ñode yāwetkuk; In baga man ba man kädet ätu täwetpāñ täwoñärewayāñ täyat u ket nadāwut. Baga man u iwatpāñä säkgāmān itpāñ äma ätu täño kome orajiye täño Anutu Yawetä tamayāñ täyak u pāñku injinta täga api koreneñ. ^{2†} Täñpākañ baga man täwoñärewayāñ täyatken uken man kodaki kubä nämo yāpurärätneñ ba man kubä nämo awähutneñ. Nämo, Yawe Anutujin täño man kädet tamayāñ täyat ugānpāñ kañ iwat täñput.

^{3††} Täñpākañ Yawetä Peo pom terak ämawebe kome uken anutu jopi Bal u iniñ orerani kudup täñpāñ wañkuño u injin dapunjintä kañpāñ nadāñkuño u. ^{4‡} Täñ in ätu Yawe Anutujin unita gāripi nadāñpāñ iwarāñ täñkuño u bok nämo paotkuñ. Nämo, in itkuñotä pen itkañ ño yäk.

⁵ Näk Yawe Anutunatä man kädet täwetpāñ täwoñäreakta näwetkuko u kudup täwetpāñ täwoñäreñkut. Unita kome injinta koreñpāñ itta yāwani uken pāñku itpāñä baga man u kudup buramiñpāñ kañ iwat täñput. ⁶ U kudup säkgāmān iwatnayāñ täño unitä ämawebe äbot ätuta ñode api yāwoñäreneñ; Nadäk-nadäki nitek, nadäk kädet täga iwat täkañ yāñ api yāwoñäreneñ. Ämawebe uwä baga man päke ñonitāño biñam nadāñpāñ ñode api yāneñ; Bureni-inik, äma äbot uwä nin nirepmitpāñ nadäk-nadäki nitek, man kädet täga iwat täkañ yāñ api yāneñ. ⁷ Unita intä ämawebe äbot ätuta ñode nadāwut; U kehäromi nitek upāñkañ anutu kubätä täñkentāñ yämikta dubiniken nämo it täyak, nin täño Yawe Anutunintä dubiniken itkañ yāñapik mannin nadāñ nimik täyak ude. ⁸ Ba äma äbot ätuwä baga man ba man kädet siwoñi apiño näkä täwetpāñ täwoñärewayāñ täyat udewani nitek nämo. Nämo, Isrel nanik inä äma äbot päke u yārepmiñkañ.

⁹ Upāñkañ imaka dapunjintä kañkuño u guñ täneñta ket nadāñ täpäneñpāñ bāneñjinken penpāñ iyap täñpāñ kuñat täkot. Täñpāñ ironjiye ba unitāño nanakiye ahānayāñ täkañ, imaka unita yāwetpāñ yāwoñärekañ kañ täñ yāpmāñ kut.

...

† 4:2 Rev 22:18-19 †† 4:3 Nam 25:1-9 ‡ 4:4 Lo 10:20; Rut 1:16; Sam 68:3

Yawe uwä Anutunin bureni

³² Jide nadākañ? Imaka umuri pähap ahāñkuko udewani kubä bian ahāñkuk? Ba manbiñam udewani kubä äma kubätä bian nadāñkuk ba? Bian, inä nämo ahāñjirä, Anututä yāput penpāñ äma kome terak penkuko unitä päbä apiño itkamāñ unita yāñpāñ yāñpāñ-nadäk täñpāñ udewani kubä bureni käwen? Ba kome ni kome ni kudup kwenopāñkañ imaka udewani täño biñam kubä yāñjirä nadāwen? Nämotä nämoinik! ³³ Jide? Intä nadāñkañ pengāñ nämo kumbuño ude, äma kubätä anutu kubä täño kotäk kädäp mebet gānañ ahāñjirāñ nadāñkañ pengāñ nämo kumbani, udewani kubä itak? Nämoinik. ³⁴ Ba Yawe Anutujintä Isip komeken irirä täñ tamiñkuko udegāñ anutu kubätä kehärom tañpāñ pāñku ämawebe äbot, äbot kubä gānañ nanik wädāñ tädotpāñ yāpmāñ pāñku inita biñam yepmanñpani udewani kubä itak? Nämoinik. Yawe Anutujintä dapunjin terak kehäromini kwawak ñode pewāñ ahāñkuk; In tämagutta Isip nanik-ken käyām waki mebāri mebāri ba ämik pähap ba kudāñ kudupi umuri umuri pewāñ ahāñ yāmiñkuk.

³⁵ † Yawetä ude täñkuko uwä intä ñode kañpāñ nadākta; Yawe Anutu u kubä ugāñ. Udewani kubä nämo itak. Nämoinik. ³⁶ In täwetpāñ täwoñärewayāñ nadāñpāñ unita nadāñ tamiñjirāñ mani kotäk kunum gānañ naniktä ini yāñjirāñ nadāñkuñ. Täñkañ kome terakä nadāñ tamiñjirāñ iniken kudupi kädäp meberi dapunjintä kañjirä kädäp mebet u gānañ naniktä man täwetkuk. ³⁷ U orajiyeta nadāñ yämikinik täñkuko unita in iwoyāñpāñ tepmanñpāñ inita biñam itkañ kehäromini pähap terak Isip komeken nanik in yāñ-täkñat yāpmāñ äbuk. ³⁸ Yāñ-täkñat yāpmāñ äbāñkañ ämawebe äbot kehäromi nitek däpmāñpāñ yāwat kirek täñtāñ äbuk. Ude täñtāñ äbuko uwä äma äbot unitāño kome inta taniñ kirekta nadāñpāñ täñkuk. Eruk, kome uwä inta biñam pen itak ño.

³⁹ Unita ñodeta nämoinik täñguñ täneñ; Yawe uwä kunum gānañ ba kome terak Anutu it moretak. Anutu udewani kubä nämo itak. ⁴⁰ Unita in Anutu unitāño jukumani apiño tamitat u kudup buramiñpāñ iwat moreneñ. Ude tänayāñ täño uyaku in ba äbekjiye orajiye ahāñ yāpmāñ kunayāñ täkañ u kome Yawe Anutujintä tärek-täreki nämo itta taniñ kirewani ñoken kadāni karonji säkgāmān api it yāpmāñ kunerñ.

†† 4:35 Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20

Baga Man 5:12-15

Sabat orekiritta man

¹² † In Sabat orekirit Sabat u pewä kudupi kañ irän, Yawe Anutukatä peñ täwetkuko udegän. ¹³ †† Täñkañ epän täñ päñku kepma 6 uken kañ täñtärewut. ¹⁴ Up-äñkañ kepma 7 uken Yawe Anutukata yäñpäñ orek itta yäñ-kirewani. Unita kepma uken epän kubä nämoinik täneñ. In ba äpetjiye nanakjiye ba watä ämawebejiye, ba yawakjiye, bulimakau kome äneñ tamani, ba doñki tuñum yäpmäñ tamani, ba äma kudupi in bä-mopjinken it täkañ in kudup kepma uken epän peñpäñ orek kañ it täñput. ¹⁵ Täñkañ in Isip komeken äma täño komi epän täñ irirä Yawe Anutujin uwä kerik ehärominitä uken nanikpäñ tämagutkuko unita juku piwut. Yawe Anutujintä ude täñ taminkuko unita Sabat kadäniken orek itta peñ täwetkuk.

Baga Man 6:1-9

Yawe Anutujin nadäñ imikinik täneñ

6 Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; Yäñ yäp-mäñ äbäro uwä baga man, jukuman ba man kädet ätu Yawe Anutujintä näkä täwetpäñ täwoñärekta peñ näwetkuk. Baga man uwä kome kwep-yäñen kore-nayäñ täkañken u itkañ iwatta. ² Täñkañ baga man u mebäri ñodeta tamitak; Kadäni kadäni in ba nanakjiye ba unitäño nanakiye ahänayäñ täkañ uwä Yawe Anutu-jinta umuri nadäñpäñ baga man ba jukuman tamitak ño iwatnayäñ täño uyaku kome terak kadäni käronji api it yäpmäñ äronen. ³ Unita Isrel ämawebe in baga man u nadäñ dämikiniik täñpäñ kañ iwarut. Ude tä-nayäñ tämäño uwä kome tägagämän, gakñi gäripi nitek orajiye täño Anutu Yawetä tamikta yäñkehärom tañkuko uken säkgämän itkañ nanak wenbäyak täñ yäpmäñ kuñtäñgän äbot kehäromi nitek api itneñ.

⁴ †† Täñpäkañ Isrel ämawebe, in juku peñpäñ nadäwut; Yawe u kubä-tägän Anutunin itak. ⁵ †† Unita in bänepjin, mäjojin ba kehäromijin kuduptagän Yawe Anutujinta kireñ imik täkot. ⁶ †† Ude täñkañ apiño man täwetpäñ täwoñärek täyat ño yäpmäñpäñ bänepjinken peñpäñ yäpmäñ kuñat täkot. ⁷ Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayäñ täkañken ba kädet kuñatnayäñ täkañken ba pätnayäñ täkañken ba epän tänayäñ täkañken Yawe täño man u yäwetpäñ yäwoñärek kañ täk täñput. ⁸ Täñpäkañ unita juku piñtäñ kuñatta ketjinken ba damajinken däpmäñ gatäñpäñ pewä kañ irän. ⁹ Täñkañ yämajin terak ba yotjin täño bek terak kañ kudän täwut.

Baga Man 10:12-22

Yawe gämoriken kuñatneñ

¹² Eruk Isrel ämawebe, Yawe Anutujintä intä kädet ñode täñpeñ kuñatneñta peñ täwet täyak; Yawe Anutujin unita umuri nadäñpäñ gämorikengän kuñatpäñ mani kädet kudup buramineñ. Täñpäñ gäripi nadäñ imiñpäñ bänep nadäk-nadäkjin mäjojin kudup Yawe Anutujinken peñpäñ watä piä täñ imineñ. ¹³ Täñkañ baga mani apiño täwetpäñ täwoñäretat u kudup nadäñpäñ iwatneñ. Nadäkañ? Baga man uwä in täñkentäñ tamikta biñam.

¹⁴ Kunum kudup kwawani ba käbopi punininik unu u Yawe Anutujin täño. Täñ imaka kome terak it täkañ ba kome ini imaka, Anututä mähemi täyak. ¹⁵ Bureni, Yawe uwä ärowani ini pärik kubä upäñkañ bänepi nadäk-nadäki orajiye terak peñpäñ nadäñ yämikinik täñpäñ äma äbori äbori päke u yärepmitpäñ inpäñ inita biñam iwoyäñpäñ tepmañkuko unitä pen ude itkañ. ¹⁶ Unita inä ärowani kädet peñpäñ Yawe täño mangän iwatta bänep pewut. ¹⁷ ††† U imata, Yawe Anutujin uwä anutu jopi, ba imaka kehäromi nitek u kudup yärepmit täyak. Uwä ärowani ini pärik kubä irirän imaka kudup-tagäntä Yawe unita nadäwä umuri täñpäpäñ gämorikengän kuñatneñ. Yawe uwä ämawebeta nadäñjirän ärowani äpani ude nämo täk täyak, ba äma kubätä nadäñ namän yäñpäñ bänepi täga nämo äri-wek. ¹⁸ Täñpäkañ webe kajari ba nanak kodäñani jirañken yepmañpani u ba äma kudupi in bämpojinken it täkañ u täñkentäñ yämiñpäñ tek kenta ketem yämik täyak. ¹⁹ Ude täk täyak unita in imaka, äma äbani unita nadäñ yämikinik täneñ. U imata, bian in imaka, Isip komeken äbani ude it täñkuñonik.

²⁰ Täñpäkañ in Yawe Anutujinta umuri nadäñ imiñpäñ u kubägän iniñ oretpeñ kuñatneñ. Täñpäñ uken tuben kuñpäñ yäñkehäromtak man yänayäñ täkañ u wäpi terakgän kañ yäk täñput. ²¹ Uwä Anutujin unita wäpi iniñ orerut. Imaka umuri umuri pewän ahäñ taminkuko u dapunjintä yabäñpäñ-nadäñkuñ. ²² ††† Äbekjiye orajiyetä Isip komeken kuñkuño uwä ämawebe 70tägän kuñkuñ. Täñpäkañ Yawe Anutujintä täñkentäñ-pewän apiño in bumta itkañ, guk jirañ kunum terak itkañ ude.

Baga Man 11:18-21, 26-28

Yawe gämoriken itpeñ kuñat-kuñatta man

¹⁸ Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetgän täñkuk; Apiño man täwetpäñ täwoñärek täyat ño yäpmäñpäñ bänepjinken peñpäñ yäpmäñ kuñat täkot. Täñpäkañ unita nadäñpäñ kuñatta ketjinken ba damajinken däp-mäñ gatäñpäñ pewä kañ irän. ¹⁹ Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayäñ täkañken ba kädet kuñat-nayäñ täkañken ba itpäñ-nadäk tänayäñ täkañken ba

† 5:12 Kis 16:23-30, 31:12-14 †† 5:13 Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 †† 6:4 Mak 12:29 †† 6:5 Mat 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27 †† 6:6 Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; Ijo 5:20

††† 10:17 1Ti 6:15; Rev 17:14, 19:16; Apos 10:34; Rom 2:11; Gal 2:6; Efe 6:9 ††† 10:22 Stt 15:5, 22:17, 46:27

epän tänyäñ täkanjen man u yawetpäñ yawoñarek kañ täk täñput. ²⁰ Täñkañ yämajin terak ba yotjin täño bek terak kañ kudän täwut. ²¹ Ude tänyäñ täño uwä in ba äpetjiye nanakjiye kome Yawe Anutujintä orajiyeta yämikta yänkehärom tañkuko ñoken kadäni karonji api it yäpmäñ kunen. Kome kenta kunumtä it yäpmäñ kudayäñ täkamän ude api it yäpmäñ kunen.

...

²⁶ Nadäkañ? Apiño kädet yarä intä yäpmäñ daniñpäñ kubä iwatneñta täwetpäñ täwoñarewayäñ; Kädet kubäwä Anututä säkgämän täñ tamikta. Täñ kubäwä in täñpäwakta kädet. ²⁷ Säkgämän täñ tamikta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman kädet apiño täwerayäñ täyat u buramiñpäñ iwatnayäñ täño uyaku ude api tamek. ²⁸ Täñ, in täñpäwakta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman u mäde utpäñ injinken gärip iwatpäñ anutu jopi-jopi bian nämo yäniñ oretkuño uken kunayäñ täño uwä Anututä inken täñpäwak u api pewän ahäwek.

Baga Man 18:9-22

Guñ äbot täño täktäk u nämoinik yäwatneñ

⁹ Täñpäkañ Mosestä ñode yawetgän täñkuk; In Anututä kome tamayäñ täyakken u kuñpäñ ämawebe u nanik täño täktäk taräki u nämo yäwatneñ. ¹⁰ † † Täñpäñ inkät nanik kubätä anutu jopita yänpäñ äperi ba nanaki kubä utpäñ ärawata kädäp nämo pewä ijineñ. Ba inken nanik kubätä wäbät man yäkyäk, kären yäwat-yäwat, käbopi kädet iwat-iwat, ba kon täktäk kädet nämoinik iwarek. Ba kubätä äma kumbani mäjäkät man yänpäñ-nadäk nämo täñpek. ¹² Äma kädet udewani iwat täkañ uwä Yawetä yabäwän taräki-inik täk täkañ. Kome korenayäñ täkañ unitäño kome mähemtä kädet udewani täk täkañ unita Yawe Anutujintä api däpmäñ yäwat kireñpewän kunen. ¹³ ‡ Täñpäkañ inä Yawe Anutujin injamiken siwoñigän kuñat täneñ.

Anututä profet pewän äbäka yänkehärom tañkuk

¹⁴ Täñkañ Mosestä äneñi kubä ñode yawetkuk; Kome päñku yäpnayäñ täkanjen u naniktä käbopi kädet iwat-iwat ba kären yäwat-yäwat täk täkañ. Upänkañ Yawe Anutujintä intä kädet ude täkta yäjiwätinik täk täyak. ¹⁵ † † Täñkañ Yawe Anutujintä inken nanik kubä profet näkña bumikgän kubä api iwoyäwek. Täñpäkañ unitäño manipäñ kañ buramik täñput. ¹⁶ Nadäkañ? Sinai pom mebäriken äbot kubägän itkañ Yawe Anutujin ñode iwetkuñ; Gäkño manka kotäk wari nadänektawä, ba gäkño kädäp mebet pähap wari känektawä yän iwetkuñ. Ude iwetkuño uwä kumnek yän yänpäñ yäjiwätkuñ. Ude yänpäñ profet kubätä iwet yabänkuñ.

† 18:10-11 Sam 106:36-38; Apos 18:9 †† 18:10-11 Wkp 19:31
‡ 18:13 Stt 6:9, 17:1; Sam 37:37; Mat 5:48 †† 18:15 Jon 1:45; Apos 3:22, 7:37; Hib 1:1-2

¹⁷ Täñjirä Yawetä täga näwet yabäkañ yän näwetkuk. ¹⁸ Ude yänpäñ ñode näwetgän täñkuk; Täñkentän yämikta ini äbotken nanik profet kubä gäk ude-wanigän api iwoyäwet yäk. Täñkañ manna biñam meniken api pewet. Ude täñjira äma unitä man iwerayäñ täyat u kudup ämawebe api yawet täñpek. ¹⁹ † † Täñpäkañ äma, profet unitäño man wäpna terak yänhäñjirän nämo nadänayäñ täño uwä näkña kowata api yänjäreñ yämet. ²⁰ Upänkañ profet kubä näk wäpna terak wohutpäñ man kubä näkken nämo yäpani yänhäwayäñ täko uwä kumäkta biñam. Ba profet kubätä anutu jopi kubä täño wäpi terak yänhäwayäñ täko u imaka, kumäkgän api täñpek.

²¹ Täñpäkañ ñode käwep api nadäneñ; Profet ño Yawe täño man bureni nämo yänhäatak yän jide ude nadäna türeneñ yän nadäneñ. ²² Eruk ñode nadäwut; Profet kubätä näk wäpna terak man yänjirän bureni nämo ahänjirän kañpäñ ñode nadäneñ; Man uwä Anututä nämo yänkuk. Profet u iniken nadäkken nanik man yänkuk yän nadäneñ. Täñpäñ äma unita umun täneñtawä.

Baga Man 26:5-11

Anututa iron pekpek täño man

⁵ Mosestä Isrel ämawebe ñode yawetkuk; Iron Yawe täño bukä dubiniken peñkañ Yawe Anutujin injamiken ñode yänhäneñ; Nanin, Aram komeni kuñat peñpeñ komeni komeni kuñat täpätek täñtän kuñatkä äboriye mäyap nämo ukät Isip komeken äpmonkuñ. Äpmo it-tängän mäyap wej bäyañpäñ äma äbot tañi kehäromi nitek ude ahänpäñ itkumäñ. ⁶ Iritna Isip ämatä waki täñ nimiñpäñ komi epänken nipmañkuñ. ⁷ Ude täñ nimiñjirä Yawe, naniye täño Anutu uken butewaki terak gera yänitna Yawe uwä nadänpäñ komi butewaki ba komi epän terak itkumäño u nibänpäñ nadänkuk. ⁸ Nibänpäñ nadänkañ kerä kehäromitä Isip nanik nimagutta kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäwäpäñ Isip komeken imaka umuri umuri täñkuk. ⁹ Nimagut yäpmäñ äbä kome tägagämän, gäkñi gäripi nitekken ño nipmañkuk. ¹⁰ † † † Yawe, ude täñkuno unita kome nimiñkuno ñoken ketem intäjukun ahäwani injamkaken yäpmäñ äbätat ño yän kañ iwerut.

Ude yänkañ eruk ketem irona pewani u Yawe Anutujin injamiken peñpäñ gwäjiñ äpmon imut. ¹¹ † † † Ude täñpäñ in ba Livaitä äbotken nanik ukät äma ban nanik inkät bok it täkañ, imaka tägatäga Yawe Anutujintä tamik täyak unita yänpäñ oretoret täñpäñ itneñ.

Baga Man 30:1-20

Bänepi sukureñjirä Yawetä api täñkentän yämek

30 Mosestä Isrel ämawebe ñode yawetkuk; Imaka täwet yäpmäñ äbätat ñowä ahän tamiñpäñ Yawe Anutujintä peñawäkjinta yänpäñ tadäpmäñpäñ

‡ † 18:19 Apos 3:23 ††† 26:10 Sam 22:27-29, 86:9, 95:6; Rom 12:1; 1Ko 10:31 ††† 26:11 Sam 63:5; 1Ti 6:17-18

tawat kireņpewän äma äbori äbori bämopiken itnayän täņo uken itkaņ apiņo kon man ba tagwän man täwetpän täwoņäreķ täyat unita api juku pineņ. ² Täņpäkaņ injin ba nanakjiye Yawe Anutujinken äyänutpän nadäk bänepjin kuduptä apiņo mani täwetpän täwoņäreķ täyat u buraminayän täņo uwä Yawe Anutujintä butewaki nadän tamiņpän äma äbori äbori bämopiken yän-tawat-pewän kuņkuņo uken nanik äneņi tämagut päbä iritjin yäpän tägawäpän bian säkgämän itkuņo udegän api itneņ. ⁴ Yawe Anutujintä kome moräki moräkiken tadäpmäņpän tawat kireņpewän kuņkuņo täņpäwä u nanik yän-butuņpän äneņi tämagut yäp-mäņ päbä komejinken api tepmaņpek. ⁵ Bureni, kome nanjiyetä yäp-mäņpän itkuņo uken tepmaņirän injinta api koreneņ. Ude täņjirä Anututä täņpewän nanjiyetä täņpani udegän yärepmitpän täņbumbum pähap terak itkaņ ahän bumbum api täneņ.

⁶ Täņpän Yawe Anutujin uwä injinta ba nanakjiyeta bänepjin täņpidäm taņ tamiņirän bänep nadäk-nadäkjin kudup ukengän api peneņ. Ude täņ tamayän täko uwä kome uken täga api itneņ. ⁷ Ude täņpän Yawe Anutujintä tagwän man kudup u iwanjiye inta nadäwäwak täņ tamiņpän tadäpmäk täņpani u terak api buramiņ yämek. ⁸ Ude täņirän inäwä Yawe gä-moriken äneņi kuņatpän näkä бага mani apiņo täwetpän täwoņäreķ täyat u kudup buramiņpän api yäp-mäņ kuņatneņ. ⁹ Täņpän inä Yawe Anutujin täņo бага man ba yänkehäromtak mani Baga Man Kudän Täwani ņo gänaņ kudän täwani pätak u nadäņpän buramik täņpän äneņi bänep nadäk-nadäkjin kuduptagän Yawe Anutujin-ken-gän pewä pärayän täko uwä Anutujintä täņkentän tamiņirän imaka imaka ketjintä tänayän täkaņ u ba nanakjiye ba yawakjiye ba ketem epänjin kudup ahän bumbum api täņ yäp-mäņ kwek. Bureni, Yawetä nanjiyeta gäripi nadän yämik täņkuko udegän inta gäripi äneņi nadän tamiņirän täņbumbum terak api itneņ.

¹¹ Nadäkaņ? Baga man apiņo täwetpän täwoņäreķ täyat u bäräpi nämo. Intä täga buramiņpän tänaņi. ¹² † Uwä kunum gänaņ iränpän uyaku ņode yäneņ; Netätä päro yäp-mäņ äpä nimänkaņ nadäņpän buramine? Up-äņkaņ ude nämo! ¹³ Ba gwägu udude käda nämo itak unita ņode nämo yäneņ; Netätä gwägu irepmit päņku yäp-mäņ äbä nimänkaņ nadäņpän buramik täne? ¹⁴ Nä-moinik. Baga man uwä dubinjin-ken-inik itak. In nadäņpän buramik täneņta u mejinken ba bänepjinken pewani pätak u.

¹⁵ †† Nadäkaņ? Näk apiņo imaka gäripi nitek ba irit bureni täwoņäretat. Upäņkaņ kukņiwä täktäk waki ba kumäņ-kumäņ kädet imaka, bok täwetpän täwoņäretat. ¹⁶ † In Yawe Anutujin bänepjintä iņitiniķ täņkaņ kädet peņ tamani siwoņigän iwatpän бага man, mani kädet ba yänkehäromtak mani nadäņpän buraminayän täņo uwä irit säkgämän ahän bumbum täņpän äbot taņi pähap api täneņ. Täņkaņ kome korenayän

täkaņ uken päņku irirä Yawe Anutujintä iron taņi api täņ tamek.

¹⁷ Upäņkaņ bänepjintä Yawe mäde ut imiņkaņ mani utpän bänep nadäk-nadäkjin anutu jopiken peņpän yäniņ oretkaņ unita watä epän tänayän täņo uwä in kuduptagän api paot moreneņ. Näk apiņo man ude täwetat. In Jodan ume irepmitpän kome korenayän täkaņken uken kadäni käroņi nämo api itneņ. ¹⁹ Näk apiņo kunum bibik yarä u iņamiken irit ba kumäņ-kumäņ, kon man ba tagwän man unitäņo kädet kawä täreķta mebäri täwetpän täwoņäreķ täyat. Unita in injin ba nanakjiye kuduptagän irit täņo kädet iwatta nadäk kaņ pewut. ²⁰ †† Ude täņkaņ Yawe Anutujin bänepjintä nadän imikiniķ täņpän mani buramiņpän ugän kaņ yäp-mäņ wädäwut. Nadäkaņ? Yawe uwä iritjin bureni unita ude tänayän täņo uwä Yawetä orajin pähap Abraham Aisak ba Jekop unita kome yämikta yäņtäreņkuko uken kadäni käroņi api it yäp-mäņ kuneņ.

Baga Man 32:36-39

Anutu jopitä täga nämo täņkentän niminen

³⁶ †† Yawetä ämawebeniye kehäromini paoräpän mäyap nämo, yarägän irirä yabäņkaņ butewaki nadän yämiņpän u gäraķ itpän api täņkentän yämek. ³⁷ Ude täņpän ņode api yäwet yabäweķ; Näwerut! Intäņo anutu jopi täņkentän tamikta yäp-mäņ wädäņkuņo u de? ³⁸ Inä anutu jopi unita naņimik yämiņirä tom gakņi ba wain ume naņkuņ. Eruk, anutu jopi unitä akuņpän täņkentän tamiņpän iwan täņo kädet täņpipiņ tamiņirä käwa!

³⁹ ††† Nämoinik! In man ņo nadäwä tärewut; Yawe näk kubägän itat. Näk mädenaken anutu kubä nämo itak. Näkņaken gärip terak äma kumäk täkaņ, ba näkņaken nadäk terak äma kodakigän it täkaņ. Täņkaņ näkägän äma yäpa wawäpän äneņi näkägän yäpa-tägak täkaņ. Ude täk täyat uwä äma kubätä näkņo kädet täga nämo täņpipiweķ.

Baga Man 34:1-12

Moses kumbuk

34 Mosestä Moap awaņ peņpeņ Jeriko yotpärare kukņi Nebo pom terak äromaņ eruk Pisga pom terak äroņkuk. Äro irirän Yawetä Gileat kome unitä päņku kome täreķ-täreķ wäpi Dan u kudup iwoņärenkuk. ² Iwoņärenpän Naptali kome, ba Efraim Manase äbot täņo kome ba Juda äbot täņo kome it päņku Mediterenian gwägu pähap täretak u kudup iwoņären moreņkuk. ³ Ukät Negev kome jopi ba Jodan awaņ, Soa yotpäretä päņku Jeriko täretak u kudup kaņ moreņkuk. Jeriko uwä bihä päya komeņi yän iw-erani. ⁴ ††† Ude iwoņärenpänä Yawetä ņode iwetkuk; Näk kome ņo Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yänke-

† 30:12 Rom 10:6-8 †† 30:15 Jon 3:16; 1Jo 5:12 †† 30:16 1Ko 7:19; 1Jo 5:2,3

†† 30:20 Stt 12:7, 26:3, 28:13 ††† 32:36 Sam 135:14 †††† 32:39 Ais 45:5, 22; Jon 8:24; Rev 1:18 †††† 34:4 Stt 12:7, 26:3, 28:13

härom tanpän ñode yäwetkut; Kome uwä intäño äbekjiye orajiyeta api yäniñ kirewet yän yäwetkut. Eruk, näk nadän gaminjira dapunka-tägän kome ño käyan. Upänkañ bureni nämo api kwen.

⁵ Yawetä ude iweränpän ätu itkañ Yawe täño epän äma Moses uwä Moap kome uken kumbuk, Yawetä iwetkuko udegän. ⁶ Kumänjirän Yawetä Moap kome Betpeo yotpärare kukñi käda awañ uken äneñkuk. Tänpäkañ kadäni unitä it yäpmän äbäkamänken ñoken äma kubätä Moses äneñkuko u nämo kañkuñ.

⁷ Täñkañ Moses dapuri nämo bipmän urirän ba kehäromini nämo paorirän obañ 120 ude tärenjirän kumbuk. ⁸ Kumänjirän Isrel ämawebe Moap awañ uken itkañ Mosesta konäm butewaki täñ yäpmän kuñirä kepma 30 ude tärenjirän peñkuñ.

⁹ Tänpäkañ komeni yäpmähta Mosestä Nun täño nanaki wäpi Josua iwoyänkuko unita Anututä Josuata

nadäk tañi imiñkuk. Unita Isrel ämawebe Josua täño man buramiñpän imaka kudup Yawetä Moses yäntäreñ imiñkuko udegän täñkuñ.

¹⁰ † Tänpäkañ kadäni unitä it yäpmän äbäkamänken Isrel ämawebe bämopiken profet kubä Moses ude-wani kubä nämo itkuk. Moses kenta Yawe uwä kowat kawän tänpän yänpän-nadäk täk täñkumänonik. ¹¹ Ba Yawetä Moses uwä iwet-pewän Isip komeken päñku kudän kudupi mebäri mebäri Ferokät epän ämaniye ba Isip nanik kuduptä kañpän nadäk täkta täñkuk.

¹² Ba Isrel ämawebe inamiken kudän kudupi kehäromi nitek Mosestä kwawak pewän ahänjirä kañkuño u äneñj profet kubätä nämo täñkuk.

† 34:10 Kís 33:11

Josua

Josua 24:1-2, 14-24

Ämawebe Yawe iwatta yänkehärom tanjukun

24 Eruk Josuatä Isrel ämawebe yänpäbä Sekem komeken kubäkengän yepmanjukuk. Tänkän äma ekäni ekäni ba intäjukun äma ba man yäpmän daniwani äma imaka, yänpäbä yepmanpänkan Anutu injamiken itkun. ²† Ude irirä Josuatä ñode yäwetkuk; Yawe, Isrel täño Anututä ñode yäyak; Bianinik Abrahamkät Naho täño nani wäpi Tera ukät orajije ätu Yufretis ume ani kukni udude itkan anutu jopi-jopi yäniñ oret tänjukunonik.

...
¹⁴ †† Tänkän Josuatä man u yän paotpän ñode yäwetgän tänjukuk; Eruk, Yawetagän umuntanpän iniken kädet iwattagän bänepjin nadäk-nadäkjin kubägän pewut. Tänkän anutu jopi-jopi äbekjiye orajiyetä Yufretis ume ani kukni udude itkan yäniñ oret tänjukun ba Isip komeken itkan gwäjij äpmon yämik tänjukun u ureñ tänpä kwäpän Yawe täño gämorikengän it takot. ¹⁵ Täng Yawe täño gämorikengän kunatta gäripi nämo nadänpänä ket nadawut; Apinonetä gämoriken api itne yän siwonji yäwut. Äbekjiye orajiyetä ume udude käda itkan anutu jopi yäniñ oret tänjukun u ba Amo ämawebe, komeken korenpän itkanken ñonitänon anutu jopi u gämoriken api itneñ? Upänkan näknata ñode yäyat; Näknä ba webena nanaknaye ninäwä Yawe gämorikengän itkan watä piä unitagän api täng imine.

¹⁶ Josuatä ude yäweränä ämawebe päke unitä yänjukun; Nämo! Ninä Yawe mäde ut iminpan anutu

† 24:2 Stt 11:27 †† 24:14 Stt 17:1; Kis 20:3-4; Sam 111:10; Apos 9:31; Efe 6:24; Plp 1:10

jopi-jopi gämoriken nämoinik api itne. ¹⁷ Yawe Anutunin ini uwä nin ba äbekniye oraniye Isip kome komi epänken nanik nimagutpän kudän kudupi pähap tänjirän dapuntä kanjukun. Tänkän äma ätutä komeken kadäni karonji kunatjukun u Yawetä watä säkgämän it nimirjukuk. ¹⁸ Ude tänkan Yawetä Amo nanik ba kome ätu täño kome mähem yäwat kirenpän komeken nimirjukuk. Unita nin imaka, Yawe gämoriken itkan unita watä piä api täng imine, u nintänon Anutu unita.

¹⁹ ‡ Ude yänjirä Josuatä yäwetkuk; Inä Yawe gämoriken jop täga nämo api itneñ. Anutu uwä siwonji kudupiinik. U ämawebeniyetä anutu ätu nadän yämik-ta bitnäkinik tak täyak. Ude tänyän täño uwä pejawäkjin täño momi täga nämo api peñ tamedäk yäk. ²⁰ Nadäkan? Täga täng tamik täyak upänkan Yawe mäde ut iminpan kome ätu täño anutu jopi yäwatnayan täño uwä Yawe uwä äyänutpän in tänpän wawäpän api tadäpman morewek yäk.

²¹ Ude yäweränä ämawebetä Josua ñode iwetkun; Nämoinik! Ninä Yawe gämorikengän itkan unita watä piä api täng imine. ²² Ude yäwäwä Josuatä yäwetkuk; Injin-tägän yänahänpän Yawe gämoriken itta yänkehäromtak man yäkan. Ude yäweränä yänjukun; Ei, ninin yäkamän ude!

²³ †† Tänkän Josuatä änenji ñode yäwetgän tänjukuk; Ude yäkan unita äma ätu täño anutu jopi in bämopjinken itkan u ureñ tänpä kwäpän bänepjin Isrel täño Anutu Yawe unitagän inin kirewut. ²⁴ Ude yäweränä ämawebe päke unitä Josua iwetkun; Nin Yawe Anutunin unitänon gämorikengän itkan mani api buramine yäk.

‡ 24:19 Mat 6:24; Luk 14:25-33 †† 24:23 1Ko 10:20-21; Hib 12:28-29

Rut

Yanäbeki Naomi kenta Rut täño manbiñam

1 Bian yäpmänj daniwani ämatä Isrel ämawebe yabänj yawat täñkuño kadäni ugän ketemta jop itkuñ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täñkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkañ Moap komeken itpäñ-nadäkta kuñkuñ. ³ Pänku ittängän Elimelek kumbänkañ webeni Naomi nanakiyat ukät itkuñ. ⁴ Itkañ nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäñ yäpumän. Yäpmänpäñ itkañ obañ 10 tärenjirän Malon kenta Kilion bok kumänjirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

⁶ Naomi ittängän nadänjkuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täñkentän yämikta täñ-bumbum pewän ahäkañ yän nadänpäñ äbekiyat yäwerän bok kukta tuñum täñkuñ. ⁷ Täñpäñ äbekiyatkät kome it täñkuño u penpen Juda kädet moräki yäput penpäñ kuñkuñ. ⁸ Kuñtängän Naomitä äbekiyat ñode yawetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täñkumäno udegän Yawetä ekta watä it taminjirän päñku menjekyat-kät irun. ⁹ Täñpäñ Yawetä täñkentän taminjirän äma yarä änenji kañ yäpmänkañ irun. Ude yawetpäñ kowat bäyañ imän täñpäñ konäm bumta kotkuñ. ¹⁰ Konäm kotpäñ ñode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

¹¹ Ude yäwänä Naomitä änenji yawetgän täñkuk; Äbeknayat, äyänutpen notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täñpäñ nanak ätu bäyawakañ api yäpdeñ? ¹² Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma änenji täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apiñogän yäpmänpäñ nanak pengän bäyawero u yäpmäkta kadäni käronji täga nämo it-sämdeñ. Kadäni käronji irän wawäpäñ äma ätupänj yäpdeñ yän nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadänj tamitat.

¹⁴ Ude yäweränä Rut kenta Opa konäm änenji kotkumän. Kotpäñ Opa äbeki bäyañ iminpäñ tenpen kuñjirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täñpäñ Naomikät itta nadänjkuk. ¹⁵ Ude täñpänä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. U iwat yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayän. Näkä gäk gepmanpen kukta man näwereno. Gäkä deken kwayänj täno u näk bok api kude yäk. Gäk de irayänj täno u bok api itde. Gäkño

notkaye u näkño notnaye ude api itneñ. Ba gäkño Anutu u imaka, näkño Anutu ude api irek. ¹⁷ Gäkä kome deken kumbipänj änenayänj täño uwä näk kome ugän api änenen. Imaka kubätä nek bämopnekken madänj täkñewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madänj täkñewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ño kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kañ namän. ¹⁸ Naomitä Rut man kehäromi ude yänjirän nadänpäñ tenpäñ kukta man kubä änenji nämo yänjkuk. ¹⁹ Ude täñpäñ bok kumañ Betlehem yotpärareken kuñkumän. Eruk kumañ Betlehem yotpärareken ahänjirän kome u nanik webetä bumta kikñutpäñ yänjkuk; Ño Naomi ini ba? ²⁰ Ude yäwäwä Naomitä yawetkuk; Wäpna Naomi yän nämo näwetneñ. Unitäño mebäri uwä säkgämän. Upänkañ kehäromi mähemitä mäde ut namiñkuko unita wäpna säkgämän yän nämo näwetneño. Mara yän näwerut. Unitäño mebäri jägämi yäk. ²¹ Kome ño penpen kuñkuro ugänä tuñum webe bumiktä kuñkut. Upänkañ apiño Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmänj äbätak. Ude täñjirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yän näwetneñ. Kehäromi mähemu unitä yänpewän näk wakiniñ täñkut.

²² Eruk, manbiñam ño Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkañ Moap kome penpen Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahänjkumäno unitäño manbiñam.

Ruttä Boastä piäken piä täñkuk

2 Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäño nägät moräk kubä wäpi Boas unitä itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuñum äma. ^{2†} Täñpäkañ kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ñode iwetkuk; Nadänj namiñiri äma kubätä piäken kuñkañ piä äma wit madänjtänj kuñjirä ätu jop mänpani u kañ yäpa yäk. Äma kubätä nadänj namänä unitä piäken api täñpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä yäk. ³ Ude yäwänä eruk Rut piä kubäken kuñpäñ piä ämatä wit madänjtänj kuñjirä mänpani u yäpmänjtänj yawatkuk. Piä ude täñkuko uwä Boas, Elimelek täño nägät moräk kubä unitä piäken täñkuk.

⁴ Piä täñ irirän Boas Betlehem yotpärare penpen piäniken äbänpäñ piä ämaniye yabänpäñ ñode yawetkuk; Yawetä inkät iton. Ude yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Yawetä kon täñ gamiton yäk.

† 2:2 Wkp 19:9-10; Lo 24:19

⁵ Tānpān Boastā piä äma tāno intājukun äma ñode iwet yabāņkuk; Webe gubaņi u netätä äbotken nanik?

⁶ Yāwānā iwetkuk; U kome kubāken nanik, äbeki Naomikāt Moap komeken naniktā äbumān yäk.

⁷ Webe unitā ñode näwerak; Nadān naminjiri piä ämakaye yāwarān tānpān wit pewā māņpani kaņ yāpa yān näwerak. Ude näwerānpān tāga yāwapān piä tamimaņ yāput peņpān tān yāpmān äbāko apiņogān itpān-nadāk täyak u yäk.

⁸ Ude iwerānkaņ Boastā pāņku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubā gāwera nadā yäk. Äma kubätä piāken wit yāpmākta kwentawā. Nākā piāken ñogān webe kwayak ñokāt kaņ tāk tāņput. ⁹ Webe u wit madānjirā yabāņkaņ ugān yāwarān tāk täyi. Nadātan? Nāk piä ämanaye gāk waki nämo tān gaminēta yājiwāt man uku yāwerat. Tānpān umeta gewāwā ume kābotken gwetpān peņo u tāga api nāņpen yäk.

¹⁰ Boastā ude iwerānā Ruttā Boas dubiniken iņami kome terak yāpān äpmonpāpān iwetkuk; Nāk kome kubāken nanikpān mebāri imata nadān naminpān oraņ namitan? ¹¹ Ude iwerānā Boastā ñode iwetkuk; Äpkatā kumānjirān äbekka Naomita tāņkentāk mebāri mebāri tān imiņkuno unitāno manbiņam yānjirā kudup nadāņkut. Gāk kome kujatka ba meņkaye nankaye yepmaņpeņ äbot kudupi gānaņ itta äbuno u nadān gamitat. ¹² Unita Yawe, Isrel tāno Anututā watā it gamekta dubiniken äbuno unitā imaka tāga tāņkuno unita gwāki tāgagāmān kubā gamiton.

¹³ Ude yāwānā Ruttā ñode iwetkuk; O intājukun ämana, nāk piä watā webekayetā itkaņ ude nämo itat upāņkaņ oraņ naminpān man kwini näweriri bānepna pidām täyak yäk.

¹⁴ Tānpākaņ ketem naknak kadāniken Boastā Rut ñode iwetgān tāņkuk; Äbā kārāga kubā yāpmānpān wain ume gānaņ yāputpān naņ. Ude iwerānā Ruttā wit madāwani ämawebekāt bok maņitkuņ. Maņit irirān Boastā wit mujipi iijņkuko u imān naņpān koki tāņpāpān morāki pewān itkuņ. ¹⁵ Ketem naņ paotpān akumaņ pāņku wit māņpani äneņi butuņkuk. Ude tān irirān Boastā piä ämani ñode iwetkuk; Nadān imiņjirā nämo yāpnaņiken, wit pädā tāwani bāmopiken māņpani kaņ yāpān. Ba ugān nämo, madāk-madāk kadāniken ätu yāpmān dākņeņpān pewā maņ imiņjirā kaņ yāpān. Ude tānjirān nämo ibeneņ.

¹⁷ Tānpākaņ Rut piä tān yāpmān kuņtäyon edap dapuri äpmonkuk. Ude tānpān wit kujari yāpuko u dāpmān-pewā bureni tāreņjirā taņi, 10 kilos ude ahāņkuk. ¹⁸ Ude tānpān yāpmān pāņku wit bureni yāpuko ukāt ketem naņkaņ morāki peņkuko u äbeki Naomi iwoņäreņkuk. ¹⁹ Iwoņäreņjirān Naomita Rut ñode iwetkuk; Yāke, gāk netā piāken piä tānpān wit ño yāpmān äbātan? Anututā äma nadān gamiko u säkgāmān tān imiton. Ude yāwānā Ruttā iwetkuk; Nāk piä uwā äma kubā wāpi Boas unitā piāken tāt yäk.

²⁰ † Ude iwerānā Naomita yāņkuk; Yawetā Boas kon tān imiton! Yawe uwā äma kumbani ba kodak irani watāni itta yāņkehāromtak man yāwani u nämo irep-

mit täyak. Ude yānpān ñode iwetgān tāņkuk; Nadātan? Äma uwā nintāno nāgāt morāk bureni, watā it nimikta yāwani yäk. ²¹ Yāwānā Ruttā iwetkuk; Äneņi man tāga kubā ñode näwetkuk yäk. Gāk piä watā webenayekāt itpān piä tān yāpmān kuņjiri wit madāk-madāk kadāni kaņ tārewān. ²² Ude iwerānā Naomita ñode iwetkuk; Äbekna, u tāga gāwerak yäk. Piä watā webeniyekāt piä tānayān tāno u tāgagāmān. Kubätä piāken kweno uwā piä ämaniyetā waki tān gaminē! yäk.

²³ Tānpākaņ Ruttā Boas tāno piä webeniyekāt piä tān yāpmān kuņjirā wit madāk-madāk kadāni tāreņkuk. Tāreņjirān äbekikāt pen it yāpmān äronkumān.

Rut äma kubā kaņ-ahāņkuk

3 Eruk ittāngān Naomita äbeki Rut ñode iwetkuk; Gākä säkgāmān irenta äma kubā kaņ-ahān gami-naņi yäk. ² Ñode nadāsi; Boas, watā piä webeniyē piä bok tāņkuņo u nāgāt morāknin yäk. U apiņo bipāda wit bureni yāpmākta kujari madāņkuņo u dāpmān kākārayān yäk. ³ Unita gāk ume ärutpān tek säkgāmān tāņkaņ imaka kābāņi nitek gupka terak ärutpān Boastā piä tāņpayān täyakken kuņpān iņamiken kwawak nämo ahān imen. Nämo, kābop iriri unitā epān tānpān tārewāpān ketem ume kaņ naņ paorān. ⁴ Tāņkaņ dāpmon pārayān tānjirān unitā pārayān tāko u ket kaņ kaņpān nadā. Tānpān dāpmon patguņ taņjirān pāņku tek ämet pārayān tāko u yāpmān akuņpān kuroņi kāda kaņ pat. Pariri unitā kikņutpān imaka gākä tānaņi u api gāwerek. ⁵ Naomita ude iwerānā Ruttā iwetkuk; Tāga, näwetan ude api tāņpet yäk.

⁶ Ude yāņkaņ Ruttā wit dāpmān kākārani bāgupken pāņku äbekitā piä man iwetkuko u kudup tāņkuk. ⁷ Boas ketem ume naņpān bānep oretoret terak itpānā dāpmona iņpewā pāņku wit bureni änok itkuņken u patkuk. Parirān Rut yeņ-yeņ pāņku Boas tāno tek yāpmān akuņpān kuroņiken patkuk. ⁸ Ude parirān Boas bipani bāmopiinik kikņutpān äyāņutpān kaņkuk; Webe kubā kuroņi kāda parirān! ⁹ Kaņpān iwetkuk; Gāk netā? yäk. Yāwānā iwetkuk; Nāk Rut, piä webeka yäk. Gāk Elimelek tāno nāgāt morāk, nāk watā it namikta yāwani. Unita nāk webekata kaņ nāmagut yäk. ¹⁰ Ude iwerānā Boastā ñode iwetkuk; Äpetna, Yawetā kon tān gamiton! Kudān tāyan ño imaka tāga äbekkata tān imiņkuno u irepmitpān tāyan. Äma gubaņi, tuņum ikek ba tuņumi nämo u kubā tāga yāpnaņi upāņkaņ nämo, äbekka tāno nāgāt morāk näkken äbātan. ¹¹ Unita äpetna, umuntāwentawā. Imaka kubāta näwet yabāwayān tāyan uwā api tāņkentān gamet yäk. U imata, yotpārare ño nanik kudup u mebārika nadākaņ. Gāk webe tāga. ¹² † Tānpākaņ nākä gāk watā it gamikta yāwani yān näwetan u man bureni upāņkaņ nāk gāgāni bumik. Nāgāt morāk bureniwā äma kubā itak. ¹³ Unita ño pariri kome yāņewānkaņ nākä tami pāņku äma u iwet yabāwa gāka watā itta tāga yāwānā tāga. Tān tāga nämo yāwānā eruk, näkņa watāka api it ga-

† 2:20 Wkp 25:25

†† 3:12 Rut 2:20

met. Yawe irit mähemi u wäpi terak ude yänkehärom täyat. Eruk päsi yäk.

¹⁴ Ude tänpän Boas kuroņiken parirän kome yänje buruburu tänjirän akwänkaņ Boastä iwetkuk; Ämawebetä gäk ŋo pāran yän nadāneņo unita kome ket nāmo yāneņirän kuyi yäk. ¹⁵ Kwayän tänjirän Boastä ŋode iwetgän täņkuk; Tekka punin nanik yänopmāņpāņ ŋo iri yäk. Iwerän ude tänpänä wit bureni tek terak äreņpān kuņjirän 20 kilos ude täņkuk. Tänpänkaņ Rut täņkentāņpāņ wit uwäk u pudātpāņ piri terak peņkuk. Piri terak pewänkaņ yotpārareken kuņkuk. ¹⁶ Kumaņ pāņku Naomi ahāņ imiņjirän äbeki u ŋode iwet yabāņkuk; Äbekna, kādet jide ahāņ gamik? yäk. Ude iweränä Ruttä imaka Boastä täņ imiņkuko u kudup iwetkuk. ¹⁷ Iwetpāņ yāņkuk; Äma unitä äbekkaken ketāņ täga nāmo kwen yän näwetpāņ wit ŋo namān yāpmāņ äbātat yäk.

¹⁸ Ude iweränä Naomiä iwetkuk; Eruk äbekna, nadāņit nadāņit isi yäk. Imaka bureni ahāņjirän kaņ kādā. Nadātan, Boas imaka täņpayāņ gāwerako unita nāmo maņjirän āpmonayāņ.

Boastä Rut webenita yāpuk

4 Eruk, Boastä käbeyä bägup, yotpārare täņo yāmabamken pāņku maņjitpāņ itkaņ Elimelek täņo māden naniki Boastä Rut iwetkuko u äbāņjirän kaņkuk. Kaņpāņ iwetkuk; Notnapak, äbikaņ bok itda yäk. Ude iweränä pāņku Boastä itkukken maņjitkuk. ² Tänpāņä Boastä yotpārare täņo äma ekāni 10 udetā man pewän kwākaņ äma ekāni ekāni ābuņ. Äbāwä yāwerän bok maņjitkuņ. ³ Maņjit irirä noripaki u ŋode iwetkuk; Nadātan? Naomi Moap kome peņpeņ ābuko uwä moneņ yāpayāņ notnekpak Elimelek täņo kome kujat u äma kubāta imikta nadātak yäk. ⁴ Unita ŋode gāwetta nadātat; Kome u suwayayāņ nadāņpāņä äma ekāni ekāni itkaņ ŋo iņamiken yāņtäre. Täņ nāmo yāpayāņ nadāņpāņä siwoņi yä. U imata, kome u gākä mähemi tänaņi bumik, näkä jukun “ei” täga nāmo yāwet yäk. Ude iweränä äma unitä täga, api suwawet yāņ yāņkuk.

⁵ Ude yāwänä Boastä iwetkuk; Nadātan? Kome u Naomi keriken suwaņpāņä Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yāpnaņi yäk. Ude täņjiri notnekpak kumbuko unitāņo wāpi nāmo api paorek. Nāmo, kome kujari u äbekiye oraniye ahānayāņ täkaņ unita biņamgān api it yāpmāņ ārowek yäk. ⁶ Ude iweränä noripaki u ŋode iwetkuk; Bureni, kome kujat u näkä mähemi tänaņi upāņkaņ näkä suwawero uwä kome u näkņaken nanaknayeta biņam nāmo api ireko unita täga nāmo yāpayāņ. Unita gākņata biņam yäk.

⁷ † Kadāni uken Isrel naniktä ŋode täk täņkukonik; Äma kubätä kubä täņo tuņum kubä suwaweko ba äma yarätä tuņumi kowat imān tädeņo u täņkehärom takta

tuņum unitāņo mähemitä kuroņi ärārani yänopmāņpāņ äma tuņum yāpeko unita imek. Ude täņjirä piä u täretak yän nadäk täņkuņonik.

⁸ Mebāri unita äma noripak unitä kome kujat u Boas gākņata suwa yän ude iwetpāņä kuroņi ärārani yänopmāņpāņ imiņkuk. ⁹ Ude tänjirän Boastä äma ekāni ekāni ukät ämawebe päke itkuņo u ŋode yāwetkuk; Eruk nabāņjirä in iņamjinken Elimelek-kät nanakiyat Kilion kenta Malon unitāņo tuņum Naomitä inigān yāpmāņ kuņatkuko u apiņo näkä suwaņpāņ mähemi täyat yäk. ¹⁰ † Ba ugān nāmo. Malon täņo webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenata imagutat. Ude täņjira notniņpak kumbuko unitāņo wāpi yotpārareni ŋoken nāmo api paorek. Nāmo, kome kujari u äbekiye oraniye ahānayāņ täkaņ unita biņam api it yāpmāņ ārowek yäk. In iņamjinken kudān ŋo täyat.

¹¹ † Ude yāwerirä äma ekāni ekāni ukät ämawebe päke itkuņo u ei-gera yāņpāņ yāņkuņ; Täņjiri gabāņpāņ-nadākamāņ. Unita Yawetä webeka täņkentāņ imiņjirän Resel kenta Lea, Isrel äbot nintāņo äbekniņ pähap yarä ude äworeņpāņ nanak mäyap kaņ bäyaņ gamān. Ude tänjirän gākņawä Efrata äbot täņo tuņum äma kubä tänpāņ Betlehem yotpārareken wāp biņam ārowani nikek kaņ it. ¹² † Täņkaņ Yawetä ekta nanak mäyap tamiņjirän Juda kenta Tama täņo nanaki Peres unitāņo äbot pähap udegān kaņ ahāwut.

Boas täņo nanak ba oraniyeta man

¹³ Täņpākaņ Boastä Rut webenita yāpuk. Tänjirän Yawetä nadāņ imiņjirän nanak kok itpāņ nanak āmani kubä bäyaņkuk. ¹⁴ Bäyaņjirän kome u nanik webetä Naomi ŋode iwetkuņ; Yawe täņo wāpi iniņ oretna! Unitä watä it gamikta oraņka kubä gamitak yäk. Nanak unitä Isrel ämawebe bāmopiken wāp biņam ārowani nikek iton. ¹⁵ Nadātan? Äbekka Ruttä gāka gāripi nadāņ gamikinik täņpāņ täņkentäk taņi täņ gamik täyak uwä nanak 7tä täņkentāņ gamineņo u irepmitak. Unita nanak apiņo bäyatak unitä webe pähap täņjiri täņpidām-pidām täņ gamiņpāņ watä säkgāmān api it gamek yäk. ¹⁶ Ude iwerāwä Naomiä nanaki bäyaņ imiņpāņ ini bäyawani bumik watāni it imik täņkukonik. ¹⁷ Täņpākaņ webe kome u naniktä nanak u wāpi Obet yāņ iwetkuņ. Ude yāņpāņ yāņkuņ; Wisikniņ! Naomiä nanak kubä yāpmāņtak! Täņpākaņ Obet uwä Jesi täņo nani. Täņ Jesi uwä Devit täņo nani.

¹⁸ Eruk ŋowä Perestä äbotken nanik täņo wāp tawaņ; Peres uwä Hesron täņo nani. Hesron uwä Ram täņo nani. Ram uwä Aminadap täņo nani. Aminadap uwä Nason täņo nani. Nason uwä Salmon täņo nani. Salmon uwä Boas täņo nani. Boas uwä Obet täņo nani. Obet uwä Jesi täņo nani. Täņpākaņ Jesi uwä Devit täņo nani. Ugān.

† 4:7 Lo 25:9

†† 4:10 Lo 25:5-6 † 4:11 Stt 29:31 †† 4:12 Stt 38:27-30

1 Samuel

1 Samuel 3:1-10

Yawetä Samuelta gera yänjuk

3 Äma gubaŋi Samuel Yawe täŋo epän täk täŋkuko u Elitä watäni irirän täk täŋkukonik. Kadäni uken Yawe täŋo man kotäktä Isrel ämawebeken mäyap nämo ahänjuk. Ba ayäbu terak imaka, kadäni mäyap nämo ahän yämiŋjuk.

²Tänpäkaŋ kadäni uken Eli täŋo dapuri waŋirän dapuri itpipiwayän täŋjuk. Eruk bipani kubäken Eli uwä Yawe täŋo kudupi yot gänaŋ ini päraniken patkuk.

³Parirän Samuel uwä Anutu täŋo topmäk-topmäk unitäŋo gäpe pewaniken kudupi yot gänaŋ u patkuk. Kome nämo yäŋerirän Anutu täŋo topän u pen ijiŋ itkuk. ⁴Eruk Yawetä Samuelta gera yänjuk. Gera yänjirän ŋode yänjuk; Ei, näk itat ŋo! yäk. ⁵Ude yänpäŋ bäräŋeŋ päŋku Eli iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Ude yänjirän Elitä iwetkuk; Näk gäka gera nämo yät. Äneŋi kuŋkaŋ päsi yäk. Ude iweränä päŋku patkuk. ⁶Eruk, äneŋi päŋku parirän Yawetä Samuel!

yän gera yänjuk. Ude yänjirän nadänpäŋ Samueltä akumaŋ Eliken äneŋi kuŋpäŋ iwetkuk; Näka äneŋi yänpewi äbätat yäk. Yänjirän Elitä iwetkuk; Nanakna, gäka gera nämo yät. Päŋku äneŋi pat.

⁷Tänpäkaŋ Samuel uwä Yawe täŋo kotäk nämo nadäk täŋkuko unita Yawetä gera yänjirän nadän urukuruk täŋjuk. ⁸Eruk, Yawetä Samuelta gera äneŋi yänjirän kadäni yaräkubä täŋjuk. Yänjirän Samuel äneŋi akumaŋ Eliken kuŋpäŋ iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Täŋpäkaŋ Elitä ŋode nadäwän tumbuŋ; Yawetä ini yäyak yän nadänjuk. ⁹Ude nadänpäŋ Samuel iwetkuk; Äneŋi päŋku pariri gera äneŋi yäwänä kaŋ iwet; Yawe, näwet. Epän ämaka jopi näk man jide näwerayän täyan unita juku päram täyat. Ude iweränä Samuel päŋku patkuk.

¹⁰Päŋku parirän Yawetä äbä dubiniken itkaŋ gera pengän kadäni yaräkubä yänjuk udegän yänjuk; Samuel! Yänjirän Samueltä yänjuk; Näwet! Epän ämaka jopi näk man jide näwerayän täyan unita juku päram täyat.

2 Samuel

2 Samuel 11:26-27

Devit äma kubä täño webeni kubo täwänpänj Profet Natantä kañ-yänjkuk

²⁶ Uria webenitä äpi u kumäntak yänj biñam nadänkañ konäm butewaki täñkuk. ²⁷ Täñpäñ kupämta it yäpmänj kuñtäyon tärenjirän Devittä epän ämaniye yäwet-pewän yänjikñat yäpmänj enjini gänañ pewä Devittä webenita yäpuk. Yäpänkañ nanak ämani kubä bäyañ iminjkuk. Devittä kudän ude täñjirän Yawetä kawän nämo tägañkuk.

2 Samuel 12:1-15

12 [†] Täñpäkañ Yawetä Natan Devitken iwerän kuñkuk. Päñku ñode iwetkuk; Yotpärare kubäken äma yarä itkumän. Kubäwä tuñum äma, kubäwä äma jäwäri. ² Tuñum äma uwä sipsip bulimakau bumta it iminjkun. ³ Täñ äma jäwäri uwä sipsip webeni tepi kubägän nanakipän, monerj peñpäñ yäpuko unitägän itkuk. Täñpäñ watäni irirän inikät nanakiyekät bok pat täñkuk. Ketem mähemitä nak täñkuko ugänpänj moräki nak täñkuk. Ba mähemitä ume gwetpäñ nak täñkuko ugänpänj nak täñkuk. Täñpäñ däpmon patpat uwä, kupänjikengän pat täñkuk. U iniken äperi ude it iminjkuk.

⁴ Täñpäkañ tuñum äma uken noripaki kubä kome kubäken nanik äbänjirän, tuñum äma u iniken sipsip ba bulimakau kubä yäpmänj päñ äma unita iñij imikta bitnänpänj äma jäwäri unitäño sipsip webeni tepi kubägän u päñku yäpmänj päñ noripaki äbuko unita utpäñ iñij iminjkuk.

⁵ Devit man ude nadänpäñ tuñum äma unita koki wawäpäñ Natan iwetkuk; Yawe irit mähemi täño wäpi terak ñode yänjehärom täyat; Äma kudän ño täñkuko u kumäkta biñam! ⁶ Täñpäñ äma jäwärita butewaki nä-

† 12:1 Sam 51

mo nadänj iminjpänj imaka ude täñj iminjkuko unita kubätagän kowata sipsip yaräbok-yaräbok kañ imän yäk.

⁷ Ude iweränä Natantä Devit ñode iwetkuk; Äma uwä gäk ubayänj! Yawe, Isrel ämawebe täño Anutu unitä ñode yäyak; Näk Isrel äbot täño intäjukun äma ude gepmanj päñ ume gäkñi piñ gäbatkut. Ba Soltä iwan täñ gaminjirän u keriken nanik yomägakut yäk.

⁸ Täñpäñ Sol täño tuñumi gaminjkut, ba unitäño webeniye gaminj moreñkut. Täñpäñ Isrel ba Juda äbot gäkä intäjukun it yämikta ketka terak yepmanjkut. Täñkañ imaka u ba unitä gäripka nämo däpmanj tärenjkuk yäwänä ätukät yäpurärätpäñ gamam. ⁹ Unitä gäk imata Yawe näkño man nadäwi äpani täñpäpäñ imaka näkä nadäwa waki täk täyak u täñkun? Gäk Uria Hitai nanik u kumän-kumänj utkun. Amon äma äbot keriken peñjiri Uria urirä webeni yäpmänjiri webeka ude täñkuk. ¹⁰ Unitä ket nadäsi. Gäk näkä nadäwi äpani täñpäpäñ Hitai äma Uria unitäño webeni gäkña-ta koreñkuno unita nägät moräkayetä ämik terak api kumäk täneñ.

¹¹ ^{††} Täñpäñ Yawetä ñode yäyak; Nadätan? Gäkña äbotken naniktä iwan api täñj gaminerj. Ba dapunka terak webekaye yäpmänj päñ nägät moräkka kubäta iminjira kepma käroñ webekayekät api pätnerj. ¹² Ima-ka u käbop täñkunopänj näkäwä kwawa pähap Isrel äbot injamiken api täñpet.

¹³ Ude yäwänä Devittä Natan ñode iwetkuk; Näk waki täñkuro uwä Yaweken momi täñkut. Ude yäwänä Natantä iwetkuk; Yawetä momika peyak. Gäk nämo api kumben. ¹⁴ Upänkañ gäkña imaka ude täñpäñ Yawe täño iwaniyetä wäpi inij täwetta täwit yäminjkuno unita ironji bäyañkumäno u api kumbek.

¹⁵ Täñpäkañ Natantä man ude iwet moreñpeñ enjinenen kuñjirän eruk Yawetä nadänjirän nanak Uria täño webenitä Devitta bäyañ iminjkuko u käyäm waki kubä täñkuk.

†† 12:11 2Sm 16:22

1 King

1 King 3:1-15

Solomontä nadäk-nadäk tägata Anutuken yänapiŋkuk

3 Eruk Solomon uwä Isip nanik täŋo intäjukun äma ukät bänep kubägän itta nadänpän unitäŋo äperi webenita yäpuk. Yäpmänpän imagut yäpmän Devit Täŋo Yotpärareken kuŋkuk. Webeni u irirän Solomontä iniken yori, kudupi yot ba Jerusalem täŋo yewa pähap täŋkuk. ² Bian Isrel äbottä Yawe iniŋ oretta yot siwoŋi kubä nämo täŋkuŋ. Nämo, u Anutu iniŋ oretta mobä bukä uken-uken täŋtän kwaniken uken ärawa täŋtän kuk täŋkuŋonik. ³ Täŋpäkaŋ Solomon uwä Yaweta gäripiinik nadän imiŋpän unitäŋo kädet tägatäga nani Devittä iwatpän täŋkaŋ iwet täŋkuko udegän täŋkuk. Ude täŋkukopänkaŋ Yaweta ärawa täŋ imayän nadänpänä tom däpmanpän mobä bukä uken-uken täŋtän kwani uken iŋiŋ imiŋpän iniŋ orettän kuk täŋkukonik.

⁴ Täŋpäkaŋ kadäni kubäta Yaweta ärawa täŋ ima yänpän Gibeon komeken kuŋkuk. Kome uken mobä bukä intäjukunta ude itkuk. Uken kadäni kadäni kuk täŋkuko tom mäyapinik, 1,000 udepän däpmanpän mobä bukäken ijik täŋkukonik. ⁵ Eruk bipani ugän Yawetä däpmonken ahän imiŋpän ŋode iwetkuk; Gäk imaka kubäta gäripi nadänpän näwet yabäniri api gamet yäk.

⁶ Ude iweränä Solomontä kowata ŋode iwetkuk; Epän ämaka Devit, nana u gäk bureni-inik gäwarän täŋkaŋ kudän siwoŋi täŋpän bänep paki terak kuŋatkuko unita gäk nadän imikinik täŋ imiŋkun. Täŋpän apiŋo udegän kumbukopän ironka terak nadän imikinik täŋpän unita komeni ämawebeniye yabän yäwatta nanaki näk iwoyänkun. ⁷ O Yawe Anutuna, gäk nana Devit täŋo kome yäpmäktä epän ämaka näkpän iwoyänkun. Upänkaŋ näk gubanigän unita yabän yäwat piä täkta mebäri nämo nadäwa tärekaŋ. ⁸ Unita ämawebe äbotkaye daninaŋi nämo, gäkŋata biŋam iwoyänkuno ŋo jide täŋpän yabän yäwaret? ⁹ Täga nämo unita nadäk-nadäk täga ämawebe u yabän yäwatta kaŋ nam. Nadäk-nadäk u naminiri uterak imaka täga ba waki u täga api yäpmän daniŋpän nadäwet. Ude nämo täŋpiwä netätä ämawebekaye äbot pähap ŋo watäni täga it yämek?

¹⁰ Ude yänjirän Ekänitä Solomon täŋo yänjabäk man unita nadäwän säkgämän tägaŋkuŋ. ¹¹ Nadäwän tägawäpän ŋode iwetkuk; Ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabän yäwarayän nadänpän imaka täga ba waki

yäpmän daniŋpän nadäkta nadäk tägata näwet yabätan uwä tägagämän kubä ude näwet yabätan. Gäkŋata yänpän kome terak kadäni käroŋi itta, ba monen tuŋum terak itta, ba iwankaye täŋpawakta nämo näwet yabäno u täga tän. ¹² Unita imaka täga unita näwet yabäno u bureni-inik api gamet. Nadäk täga, äpmonpaniinik gamayän täyat uwä nadäk-nadäk äma ätu bian itkuŋo ba api ahäneŋo u yärepmitpän gäk inipärik kubä api iren. ¹³ Täŋ, imaka ätuta nämo näwet yabäno u imaka, bok api gamet. Kome terak irayän täyan ude wäp biŋam ärowani ba monen tuŋum pähap, intäjukun äma ätutä yäpmäk täkaŋ u irepmitpän api yäpen. ¹⁴ Täŋkaŋ gäk näkŋo gärip iwatpän näkŋo jukuman ba бага man kudup buramiŋpän, nanka Devittä täŋkuko ude täŋpayän täno uwä nadän gaminjira kome terak kadäni käroŋi api iren.

¹⁵ Täŋpäkaŋ Solomon man u nadänpän däpmon pat itkuko u akuŋpän-nadänkuk; U däpmonken täyat yäk. Eruk ude yänpän, kumaŋ pänku Jerusalem ahänpän Yawe täŋo Topmäk-Topmäk Gäpe dubiniken itpän Yaweta bänep kubägän irit täŋo iron peŋpän tom däpmanpän ärawa täŋ imiŋkuk. Ude täŋkaŋ iniken epän ämaniyeta äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämiŋkuk.

1 King 8:22-43

Solomontä kudupi yot täŋkuko u Anututa biŋam pekta yänapiŋ man yänkuk

²² Täŋpäkaŋ Isrel äbot Solomon kaŋ iwarirä Yawe täŋo bukä iŋamiken itkaŋ keritä kunum terak ket ke-watkuk. ²³ † Täŋpän ŋode yänkuk;

O Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, kunum gänaŋ ba kome terak gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäkä watä ämakaye gäkagän bänep peŋpän iŋamkaken kuŋat täkaŋ unita bänep iron täŋ yämikta yänkehärom taŋkuno u nämo wärämut täyan.

²⁴ Gäk nana Devit, watä ämaka u täkta yänkehärom taŋpän iwetkuno u bureni täyan ŋo. Bian mekatä yänkunopän apiŋo ketkatä bureni pewi ahätak.

²⁵ †† Eruk Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, gäkŋo watä ämaka nana Devitta yänkehäromtak man ŋo iwetkuno u bureni kaŋ pewi ahäwän. Gäk ŋode iwetkun; Devit gäkä näk iŋamnaken irit kuŋat-kuŋatkata watä itpän siwoŋi kuŋatkuno nanakayetä udegän kuŋatnayän täkaŋ uwä nadän gaminjira gäkä äbotken nanik äma kubätä Isrel täŋo intäjukun äma ude itta nämo api wäyäkŋek täneŋ.

† 8:23 Sam 35:10, 86:8, 89:6,8 †† 8:25 1Kin 2:4; Luk 1:68-72

²⁶ Unita Isrel tãjo Anutu, gãk nana Devit, watã ämaka u man iwetkuno udegãn yãnjiri kañ kehãrom tawãn.

²⁷ † Upãñkañ Anutu, jide? Gãk kome terak tãga iren? Bureni-inik, kunum pãhap pãke u gãkã itnañi bumik nãmo, tãpuri tãnjirãn gãk udewanitã nãkã yot ño tãñ gamiñkuro uken jide ude itpãñ-nadãk tãñpen?

²⁸ O Yawe Anutuna, watã ämaka nãk apiño gãk iñamkaken butewaki gera yãyat ño juku penpãñ yãñapik manna nadãñ nami.

²⁹ †† Gãkã yot ñonita ñode yãñkun; U wãpna tãño irit bãgup kañ tãñpãn yãñ yãñkuno unita gãk kepma bi-pani udegãn yot ñoken dapun iijnpewi äpãk tãyon. Ude tãnjiri watã ämaka nãkã iñamna yot ño iwoñãrenkañ yãñapik man yãk tãnjira nadãñ namik tãyi.

³⁰ ‡ Bureni Anutu, watã ämaka nãk ba Isrel äbotkayekãt nintã iñamnin yot ño iwoñãrenkañ yãñapik man yãñitna, irit bãgupkaken kunum gãnañ itkañ yãñapik mannin nadãñpãñ mominin kañ pen nimik tã.

³¹ Tãñpãkañ äma kubãtã noripakita waki kubã tãñ imiñirãn pen iwerirã noripaki unitã yot ñoken äbã gãkño bukã iñamiken itkañ gãkã noripakita kowata imikta gãwerayãñ tãñpãnã eruk gãk kunum gãnañ itkañ äma yarã unitãño mani nadãñpãñ yãpmãñ danik epãn tãñpãñ äma momi tãñpani tãktãki terak kowata kañ imi.

Tãñpãkañã äma momini nãmo unita gãk momika nãmo yãñ yãñtãren iñiñiri kañ kwãn. Ude tãñ imiñiri äma u waki kubã nãmo tãñkuk yãñ api nadãnen.

³³ Tãñpãkañ Isrel äbotkayetã gãkken momi tãnjirã gãkã iwaniye nadãñ yãmiñiri äbotkaye tãño kehãromi yãpmãñ äpãñirã bãnepi äyãñutpãñ gãk wãpka äneni yãñpãñ yot ñoken gwãjiñ äpmon gamiñpãñ gãkken yãñapinayãñ tãñpãwã kunum gãnañ itkañ mani nadãñ yãmiñpãñ wakini kañ ärut yãmi. Tãñ iwantã ini komeken yãñ-yãkñat yãpmãñ kuneño u tãñpãwã gãkã kome äbekiye oraniyeta yãniñ kirenkuno uken äneni yãñ-yãkñat yãpmãñ kañ äbi.

³⁵ Tãñpãkañ ämawebekayetã gãkken momi tãnjirã gãkã kunum tãño yãma yãpuriri iwãn nãmo tãnjirãn nadãwã tumbãpãñ Yawetã bãrãpi ño nimitak yãñ nadãnen. Ude nadãñpãñ iñami yot ño iwoñãrenpãñ wãpka äneni yãñpãñ yãñapinayãñ tãñpãwã kunum gãnañ itkañ watã ämakaye Isrel ämawebe unitãño momi kañ pen yãmi. Momini pen yãmiñpãñ kãdet tãga iwatta yãwetpãñ yãwoñãrenkañ nadãñjiri kome inita yãniñ kirenkuno uken iwãn äneni kañ tawãn.

³⁷ †† Tãñpãkañ komeninken nakta jop irit ba kãyãm pãhap ahãñjirãn, ba epãnken ketem tãño iwantã ahãñpãñ ketem tãñpã wanjirã, ba kãpuktã ahãñpãñ ketem pãhãmi kudup nañ pãrãk tãnjirã, ba iwaniyetã yotpãrãre it gwãjiñit, imaka umuri ba kãyãm udewanitã ahãñjirãn Isrel ämawebekaye ukãt nanik ätutã

bãnep nadãñ bãrãp tãñpãñ yãñapik man terak yot ñoken keru api kewatneñ.

³⁹ †† Ude tãnjirã kunum gãnañ irit bãgupkaken itkañ mani nadãñ yãmiñpãñ momini pen yãmiñkañ tãktãki kudup uterak kowata kañ tãñ yãmi. U imata, gãk kubãtãgãn äma kuduptagãn tãño bãnepi kawi tãrek tãkañ.

⁴⁰ Ude tãnjiri kome gãkã äbekiye oraniyeta yãniñ kirewani uken itkañ gãka umuri pãhap nadãñpãñ gãmotkakengãn api it yãpmãñ äronen.

⁴¹ Tãñpãkañ ämatã wãpka pãhap ba kehãromika pãhap unitãño biñam api nadãnen. Tãñpãñ äma kudupi kubã Isrel äbotkaye nintã äbotken nãmo ahãwanitã kome banken nanik wãpka biñamkata yãñpãñ yot ñoken äbã yãñapik-apik epãn api tãñpek.

⁴³ ††† Ude tãnjirãn gãk kunum gãnañ irit bãgupkaken itkañ mani nadãñ imiñpãñ imaka u ba unita yãñapinirãn kañ nadãñ imik tã. Gãk ude tãnjiri äma äbori äbori kome ni kome ni it yãpmãñ kukañ unitã wãpka biñam nadãñpãñ gãka umun pãhap nadãñpãñ api kuñatneñ, Isrel äbotkaye nintã tãk tãkamãñ udegãn. Tãñpãñ yot tãñ gamiñkuro ñoken wãpka biñam itak yãñ api nadãnen.

1 King 17:7-24

Elaijatã webe kajat kubã tãñkentãñ imiñkuk

⁷ Kome uken iwãn kadãni kãroni nãmo tãñkuko unita ume tãpuri wãpi Kerit u kawuk tãñkuk. ⁸ Kawuk tãnjirãn Yawetã Elaija ñode iwetkuk; ⁹ ††† Bãrãñen pãñku Sarefat yotpãrãre, Saidon komeken ahãñpãñ u kañ it yãk.

Uken webe kajat kubã gãka watã irekta iwetkut. ¹⁰ Ude iwerirãn Elaija akumañ Sarefat kuñkuk. Kumañ pãñku Sarefat tãño yãmabamken ahãñpãñ kañkuk; Webe kajat kubã kãdãp butuñ irirãn. Ude tãnjirãn kañpãñ gera tãñpãñ ñode iwetkuk; Ume tãga gwetpãñ yãpmãñ äbã namayãñ? Umeta nekañ yãk. ¹¹ Ude iwerãnã ume gwet imayãñ kuñjirãn Elaijatã äneni gera tãñpãñ iwetkuk; Kãrãga imaka, bok tãga yãpmãñ äben?

¹² Ude iwerãnã webe unitã iwetkuk; Anutuka, Yawe irit mãhemi wãpi terak bureni gãwetat; Kãrãga nãmo yãk. Ba plaua kenta ume gakñi kãrãga ijikta miyãkgãn itkamãn yãk. Kãdãp bututat ño yãpmãñ pãñku u iijnpãñ ironinakãt ninek nãdayãñ. Ugãnpãñ nanpãñ api kumde yãk. ¹³ Ude yãwãnã Elaijatã iwetkuk; Nadãwãtãk tãñpeno yãk. Enjiken pãñku yãyan ude tã. Tãñkañ plaua ba ume gakñi tãpuri itak upãñ kãrãga tãpuri nãka jukun iijn nam. Nãka jukun iijn namiñkañ injekta mãden kañ iji. ¹⁴ Nadãtan? Yawe, Isrel nanik tãño Anututã ñode yãyak; Plaua kãbotken u bãrãñen nãmo api paorek. Ba ume gakñi kãbot imaka, bãrãñen nãmo api paorek. Nãmo, u pen it yãpmãñ kuñjirãn Yawetã tãñpewãn kome ñoken iwãn äneni api tawek yãk.

¹⁵ Elaijatã ude iwerãnã webe u Elaijatã iwetkuko udegãn tãñkuk. Tãnjirãn kepma kubãkubã Elaija-kãt

† 8:27 Jon 1:15; Apos 17:24; 2Ko 6:16 †† 8:29 Lo 12:11 ‡ 8:30 Sam 103:3; Mat 6:12 †† 8:37-38 Sam 91:15, 32:3-4, 42:11; Rom 7:24

†† 8:39 Hib 4:12; Rev 22:12 ††† 8:43 Sam 86:9, 102:15; Rev 11:5 ††† 17:9 Luk 4:25-26

yamiñi u ketem täga nak täñkuñ. ¹⁶ U imata, plaua ba ume gакñi käbot uwä nämo paotkumän, Yawetä Elaija iwetkuko udegän.

¹⁷ Eruk ätu nanak itpäñ webe unitäño nanaki käyäm täñkuk. Käyäm täñi täñtän kuñtäñgän kumbuk.

¹⁸ Täñjirän miñitä Elaija ñode iwetkuk; Wära! Anutu täño epän äma gäkä waki nadän namiñpäñ ude täñ namitan? Ba momina kwawak peñ namiñpäñ näkño nanakna utta äbun ba? ¹⁹ Ude iweränä Elaijatä iwetkuk; Ironji u nam. Ude yäwänä ironji kumbani u imän bäyañ imiñ yäpmän yot täñkireki punin unu Elaijatä ini pat täñkukken uken äronpäñ bukä terak tewän patkuk. ²⁰ Tewän parirän butewaki terak Yawe ñode iwetkuk; O Yawe Anutuna, webe kajat ño watä säkgämän it namik täyak. Unita imata bäräpi imiñpäñ ironjini yomägatan? ²¹ † Ude yänpäñ ironji uterak kadäni yarakubä ude akunjañ pat täñpäñ Yaweken ñode yänjañkuk; O Yawe Anutuna, nadän imiñjiri ironji ño äneni kodak tawän! yäk.

²² Ude yänjirän Yawetä ironji u nadän imiñjirän äneni kodak täñkuk. ²³ †† Kodak tawänä Elaijatä ironji ñokenjo pudät päpmo miñita imiñkañ iwetkuk; Njo ka yäk. Ironjika kodak täyak ño yäk. ²⁴ Yäwänä miñitä Elaija iwetkuk; Eruk apiño bureni nadätat. Gäk Anutu täño epän äma kubä itkañ Yawe täño man yänjahäk täyan uwä bureniñgän yäk täyan yäk.

1 King 19:1-21

Elaija umuntanpäñ Sinai pomken metänpeñ kuñkuk

19 Eruk intäjukun äma wäpi Ahabtä yotken äneni äbänpäñ webeni Jesebel Elaijatä anutu jopi Bal unitäño profet kudup kumän-kumän däpuko unita ba imaka ätu täk täñkuko unitäño manbiñam kudup iwetkuk. ² Iwerän nadänpäñ Jesebeltä Elaijata jukuman ñode tewän kuñkuñ; Gäkä profet däpuno udegän api guret yäk. Kwep kadäni ini ñodetagän näkä gäk nämo gurawä anutu ätutä näkjañpäñ kañ nurut.

³ † Eruk Elaija man u nadänpäñ iniken gupita umuntanpäñ metänpeñ kuñkuk. Täñpäñ epän ämani imaka imaguränkañ päñku Juda kome Beseba yot-pärareken ahänkumän. Täñkañ epän ämani yotpärare uken teñkañ iniwä kome ämatä nämo iraniken kepma kubä ude kuñkuk. Kumañ päñku päya kubä täño äyünken manjit itpäñ Yaweken yänjañ man ñode yänkuk; Yawe, bäräpi ñodewani wari ahän namikta nämo nekañ. Unita nutpewi kumba! Näk äbeknaye oranaye udewanigän, äma täga nämo. ⁵ †† Ude yänpäñ päya mebariken ugän däpmon patkuk.

Parirän añero kubä pit kubägän ahänpäñ injit täñpäñ iwetkuk; Akunjañ nañ yäk. ⁶ Iwerän kikñutpäñ dapun ijiwän kwäpäñ yabänkuk; Gwäki peñkuk kada käräga ijiwani kubäkät ume käbotkät irirän. Ude yabänpäñ yäpmänpäñ nañkañ äneni päñku däpmon patkuk.

⁷ Parirän Yawe täño añerotä äneni äbä yäwän kikñuräpäñ ñode iwetkuk; Oi, akunjañ nañ yäk. Ketem nämo nañpäñä kädet käronji täga nämo kwen yäk.

⁸ Ude iwerirän päñaku nañpäñ kehäromi yäpmänkañ kuñkuk. Kepma bipani 40 ude kuñtäñgän Sinai pom wäpi kubä Horep uken ahänkuk. Pom uwä Anutu täño pom.

Yawetä Elaija ahän imiñkuk

⁹ Kuñtäñgän Horep mobä käwut kubä kañ-ahänpäñ uken itkuk. Irirän eruk Yawetä ñode iwetkuk; Elaija, ima mebarita ño äbäno itan? ¹⁰ †† Yänjirän Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mäheми wäpi yäpmän kuñatta bänepna kädäp ijiñjirän it yäpmän äbätat. U ñodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u mäde utkañ gäk ganiñ oretta bukä täñpani däpmän äreyänkuñ. Täñkañ profetkaye kumän-kumän däpuñ. Täñjirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayän epäni täñ itkañ.

¹¹ ††† Elaijatä ude yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk äpämañ päñku pom terak äronpäñ Yawe näk inamnenen it. Ude iweränä pengän mänit pähaptä jukun piänpewän pom ba mobä tokät täñpä kuñkuñ. Täñpäkañ Yawe imaka umuri u gänañ nämo äbuk. Täñkañ mänit irepmirirän kenän kwaiñjirän u gänañ imaka, Yawe nämo itkuk. ¹² Kenän bitnäñjirän kädäp mebet pähaptä ahänkuk. Upänkañ Yawe kädäp mebet u gänañ imaka, nämo itkuk. Kädäp mebet ahänpäñ irepmirirän jiap man kubä ahänkuk. ¹³ Ahänjirän Elaijatä u nadänpäñ inami dapun iniken tektä täñpipiñpäñ mobä käwut yämaken päpmo wädän itkuk. Irirän man kotäk kubä ahänkuko uwä ñode iwet yabäkgän täñkuk; Elaija, ima mebarita ño äbäno itan? ¹⁴ ††† Yäwänä Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mäheми wäpi yäpmän kuñatta bänepna kädäp ijiñjirän it yäpmän äbätat. U ñodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u mäde utkañ gäk ganiñ oretta bukä täñpani däpmän äreyänkuñ. Täñkañ profetkaye kumän-kumän däpuñ. Täñjirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayän epän täñ itkañ.

¹⁵ § Ude yäwänä Yawetä ñode iwetkuk; Gäk äneni äyänutpeñ kome jopi Damaskus yotpärare ukäda itak u kañ ku. Täñpäñ yotpärare uken äma kubä wäpi Hasael u kañ-ahänpäñ ume gакñi piñ ibariri Siria nanikta intäjukun äma kañ täñpäñ. ¹⁶ †† Ude täñpäñä äneni äma kubä wäpi Jehu, Nimsi täño nanaki u imaka kañ-ahänpäñ ume gакñi piñ ibariri Isrel äma äbotta intäjukun äma kañ täñpäñ. Ba Elisa, Safat täño nanaki, Abel-Mehola komeken nanik u kañ-ahänpäñ ume gакñi piñ ibariri gäkño bägup yäpmänpäñ profet kämi itta kañ täñpäñ. ¹⁷ Täñpäkañ äma ätu Hasael täño ämikta metänayän täño uwä Jehutä kañ däpäñ. Ba äma ätu Jehutä nidäpek yänpäñ metäwäwä Elisatä kañ däpäñ. ¹⁸ ††† Upänkañ nähä Isrel ämawebe 7 tausen

† 17:21 2Kin 4:34-35 †† 17:23 Luk 7:15; Apos 9:41; Hib 11:35
‡ 19:3-4 Jna 4:3 †† 19:5 Hib 1:14, 13:5

‡‡ 19:10 Rom 11:3 ††† 19:11 Jop 38:1; 2Pi 1:17-18 †††
19:14 Rom 11:2-4 § 19:15 2Kin 8:7-13 †† 19:16 2Kin 9:1-6
§†† 19:18 Kis 20:5; Rom 11:4-5

ude, anutu jopi Bal nämo gwäjiŋ äpmonŋ imani ba genŋi nämo darani u täŋkentäŋ yämiŋjira api itneŋ.

Elisatä Elaija iwarän täŋkuk

¹⁹ Yawetä ude iweränä Elaija akumaŋ päŋku Safat nanaki Elisa u kaŋ-ahäŋkuk. Elisa u äma ätukät bulimakau 24 ude yäpmäŋ kuŋatpäŋ kome dukduk epän täŋ itkuŋ. Täŋjirä Elisa ini uwä iniken bulimakau yarä u yäpmäŋ kuŋarirän Elaijatä ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ imiŋpäŋ Elaijatä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ Elisata ämet imiŋkuk. ²⁰ Täŋjirän Elisa bulimakau epän täŋ im-

inŋkuŋo yabä kätäŋpeŋ Elaija bäräŋeŋ iwatpäŋ iwetkuk; Jop waki nadäŋ namiŋjiri päŋku meŋna nana yepmaŋpeŋ kukta butewaki man yäwetkaŋ kaŋ gäwara. Ude yäwänä Elaijatä ŋode iwetkuk; Täga, kuyi. Nämo ganiŋ bitnätat yäk.

²¹ Ude iweränä Elisa uwä äyänŋutpeŋ päŋku bulimakau epän täŋ imani u datärenpäŋ däpuk. Täŋpäŋ päya kujat bulimakautä kome duŋ imani ugänpäŋ kädäpta yäpmäŋpäŋ bulimakau uwä ijiŋpäŋ ämawebeta yämän naŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Elaija iwarän täŋpäŋ watä epän täŋ imiŋkuk.

2 King

2 King 2:1-12

Anututä Elaija kunum gänaŋ yäpmäŋ kuŋkuk

2 Tänpäkaŋ Yawetä Elaija mänit pähap unitä äyänuttän äbayän täyak uterak kunum gänaŋ pudät yäpmäŋ ärokta kadäni keräp taŋirän Elaija kenta Elisa Gilgal yotpärare peŋpeŋ kuŋkumän. ² Kuŋtängän Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Betel yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränä Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadän gamikinik täyat unita Yawe irit mähe mi wäpi terak bureni-inik ŋode gäwetat; Näk bok kudayän. Ude yäwänä Betel yotpärareken bok kuŋkumän.

³ Tänpäkaŋ profet äbot Betel itkuŋo unitä yabän ahänpän Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun äma-ka apiŋo gomägarayän täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaŋ unita wari yäneŋo yäk. ⁴ Eruk, päŋku Betel itpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Jeriko yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadän gamikinik täyat unita Yawe irit mähe mi wäpi terak bureni-inik ŋode gäwetat; Näk bok kudayän. Ude iweränä Jeriko yotpärare bok kuŋkumän.

⁵ Kuŋirän profet äbot Jeriko itkuŋo unitä yabän ahänpän Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun äma-ka apiŋo gomägarayän täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaŋ unita wari yäneŋo yäk. ⁶ Eruk, päŋku Jeriko itpäŋä Elaijatä Elisa iwetgän tänkuk; Yawetä Jodan kome kukta näwerako

unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadän gamikinik täyat unita Yawe irit mähe mi wäpi terak bureni-inik gäwetat; Näk bok kudayän. Ude iweränä bok kuŋkumän.

⁷ Eruk profet äbot uken nanik profet 50 unitä yäwat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Tänpäkaŋ Elaija kenta Elisa kumaŋ päŋku Jodan ume gägäniken ahänpän irirän profet 50 uwä banban itkaŋ yabän yäwat itkuŋ. ⁸ Täŋirä Elaija tek karoni punin nanik yänopmäŋpäŋ gwäjiŋkuk. Gwäjiŋkaŋ ume urirän umetä däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋirän yarä uwä kome jopi parirän kuŋkumän.

⁹ † Kumaŋ ume kukŋi udude kuŋpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä näk nämo yäpmänirän näkä jide kubä täŋ gamikta nadänpäŋä näwet yäk. Ude iweränä Elisatä iwetkuk; Anututä epän täkta kehäromi gamiŋkuko u taŋigän buŋät naminjiri komeka kaŋ yäpayän nadätat yäk. ¹⁰ Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Gäkä man yäyan unita nadänjira bäräpi täyak yäk. Upänkaŋ Yawetä nämagurirän nabänpäŋä imaka yäyan u api yäpen yäk. Täŋ nämo nabänjiri nämaguränä, nämo api yäpen.

¹¹ Yänpäŋ-nadäk ude täntän kuŋtängän pit kubägan karis kubä ba hos kädäp mebet ikektä ahänpän äma yarä u bämopiken kuŋkaŋ Elaija mänit pähap äyänuttän äbuko u terak imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuŋ. ¹² †† Elisatä imaka u kaŋpäŋ gera yänkuk; Nana, nana! Isrel täŋo hos ba karis terak kwani äma! yäk. Ude yänpäŋ Elisatä Elaija wari nämo kaŋkuk. Tänpän butewaki nadänpäŋ iniken tek weŋgajähutkuk.

† 2:9 Lo 21:17 †† 2:12 2Kin 13:14

1 Stori

1 Stori 29:10-18

Devittä Yawe iniñ oretkuk

¹⁰ Devittä käbeyä injamiken Yawe ñode iwetpäñ iniñ oretkuk;

O Yawe, oranin Isrel täño Anutu, gäkken ganiñ oretoret tärek-täreki nämo it täyon. ¹¹ † Gäk kunum gänañ ba kome terak, wäp biñam, kehäromi, peñyänjek, ba epmäget kudän kuduhtagän gäkñata biñamgän täkañ. Gäk imaka kuduhtagän yabäñ yäwatta biñam, ba imaka kuduhtagänta intäjukun it yämik täyan.

¹² †† Täñpäkañ ahäñ bumbum ba wäp biñam gäkken nanik äbäk täyak. Täñkañ gäk imaka kuduhtagän täño ärowani. Ämawebe kuduhta wäp biñam ba kehäromi yämikta gäk ketkaken kehäromi itak.

¹³ Unita Anutunin, gäka bänep täga nadäñ gamiñpäñ wäpka biñam säkgämän yäpmäñ akukamäñ.

¹⁴ ‡ Täñpäkañ iron tañi pähap pekamäñ ñonita nadäwätäk täyat. Mebäri imata gäkä näk ba ämawebe-naye äpani ñonita nadäñ nimiñiri iron tañiñik ño pekamäñ? Näk nadätat, imaka imaka kuduhtagän yäpmäñ kuñat täkamäñ uwä gäkkengän äbäñ morek

† 29:11 1Ti 1:17, 6:15; Jud 1:25; Rev 4:10-11, 5:12 †† 29:12 Lo 11:18; Mat 28:18; Efe 3:16,20; 1Ko 1:11-12 ‡ 29:14 1Ko 15:10; 2Ko 3:5, 12:9-11; Jem 1:7

täkañ. Unita iron gamikamäñ ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän.

¹⁵ †† Naniye oraniyetä kome terak kadäni keräpigän it täñkuño udegän, gäkä nibäñiri kome mähem ude nämo, kome terak itpäñ-nadäknin keräpigän ude täk täkañ. Kome terak irit kuñat-kuñatnin uwä imaka bäräñeñ ahäñpäñ paot täkañ ude bumik. Nin kumäñ-kumäñ täga nämo irepmitne.

¹⁶ Unita Yawe Anutunin, wäpka kudupita kudupi yot kubä tänetä täñ-bumbum pekamäñ ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän. U kudup gäkñogän.

¹⁷ Täñkañ Anutu, näk ñode nadäk täyat; Gäk äma bänepnin nibäñpäñ nadäwanitä äma imaka u ba u täñpayäñ nadäñpäñ täñyäkñarani terak nämo, kudän siwoñi terakgän täk täkañ udewanita gäripi nadäk täyan. Unita bänepna siwoñi terak, ba äma kubätä peñ näwerirän nämo, näkñaken gärip terak imaka ño peñ gamitat. Täñpäkañ ämawebekaye ño imaka, iniken gärip terak iron buñät gamiñirä yabäñpäñ oretoret tañi nadätat.

¹⁸ Unita Yawe, oraniye Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu, ämawebekaye iron kädet tägagämän täkañ ño nämo paorekta nadäñ yämiñiri bänepi täño gäripini pen kañ it yäpmäñ kwän. Ba täñkentäñ yämiñiri bänepi gäkkengän peñpäñ kañ kuñat yäpmäñ kut.

‡† 29:15 Sam 119:19; Hib 11:14-16; 1Pi 2:11; Jem 4:14

Jop

Jop 38:1-11

Yawetä Jop iwet yabäk täŋkuk

38 † Täŋpäkaŋ Yawetä mänit ibäm gänaŋ Jop kowata ŋode iwet yabäŋkuk;
² Wa! Gäk äma jidewanitä näkŋo nadäk tawaŋta nadäwätäk täyan? Nadäŋ guŋguŋ täk täyan unita unitaŋo mebäri yäŋahätan?
³ Urita, gäk äma bureni itan u täŋpäwä akwikaŋ gäwet yabäk täŋjira kowata kaŋ näwet.
⁴ †† Eruk, gäk de kuŋariri kome pähap täŋo jäwäri peŋkut? Nadäwi tärewäwä kaŋ näwet!

† 38:1 Mat 15:14; Rom 1:22; 1Ti 1:7, 6:4; 2Pi 2:12 †† 38:4 Stt 1:1; Hib 1:2,10

⁵ Ba ŋode käwep nadätan? Kome unitaŋo taŋjini netätä nadäwän tärewäpäŋ uterakgän täŋpäŋ peŋkuk? Ba netätä käroŋjini kawän täreŋkuk?

⁶ Ba netätä kome täŋo beki äneŋjirän guktä kaŋpäŋ meni kubägan peŋpäŋ kap teŋkuŋ? Ba netätä mobä pähap kome mebäriken peŋjirän aŋerotä kaŋpäŋ ore-toret terak gera yäŋkuŋ?

⁸ † Ba gwägu pähaptä kome täŋo koki gänaŋ nanik dätpen äbäŋjirän netätä äneŋi nämo äpmokta yäma ukätkuk?

⁹ Nadätan? Kadäni uken gwägu pähap uwä gubam kubiri kubiripän tektä-yäŋ uwäk täŋkut.

¹⁰ Täŋkaŋ gwägu täŋo bagani peŋ yämiŋpäŋ yäma ukät iwatpäŋ täŋ-täpäneŋpäŋ peŋkut.

¹¹ Täŋpäŋä ŋode iwetkut; Ärowani täŋkaŋ tokätpän бага irepmitpen ŋo käda nämo äben yäŋ iwetkut.

‡ 38:8 Jer 5:22

Sam

Äma täga ba äma waki täño kädet

1 †Äma kubätä äma wakiwaki täño man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuñarek.

Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwät täkañ u nämo iwät täyak. Ba äma Anututa yänärok man yäk täkañ udewanikät itpäñ yänpäñ-nadäk nämo täk täyak.

² ††Äma unitä Ekäni täño man ba kädet siwoñita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadänpäñ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.

³ †Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkañ. Pahämi kubirigän itkañ bureni kadäni terakgän pat täkañ. Imaka imaka äma unitä täñpeko uwä kudup tägagän ahäneñ.

⁴ Tänpäkañ äma waki täñpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneñ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäj äreyäj tänpän kuk täkañ ude bumik.

⁵ Unita Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmitneñ. Tänpäñ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäñ Anutu nämo api iniñ oretneñ. Nämoinik!

⁶ ††Tänpäkañ äma Anutu täño man iwät täkañ, äma udewani Anututä orañ yämiñpäñ watä it yämik täyak. Täñ, äma waki täñpani kuduptagän api pewän paotneñ.

Kome täño intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneñ

2 †† Guñ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkañ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yänpäñ-nadäk jop täk täkañ?

² Kome täño intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäj tuñum täkañ. Tänpäñ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyänkuko u wäpi yäpmäj äpäkta käbeyä tänpäñ man yänpäñ-nadäk täkañ.

³ Man yänpäñ-nadäk tänpäñ ñode yäkañ; Yarä unitä topmäjpäñ ini gämoriken nipmanjümän yäk. Unita ketnin pädät täñkumäno u yäpmäj däkneñ täna kwäpäñ nininken gärip terak itna yäk.

⁴ ††† Komen ämatä ude yänjirä Ekänitä kunum gänañ itkañ yabäj mägayänpäñ sära yäwet täyak.

⁵ Täñkañ koki wawäpäñ jukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntanpäñ kwaik täkañ.

† 1:1 Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 †† 1:2 Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 † 1:3 Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 †† 1:6 Jon 10:14; 2Ti 2:19 †† 2:1 Sam 46:6; Apos 4:25-26 ††† 2:4 Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26

⁶ Koki wawäpäñ ñode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani iwoyänkuro u näkña tenjkuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion uken tenjkuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäj imut!

⁷ ††† Tänpäkañ intäjukun äma Ekänitä iwoyänpäñ tenjkuko unitä ñode yäyak; Eruk ämawebenaye, man Ekänitä kwawak yänahänkuko u täwera nadäwut. Ekäni uwä ñode näwetkuk; Gäk näkño nanakna. Apiño näkä gäkño nanka ude itat yäk.

⁸ † Tänpäñ ñode näwetgän täñkuk; Gäk näwerikan guñ ämawebe gäkña-tägän watä it yämenta api ganiñ kirewet yäk.

⁹ †† Ude täñjira gämotnaken kañ irut yänpäñ pärip-pärip kehäromi injtkañ äma komitä-yän intäjukun api it yämen yäk.

Bureni, ämatä käbotinik däpmäj kärapmit täkañ ude gäk pärip-päriptä guñ ämawebe api däpmäj kärapmiren. Ekäninatä man ude näwetkuk.

¹⁰ Unita kome täño intäjukun äma in, ba äma wäpi nikek in, jukujin penpäñ man täwerayäj täyat ñonita ket nadäkot.

¹¹ ††† In Ekänita umuntanpäñ gämori-kengän it täkot.

¹² †† Nadäkañ? Anutu täño nanakitä äma wakita kokwawak bäräneñ täk täyak unita kumäj-kumäj nidäpek yänpäñ kañ orañ imut.

Tänpäkañ ämawebe Anututä watä it nimän yänpäñ dubiniken kuk täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ.

Tamimañ täño yänpäpik man kubä

Kap ñowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kañ-umuntan kuñatkañ tenjkuk.

3 ††† Ekäni, iwanaye bumta ahänkañ näk tänpä wanayäj täkañ.

² Täñkañ yänärok ñode näwet täkañ; Anututä täga nämo täñkentäj gamek.

³ †† Ude näwet täkañ upänkañ Anutu gäk näkño kurepäna ude itan. Gäkña-tägän täñpewi iwanaye yärepmit täyat.

Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäj bäräpna täñpidäm tañ namijpäñ nepmanpi iwan injamiken bätakigän it täyat.

††† 2:7 Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 † 2:8 Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 †† 2:9 Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 ††† 2:11 Plp 2:12; Hib 12:28 †† 2:12 Jon 5:23; 1Pi 2:6 ††† 3:1 2Sml 15:13-17:22 †† 3:3 Sam 62:7

4 † Nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ namän yänpäŋ gera yänjira iniken pom kudupi terak itkaŋ gerana nadäŋ namik täyak.

5 Unitä watä it namik täyak unita bipani dāpmon patgunguŋ täŋtāŋgän akuk täyat.

6 †† Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaŋ upāŋkaŋ nämo umuntak täyat.

7 ‡ Ekäni, gākä iwanaye dāpmäk täyan. Täŋkaŋ äma waki u meni dāpmāŋ tokāriri näk nutta täŋpā wak täkaŋ. Unita Ekäni Anutuna, täŋ namiŋkuno udegän, gāk äbä iwan keru terak nanik nämagut!

8 †† Ekäni gāk kubä-tägän ämawebekaye täga täŋkentäŋ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

Bipani kubäken Devittä kehäromi yāpmäkta yāŋapik man yāŋkuk

4 † Siwoŋi Anutuna, gākken yāŋapiŋira nadäŋ namisi. Bian bānep nadäŋ bārāpna ketären namiŋkuno unita apiŋo gerana nadāŋpāŋ oraŋ nami.

2 Ämawebe, in kadäni jidegän wāpna yāpmāŋ äpākta piäni täk täkaŋ u api pener? Ba imaka jopi-jopi yāpmāŋ kuŋat täkaŋ ba jopman nadākta gārīpi pāhap nadāk täkaŋ u kadäni jidegän api pener?

3 ††† Node nadākot; Ämawebe Ekäni täŋo gāmoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yänjira nadäŋ namik täyak.

4 ††† Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwāpāŋ momi täk-täk kädēt pewut. Täŋkaŋ dāpmon patpat kadāniken kwikinik patpāŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.

5 † Täŋkaŋ inä Ekänita nadäŋ imikinik täŋpāŋ ärawa täktäk kädēt ini gārīpi nadāk täyak ude täŋ imik täkot.

6 †† Ekäni, ämawebe mäyaptä gākken gera jop ŋode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadäŋ nimeno uyaku oretoret täga täne yāŋ yäk täkaŋ.

7 ††† Ketem piäniken ahāŋ bumbum täŋjirä äma unitä oretoret nadāk täkaŋ. Upāŋkaŋ Ekäni, oretoret nadāk täkaŋ u jopigän. Bānep oretoret gākä namik täyan u taŋi pāhap. Bānepna täŋpidām taŋ namiŋjiri oretoret bumta nadāk täyat.

8 †† Ekäni gākŋa-tägän watä it namiŋjiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo umuntaŋkaŋ dāpmon bārāŋek-inik pāŋku säkgämän patgunguŋ täk täyat.

Anututä watä it imikta äma kubäta yāŋapiŋkuk

5 O Ekäni, näk komi nadāŋpāŋ yāŋkähän-kähän yänjira juku penpāŋ nadäŋ namisi.

2 ††† Anutu intājukun ämana, juku penpāŋ täŋkentākta konām kotat ŋo nadäŋ nam.

3 †† Ekäni, tami tami gākken yāŋapik man yäk täyat.

Edap dapuritä abāŋjirän näk gākken yāŋapik man ke-

† 3:4 Sam 4:3, 43:3 †† 3:6 Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 ‡ 3:7 Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6 †† 3:8 Sam 28:8, 29:11 †† 4:1 Sam 17:6, 18:6, 18:18-19 ††† 4:3 Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 ††† 4:4 Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 † 4:5 Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 †† 4:6 Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 ††† 4:7 Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 †† 4:8 Jop 11:19; Sam 16:9 ††† 5:2 Sam 3:4, 65:2 †† 5:3 Sam 30:5, 88:13, 130:6

häromigän yāŋpāŋ gākä kowata jide näwoŋärewayāŋ täyan unita dapun täk täyat.

4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gārīpi nadāk täkaŋ upāŋkaŋ gāk anutu udewani nämo. Nämo inik, äma waki täŋpanitä gāk dubikaken täga nämo itneŋ.

5 †† Ba äma inita nadāwä ärowani täŋpani uwä iŋamkaken täga nämo itneŋ. Äma waki täŋpani udewanita gaŋani pāhap nadāk täyan.

6 ††† Täŋkaŋ äma jop manman yāwanita täŋpāwak täŋ yämik täyan. Ba äma iwan täŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ dāpanikät äma täŋyäkŋarani täŋpanita waki inik nadāk täyan.

7 ††† Upāŋkaŋ gāk näka butewaki pāhap nadäŋ namik täyan unita gākŋo kudupi yotken täga api ärowet. Äroŋpāŋ ganiŋ oretta guket imāpmok api täŋpet.

8 ††† O Anutu, iwanaye bumta itkaŋ unita näkŋo irit kuŋat-kuŋatnata watä it namiŋjiri gākŋo kädēt siwoŋi kaŋ iwara.

Kädēt näkä iwatta nadāwikaŋ pätak u näwoŋäre.

9 18 Näkŋo iwanayetä man bureni kubä nämo inik yäk täkaŋ. Uwä äma täŋpā waktagän nadāk täkaŋ.

Unitäŋo meni jinom uwä säkgämän, gākŋi niktä äma täŋyäkŋatpāŋ kumāŋ-kumāŋ kädētken yāmagut täkaŋ.

10 19 Unita Anutu, manken yepmaŋpāŋ komi piä kaŋ yämi. Täŋjiri iniken nadāk tawaŋ wakiwakitä äyāŋutpāŋ kaŋ täŋpā wawut.

Ärowani täŋ gamiŋpāŋ momi bumta täk täkaŋ unita iŋamkaken nämo itta kaŋ yāwat-kire!

11 20 Täŋpākaŋ ämawebe nadäŋ gamiŋjirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bānep täga nadāŋpāŋ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.

Ude täŋjirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gākä gārīpi pāhap nadäŋ gamiŋpāŋ gäka yāŋpāŋ oretoret bureni täk täkaŋ.

12 21 Bureni Ekäni, äma gākŋo man bureni iwaräntäk täkaŋ unita kudän säkgämän täŋ yämik täyan.

Nadäŋ yämik täyan unitä kurepätä-yāŋ watä bureni it yämik täyak.

Äma bārāpiken irani täŋo yāŋapik man

6 22 O Ekäni, mominata yāŋpāŋ kokwawak nadāŋkaŋ nämo nebewen, ba momina täŋo kowata nämo namen.

2 23 Ekäni, kehäromina paotiniŋ täyak unita butewaki nadäŋ namiŋpāŋ kehäromi äneŋi nam.

3 24 Bānepnaken nadäŋ bārāp pāhap ahätak upāŋkaŋ Ekäni, gāk bārāŋeŋ nämo täŋkentäŋ namitan. Unita jidegän api nadäŋ namen?

4 25 Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiŋ oreret. Äma kumbanitä nämo nadäŋ gamik täkaŋ. Udewaniwä gāk täga nämo ganiŋ oretneŋ.

‡ 5:5 Hab 1:13 †† 5:6 Sam 55:23; Rev 21:8 ††† 5:7 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 ††† 5:8 Sam 24:4-5, 27:11 18 5:9 Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13 19 5:10 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 20 5:11 Ais 65:13 21 5:12 Sam 115:13 22 6:1 Sam 38:1; Jer 10:24 23 6:2 Sam 41:4; Hos 6:1 24 6:3 Sam 90:13 25 6:4-5 Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18

Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi unita nadäj namiñpäj kumäj-kumäj dubiniken nanik nämagutsi.

⁶ Konäm kot yäpmäj äbäñtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täñpäj bipani bipani dapunna konäm pitotä ämetpäranı tekna ba gwäk kunowäna näbätak täyak.

^{7 †} Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom tokñewäkañ dapun täga nämo ijik täyat.

^{8 ††} Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadätak. Unita äma wakiwaki täñpani in keweñ namut!

⁹ Täñkentäktä gera yäk täyat u nadäj namitak. Bureni, yäñapinjira täñkentäj namik täyak.

¹⁰ Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänañ itkañ umun bumta api täneñ. Täñpäj mäyäk pähap nadäñpäj nepmañkañ täñguñ-gurap täñtän api ämetpeñ kuneñ.

Äma ño bäräpi nadäñkañ Anutuken gera yäñkuk

7 † Ekäni Anutuna, iwanaye yabäj umuntañ gäkken käbop itta ärek täyat. Täñkentäj namiñiri äma näk kumäj-kumäj nutnayäj näwarän täkañ uwä nutneñtawä.

² Täñ ämatä täñkentäj namikta nämo iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude wädäj gärepmäj päñku gupna api yäpmäj däkñeneñ.

^{3 ††} O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämo täñkut yäj nadätat. Upäñkañ näkken kudän waki ätu itneño, ba not kubäta täñpäwak täñpero, ba notnapak täñ-ikñatpäñ man uterak yäñmañpa äroweko, ba jop nadäj iwanaye täñpäwak täñpero u täñpäwä, eruk ñode täga täñpen;

⁵ Iwanaye jop yabäjiri näwarän täñpäj kañ nepmäñjirut! Nut-mañpä äpmonppapäj kumäj-kumäj täga api nutneñ. Täñpäj gupna kome terak jop uken täga api pewä pärek.

^{6 ††} Upäñkañ näk ude nämo täñpani unita Anutu, gäk kokwawak pähap nadäñkañ akuñpäj iwanaye nutnayäj piä bumta täkañ u däpmäñpäj yäwat-kire!

Imata, gäkäwä kudän siwoñitagän nadäk täyan unita äbä täñkentäj namisi.

^{7 †††} Ude täñpäj punin unu itkañ ämawebe kuduptagän yäweri gämotkaken irirä yabäj yäwasi.

^{8 §} Gähäwä ämawebe kuduptagän täño kudän yäpmäj daniwani unita Ekäni, iwanaye iñamiken näka äma siwoñi yäj näwet!

Imata, näk waki täñjira kowata yäpmäkta yäwani nämo yäj nadätan unita.

^{9 §†} Anutu, gäk äma siwoñi pähap. Gäk äma täño nadäk-nadäk ba gäripini kudup nadäwi tärek täkañ.

Unita gäk äma waki täño kudän waki kudup kañ pewi paorut. Täñkañ äma siwoñita gwäki täga kañ yämi.

^{10 §††} Ämawebe, in nadäkañ? Anutu u näkño watä ämana. Äma unitäño man buramik täkañ u täñkentäj yämik täyak.

^{11 §†} Anutu uwä man yäpmäj daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo yabäj orepäj kowata yäpmäkta biñam yäñtäreñ yämik täyak.

^{12 §††} Täñpäkañ äma waki u kudän waki nämo penayäj täño uwä Anututä päip boham täño meni api wädäwek. U äpa topmäñkañ gwäjikta pidäm täyak.

^{13 §†} Täñpäj ämik täño tuñum komi komi u yäp-mäñpäj kuwek kädap mebet ikek äma u yamäkta täñ-tuñum täyak.

^{14 §†} Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawañ pek täkañ. Täñkañ täñjikñarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkañ.

^{15 §§†} Uwä äma ätuta buñep täk täkañ. Upäñkañ buñep iniken unitä api äyäjutpäñ yepmäñjirek.

^{16 §§†} U udegän, kudän waki iniken unitägän äyäjutpäñ ini terak täñpäwak api pewän ahäneñ.

¹⁷ U kawut! Anutu u siwoñi pähap unita bänep täga iwet täyat. Täñpäj Ekäni Anutu ärowani unitäño wäpi biñam kap terak iniñoret täyat.

Anutu ima mebärita kome äma nin nadäj nimik täyak?

8 §§§ Ekäni Mähemnı, wäpka biñam gäripi gäkñi nıkektä kome kuduptagän intäjukun itak!

Wäpka biñam ärowani unita kunum gänañ naniktä gäk ganiñoret täkañ.

^{2 18} Täñpäkañ iwankayetä mäyäk nadäwut yäñpäj nanak pakikät ironjironjı yäwetpäñ yäwoñäreñ täñjiri kap terak ganiñoret täkañ.

Teñjirä iwankayetä nadäñpäj umuntañpäj man kum api itneñ.

^{3 19} Täñpäkañ Ekäni, näk kunum terak dapun täñpäj imaka säkgämän ketkatä täñ peñkuno, komepak ba guk komeñiken yepmañkuno u yabäj yäwatpäñ nadäwätäk ñode täk täyat;

^{4 20} Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?

⁵ Nin äpani ude itnañipäj wäpnin biñam epmäget kudän nıkek ude niñmañkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmıtpäñ gäkña bumik niñmañkun.

^{6 21} Ude täñkañ imaka kudup ketkatä täñ-peñkuno u yabäj yäwatta niñmañkun. Ude täñjiri imaka kudup u gämotninken itkañ.

⁷ Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänañ komeñi komeñi kuñat täkañ u kuduptagän äma gämoriken yepmañkunotä itkañ.

⁹ Unita Ekäni Mähemnı, wäpka biñam gäripi gäkñi nıkektä kome kuduptagän intäjukun itak!

† 6:7 Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 †† 6:8 Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27 ‡ 7:1 Sam 31:1, 31:15, 71:1 †† 7:3-4 1Sml 24:11 †† 7:3-4 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 ††† 7:6 Sam 35:23, 94:2, 138:7 ††† 7:7 Sam 22:27 § 7:8 Sam 26:1, 43:1, 98:9 §† 7:9 Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23

§†† 7:10 Sam 18:2, 18:30, 97:10-11 §† 7:11 Sam 50:6, 90:9 §†† 7:12 Lo 32:41-42 §† 7:13 Sam 18:14, 45:5 §† 7:14 Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 §§† 7:15 Sam 57:6 §§† 7:16 Sam 140:9-11 §§§ 8:1 Sam 113:4, 148:13 18 8:2 Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27 19 8:3 Sam 111:2 20 8:4 Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 21 8:6 Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8

Anutu täño kudän siwoji unita bänep täga man

9 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduptä api ganiñoret täñpet. Täñpäñ näk ämawebe gäkä piä tägağämän täk täyan unita api yäwet täñpet.

2 † Täñkañ Anutu ärowani, näkä nadän gamiñpäñ ore-toret kap tenpäñ wäpka biñam api yäpmäñ ärok täñpet.

3 Gäkä täñkentän namikta äbänjiri iwanayetä gabän umuntañ metänpeñ kuk täkañ. Metänpeñ kuñkä mañ-däpmpäñpäñ kumäk täkañ.

4 Täñpakañ yäpmäñ danik piä täk täyan uwä si-woñigän täk täyan. Täñkañ näkño manna yäpmäñ daniñpäñ momika nämo yän yänjäreñ namiñkun.

5 †† Gäk guñ äbot äbori äbori nämo nadän gamik täkañ u yeberpäñ äma wakiwaki u kumän däpmpäñ moreñkun. Täñjiri ämawebetä äma udewanita api guñ täneñ.

6 Bureni, iwaniye wañkuño ubayän. Inide ude api it-neñ. Gäk unitäño yotpärare yäpi wañkuño unita ämawebetä kome unita tängguñ tänpäñ nämoinik api nadäneñ.

7 † Täñpakañ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäp-mäñ ärowek. Uwä intäjukun-inik itkañ ämawebe yäp-mäñ danikta pidäm täyak.

8 †† Täñpäñ kudän siwoji terak api yäpmäñ daniwek. Ude täñkañ ämawebe kuduptagän iniken nadäk si-woji terak api yabän yäwarek.

9 †† Ekäni uwä eñi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta täñpäwak täñpäñä, äma u Ekäniken päñku täga irek.

Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päñku irek.

10 ††† O Ekäni, äma gäk gabän tarek täkañ u kubä mäde nämoinik ut imiñkuno unita ämawebe mebärika nadäwä tarek täkañ uwä gäkä terakgän api yengämä peneñ.

11 ††† Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken in-täjukun itkañ yabän yäwat piä täk täyak u wäpi biñami iniñoret täkot!

Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yänahänpäñ yäwet täkot.

12 § Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkañ unitäño konäm gerata juku penpäñ nadän yämik täyak. Ude täñpäñ äma netätä komi u yämik täkañ unita kowata täñpäwak täñ yämik täyak.

13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadän namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikañ ño yabä!

Kumän-kumän dubiniken itat ño nämaguri äneñi täga kañ iral!

14 §† Ude täñpayän täno uwä näk päñku Jerusalem nanik ämawebe injamiken itkañ wäpka api ganiñ or-eret!

† 9:2 Sam 5:11, 83:18 †† 9:5 Lo 9:14; Snd 10:7 † 9:7 Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 †† 9:8 Sam 96:13, 98:9 †† 9:9 Sam 37:39, 46:1, 91:2 ††† 9:10 Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14 ††† 9:11 Sam 107:22 § 9:12 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5 §† 9:14 Sam 13:5, 20:5, 35:9

Ba waki keriken nanik nämagurayän täyan unita oretoret pähap nadänpäñ wäpka api yäpmäñ ärowet. 15 §†† Täñpakañ äma guñ äbotken naniktä nintä ärikta awañ äneñkuño upänkañ ini-tägän awañi gänañ äriñkuñ.

Nin nipmäñjitta buñep täñkuño upänkañ buñep iniken unitä yepmäñjtkuk.

16 §† Bureni-inik, Ekänitä äma täño täktäki, kudän si-woji terak yäpmäñ daniñpäñ kowata yämik täyak. Täñjirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyänjuppäñ täñpäwak täñ yämik täkañ.

17 §†† Äma waki komeni komeni Anututa nadän äwaräkuk täk täkañ unitäño komeniwä kumbani kome ubayän.

18 §† Täñpakañ ämawebe tuñumi nämo, täñbute-bute täñpaniwä Ekänitä jop yabän äwaräkuk nämo täk täyak.

Nämo, äma bäräpi nitek udewani bureni-inik api täñkentän yämek.

19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabänjiri kome ämatä ärowani täñ gamineñtawä! Äma nämo nadän gamik täkañ u kudup yepmañpikañ gäkño man piäken kañ irut. Täñpäñ unitäño täktäki kañ yäpmäñ dani.

20 §† Ekäni, ude täñjiri kañ umuntawut. Kehäromika ude yäwoñjäreñjiri inita nadäwä äpani-inik kañ täñput.

Äma waki täñpani u Anututä kehäromini täga yäpmäñ äpek

10 Ekäni, komi butewaki ahän namiñjirän gäk imata nepmañpeñ päñku käbop itan?

2 §†† Ekäni, äma waki täñpanita nadä! U ärowani täñpäñ äma jopi jäwäri iwan täñ yämiñpäñ däp-mänpäñ yäwat-kirek täkañ u nämo nadätan?

3 §§† Äma waki täñpani uwä iniken bänepi täño gäripi ugän iwatpäñ ärowani täk täkañ. Moneñ tuñumta nadänjariñpäñ täñpäñ Ekäni mäde ut imik täkañ.

4 §§§ Äma udewanitä nin ärowani yänpäñ Anututa nämoinik nadän imik täkañ. Nämo, Anututa nadäwä nämoinik itak bumik yän nadäk täkañ.

5 18 Täñpäñ äma udewani tuñum pähap ikek itkañ kome terak säkgämän it täkañ. Upänkañ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täñpäpäñ gäkño бага man-ta nadäwä äpani täk täkañ ba iwaniyeta udegän yänjäreñ yäwet täkañ.

6 19 Täñpäñ bänepitä ñode nadäk täkañ; Imaka kubäta nin täga nämo täñpäñ waneñ. Nin tägagän api itne yän nadäk täkañ.

7 20 Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämañ kuk täkañ. Meberitä jop manman, umun man ba täñpäwak man yäk täkañ.

§†† 9:15 Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 §† 9:16 Kis 14:31; Snd 5:22 §†† 9:17 Jop 8:13; Sam 50:22 §† 9:18 Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 §† 9:20 Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 §§† 10:2 Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 §§† 10:3 Sam 94:4; Rom 1:32 §§§ 10:4 Sam 14:1-2, 53:1 18 10:5 Sam 12:5; Ais 26:11 19 10:6 Ais 56:12; Rev 18:7 20 10:7 Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14

^{8 † †} Tənpən kədet morəkken kəbop itpən əmə siwəni ba əmə kehəromini nəmə, jop nadən dəpmək təkan, aŋ komitə kəbop itpən tom dəpmək təkan ude.

¹⁰ Əmə wakiinik tənpəni uwə əmə jəwəri u jiraŋ yən nadənkaŋ yeŋ yəwat pəpmo yepmaŋpən ərowani təŋ yəmik təkan.

^{11 †} Təŋkaŋ bənəpitə ɳode yək təkan; Anutu u ninta guŋ tənpən dapuri təŋpipik təŋkuko unita nin nəmə nibək təyak yək.

¹² O Ekəni, gək akuŋpən əmə waki tənpəni unita kowata yəmi! Təŋkaŋ əmə kehəromi paorani ninta guŋ təwentawə!

¹³ Anutu, əmə waki tənpəni imata gək ganiŋ wərət təkan? ɳode uwə jop nadək təkan; Kowata nəmə api nimek!

^{14 † †} Upənkaŋ Ekəni, gək əmə kədet waki tənpəni u yabək təyan. Əmə udewanitə komi niniŋirə nibən əwarəkuk nəmə tək təyan.

Unita əmə kehəromini nəmə, gəkə təŋkentən nimi yəŋpən gəkgən gabən tarek təkan. U imata, gək kubə-təgən əmə jopi jəwəri təŋkentən yəmik təyan.

¹⁵ Unita Ekəni, gəkə əmə waki tənpəni təŋo kehəromi yəyoməgatpən kowata komi kaŋ yəmi!

^{16 † †} Ekəni gək intəjukun-inik it yəpmən pənku pen api it yəpmən ərowen, paot-paotka nəmə.

Unita əmə gəka nəmə nadən gamik təkan u yəwat kireŋpewi kaŋ kuŋtəŋpə kut!

^{17 † †} Ekəni, gək əmə jəwəri təŋo yəŋpik man nadən yəmiŋpən bənəpi təŋ-təpənəŋ yəmiŋiri səkgəmən api itneŋ.

^{18 † †} O Ekəni, ironi kodənjanikət əmə bərəpi nadəwani unitəŋo yəŋpik man nadən yəmiŋpən komi nadək təkan u dətəreŋ yəmik təyi.

Ude təŋiri komeŋ əmata əneŋi nəmə api umuntəneŋ!

Əmə kubətə Anututa nadəkinik təŋkuk

11 ^{5 †} Umuri kubə ahən naminjirən Ekənitə watə it namən yəŋpən uken kuk təyat.

Unita notnapak, imata guŋtə-yəŋ ɳode nəwətan? Ai! Metəŋpeŋ ku! Əmə waki tənpənitə əmə siwəni dəp-məkta bipməŋ uraniken kəbop itkaŋ kuwek gwəjjikaŋ u nəmə yabətan? Gək barak umuritə-yəŋ metəŋpeŋ pom udu ku! yəŋ man ude imata nəwətan?

^{3 † †} Yəke! Əmə kuduptagəntə kədet siwəni məde ut iməwə əmə siwəni jide təneŋ? Kəwep api metəŋpeŋ kunəŋ.

^{4 † †} Upənkaŋ nəhə nəmə api metəŋpeŋ kwet! Nəmə, Anutu ini kudupi təhaken itkaŋ dapun təŋ itak.

Kunum gənaŋ maŋitkaŋ intəjukun-inik it niniŋpən əmə təŋo təktəki u kuduptagən yabəŋpən-nadək təyak.

^{5 † †} Ekəni ini əmə siwəni ba əmə waki tənpəni yəp-mən danjəpən əmə baga mani nəmə buramik təkan unita kokwawak pəhap api pewən ahən yəmek.

^{6 †} Ude tənpən kədəp mebet komigəmən upən piŋ yabat-pewən komi bumta api nadəneŋ. U imata, kowata udewani yəpməkta biŋam təkan ubayən.

^{7 †} Təŋpəkaŋ Ekəni ini uwə siwəni unita əmə siwəni kuŋaranita gəripi nadək təyak.

Əmə Ekəni təŋo meni jinom iwətpən kuŋat təkan uwə Ekəni iŋami api kəneŋ.

Əmə kubə Anututə təŋkentən imikta yəŋpik man yəŋkuk

12 ^{5 † †} Ekəni, əmə siwəni kubə nəmoinik itak. Ba əmə man bureni yəwani kudup paotkaŋ unita əbə təŋkentən nimisi!

^{2 † †} Əməwebe kuduptagəntə noriye bənəpi ərikta jop təŋyəkəraŋi tək təkan.

³ Unita Ekəni, gək əmə ətu jop yəŋ-yəkəŋtəŋ waki kədet terak yəmagut təkan ba ərowani tək təkan uwə meni teŋpipiŋ yəmi!

⁴ Əmə udewanitə ɳode yək təkan; Nin əmə ətu jop yəŋ-yəkəŋtəŋ imaka yəpməkta gəripi nadək təkamən u təga api yəpne.

Ba man yənayən nadəŋpənə udegən təga api yək təne yək. Ude təŋitna əmə kubətə təga nəmə niniŋ bit-nəwek yəŋ yək təkan.

^{5 † † †} Ude yək təkan upənkaŋ Ekənitə ini ɳode yəyak; Eruk təga! Nək ərewəŋ! Əmatə əmə jəwəri yəpmən əpəŋpən komi piə yəmiŋirə yəŋkəhən-kəhən yəŋ itkaŋ u nadətat.

Əreŋpən səkgəmən itta gəripi nadək təkan u təŋkentən yəmiŋira udegən api itneŋ yək.

^{6 18} Əməwebe, in nadəkaŋ? Ekənitə təŋkentən nimikta man kehəromi yəŋkuko uwə man bureni-inik yəŋkuk. Man yək təyak u siliwa mobə kədəpken iŋjəpewə koda-ki paki-inik əworek təkan udewani.

^{7 19} Unita Ekəni, watə səkgəmən kadəni kadəni it niniŋiri iwəntə nidəpneŋtawə.

^{8 20} U imata, əmə waki bəmopiken itkamən. U kudup kədet wakita təgagəmən yəŋ nadək təkan.

Əmə kubə Anututə əneŋi nadən imikta yəŋpik man yəŋkuk

13 ²¹ Ekəni, kadəni jidegən əneŋi api nadən namen? Gək nəka məde kadəni kəroni api ut namen ba? Kadəni jidegən nadən naminjiri iŋamka əneŋi api gabəwet?

² Kadəni jidegən bərəpina ɳo api ketəreŋ namen? Butewaki pəhap nadən itat ɳo kepma bipani jide nadən yəpmən kuŋira api paot namek? Kadəni jidegən təŋkentən naminjiri iwanaye gəmoriken nəmə api iret?

† 10:8-9 Sam 17:11 †† 10:8-9 Sam 17:12 † 10:11 Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 †† 10:14 Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 †† 10:16 Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 ††† 10:17 Kis 22:23; Sam 9:12 ††† 10:18 Sam 82:3; Ais 11:4 § 11:1-2 Sam 2:12, 121:1 §† 11:1-2 Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 §†† 11:3 Sam 87:1, 119:152 §† 11:4 Mai 1:2; Mat 5:34

§†† 11:5 Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 §† 11:6 Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 §† 11:7 Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 §§† 12:1 Ais 57:1; Mai 7:2 §§† 12:2 Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 §§§ 12:5 Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10 18 12:6 Sam 119:140; Snd 30:5 19 12:7 Sam 37:28, 97:10 20 12:8 Sam 55:10-11 21 13:1 Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2

^{3†} Ekäni, gäk näkŋo Anutuna unita yänpik manna ŋo nadäŋ namiŋpän butewaki nadäŋ nami. Tänpän ke-häromi namiŋiri nämo api paoret.

^{4††} Iwanaye yabä kätänjiri nintä irepmikamän yänpän nabäwä maŋ parira oretoret nämo täneŋ.

⁵ Upänkaŋ ude nämo! Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadänpän täŋkentän namayän täyan unita oretoret täŋ gamitat.

^{6‡} Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täŋ namiŋ yäp-män äbuno unita kap tenpän wäpka api ganiŋ oreret.

Äma waki täŋo täktäk

14 ^{††} Äma Anutu nämo itak yän yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi kätänjiri täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.

^{2††} Nadäkaŋ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpän Anutu kaŋ-ahäkta piäni täŋpani udewani ätu itkaŋ ba nämo yän nadänpän yabän ahäkta dapun pärewat täk täyak.

^{3†††} Upänkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmik morenpän kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.

^{4†††} Unita Ekänitä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaŋ näkŋo ämawebenaye uken tänyäkŋatpän kubota täŋ yämik täkaŋ.

Ude täŋkaŋ näkken yänpik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.

⁵ Upänkaŋ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täŋpani unita imaka umuri-inik kubä api ahän yämek.

^{6§} Äma waki uwä äma äpani jopi täŋo piä tawaŋ kaŋkaŋ yäniŋ wärät täkaŋ. Upänkaŋ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.

^{7†} Eruk, Isrel ämawebe täŋkentän yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kaŋ pewän äbän yän nadätat. Ekänitä ude täŋjirän äneŋi säkgämän itnayän täkamänken uken oretoret pähap api nadäne!

Kädet siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak

15 ^{†††} Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käronji täga it yäpman ärowek?

^{2††} Eruk, nadätat, äma ŋodewanitä Anutu injamiken täga it yäpman ärowek;

Äma, Anutu täŋo manta gäripi nadänpän kädet siwoŋigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniŋän yäk täŋpani u.

^{3†††} Äma udewanitä noriye täŋo wäpi jop man terak nämo yäpman äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nä-

† 13:3 Jem 4:15 †† 13:4 Sam 25:2, 35:19, 38:16 ‡ 13:6 Sam 116:7, 119:17 ††† 14:1 Sam 10:4, 53:1 ††† 14:2 Sam 33:13, 102:19 ††† 14:3 Rom 3:10-12 †††† 14:4 Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 § 14:6 Sam 9:9, 142:5 †† 14:7 Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1 †††† 15:1 Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 †† 15:2 Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 ††† 15:3 Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20

mo täŋ yämek. Ba äboriye bämopiken yän-yäkŋarani man kubä nämoinik yäwek.

Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.

^{4†} Äma udewanitä äma wakiwaki täŋpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ unitagän oraŋ yämik täyak.

Äma udewanitä imaka api täŋpet yän yäwani ugän iwatpän täk täyak. Iniken mani u iwatpän täŋjirän bäräpi mebäri mebäri ahän imäpän waweko upänkaŋ gwäk pimiŋpän mani ugän iwatpän täŋpek.

^{5†} Äma udewanitä kädet siwoŋi ŋode täk täyak; Äma ätuta moneŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Kowata kämi kaŋ namut yäk. Eruk ude yäwerekopän kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmipän nämo.

Tänpän äma udewanitä man käbeyäken man bureniŋän yäwek. Tänpäkaŋ äma ätuwä noriye manken yepmaktä jop manman yäk täkaŋ. Upänkaŋ äma siwoŋitä kädet udewaniwä nämoinik täŋpek.

In nadäkaŋ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo täkaŋ.

Äma kubätä Anututä nadäŋ imikinik täk täyak

16 ^{†††} Anutu, näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!

² Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkŋo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaŋ u gäkŋo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaŋ yän iwetkut.

^{3†††} Ämawebe Ekänitä nadäkinik täk täkaŋ ude wanikät itta gäripi nadäk täyat.

^{4†††} Upänkaŋ ämawebe mäjo wära nadäŋ yämik täkaŋ uwä komi api nadäneŋ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täŋ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

^{5 18} Imaka imaka päke itkaŋ ŋonitä näka watä nämo it namik täkaŋ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Tänpäkaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwä gäkägän namik täyan.

^{6 19} Gäk watä säkgämän it namiŋiri näk kome terak ŋo gäripi nitek it yäpman äbätat. Näk imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

^{7 20} Unita Ekänina wäpi biŋam yäpman akutat. Imata, uwä kädet siwoŋi kuŋatta nepmäŋit näwat täyak. Tänpän bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoŋi näwetpän näwoŋärek täk täyak.

^{8 21} Tänpäkaŋ Ekänitä guŋ tänpän nämo kuŋat täyat. Nämo, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubäta tänyäkŋat-pewän umuntanpän täga nämo kwaiwet.

^{9 22} Unita bänepna pidäm täŋjirän oretoret pähap nadäk täyat. Tänpän imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.

† 15:4 Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 †† 15:5 Lo 16:19; Eze 18:8 ††† 16:1 Sam 7:1, 17:8 †††† 16:3 Sam 101:6, 119:63 †††† 16:4 Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38 18 16:5 Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 19 16:6 Jer 3:19 20 16:7 Sam 73:24, 77:6 21 16:8 Sam 27:8, 73:23 22 16:9 Sam 13:5, 30:12, 108:1

¹⁰ † Tānpākaŋ Ekāni, gāk watā sākgāmān it namik tāyan. Ude tānjiri nāk kumāŋ-kumāŋ komeken nāmo api kwet. Gākŋo piä āmaka tāga nāk, nabāŋ āwarākuk tānjiri kumāŋpāŋ jop nāmo api parawet.

¹¹ †† † Tāŋkaŋ gākŋa-tāgān kādet gāripi nadāk tāyan u nāwoŋārek tāyan.

Tānjiri gāk dubikaken itkaŋ bānep oretoret terak kuŋat tāyat uwā tārek-tāreki nāmo!

Āma kubā Anututā watā it namān yāŋpāŋ gera yāŋkuk

17 Ekāni, gākken gera yānjira nadāŋ namisi! Kādet siwoŋi iwat tāyat unita nadāŋ bārāpna gākken yāpmāŋ ābānjira tāŋkentāŋ nami. Gāk yāŋgākŋatta nāmo yāyat unita yāŋapik manna ŋo nadāŋ namisi.

² Nāk nadātat, dapunka pāraŋi-inik unita kudān siwoŋi u kudup kaŋpāŋ nadāwi tārek tākaŋ. Urita iwan iŋamiken āma siwoŋi yāŋ api yāŋtāreŋ namen.

³ †† Bānep nadāk-nadākna kudup kawi tārek tāyak. Bi-pani bipani nabāŋpāŋ-nadāk tāyanken nadāk waki kubā nāmo kaŋ-ahāk tāyan. Imata, nāk man waki, āma ātutā yāk tākaŋ ude nāmo yāk tāyat.

⁴ Gākŋo man ugānpāŋ buramiŋpāŋ āma tāŋpāwak kādet kudān unita māde ut imik tāyat.

⁵ †† Gākŋo kādet siwoŋi nāmo irepmitpāŋ wari wari ugān iwat tāyat.

⁶ O Anutu, gākken yāŋapiŋira nadāŋ namik tāyan. Urita apiŋo gākken gera yākgān tānjira juku peŋpāŋ nadāŋ namisi.

⁷ ††† Dubikaken irira iwanayeta yāŋpāŋ watā sākgāmān it namik tāyan unita Anutu, nadāŋ namikinik tāk tāyan u kwawak pewi ahāwāpāŋ iwan keriken nanik nāmagut.

⁸ ††† Dapunka mujipta watāni it tāyan udegān nāka watā it namisi. Āma waki tāŋpanitā nāk nutta itg-wājineŋo udetā nāmagut pāŋku jirokka gāriŋ kābop nepmaŋsi.

¹⁰ † Āma udewani āma ātuta butewaki nāmo nadāŋ yāmik tākaŋ. Meni jinomkenā gup yāpmāŋ ārokārok man unitāgān abāk tākaŋ.

¹¹ U nāwarān tāŋkā nabāŋ ahāŋpāŋ nutta yewa tākaŋ. Ude tāŋkaŋ nāk tāŋpāwakta pidām taŋpāŋ itkaŋ.

¹² Aŋ āgwāri tom yenayāŋ pidām taŋpāŋ it tākaŋ ude nāk neŋpāŋ kwinit āwatta nabāŋ nawat itkaŋ.

¹³ Urita Ekāni, ābi! Ābā tāŋkentāŋ namiŋpāŋ iwanaye dāpmāŋ yāwat kireŋpāŋ unitāŋo kehāromini yāpmāŋ āpāsi. Pāip bohamka u yāpmāŋ pābā āmik tāŋpāŋ āma waki keriken nanik nāmagut.

¹⁴ Bureni Ekāni, āma kome terak ŋo imaka tāpuri kubāta nāmo wāyākŋek tākaŋ u keriken nanik nāmagut. Komi piä yāmikta yāwani yāŋ yāmiŋkuno u yāniŋ kiresi. Komi piä uwā yeritā yerita pen kaŋ yāniŋ kire!

† 16:10 Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 †† 16:11 Sam 36:7-8, 43:4 † 16:11 Apos 2:25-28 †† 17:3 Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 †† 17:5 Sam 119:133 ††† 17:7 Sam 31:21 ††† 17:8-9 Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37 † 17:10 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7

¹⁵ †† Tānpākaŋ nāhā waki nāmo tāŋpani unita kāmi gākāt kowat kawān bureni api tāde. Tāŋkaŋ dāpmon terak naniktā akuŋpāŋ dubinaken itan yāŋ nadāŋpāŋ bānep oretoret pāhap tokŋek api nadāk tāŋpet.

Devitā iwaniye yārepmiŋpāŋ oretoret tāŋkuk

Ekānitā Devit, Sol ba iwaniye ātu kerit terak nanik imagurānpāŋ kap ŋo teŋkuk.

18 O Ekāni, gāk nākŋo kehāromina unita gāka gāripi pāhap inide kubā nadātat!

² ††† Gāk nākŋo watā āmana, mobā yewa ude it nami-tan. Bureni, Anutunatā ude tāŋkentāŋ namiŋirān gup-na koreŋpāŋ sākgāmān it tāyat.

U kurepā ude itpipiŋ namik tāyak. Urita itkentāŋ namiŋirān iwantā tāga nāmo nutneŋ.

³ Nāk Ekāniken gera yānjira nadāŋ namiŋpāŋ iwan keriken nanik nāmagut tāyak. Urita Ekāni iniŋ orera!

⁴ †† Kumāŋ-kumāŋ tāŋo yentā kwasikotpāŋ nepmaŋkuŋ. Tāŋpāwak tāŋo kehāromitā nāk uwāk taŋpāŋ nepmaŋkuk.

⁵ Bureni, kumbani kome tāŋo yentā pādāt tāŋpāŋ nepmāŋ irirān awaŋtā nāk nepmāŋitta buŋeptā-yāŋ it-sāmbuk.

⁶ ††† Upāŋkaŋ bārāpina u gānaŋ Ekāni Anutuna uken tāŋkentāktā gera yāŋkut. Tāŋkentāktā ude yānjira ini kudupi yotken itkaŋ gera kotākna ba konāna butewaki-na nadāŋ namiŋkuk.

⁷ Nadāŋ namiŋirān kome bārom tāŋpāŋ kwaiŋkuk. Jop puniŋān nāmo, mebāriken umu imaka, kwaiŋkuk.

U imata, Anututā iwanayeta kokwawak nadāŋirān ude uwā ahāŋkuk.

⁸ Iŋami gāriŋ gānaŋ nanik gupe yāŋ tāŋpāŋ āpuŋ. Tāŋpāŋ meni gānaŋ nanik tāŋpāwak kādāp mebet gāyek ikek aŋeŋ tāŋpāŋ abuŋ.

⁹ Ude tāŋkaŋ kunum yāpmāŋ weŋpewān kukŋi kukŋi kuŋirān gubam kubiri pāhap terak yeŋtāŋ āpuk.

¹⁰ †† U imaka kunum gānaŋ nanik piri nīkek uterak maŋitkaŋ ukeŋode āpuk. U bārāŋek-inik āpuk, mānit tāŋo piri māmā terak yāŋ.

¹¹ U bipmāŋ uraniŋpāŋ tek ude uwāk tāŋkuk. Gubam tobori tobori ume nīkek it gwājiŋ imiŋkuŋ.

¹² Kādet tāwit imikta yāpātā gubam kubiri u gānaŋ madāŋ kireŋtāŋ ābānjirān mim ba kādāp mebet kome terak maŋkuŋ.

¹³ Tāŋpākaŋ Ekānitā iromaŋtā-yāŋ kunum gānaŋ kārakŋeŋirān Ekāni Ārowani-inik unitāŋo man kotāk nadāŋkuŋ.

¹⁴ Tāŋkaŋ aŋini yāpā ude, gwājiŋ tāŋpāŋ ābānjirā iwaniye āmet tāŋpā kuŋkuŋ.

¹⁵ Ekāni kokwawak tāŋpāŋ iwaniye yabāŋ yāŋpāŋ yabāŋ kārakŋeŋkuk-ken gwāgu pāhap kawuk taŋjirān kome mebāri kwawak patkuk.

¹⁶ Ude tāŋpāŋ Ekānitā punin unu naniktā nāk nepmāŋitta kewatpāŋ ume gwāgu kārōŋiken nanik wādāŋpāŋ nepmaŋkuk.

†† 17:15 Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 ††† 18:2 Hib 2:13 †† 18:4 Sam 116:3 ††† 18:6 Jna 2:5-7 †† 18:10 Sam 104:3

¹⁷ Bureni, äma näka kokwawak tänpäni, kehäromini näkä yärepmitnaŋi nämo u keriken nanik nämagutkuk.

¹⁸ Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayän tänjirä Ekänitä itpipiŋ namiŋkuk.

¹⁹ † Wakiken-inik itkuro upänkaŋ bänepna gämäni-inik yän nadänpän unita wakiken nanik nämagutkuk.

²⁰ †† Ekänitä näk kädet siwoŋi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak. Näk momina nämo unita iron täŋ namik täyak.

²¹ Näk Ekäni Anutuna unita mäde nämo ut imiŋpän unitäŋo бага mani buramiŋpän iwat täyat.

²² Baga mani kudup iwatpän unitäŋo man käderi kubäta peŋawäk nämo täk täyat.

²³ U iŋamiken momina nitek nämo it täyat. Waki kubä täŋpet yänpän nadänjit nadänjit kuŋat täyat.

²⁴ † Iŋamiken näk momina nämo, siwoŋi kuräki-inik kuŋat täyat unita gwäki säkgämän udegän namik täyak.

²⁵ †† Unita Ekäni, ŋode nadätat; Äma nadän gamiklinik tänpän nämo gepmak täkaŋ unita kowata udegän nadän yämiŋpän oraŋ yämik täyan.

Tänpän äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unita kudän siwoŋigän täŋ yämik täyan.

²⁶ Tänpän äma bänep paki kuräki-inik kuŋat täkaŋ unita kudän tägagän täŋ yämik täyan. Täŋkaŋ äma waki täk täkaŋ unita iwan täŋ yämik täyan.

²⁷ †† Tänpäkaŋ ämawebe äpami kuŋat täkaŋ u täŋkentän yämik täyan. Täŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani tänpäpän kuŋat täkaŋ u mäyäk yämik täyan.

²⁸ ††† Ekäni, bipmäŋ urani näk uwäktän äyänjutak u iwat kirekta topän ijiŋ-yäŋeŋ namik täyan.

²⁹ Bureni, kehäromi namiŋiri iwanaye täga dämpänpän yawat kirewet. Ba unitäŋo kehäromi täga yäp-män äpet.

³⁰ ††† Unita ämawebe, ŋode yänjira nadäwut; Yawe Anutu ŋowä täktäki säkgämän, man yäk täyak u bureniŋän ahäk täkaŋ.

Uwä äma watä it nimän yän nadänpän uken kuk täkaŋ unita kurepä ude it yämik täyak.

³¹ † Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gäarak itpäŋ täŋkentän nimik täyak.

³² †† Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuŋat-kuŋatnaken watä säkgämän it namik täyak.

³³ ††† U tägaken ba geŋiken kuŋatta kuroŋna täŋpidäm taŋ namiŋirän kwamäktä-yän pidämigän kuŋat täyat.

³⁴ Täŋkaŋ ämik täkta tänpän-näwoŋäreŋ täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga gwäjiwet.

³⁵ Ekäni, watä it namiŋpän wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtäŋ namiŋpän watä it namiŋiri säkgämän, wäpna biŋam nitek it täyat.

³⁶ †† Gäk kädet säkgämän täwit namiŋiri kuŋat täyatken yewa kwäpän nämo maŋnut täkaŋ.

³⁷ Nämo, iwanaye gwäk pimiŋpän yawat kireŋkä yepmäŋitpäŋ dämpän-äŋan täŋkaŋ it täyat.

³⁸ Täŋkaŋ akukta nämo, bumta dämpänpän yepmaŋpa gämotnaken it täkaŋ.

³⁹ Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi namiŋiri iwanaye täŋo kehäromi yäp-män äpän morek täyat.

⁴⁰ Ba gäkä täŋpewi iwanaye näka umuntaŋpän metänpeŋ kuŋtäŋpä kuk täkaŋ. Bureni, äma kokwawak täŋ namik täkaŋ u täŋpawak täkaŋ.

⁴¹ Ude täŋjira täŋkentäktä konäm gera täk täkaŋ upänkaŋ kubätä nämo täŋkentän yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkaŋ upänkaŋ kowata nämo yäniŋ-yäk täyak.

⁴² Nämo, näk yeŋ kokoyän-pewa keŋkeŋ äworeŋirä mänittä piän äreyän tänpän kuk täkaŋ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeŋtäŋ kuk täyat.

⁴³ Bureni Ekäni, äma äbot peŋawäk tänpäni u keriken nanik nämagutpäŋ guŋ äbot yabän yäwatta iwoyänpän nepmaŋkun.

Ude täŋjiri äma bian nämo nadänkuro u apiŋo näkŋo watä piä ämanaye ude itkaŋ.

⁴⁴ Tänpän man yänjira äma kubäken naniktä umuntaŋpän kwaiŋkaŋ käbop irani uken nanik kwawakgän ahänkaŋ gwäjiŋ äpmon namik täkaŋ. Ude täŋkaŋ manna buramik täkaŋ.

⁴⁶ Unita ŋode yäwa; Ekäni itak! Täŋkentäkna iniŋ ore-ruŋ! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäŋo biŋam yänahäwut!

⁴⁷ ††† U imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Tänpän äma äbori äbori täŋo kehäromi yäp-män äpänpän gämotna-kengän yepmak täyak.

⁴⁸ Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täŋkaŋ watä it namiŋiri täŋpawak äma komi komitä nämo nut täkaŋ.

⁴⁹ †† Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yän-tenpän api ganiŋoret täŋpet.

⁵⁰ U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyänkuk. U kehäromi namiŋirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.

U kadäni kadäni nadän namiklinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämo api nadän yämik täŋpek.

Anutu täŋo ket kudän ba meni jinom täŋo biŋam man

19 †† Kunumtä Anutu täŋo wäpi biŋam jidewani yän u kwawak pewän ahäk täkaŋ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keru kudän säkgämän-inik u kwawak niwoŋäreŋ täkaŋ!

² ††† Kepma kubäkubätä yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ pen yänahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.

³ Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yänjirän jukunintä nämo nadäk täkamän.

⁴ ††† Upänkaŋ biŋam man yänpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuŋ morek täyak.

† 18:19 Sam 31:8, 118:5 †† 18:20 1Sml 24:19 † 18:24 1Sml 26:23 †† 18:25 Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 †† 18:27 Sam 101:5; Snd 6:17 ††† 18:28 Jop 29:3 ††† 18:30 Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 † 18:31 Lo 32:31, 32:39; 1Sml 2:2; Ais 45:5 †† 18:32 Sam 91:2 ††† 18:33 Lo 32:13; Hab 3:19 †† 18:36 Snd 4:12

††† 18:47 Sam 94:1 †† 18:49 Rom 15:9 †† 19:1 Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20 ††† 19:2 Sam 74:16, 139:12 ††† 19:4 Rom 10:18

Tänpäkaŋ kunum terak Anututä eni kubä edap dapurita täŋ imiŋkuk.

⁵ Täŋkuko unita edap dapuritä ŋode täk täyak; Äma gubaŋi kubätä webeni käwayäŋ oretoret terak eni gänaŋ naniktä äpämaŋ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräŋekta pidämtak täyak ude täk täyak.

⁶ † Edap dapuri u pom kukŋi kända naniktä abämaŋ kumaŋ kukŋi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäŋo ägonita käbop täga nämo irek.

⁷ †† Tänpäkaŋ Ekäni täŋo бага man uwä siwoŋi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täŋ-kodaktak täyak. Täŋkaŋ Ekäni täŋo man unita nadäŋitna bureni-inik täk täyak. Unitäŋo man kubä pära nämo täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk taŋi Anutuken nanikpäŋ yämik täyak.

⁸ † Täŋjirän Ekänitä man tägagämän u yänpäŋ niwoŋäreka täŋjirän oretoret täk täkamäŋ. Täŋkaŋ Ekäni täŋo man kädēt u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki tänpiräreka tak täyak.

⁹ †† Tänpäkaŋ Ekäni oraŋ imikimik kädēt u kädēt säkgämän. U tärek-täreki nämo it täyak. Tänpäŋ Ekänitä ini kädēt nintä iwatpäŋ täkta yänpäŋ niwet täyak u siwoŋi bureni-inik.

¹⁰ †† Ekäni täŋo man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkäna! Uwä gäripi-inik, tom gakŋi täŋo gäripini irepmit moretak.

¹¹ ††† Bureni Ekäni, gäkŋo man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buramiŋpäŋ iwat täkaŋ uwä kowata täga ahäŋ yämik täkaŋ.

¹² ††† Upäŋkaŋ Ekäni, äma kubätä iniken momi kudup-tagän täga nämo kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ. Unita momi ätu käbop itkaŋ unita nämo nadätat u ärut nami!

¹³ § Ärut namiŋpäŋ watä it namiŋiri momi nadäŋ parit wari täŋpetawä! Ude nämo täŋ namiwä momi unitä intäjukun täŋ namiŋirän unita watä piä täŋ imetta! Unita watä ude it namiŋiri siwoŋi-inik itkaŋ gäk mäde ut gawettawä.

¹⁴ †† Tänpäkaŋ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täŋkentäk ämana bureni! Unita näkŋo gäripna taŋi uwä ŋode yäŋahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kaŋ kawi tägawut yäŋ nadäk täyat.

Äma kubätä intäjukun ämata yänpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

20 Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayäŋ täno uwä, Ekäni, Jekop täŋo Anututä täŋkentäŋ gamiŋpäŋ watä it gamik täyon!

² Anutu u Saion komeken itak. Itkaŋ ini täha gänaŋ nanik täŋkentäk täga ganiŋ kirek täyon.

³ Iniŋ oretta gupe käbäŋi nitek ijiŋ imayäŋ täno ba bänep tägata bänep iron peŋ imayäŋ täno unita gäripi nadäŋ gamik täyon.

† 19:6 Sam 113:3 †† 19:7 Sam 119:130 † 19:8 Sam 12:6, 36:9, 119:128 †† 19:9 Sam 119:138, 119:142 †† 19:10 Sam 119:72, 119:103, 119:127 ††† 19:11 Sam 17:4 ††† 19:12 Sam 40:12, 51:1-2, 90:8 § 19:13 Sam 18:32, 25:11, 119:133 §† 19:14 Sam 18:2, 31:5, 104:34

⁴ †† Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiŋ kirek täyon. Ba täŋkentäŋ gamiŋjirän nadäk-tawaŋ pewayäŋ täno u bureni säkgämän kaŋ ahäwän!

⁵ † Ude täŋkentäŋ gamiŋjirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täno uken nin oretoret pähap täŋpäŋ Anutunin api iniŋ oretne! Tänpäkaŋ Ekänitä yäŋapik manka kudup nadäŋ gamik täyon.

⁶ Eruk, näk nadätat! Ekänitä intäjukun äma ini iwoyäŋpäŋ tewani u täŋkentäŋ imik täyak. U kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mani nadäŋ imik täyak. Täŋkaŋ keri kehäromitä täŋkentäŋ imiŋjirän iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyak.

⁷ †† Tänpäkaŋ äma ätu ämik täŋo tuŋum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi täk täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä Ekäni Anutunin unitäŋo kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ.

⁸ Äma udewani täŋo kehäromi kudup paoräkaŋ api maŋ-patäbotneŋ. Upäŋkaŋ ninä akuŋpäŋ kehärom taŋpäŋ api it yäpmäŋ kune.

⁹ Ekäni, gäkken gera yänayäŋ täkamäŋken uken nadäŋ nimiŋpäŋ intäjukun ämanin täŋkentäŋ imiŋjiri iwaniye täŋo kehäromi kudup kaŋ yäpmäŋ äpäŋ morewän!

Isrel täŋo intäjukun ämata Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

21 Ekäni, intäjukun ämata kehäromi imiŋjiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋ moreŋkuko unita oretoret täk täyak.

² Imaka bänepitä gäripi pähap nadäŋpäŋ unita gäkken yäŋapiŋkuko u imiŋkun.

³ Gäk not täŋ imiŋpäŋ iron taŋi täŋ imiŋkun. Täŋkaŋ wäpi biŋam kwawak niwoŋäreka gwäpä golpäŋ täŋpanipäŋ ähäť imiŋkun.

⁴ † U irit käronji itta gäkken yäŋapiŋkuko u nadäŋ imiŋjiri udegän kadäni käronji it yäpmäŋ abukotä pen api it yäpmäŋ ärowek.

⁵ Täŋkentäŋ imiŋjiri iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita wäpi biŋam ikektä taŋi itak. Wäpi biŋamkät kehäromi u gäkŋa imiŋkun.

⁶ † Gäk iron pähap täŋ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmäŋ ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap täk täyak.

⁷ †† O Ekäni täŋpämerek mähemi, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak. Gäk nadäŋ imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.

⁸ Ude täŋkaŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamani u kuduŋtagän yäpmäŋ äpäŋpäŋ gäkŋa gämotka-kengän api yepmaŋpen.

⁹ ††† Tänpäkaŋ Ekäni, gäkä kwawak ahäwayäŋ täyanen uken kädäp mebet taŋitä imaka imaka ijiŋpewä paot täkaŋ ude iwan u kudup api däpmäŋ paoren. Bureni, kokwawak taŋi nadäŋ yämiŋpäŋ däpmäŋpäŋ kädäptä kudup ijiŋpewi api paotneŋ.

§†† 20:4 Sam 21:2 §† 20:5 Sam 9:14, 60:4 §†† 20:7 Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1 §† 21:4 Sam 61:5-6, 91:16 §† 21:6 Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28 §†† 21:7 Sam 16:8 §†† 21:9 Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1

¹⁰ Tānjiri unitāņo yeri kubā nāmo api irek. Nāmo, u kuduhtagān api dāpmāņ morewen.

¹¹ † Āma udewanitā waki tāņ gamikta yāņpāņ-nadāk tāk tākaņ upāņkaņ tāga nāmo tāneņ.

¹² Nāmo, kuwek gwājiņpewi yāwarirān api metāņpeņ kuņeņ.

¹³ O Ekāni, gāk kehāromika nīkek unita wāpka biņam kap terak ganiņoret yāpmāņ api kune!

Āma kubā komi nadāņpāņ Anutuken konām gera tāņkuk

22 †† Anutuna, Anutuna, imata nepmaņtan? Imata ban itkaņ konām kähānna nāmo nadāņ namitan?

² † Wāra! Anutuna, nāk kepma konām kähān yāņira kowata nāmo naniņ yāk tāyan. Ba bipani udegān ehutpāņ gākken gera yāņira nāmo nadāņ namik tāyan.

³ Upāņkaņ nāk nadātāt; Gāk Anutu kudupi intājukun iriri Isrel naniktā gāk wāpka yāpmāņ akuk tākaņ.

⁴ †† Tāņpāņ bian ābekniye oraniyetā irit kuņat-kuņari gāk ketka terak peņpeņ kuņarirā tāņkentāņ yāmik tāņkunonik.

⁵ Uwā gākken yāņapiņirā iwan keriken nanik yāmagut tāņkunonik. Tāņjiri gāka nadākinik tāņ gamiņirā nadākiniki jopi nāmo tāņkuk.

⁶ †† Upāņkaņ nāhā imaka jopi ude. Nāk āma nāmo! Āmawebetā nabāņirā āpani tāņpākaņ yāņārok nāwerit iņam tāņ namiņit tāk tākaņ.

⁷ ††† Tāņpāņ nabāņ māgayāņit mebet ogāt nārenjit tāk tākaņ.

⁸ ††† Tāņpāņ sāra ņode nāwet tākaņ; Ekāniken gera yāņjiri kāwep tāņkentāņ gamayāņ yāk. Gāka gāripi nadāņpāņā imata nāmo gāmagut tāyak? Man ude nāwet tākaņ.

⁹ § Anutu, gākā bian meņ koki gānaņ nanik tāņpewi ahāņkut. Nāk nonoņ naņ parira gākā tāņkentāņ namiņkun.

¹⁰ †† Gāk nākņo Anutu. Gāka nadākinik tāk tāyat uwā meņtā bāyāņpāņ nepmaņkukken unitā pen it yāpmāņ ābātāt ņo.

¹¹ ††† Unita apiņo nepmaņpentawā! Bārāpi ahāņ nami-tak ņonita nāk tāņkentāktā kubā nāmo! Unita gāk ban nepmaņpeņ kweno.

¹² Iwantā bulimakau komitā āma yāwat-kirek tākaņ ude nāwat-kirek tākaņ. Burimākau kehāromi Basan komeken nanik udewanitā-yāņ nāk yewa tāk tākaņ.

¹³ Aņ komitā tom yenayāņ yabāņ kārakņeņpāņ meni aņek tākaņ ude iwantā nāk ude nenayāņ tāk tākaņ.

¹⁴ †† Tāņpākaņ kehāromina kudup paotak, ume piwā kwākaņ kome terak pāņku paot tākaņ ude. Tāņpāņ ku-jatna kudup gapun tākaņ. Ba nadāk-nadākna tom gākņi kādāpken pewākaņ mutpāņ paot tākaņ ude tāyak.

¹⁵ ††† Tāņpāņ kotākna kawuk tawākaņ mebetna dārāwān tākaņ. Gāk nabāņ nāwarākuk tāņjiri kum-bayāņ tāyat.

¹⁶ Tāņpāņ waki tāņpani ābot pāhaptā bipmāņ gwājiņpāņ aņtā tom yek tākaņ ude gupna neņpāņ yāp-māņ dākņek tākaņ.

¹⁷ Tāņpākaņ kujatna kwawak parirā nabāņkaņ ore-toret tāk tākaņ.

¹⁸ †† Ba nākņo tek inita yāpmākta nārepmirek-gārep-mirek ude tāk tākaņ.

¹⁹ †† Unita Ekāni, nepmaņpeņ ban kweno. Tāņkentāņ namik tāyan udegān apiņo bārāneņ abāņkaņ tāņkentāņ nam!

²⁰ Gāk āneņi nāmaguriri nutna yākņat tāņpā wawut! Gāk tāņkentāņ namiņjiri āma aņ bumik ņowā kumāņ-kumāņ nutneņo.

²¹ ††† Nāk aņ āgwāri keriken nanik yāyomāgariri tom āgwāri yek tākaņ ude nāk nekta tāņpā wawut!

Tāņpākaņ bulimakau āgwāri itkaņ ņo joņanitā nāput-neņo, Ekāni nāk nāmagut.

²² ††† Ude tāņpikaņ manbiņam gākā tāņ namik tāyan u notnaye api yāweret. Tāņpāņ gāk ganiņ oretta ābot kubāgān itkaņ nākā gākņo wāpka biņam api yāpmāņ akwet.

²³ Eruk nāk ņode yāyat; Anutu tāņo ābot tāņpani in Anutu wāpi yāpmāņ akuwut! Jekop tāņo āboriye in Ekāni oraņ imikot! Bureni, Isrel ābot in, gwājiņ āpmoņ imut!

²⁴ ††† U imata, Anutu uwā āma jāwārita mādē nāmo ut yāmik tāyak. Unitāņo komi nadāwātākita nadāņirān jopi nāmo tāk tāyak. Nāmo inik! U yāņapiņirā nadāņ yāmiņpāņ dubiniken ābāk tāyak.

²⁵ 18 Unita Ekāni, āmawebekayetā ganiņ oretta kābeyā tāņjirā gākņo tāktākkata yāņpāņ kābeyā iņamiken api ganiņoret tāņpet. Bureni, oraņ gamikta gupe kābāņi nīkek ijiņ gamikta yāņkehārom taņkuro u āmawebe gāka umuntak tākaņ u iņamiken api tāņpa-tārewek.

²⁶ 19 Kadāni uken āma jāwāri imaka, naņ tokņek api tāneņ. Ba āmawebe Ekāni dubiniken kuk tākaņ uwā wāpi api iniņ oretneņ. Eruk, ude tāņkaņ tārek-tāreki nāmo sākgāmān it yāpmāņ ārok tākot!

²⁷ 20 Tāņpākaņ āmawebe komeņi komeņi Ekānita nadāņpāņ āyāņutpeņ gāmoriken api kuņ moreneņ. Kuņ moreņpāņ api iniņoret tāneņ.

²⁸ 21 U imata, Ekāni uwā āmawebe komeņi komeņi kuduhtagān intājukun it yāmiņpāņ yabāņ yāwat tāyak.

²⁹ 22 Āma inita nadāņirā ārowani tāņpanitā gukut imāpmok tāņpāņ Anutu api iniņ oretneņ. Bureni, komeņ āmawebe kumāņpāņ parakta yāwani u kudup-tagāntā Ekāni api oraņ imineņ.

³⁰ 23 Tāņkaņ āmawebe mādēn ahānayāņ tākaņ uwā Ekānita watā piā api tāņ imineņ. Ude tāņkaņ yeriniye

† 21:11 Sam 2:1 †† 22:1 Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 †
22:2 Sam 42:3, 88:1 †† 22:4 Sam 78:53, 107:6 †† 22:6 Jop 25:6;
Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 ††† 22:7 Ais 53:3; Mat 27:39; Mak
15:29; Luk 23:35 ††† 22:8 Mat 27:43 § 22:9 Sam 71:5-6 ††
22:10 Ais 46:3, 49:1 ††† 22:11 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5
§† 22:14 Sam 73:26; Dan 5:6

§†† 22:15 Sam 38:10 †† 22:18 Mat 27:35; Mak 15:24; Luk
23:34; Jon 19:24 §† 22:19 Sam 22:11, 70:5 §†† 22:21 Sam 34:4,
118:5 §†† 22:22 Sam 40:10; Hib 2:12 §§§ 22:24 Sam 31:22,
69:17, 69:33; Hib 5:7 18 22:25 Sam 35:18, 40:9-10, 61:8 19
22:26 Sam 40:16, 69:32 20 22:27 Sam 2:8, 82:8, 86:9 21 22:28
Sam 47:7-8; Sek 14:9 22 22:29 Sam 89:48; Ais 10:16 23 22:30
Sam 102:18, 102:28

ahānayan takaan unita Ekani tano taaktakita yanaharpän api yawet tänen.

³¹† Bureni, amawebe namo ahawani uwä kämi ahänirä Ekänitä amawebeniye waki keriken nanik yamagurani unita yanpän-yawonjerek api tänen.

Ekani tano iron säkgämän

23 † Amata sipsip watä it yämik takaan udegän, Uraktä näka watä säkgämän it namik täyak. Unita näk imaka kubäta wäyäknek piä namo täk täyat.

²† Tānpäkan näk yanäknet pänku nepmanpän ume dapuriken nänpakan eruk äneni namagut pänku äyünken nepmanpän kwinigän itpäñ-nadäk täk täyat.

³† Ude täñkan irit kuñat-kuñatna täñ-kehäromtak täyak. Tänpän iniken wäpi täga terak kädet siwonj-kengän namagut yäpman kuk täyak.

⁴† Ekani, kumän-kumän tano bipmän uranitä uwäk tänpän nepmänirayän täko upänkan umuri udewanita namo umuntawet. Imata, gäk näkkät bok itkan kadä ba käyap injiriri gabänpän namo umuntak täyat.

⁵†† Ude täñkan näk nepmän towikta ketem tunum tänpän namaguriri iwanaye jop nabäk takaan. Ude täñkan namagut pänku dubikaken nepmanpän täñ-bumbum pewi ahän namik takaan.

⁶†† Ekani, gäk irit kuñat-kuñatnaken watä säkgämän it namipän bänep iron täñ namik täyan.

Unita gäripi pähap tärek-täreki namo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpman ärode.

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

24 ⁵ Kome pähap ukät amawebe ba imaka kome terak itkan u kuduptagän Anututä mähemi-inik täyak.

²† Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak penpän täñ-kehärom täñkuk.

³†† Unita äma jidewanitä Anutu unitäno kudupi pom terak täga äronen? Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äronpän iniñ oretnen?

⁴† Amawebe ñodewani; Äma keritä kudän waki namo täk takaan u, ba äma bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak namo pek takaan u, ba äma imaka udewani tano wäpi yanpän jop manman namo yäk takaan u.

⁵ Ekänitä amawebe udewanita nadän yäminpän iron säkgämän api täñ yämek. Bureni-inik, yamagurani Anutu unitä Siwonji amawebenaye yän api yawerek.

⁶†† Tänpäkan amawebe udewaniwä gwäk piminpän Jekop tano Anutu iwarän tänpän täñkentäktä Anutu ukengän kan-tarek takaan.

⁷† Unita Jerusalem tano yämabam biani biani, in kewen iminjirä penyänek pähap tano intäjukun äma ärowani-inik u kan ärowän!

⁸ Tänpäkan penyänek tano intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekani kehäromi mähemi, iwan tano kehäromi yäpman äpani ubayän! Äma unitägän penyänek pähap tano intäjukun äma itak.

⁹ Unita äneni täwera! Jerusalem tano yäma biani biani, in kewen iminjirä penyänek pähap tano intäjukun äma ärowani-inik u kan ärowän!

¹⁰ Tänpäkan penyänek tano intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekani kehäromi mähemi ubayän! Äma unitägän penyänek pähap tano intäjukun äma itak. Bureni-inik!

Devit tano yanpik man kubä

25 ⁵† Ekani, yanpik man gäwerayän äbätat!

²†† Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täñkentän nam! Nabän äwaräkuk täñiri iwantä kehäromina yäpman äpänpän yanärok näwerirä mäyäk nadäwetawä.

³†† Tänpäkan näk ñode nadätat; Äma gäkä terak yengämä pek takaan u yabän äwaräkuk täñiri nadäkiniki jopi namo täñpek. Nämoinik, äma gäka bitnäc takaan unitägän komi nadänpän mäyäk api nadänen.

⁴†† Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwonjika näwetpän näwonjerek täñiri gäkno kädet täga u nadäwa tärewut.

⁵ ¹⁸ Tänpän namagurani Anutu, gäkno man bureni pätak u näwetpän näwonjerenjiri kädet siwonji u kan iwara. O Ekani, näc gäka namo guñ tänpän gepmänj-inik tänpän kuñat täyat.

⁶ ¹⁹ ²⁰ Ekani, ironka ba butewaki kädetka bian täñkunoniktä täñ yäpman äbätan unita nadänpän näc gubanjen kädet wakiwaki täñkuro u pen namisi. Gäk kudän täga ba iron mähemi unita nadän namisi!

⁸ ²¹ Amawebe, in nadäkan? Ekani uwä tägagämän, siwonji-inik itak. Unitä äma momi tänpäni kädet siwonji iwatta yawetpän yawonjerek täc täyak.

⁹ ²² Ba äma gämori-kengän kuñat takaan u kädet ini gäripi nadäk täyak ude yawonjerek täyak.

¹⁰ ²³ Bureni, amawebe topmäc-topmäc kubägän Anututä pewän ahänkuko u ba mani biñam buraminpän iwat takaan unita nadän yämik-inik täc täyak.

Anutu uwä nadäk-nadäk yarä nitek namo täc täyak, nadänkuko udegän pen api nadän yäpman ärowek.

¹¹ ²⁴ Ekani, momina mäyap upänkan wäpka biñamta yanpän pen namisi.

¹² Tänpäkan amawebe Ekani tano mani buramik takaan, amawebe u Ekänitä kädet siwonji iwatta u yawonjerek täyak. Yawonjerenjirän ugän iwat takaan.

¹³ ²⁵ Äma udewani säkgämän it takaan. Ba unitäno nanakiye imaka, kome terak täga api itnen.

† 22:31 Sam 71:18, 78:6 †† 23:1 Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi 2:25 † 23:2 Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev 7:17 †† 23:3 Sam 5:8, 19:7, 85:13 †† 23:4 Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 ††† 23:5 Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46 ††† 23:6 Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1 § 24:1 Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 §† 24:2 Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 §†† 24:3 Sam 15:1 §† 24:4 Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 §†† 24:6 Sam 27:8, 105:4

§† 24:7 Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8 §† 25:1 Sam 86:4, 143:8 §†† 25:2 Sam 31:1, 41:11 §†† 25:3 Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 §§§ 25:4 Sam 27:11, 86:11 18 25:5 Sam 40:1, 43:3, 79:9 19 25:6-7 Sam 98:3, 103:17 20 25:6-7 Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 21 25:8 Sam 32:8, 86:5, 92:15 22 25:9 Sam 23:3, 27:11 23 25:10 Sam 40:11, 103:18 24 25:11 Kis 34:9; Sam 79:9 25 25:13 Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6

¹⁴ † Bureni-inik! Ekäniä ämawebe mani buramik täkañ u not säkgämän täñ yämik täyak. Täñpäñ topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäñkuko unitäño mebäri kudup yäwetpäñ yäwoñärek täk täyak.

¹⁵ †† Täñkentäñ namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täñjira umuri u ba u keru terak nanik yäyomägat täyak.

¹⁶ ‡ Unita Anutu, gäk näkken äbäñpäñ täñkentäñ namisi. Gäk ban iriri näkñagän itpäñ kehäromi nikek nämo nadätat.

¹⁷ †† Unita gäk nadäñ bäräpna yäpmäñ kewen namiñjiri bänepnatä kwikinik kañ irän. Täñkentäñ namiñjiri bäräpitä kehäromina yäpmäñ äpäk-inik nämo täñpek.

¹⁸ †† Bureni Anutu, komi nadäwätäkna yäpmäñ kewen namiñpäñ momina kudup peñ namisi.

¹⁹ †† Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäñ-nadäñ namik täkañ.

²⁰ Täñpäkañ gäk näkño watä ämana unita näk nämagutpäñ watä säkgämän it namiñjiri iwantä nurirä mäyäk yäpettawä.

²¹ †† Näk nadäñ gamikinik täk täyat unita gäkä nadäñ namiñpäñ kädet ba nadäk-nadäkna siwoñi unita yäñpäñ kadäni kadäni watä säkgämän it namiñjiri wawetawä.

²² § Täñpäkañ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänañ nanikpäñ wädäñ tädotpäñ yepmañpi säkgämän kañ irut.

Äma siwoñi kubä täño yäñapik man

26 † Näk kudän täga täk täyat upäñkañ iwanayetä yäñärok näwet täkañ. Unita Ekäni, iwanaye iñamiken gäkäwä äma siwoñi yäñ kañ näwet! Näk gäk-agän nadäñ gamikinik täk täyat.

² †† Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduypäñ siwoñi itak yäñ nadäkta nabäñpäñ-nadäk täyi. Täñpäñ bänep nadäk-nadäkna jide itak yäñ nadäkta yäpmäñ danisi.

³ ‡ Ekäni, gäk näka iron pähap täñ namiñpäñ kadäni kadäni kädet siwoñi näwoñärek täyan. Gäk intäjukun it namiñpäñ nämo nepmak täyan.

⁴ †† Täñpäkañ Anutu, gäk näkño mebärina nadätan. Näk äma waki täñpanikät nämo kuñat täkamäñ. Ba äma jop manman yäwanikät nämo it täkamäñ.

⁵ † Bureni, näk äma goret täñpanikät itpäñ yäñpäñ-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma ude wani mäde ut yämik täyat.

⁶ ‡ Ekäni, bänepna, täktäkna siwoñi yäñ gäwoñärekta ketna ärutpäñ gäkño eni gänañ alta dubiniken ganiñ oretkañ teñ gwäjik täyat.

⁷ Näk ude täñ gamiñpäñ kap kubä bänep täga man gäwetta teñpäñ täktäkka säkgämän u ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täk täyat.

† 25:14 Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 †† 25:15 Sam 123:2, 124:7 ‡ 25:16 Sam 69:16, 143:4 †† 25:17 Sam 40:12, 107:6 †† 25:18 Sam 31:7, 103:3 ††† 25:19 Sam 3:1-2, 9:13 ††† 25:21 Sam 41:12 § 25:22 Sam 130:8 † 26:1 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7 †† 26:2 Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 † 26:3 2Kin 20:3 ††† 26:4 Sam 1:1; Jer 15:17 † 26:5 Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 † 26:6 Sam 73:13; 1Ti 2:8

⁸ Ekäni, eni gäkä it täyanken wäpka biñam kwawak itak. Eni unita gäripi täñ nadäk täyat.

⁹ †† Unita Anutu, näk äma waki täñpani ba ämawebe kumäñ-kumäñ däpani ukät bok nämo nidäpen!

¹⁰ †† Äma ude wani kädet wakiwaki pen täk täkañ. Moneñ yäpmäta kädet waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkañ.

¹¹ Upäñkañ Ekäni, nähä kädet ude wani täga nämo täñpet. Näk gäkño kädet siwoñi ugän iwät täyat unita näk nadäñ namiñpäñ gäkñata biñam nämagut.

¹² †† Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäñ nadätat. Imaka kubätä näk täga nämo täñpäñ waneñ.

Unita Anutu, ämawebe gäk ganiñoret käbeyä täñ irirä wäpka biñam api yäñahäk täñpet.

Äma kubätä nadäkiniki yäñahäñkuk

27 ¹⁸ Ekäni uwä näkño peñyäñekna. Unitägän täñkentäñ namiñpäñ watä it namik täyak. Unita netäta umuntäwet?

² ¹⁹ Anututä täñkentäñ namiñjirän äma wakiwakitä gupna awähutta täñpäwak täkañ. Ba iwantä näka kokwawak nadäñpäñ nutna yäñkañ äbä Anutu kañ-umuntañ ämetpeñ päñku yewä kwäpäñ mañdäpmañ täkañ.

³ ²⁰ Nadäkañ? Irit kuñat-kuñatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä nutna yäñkañ näk it gwäjineño upäñkañ nämo umuntäwet. Nämo inik!

⁴ ²¹ Näk Anutuken imaka kubätagän yäñapiñkut. Node täñ namikta gäripi-inik nadäñpäñ yäñapiñkut; Anutu, gäk nadäñ namiñjiri gäkña eni-kengän ittängän kañ paora. Enikaken itkañ dapun täñpäñ gabäñgäripi täk täyiwa.

⁵ ²² Näk ñode nadätat; Kadäni waki ahäñ namayäñ täyak upäñkañ Anututä yäñnäkñat päñku tähani gänañ nepmañpäñ yäma ukätpäñ watä säkgämän api it namek. Ude täñjirän näk tägagän api iret.

⁶ ²³ Watä säkgämän it namiñjirän iwan näk it gwäjineñ täkañ u yärepmitpäñ kehäromini api yäpmäñ äpet. Täñpäñ bänep pidäm nadäñpäñ orañ imiñpäñ Anututä ini eni gänañ kap terak wäpi biñam api yäpmäñ akwet.

⁷ ²⁴ O Ekäni, näk gäkken gera yäwayäñ täyatken u butewaki nadäñ namiñkañ täñkentäñ nam.

⁸ ²⁵ Näkken äbi yäñ näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiñ oretta äretat.

⁹ ²⁶ Ärenjira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täñkentäñ nam! Näka kokwawak nadäñ namiñpäñ nämo näwat kirewen. Nämo nepmañpen ba mäde nämo ut namen.

Kadäni kadäni täñkentäñ namik täñkuno udegän täñkentäñ namik täyi.

§†† 26:9 1Sml 25:29; Sam 28:3 §§† 26:10 Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15 §§§ 26:12 Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32 18 27:1 Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 19 27:2 Sam 9:3, 14:4 20 27:3 Jop 4:6; Sam 3:6 21 27:4 Sam 18:6, 23:6, 90:17 22 27:5 Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 23 27:6 Sam 3:3, 107:22 24 27:7 Sam 4:3, 13:3, 61:1 25 27:8 Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 26 27:9 Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14

¹⁰ † Mejnaye nanayetä mäde ut naminenjo upänkañ Ekäni gähä täga nabän näwaren.

¹¹ †† Unita Ekäni, imaka kañ tä yän nadätan udegän näwojärenjiri kañ tänpa. Iwanaye mäyap itkañ unita kädet kukñi kädagän kañ yänäkñat yäpmän ku.

¹² ‡ Ekäni, iwan yabän äwaräkuk tänjiri näk nämo nep-mänjitneñ. Iwan uwä näka jop manman yänjit umun man näwerit täk täkañ.

¹³ †† Bureni-inik nadätat! Itkañ kämi Ekänitä ämawebeniye täñkentän yämiñirän api yabäwet.

¹⁴ †† Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik tänpän Anututä ini täñkentän tamekta kañ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo inik! Kehärom tänpän kañ irut.

Äma kubätä bäräpi gänañ itkañ Anutuken gera yänjkuk

28 †† Täñkentäkna bureni Anutu, gäkä täñkentän nami yänpän yänpapat. Gera yänjira nadän namisi. Gäk gerana nämo nadän namiwä näk äma kumänpeñ kwani ude äworewayän.

² †† Näk täñkentän nami yänpän kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Tänpän yänpajira manna kotäk nadän namisi!

³ § Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udewani uwä noriyeta menitä not täñ yämik täkañ upänkañ bänepitä nadäwäwak yäpmän kuñat täkañ.

⁴ †† Unita Ekäni, kädet waki täñkuño u kowata udegän kañ yämi.

⁵ ††† Gäk piä tägatäga täk täyan upänkañ äma ude-wanitä gäka mäde ut gamik täkañ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmän morewen!

⁶ Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yänpajik man yänjira nadän namiñkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iniñoret täkot!

⁷ †† Ekäni uwä näkño kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peñ moretat. U täñkentän namik täyak.

Unita bänep tägagämän nadänpän kap terak wäpi yäpmän akutat ño!

⁸ Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämiñpän inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.

⁹ †† Tänpäkañ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreñ yepmañ. Täñkañ gäkñata iwoyäwani ämawebekayeta nadän yämiñpän watä säkgämän kadäni kadäni kañ it yämi.

Iwän mänittä Anutu täño kehäromini kwawak pewän ahäk täkañ

29 †† Ei! Kunum gänañ it täkañ in Anutu gämoriken itkañ wäpi yäpmän akuwut! Anutu-tägän kehäromi nitek unita wäpi biñamta ba kehärominita yänpän oretoret tänpüt.

² †† Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjij äpmon imiñpän wäpi biñam iniñ orerut!

³ Gwägu pähap u punin terak iromän pähap yänjirän äma komeni komenitä nadäk täkañ. U Anutu täño gera mämä.

⁴ Bureni! Anutu uwä kehäromini nitek. Gerani u yänjirän komen ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkañ.

⁵ Tänpäkañ mänit piänjirän puamäk täk täkañ uwä Anutu täño mämä. Anutu täño mämä unitä Lebanon komeken päya tañi tañi tokät tänpä kuk täkañ.

⁶ Unitä karak yänjirän Lebanon kome täño pomtä oretoret nadänpän piän äronkañ mak, bulimakau nanakitä täk täkañ ude täk täkañ.

⁷ Bureni, Ekänitä karak yänjirän yäpä kwinit täyak. U karak yänjirän kome kawuki wäpi Kades unitä kwaik täyak.

⁹ Ekänitä gera yänjirän tomtä nanaki bäyak täkañ. Ba gera yänpewän päya pähämi äreyän kuk täkañ.

Ude täñjirän Ekäni täño kudupi yot gänañ ämawebeniye tä ñode yäk täkañ; Ekäni täño wäpi biñam tañi kañ tänpän! yäk.

¹⁰ ††† Ekäni u ume ba gwägu pähap yänpewän tokñeñkañ äneñi wädän äpmok täkañ. Tänpäkañ Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.

¹¹ Täñkañ ämawebeniye kehäromi yämiñpän nadän yämiñjirän säkgämän it täkañ.

Kumän-kumänken nanik wädän tädotpän nipmanñani täño bänep täga kap

30 Ekäni, näk käyäm tänpän kumnañi upänkañ gäkä äneñi nämagutkuno unita ganiñ oretat! Gäkä täñkentän namiñiri iwanaye yänjärok nämo näwetkuñ.

² ††† O Ekäni Urakna, näk gäkä täñkentän nam yänpän yänpajira bäräpi ahän namiñkuko u ketären namiñkun.

³ ††† Näk kumän-kumänña biñam täñkuropän äneñi wädän tädotpän nepmanñkun. Näk kumbani äworenpäñ patkuropän kumbaniken nanik äneñi nämagutkun.

⁴ ††† Ai! Ekäni täño ämawebeniye, in oretoret tänpän wäpi biñam yäpmän akuwut! Ekänitä imaka imaka täk täñkuko unita nadäkinik tänpän wäpi kudupi iniñ oretoret!

† 27:10 Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 †† 27:11 Sam 5:8, 25:4, 86:11 ‡ 27:12 Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 ††† 27:13 Sam 31:19; Jer 11:19 †† 27:14 Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 ††† 28:1 Sam 83:1, 88:4, 143:7 ††† 28:2 Sam 5:7, 138:2 § 28:3 Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 †† 28:4 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 ††† 28:5 Jop 34:27; Ais 5:12 †† 28:7 Sam 13:5, 18:2, 22:4 ††† 28:9 1Kin 8:51-53; Sam 78:1

†† 29:1 Sam 96:7-9 †† 29:2 2Sto 20:21 ††† 29:10 Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 ††† 30:2 Sam 6:2, 88:13, 103:3 ††† 30:3 Sam 28:1, 86:13 18 30:4 Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1

⁵ † Uraknin uwä kokwawak kadäni käronjita nämo nadäk täyak. Täñ, iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo.

Täñpäkañ konäm butewaki kadäni keräpitağän täñkañ butewaki paoränkañ äneñi oretoret täk täkamäñ.

⁶ †† Täñpäkañ näk säkgämän itkutken uken ñode nadänkut; Imaka kubätä täga nämo nepmäñjirek. Kehäromina nitek pen api ired yäñ nadänkut.

⁷ Ekäni, kadäni uken näk pom ude, iñamkaken kehäromi nitek itkut. Upänkañ gäk nabäñ umuntañ kujiri umuntä kehäromina yäpmäñ äpuk.

⁸ Ekäni, näk umun ude nadänkañ, gäkä butewaki nadän nam yänpäñ, gäkken yänpäñkut.

⁹ Näk ñode gäwetkut; Näk kumänpäñ äneñi kome äworenjira nämo tägawek. Nämoinik! Ba äma kumbanitä wäpka biñam täga nämo yäpmäñ akwek. Ba äma kumbanitä gäkño täktäkka täño biñam täga nämo yänhäwek yän gäwetkut.

¹⁰ Unita Ekäni, näk gäkken yänpäñjira butewaki äneñi nadänpäñ täñkentän nam!

¹¹ * Eruk, käyäm täñkañ butewaki nadän bäräp täñkuro u ketären naminpewi oretoret kap teyat ño! Butewaki pähap nadänkuro u yäpmäñ kewen naminpäñ bänep oretoret peñ naminpun.

¹² Unita mankum nämoinik api ired. Näk wari wari wäpka biñam api yänhäk täñpet!

Iwantä nidäpnayän täñirä Ekänitä api täñkentän nimek

31 † Ekäni gäkä käbop nepmañ yänpäñ dubikaken äretat. Gäk täñkentän naminpäñ iwan yabän äwaräkuk täñiri nämo nutneñ.

Gäk kudän siwoñi-inik täñpani unita täñpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawä!

² †† Täñpäñ gäk nadän naminpäñ bäräñek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita käbop nepmañjira iwantä nutneñtawä.

³ ††† Watä ämana gäkä wäpka biñamta yänpäñ nämagut yäpmäñ kädet tägaken ku!

⁴ Ekäni, iwantä näk nepmäñjitta buñep täkañ. Unita nabäñ näwariri jibi kubä yäpettawä! Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.

⁵ ††† Ekäni Anutuna, man bureni täño mähem, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuñat-kuñatna gäk-kengän peñira näk nämagut.

⁶ Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniñ oret täkañ unita bitnäc täyan. Upänkañ näk gäka nadän gamikinik täyat.

⁷ Gäk nadän namikinik täc täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täñira nabänpäñ bäräpina dätären naminpun. Komi nadänjira nabänpäñ komina utpewi mañkuk.

⁸ § Iwan yabän äwaräkuk täñiri komi piäken nämo nepmañkuñ. Nämo. Watä säkgämän it naminjiri tägagän itat.

⁹ Ekäni, gäk butewaki nadän nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm kottäyiwa dapunna pomi toknekañ. Täñpäkañ kujatna imaka, kudup kwitakañ.

¹⁰ †† Bänep nadän bäräpnatä irit kuñat-kuñatna urayän täyak. Täñjirän konäm kotkä kadäni käronji nämo ired yän nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmäñ äpäñpewän paotak. Täñjirän kujatna imaka, kudup kwitakañ.

¹¹ Kehäromina nitek nämo ude irira iwanayetä yänärok man näwet täkañ. Notnaye imaka, iñam täñ namik täkañ. Täñpäñ täñkentän namanitä näka gaña täñpäñ nabä-kätäkañ.

¹² ††† Täñjirä ämawebe näka guñ täkañ, äma kubäpäñ äneñpäñ täñguñ täñpäñ it täkañ ude. Näk käbot awäram jirañken mañpä kuk täkañ udewani.

¹³ ††† Täñpäñ iwan mäyaptä yänpäñ-nabäñ näwat täñirä nadäk täyat. Näk nutta man yänpäñ-nadäk täñjit waki täñ naminayän yänjit täñpewä bumta umuntak täyat.

¹⁴ Upänkañ gäk näkño Anutuna bureni-inik yänpäñ-nadän gamikinik täc täyat.

¹⁵ Näk gäk ketka terakgän it täyat unita iwan nepmäñjirayän näwat-kirek täkañ uken nanik nämagut.

¹⁶ ††† Gäkño piä ämaka näk, iron täñ nami. Gäk iron mähem unita äneñi nämagut.

¹⁷ †† Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täñkentän nam. Gäk iwan yabän äwaräkuk täñiri näkño kehäromina nämo yäpmäñ äpneñ.

Upänkañ äma waki ini wawut! Ini kumänpäñ kumäkinik täñput!

¹⁸ ††† Äma udewanitä ärowani täñpäñ yänärok man ñode yäk täkañ; Äma siwoñi kuñarani u äma waki yän yäwetpäñ yebek täkañ.

Unita Anutu, äma udewani täño meni täñpipi.

¹⁹ ††† Anutu, ämawebe gäka nadän gamikinik täñpeñ kuñat täkañ unita iron säkgämän-inik täñ yämik täyan.

Ämawebe gäkä terak tubeñ kuk täkañ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täñiri ämawebe komeni komenitä kañpäñ nadäk täkañ.

²⁰ ††† Täñpäkañ ämawebekaye u iwantä täñpäwak täñ yämneñ yänpäñ dubikaken käbop yepmak täyan.

Täñiri iwantä komi yämikta täñpä wak täkañ. Ba äma waki täño mäyäk mantä täga nämo yäpmäñ äpäc täkañ.

²¹ ††† Unita näk Ekäni iniñ orera! Iwantä yotpärena dämpän eränayän täñirä Ekäni uwä iron pähap täñ naminpun.

²² 18 Bureni! Näk komi nadänkañ gäk käwep nepmañkun yän nadänkuropäñ konäm butewaki täñira nadänpäñ täñkentän naminpun.

† 30:5 Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 †† 30:6 Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6 † 30:11 Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13 †† 31:1 Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 †† 31:2 Sam 71:2 ††† 31:3 Sam 18:2, 23:3, 25:11 ††† 31:5 Luk 23:46; Apos 7:59

§ 31:8 Sam 18:19 †† 31:10 Sam 32:3, 102:3 ††† 31:12 Sam 88:4-5 †† 31:13 Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1 ††† 31:16 Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 †† 31:17 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 †† 31:18 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15 ††† 31:19 Ais 64:4; 1Ko 2:9 ††† 31:20 Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 ††† 31:21 1Sml 23:7; Sam 17:7 18 31:22 Ais 38:11-12; Jna 2:4

²³ Ekäni, gäk ude täñ namiñkuno unita ämawebe ñode yäwera; Ekäni täño äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkañ u watä säkgämän it yämik täyak.

Upänkañ äma inita nadäwä ärowani täk täkañ unita kowata yämik täyak.

²⁴ † Unita ämawebe Ekäni nadäñ imikinik täk täkañ, in kuduhtagän Ekäni itak yänpäñ kehäromigän it täkot.

Tänpäñ imaka umuritä ahäñ tamiñirä bätakigän kuñat täkot!

Momi ärutärut uwä imaka tägagämän kubä

32 †† Anututä äma kubä täño momi peñ imiñirän säkgämän it täyak.

² †† Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiñpäñ momijin nämo yän yäwet täyak uwä säkgämän it täkañ. Ämawebe udewani Ekäni täñjikañarani äneñi nämo täk täkañ.

³ †† Bureni Anutu, momina gäkken nämo yänahänkañ käbop peñpäñ kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putärenjuk.

⁴ Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiñiri kehäromina kudup paotkuk, edap tañi ijiñpäñ kome kawuktak täyak ude.

⁵ ††† Tänpäñ kämi ñode nadänkut; Näk momina Anutuken yänahäwa! Ude nadänpäñ momina kwawakgän peñpäñ yänahänjira waki täñkuro unitäño momi ärut namiñkun.

⁶ ††† Mebäri unita ämawebe gäkño manka buramik täkañ u kudup bäräpi ahäñ yämäwä gäkken bäräñeñ kañ yänapiwut! Täñirä bäräpi tañi-inik, umetä tokätpäñ äma yäpmän kuk täkañ ude tänpäñ nämo api däpek.

⁷ § Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntänpäñ gäkken päñku käbop täga iret. Bureni, gäkä watä it namiñiri bäräpitä näk nämo yäpmän äpäk täkañ.

Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiñ oret-ta kap tañigän tek täyat.

⁸ §† Tänpäkañ Ekänitä ñode näwetkuk; Kädet iwarayän täyan u näkä nadäk-nadäk siwonigän gamiñpäñ api gabän gäwaret yäk.

⁹ Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmänpäñ wädäwikañ manka buramiñpäñ gäkken ämden yäk. Tänpäkañ gäkä udegän nämo äworewen yän näwetkuk.

¹⁰ §†† Ämawebe, näkä ñode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkañ udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahäñ yämik täkañ.

Upänkañ ämawebe Anututa nadäñ imikinik täk täkañ u säkgämän yabän yawat täyak.

¹¹ §† Unita ämawebe siwonji, in bänep täga nadäk täkot! Tänpäñ imaka imaka täñ tamiñkuko unita oretoret täk täkot!

In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu injamiken kap teñpäñ gera terak oretoret täk täkot!

Anutu iniñoret-oret kap kubä

33 Ämawebe siwonji kuñarani, in oretoret tänpäñ Anutu kap iniñ ubiñ tewut. Jop manman nämo yäwani intä iniñoret kap teñ imiñirä tägawek.

² Unita wagäm utpäñ wäpi biñam iniñorerut!

³ Wagäm bigoñ säkgämän utpäñ kap kodaki kubä oretoret terak teñ imut!

⁴ Anutu täño man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä nämo täk täyak.

⁵ §†† Unitä kudän siwonjitañ gäripi nadäk täyak.

Tänkañ unitäño butewakitä kome pähap ño terak tokñek täyak. Uwä nämo paot täyak.

⁶ §† Tänpäkañ Anututä man yänirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduhtagän ahänkuñ.

⁷ §† U man yänirän ume kubäkengän äbä gwägu tañi ahänjuk. Ahänpäñ mani buramiñkañ bagani nämo irepmitpäñ ini iraniken ugän it täyak.

⁸ §§† Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä tänpäpäñ iniñorerut! Iniñoret-päñ mani buramiwut!

¹⁰ §§† Tänpäñ ñode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yän man topmäk täkañ upänkañ Anututä nadänjirän imaka u bureni täga nämo täk täkañ.

U täna yäkñat tänpä wak täkañ.

¹¹ §§§ Tänpäkañ Anutu ini, ude api täñpet yän nadäk täyak uwä bureniñgän pewän ahäk täkañ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba nämo api kwek.

¹² 18 Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkañ u oretoret terak kuñat täkañ. Ämawebe inita biñam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkañ.

¹³ 19 20 Tänpäkañ Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itkañ ämawebe kuduhtagän kome terak kuñarirä yabän yawat itak.

¹⁵ 21 Anututä ini-tägän ämawebe täño nadäk-nadäki pewän ahänkuño unita mebäriñin nadän morek täyak.

¹⁶ 22 23 Tänpäkañ kome täño intäjukun ämatä ini-ini ñode nadäk täkañ; Nin täño komi äma mäyap-inik itkañ unita iwan täño kehäromini täga yäpmän äpne.

Ba ñode nadäk täkañ; Nin täño ämik tuñum u kehäromi nikek unita nin intäjukun itkamän yän nadäk täkañ.

Upänkañ täga nämo! Ämik täño tuñum unitäño kehäromi terak säkgämän nämo itneñ. Nämoinik!

† 31:24 Sam 27:14 †† 32:1 Sam 85:2, 103:3 † 32:2 Jon 1:47; 2Ko 5:19 †† 32:2 Rom 4:7-8 †† 32:3 Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 ††† 32:5 Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9 ††† 32:6 Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 § 32:7 Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 §† 32:8 Sam 25:8, 33:18 §†† 32:10 Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9

§† 32:11 Sam 7:10, 64:10, 97:12 §†† 33:5 Sam 11:7, 37:28, 119:64 §† 33:6 Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 §† 33:7 Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 §§† 33:8-9 Sam 148:5 §§† 33:10 Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 §§§ 33:11 Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 18 33:12 Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 19 33:13-14 Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 20 33:13-14 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 21 33:15 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 22 33:16-17 Sam 44:6, 60:11 23 33:16-17 Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31

¹⁸ † Tān āmawebe Ekāni tāno mani buramik tākaŋ ba unitāno iron paot-paori nāmo u terak yengāmā pewāpān it tākaŋ uwā Ekānitā watā it yāmiŋirān sākgāmān kuŋat tākaŋ.

¹⁹ †† Ekānitā ini tāŋkentān yāmiŋirān kāyām ba imaka umuri kubātā bārāneŋ nāmo dāpmāk tāyak.

²⁰ ‡ Unita Ekāni kubā unitāgān tāŋkentān nimikta it-sāmāk tākamān. Ekānitā ini-tāgān tāga tāŋkentān nimek. Uwā nintāno ukātpipik kurepā.

U watā it nimiŋirān sākgāmān it tākamān.

²¹ Unita Ekānitāgān gāripi pāhap nadāk tākamān. Unitāno wāpi kudupi terakgān tuben kuŋpān it tākamān.

²² O Ekāni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gākā terakgān penpān tāŋkentākta itsāmānġitna gākno ironka pāhap paot-paori nāmotā nintā terak āroton!

Ekāni tāno ironi tāgata kap tewani

Kadāni kubā Devittā nepmanpān kwa yāŋkaŋ iwani Abimilek iŋamiken guŋ ude āworeŋirān Abimilektā kakātān-pewān kuŋkuk. Tāŋirān Devittā kap ŋo tenkuk.

34 †† Nāk kadāni kadāni Ekāni wāpi biŋam yāp-mān akuk tāyiwa!

² Imaka tāga tān namik tāyak unita nadānpān in-ŋoret tāyat. Ude tāŋira āmawebe nadāwātāk ikektā nākno man u nadānkaŋ bānep oretoret tākot.

³ ††† Ai! In ābākaŋ Ekāni tāno wāpi biŋam bok yāŋahāŋitna nadāwut! Tānpān penta iniŋ oretna!

⁴ ††† In nadāwut! Nāk Ekānitā tāŋkentān namikta yāŋapiŋira nadān namiŋkuk. Tānpān umun mebāri mebāri nadāk tāŋkuro u iwat kireŋirān bānep kwini terak bātakigān itkut.

⁵ Unita nadākot; In nadān bārāp tānpān Ekāniken tāŋkentākta yāŋapinayān tāno uwā bānep oretoret pāhap api nadāneŋ. U imata, Ekānitā inta nāmo bitnāk tāyak unita.

⁶ § Tānpākaŋ āma jopi jāwāritā Ekāniken gera yāŋirā nadānpān tāŋkentān yāmik tāyak.

⁷ † Bureni! Āmawebe Ekānita nadān imikinik tāk tākaŋ u Ekāni tāno aŋerotā dubiniken itpān tāŋkentān yāmik tākaŋ.

⁸ †† Ekāni uwā tāgagāmān-inik. Unita ketem kudupi kubā nabān nadāwā gāripi tāk tākaŋ udegān Ekāni dubiniken kuŋkaŋ tānpān-kawut. Ude tānayān tāno uwā Ekāni uwā gāripi-inik yān api nadāneŋ!

⁹ †† Tānpākaŋ Ekāni tāno āboriye, in gāmori-kengān itkaŋ imaka kubāta nāmo api wāyākneŋeŋ.

¹⁰ ††† Tom āgwāri uwā nakta kadāni kubākubā wāyākneŋwā waneŋo upāŋkaŋ āmawebe Ekānigān iwat tākaŋ u imaka tāga kubāta nāmo wāyākneŋek tākaŋ.

† 33:18 Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12 †† 33:19 Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11 † 33:20 Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 †† 34:1 1Sml 21:13-15 †† 34:1 Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 ††† 34:3 Sam 69:30; Luk 1:46 ††† 34:4 Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9 § 34:6 Sam 3:4, 34:17-19 †† 34:7 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 ††† 34:8 Sam 2:12; 1Pi 2:3 †† 34:9 Sam 31:23 ††† 34:10 Jop 4:10-11; Sam 84:11

¹¹ Unita nanaknaye, in ābā dubinaken itpān Ekāni wāpi biŋam oraŋ imikta tāwetpān tāwoŋārewayān tāyat ŋo ket nadāwut.

¹² Uwā ŋode; In sākgāmān itkaŋ oretoret terak kaŋ it yāpmān ārona yān nadākaŋ?

¹³ †† Eruk ŋode tāŋput! In jop manman ba man kābānġi kubā nāmo yāneŋ. Nāmo inik!

¹⁴ †† In kādet waki u māde ut imiŋpān kādet tāga ugān kaŋ iwarut. Tānpān kādet tāga u kaŋ-ahānpān āmawebe ātukāt bānep kubāgān kaŋ tāŋput.

Gwāk pimiŋpān kādet tāgatāga u kudup kaŋ iwarut.

¹⁵ ††† U imata, Ekānitā āmawebe siwoŋi yabān yāwat-pān yāŋapiŋ man yāk tākaŋ u nadān yāmik tāyak.

¹⁶ ††† Tān āma Ekāni tāno mani nāmo buramiwani uwā māde ut yāmik tāyak. Māde ut yāmiŋirān āma udewani kumāŋirā āmawebetā waki tāŋpani unita bārāneŋ guŋ taŋpān āneŋi tāga nāmo api juku piŋeŋ.

¹⁷ †† Unita āneŋi tāwera nadāwut; Āmawebe siwoŋitā Ekāniken yāŋapiŋirā nadān yāmik tāyak. Nadān yāmiŋpān tāŋkentān yāmiŋirān bārāpi kubātā kehāromini nāmo yāpmān āpāk tāyak.

¹⁸ †† Nāk bureni tāwetat. Ekāni uwā āmawebe nadāwātāk ike u dubiniken it yāmik tāyak.

Ba āmawebe butewaki pāhap terak it tākaŋ u oraŋ yāmiŋpān bānepi tāŋpidām taŋ yāmik tāyak.

¹⁹ †† Bureni, bārāpi mebāri mebāri uwā āmawebe siwoŋi kuŋaraniken ahān yāmik tākaŋ upāŋkaŋ Ekānitā tāŋkentān yāmiŋpān bārāpi u ketāreŋ yāmik tāyak.

²⁰ †† Tānpān watā it yāmiŋirān kujari kubā nāmo tokāt tākaŋ.

²¹ Tānpākaŋ imaka wakiwakitā āma waki tāŋpani kumāŋ-kumāŋ api dāpneŋ. Tān āmawebe, āma nadākinik tāŋpanita iwan tān yāmik tākaŋ uwā Ekānitā komi api yāmek.

²² †† Tānpākaŋ Ekānitā watā piā āmawebeniye watā it yāmiŋirān sākgāmān it tākaŋ. Tānpān āmawebe nadākiniki u terakgān pek tākaŋ uwā paot-paotta biŋam nāmo api tāneŋ. Nāmo inik.

Āma kubā Anututā tāŋkentān namān yānpān yāŋapiŋkuk

35 Ekāni, āma iwan tān namik tākaŋ u iwan tān yāmisi. Ba āma nākkāt āmik tāk tākamān ukāt āmik udegān tākot!

² Kurepākāt kupāŋtek yāpmānkaŋ tāŋkentān namikta ābāsi.

³ Tānpān āma nāwat kirek tākaŋ u kadā bohamka yāwoŋāresi. Tāŋkaŋ bānepna kwiniŋān itta api tāŋkentān gamet yān nāwet.

⁴ †† Tānpākaŋ āma nāk nutpewā kumākta yānpān-nadāk tānpān nāwat-kirek tākaŋ u āmikken kehāromi-

† 34:13 1Pi 2:22 †† 34:14 Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 ††† 34:15 Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 ††† 34:16 Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 ††† 34:16 1Pi 3:10-12 18 34:17 Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 19 34:18 Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 20 34:19 Snd 24:16; 2Ti 3:11-12 21 34:20 Jon 19:36 22 34:22 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4 23 35:4 Sam 40:14, 70:2, 129:5

ni paoräpän mäyäk nadänpän äneni äyänutpän metänpeŋ kaŋ kut!

⁵ Ekäni täŋo aŋerotä yäwat kireŋjirän täpun-täpun mänittä piän äreyän tänpän kuk täkaŋ ude kaŋ äworewut.

⁶ Metänpeŋ kuŋirä käderi bipmäŋ urani tänpän itärop kaŋ tänpän. Täŋjirän Ekäni täŋo aŋerotä kaŋ däpän!

⁷ Mebäri nämo näka buŋep pek täkaŋ. U nepmäŋjitta awaŋ käroni kädetnaken änek täkaŋ.

⁸ Unita nämo nadänjirä tänpäwaktä kaŋ ahän yämän.

Tänkaŋ buŋepi iniken unitä yepmäŋ irirän kaŋ wawut!

⁹ Ude tänjirä Ekänita yänpän oretoret api täŋpet, täŋkentän namayän täyak unita.

¹⁰ Bänep nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni ŋode api iw-eret; Gäk bumik äma kubä nämo itak. Äma kwini äma kehäromi nikektä dänpeŋ yänpän täŋkentän yämik täyan.

Ba äma jäwäri äma tuŋum ikektä tänyäkŋatneŋta watä it yämik täyan.

¹¹ Äma waki täŋpani manken nepmaŋpän waki ude täŋpani yän jop näkŋat täkaŋ.

¹² † Tänpän täktäkna tägata kowata waki namik täkaŋ. Ude tänjirä netätä täŋkentän namek yän nadänkaŋ nadän bäräp bumta täk täyat.

¹³ †† Upänkaŋ kadäni unitä käyäm tänjiräwä, butewaki tek tänpän nakjop it täŋkuronik. Ude täŋkaŋ notnapak burenita yän gwäjiŋ äpmonpän Ekänitä täŋkentän yämikta gera yäk täŋkuronik.

Ba äma kubä miŋitä kumänjirän konäm butewaki täŋpeko ude täk täŋkut.

¹⁵ Tänpäkaŋ kadäni näk bäräpi gänaŋ irira wisik-inik yän yänpän näk it gwäjiŋpän yänjärok näwet täŋkuŋonik. Äma kome kubäken nanik u nutpän nutgän täk täŋkuŋ.

¹⁶ Ba äma wakitä guŋ yäniŋ wärätpän ibeneŋo ude neberpän naniŋ wärät täkaŋ.

¹⁷ Unita Ekäni jop yabän äwaräkuk täk täyan u jidegän api pewen? Bäräŋeŋ äbä aŋ ägwäri nutnayän täkaŋ ŋoken nanik nämagut!

¹⁸ Ude tänjiri ämawebekaye käbeyä tänjirä iŋamiken bänep täga man kwawakgän gäwetpän api ganiŋ oreret.

¹⁹ † Tänpäkaŋ iwanaye jop manman yäwani u yabän äwaräkuk tänjiri näk närepmiŋpän wisik-inik, kehäromi ni yäpmän äpakamän yän nämo näwetneŋ.

Ba jop yabänjiri äma jop nadän kokwawak täŋ namik täkaŋ u komi namiŋpän yänjärok nämo näwetneŋ.

²⁰ Äma udewani uwä kwini man nämo yäk täkaŋ. Nämo, u äma kwini terak kuŋaranita jop manman mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ.

²¹ Täŋkaŋ, ude tänjiri gabämäŋo yän jop yänjäŋkŋatpän wohut-wohut man bumta yäk täkaŋ.

²² Ude tänjirä upänkaŋ Ekäni, kaŋpän nadäno unita man kum nämo iren. Ekäni, näk nabän umuntaŋ pänku ban nämo iren.

²³ Nämo! Kikŋutpän ijiwä kwäpän nabä! Äbä näk gäraŋ itkaŋ iwanaye näka äma täga yän yäwet!

²⁴ †† Ekäni, gäk siwoŋi-inik unita näka momini nämo yän kaŋ yäwet. Ude tänjiri iwanaye yänjärok nämo näwetneŋ.

²⁵ Yabän äwaräkuk tänjiri näka ŋode nämo yäneŋ; Tägagämän! U paotak!

²⁶ Eruk, äma komi nadätat ŋonita yänjärok näwet täkaŋ u kehäromi kudup paorirä täŋguŋ tänpän kaŋ irut!

Ba äma näka nadäwä äpani tänpäpän inita nadäwä ärowani täk täkaŋ uwä wäpi biŋam paorirän mäyäk pähap kaŋ nadäwut.

²⁷ Tänpäkaŋ Ekäni, gäk täŋkentän namiŋjiri ämawebe näka äma siwoŋi yän nadäkinik täk täkaŋ u oretoret gera wari wari ŋode kaŋ yäwut;

Ekäni wäpi biŋam punin-inik it täyon! Epän ämani ŋonitä säkgämän irirän gäripi nadäk täyak.

²⁸ †† Ude yänjirä näk imaka, täktäkka siwoŋi unitäŋo biŋam api yänjahäwet. Täŋkaŋ yänjetak bipmäŋtak wäpka biŋam api ganiŋoret täŋpet.

Äma waki täŋo mebärikät Anutu täŋo bänep iron

36 ††† Momiä äma waki bänepiken tokŋek pat täkaŋ. Momi unitä peŋ yäwerirä Anututa nämo umuntaŋkaŋ mäde ut imikinik täk täkaŋ.

² Bänepitä tänyäkŋarirän inita nadäwä ärowani tänpäpän ŋode nadäk täkaŋ; Wakinin käbop itak. Anututä unita yänpän manken täga nämo nipmaŋpek! yän nadäk täkaŋ.

³ Meni jinomken man, nadäk ba täktäk waki unitägän abäk täkaŋ. Unita jop manmangän yäk täkaŋ. Imaka täga täkta nadäk tawaŋ siwoŋi kubä nämo pek täkaŋ.

⁴ Nämo, dänmon patpari-kenä kädet waki täkta nadäk tawaŋ pek täkaŋ. Imaka täga täpuri-inik kubä nämo täŋkaŋ waki täktäk kädet unita mäde nämoinik ut imik täkaŋ.

⁵ ††† Tänpäkaŋ Ekäni, gäkä ninta butewaki nadän nimik täyan u käroni boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk ninta nadäkinik täŋ nimik täyan u ärowani.

⁶ Imaka imaka tägagän täk täyan u yabänpän-nadänjitra inide kubä täk täyak. Gäkä piä siwoŋi täk täyan uwä ämatä nadäwä tärenaŋi nämo. Äma ba imaka tom tom gäkägän yabän yäwat täyan.

⁷ † Anutu gäkä kome äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk täkamän. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijiŋ pat täkaŋ ude täŋ nimik täyan.

⁸ †† Ketem tägatäga gäripi nitek kawutkaken nanikpän nimik täyan. Nadän nimiŋjiri gäkŋo ume gäripi nitek u nak täkamän.

⁹ ††† Irit kuŋat-kuŋat täŋo mäheŋi u gäk kubägän. Gäk peŋyänjekka bänepninken peŋyänneŋ nimiŋjiri kwawakgän it täkamän.

† 35:12 Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 †† 35:13-14 Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 †† 35:19 Sam 69:5; Jon 15:25

†† 35:24 Sam 26:1, 43:1 †† 35:28 Sam 51:14, 71:15, 71:24 ††† 36:1 Rom 3:18 ††† 36:5 Sam 57:10, 108:4 § 36:7 Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 †† 36:8 Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 ††† 36:9 Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14; 1Pi 2:9

¹⁰ Unita ämawebe Gäka nadän gamikinik täk täkan unita bänep iron pen täñ nimin yäpmän kwen.

¹¹ Täñpän äma ärowani täñpani yabän äwaräkuk täñjiri näk nämo yeñ jakñitneñ. Ba waki täñpani yabän äwaräkuk täñjiri näk nämo yokut täreneñ.

¹² Wisik! Äma waki täñpani akukta nämo, mañ-dä-paniken ugän pätkañ. U kañpän nadawut!

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täño manbiñam

37 [†] Notnapak, äma wakiwaki täño täktäkita yänpän nadawätäk nämo täñpen. Ba äma unitäño tuñumita nadän gärip tänpän kokwawak nämo täñpen.

^{2 ††} Äma udewaniwä piä tänpän pewä muyeñ bäräñeñ kubitak täkan ude api paotpeñ kuneñ.

³ Unita gäk nadawätäk nämo tänpän Ekänitagän nadäkinik tänpän kudän täga ugän täñpeñ kuñat täyi. Ude tänpayän täno uyaku kome yän gamaniken u säkgämän api iren.

^{4 †} Tänpäkan oretoret bureni kañ-ahäkta Ekäniken kuñjiri ini bänep nadäk-nadäkka täño gäripi api däpmän tären gamek.

^{5 ††} Irit kuñat-kuñatka kudup Ekänita iniñ kirenpän nadäkinik täñ imiñjiri api täñkentän gamek.

^{6 ††} Ude täñjiri Ekänitä täktäkka täga u tänpewän edap täño peñyänjekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe iñamiken api ijiñ-yänewek. Täñkañ Ekänitä ämawebe kwawak ñode api yäwoñärewek; Äma ñowä iñam-naken siwoñi-inik itak.

^{7 †††} Unita äma kädet waki iwatpän tuñum äma täk täkan udegän itta nadawätäk nämo täñpen. Nämo, Ekänitä täñkentän gamikta dapun tänpän kwikinik iren.

^{8 †††} Nadawätäk tänpän kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.

^{9 §} Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkan unitawä kome yän yämani u api korenpän itneñ. Tänpäkan waki täñpaniwä Anututä yawat kirenpewän api apämañ kuneñ.

^{10 §†} Yawat kirenpewän apämañ kuñpänä api paot tänpä kuneñ. Täñjirä yabän ahäkta wäyäkñewayän täno upänkañ täga nämo api yabän ahäwen.

^{11 §††} Nämo! Ämawebe inita nadawä äpani täñpani uwä täñ-bumbum kome iwoyän yämani u korenpän ir-it gapuni terak itkañ oretoret api täneñ.

¹² Bureni, äma wakiwaki täñpanitä äma siwoñita kokwawak täñ yämiñpän tänpäwakta nadäk täkan.

¹³ Upänkañ Ekänitä äma udewanita yänärok yäwet täyak. Imata, itkañ nämo, api wañ moreneñ yän nadäk täyak.

¹⁴ Äma äpani jäwäri u siwoñi upänkañ äma wakiwaki täñpanitä äma däpmäkta äpa kuwek gwäñjit päip boham wepmärit täk täkan.

¹⁵ Ude täk täkan upänkañ päip boham iniken unitägän äyänutpän ini api yäput täneñ. Täñkañ äpa kuweki uwä Anututä api ubiñ jukut tänpän kuneñ.

^{16 §†} Tänpäkan äma tägatäga tuñum täpuri pat yämitak unitä äma waki täño tuñum päke itkañ unitäño kehäromi Anutu iñamiken kudup yärepmitak.

¹⁷ Imata, Ekänitä ini äma waki täñpani täño kehäromi yäyomägatpän äma tägata watä api it yämek.

¹⁸ Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiñpän iwat täkan u watä säkgämän it yämiñpän kome iwoyän yämani u inita biñam yäniñ kirewänpän uken tärek-täreki nämo api itneñ.

¹⁹ Täñkañ äma udewaniwä kadäni waki äbänjirän tägagän api itneñ. Ba tagwän irit ahäwayän täyakken imaka, ketem tokñek api näneñ.

²⁰ Upänkañ äma waki täñpani uwä Ekäni täño iwan itkañ unita api kumneñ. Päya irori kadäni keräpitañ ahänpän paot täkan ude, ba gupetä äbutkuk täkan ude api paotpeñ kuneñ.

²¹ Äma waki täñpani uwä äma täño tuñum yäp-mänkañ kowata äneñi bäräñeñ nämo yämik täkan. Upänkañ äma täga uwä iron säkgämän tänpän tuñumi ämata ño yämiñ-yämiñ täk täkan.

²² Tänpäkan ämawebe Ekäni täño iron ikek unitawä kome yän yämani u api korenpän itneñ. Täñ äma Ekäni täño kokwawak terak it täkan uwä yawat kirenpewän api kuñtänpä kuneñ.

^{23 §††} Täñkañ Ekänitä äma kubä täño irit kuñat-kuñari kañpän gäripi nadänpänä irit kuñat-kuñari kädet u täñ-kehäromtañ imik täyak.

²⁴ Ude täñjirän äma udewani yewän kuneño uwä täga nämo mañutneñ. Nämo, Ekänitä täñkentän imiñjirän yeñ täpäneñpän irek.

^{25 §†} Eruk, ñode nadawut; Kadäni käroni it yäpmän äbänkä äma tägawani täyatken ño bämopiken Anututä äma siwoñita mäde ut yämiñjirän nanakiye nakta yänapik-apik kubä nämo täñjirä yabän yäpmän äbätat.

²⁶ Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täñkentän yämikta iron tägatäga jop täñ yämik täkan. Täñkañ äperiye nanakiyetä täga kuñarirä miñjiye naniyetä yabänpän oretoret api täk täneñ.

²⁷ Unita notnapak, kädet waki täkta mäde ut imiñpän kädet täga ugän kañ tä. Ude täñjiri kämiwä gäkño yerikaye uwä kome iwoyäwaniken ugän säkgämän api itneñ.

^{28 §†} Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga tänpän nadän imikinik täk täkan u mäde nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabän yawat piä tärek-täreki nämo täñ yämik täyak. Tänpäkan waki täñpani ini ba unitäño yeriniye uwä yawat kirenpewän api kuneñ.

²⁹ Täñ ämawebe siwoñitä kome yän yämani u korenpän uken tärek-täreki nämo api itneñ.

† 37:1 Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 †† 37:2 Sam 90:5-6

‡ 37:4 Ais 58:14 †† 37:5 Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22; 1Pi 5:7

‡‡ 37:6 Jop 11:17; Mai 7:9 ‡‡‡ 37:7 Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1

‡‡‡ 37:8 Sam 73:3; Efe 4:26 § 37:9 Jop 27:13-14; Ais 57:13 §†

37:10 Jop 20:9; Hib 10:36-37 §†† 37:11 Mat 5:5

§‡ 37:16 Snd 15:16, 16:8; 1Ti 6:6 §†† 37:23 1Sml 2:9; Snd 16:9

§† 37:25 Sam 37:28, 59:15, 109:10 §‡ 37:28 Sam 11:7; Snd 2:22;

Ais 14:20

³⁰ Tānpākaŋ äma siwoŋi tāŋo meni jinomkenä man säkgämän säkgämän Anutuken nanik unitägän ahäk täkaŋ. Mani unitä ämawebe täŋkentāŋ yämik täyak.

³¹ † Äma udewani Anutuni tāŋo бага man bānepiken iŋit-inik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä nämo kakätäk täkaŋ.

³² Tāŋ äma waki täŋpani uwä äma täga dāpmäkta yabāŋ yāwat piä täk täkaŋ.

³³ Upāŋkaŋ Ekānitä äma täga uwä yabä kätāŋirān iwaniyetä kehāromini täga nämo yāpmāŋ āpneŋ, ba manken täga nämo yepmaneŋ.

³⁴ Unita Ekānitä täŋkentāŋ gamikta unitāŋo man kädēt u kudup iwatkaŋ dapun täyi. Ude täŋjiri oraŋ gamiŋpāŋ kome iwoyāwani u ganiŋ kireŋpāŋ iwankaye dapunka terak yāwat kireŋpewān kuŋirä api yabāwen.

³⁵ †† Eruk, äma kubäta ŋode täwera nadāwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik täŋkuk. U äma kehāromini niked, päya taŋi, mäbi ude.

³⁶ Upāŋkaŋ mäden, äma unitä iraniken u kuŋpāŋ ini ba tuŋumi nämo irirān kaŋkut. Kaŋ-ahāwayāŋ wäyäkŋeŋkuro upāŋkaŋ täga nämo kaŋ-ahāŋkut. U paotkuk.

³⁷ † Tāŋ äma täga siwoŋi kuŋarani unita nadāwut; Äma bānep kwini terak kuŋarani tāŋo yeriniye uwä mäyap.

³⁸ Tānpākaŋ momi täŋpani uwä paotpāŋ paot-inik api täneŋ. Ba yeriniye imaka, kudup api awāhutneŋ.

³⁹ Upāŋkaŋ bārāpi kadāniken Ekānitä äma siwoŋi täŋkentāŋ yāmiŋpāŋ watä it yämik täyak.

⁴⁰ †† Äma udewani waki mebäri mebärita umuntaŋpāŋ kābop nipmaŋpān yāŋpāŋ Ekāniken kuk täkaŋ unita äma waki täŋpani keriken nanik yāyomā-gatpāŋ watä it yämik täyak.

Äma kubä bārāpiken itkaŋ Anutuken yāŋapiŋkuk

38 O Anutu, kokwawak nadāŋkaŋ nämo nebewen, ba momina tāŋo kowata nämo namen.

² Gäk kuwektä-yāŋ namäk täyan. Täŋpāŋ nut-maŋpi kome terak āpmok täyat.

³ †† Gäkä nadāŋ waŋ namiŋjiri käyām taŋi täyat. Täŋpāŋ momi täŋkuro unita gupnaken kehāromi niked nämo nadäk täyat.

⁴ ††† Momina unitä uwäk ude täŋpāŋ nepmak täyak. Täŋjirān tuŋum bārāpi kubä, buramināŋi nämo, ude bumik yāpmāŋ kuŋat täyat.

⁵ Gupnaken womāntä tabä täŋkaŋ kābāŋi bumta piäk täkaŋ. Näkŋa kudān goret täŋkuro unita udewä ahāŋjirān tarāki-inik täk täkaŋ.

⁶ Bānepnaken bārāpi bumta parirä nadāŋjira wakiinik täk täyak. Ude täŋkaŋ kepma kārōŋ butewaki nadāŋpāŋ konām kottāŋ kuŋat täyat.

⁷ Täŋpāŋ gupna kädāptä-yāŋ iŋiŋjirān käyām pähap täk täyat.

⁸ Komi taŋi nadāŋkaŋ goret-goret itat, imaka taŋi kubäta yeŋ nepmaŋitpāŋ irirān bumik.

⁹ ††† O Ekāni, gäk näkŋo nadāŋ gāripna u nadātan, ba bānepnatä yāŋkähān-kähān täyak u imaka, nadātan.

¹⁰ Bānepnatä tuptup yāpurirān kehāromina kudup paot-inik täyak. Ude täŋjirān dapunna imaka, säkgämän nämo iŋitak.

¹¹ Ude täŋjira notnaye jibinata yāŋpāŋ dubinaken äbäkta bitnäk-inik täk täkaŋ. Ba meŋ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabāŋ umuntaŋpāŋ pāŋku ban it täkaŋ.

¹² Tānpākaŋ ämatä näk nutpāŋ waki täŋ namikta man yāŋpāŋ-nadäk täk täkaŋ. Täŋpāŋ waki täŋ namikta juku piŋtāŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk nutta buŋep täk täkaŋ.

¹³ Täŋjirä nähāwä guŋ ude äworeŋpāŋ man yäk täkaŋ u nämo nadäk täyat. Täŋpāŋ man waki yäk täkaŋ uwä kowata täga nämo yäk täyat.

¹⁴ Butewaki! Näk man nämo yāwani, ba man nämo nadāwani ude äworeŋpāŋ man kum it täyat.

¹⁵ Upāŋkaŋ Ekāni, gäk yāpmāŋ wādāŋpāŋ itat. Täŋpāŋ Ekāni Anutuna, näk nadātat; Gäkä nadāŋ namiŋpāŋ api täŋkentāŋ namen.

¹⁶ Unita iwanaye jop yabāŋjiri näk komi nadāŋpāŋ goret irira nabāŋpāŋ wisik-inik yāŋ näwetneŋtawä.

¹⁷ U imata, komi pen nadāŋ itkaŋ wakikin täŋpayāŋ kerāp täyat.

¹⁸ † Tānpākaŋ Anutu, momi täŋkuro unita nadāwätäk pähap täŋpāŋ iŋamkaken kwawak yāŋahäk täyat.

¹⁹ Tāŋ iwanaye bumta-inik uwä kehāromi nikedgān itkaŋ jop nadāŋ kokwawak nadāŋ namik täkaŋ.

²⁰ Näk kudān siwoŋi täŋjira äma unitä iwan täŋ namik täkaŋ. Äma udewaniwä kudān tägata kowata wäkigān täk täkaŋ.

²¹ †† Unita Ekāni, mäde ut namentawä! Ban nämo iren!

²² Gäk Ekāni, wakiken nanik wādāŋ tädotpāŋ nepmaŋpani unita bārāŋeŋ täŋkentāŋ namisi!

Devittä mominita nadāŋ bārāp täŋkuk

39 ††† Näk ŋode yāŋkehārom taŋkut; Irit kuŋat-kuŋatnata watä ket api iret. Täŋpāŋ mebetnatä momiken nepmaŋpehta watä imaka, api iret. Unita äma waki dubinaken irirä man kubä nämo api yāwet.

² Ude yāŋkuro unita bārāpi ŋo ahāŋ namiŋjirān man kum-inik itkut. Man täpuri kubä, waki ba täga nämo yāŋkuro upāŋkaŋ nadāŋ bārāpna taŋi täŋkuk.

³ Täŋpāŋ nadāwätäk unitä bānepnaken agekotkuk. Nadāwätäkgān täŋkä bārāpi bumta kaŋ-ahāŋkuro unita ŋode yāŋkut;

⁴ †† Ekāni, kome terak ŋo kadāni jide api it yāpmāŋ ärowet? Ba jidegān api kumbet? Iritna jidegān api täreweko unitāŋo kadāni näwet!

⁵ ††† Butewaki! Kome terak itta kadāni kerāpitagān täŋpāŋ nepmaŋkun! Kodak irayāŋ täyat u kaŋjiri imaka jopi ude täyak.

† 37:31 Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 †† 37:35 Jop 5:3

‡ 37:37 Ais 32:17, 57:2 †† 37:40 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 †† 38:3 Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 ††† 38:4 Esr 9:6; Sam 40:12

‡‡ 38:9 Sam 6:6, 10:17, 102:5 † 38:18 Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 †† 38:21 Sam 22:19, 35:22 ††† 39:1 Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2 †† 39:4 Sam 90:12 ††† 39:5 Sam 62:9, 90:4, 144:4

Bureni, äma kuduhtagän itkañ u me woñ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.

⁶ Ba wäarani, edap ägonitä ahänpän paot täkañ u irepmitpän nämo. Tänpäkañ äma piä täk täkañ u imaka kehäromi kubä nämo pewä ahäk täkañ. Moneñ tuñum pewä ahäk täkañ u netätä api koreneñ yän nämo nadäk täkañ.

⁷ Unita Ekäni, imatäken kubäta itsämbet? Gäk kubätägän täga täñkentän nameno unita gakañan itsämäñtat.

⁸ Unita momi täk täyatken unitäño kowata yäpnañiken nanik nämagusi. Ba yabän äwaräkuk täñjiri äma gäka nämo nadän gamanitä yänärok näwetneñtäwä.

⁹ Nämo, gäkña täñpewi komi ño nadätat unita man kum irayän. Man täpuri kubä nämo inik yäwayän.

¹⁰ Unita komi piä wari namentawä! Nut yäpmän äbänjiri kumbayän täyat!

¹¹ Gäkño mebärika nadätat. Gäk momi täño kowata äma yabän yänpän komi piä yämik täyan. Ba imaka unita gäripi nadäk täkañ u gwaktä tek näñpä tumäk täkañ ude täñpiwak täkañ.

Bureni, ämawä me woñ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.

¹² Unita Ekäni, juku peñpän butewaki gera ba yänapik manna nadän namisi. Tänpän konäm korira nabänpän äbä naniñ kawat tä.

Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ño gäkkät kadäni keräpitagän itta iwoyänkun.

¹³ Eruk nabä kätänjiri oretoret ätu täñkañ kañ kuñ kewewa!

Anutu wäpi iniñoret kap kubä

40 Näk Ekäniken gera yänkañ täñkentän namikta kwikinik itkut. Irira butewaki nadän namiñpän gera yänkuro u nadän namiñkuk.

² † Nähä äma kubä awañ karonji kubä gänañ käbop itkañ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabänpän awañ gänañ nanik wädänpän nepmañkuk.

Ba näk äma kubä okä näbä gänañ äpmonpän ireko ude irira Ekänitä wädänpän kome tägaken nepmañpän äneñi täga kuñatkut.

³ †† Eruk, ude tänpän kap kodaki kubä nadäk-nadäkena-ken pewän ahänkuñ. Uwä Anutunin wäpi biñam iniñ oretta.

Kap u teñjira nabänpän ämawebe mäyaptä Anutu täño kehäromita nadäwä inide kubä tänpäpän Ekänita nadäkinik api täneñ.

⁴ † In nadäkañ? Ämawebe Ekäni terak yeñgämä pek täkañ uwä Ekäni täño iron nitek. Äma udewanitä äma ärowani täño kädet nämo yawat täkañ.

Ba Ekäni mäde ut imiñpän mäjo wära nämo yäniñ oret täkañ. Nämo inik!

⁵ † O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga tänpän täñkentän nimiñkun. Äma gäk udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!

Täñkentäk bumta täñ nimiñta nadäk tawañ pek täyan unita täga nämo yäwetpän yäwoñärewa täreneñ. Nämo inik! Täñkentäk nimiñ täyan uwä bumta-inik, daninañi nämo.

⁶ † Anutu, gäk ganiñ oretta tom däpmänpän iñik täkamän unita nämo gek täkañ. Ba gupe käbänji nitek mominin ärutta iñik täkamän udewanita nadäwi ärowani nämo täk täkañ.

Upänkañ näk gäkñata biñam iwoyänpän manka nadäkta jukuna biori tumbuñ. Tänpän gäkä nadäk-nadäk namiñjiri manka buramik täyat.

⁷ †† Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täñkuño udegän iwatpän äretat.

⁸ †† Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkño kädet siwoñji u nadäk-nadäkna-ken pätak.

⁹ § Unita Ekäni, näk man kum nämo itkañ käbeyäken ämawebekaye gäkño bäneñ irona ñode pen api yänahänpän yäwet täñpet;

Ekäninintä nadän nimiñkinik tänpän wakiken nanik wädän tädotpän niñmak täyak yän api yäwet täñpet. Tänpän manka täktäkka täño biñam käbop nämo pek täyat.

Ironka pähap ba imaka bureniñän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.

¹¹ Unita Ekäni, näka nadän namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämo, nadän namiñjiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.

¹² †† Bäräpi mebäri mebäri ahän namik täkañ, u daniñanji nämo. Tänpäkañ momi täk täñkuro unitä kehäromina yäpmän äpäkañ.

Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkñewa wakañ. Momina mäyap iniktä gwäkna puñji itkañ u yärepmitkañ. Unita umun terak itat.

¹³ Unita Ekäni, bäräñeñ äbä täñkentän namisi!

¹⁴ Äma nutnayän täkañ u kehäromini yäpmän äpänpän nadäk-nadäki täñpewi guntañirä mäyäk tawut. Mäyäk tänpän nabä-kätänpeñ kut!

¹⁵ Äma yänärok man näwet täkañ u meni täñpipiñpän yawat kireñjiri mäyäk nadawut.

¹⁶ Tänpäkañ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkañ u oretoret täk täkot! Imata, gäkña waki keriken nanik wädän tädotpän yepmañkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkañ.

Tänpän kadäni kadäni ñode yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biñam ikek kañ irän!

¹⁷ O Ekäni, nähä waki, kehäromina nitek nämo. Upänkañ nadän namisi. Gäk kubä-tägän näkño täñkentäkna ba yäpätagak ämana.

O Anutuna, bäräñeñ äbä täñkentän namisi!

† 40:2 Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13 †† 40:3 Sam 32:7, 33:3, 64:9 †† 40:4 Sam 84:12, 125:5

†† 40:5 Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 †† 40:6 Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 ††† 40:7 Hib 10:5-7 ††† 40:8 Sam 37:31; 2Ko 3:3 § 40:9-10 Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 §† 40:12 Sam 18:5, 38:4, 65:3

Devittä käyäm tänpän yänpik man yänjuk

41 † Äma, äma jäwärita nadän yämik täkaŋ uwä Anutu täno oretoret terak kuŋat täkaŋ. Udewan-itä bäräpi kaŋ-ahänayän täkaŋ uwä Ekänitä api täŋkentän yämek.

² †† Bureni, Ekänitä watä it yämiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari api täŋ-mehamtaŋ yämek. Tänpän äma udewani tänpewän komeniken oretoret terak api itneŋ.

Irirä yabä kätänjirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmän äpneŋ.

³ Tänpän käyäm tänjirä Ekänitä täŋkentän yämiŋjirän gupi äneŋi api koreneŋ.

⁴ Tänpäkaŋ nähä Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täŋkut. Upänkaŋ butewaki nadän namiŋpäŋ nepmaŋpi tägasiwa.

⁵ Iwanayeta käyäm tänjira nabänpäŋ man jägämi näwet täkaŋ. Uwä näkä kumänjira wäpita kaŋ guŋ täna yän nadäk täkaŋ.

⁶ Tänpän äma u nabänayän äbäk täkaŋ u jop gupi-tägän äbäk täkaŋ. U näka waki ude itak yän yänpäŋ yäntän kukta jop nabänayän äbäk täkaŋ.

⁷ Äma kokwawak täŋ namik täkaŋ uwä näka waki ude ahän imitak yänpäŋ yänjiap-jiap yäntän kuk täkaŋ.

⁸ Näka ŋode yäk täkaŋ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täŋkaŋ kumäkta biŋam täyak. U täga nämo api tä-gawek yän yäk täkaŋ.

⁹ † Butewaki! Notnapak bureni, nadän imikinik tänpän ketem namiŋ-gamiŋ tänpän nak täkamäk u imaka, näka iwan täŋ namik täyak.

¹⁰ Unita Ekäni, butewaki nadän namiŋpäŋ nepmaŋpi tägaŋpäŋ iwanayeta kowata api yämet.

¹¹ Ude täŋkentän namiŋjiri iwantä nämo närepmiräwä ŋode api nadäwet; Anutu, gäk näka bänep täga nadän namitan yän api nadäwet.

¹² Näk kudän tägagän täk täyat unita oraŋ namiŋpäŋ iŋamkaken kwawakgän nepmaŋ iriri tärek-täreki nämo api iret.

¹³ †† Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täno Anutu u iniŋoret täkäna! U tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! Burenitä bureni-inik!

Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

42 † Anutu, tomtä umeta yek täkaŋ ude, näk gäka udegän nek täkaŋ.

² †† Anutu, Anutu irit mähemi, bänepnatä gäka nek täkaŋ unita kadäni jidegän gäkkät man yänpäŋ-nadäka kaŋ ärewet?

³ ††† Kepma bipani butewaki nadänpäŋ konämna pitotä ketemna ude täk täyak. Kepma käroŋ yänjärok ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Imata nämo täŋkentän gamik täyak? yän näwet täkaŋ.

⁴ † Näk komi nadänpäŋ imaka ŋode juku pik täyat u yänahänjira bänepna pidäm tawän!

Bian näk komenaken itkaŋ ämawebe tawaŋ käroŋ näkä jukun yän-yäkŋat yäpmän oretoret terak Anutu täno kudupi yot gänaŋ ärok täŋkumänjonik.

Äroŋkaŋä Anututa oretoret kap teŋ imiŋitna unitä täŋpidäm taŋ nimik täŋkukonik.

⁵ † Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

⁶ Näk komenata nadäwätäk täŋ itat. Upänkaŋ Anutu, ban kome ŋo Jodan ume dapuri kädäkät pom yarä Hermon kenta Misa ŋoken itkaŋ gäka nadän gamayän.

⁷ †† Wära! Ume damuntä gwägo gänaŋ äpmonjirän gwägutä gera yän itak. Wära! Waki nadätat! Tänpäik-päikkatä näk yejämän moretak.

⁸ †† Upänkaŋ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadän namik täyak. Ude tänjirän bipani bipani Anutu iniŋoret kapnatä mena-kengän it täyak.

Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna täno mähe-mi uken yänpik täyat.

⁹ Tänpän kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ŋode iwet täyat; Imata näka guŋtak täyan? Imata iwan yabän äwaräkuk tänjiri komi namik täkaŋ?

¹⁰ Kadäni kadäni iwantä sära ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Man ude näwet täkaŋ u äpa kuwektä-yän namäk täkaŋ.

¹¹ Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

Äma kubätä iwan it gwäjinjirä Ekäniken yänpapiŋkuk

43 †† Anutu, äma mäde ut gamik täkaŋ u wäpna yäpmän äpnayän täkaŋ. Unita gäkä näk gäarak itkaŋ jop man yäwani unitäno mani utpäŋ ŋode yäwet; U siwoŋi kuŋat täyak.

² Anutu, gäk näkŋo kehäromina ude itan upänkaŋ imata mäde ut namitan? Iwantä kehäromina yäpmän äpäŋjirä wakiinik nadätat.

³ † Unita Anutu, kädetka bureni näwoŋäre! Topänka penyäneŋ namiŋjiri akuŋpäŋ kädet täga iwat yäpmän Saion Pom terak, itanken u kaŋ ärewa.

⁴ Ude täŋ namiŋjiri eŋikaken äroŋpäŋ gäk ganiŋ orerayän kudupi bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa.

Gäk bänepna täŋpidäm taŋ namiŋjiri oretoret pähap nadäk täyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpäŋ api ganiŋ oreret.

⁵ Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

† 41:1 Snd 14:21 †† 41:2 Sam 27:12 † 41:9 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 †† 41:13 Sam 106:48 †† 42:1 Sam 119:131 ††† 42:2 Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26 ††† 42:3 Sam 80:5

§ 42:4 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 † 42:5 Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 †† 42:7 Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 †† 42:8 Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 ††† 43:1 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 †† 43:3 Sam 36:9

Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yänjapinḵun

44 † O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täñ yämiḵkuno unitäño biḵam ḵode niwerirä ninin nadänḵumän.

² †† Kome iwoyän yämani uken nanik guḵ äbot komi yämiḵpäñ yäwat kireḵpäñ ämawebekaye gäkḵaken unita yäniḵ kireḵkun. Yäniḵ kireḵjiri täñ-bumbumka u koreḵkuḵ.

³ † Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe nämo däpmän yäwat kireḵkuḵ. Nämo, gäkḵo kehäromika terak yeḵgämä pewäpäñ täñkuḵ. Ba gäkä nadän yämik-inik täñpäñ dubiniken itkentän yämiḵpäñ kehäromi yämiḵjiri täñkuḵ.

⁴ Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäño iwaniye yärepmita kädet peḵ nimiḵkun.

⁵ Täñkuḵ gäkä täñkentän nimiḵjiri iwaniye täño kehäromi yäpmän äpäc täkamän.

⁶ †† Unita näc äpa kuwekna ba päip boham unitä api täñkentän namineḵ yän nämo nadäk täyat.

⁷ Nämo, gäkḵa-tägän täñkentän nimiḵpäñ iwaniye kokwawak nadän nimik täkaḵ u däpmän yäwat kireḵpäñ u keriken nanik yäyomägatpäñ nipmak täyan.

⁸ Unita gäkḵo wäpka yäpmän akuḵpäñ bänep täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.

⁹ Upänḵaḵ waki, apiḵode nibä kätänjiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkaḵ. Komi ämaniye nämo itkentän yämik täyan.

¹⁰ Ude täñjiri iwaniye yabän umuntaḵ metänpeḵ kuḵjina nintäño tuḵum korek täkaḵ.

¹¹ Nibä kätänjiri sipsip däpmäk täkaḵ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuḵ. Ude täñjiri ämatä komeken kubäkubä kuḵ täna kuḵkuḵ.

¹² Ämawebekaye ninta nadänjiri äpani-inik täñpäpäñ nin iwaniyeta jop yäniḵ kireḵkun.

¹³ Gäk kudän nintä terak pewi ahän nimiḵkuḵo u kaḵpäñ, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yänjārok niwetpäñ yänpäñ-nibän mägayäk täc täkaḵ.

¹⁴ Täñpewi imaka jopi ude äworenjitna guḵ äbotken naniktä yänpäñ-nibän niwat täkaḵ.

¹⁵ Iwanaye ba äma näka kokwawak täc täkaḵ unitä yänjārok ude yänjirä mäyäk pähap nadänpäñ umuri nadäk täyat.

¹⁷ Jide? Gäka guḵ taḵpäñ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u irepmitnapän imaka waki ude pewi ahän nimitak? Nämo, nin ude nämo täñkumän.

¹⁸ †† Gäk gepmaḵpäñ бага mankata mäde nämo utkumän.

¹⁹ ††† Upänḵaḵ gäkä nipmaḵpikaḵ nin täñkentänkin nämo, tom ägwäri bämpiken itkamän. Ba bipmäḵurani pähap gänaḵ ude itkamän.

²⁰ ††† Nin Anutunin bureni gäk ganiḵ oretta bitnäñpäñ kome kubä täño anutu jopi-jopi nadän yämiḵkumäño

† 44:1 Kis 12:26-27; Sam 78:3 †† 44:2 Sam 78:55, 80:8 † 44:3 Lo 8:17; Jos 24:12 †† 44:6 Sam 33:16; Hos 1:7 †† 44:18 Jop 23:11 ††† 44:19 Sam 23:4 ††† 44:20-21 Sam 139:1; Jer 17:10

yäwänäku uwä gäkku bian nibän ahäwim. Imata, gäk bänep nadäk-nadänkin käbop itkaḵ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upänḵaḵ ude nämo täñkumän!

²² § Nin gäkḵo ämawebekaye itkamän unita yänpäñ kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaḵ. Ba nibänjirä sipsip nakta däpmäk täkaḵ ude itkamän.

²³ †† Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupinḵaḵ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!

²⁴ Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaḵ itkamän ḵonita ninta nämo guḵ täwen.

²⁵ Yäke! Däpmän jakḵitpäñ nipmaḵpä kumbanitä-yän kome terak pätkamän.

²⁶ Unita äbä täñkentän nimisi! Gäk nadän nimikinik täc täyan udegän waki keriken itkamän ḵo nimagutsi!

Äma ekäni kubätä webe yäpmänjirän iniḵ oretoret kap tewani

Kora täño nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadänpäñ kap ḵo tenḵuḵ.

45 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokḵek parirän intäjukun äma u iniḵ ubiḵpäñ tewayän. Äma meni pidämütä man säkgämän yänjähäk täkaḵ ude menatä äma ekäni u ḵode iniḵ ubiḵ tekta pidäm täyat;

² Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nikek. Äma gäk udewani kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täñ gamiḵkukotä pen api täñ gamiḵ yäpmän ärowek.

³ Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biḵam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoḵäreka päip bohamka inḵitpäñ isi!

⁴ Kehäromika nikek unitä iwan täño kehäromi yäpmän äpäc täyi. Täñpäñ man bureni ba kudän siwoḵi unitägän irun yänpäñ täñ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täñpäñ iwan däpmänjirän kaḵpäñ umun pähap täc täkot!

⁵ Täñkaḵ tenän kuwek-kuwekkawä päraḵi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nikek. Täñjiri äma äbori äbori gabänpäñ gämotka-kengän maḵ pat täkaḵ.

⁶ ††† Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmän ärowen. Kaḵiwat piäka u kudän siwoḵi terakgän täc täyan.

⁷ ††† Gäk kädet wakita taräki nadänpäñ kädet siwoḵitagän gäripi nadäk täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaḵiwat piä täkta iwoyänḵuk. Piä ude täkta iwoyänḵuko unita notkaye yärepmitpäñ oretoret pähap nadäk täyan.

⁸ Gäkḵo tek käroḵi kudup käbänji säkgämän-inik, jiä däropä käbän ikek bumik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä enjiken abä kap tenḵaḵ ganiḵoret täkaḵ.

⁹ Täñpäkaḵ äma jopi täño äperiyetä watä nämo it gamik täkaḵ. Nämo, kome ätu täño intäjukun äma täño äperiyetä unitä gäkä enjiken itkaḵ watä it gamik täkaḵ. Täñpäkaḵ webekawä omäk meran säkgämän täñpäñ dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol

§ 44:22 Rom 8:36 †† 44:23 Sam 35:23, 78:65 ††† 45:6 Sam 93:2, 98:9 †† 45:7 Sam 11:7 ††† 45:7 Hib 1:8-9

mobä säkgämän-inik, Opia komeken nanik upäj täj-pani.

¹⁰ Eruk webeni, Gäka ɲode yänjira nadä; Gäk komekak-en nanik ämawebe ba nägät moräkaye mäde ut yämiŋpäŋ unita juku kubä nämo pewen.

¹¹ Ude täjiri intäjukun ämakatä gabängärip täjpäŋ Gäka webe säkgämän yänjirä api Gäwerek. Täj äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.

¹² Täjpäkaŋ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täj gamineŋ, ba tuŋum ämatä Gäk ganiŋ oretta api ämneŋ.

¹³ Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täjirä webeni uwä ini eni Gänaŋ säkgämän, kaŋgärip ikek ude itak. Teki uwä Golkät bok täjpani, unita ägo-ägo weŋirän intäjukun äma dubiniken yänjikŋat yäpmäŋ kuaŋ. Kuŋjirä webe gubaŋ noriye imaka, iwarän täjirä ugän yänj-äkŋat yäpmäŋ kuaŋ.

¹⁵ U kudup, bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret terak intäjukun äma täjirä eni pähap Gänaŋ kumaŋ ärokaŋ.

¹⁶ Täjpäkaŋ intäjukun ämana, Gäka ɲode yäyat; Gäkŋo nanak ämani mäyap ahänpäŋ Gäk ba oraŋkaye täjirä kome yäpmäŋpäŋ intäjukun äma udegän api iteneŋ. Täjirä ämawebe komeni komeni yabän yäwatta wäpi biŋam ärowani api yämen.

¹⁷ † Täjpäkaŋ nähä ätu mäden ahänayänj täkaŋ unitä nadäŋpäŋ kuŋatneŋta kap ɲo teŋira wäpka biŋamtä punin api kuŋarek. Ude täjira ämawebe kuduptä wäpka biŋam u tärek-täreki nämo api ganiŋoret täneŋ.

Anutu u ninkät itkamän

46 †† Anutu u nintäjo äyurŋin ba nintäjo kehärominin. Bäräpi Gänaŋ täjkentänj nimikta pidämtak täyak.

² Unita nin imaka kubäta nämoinik umuntäne. Nä-moinik! Kenänj kwaiŋirän kome kwähärep dunejo uwä täga. Ba pom gwägu bämopiken duŋpeŋ äpmonenjo u imaka täga. Nämo api umuntäne.

³ ‡ Ba gwägu pähap mämä taŋi yänjpäŋ tokätpäŋ porärak pakipaki täjpek. Täjirän pom taŋi taŋi wareŋ tänejo upänkaŋ imata umuntäne? Ninä nämoinik api umuntäne!

⁴ †† U imata, Anutu täjo yotpärare bämopiken ume taŋi kubäta pätak. Ume unita ämawebe oretoret pähap nadäk täkaŋ. Yotpärare u kudupi-inik, Anutu ärowani täjo irit bägup.

⁵ †† Uken Anututä it täyak unita nämo api wawek. Nä-moinik, kepma bipani Anututä watä api it imik täjpek.

⁶ ††† Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap nadäŋpäŋ kujari kwaik täkaŋ. Täjirä Anututä kärke yänjirän kometä ume bumik äworewek!

⁷ Upänkaŋ ninäwä nämo api umuntäne. Nämo, Ekäni kehäromi mähemu u ninkät it täkamän. Bäräpi kubäta

ahäwänä Oranin Jekop täjo Anutuken käbop täga api itne.

⁸ Ai, ämawebe in äbut! Äbänjpäŋ Ekänitä piä täk täjŋkuko u ɲo kawut! Imaka imaka täk täjŋkuko u yabänjpäŋ jäkjäk yamänjpäŋ nadäwä inide kubä täk täyon!

⁹ Ekäni uwä komeni komeni täjo ämik däpmänj täkŋek täyak. Täjpäŋ äpa kuwek yäpmänjpäŋ tokät jukutpäŋ kurepä kädäp Gänaŋ ureŋ täjpanj äpmok täkaŋ.

¹⁰ ††† Unita Ekänitä ɲode yäyak; Kwikinik itkaŋ näka ɲode nabänjpäŋ-nadäwut; Näk Anutu bureni-inik. Näk intäjukun irira ämawebe komeni komeni ittänj kuaŋ u Gämotna-kengän it täkaŋ.

Kome kuduptagän täjo Ekäni-inik u näk! yäk.

¹¹ Unita ämawebe, in ɲode nadäwut! Ekäni kehäromi mähemu, u ninkät it täkamän. Bureni, bäräpi kubäta ahäwänä Oranin Jekop täjo Anutuken käbop täga itne.

Anutu u äma komeni komeni täjo ekäni pähap

47 Ämawebe kuduptagän kap teŋkaŋ ketjin utpäŋ oretoret täk täkot! Täjkaŋ oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!

² Ekäni ärowani pähap uwä ini pärik-inik kubä itak. Kehäromini uwä umuri pähap. Uwä kome pähap ɲonitänjo Ekäni ärowani-inik.

³ Uwä täjŋkentänj niminpäŋ guŋ ämawebe äbori äbori unitänjo kehäromini yäpmänj äpäŋpäŋ Gämotninken yepmaŋkuk. Täjkaŋ komeni ninta nininj kireŋkuk.

⁴ Täjpäkaŋ bian Anututä ini kome u iwoyänjpäŋ niminŋkuko unita ɲode nadäkamänj; Jekop täjo äboriye ninta nadänj nimikinik täk täyak.

⁵ Ai, nadäwut! Anututä maŋirani bägupken äronkuko itak. Äro irirän ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mämä terak teŋkuŋ.

⁶ Eruk! Unita nadäŋpäŋ in imaka, Anututa oretoret kap teŋ imut! Teŋkaŋ iniŋ orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap teŋ imut.

Äneŋj täwetat; Iniŋ orerut!

⁷ Anutu uwä kome pähap ɲonitänjo Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teŋ imut!

⁸ Anutu ärowani pähap unitä maŋirani bägup kudupiken maŋitkaŋ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiŋpäŋ yabänj yäwat täyak.

⁹ Täjirän guŋ ämawebe äbori äbori täjo ärowaniniyekät Abraham täjo Anutu unitänjo äbot ninkät käbeyä täk täkamänj. U imata, kome täjo intäjukun äma kudup u Anutu Gämori-kengän itkaŋ.

Anutu unitänjo kehärominitä päke u yärepmiŋ more-tak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

Anutu täjo yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

48 Ekäni uwä wäpi biŋam ärowani nitek. Unitänjo yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä

† 45:17 Sam 138:4; Mal 1:11 †† 46:1 Sam 62:7-8, 91:2, 142:5

‡ 46:3 Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 †† 46:4 Sam 48:1, 48:8

††† 46:5 Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 ††† 46:6 Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1

††† 46:10 Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

terak itak. Unita yotpärare uken äronpän wäpi biñam yäpman akuna!

² † Saion Pom kudupi uwä käroni boham, tägagämän-inik, kañoret ikek. Ämawebe kome pähap ño nanik kuduhtagäntä Anutu täño pom u kañpän oretoret täk täkañ.

Tänpäkañ Ekäni Ärowani unitäño yotpärare pom u terak itak.

³ Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkañ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täñ yämik täyak.

⁴ Bian kome ätu täño intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayän yotpärare u dubiniken äbuñ.

⁵ Äbänkañ yotpärare kudupi u kañpän jäkjäk yamänpän umuntañkañ metänpeñ kuñkuñ.

⁶ †† Umuntañkuño uwä komi webetä nanak bäyanayän nadäk täkañ ude nadänpän kujari kwaiñkuñ.

⁷ Ämik tänayän gäpe tañi tañi pähap terak äbuño u gäkä mänit pähap iniñ kireñpewi gäpe uwä yäpman kärapmit tänpän kuñkuñ.

⁸ Tänpäkañ bianä, Anutu täño täktäki kehäromi nitek unitäño manbiñamgän nadäk täñkumänönik. Upänkañ apiño dapunintä kañpän nadäk täkamän.

Ekäni uwä iniken yotpärare ño watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpman ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.

⁹ O Anutu, kudupi yotka gänañ äronpän ironka tärek-täreki nämo unitäño mebärita yänpän-nadäk täk täkamän.

¹⁰ Wäpka biñam komeni komeni kuñ moreñkuko unita ämawebe komeni kometitä udegän ganiñoret täkañ. Tänpän yabän yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwonji terakgän täk täyan.

¹¹ Gäk ämawebe täño irit kuñat-kuñari u siwonjigän yäpman danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare tañi täpuri Juda komeken it yäpman kukañ u nanik kudup, oretoret täk täkañ.

¹² Eruk, Anutu täño ämawebe, in Anutu täño kehäromini kañpän nadäna yänpänä ñode kañ täñput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuñat äyänutpän yewa kehäromikät ämik täño tuñum tuñum ukät yabänpän-nadäwut.

Yabänpän-nadänayän täño unitäño biñam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayän täkañ u ñode kañ yäwerut;

¹⁴ † Anutu unitägän nibän niwat täyak. U nintäño Anutu, paot-paori nämo. Tänpäkañ unitä kadäni kadäni api niñpänjit niwarek.

Moneñ tuñumta nadäwätäk tänenñawä

49 Äma äbot, kome terak it yäpman kukañ in kudup man ño nadäwut.

† 48:2 Mat 5:35 †† 48:6 Kis 15:15; Hos 13:13 † 48:14 Ais 58:11

² Äma wäpjin biñam nitek ba wäpjin nämo, äma moneñ ikek ba äma jäwäri, in kuduhtagän man täwerayän täyat ño juku penpän nadäwut.

³ Man kädet siwonji kubä nadätat u intä nadäneñta yänahawayän.

⁴ Man siwonji u man wärani terak täwerayän. Täwet paotpänä man wärani unitäño mebäri kap terak api yänahäwet.

⁵ †† Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneñta nadäkinik täk täkañ. U näk moneñ ikek yänkañ iniken wäpi biñam yäpman akuk täkañ.

Tänpäkañ äma waki udewanitä näk it gwäjinpän nutnayän täk täkañ. Upänkañ, äma udewanita imata umuntäwet?

⁷ †† Moneñ päke unitä nämo api täñkentän yämek. Nämo inik! Nin nadäkamän; Äma kubätä iniken gupi moneñpän täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kañ-ahäwa yänpän Anututa moneñ pen imikimik kädet nämo pätak.

⁸ ††† Nämo inik, äma täño gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneñ tañi peneño upänkañ bäränen täga nämo pewä tägawek.

⁹ Moneñ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kañ-ahäwek. Nämo, äma kuduhtagän paot-paotta biñam.

¹⁰ Bureni nadäkamän. Äma kuduhtagän kumäk täkañ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk täkañ.

Ba guñ ämakät äma kädet goret-goret täñpani u imaka, kumäk täkañ. Kumänpän moneñi penjirä äma ätutä yäpman täkañ.

¹¹ Bianä, äma udewani komeni nitek. Upänkañ apiño kubäpän änenjirä kome ukengän paot-paori nämo api itneñ.

¹² Äma täño wäpi biñamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täñpipiñ yämek. Nämo inik! Tomtä kumäk täkañ udegän api kumneñ.

¹³ Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik tänpän täga itkamän yän nadäk täkañ uken api ahän yämek. U kawut!

¹⁴ Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumänjirä kumän-kumän tä watä ämani ude api täñpek. Äma änenpaniken äpmonjirä gupi bäränen parañjirä ämawebe siwonjitä Wi! api yawatneñ.

¹⁵ ††† Tänpäkañ nähä Uraktä nämagutpän kumän-kumän täño kehäromiken nanik api wädän tädotpän nepmanpek.

¹⁶ Unita nadäkot! Äma moneñ tuñum ikek ba eni säkgämän nitek, udewanita ninin jide tänpän äma ude kañ äworene yän nadäwätäk nämo täneñ.

¹⁷ † Nämo inik! Äma udewani kämi kumänkañ tuñumi u yäpmankañ täga nämo api kuneñ. Ba wäpi biñamikät bok nämo api kuneñ.

¹⁸ Tänpän äma udewani kodak itkañ kome täño tuñumta gäripi nadänpän Anutu täño iron terak itkamän yän nadäk täkañ.

†† 49:5-6 Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 ††† 49:7 Jop 36:18-19 ††† 49:8 Sam 16:10, 22:29, 89:48 ††† 49:15 Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14 § 49:17 Sam 17:14; 1Ti 6:7

Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biñam yäpmän akuk täkañ.

¹⁹ Upänkañ äma udewani kumänkañ, bian äbekiye oraniyetä kumänpeñ päñku bipmän urani gänañ itkuñken ugän api yäwatneñ.

²⁰ Bureni-inik! Äma monerñ tuñum ikek upäkañ nadäk-nadäki nämotä irit kehäromita biñam nämo api täneñ. Uwä tomtä kumänpän parak täkañ udewani.

Anututä ämawebe täño täktäki yäpmän danik täyak

50 Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayän täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.

² Anutu täño peñyänjek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik teñ yänjetak. U kawut!

³ Bureni! Anutunin kehäromi nitek u man yäwayän äbatak. Kädäp mebettä intäjukun kuñjirän iwän mäniñ pähaptä itgwäjiñjirän äbatak.

⁴ Anututä ämawebeniye täño kudän yäpmän daniwayän yänpän kunum kenta kometa gera ñode yäyak; Ek äbä ämawebe naniñ oret täkañ u kuduhtagän yämagut päbä iñamnaken yepmañpun yäk.

Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän tänpän täñ-kehäromtakta tom däpmänpän ijin namiñkuño u yäk.

Eruk, ude tänpänkañ man piä täñjira kañ nabäwut yäk.

⁶ † Anututä ude yänjirän kunumtä kwawak ñode yänjahäk täyak; Anutu ini uwä man yäpmän daniwani äma siwoñi-inik. Jop man kubä nämo yäk täyak.

⁷ Eruk, Anututä ämawebeniye ñode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku peñkañ nadäwut! Anutu bureni-inik, intäño Anutujin näkña in manken tepmañpayän yäk.

⁸ Tom kábäñi nitek ijin namik täkañ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni kadäni in tom kábäñi nitek ijin namik täkañ yäk.

⁹ Upänkañ ñode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wäyäkñek täyat yäk.

¹⁰ Nämoinik, tom ägwäri bipiken itkañ, ba bulimakau pomken itkañ, barak ba gwakgwak imaka u kudup-tagän näkñogän yäk.

¹² †† Nakta newäwä inken nämo yänjapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba imaka imaka u terak itkañ u mähemi näk yäk.

¹³ Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämo nak täyat yäk.

¹⁴ Tänpäkañ naniñ oretoret kädet bureni gäripi näkä nadäk täyat uwä ñode; In naniñ oretpäñ bänep täga man yäk täkot. Uwä ärawa bureni ude api täñ namineñ.

Tänpän Anutu ärowani näka bänep täga täñ namikta yäk täñkuño uwä bureni täñ namineñ!

¹⁵ † In ude täneño uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yänjirä näkä in täñkentäk-inik api täñpet.

† 50:6 Sam 75:7, 97:6 †† 50:12 Sam 24:1; 1Ko 10:26 † 50:15 Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9

Tänpäkañ in wäpna biñam punin api yäpmän akuney yäk.

¹⁶ Tänpäkañ Anututä äma waki tänpäni man ñode yäwetak; In jop, mejin-tägän näkño бага man ba topmäk-topmäk kubägän u yänjahäk täkañ. Täñjirä nadäwa siwoñi nämo täk täkañ.

¹⁷ †† Tänpän näkä in yäpä tägakta bitnäñkañ kadäni kadäni näkño man ut täkañ.

¹⁸ In kubo äma yabänkañ ukät not täñpeñ kuñat täkañ. Yabänjirä intäño notjiye ude äworek täkañ.

Ba ämawebe kubokäretta tänpäni ba nädapitä duñwenpän ini-ini iranikät not täñ yämiñpän kuñat täkañ.

¹⁹ In mejinta watä nämo itkañ man jop manman ba man wakiwaki yäk täkañ.

²⁰ Täñkañ notjiye manken yepmañit yänpän-yabän yäwarit täk täkañ.

²¹ †† Intä ude täñjirä näkä jop dapun tabänpän man kubä nämo yäk täyat. Ude täñjira intä Anutu u nin bu-mik yän nadäk täkañ.

Upänkañ nämoinik! Apiño teberpäñ manken kwawak tepmañpayän.

²² Unita ämawebe näka mäde ut namik täkañ, in ñode nadäwut; In itkañ ude pen udegän itpäñä api wañ moreneñ.

Täñkañ äma kubätä in täga nämo api täñkentän tamed.

²³ ††† Tänpäkañ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita nadäwa ärawa bureni ude täk täkañ.

Ämawebe ude täñ namiñkañ näkño man buramik täkañ uwä bureni-inik api yämaguret.

Wakini yänjahäk-ahäk

Devit Basiba kubo täñjirän Natantä kañ-yänkuko unita nadänpän man ño kudän täñkuk.

51 ††† § Anutu, gäk butewaki mähemi unita näka butewaki nadän namisi. Butewaki nadän namiñpän wakina kudup ketärenä nami.

² †† Ude täñkañ wakiwakina ärut paktañ nami.

³ ††† Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk tänpän kuñat täyat.

⁴ †† Momina uwä ämaken nämo, gäkkengän täñkut. Imaka u täñjira gäkä nabänjiri taräki täñkuk.

Unita iñam man näwetkuno u bureniñän näwetkun. Ba täktäkna yäpmän daniñkuno u siwoñigän yäpmän daniñkun.

⁵ ††† Wära! Kädet wakina ñowä kädet kodaki nämo täyat. Nämo! Näk meñnatä momikät bok bäyañpän nepmañkuk.

Tänpänkañ momi tänpäni pen udegän it yäpmän äbätat.

†† 50:17 Neh 9:26; Rom 2:21-22 †† 50:21 Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 ††† 50:23 Sam 27:6 ††† 51:1 2Sml 12:1-15 § 51:1 Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 †† 51:2 Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 ††† 51:3 Ais 59:12 †† 51:4 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4 ††† 51:5 Jop 15:14; Efe 2:3

⁶ † Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita gäkñaken nadäk-nadäk bureni näwojäre.

⁷ †† Tänpän gäk momina ketären namiñiri pakigän-inik ira.

⁸ ‡ Bureni Anutu, bäräpi pähap namiñkuno u ketären namiñpän bänep oretoret peñ nami.

⁹ ‡† Momi täñkuro u ärut paktan namiñpän momina unita kañ täñguntal!

¹⁰ ‡† O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahän namikot. Bänepna täñ kodaktan namiñiri gäkgänpän kañ gäwaräntäwa!

¹¹ ‡†† Injamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkñaken Munapikka nomägareno!

¹² ‡††† Bian gäkñata biñam nämaguriri bänep oretoret nadänjkuro u, apiño bänep oretoret udegän täñ namisi yän nadätat!

Gäkño man iwatta gäripi pewi ahän namänkañ gäkä mehamtän namiñiri man u buramiwa.

¹³ § Ude täñ namiñiri peñawäk äma gäkño kädet siwoñi api yäwojärewet. Täñira momi äma udewanitä bänepi api sukureneñ.

¹⁴ §† Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biñam täyat upänkañ näk kumän-kumän nämo nuren. Ude täñpayän täno uwä bänep oretoret terak gäkño kudän siwoñi u pen api yänahäk täñpet.

¹⁵ §†† Ekäni, mena jinom täñpidäm tanjiri wäpka biñam yänahänpän ganiñ orera!

¹⁶ §††† Nadätat! Anutu, orañ gamikta gupe kábäñi nitek ijiñ gamik-gamikta bitnäk täyan. Unita gäripi nadäwipän uyaku ijiñ gamitet.

¹⁷ §†††† Upänkañ orañ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ñode; Äma manka buramiñpän gämotkaken kuñat täkañ unita gäripi nadäk täyan.

Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadän bäräp tänpän inita nadäwä äpani ták täkañ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.

¹⁸ Anutu, gäkñaken gärip iwattpäñ ämawebe Jerusalem nanik täñkentän yämiñiri säkgämän kañ irut. Tänpän Jerusalem täño yewa pähap äneri täñkodak tänpän kañ pe!

¹⁹ Ude täñjiri ämatä gupe kábäñi nitek ijiñ gamiñirä gäripi tanji api nadäwen.

Nin ima terak yengämäna pek täkañ?

Devit täño iwan kubätä päñku Sol, Devit Ahimalektä yotken kábop itak yän iwetkuko unita nadänpän Devit-tä kap ño teñkuk.

52 §† Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yänbiñam-biñam yäñtän kuñat täyan? Anutu

† 51:6 Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 †† 51:7 Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 ‡ 51:8 Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 †† 51:9 Jer 16:17 ‡† 51:10 Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 ††† 51:11 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 †††† 51:12 Sam 13:5 § 51:13 Sam 22:27; Apos 9:21-22 §† 51:14 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 §†† 51:15 Kis 4:15; Sam 9:14 §† 51:16 Sam 40:6 §††† 51:17 Sam 34:18 §† 52:1 1Sml 22:9-10

injamiken mäyäk tänanjipän imata wakika unita biñam wari wari yäñtän kuñat täyan?

² §† Gäk äma täñpawakta nadäk tawañ pek täyan. Meka jinom pärañi-inik, mujuk pärañ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.

³ Kudän tägata nadäwi äpani täñpöpän waki tákta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täñpöpän man burenita gañani nadäk täyan.

⁴ Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.

⁵ Unita Anututä gäka komi gamayän täyak u tärek-täreki nämo. U enjikaken nanik u wädän mañpän kuñiri äma itnayän täkañ u wari nämo api nadän gamineñ.

⁶ Anututä ude täñjirän äma siwoñi kuñaranitä u kañpän api umuntäneñ. Tänpän gabän mägayänpän ñode api yäneñ;

⁷ §†††† U kawut! Äma ñowä säkgämän itta Anutu terak nämo yengämän pek täñkukonik. Nämo, moner tuñumna pähaptä täga täñkentän namineñ yän nadänpän säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäñ ták täñkukonik.

⁸ Tänpäkañ nähä olip päya säkgämän Anutu täño enji dubiniken ärowani ude bumik itat. Tänpän unitäño iron tärek-täreki nämo uterak yengäma pewäpäñ it täyat.

⁹ Unita Anutu, imaka täñ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmän ärowet.

Tänpän ämawebekaye injamiken gäk tägagämän yän yänahänpän api yäwet täñpet.

Äma waki täño täktäk

53 §†††† Äma Anutu nämo itak yän yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi kábän täwani. U kudän waki mebäri mebäri ták täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik ták täyak.

² §§§ 18††††† Nadäkañ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat ták täyak. U äma nadäk-nadäk täga nitek näk naniñ orerani udewani ätu itkañ ba yän nadänpän yabän ahäkta dapun pärewat ták täyak.

³ Upänkañ nämo, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpän kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik ták täyak.

⁴ Unita Anututä ñode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkño ämawebenaye uken tänyäkñatpäñ kubota pidämigän täñ yämik täkañ. Ude täñkañ näkken yänapik man kubä nämoinik yäk täkañ.

⁵ Upänkañ umuri pähap kubä api nadäneñ. Bian umun udewani kubä nämoinik nadänkuñ. Anututä ämawebeniye täño iwan kudup däpmänpän kujari api ureñ täñpän kuneñ. Bureni, Anututä mäde ut yämiñkuko unita Isreltä iwaniye u täñpawakinik api täñ yämineñ.

⁶ Eruk, Anututä Isrel ämawebe täñkentän yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yän nadätat. Anu-

§† 52:2 Sam 50:19, 59:7, 64:3 §†† 52:7 Sam 49:6 §§† 53:1 Sam 10:4, 14:1 §§§ 53:2 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 18 53:2 Rom 3:10-12

tutä ude tänjirän änenji säkgämän itnayän täkañ unita oretoret pähap api nadäneñ!

Devittä Anutuken täñkentäktä yänjapinukuk

Sifa nanik ätutä päñku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yän iwetkuño unita nadänpäñ Devittä kap ño tenjuk.

54 † Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäñ nepmañpi änenji säkgämän kañ kuñara.

² Gäkken yänjapinira juku peñpäñ nadän namisi.

³ Äma komi komi ba peñawäk täñpanitä näk kumän-kumän nutnayän äbäkañ. Äma udewanitä Anututa nadänjirä jopi täk täyak.

⁴ Täñpäkañ Anutu iniwä täñkentän namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it naminjirän täga it täyat.

⁵ Nämö nepmak täyak unita iwan komitä näka täñ namik täkañ ugänpäñ Uraktä äyänutpäñ kowata udegän yäminjirän paot-inik api täneñ.

⁶ O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäñ iron kowata täñ gamayän nadätat.

⁷ †† O Ekäni, gäk täñkentän naminjiri bäräpi yabän ahänjkuro u kudup paot moreñkuñ.

Täñpäñ yabänjira gäkä iwanaye kuduhtagän däpmän moreñkun.

Äma kubä noripakitä iwan täñ imänkañ yänjapik man yänjuk

55 O Anutu, yänjapik mannata juku peñpäñ nadä. Butewaki terak gäwet yabänjira mäde nämö ut namen!

² Nämö, juku peñpäñ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina kudup yäpmän äpätak.

³ Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntañ itat. Äma waki täñpani uwä näka gañani nadänpäñ kokwawak nadän namik täkañ unita nadän bäräp tañ täyat.

⁴ † Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkañ umun pähap nadätat ñonitä täga nurek yän nadätat.

⁶ †† Unita ñode nadätat; Näk pitna nitek täñpäñ yäwänäku barak ude orek itta piän päñku kubäken itet.

⁷ Ban kubäken-inik piän päñku kome ämani nämoken täha bägup täñpäñ itet.

⁸ Ude täñkañ umuri ahänj namitak ñonita uken käbop itet.

⁹ Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täño man yäkyäki täñ-kuruktañ yämi. Imata, yotpärare tañiken ämatä ämik kowata kowata täñkañ ut täpätet mämä bumta täñjirä yabätat.

¹⁰ U kepma bipani yotpärare u yewa täñpäñ it gwäñkañ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahänpäñ tokneñ pätak.

† 54:1 1Sml 23:19, 26:1 †† 54:7 Sam 59:10 † 55:4-5 Sam 18:4-5, 116:3 †† 55:6 Jop 3:13

¹¹ Täñpäkañ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahän pätak. Yotpärare gänañ kädet täpuri täpuriken täñyäkñat-yäkñat ba komi jop nadän yämik-yämik kädetä udegän pätak.

¹² Butewaki pähap! Iwan kubätä yänjrok ude näwet täñpäñ yäwänäku täga bumik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täñ namän yäwänäku käbop päñku täga itet.

¹³ †† Upänkañ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täñpani gäkä ude täñ namitan!

¹⁴ Nek injam kowat-kawän täñpäñ man yänpäñ-nadäk säkgämän täñkañ Anutu iniñ oretta kudupi yotken bokgän kuk täñkumäko upän udewä täyan.

¹⁵ Unita iwanaye täño kadänini nämö tärenjirän kañ paorut! Ba kodak itpäñ kumbani komeken kañ äp-moñput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewaniät kentänpäñ it-inik täk täkañ.

¹⁶ Upänkañ näk Ekäni Anutuken gera yänjira api täñkentän namek.

¹⁷ ††† Tamimañ ba kepma bipani bäräpinata nadänpäñ yänjapik-apik gerana uken pewa äronjirän api nadän namek.

¹⁸ Ude täñkañ ämik pähap gänañ iwanaye mäyapkät ämik tänayän täkamänken uken nanik änenji säkgämän nämagut yäpmän api äbek.

¹⁹ Bureni, Anutu intäjukun itpäñ kañiwat piä ärowani täñ yäpmän äbukotä itak, pen api it yäpmän äroweko unitä yänjapik manna nadän naminpäñ iwanaye komi piäken api yepmañpek. Imata, äma uwä Anututa nämö umuntañkañ kädet wakita mäde utta bitnäc täkañ.

²⁰ Täñpäkañ notnapak iwan täñ namani unitä yänjekhäromtak mani irepmitpäñ noriye mäyapta iwan täñ yämik täyak.

²¹ ††† Menitä gakñi ärut namik täyak upänkañ bänepitä näka kokwawak namik täyak. Mani säkgämän, gakñi nitek upänkañ päip pärañi udewani.

²² § Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoñi yabän äwaräkuk täñjirän iwaniyetä täga nämö yärepmitneñ. Unita nadän bäräpjin kudup Ekänikengän peñjirä api täñkentän tamek.

²³ Täñpäkañ Anutu, gäk äma kumän-kumän däpani ba jop manman yäwani unitäño irit kuñat-kuñari kudup nämö tärenjirän yän-yäkñat yäpmän päñku ini awañ gänañ api yepmañpen. Täñ nähä gäka nadän gamikinik pen api täñ yäpmän ärowet.

Devittä Anututa nadän imikinik täñpäñ yänjapik man ño yänjuk

Filistia naniktä Devit Gat komeken injtkuño unita nadänpäñ kap ño tenjuk.

56 †† O Anutu, iwanaye jop nadän komi wari wari namik täkañ unita butewaki nadän naminpäñ täñkentän namisi!

†† 55:13 2Sml 15:12; Sam 41:9 ††† 55:17 Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 ††† 55:21 Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 § 55:22 Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7 †† 56:1 1Sml 21:13-15

² Yänjetak bipmäntak iwanaye nutnayän täk täkaŋ. Iwanaye u yarägan nämo, mäyap-inik.

^{3 †} Ude tänjirä umuntaŋpäŋ, Ekäni ärowani, gäkä terak tubeŋ kuŋpäŋ it täyat.

^{4 ††} Bureni, Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Nämo, täŋkentäŋ namikta yänke-häromtak man yänkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.

Ude tänjira ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

⁵ Täŋpäkaŋ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkaŋ. U täga kubä täŋ namikta nämo nadäk täkaŋ.

Nämo, waki täŋ namiktagän yänpäŋ-nadäk täk täkaŋ.

⁶ U kubäkengän päŋku käbop itpäŋ näk nutta yänpäŋ-nadäk täŋkaŋ nabän näwat täkaŋ.

⁷ Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmaŋ! Yabän koreweno! Kokwawakka terak kehäromini däp-män tokät yämi.

⁸ Näk bäräpi gänaŋ jide itat u kudup nadän namitan. Ba konämna pito jide mäŋkaŋ u kudup daniŋpäŋ nadäk täyan.

Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän täk täyan.

^{9 ‡} Unita Anutu, gäkken gera yäwayän täyatken nadän namiŋiri iwanaye nabän umuntaŋpäŋ änerji äyänjut-peŋ api kuneŋ. Ude tänjiri ŋode kaŋpäŋ api nadäwet; Anutu näk gäraŋ itak yän api nadäwet.

¹⁰ Ekäni uwä täŋkentäŋ namikta yänkehäromtak man yänkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.

^{11 ††} Ude täŋpäŋ Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

¹² Unita Anutu, imaka gamikta yänkehärom taŋkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga man yänpäŋ api gamet.

¹³ U imata, näk awaŋ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu iŋamiken irit täŋo peŋyänjek gänaŋ itat.

Äma kubä Anutuken täŋkentäk yäpmäkta gera yänkuk

Devittä Solta umuntaŋpäŋ metänpeŋ päŋku mobä käwut kubä gänaŋ käbop itkukken uken kap ŋo teŋkuk.

57 ^{†††} O Anutu, näk watä it nami yänpäŋ dubikaken äretat unita butewaki nadän namisi. Jirokaken äyuŋ täŋ namiŋ yäpmän kuŋjiri imaka umuri näk täŋpäwakta itak ŋo kaŋ paorän!

^{2 ††} Näk Anutu täŋpämörek mähemiken täŋkentäk yäpmäkta gera yäyat. Anutu u täŋkentäŋ namiŋirän imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

³ Unita nadätat; Anututä näka nadän namikinik täŋpäŋ nämo nepmak täyak. Nämo! U kunum gänaŋ itkaŋ näkŋo yänpäpik manna nadänpäŋ wakiken nanik

† 56:3 1SmI 30:6; 2Sto 20:3 †† 56:4 Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6 ‡ 56:9 Sam 56:4; Rom 8:31 †† 56:11 Sam 56:4 †† 57:1 1SmI 22:1, 24:3 ††† 57:1 Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20 ††† 57:2 Sam 38:8

api nämagurek. Nämagutpäŋ iwanaye täŋo kehäromi api yäpmän äpek.

^{4 §} Aŋ ägwäri, äma yeŋpäŋ näŋpanitä-yän näk it gwäjikaŋ. Meni uwä päraŋi-inik, tenän kenta boham udewani. Täŋkaŋ meberi uwä päip päraŋi ude.

⁵ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeŋi komeŋi ahänjirän ämawebe kuduŋtagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut.

⁶ Nadätan? Iwantä näk nepmäŋjitta buŋep näkä käde-tken täŋpäŋ peŋkuŋo unita nadän bäräptä näkŋo kehäromina kudup yäpmän äpätak. Täŋpäkaŋ wisik! Näk nepmäŋjitta buŋep täŋkuŋo unitä äyänjutpäŋ ini yep-mänjitkuk!

^{7 ††} O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret täyiwa!

⁸ Eruk bänepna, pidäm täyi! Täŋkaŋ wagäm gita in udegän, kap tekta pidäm täkot! Pidäm taŋpäŋ kome nämo yänjirän kap tena!

⁹ Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkaŋ u bämopiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

^{10 †††} Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadän nimik täyan u käronji boham, kunum yäpureko ude bu-mik. Täŋkaŋ ninta nadän nimikinik täk täyan u ärowani.

¹¹ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeŋi komeŋi ahänjirän ämawebe kuduŋtagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!

Anututä äma waki täŋpanita kowata yämikta yänpäpik man

58 Intäjukun äma, in man yäpmän danik piä täk täkaŋ u siwoŋi täk täkaŋ ba nämo? Täŋkaŋ man siwoŋi bureniŋän yäk täkaŋ ba nämo?

² Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkaŋ ugänpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ämata komi jop nadän bumta yämik täkaŋ.

³ Äma waki udewani goretgän kuŋat täkaŋ. Uwä jop manman yäkyäk kädet pengän ahänpäŋ yäwanitä yänpäŋ äbäk täkaŋ.

⁴ Meni jinom u komi, gämok komi täŋo meni ude. Ba jukuni pik täŋpani.

⁵ U but ägwäri bumik. Mähemitä man yänjirän täga nämo nadäwek. Iniken gärip terakgän kuŋarek.

⁶ Eruk Anutu, aŋ komi umuri ŋonitänjo meni däpmän tokät täŋpi kut.

⁷ Ude tänjiri ume madänpewä kuk täkaŋ ude kuŋpäŋ paot-inik kaŋ täŋput. Ba mup kädet miŋin ämatä yeŋ gatäk täkaŋ ude yeŋ gatäwut.

^{8 ††} U gatäk-kubit yeŋ kokoyän täŋpä kuk täkaŋ ude yeŋ kokoyäwut. Ba nanak paki meŋ koki gänaŋ kumänkaŋ ahänpäŋ dupik ikek pat täkaŋ ude kaŋ äworewut.

⁹ Ba mup däpmän täkŋek täkaŋ ude nämo nadänjirä bäränjek-inik kaŋ däpmän täkŋeŋ täŋpä kut. Bureni,

§ 57:4 Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 †† 57:7 Sam 108:1 ††† 57:10 Sam 36:5, 103:11, 108:4 †† 58:8 Jop 3:16

Anututä iniken kokwawaki pähap terak pen irirä api piän äreyän tänpän kunen.

¹⁰ Tänpäkañ waki tänpänitä komi nadänjirä äma siwonjita yabänkañ oretoret api tänen. Tänpän waki tänpäni täño nägät gwägu ude tokneñjirän äma siwonji kuroñjitä api yeñ wenen.

¹¹ † Ude ahänjirän ämawebe ätutä api yänen; Siwonji ämawebe gwäki täga bureni-inik yäpmäk täkañ.

Apiño nadäkamän; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduptagän kädet siwonji terakgän yäpmän danik täyak. Ude api yänen.

Iwantä utnayän jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yänjuk

Soltä komi ämaniye ätu Devit kumän-kumän utta yäwerän päñku yot yämaken jämjäm patkuño unita nadänpäñ kap ño tenjuk.

59 †† Anutuna, watä it naminpäñ iwan nutnayän wari wari äbäk täkañ unita itpipiñ namisi.

² Äma wakiinik, äma kumän-kumän däpani u bä mopiken nanik nämagusi!

³ U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäñ näk nutta itsämänkañ u. Uwä näkä momi ba goret kubä täñkuro unita nämo.

⁴ Nämo! Ekäni, näk waki kubä nämo täñjira näk nutta bäränen äbäkañ.

⁵ Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikuñtupän bäränen äbä täñkentän namisi. Isrel täño Anutu gäk äbä äma waki täñ namik täkañ u kañ yabänpäñ-nadä!

Ude täñkañ guñ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täñpani ño komi yämiñkañ nämo yabän korwen.

⁶ Äma uwä bipani bipani aña-tä-yän yänjera-gera yänkañ yotpärare gänañ käbop käbop kuñat täkañ.

⁷ Man komi komi ba yänjrok man yäk täkañ unita juku peñpäñ nadäsi. Meni jinom uwä pärañ-inik, päip bumik.

Tänkañ äma kubä nämo nibänpäñ nadatak yän nadäk täkañ.

⁸ Upänkañ nämo! Ekäni gäk guñ äbot u yänjrok yäwetpäñ yabän mägyäk täyan.

⁹ † Ude täñjiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk käbop irit mobä käwutna.

¹⁰ Ämawebe, in nadäkañ? Anutuna uwä nadän namikinik tänpän dubinaken äbä it naminjirän iwanaye täño kehäromini api yäpmän äpäñ morewet.

¹¹ Tänpäkañ Anutu, kumän-kumän bäränen nämo däpen. Ude tänpayän täno uwä ämawebenayetä gäkño kehäromikata bäränen guñ tänenä.

Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmän äpänpän jop yäwat kireñpewi kañ kuñtänpä kut.

¹² Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täño man ugänpäñ yäk täkañ unita ärowani kudän unitä äyänutpäñ buñeptä-yän yepmäniton.

¹³ Tänpäkañ man wakiwaki ba jop manman yäk täkañ unita yänpäñ kokwawakka terak kumän-inik kañ täñpi wawut.

Ude täñjiri ämawebe kudup ñode api nadänen; Anututä Isrel ämawebe uwä yabän yäwat täyak.

Tänpäñ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmän kuyak u kudup kañiwat täyak yän api nadänen.

¹⁴ Iwanaye uwä bipani bipani aña-tä-yän yänjera-gera yänkañ yotpärare gänañ käbop käbop kuñat täkañ.

¹⁵ U aña ketem nañpäñ nämo tokneñwäpäñ ijiñtäñ kuñat täkañ ude kuñatkañ nakta yewäpäñ yänkäähän-kähän yänjäñ kuñat täkañ.

¹⁶ †† Tänpäkañ nähä kehäromikata yänpäñ kap terak ganiñ ubiñ api tek täñpet. Tamimañ tamimañ näka nadän namikinik täk täyan unita nadänpäñ kap kwawakgän api tek täñpet.

U imata, gäk käbop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi kadäniken äyuñ täñ namik täyan.

¹⁷ †† Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiñoret täñpet. Gäk käbop irit mobä käwutna unita.

Anutu, gäk nadän namikinik täñpani Anutuna.

Juda ämawebe Ekänitä äneni yämagutta gera yänkuñ

60 ††† Anutu, gäk mäde ut niniñpäñ kehärominin kudup yäpmän äpäñ moretan. Gäk kokwawak nadän niniñkunopän apiño äneni nimagut.

² Gäkä ude täñ niniñkuno uwä täñpewi kome kwaiñpäñ kudup duñ-weko ude bumik. Unita äneni yäpi tagawut!

³ Ämawebekaye ninta bäräpi täñ niniñjiri, ämatä wain ume nañpäñ tängunguñ täk täkañ ude täñtäñ kuñatkamän.

⁴ ††† Upänkañ ämawebe gäk gämotkaken kuñat täkañ unitä kakta kudän kubä kwawak peñkun. U kañpäñ nadänpäñ iwan yärepmitpäñ gäkken säkgämän itta bäränen päñku dubinaken irut yänpäñ ude täñkun.

⁵ Unita yänapik mannin nadän niniñpäñ ketka kehäromitä täñkentän nimi. Ude täñjiri ämawebe gäkña gäripi nadän nimik täyan nin säkgämän kañ itna.

⁶ Anutu ini enjiken itkañ ñode yänjuk; Iwan täño kehäromi kudup yäpmän äpäñ morenpän oretoret terak ñode api täñpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmän daniñpäñ ämawebenayeta api yämet yäk.

⁷ Tänpän ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkño. Täñkañ Efraim kome u näkño kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.

⁸ Tänpäkañ Moap kenta Idom kometä watä piä täñ namik täkañ. Täñkañ Filistia nanik täño kehäromini yäpmän äpänpän oretoret täyat yäk.

⁹ Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nitek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmän kwek?

¹⁰ Nämo! Gäk mäde ut niniñkuno unita jop itkamän. Gäk imata nintäño komi ämakät ämikken bok kukta gaña täk täyan?

† 58:11 Sam 67:4, 92:7 †† 59:1 1Sml 19:11 ‡ 59:9 Sam 9:9, 18:17

†† 59:16 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 ††† 59:17 Sam 59:9-10
††† 60:1 2Sml 8:13; 1Sto 18:12 ††† 60:4 Ais 5:26, 11:10-12

¹¹ † Eruk Anutu, gäk täñkentän nimiñiri uyaku iwan täga dämpänpäñ yawat kirene. Ämatä täñkentäk täk täkañ u jopi, kehäromini nämo.

¹² Unita nadäkamän! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmän äpne!

Anututä watä it imikta yäñapik man yäwani

61 O Anutu, näk gäkken gera yänjira nadän nami! Ba yäñapik mannata juku peyi.

² †† Komena penpen päñku kome gägäni käda itpäñ nadän bäräp täyat. Unita gäkä täñkentän nam yän nadänpäñ gäkken gera täyat.

Gäkä äbä nämagut päñku pom migupi terak ude bumik nepmanjiri iwantä näk täñpä wanentawä.

³ † O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ namiñiri iwantä täga nämo nutneñ.

⁴ †† Unita gäk nadän namiñiri dubikaken tärek-täreki nämo kañ it yäpmän ärowa. Barak miñitä nanaki piri gänañ uyiñ-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.

⁵ O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yänkehäromtak man yänjira nadänkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yänkehäromtak man yänkuno udegän näka imaka, namiñkun.

⁶ Unita Anutu, intäjukun äma täñkentän imiñiri kome terak ño kadäni käroni kañ it yäpmän ärowän.

⁷ Uwä gäk iñamkaken irit bägupiken kehäromigän kañ irän. Täñpäñ iron gäkä nanik unitä täñkentän imiñirän kañ kuñarän. Ba watä it imiñpäñ nämo tewen.

⁸ †† Ude täñjiri yänkehäromtak man yänkuro uwä nämo api guñ täwet. Täñkañ kepma kepma kap terak wäpka api ganiñoret täñpet.

Anutu kubä unitägän nintäño watä äma bureni

62 ††† Täñkentän namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yengäma pek täkañ.

² ††† U kubä-tägän nabän näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiñneñ.

³ Eruk iwanaye, in ñode yänjira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneñ ba? Näk kehäromina nitek nämo, yewa yeñ wewani udewani unita näk täñpäwakta täk täkañ u jidegän api penneñ? Kowata näwerut!

⁴ Ämawebe naniñ oret täkañ upänkañ inä wäpna biñam yäpmän äpäktägän nadäk täkañ. Täñpäñ jop yänñakñatta gäripi nadäk täkañ.

Täñkañ mejintäwä man säkgämän näwet täkañ upänkañ bänepjin-täwä ini kañ wawän yän nadäk täkañ.

⁵ § Upänkañ jop uken! Anutu kubä uterakgän yengäma pek täkañ. U kubä-tägän täñkentän namikta itsämäk täyat.

† 60:11 Sam 118:8, 146:3 †† 61:2 Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 † 61:3 Snd 18:10 †† 61:4 Sam 17:8, 27:4, 91:4 †† 61:8 Sam 56:12 ††† 62:1 Sam 37:39, 59:9 ††† 62:2 Sam 62:6, 89:26 § 62:5 Sam 62:1

⁶ U kubä-tägän nabän näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiñneñ.

⁷ †† Täñpäñ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biñam api namek yän nadänpäñ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it namiñpäñ käbop nepmak täyak.

⁸ ††† Unita ämawebeñaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yengämä pek täkot. U käbop irit mobä käwutnin unita nadän bäräpjin u ba u kudup yänjahänpäñ iwet täkot.

⁹ Täñpäkañ ämawä imaka jopi, me woñ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu iñamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-inik, ehät woñ ude bumik.

¹⁰ †† Unita moneñ tuñum terak nadäk kehäromi nämo penneñ. Äma täñyäkñatpäñ tuñumi nämo kubo täneñ.

Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kañ-ahäneñ. Ba moneñ tuñumjin tañi pat tamineno upänkañ uniterak nämo yengämä pewäpäñ itneñ.

¹¹ Ude nämo! Anututä man ñode yäkgän täñjirän nadänkut; Kehäromi mähemu u Anutu näkña itat yäk.

¹² ††† Bureni Ekäni, nadän nimikinik täk täyan uwä siwoñi uterakgän. Gäkña-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuñatkañ kap ño teñkuk.

63 ††† Anutu, gäk näkño Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.

Äma kome kawukiken kuñatkañ umeta wakiinik yek täkañ, näk gäka udegän nadäk täyat.

² Nadän namiñiri kudupi yotken äronpäñ gäk gabäwa! Äronjira kehäromika ba wäpka biñam säkgämän kañ näwoñäre!

³ Anutu, gäkä iron täñ namik täyan unitä kome terak irit täño gäripi u irepmit täyak. Ude täñ namik täyan unita ganiñ oretat.

⁴ Täñkañ kome ño terak irayän täyat udegän ganiñ orettängän api paoret. Ba ketna yäpmän akuñpäñ gäkkengän yäñapik man api yäk täñpet.

⁵ Anutu, gäk mäjona towiñiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nitek nañkañ it täkañ ude. Unita oretoret täñpäñ menatä kap terak api ganiñoret täñpet.

⁶ ††† Bipani, patpat bägupnaken kadäni käroni gäka nadän gamiñkañ pat täyat.

⁷ ††† Bureni Anutu, gäk täñkentäkna. Unita gäkä nabän näwariri jirokka gänañ oretoret kap teñpäñ pat täyat.

⁸ ††† Näk gäk tubeñ kuñira ketka bure kadatä täñmehamtañ namik täyan.

§† 62:7 Sam 46:1, 85:9 ††† 62:8 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 §† 62:10 Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10 ††† 62:12 Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 §† 63:1 1Sml 23:14 §† 63:1 Sam 42:2, 84:2, 143:6 ††† 63:6 Sam 42:8, 119:55, 149:5 ††† 63:7 Sam 61:4 ††† 63:8 Ais 26:9

⁹ Ude tänkentän namik täyan unita äma ätutä nutnayän täkañ unita näk ñode nadätat; Äma udewani täñpä wawäpäñ kumän-kumän komeken api äp-moneñ!

¹⁰ Bureni, ämik ahänjirän iwanaye u paorirä añ äg-wäritä tohari api nañ paotneñ.

¹¹ † Täñpäkañ Juda täño intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadän yäpmän ärowet. Täñjira äma Anutu täño wäpi terakgän it täkañ, u kuduhtagäntä Anutu api iniñ oretneñ.

Tän Anututä jop manman yäwani unitäño meni täñpipinjirän mankum-inik api itneñ.

Devit Anututä watä it namän yäñpäñ yäñapiñkuk

64 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ño nadän nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it namiñiri paoretawä.

² Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuñatkañ yäñpäñ-nadäk täk täkañ unita itpipiñ namisi.

³ Äma uwä meberi pärañi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkañ u tenän ukeño ude namäkta gwäjik täkañ.

⁴ U jop manman yäkta mäyökkät nämo pidämigän yäntän kuñat täkañ. U yäñpäñ-yabän yäwat man terak äma täga täñpäwakta bätakigän nadäk täkañ.

⁵ †† Waki täkta täñkentäk-kentäk terak täk täkañ. Täñpäñ äma yepmäñitta buñep udeken udeken kañ täna yän yäñpäñ-nadäñpäñ ñode yäk täkañ; Täñjitna ämatä täga nämo nibäneñ yäk.

⁶ Bureni, waki täkta yäñpäñ-nadäñpäñ ñode yäk täkañ; Tawañ pekamän ño säkgämän takamän yäk. Ämatä wärämutnañi nämo yän yäk täkañ.

Yäke! Äma täño bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenañi nämo!

⁷ Upäñkañ äma udewaniwä Anututä tenäñpäñ yamänjirän jibi bäräneñ api yäpneñ.

⁸ Meni jinom komi unita yäñpäñ täñpäñ wañirä äma u yabänkañ wisik yän api yäneñ.

⁹ Ude täñjirän kañkañ ämawebe kuduhtagäntä umuntañpäñ Anutu täño täktäki unita pen juku piñpäñ biñami api yäntän kunerñ.

¹⁰ † Bureni-inik, Anututä ude täñjirän ämawebe siwoñitä kañkañ oretoret täñpeñ säkgämän itta uken api kunerñ.

Tänkañ ämawebe tägatäga u Anutu api iniñoret täneñ!

Anututa oretoret täñpäñ bänep täga man iwetkun

65 Anutu, nin pomka wäpi Saion u äronpäñ wäpka ganiñ oretpäñ imaka imaka täñ gamikta yänkehäromtak man yänkumäño u nämowä nämo api täne.

² Gäk komen äma nintäño yäñapiñ man nadän nimik täyan unita ämawebe kuduhtagän ganiñ oretta gäkkengän äpi ärenek.

³ Täñkañ momininta nadäñpäñ mäyäk nadäwätäk pähap täk takamän upäñkañ Anutu gäka mominin pen nimik täyan.

⁴ † Bureni Anutu, äma gäkña iwoyänpäñ enjikaken yän-yäñjat yäpmän kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuñat täkañ.

Imata, kudupi yotka u gänañ imaka gäripi mebäri mebäri itkañ u nimik täyan unita.

⁵ Anutu, nin gäkken yäñapiñitna gäkña-tägän äneñi nimagut täyan. Täñjiri säkgämän it takamän. Imaka imaka täñ nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkañ.

Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkañ u gäk nadän gamikinik täk täkañ.

⁶ Ekäni, gäk kehäromika nikek. Unita gäka täñpewi pom pähap-pähap ahäntän kuñkuño itkañ.

⁷ Gäk kubä-tägän gwägu pähap täñpewi mäñit paoränkañ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täño ämik täñ-urukuruk unitäño kehäromini yäpmän äpäc täyan.

⁸ Täñpäkañ nin-tägän nämo ganiñoret takamän. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap täk takamän.

Täñpäñ gäk wäpka biñam kap terak ganiñoret takamän.

⁹ † Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäñ iwän iweri täñjirän kome gäkñi nikek täk täyak.

Gäka komeni komeni ume kuduhtagän penkuno u nämo kumänjirä ketem säkgämän ahäk täkañ. Gäkña täñpewi ahäk täkañ.

¹⁰ Bureni, gäka iwän yäñpewi täñjirän piä gänañ kome näbäni täñjirän ketem säkgämän ahäk täkañ.

¹¹ Gäk kome nadän imiñiri kome uken ketem ahän bumbum täk täkañ.

¹² Ude täñjiri kome kawukiken upäñkañ ketem säkgämän ahänjirä pom terak sipsip imaka, ahän bumbum täk täkañ.

Täñpäkañ pom ba imaka imaka kuduhtagän gäka oretoret pähap nadäñpäñ kap tek täkañ.

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

66 †† Äma ba imaka kome terak kuñat täkañ, in kuduhtagän bänep oretoret gera terak Anutu iniñ orerut!

² Wäpi biñam yäpmän akuñpäñ kap teñ imut! Iniñ oretoret kap tek-inik täñ imut.

³ Täñpäñ Anutu ñode iverut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik! Kehäromikatä täñpewän iwankaye gämotkaken mañ-patäbot täkañ.

⁴ ††† Ämawebe kuduhtagän orañ gamik täkañ. Orañ gamiñpäñ wäpka biñam yäpmän akuk täkañ.

⁵ § Ämawebe, in äbut! Äbänkañ Anututä imaka imaka täk täñkuko unitäño biñami nadäwut. Äbä imaka

† 63:11 Lo 6:13; Ais 45:23 †† 64:5 Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11
‡ 64:10 Sam 32:11, 58:10, 68:3

†† 65:4 Sam 33:12, 36:8, 84:4 ††† 65:9 Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14 †††† 66:1 Sam 100:1 †††† 66:4 Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 § 66:5 Sam 46:8

kudupi, ämawebe bämopiken täñkuko unitäño man-biñam nadäwut.

^{6†} Anutu uwä ñode täñkuk; Ume tañi täñpewän däkñeñpeñ kukñi kukñi kuñirän kome kawuk tañirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroñitä bämopgän yeñtäñ kuñkuñ.

Anututä ude täñ yämiñkuko u juku piñpän oretoret pähap nadäkot!

⁷ Anutu uwä intäjukun itkañ kehäromini terak kañiwat piäni täk täyak. Täñkañ guñ äbottä peñawäk täñ namineñ yän nadäñpän yabän yawat täyak.

⁸ Unita ämawebe, in Uraknin u iniñ orerut! Wäpi biñam yäpmän akukta kap tañigän teñirä ätutä nadäwut!

^{9††} Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiñirän kadäni käroni it yäpmän äbäkamän. Watä kehäromi it nimiñirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmän äp-neñ.

^{10‡} Anutu, gäk täñyabäkken nipmañkun. Upäñkañ täñyabäk uken jop nämo nipmañkun. U nintäño irit kuñat-kuñatnin yäpä tägakta nipmañkun.

¹¹ Gäk nibän äwaräkuk täñiri buñepta nipiñitkuk. Täñpän bäräpi tañi nintä terak kotañ niwatkun.

¹² Gäk nibän äwaräkuk täñiri ämatä yeñ niwat päpmo nipmañkuñ. Gäk nadäñiri ume ba kädäp gänañ nipi-manpä äpmonkumän.

Ude täñkuñopän gäkä wädän päbä kome säkgämän-ken nipmañkun.

¹³ Täñpakañ Anutu, bian bäräpi ahän namiñirän u ba u api täñpet yäñpän yänkehärom tañkuro unita nämo guñ täyat.

Nämo, ganiñ oretta ñode api täñpet; Kudupi yotken äbä tom api ijiñ gamet.

¹⁵ Tom gupi tañi, sipsip, bulimakau ba meme äma-nipän api ijiñ gamet.

¹⁶ Eruk, ämawebe Anutu orañ imik täkañ, in kudup äbäkañ imaka imaka Uraktä täñkentän namik täñkuko unita yänjira nadäwut.

¹⁷ Bian gera yänjira nadän namiñkuko unita kap terak wäpi biñam yäpmän akuñkut.

^{18‡} Täñpän kädet waki täkta gäripi nadäñkañ Anutu-gera yänkut yäwänäku nämo nadän namän.

^{19‡} Upäñkañ, bureni-inik! Näkño yänjapik manna nadän namiñkuk.

²⁰ Unita Anutu iniñ orerut! Imata, näkño yänjapik geranata mäde nämo utkuk. Täñpakañ butewaki nadän namiñpän nämo nepmañkuk.

Anututa bänep täga kap tewani

67 ^{‡‡‡} Anutu, gäk butewaki nadän nimiñpän iron täñ nimi. Ude täñ nimiñiri säkgämän kañ itna!

² Ude täñiri kome äma äbori äboritä gäkño ironka ba yäpätägak piäka u kudup kañ kawä tärewut.

† 66:6 Kis 14:21; Jos 3:14-17 †† 66:9 Sam 121:3 ‡ 66:10 Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7 †† 66:18 Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 ‡‡ 66:19 Sam 116:1-2 ‡‡† 67:1 Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135

³ Anutu, gäk ude täñiri äma äbot kuduhtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäñpän kañ ganiñ orerut.

^{4‡‡‡} Täñpakañ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäñpän oretoret kap terak kañ ganiñ orerut.

Imata, gäkä äma äbot täño mani ba nadäk-nadäki kädet siwoñi terak yäpmän danik täyan. Ba kome äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmän kuk täyan.

⁵ Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kañ ganiñ orerut. Äma äbori äbori kuduhtagäntä wäpka yäpmän akuk täkot!

^{6§} Ai, ämawebe, in nadäkañ? Anutu täño iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.

Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täñ nimiñ täyak.

⁷ Bureni! Anututä iron täñ nimiñ täyak unita ämawebe it yäpmän päñku kome tärek-täreken itkañ in kudup-tagän Ekäni orañ imut!

Isrel ämawebe Anututä täñkentän yämiñkuko unita oretoret kap tewani

68 Anutu, bäräñeñ akuñpän iwankaye kokwawak nadän gamik täkañ u däpmän yawat-kireñ-pewi kuñtäñpä kut!

² Mänittä gupe piän iwat-pewän paotpeñ kuk täkañ ude däpmän yawat kireñpewi kut. Ba tom gakiñ kädäpken ijiñpewä mutpäñ ume äworeñpän paot täkañ ude, wakiwaki täñpani Anututä äbänjirän udegän kañ täñput!

³ Täñpakañ äma siwoñitä Anutu iñamiken ñode kañ täñput; Bänep täga nadäñpän oretoret gera kañ yäk täñput!

⁴ Anututa kap teñ imiñpän wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iñamiken oretoret täñput!

^{5§†} Anutu u kudupi yoriken itkañ nanak kodäña ba webe kajatta watä it yämik täyak.

^{6§††} Äma noriye nämota eñi yämiñpän komi eñiken nanik yäniñ kireñpewän äpämañ päñku oretoret terak it täkañ. Täñ peñawäk täñpani yawat kireñpewän kome kekekiken ittän kuñat täkañ.

^{7§†} O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmän kome kawukiken kuñat täñkuño kadäni uken kome u kwaiñirän kunum gänañ nanik iwän tañi tañkuk. Imata, Isrel nanik täño Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoñäreñkuko u äbänjirän ude täñkuk.

⁹ Täñpakañ kome iwoyän yämiñkuno u gakiñ nämo irirän iwän yänpewi tañirän kome uken gakiñ tañi äneñi täñkuk.

^{10§††} Täñiri ämawebekaye yotpärare u täñpän irirä ämawebe jäwäri unita iron täñpän yepmän towiñkun.

¹¹ Ekänitä peñ yäwerirän webetä manbiñam ño yäpmän kuñatkuñ;

‡‡‡ 67:4 Sam 96:10, 96:13, 98:9 § 67:6 Wkp 26:4; Sam 85:12 §† 68:5 Sam 10:14, 10:18, 146:9 §†† 68:6 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 §† 68:7-8 Kis 19:18 §†† 68:10 Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19

¹² Iwaniye tãjo komi ämakät intäjukun ämaniye ämet tãnjpä kuŋkuŋ. Ude tãnjirä webe täha-kengän itkuŋo u iwan tãjo tuŋum yäyomäгатkuŋo u yäpmãnj daniŋpãnj yãpuŋ.

¹³ Tuŋum säkgãmãn säkgãmãn yãpuŋo ätu ŋode; Barak wãrani siliwapãnj uwäk täwani. Tãnjkaŋ piritawä gol säkgãmãn-inikpãnj tãnjpani. Tãnj, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkuŋ?

¹⁴ Tãnjpãkaŋ Anutu kehãromi mãhemitã kome ätu tãjo intäjukun äma Salmon pomken yãwat kireŋ tãnjpãn kuŋtãnjpä kuŋjirä mim tãnjpewãn pom uken bumta maŋkuŋ.

¹⁵ Wãra! Basan pom pähap u jidewani? Pom äronkaŋ äpmok tãnjpani mäyap-inik.

¹⁶ Upãnjkaŋ Basan pom taŋj, gäk imata Saion pom Anututã ini itta iwoyãŋkuko unita iŋam tãnj imitan? Nãmo nadãtan? Ekãni uken tärek-tãreki nãmo api irek!

¹⁷ Ekãnitã komi ämaniye mäyap-jiraŋkät Sainai pomken naniktã äbãmaŋ kudupi yori gãnaŋ äronkuk.

¹⁸ † U iwaniye yentã topmãnjpãnj wãdãnj yãpmãnj punin unu äronkuk. Tãnjirãn uken äma peŋawäk tãnj imanitã gãmoriken itpãnj tuŋum imiŋkuŋ. Tãnjpãkaŋ Ekãnitã ukengãn api irek.

¹⁹ †† Unita Ekãni iniŋ oretna! U bärãpinin kepma kepma ketãreŋ nimiŋpãnj tãnjkentãnj nimik täyak unita.

²⁰ ‡ Anutunin uwã waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekãni, nintãjo Ekãninin kumãnj-kumãnj-ken nanik nimagurani.

²¹ Anututã iwaniye, gwäk pimiŋpãnj momi kãdet iwarani unitãjo gwãki bureni-inik api dãpmãnj kokoyãwek.

²² Unita Ekãnitã ŋode niwetkuk; Intã iwanjiye dãpmãnjpãnj unitãjo nãgãri terak yeŋtãnj kukta, ba anjiyetã unitãjo nãgãri naŋpã koki täkta inken yãmagut yãpmãnj api äbet. Ukãda-kãda nanik, Basan pomken nanik ba gwãgu mebãriken nanik iwanjiye kudup u gãmotjinken yãpmãnj päbã api yepmaŋpet yãnj niwetkuk.

²⁴ O Anutu, u bureni-inik tãnjkun. Gäk iwankaye tãjo kehãromi yãpmãnj äpãk-inik tãnjkun. Ude tãnjkuno unita ämawebe kuduptagãn gabãnjirã oretoret terak kudupi yotka gãnaŋ ärotan.

²⁵ Äronjiri kap menitã yãnj-tewani intäjukun kukaŋ. Kuŋjirã wagãm mãmä mebãri mebãri tãnjpani u mãden äbãkaŋ. Tãnjirã u bãmopikenã webe gubaŋj wagãm täpuri täpuri uttãnj kukaŋ.

²⁶ Tãnjirã kap ŋode tekamãnj; Ämawebeniye tãjo kãbeyãken Anutu iniŋ oretna! Jekop tãjo äbotken nanik nin, Ekãni iniŋ oretna!

²⁷ Tãnjpãnj tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamãnj; Bejamin tãjo äbot täpuri unitã jukun kukaŋ. Tãnjpãkaŋ u mãdenikenã Sebulun kenta Naptali äbot tãjo äma ekãni ekãni.

²⁸ Unita Anutu, gãkŋo kehãromika bian niwoŋãrek tãnjkuno udegãn kwawak pewi ahãnjirãn kaŋ kãna!

²⁹ Jerusalem tãjo kudupi yotka unita yãnjpãnj komeni komeni tãjo intäjukun ämatã gãmotkaken itpãnj tuŋum gamik täkaŋ.

³⁰ Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwãritã-yãnj komi täyak u ibe! Ba guŋ äbot kehãromi kehãromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gãripi nadãk täkaŋ u yãwat kireŋ tãnjpi ini-ini kuŋtãnjpä kut! Ude tãnjtäyi gãmotkãkengãn päbã gwãjiŋ äpmonj gamiŋpãnj siliwa monerj tuŋumi kaŋ ganiŋ kirewut!

³¹ Bureni, Isip nanik tãjo intäjukun ämatã iniken piã ämaniye Anutu gwãjiŋ äpmonj imikta api yepmaŋpãn kuneŋ. Ba Itiopia naniktã äbã ket kewatpãnj Anutu bureniken yãŋapik man api yãneŋ.

³² Unita kome terak äbori äbori Anututa iniŋoret kap teŋ imik täkot!

³³ Ekãnitã kunum ini bian pewãn ahãwani uterak kuŋ äbãk tãnj itak unita iniŋ orerut! Tãnjkaŋ kehãromigãn kãrakŋeŋjirãn juku peŋpãnj nadãwut!

³⁴ Anutu uwã Isrel äbotta intäjukun tãnj yãmitak. Tãnjkaŋ kehãromini kunum terak kwawak pewãn ahãk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitãjo kehãromi u kwawak yãnjahãk täkãna!

³⁵ Isrel tãjo Anutu kudupi yoriken nanik äpãtak u kawut! U umuri pähap, inide kubã! Tãnjpãkaŋ ini uwã ämawebeniye kehãromi yãmik täyak.

Unita Anutunin u iniŋ oretna!

Äma kubãtã tãnjkentãnj namãn yãnjpãnj Anutuken gera yãŋkuk

69 †† Anutu, tãnjkentãnj namisi! Ume tokŋerj yãpmãnj abãnjpãnj kotãknaken itak.

² ‡ Nãk gwãgu gãnaŋ äpmonjira umetã tokŋerj pãnj nut maŋpãn äpमतat. Yeŋ-tãpãneŋpãnj itta bãgupta wãyãkŋetãt.

³ Anutu, gera yãnjtäyiwa kotãkna kawuk tawãpãnj kehãromi nãmo nadãtat. Tãnjpãnj dapunna imaka, Anutu gãka dapun kãronj tãnjtäyiwa dapunna komi nekaŋ.

⁴ Tãnjpãkaŋ imaka kubã nãmo tãnjira, äma mäyapiniktã jop nadãnj kokwawak tãnj namik täkaŋ. Äma uwã kehãromi nikektã jop nãkŋatpãnj nutnayãnj tãk täkaŋ. Imaka kubã nãmo kubo tãnjkuro upãnjkaŋ äneŋjimi nimi yãnj näwet täkaŋ.

⁵ Anutu, gãk nãkŋo mebãrina bureni nadãtan. Momi kubãkubã tãk täyat uwã iŋamkaken kwawak itak.

⁶ Ekãni kehãromi mãhemi, Isrel tãjo Anutu, nãk nabãnj äwarãkuk tãnjiri nãkã kãdet waki ätu tãnjira ämawebe gãk nadãnj gamik täkaŋ unitã nãka yãnjpãnj mäyãk nãmo yãpneŋ.

⁷ Nadãtan? Nãk nadãnj gamik täyat unita äma ätutã yãnjãrok man näwet täkaŋ. Nãwerirã mäyãk nadãk täyat.

⁸ Nãkŋaken notnayetã nabãnjirã jiraŋ udewani täyat. Ba nãkŋaken mãhemnaye imaka, eroni nabãk täkaŋ.

⁹ ††† Upãnjkaŋ Anutu, gãkŋo enjita yãnjpãnj bãnepna kãdãp ijik täyak. Unita ämawebetã gãka yãnjãrok yãnjirã yãnjãrokitã nãkã terak ärok täyak.

† 68:18 Efe 4:8 †† 68:19 Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 ‡ 68:20 Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

†† 69:1 Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 ††† 69:2 Sam 40:2 ††† 69:9 Jon 2:17; Rom 15:3

¹⁰ Tānpān gāk ganiḡ oretta ketem nakta jop irira āmawebetä yānjārok nāwet tākaḡ.

¹¹ Ba butewaki nadānpān tek waki penpān āpani kuḡarira nabān māgayāk tākaḡ.

¹² Ba ugān nāmo, āmatä kādet miḡin kābeyä tānpān nāk yānpān-nabān nāwat tāk tākaḡ. Tānjirä āma ārowani, wain ume naḡpān tāngunḡunḡ tānpanitā kap naniḡ ubiḡ tek tākaḡ.

¹³ Upānkaḡ jop uken! Nāk yāḡapik manna Ekāni gākken pewa ārek tāyak. O Anutu, gākḡo iron tokḡekiniḡ pat tāyak unita kadāni uken ba uken nadāwi tāgawānā kaḡ nadān nami!

¹⁴ Tāḡkentān namiḡiri okā nābā gānaḡ āpmonḡpet-tawā. Iwanken nanik ba ume gwāguken nanik wādān tādotpān nepmaḡsi!

¹⁵ Ekāni, nāk nabān āwarākuk tānjiri umetä tokātḡpān uwāk tāwektawā. Bureni, watä it namiḡiri iwantä kehāromina yāpmān āpānjirä awaḡ gānaḡ āpmonḡpet-tawā.

¹⁶ O Ekāni, bānep ironka ārowani unita nadān nami. Gāk kadāni kadāni butewaki nadān namik tāyan udegān tāḡkentān nami.

¹⁷ Piä āmaka nāka bitnānpān kābop nāmo iren. Nāk bārāpi taḡi-inik nadātat unita nākḡo yāḡapik gera bārāḡeḡ nadān nam!

¹⁸ Ekāni, dubinaken ābānpān nāk iwan keriken nanik yāyomāgat!

¹⁹ Ekāni, māyāk nadāk tāyat uwā nadātan, ba nāk man waki nāwetpān wāpna yāpmān āpāk tākaḡ uwā nadātan.

²⁰ † Yānjārok nāwet tākaḡ unita bānepnaken butewaki pāhap nadāk tāyat. Tānjira kehāromina paotak. Ätutä butewaki nadān namut yānpān dapun tāḡpa waḡkuḡ. Ba naniḡ kāmātta āma kubā nāmo kaḡ-ahāḡkut.

²¹ †† Tānpān nakta neḡirä tāḡ-nākḡatpān nāk tāḡpāwakta ketem wakipān namiḡkuḡ. Tāḡkaḡ umeta neḡirä ume jāgāmi namiḡkuḡ.

²² ‡ Unita ḡode nadātat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak naḡjirä unitä äyāḡutpān kowata kaḡ tāḡpā wawut! Tāḡkaḡ Anututa ārawa tāḡ imiḡirä unitä äyāḡutpān buḡep ude āworeḡpān kaḡ dāpān!

²³ Ekāni, dapuri yāpuri-tumbut. Tāḡkaḡ mādeni kujat imaka, yāpi wawut!

²⁴ Tānpān kokwawakka āma udewani terak kwawak pewi ahāwāpān komi nadānpān kaḡ paorut!

²⁵ † Paorirä komeḡi u jop kaḡ parān! Äma kubā nā-moinik kaḡ-korewen, kuduptagān kaḡ dāpmān more!

²⁶ U imata, āma udewanitä āma gākā momita kowata komi yāmani unita yāpurārātpān komi yāmikgān tānpān yānjārok yāwet tākaḡ.

²⁷ Unita Anutu, āma udewani tāḡo momi tāpuri kubā-ta nāmoinik guḡ tāwen. Ba imaka tāga kubā nāmoinik tāḡ yāmen.

²⁸ †† Tānpān irit kehāromi tāḡo wāp tawaḡken wāpi itkaḡ u awāhutpān uken nanik āma kubā nākḡata biḡam tākaḡ yāḡ kubā nāmo yāwen.

²⁹ Yāke! Komi bārāpi nadānjira unitāḡo butewakitä nutak. Unita Anutu nāmagutpān yāpi-tāgaḡ namut!

³⁰ Tānjiri wāpka pāhap kap terak api ganiḡ oreret. Tāḡkaḡ bānep tāga nadānpān unitāḡo biḡam api yāḡahāk tāḡpet.

³¹ Ude tānjira Ekānitä gāripi api nadān namek. U buli-makaupān gupe iḡiḡ imero u irepmitpān tāḡpek.

³² Ude tānjira āmawebe bārāpi kotaḡkaḡ itkaḡ unitä kaḡpān oretoret api tāneḡ. Bureni, āmawebe Anutu in-iḡoret tākaḡ u bānep nadāk-nadāki āneḡi api tāḡ-kehārom tāneḡ.

³³ U imata, Ekānitä āma jopi jāwāri tāḡo gera nadān yāmik tāyak. Ba iniken āmawebeniye iwantä yepmāḡitpān komi eḡiken yepmaḡkuḡo itkaḡ unita nāmo guḡ-tak tāyak.

³⁴ Unita kunum, kome, gwāgu ba gwāgu tom imaka imaka gwāgu gānaḡ itkaḡ in kuduptagān Anutu wāpi yāpmān akuwut!

³⁵ Nadākaḡ? Anutu u Jerusalem tāḡkentān imiḡpān iwan dāpmān yāwat kireḡjirān āneḡi gupi koreḡpān api irek. Ba Juda tāḡo yotpārare ätu iwantä tāḡpā wawani u imaka, āneḡi tāḡkodak tāḡpān api pewek. Ude tāḡjirān āmawebeniyeḡi komeḡi āneḡi koreḡpān uken sākgāmān api itneḡ.

³⁶ Tānpān watä piä āmaniye unitāḡo yeriniyeḡi ahāḡpān kome ugān koreḡpān api it yāpmān kuneḡ. Bureni, āmawebe Anututa gāripi nadān imik tākaḡ u kome uken api it yāpmān kuneḡ.

Bārāḡeḡ ābā tāḡkentān namisi!

70 ††† Anutu, bārāḡeḡ ābā tāḡkentān namisi!
² Äma nutnayāḡ tākaḡ u kehāromini yāpmān āpānpān nadāk-nadāki tāḡpi guḡtaḡjirä māyāk tawut. Māyāk tāḡpān nabā-kātāḡpeḡ kut!

³ Äma yānjārok man nāwet tākaḡ u meni tāḡpipiḡpān yāwat kireḡjiri māyāk tawut.

⁴ Tāḡpākaḡ āmawebe gāk gāwarāntāk tākaḡ u oretoret tāk tākot! Anutu, gāk waki keriken nanik wādān tādotpān yepmaḡkuno unita gāka gāripi pāhap nadāk tākaḡ.

Tānpān kadāni kadāni ḡode yāk tākot; Anutu u wāpi biḡam ikek kaḡ irān!

⁵ O Anutu, nāhā waki kehāromina nikek nāmo unita bārāḡeḡ ābi! Gāk kubā-tāgān nākḡo tāḡkentāk ba yāpātāgak āmana.

O Anutuna, bārāḡeḡ ābā tāḡkentān namisi!

Äma tāgawani kubā tāḡo yāḡapik man

71 ††† Ekānina, watä it namiḡiri iwantä nāk tāga nāmo tāḡpā waneḡ. Gāk iwan yabāḡ āwarākuk tāḡjiri māyāk nāmo namineḡ.

† 69:20 Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 †† 69:21 Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29 ‡ 69:22 Rom 11:9-10 †† 69:25 Apos 1:20

†† 69:28 Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8 ††† 70:1 Sam 40:17, 141:1 ††† 71:1 Sam 31:1-3

² Täktäkka u siwoŋi-inik unita täŋkentäŋ namiŋpäŋ iwan keriken nanik yäyomägasi! Gäkken yänjapiŋira nadäŋ namisi.

³ † Gäk yewa ba eni kehäromi ude it namik täyan. It namiŋjiri näk u gänaŋ äronpäŋ iwan yabäŋ umuntaŋ päŋku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.

⁴ Anutuna, äma waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi. Nadätan? Iwantä kehäromi-inik täŋpäŋ nepmäŋitnayäŋ täkaŋ.

⁵ Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuŋat-kuŋatnata watä täga iren yäŋ nadäkinik täyat. Näk ironjiken umunitä gäka nadäkinik täŋ yäpmäŋ äbätat.

⁶ Bureni! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahänkutken unitä apiŋo nepmäŋ towiŋ yäpmäŋ äbätan. Unita näk wäpka biŋam kadäni kadäni ganiŋoret täyat.

⁷ Anutu, gäk watä kehäromi it namiŋ yäpmäŋ abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuŋat-kuŋatna täga u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ gäk Anutu udewani yäŋ nadäwä tärek täŋkuŋ.

⁸ Täŋpäŋ kepma kepma, tamimaŋtä päŋku bipäda menatä wäpka biŋam ärowani u ganiŋoret täyat.

⁹ †† Unita tägawani täŋpäŋ kehäromina nämo itatken ŋoken mäde ut namiŋpäŋ nämo nepmaŋpen.

¹⁰ Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.

¹¹ Täŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Eruk! Iwat kireŋpäŋ iŋitna yäk. Anututä mäde ut imiŋjirän u täŋkentäŋ imikta äma kubä nämo itak yäŋ yäk täkaŋ.

¹² ‡ Unita Anutuna, nabä kätäŋpäŋ gäkŋagän päŋku nämo iren. Nämo, täŋkentäŋ namikta bäräŋeŋ äbi!

¹³ Ude täŋjiri äma iwan täŋ namik täkaŋ u komi nadäŋpäŋ mäyäk pähap nadäk täkot. Täŋkaŋ iwaniyetä däpmäŋ yäwat kireŋjirä paot-inik kaŋ täŋput.

¹⁴ †† Upäŋkaŋ nähä gäkä täŋkentäŋ namenta nadäkinik täŋpäŋ api itsämbet. Ude täŋkaŋ wäpka biŋam wari wari api ganiŋoret yäpmäŋ ärowet.

¹⁵ Täŋpäŋ säkgämän täŋkentäŋ namik täyan unita yäŋpäŋ biŋam api yäk täŋpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenanji nämo upäŋkaŋ, jop uken, kepma kepma unitäŋo biŋam api yänjahäk täŋpet.

¹⁶ Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ akuk täŋpet. Täŋpäŋ manbiŋam ŋodegän api yänjahäwet; Ekäni-tägän äma siwoŋi-inik itak yäŋ ude api yänjahäk täŋpet.

¹⁷ Anutu, näk ironjiken umunitä apiŋo näwetpäŋ näwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yänjahäŋ yäpmäŋ äburotä pen yänjahäk täyat.

¹⁸ †† Unita Anutu, apiŋo tägawani täŋpäŋ gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it namiŋjiri gäkŋo kehäromika pähap unita yäŋpäŋ ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ u yänjahäŋpäŋ api yäwet täŋpet.

¹⁹ U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u karonji boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmäŋ äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik, gäkägän kudup yärepmit moretan.

²⁰ Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upäŋkaŋ nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtaŋ namen. Kumbani ude iraropäŋ äneŋi nämagutan.

²¹ Ude täŋpäŋ wäp biŋam bian yäpuro u irepmitpäŋ namitan. Täŋkaŋ komi bäräpi gänaŋ irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.

²² O Anutuna, täŋkentäŋ namikta yänkehärom taŋkuno udegän iwatpäŋ täŋkentäŋ namik täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm utpäŋ wäpka yäpmäŋ akuŋpäŋ api ganiŋ ubiŋ tewet.

²³ Bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ bumta api teŋ garepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpäŋ api tek täŋpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yäŋpäŋ ude api täŋpet.

²⁴ Bureni, kepma kepma täktäkka siwoŋi unita yäŋpäŋ ämawebe yänjahäŋpäŋ api yäwet täŋpet. Imata, ämatä näk täŋpä wanaŋäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ gäkä unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋjiri mäyäk bumta nadäŋkuŋ.

Intäjukun ämata yäŋpäŋ yänjuk

72 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpäŋ täŋpäŋ-iwoŋäre. Täŋjiri yäpmäŋ danik-danik piä siwoŋigän kaŋ täŋpäŋ.

² Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ äma jäwäri kaŋ täŋkentäŋ yämän.

³ Täŋpäŋ kadäni irayäŋ täyakken ämawebeniye piä tänyäŋ täkaŋken imaka ahän bumbum api täneŋ. Ude täŋjirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän api iwatneŋ.

⁴ Täŋpäkaŋ intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api täŋpidäm taŋ yämek. Ba ämatä tuŋumta wäyäkŋek täkaŋ u api täŋkentäŋ yämek.

Täŋ, ämatä noriye täŋpäwak täkaŋ udewanita kowata api yämek.

⁵ Täŋpäkaŋ intäjukun äma u kome terak irayäŋ täyak uwä edap ba komepaktä ijiŋ yäpmäŋ kudayäŋ tämäno udegän api irek.

⁶ Unitäŋo täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänaŋ maŋjirän ketem säkgämän ahäk täkaŋ ude.

⁷ Ba kadäni yabäŋ yäwat piä täŋpayäŋ täyakken u äma siwoŋigän kuŋaranitä säkgämän api itneŋ. Ba komepaktä ijiŋ yäpmäŋ kwayäŋ täyak udegän täŋbumbum terak api it yäpmäŋ äroneŋ.

⁸ ††† Täŋpäkaŋ kome yabäŋ yäwat täyak u gwägu pähap ŋo kädätä päŋku ban udude pätak ude. Komeni täŋo бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peŋkaŋä komeni komeni api kuŋ morewek.

⁹ Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komenitä api oraŋ imineŋ. Ba iwaniye kudup gämori-kengän api maŋ uyineŋ.

¹⁰ Täŋpäŋ intäjukun äma u ärowani-inik irirän guŋ ämawebe täŋo intäjukun äma Spen kome, Itiopia

† 71:3 Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9 †† 71:9 Sam 92:14; Ais 46:4

‡ 71:12 Sam 22:11, 38:21-22, 70:5 †† 71:14 Sam 130:7 ††

71:18 Sam 22:31, 78:4-6

††† 72:8 Sek 9:10

kome ba Arebia komeken naniktä pübä iron täñ im-
inpäñ takis moner kañ imut.

¹¹ Bureni, kome kudup täño intäjukun ämatä api
gwäjiñ äpmoner iminer. Ba äma äbori äboritä watä piä
api täñ iminer.

¹² † Täñpäkañ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä
yänapiñirä api täñkentän yämek. Ba ämawebe äma
ätutä täñkentän yäminarji nämo unitä gera yänjirä api
täñkentän yämek.

Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä
däpnayän täñjirä äneni api yämagurek.

¹⁵ Intäjukun äma u kadäni käronji kañ irän! Täñpäkañ
Arebia kome täño äma ekäni ekänitä gämoriken
kuñatpäñ gol moner pähap kañ imut!

Täñpäñ ämawebeniyeätä Anutu täñkentän imän yän
nadänpäñ yänapiñ man yänjirä Anututä api täñkentän
imik täñpek.

¹⁶ Intäjukun äma unitä kome kañ iwarirän saguom ba
ketem ätutä ämawebe täño piäken kañ ahäwut,
Lebanon komeken ahäk täkañ ude.

Täñpäkañ muptä piäken tädot täkañ udegän
ämawebe kome uken ahän bumbum kañ täñput!

¹⁷ †† Täñpäkañ intäjukun äma täño wäpi biñamä edap-
tä pen ijiñ yäpmän kuk täyak ude kañ it yäpmän kwän.

Täñpäkañ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täñ
bumbum pähap terak kañ irut. Itkañ wäpi biñam yäp-
män akuñpäñ iniñoret-oret epän tärek-täreki nämo
kañ tak täñput.

¹⁸ Täñpäkañ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu,
Isrel täño Anutu u wäpi biñam kañ iniñoret täñput.

Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä tak täyak.

¹⁹ Wäpi biñam säkgämän u pen orañ imik täkot. Wäpi
biñamtä komeni komeni kañ tokner morewän! Buren-
itä bureni-inik!

²⁰ Devit, Jesi täño nanaki, unitäño yänapiñ kap tenjirän
kudän tak täñkuño u kudup äbä tärekañ ño. Ugän.

Äma kubä nadäkiniki täño mebari yänahänjuk

73 Näk bureni ñode nadätat; Anututä Isrel ämawe-
beta säkgämän täñ yämik täyak. U ämawebe
bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadän
yämik-inik täyak.

² † Upänkañ Anutu, nadäkinikna pära pewa
putärenjuk. Äma wakiwaki täñpanitä säkgämän itkañ
tuñum pähap ikek kuñarirä yabänpäñ-nadänkañ
näñjata jop waki ñode nadänkut; Udegän itet yän
nadänkut.

⁴ Ñode yabänpäñ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi
nämo nadäk täkañ ba käyäm nämo kañ-ahäk täkañ.

⁵ Kome täño bäräpi ninta ahän nimik täkañ uwä äma
udewanita nämo ahän yämik täkañ.

⁶ Täñpäkañ iniken täktäki waki u käbop nämo penpäñ
gup yäpmän ärokärok kudän ba ämata komi jop
nadän yämik-yämik kädet iwarän täñpäñ tak täkañ u
kwawagän tak täkañ.

⁷ Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokner patkañ abä-
mañ kuk täkañ. Täñpäkañ waki ätu täkta nadäk-nadä-
ki-ken ini yänpäñ-nadäk wari wari tak täkañ.

⁸ Ude täñkañ äma ätu yänärok yäwetpäñ kokwawak
man yäwetgän tak täkañ. U ärowani kudän täñpäñ
äma ätu komi yämikta umun man yäwet täkañ.

⁹ Täñkañ Anutu kunum gänañ itak unita man waki yäk
täkañ. Ba iniken wäpi yäpmän akuñpäñ ämawebe
komeni komenitä nintäño gärip ugän iwarut yänpäñ
pen yäwet täkañ.

¹⁰ Yäke! Ude täñjirä unita Anutu täño ämawebe
ätutäwä gäripi nadänpäñ man yäk täkañ unita nadäwä
bureni täñpäpäñ yäwarän tak täkañ.

¹¹ Täñjirä äma waki unitä ñode yäk täkañ; Anutu
ärowani täñpämerek mähemitä nintäño wakinin u
yabän ahäktä kädet kubä nämo pat imitak.

¹² Wära! Äma waki täñpani täño mebari udegän pä-
tak! Tuñum mäyap pat yämiñirä upänkañ äneni ätukät
yäpmäktä piäni täkgän tak täkañ.

¹³ Butewaki! Siwonji kädet kuñatpäñ momi täñpet
yänpäñ näñjata watä itpen kuñat täyat u jide? Jopi
täyak ba?

¹⁴ Anutu, ude bumik täñpapän yän ukeñode kadäni
kadäni kepma bipani komi mebari kubä namik täyan.

¹⁵ Upänkañ ude nadäwero! Anutu, äma waki täñpan-
itä yänärok gäwet täñkuño udegän yäwero uwä
ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo,
äma waki udewanigän äworewet!

¹⁶ Täñpäkañ bäräpi ñonitäño mebari nadäwa tärewut
yänpäñ piäni täñkuropäñ mebari täga nämo kañ-
ahänkut.

¹⁷ †† Ude täñkä eruk, päñku kudupi yotka gänañ
äronpäñä eruk nadäwa tärenjuk. Äma waki terak kämi
jide api ahäwek yän u nadäwa tärenjuk.

¹⁸ Bureni, äma waki udewani yäniñ kirewikañ itärop
yewä kwäpäñ mañdäpmäk-inik täñpäñ api wañ
moreneñ!

¹⁹ Mañdäpnayän täkañ uwä komi piä umuri
kubäkengän api itner. Ude täñpäñ pit kubägän api
kumän moreneñ.

²⁰ Uwä ämatä bipani däpmonken täñpäñ pewä
kwäkañ tamimañ päñaku täñguñtañ it täkañ ude bu-
mik. Bureni Ekäni, gäkä äbänjiri äma udewani api paot-
pen kuner.

²¹ Täñpäkañ äma udewanita yänpäñ bänepnatä
nadäwa jägäm tawäpäñ kadäni uken gäkño mebarika
täga nämo nadäwa tärenjuk. Nämo, inamkaken
kudän jide täñkuro u tomtä-yän guñ ude kuñatkat.

²³ Upänkañ apiño näk gäkkät it-inik täñjira gäkä ket-
nagän nepmäñit näwariri it täyat.

²⁴ †† Ude täñkañ juku-mankatä näk jide itpäñ kuñaret-
ta näwetpäñ näwonärek tak täyan. Ude täñ yäpmän
kuñkä mäden nämagutpäñ epmägetka kudän api
meran täñ namen.

²⁵ ††† O Ekäni, näka watä itta kunum gänañ gäk ude-
wani kubä nämo itak. Nämoinik. Gäk kubägän it nami-

† 72:12-14 Sam 116:15 †† 72:17 Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48

‡ 73:2-3 Sam 37:1; Jer 12:1

†† 73:17 Sam 27:4, 37:38, 77:13 †† 73:24 Sam 48:14, 49:15,
58:11 ††† 73:25 Sam 16:2

tan unita gäka gäripi inide kubä nadäk täyat. Unita kome täño tuñumta imata gäripi nadäwet?

²⁶ † Nämoinik! Gup nadäk-nadäkna täño kehäromi paoreko upänkañ Anutu gäk näkño kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-inik api täñpen.

²⁷ Täñpäkañ ämawebe gäka mäde ut gamik täkañ u kudup paot-inik api täneñ. Ba äma gäk gabäñ umuntañpäñ iniken gärip terak kuñarani u kudup api täñpi waneñ.

²⁸ †† Upänkañ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän itat. Anutu Ekänina, gäk näkño yewana unita imaka täñ namiñkuno unita nadäñpäñ u kudup kwawakgän yänahäwayän!

Anututä Isrel äbot äneñi täñkentäñ yämikta yänapik man yäwani

74 O Anutu, imata nipmanpi kodäñani ñode itkamäñ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen api nadäñ yäpmäñ ärowen ba?

² Ämawebekaye gäkñata biñam bian iwoyänpäñ komi piäken nanik nimagut yäpmäñ äpämañ kuñkuno ninta äneñi nadäñ nimen. Ba Saion Pomka ño terak gäkña bian bämopninken irani unita nadäwen.

³ Komeka biani täñpäwawani ño pärewatkañ ka! Iwaniyetä kudupi yot gänañ nanik imaka imaka kudup täñpä wañkuñ.

⁴ Anutu, iwankayetä yärepmitkamäñ yänpäñ kudupi yot gänañ oretoret gera mämä täñpäñ eñi ño ninta biñam täyak yänpäñ wären täñkuñ.

⁵ Ämatä bipiken päya madäk täkañ ude kudupi yot gänañ päya kujat säkgämän säkgämän painpäñ täñpani u kudup gwem kujat ba pinigonä täpmäñ äreyän täñpä kuñkuñ.

⁷ Kudupi yotka u ude täñpä wawäpäñ kädäp pewä ijiñirän inamkaken gäk ganiñ oretta biñam täha nämo täñkuk.

⁸ Ämawebekaye nin täñpäwakinik tänayän nadäñpäñ komeninken ñoken ganiñ oretta bägup kudup pewä ijiñ paotkuñ.

⁹ Ude täñirä apiño kudän kudupi kubä nämo täñjiri kak täkamäñ. Ba meka jinom yänahäwani äma u kudup paotkuñ. Unita bäräpi ño udeken api paorek yän äma kubätä nämo nadätak.

¹⁰ Iwantä gäkño wäpka yänpäñ gabäñ mägayäk täñirä kadäni jide api täñpek? Wäpka biñamta yänärok man yänjirä tärek-täreki nämo api pärek ba?

¹¹ Anutu, imata nin täñkentäñ nimikta bitnäk täyan? Imata jop nadäñ itkentäñ nimik täyan?

¹² Täñpäkañ näk nadätat; Gäk nintäño intäjukun äma ude yäput penpäñ it nimiñ yäpmäñ äbun. Ude täñkañ kadäni mäyap iwan keriken nanik nimagut täñkun.

¹³ †† Kehäromika terak gwägu däpmäñ täkñeñpäñ gwägu gämok pähap wäpi Levitan unitäño gwäki däpmäñ kokoyänpäñ gupi madäñ jukutpäñ kome kawukiken nanik tomta yepmäñ towiñkun.

† 73:26 Sam 16:5, 40:12, 84:2 †† 73:28 Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8 † 74:13-14 Kis 14:21 †† 74:13-14 Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1

¹⁵ Ude täñkañ ume dapuri täwitpewi ume äpuñ. Täñkañ ume tañi tañi täñpewi kawuktañ yäpmäñ kuñkuñ.

¹⁶ †† Gäkña-tägän kepma bipani yänpewi ahänkumän. Täñpäñ edap kenta komepak komeniken yepmañkun.

¹⁷ ††† Täñkañ kome pähap ñonitäño бага kukñi kukñi täñ-kehärom tañpäñ penkun. Täñpäñ iwän edap täño kadäni yäpmäñ daniñpäñ penkun.

¹⁸ Täñpäkañ Ekäni, iwankaye gäka gañani pähap nadäñpäñ Anutu bureni yän nämo nadäñ gamiñpäñ gabäñ mägayäk täkañ. Unita nadäñpäñ kowata yämen.

¹⁹ Täñpäñ ämawebekaye täñkentäki nämo, iwan täño komi piä terak itkañ u nämo nibä-kätäwen.

²⁰ Nämo, topmäk-topmäk kubägän ninkät bian täñkuno unita äneñi juku pi! Imata, kome ño täño käwuri kukñi kukñiken äma komi nimikta käbop ittän kukañ.

²¹ Unita iwan yabä-kätänjiri mäyäk nämo nimineñ. Nämo, täñkentäñ nimiñjiri äma jopi jäwäri mewuni nin wäpka kañ ganiñ oretna!

²² Eruk Anutu, bäräñeñ akuñpäñ iwankaye yabän yänjiri goret täkamäñ yän nadäwut. Äma udewani nämo nadäñ gamiñkañ kepma käron gäk gabäñ mägayäktagän nadäk täkañ u nadä!

²³ Täñkañ iwankaye u kokwawak täñpäñ yängera-gera wari wari yäk täkañ unita nämo guñ täwen! Nämo, komi kañ yämi.

Anutu uwä ämawebe täño täktäki yäpmäñ daniwani

75 Bänep täga, Anutu, bänep täga gäkagän nadäñ gamikamäñ! Imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi täñ yäpmäñ äbuno unitäño biñam yanahäk täkamäñ.

² Anutu, gäkä ñode yänkun; Yäpmäñ danik-danik epän täkta kadäni kubä iwoyänpäñ penkuro itak. Kadäni uken kudän siwonji terak ämawebe uwä api yäpmäñ daniwet.

³ Täñpäkañ imaka imaka kome terak it täkañ ba kome ini bärom täñpeko upänkañ Anutu näkä meham täñjira api kehärom täneñ.

⁴ Näk äma waki täñpani gup yäpmäñ ärokärok kädet penpäñ injinken kehäromita nadäwä ärowani nämo täñpek yän yäwet täyat yäk. Anututä ude yänkuk.

⁶ Nadäkañ, komen äma uken-uken nanik kubätä äma kubäta wäp biñam bureni yämik-yämik uwä täga nämo täñpek.

⁷ ††† Nämo, u Anutu ini kubä unitägän ämawebe yäpmäñ daniñpäñ ätu kowata waki yäpmäkta biñam yepmañkañ ätu wäpi biñam yäpmäkta biñam yepmak täyak.

⁸ Imata, Ekänitä ini kokwawaki umuri pähap, ume komi nitek bumik gäpe nitek injitañ. Täñpäñ u piwän kuñirän äma waki täñpanitä kudup api nañ paotneñ. Kubätä nämoinik api irepmirek.

†† 74:16 Stt 1:14 ††† 74:17 Stt 8:22; Apos 17:26 ††† 75:7 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

⁹ Tån nähä Isrel tånjo Anutu unitånjo täktäkita wari wari api yånjahäk täñpet. Ba kap terak iniñ oretta nämoinik api gaña täwet.

¹⁰ Nämö, Anutu u waki täñpani tånjo kehäromi api pewän paotneñ. Täñkañ äma siwoñi tånjo kehäromi ätukät api yäpurärerek.

Anututä ämikken ämawebeniye täñkentån yämiñkuk

76 Juda naniktä Anutu tånjo mebäri nadäkañ. Ba Isrel nanik imaka, wäpi orañ imik täkañ.

² Anutu tånjo enjini Jerusalem itak. Saion pom terak it täyak.

³ Kome uken itkañ iwan ämik tänayån äbuño unitånjo äpa kuwek, kurepä, käda boham u kudup ubiñ-jukutkuk.

⁴ O Anutu, gäka nadånjira epmäget kudån inipärik-inik kubä täk täyak. Ba täktäkka tånjo mebäri ärowani inipärik kubä, pom käronji käronjiken tom ahån bum-bum täk täkañ u kudup yärepmit moretak.

⁵ Iwan tånjo komi äma uwä kehäromi nitek upånkañ gäkä däpmånpanj tuñumi kudup yäyomägatkun. Täñjiri kumånpanj däpmon patguñ-guñ ude täñ itkañ.

U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigån.

⁶ Jekop tånjo Anutu, däpayån tänyäkñariri komi ämakät hosniye pajiñ kumån mañkuñ.

⁷ Bureni Ekäni, äma kuduhtagån gäka umuntak täkañ. Kokwawak täñjiri kubätä injamkaken täga nämö kehärom täñpanj irek.

⁸ Gäk kunum gånar itkañ iwanta kowata ude yäñtäreñ yämiñjiri ämawebe komeni komeni umuntañpanj man kum itkuñ.

⁹ Kowata yäñtäreñ yämiñkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup yämagutta yånkun.

¹⁰ † Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täñpanj ämik täneño upånkañ kowata yämiñjiri ämawebe nadäwä täga täñpöpån ganiñoret täkañ.

Täñjirä äma ämikken kehärom täñpanj it täkañ uwä api ganiñoret täneñ.

¹¹ Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täñ imikta bian yånkehärom täñkuño u inita täñ imineñ.

Täñpanj äma äbot tuån tuån itkañ in, iron yäpmån äbånpanj kañ imut. U imata, Anutu unitagån umuntänañi.

¹² Bureni, Anutu u äma wäpi biñam ikek tånjo wäpi yäpmån äpäk täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täñpewän bumta umuntak täkañ.

Äma ño bäräpi ahån imiñjirån Anutuken gera yånkuk

77 †† Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yånjira nadån namik täyak.

² Bäräpi kadäniken Ekäniken yånjapik täyat. Bipani käronj yånjapik man yäk täyatken uken ketna yäpmån akuñkañ Ekäni iwet täyat. Upånkañ bänepna nämö pidämtak täyak.

³ Ude täñkañ Anutu tånjo täktäkita nadånpanj bäräpi nadäk täyat. Unita juku piñira nadån bäräp ahån namik täyak.

⁴ Unitä täñpewän bipani bipani däpmon kubä nämö pat täyat. Nadäwätäk täñi täñpanj man kubä täga nämö yäwet yån nadäk täyat.

⁵ Ude täñkañ bian täga itkutken unita juku pik täyat.

⁶ ‡ Bipani käronj nadäk-nadäk pähap täñpanj näkñaken bänepna ñode iwet yabäk täyat;

⁷ Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneñi nämö api nadån nimek?

⁸ Nadån nimikinik täk täñkuko u nibä-katånkuko ugån? Ba yånkehäromtak mani wari nämö käwep api iwerek?

⁹ Orakoraki pewän paotkuko ubayån? Kokwawakitä orakoraki komeni yäpuk ba?

¹⁰ Ude nadånpanj yånkut; Imaka ñonita nadånjira bänepnaken däpmån päretak; Anututä kadäni käronji kehäromini näwoñareñ yäpmån äbukopån apiño de itak?

¹¹ Täñpakañ ude nämö! Ekäni, imaka säkgämån säkgämån, ba kudån kudupi kudupi bian täñkuno unita äneñi juku piwa!

¹² Imaka tägatäga kehäromi nitek täñ yäpmån äbuno unita nadäk-nadäk epån kañ täk täñpa!

¹³ Bureni Anutu, imaka imaka täk täyan u kumån kudupi siwoñi-inik. Anutu kehäromi nitek gäk udewani kubä nämö itak.

¹⁴ Kudån kudupi pewä ahawani Anutu u gäk kubägån. Kehäromika ärowani guñ äbot bämopiken pewi ahånjirån kañpanj nadånkuñ.

¹⁵ Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep tånjo äboriye u komi epänken nanik yämagutkun.

¹⁶ Täñpakañ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabånkañ umuntañpanj bärom-bärom täñkuk.

¹⁷ Yånjewi gubam gwägäriñ yäpä iromån iwån bukña täñkuk.

¹⁸ Iromån täñjewi yånpanj-wädån iwarirån yäpä kwinitpån penyånjirån komeni komeni kwawakgån itkuñ. Ude täñjirån kome kwaiñkuk.

¹⁹ Anutu, gäk gwägu käronji boham u bämopiken kädät täwitkun. Täñkuno upånkañ kuroñka bäräm äma kubätä täga nämö kañkuk.

²⁰ Ude täñkañ ämawebekaye yawak ude irirä yån-yämagutkun. U Moses kenta Arontä watä it yämiñjirån yämagut panju tagaken yepmañkun.

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

78 Eruk ämawebenaye, in näkño jukuman ño nadäwut. Juku säkgämån penpanj man täwerayån täyat ño nadäwut!

² †† Jukuman ño man wärani terak täwerayån. Imaka bian ahawani mebäri nitek unita täwerayån.

³ Bian oraniyetä yånpanj niwerirä nadånkumånjo nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayån.

† 76:10 Kis 18:11; Sam 65:7 †† 77:1 Sam 3:4, 142:1

‡ 77:6 Sam 4:4, 42:8 †† 78:2 Mat 13:35

⁴ Man ɲo nanakniye ahānayāŋ tākaŋ unita kābop nāmo peŋ yāmine. Nāmoinik! Ekāni u imaka sākgāmān sākgāmān tāŋkuk. Unita yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋitna epān kehāromi kehāromi tāk tāŋkuko u ba kudān kudupi tāŋkuko unita kaŋ nadāwā tārewut.

⁵ Ekāni u Jekop tāŋo oraniye, Isrel āmawebe it yāpmāŋ ābākamāŋ nintā iwatta бага mani bian peŋkuk. Tāŋpāŋ oraniye man kehāromigān ɲode yāwetkuk; In nākŋo бага man ɲo nanakjiye yāwetpāŋ yāwoŋārek kaŋ tāk tāŋput yāŋ yāŋkuk.

⁶ Ude tānayāŋ tāŋo uyaku yerijiye māden ahānayāŋ tākaŋ unitā yāŋpāŋ-nadāk pen api tāk tāneŋ. Ude tāŋkaŋ unitāŋo yeri ahānayāŋ tākaŋ unitā udegān api yāwetpāŋ yāwoŋāreneŋ.

⁷ Ude tānayāŋ tāŋo uwā ābot u imaka, Anututa nadākinik tāŋ imiŋ yāpmāŋ kuŋpāŋ kudān kudupi tāŋkuko unita nāmo api guŋ tāneŋ. Ba бага mani u api buramik tāneŋ.

⁸ Baga mani buramiŋpāŋā oraniyetā tāŋkuŋo ude nāmo api tāneŋ. Oraniye uwā Anutu tāŋo manta nadākinik nāmo tāŋpāŋ bānepitā Anutu iŋit-inik nāmo tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ Anutu māde ut imiŋkuŋ.

⁹ Bian uken Efraim ābot unitāŋo komi āma uwā āpa kuwek yāpmāŋ kuŋat tāŋkuŋo upāŋkaŋ āmik ahāŋjirān umuntaŋpāŋ āmetkuŋ.

¹⁰ U Anutukāt topmāk-topmāk tāŋpani unita nadāŋ āwarākuk tāŋpāŋ бага mani iwatta bitnāŋkuŋ.

¹¹ Ba imaka kudān kudupi iŋamiken tāŋkuko unita guŋ tak-inik tāŋkuŋ.

¹² † Ekānitā Isip tāŋo kome kubā wāpi Soan uken kudān kudupi oraniye naniye ɲode tāŋpāŋ yāwoŋāreneŋkuk;

¹³ †† U gwāgo taŋi dāpmāŋ tākŋewānkaŋ kukŋi kukŋi kuŋjirān Isrel āmawebe bāmopgān yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk.

¹⁴ ‡ Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋpāŋā kepmawā gubam kubā iwerān kādet yāwoŋārekta intājukun kuŋjirān iwatkuŋ. Tāŋ bipaniwā kādāp tāŋo peŋyāŋeki āgonitā udegān intājukun kuŋjirān iwatkuŋ.

¹⁵ †† Tāŋpākaŋ kome kawukiinikken mobā yāpurān tumāŋjirān ume gānaŋ umu nanik bumta abāŋjirā naŋkuŋ.

¹⁶ Bureni, mobā jopi tāŋpewān ume dapuri abani ude tāŋkuk. Ude tāŋjirān ume taŋi ahāŋkuk.

¹⁷ Ekāni ārowani pāhaptā iron ude tāŋ yāmiŋkukopāŋ kome kawuki uken ehutpāŋ ārowani kudān pen ɲode tāŋ imiŋkuŋ;

¹⁸ †† Anutu iyapi yāŋ nadāŋpāŋ yāŋjŋatpāŋ kakta ketem gāripi nitek ātukāt nimi yāŋ peŋ iwetkuŋ.

¹⁹ Ude tāŋpāŋ Anutu yāŋārok ɲode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ɲodeken ketem tāga kāwep pewān ahāwāpāŋ nimek? Ba tāga nāmo kāwep! yāk.

²⁰ Bureni, pengānā mobā yāpurān tumāŋjirān ume uken nanik abuk yāk. Upāŋkaŋ jide? Tom ketem udegān niminaŋi nāmo kāwep? yāk.

²¹ Yāŋārok ude yāŋjirā Ekānitā mani u nadāŋpāŋ kokwawak taŋi tāŋpāŋ Jekop tāŋo ābot uken kādāp mebet iniŋ kireŋpewān āpuk.

²² U imata, āmawebe uwā Anututa nadākinik nāmo tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Anutu ninta nadākinik tāŋpāŋ tāŋkentāŋ nimik tāyak yāŋ nadāwā bureni nāmo tāŋkuk.

²³ Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ Anututā kunum iwerān aŋeŋkuk.

²⁴ ††† Aŋeŋjirān kunum gānaŋ nanik ketem inide kubā pewān maŋjirā yāpmāŋpāŋ naŋkuŋ.

²⁵ Ketem naŋkuŋo u ketem tāgagāmān, aŋero tāŋo ketem bumikpāŋ naŋkuŋ. Anututā iron tāŋ yāmiŋkuko u naŋpāŋ koki tāŋkuŋ.

²⁶ Ude tāŋpāŋ mānit pāhap kubā iwerān piāŋkuk. Piāŋjirān āmawebetā itkuŋken u barak punin nanik pāke uwā iwān ude bumik pewān maŋkuŋ. Barak uwā bumta, mobā jiraŋ ude.

²⁸ Tāŋpākaŋ u kome jopiken nāmo pewān maŋkuŋ. Nāmo! Āmawebetā yottaba tāŋpāŋ itkuŋken ugān pewān maŋkuŋ.

²⁹ Eruk, ude tāŋpākaŋ āmawebetā barak pāke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni, imaka Anutuken yāpmākta yāŋapiŋkuŋo u yāniŋ kireŋ yāmiŋkuk.

³⁰ Ude tāŋkentāŋ yāmiŋkukopāŋ momi kādet nāmo peŋkuŋ. Unita ketem u pen naŋ irirā Anututā kokwawak nadāŋ yāmiŋpāŋ Isrel āma gubaŋi gubaŋi kehāromi nitek u pit kubāgān dāpmāŋ moreŋkuk.

³² Upāŋkaŋ momi pen tāŋ yāpmāŋ kuŋkuŋ. Anutu kudān kudupi pāke tāŋ yāpmāŋ ābuko unita nadākinik nāmo tāŋkuŋ.

³³ Nadākinik nāmo tāŋkuŋo unita ehāt woŋ pit kubāgān abāŋpāŋ paot tākaŋ ude Ekānitā imaka umuri kubā pewān ahāŋjirān uterak pit kubāgān kumāŋ moreŋkuŋ.

³⁴ Eruk Anututā ātuniye ude dāpmāŋ paorirān yabāŋpāŋā ātu bānepi āyāŋutpāŋ Ekāni āneŋi iwatta bānep pek tāŋkuŋ.

³⁵ ††† Tāŋpāŋ nadāŋkuŋ; Ekāni uwā nintāŋo mobā kuŋat kehāromi ude it nimitak. Unitāgān wakiken nanik nimagut tāyak.

³⁶ Ude nadāŋkuŋo upāŋkaŋ bānep āyāŋut-āyāŋut man yāŋkuŋo u jop yāŋjŋatkuŋ. Man yākyāki tāktāki u jopigān, bureni nāmo.

³⁷ † Ekānikāt topmāk-topmāk tāŋpani u nadāŋ āwarākuk tāŋpāŋ mani nāmo buramiŋkuŋ.

³⁸ Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ Anututā kudup nāmo dāpmāŋ moreŋkuk. Nāmo, oraŋ yāmiŋpāŋ momini peŋ yāmiŋkuk. Kokwawak taŋi tāga tāŋ yāmināŋjipāŋ kadāni kadāni kokwawaki pewān maŋpāpāŋ āhan tāŋ yāmik tāŋkuk.

³⁹ †† U imata, āmawebe unitāŋo mebāriŋi ɲode nadāŋkuk; Uwā āmawebe jopigān, kadāni kāroni itta yāwani nāmo. Mānittā abāmaŋ paotpeŋ kuk tāyak udewani.

† 78:12 Kis 7:8–12:32 †† 78:13 Kis 14:21–22 ‡ 78:14 Kis 13:21–22 †† 78:15 Kis 17:1–7; Nam 20:2–13 †† 78:18 Kis 16:2–15; Nam 11:4–23, 11:31–35

††† 78:24 Jon 6:31 ††† 78:35 Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9 § 78:37 Apos 8:21 †† 78:39 Sam 103:14–16; Jon 3:6–8; Jem 4:14

⁴⁰ Wära, kome kawukiken pejawäk wari wari täñ iminjirä nadawän jägämi täk täñkuk!

⁴¹ Isrel täño Kudupi Anutu u kadäni kadäni täñikñat-ikñat kädet mäyap täñ iminjirä komi nadäk täñkuk.

⁴² Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämo peñkuñ.

⁴³ Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ñode täñkuko unita nadawä ärowani nämo täñkuk.

⁴⁴ † Kome uken Anututä ume yäñpewän nägät äworenjirän Isip nanik täga nämo nañkuñ.

⁴⁵ †† Ba gäbäräm bipi ätu yäniñ kirewänkañ abä äma gupi tätuñ nañkuñ. Ude täñpäñä wirit udegän yäniñ kirewänkañ abä imaka imakani kudup täñpä wañ yämiñkuñ.

⁴⁶ ‡ Täñpäkañ kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni täñpäwakta yäniñ kireñkuk.

⁴⁷ †† Ude täñpäñä mimitä mañpäñ wain päya ba ketemi epän kudup täñpäñ wañkuñ.

⁴⁸ Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäñ moreñkuk.

⁴⁹ Yäke! Anututä kokwawak wakiinik täñpäñ añero täñpäwak pewä ahäwani u yäniñ kireñkuk.

⁵⁰ Kokwawaki kwawak yäwoñärektä kädet täwitpäñ ämawebe yabäñ äwaräkuk kubä nämo täñkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmäñ moreñkuk.

⁵¹ † Ekänitä ude täñpäñä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäñ paotkuk.

⁵² †† Täñ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoñärenpäñ yämagutkuk.

⁵³ ††† Yämagut päñku yepmañpäñ umunkät nämo, säkgämän itkuñ. Täñpäkañ iwaniye uwä gwägutä uwäk täñpäñ däpmäñ moreñkuk.

⁵⁴ § Eruk, yäñ-yäkñat yäpmäñ kuñtäñgän iniken kudupi kome dubinken ahäñkuñ. Täñkañ kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniye yämikta ñode täñkuk;

⁵⁵ †† Kome u mähemiyä yawat kireñpäñ iniken ämawebeniye yäpmäñ daniñpäñ yämiñtäñ kuñkuk. Ude täñpäkañ Isrel äbori äbori eñi täñpäñ ittän kuñkuñ.

⁵⁶ ††† Anututä ude täñ yämiñkuko upäñkañ Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täñikñarani täñpäñ pejawäk täñ iminjkuñ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuñ.

⁵⁷ Kudän waki oraniyetä bian täñkuñ udegän iwatpäñ nadäñ imikinik nämo täñ iminjkuñ. Uwä äñin gwäjiwani gwäjiwäkañ siwoñi nämo kweko ude bumik.

⁵⁸ Uwä anutu jopi yäniñ oretta kome iwoyäñpäñ peñkañ u kuk täñkuñonik. Ude täñjirä Anututä yabäñpäñ näk nadäñ naminanji jidepäñ täkañ yäñ nadäñpäñ kokwawak täñ yämik täñkuk.

Ude täñpäñ Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täñkuk.

⁶⁰ †† Täñpäñ Silo komeken yottaba Anutu burenitä bä-mopiken itta yäwerän täñ iminjkuñ u Anutu uken äneñi itta nadäk kubä nämo peñkuk.

⁶¹ ††† Ude täñkañ iwan yäniñ kireñjirän topmäk-topmäk täño kudupi gäpe yottaba u gänañ itkuko u yäyomä-gatkuñ. Gäpe u terak Anutu täño kehäromi ba peñyäneki kwawak kak täñkuñonik.

⁶² Ude täñkañ ämawebeniye kokwawak nadäñpäñ iwaniye yäniñ kireñjirän däpuñ.

⁶³ Kadäni uken Isrel täño äma gubañi ämik pähap gänañ kumbuñ. Kumäñjirä webetä äma deken yäpne yäñ yäñpäñ jop itkuñ.

⁶⁴ Kadäni ugän bä mop ämaniye udegän däpakañ webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk täñpäñ itkuñ.

⁶⁵ Eruk ude täñtäñ äbänkä Ekäni däpmon terak nanik-tä-yäñ akuñkuk. U äma wain ume nañkañ täñguñguñ täñpäñ pärekopäñ kikñutpäñ akuñpäñ karak yäweko ude bumik täñkuk.

⁶⁶ Ude akuñpäñ iwaniye däpmäñpäñ pimiñ yawat kireñjirän mäyäk tärek-täreki nämo nadäñpäñ ämik äneñi täkta nämo nadäñkuñ.

⁶⁷ Ude täñkañ Josep täño oraniye äbot unita mäde ut yämiñpäñ, Efraim täño äboriye imaka, nämo iwoyäñkuk.

⁶⁸ Täñ Juda täño oraniye äbot u iwoyäñkuk. Täñkañ Saion pom, Juda täño komeken itkuko unita imaka, gäripi nadäk täñkuko unita iwoyäñkuk.

⁶⁹ Täñkañ pom uken kudupi yori, pom karoñi ude punin unu täñkuk. Täñpäñ kehäromi-inik täñkuk, kome pähap täñpäñ peñkuko inide it täyak ude bumik täñkuk.

⁷⁰ †† Täñpäkañ Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyäñkuk.

U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpäñ Isrel ämawebe ekäni ba täpurita watä irekta iwoyäñkuk.

⁷² †† Ude iwoyäñpäñ tenjirän Devit iniken epän unitagän nadäñpäñ ämawebeniye watä säkgämän it yämik täñkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täño watä äma tägagämän-inik ude itkuk.

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäñapiñkuñ

79 ††† O Anutu, guñ äbottä gäkño kome inita kore-nayäñ äbuño itkañ, u yabätan? U kudupi yotka täñpä wañjirä imaka jopi äworetak.

Ude täñkañ Jerusalem yotpärare imaka, täñpewä wañ moretak.

² Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmäñpäñ yepmañjirä siäñ ba tom ägwäritä nañ-irähut täkañ.

³ Ude täñkañ ämawebekaye jopjop däpmäñjirä unitäño nägäri umeyäwa tägata kweko ude Jerusalem yotpärare bä mopiken tokñeñkuk.

Täñpäkañ u änektä äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuñ.

† 78:44 Kis 7:17-21 †† 78:45 Kis 8:1-6, 8:20-24 ‡ 78:46 Kis 10:12-15 ††† 78:47 Kis 9:22-25 ††† 78:51 Kis 12:29 †††† 78:52 Kis 13:17-22 †††† 78:53 Kis 14:26-28 § 78:54 Kis 15:17; Jos 3:14-17 ††† 78:55 Jos 11:16-23 †††† 78:56 Het 2:11-15

§† 78:60 Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 §††† 78:61 1Sml 4:4-22 ††† 78:70-71 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7 §† 78:72 1Kin 9:4 §†† 79:1 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14

⁴ Tānpākaŋ guŋ äbot kukŋi kukŋi iranitä yānjärok niwetpāŋ nibāŋ māgayäkuŋ.

^{5 †} Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api tāŋpen? Ba kokwawakka u kädäptä-yāŋ pen api ijiŋ yāpmāŋ kwek?

⁶ Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganioret tākaŋ ba gäkken yāŋapik man nämo yäk tākaŋ unita tāŋ yämisi.

⁷ Äma äbot unitä gäkŋo ämawebekaye däpmāŋ-pewä kubäpāŋ komeka u tāŋpä waŋkuŋ.

^{8 ††} Äbekniye oraniyetä bian momi tāŋkuŋo unita yāŋpāŋ komi epān nämo nimen. Nämo, bānep nadäk-nadäknin putärewani ninta butewaki nadāŋ nimisi.

^{9 ‡} O Anutu, tāŋkentāŋ nimiŋpāŋ iwan keriken nanik nimagusi. Ude tāŋpāŋ wäpka biŋamta yāŋpāŋ mominin peŋ nimisi.

¹⁰ Guŋ äbottä Anutujin de yāŋ niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu, guŋ äbottä epān watä ämakaye tāŋo nägäri piwä kuŋkuŋo unita kowata komi yāmiŋjiri kaŋ yabāna!

¹¹ Tāŋkaŋ notniye komi eŋiken yepmaŋkuŋo yāŋkähän-kähän yāŋ itkaŋ u nadāŋ yāmiŋpāŋ kehäromika ärowani terak äma kumäkta biŋam yāntärewani u yāniŋ kireŋpewi äpāmaŋ kut.

¹² O Ekäni, guŋ äbot uken-uken nanik yānjärok gäwet tāŋkuŋo unita kowata kwini nämo tāŋ yāmen.

Nämo, tāŋ gamiŋkuŋo u irepmitpāŋ wakiinik tāŋ yāmen.

¹³ Ude tāŋjiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkaŋ bānep täga man tärek-täreki nämo gäwetpāŋ ganiŋ oretoret api tāŋ yāpmāŋ kune.

Isrel ämawebe Anututä tāŋkentāŋ yämikta yāŋapik man yāŋkuŋ

80 ^{††} Anutu, Isrel tāŋo watä äma, gäk nadāŋ nimisi! Gäk Josep tāŋo äbot nin, yawak ude watä it nimik tāyan. Gäk aŋero tāŋo intäjukun äma iriri it gwäjik tākaŋ.

² Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase tāŋo äbot ninken kwawak pewi ahāwän! Äbä kehäromika nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimi!

³ Anutu, gäk äneŋi nimagut yāpmāŋ dubikaken ku. Butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimiŋjiri paotnetawä!

⁴ O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yāŋapiŋitna kokwawak nadāŋ nimiŋkä kadäni jidegän api pewen?

⁵ Gäkä ude tāŋjiri konämpāŋ ketem ude naŋ itkamāŋ.

⁶ Tāŋpākaŋ iwaniyetä kukŋi kukŋi itkaŋ yabāŋ äwaräkuk tāŋjiri nidäpmāŋpāŋ nintāŋo kome kore-nayāŋ tākaŋ.

Tāŋpāŋ yānjärok niwetpāŋ nibāŋ māgayäk tākaŋ.

⁷ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yāpmāŋ dubikaken ku. Butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimiŋjiri paotnetawä!

† 79:5 Sam 85:5; Ese 38:19 †† 79:8 Sam 106:6; Ais 64:9 ‡ 79:9 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 †† 80:1 Kis 25:22

^{8 ††} Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yāpmāŋ päbä kome kubäken piwayāŋ yāŋpāŋ äma kome uken nanik yāwat kireŋkun. Tāŋpāŋ wain yeri uwä kome u piŋkun.

⁹ Tāŋpāŋ yeri u pikta komeni ket tāŋpāŋ piŋkun.

Tāŋpikaŋ jäwäri äpmonpāŋ taŋi-inik tāŋpāŋ kome taŋi iriŋ wädāŋ yāpmāŋ kuŋkuk.

¹⁰ Tāŋpāŋ wain päya unitāŋo momitä pom ba päya taŋi taŋi päke itkuŋo u kudup äyuŋ tāŋ yāmiŋkuk.

¹¹ Tāŋpākaŋ momini uwä kumaŋ paŋku gwägu taŋi wäpi Mediterenian unitä paŋku Yufretis umeken täreŋkuk.

¹² Upāŋ gäk imata wain epān tāŋo yewa u däpmāŋ weŋkun? Tāŋkunopāŋ ämawebe kädēt miŋin kuŋat tākaŋ unitä bureni kubota tāk tākaŋ.

¹³ Tāŋpākaŋ but ägwäritä jäwäri metāŋ gwäjik tākaŋ. Tāŋjirä tom ägwäritä mujipi nak tākaŋ.

¹⁴ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneŋi nadāŋpāŋ kunum terak ununitä dapun tāŋpāŋ nibāŋ niwat. Tāŋpāŋ wain päyaka nin tāŋkentāŋ nimi.

¹⁵ Ninäwä wain päya gubaŋi gäkä tāŋpewi kehärom taŋkuko udewani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piŋkun. Tāŋkuno unita tāŋkentāŋ nimik täyi.

¹⁶ Upāŋkaŋ wain päyaka uwä madāŋpāŋ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabāŋ yāŋjiri paot-inik tāŋput!

¹⁷ O Anutu, ämawebe ninä gäkŋata biŋam iwoyāŋkuno u tāŋkentāŋ nimiŋpāŋ äneŋi nibāŋ niwat täyi. Ba kehäromi äneŋi nimik täyi.

¹⁸ Ude tāŋ nimiŋjiri nin ärowani tāŋpāŋ manka äneŋi nämo api irepmitne.

Tāŋkaŋ wäpka biŋam api ganiŋ oretne.

¹⁹ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yāpmāŋ dubikaken ku. Butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimiŋjiri paotnetawä!

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yāŋkuk

81 Anutu u kehärominin. Unita bānep oretoret kap teŋ imina. Jepop tāŋo Anutu u kap gera terak teŋ imut.

² Oretoret kap yäput pena yāŋpāŋä wagäm utkaŋ gita kurere bok utpāŋ inioret kap teŋ imut.

^{3 †††} Tāŋpāŋ komepak api äbāŋjirän womat kaŋ piäwut, ba komepak bāmop taŋjirän orekirit kadäni uken womat piäŋpāŋ kap kaŋ teŋ imut.

⁴ Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jepop tāŋo Anututä man u yāŋkehärom taŋkuk.

⁵ Anututä ämawebe Isip komeken nanik yāmagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpāŋ iwōŋärek tāŋkuk.

Tāŋpākaŋ näk man kotäk kudupi kubä ŋode ahāŋjirän nadāŋkut;

⁶ Pitjin terak bāräpi patkuko u ketäreŋ tamiŋkut yäk. Ba komi epāŋjin tāŋo tuŋum u täyomägatpāŋ peŋ tamiŋkut yäk.

†† 80:8 Ais 5:1-7 ††† 81:3 Nam 10:10

⁷ † Tānpākaŋ intä komi nadānpāŋ gera yānjirä nadānpāŋ tāŋkentāŋ tamiŋkut yäk. Iromāŋ māmä gānaŋ kābop itpāŋ nadāŋ tamiŋkut yäk.

Tānpāŋ komi gānaŋ nanik tāmagut yāpmāŋ äbätāŋgān Meriba ume terak tāŋyabākken tepmaŋkut.

⁸ Unita Isrel āmawebe äbotnaye, in jukuman tāwerayāŋ nadātāt ŋo ket nadānayāŋ ba nāmo?

⁹ †† In mājo wāra nadāŋ yāmiŋpāŋ nāmoinik yāpmāŋ kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ āma tāŋo yāwik nāmo gwājīŋ āpmonŋ yāmineŋ.

¹⁰ ‡ Nadākaŋ? Nāk Ekāni, intāŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tāmagut yāpmāŋ āburo u yäk. Unita in mejin aŋeŋjirä ketem tepmāŋ towiwa.

¹¹ Ude yāŋkuro upāŋ āmawebenayetä mäde ut namiŋpāŋ näkŋo man unita juku nāmo peŋkuŋ.

¹² †† Tānjirä yabāŋ āwarākuk tānjira iniken nadāk-nadāk terak kādet wakiwaki iwatkuŋ.

¹³ Butewaki! Āmawebenaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpāŋ nadānaŋi. Isrel äbotnaye, in näkŋo kādet iwatnaŋi.

¹⁴ Ude tānjirä uyaku iwanjiye tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpätet. Ba ketnatä iwanjiye dāpmāŋ paotet.

¹⁵ Ude tānjira iwanjiye, näka bitnāk tākaŋ uwä näka umuntaŋpāŋ gwājīŋ āpmonŋ namikāneŋ. Tānpākaŋ komi epān tārek-tāreki nāmo yāmitet yäk.

¹⁶ Upāŋkaŋ āmawebenaye, nāk inta ketem säkgāmān säkgāmān tamakaŋ naŋ tokŋewut yāŋ nadātāt.

Anutu u intājukun-inik itak

82 Anututä āma ekāni ekāni unita gera yāŋpewān äbāŋpāŋ kābeyä tānjirä Anututä ini kābeyä tāŋo intājukun āma itak.

Intājukun itkaŋ kābeyāken āma itkaŋ uwä ŋode yabāŋ yāyak;

² In goret tāk tākaŋ yäk. In man kābeyāken āma kādet goret tāŋpanita in tāga tākaŋ yāŋ yāwet tākaŋ.

Ba inä yabāŋ āwarākuk tānjirä āma wāpi biŋam ikek-tä āma āpani tāŋo wāpi yāpmāŋ āpāk tākaŋ yäk. Kādet u jidegān api penēŋ?

³ Unita in kādet tāga ŋodepāŋ kaŋ tāŋput; Man kābeyāken āma jopi jāwāri ba ironŋi kodāŋa udewani yāŋkentāŋ yāmineŋ.

Tānpāŋ āmawebe guŋ ba ini gupi tāga nāmo tāŋkentānaŋi udewanita kādet siwonŋi tāŋ yāmineŋ yäk.

Tānpāŋ āmatä āma udewani komi epān tāŋ yāminayāŋ tākaŋ uwä kaŋ yāniŋ bitnāwut.

⁵ †† Inä guŋ, nadāk-nadākjin nāmo! Injin bipmāŋ urani gānaŋ kuŋatpāŋ āmawebe kādet siwonŋi nāmo yāwoŋārek tākaŋ.

⁶ ††† Nāk bian ŋode tāwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ārowani tāŋo nanakiye itkaŋ yāŋ tāwetkut.

† 81:7 Kis 17:7; Nam 20:13 †† 81:9 Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 ‡ 81:10 Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 †† 81:12 Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26 ††† 82:5 Sam 11:3, 75:3 ††† 82:6 Jop 10:34

⁷ Ude tāwetkuro upāŋ apiŋo ŋode tāwera nadāwut! Inä kodak nāmo api itneŋ yäk.

In āma mewunitä kumāk tākaŋ udegān api kumneŋ! Ba intājukun āma ätutä kumāk tākaŋ udegān kumāŋpāŋ paot-inik api tāneŋ yäk.

⁸ Anutu, bureni yāyan! Gāk akuŋpāŋ kome terak yāŋtārek epān tä! Āma ābori ābori kuduptagān u gākŋo biŋam.

Isrel tāŋo iwaniyetä paotta Asapatä yāŋapik man ŋo yāŋkuk

83 O Anutu, man kum nāmo iren. Ba kubäkengān kwikinik nāmo iren.

² Iwankaye yabāsi! Āma gāka gaŋani pähap nadāŋ gamik tākaŋ u ārowani tāŋ gamikaŋ.

³ Guŋ āma u āmawebekaye watä it yāmik täyan u dāpmākta man kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋ itkaŋ.

⁴ Tānpāŋ ŋode yākaŋ; Eruk, Isrel äbot u wari nāmo it-ta dāpmāŋ morena. Ude tāŋjitna wāpi paotpāŋ paot-inik kaŋ tāŋpān.

⁵ Anutu, gāk tāŋpāwakta guŋ āma ābori ābori ŋodetä bānep kubāgān tākaŋ;

⁶ Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik, ⁷ ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.

⁸ Tānpāŋ Siria nanik, äbot kehāromi Lot tāŋo oraniye tāŋkentāŋ yāmiŋkuŋo u imaka, yāpurärätgān tāŋkuŋ.

⁹ ††† Āma ābori ābori u gāk tāŋpāwakta bānep kubāgān pekaŋ unita Midian nanikta bian jide tāŋ yāmiŋkuno ude tāŋ yāmen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide tāŋ yāmiŋkuno udegān tāŋ yāmen.

¹⁰ Āma uwä Endo komeken dāpmāŋ-pewi kumāŋpāŋ kome āworeŋkuŋo u.

¹¹ § Tānpākaŋ Orep kenta Septa jide tāŋ yāmiŋkuno u intājukun āmaniyeta udegān tāŋ yāmen.

Ba Sepa kenta Salmuna tāŋpāwak tāŋ yāmiŋkuno u āma ārowaniniyeta udegān tāŋ yāmen.

¹² Āma uwä ŋode yāŋkuŋo unita tāŋpāwak tāŋ yāmiŋkun; Anutu tāŋo kome u nininta api korene yāŋ yāŋkuŋ.

¹³ O Anutu, iwaniye u tāŋpewi mänittä keŋkeŋ jiraŋ kenta tāpun-tāpun piāŋ āreyāŋ tāŋpān kuk tākaŋ ude kaŋ tāŋput.

¹⁴ Tānpāŋ kädāptä pom terak tepāraŋ pit kubāgān ijin paoreko ude tāŋ yāmen.

Tānpāŋ yāpā iromāŋ mänitka terak yāwat kireŋ tāŋpi kuŋtāŋpā kuneŋ.

¹⁶ Ude tāŋpāŋ kehāromika kaŋpāŋ nadāwä tārekta māyāk pähap yāmen.

¹⁷ Ude tāŋjiri kehāromini paorāpāŋ gāka tārek-tāreki nāmo umuntāneŋ. Tānpāŋ māyāki pen pat yāmiŋjirān kaŋ kumbut.

¹⁸ §† O Ekāni, kwawak yāwoŋāreŋjiri ŋode kaŋpāŋ nadāwä tārewut; Gāk kubä-tāgān Ekāni, kome pähap ŋo kaŋiwatta kehāromi ārowani pat gamitak.

††† 83:9 Het 4:6-22, 7:1-23 § 83:11 Het 7:25, 8:12 §† 83:18 Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8

Kora nanakiyetä Anutu täño enjita gäripi nadänpän
kap ɲo teŋkuŋ

84 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide
kubä nadätat!

^{2†} U gänaŋ Ekäni inamkaken itta bänepna kädäp ijik
täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-nadäkna gupna
kuduptä Anutu irit mäheimi u oretoret kap yänŋeŋ in-
iŋoret täyiwa.

³ Barak imaka, enjkata gäripi nadäk täkaŋ. Kurasisiptä
gäripi nadänpän tähani kudupi yotka piriken täk
täkaŋ.

Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup
säkgämän yänkaŋ enjini tänpän kudupi bukäka du-
biniken mujipi pek täkaŋ.

⁴ Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkaŋ kap terak
wari wari ganiŋoret täkaŋ uwä gäkŋo oretoret terak it
täkaŋ.

^{5††} Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk
täkaŋ u imaka, oretoret terak it täkaŋ.

Ämawebe udewani ganiŋ oretta Saion pom terak
ärokta pidämtak täkaŋ.

⁶ Äronŋängän ämawebe täga u kome kawuki kubä
wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän taŋjirän ume
dapuri abänpän gwägu tokŋeŋ yäpmän kuk täkaŋ.

^{7‡} Ude ahäŋjirän kaŋkaŋ oretoret tänpän Saion pom
kaŋ-ahäkta ehutpän kuŋkä nämo gaŋatak täkaŋ.

Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu
bureni u Saion pom terak api käneŋo unita.

⁸ Ekäni Anutu ärowani, Jekop täño Anutu, juku
peŋpän yänjapik mannata nadäsi!

⁹ O Anutu, intäjukun ämanin iwoyänjkuno u iron täŋ
imisi.

^{10††} Tänpän ɲode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap
nadätat. Kepma kubä uken irero uwä kepma mäyap
uken-uken ittän kwero u irepmitpän iret.

Äma ätutä äma waki täño täha säkgämän säkgämän
gänaŋ itta gäripi nadäk täkaŋ upänkaŋ nähä äma
jopigän itkaŋ Anutuna täño enj yäma täño watä ude
irero unita nadänjira inide kubä täŋpek.

^{11††} U imata, Ekäni uwä watä it nimiŋpän intäjukun
täŋ nimik täyak. U kudän tägatäga terak iron täŋ nim-
iŋpän oraŋ nimik täyak.

U äma siwoŋi kuŋaranita imaka täga yämikta nämo
bitnäk täyak.

¹² Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka
nadäkinik tänpän gäkä terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä
oretoret terak it täkaŋ.

Ekänitä äboriye watä it yämekta yänjapik man yänjkuk

85 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron
täŋ nimiŋjiri äneŋi säkgämän itkumän.

² Gäk ämawebekaye nintäño mominin peŋ nimiŋpän
waki täk täŋkumänjo unitäño kowata awähutkun.

† 84:2 Sam 42:2, 63:1 †† 84:5 Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6
‡ 84:7 Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18 †† 84:10 1Sto
23:5; Sam 27:4 †† 84:11 Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

³ Kokwawak ninta nadän nimiŋkuno upänkaŋ peŋ
nimiŋkun. Nidäpnaŋipän kokwawakka äneŋi mäde kä-
da peŋkun.

⁴ Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneŋi gäkŋa-
ta biŋam nimagusi. Butewaki Anutu, gäk ninta
nadäwäwak wari täŋ nimentawä.

⁵ Ekäni, ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba gäkŋo
nadäwäwakka pen api it yäpmän ärowek ba?

^{6††} Ude nämo! Gäk täŋkentän nimiŋpän irit kuŋat-
kuŋat säkgämän äneŋi nimiŋjiri ämawebekaye nin ore-
toret tänpän kaŋ ganiŋoret täna.

⁷ O Ekäni, bänep ironka äneŋi niwoŋärenpän waki
keriken nanik wädän tädotpän tägaken nipmaŋjiri
säkgämän kaŋ itna.

⁸ Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk
täŋkumänjo u äneŋi täk tänetawä. Nadäkaŋ? Ämawebe
iniŋoret täkaŋ uwä Ekänitä irit säkgämän yämiŋpän
äbot kubägän yepmak täyak.

Mebäri unita Ekäni Anututä man yänjähänjirän näk
api nadäk täŋpet.

⁹ Bureni! Ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ u inita
biŋam yäpmäkta nämo bitnäk täyak. Nämo inik.

U nin äneŋi nimagutpän Anutu ini ninkät penta itkaŋ
komeninken säkgämän api itne.

¹⁰ Tänpän kadäni uken Anututä nadän yämik-inik
täŋjirän ämawebeniyetä bänep nadäk-nadäk Anutu-
kengän api peneŋ.

Ba Anututä iniken kädet siwoŋi ämawebeniyete bä-
mopiken pewän ahäŋjirän säkgämän, äbot kubägän
api itneŋ.

¹¹ Bureni! Kome terak Anutu täño ämawebeniyetä
Anutu nadän imikinik täŋjirä Anututä käderi siwoŋi api
yäwetpän yäwoŋärewek.

¹² Ude täŋkaŋ iron täŋ nimiŋjirän imaka imaka tä-
nayän täkamänjo u kudup säkgämän ahäŋjirä epäninken
ketem ahän bumbum api täneŋ.

¹³ Tänpäkaŋ Anutu täño kädet siwoŋitä intäjukun
kuŋkaŋ Ekäni täño äbäkäbäk kädet api täwired.

Äma kubätä Anutu täŋkentän namän yänpän
yänjapinjkuk

86 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadän
namiŋpän täŋkentän nam!

² Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peŋpän watä
epän ämaka ude itat unita watä säkgämän it namiŋjiri
wawetawä.

³ Ekäni, kepma käroŋ gäkken gera yänjtäyiwa butewa-
ki nadän namiŋpän geranata juku peyi.

⁴ Gäkgän ganiŋoret täyat unita nadän namiŋpän
täŋpewi bänepnaken oretoret pähap kaŋ nadäwa.

^{5†††} Ekäni, gäk orakorak mäheimi unita mominin peŋ
nimik täyan. Ämawebe gäkken täŋkentäk yäpmäkta
gera yäk täkaŋ u gäripi pähap nadän yämik täyan.

⁶ Unita Ekäni, näkŋo yänjapik manta juku peyi. Näk
gäkä butewaki nadän nami yän yänpän gera yäyat u
nadän nam.

††† 85:6 Hab 3:2 ††† 86:5 Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2

⁷ † Näk nadätat, gækken gera yäwayän täyat u api nadän namen unita bäräpi kaŋ-ahäwayän täyatken gækken gera api yäk täŋpet.

⁸ †† O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduŋtagän yärepmitan. Täŋpäŋ gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo täk täkaŋ.

⁹ ‡ Guŋ äbot täŋpäŋ yepmaŋkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjiŋ äpmoŋ gamiŋpäŋ wäpka api ganiŋoret täneŋ.

¹⁰ †† U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk kubä-tägän Anutu bureni-inik.

¹¹ †† Unita Ekäni, gäk kädetka näwoŋärenjiri manka bureniŋan iwat täyiwa!

Ket näwoŋärenjiri gäkägän nadän gamiŋpäŋ ganiŋoret täyiwa!

¹² Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduŋtagäntä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäŋ wäpka biŋam api oraŋ gamiŋ yäpmän ärowet.

¹³ Gäk butewaki taŋi nadän namik täyan. Kumäkta biŋam täŋkuropäŋ wädän tädotpäŋ nepmaŋkun.

¹⁴ Anutu, äma inita nadäwä ärowani täŋpani ätutä mäde ut namik täkaŋ. Uwä gäkŋo manka utpäŋ nämo inik iwat täkaŋ.

Täŋpäŋ näka butewaki nämo nadän namiŋpäŋ käbeyä täŋpäŋ näk nuttagän man yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ.

¹⁵ Upäŋkaŋ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähe mi, kokwawak bäräneŋ nämo täk täyan.

Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täŋpäŋ nämo nipmak täyan.

¹⁶ Unita äneŋi nadän namiŋpäŋ butewaki nadän nam. Piä ämaka näk kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki näk täŋkentän nami!

¹⁷ Näka not täŋ namik täyan unitäŋo bureni kwawak peŋjiri käwayän nadätat.

Ude täŋjiri kaŋpäŋ iwanaye imaka, Ekäni täŋkentän imik täyak yäŋpäŋ kaŋ mäyäk tawut!

Saion uwä äma äbori äbori täŋo yotpärare täga bureni-inik

87 Ekäni tä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täŋpäŋ peŋkuk.

² Täŋpäŋ Isrel täŋo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpäŋ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.

³ Unita Anutu täŋo yotpärare, gäk juku peŋkaŋ Anututä gäka man tägatäga ŋode yäyak u nadä;

⁴ Kome näkŋo man buramik täkaŋ unitäŋo wäpi tawaŋ api täŋpet. U täŋpayän täyatken uken guŋ kome, Isip kenta Babilon täŋo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biŋam wäpi kudän täwayän täyatken uken guŋ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.

⁵ Kadäni uken Saionta ŋode api yäneŋ; Komeni komeni ämawebe täŋo eŋi meŋ bureni täyak. Täŋpäŋ

† 86:7 Sam 17:6, 50:15, 77:2 †† 86:8 Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6 ‡ 86:9 Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 †† 86:10 Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29 †† 86:11 Sam 25:5; Jer 32:39

Anutu täŋpämerek mähe mitä ini täŋ-kehärom täŋpäŋ api pewek.

⁶ Täŋpäŋ Saion täŋo kome mähe mi bureni-inik täŋo wäpi tawaŋ kudän täwayän täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täŋo wäpi u kudup u gänaŋ api pewek.

⁷ Ude täŋjirän ämawebe uwä kap teŋ oretoret bumta täŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Saion kome ŋowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahän nimani unitäŋo dapuri bureni-inik!

Äma kubä komi butewaki terak itpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

88 Ekäni Anutu täŋkentäknä, kepma bipani konäm butewaki terak gækken gera yäk täyat.

² Unita yäŋapik manna terak gera yäyat ŋo nadänpäŋ täŋkentän nami.

³ Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äronjirä kumän-kumän dubiniken itat.

⁴ Ämatä näka nadänjirä kumänpäŋ awaŋ gänaŋ pat täkaŋ ude täyak, kehäromina kudup paotkaŋ unita.

⁵ Näk kumbani ude nepmaŋpäkaŋ it täyat. Ba ämikken däpmän-pewä kumbani, awaŋ gänaŋ pat täkaŋ udewani itat. Ba äma gäkä unita guŋ tak-inik täŋpäŋ nämo täŋkentän yämeno ude bumik itat.

⁶ Nähä awaŋ käroni-inik bipmän urani gänaŋ mebäriken-inik umu maŋpi äpmoŋpero ude itat ŋo!

⁷ Kokwawakkatä näk kudup uwäk täŋpäŋ yejämänŋtak.

⁸ Gäkä nadänjiri notnayetä nabänpäŋ-nadänjirä imaka taräki täŋpöpäŋ nabänkaŋ umuntak täkaŋ.

Näk yewa kehäromi täga nämo abämaŋ kunaŋi, udewani gänaŋ itat.

⁹ Täŋpäŋ dapunna gäyamigän ijiŋ itat. Ude itkaŋ, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpäŋ yäŋapik man terak gækken gera yäk täyat.

¹⁰ Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkaŋ? Nämo! Ba ude täŋjiri kumbanitä akuŋpäŋ wäpka yäŋpäŋ ganiŋoret täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!

¹¹ Kumbani komeken naniktä gäkä nadän nimikinik täŋpäŋ nämo nipmak täyan unitäŋo biŋam yäŋahäk täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!

¹² Bipmän urani kome uken kudän kudupi kak täkaŋ? Nämo! Ba peŋpäŋ guŋ täŋpäŋ irani kome udeken naniktä gäkŋo bänep iron täga kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? Nämötä nämoinik!

¹³ Unita Ekäni, jop kumbero udeta täŋkentäknä gera yäyat. Tamimaŋ tamimaŋ gækken gera yäk täyat.

¹⁴ Täŋjira imata nämo nadän namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?

¹⁵ Näk gubaŋiken umunitä komi namiŋ yäpmän äbänjiri kumän-kumän dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.

¹⁶ Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmaŋpi wak täyat. Gäkŋo kokwawakka wakiinik unitä näk däpmän jakŋitpäŋ nepmaŋtak.

¹⁷ Komi u kepma käron näk itgwäjiŋpäŋ umetä tokätkaŋ täk täkaŋ ude yewa täŋpäŋ nepmak täyak.

¹⁸ Tānpān notnaye-inik u imaka, tānpewi nabä-kätānjirä bipmān urani-tägän näkŋo notnapak bureni ude itak.

Ekänitä ämawebeniye nadān yämik-inik tāk täyak

89 ^{† ††} O Ekäni, wari wari nadān nimik täyan unita juku piŋpān kap api tek tānŋet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitāŋo manbiŋam pen api yānjahäk tānŋet.

² Imata, nadān nimikinik tāk täyan uwä nämo api paorek yān nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katāweno unita nadäkinik tānŋpān api yānjahäk tānŋet.

³ Ekäni, gäk man ŋode yāŋkun; Äma iwoyāŋkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän tānŋpān ŋode yāŋkehärom taŋkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.

^{4 †} Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahān yāpmān ärok täneŋ yān yāŋkun.

⁵ Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaŋ unitä gäkŋo täktäkka tagagämän unita kap terak ganiŋ ubiŋ tek täkaŋ.

Ba nadān nimikinik tāk täyan unita yānŋpān aŋero kudupitä kap teŋpān wäpka yāpmān akuk täkaŋ.

^{6 ††} Kunum gānaŋ kudupi aŋero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.

⁷ Bureni, kudupi aŋerotä Anutu kaŋpān nadāwä inipärik kubä, kehäromi niked tānŋpāpān umuntak täkaŋ.

⁸ Unita Ekäni Anutu kehäromi mähemi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpān täga nämo yāwet. Nä-moinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik tāk täyan.

⁹ Gwägu pähap gäk kubä-tägän kaŋiwat täyan. Ba gwägu tokärirän gäk kubä-tägän täga iniŋ bitnäwen.

¹⁰ Gäk kubä-tägän Isip tāŋo kehäromi kudup yomā-gatpān kehäromikatä iwankaye ätu kudup dāp-mānŋpān yāwat kireŋkun.

^{11 ††} Kunum u mähemi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän tān yepmaŋkun.

¹² Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä tānŋkun. Unita pom taŋi yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiŋoret täkamän.

¹³ O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.

¹⁴ Kaŋiwat epän tāk täyan uwä kudän siwoŋi terakgän tāk täyan. Nadān yämik-inik tāŋo mähemi gäk.

Ba yānkehäromtak man siwoŋi iwarani u mähemi gäk.

¹⁵ Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiŋoret täkaŋ ba orakorakka tāŋo peŋyāŋek gānaŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret pähap nadäk täkaŋ.

¹⁶ Gäka juku piŋpān kepma kəroŋ bānep oretoret terak it täkaŋ. Tānŋpān iron tān yämik täyan unita nadānŋpān wäpka biŋam yāpmān ärok täkaŋ.

¹⁷ Ämawebe unitāŋo kehäromi u gäk. Ba unitāŋo ep-mäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk oraŋ nimiŋiri iwaniye yārepmiŋ morek täkamān.

¹⁸ Ekäni, Isrel ämawebe tāŋo Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyāŋkuno unitä intäjukun it nimik täyak.

¹⁹ Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yāwetkun; Näk komi äma kubä kaŋ-ahānŋpān kehäromi imiŋkut. Äma u ämawebenaye bämopiken iwoyānŋpān intäjukun äma ude teŋkut.

^{20 †††} Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta oliŋ umeni piŋ ibatpān iwoyānŋpān teŋkut.

²¹ Unita kehäromi imiŋjira kehäromigän api it yāpmān ärowek.

²² Ude irirän iwaniyetä ämik tānŋpān kehäromini täga nämo api yāpmān äpneŋ, ba äma wakitä täga nämo api irepmiŋneŋ.

²³ Nämoinik, iwaniye näkŋa-tägän api weŋ jakŋiret. Äma iwan tān iminayān täkaŋ upān api däpet.

²⁴ Tānŋpān nadān imikinik tānŋpān nämoinik api kakätāwet. Nämo, wäpna terak kehäromigän itkaŋ iwaniye api yārepmiŋ morewek.

²⁵ Tānŋpān tānŋkentān imiŋjira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä pānku ume wäpi Yufretis u inita koreŋpān api kaŋiwarek.

²⁶ Ude tān imiŋjira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nana ba Anutuna. Gäk watä ämana kehäromi pähap, mobä ude. Watä it namiŋiri säkgämän it täyat.

^{27 †††} Yānjirän gäk nanakna intäjukun nanik yān iwet-pān intäjukun äma wäpi biŋam ärowani niked ude teŋjira wäpi biŋamtä kome tāŋo intäjukun äma päke u kudup api yārepmirek.

²⁸ Topmäk-topmäk kubägän ukät tānŋkuro ba ude api tān gamet yān yānkehärom taŋkuro u nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadān yāpmān kuŋaret.

²⁹ Ude tānŋpān näkä tānŋpewa kunumtä inide itpān nämo paot täyak udegän Isrel tāŋo intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahān yāpmān ärok täneŋ.

³⁰ Tānŋpākaŋ unitāŋo äboriye ahānayān täkaŋ u бага manna nämo buramiŋpān man kädetna mäde ut iminayān täkaŋ uwä momini unita kowata yāmiŋjira komi api nadāneŋ.

³³ Upānkaŋ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabān kätāwet. Yān-kehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadān imikinik api tāk tānŋet.

^{34 §} Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät tānŋkuro u nämo api madān täkŋewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.

³⁵ Wäpna kudupi u terak bureni-inik ŋode yāyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.

³⁶ Nämo, äboriye pen api weŋ bāyanenŋ. Näk mehamtān imiŋjira edaptä ijiŋ yāpmān kwayān täyak udegän kaŋiwat epänitä pen api it yāpmān ärowek.

³⁷ Ba komepaktä inide peŋyāŋek täyak udegän it yāpmān äronjirä ämawebetä ŋode api nadāneŋ; U ka!

† 89:1 1Kin 4:31 †† 89:1 Sam 101:1 † 89:4 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 †† 89:6 Sam 40:5, 86:8, 113:5 †† 89:11 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12

††† 89:20 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22 ††† 89:27 Rev 1:5 § 89:34 Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guṇ taṇpāṇ kehāromigān iwat täyak.

³⁸ Ekāni, ude yāṅkuno upāṅkaṇ apiṇo intājukun āmaka iwoyāṅkuno unita kokwawak nadāṇ imitan. Tāṅpāṇ māde ut imiṅpāṇ itan.

³⁹ Tāṅpāṇ topmāk-topmāk kehāromi epān āmaka ukāt tāṅkuno u madāṇ tākṇepāṇ gwāpāni sākgāmān yāpmāṅpāṇ okā nābā gānaṇ maṅpi-āpmokaṇ.

⁴⁰ Tāṅpāṇ yotpārareni tāṇo yewa kehāromi pāhap u wārāmukun.

⁴¹ Wārāmuriri āma kuṇ-ābāṅ tāk tākaṇ uwā tuṇumi kubotāṇ imiṅpāṇ kaṇ-māgayāk tākaṇ.

⁴² Yāniṅ kireṅjiri iwaniyetā kehāromini yāpmāṇ āpāṅpāṇ oretoret bumta nadāk tākaṇ.

⁴³ Āmik tāṅpāṇ gāk tāṅpewi āmik tāṇo tuṇumitā nāmo tāṅkentāṇ imiṅjirā iwaniyetā irepmiṅkuṇ.

⁴⁴ Gāk wāpi biṅam yomāgatpāṇ gwāpāni sākgāmān u jop maṅpi kuṅkuṇ.

⁴⁵ Ude tāṅjiri kadāni nāmo tāreṅjirān āma tāgawani, kehāromi nīkek nāmo, bārāṅeṇ āworetak. Tāṅpāṇ māyāk pāhap nadātak.

⁴⁶ Ekāni, butewaki. Kābop pen api iren? Ba kokwawak ka kādāptā ijik täyak ude pen api tāṅpen.

⁴⁷ Nākṇo mebarinata guṇ tāwentawā. Kome terak iritna u kerāpigān. Nin kudup kumāk-kumāk ikek tāṅ nīpmaṅkun.

⁴⁸ Netātā nāmo kumāṅpāṇ kadāni kārōṇi irek? Āma kubātā kehāromigān itkaṇ awaṇ gānaṇ tāga nāmo āpmaṅpek? Nāmo inik.

⁴⁹ O Ekāni, bian nadāṇ nimikinik tāṅkuno u de pewi kukaṇ? Tāṅpāṇ yāṅkehāromtak man Devit iwetkuno unita jide nadātan?

⁵⁰ Guṇ āmatā epān watā āmaka nāka yāṅjārok nāwet tākaṇ unita nadāṇ āwarākuk nāmo tāṅpen. Nāmo, kowata yāmen!

⁵¹ Ekāni, nadā! Intājukun āmaka nāk iwoyāṅkuno u kome deken deken kuṅarira guṇ āmatā sāra man nāwet tākaṇ u nadātan?

⁵² Eruk, Ekāni wāpi biṅam tārek-tāreki nāmo iniṅoret tākāna!

Anutu u pen api it yāpmāṅ ārowek, tāṅ ninā paotpaot-nin ikek

Anututa nadākinik tāṅpani Mosestā yāṅapik man ṇo yāṅkuk

90 [†] Ekāni, gāk eṅinin bureni ude bian itkunonitā pen it yāpmāṅ ābātan.

^{2 ††} Kunum kenta kome nāmo pewi ahāṅjirān gāk Anutu itkun. Gāk Anutu pengān itkunonitā pen api it yāpmāṅ ārowen. Paotpaotka nāmo.

³ Gāk āma ṇode yāwet tāyan; In āneṅi kome āworewut. Ude yāṅpāṇ āma tāṅpewi kome āworek tākaṇ.

^{4 †} Tāṅpākaṇ kadāni kārōṇi pāhap, obaṇ 1,000 ude u nadāṅjiri kepma kubāgān ude tāk täyak. Dāpmon paritna bipani kubā ahāṅpāṇ paot täyak ude bumik.

⁵ Tāṅpākaṇ ume tokātpāṇ āma kumāṅ-kumāṅ dāpmaṅpāṇ yāpmāṇ kuk täyak gāk āma tāṇo irit ude tāṅpewi paot tākaṇ.

Tāṅjiri āmatā kome terak kadāni kerāpi ayābu tāk tākamāṇ ude it tākamāṇ. Ba wādantā bārāṅeṇ ārok tākaṇ ude it tākamāṇ.

⁶ Tamimaṇ mānit sākgāmān yāpmāṅpāṇ itkaṇ kome ijiṅjirān bipāda bārāṅeṇ kubitak tākaṇ. Āma uwā ude-wanigān.

⁷ Tāṅpākaṇ gākṇo kokwawaktā nidāpmāk täyak. Ba gākṇo bānep wakwakta bumta umuntak tākamāṇ.

⁸ Imaka wakiwaki kābop ba kwawak tāk tākamāṇ u gākā kwawakgān peṅpāṇ yabāk tāyan.

⁹ Kokwawak nadāṇ nīmiṅjiri nin kome terak ahāṅ paot tāk tākamāṇ. Tāṅpākaṇ nin kāhān yāṅpāṇ paot tākamāṇ.

¹⁰ Nin kadāni kārōṇi nāmo it tākamāṇ. Obaṇ 70 ude nāmo itkaṇ paot tākamāṇ. Ba kehāromigān pen itpāṅā obaṇ 80 tāga kāwep kaṇ-ahāne.

¹¹ Ekāni, kokwawakka tāṇo kehāromi kudup niwoṅārewi yāwānāku āma kubātā tāga nāmo itek. Ba umun pāhap jidewanipāṇ nadākkāne?

^{12 ††} Unita gāk kwawak niwoṅāreṅjiri kome terak irit kuṅat-kuṅatnin u kerāpigān it tākamāṇ yāṅ mebari nadāna tumbut.

Ket ude nadāna tumbāpāṇ nininta nadāna āpani tāṅpāpāṇ gākken nanik nadāk-nadāk sākgāmān u terakgān kaṇ kuṅatna.

^{13 ††} O Ekāni, gākṇo kokwawak jidegān api paorek? Ba gāk jidegān āneṅi ayāṅutpāṇ epān āmakaye ninta butewaki api nadāṇ nimen?

¹⁴ Tāṅpākaṇ gāk tamimaṇ tamimaṇ ironka pāhap iritninken pewi tokṇeṅjirān bānep oretoret nadāṅpāṇ ganiṅoret kap tek tākāna.

¹⁵ Nin kadāni kārōṇi-inik bārāpigān nadāṇ yāpmāṇ ābumāṇ. Eruk apiṇo gāk bānep oretoret tāṅi nīmisi, obaṇ jide bārāpi nīmiṅ yāpmāṇ ābuno udegān.

¹⁶ Kehāromika terak imaka tāgatāga tāk tāyan u epān āmakaye niwoṅāre. Tāṅpāṇ ironṅiniye ba oraniye ahānāyāṅ tākaṇ uwā udegān kaṇ yāwoṅāre.

^{17 †††} Tāṅpākaṇ Ekāni Anutunin, konka pāhaptā nintā terak āronṅirān imaka imaka tānāyāṅ tākamāṇ unitāṅo bureni kwawak kaṇ ahāwut.

Anututā ninta watā sākgāmān it nimik täyak

91 ^{‡‡‡} Āma kubātā iwantā nutneṅ yāṅpāṇ Anutu ārowani-inik dubiniken kuṅjirān kābop tewek.

^{2 ‡} Tāṅpāṇ Ekāni ṇode iwerek; Nāk kābop irit bāgupkaken āreṅjira watā it namik tāyan yāk.

Anutuna, nāk nadāṅ gamikinik tāk tāyat yāṅ iwerek.

^{3 ‡†} Bureni-inik, Anututā watā kehāromi it gamiṅjirān, imaka kābop itak unitā gāk nāmo tāṅpān waneṅ. Ba kāyām wakitā gepmāṅjirekta api tāṅkentāṅ gamek.

†† 90:12 Sam 39:4 ‡† 90:13 Kis 32:12-13 ‡†† 90:17 Sam 27:4; Ais 26:12 ‡††† 91:1 Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 § 91:2 Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 §† 91:3 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5

⁴ † Anututä säkgämän uwäk tänpänj api gepmanjek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat täkaŋ ude. Näk watä it gamik täyat yänj yäk täyak uwä bureni-inik täk täyak.

Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tagenpänj it täkaŋ ude Ekänitä ude api täŋ gamek.

⁵ †† Anututä watä it gaminjirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäränen-inik äronpänj tänpän waneŋ yänpänj nämo umuntäwen.

⁶ † Tänpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahänj namineŋ yänpänj nämo umuntäwen.

⁷ †† Äma mäyapiniktä dubikaken kumänjirä näk udegän kumbet yänj nämo nadäwen.

⁸ †† Nämo! Gäk säkgämän api iren. Tänpäkaŋ äma waki tänpäni u kowata Anututä kwawak yämiŋjirän api yabäwen.

⁹ Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku imaka wakita käbop it täyan.

¹⁰ U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä enj gänaŋ nämo api ärowek.

¹¹ ††† Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmanjkuko unitä api oranpänj gepmanen. Ude tänjirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋj tädoren.

¹³ § Tänpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋjiren.

¹⁴ †† Tänpänj Anututä ŋode yänjuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä api täŋkentänj yämet yäk.

Ba ämawebe nadänj namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.

¹⁵ ††† Äma ude wani näkken gera yänayänj täkaŋ uwä api nadänj yämet yäk. Tänpäkaŋ bäräpi ahänj yämiŋjirä näk täŋkentänj yämiŋpänj wäpi biŋam ikek api yepmanjpet yäk.

¹⁶ Tänpäkaŋ näkä kome terak irit kuŋat-kuŋari yäpurärät-pewa api karonŋtaŋ yämek yäk.

Ude tänjira äma u ŋode api yäneŋ; Uraknin u täŋkentäknin bureni yänj api yäneŋ.

Anutu täŋo irona bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ŋo Sabat kadäni kubäkubäken tek täŋkuŋonik.

92 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpänj ganiŋ orerira bänepna pidämtak täyak.

² Tänpänj iron täŋ namik täyan unita tami tami yänahänjit watä säkgämän it namik täyan unita bipani bipani yänahänjira bänepna pidämtak täyak.

³ Unita näk gita utpänj gäk wäpka yäpmänj akuk täyi-wa.

⁴ O Ekäni, gäk epän tänjiri kaŋpänj bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kaŋpänj oretoret kap tek täyat.

† 91:4 Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 †† 91:5 Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 † 91:6 2Kin 19:35; Jop 5:22 †† 91:7 Jos 14:10 †† 91:8 Sam 37:34, 58:10 ††† 91:11-12 Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 ††† 91:11-12 Mat 4:6; Luk 4:11 § 91:13 Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 §† 91:14 Sam 9:10, 59:1, 145:20 §†† 91:15 1Sm 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

⁵ †† Gäk nadäk-nadäka ärowani-inik. Tänpänj epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.

⁶ Tänjiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkŋo täk-täkkata täŋguŋtak täkaŋ. Ba äma nämo nadänj tum-bani, guŋ ude wani täga nämo nadänj gamik täkaŋ.

⁷ Äma kädet waki tänpäni ude wani täga nämo nadänj gamik täkaŋ upänkaŋ wädantä tägak täkaŋ ude täganpänj imaka imaka yäpmäk täkaŋ.

Ude täk täkaŋ upänj kämiwä kudup api waŋ moreneŋ.

⁸ Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.

⁹ Ekäni, äma ude wani unita ŋode nadäkamänj; Äma waki tänpäni täga nämo api itneŋ. Nämoinik! Gäka iwan täŋ gamik täkaŋ uwä kudup api däpmänj moreneŋ.

¹⁰ Tänpäkaŋ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täŋo kehäromi ude peŋ namiŋkun. Ude tänpänj nadänj namiŋpänj ume käbänj nitek ärut namiŋkun.

¹¹ Tänpänj täŋkentänj namiŋjiri iwanaye kumän waŋ morenjirä yabätat. Ba äma waki tänpäni tägän yänjirä nadätat.

¹² ††† Tänpäkaŋ ämawebe siwoŋi kuŋaraniwä agäba päyani ärok täkaŋ ude wani. Ba päya karonjitä äromanj kuk täkaŋ ude säkgämän api it yäpmänj äronenj yäk.

¹³ ††† Uwä päya Ekäni täŋo enj yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nitek ude wani.

¹⁴ ††† Äma ude wani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmänj kwek. Uwä päya biani-pänkaŋ kodakigän itkaŋ bureni säkgämän pat täkaŋ ude bumik.

¹⁵ Unita ŋode api yänahäneŋ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän täŋkentänj nimik täyak yäk.

Uken kädet goret kubä nämo kak täkamänj. Nä-moinik!

Anutu ärowani-inik itak

93 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biŋam säkgämäntä teki ude it täyak.

Tänkaŋ pionj yamäk täkaŋ ude kehärominipänj yamäk täyak. U komeni komeni täŋmeham tänpänj pewän wareŋi nämo it täyak.

² ††† Ekäni, gäk bian kome ŋoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun itkun. Täŋkaŋ bian umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämo intäjukun it yäpmänj äbätan.

³ Tänpäkaŋ kome terak imaka imaka kehäromi nitek itkaŋ uwä gäkä yärepmitan. Gwägu karonj boham uwä mämä taŋi yäk täyak.

Ba gwägutä taŋi tokätpänj mämä pähap yäk täyak upänkaŋ Ekäni, gäkŋo kehäromika uwä ärowani pähap.

Gäkŋo kehäromikatä imaka imaka kuduŋtagän yärepmitak.

§† 92:5 Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34 §†† 92:12 Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 §† 92:13 Sam 100:4, 135:2 §† 92:14 Sam 1:3; Jon 15:2 §†† 93:2 Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19

⁵ † Ekäni, gäkŋo man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkŋo kome uwä kudupi-inik itkukoniktä api it yäpmän ärowek!

Anutu-tägän yäpmän daniwani äma ude itak

94 †† Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiŋo kokwawakka kwawak pewi ahänjirän käwa!

² Gäk ämawebe kuduŋtagän täŋo täktäki yäpmän daniwani Anutu. Unita bäräŋeŋ päbä äma gup yäpmän ärokärok täŋpani komi yäpnaŋi u yämi!

³ † O Ekäni, äma wakiwaki täŋpanitä wakinita yänpän oretoret täŋ yäpmän kuŋjirä kadäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yämen?

⁴ Äma udewanitä täŋpäwak kudänita gupi yäpmän äronpän inita biŋam wari wari yäk täkaŋ.

⁵ Äma udewani ämawebe gäkŋata biŋam iwoyänkuno u komi bumta yämiŋpän yeŋ däpmäk täkaŋ.

⁶ U webe kajat ba nanak kodäŋani däpmän-pewä kumäk täkaŋ. Ba kubäken nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadän däpmäk täkaŋ.

⁷ Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Kudän ude täk tämaŋ uwä käbop täk tämamän. Ekäni, Isrel täŋo Anutu u nämo nibänpän nadäk täyak yäk.

⁸ Äma täŋpäwak täŋpani in ude yäk täkaŋ upänkaŋ jidegän api nadäwä täreneŋ? Inä guŋ bureni-inik!

⁹ †† Man ude yäk täkan uwä yänaŋi nämopän yäk täkaŋ. Anutu, jukunin dapunin täŋkuko u täga nämo tabänpän nadäwek? U siwoŋi tabänpän-nadäk tayak!

¹⁰ †† U guŋ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduŋtagän täŋo yänpän-yäwoŋärek äma unita nadäk-nadäki nämo yän nämo nadäneŋ.

¹¹ ††† Nämo! Anututä äma täŋo nadäk-nadäki kudup yabänpän-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkaŋ u jopigän yän nadäk täyak.

¹² ††† Täŋpäkaŋ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpän yäwoŋärek täŋjiri buramik täkaŋ u gäkŋo oretoret terakgän kuŋat täkaŋ.

¹³ Gäk bäräpi ketäreŋ yämiŋjiri gup gapun gapun terakgän it täkaŋ. Ude it yäpmän kuŋjirä äma waki täŋpani awaŋ gänaŋ äpmonjirä kaŋ yabäwut!

¹⁴ § Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkŋata biŋam iwoyänkuno u nämoinik api yabäkätäwen.

¹⁵ Nämo, äma waki täŋpani unitä ämawebe täŋo man goret yäpmän danik täkaŋ u gäkä täŋpewi siwoŋi api ahäwek. Ude täŋjiri äma siwoŋi siwoŋitä kädet u api täŋ-kehärom täneŋ.

¹⁶ Ämawebe, yänjyabäk ŋode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täŋpani inamiken näk gäarak itkuk? Ba näkŋo man netätä yänkentän namiŋkuk?

¹⁷ Unita man ŋode täwera nadäwut; Ekänitä täŋkentän namiŋkuk! Nämo täŋkentän namiŋkuk yäwänäku näk bäräŋeŋ kumänpeŋ päŋku kum irit komeken iram.

¹⁸ †† Yäke! Näk maŋ nutnayän täkaŋ! yän yänkut. Upänkaŋ nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak oraŋ namiŋjiri nämo maŋ nutkuŋ.

¹⁹ Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahän namiŋjirä upäkaŋ gäkä naniŋ kawat täŋjiri oretoret terak kuŋat täyat.

²⁰ Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täŋpanikät epän bok nämo täk täkaŋ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoŋigän yän yäk täkaŋ.

²¹ Ude täŋkaŋ ämawebe siwoŋita komi yämikta tawaŋ peŋpän äma momini nämo, jop nadän kumäkta yäniŋ kirek täkaŋ.

²² ††† Upänkaŋ Ekäni Anutunatä äma waki inamiken näk gäarak itpän täŋkentän namik täyak.

²³ Täŋkaŋ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yänpän komi yämiŋpän kudup api täŋpän waneŋ.

Iniŋoret mankät jukuman

95 Ämawebe, in äbut! Äbäkaŋ Anututa iniŋoret kap teŋ imina! Anutu u watä it nimiŋkaŋ umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniŋ oretna!

² Inamiken ahänpän bänep täga kap iniŋ ubiŋ tena!

³ Nadäkaŋ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yän yäwet täkaŋ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.

⁴ Ume kubat ba pom käroni käroni kuduŋtagän u Ekäni täŋoniktä itkaŋ.

⁵ Ini-tägän kome ba gwägu pähap yänjirän ahänkuŋo unita mähe mi bureni-inik itak.

⁶ Unita in äbut! Ekäni nin kudup täŋpän-nipmaŋpani u dubiniken äbänpän gwäjiŋ äpmonpän iniŋ oretna!

⁷ ††† Uwä nintäŋo Anutu itkaŋ yawakiye ude iritna nibän niwatpän ketem nipmän towik täyak.

⁸ †† Unita Ekänitä ŋode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkŋo man bitnäŋpän ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ.

Apiŋo näkŋo man nadän parit ärowani nämoinik täneŋ yäk.

⁹ Nämo! Näk imaka tägatäga täŋjira yabänkuŋo upänkaŋ äbekjiye orajiye uwä mäde ut namikinik täŋkuŋ.

¹⁰ ††† Ude täŋ namiŋjirä kokwawak nadän yäpmän kuŋjira obaŋ 40 ude täreŋkuk. Täŋpän yänkut; Näka nadäkinik nämo täŋ namiŋpän näkŋo kädet iwatta bitnäk täkaŋ.

¹¹ ††† Unita kokna wawäpän man kehäromi ŋode yänkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik api itneŋ.

Anutu uwä intäjukun-inik itkaŋ komen ämawebe yabän yäwat täyak

96 Komen ämawebe kuduŋtagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teŋ imina!

† 93:5 Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17 †† 94:1 Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 † 94:3 Jop 20:5; Sam 13:2 †† 94:9 Kis 4:11; Snd 20:12 †† 94:10 Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 ††† 94:11 Jop 11:11; 1Ko 3:20 ††† 94:12 Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 § 94:14 1Sml 12:22; Rom 11:1-2

§† 94:18 Sam 38:16 §†† 94:22 Sam 59:9, 62:2, 62:6 §† 95:7 Sam 80:1, 100:3 §†† 95:7 Hib 3:15, 4:7 §† 95:8 Nam 14:22; Lo 6:16 §† 95:8 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 §§† 95:10 Hib 3:7-11 §§† 95:11 Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

² Ekänita kap tenj imiŋpän wäpi iniŋ oretna! Tänpän yäpätägak epän täŋkuko unitäŋo manbiŋam kepma kepma ämawebe kap terak yäwet täkäna!

³ Bureni! Wäpi biŋam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäŋo manbiŋam ämawebe komeni komeni yänahänpän yäwetna!

⁴ Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadän yämik täkaŋ uwä jopigän. Upänkaŋ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkaŋ u tänpän penjuk.

Bureni! Ekäni u wäpi biŋam ikek unita unitäŋo wäpi biŋamä yäpmän akuŋpän punin unu pena!

Tän, wäbät nämo nadän yämine. Nämoink!

Ekänitagän umuntak täkäna!

⁶ Ekäni uwä wäpi biŋam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken eŋini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

⁷ † Unita äma äbori äbori, in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba kehärominita yänpän wäpi biŋam yäpmän akukot!

⁸ Wäpi biŋam iniŋ oretkaŋ imaka kubä Ekäni iniŋ oret-ta pewani yäpmän iniken eŋi gänaŋ ärowut!

⁹ †† Nadäkaŋ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa nadänpän kwainen.

¹⁰ † Tänpäkaŋ Anutu täŋo ämawebe, in äma äbori äbori ŋode kaŋ yäwerut; Ekäni uwä intäjukun itkaŋ kome täŋ-kehärom taŋkuk. Tänpäkaŋ kometä säkgämän itpän wareŋi nämo pat täyak.

Tänpäkaŋ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak äma äbori äbori yäpmän daniŋpän api yabän yäwarek. Ude kaŋ yäwerut!

¹¹ Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Tänpän gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk gänaŋ kuŋat täkaŋ in gera mämä täŋput!

¹² Epän, inkät ketem in gänaŋ itkaŋ u kudup Ekäni iniŋ orerut! Tänpäkaŋ Anutu iŋamikenä päya bipiken päke itkaŋ u kuduptagän kap tenpän oretoret kaŋ täŋput!

¹³ †† U imata, Ekäni uwä äbayän täyak. Äbänpän ämawebe komeni komeni iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak yabän yäwatpän man bureni terak api yäpmän daniwek.

Ekäni uwä kaŋiwat epän ärowani tänpäni

97 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome taŋi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämopiken itkaŋ, in bänep täga nadän imiŋpän oretoret täkot.

² Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmän uranitä kumän uwäk täŋ paot täyak. Täŋkaŋ unitä ämawebe yabän yäwat epän säkgämän siwoŋi täk täyak.

³ Tänpäkaŋ uwä jop nämo kuŋat täyak. Nämoink, kädäp mebet tänpewän intäjukun kuŋkaŋ iwaniye iŋiŋ paot täyak.

⁴ Ekäni Anututä yänpewän yäpä kwirirän kome yänjek täyak. Ude ahänjirän kometä kaŋkaŋ kwaik täyak.

⁵ Anutu uwä kome pähap täŋo intäjukun. U äbänjirän kome pähap ŋo kokoyäk täyak.

⁶ Kunum ba imaka imaka u terak it täkaŋ unitä Anutu kudän siwoŋi täk täyak unitäŋo manbiŋam pewä ahäk täkaŋ. Täŋjirä ämawebe u kaŋpän nadäk täkaŋ.

⁷ † Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniŋ oret täkaŋ uwä bumta mäyäk tänaŋi. Anutuniye u tägagämän yän yäk täkaŋ.

Upänkaŋ nämo! Anutu jopi-jopi kuduptagän u Ekäni iniŋ oretnaŋipän.

⁸ Anutu, yäpmän danik-danik epän täk täyan u siwoŋi unita ämawebe kuduptagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadänpän oretoret pähap täk täkaŋ.

⁹ †† Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ŋo watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.

¹⁰ Tänpäkaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkaŋ unita gäripi nadän yämik täyak.

Tänpän ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpän äma wakiwaki keru terak nanik yämagut täyak.

¹¹ Bureni, ämawebe kudän täga tänpäni u Anututä penyänjek bänepiken peŋjirän oretoret terak it täkaŋ.

¹² Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat täkaŋ, in Ekänijin unita yänpän bänepjinken oretoret pähap nadäk täkot!

Piä taŋi täk täyak u nadänpän iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yän nadäk täkot!

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähe-mi

98 †† Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahän nimiŋkuŋo unita kap kodaki kodaki terak iniŋoret täkäna!

Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup täŋo kehäromini yäpmän äpuk.

² Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpän yämagurirän ämawebe komeni komenitä kehäromini kwawakinik kaŋpän nadänkuŋ.

Ude täŋjirän kudän siwoŋi-inik täk täyak yän kaŋpän nadäwä tärenkuŋ.

³ § Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yän bian yänkuko u nadänpän ämawebeniye nämo yepmaŋkuk.

Täŋjirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kaŋpän nadänpän yänkuŋ; Anutu u ämawebeniye iwan keru terak nanikpän yämagutkuk yäk.

⁴ Unita ämawebe in kuduptagän kome terak itkaŋ, in Ekäni iniŋoret kap tenpän wäpi yäpmän akuk täkot!

⁵ Ude tänpän bigoŋ utpän iniŋoret kap tenjit womat piänjit, uhuwep bok piäk täkot yäk. Bänep tägagämän nadänpän Ekäni ärowani gera terak iniŋoret täkot!

⁷ Ai! Gwägu taŋi, tom gäk gänaŋ itkaŋ u ba kome ba ämawebe, in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmän akuk täkot!

⁸ Ume, in mämä taŋi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iŋamiken oretoret tänpän kap tek täkot!

† 96:7 Sam 29:1-2 †† 96:9 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7
‡ 96:10 Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 †† 96:13 Sam 98:9

‡† 97:7 Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19 †††
97:9 Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4 ††† 98:1 Kis 15:6; Sam 33:3,
40:5; Ais 52:10 § 98:3 Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72

⁹ U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbänpän yabän yawat epän säkgämän siwoŋi täŋkaŋ iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak ämawebe api yäpmän daniweko unita!

Anutu intäjukun-inik itak

99 † Ekäni u intäjukun-inik itak. Anjero keru kukŋi kukŋi irirä u bämopiken maŋit itak.

Unita ämawebe uken-uken nanik kaŋpän nadänpän umuntaŋpän kwaik täkot!

² Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkaŋ wäpi biŋam ärowani nitek it täyak. Itkaŋ ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.

³ Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yän nadäk täkot. Ude nadänpän wäpi biŋam yäpmän akuk täkot!

⁴ Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nitek itkaŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoŋi niwoŋärenjiri ugän iwat täkamän.

Niwoŋärenjiri ämawebe ätu nämo tänyäkŋat täkamän. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoŋärek täkamän.

⁵ Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmän akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuŋpän wäpi iniŋoret täkot!

⁶ Nadäkaŋ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäŋo bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniŋorerani äma kubä.

Äma uwä Ekäniken yänjapinjirä nadän yämik täŋkukonik.

⁷ †† Täŋpäkaŋ Ekäni uwä gubam gänaŋ itkaŋ бага man yämiŋkuk. Yämänkaŋ бага man u kudup iwatkuŋ.

⁸ ‡ Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täŋo yänjapik man u nadän yämik täŋkun. Gäk gäkŋa-tägän ämawebekaye ŋode yäwoŋärenkun; Gäk momini peŋ yämani Anutu.

Momini peŋ yämik täŋkuno upänkaŋ wakini u yäpäsiwoŋtakta komi yämik täŋkun.

⁹ Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmän akuk täkäna! Täŋpän unitäŋo pom kudupiken kuŋpän gwäjiŋ äpmonj imiŋpän iniŋoret täkäna.

U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

Ämawebe, in äbä Anutu iniŋorerut!

100 Ämawebe uken-uken nanik, in kuduptagän oretoret gera terak Anutu iniŋoret täkot!

² Täŋpän Anutu täŋo epän bänep pidäm terak täŋpän kap teŋpän iŋamiken kwawak äbut.

³ †† Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahänkumäŋo unita mäheminin ude itak. Täŋpäkaŋ ninä unitäŋo ämawebenije.

Täŋkaŋ ninä yawakiye unita nibän niwat täyak.

⁴ Eruk ämawebe, in kap teŋpän iniŋoret Ekäni täŋo yotpärareken äbut! Täŋpän bänep täga man iwetpän wäpi yäpmän akuwut!

⁵ † Imata, Ekäni uwä tägagämän. Bänep ironi paotpaori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiŋ yäpmän ärowek.

Devittä intäjukun äma itkaŋ siwoŋi kuŋatta Ekäni iwetkuk

101 Ekäni, gäkä nadakta kap yän-tewayän täyat ŋowä siwoŋi kuŋatta ba gäkänpän gäwarän-takta tewayän.

² Näk siwoŋigän kuŋatta nadänjit nadänjit api kuŋarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täŋkaŋ ämawebenaye yabän yawat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.

³ †† Täŋkaŋ kudän wakita not nämoinik api täŋpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaŋ unitäŋo täktäkita taräki nadänpän unita ukät itpäŋ-nadäk kubä nämoinik api täŋpet.

⁴ Näk tänyäkŋarani kudän ba kudän waki ätu täŋo täktäkta bänep nämo api pewet.

⁵ ††† Täŋkaŋ äma yänpän-yabän yawat täŋpani u api yawat kirewet. Ba äma inita nadäwä ärowani täŋpän gup yäpmän ärokärok täŋpani u nämo api yabän korewet.

⁶ § Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk kubägän peŋpän Anutu unitagän nadän imikinik täŋpän kuŋat täkaŋ u not täŋ yämiŋpän api yämaguret.

Ba nadän yämiŋjira äma kudän siwoŋigän täŋpanitä watä epän api täŋ namineŋ.

⁷ †† Upänkaŋ jop manman yäwani ba tänyäkŋarani täŋpanitä dubinaken täga nämo api itneŋ.

⁸ Nämo, kepma kepma äma waki täŋpani Ekäni täŋo yotpärareken ba komenin kudupken nanik api däpmanj yawat kirek täŋpet.

Äma nadän bäräp terak irani täŋo yänjapik man

Kap ŋowä äma kubä nadän bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpän itkaŋ nadän bäräpi u Ekäni yänjähänpän iwetkuk.

102 O Ekäni, yänjapik manna ŋo nadän nami. Gäkä täŋkentän nami yänpän gera ŋo yäyat.

² Bäräpi taŋi kaŋ-ahänpän nadän bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera yänjira nadänpän bäränj täŋkentän nam.

³ Näkŋo iritna gupe kadäni keräpitagän äronpän abutkuk täkaŋ ude. Täŋpän gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.

⁴ Muyeŋ päripmänpän pewä kubitak täkaŋ ude wani bumik itpäŋ ketem nakta bänep kubä nämo nadätat.

⁵ Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkaŋ yänjähän-kähän yän itat.

†† 100:5 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 ††† 101:3 Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4 ††† 101:5 Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 § 101:6 Sam 119:1 †† 101:7 Sam 43:1, 52:2-5

† 99:1 Kis 25:22 †† 99:7 Kis 33:9 ‡ 99:8 Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 †† 100:3 Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10

⁶ Nāk kwāwukbam kome jopiken inigän it täkañ ude itat.

⁷ Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.

⁸ Butewaki, kepma käronj iwantä nebenpäñ yänjrok bumta näwet täkañ. Täñkañ wäpna täktäk waki terak peñkentäñpäñ yäk täkañ.

⁹ O Ekäni, gäk näka kokwawak nadän namitan unita ketemta waki, kädäkutpäñ nak täyat. Täñkañ konämna pitopäñ umeta ude nak täyat. Näk jirañ moräk ude ureñpäñ mañpi kukañ.

¹¹ Näk kadäni käronji kome terak nämo api iret yän nadätat. Mup däpmäñ pewanitä bäräñeñ kubitak täkañ udewani.

¹² O Ekäni, gäk intäjukun itkañ kañiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan. Unita wäpka biñamtä udegän api it yäpmäñ ärowek.

¹³ Täñpäkañ Jerusalem ämawebeta orañ yämiñpäñ täñkentän yämikta kadäni ahätak ubayän. Unita butewaki nadän nimiñpäñ äbä täñkentän nimisi.

¹⁴ Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpawawani up-änkañ epän ämakaye nintä unita gäripi pen nadäkamän. U täño moräk-moräki yabänkañ butewaki tañi nadäk täkamän.

¹⁵ Upänkañ Ekänitä Jerusalem u äñeñi yäpmäñ akuñpäñ uterak kehäromini kwawak pewän ahänjirän api käneñ. Kañpäñ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntañpäñ intäjukun ämaniye gämori-kengän itpäñ api orañ imineñ.

¹⁷ Täñpäkañ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yänjapiñirä nämo gañja tañpäñ api nadän yämek.

¹⁸ Eruk Ekänitä imaka täñkuko ñonitäño manbiñam kañ kudän täwut. Ude täñayän tämäño uyaku oraniye mäden ahänayän täkañ unitä kañpäñ nadänpäñ Ekäni ñode api yän-iniñ oretneñ;

¹⁹ Ekäni ini iraniken punin unu itkañ kome terak iñjipewän äpuk.

²⁰ Ude täñpäñ nadänkuk; Äboriye komi eñiken irani, kumäkta biñam täñkuño u komi nadänkañ yänkähän-kähän yänjirä. Ude nadänpäñ äpämañ kukta yäniñ kireñkuk.

²¹ Unita Ekäni täño wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniñ oretneñ.

²² Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneñ. Täñpäñ intäjukun ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täñ imineñ.

²³ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatna bämopiken Ekänitä kehäromina täñpäñ wawäpäñ nepmañkuk.

²⁴ † Unita ñode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmäñ äbätan. Api it yäpmäñ ärowen. Näk tägawani nämo täñjira gäk näk bäräñeñ nämo nämaguren!

²⁵ †† Anutu, bian-inik kome ño gäkä täñkun. Täñpäñ kunum peñpäñ imaka imaka kudup peñ moreñkun, kome terak ba kunum gänañ.

²⁶ Imaka imaka kehäromi u kudup api paot moreneño upänkañ gäk pen api iren, paot-paotka nämo. Täñjiri

† 102:24 Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 †† 102:25 Hib 1:10-12

imaka kunum ba kome terak peñkuno uwä ämatä tek täñ yäpmäñ kuñarirä wek täkañ udegän api täneñ.

Täñpäñ ämatä tek biani mañpäkuk täkañ gäk udegän täñpewi ämawebe paot täkañ. Ude täk täyan unita ämawebe kadäni käronji nämo it täkañ.

²⁷ ‡ Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it yämiñjiri säkgämän api itneñ. Täñkañ unitäño nanakiye udegän, gäkñata biñamgän api itneñ.

Anutu iron mähemini-inik iniñ oretoret kap

103 Näk Ekäni täño wäpi biñam u yäpmäñ akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täño wäpi kudupi u iniñoret täñpa!

² Ekänitä iron täñ namik täyak unita guñ täwetta yänpäñ wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!

³ † Ekäni unitä momina kudup peñ namiñ morek täyak. Täñpäñ käyämna imaka, kudup nepmañpäñ tägak täyat.

⁴ †† Ekänitä täñkentän namiñjirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä terak buñät täyak.

⁵ ††† Imaka imaka gakñi gäripi nitek namik täyak unitä tokñek itkañ yän nadäk täyat.

Täñpäñ gupna kwitañjirä kehäromi namiñjirän gubañi äñeñi äworeñpäñ pidämigän kuñat täyat, siñtä kuñat täkañ ude bumik.

⁶ Ekäni u kudän siwoñi terak ämawebe yabän yäwat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täñ yämik täkañ, äma udewani täñkentän yämik täyak.

⁷ Täñpäkañ bian, Anututä imaka imaka täñpayän nadänkuko u kudup Moses iwet moreñkuk. Ba imaka imaka ämatä täga täñäñi nämo u täñjirän Isrel ämawebeta yabänpäñ-nadänkuñ.

⁸ ††† Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täñ nimik täyak. U komen äma ninta kokwawak bäräñeñ nämo täk täyak.

Nämo, iniken bänepi dätpäñ nimik täyak.

⁹ U ninta kokwawak jop nadän nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käronji nämo yäpmäñ kuñat täyak.

¹⁰ § Täñpäkañ momininta ba wakiwakininta kowata tañi niminañipäñ nämo nimik täyak. Nämo inik!

¹¹ †† Ekäni uwä äma orañ imik täkañ udewanita butewaki pähap nadän yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u tañi pähap ude.

¹² ††† Täñpäkañ mominin yäpmäñpäñ ban-inik mañpäñ kuk täkañ uwä edap dapuri äbani kädätä äpmok täyak këda u ban-inik itkamän ude.

¹³ †† Ba naniyetä ironjiniyeta nadän yämik-inik täk täkañ udegän Ekänitä ämawebe orañ imik täkamän, ninta nadän nimikinik täk täyak.

¹⁴ ††† Ekäni u nintäño mebarinin nadätak. Ninä kehärominin nitek nämo, ninä komepäñ gatäwanigän.

¹⁵ ††† Iritninä mup ba irori udewani.

‡ 102:27-28 Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17 †† 103:3 Ais 33:24; Jer 17:14 †† 103:4 Sam 34:22, 56:13 ††† 103:5 Ais 40:31 ††† 103:8 Jem 5:11 § 103:10 Esr 9:13 †† 103:11 Sam 57:10; Efe 3:18 ††† 103:12 Ais 43:25; Mai 7:18 †† 103:13 Mal 3:17 †††

¹⁶ Mänittä piänjirän irori u bäränjen paotpenj kuk täkañ. Kokoki kubä nämo irek.

¹⁷ † Upänkañ äma Anututa nadän imikinik täk täkañ unita iron pen api täñ yämiñ yäpmän ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täñ yäpmän ärowek.

¹⁸ Bureni, Ekäni täño man kädet bian yämiñkuko u iwarani, ba unitäño jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadän yämiñ yäpmän ärowek.

¹⁹ Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itak. Itpän imaka imaka kunum gänañ ba kome terak unitäño mähe mi pähap itak.

²⁰ Unita Ekäni täño aņero, in wäpi biñam yäpmän akuwut! In Ekäni täño man buramik äma kehäromi nitek ude itkañ unita manita juku pekot!

²¹ Täñpäkañ Ekäni täño komi äma kunum gänañ itkañ, in udegän, wäpi biñam iniñ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!

²² Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahänkuño in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ekänitä deken deken tabän täwat täyakken uken iniñ orerut.

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täño wäpi biñam yäpmän akuk täyiwa!

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniñ oret-na!

104 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniñ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkañ epmäget kudän säkgämän-inikkatä uwäktän gamiñirän itan.

² †† Peñyänekka pähappän tek ude yamak täyan. Täñpäñ kunum terak guk kejima ämatä tek irin wädänpäñ pek täkañ ude peñkuno itkañ.

³ † Täñkañ irit bägupka ume punin itak u terak täñkun. Täñpäkañ gubam terak mañjiri mäniittä yäpmän kuñat täyak.

⁴ †† Ude täñkañ yänjiri mäniittä gäkño meka jinom komeni komeni yäpmän kuñat täyak, ba yäpäta epän ämakaye ude itak.

⁵ Täñpäkañ kome pähap ño täñ-kehärom täñpäñ peñkuno iniken beki terak wareñi nämo it täyak.

⁶ Kome täñ-kehärom täñpäñ peñkañ gwägu täñpäñ pewi kome pähap ba pom imaka, kudup yejämänpäñ peñkuk.

⁷ Ude täñkunopän mäden man kehäromi, iromän ude yänjiri gwägu ämetkuk.

⁸ Gwägu pähap uwä pom kakätänpäñ wädän äpä kubari yän imiñkunken ugän itkuk.

⁹ †† Ude täñkuno unita бага peñ imiñkuno u täga nämo wäramut täyak. Ude täñkuno unita gwägutä kome äneñi kudup nämo api yejämbeke.

¹⁰ Täñpäkañ gäkña-tägän täñpewi ume ini kubat-kubatken äpämañ päñku pom mebariken ämiñkañ kubägän kukañ.

^{103:14} Stt 3:19; ^{Sam} 78:39; ^{Sav} 12:7 †† ^{103:15} Jop 14:1-2; ^{Jem} 1:10-11; ^{1Pi} 1:24 † ^{103:17} Luk 1:50 †† ^{104:2} Ais 40:22; ^{Dan} 7:9 † ^{104:3} Sam 18:10 †† ^{104:4} Hib 1:7 †† ^{104:9} Jer 5:22

¹¹ Täñjirä tom ägwäri mebari mebari u nañpäñ kotäki irok tawäpäñ it täkañ.

¹² Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak enjini täñpäñ itkañ iniken manman yäk täkañ.

¹³ Täñpäkañ kunum gänañ nanik iwän yänjiri tak täyak. Iwän täñpäñ kometa gäkñi tokñek-inik imik täyak.

¹⁴ Ude täñjiri ketem tomtä nakta ba ämatä piñpäñ nakta ahän bumbum täk täkañ.

¹⁵ Bureni Ekäni, gäk wain ume nimiñjiri nañpäñ oreto ret täk takamän. Ba orip gäkñi inamniken äruitna ägo weñjirä kuñatta nimik täyan. Täñpäñ gupnin täñ-kehärom takta ketem nimik täyan.

¹⁶ Täñpäkañ Ekäni, nadänjiri gäkñaken päya tañi tañi Lebanon komeken itkañ u iwäntä gäkñi säkgämän yämik täyak.

¹⁷ Ude täñjirä barak mebari mebaritä päya uterak enjini täñpäñ it täkañ.

¹⁸ Täñpäkañ tom tañi tañi pom käronji terak kuñarirä täpuri täpuri ätutäwä mobä gänañ pat täkañ.

¹⁹ Täñpäñ komepak täñpäñ peñkuno unitä imaka imaka täño ahäk-ahäk unitäño kadäni wädän yäpmän äbäk täyak.

Täñpäkañ edap uwä käderi iwatpäñ kadäni udeken äpmok täyat yän nadatak.

²⁰ Yänpewi edap äpmonjirän bipmäñurani äbäk täyak. Ude täñjirän tom bipani kuñarani u kuñat täkañ.

²¹ Añ ägwäri tomta wäyäkñeñkañ gera yänjtän kuñat täkañ. U, Anutu gäkä nimi yänkañ gabän tarek täkañ.

²² Eruk edap abänjirän patpat bägupi, gänañken äneñi äpmok täkañ.

²³ Ude täñjirä ämawä akumañ epäniken päñku epän täñ yäpmän kuñirä edap äpmok täyak.

²⁴ O Ekäni, gäk imaka mebari mebari pewi ahänkuño u daninañi nämo. Nadäwi tärewäpäñ täñ moreñkun. Kome ño terak ketka kudäntä tokñeñ moreñkuko pätak.

²⁵ Täñpäkañ gwägu pähap ñode yäwa; U pipiyäwani pähap. U gänañ tom ba imaka imaka täga daninañi nämotä pätkañ.

²⁶ ††† U terak ämatä gäpe yäpmän kuñat täkañ. Ba tom pähap kubä wäpi Levitan täñpäñ yepmañkuno u gänañ täñoret täk täkañ.

²⁷ Imaka imaka irit ikek kuduptä gäkä ketem nimi yänkañ gabän tarek täkañ.

²⁸ Täñpäkañ gäkña-tägän ketem yämi nañpä koki täk täkañ.

²⁹ Upänkañ gäkä mäde ut yämiñjiri umuntak täkañ. Gäk irit kuñat-kuñari yäyomagariri kumänpäñ kome äworek täkañ.

³⁰ Täñpäkañ gäk meka woñ piän yäwariri komenita ätu kodaki ahäk täkañ. Täñjiri imaka imaka kome terak kodaki ahäk täkañ.

³¹ Unita ñode yäwa; Ekäni täño wäpi biñam ba peñyäneki u paot-paori nämo it täyon! Täñpäkañ Ekäni iniken ket kudän unita kañpäñ kañgärip täk täyon.

††† ^{104:26} Jop 41:1; ^{Sam} 74:14; ^{Ais} 27:1

³² Ekäni uwä kehäromi pähap ikek. Kome jop kañirän kwaik täyak. Ba keritä pom jop tensusurirän gupe ärok täkañ.

³³ Unita irayän täyat udegän Ekäni täño täktäki tägata yäñpäñ kap api teñ imik täñpet.

Bureni, it yäpmäñ kwayän täyat udegän kap teñpäñ Anutu api iniñoret täñpet.

³⁴ Täñpäñ imaka täga-tägatagän yäñpäñ-nadäk täñjira Anututä kawän tägawut yän nadäk täyat. U imata, näk Ekäninata yäñpäñ oretoret pähap nadäk täyat.

³⁵ Upäñkañ Ekäni, gäk äma momi täñpani kudup kañ däpmäñ! Äma waki täñpani kudup paorut yän nadätat!

Eruk, Bänep nadäk-nadäknatä Anutu iniñ orera!

Täñjira, ämawebe in kuduptagän Ekäni udegän iniñ orerut!

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän täñjuk

105 Eruk, Ekäni täño ämawebe, Anutu-kengän bänep täga man iwerit täñkentän nimikta yäñpik täk täkäna!

Uwä wäpi biñam ikek unita epän pähap täñkuko unitäño manbiñam ämawebe komeki komeki kañ yänahäñpäñ yäwetna. Täñpäñ kap teñpäñ wäpi kañ yäpmäñ akuna.

³ Nin unitäño ämawebe itkamäñ unita oretoret terak kuñat täkäna. Bureni! Ämawebe Anutuken yäñpik täkamäñ nin, oretoret täk täkäna!

⁴ Täñpäñ Anutu dubini-kengän kuñitna täñkentän nimik täyon. Ba kehäromi yäpna yäñpäñä ukengän yäñpik täkäna.

⁵ Isrel ämawebe, in nadäkañ? Inä Anutu täño epän ämaniyat wäpi Abraham kenta Jekop unitäño oraniye. Inä Anututä inita biñam iwoyäwani. Unita kudän kudupi Anututä bian täñkuko unita nadäneñ. Ba äma wakita komi yämik täñkuko unita juku pineñ.

⁷ Ekäni uwä Anutunin. Unitäño бага man uwä komeki äma uken-uken naniktä buramikta yäwani.

⁸ Ninkät topmäk-topmäk kubägän peñkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api täñ tamet yän yänkuko u kadäni kadäni yeritä yeri ahänayän täkañ udegän iwatpäñ api täñ nimek.

⁹ † Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät täñkuñ. Yän-kehäromtak man yänkuko u nämoinik api irepmirek.

¹⁰ †† Täñpäñ man ugänpäñ Jekop iwetgän täñkuk. Bureni, topmäk-topmäk Isrel äbotkät täñkuko uwä itkukonitä itak.

¹¹ Täñpäñ man kehäromi yäwetkuko uwä ñode; Kenan kome taniñ kirewayän täyat u gäk ba orañkaye mäden ahänayän täkañ inta biñam api täñpek yäk.

¹² Täñpäkañ äbekniye oraniye bian äbot tañi nämo, täpuri. Uwä komeki nämo ude kome ñoken itkuñ.

¹³ Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täñkuñ. Nämo, ämatä komeki itpäñ wärämut täñtän kuñatkuñ.

¹⁴ † Ude täñkuño upäñkañ Ekänitä yabän äwaräkuk täñjirän ämatä nämo täñpä wanñkuñ. Nämo,

ämawebeniye yäñpäñ intäjukun äma ittän kuñkuño u jukuman kehäromi ñode yäwetkuk;

¹⁵ Ämawebe näkñata biñam iwoyäwani unita waki kubä täñ yämikta nämoinik nadäneñ yäk. Ba näkño man yänahäwani ämanayeta udegän nämo täñ yämineñ yän yäwetkuk.

¹⁶ †† Eruk, it yäpmäñ kuñtäko Ekänitä nadäñjirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäñkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuñ.

¹⁷ †† Ude täñkañ Josep iniñ kireñpewän intäjukun Isip komeki päñku itkireñkuk. U noriyetä gwäki yäpmäktä nadäñpäñ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniñ kireñkuñ.

¹⁸ ††† Eruk, imagut yäpmäñ kuñpäñä komi enjiken teñpäñ yen kehäromitä kuroñiken topmäñkañ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäñ topmäñpäñ tewä wädäñkuk.

¹⁹ Komi enjiken ugän it yäpmäñ kuñtäyon imaka ahäktä Ekänitä iwerirän yänahäñkuko u ahäñjirän kañpäñ nadäñkuñ. Kañpäñ nadäñpäñ Josep täño man u bureni yän nadäñkuñ.

²⁰ ††† Eruk, Isip täño intäjukun ämatä ude nadäñpäñä äma kubä iwerän päñku Josep komi enjiken nanik iniñ kireñpewän äpämañ kuñkuk.

²¹ § Ude täñpäñä intäjukun äma u Josep tuñum ba imaka imakani kudup unita watä it yämikta wäp imiñkuk.

²² Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabän yäwatta kehäromi imaka imiñkuk. Ba unitäño nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäñ yäwoñärektä wäp imiñkuk.

²³ †† Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeki päñku itkuk.

²⁴ ††† U irirän Ekänitä nadäñ imiñjirän äboriyeken yeriniye ahän bumbum täñkuñ. Ahän bumbum täñpäñ unitäño kehäromitä iwaniye täño kehäromi yärepmitkuñ.

²⁵ Täñpäkañ Ekänitä Isip nanik täñpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täñ yämiñpäñ komi yämikta kädetta yäñpäñ-nadäk täñkuñ.

²⁶ †† Eruk ude täñkañ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäñpäñ yepmañkuko Moses kenta Aron yäniñ kireñpewän Isip äbumän.

²⁷ Äbäñpäñ Isip ämawebe bämopiken Anutu täño kudän kudupi ñode pewän ahäñkuñ;

²⁸ ††† Anututä yäñjirän bipmäñ uranitä kome pähap u kudup uwäk täñpäñ peñkuk. Upäñkañ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yänahäñkuko u kudup bitnäñkuñ.

²⁹ †† Ude täñkuño unita äneñi ume täñpewän nägät äworeñjirän ume gänañ nanik tom kudup kumäñ moreñkuñ.

³⁰ †† Ude täñkañ äneñi kubä ñode täñkuk; Yäñjirän wirit ahän bumbum täñpäñ kome päke u kudup

† 105:9 Stt 12:7, 17:8, 26:3 †† 105:10 Stt 28:13 † 105:14 Stt 20:3-7

†† 105:16 Stt 41:53-57 †† 105:17 Stt 37:28, 45:5 ††† 105:18 Stt 39:20-40:23 ††† 105:20 Stt 41:14 § 105:21 Stt 41:39-41 §† 105:23 Stt 46:6, 47:11 §†† 105:24 Kis 1:7-14 §† 105:26 Kis 3:1-4:17 §†† 105:28 Kis 10:21-23 §† 105:29 Kis 7:17-21 §† 105:30 Kis 8:1-6

tokneṅpān patkaṅ, intājukun äma täṅo patpat bägup-
ken udegän tokneṅpān patkuṅ.

³¹ † Eruk Ekänitä äneṅi yänjirän gäbäräm kenta nämäk-
nämäk päda nitek ahän patpān komeni komeni kudup
tokneṅ moreṅkuṅ.

³² †† Ude täṅkaṅ Ekänitä nadänjirän iwän bureni nämö
taṅkaṅ yäpä kwiririrän mim-tägän maṅkuṅ.

³³ Mimitä maṅpān wain päya ba ketemi epän kudup
täṅpān wawāpān yäpätä päya ijiṅ-gariṅpān peṅkuk.

³⁴ ‡ Äneṅi yäkgän tänjirän kápukbam daninaṅi nämö,
bumta ahänkuṅ.

³⁵ Ahän patpān gwaktä imaka pähämi nitek kudup
naṅ moreṅkuṅ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka,
pähämi kudup naṅkuṅ.

³⁶ †† Ude täntän kuṅtängän Ekänitä Isip nanik täṅo
nanak ämani intājukun nanik u kudup däpmān
moreṅkuk.

³⁷ †† Eruk, ude täṅkaṅ Isrel ämawebe Isip nanik täṅo
siliwa gol moneṅ bumta yäpākaṅ Ekänitä watäni itpān
Isip komeken nanik yämagut yäpmān äpāmaṅ
kuṅkuk. Tänjirän kubätä bäräpi kubä nämö kaṅ-
ahänkuṅ.

³⁸ Täṅpākaṅ Isip nanik Isrel nanikta umuntaṅkuṅo
unita yepmaṅpeṅ kuṅirä oretoret täṅkuṅ.

³⁹ ††† Täṅpākaṅ ämawebeniye kuṅirä Ekänitä
nadänjirän gubamtä äyung täṅ yämikta gwäki terak
itkuk. Täṅpākaṅ bipani peṅyänjek yämikta kädäp me-
bet peṅkuk.

⁴⁰ ††† Ude täṅkaṅ ketemta yänjirä barak ätu
yämijirän nak täṅkuṅ. Ba käräga kunum gānaṅ nanik
yämijirän naṅ tokneṅ tāk täṅkuṅ.

⁴¹ § Täṅpākaṅ mobä kubä yänjirän imäränkaṅ ume u
gānaṅ naniktä äpänjirän naṅkuṅ. Kome kawuki umeni
nämö upāṅkaṅ mobä gānaṅ nanik yänjirän äpuko
unitä täṅkentän yämijuk.

⁴² Imaka päke ude täṅ yämijukuko uwä bian epän
watä ämani Abraham ukät yänkehäromtak man
yänjukuko u iwatkaṅ täṅkuk.

⁴³ Bureni, ämawebeniye inita biṅam iwoyāwani u yän-
yäkṅat yäpmān kuṅirän teṅ oretoret terak kuṅkuṅ.

⁴⁴ †† Yän-yäkṅat yäpmān kuṅpān äbot ätu täṅo kome
yāniṅ kirewän koreṅkuṅ. Kome äma ätutä ket urani
koreṅpān itkuṅ.

⁴⁵ Täṅpākaṅ täṅkentäk taṅi täṅ yämij yäpmān äbuko
u jop nämö täṅ yämijuk. Nämö, u jukumani ba бага
mani u kudup buramiṅpān kuṅatneṅta täṅ yämijuk.

Unita Ekäni wäpi iniṅ orerut!

Isrel naniktä momini yänjahänkuṅ

106 ††† Ekäni wäpi iniṅ oretna! U säkgämän täṅ
nimik täyak unita bānep täga nadän imik tākä-
na! Nadän nimikinik tāk täyak uwä tärek-täreki nämö.

² Imaka imaka taṅi taṅi tāk täyak unitäṅo mebäri
netätä kudup täga yänjahäwek? Ba netätä iniṅ orerän
tärewek? Nämoinik!

³ Ämawebe mani buramiṅpān kädēt siwoṅjigän kuṅat
täkaṅ uwä Ekäni täṅo oretoret terak kuṅat täkaṅ.

⁴ Unita Ekäni, ämawebekaye täṅkentän yämijpān
iwan keriken nanik yämagurayän täyanken uken näk
imaka, bok kaṅ nimagut!

⁵ Ude tänjiri ämawebekayetä äneṅi täṅ-bumbum terak
irirä yabänpān oretoret bok kaṅ täna. Ude tänjiri ketka
kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk tākäna!

⁶ Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täṅkuṅo nin
udegän täṅkumän. Täṅpāwak mebäri mebäri
täṅkumän.

⁷ †† Äbekniye oraniye Isip komeken itkuṅo u Anutu
täṅo kudän tägatäga kaṅpān nadänkaṅ upāṅkaṅ unita
nadäwä äpani täṅkuk. Nadän yämik-inik täṅpān
täṅkentäk mebäri mebäri täṅ yämijukuko upāṅkaṅ guṅ
taṅpān Gwägu Gämäniken peṅawäk täṅ imijkuṅ.

⁸ Ude täṅkuṅo upāṅkaṅ yänkehäromtak mani iwat-
pān kehäromini ärowani u kwawak yäwoṅäreka ḡode
täṅkentän yämijuk;

⁹ ††† U Gwägu Gämäni peṅ iwerirän däkneṅpān kukṅi
kukṅi kuṅirän kädēt parirän ämawebeniye kome terak
yeṅtän kuṅkuṅ.

¹⁰ Ude täṅkaṅ äma komi yämani, iwaniye u keriken
nanik yämagut yäpmān äpāmaṅ kuṅkuk.

¹¹ Ude täṅpān iwaniye uwä täṅpewän umetä kudup
däpmān moreṅkuk, kubätä nämö itkuk.

¹² †† Ude tänjirän ämawebeniye täṅpān yänke-
häromtak mani unita nadäwä bureni täṅpāpān kap
terak iniṅ oretkuṅ.

¹³ Upāṅkaṅ täṅ yämijukuko unita bäräṅeṅ guṅ taṅpān
jukumani nadäkta juku kubä nämö peṅkuṅ.

¹⁴ †† Nämö, kome jopiken kuṅatkä ketem mebäri kubä
nakta wakiinik kubä nadänpān Anutu jop nadän peṅ
iwetkuṅ.

¹⁵ Tänjirä imatäkenta nadänpān yänjiräṅkuṅo u bureni
yämijukuko upāṅkaṅ käyäm waki kubä bok bämopiken
pewän ahänkuṅ.

¹⁶ ††† Kome jopiken u ittän kuṅtängän Isrel äbotken
nanik ätutä Moses ba Ekäni täṅo epän watä äma
kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak nadän
yämijkuṅ.

¹⁷ Tänjirä kome aṅeṅjirän Datankät Abiram ini ba
äboriye kudup kome gānaṅ äpmonjirä kome äneṅi
ämij pipijuk.

¹⁸ Ude tänjirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäṅo
iwaräntäkiye wakiwaki täṅpani u kudup ijiṅ moreṅkuk.

¹⁹ ††† Eruk, ittän kuṅtängän Sainai pom mebäriken bu-
limakau wārani kubä golpān täṅpani täṅkuṅ. Täṅpān
peṅkaṅ unita gwäjiṅ äpmonjirä imik täṅkuṅ.

²⁰ U Anutu wäpi biṅam ärowani nitek mäde ut im-
ijpān u komenita tom muyeṅ nänpani u peṅpān wäpi
iniṅoret täṅkuṅ.

† 105:31 Kis 8:16-17, 8:20-24 †† 105:32 Kis 9:22-25 ‡
105:34 Kis 10:12-15 †† 105:36 Kis 12:29 †† 105:37 Kis 12:33-36
††† 105:39 Kis 13:21-22 ††† 105:40 Kis 16:2-15 § 105:41 Kis
17:1-7; Nam 20:2-13 †† 105:44 Jos 11:16-23 ††† 106:1 1Sto
16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5

§ 106:7 Kis 14:10-12 ††† 106:9 Kis 14:21-31 †† 106:12 Kis
15:1-21 †† 106:14 Nam 11:4-34 ††† 106:16 Nam 16:1-35 †††
106:19 Kis 32:1-14

²¹ Ude täñkuŋo uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yämagutta kudän kehäromi mebäri mebäri täñkuko unita guŋ täñpän ude täñkuŋ.

²² U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täñkuko ba imaka ämatä nämo tänaŋi Gwägu Gämäniken täñkuko unita nadäna inide kubä täñpän!

²³ Täñpäkaŋ Anutu ämawebeniye kudup täñpän wanayän yänjirän epän watä ämani Moses unitä ämawebeniye gäarak itpäŋ Anutu täño kokwawaki ukät-pipinjirän nämo däpuk.

²⁴ † It yäpmän kuŋtäŋgän Anutu täño yänkehäromtak man yänkuko unita nadäwä bureni nämo täñpöpän kome säkgämän Anututä yänij kirekta yänkuko u korekta bitnäñkuŋ.

²⁵ Bitnäñpän enj jopikengän itkaŋ Ekäni täño manta juku kubä nämo peŋkaŋ iniken gärip iwatpäŋ yänjuruk-uruk man bumta yänkuŋ.

²⁶ Ude täñjirä Ekänitä jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk; Kome jopiken täñpewa in api paotneŋ yäk.

²⁷ †† Yeriŋiye yäpmän daniŋpäŋ yepmaŋpa guŋ äbotken kukŋi kada päŋku api kumän täñpä kunen yän yäwetkuk.

²⁸ ‡ Eruk ittän kuŋtäŋgän Peo komeken Anutu täño äbottä guŋ äbot täño anutu jopi kubä wäpi Bal u iniŋ oretta biŋam täñkuŋ. Täñpän anutu jopi, iriri nämo, u iniŋ oretta tom ijiwani u nak täñkuŋ.

²⁹ Ude täñpewä Ekäni täño kokwawaki bumta ahäwänpäŋ nadänjirän ämawebe bämopiken käyäm wakiinik kubä weŋ patkuk.

³⁰ Ude ahänjirän Finiastä kaŋpäŋ nadänpäŋ ämawebe momi täñkuŋo u komi yämiŋjirän eruk Anututä käyäm waki u täñpewän paotkuk.

³¹ Finiastä ude täñkuko uwä Anututä kawän tä-gawäpäŋ äma siwonj yän pen, paot-paori nämo api nadän yäpmän ärowek.

³² †† Täñpäkaŋ Meriba ume dapuriken ämawebe äneŋi waki täñjirä Anututä kokwawak äneŋi nadän yämiŋkuk.

³³ Täñjirän Moses nadän bäräp terak itpäŋ bänepi jägäm tawäpäŋ man jopjop mäyap yänkuk.

³⁴ †† Eruk kome Anututä iwoyän yämani uken ahänkuŋo upänkaŋ Anututä kome u nanik guŋ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän nämo täñkuŋ.

³⁵ Nämo, yabän korenpäŋ ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täñpän guŋ äbot täño kädet wakiwaki u iwarän täñkuŋ.

³⁶ Anutu täño ämawebeniye unitägän kome unitäŋo mäjo wära nadän yämiŋpäŋ gwäjiŋ äpmon yämiŋkuŋ. Nadän yämiŋkuŋo unita waŋ moreŋpäŋ ŋode täk täñkuŋ;

³⁷ ††† Iniken äperiye nanak ätu däpmänpäŋ Kenan nanik täño anutu jopi unita ärawa ude täñ yämik täñkuŋ.

³⁸ ††† U äperiye nanak waki kubä nämo täñjirä jop nadän däpmänjirä nägäritä kome u Anutu inamiken täñpän waŋkuŋ.

³⁹ Täñpäkaŋ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu inamiken taräki-inik ude itkuŋ. Ude täñkuŋo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täñkuŋ. Nämo, iniken gärip iwarän täñkuŋ.

⁴⁰ § Ude täñjirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gaŋani pähap nadänpäŋ kokwawak täñ yämiŋkuk.

⁴¹ Ude täñpän Anututä ini nadänpäŋ ämawebeniye yabä-kätänjirän guŋ ämawebetä äbä intäjukun täñ yämiŋjirä gämoriken kuŋatkuŋ.

⁴² Täñjirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täñ yämiŋkuŋ.

⁴³ Täñpäkaŋ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täñjirän upänkaŋ waki täkta gwäk pimiŋpäŋ äpmok-inik täk täñkuŋ.

⁴⁴ Ude täk täñkuŋo upänkaŋ Ekänitä konäm bute-wakini nadän yämik täñkuk.

⁴⁵ Butewaki nadän yämiŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täñkuko u juku piŋpäŋ nadän yämik-inik täñpän jop yabän oretkuk.

⁴⁶ Yabän oretkaŋ äma komi epän yämani u täñpewän ämawebeniye gämoriken itkuŋo unita butewaki nadän yämiŋkuŋ.

⁴⁷ Eruk Ekäni Anutunin, ude täñkuno unita nin udegän täñkentän nimiŋpäŋ guŋ äbot täño komi epänken itkamänken ŋo nanik äneŋi nimagut yäpmän äpämaŋ kuyi! Ude täñjiri bänep täga nadän gamiŋpäŋ wäpka kudupi u täga api ganiŋoret täne.

⁴⁸ Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniŋ oret-na! Apiŋotä tärek-täreki nämo pen inide iniŋoret täkä-na!

Unita kudup ŋode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŋ oretna!

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani

107 †† Ekäni iniŋ orerut! Uwä täñ-bumbum mähe-mi-inik. Unitä iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.

² Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŋoret man ude kaŋ yäwut.

³ Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi yämagutpäŋ kubäkengän yepmaŋkuko unita yänpäŋ ude kaŋ yäwut!

⁴ Komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuŋatkaŋ yotpärare kubäken päŋku itta kädetta ŋoba kuna-kuna täñtän kuŋatkuŋ.

⁵ U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yän nadänkuŋ.

⁶ Komi bäräpi u gänaŋ itkaŋ Ekäniken gera yänjirä ketäreŋ yämiŋkuk.

† 106:24 Nam 14:1-35 †† 106:27 Wkp 26:33 ‡ 106:28 Nam 25:1-13 †† 106:32 Nam 20:2-13 †† 106:34 Het 2:1-3, 3:5-6 ††† 106:37 2Kin 17:17

††† 106:38 Nam 35:33 § 106:40 Het 2:14-18 †† 107:1 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

⁷ Ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagut yäpmäŋ yotpärare enj täga täŋpäŋ itnaŋiken u ahänkuŋ.

⁸ Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yänpäŋ bänep täga pähap nadän imik täkot. Ekäni uwä kome äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.

^{9 †} U äma umeta yeŋirä ume yepmäŋ towiwän naŋpäŋ täga it täkaŋ. Ba äma nakta yek täkaŋ u ketem tägatäga yepmäŋ towiwän naŋ tokŋeŋpäŋ it täkaŋ.

^{10 ††} Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä yen terak komi enjken bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ komi bumta nadäk täŋkuŋonik.

¹¹ U imata, Anutu ärowani unitäŋo manta mäde ut imiŋpäŋ iniken gärip iwarani unita.

¹² Ude täŋkuŋo unita Ekäniä komi epän pähapken yepmaŋkuk. Ude yepmaŋirän kehäromini paoräkaŋ kwiŋ äronŋtäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkentäŋ yämikta äma kubä nämo itkuk.

¹³ Komi epänken ude itkaŋ Ekäniaken konäm butewaki gera yänkuŋ. Yänjirä nadän yämiŋpäŋ komi butewaki nadänkuŋo u ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagutkuk.

^{14 ‡} Bureni, u bipmäŋ urani pähap gänaŋ nanikpäŋ yen yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ yämagutkuk.

¹⁵ Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yänpäŋ bänep täga pähap nadän imik täkot. Ekäni uwä kome äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.

¹⁶ U komi epän täŋo yewa kehäromi yeŋ wek täyak. Ba komi enj täŋo enj kujari däpmäŋ jukut täyak.

¹⁷ Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä guŋ ude äworeŋpäŋ Anututa mäde ut imiŋkuŋ. Ude täŋpäŋ momi kädet mebäri mebäri täŋkuŋo unita käyäm waki kubäken yepmaŋkuk.

¹⁸ Täŋpäŋ käyämtä täŋpewän ketem nakta kudup bitnäŋpäŋ pära kumäk täŋkuŋ.

¹⁹ Wakiinik ude itkaŋ Ekäniaken gera yänjirä ŋode täŋkentäŋ yämiŋkuk;

²⁰ U meni jinomtä yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk. Awaŋ pomi terak nanikpäŋ yämagutkuk.

²¹ Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yänpäŋ bänep täga pähap nadän imik täkot. Ekäni uwä kome äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.

²² Bänep täga nadän imiŋpäŋ ärawa täŋ imiŋpäŋ bänep oretoret kap terak kudän täga täŋ yämiŋkuko unita yänpäŋ teŋ imik täkot.

²³ Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä mon-eŋ epän täkta gäpe terak gwägu pähap terak kuŋatkuŋ.

²⁴ Gwägu terak kuŋarirä Ekäniä kudän kudupi ätu pewän ahänjirä ŋode kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋ;

²⁵ Ekäniä yänjirän mäniŋ pähap kubä piänpäŋ gwägu täŋpewän tokätkuk.

²⁶ Gwägutä tokätpäŋ gäpe pudät maŋpäŋ äronkaŋ mak täŋkuk. Ude täŋjirän äma gäpe terak kuŋatkuŋo unitä kumne yän nadänpäŋ bumta umuntaŋkuŋ.

²⁷ Umuntaŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yäpuŋ.

²⁸ Ude täŋpäŋ imaka umuri pähap u gänaŋ itpäŋ Ekäniaken gera yänjirä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpi u ketäreŋ yämiŋkuk.

²⁹ Täŋpäŋ Ekäniä äneŋi yänjirän mäniŋ pähap u paorirän gwägu wareŋi nämo patkuk.

³⁰ Eruk gwägu wareŋi nämo parirän kaŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ. Ude täŋjirä Ekäniä yän-yäkŋat yäpmäŋ päŋku kome kunayän nadänkuŋken u yepmaŋkuk.

³¹ Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yänpäŋ bänep täga pähap nadän imik täkot. Ekäni uwä kome äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.

³² Unita Anutu täŋo ämawebekät käbeyä täŋpäŋ Ekäni wäpi pähap yänpäŋ punin unuken kaŋ yäpmäŋ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täŋo käbeyäken udegän Ekäni wäpi biŋam yänpäŋ kaŋ oraŋ imik täŋput.

³³ Täŋpäkaŋ Ekäniä kome täga täŋpewän ume täpuri ba taŋi kawuk taŋjirä kome kekeki patkuk.

³⁴ Täŋpäŋ ketem pikpik komeken täŋpewän mobä gäjäräk ikek patkuk. Imata, ämawebe kome uken iran-itä kudän waki mebäri mebäri täŋkuŋo unita ude täŋkuk.

³⁵ Ekäniä ude täŋkuko upänkaŋ kome kawukiken yänpewän ume äpäŋit, gwägu parit täŋkuk.

³⁶ Ude täŋkaŋ ämawebe nakta jop irani u yepmaŋpäkaŋ kome uken yotpärare täŋpäŋ itkuŋ.

³⁷ Eruk yotpärare täŋpäŋ itpäŋä ketem piŋit wain päya piŋit täŋpäŋ pewä bureni bumta ahänkuŋ.

³⁸ Ekäniä iron täŋ yämiŋjirän nanak weŋbäyak täŋkuŋ. Ba yawakiye imaka, bumta weŋbäyaŋkuŋ.

³⁹ Täŋpäkaŋ kehäromi nitek ude kadäni käronjita nämo itkuŋ. Nämo, iwantä abänjipänä komi epän ba butewaki terak yepmaŋjirä ämawebe jopi ude itkuŋ.

⁴⁰ Bureni, Ekäni uwä äma wäp biŋam ärowani nitek täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ äpani. Äma udewani yäwat kirenjirän kome jopiken kuŋtäŋpä kuk täŋkuŋ.

⁴¹ Upänkaŋ äma jäwäri komi butewaki gänaŋ nanik täŋken täŋpäŋ yepmaŋkaŋ iron täŋ yämiŋjirän nanakiye sipsiptä nanak weŋbäyak täk täkaŋ ude bumta ahänkuŋ.

⁴² Anututä ude täŋjirän ämawebe siwonjitä kaŋpäŋ bänep täga nadäk täkaŋ. Täŋ äma wakitä kaŋpäŋ jop, man kum it täkaŋ.

⁴³ Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täŋo kudän päke u kaŋpäŋ nadäwä tärewut. Kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ Ekäni täŋo iron pähap unita yänpäŋ-nadäk kaŋ täŋpeŋ kuŋarut.

Iwantä nidäpneŋ yänpäŋ Devittä Anutuken gera yänkuk

108 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret täyiwa!

² Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot! Pidäm taŋpäŋ kap teŋitna kome yänjewän!

† 107:9 Sam 34:10; Luk 1:53 †† 107:10 Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79 ‡ 107:14 Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

³ Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkaŋ u bämpiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

⁴ Tänpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käronŋ boham, kunum irepmireko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan u ärowani.

⁵ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagäntä kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!

⁶ Tänpäŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋapik manna nadäŋ namiŋpäŋ ketka kehäromitä täŋkentäŋ nimi. Ude täŋiri säkgämän kaŋ itna.

⁷ Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yäŋkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebenayeta api yämet yäk.

⁸ Tänpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim kome u näkŋo kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.

⁹ Tänpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä epän täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ Filistia nanik täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.

¹⁰ Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäŋ kwek?

¹¹ Nämo! Gäk mäde ut nimiŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk nintäŋo komi ämakät ämikken bok täga nämo api kuneŋ ba?

¹² Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ nimiŋiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yawat kirene. Ämatä täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.

¹³ Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga api yäpmäŋ äpne!

Äma kubätä Anutuken butewaki man ŋo yäŋkuk

109 Anutu, näk ganiŋoret täyat unita nadäŋ äwaräkuk nämo täŋpen.

² Nämo, äma wakiwaki täŋpani ba jop manman yäwanitä näk jop man näkŋatpäŋ nut täkaŋ.

³ Mebärini nämo, man waki näwetpäŋ jop nepmäŋit täkaŋ.

⁴ Not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäk täyat upäŋkaŋ naniŋ wärät täkaŋ.

⁵ Täŋkaŋ not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋira unitä kowata kokwawak nadäŋ namiŋpäŋ waki täŋ namik täkaŋ.

⁶ Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmaŋpäŋ mani nadäkta äma waki kubä iwoyäŋpäŋ kaŋ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani kotäk yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ iniŋ wärärän.

⁷ Tänpäŋ mani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma ŋo waki täŋpani yäŋ kaŋ yabäŋ-ahäwän. Täŋkaŋ yäŋapik man terak yäŋikŋarani yäk täkaŋ unita imaka, wakigän yäŋ kaŋ yäwän.

⁸ † Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋari udegän bäräŋeŋ kaŋ paorän! Paorirän moneŋ tuŋumi äma kubätä ahäŋpäŋ kaŋ korewän yäŋ nadätat.

⁹ Paorirän äperiye nanak kodäŋani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegän, webe kajat, täkentäki nämo kaŋ irän.

¹⁰ Nanakiye kome kujari nämo ude itkaŋ äriŋ täpätäk täŋtäŋ kaŋ kuŋarut! Ude täŋtäŋ kuŋarirä tähani wärämutpäŋ kaŋ yawat kireŋ pewäkut!

¹¹ Tänpäŋ äma kubäken naniktä äma unitäŋo komeni ba moneŋ tuŋumi komi epän tänpäŋ yäpani u kudup kaŋ yomägarut yäŋ nadätat!

¹² Tänpäkaŋ kubätä not täŋ imiŋpäŋ äperiye nanak kodäŋani unita watä irektawä yäŋ nadätat.

¹³ Tänpäŋ yeriniye mäden ahänayäŋ täkaŋ u kudup kaŋ kumbut yäŋ nadätat. Täŋirä wäpitä paot-inik kaŋ täŋpäŋ!

¹⁴ Tänpäkaŋ äbekiye oraniye täŋo kudän wakiwaki unita Ekänitä pen juku piŋpäŋ miŋi täŋo momini pen imektawä.

¹⁵ Ude täŋkaŋ ämawebetä äbot unitäŋo wäpita guŋ tak-inik täŋirä upäŋkaŋ Ekänitä momini pen nadäŋ yäpmäŋ kaŋ kuŋarän yäŋ nadätat.

¹⁶ Iwana uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik täŋkuk. Nämo, u äma jopi jäwäri, täŋkentäkiye nämo u komi jop nadäŋ yämiŋpäŋ däpmäkgän täk täŋkuk.

¹⁷ U tänpäwak man yäkta gäripi nadäŋkuko unita äyänutpäŋ ini kaŋ täŋpä wawut. Ba iron kädet täkta gaŋani nadäŋkuko unita kubätä iron nämo täŋ imek.

¹⁸ Tänpäwak man u tek gupi terakgän irani ude täŋkuk. Unita tänpäwak man u ini gupi kujari gänaŋ kudup umetä-yäŋ äpmonpäŋ tokŋeŋ morewut!

¹⁹ Ba tektä-yäŋ täktäki waki unitä gupi kudup uwäk täŋpipiŋpäŋ, piŋpäŋ yäŋ puŋ topmäŋkaŋ pen it täyon.

²⁰ Unita Ekäni, iwanaye man waki näk peŋkentäŋpäŋ näwet täkaŋ unita yäyat udegän täŋ yämi.

²¹ Ude täŋkaŋ Ekäni Anutuna gäkŋa wäpka biŋam täga unita yäŋpäŋ täŋkentäŋ nam. Tänpäŋ säkgämän nadäŋ namikinik täk täyan unita iwan keru terak nanik nämagut.

²² Butewaki! Näk täŋkentäkna nämo, jopi. Nadäŋbäräpnatä bänepnaken komi, womäntä yäŋ neyak.

²³ Edap äpmonŋirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yäŋ nadätat. Mänittä gwakgwak piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude täŋpet.

²⁴ Butewaki nadäŋpäŋ ketem bitnäŋkuro unita gupna kudup putärewäkaŋ kehäromina nämo, kujatna kwini unitägän itat.

²⁵ †† Ude irira iwanayetä nabäŋkaŋ nabäŋ mägayäŋpäŋ yäŋärok näwet täkaŋ.

²⁶ O Ekäni Anutuna, täŋkentäŋ nam! Butewakika tärek-täreki nämo unita nämagut.

²⁷ Ude täŋiri iwanayetä ŋode kaŋpäŋ nadäwut; Ekäni uwä täŋkentäki bureni.

²⁸ Unitä tänpäwak man näwetneŋo upäŋkaŋ gäkä iron api täŋ namen. Komi jop namani u täŋpewi mäyäk täŋirä näk epän watä ämaka oretoret kaŋ täŋpa.

²⁹ Äneŋi yäkgän ŋode täyat; Mäyäktä iwanaye tek ämet päranipäŋ yäŋ kumän kaŋ uwäk täwut!

† 109:8 Apos 1:20

†† 109:25 Mat 27:39; Mak 15:29

³⁰ Ekänitā äma täñkentäki nämo itkentän yämiñpän äma wakitā kumäkta biñam yäñtäreñ yämiñirä täñkentän yämik täyak.

Unita, Anutu täño ämawebe käbeyä täñirä u bämopiken itpäñ bänep täga pähap nadäñpäñ menatä Ekäni bumta api iniñoret täñpet.

Anututä Intäjukun ämani man ño iwetkuk

110 † Ekänitā intäjukun äma ekänina ñode iwetkuk; Ketna bure käda mañiriri iwankaye gämotkak-en yepmañira kañ yabä! Ude iwetkuk.

² Nadätan? Yawetä Saion pom terak itkañ komeni komeni yabän yäwatta wäp biñam gamiñpäñ ñode api gäwerek;

Iwankayeta intäjukun täñ yämiñpäñ kañ yabän yäwat.

³ Täñpäkañ iwankayekät ämik täñayän täkañken ämawebekayetä täñkentän gamikta gupi api yäniñ kireneñ.

Täñkañ tamimañ tamimañ näburum yabäk täkamän ude äma gubañikayetä dubikaken ude api gäwarän täneñ.

⁴ †† Yawetä ñode yäñkehärom tañkuko u äneñi nämo api wärämurek; Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

⁵ Eruk, ñode nadä; Ekäni u bure käda itkentän gamiñkañ kokwawak täñpäñä kome ätu täño intäjukun äma täño kehäromi api yäpmän äpek.

⁶ Ba guñ äbottä kowata yäpmäkta yäñtäreñ yämiñpäñ ämikken bumta däpmäñirän ini ugän api kumän maneñ.

Bureni, komeni komeni täño intäjukun ämaniye täño kehäromi u kudup api yäpmän äpek.

⁷ Upäñkañ intäjukun ämana gäk, ume kädet miñin säkgämän nañ täpäneñpäñ iwan täño kehäromi kudup yäpmän äpäñ moreñpäñ oretoret terak täpäneñpäñ api iren.

Anutu täño ironita yäñpäñ iniñ oretna

111 Eruk, Ekäni wäpi iniñ oretna! Anutu täño ämawebeniye täga u käbeyä täñirä näk bämopiken itkañ bänepna gupna nadäknadäknä kuduptagän Anutu bänep täga man iwet täy-wa!

² Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Täñirän ämawebe epäni unita gäripi nadäk täkañ uwä Anutu täño täktäkita juku piñtäñ kuñat täkañ.

³ Bureni-inik! Epän Anututä täk täyak u tägagämän-inik. Urita nadäwa inide kubä täk täyak. Täñkañ kudän siwoñini uwä paot-paori nämo. U pen api it yäpmän ärowek.

⁴ Kudän kudupi Ekänitā täk täyak u inide kubä täk täyak. Urita bäräneñ nämo guñtak täkamän. U butewaki pähap nadän nimiñpäñ iron täñ nimik täyak.

† 110:1 Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 †† 110:4 Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21

⁵ Ämawebe orañ imik täkañ u Ekänitā ketem yepmäñ towik täyak. Ba topmäk-topmäk ninkät täñkuko unita nämo guñtak täyak. Nämoinik!

⁶ Täñpäkañ äbot ätu täño kome, iniken ämawebeniye täniñ kireñkuko uwä iniken kehäromi-ni kwawak pewän ahäñkuk.

⁷ Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoñi terakgän täk täyak. Man kädet ba jukuman niwet täyak u kuduptagän täga täñkentän nimek.

Man jopi kubä nämo niwet täyak!

⁸ Ba unitäño бага man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoñigän peñkuko unitä pen api it yäpmän ärowek.

⁹ Täñpäkañ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäñ ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täñkuk.

Unita ñode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.

¹⁰ † Urita ämawebe, in ñode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kañ irayän nadäñpäñä, eruk, Ekänita umuntanpäñ orañ imek.

Bureni, ämawebe Ekäni täño man buramik täkañ uwä nadäk-nadäk täga nimek.

Unita Ekäni wäpi iniñ oretpäñ pen iniñoret täkana!

Anutu orañ imanitä säkgämän-inik api itneñ

112 Ekäni wäpi yäpmän akuna! Äma Anutu orañ imik täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ. Äma udewanitä Anutu täño man buramikta gäripi nadäk täkañ.

² Äma udewani täño äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneñ. Siwoñi äma täño nanakiyetä Anutu täño täñkentäk ikek api itneñ.

³ Äma udewani täño äboriyeken iron pähap ahäñ bumbum api täñ yämek. Täñpäñ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.

⁴ †† Jop manman nämo yäwani ämata bipmäñurani gänañ peñyäñek pähap api ahäñ yämek. Täñpäkañ äma siwoñi, bänep iron täñpani ba äma ätuta täñkentän yämani unita peñyäñek api ahäñ yämek.

⁵ Äma noriyeta butewaki nadän yämik täkañ uwä säkgämän kuñat täkañ. Täñpäñ äma moneñ epän siwoñigän, täñyäkñarani nimek nämo täk täkañ uwä oretoret terak kuñat täkañ.

Äma udewani täño kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayän täkañ unitä wäpi biñam pen api yän yäpmän äroneñ.

⁷ †† Äma udewanitä bäräpi kukñi käda ahänirän nadäñpäñ nämo umuntak täkañ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäñ unita nämo kwitak täkañ.

⁸ Äma udewanitä bätakigän kuñatpäñ imaka kubäta nämo umuntak täkañ. Ittäñgän iwaniye iñamiken kehärom tañpäñ bäri kap api teneñ.

⁹ ††† Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadän yämiñpäñ iron täñ yämik täkañ. Kädet siwoñini u paot-paori nämo api irek.

‡ 111:10 Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 †† 112:4 Jop 11:17; Sam 97:11 ††† 112:7 Sam 57:7, 64:10 ††† 112:9 2Ko 9:9

Unita ämatä wäpi biŋam api yänjahän yäpmän kuneŋ.

¹⁰ Tänpäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upänkaŋ gupi pewä putärenjirän meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta tänpäwak täkaŋ.

Tänpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo yäpmäk täkaŋ.

Imaka imaka täga täŋ nimik täyak unita Anutu iniŋoret täkäna!

113 Ekäni iniŋoret täkäna!
 Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi iniŋoret täkäna! Äneŋi yäwa! Ekäni wäpi yäpmän akuna!
² Yänjetak bipmäntak tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!
³ Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniŋoret täkot!
⁴ Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi biŋamtä imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän yärepmitak.
⁵ Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämo inik, Ekäninin u punin-inik unu it täyak.
⁶ Bureni, u punin-inik unu it täyak upänkaŋ kunum kenta kome unita nadänpäŋ etä päpä yabän yäwat täyak.

⁷ Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri täŋkentän yämiŋpäŋ yepmaŋpäŋ äma wäpi biŋam ikekät kentänpäŋ it täkaŋ.

⁹ Tänpäkaŋ webe äruŋ iranita nadän yämiŋjirän nanak bäyaŋkaŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ.

Unita Ekäni iniŋoret täkäna!

Ekänitä ämawebeniyekeŋ kudän kudupi pewän ahänkuk

114 † Kadäni Isrel nanik Jekop täŋo äbot unitä Isip komeken nanik äpämaŋ kuŋkuŋo uken, Juda äbot u Ekäni täŋo kudupi ämawebe ude äworeŋkuŋ.
 Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biŋam täŋkuŋ.

³ † Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ kuŋkuk. Ba kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäŋpäŋ itkuk.

⁴ Täŋkaŋ pom taŋi taŋi oretoret tänpäŋ memetä-yän tubupeŋtäŋ kuŋjirä, täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yän tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ.

⁵ Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapän kaŋkaŋ metänpeŋ kuŋkun? Ba Jodan ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäŋpäŋ itkun?

⁶ E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yän tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ? Ba täpuri täpuri in udegän, imapän kaŋkaŋ sipsiptä-yän tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ?

⁷ Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbänjirän kaŋkaŋ injamiken bäromtä!

⁸ † Imata, Ekäni uwä yänpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahänkuk. Ba yänpewän geŋi kawukiken ume dapuri äpuk.

Anutu bureni u kubägän itak

115 Ekäni, nintänjo wäpnin biŋam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkŋaken wäpka biŋam perjyänjek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadän nimikinik tänpäŋ nämo nipmak täyan unita.
² Guŋ äbottä sära man ŋode imata niwet täkaŋ; Anutuŋin u de itak?

³ U nämo nadäkaŋ? Nin täŋo Anutu u kunum gänaŋ kehäromi nitek itak. U itkaŋ imaka kubä täŋpayän nadänpäŋjä u bureni gän täk täyak.

⁴ † Tär äma unitänjo anutu wä siliwa kenta gol mobäpäŋ keritä iŋitpäŋ puŋ gatänpäŋ pek täkaŋ.

⁵ U meni nitek täk täkaŋ upänkaŋ meni man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nitek täk täkaŋ upänkaŋ dapuri wareŋ täga nämo täneŋ.

⁶ Ba jukuni nitek täk täkaŋ upänkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba inami nitek täk täkaŋ upänkaŋ imaka kubä täga nämo piän nadäneŋ.

⁷ Keri nitek täk täkaŋ upänkaŋ keru wareŋ tänpäŋ imaka kubä täga nämo inŋitneŋ. U kuroŋi nitek täk täkaŋ upänkaŋ kädet täga nämo kuneŋ. Ba wareŋ tänpäŋ mämä täga nämo täneŋ.

⁸ Urita äma imaka udewani täŋpani, ba äma unita nadän yämik-inik täk täkaŋ u imaka, imaka wärani tänpäŋ nadän yämineŋo udewanigän api äworeneŋ!

⁹ Eruk, Isrel ämawebe, Ekänijin täŋkentän tämiŋpäŋ watä it tamik täyak unitagän nadän imikinik täŋput.

¹⁰ Anutu täŋo bämoŋ äma, in udegän täŋkentän tämiŋpäŋ watä it tamik täyak unita Ekäni unitagän nadän imut.

¹¹ Bureni, ämawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekäni täŋkentän tämiŋpäŋ watä it tamik täyak unitagän nadäkinik täŋput.

¹² Ekäni u ninta nämo inik guŋtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täŋo bämoŋ äma ninta nadän nimikinik tänpäŋ iron pen api täŋ nimik täŋpek.

¹³ † Anutu u ämawebe kuduŋtagän, äpani ba ärowani iniŋoret täkaŋ unita iron api täŋ yämek.

¹⁴ Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä yeri kon täŋ tamiton. Kon täŋjirän nanak weŋ bäyak pen kaŋ täŋ yäpmän kut! Ba nadän tämiŋjirän nanakjijetä udegän kaŋ täŋ yäpmän kut!

¹⁶ Tänpäkaŋ kunum uwä Ekänitä inita biŋam. Täŋ kome uwä ninta niniŋ kireŋkuk.

¹⁷ Urita ämawebe kodak irani nin, Ekänitä bänep täga tärek-täreki nämo nadän imik täkäna. U imata, kumänpeŋ päŋku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo iniŋ oretneŋ.

Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

† 114:1-2 Kis 12:51 †† 114:3 Kis 14:21; Jos 3:16

‡ 114:8 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 †† 115:4 Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20 †† 115:13 Rev 11:18, 19:5

Ekänita bänep täga kap tewani

116 Ekäni täñkentän nam yänpän gera butewaki terak yänjira nadän namik täyak unita Ekänita gäripi pähap nadätat.

² † Näkño gerata juku pek täyak unita näk it yäpmän kwayän täyat ude Anutu iniñoret yäpmän kañ kwa.

³ †† Näk pära kumänpän unita bumta umuntan kut. Kadäni uken Ekänita gera yänpän ñode yänkut; Ekäni, butewaki nadän namiñpän täñkentän nam! yän yänkut.

⁵ Ekäni uwä ninta bänep täga nadän nimiñpän täñkentän nimik täyak ba butewaki nadän nimik täyak.

⁶ Bureni! Äma ätu ini täga nämo täñkentänäni uwä Ekänitä täñkentän yämik täyak. Näk ude itkuro up-änkañ täñkentän namiñkuk.

⁷ Täñpän Ekänitä näk nabän näwatpän täñkentän namiñkuko unita apiño imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.

⁸ Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniñ bitnäñpän konämna pito ärut namiñpän nepmäñit näwatkun.

Näk kumbayän täñkuropän Anutu gäkä täñkentän namiñkun.

⁹ Unita näk kome terak irayän täyat uwä Ekänikätk bok api it yäpmän kuñatde.

¹⁰ † Näk bumta wayat yän nadänkuro upänkañ Ekäni jop waki nadän imiñkut.

¹¹ Täñpän näk äma täño manta nadäwa bureni nämo täñpäkañ Anutugän nadän imiñkut.

¹² Ekänitä säkgämän täñ namiñ yäpmän äbuko unita kowata jide api täñ imet?

¹³ Näk nadätat! Ude api täñ gamet yän yänkehärom täñkuro unita ämawebe kudup inamiken ñode täga api täñpet;

Anututa iron imikta wain ume gäripi nitek inita biñam kañ piñ ima, Ekänitä nämagutkuko unita kowata.

Ude täñkañ Ekäniken yänapik man api yäwet.

¹⁵ †† Täñpäkañ Ekänitä ämawebenyeta nadäwän ärowani täk täkañ. U kubätä kumänjirän nadäwän jopi nämo täk täyak.

¹⁶ Unita Ekäni, ñode gäwera; Näk gäkño epän ämaka ude kuñat täyat, meñnatä kuñat täñkuko ude.

Näk yentä topmäñpän nepmañkuñopän gäkä pit namiñkun.

¹⁷ Unita näk gäka bänep tägata iron täñ gamiñpän api ganiñ oreret.

¹⁸ Täñpän näk ude api täñ gamet yän gäwetkuro ude ämawebekaye inamiken api täñ gamet.

¹⁹ Ekäni, näk täñpayän täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täñ gamet.

Unita Ekäni wäpi yäpmän akukot!

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniñoret täkot!

117 †† Äma äbori äbori, in Ekäni iniñorerut! Ämawebe kuduhtagän in wäpi biñam yäpmän akuwut!

² Ekänitä ninta gäripi pähap nadänpän wari wari nadän nimikinik täk täyak. Unita iniken yänkehärom-tak man bian yänkuko udegän iwatpän nämoinik api nipmañpek.

Unita ämawebe kuduhtagän Ekäni wäpi iniñoret täkäna!

Anututä täñkentän yämiñkuko unita nadänpän bänep täga man yänkuñ

118 †† Ekäni nadän nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak.

² Unita Isrel ämawebe ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!

³ Anutu täño bämop äma udegän ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!

⁴ Ämawebe Anutu täño man buramik täk täkañ unitä ñode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!

⁵ ††† Näkä bäräpi tañi kotañpän Ekänita gera yänkut. Gera yänjira nadänpän Ekäni uwä bäräpina ketären namiñjirän pidäm tañkut.

⁶ § Ekäni uwä näkkät irirän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä täñ namikta nämo umuntak täyat.

⁷ Ekäni näkkät it täkamäk. Täñkañ ini täñkentän namik täyak unita kämi iwanaye däpmänjirän api yabäwet.

⁸ Bureni! Äma täño täktäki-tagän nadänjitna ärowani nämo täñpäpän Anututagän nadän imikinik täñpen kuñatneño u tägagämän.

⁹ Komen äma täño täñkentäk u äpanigän. Ekäni täño täñkentäk u ärowani.

¹⁰ Unita iwan mäyaptä it gwäjiñ namiñkuñopän Ekäni täño wäpi terak kehäromini yäpmän äput.

¹¹ Näk it gwäjiñkuñopän Ekäni täño kehäromi terak däput.

¹² Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkañ ude täñkuño upänkañ däpmän-pewa kumbuñ, kädäptä tepärañ bäräñeñ ijiñ paot täkañ ude.

Ekäni täño kehäromi terak däpmän moreñkut.

¹³ Ämik pähap täñpän nepmäñjitpän nutnayän täñjirä Ekänitä täñkentän namiñjirän nämo nutkuñ.

¹⁴ §† Bureni, Ekänitä kehäromi pähap namiñpän täñkentän namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.

¹⁵ Täñpän unita Anutu täño ämawebe tähaniken iniñoret kap tenjit gera ñode yäk täkañ;

Anutu täño kehäromitä epän kehäromi-inik täk täyak! yäk.

†† 117:1 Rom 15:11 ††† 118:1 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 ††† 118:5 Sam 18:19, 120:1 § 118:6 Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6 §† 118:14 Kis 15:2; Ais 12:2

† 116:2 Sam 17:6, 40:1 †† 116:3-4 Sam 18:4-6 † 116:10 2Ko 4:13 †† 116:15 Sam 72:14

¹⁶ Ekäni täño kehäromitä täñkentän nimiñirän iwan täño kehäromi yäpmän äpumän.

¹⁷ Näk pengän ñode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkañ Ekäni täño täktäki unitäño manbiñam api yñahäk täñpet.

¹⁸ Bureni, Ekäni uwä kumän-kumän nutta bitnäñpän näk yäpä-siwonjaktä komigän namiñkuk.

¹⁹ Unita kudupi yot yäma dät namiñirä äro Anutu wäpi yäpmän akwa!

²⁰ Ño ñowä Ekäni täño yäma, ämawebe siwonji kuñarani unitägän täga äronen.

²¹ Ekäni, gäk näkño yñapik man nadän namiñpän täñkentän namiñiri säkgämän it täyat. Unita ganiñ oretat!

²² † †† Bek enji täñpani ämatä kawä wawäpän gägäniken mañpä kuñkuño unitä enji täño bek bämopi ude itak.

²³ Imaka uwä Ekäni ini-tägän täñirän kañpän gäripi pähap nadäkamän.

²⁴ Täñpän kadäni ñowä Ekänitä peñ nimiñkuk. Unita oretoret täñpän bänep tägagämän nadäna!

²⁵ ‡ Ekäni, gäk täñkentän nimi. O Ekäni, täñpewi bureni säkgämän ahän nimän!

²⁶ †† Anutu, äma gäkñaken wäpka terak äbayän täyak uwä kañ orañ imi. Täñiri nin udegän kudupi yot gänañ äronpän wäpka api yäpmän akune.

²⁷ Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik täyak. Unita päya päham kehap täñpän alta teñ äyänut täkot.

²⁸ Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkño wäpka yäpmän akutat.

²⁹ Eruk ämawebe ñode nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadäñpän iron täñ nimik täyak u paot-paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

Anutu täño man u tägagämän-inik

119 †† Äma kädet siwonjigän säkgämän kuñat täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ. Äma udewaniwä Ekäni täño man buramiwani äma.

² Äma Ekäni täño kädet siwonji iwet täkañ, äma udewani Ekäni täño oretoret terak it täkañ.

Ekäni täño kädet u iwatta gäripi pähap nadäñpän ehutpäñ iwet täkañ.

³ Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnäñpän Ekäni täño kädet siwonji ugän iwet täkañ.

⁴ Anutu, gäk man kädetka siwonji u kudup niwetpäñ ñode yñkun; Watäni itpäñ näkñaken kädet siwonji ugän kañ iwarut yñ niwetkun.

⁵ Unita Anutu, näk gäkño man kädet siwonji u iwatta gäripi pähap nadäk täyat udegän wari wari kañ iwet täñpa yñ nadätat!

⁶ Bureni, gäkño jukuman kuduptagäntä ket nadäñpän kuñarayän täyat uwä momi täñpän nämo api mäyäk täwet.

† 118:22 Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7†† 118:22 Mat 21:42; Mak 12:10-11 ‡ 118:25 Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 †† 118:26 Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13 †† 119:1 Sam 128:1

⁷ Ekäni, kadäni gäkño man kädet siwonji yñpän-nadäk täñpayän täyatken uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.

Ude täñkañ gäkño wäpka biñam api yäpmän akuk täñpet.

⁸ Näk gäkño irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmañpen.

Anutu täño jukuman buramiwani äma täño manbiñam

⁹ Äma gubañi näk jide täñpän kädet siwonjigän täga kuñaret? Näk gäkño man iwarero uyaku äma siwonji ude iret.

¹⁰ ††† Unita Anutu, näk gäkño kädet u iwatta gäripi pähap nadäñpän ehutpäñ iwet täyat.

Gäkä täñkentän namiñiri kädet siwonjita nämo bitnäñpän ugän api iwaret.

¹¹ Näk gäkken momi täñpetawä yñpän gäkä nanik man ugänpän bänepnaken pek täyat.

¹² Ekäni, kädetka siwonji näwetpäñ näwonjäreñ täñiri ugän iwatpäñ wäpka biñam kañ ganiñ orera.

¹³ Näk kädet kuduptagän yñahäñpän niwetkuno u ämawebe kudup yñahäñpän yäwet täyat.

¹⁴ Ämatä monen tuñumta gäripi pähap nadäk täkañ u irepmitpäñ näk gäkño man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.

¹⁵ Gäkño manka juku piñpän manka kädet siwonji u yñpän-nadäk täk täyat.

¹⁶ ††† Anutu, gäkño kädet siwonji iwatta gäripi nadäñpän gäkño mankata nämo api guñ täwet.

Ekäni täño man kädetta gäripi nadäñkuk

¹⁷ Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täñkentäk säkgämän täñ namiñiri säkgämän itpäñ gäkño mangän kañ iwara.

¹⁸ Bänepna täño dapuri birik ärut täñpi kuñirä ijiwa-kwäpäñ man bureni gäripi nitek gäkño man kudän terak pätkañ u kudup nadäwa tärewut.

¹⁹ Näk kome ño terak kadäni käronji itta biñam yäwani nämo unita gäkñaken man kädet u näka käbop nämo peñ namen. Nämo!

²⁰ Näk gäkño manka biñam u kepma kepma yñpän-nadäk täñpän iwatta bänepnatä kädäp ijik täyak.

²¹ Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täñpäpäñ manka mäde ut imik täkañ u yebeñpän mäde ut yämiñiri paotta biñam täk täkañ.

²² Täñpäkañ näk gäkño man buramiñpän iwet täyat unita äma udewani yabän äwaräkuk täñiri yñjärok ba mäde käda man wari nämo näwetnen.

²³ Bureni Ekäni, äma wäpi biñam ikektä käbeyä täñpän näk wäpna yäpmän äpäktä yñpän-nadäk täk täkañ upäñkañ epän watä ämaka näk gäkño jukuman ehutpäñ yñpän-nadäk api täk täñpet.

²⁴ Imata, gäkño jukuman unita bänepna täñpidäm täñpän kädet näwonjäreñ täyak.

††† 119:10 Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145 ††† 119:16 Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

Anutu täño бага ман еһутпән иваткук

²⁵ Wära! Iwanayetä näk nutpän näwat kirenpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täñkentän namiñpän kehäromi äneñi namisi.

²⁶ Irit kuñat-kuñatna täño mebäri kudup yänjahñpän gäwerira kowata näwetkun.

Unita apiño gäkñaken man kädet u näwetpän näwoñäresi!

²⁷ Täñpän nadäk-nadäkna täñpewi pirärenjirän gäkño jukuman nadäwa tärewäkañ kudän kudupi täñkuno unita kañ juku piwa.

²⁸ Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yän nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneñi namisi.

²⁹ Täñpäkañ bänepnatä täñ-näkñat-pewän kädet wakiwaki täñpetta yänpän бага penkirenpän yewa täñ namisi.

Täñpän bänep täga nadän namiñpän бага manka näwetpän näwoñärek täyi.

³⁰ Imata, näk gäkño kädet bureni iwatta iwoyänpän yänkehärom tañkut. Ude täñkañ man kädetka wari wari pen juku piñpän kuñat täyat.

³¹ O Ekäni, näk juku-manka inñit-inik täñpän yäpmän kuñat täyat unita yabän äwaräkuk täñjiri iwantä mäyäk nämo namineñ!

³² † Eruk, wisik-inik! Bänepna täñpidäm tañ namik täyan unita gäkño бага ман kädetka ugänpän kañ iwat täñpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yänjapiñjuk

³³ Ekäni, бага ман kädetka ket näwoñärenjiri näk kädet u pen iwat yäpmän äronñängän kañ kumba!

³⁴ †† Nadäk-nadäk täñkentän namiñjiri бага manka buramiñpän kañ yäpmän kuñara.

Gupna bänepna bok kañ yäpmän kuñara!

³⁵ Ekäni, бага manka kädetkaken yänñäkñat yäpmän ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

³⁶ ‡ Unita bänepna täñpidäm tañjiri moner wädäk-wädäk täño gärip mäde ut imiñpän gäkño бага ман iwattagän gäripi kañ nadäk täñpa!

³⁷ Dapunna teñ-pipiwayän täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabängärip nämo api täñpet.

Ude täñkañ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

³⁸ Anutu, ämawebe nadän gamik täkañ u täñkentän yämikta yänkehärom tañkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kañ ahän namän.

³⁹ Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadän namiñjiri kañ närepmirän.

⁴⁰ O Ekäni, бага manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita gäkñaken nadäk siwoñi terak iwatpän irit säkgämän u namisi.

Anutu täño ман yengämän pewäpän kuñatkuk

⁴¹ Täñkañ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak näwoñärenpän näwetkuno udegän wakiken nanik täñken täñpän kañ nämagut.

⁴² † Ude täñ namiñjiri äma yänjärok näwet täkañ unitäño ман täga uret. Imata, gäkño manta nadäkinik täyat unita.

⁴³ O Ekäni, mena täñpidäm tañjiri manka bureni u yänjahäk täyiwa.

Imata, kehäromi kubäken nämo yäpmäk täyat, gäkño ман terakgän yäpmäk täyat.

⁴⁴ Unita gäkño jukuman u tärek-täreki nämo buramiñpän api iwat täñpet.

⁴⁵ Bureni, gäkño jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga nämo api topmänpän nepmänjitneñ.

Nämo, batakigän api kuñaret.

⁴⁶ Täñpäkañ kome täño intäjukun äma inamiken gäkño jukuman api yänjahäk täñpet.

Ude täñjira manna u utpän mäyäk täga nämo api namineñ.

⁴⁷ †† U imata, gäkño mankata gäripi pähap nadänpän buramiñjira bänepnatä pidämtak täyak.

⁴⁸ Ekäni, ман kädetkata gäripi nadäk täyat unita nadänjira ärowani täñpäpän yänpän-nadäk täk täyat.

Anutu täño бага манта nadäwän bureni kubä täñjuk

⁴⁹ Ekäni, yänkehäromtak ман bian epän watä ämaka näk näwetkuno u nadänpän täñkentän nam.

Ман näwetkuno unitä bänepna täñ-kehäromtak täyak.

⁵⁰ Bäräpi kadäniken ман unitä bänep kwini pewän ahän namik täkañ ba iritna täñ-mehamtak täyak.

⁵¹ Täñpäkañ butewaki pähap! Äma ärowanitä yänjärok ман bumta näwet täkañ. Upänkañ näk gäkño ман unitagän gwäk pimiñpän manka ugänpän iwat täyat.

⁵² Ekäni, бага manka bianiñnik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen juku pik täyat.

⁵³ Unita äma wakiwakitä gäkño бага ман u pekinik täñjirä yabänpän bänepna täñpäwak täkañ.

⁵⁴ Täñpäkañ uken-uken ittän kuñat täyatken gäkño бага манта gäripi nadänpän unita kap ganiñ ubiñ teñtän kuñat täyat.

⁵⁵ Ekäni, bipani bipani näk gäka juku pik täyat. Täñkañ бага manka u nämo api pewet. Nämoñnik!

⁵⁶ Baga manka wari wari iwat täyat unitä bänepnaken oretoret pewän ahäk täkañ.

Anutu täño бага ман iwatta gäripi nadänjuk

⁵⁷ †† Ekäni, gäk it namitan unita imaka gäripi nikek äneñi kubäta nämo wäyäkñek täyat.

Mebäri unita gäkño ман kädet kudup iwatta nadänpän yänkehärom tañkut.

⁵⁸ Täñpäkañ Ekäni, gäk bian täñkentän namikta yänkehäromtak ман yänkun. Unita gäkño ман u

† 119:32 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13 †† 119:34 Sam 119:73; Snd 2:6; Jem 1:5 ‡ 119:36 Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5

†† 119:42 Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11 ‡† 119:47 Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159 ††† 119:57 Sam 16:5

nadänpän tänjentän namikta bänep nadäk-nadäkna kudup gäkagän ganiḡ kiretat.

⁵⁹ † Näk irit kuḡat-kuḡatna täḡo mebäri kudup nadäwa-tärewäpän apiḡo gäkḡo man buramiḡpän iwatta bänep peyat.

⁶⁰ Unita gäkḡo jukuman iwatta kämi kaḡ yänkaḡ nämo itsämän yäpmän kwet. Nämo, pengän yäput peyat ḡo.

⁶¹ Bureni, äma wakitä näk nutta nadänpän buḡep tänkuḡo upänkaḡ näk bänepna äreyäwäpän gäkḡo jukuman unita nämo guḡ täyat.

⁶² Nämoinik, gäkḡo бага manka siwoḡi unita nadänpän ganiḡ oretta bipani bämop-inik akuk täyat.

⁶³ Ba ämawebe gäk oraḡ gamiḡpän juku-manka iwata täkaḡ ukät not täḡpän kuḡat täkamän.

⁶⁴ Bureni Ekäni, kome ḡo terak ironka tokḡeḡ pätak. Unita man kädetka täḡo mebäri näwetpän näwoḡärenjiri kaḡ nadäwa tärewut!

Ekäni täḡo бага mantä täga täḡkentän nimek

⁶⁵ Ekäni, täḡkentän namikta yänkuno u iwatpän epän ämaka näka säkgämän täḡ namik täyan.

⁶⁶ Näk бага mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga namiḡiri бага man täḡo mebäri kaḡ nadäwa tärewut.

⁶⁷ †† Täḡpäkaḡ bian goret kuḡatkuro unita yäpäs-iwoḡ-takta komi namiḡkun. Ude täḡjiri eruk apiḡo gäkḡo man buramitat.

⁶⁸ O Ekäni, täḡkentän namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täḡo mäheḡi bureni.

Unita gäkḡaken man kädetka täḡo mebäri näwetpän näwoḡäreḡ täyi.

⁶⁹ Äma ärowani näka jop manman yäk täkaḡ upänkaḡ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkḡo juku-manka uterakgän pek täyat.

⁷⁰ Täḡpän äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upänkaḡ nähä juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.

⁷¹ Täḡpäkaḡ nadätat; Komi nadän itkuro u täḡkentän namiḡkuk.

Unitä bänepna yäpmän sukurenḡewän bänep nadäk-nadäkna pewa бага manka terakgän kuyak.

⁷² Unita Ekäni, apiḡo ḡode yäyat; Бага man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-inik täyak, moneḡ tuḡum pähapta gäripi nadäk täkaḡ u irepmit moretak!

Anutu täḡo бага man u siwoḡi-inik

⁷³ Ekäni, gäkḡa ketkatä puḡ gatäḡpän nepmaḡkuno unita nadäk-nadäk namiḡiri juku-manka unita yänḡpän-nadäk täk täyiwa!

⁷⁴ Täḡjira ämawebe gäk oraḡ gamik täkaḡ u näk nabänḡpän ḡode nadäk täkot;

Äma ḡo Ekäni täḡo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadänḡpän oretoret täk täkot.

† 119:59 Mak 14:72; Luk 15:17 †† 119:67 Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

⁷⁵ Ekäni, näk bureni ḡode nadätat; Näk yäpäs-iwoḡ-takta komi namiḡkuno uwä nadän namiḡkinik täḡpän unita namiḡkun.

Tänḡpäkaḡ gäkḡo man kädet uwä siwoḡi-inik.

⁷⁶ Eruk, watä epän ämaka näk täḡkentän namikta bian yänkuno u iwatpän ironka paot-paori nämo u pewi ahän namiḡiri butewaki nadäwätäk terak itat ḡo täḡ-kehäromtaḡ nami.

⁷⁷ Näk gäkḡo бага manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadän namiḡiri äneḡi säkgämän kaḡ ira.

⁷⁸ Täḡpäkaḡ äma inita nadäwä ärowani täḡpanitä jop manman terak manken nepmak täkaḡ.

Ude täk täkaḡ unita mäyäk kaḡ yäput! Upänkaḡ nähä gäkḡo jukuman unita pen juku piḡpän api kuḡaret.

⁷⁹ Täḡjira ämawebe gäk oraḡ gamiḡpän gäkḡo jukuman nadäk täkaḡ unitägän näkken äbäkaḡ bok kaḡ itna.

⁸⁰ Täḡpäkaḡ Ekäni, gäriḡna ḡode pätak; Inamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettäwä yänḡpän gäkḡo jukuman kudup siwoḡigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänkuk

⁸¹ Ekäni, gäkä täḡkentän namikta itsämän yäpmän äbänjira kehäromina paoränkaḡ kehäromina nimek nämo itat.

Upänkaḡ man bian yänkuno u bureni api täḡpen yän nadäkinik täyat.

⁸² Täḡpäkaḡ man yänkuno u bureni jidegän iwatpän bänepna täḡpidäm täwayän? U kakta dapun täḡ yäpmän äbänjira dapunna komi nekaḡ.

⁸³ Näk imaka wawäpän maḡpäkuk täkaḡ ude itat upänkaḡ gäkḡo juku-manka unita nämo guḡtak täyat.

⁸⁴ Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmän äbätat ḡo äneḡi udegän kepma bipani jide api iret?

Ba äma komi namik täkaḡ unita kowata jidegän api täḡ yämen?

⁸⁵ Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täḡpani, gäkḡo бага manta mäde ut imik täkaḡ u näk täḡpäwakta näkä kädetken awaḡ änek täkaḡ.

⁸⁶ U jop nadän komi namik täkaḡ unita täḡkentän nam! Äma udewanitä nuttäko paotnaḡipän itat.

Tänḡpäkaḡ juku-manka kudup u siwoḡi tägagän, ämatä nadänḡpän iyap täḡpän yäpmän kuḡatnaḡigän.

Tänḡpän komi butewaki terak itat upänkaḡ juku-manka unita mäde nämo utat.

⁸⁸ Unita ironka tärek-täreki nämo unita yänḡpän iritna täḡmeham täḡjiri juku-manka, mekatä yänḡiri ahäwani u kudup kaḡ iwara.

Anutu täḡo бага man unita nadäkinik täḡkuk

⁸⁹ ‡ O Ekäni, gäkḡo manka u kunum gänän, kehäromi tärek-täreki nämo pätak.

⁹⁰ Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmän kwek. Kome pähap ḡo inide itta täḡ-kehärom täḡpän penkuno warenaḡi nämo it täyak.

‡ 119:89 Ais 40:8; 1Pi 1:25

⁹¹ Imaka imaka kuduhtagän u gäkno man burami-wanitä itkañ unita gäkno meka jinom terakgän it yäp-män äbän itkañ.

⁹² Tänpäkañ gäkno бага manka unita gäripi nämö nadänkut yäwänaku komi namiñkuno unitä nutpewän paoram.

⁹³ Upänkañ nämö! Gäk juku-manka terak iritna täñ-mehamtañ namiñkuno unita juku-manka unita wari nämö api guñ täwet.

⁹⁴ O Ekäni, näk gäkñata biñam itpäñ gäkno juku-manka kadäni kadäni iwatta ehutpäñ epäni täk täyat unita wakiken nanik nämagut.

⁹⁵ Nadätan? Äma waki käbop itkañ näk nutta täñ-tuñum täkañ. Upänkañ näk nadäwätäk nämö tänpäñ gäkno jukumanta yänpäñ-nadäk pen täk täyat.

⁹⁶ Tänpäkañ ñode yabänpäñ-nadäk täyat; Imaka kome ño terak täga yän yäk täkamän u kudup api paot moreneñ.

Tän gäkno man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämö, inide itta yäwani.

Anutu täño бага mantä äma ño nadäk-nadäk säkgämän imiñkuk

⁹⁷ Wisikna! Gäkno manta gäripi pähap nadäk täyat. Tänpäñ unita kepma bipani yänpäñ-nadäk täk täyat.

⁹⁸ Jukumanka u wari wari yänpäñ-nadäk täk täyat unita nadäk-nadäkna uwä iwanaye täño nadäk-nadäki yärepmitak.

⁹⁹ Ba ugän nämö. Man kädetka unitagän juku piñpäñ kuñat täyat unita nadäk täga iñitat uwä yänpäñ-näwoñärek täñpani ämanaye unitäño nadäk yärepmitpäñ iñitat.

¹⁰⁰ Ba бага manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä nadäk täkañ u näkä yärepmitpäñ nadäk täyat.

¹⁰¹ † Tänpäkañ gäkno juku-manka kubä irepmiret yän nadänpäñ kädet wakiwaki u kudup yabän umuntañpäñ kukñi kädagän yärepmit täyat.

¹⁰² Ekäni, gäkña-tägän meka jinom unita yänpäñ-näwoñärek täk täyan unita nämö guñ tänpäñ irepmit täyat.

¹⁰³ †† Yäke! Gäkno jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä täk täkañ, imaka gakñi nitek nakta gäripi nadäk täyat unitäño gäripi irepmitak.

¹⁰⁴ Burenitä bureni-inik, gäkno mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän näwoñärek täyak unita waki kädet kudupta taräki nadäk täyat.

Ekäni täño jukumantä penyänek ude täyak

¹⁰⁵ † Ekäni, gäkno meka jinom u kädet kuñat-kuñatna täño topän ude täñ namitak. Täñkañ kädetnaken penyänneñ namitak.

¹⁰⁶ Unita man kädetka siwoñi u iwatta iñamkaken yänkehäromtak man yänkuro udegän api tänpet.

¹⁰⁷ Upänkañ Ekäni, bäräpi täñitä näk nepmänjitañ unita gäkña yänkuno ude iritna äneni täñ-kehäromtañ namisi.

¹⁰⁸ Tänpäkañ gupe käbäñi nitek ude, ganiñoret man pewa-äreñ täkañ unita gäripi nadän namisi.

Ude nadän namiñkañ gäkñaken manka u säkgämän näwetpäñ näwoñärek täk täyi.

¹⁰⁹ Näk kadäni kadäni kumän-kumän dubiniken it täyat upänkañ gäkno juku-manka unita nämö guñtak täyat.

¹¹⁰ Äma wakitä näk nepmänjitta buñep täk täkañ upänkañ näk gäkno man kädetka u penpäñ näkñaken gärip terak nämö iwät täyat.

¹¹¹ Nämoinik, gäkno juku-mankatä bänep oretoret pewän ahän namik täkañ. Unita iyap tänpäñ tärek-täreki nämö api iwät tänpet.

¹¹² † Tänpäñ gäkno man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwät yäpmän kuñtäñgän kañ kumba!

Ekäni täño man käderitä watä it nimik täyak

¹¹³ Ekäni, äma gäk gäwaräntäktä bänep yarä pek täkañ unita gañani pähap nadänkañ gäkno juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.

¹¹⁴ † U imata, gäk näkno kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayän täñjäkä käbop iretta.

Tänpäkañ man bian yänkuno u bureni iwätpäñ api täñpen yän nadäkinik täyat.

¹¹⁵ Ai! Waki täñpani in nabä kätänpeñ kut! Näk Anutuna täño jukuman iwarayän nadätat!

¹¹⁶ Eruk Anutu, näkno iritna täñ-kehäromtakta man kehäromi yänkuno u juku piñpäñ udegän kañ tä.

Ude täñjiri uyaku näkno nadäkinikna kehäromigän itkañ бага manka pen täga api iwarän täwet.

¹¹⁷ Unita mehamtän namiñjiri bäräpi gänañ nämö api paoret. Ude täñjiri juku-manka wari wari api nadän gamet.

¹¹⁸ O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkno jukuman iwatta bitnäñ täkañ unita mäde ut yämik täyan.

Ude täñjiri täñyäkñarani täktäki kädet u jopi ude api täñpek.

¹¹⁹ Tänpäñ, gäk ämawebe udegän kudup jirañ ude bumik ureñ täñpi kuk täkañ. Tänpäkañ nähä gäkno manta gäripi pähap nadäk täyat.

¹²⁰ O Ekäni, gäkno täktäka inipärik unita nadäwa umuri tänpäpäñ kujat kwaik täk täyat. Ba gäkno man kädetka unita nadäwa umuri täk täkañ.

Anutu täño jukuman iwarani

¹²¹ O Ekäni, näk kädet täga siwoñi iwät täyat unita nabän äwaräkuk täñjiri iwantä näk nämö tänpä wanen!

¹²² Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täñkentän gamet yän näwet. Täñkentän namiñjiri äma inita nadäwä ärowani täñpanitä bäräpi naminentawä.

¹²³ Wära! Gäk bian täñkentän namikta siwoñi näwetkuno ude täñkentän nami yänpäñ dapun täñ yäpmän äbänjira dapunna komi nekañ.

† 119:101 Snd 1:15 †† 119:103 Sam 19:10; Snd 8:11 †
119:105 Snd 6:23

†† 119:112 Sam 119:33, 119:36 †† 119:114 Sam 32:7, 91:1

¹²⁴ Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämo unita nadän namisi! Täñkañ gäkñaken juku-manka u näwetpän näwoñärek täyi.

¹²⁵ Näk epän watä ämaka itat unita gäkño meka jinom u nadäwa-tärektä nadäk-nadäk namisi.

¹²⁶ Ekäni, ämawebe gäkño бага man irepmi täkañ u yabätan? Eruk, gäk bäränjen akuñpän kowata yäwoñäre!

¹²⁷ Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkañ unita taräki-inik nadäk täyat.

U imata, gäkño juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneñ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkañ u irepmi täkañ nadäk täyat.

Ba gäkño бага manka u kudup iwat täyat.

Anutu täño kädet iwatta gäripi nadänjuk

¹²⁹ Ekäni, gäkño man uwä säkgämän unita buramiñpän kuñat täyat.

¹³⁰ † Äma kubätä gäkño man bänepiken penpän kuñarayän täko uwä bänepiken penyänjek api irek.

Ba guñ äma kubätä gäkño man yänpän-nadäk tänpayän täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuñarek.

¹³¹ Tänpäkañ Ekäni, näk gäkño бага manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak täkamän.

¹³² Unita Ekäni, ämawebe nadän gamikinik tänpänita nadän yämik täyan udegän, näk nabänpän butewaki nadän namisi.

¹³³ Täñkañ gäkño mankatä kädet näwoñärenjirän momitä näka intäjukun nämo täñ namek.

¹³⁴ Tänpäkañ Ekäni, täñkentän namiñiri ämatä näka tänpäwak tänenjawä. Ude täñ namiñiri manka kañ buramik täñpa.

¹³⁵ †† Gäk dubinaken itkañ säkgämän täñ namiñpän gäkñaken kädet siwoñika kudup kañ näwetpän näwoñäre.

¹³⁶ Tänpäkañ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkño man nämo iwat täkañ unita konämna pito ume dapuriken äpäk täyak ude mak täyak.

Anutu täño jukuman u siwoñi-inik

¹³⁷ O Ekäni, kudän siwoñi säkgämän täño mähemu u gäk. Tänpäkañ gäkño meka jinom kudup u udewanigän, siwoñi säkgämän.

¹³⁸ Bureni, jukuman bian pewi ahänkuño u kudup siwoñi tägagän, ämatä nadänpän iyap tänpän yäpmän kuñatnenntagän.

¹³⁹ Upänkañ iwanayetä бага manka u mäde ut imik täkañ unita bänepna kädap ude ijik täyak.

¹⁴⁰ Ekäni, yänkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk täyak.

Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.

¹⁴¹ Tänpän ämatä näka nadäwä äpani, jirañ ude täk täkañ upänkañ meka jinomta nämo ganatak täyat.

† 119:130 Sam 19:7; Snd 1:4 †† 119:135 Sam 4:6, 119:12, 119:26

¹⁴² U imata, kudän siwoñi säkgämän säkgämän täk täyan u pen udegän api täñ yäpmän äroweno unita.

Tänpäkañ бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani.

¹⁴³ Bureni, komi epän gänañ itat, upänkañ juku-manka unitä bänepna tänpidäm täñjirän oretoret nadäk täyat.

¹⁴⁴ Tänpäkañ бага manka uwä siwoñi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni, nadäk-nadäk namiñiri säkgämän kañ it yäpmän ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yänjapiñkuk

¹⁴⁵ Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken penpän gera yäyat. Unita Ekäni, nadän namiñiri juku-manka kudup kañ buramiwa!

¹⁴⁶ Gäkken gera yänjira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri бага manka kudup u kañ iwara.

¹⁴⁷ Tänpän gäkño manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita kome ket nämo yänjirän akuñpän täñkentän namikta gäkken gera yäk täyat.

¹⁴⁸ Täñkañ gäkño manka yänpän-nadäk tänpayän nadänpän bipani käron päke u kodakgän it täyat.

¹⁴⁹ Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadän namisi. Tänpän butewakika kwawak näwoñärenpän iritna täñ-kehäromtañ namisi.

¹⁵⁰ Nadätan? Äma komi epän namik täkañ u dubinaken itkañ. Äma uwä gäkño jukuman iwatta bitnäkinik täk täkañ.

¹⁵¹ Tänpäkañ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Tänpän gäkño бага manka u kehäromigän pen itta yänkehärom täwani.

¹⁵² Bian gäkño juku-mankata yänpän-nadäk ñode täñkut; U tärek-täreki nämo itta pewi ahänkuñ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänjuk

¹⁵³ Ekäni, näk gäkño juku-mankata nadän äwaräkuk nämo täk täyat unita komi bäräpi gänañ itat ño nabänpän-nadänkañ täñkentän namisi.

¹⁵⁴ Bian yänkehärom täñkuno ude iwanaye injamiken näk gärañ itpäñ täñkentän namiñiri iwan nabäkätänpen kut.

¹⁵⁵ Äma waki tänpäni u gäkño juku-manka nämo buramik täkañ unita gäkñata biñam täga nämo api yämaguren.

¹⁵⁶ Upänkañ Ekäni, nähä täñkentän nam! Butewakika u ärowani pätak unita yänkuno udegän wakiken nanik nämagut.

¹⁵⁷ Iwan mäyap näk tänpäwakta it gwäñiñ namikañ upänkañ gäkño man kädetka bureni u nämoinik irepmi täyat.

¹⁵⁸ Täñ Isrel ämawebe ätu gäkño manta nadän parit täk täkañ unita kokwawak nadän yämik täyat.

¹⁵⁹ Tänpäkañ Ekäni, gäkño meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabänpän-nadäsi.

U nabänpän-nadänkañ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täñ-kehäromtañ namisi.

¹⁶⁰ † Ekäni, бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani. Manka siwoŋi u kudup tärek-täreki nämo.

Anutu täŋo бага man iwatta gäripi-inik nadänjuk

¹⁶¹ O Ekäni, äma wäpi ärowani nitek ätu jop nadän näk täŋpäwak täkaŋ upänkaŋ näk juku-manka unita nadäwa umuri täŋpäpän oraŋ imik täyat.

¹⁶² Täŋpäŋ kudän tägatäga täkta yänkehärom taŋkuno unita nadänkaŋ oretoret pähap nadäk täyat.

Äma kubätä moner taŋi mämäram yäpmänkaŋ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.

¹⁶³ Täŋpäkaŋ jop-manmanta taräki-inik nadänkaŋ gäkŋo man kädetkata gäripi-inik nadätat.

¹⁶⁴ Unita kepma kubä gänar kadäni 7 ude бага manka siwoŋi unita yänpäŋ ganiŋoret täyat.

¹⁶⁵ †† Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadänpäŋ iwat täkaŋ unitawä watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka kubä täŋpewän bänep nadäk-nadäki täga nämo putärewek.

¹⁶⁶ Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämänŋtat. Itsämänkaŋ gäkŋo бага manka u iwaräntäk täyat.

¹⁶⁷ Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadänpäŋ iwat-inik täk täyat.

¹⁶⁸ Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabänpäŋ-nadäwi-tärek täkaŋ unita meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täŋkentän imikta yänpäŋjuk

¹⁶⁹ Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadän namisi. Nadän namiŋpäŋ bian yänkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpäŋ näwoŋärek täyi.

¹⁷⁰ Yänpäŋ manna ŋo iŋamkaken äreŋirän yänkehäromtak manka u iwatpäŋ wakiken nanik nämagusi.

¹⁷¹ Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyan unita yänpäŋ.

¹⁷² † Mena täŋpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadänpäŋ kap ganiŋ ubiŋpäŋ teŋtän kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.

¹⁷³ Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yänkehärom taŋkuro unita täŋkentän namikta pidämtak täyi.

¹⁷⁴ O Ekäni, gäkä täŋkentän namikta dapun karon täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo manta bänep täga pähap nadäk täyat.

¹⁷⁵ Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa.

Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.

¹⁷⁶ †† Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka wäyäkŋerpäŋ nabän ahäsi.

† 119:160 Sam 119:89, 119:142, 119:152 †† 119:165 Ais 32:17
‡ 119:172 Sam 51:14, 119:138 †† 119:176 Ais 53:6; Jer 50:6;
Mat 18:12; Luk 15:4

Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

Äma kubä Anutuken täŋkentäktä yänpäŋjuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

120 †† Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yänpäŋira nadän namiŋkun.

² Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani äma bämopiken nanik nämagusi!

³ Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täŋ tamek? Ba komi epän jidewani upän api tamek?

⁴ Komi epän ŋodewanipän api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api tapmaŋpek. Ba kädäp mebetpäŋ intä terak api piŋ täbarek.

⁵ Wära! Äma waki täŋpani, inta gaŋani pähap nadätat! In bämopjinken itkaŋ gaŋani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkaŋ nadäwero ude.

⁶ Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkaŋ u bämopiken kadäni karoni it yäpmän äbut. Unita kaŋ pewa yän nadätat.

⁷ Imata, bänep kwini itta man yänira unitawä ämik mangän yäk täkaŋ.

Ekäni u watä ämanin tägagämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

121 †† Näk pom taŋi taŋi udu terak dapun karon täŋ itat upänkaŋ täŋkentäkna dekaken naniktä äbänkaŋ täŋkentän namayän?

² †† Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täŋpeŋkuko unitägän api täŋkentän namek.

³ § Nadätan? Ekäni unitä gabän äwaräkuk täŋirän nämo maŋgurek. Nämo, watä ämaka u dämpmon nämo pat täyak.

⁴ Bureni-inik, Isrel täŋo watä äma unitä kodakigän itpäŋ watä säkgämän it gamik täyak.

⁵ †† U dubikaken itkaŋ watä it gamiŋpäŋ äyuŋka ude it gamik täyak.

Ude it gamiŋirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämo täŋpän waner.

⁷ †† Täŋpäkaŋ Ekäni u gabän gawatkaŋ imaka umuri pähapken wädän tädotpäŋ gepmaŋpän säkgämän api iren.

⁸ † Täŋpäŋ täha peŋpeŋ deken kwenopän äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it gamiŋirän umun terak nämo api iren.

Täŋpäkaŋ apiŋogän nämo gabän gawarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik täŋpek.

†† 120:1 Sam 118:5; Jna 2:2 ††† 121:1 Sam 87:1, 123:1 †††
121:2 Sam 115:15, 124:8 § 121:3 Sam 41:2, 66:9, 127:1 ††
121:5-6 Ais 49:10; Rev 7:16 ††† 121:7 Sam 91:10-12 §† 121:8
Sam 113:2, 115:18

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

122 † Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäŋ näwerirä bumta oretkut!

² Eruk, ahäkamäŋ, Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkamäŋ ŋo.

³ Täŋpäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak täŋkuŋo unita kehäromigän, kaŋoret ikek itak.

⁴ Uken Isrel ämawebe kuduŋtagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta ärok täkaŋ.

⁵ Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk täkaŋ.

⁶ Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäŋpäŋ Ekäniken ŋode yäŋapitat; Ekäni, täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ irut!

⁷ Ude yäŋapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän kaŋ irut.

⁸ Täŋpäkaŋ mähemnayeta yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Jerusalem ämawebe säkgämän, kwini terak it täkot!

⁹ Ba Ekäni Anutunin täŋo kudupi yotta yäŋpäŋ ŋode yäyat; Tägagän it täyon.

Anututagän dapun ijik täkäna!

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

123 †† Ekäni, iŋiŋpewa kunum gäkä itkaŋ kaŋiwat epän täk täyanken ärotak.

² † Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitä epän mähe mi terak it täkaŋ, ba watä epän webetä intäjukun webeni täŋo kehäromi terak it täkaŋ, nin udegän gäkagän dapun käron pen api täŋ yäpmäŋ kune.

Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäkäna, eruk butewaki api nadäŋ nimen.

³ Unita Ekäni, butewaki bäräŋeŋ nadäŋ nimisi. Imata, äma wakitä waki täŋ nimik täkaŋ unita gaŋani nadäkamäŋ.

⁴ Ba tuŋum ämatä yäŋärok bumta niwet yäpmäŋ äbäŋirä äneŋi udegän nadäkta nämo nikaŋ.

Ba äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpanitä komi epän nimiŋpäŋ sära niwet yäpmäŋ äbäŋirä gaŋani nadäkamäŋ.

Unita Ekäni, butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimisi.

Anutu uwä ämawebeniye täŋo täŋkentäk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

† 122:1 Ais 2:3; Sek 8:21 †† 123:1 Sam 121:1 ‡ 123:2 Sam 25:15; Mal 1:6

124 Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä jide tänam? Isrel ämawebe, in yäŋyabäk ŋonikta kowata yäwut!

² Bian ämatä kokwawak nadäŋ nimiŋpäŋ ninkät ämik täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä iwantä kudup nidäpäm.

⁴ Umetä tokätpäŋ nidäpmäŋpäŋ yejämäk täkaŋ ude tänaŋipäŋ nämo täŋkuk!

⁶ Unita nin Ekänita bänep täga nadäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Täŋpäkaŋ iwan yabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo nidäpuŋ.

⁷ Ämatä buŋep täŋpäkaŋ barak yepmäŋiräkaŋ ehutpäŋ buŋep däre mutpeŋ kuk täkaŋ nin udegän täŋkumäŋ. Buŋep uwä däkŋeŋkuk.

Täŋpäkaŋ ninä apiŋo buŋep terak nämo itkamäŋ.

⁸ Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋo uniktä ini-tägän täŋkentäŋ nimik täyak!

Anututä ämawebeniye äyuy täŋ yämik täyak

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

125 Ämawebe Ekäni terakgän yeŋgämä pek täkaŋ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaŋ.

Bäräpi mebäri mebäri ahäŋirä kwaiŋpäŋ täga nämo tokät maneŋ.

² †† Täŋpäkaŋ pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjiŋkaŋ ude, Ekänitä ämawebeniye taerek-täreki nämo ude yewa täŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak.

³ Näk ŋode nadätat; Waki täŋpanitä siwoŋi ämawebe täŋo komeken watä wari nämo api itneŋ. Ude tänaŋäŋ täŋo uwä kämiwä siwoŋi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpäŋ waki täneŋ.

⁴ Unita Ekäni, äma täga, gäkŋo man buramik täk täkaŋ unita säkgämän täŋ yämisi.

⁵ Täŋpäkaŋ waki täŋpanita kowata komi yämiŋpäŋä äma ätu gäkŋo äbot täŋpanipäŋ gabä-kätäŋpäŋ mäde ut gamik täkaŋ u imaka, kowata komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kaŋ irut!

Isrel ämawebetä Anututä täŋkentäŋ yämikta gera yäŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

126 †† Ekänitä komi epänken nanikpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ Jerusalem yotpärareken äneŋi äbäŋirän ayäbu täkamäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.

² Äneŋi abäŋkaŋ gäripi nadäŋpäŋ mägayäk oretoret kap teŋkumäŋ. Täŋitna ämawebe Anututa nämo nadäŋ imanitä nibäŋpäŋ yäŋkuŋ;

Ekäninitä Isrel ämawebeta täŋkentäk taŋi täŋ yämi-tak yäŋ yäŋkuŋ.

³ Bureni, Ekäni uwä täŋkentäk pähap täŋ nimiŋkuko unita bänep täga nadäŋ imiŋkumäŋ.

†† 125:2 Sam 121:8; Sek 2:5 †† 126:1 Apos 12:9

⁴ Unita Ekäni, gäkä bian ude täñ nimiñkuno udegän komeninken äneñi kañ yäñnikñat yäpmäñ ku!

Ude täñpayäñ täyan uwä ñode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik täñpanipäñ yäñpewi iwän tañjirän kubat kawuk täwani u ume äneñi äpäk täkañ ude bumik.

^{5†} Unita nadäkamäñ; Äma kubätä apiño konäm butewaki terak ketem yeri piweko upäñkañ oretoret terak ketem bureni ahäñjirän pugerek.

⁶ Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yäñat täñpeko upäñkañ bureni ahäñjirän kap teñpäñ oretoret terak ketem uwä enjiken yäpmäñ äbek.

Imaka u ba u täñayäñ yäñpäñä Anutu täño kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

127 †† Äma kubätä eñi kubä täñpayäñ nadäñpäñä Ekänita nämo nadäñpäñ täñpayäñ täko uwä täñpäñ Anutu iñamiken jopi api täñpek.

Ba udegän, ämatä Ekäni täño nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo itnayäñ täño uwä äma unitäño watä epän u jopigän api täñpek.

² Ba udegän, gäk kome ket nämo yäñjirän akumañ päñku epän täñ dämiñ yäpmäñ kuñjiri kome bipek.

Ude täñpayäñ täno upäñkañ Ekäni nämo nadäñ imiñkañ jop täñpayäñ täno uwä epän u Anutu iñamiken jopi api täñpek.

Unita nadäkañ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäñ yäwatpäñ imaka imaka täñkentäñ yämiñjirän bipani säkgämän pat täkañ.

³ Täñpäkañ nanak bäyak täkañ uwä Ekäni täño iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täño kon pähap.

⁴ E, äma gubañi itkañ nanakiye mäyap bäyak täkañ uwä äma unitäño kehäromi. Ironironi uwä tägañpäñ watä säkgämän api it imineñ.

⁵ Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkañ. Täñpäkañ iwaniyetä man epänken yepmañjirä kehärom tañpäñ täga yärepmitneñ.

Irit kuñat-kuñat säkgämän unitäño mebari

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

128 Ämawebe Ekäni täño man buramiñpäñ nadäkinik täñpeñ kuñat täkañ äma udewani uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ.

² Gäk äma udewani epän täñjiri bureni ahäñ gaminayäñ täkañ uwä iritka säkgämän api meham täwek.

³ Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkañ ude webekatä nanak mäyap api bäyañ gamek. Ba nanakayetä gewet gukñitä it gwäjik täkañ ude api täneñ.

† 126:5 Jer 31:9 †† 127:1 Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

⁴ Bureni-inik, äma Ekäni täño mani buraminayäñ täño uwä irit kuñat-kuñariken imaka tägatäga udewani api ahäñ yämineñ.

⁵ Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täñ tamiton. Ude täñjirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kañ it yäpmäñ ärowän.

⁶ Ba in kadäni käroni säkgämän itkañ orajiye ahäñjirä kañ yabäwut.

Unita Isrel ämawebe inä bäneñ kwini terakgän kañ it yäpmäñ ärowut.

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täñpäwakta yäñapiñkuñ

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

129 Isrel, gäk äbot yäput peñpäñ ahäñkunken iwankayetä komi gamiñ yäpmäñ äbuño unitäño manbiñam ñode yäñahä;

² Äbot täpuri ude it yäpmäñ äbäñjira iwanayetä komi epän jop nadäñ namiñkuñ. Upäñkañ nämo närepmitkuñ!

³ U pärip-päriptä mädenaken nutpäñ nepmañpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuñ.

⁴ Ude täñ namiñkuño upäñkañ Ekäni siwonji täktäk kädet mähemini unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.

⁵ Unita Saion kometa kokwawak nadäk täkañ uwä Ekänitä kañ däpmäñ yäwat kirewän!

⁶ U muyeñ kome kawukiken ahäñkañ kawuk tañpäñ paot täkañ ude kañ äworewut.

⁷ U epäni nämo, jirañ ude. Unita ini kubäkubä jop kañ parawut.

⁸ Täñjirä ämatä yärepmit kuñ äbäk täñkañ yabäñpäñ kubätä ñode nämo api yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täñ tamiton yäñ nämo api yäwetneñ. Nämo inik!

Äma kubätä Anutu butewaki nadäñ nami yäñpäñ yäñapik man ño yäñkuk

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

130 † Ekäni, näk bäräpi pähap nadäñpäñ täñkentäktä gäkken gera yäyat.

² O Ekäni, gera yäñjira nadäñ namiñpäñ täñkentäñ namisi.

^{3†} Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täñpi yäwänä netä itek? Nin kudup paotnam.

^{4†} Upäñkañ, gäk mominin peñ nimik täyan unita gäkña gämotka-kengän kañ it täna.

^{5††} Näk Ekänitä täñkentäñ namän yäñpäñ kwikinik it täyat. Näk unitäño mantagän nadäkinik täyat.

Unitägän bänepnä täñkentäñ namik täyak.

‡ 130:1 Kra 3:55; Jna 2:2 †† 130:3 Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 †† 130:4 Jer 33:8-9 ††† 130:5 Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18

⁶ † Äma epän kubä tänpa yänpänj kome bäränej yänewi tänpayän nadäk täkañ ude, näk Anutu bäränej abä täñkentänj namän yänpänj itsämänj itat.

⁷ Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutukengän kañ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.

⁸ †† Tänpäkañ mominin terak kumäk-kumäkta biñam tänañpäñ Anututä ämawebeniye nintäño mominin kudup peñ moreñpäñ api nimagurek.

Ekäni terakgän yengämina pewäpäñ it täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

131 O Ekäni, näk gup yäpmänj ärokärok nämo täk täyat. Ba näkñata nadänjira ärowani nämo täk täyak.

Nadäk-nadäkna ärowani nitek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenañi unita nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.

² Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miñiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkañ ude, bänepnaken ude nadätat.

³ Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yengämä pewäpäñ it täkot!

Saion pom täño yäñpik man kap

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

132 Ekäni, Devittä gäka yänpänj komi epän gänañ itkuko unita nämo guñ täwen.

² Täñkañ Isrel täño Anutu kehäromi gäka täñ gamikta yänkehäromtak man yänkuko u imaka, juku piwen.

³ Devit uwä yänkehärom tañpäñ ñode yänkuk; Näk enjiken ba dämpmon patpatken bäränej nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täño Anutu kehäromi unitä itta kome täñ-kerutpäñ peñkañ uyaku enjiken päñku orek itpäñ dämpmon täga api päret.

⁶ † †† Eruk, Betlehem yotpärareken itkañ topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u itak yän manbiñam nadänkumänj. Nadänkañ päñku Ja komeken bureni kañ-ahänkumänj.

⁷ Kañ-ahänpäñä yänkumänj; Ekäni täño enjiken kuñpäñ ini irani gämoriken gwäjiñ-äpmonj imina!

⁸ Eruk Ekäni, kudupi yotka ñoken tärek-täreki nämo itta äbi! Tänpänj topmäk-topmäk täño gäpe, kehäromika täño wärani, ukät bok kañ äbi!

⁹ Äbänjiri bämop ämakayetä kudän siwoñigän kañ täk täñput. Ude täñjirä ämawebekayetä oretoret gera kañ yäk täñput.

¹⁰ Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täñ imikta yänkehäromtak man yänkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.

† 130:6 Sam 63:6, 119:147†† 130:8 Mat 1:21; Tai 2:14 ††
132:6 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 †† 132:6 2Sto 6:41-42

¹¹ †† Yän-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täñ gamet yän yänkun. Gäk ñode iwetkun; Gäkño yeriken nanik kubä gäkä kumänjiri mädekaken intäjukun äma itkañ kañiwat epän täkta api iwoyäwet.

¹² Tänpäkañ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägän inkät täñkuro u mäde nämo ut imiñpäñ бага man yämayän täyat u buramiñpäñ yäpmänj kuñatnayän täño uwä, unitäño yeritä yeri intäjukun äma itta ude api ahän yäpmänj kuk täneñ.

¹³ Nadäkañ? Ekäni tä Saion yotpärare inita biñam iwoyänpäñ ñode yänkuk;

¹⁴ Yotpärare ñowä näkä tärek-täreki nämo itkañ kañiwat epän täkta gäripi nadätat.

¹⁵ Saion yotpärare ñoken itkañ unitäño ämawebeniye täñ-bumbum terak api yepmänj towiwet. Tänpänj äma jäwäri bämopiken it täkañ u imaka, ketem yepmänj towinjira nañpä tokñewäpäñ oretoret api täk täneñ.

¹⁶ Ude täñkañ bämop ämaniye täño epäni täñ-mehamtañ yämiñjira ämawebeniye tä kañpäñ nadänkañ kap teñpäñ oretoret gera mämä api täneñ.
¹⁷ ††† Tänpäkañ kome ñoken Devit täño orani kubä intäjukun äma ärowani-inik ude api pewa ahäwek. Äma uwä näkña iwoyäwani. Kañiwat epän tänpayänj täyak u täñpewa tärek-täreki nämo pen inide api täñ yäpmänj ärowek.

¹⁸ Täñkañ iwaniye täñpewa mäyak tañi nadänjirä up-änkañ kañiwat epän tänpayänj täyak uwä wawaki nämo, säkgämän api it yäpmänj ärowek.

Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

133 †† Anutu täño ämawebeniye bänep kubägän terak it täkañ uwä imaka säkgämän, gäripi nitek kubä.

² Bänep kubägän irit kädet u orip gakñi säkgämän Anutu täño bämop äma Aron täño gwäkiken piñ ibarirä iñami dapunken yäwat imiñ äpämañ kotäkiken äpuño udewani.

³ Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkañ u Saion pom terak mäneño ude.

U imata, Saion pom uken Ekäni tä irit paot-paori nämo täño ironi nimikta yänkehärom tañkuko unita.

Anutu wäpi biñam iniñoret täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

134 Ekäni täño epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbänpäñ Ekäni u iniñ orerut!

Bureni, bipani Ekäni täño kudupi yotken epän täk täkañ in udegän kañ täk täñput.

² Kudupi yot gänañ ketjin kewatpäñ yäñpik man yänpänj Ekäni iniñ orerut!

†† 132:11 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30
††† 132:17 1Kin 11:36 ††† 133:1 Stt 13:8

³ Ude tänjirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä Saion pom terak itkañ iron täñ tamiton!

Anutu iniñoret kap tewani

135 Ekäni wäpi iniñorerut!
Ekäni täño epän ämaniye, in wäpi biñam yäp-män akuwut!

² Täñpäkañ ämawebe Ekäni täño kudupi yot unita watä it täkañ, in wäpi biñam yänpäñ iniñorerut.

Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoñarek täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniñorerut!

⁴ Bureni-inik! Ekänitä Jekop täño äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biñam iwoyänpäñ nipmañkuk.

⁵ Unita näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniñ oret täkañ ba unita umuntak täkañ u kudup yärepmit moretak.

⁶ Ekänitä ini imaka kubä kunum gänañ ba kome terak, gwägu gänañ ba gwägu mebäriken ban umu täñpayän nadänpäñä u bureni täk täyak.

⁷ Ba nadänjirän gubam gwägätpän yäpä kwiniñirän mänit pähap u gänañ naniktä äbäk täyak.

⁸ † Täñpäkañ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmän moreñkuk.

⁹ †† Täñpäñ Isip kome unitäño intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahänkuñ.

¹⁰ Eruk ude täñkañ ämawebe komeni komeni täño intäjukun äma u kumän-kumän däpmänpäñ ämawebeniye täño kehäromini yäpmän äpuk.

¹¹ † Amu kome täño intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täño intäjukun äma wäpi Oki u imaka kumän-kumän däpuk.

Täñpäñ udegän Kenan kome täño intäjukun ämaniye kudup däpmän moreñkuk.

¹² Täñkañ intäjukun äma unitäño kome yäpmän daniñpäñ Isrel ämawebeniye yäniñ kireñkuk.

¹³ Unita Ekäni, wäpka biñamä pen api it yäpmän ärowek. Äronjirän ämawebe mäden ahän yäpmän kunayän täkañ u gäkagän pen api nadäneñ.

¹⁴ Ude tänjirä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadän yämiñpäñ watä säkgämän api it yämen.

¹⁵ †† Täñpäkañ in ket nadäwut; Anutu kome kukñi kända naniktä yäniñ oret täkañ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goräpäñ täñpani.

¹⁶ Uwä meni nitek upänkañ man täga nämo yäneñ. Ba dapuri nitek upänkañ imaka imaka täga nämo yabäneñ.

¹⁷ Ba jukuni nitek upänkañ man täga nämo nadäneñ. Ba tämanitä mänit täga nämo yäpneñ.

¹⁸ Täñpäkañ äma yäwik ude wani yäniñ oret täkañ uwä ini yäwik udegän kañ äworewut!

¹⁹ Eruk, Isrel täño oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täño bämop äma in imaka, wäpi iniñorerut.

† 135:8 Kis 12:29 †† 135:9 Kis 7:14-10:29 † 135:11 Nam 21:21-35; Jos 12:7-24 †† 135:15 Sam 115:4-8; Rev 9:20

²⁰ Ba kudupi yot täño epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmän akuwut! Täñpäkañ ämawebe Anutu bureni iniñoret täkañ, in kuduhtagän Ekäni wäpi biñam yäpmän akuwut!

²¹ Täñjirä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak äronpäñ iniñorerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneñi yäwa, Ekäni wäpi iniñorerut!

Anututa bänep täga kap tewani

136 † Ekäni u täñkentäk säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga pähap nadän imina!

Imata, unitäño ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat yäpmän ärowek.

² Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadän imina!

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

³ Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniñoretä!

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁴ U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkañ.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁵ †† U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahänkuñ.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁶ †† Täñkañ komewä ume tañi pähap u bämopiken täñpäñ penkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁷ † Ude täñkañ edap dapuri kenta komepak täñpäñ yepmañkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁸ Edap dapuriwä kepmata watäni itta teñkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

⁹ Täñ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmañkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁰ † Ekäni unitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani u däpmän moreñkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹¹ †† Täñkañ Isrel äbot Isip nanik yän-yäkñat yäpmän äpämañ kuñkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹² Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täñkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹³ †† Täñkañ Gwägu Gämäni bämopgän däpmän täkñeñkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁴ Ude täñkañ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmän kuñpäñ säkgämän yepmañkuk.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁵ Täñpäkañ Isip nanik täño intäjukun äma ba komi ämaniye u täñpewän ume gänañ äpmon moreñkuñ.

Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

†† 136:1 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11 ††† 136:5 Stt 1:1 ††† 136:6 Stt 1:2 § 136:7 Stt 1:16 †† 136:10 Kis 12:29 ††† 136:11 Kis 12:51 §† 136:13 Kis 14:21-29

¹⁶ † Tånkaŋ ämawebeniye kome kawukiken yän-
yäkŋat yäpman̄ kuŋkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁷ U kome ätu täŋo intäjukun äma kehäromi kehäro-
mi dämpmāŋ moreŋkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁸ Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biŋam ikek dāp-
mäkgān tånkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

¹⁹ †† Amo nanik täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u
kumāŋ-kumāŋ utkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²⁰ ‡ Ba Basan nanik täŋo intäjukun äma wäpi Oki u
kumāŋ-kumāŋ utkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²¹ Ude tånkaŋ komeŋi kujat u ämawebeniye täniŋ
kireŋkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²² Kome u Isrel ämawebe, epān ämaniye unita
yāmiŋkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²³ Tāŋpākaŋ iwantä ämikken nirepmirirä nibāŋ
āwarākuk nämo tånkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²⁴ Nämo, u iwan keru terak nanik nimagutkuk.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²⁵ Ekāni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem
yepmāŋ towik täyak.

Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

²⁶ Unita Kunum täŋo Anutu unita bānep täga man
iwet tākāna!

Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo
patkukonitā pätak, api pat yäpman̄ ärowek.

**Isrel naniktä äma täŋo komeken itkaŋ butewaki kap
teŋkuŋ**

137 †† Babilon ume pomiken maŋitkaŋ komeŋin ku-
jat Saionta juku piŋpāŋ konām bumta kot
tāŋkumāŋonik.

² Päya ume pomiken itkuŋo u terak wagāmnin
wabiŋkaŋ äneŋi nämo utkumāŋ.

³ Iwan nipmāŋitpāŋ komeŋiken yāŋnikŋat yäpman̄
kuŋkuŋo unitä kap gāripi nikek teŋirä oretoret nadāna
yāŋ niwet tånkuŋ. Saion kome täŋo kap kubä teŋ
nimut yāŋ niwet tånkuŋ.

⁴ Upāŋkaŋ jide? Ban kome kubāken itkaŋ Ekāni täŋo
kap kubä täga tene? Nāmoinik!

⁵ O komeŋin Jerusalem, gāka juku pikamāŋ. Gāka guŋ
tänero uwä ketnin gapun tawāpāŋ wagām wari nämo
api utne!

⁶ Ba gāka nadāŋitna gāripi pähap nämo tånpeko uwä
kotāknin wawākaŋ kap wari nämo yāŋpāŋ tene!

⁷ Unita Ekāni, Idom naniktä Babilon äma tånken
tāŋpāŋ pāŋku Jerusalem tånpe wāŋkuŋo unita nämo
guŋ täwen. Iwaniye unitä ŋode yāŋkuŋ; Yotpārare ŋo

dāpmāŋ äreyāŋ täna kut! Tāŋitna mobä kubätä kubä
terak itneŋtawä!

⁸ †† Eruk Babilon nanik, in umuntākot! In api waŋ
moreneŋ. Bureni, äma kowata tamayāŋ täyak uwä
äma täga, Ekāni täŋo oretoret terak api kuŋarek.

⁹ Äma unitä intäŋo nanak paki yäpman̄pāŋ mobä ter-
ak kaŋ dāpmāŋtarāk tawān!

Anutu täŋo irona kap tewani

138 Ekāni, gāk ganiŋ oretta bānepna kehäromi-inik
peyat. Tāŋpāŋ urak kome terak nanik u
iŋamiken gāk ganiŋoret kap api tek tånpet.

² Tāŋkaŋ kudupi yotka itak kāda iŋamna dapun ukāda
ijiŋkaŋ api oraŋ gamet.

Ekāni, gāk näka nadāŋ namik täyan unita, ba iron
tāŋ namik täyan unita bānep täga man api gāweret.

Gāk wäpka biŋam ba mankatä intäjukun-inik it
täyak.

³ Tāŋpākaŋ kadāni kubä näkä yāŋpik man yāŋkuro u
nadāŋ namiŋkun. Tāŋpāŋ gākŋaken kehäromika
namiŋpāŋ bānepna tāŋ-kehäromtaŋ namiŋkun.

⁴ Ekāni, kome täŋo intäjukun äma kuduptagān gākŋo
manbiŋam nadāŋ moreŋkuŋ. Nadāŋ moreŋkuŋo unita
wäpka biŋam kaŋ yäpman̄ akuwut!

⁵ Gākŋo täktäka ba epmäget peŋyāŋek pähap unita
kap teŋ gamik tākot.

⁶ †† Ekāni gāk intäjukun ärowani it täyan unita
ämawebe inita nadāwä äpāni tāk tākāŋ uwä yabāŋ
yāwat täyan.

Upāŋkaŋ ämawebe inita nadāwä ärowani tāk tākāŋ
unita mäde ut yāmik täyan.

⁷ †† O Ekāni, bārāpi mebāri mebāri ahāŋ namiŋirä
watä it namik täyan. Tāŋpākaŋ iwantä kokwawak
nadāŋ namiŋirä gākä dāpmāŋ yāwat kireŋpāŋ ke-
häromika terak nämagut täyan.

⁸ Ekāni, gāk tånkentāk epān bumta tāŋ namik täyan.
O Ekāni, ironka paot-paori nämo pätak.

Unita gākŋaken ketka kudān nin nämo nipmaŋpen.

Anututä nintäŋo mebārinin nadāwān tärek tākāŋ

139 ⁵ Ekāni, gāk näk ket-inik nabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ
mebārina kudup nadāwi tärek tākāŋ.

² †† Irit kuŋat-kuŋatnaken imaka imaka tāk täyat u
kudup nabāŋpāŋ-nadāk täyan. Banken itkaŋ näkŋo
nadāk-nadākna kudup kaŋpāŋ nadāwi tärekaŋ.

³ ††† Piä tāk täyatken ba orek it täyatken kudup
nabāŋpāŋ-nadāk täyan.

⁴ †† Man jide yāwayāŋ nadāk täyatken gākä jukun
nabāŋpāŋ-nadāwikaŋ mäden yāk täyat.

⁵ Gāk intäjukun mäden it namiŋkaŋ ketkatä oraŋ
namikinik tāk täyan.

⁶ Yāke! Gākä näkŋo mebārina nadāwi tärek tākāŋ u
äpmonpani-inik. Unita nadāwa ärowani inipārik kubä
tāk täyak.

†† 137:8 Rev 18:6 ††† 138:6 Ais 57:15; Jem 4:6; 1Pi 5:5 †††
138:7 Sam 23:3-4 § 139:1 Sam 17:3; Jer 12:3 †† 139:2 2Kin
19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 ††† 139:3 Sam 17:3; Jer 12:3 ††
139:4 Hib 4:13

⁷† Unita Munapikka u peŋpān deken pānku kābop tāga iret? Ba gabān paot pānku kābop deken tāga iret? Nāmoinik!

⁸ Kunum gānaŋ ārowero uwā gāk u iren. Kumbanitā yotpārareken kwayān tāro uwā u imaka, iren.

⁹ Ba ban-inik, edap dapuritā itkaŋ abāk tāyakken ukāda kwayān tāro uwā gāk nāk yān-nāmagutta u itgān tānpen.

Ba edap dapuritā āpmonpān it tāyakken ukāda pānku irayān tāro uwā gāk nāk tānketān namikta ukāda itgān tānpen.

¹¹†† Tānpākaŋ bipmān urani iwera kābop nepmaŋpek, ba peŋyāneŋ iwera bipmān urani āworeŋpān uwāktān nameko upānkaŋ gākā bipmān urani kaŋjiri bipmān urani bureni nāmo tāk tāyak.

Ba bipani uwā kaŋjiri kepma ude tāk tāyak. Unita bipani kepma uwā gākā kaŋjiri kepmaŋan it tāyak.

¹³ O Ekāni, meŋ koki gānaŋ gupna tāno morāki morāki kudup tān moreŋkun.

¹⁴ Gāk nāk inide kubā kābop sākgāmān-inik kubā tānpān nepmaŋkuno unita ganiŋ oretat.

Bānepnatā bureni-inik ŋode nadātāt; Imaka kudup u udegān kaŋkorek ikek tānpān peŋkun.

¹⁵‡ Gāk nabāŋjiri nāk meŋ koki gānaŋ kābop kujatna tohatna nāmo tānaŋpān kwikinik yāpurārātpān tāgaŋ itkut.

¹⁶ Nāk nāmo ahāŋjira gākā jukun nabāŋkun. Ba nāmo ahāŋjira kome terak jide api irero unitāno kadāni u kudup intājukun tawaŋ peŋ namiŋkun.

¹⁷ Anutu, nadāk-nadākka māyap. Nāk jide tānpān daniŋpān nadāwa tāreneŋ. Tāga nāmo!

¹⁸ Nākā u daniwero uwā mobā jiraŋ irepmitneŋ, unita tāga nāmo daniwa tāreneŋ! Tānpākaŋ dāpmon terak nanik akuŋpān gākkāt bok pen it tākamāk.

¹⁹ Yāke! Anutu, gāk āma waki tānpani dāpmān yān nadātāt! Tāniri āmata komi jop nadān yāmik tākaŋ u nabā-kātāwut!

²⁰ Āma udewani gāka man waki yāk tākaŋ. Ba wāpka ganiŋ wārāt tākaŋ.

²¹ O Ekāni, āma gāka kokwawak nadān gamik tākaŋ unita nāk udegān kokwawak nadān yāmik tāyat.

Ba āma peŋawāk tān gamik tākaŋ unita tarāki pāhap nadāk tāyat.

²² Bānep nadāk-nadākna ba gupna kuduptā āma ude wanita gaŋani pāhap nadāk tāyat. U yabāŋjira iwanaye bureni ude tāk tākaŋ.

²³‡† O Anutu, bānep nadāk-nadākna ket tānpān yāpmān daniŋpān nadā.

²⁴‡† Ude tānkaŋ nadāk waki ātu nāk gānaŋ itneŋta epān tānpān yabān ahā. Tānpākaŋ irit kehāromi tāno kādetken yāŋnāŋŋat yāpmān ku!

Devittā Anututā watāni sākgāmān it imikta yānapiŋkuk

140 O Ekāni, āma waki ba āma komi komitā nutneŋta itkentān namisi.

† 139:7 Jer 23:24; Jna 1:3 †† 139:11-12 Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13 ‡ 139:15 Jop 10:8-9; Sav 11:5 †† 139:23 Jop 31:6; Sam 26:2 ‡† 139:24 Sam 5:8, 143:10

² Āma udewani waki tākta dāpmona nāmo yek tākaŋ. Ba yānawāt-awāt kādet pewā ahākta gāripigān tāk tākaŋ.

³‡† Meni jinom u pāraŋi-inik, gāmok komi tāno meni bumik. Man yākyāki u komigāmān, gāmok āma dāpani udewani bumik.

⁴ Unita Ekāni, āma wakitā nepmānjetneŋta watā it namik tāyi. Āma u nāk tānpāwakta nadāk tawaŋ pek tākaŋ unita itpipiŋ namisi.

⁵ Āma uwā inita nadāwā ārowani tānpāpān kādetnaken nāka buŋep tāk tākaŋ.

⁶ Tānpākaŋ Ekāni ŋode iwet tāyat; Nākŋo Anutu uwā gāk kubāgān. Unita Ekāni, tānketākta butewaki gera yāyat ŋo nadān namisi.

⁷ Yawe Ekānina, itkentākna bureni, gākā āmikken watā kehāromi it namiŋkun.

⁸ Unita Yawe, apiŋo āma waki u nāmo nadān yāmen. Yabān āwarākuk tāniri tānpāwaki unitāno bureni nāmo kaŋ-ahāneŋ.

⁹ Ba yabān āwarākuk tāniri iwanayētā āmikken nārepmitpān kehāromina yāpmān āpneŋtawā. Nāmo, tānpewi tānpāwaki nāka tāk tākaŋ u āyānupān ini terak kaŋ ārowān.

¹⁰ Tānkaŋ kādāp gāyek komigāmān āma uterakgān kaŋ maŋpān! Tānpān ureŋ tānpā awaŋ kāronji gānaŋ, āneŋi nāmo abākta, kaŋ āpmonput.

¹¹ Ba āma jop manman terak āma manken yepmak tākaŋ unitā imaka bureni kubā kaŋ-ahāneŋtawā. Nāmo, tānpāwaktā āma komi komi uterak āronpān kaŋ tānpān wawut!

¹² Tānpākaŋ Yawe, āma jopi jāwāri itkentānpān āma wakitā tānyākŋatneŋo udetā watā it yāmik tāyan.

¹³ Unita āmawebe siwoŋitā dubikaken itpān wāpka bureni-inik api ganiŋoret tāneŋ.

Devittā yānapiŋ man ŋo bipani kubā yāŋkuk

141 O Ekāni, tānketākta gākken gera yāyat ŋo nadān namiŋpān bārāneŋ tānketān nam.

²‡† Tānpān yānapiŋ manna ŋonita nadāniri gupe kābāŋi nitek gākken ārowani ude tāyon. Tānkaŋ ketna kewatat ŋonita nadāniri gāk ganiŋ oretta bipani tāno ārawa sākgāmān ude tāyon.

³‡ Eruk Ekāni, man waki kubā yāwetta mena jinomta watā ket it namik tāyi.

⁴‡† Ba waki tākta gāripi nadānpān āma waki tānpanikāt bok kuŋatneta бага peŋkireŋ namisi. Ude tāniri udewani tāno kap teŋ oretoret āŋnak-āŋnakken bok nāmo api itne.

⁵ Tānpākaŋ āma tāga kubātā kādet siwoŋi nāwoŋāreŋta nabān yānpān komi namiŋirān nadānira tāga tānpek. Upānkaŋ āma waki tānpanitā naniŋ orerirā tāga nāmo nadān yāmet.

Nāmo, nāk unitāno tāktāki wakitā paorut yānpān unita yānapiŋ man yāk tāyat.

⁶ Tānpākaŋ kudān wakita kowatawā iwantā āma udewani tāno intājukun āma geŋiken ureŋ tānpā kunayān

‡†† 140:3 Rom 3:13 ‡††† 141:2 Rev 5:8 ‡ 141:3 Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 ‡† 141:4 Snd 23:6

täkanjen uken ämawebetä kanpän näka ñode api nadäneñ; Unitäño meni jinom u bureni yän api nadäneñ.

⁷ Äma udewani kumänjirä ämatä kädäp täpuri täpuri duñ-jukut täkan ude kujari awañ gägäniken ude api tänjirähutneñ.

⁸ † Tänpäkan Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneñ. Iwanta käbop itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätänjiri nämo kumbet.

⁹ Nämo, iwanayetä buñep täñ namik täkan uterak ärowetta nepmänjit näwasi.

¹⁰ Ude tänjiri näk gupna koreñ kuñarira buñepi terak äma waki unitä ini täga äroneñ.

Äma kubätä Anututä watä it namän yänpän yänjapinkuk

Devit mobä käwut gänäñ käbop itkan Anutuken yänjapinkuk.

142 †† Näk butewaki terak Anutuken gera yän itat ño. Täñkentän namän yänpän gera yän itat.

² Näk nadäwätäkna yänahänpän iwet it täyat.

³ ‡ Jide tänpän ñoba ño täñpet yänpän peñpen kwayän nadänjira Anututä nadäwätäkna yäpmän äpänpän ude kan tä yän kädet täwit namik täyak.

Wära, wära! Kädet kuñat täyatken ämatä näk nepmänjitta yen kädetken pek täkan.

⁴ †† Tänjirä näk dapun tänpän täñkentäkna kubä nämo kan-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.

Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadän namitak.

⁵ Tänpäkan Ekäni, gäkken täñkentäkta gera ñode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.

Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.

⁶ Unita gerana ño nadänpän täñkentän nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekan u kehäromina kudup yäpmän äpnayän täkan.

⁷ ‡ Näk bäräpiken itat ño täñpidäm tañ nami. Ude täñ namiñiri uyaku ämawebekayetä u kanpän nadänpän äbä irirä näk inamiken wäpka biñam api ganiñ oreret.

Devittä kumän-kumän nutneñ yänpän Anutuken gera yänjuk

143 Ekäni gäk yänjapik geranata juku peñpän nadän nami. Gäk iron mähemi, äma siwoñi-inik unita butewaki nadän nam.

² †† Tänpäkan Ekäni, epän ämaka näk, näkñata nadänjira momi äma täyat upänkan manken nämo nepmanpen.

Nadätan, kome ño terak dapunkaken äma siwoñi-inik kubä nämo itak.

³ Ekäni, iwanayetä näwat kirenpän näkño kehäromina yäpmän äpäk-inik täkan. Tänpäkan kome bipmän

† 141:8 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2 †† 142:1 1Sml 22:1, 24:3 ‡ 142:3 Sam 77:3, 140:5, 143:4 †† 142:4 Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 †† 142:7 Sam 13:6, 143:11, 146:7 ††† 143:2 Rom 3:20; Gal 2:16

uraniken nepmanpä äma bian kumbanitä pat täkan ude pat täyat.

⁴ Ude tänpän nadäk-nadäkna wakiinik tänpän umun terak itat.

⁵ ††† Täñkan, kadäni bian itkutken upän nadätat. Imaka tägatäga täñkuno ba imaka imaka pewi ahänkuño u juku piyat.

⁶ Tänpän gäkken yänjapik man yänjira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk tänjirä ume nänyän nadäk täkan ude.

⁷ Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadän nami. Nepmanpi kumänpän äma kumbani nämo äworewet!

⁸ § Näk gäka nadän gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpän näwoñärek täyi.

Tänjiri näk gäkkengän yänjapik täyat unita kädet siwoñigän näwoñäreñjiri iwat täyiwa.

⁹ Ekäni, näk gäkä watä it nam yän yänpän gäkken äretat unita iwan keriken itat ño nämagut.

¹⁰ †† Gäk näkño Anutu unita gäkñaken gärip iwaretta näwetpän näwoñärek täyi. Ude tänjiri gäkño Munapikkatä kädet bähätgän nämagut yäpmän kukta gäripi pähap nadätat.

¹¹ Unita Ekäni, gäkña yänkuno ude äneñi nämagut. Gäk Ekäni siwoñi pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahän naminayän täkan u keriken nanik kan nämagut.

¹² Näk gäkño epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk tänpäwak täkan u kudup kumän-kumän däpmän.

Oretoret ba yänjapik man kap

144 Ekäni u watä äma bureni unita iniñoret man unitagän yän imik täkana! U ämik täkta tänpän näwoñärek täyak unita ämik gänäñ pidämigän kuñat täyat.

² U watä it namiñpän iwan inamiken näk gäarak it täyak. U wakiken nanik nämagutpän äyuña ude it namik täyak. Unitägän watä it namikta nadäkinik täñ imik täyat.

U guñ äbot, äbori äbori täño kehäromini yäpmän äpänpän gämotnaken yepmak täyak.

³ ††† Tänpän Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkan? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?

⁴ Nin kuduhtagän u me woñ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak itnayän täkamän uwä wärani edap ägoniken ahänpän paot täkan ude.

⁵ Upänkan Ekäni, kunum duñ weñpewi ajeñpeñ kukñi kukñi kuñirän kan äpi. Täñkan pom jop ten-sumuriri gupe pähap bäräñeñ kan äbän.

⁶ Tänpän iwankaye yäwat kireñpewi kuñtänpä kukta äñin gwäjik täkan ude täñpewi yäpä joñani käron ude äbäton.

††† 143:5 Sam 77:5, 77:10-11 § 143:8 Sam 5:8, 25:1, 46:5 ††† 143:10 Sam 31:14, 119:12, 139:24 ††† 144:3 Jop 7:17-18; Sam 8:4

⁷ Ude tänkañ punin unu naniktä näk nepmäñjitta ke-watpäñ ume gwägu käronjiken nanik wädäñpäñ nep-mañsi.

Täñpäñ iwan kome kubäken nanik täño keriken nanik nämagusi.

⁸ Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkañ. Nämo, Anutu inamiken man bureni yäkamäñ yäñ yänkañ man jop manman yäk täkañ.

⁹ Täñpäkañ Anutu, näk wagäm utpäñ kap kodaki terak api ganiñoret täñpet.

¹⁰ U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täñme-ham tañ yämiñiri iwaniye yärepmit täkañ. Täñkañ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.

¹¹ Unita apiño udegän täñ namisi. Itpipiñ namiñiri iwanaye komi komitä nutneñtawä. Täñpäñ iwan kome kubäken nanik täño keriken nanik nämagusi.

Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkañ. Nämo, Anutu inamiken man bureni yäkamäñ yäñ yänkañ man jop manman yäk täkañ.

¹² Eruk Anutu näkño gäripna ñode yänahäwa; Nanakniye gubañjiken kehäromigän, päya kehäromitä it täkañ ude it täkot.

Täñpäkañ äpetniye siwoñi säkgämän, intäjukun äma täño eñi bek säkgämän säkgämänpäñ täñpani ude it täkot.

¹³ Täñpäñ ketem mebäri mebäri epäninken ahän bumbum täk täkot. Ba yawakniye yewa gänañ nanak bäyañ-wek bumta täk täkot.

¹⁴ Täñpäñ bulimakau nanak bäyañ-wek täñjirä ätu täñgurän täñpäñ nämo paotneñ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.

¹⁵ † Äma äbot, imaka udewani ahän yämik täkañ uwä, Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäñ nadäñ imik täkañ uwä oretoret bureni terak it täkañ.

Anutu iniñ oretta kap tewani

145 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yänahän yäpmän äronj iret.

² Kepma kepma wäpka biñam bänep täga terak api ganiñoret täñpet. Bänep täga terak pen ude api ganiñoret yäpmän ärok täñpet.

³ Ekäni uwä wäpi biñam ikek unita wäpi biñam pen ude iniñoret täkana! Wäpi biñam ärowani pähap unita jide täñpäñ mebärini nadäna täreneñ? Nämoinik! Nin täño nadäk-nadäknin uwä keräpigän.

⁴ Upänkañ meñ nantä ironjiniye gäkño täktäkka yänahänpäñ api yäwet täneñ. Epän pähap täñkuno unitäño manbiñam api yäwet täneñ.

⁵ Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nitek ude itak yäñ api yänahäk täneñ. Täñjirä näk imaka, gäkño epän täga unitagän api nadäk täñpet.

⁶ Täñpäkañ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäño manbiñam api yäneñ. Ude täñjirä näkñawä wäpka biñam pähap u api yänahäwet.

⁷ Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiñ oretne.

⁸ † Kap ñode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täñ nimiñpäñ iron täñ nimik täyak. Täñkañ butewaki nadäñ nimiñpäñ kokwawak bäräñek nämo nadäk täyak.

⁹ Ekäni uwä ämawebe kuduaptagän säkgämän täñ yämik täyak. Imaka kudup pewän ahänkuño unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.

¹⁰ Ekäni, ämawebekaye nin kap u teñitna imaka imaka kudup penkuno unitä nadäñpäñ wäpka biñam api yäpmän akuk täneñ. Täñpäkañ ämawebekayetä bänep täga man api gäwet täne.

¹¹ Täñpäñ kañiwat epänka biñam ikek unitäño manbiñam api yänahäne. Ba kehäromikata udegän api yänahän yäpmän kune.

¹² Ude täñitna epän kehäromi nitek täk täyan unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni kuduaptä kañ nadäwut! Kañiwat epänka täño penjäñek epmäget ikek unita täñguñ täneñtawä!

¹³ Kañiwat epän täk täyan uwä nämoinik api paorek. Gäk kañiwat epän äma intäjukun tärek-täreka nämo api it yämiñ yäpmän ärowen.

Ekäni gäkño man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri säkgämän.

¹⁴ Äma bäräpi kañ-ahäk täkañ u täñkentän yämiñit, äma kehäromini paorani täñ-kehäromtañ yämiñit täk täyan.

¹⁵ Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewäkañ gäkken gabän tareñirä ketem ini täga nänäñi u yämik täyan.

¹⁶ Täñpäkañ ketem imaka yämi nañpäñ säkgämän it täkañ.

¹⁷ Nadäkañ? Ekänitä imaka imaka siwoñigän täk täyak. Imaka imaka penkuko u kudup ironi terakgän yabän yäwat täyak.

¹⁸ Ämawebe Anutuken bänep kubägän penpäñ gera yäk täkañ unita nadäñ yämiñpäñ dubiniken it yämik täyak.

¹⁹ Ba ämawebe orañ imik täkañ unitä imaka kubäta yänapik man yänjirä yämik täyak. Ba gera kotäki nadäñpäñ imaka umuri gänañ nanik wädän tädotpäñ yepmak täyak.

²⁰ Täñpäñ ämawebe Anututa gäripini nadäñ imik täkañ unita watä säkgämän it yämik täyak. Upänkañ äma wakiwaki täñpani kudup api däpek.

²¹ Täñpäkañ näk menatä Ekäni täño biñami yänahäk täyiwa! Ba ämawebe komeni komeni kuduaptagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kañ yänahän yäpmän ärowut!

Anutu u äma kehäromini nämo täño täñkentäk

146 Anutu wäpi iniñ orerut!

Täñpäkañ näk imaka, bänepna gupna, nadäk-nadäkna kuduaptä Anutu wäpi biñam yäpmän akusiwa!

² Kome terak irayän täyat ude Anutuna täño wäpi biñam kap terak api iniñoret yäpmän kwet.

† 144:15 Sam 33:12

†† 145:8 Nam 14:18; Sam 103:8

³ Ämawebe, in ñode nadäwut; Kome täño intäjukun ämatä täñkentäk bureni täga nämö tamek.

Unita komen äma udewanita nadäkinik nämö täneñ.

⁴ Nadäkañ? Komen ämatä kumäñpäñ kome äneñi äworek täkañ. Kumäñpäñ imaka imaka api täñpet yäñ yäwani u täga nämö täk täkañ.

⁵ Upäñkañ äma kubätä oranin Jekop täño Anutu kwasikotpäñ kuñarayäñ täko uwä bänep oretorek terak irek.

Äma udewani uwä Anututä ini täñkentäñ yämek.

⁶ † Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkañ u pewän ahänkuñ.

Ba imaka u ba u api täñ tamet yäñ yäk täyak u bureniñän täñ nimik täyak.

⁷ Täñpäñ ämawebe iwan gämoriken it täkañ, u ba ketemta wäyäkñek täkañ, u ba komi epän gänañ it täkañ uwä Ekänitä täñkentäñ yämik täyak.

⁸ Täñpäñ ñode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpäñ tägañpewän äneñi dapun ijik täkañ. Ba äma bäräpi kotak täkañ unitäño bäräpi ketäreñ yämik täyak.

Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoñjita gäripi-inik nadäñpäñ täñkentäñ yämik täyak.

⁹ Täñpäñ äma komeni nämö, webe kajat ba ironji kodäña unita butewaki nadäñ yämiñpäñ watä säkgämän it yämik täyak.

Upäñkañ äma waki täñpani unitäño kehäromini kumän yäpmäñ äpäc täyak.

¹⁰ Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmäñ ärowek! Saion ämawebe, in ñode nadäwut; Ekänijin uwä paot-paori nämö api irek.

Unita Ekäni täño wäpi biñam punin yäpmäñ akuwut!

Ekäni kábop nämö itak

147 Ekäni iniñ oretna!
Anutunin kap terak iniñ oreritna bänep-ninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmäñ akunjitna tägak täyak.

² Nadäkañ? Ekänitä Jerusalem äneñi täñkodak täñpäñ ämawebeniye iwantä yämagut yäpmäñ kwani äneñi yämagut yäpmäñ abätak.

³ †† Ämawebe nadäñ bäräp terak irani u täñpidäm tañ yämiñpäñ jibi meni uwäktäñ yämik täyak.

⁴ ‡ Täñpäkañ guk päke u ini nadänkuko udegän ahänjirä wäpi ini-ini yämiñkuk.

⁵ Bureni, Ekäninin unitäño wäpi biñam ärowani, ba kehäromini u tañi. Täñkañ nadäk-nadäki u käronji boham, nintä kañpäñ nadäna tärenañi nämö.

⁶ Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiñpäñ täñ-mehamtañ yämik täyak. Täñkañ äma waki täño kehäromini yäyomägatpäñ kome terak yeñ täreñ täñpäñ kuk täkañ.

⁷ Unita bänep täga nadäñpäñ kap terak Ekäni wäpi iniñ oretna! Wagäm utpäñ Anutunin u iniñ ubiñ tena.

† 146:6 Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15 †† 147:3 Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18 ‡ 147:4 Stt 15:5; Ais 40:26

⁸ Imata, u gubam täñpewän ahäk täkañ. Täñpäñ kome towikta iwän yäñpewän täñjirän pom terak muyeñ mebäri mebäri ahäk täkañ.

⁹ Täñkañ tomta ketem yepmäñ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yänjirä yepmäñ towik täyak.

¹⁰ †† Nadäkañ? Hos ba komi äma ba imaka kome täño kehäromi nikekta ämatä nadänjirä ärowani täk täkañ udewanita Ekänitä oretoret nämö täk täyak. Nämoinik!

¹¹ Ämawebe Ekäni initagän umuntañpäñ nadäñ imikinik täk täkañ, ba bänep ironi terak yeñgämä pewäpäñ it täkañ unita oretoret täk täyak.

¹² Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniñ orerut. Uwä Anutujin unita wäpi yäpmäñ akuwut.

¹³ Ekäni uwä yotpärarejin täño watä kehäromi itkañ iron pähap täñ tamik täyak.

¹⁴ Ekäni uwä nadäñ tamiñjirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täñpewän ketem ahän bumbom täk täkañ.

¹⁵ Täñpäkañ Ekäni unitägän kome pähap päke ñonitäño mähemi itak unita man yänjirän kometa mani buramik täyak.

¹⁶ Man yänjirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.

¹⁷ Peñ iwerirän kome mäniri-inik täñpäpäñ ämawebe bärom bumta täk täkañ.

¹⁸ Täñpäkañ man äneñi yänjirän kome tägañpäñ edap säkgämän ijik täyak.

¹⁹ Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täñ yämiñpäñ iniken kädet kuroñ yäwoñäreñpäñ бага mani yäwetpäñ yäwoñäreñkuk.

²⁰ Täñpäkañ äma äbot ätuta nämö, Isrel ämawebe initagän man käderi täwoñäreñkuk, äma ätu uwä guñ itkañ.

Unita Ekäni iniñ oretna!

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biñam iniñ oretta yäwani

148 Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!
Kunum gänañ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut.

² Anjero äboriye in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ba kunum gänañ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniñ orerut!

³ Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniñ orerun! Ba guk tañi iñiñ-yänjek täkañ in kudup Ekäni iniñ orerut!

⁴ Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänañ nanik, in Ekäni wäpi iniñ orerut.

⁵ Bureni! Ekänitä ini yänjirän imaka imaka u ahänkuñotä itkañ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniñ oretot täkot.

⁶ †† Ekänitä ini yänjirän käderi peñ yämiñkuko u paot-paori nämö yäwat täkañ. Käderi u täga nämö yärepmitneñ.

†† 147:10 Sam 33:16-18; Hos 1:7 †† 148:6 Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25

⁷ Eruk, kome terak nanik in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut. Ume tom tañikät imaka imaka u gwägu mebariken ban umu itkañ in,

⁸ Ba yäpä iromän, iwänkät mim, ba mänit tañi in kudup Ekäni täño man buramik täkañ, wäpi biñam iniñ orerut.

⁹ Pom tañi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok, gejiñ ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut.

¹¹ Täñpäkañ komeni komeni täño intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman ba äma wäpi nikek, in imaka, Ekäni iniñ orerut.

¹² Ba ämawebe gubañi, ämawebe ekäni, ba ironjiñ, in kuduhtagän Ekäni wäpi biñam yäpmänñ akuwut!

¹³ Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniñ orerut. Ekäni täño wäpi biñamtä ämawebe täño wäp biñam päke u kudup yärepmit morek täyak. Epmäget penyäñek kudänitä imaka kome kenta kunum gänañ itkañ unitäño yärepmit morekinik täyak!

¹⁴ Täñpäkañ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadän yämiñpäñ kehäromi yämiñjirän unita iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi iniñoret täkañ.

Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut!

Isrel täño Anutu iniñ orerut!

149 Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut!
Ämawebeniye, in käbeyä täñpäñ iniñoret kap kodaki kubä teñ imut!

² Isrel ämawebe, Anututä gatäñpäñ tepmañkuko unita bänep täga nadän imut! Jerusalem yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni unita oretoret täñ imut!

³ Täñpäkañ in jop nämo itneñ. Gukut tokätpäñ wäpi yäpmänñ akukta wagäm ba gita utpäñ iniñoret kap teñ imut.

⁴ In nadäkañ? Ekänitä ämawebeniyeta nadänjirän tägak täyak. Täñpäkañ ämawebe inita nadäwä äpani täk täkañ u täñkentän yämik täyak.

⁵ † Unita ämawebe Ekäni iniñoret täkañ in bänep oretoret täk täkot. Ba patpat bägupjinken udegän oretoret kap teñ imik täkot.

⁶ Täñpäkañ ämik täño tunum injtpäñ gera terak wäpi biñam yäpmänñ akuwut!

⁷ Ude täñpäñ iwanjiye täño momi kowata api däpmänñ täreneñ.

⁸ Ba iwan täño ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäñ topmäñpäñ api yepmaneñ.

⁹ Ude täñjirä Anututä man bian yäñkuko u iwanjiyeken bureni api ahäwek. Unita ämawebeniye, in Anutu iniñorerirä wäpi biñam ärowani täk täyak.

Eruk, Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut!

Kap teñkañ Anutu iniñ oretna!

150 Anutu wäpi yäpmänñ akuwut!
Kudupi yori gänañ wäpi yäpmänñ akukot. Ba kehäromi pähap ikek kunum gänañ itak ununita iniñorerut!

² Epän tañi täk täñkuko unita orañ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi biñam ärowani nikek u iniñ oretna!

³ Täñpäñ womat piäñpäñ uterak wäpi yäpmänñ akuna! Ba gita utpäñ uterak iniñ oretna!

⁴ Täñpäñ wagäm utpäñ kap teñpäñ gukut tokätpäñ iniñ oretna! Uhuwep piäñkañ u kotäk terak wäpi yäpmänñ akuna!

⁵ Päräpäpäñ täñpäñ däpäyäk ärena kwäpäñ Anutu iniñ oretna! Täñpäñ päpäpäpäñ däpäyäk mämä tañigän täñpäñ Anutu kunum gänañ unu iniñ oretna!

⁶ Kome terak imaka imaka irit kuñat-kuñat ikek in kuduhtagän Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut!

Ekäni wäpi yäpmänñ akuwut!

† 149:5 Jop 35:10

Sindaun

Sindaun 8:22-31

Imaka imaka nämö ahänjirä nadäk-nadäk tägatä intäjukun ahänjuk

²² † Yäput penpän Yawetä imaka kuduaptagän nämö ahänjirä näk jukun tänpän nepmanjuk.

²³ †† Bianiinik, kome ba imaka kubä nämö penkanjä näk jukun iwoyänpän nepmanjuk.

²⁴ Gwägu pähap ba ume dapuri kubä nämö ahänjirä näk jukun tänpän nepmanjuk.

²⁵ Pom tanji ba täpuri bägupiken nämö irirä näk bäyanpän nepmanjuk. Bureni, näk jukun nepmankan mädenaken kome ba äwan tänpän penjuk.

²⁷ Ba kadäni kunum kenta kome yäpurärätpän yepmanjuk u näk imaka irira tänjuk.

²⁸ Tänpäkanj gubam komeniken punin yepmanpän kome terak ume dapuri täwit-pewän umetä äbänpän kome tokne morenkuko uken imaka, näk uku itkut.

²⁹ Näk ahänjukuro irira kometä itta bagani penj iminjuk, ba gwägutä бага penj imani nämö irepmirekta yäntärej iminjuk.

³⁰ † Tänpäkanj näk kadäni kadäni Anutu dubiniken epän täno watä äma ude oretoret terak itkanj bänep täga nadänj iminjira täga nadänj namiujuk.

³¹ Bureni, kome päke u tänpän penjuk unita oretoret tänjut, ba ämawebe tänpän yepmanjuk unita udegän gäripi nadänjuk.

Sindaun 9:1-12

Nadäk-nadäk tägatä ämawebeta gera yäyak

⁹ Nadäk siwoŋi tägatä bek kehäromi 7 ude painpän uterak yori säkgämän tänpän penjuk.

² Ude tänpän tom däpmanpän ijinj wain ume tänpewän gäripi nitek ahäwänkanj ketem nakta täntunum tanjuk.

³ Ude tänpän epän watä webeniye yäwet-pewän pänku yotpärare bämopiken gera ŋode yänkuj;

⁴ Oi, ämawebe nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän nämö, in näkä yotken äbut.

⁵ †† Äbänkanj ketem ume säkgämän näkä täntunum täyat u nanput!

† 8:22 Rev 3:14 †† 8:23 Jon 17:24; Efe 1:10-11 † 8:30 Mat 17:5; Jon 1:1-3, 18 †† 9:5 Sam 22:26, 29; Ais 55:1-3; Jon 6:27

⁶ Tängungunj kädetjin u penpän irit täga kanj yäput. Tänpän nadäk-nadäk täga täno kädet kanj iwarut.

Äma mebäri yarä täno man

⁷ Äma inita nadänjirän ärowani tänpäni yäpi siwoŋtäwa yänpän man yäweno uwä ganiŋ wärärek. U udegän, äma waki kubä ibeweno uwä nägät gurek.

⁸ Unita äma inita nadänjirän ärowani tänpäni yäpi siwoŋtak man nämö iweren. U imata, äma uwä gäka ganjani nadän gamek.

Tän äma nadäk-nadäki täga kubä yäpi siwoŋtak man iwereno uwä gäka nadän gamikinik tänpök.

⁹ Äma nadäk-nadäk täga nitek yäwetpän yäwoŋärek tänpäno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpän nadäk-nadäk säkgämän ikek irek.

Bureni, gäk äma siwoŋi kubäta nadäk imeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpän ätukät yäpek.

¹⁰ †† Nadäkanj? Nadäk-nadäk täga nitek irayän nadänpänjä eruk Yawe u umuri yän nadänpän gämoriken kuŋaren.

Bureni, nadäk-nadäk täga yäpayän nadänpänjä Kudupi Äma unitäno mebäri nadäkta piäni tänpän.

¹¹ Nadäk-nadäk täga unitä tänjentän gaminjirän kadäni käroŋi api it yäpmän ärowen.

¹² Tänpäkanj nadäk-nadäk täga udewani nitek itpän kuŋareno uwä nadäk-nadäk unitä api tänjentän gamek. Tänpänjärok man yänpän kuŋarani ude ireno uwä gäkŋa tänpä waneŋ.

Sindaun 25:6-7

Gupjin jop nämö yäpmän äronen

⁶ †† Gäk intäjukun äma injamiken gup yäpmän ärokärok nämö tänpän. Ba gäkŋata näk äma ekäni itat yän jop nämö nadäwen.

⁷ †† Ude tänpäno uwä intäjukun ämatä äma ekäni kubä injamiken mäyäk man gäwerekta.

Tän kädet tägawä ŋode; Gäkŋawä äpani ude iriri intäjukun ämatä ini dubiniken itta gämagureko u uyaku tägawek.

†† 9:10 Sam 111:10; Mat 11:27; Jon 17:3; 1Jo 5:20 †† 25:6 Sam 131:1 ††† 25:7 Luk 14:8-10, 18:14; 1Pi 5:5

Saveman

Saveman 1:2, 2:18-26

Komi piä tāk tākamāṅ uwä mebäri nitek nämo

² Manbiṅam yāwani ämatä man ṅode yäyak; Jopigän! yäk. Jopigän! Imaka imaka pat yäpmāṅ kuyak u jopigän, mebäri nitek nämo.

Saveman 2:18-26

¹⁸ Näk epän pähap täṅpāṅ imaka yabāṅ ahäk täyat uwä ṅode yāṅpāṅ-nadāṅjira bureni kubä nämo täṅkuk; Näk kumāṅjira äma näk komena yäpayāṅ täko uwä tuṅumna ṅo kudup api korewek. ¹⁹ Täṅ äma uwä nadäk-nadäk ikek api irek ba guṅ pähap api ireko u netä nadätak? Nadäk-nadäk ikek ba guṅ pähap api irek yāṅ nämo nadätat upāṅkaṅ jop waki äma unitä imaka päke u kome terak nadäk-nadäkna ikek itkaṅ epän täṅ dämiṅpāṅ yabāṅ ahāṅkuro u jop api yäpek. Unita nadāṅjira jopi kubä täyak! ²⁰ Näk ude yāṅpāṅ epän kädäp ikek täṅ yäpmāṅ äburo unita butewaki taṅi nadāṅkut. ²¹ Ṅode kak tākamāṅ; Nin nadäk-nadäk epän täṅpāṅ äma nadāwanitä-yāṅ epän täṅ yäpmāṅ kuṅitna bureni ahāṅjirän kumäk tākamāṅ. Kumāṅitna äma ätu epän unita nämo täṅpanitä jop korek täkaṅ.

Unita nadāṅjira jopi tāk täyak, ba nadāṅjira nämo tägak täyak. ²² Ninä kome terak epän komi pähap, nadāwätäk terak tāk tākamāṅ. Täṅpākaṅ unitāṅo bureni imatāken kubä ahāṅ nimik täyak? ²³ † Nämo! Imaka tāk tākamāṅ unitä kadāni kadāni butewaki ba jägämi nimik täyak. Täṅjirän bipaniwä dāpmon säkgāmän nämo pat tākamāṅ. Ude tāk tākamāṅ u imaka, bureni nämo, jopigän.

²⁴ †† Mebäri ude pätak unita äma nin ṅode tänaṅi; Epän tāk tākamāṅ unita gäripi nadāṅpāṅ unitāṅo bureni naṅitna tägak täyon. Näk ude nadāṅpāṅ kukṅini ṅode nadāwa täreṅkuṅ; Gäripi u imaka, Anutuken nanik-tägän äbäk täyak. ²⁵ Ude nämo parän yāwänäku jide täṅpāṅ ume ba ketem naṅpāṅ imaka ätuta gäripi nadäk tākäne? ²⁶ ‡ Ämawebe Anututä yabāwän tägak täkaṅ uwä nadäk-nadäk ba nadāwä tärek ba oretoret täṅ yämik täyak. Täṅ momi ämata nadāṅ yämiṅpewän epän pähap täṅjirä bureni täṅbumbum ahāṅjirä äma Anututä gäripi nadāṅ yämik täyak unita yäniṅ kirek täkaṅ. Unita imaka, nadāṅjira kudup jopigän tāk täyak. Uwä ämatä mäniṅ keritä iṅitna yäkṅat täṅpāwak täkaṅ udegän.

† 2:23 Sam 90:10,15, 77:2-4, 127:2; Apos 14:22 †† 2:24 Luk 12:19; Apos 14:7; 1Ko 15:32; 1Ti 6:17 ‡ 2:26 Rom 2:5-11, 14:17-18; Gal 6:8; Jem 3:17

Aisaia

Aisaia 2:1-5

Yawetä kome terak bänep kwini api pewän ahänenj

2 Aisaia, Emos täño nanakitä Juda kome ba Jerusalem yotpärareken api ahäwek yänj ñode kañpäñ nadänjuk; ^{2†} Kämi-kämi imaka ñode api ahäwek;

Yawe täño pomtä pom ätu bämopiken intäjukuninik api irek. Täñkañ pom uterak kudupi yottä api irek.

Ude irirän äma äbori äbori mäyaptä uken api äbänj it-neñ.

^{3††} Äbänpäñ ñode api yäneñ; Äbäkañ Yawe täño pom ño terak äronpäñ Jekop täño Anutu unitäño kudupi yotken ärona.

Äronjtna kudän ini gäripi nadäk täyak u niwetpäñ niwonjäreñirän kädet nintä täkta iwoyänjuk u kañ iwatna.

U imata, Yawe täño mantä Jerusalem u ahänkañ api weñ yäpmänj kweko unita.

^{4‡} Unitä äma äbori äbori täño duñwewek man yäpän siwonj tawäpäñ äbot kubägän irit api pewän ahänenj.

Ude täñjirän ämik täño tuñum däpmänj kwäkwä yänpewä imaka epän täga tänañj nitek api ahäneñ.

Ude täñkañ äbot kubätä äbot kubäta iwan wari nämo api täneñ. Ba ämik täkta yänpäñ-nadäk täktäk kädet wari nämo api täneñ.

^{5††} Eruk, Jekop täño äboriye, in äbäkañ Yawe täño penjäñek gänañ itpäñ kuñatna!

Aisaia 5:1-7

Wain epänta man wäranj

5 † Yäke! In nadänjirä notnapak tägagämän kubäta kap tewa. Kap uwä wain epänita yänpäñ yän-tewayänj. Notnapak tägagämän unitä pom kubä terak, kome gakñj säkgämäninik uken wain epän täñjuk.

² U kome duñpäñ mobä jirañ-jirañ kudup täñjureñ täñpäñ kwäpäñ wain yet tägatäga piñjuk. Ude täñkañ iwanta yänpäñ wain epän unita watä itta epän bämopiken yot käronj kubä täñjuk. Ude täñkañ wain mujipi yeñ käkärirän ume ahäkta awañ kubä äneñjuk. Ude täñ paotkañ mujipi säkgämän wädänjirä yabäkta

† 2:2 Sam 86:9; Ais 11:10, 49:6; Rev 11:15, 21:10 †† 2:3 Sam 25:8-9; Luk 11:28; Jem 1:25; Apos 13:46-48 ‡ 2:4 Sam 96:13; Jon 16:8-11; Apos 17:31 †† 2:5 Ais 50:10, 60:1; Luk 1:79; Jon 12:35-36; Efe 5:8; Rev 21:24 †† 5:1 Mat 21:33; Mak 12:1; Luk 20:9

nadänkañ itsämbuk. Upänkañ mujipi waki jägämätägän wädänjuk.

³ Unita notnapak unitä ñode yänjuk; Eruk, Juda ba Jerusalem ämawebe, in näwerut. Netätä goret täyak? Näkña ba wain epän piñkuro u? ⁴ Näk nadätat, näk wain mujipi säkgämän ahäkta epäni säkgämän täñkut. Ude täñkuropäñ mebari imata wain mujipi waki jägämi täkañ? Imaka kubä nämo täñkuro unita ude täkañ ba?

⁵ Unita apiño wain epäna unita jide täñpayän täyat u kwawak täwet ahäwayänj; Näk wain epän unitäño yewa wärämurakanj tom ägwäritä äpmonkañ yeñ gatänpäñ api näneñ. ⁶ Ude täñkañ epän kome u täñpa wawäpäñ pewa kohoräk däräk-däräk bipi api tädotpenj kwek. Tädorirä täñkerut-kerut epän wari nämo api täñpet. Ba iwän kome uken takta api iniñ bitnäwet yäk. Notnapaktä ude yänjuk.

⁷ Eruk unitäño mebari ñode; Isrel ba Juda ämawebe uwä Yawe kehäromi mähemi täño wain yeri piñkuro udewani. U gäripi nadänpäñ watäni säkgämän it täñjukonik. Ämawebe kudän siwonj täñjirä yabäkta gäripi nadäk täñjukonik. Ba äma ätu orañ yämiñpäñ täñkentäk-kentäk täñ yämiñirä yabäkta nadäk täñjukonik. Upän nämo! U kudän wakiinik täk täñjukonik. Uwä äma ätu komi yämiñpäñ yäniñ wärät-pänj iwan täñ yämiñjuk.

Aisaia 6:1-13

Anututä Aisaia epän man iwetkuk

6 †† Intäjukun äma wäpi Usiatä kumbuko obañ uken kañkut; Ekäni äma ärowani täño manjirani bägup säkgämän terak wäpi biñam ärowani nitek manjit irirän kañkut. Täñpäkañ teki käronj unitä kudupi yot kudup tokñeñpäñ itkuk. ² Itkuko u punin terakä añero mäyaptä piñ kuñatjuk. Añero kubäkubä piri 6 nitek. Täñpäñ piri yarätä iñami dapun penjipiñjuk. Täñ, piri yarätäwä kuroñyat uwäk täñpipiñjuk. Täñ, piri yarätäwä piñ kuñatta. ³ ††† Piñ kuñatkañ man näwet-gäwet ñode täñjuk;

Yawe Kehäromi mähemi uwä kudupitä kudupitä kudupiinik!

Unitäño penjäñeki ba epmägettä komeni komeni it tokñetak.

⁴ ⁵ Täñpäkañ añero unitäño gera mämä ahänjirän kudupi yot unitäño mobätä kwainjuk. Täñkañ gupetä

††† 6:1 Kis 24:10; Mat 25:31; Jon 1:18; 1Ti 6:16; Rev 4:10, 7:15

††† 6:3 Kis 15:11; Rev 4:8 § 6:4 Rev 15:8

yot tokneņkuk. ^{5 †} Ude ahāņirān gera ņode yāņkut; Butewaki! Nāk paorayāņ tāyat! Nāk mena jinom waki, ba ābotnaye imaka, meni jinom wakigān. Wāra! Dapunatā intājukun āma Yawe kehāromi māhemi u kāyat unita jide tāņpāņ api iret!

^{6 ††} Ude yāņira aņero kubātā kādāp gāyek bukāken nanik kātupmāņpāņ yāpmāņ piāņ nākken ābuk.

⁷ Ābāņpāņ kādāp gāyek u mena jinomken yāputpāņ yāņkuk; Ņo ka yāk. Kādāp gāyek ņowā meka jinom terak irirān momika kewenirān unitāņo kowata tāretak uba!

^{8 ‡} Ude nāwerānkaņ Yawetā ņode yāņirān nadāņkut; Netāpāņ api iwera kwek? Ba netā manbiņamnin api yāpmāņ kuņ nimek? Ude yāņirān nadāņpāņ yāņkut; Nākā tāga kwet! Nākpāņ nepmaņpi kwa yāņ iwetkut.

^{9 ††} Ude yāwawā nāwetkuk; Pāņku āma ābot ņo ņode kaņ yāwet;

Jukujin tāwā api nadāneņo upāņkaņ bānepjintā nāmo api nadāwā tāreneņ.

Dapunjintā api ijineņo upāņkaņ nāmo api kawā tāreneņ.

¹⁰ Yawetā ude nāwetpāņ ņode nāwetgān tāņkuk;

Gākā ude yāwetpāņ āmawebe ābot ņo bānepi tāņpewi guņ tawut. Ba tāņpewi jukuni pik tāņpākaņ dapuri tāņpipi.

Ude nāmo tāņpayāņ tāyan uwā dapuritā imaka api kaņ-dākneņeņ ba jukunitā api nadāwā tumneņ, ba bānepitā nadākinik tāņpāņ nākken āneņi ābāņirā yāpa tāgawāpāņ yepmaņpero ujeta.

¹¹ Ude nāwerānā iwetkut; Yawe, man u kadāni jide ude api yāņ yāpmāņ ārowet? Ude yāwawā nāwetkuk;

Yāņ yāpmāņ kuņ itkaņ imaka ņode ahāwayāņ tāko unita itsāmben;

Yotpārare it yāpmāņ kukaņ uwā waņpāņ parirā āmawebe u irani yāwat kireņpewā api kuņtāņpā kuneņ. Ba unitāņo ketem epāni ba imakaniye u kudup paotnik api tāneņ.

¹² Bureni, Yawe nākā āmawebe u kuduhtagān yāwat kireņpewa yotpārareni peņpeņ kuņ moreņirā komeni ude bumik nāmo, jopitā jopiinik api pārek.

¹³ Kokoki irayāņ tāko u kudup api pewā paotneņ. Upāņkaņ pāya madāwanitā kāririņ taņpeņ ārok tākaņ ude api ahāwek. Āmawebe kuduhtagān api paotneņo upāņkaņ nākņo ābot kodaki kudupi kubā api ahāneņ.

Aisaia 7:10-17

Anututā intājukun āma wāpi Ahas kudān kudupi kubā iwoņāreņkuk

¹⁰ Eruk, Aisaiatā Yawe tāņo meni jinom yāpmāņpāņ Juda tāņo intājukun āma wāpi Ahas ņode iwetgān tāņkuk;

¹¹ Gākā kudān kudupi kubā gāwoņārekta Yawe Anutuka iwet yabā. Kudān jide kāwayāņ nadātan u

† 6:5 Luk 5:8; Rev 1:16-17; Jem 3:2 †† 6:6 Ais 53:5; Hib 9:14; 1Jo 1:7, 2:1-2; Mat 3:11 ‡ 6:8 Mat 28:19-20; Apos 22:28, 26:16-17, 20:24; Efe 3:8 †† 6:9 Mat 13:14-15; Mak 4:12; Luk 8:10; Jon 12:40; Apos 28:26-27

gākneken gārip iwet yabā. Kumbani komeken ban umuken naniktā kudān kubā ahāņirān kakta nadātan, ba kunum gānaņ naniktā ahāņirān kakta nadātan ba deken naniktā ahāņirān kakta gāripi nadātan u imaka, tāgagān. Yawe iwet yabāņiri ini api gāwoņārewek.

¹² Ude yāwānā Ahastā yāņkuk; Nāk ude nāmo tāņpayāņ. Yawetā mebāriini kwawak pewān ahāwut yāņ jop nāmo peņ iwerayāņ. ¹³ Ahastā ude yāwānā Aisaiatā kowata ņode iwetkuk; Wa! Devit tāņo orani, gāk juku peņpāņ nadāsi. Bitnātan uwā Anutu tāņo man utan ubayāņ. Utan unitā gaņani namitak uwā imaka tāpuri bumik. Upāņkaņ Anututā gaņani udegān nadākta nadāwātāk tāpuri nāmo tāyan ba jide? ^{14 ††} Eruk, kudān kudupita iwet yabākta bitnātan upāņkaņ Ekānitā ini kudān kubā api gāwoņārewek. Kudān uwā ņode; Webe gubaņ, āmakāt nāmo pārani kubātā nanak kok itpāņ nanak āmani kubā bāyawayāņ tāko unitāņo wāpi Imanuel yāņ api iwetneņ. ¹⁵ Tāņpākaņ nanak unitā tāgaņpāņ waki ba tāga tāņo mebāri nadāwān tārewāwā kāhārāp umenikāt bulimakau tāņo nonoņpāņ api nāņpek. ¹⁶ Upāņkaņ kadāni u nāmo ahāņirān ņode api ahāwek; Kome yarā tāņo intājukun āmata bumta umuntak tāyan, unitāņo kome uwā āmani nāmo, jop api pārek.

¹⁷ Kadāni uken Yawetā in bāmoņjinken kadāni waki kubā api pewān ahāneņ. Intājukun āma gākne ba nāgāt morākaye ba āmawebekaye watā it yāmik tāyan u kudup terak api ahāņ tamek. Bian Isrel kenta Juda duņ-wenpāņ āmik tāņpāņ inigān inigān yāpmāņ danīņpāņ itkuņo unitāņo bārāpi irepmitpāņ api ahāwek. Bureni, kadāni uken Yawetā Asiria kome tāņo intājukun āma komigāmān ukāt komi āmaniye inken api imagut yāpmāņ ābek.

Aisaia 9:1-7

Intājukun āma sākgāmāninik kubā api ahāweko unitāņo manbiņam

^{9 †††} Bian Yawetā Naptali kenta Sebulun tāņo kome tāņpān wawāpāņ yepmaņpān māyāk pāhap nadāņkuņ. Ude tāņkukopāņ kadāni kubā ahāwayāņ tāyakken kome ukāda, Mediterenian gwāgu pāhaptā pāņku Jodan ume kukņi udude, ba Galili kome, āma ābanitā it tākaņken u imaka, wāpi biņam yāpmāņirā kadāni waki irit u api paorek.

^{2 †††} Āmawebe bipmāņ urani gānaņ kuņat yāpmāņ ābuņo upāņkaņ peņyāņek pāhap kubā kaņkuņ. Kumākta biņam itkuņopāņ apiņo peņyāņektā peņyāņeņ yāmik tāyak.

³ Bureni Ekāni, bānepi tāņpidām taņiri oretoret terak it tākaņ. Ude tāņ yāmīņkuno unita bānep tāga pāhap nadāņ gamik tākaņ, nak tāņ-tāgawani kadāniken yāpmāņpāņ oretoret tāk tākaņ ude, ba kome kubākāt āmik tāņpāņ tuņumi yāyomāgatpāņ oretoret terak inita yāpmāk tākaņ ude.

†† 7:14 Mat 1:23 ††† 9:1 Mat 4:15 ††† 9:2 Mat 4:16; Luk 1:79

⁴ Tãnjpãnj ñode tãnj yãmiñkuno unita oretoret tãnjkuñ; Gãk iwaniye tãño kehãromi yãpmãnj äpun, iwaniye äbot Midian nanik unitãño kehãromi bian yãpmãnj äpuno ude.

Ba iwaniyetã komi piã pähap yãmiñjirã äneñj yãmagutkuno unita. Tãnjkañ iwaniye tãño ämik tuñum, ämawebekaye tãño nãgãt ikek u kudup kãdãp api pewi ijineñ.

Ude tãnjiri ämawebekaye-ken säkgãmãn irit kadãni api ahãnj yãmek.

⁶ U imata, nanak paki kubã, nininken nanak ude ninta nimani. Nanak u ninta intãjukun itkañ api nibãnj niwarek. Ude tãnjirãn wãpi mebãri mebãri ñode api iwetneñ;

Nadãk-nadãk Tãgagãmãn Nimani,

ba Anutu Pãhap,

ba Nanin Tãrektãreki Nãmo,

ba Kwini Terak Irit tãño Intãjukun Äma yãnj api iwetneñ.

⁷ Tãnjpãkañ intãjukun ämanin u Devit tãño komeni yãpmãnjpãnj itkañ ämawebeniye api yabãnj yãwarek.

Tãnjkañ intãjukun itpãnj kehãromini tañi ahãnjirãn yabãnj yãwat yewani gãnañ ämawebeniye oretoret tãnjpãnj bãtaki terakgãn api itneñ.

Tãnjkañ nadãwã äpani tãktãk ba tãnyãkñarani kãdet terak nãmo, kudãn siwoñj terakgãn yengãmãn pewãpãnj kañiwat piãni paot-paori nãmo, pen api tãnj yãpmãnj ärowek.

Bureni-inik, Yawe Kehãromi mãhemitã ämawebeniye nadãnj yãmikinik tãk tãyak unita nadãk kehãromi peyak uwã bureniñgãn api ahãwek.

Aisaia 11:1-10

Intãjukun äma kodaki api ahãwek

11 ^{††} Jesi tãño äbot u päya madãwani tãño doni ude itkañ upãnjkañ uken nanik kãruk kodaki kubã imãtpãnj api ahãwek.

² Äma u terak Yawe tãño Munapiktã uwãk tãnj imiñkañ nadãk-nadãk tãga, ba ämawebeniye yabãnj yãwatta kehãromi ba nadãk-nadãk api daiwãn tokñeñ imek.

Daiwãn tokñeñ imiñjirãn Yawe tãño gãrip u nadãwãn tãrewãpãnj gãmoriken itpãnj api orañ imek.

³ Uwã Yawe gãmorikengãn itpãnj kuñatta gãripi api nadãwek.

Tãnjkañ man epãn tãnjpayãnj tãyak uwã dapuritã äma tãño gupi kak tãyak uterak nãmo api tãnjpek. Ba äma ätutã man yãnjirã jukunitã nadãk tãyak uterakgãn nãmo api tãnjpek. Nãmo, kãdet siwoñj iwãtpãnj man epãn u tãnjpãnj api yãpmãnj daniwek.

⁴ [‡] Ude tãnjpãnj kudãn siwoñj terak äma jãwãri tãño nadãnj bãrãpi api yãpmãnj daniwek. Ba äma tãnjkentãki nãmo u gãrak api irek.

† 9:7 Sam 72:11; Luk 1:32; 1Ko 15:24-28; Hib 1:8 †† 11:1 Rev 5:5, 22:16 ‡ 11:4 2Te 2:8

Tãnj, meni komigãmãntã momi ämata komi api yãmek. Ba yãntãreñ yãmiñjirãn äma waki tãnjpanitã api kumneñ.

⁵ [‡] Bureni, ämawebeniye nadãnj yãmiñpãnj kãdet siwoñj uterak api yabãnj yãwarek.

⁶ [‡] Tãnjkañ kadãni uken añ ägwãrikãt sipsip nanaki bok tãga api itneñ. Ba pusi ägwãri wãpi lepattã meme nanakikãt dãpmon bok tãga api pãtneñ.

Bureni, bulimakau nanakikãt laion nanaki ketem bok nañpãnj tãga api kuñatneñ.

Tãnjirã äma nanaktã watãni api it yãmينةñ.

⁷ Ba bulimakau kenta bea ketem bok nañjirã nanakiye imaka, dãpmon bok säkgãmãn api pãtneñ.

Tãnjirã laion komitã bulimakautã-yãnj muyeñ api nãneñ.

⁸ Tãnj nanak pakitãwã gãmok komi tãño awañ meni dubinken tãnjoret tãga api tãneñ.

⁹ ^{‡‡} Bureni, Anutu tãño kudupi pom terak imaka komi ba tãnjpãwak ikek kubã nãmo api irek.

Tãnjkañ gwãgu pähap tokñeñpãnj pat yãpmãnj kuyak ude kome terak imaka kuduptagãntã Yaweta api nadãneñ.

¹⁰ ^{‡‡‡} Tãnjpãkañ kadãni Yawetã iwoyãñkuko uken Jesi äbotken intãjukun äma kodaki irayãnj tãko unitã äma äbori äborita wãrani säkgãmãn ude it yãmiñjirãn yot-pãrareniken äbã gãmoriken itkañ wãpi biñam api orañ imineñ.

Aisaia 12:1-6

Bãnep tãga kap

12 [§] Kadãni kubã ahãwayãnj tãyak uken Isrel äbottã kap ñode api teneñ;

Yawe, nin ganiñ oretkamãnj. Imata, gãk kokwawak nadãnj nimiñkuno upãnjkañ u penpãnj bãnepnin tãnjpidãm tañ nimiñjiri tãga itkamãnj.

² ^{§†} Unita bureni nadãnjpãnj yãnjahãkamãnj; Anutu uwã nimagurani ämanin bureni. U tubeñ kuñpãnj nãmo api umuntãne.

Bureni, Yawe unitãgãn kehãromi nimiñjirãn oretoret terakgãn it tãkamãnj. Anutu unitãgãn wakiken nanik nimagut tãyak.

³ ^{§††} Anutu uwã ume dapuri paotpaot ikek nãmo.

Tãnjkentãnj nimãn yãnjkañ uken kuneño uwã nañkañ oretoret tañi api tãneñ.

⁴ ^{§†} Tãnjpãkañ kadãni uken ñode api yãneñ;

Oi, ämawebe, Yawe bãnep tãga man iwetpãnj tãnjkentãkta unitagãn gera yãneñ.

Ude tãnjkañ pãñku ämawebe komeni komeni Yawetã kudãn tãk tãyak unita biñam kañ yãwerut.

Tãnjkañ ñode kañ yãwerut; Yawe uwã wãpi biñam ärowani!

†† 11:5 Efe 6:14 ‡‡ 11:6 Ais 65:25 ‡‡† 11:9 Ais 65:25; Hab 2:14 ‡‡‡ 11:10 Rom 15:12 § 12:1 Ais 14:2; Sam 118:14 §† 12:2 Kis 15:2; Mat 21:21-23; Rom 1:16; Rev 7:10 §†† 12:3 Ais 49:10, 53:1-3 §‡ 12:4 Kis 34:5-7; Sam 22:31, 71:16-18, 105:1; Plp 2:9-11

⁵ Bureni, imaka säkgämän gäripi nitek Yawetä täk täyak unita yänpän iniñ ubiñ tewut. Tenjirä unitäño wäpi biñam kome ni kome ni kudup kuñ moreton!
⁶ Eruk, Saion nanik ämawebe, in oretoret gera terak kap tewut. U imata, Isrel ämawebe intäño Anutu kudupi uwä ärowaniinik. Uwä ämawebeniye bämopiken it täyak.

Aisaia 25:6-9

Ekänitä kumän-kumän täño kehäromi api däpmän tärewek

⁶ † Tānpäkañ Saion pom ño terak Yawe kehäromi mähemitä ämawebe kome ni kome ni yepmän towikta äñnak-äñnak pähap api täñpek.
 Äñnak-äñnak u gänañ tom ketem säkgämän, ba wain ume gäripi nitek äñnak-äñnak upäñ api täñpek.
⁷ †† Tāñkañ pom ñoken Yawetä kumän-kumän täño tek kehäromi ämawebe äbori äbori kuduhtagän uwäk täyak uwä api däpmänpäñ weñ-gajähut täñpän kuneñ.
⁸ ‡ Bureni, kumän-kumän unitäño kehäromi utpewän paotiniñ api täñpek.
 Yawe Ärowani uwä ämawebe kuduhtagän konämi dok api ärut yämek. Täñpäñ ämawebeniye kome ni kome ni unitäño mäyäk butewakini api wärämüt yämek.
 Yawetä ude yāñkehärom täyak.
⁹ †† Kadäni uken ñode api yäneñ; U kawut! Anutunintä ude uwä täyak!
 Unita nadäkinik täñ imiñitna wakiken nanik nimagutkuk.
 Bureni, Yawe u tubenñ kuñitna jopi nämo täñkuk. Nämo, u täñkentäñ nimiñkuko unita oretoret pähap täna!

Aisaia 35

Anutu täño ämawebeniye tã oretoret bumta api täneñ

35 Kome jopi kawukitã oretoret api täñpek. Bureni, kome waki unitäkañ kämiwä gäripi nitek api ahäwek, Lebanon täño pom terak ba Kamel kenta Saron awañken imaka imaka säkgämän ahäk täkañ ude bumik.
 Täñkañ oretoret täñpäñ kap bumta api tewek. Ude ahäñjirän ämawebe Yawe Anutu täño kehäromi, wäp biñam ba epmäget api käneñ.
³ Unita äma kehäromini nämo ba äma kujari kwaiwani manbiñam u yawetpäñ bänepi kañ täñkehäromtañ yämik täñput.
⁴ †† Tāñkañ äma täñmun-umun täñpani ñode yawet täkot; Kwainenjo! Kehärom tañpäñ itkot.
 Nadäkañ? Anutujin äneñi äbäñkañ iwanjiye kokwawak nadäñ yämiñpäñ komi piä api yämek. Täñkañ inä api tämagurek.

† 25:6 Mat 22:1-10 †† 25:7 Mat 27:51; 2Ko 3:13-18; Efe 3:5-6, 4:18; Hib 9:24, 10:19-21 ‡ 25:8 1Ko 15:26,54; Hib 2:14-15; Rev 7:17, 20:14, 21:4 †† 25:9 Sam 37:5-7, 62:1 †† 35:4 Hib 12:4-13

⁵ †† Tānpäkañ kadäni uken dapuri tumbanitã dapun api ijineñ, ba man nämo nadäwanitã api nadäneñ.
⁶ Kuroñi wakitã pidäm tawäpäñ tubupentäñ api kuñatneñ. Ba meberi bäräpitã man gera yänpän oretoret kap api teneñ. Tänpäkañ kome kawukiken ume dapuritã ahäñkañ kome jopiken kudup api kuñatneñ.
⁷ Bureni, kome kekeki, tom ägwäri-tägän iraniken ume gwägu tokneñpäñ wädan ahäñ bumbum api täneñ.

⁸ ††† Tānpäkañ uken kädet tañi kubã api pärek. Kädet uwä wäpi Kudupi Kädet yāñ api yāneñ. Äma bänepi nämo ket urani ba guñ kädet wakiwaki täñpanitã kädet u nämoinik api iwatneñ.
⁹ Ämawebe kädet u iwatnayāñ täkañ uwä laion ba iwan ätu nämo api yabäneñ. Nämo, ämawebe wakiken nanik yämagurani unitägän kädet uken kuñ-äbäñ api täneñ.
¹⁰ § Bureni, ämawebe Yawetä inita biñam suwawanitã kome ni äneñi kukta kädet u oretoret terak api iwat yäpmän äroneñ.
 Kap teñtän äronätäñgän Saion api kañ-ahäneñ.
 Täñkañ uken butewaki nadäwätäk paotiniñ täñpänkañ oretoretã oretoret pähap api täñ yäpmän äroneñ.

Aisaia 40:1-11

Bänep pidämtak man

40 Anutujintã ñode yäyak;
 Ämawebenaye konäm butewaki terak itkañ u päñku bänepi täñpidäm tañpäñ yäniñ käwat.
² Jerusalem nanik kwini man ñode yawet; Komi piä nadäñ yäpmän äbuño u paotak. Momijin täño kowata nadäwä tärekañ. Ekänitä momijin peñ tamitak yāñ yawet.
³ ††† Tānpäkañ äma kubätã gera ñode yäyak; Kome ämani nämoken Yawe Anutunintã äbäkta kädet täwitpäñ kañ yäpä-siwonñtañ imut!
⁴ Ume kubat kudup yejämbut ba pom kudup äneñpewä mañpäpäñ uterakgän pekot. Tänpäñ kome äpmonkañ-ärok täñpewä uterakgän kañ irut.
⁵ Ude täñjirä Yawe täño kehäromi ba penyäñektã kwawak ahäñjirän ämawebe kuduhtagän api kañpäñ nadäneñ. Man ño Yawetã ini yāñkuk.
⁶ †† Tānpäkañ äma kubätã ñode näwetkuk; Gera terak yāñahä! Yäwänã ñode iwet yabäñkut; Man jidepäñ yāñahäwet?
 Yäwawä ñode yāñahä yāñ näwetkuk; Äma kudup-tagän u mup ude yäk. U kadäni keräpigän mup irori ude it täkañ yäk.
⁷ Yawetã meni wonñ piäñjirän mup kubit tak täkañ ba irori täño kañgäripi u paot täkañ. U udegän ämatã kadäni käroni nämo it täkañ yäk.

††† 35:5 Eze 29:6-7; Mat 11:5; Luk 7:22 ††† 35:8 Hib 10:20-23; Efe 2:10; 1Te 4:7; 2Ti 1:9; Tai 2:11-14 § 35:10 Rev 7:9, 14:1-4, 15:2-4, 19:7 †† 40:3 Mat 3:3; Mak 1:3; Jon 1:23 ††† 40:3 Luk 3:4-6 †† 40:6 Jem 1:10-11; 1Pi 1:24-25

⁸ Bureni-inik, mup kubit tak täkañ ba irori täño kañgäripi u paot täkañ upañ Anutunin täño manä tärek-täreki nämo api irek.

⁹ Unita Jerusalem, gäk pom käronji kubä terak äronpän manbiñam tägagämän u gera terak yänahä. Juda kome täpuri täpuri uken umunkät nämo kwawakinik ñode yänahänpän yäwet; Ño kawut; Anutuñin äbätak!

¹⁰ † Man u bureni-inik. Ekäni Ärowanitä kehäromi nitek äbätak. Äbänpän intäjukun itkañ kehäromi u terak ämawebe kuduptagän yabän yäwat piä täk täyak. Täñkañ ño kawut! Äbänjirän ämawebe waki keriken nanik yämaguranitä iwat yäpmän äbäkañ.

¹¹ †† Täñpäkañ Ekäni unitä yawakiye watä säkgämän ñode it yämik täyak; Sipsip nanaki ude bäyañ yämik täyak. Ba miñjiye kwini terak yabän yäwarirän kuñat täkañ.

Aisaia 42:1-9

Ekäni täño epän äma unitäño manbiñam

42 † Yawetä ñode yäyak; Ñowä epän ämanata näkña iwoyänkut yäk. Ñowä näkñaken bänepna gämäni. U täñkehäromtañ imik täyat. Uterak Munapikna peñ ima täñkentän iminjirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kuduptagän näkño kädet siwoñi iwatta yäwetpän yäwoñärek api täñpek.

² †† Uwä yänawät-awät nämo api täñpek ba nämo api yabän kärakñewek. Ba mani kotäk kädet miñin-miñin gera yänpän-yäk täñjirän nämo api nadäneñ.

³ Bänep kwini terak api kuñarek. Uwä tepärañ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri iñjirän nämo däpän kumneñ. Täñpäkañ epäni täñ yäpmän kuñjirän kädet siwoñi säkgämän api ahänj morewek.

⁴ U epäni bänep bäräp terak nämo api täñpek. Ba bänepi nämo putärewäpän täktäk siwoñi kome terak api täñkehärom täwek. Täñpän ämawebe äbot nämo täñpani kuduptagän bänepi unitäño man kädet terakgän api wohutneñ yäk.

⁵ †† Yawe Anututä ñode yäyak;

Näk kunum täñpän pewa pipiyänpän patkuk. Ba kome imaka, täñpän pewa pipiyänpän parirän imaka imaka u terak itkañ u kudup näkä täñpän yepmañkut. Näkägän ämawebe kuduptagän kome pähap uterak kuñat täkañ unita mänit irit ikek piän yäwat täyat.

⁶ ††† Eruk, imaka udewani täñpani näkä ñode yäyat; Yawe näkä kudupi iritna kwawak pewi ahäktä yän-gämagutkut. Täñpän ketka gepmäñjipän watäni api it gamet.

Gäkä terak ämawebe komeni komenikä topmäk-topmäk kubägän api täñpet. Ba näkä täñpewa guñ ämawebe täño topän api iren.

† 40:10 Ais 62:11; Rev 22:12 †† 40:11 Ese 34:15; Jon 10:11 † 42:1 Mat 3:17, 17:5; Mak 1:11; Luk 3:22, 9:35 †† 42:2 Mat 12:18-21 †† 42:5 Sam 24:1-2, 102:25; Apos 17:24-25 ††† 42:6 Ais 49:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

⁷ Dapun tumäk täñpewi dapun api iñineñ. Ba ämawebe bipmäñ urani täño topmäk-topmäk terak it täkañ u pit yämiñpän api yepmañpi kuneñ.

⁸ Näkñawä Yawe, wäpna ude. Wäpna biñam äma kubäta biñam täkta nämo nadätat. Ba naniñ oretoret u kudup näka biñamgän. Ämawebetä anutu jopi kubä iniñ oretta bitnätat.

⁹ U kawut! Man bian yänjkuro u bureni nitek täñkuk. Täñpäkañ ñowä imaka kämi ahäktä yäwanipän täwetat. Imaka kodaki u nämo ahänjirä unitäño mani intäjukun täwera nadäkañ.

Aisaia 42:10-21

Anutu iniñ oretoret kap kubä

¹⁰ Ämawebe äbori äbori, in Yawe iniñ oretta kap kodaki kubä teñ imut!

Ba gwägu terak kuñ äbäk täk täkañ in uwä udegän, wäpi yäpmän akuwut!

Ba tom gwägu gänañ it täkañ in imaka, wäpi iniñ oretoret!

Täñkañ ämawebe kome käwuri käwuri nanik, in udegän, kap kodaki Yaweta teñ imut! ¹¹ Täñkañ kome kawuki ini ba ämawebe yotpärare kome kawukiken it-tän kuk täkañ, Keda kome ba Sela yotpärareken nanik in Anutu wäpi iniñ orerut.

In pom terak-terak äronkañ oretoret terak gera mämä täkot!

¹² Täñkañ ämawebe kome täpuri täpuri gwägu gänañ ittän kuk täkañ unitä Yawe wäpi biñam yänahänpän yän-iniñoret täkot.

¹³ Eruk u kawut! Yawe uwä komi äma kehäromi ude, ämik täkta akutak. Akuñpän ämik täkta pidäm täñkañ ämik gera yäyak. Täñkañ kehäromini jide u iwaniye kwawak yäwoñärek täyak.

Ekänitä ämawebeniye täñkentäktä yänkehäromtak man yänjkuk

¹⁴ Ekänitä ñode yäyak;

Kädäni käronji kokwawakna käbop peñpän kwikinik, manikum it täyat yäk. Upänkañ apiño gera kähän, webe nanak bäyanayän yänkañ kähän yäk täkañ ude yäwayän yäk. Näk jop itkuropan apiño epän täñpayän kehäromi yäpmänjat yäk.

¹⁵ Näk pom täñi ba täpuri u kudup api peñ awähuret yäk. Täñkañ päya ba mup kudup täñpewa api kubit täneñ. Täñkañ ume täñi ba gwägu u kudup täñpewa api kawuk täneñ.

¹⁶ ††† Täñpäkañ ämawebenaye yämagut yäpmän kädet bian nämo äbaniken api äbet. Apiño dapuri tumbani bipmäñ urani itkañ upänkañ bipmäñ urani iwat kireñpän penyänjek api yämet yäk. Täñkañ kädet goreri yäpa-siwontawäkañ ämawebenaye ugän api kuneñ. Yänkehäromtak man yäyat ño bureniñgän api täñpet yäk.

††† 42:16 Luk 1:78-79; Efe 5:8; Rom 5:8-10, 8:29-31; 1Pi 1:3-5

¹⁷ † Upänkañ ämawebe nadäk-nadäki yäwik terak pek täkañ u yawat kireñjira mäyak pähap mät nadäneñ.

¹⁸ Täñpäkañ Ekänitä ñode yäyak; Isrel ämawebe inä guñ bumik, ba dapunjin tumbaniinik yäk. Unita jukuñin pik dätpäñ man nadäwut. Ba dapun ijiwä kut.

¹⁹ Inä Yawe näkño watä epän täñ namiñpäñ näkño manbiñam yänjahäktä iwoyänkut. Upänkañ inä guñ bumik, ba dapunjin tumbani, äma guñ ba dapuri tumbani u yärepmitpäñ guñinik, dapunjin tumbaniinik yäk.

²⁰ Man yäkyäkna kädet ba täktäkna kädet kañpäñ nadänkuño upänkañ man yänkut ba imaka täñkuro u ket kañpäñ nadäk nämo täñkuñ.

²¹ Nadäkañ? Yawe näka siwoñi kudupi yän nadäneñta бага manna u epmäget ba biñam ikek pekta gäripi nadänpäñ penkut.

Aisaia 43:16-21

Anututä imaka kodaki kubä api täñpek

¹⁶ Yawetä ñode yäyak;

Bian näkä gwägu tañi bämopiken kädet täwitkut.

¹⁷ Ude täñpäñ iwan komi äma ba unitäño hos karis tänyäkñatpewa kädet u iwat yäpmänj äbänkä wañpäñ paotnik täñkuñ.

Paotpän äneñi nämo akuñkuñ. Uwä ämatä topän döpä kumäk täkañ ude bäräneñ paotkuñ.

¹⁸ Ude täñkuro unita ñode täwetat;

Imaka bian ahänkuko unita nämo nadäneñ. Ba imaka bianita nämo juku pineñ.

¹⁹ †† Nadäkañ? Näkä imaka kodaki kubä pewa ahäwayänj täyak. Eruk, ahätak ño nämo kañpäñ nadäkañ? Näkä kome jopiken kädet täwitat. Ba kome kawukiken ume pewa ahäkañ.

²⁰ * Näk ume kome kawukiken pewa ahäk täkañ unita tom ägwäri, añ ba gwektä naniñ oret täkañ.

Ba äma äbotnaye näkñata biñam itneñta iwoyänpäñ yepmañkuro u näkño wäpna yäpmänj akuñpäñ kwawak pewut yänpäñ ume yepmäñ towik täyat.

Aisaia 44:6-8

Yawe bureni kubä-tägän itak

⁶ †† Yawe kehäromi mähemi, Isrel täño intäjukun äma ba täñkentäki pähap unitä ñode yäyak;

Näkägän intäjukuninik ba mädeninik itak.

Anutu kubä nämo itak. Anutu bureni-inik u näk kubägän yäk.

⁷ †† Jide? Näk udewani kubä itak ba? Itak u täñpäwä ini-tägän ini kwawak niwoñäreñjirän kañpäñ nadäna.

Ba imaka bianinik ahäwani, yäput pektä it yäpmänj äbätak unitäño mebari,

ba imaka kämi ahänayänj täkañ unitäño mebari imaka, yänjahänjirän kañ nadäna.

⁸ †† Upänkañ ude nämo! Ämawebenaye, in umuntanpäñ kujat kwaik täneño!

Imaka kämi ahäktä bianiinik täwetkuro u bureni ahänjirän kañpäñ nadänkuño unita biñami api yänjahäneñ.

Unita jide nadäkañ? Anutu näk ñodewani kubä itak? Nämo, näk kubä nämo itak yän nadätat. Näk kubä-tägän intäño mobä kujat kehäromigän, intä yengämä pekta itak.

Aisaia 45:1-7

Anututä guñ äbot kubä täño intäjukun äma u piä man iwetkuk

45 Yawetä Sairus intäjukun äma itkañ ämikken äma äbori äbori täño kehäromi yäpmänj äpäktä iwoyänkuk. Täñkañ intäjukun äma ätu täño wäpi biñam awähutta Sairus iniñ kireñpäñ yotpärare kubäkubä täño yämabam dät imik täyak. Unita Yawetä Sairus ñode iwetak;

² Näk intäjukun kuñkañ kädet api täwit gamet. Näk pom däpmänj kokoyänpäñ täñdudumtak täñtän kuñjira kädet api pärek. Täñkañ yämabam täñkehärom takta ain kehäromipän meham täk täkañ u api däpmänj äreyän täñpa kunen. ³ Ude täñkañ iwan äma unitäño moneñ tuñum täga ämatä nämo yäpnañiken käbop pewani u yäpmänpäñ api gamet. Täñjira api nadäwen; Näkägän Yawe. Isrel täño Anutu wäpka yänpäñ gämagutkuro ubayänj.

⁴ Nadätan? Piä ämana Isrel, näkñata biñam iwoyänkuro u täñkentäktä gäk iwoyänpäñ yän-gämagutkut. Gäk näka nämo nadäk täyan upän näkñatägän iwoyänpäñ wäp biñam tañi gamiñkut. ⁵ Bureni, näk kubä-tägän Yawe. Anutu kubä nämo itak. Gäk näka nämo nadäk täyan upän näkägän kehäromi gamik täyat.

⁶ Ude täñ gamik täyat uwä mebari ñodeta; Ämawebe edap dapuri äbani käda ba äpmonpani käda ba kukñi kukñi u kuduptä ñode nadäneñta; Anutu kubä nämo itak. Yawe Anutu näk kubägän. ⁷ Näkägän yänjira penyänjek ba bipmäñ urani ahäk täkamän. Ba näkägän kadäni täga ba kadäni waki u yänjira ahäk täyak. Yawe näkägän imaka u kudup täñpewa ahäk täkañ.

...

Aisaia 45:20-25

Ämawebe kuduñtagän Ekäni gämoriken api itneñ

²⁰ Yawetä ñode yäyak; Ämawebe äbori äbori ämik gänaj nämo kumbani in kudup näkño man piäken äbä irut. In anutu jopi päya kujatpäñ paiwani yäpmänj kuñat täkañ. Täñkañ anutu täga nämo täñkentänj tamiñanji uken yänjapik täkañ. Inä guñ bureni-inik! ²¹ Unita äbänkañ injin kubäkubä mebariñin inamnaken kwawak yänjahäwut. Täñkañ injin-tägän näwetgäwet täñpäñ kawut; Anutu jidewanitä imaka apiño ahäkañ unita

† 42:17 Kis 32:4,8; Sam 97:7 †† 43:19 Rev 21:5 † 43:20-21 Luk 1:74-75; 1Ko 6:19, 10:31; Efe 1:5-6; Kol 1:16 †† 44:6 Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13 †† 44:7 Stt 17:7-8

††† 44:8 Apos 1:8, 14:15, 17:23-31

bian ude api ahäwek yän yänkuk? Uwä Yawe näkägän yänahänkut. Näk ämawebenaye waki keriken nanik bureni yämagurani Anutu siwonji ubayän.

²² † Unita komen ämawebe kuduptagän in näkken äbän morenjirä yäpätägak piä tän tama! Nadäkan? Näkägän Anutu bureni. Näk udewani kubä nämo itak. ²³ †† Näkña wäpna terak mena kudupi siwonjitä yänkehäromtak man yänkuro u nämoinik api awähuret. Näk ñode yänkut; Komen ämawebe kudup näkkengän äbänpäñ gukut imäpmok api tän namineñ. Näkägän nadän namiñpäñ kuñatta api yänkehärom täneñ. ²⁴ † Tänkanj uwä näka ñode api yäneñ; Yawe-tägän tänkentän nimiñpäñ kehäromi nimiñjirän iwan täño kehäromi yäpmän äpäc takamän. Upänkanj ämawebe näka ganani nadäk täkanj uwä mäyäk tanji api yäpneñ.

²⁵ Tänpäkanj Jekop täño äboriye uwä Yaweken irit täga kanj-ahänpäñ yän-iniñ oretoret api täneñ.

Aisaia 49:1-18

Anutu täño piä watä äma

49 †† Oi, ämawebe komeni komeni, in juku penjirä man kubä ñode täwera nadäwut;

Näk nämo ahänjira Yawetä näkä watä epän tän imikta iwoyänkuk. Tänkanj meñ koki gänäñ irira wäpna namiñkuk.

² †† Tänpäkanj Ekäni uwä näk mani yänahäkta mena wädäwän päranjiinik tänjirän keritä watä it namiñkuk.

Ba epäni täkta näk tenänj päranj ude kahätpän yäkiken daiñpäñ ämetkuk.

³ Ude tänpän näwetkuk; Isrel, gäk nadätan? Gäk näkño watä epän ämana yäk. Gäk näkño epän tänjiri ämawebetä näkño penjyänjek ba kehäromina kwawak api kanjpäñ nadäneñ yäk.

⁴ Ude yänjirän näk iwetkut; Yawe, ude nämo kak täyat. Näk epän tanji tänjira bureni udewani kubä nämo ahänkut.

Epän täntän kuñtäyiwa kehäromina kudup paoränpäñ jopi tänkuk yän iwetkut.

Upänkanj jop uken. Nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, Yawetä ini epäna u kanjpäñ nadänpäñ uterak kowata api namek yän nadätat.

⁵ U imata, Yawetä ini watä piä tän imikta gupna meñ koki gänäñ tänpän penjuk. Näk tänpän penjukuo uwä Isrel ämawebe, Jekop täño äboriye u äneñi yämagut päñku Yawe gämoriken yepmakta tänkuk. Tänkanj iniwä nadän namikinik tänjirän kehäromi uken nanik yäpmäk täyat.

⁶ ††† Tänpäkanj Yawetä ñode näwetkuk; Jekop täño äboriye, Isrel ämawebe yarägän nämo paotkuño u näkña dubinaken äneñi yämagut yäpmänj äbäk-äbäk u epän pidämi bumik yäk.

Tän epän tanji kubä ñode gamikgän api tänpet yäk. Gäk guñ ämawebe äbotta penjyänjek api yämen. Ude

† 45:22 Nam 21:8-9; Jon 3:13-16, 6:40; Hib 12:2 †† 45:23 Rom 14:11; Plp 2:10-11 ‡ 45:24 1Ko 1:30 †† 49:1 Jer 1:5 †† 49:2 Hib 4:12; Rev 1:16 ††† 49:6 Ais 42:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

tänpayän täno uwä näkñaken äbäk-äbäk kädet uwä ämawebe komeni komenitä api nadäwä tumneñ.

Anututä ämawebeniye butewaki nadän yämiñpäñ äneñi api yäpän täganen

⁷ Yawe täño epän ämani uwä äma ekäni ekäni gämoriken itkanj watä piä tän yämik täyak. Tänjirän ämawebe komeni komenitä iwan tän imik täkanj. Upänkanj Yawe, Isrel täño Anutu Kudupi ba Yäpätägak Äma bureni unitä ñode iwetak;

Intäjukun ämatä gabänkanj ganiñ oretta api akuneñ. Ba äma ekänitä gwäjiñ äpmonjpäñ api ganiñ oretneñ.

U imata, Yawetä epän ämani gäk iwoyänpäñ gepmanjukuo unita. Tänkanj Isrel täño Anutu Kudupitä yänkehäromtak man yäk täyak u nämo wärämut täyak. Nämo, u bureni gän täk täyak.

⁸ ††† Tänpäkanj Yawetä ämawebeniye ñode yäwetgän täyak;

Orakorak kadäninaken api nadän tamet, ba yäpätägak-tägak kadäninaken api täñkentän tamet. Näk watä säkgämän it tamiñpäñ intä terak ämawebe komeni komeni ukät topmäc-topmäc kubägän api tänpet.

Näkä komejin iwantä tänpä wawäpäñ penjkuño u yäpa tägawäpäñ nadän tamiñjira äneñi api koreneñ.

⁹ Tänkanj ämawebe komi yotken irani yäniñ kireñpewa api äpämañ kuneñ. Ba ämawebe bipmäñ urani gänäñ irani u api yäweret; Penjyänjekken äbut!

Ude yäwerira äbänpäñ sipsip pom terak muyeñ säkgämän nanjpäñ it täkanj ude api itneñ.

¹⁰ § Uwä ume ketemta wari nämo api yeneñ. Tänkanj edap ba mäniñ kädäp ikektä wakiinik wari nämo api yewek.

Nämo, nadän yämikinik tänpäni ämatä yämagut päñku ume dapuri tägaken api yepmanjek.

¹¹ Tänpäkanj pom näkña yänjira ahänkuño u yäpmänj äreyänpäñ täñ-budäniñpäñ pewa ämawebenayeta kädet pähap api pat yämek.

¹² Ude tänjira ämawebenaye kome ban it täkanjen naniktä api ämneñ. Uwä edap äbani kädä ba kukñi kukñi naniktä api ämneñ. Ätuwä Aswan yotpärare, Isip komeken naniktä api ämneñ.

¹³ Unita kunum, gäk oretoret kap teyi! Ba kome, gäk imaka, oretoret gera yäyi! Ba pom, in imaka, oretoret kap yän-tekot!

Imata, Yawe uwä ämawebeniye komi piäken iranita butewaki nadän yämiñpäñ api yäniñ bitnäwek.

¹⁴ Upänkanj Jerusalem ämawebetä ñode yänkuñ; Yawetä mäde utpäñ ninta guñtakinik täyak yäk.

¹⁵ Ude yänjirä Yawetä kowata ñode yäwetak; Jide? Meñ kubätä iniken nanaki nononji nanjpäñ tägawani kubäta kanjwäarakuk tänpänj täga guñ täwek?

Meñ ätutä ude käwep täneño upänkanj näk inta ude täga nämoinik täñ tamet.

¹⁶ Jerusalem, näk gäka täga nämo api guñ täwet. Nämo, gäkño wäpka ketna bänepiken kudän täñkuro u kanj itat.

††† 49:8 2Ko 6:2 § 49:10 Rev 7:16-17

¹⁷ Nadätan? Nanakaye äneni äbänjirä äma tänpä wanjuŋo u gabä kätänpeŋ api metänpeŋ kunerj.

¹⁸ Unita dapun pärewat tänpän yabäsi! Nanakaye ukäda-käda naniktä äbä peronpän gäkken ämnayän.

Yawe Irit mähemi näkä bureni ɳode gäwetat; Ämawebekayeta gäripi pähap nadänpän oretoret api tänpen, webe kubätä äpikät kentänpän itdayän nadänkaŋ oretoret nadänpän tek säkgämän tänpoko ude.

Aisaia 50:4-11

Anutu täño watä äma uwä man buramik tänpäni

⁴ Ekäni Yawetä äma kehäromini paorani täŋ-mehamtaŋ yämetta näwetpän näwonjäreŋpän mena tänpidäm taŋkuk. Ba unitä tamimaŋ tamimaŋ man näwet täyak unita gäripi nadäkta bänepna tänpidäm tak täyak.

⁵ Täŋkaŋ Ekäni Yawetä nadäk-nadäk namik täyak unita näk ärowani kudän tänpän mäde nämo ut imik täyat.

⁶ † Täŋpäkaŋ jop yabänjira ämatä iwänaptä päripmäŋpän geŋna pujiŋ injipän dätkuŋ. Ba man waki näwetpän iwit inamna dapunken ut näbatnayän tänjirä inamna dapun nämo peŋpipiŋkut.

⁷ Täŋpäkaŋ Ekänina Yawetä täŋkentän namik täyak unita man waki näwet täkaŋ unitä täga nämo nurek.

Nämoinik! Näk kehärom taŋpän epäna täk täyat. Näk ɳode nadäk täyat; Epän täk täyat unita mäyäk täga nämo api yäpet.

⁸ †† Anutu dubinaken itak unitä näka api yäwek; Äma ɳo goret kubä nämo tänpäni yän api yäwek.

Anututä näka ude yäwayän täyak unita äma kubätä manken nepmaŋpayän nadäweko uwä, eruk, ini nepmaŋpänkaŋ Yawe inamiken bok kaŋ itda!

⁹ Ekäni Yawetä ini täŋkentän namik täyak unita netätä näka goret tänpäni äma yän täga yäwek? Nämoinik, äma näka jop manman näweranitä wanpän tek gwaktä naŋ-äreyaŋ tänpä kuk täkaŋ ude api täneŋ.

¹⁰ Unita ämawebe Yawe gämoriken kuŋatpän watä ämani näkɳo man buramik täkaŋ in uwä nämo umuntäneŋ. Bipmäŋ urani pähap gänaŋ kuŋatnayän täño upänkaŋ nadäk-nadäkjin kudup Yawe terak peŋpeŋ kuŋat täkot. Bureni, Anutuŋin terak yengämä pewäpän itkot.

¹¹ Täŋ ämawebe in Yaweta nadän imikinik nämo täŋkaŋ bipmäŋ uraniken kädet kaŋpeŋ kukta injintägän topän ijiŋ-yänjek täkaŋ uwä, eruk gwäk pimjipän ugän iwat täkot.

Upänkaŋ intä kome pänku itnayän täkaŋ u Yawetä iwoyän tamiŋkuko uwä komi paot-paori nämo täño bägup.

Aisaia 52

Jerusalem wanjukopän Yawetä yäpän tägaŋkuk

52 † Eruk, Anutu täño kudupi yotpärare Jerusalem, gäk aku! Akuŋpän täŋkehärom taŋpän itkaŋ epmäget säkgämän säkgämän tek ude wädäwi ärowut.

Nadätan? Guŋ äbot, Anutu täño бага man nämo iwarani u gäk tänpäwakta gäkɳo yewa gänaŋ äneni nämoinik api äroneŋ.

² Unita täŋbute-bute peŋpän kugun däpmän äreyänpän äneni intäjukun kaŋ it.

Täŋpän iwan täño yen kehäromi kotäkaken topäni u piräreŋpän äneni säkgämän kaŋ it.

³ Unita Yawetä ɳode yäyak; Ämatä in nämo suwanpän komi piäken tepmakta jop yän-täkɳat yäpmän kuŋkuŋ. Eruk udegän, komi piäken nanik äneni tämagurayän täyat u moneŋ nämo peŋpän api tämaguret.

⁴ Täŋkaŋ ämawebenaye Isip komeken itta pengän äpmonkuŋo uwä iniken gärip terak äpmonkuŋ.

Täŋpäkaŋ kämiwä Asiria naniktä päbä yepmäŋjipän yämagut yäpmän pänku komi piäken yepmaŋkuŋ.

⁵ †† Täŋpäkaŋ apiɳode Babilontä udegän täŋ yämitak. Ämawebenaye nämo suwanpän komi piäken yepmakta yän-yäkɳat yäpmän kuŋkuŋ.

Komi piäken yepmaŋkaŋ intäjukun it yämiŋpän sära man yäwet täkaŋ. Bureni, kepma kepma wäpna yäpmän äpäk täkaŋ.

⁶ Unita kadäni näkä iwoyäwayän täyatken uken ämawebenaye iwan keriken nanik yämagurira ɳode api yäneŋ;

Bureni, Yawetä ude api täŋpet yän yänkuko u bureni ahätak yän api nadäneŋ. Ude nadäwä tumbäpän Anutu u bureni yän api nadäneŋ.

Ämawebe kuduptagäntä Anutu täño kehäromi kwawak api käneŋ

⁷ †† Äma manbiŋam tägagämän yäpmän äbäk täkaŋ unitäño kuroŋi säkgämän yän yäwut!

Biŋam man tägagämän yäpmän äbäk täkaŋ uwä ɳode; Saion pomken irani, Anutu täño bänep kwini inken pätak. U wakiken nanik tämagut täyak. Bureni, Anutuŋin uwä intäjukuninik itak!

⁸ Oi! Juku peŋpän nadäwut; Watä ämajiyetä bänep oretoret terak gera pähap yän irirä. Äma uwä ini dapuritä Ekäni Saion pom äneni äbänjirän api käneŋ.

⁹ Unita Jerusalem yotpärare, gäk wanpän pat yäpmän äbätan upänkaŋ oretoret pähap nadänpän kap inigän kubä te!

U imata, Yawetä Jerusalem ämawebe butewaki täŋkuŋopän wakiken nanik yämagurirän butewakini paotkuk.

¹⁰ Bureni-inik, Yawetä ämawebe komeni komeni inamikenä iniken kehäromini kudupi kwawak api yäwonjärewek.

† 50:6 Mat 26:67; Mak 14:65 †† 50:8 Rom 8:33-34

‡ 52:1 Rev 21:2,27 †† 52:5 Rom 2:24 †† 52:7 Ais 40:9, 61:1; Luk 2:10; Rom 10:15; Efe 6:15

Tänjirän ämawebe uken-uken nanik u kuduptä Anu-tunin täño yäpätägak epän api kanpän nadänerj.

Anutu täño epän ämatä komi bäräpi terak äronkuk

^{11 †} Eruk, Babilon kome peņpeņ kut! Täņkaņ kudupi yot täño tunum yäpmäņ kunayän täkaņ in kudupiinik itkot. Imaka nämo iņitta yäjiwārani u nämoinik iņitneņ.

¹² Täņpäkaņ äpämaņ kunayän täkaņ uwä kikņutpäņ bäräneņ terak, äbekjiye orajiyetä bian iwan yabän umuntaņ Isip nanik äpämaņ kuņkuņo ude nämo api kuneņ. Nämo, Yawe, Isrel täño Anututä intäjukun mäden täņ tamiņpäņ api tämagut yäpmäņ kwek.

¹³ Nadäkaņ? Epän ämanatä epäni täņpayän täyak u täņjirän bureni api ahäwek.

Ude täņjirän wäpi yäpmäņ akuņpäņ inij orerirä wäp biņam ärowani api yäpek.

¹⁴ Upäņkaņ unitäņo iņami dapun ba gupi uwä wawani, äma bumik nämo. Unita äma mäyaptä kawä inide kubä täņkuņ.

^{15 ††} Täņpäkaņ äma mäyaptä kawä waki täņkuņo udegän äma äbori äboritä epänita nadäwä ärowani api täneņ. Ba kome täño äma ärowanitä kanpän jäkjäk yamäņpäņ mankum api itneņ.

U imata, dapuritä imaka kudupi ude api kawä täreneņ, ba man kudupi ude api nadäwä täreneņ.

Aisaia 53

53 [†] Täņpäkaņ manbiņam jukunin gänaņ äp-monjkuko u netätä nadäkinik täņkuk? Ba Yawe täño kudän kudupi netätä kawän täreneņkuk?

² Täņpäkaņ Yawetä nadäņ imiņirän iņami terak päya dätäki ude, ba kome kawukiken mujipitä jäwäri äp-monpän kāruki tädorani ude ahäņkuk.

Upäņkaņ u nintä kaņgärip täneka iņami dapun säkgämän ude uwä nämo ahäņkuk. Jide täņpäņ täktäki täga kubä täņjirän unita gäripi nadänam?

³ Nämo, ämatä u kanpän eroni nadäņpäņ mäde ut imiņkuņ. Uwä komi bäräpi gänaņ kuņatpäņ butewaki täño mebäri kawän täreneņkuņ.

U äma waki yäņ yäņpäņ kakta bitnäņkumäņ. Ba äma äpaniinik yäņ yäņpäņ nadäņ äwaräkuk täņkumäņ.

^{4 ††} Upäņkaņ uwä nintäņo butewakinin buramiņpäņ nintäņo komi bäräpinin kotaņkuk. Ude täņjirän kanpän nintä sära man ñode yäņkumäņ; Wisik, Anututä mominita yäņpäņ kowata imitak.

^{5 ††} Täņpäkaņ nintäņo peņawäkninta yäņpäņ nägät piņkuk. Ba nintäņo gwäjiwanita yäņpäņ däpmäņ käkätkuņ.

Ba momi täño kowata uterak äronkuko unitä nip-manpän tägaņkumäņ. Täņpäkaņ unitäņo jibi unitä nintäņo jibi täņpewän tägaņkuk.

^{6 †††} Täņpäkaņ nin kuduptagän yawak peņawäk täņpani ude itkaņ nininken gärip terak kuņatkumäņ.

Täņjitna Yawetä mominin täño kowata ninin yäņnaņi u terak buņätkuk.

† 52:11 2Ko 6:17 †† 52:15 Rom 15:21 † 53:1 Jon 12:38; Rom 10:16 †† 53:4 Mat 8:17 †† 53:5 1Pi 2:24 ††† 53:6 1Pi 2:25

^{7 †† §} U komi bäräpi imiņkuņo upäņkaņ ini yäpmäņ äpäņpäņ man kubä nämo yäņkuk. Uwä sipsip gubaņi utta yäpmäņ kuk täkaņ ude yäņikņat yäpmäņ kuņkuņ.

Ba pujiņi madäņ yämiņirä man nämo yäk täkaņ ude mankum itkuk.

⁸ Uwä jop ikņatpäņ manken teņpäņ kumäkta yäntäreņ imiņkaņ yäpmäņ päņku utkuņ.

Täņpäkaņ noriye bok kuņatkuņo uken nanik kubätä ñode nämo nadäwän tumbuņ; Nintäņo peņawäkninta yäņpäņ utkuņ.

Ba näkņo äbot täño momita kome terak irit kuņatkuņari däpmäņ täkneņkuņ yäņ nämoinik nadäwän täreneņkuņ.

^{9 ††} Uwä ämata komi yämani nämo, ba yäņ-yäkņarani man nämo yäwani upäņkaņ äma waki-waki-kät äneka yäntäreņkuņ. U kumäņjirän tunum äma täño awaņken äneņkuņ.

¹⁰ Upäņkaņ Yawetä ini nadäņ imiņirän däpmäņ käkärirä komi nadäņkuk. Bureni, Yawetä nadäņjirän nintäņo momi tärewekta äma u iniken gupipäņ ärawa ude täņkuk.

Ude täņkuko unita kadäni käreņi api irek. Itkaņ kodakiniye ahäņirä api yabäwek. Ba Yawe täño nadäk tawaņ u iwatpäņ täņjirän bureni api ahäwek.

¹¹ Täņpäkaņ Yawetä ñode yäyak; Bänepitä komi butewaki nadäwayän täko unitäņo bureni ahäņjirän ore-toret api nadäwek.

Täņkaņ epän ämana siwoņi u nadäk-nadäkitä äma mäyap täņkentäņ yämiņirän iņamnaken siwoņi api itneņ. Ba waki-wakini äma unitä api kotawek.

^{12 †††} Mebäri unita äma wäpi ärowani bämopiken näk wäp biņam ärowani api imet.

Ude täņjira äma kehäromitä ämikken iwan täño kehäromi yäpmäņ äpäņpäņ tunumi yäyomägaktaņ yäpmäņ daniņpäņ epän ämanata moräki api imineņ.

U imata, u äma iņamiken äma wakiwaki täņpani ude äworeņpäņ iniken irit inij kireņpäņ kumbuk. Bureni, ude täņkuko uwä äma mäyap täño momi kotaņkuk. Ba waki täņpani täņkentäņ yämikta yäņapik man yäņkuk.

Aisaia 55:1-11

Ekäni täño iron pähap

55 ^{§†} Yawetä ñode yäyak; Eruk, umeta kotäkjin kawuktak täkaņ in äbäkaņ ume gwet tama naņput! Ba monenjin nämo kuņat täkaņ inäwä äbäņkaņ ketem näkken yäpmäņkaņ naņput yäk.

Täņkaņ äbäņkaņ ume gäripi niked, gwäki nämo ño yäpmäņkaņ naņput yäk.

^{2 †††} Imata ketem bureni nämotä moneņ pek täkaņ? Ba naņpäņ koki nämo täņpanita komi piä imata täk täkaņ?

††† 53:7 Rev 5:6 § 53:7 Apos 8:32-33 §† 53:9 1Pi 2:22 §†† 53:12 Mak 15:28; Luk 22:37 §† 55:1 Sam 42:2, 63:1; Jon 4:10-14, 7:37-38; Rev 21:6, 22:17 §†† 55:2 Mat 15:9; Rom 9:31, 10:2-3; Plp 3:7; Hib 13:9; Rom 10:17; Sam 22:26

Ude nämo, näkņo man buramiņpāņ nākā tāwet tāyat ude tānayāņ tājō uyaku ketem tāgagāmānīnik kubā tamiņjira naņpā tokņekinik api tāneņ.

^{3 †} Unita āmawebe naye, nadāwut. Nākken āmnayāņ tākaņ u sākgāmān api itneņ. Ābāņirā inkāt topmāk-topmāk, tārek-tāreki nāmo api tāņpet.

Tāņkaņ Devitta nadāņ imikinik tāņkuro udegān inta nadāņ tamikinik api tāņpet.

⁴ Tāņpākaņ Devit uwā āma kōmeni kōmeni u yabāņ yāwatta kehāromi ba wāpi imiņkut. Ude tāņpāņ uterak āmawebe u kehāromina kwawak yāwoņāreņkut.

⁵ Tāņ epān udewanigān inta tamayāņ yāk. Inā āmawebe ābori ābori, kōmeni kōmeniken man pewā kuņirā inken api āmneņ.

Bian intā unita nāmo nadāwani ba unitā inta nāmo nadāwani upāņkaņ inken bārāņeņinik api āmneņ.

Imata, Ekāni Anutuĵin, Isrel ābot intāņo Anutu kudupi nākā tāņpewa u bureni-inik api ahāwek. Tāņkaņ nāk wāpjin biņam api tamet.

^{6 ††} Eruk, apiņo Yawe tuāngān itpāņ inta itsāmāņtak unita inā āyāņutpāņ Yaweken gera yāņpāņ dubiniken kut.

⁷ Āmawebe waki tāņpani, kādet waki u peņpāņ āneņi tākta nāmoinik nadāņpāņ āneņi Anutuken kuk tākot.

Nadākaņ? Anutu uwā āmawebe iniken āyāņutpeņ ābāk tākaņ unita oraņ yāmiņpāņ momi peņ yāmikta gāripi nadāk tāyak.

⁸ Tāņpākaņ Yawetā ņode yāyak; Nākņo nadāk-nadāk-na u intāņo ude nāmo. Ba nākņo tāktākna inigān inigānīnik, intāņo ude nāmo.

^{9 †} Kunumtā kome kakātāņpāņ puninīnik itak udegān nākņo tāktākna ba nadāk-nadāknatā intāņo irepmīnik tāyak yāk.

^{10 ††} Tāņpāņ nākņo manna uwā iwān ude. Iwāntā taņkaņ āneņi āyāņutpeņ nākņaken jop nāmo abāk tāyak. Nāmo, u kometa ume imiņjirān kome terak ketem sākgāmān ahāk tākaņ yāk. Ahāņirā āmatā ātu yāpmāņpāņ naņkaņ ātu yerita pek tākaņ.

^{11 ††} Eruk, mena jinom udegān, u kwekopāņ nākņaken jop tāga nāmo ābek. Nāmo, nākņo manna u piā ude tāņpāņ yāņ nadāk pek tāyat u pāra nāmo tāk tāyak. Nāmo, u kuņpāņ nākņaken gāripna u dāpmāņ tārek tāyak.

Aisaia 56:1-8

Anututā āmawebe gāgāni api yāmagurek

56 Yawetā āmawebeniye ņode yāwetak; Nāk tāņkentāņ tamiņpāņ tāmagurayāņ tāyat u kadāni kerāp tāyak unita in kudān siwoņi tāņpeņ kuņat tākot. Ba āma ātu oraņ yāmiņpāņ tāņkentāk-kentāk tāņ yāmik tākot.

^{2 †††} Nadākaņ? Āma ude tāk tākaņ, ba Sabat orekiritta nadāņirā ārowani tāk tākaņ, ba waki tākta nāmo

† 55:3 Mat 11:28; Jon 6:37; Apos 13:34 †† 55:6 Sam 14:2, 27:8; 2Ko 6:1-2; Hib 2:3 † 55:9 Rom 11:34-36 †† 55:10 2Ko 9:10 †† 55:11 Mat 24:35; Luk 8:11-16; Rom 10:17 ††† 56:2 Ais 55:7; Sam

pidāmtak tākaņ, āma udewani nākņo oretoret terak it tākaņ.

^{3 †††} Tāņpākaņ āmawebe kome kukņi kāda nanik Yawe tāņo āmawebe yāpurārātpāņ bok it tākaņ uwā ņode nāmo yāneņ; Yawetā nin iniken āmawebeniye kāt iniņ oretta yājiwāt tāyak yāņ nāmo nadāneņ.

Ba āma yabāni dāranitā imaka, ņode nāmo nadāneņ; Nanakna nāmo unita wāpna biņam ikek nāmo, pāya kubit tāwani ude itat unita Yawetā iniken āmawebeniye kāt sākgāmān itta yājiwāt tāyak yāņ nāmo nadāneņ. Nāmo!

⁴ Yawetā āma udewani ņode yāwetak; In Sabat orekiritta nadāņirā ārowani tāņpāņ kudān nākā gāripi nadāk tāyat u iwatkaņ topmāk-topmākna tāņo man gwāk pimiņpāņ iwatnayāņ tāņo uwā inta ņode api tāņ tamet;

⁵ Nadāņ tamiņpāņ nākņo yotken wāp biņam sākgāmān api tamet. Wāp biņam tamiņjira āmawebeniye bāmopiken penta tāga api it yāpmāņ āroneņ. Bureni, wāpjin biņamtā āmawebe nanakiye nīkek tāņo wāpi biņam api yārepmirek.

⁶ Ude yāņkaņ Yawetā ņode yāyak;

Āmawebe kome kukņi kāda nanik āmawebeniye yāpurārātpāņ bok itkaņ nāka nadāņ namikinik tāņkaņ nāk gāmotnaken itkaņ watā piā tāņ namik tākaņ, ba Sabat orekirit kadānita nadāņirā ārowani tāņpāpāņ topmāk-topmāk tāņo man iwat tākaņ in uwā oretoret tākot.

^{7 †} Imata, nākņo tāmagut yāpmāņ Saion pomnaken api kwet. Tāņpāņ yāņapik yotnaken tepmaņpāņ oretoret api tamet. Ude tāņjira naniņ oretta bukānaken ārawa tāņ namiņirā kaņpāņ gāripi nadāņpāņ api nadāņ tamik tāņpet yāk.

Unita nadākaņ? Nākņo kudupi yot uwā āmawebe kōmeni kōmeni kudupta ābā itpāņ yāņapik man yāņ naminēņta api irek.

^{8 ††} Tāņpākaņ Ekāni Yawe ārowani, Isrel āmawebeniye iwan tāņo komi piāken nanik āneņi yāmagut pābā kōmeniken yepmaņkuko unitā ņode yāņkehārom taņkuk; Āma gāgāni ātu āmawebeniye ukāt bok itta yāmagut pābā api yepmaņpet yāk.

Aisaia 57:15-21

Anututā āmawebeniye tāņo momi api peņ yāmek

^{15 †††} Anututā ņode yāyak;

Nāk intājukun ba ārowaniinik api it yāpmāņ ārowet. Wāpna kudupi māhemi.

Nāk kunum punin terak kudupi yotpārareken it tāyat upāņkaņ āmawebe mominīta nadāwā waki tāņpākaņ inīta nadāwā āpani tāk tākaņ uken bok it tāyat.

1:1, 24:4-6, 85:9; Jer 7:3-10; Mat 3:2; Luk 11:28; Jon 7:17; Rom 10:6-10; Rev 22:14 ††† 56:3 Mat 8:10-11; Apos 8:27, 10:1-2, 13:47-48; Rom 2:10-11; Efe 2:12; 1Jo 3:1; Rev 3:12 † 56:7 Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 †† 56:8 Jon 10:16 ††† 57:15 Sam 51:17, 113:4-6, 138:6; Rev 15:4

Näk äma bänepi yäpmanj äpani u yäpmanj akuk täyat. Ba äma mominita nadäwä waki tänpäni bänepi tänpidäm tak täyat.

¹⁶ Yänpänj-yebek ba kokwawak man kadäni käronjita nämo api yäweret. Nämo, ude tänpayänj täro uwä ämawebe irit yämiñkuro u tänpewa paotneñ.

¹⁷ Ämawebenaye u monenj tuñumta ämäñi täktäk unitä momi pähap täñkuko unita näkä kokwawak pähap nadänpänj däput. Näk mäde ut yämiñpänj däpuro upänkañ uwä nämo nadänkañ ehutpäñ iniken gärip pen iwatkuñ.

¹⁸ Ude täñjirä yabäk täyat upänkañ api yäpa täganenj. Ude tänpänj yän-yäkñat päñku ämawebe butewaki terak kuñarani u bänepi api tänpa gapun tänenj.

¹⁹ † Bureni, äma banken ba tuän it täkañ uken kwini bureni api ahänj morewek. Täñkañ näkä api yepmanjpa täganenj. Yawe näkña ude yäyat.

²⁰ Tänpäkañ äma waki tänpäni uwä gwägutä tokät täyak udeuwani. U kwikinik täga nämo itneñ. Nämo, gwägutä okä näbä ba jirañ ureñ päñku gägäniken pek täyak ude kudän wakiwaki wari täk täkañ.

²¹ †† Unita waki tänpäniken säkgämän irit nämo api ahäwek. Yawe näkä ude yäyat.

Aisaia 58:1-9

Anutu iniñ oretoret kädet bureni

58 Ekänitä ñode yäyak; Kotäkka pewi manpäpänj nämo yäwen. Gera tanjigän, womat mämä ude yänpänj ämawebenaye, Jekop täño äbotken nanik momi ba kädet wakini unita kañ yäwet.

² Uwä ñode näwet täkañ; Nin kepma kepma gäk ganiñoret täkamänj. Ba gäkñjo kädetka täga nadäna tärewäpänj u iwatta gäripä pähap nadäk täkamänj yän yäk täkañ.

Ba näkä бага man siwoñi yäwoñjärektä näwet yabäk täk täkañ. Ba gäk dubikaken kukta gärip pähap nadäk täkamänj yän yäk täkañ.

Upänkañ jop manman yäk täkañ.

³ U ñode näwet täkañ; Ekäni, gäk ganiñ oretta nakta jop it täkamänj upänkañ imata nämo nibäk täyan? Ba ninin yäpmanj äpänpänj kuñaritna gäk imata nämo nadänj nimik täyan?

Ude yänjirä näkä kowata ñode yäwetkut; Ude nämo. In naniñ orerit injinken gäripjin iwatpäñ täñjit täk täkañ yäk. Ba epän ämajiyeta komi yämik täkañ yäk.

⁴ Naniñ oretta yäk täkañ upänkañ täktäkjin u inipärik. U ñode; Man wärät-wärät tänpänj ketjin mugwäjinpänj notjiye däpämäk täkañ. Ude täñkañ näkken yänjapik man yänjirä täga nämo api nadänj tamet.

⁵ Jide? Näk naniñ oretoret kädet iwat täkañ uwä nadänj nimik täyak yän nadäk täkañ?

Tek wakiwaki täñkañ butewaki injam dapun ijinpeñ kuñaritna Yawetä bänep täga nadänj nimän yän nadäk

täkañ? Kudän udeuwani uwä naniñ oretoret kädet bureni yän nadäk täkañ?

Nämo inik! Kudän udewanita gäripä nämo nadäk täyat.

⁶ † Täñ näkä kudän ñodewanita nadänjira naniñ oretoret kädet bureni täk täyak;

Äma, äma ätu täño komi piä terak it täkañ unitäño bäräpi ketäreñ yämiñpänj kädet tägatäga täñ yämik täkot.

⁷ †† Ba äma nakta yenjirä ketem yämik täkot. Ba äma jäwäri, patpat bägupta wäyäkñek täkañ udeuwani yämagut yäpmanj injin yotken ärok täkot. Ba äma teki nämotä tek yämik täkot. Ba nägät moräkjiyetä bäräpi kañ-ahänjirä mäde nämo ut yämineñ.

⁸ †† Täñ intä kudän udeuwani näkä gäripä nadäk täyat u tänayänj täño uwä näkä bäräpijin bäränjek api datäreñ tamet, tamimañ täño penyänjektä bipäni täño bipmäñ urani iwat kirek täyak ude. Ude täñjira säkgämän api itneñ.

Täñkañ Anutujin siwoñitä intäjukun api täñ tamek, ba Yawejin täño kehäromitä mädejinken watä api it tamek. ⁹ ††† Tänpäkañ intä näkken yänjapik man yänayänj täkañ uwä api nadänj tamet. Inä ämata komi yämik-yämik, ba wäpi yäpmanj äpäk-äpäk ba yänjäreok man yäwet-yäwet kädet u mäde ut yäminayänj täño uwä ude api täñ tamet yäk.

Aisaia 60:1-6

Jerusalemtä Anutu täño penyänjek terak säkgämän api irek

60 Ekänitä Jerusalem ñode iwetak; Gäkñjo penyänjek äbänj gamitak! Yawe täño penyänjek säkgämäntä gäkä terak ijin-yänjetak unita akunpäñ edap dapuri ude ijin-yänje! ² U ka! Gubam kubiritä äbori äbori komeni komeni uwäk täñjirän bipmäñ urani pähap gänañ itkañ. Upänkañ Yawetä gäkä terak ijin-yänjek täyak. Ba iniken ägonitä uwäktänj gamik täyak. ³ ††† Täñjirän ämawebe komeni komenitä gäkñjo penyänjek kanpäñ gäkken api ämneñ. Bureni, edap dapuritä pom terak tädoreko udegän penyänjenjiri kome unitäño intäjukun ämatä akumañ gäkken api ämneñ.

⁴ Eruk, ijiwi kwäpänj yabänj äyänjut tä; Ämawebekaye uken-uken kuñtänpä kuñkuño u änenj äbäkañ. Nanakaye ban naniktä äbäkañ. Ba äpetkaye imaka, buramiñ yäpmanj äbäkañ. ⁵ Ude äbänjirä yabänkañ bänepka gupka kuduptä oretoret pähap api nadäwen. Tänpäkañ kadäni ugän gäpe tanj tanj gwägu pähap terak kuñaranitä kome banken nanik tuñum säkgämän säkgämän yäpmanj gäkken api ämneñ. ⁶ Täñkañ Midian Efa komeken nanik kamel mäyaptä äbä gäkken api it tokñeneñ. Ba Siba nanik ämawebe gol ba imaka käbänj säkgämän nikekpänj yäpmanj äbänjpäñ Yawe täño wäpi biñam api iniñ oretneñ.

† 58:6 Mat 25:34-40; Jem 1:27, 2:15-16; 1Jo 3:17-18 †† 58:7 Mat 25:35 †† 58:8 Sam 112:4; Apos 10:31,35 ††† 58:9 Sam 34:15 ††† 60:3 Sam 67:1-4; Ais 2:2-5; Rev 21:24

Aisaia 61

Manbiñam tägagämän kubä

61 † Yawetä näk äma jopi jäwäri manbiñam tägagämän yänahänpän yawetta iwoyänpän olip gaknji piñ näbatkuko unita ñode nadätat; Ekäni Yawe täño Munapiktä näk magätak. Täñpän Yawe uwä ñode täkta nepmanpän kuñkut; Ämawebe butewaki nadawätäk terak kuñarani u bänepi yäpätägakta, ba äma komi piä terak irani ñode yawetta; Anututä täñkentän tamiñirän jop api äpämañ kuneñ. ² †† Ba ñode yänahänpän yawetta nepmanpän kuñkut; Yawe Anututä ämawebeniye orañ yämiñpän iwaniye däp-mäkta kadäni ahätak. Täñkañ ämawebe täñbute täñtän kuñarani u yäniñ kawatakta naniñ kireñkuk. ³ Bureni, Saion ämawebe konäm butewaki terak itkañ u täñkentän yämiñira butewakini paoränkañ oretoret api täneñ. Ba täñkentän yämiñira butewaki kap penpän oretoret kap api teneñ. Täñkañ ämawebe uwä päya kehäromi Yawetä ini piwani bumik api itneñ. Uwä kehäromigän itkañ kudän siwonji täñpeñ api kuñatneñ. Ude täñpeñ kuñatnayän täño uwä Anutu täño mebari säkgämän kwawak irirä api iniñ oretneñ.

⁴ Täñpäkañ ämawebe inä yot yäpmän äreyäwani u äneñi api täñkodak utneñ. Ba yotpärare wañkuño u äneñi kome ket utpän api yäpä-täganen. ⁵ Täñkañ äma ban naniktä äbä yawakjiye watäni api it yämineñ. Ba äma kome kubäken naniktä äbänpän ketem epänkät wain epänjin api täñ tamineñ. ⁶ † Täñpäkañ kadäni uken irit mebari kubä api itneñ. Inta Yawe täño bämop äma, ba Anutu täño watä äma yän ude api täwetneñ. Täñkañ äma äbot komeni komeni täño tuñum terak itkañ moneñ tuñum unita biñam api yäneñ.

⁷ †† Täñpäkañ mäyäk terak itkuño upänkañ kome-jinken äneñi itkañ bian itkuño u irepmitpän ahänj bum-bum terak api itneñ. Bureni, jirañ ude itkuño upänkañ oretoret tärek-täreki nämo api täneñ.

⁸ U imata, Yawe näkä kudän siwonjita gäripi nadäk täyat. Iwantä ämawebenaye täñyäkñarani täñpän imakani kubota täñ yämiñkuño unita ganani pähap nadäk täyat. Unita yänkehärom tañkuro udegän ämawebenayeta gwäki täga yämiñpän ukät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo api täñpet. ⁹ Ude täñ yämiñira äma komeni komenitä kodakiniye täño biñam api nadäneñ. Bureni, ämawebe komeni komeni äbotnaye u yabänpän-nadänayän täkañ uwä ñode api yäneñ; Äma äbot ño Yawetä iron tañi täñ yämani yäk.

Säkgämän irit bureni api ahäwek

¹⁰ †† Täñpäkañ Jerusalemtä ñode yäyak; Yaweta gäripi pähap nadäk täyat. Bänepnatä Anutunata oretoret täñ imik täyat. U imata, u nämagutkuko unita. Unitäño täktäki siwonjita tek säkgämän ude täñ namik täyak.

† 61:1 Mat 11:5; Luk 7:22 †† 61:2 Mat 5:4; Luk 4:18-19 †
61:6 Kis 19:6; Rom 12:1; 1Pi 2:5,9; Rev 1:6 †† 61:7 Sam 16:11; 2Te
2:16 †† 61:10 Rom 5:10; Plp 3:9; Rev 7:14

Ba unitäño täñkentäktä ämawebe kodakitä epnayän tek epmäget säkgämän täk täkañ ude täñ namik täyak. ¹¹ Bureni, kome terak päya dätäki imätpän kärük abäk täkañ, ba epänken ketem tokän kärük tädot täkañ udegän Yawe ärowani täño meni jinom terak kudupi irit säkgämän api ahäneñ. Täñpäkañ äma äbori äbori inamiken iniñ oretoret api ahäwek.

Aisaia 62:1-12

Jerusalemtä wäp kodaki api yäpek

62 Jerusalem, gäk nadätan? Näkä mankum nämo api iret. Nämo, gäka yänpän ehutpän yänapiñtäyiwa Ekänitä täñkentän gamiñirän irit säkgämäntä gäkä terak kwawakinik kañ ahäwän, kome dapuritä tamimañ penyänjek täyak ude, ba bipmäñ urani gänañ topäntä ijiñ-yänjek täkañ ude.

² Anututä ude täñkentän gamiñirän ämawebe komeni komenitä äneñi kodak tañpän iriri api gabäneñ. Ba unitäño intäjukun ämatä gäkño epmäget kudän kakiniñ api täneñ. Täñpäkañ Yawetä wäpka kodaki kubä gäweränkañ ugänpän api gäwet täneñ.

³ Bureni, Yawe Anutukatä gäk gabänjgärip api täñpek, ämatä porak gwäki ba notek merärokita gäripi nadäk täkañ ude.

⁴ ††† Kadäni uken wäpka Eñi Sinsim yän wari nämo api gäwetneñ, ba Kome Waki Kawuki yän wari nämo api gäwetneñ. Nämo, wäpka kodaki kubä ñode api gäwetneñ;

Anututä gäripi pähap nadän gamik täyak.

Ba kubä ñode api gäwetneñ;

Äpi nikek.

U imata, Yawetä gabänpän gäripi pähap api nadän gamek, ba komekawä webenita ude äneñi api yäpek.

⁵ Äma gubanitä webe gubanji, ämakät nämo pärani ukät epmäñpän bok itdeño udegän äma gäk täñpän gepmañkuko unitä gäk webenita api yäpek.

Ude täñpän äma gubanitä webeni kodaki kañpän gäripi pähap nadän imik täyak udegän Anutukatä gabänpän gäripi pähap api nadän gamek.

⁶ Eruk, Jerusalem yewa watäni itta äma yepmañkuro u kepma ba bipani meni nämo täñpipineñ. Äbot täñpani in Yawetä täñkentän tamikta gera yäk täkañ in itpäñ-nadäk nämo täñpän gera pen yänjirä inta nämo api guñ täwek.

⁷ Gera ehuranigän yänjirä Jerusalem äneñi täñkehärom tañirän ämawebe äbori äbori inamiken intäjukuninik ude irirän kañkañ biñam kañ yäwut.

⁸ U imata, Yawetä yänkehäromtak man ñode yänkuko uwä keru kehäromitä bureni api pewän ahäwek; Ketem piäjinken nanik iwan yabän äwaräkuk täñjira wari nämo päbä api yäpneñ. Ba äma ban nanik udegän, yabän äwaräkuk täñjira wain ume injin täñpani wari nämo päbä api yäpneñ.

⁹ Nämo, ketem piñkuño unitäño bureni u injin nañpän Yawe näkño wäpna biñam api yäpmän

††† 62:4 1Pi 2:10; Jon 3:29; 2Ko 11:2; Efe 5:25-27

akunerj. Ba wain piä tänpän watäni it tänkunjo u imaka, injin wain ume täkätpän näkno kudupi yot gänañ naniñ oretta api näneñ.

Yäpätägak äma bureni äbätak!

¹⁰ Unita ämawebe Jerusalem täño yewa gänañ itkañ in kudup akumañ gägäniken kut. Kuñpän ämawebe ämnayän täkañ unita kädet yäpä-tägawut. Kubat-kubat yejämäñpän mobä kädet miñin pätkañ u kudup yäpmänj kewewut. Ude täñirä ämawebe komeni komenitä ñode api kañpän nadäneñ; Yawetä ämawebeniye äneñi yämagurayän täyak yän api nadäneñ.

¹¹ †Nadäkañ? Yawe uwä yänahäk man ñode pewän komeni komeni kuñat moreñkuk; Saion ämawebe ñode kañ yäwerut; Tämagutta yäwani u äbätak. Täñkañ ämawebe iwan kerit terak nanik yäyomä-gatkuko u bok yäpmänj äbätak! ¹² Eruk ämawebe unita Kudupi Ämawebe, Yawetä iwan keriken nanik yämagurani yän api yäwetneñ. Täñpäkañ Jerusalem, wäpka ñode api gäwetneñ; Yotpärare gäripi pähap, ba Yotpärare Yawetä äneñi päbä irani yän api gäwetneñ.

Aisaia 63:7-10

Anututä Isrel ämawebe nadänj yämikinik täñkuko unitäño manbiñam

⁷ Yäke! Yawe täño orakoraki säkgämän unitäño mebari yänahäwayän.

Ba unitäño täktäki täga unita yänpänj wäpi yäpmänj akwayän.

Yawe uwä Isrel ämawebe ninta butewaki nadänj nimipänj nadänj nimikinik täk täyak. Täñkañ imaka säkgämän säkgämän mäyap täñ nimik täyak.

⁸ Nadäkañ? Yawetä ñode yänkuk; Äbot ñowä näkñaken äbot. Ämawebe uwä täñnäknatpänj mäde nämo api ut namineñ.

Yawetä ude yänpänj komi bäräpiken nanik yämagutkuk.

Komi bäräpi nadänkuno u komi bäräpi bok nadänkuno.

Ba täñkentänj yämiknuko uwä añero ini dubiniken irani unitä bumik täñkentänj yämiknuko.

Uwä nadänj yämikinik täñkañ butewaki nadänj yämipänj wädänj tädotpänj yepmañkuk.

Ude täñkañ kadäni käronji boham watäni säkgämän itpänj yämagut yäpmänj kuñatkuk.

¹⁰ †† Ude täñkuko upänkañ peñawäk kädet terak Kudupi Munapikita bäräpi imiñkuno. Ude täñirä Yawetä ini-tägän iwani däkneñpänj äboriyekät ämik täñkuno.

Aisaia 66:10-14

Jerusalemtä irit säkgämän api kañ-ahäwek

¹⁰ Ämawebe Jerusalemtä gäripi nadäk täkañ in Jerusalem kome mähemkät oretoret täñput.

Ba Jerusalemtä butewaki nadänj imik täkañ in bänep täga penta nadäwut.

¹¹ † U imata, Jerusalem unitä nononji säkgämän tepmäñ towiñirän nañ tokneñk api täneñ. Täñirän täñ-bumbumita gäripi pähap api nadäneñ.

¹² U imata, Yawetä ñode yäyak; Nadäkañ? Näkä yäwakañ ahänj bumbumtä ume pähaptä-yän Jerusalem kome uken tärek-täreki nämo api abänj irek. Ba äma äbori äbori täño tuñum täñ-bumbumtä ume tokät täkañ ude api täñ imek.

Täñpäkañ äperiye nanakiye ude itkañ Jerusalem täño nononji näñirä miñiye naniyetä äperiye nanak bäyanj yepmäñitpänj mañpä ärowäkañ yeñdatnäñ-datnäñ täk täkañ Jerusalemtä inta ude api täñ tamek.

¹³ Bureni, miñiyetä nanakiye yäniñ kämät täkañ ude Yawe näkä api taniñ kawat täwet. Täñira Jerusalem uken kwiniñän api itneñ.

¹⁴ Täñpäkañ u kañpänj bänepjintä oretoret api täñpek. Täñirän gupjintä wädan gwijikitä-yänj api kehäromtak täneñ.

Täñpäkañ ñode nadäwut; Yawe näkä täktäkna kehäromi uwä watä ämanaye inta kwawak api täwoñärewet. Täñ iwanayetawä kokwawakna pähap api yäwoñärewet.

Aisaia 66:15-24

¹⁵ U kawut! Yawe uwä kädäp mebet ikek äbätak. Uwä äma kokwawak nadänj yämik täyak u komi yämikta iwän mäniñ terak bumik pit kubäñän äbätak.

¹⁶ Ämawebe komeni komeni kowata yäpmäkta biñam täkañ uwä Yawetä kädäp mebet kenta päiptä däp-mäñirän mäyaptä api kumneñ.

Ämawebe komeni komenitä Anutu gämoriken api itneñ

¹⁷ Täñpäkañ Yawe näkä ñode yäyat; Ämawebe anutu jopi yäniñ oretta kudupi itnayänj nadänpänj kon täk täkañ u, ba nañ yämikiye yäniñ oretta piä tobätken kuk täkañ ba ämawebe but tetnañ tohari ba ketem ätu näkä taräki yän nadäk täyat u nak täkañ uwä, ämawebe udewani täño paotpaori kadäni keräp täyak.

¹⁸ Näk unitäño bänep nadäk-nadäki ba täktäki u yabänpänj-nadäk täyat. Unita ärewayänj täyat uwä ämawebe äbori äbori man kotäk mebari mebari yänbutunj päbä yepmañpa näkno kehäromina peñyänek ikek u api käneñ. ¹⁹ Ude täñpänj bämopiken kehäromina kwawak api pewa ahäwek. Täñkañ ämawebe ätu yabänj korewayänj täyat u äma äbori äboriken api yepmañpa kuneñ. Yepmañpa ätu Tasis yotpärareken api kuneñ. Täñ ätu Libia äbot ba Lidia

† 62:11 Ais 40:10; Rom 10:11-13; Rev 22:12 †† 63:10 Apos 7:51; Efe 4:30

‡ 66:11 Sam 19:10, 119:18; Jon 6:53; 1Pi 2:2

äbot, äpa gwäjikta mebäri nadäwani uken api kunej. Täj ätuwä Tubal kome, ba Grik kome api kunej. Buren, uwä kome ban, wäpna bijam nämo nadäwani ba epmäget kudän ba penjәнеkna nämo kañpäñ nadäwaniken api kunej. Päñku äma äbori äbori u bämopiken näkño wäpna bijam ärowani u api yäñahäneñ. ²⁰ Täjkañ notkaye komeni komeni it täkañ u yämagut yäpmäj kudupi pomna Jerusalem yot-pärareken itak uken iron Yawe näka täñ namikta ude api ämneñ. U hos, doñki, kamel ba karis mebäri mebäri uterak api ämneñ. Yämagut yäpmäj ämñayäj täkañ uwä Isrel ämawebetä ketem, käbot ärutpak täwani gänañ penpäñ irona Yawe näkño kudupi yotken yäpmäj ärok täkañ ude bumik api täneñ. ²¹ Ude täñjirä uken nanik ätu bämop äma ude itta api yepmañpet, ba ätutä Livai täño äbot yäpurärätpäj

kudupi yotken piä täkta iwoyänpäñ api yepmañpet yäk.

²² † Täjpäkañ Yawe näkä ñode yäkgän täyat; Kunum ba kome kodaki täñpayäj täyat unitä inamnaken pen api it yäpmäj kudenjo udegän wäpjin bijam ba äpetjiye nanakjiye kämi ahänayäj täkañ u pen api it yäpmäj äroneñ yäk. ²³ Täjpäkañ Komepak Kodakitä Komepak Kodaki, ba Sabat Kadänitä Sabat Kadäni ämawebe äbori äboritä äbä Yawe näka api gwäjij äpmonñ namik täneñ. ²⁴ †† Täjkañ äpämañ kuñpäñ ämawebe peñawäk täñ namani u kumänpäñ parirä api yabäneñ. Ämawebe u gupi gänañ yamun tärek-täreki nämotä nañ eräjirä kädäp mebet tärek-täreki nämotä gupi api iñij yäpmäj ärowek. Täñjirä ämawebe komeni kometitä yabäjirä taräki kubä api täneñ.

† 66:22 Ais 65:17; 2Pi 3:13; Rev 21:1 †† 66:24 Mak 9:48; 1Te 2:15-16; Rev 14:10-11, 19:17-21

Jeremaia

Jeremaia 1:4-10

Ekänitä Jeremaia profet epän täkta iwoyänjuk

⁴ Yawe täño mantä jukunaken ñode äpmonjuk;

⁵ †Gäk meñka koki gänañ nämo gepmanpa ahänjiri nadän gamiñkut. Ba meñka koki gänañ naniktä kwawak nämo ahänjiri gäk iwoyänpäñ näkño mena jinom yäpmanpäñ äma äbori äbori uken yänahäkta gepmanjuk.

⁶ ††Yawetä ude näweränä iwetkut; Ekäni Yawe ärowani, ude nämo! Näk äma gubanigän yäk. Upän gäkño man jide tänpän api yänahäwet. Mena bäräpi.

⁷ Näkä Yawe ude iwetkuro upänkañ ñode näwetkuk; Näk gubanigän yän nämo yäwen. Nämo, äma äbot u ba u gäwetpewa kwayän täyanken u kuñkañ man gäw-erayän täyat ugänpäñ api yänahänpäñ yäweren.

⁸ †Nadätan? Yawe näkä ñode yänkehärom täyat; Näkä gäkkät itkañ watä säkgämän api it gamero unita ämawebe unita nämo umuntäwen.

⁹ ††Ude näwetkañ Yawetä kerä jinomnaken penpäñ näwetkuk; Eruk, näkñaken man mekaken peyat. ¹⁰ U ka! Apiño näk äma äbori äbori ba unitäño intäjukun ämaniye intäjukun it yämikta kehäromi gamitat. Kehäromi unitä äma äbot ätu api täñpi waneñ. Täñ äbot ätu kehäromi uterak yäpi täganjirä kehäromigän api it-ner.

Jeremaia 7:1-15

Anutu täño yotta jukuman

7 Yaweken nanik man ñode Jeremaia jukuniken äpmonjuk;

² Gäk päñku Yawe täño yot yämaken itkañ man ñode yänahänpäñ kañ yäwet; Juda ämawebe Yawe iniñ oretta ño äbäk täkañ in Yawe täño man ño nadäwut.

³ Yawe Kehäromi mähemi, Isrel täño Anututä ñode yäyak; In irit kuñat-kuñat ba täktäkjin yäpman yänjut-pewä tagawän. Ude tänyän täño uyaku kome ñoken pen itnernta api nadän tamet. ⁴ ††In jop manman ñode yänpäñ uterak nämo yäpman wädäner; Säkgämän itkamän! Ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot! ⁵ Ude nämo! Inä bureni-inik irit ba täktäkjin yäpman yänjutpewä tagawänpäñ äbotkayekät kudän siwonigän kowata

† 1:5 Sam 71:5-6; Rom 8:29; Gal 1:15-16 †† 1:6 Kis 6:12 † 1:8 Mat 10:26; Luk 12:4; 2Ti 4:18 †† 1:9 Ais 49:2; Mat 10:19; Luk 2:15, 12:12 †† 7:4 7:8,10,11; Luk 3:8

kowata täñpen kuñatner. ⁶ Ba äma ban nanik inkät irani, ironi kodänani, webe kajat, udewani ärowani nämo täñ yäminder, ba äma momini nämo, kumän-kumän nämo dämpner, ba anutu jopi bänepjin täñpäwak täkañ u nämo nadän yäminder. ⁷ Ude tänyän täño uyaku kome orajiyetä tärek-täreki nämo itta bian yäniñ kireñkuro ño in pen it yäpman kukta api nadän tamet. ⁸ Upänkañ nadäkañ? In man bureni nämo, jop manman pähap terak yäpman wädäk täkañ. Jide? Ude täñkañ bureni kañ-ahäk täkañ? Nämo!

⁹ Inä kubota täk täkañ, äma kumän-kumän dämpmäk täkañ, kubokäret kädet iwat täkañ, ba jop manman terak wohutpäñ yänkehäromtak man yäk täkañ. Täñpäñ anutu jopi Balta gupe käbänji nitek ijin imik täkañ, ba anutu jopi ätu bian nämo yäpman kuñarani u iwat täkañ. ¹⁰ Eruk jide? Kudän waki näkä taräki nadäk täyat u täñkañ näkä yotken wäpna itakken ño äbänpäñ inamnaken itpäñ ñode yäk täkañ uwä täga ba?; Yot ñonitä äyur täñ nimiñirän inamkaken säkgämän itkamän! ¹¹ †††Jide? Yot ño gänañ näkño man pätak u intä nadänjirä kubo äma ätu täño käbop irit bägup ude äworetak ba? Nämo, Yawe näkä tabänpäñ-nadäk täñ yäpman äbut!

¹² †††Eruk, Silo komeken imaka täñkuro u kuñkañ kañ kawut. Yotpärare unitä jukun naniñ oretta wäpna penkuro upänkañ Isrel ämawebenaye täño waki unita yänpäñ kome u täñpa wañkuñ. Unita juku piwut! ¹³ Inä wakiwaki u pen täñ irirä Yawe näkä jukuman wari wari täwet yäpman äburo upänkañ nämo nadän namiñkuñ. Näk inken gera yänkuro upänkañ naniñ yäkta bit-nänkuñ. ¹⁴ Unita Silo yotpärareken täñpäwak täñkuro, yot näkño wäpna nitek ño udegän api täñpet. Bureni, kudupi yot näkä äbekjiye orajiye ba inta tamani unita nadänjirä ärowani täk täkañ u, Silo yotpärareken täñkuro udegän api täñpet. ¹⁵ Näkä inamnaken nanik api dämpmanpäñ täwat kirewet, Efraim äbot notjiye kudup täñ yämiñkuro udegän.

Jeremaia 11:18-20

Jeremaia kumän-kumän utta man topun

¹⁸ Ämatä näk täñpäwakta man yänpäñ-nadäk täñkuño unitäño biñam Yawetä näwet ahänjirän nadänkut.

¹⁹ Bureni, näk tom bätaki udewani, ämatä dämpnyän yän-yäkñat yäpman kuk täkañ ude. Näk nutta yänpäñ-nadäk täkañ yän nämo yabänpäñ-nadänkut. Uwä

††† 7:11 Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 ††† 7:12 Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 26:6

node yänkuņ; Eruk päya mujipi nitek kaņ madäna! yäk. Madänpena paotiniņk täņjirän ämatä unita kaņ guņ tawut!

²⁰ Näka ude yänkuņo upänkaņ Yawe kehäromi mähe-mi, gäk ämawebe täņo bänepi nadäk-nadäki bok täņpän-yabänkaņ kudän siwoņi terak yäpmän danik täyan. Unita bäräpi ŋo gäk ketka terak peņira kok-wawakka äma uterak pewi äronjirä kaņ yabäwa.

Jeremaia 15:15-21

Yawetä Jeremaia bänepi täņkehärom takta man iwetkuk

¹⁵ †Täņpäkaņ Jeremaia näkä Yawe ŋode iwetkuk;

Yawe, gäk näkņo bäräpina nadätan unita nadän namiņpän täņkentän namisi. Täņkaņ äma näk täņpäwak täņ itkaņ ŋonita kowata komi yämisi. Yabän äwaräkuk täņjiri näk kumän-kumän nämo nutneņ. Nadätan? Näk gäkņo epän täņjira iwan u täņ namik täkaņ. ¹⁶ ††Kadäni kadäni man näwet täņkuno u yäp-mänpän iyap taņkut, ämatä ketem yäpmänpän nak täkaņ ude. Täņjira manka unitä bänep oretoret taņi pewän ahän namiņkuk. U imata, näk Yawe Anutu kehäromi mähe-mi gäkņata biņam itat unita.

¹⁷ Näk äma käbeyä täņkaņ man jopi-jopi yänkaņ yänpän-mägayäk täņtän kuk täkaņ udewanikät itpän oretoret nämo täk täyat. Nämo, gäk man näwet täyan unita juku piņpän äma waki täņpanita kokwawak taņi nadänkaņ näkņa pärik it täyat. ¹⁸ Upänkaņ komi imata wari wari nadän itat? Komi nadätat uwä paräm bänep-naken tokņetak u mebäri imata u bäräneņ nämo tägak täyak? Gäk ume äpä kum täņpani ude täņnäknaren, ume säkgämän nänpa yäkņat pänku ume kawuk täwanipän käwa wanenjo ude?

¹⁹ Ude yänjira Yawetä kowata ŋode näwetkuk; Gäk näkken äneņi äbänjiri gämagutpän gepmaņpa piä watä ämana ude äneņi täga api iren. Täņkaņ man jopjop yäkyäk kädet u peņpän man täga mebäri nitek ugänpän yänahawayän täyan uwä näkņo mena jinom yäpmänpän bumik api iren. Ude täņjiri ämawebe gabänkaņ api gäwarän täneņ, gäkä ämawebe nämo api yäwarän täwen. ²⁰ Ude täņjiri gäk näkņa täņpewa ämawebe u iņamiken yewa kehäromi, ainpän täņpani ude api iren. Näkņa watä säkgämän it gaminjira ämawebe u iwan täņ gaminpän täga nämo api yäp-män äpneņ. ²¹ Nämo, näkä äma waki täņpani, butewaki bänep nadäk-nadäki-kät nämo kuņat täkaņ unitänjo keriken nanik wädän tädotpän api gepmaņpet. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

Jeremaia 17:5-8

Man wakikät man täga

⁵ † Yawetä ŋode yäyak;

† 15:15 Mat 5:11-12, 10:22, 19:29; Rom 12:19; 2Ti 4:14; 1Pi 4:14-16
†† 15:16 Sam 19:10, 119:72, 97, 103 ‡ 17:5 Sam 62:9, 118:8;
Hib 3:12

Äma ŋodewani uwä wakita biņam; Äma Yawe näk mäde ut namiņpän noriyeta nadän yämikinik täņpän uterak tubeņ kuk täkaņ, ba äma täņo kehäromita nadänjirä ärowani täk täkaņ.

⁶ Äma uwä päya kome waki, gäkņini nämoken gämäneņ ärok täkaņ udewani. Uwä imaka täga ahänayän täkaņ uwä nämo api yabäneņ.

Nämo, uwä kome kawukiiniņk, ämatä itpän-nadäk nämo täņpaniken jäwärigän api itneņ.

⁷ †† Upänkaņ ämawebe Yawe näk nadän namikinik täņpän näkä terak tubeņ kuk täkaņ uwä säkgämän itkaņ.

⁸ †† Äma udewani uwä päya ume pomi terak piwani ude. Unitänjo jäwäri pewä yäpmän ume gänaņ äpmok täkaņ unita edap dapuri taņi ijiweko upänkaņ nämo umuntäneņ.

Nämo, uwä kubirigän pen ärok täkaņ. Täņpäkaņ iwän kadäni käroni nämo taweko upänkaņ nadäwätäk nämo täk täkaņ. Nämo, unitänjo bureni uwä pen yäpurärätpän pat täkaņ.

Jeremaia 20:7-13

Jeremaiatä Anutu bänep nadän bäräpi yänahänpän iwetkuk

⁷ O Yawe, gäkä yännäknatpewi gäkņo man u nadänpän piä ämaka ude itkut. Kehäromika uwä näkņo kehäromi irepmitak unita gäkņo piä man namiņkuno u täga nämo irepmitkut. Täņkuropän apiņo ämawebe yänärok näwetpän kepma kepma yänpän-nabän mägayäk bumta täņ itkaņ. ⁸ Man kwini kubä nämo yänahäk täyat. Kadäni kadäni gäkņo meka jinom yäpmänpän täņpäwak ba komi ahäkta mangänpän yänahäk täyat. O Yawe, gäkņo manbiņam ude yänahäk täyat unita ämawebetä u nadänkaņ mäyäk namiņpän kadäni kadäni naniņ täwet täkaņ.

⁹ ††† Täņpäkaņ gäkņo man yänahäkta bitnäņpän mäde ut gamikta nadäk täyatken gäkņo manbiņamta nadäk täyat unitäwä bänepna kujatnaken kädäp mebettä-yän ijiņ yäpmän kuk täyak. Täņjirän manbiņam u käbop peņpän täga nämo yänahäkta pipiri pähap täk täyat upänkaņ täga nämo. ¹⁰ Täņpäkaņ äma mäyaptä jiap terak ŋode yänjirä nadäk täyat; Jeremaia uwä umun mangän wari yäk täyak. Unita apiņogän manken tena! Ude yänjirä notnaye bok kuņaranitä imaka, wakitä näkä terak ahänpän täņpäwakta dapun täņ itkaņ ŋode yäk täkaņ; Täga käwep täņkiņatpena maņpän man yäk täyak unita kowata komi kaņ imina.

¹¹ ††† Ude yäk täkaņ upänkaņ Yawe, gäk täņkentän namikta komi äma kehäromigämän udewani it nami-tan. Unita äma komi namik täkaņ uwä näk täņpäwakta api täņpä wanen. Täņpä wawäpän mäyäk yänayän täņo uwä ämatä täga nämo api guņ täneņ. U pen yänpän-nadäk api täk täneņ. ¹² Unita Yawe kehäromi mähe-mi, gäk ketka terak bänep nadän bäräpna ŋo

†† 17:7 Sam 25:2, 34:8, 146:5; Ais 50:7; Rom 10:11; 1Pi 2:6 ††
17:8 Sam 1:3, 92:12 ††† 20:9 Luk 9:62; Apos 4:20, 17:16; 1Ko
9:16-17; 2Ko 5:13-15 ††† 20:11 2Ti 4:17

peyat. Gäk äma siwonji täño bänep nadäk-nadäki kanpän nadänpän yäpmän danik tänpäni unita ämawebe waki uken tänpäwukka pewi ahän yämiñirän kañ kanpän nadäwa.

¹³ Yäke! Yaweta oretoret kap teñ imiñpän wäpi biñam punin pena. U imata, äma jäwäri äma waki täño keriken nanik wädän tädotpän yepmak täyak unita.

Jeremaia 23:1-6

Intäjukun äma täga kubä api ahäwek

23 [†] Yawetä ñode yäyak; Wa! Juda äbotken nanik yawak ämawebenayeta watä irani uwä api wañ moreneñ! Watä äma uwä ämawebenaye däpmanpän yawat kireñpewä ämetpeñ kuñtäñpä kuk täkañ unita.

² Unita Isrel täño Anutu Yawe unitä yawakiye täño watä ämata ñode yäyak; Yawe näkä bureni ñode yänahänpän täwetat; Inä yawaknayeta watä säkgämän nämo itkañ täñgaña-gaña täñjä eruk ämet täñpä kuñkuño unita waki ude täñkuño unita näkä kowata komi piä api tamet. ³ Ude täñkuñopän yawaknaye komeni komeni täñpewa kuñtäñpä kuñpän kumän moreñkuño kokoki ittän kukañ u näkña äneñi yämagut päbä ini yewaken äbot kubägän api yepmanpet. Ude täñpakañ yeriniye ahän bumbum api täneñ. ⁴ ^{††} Ude täñjä watä äma yabän ahänpän yepmanpa watäni säkgämän it yämiñirä umunkät nämo kuñarirä uken nanik kubätä jop nämo api paorek. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

⁵ Täñpakañ Yawe näkä äneñi ñode yäkgän täñpa; Äma siwonji kubä Devittä äbotken nanik iwoyänpän tewa kwawak ahäwekta kadäni kubä iwoyänkuro itak. Äma unitä intäjukun äma ude itkañ nadäk kädet siwonji täga terak ämawebe api yämagurek. ⁶ [‡] Täñpakan unitäño kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneñ. Täñkañ unitäño wäpi ñode api yäwetneñ; Yawe siwonji irit kuñat-kuñat täño mähemnin bureni-inik.

Jeremaia 23:23-29

Man jopi ba Anutu täño man bureni unita man

²³ Yawe näkä ñode yäyat; Jide? Näk Anutu tuängän irani yän nadäkañ? Nämo, näk banken imaka, it täyat. Näk uken-uken kudup it täyat. ²⁴ ^{‡†} Täñpän äma kubätä kome kubäken käbop ireko uwä näk täga nämo kañ ahäwek yän nadäkañ? Ude nämo, näk kunum kenta kome käwuri käwuriken kudup it morek täyat.

²⁵ Nadäkañ? Profet näk wäpna terak u ba u api ahäwek yän yäk täkañ upänkañ jop man yäk täkañ. U däpmonken kañkumän yän yäk täkañ. Upänkañ nämo, näk jop man yäk täkañ u nadäk täyat. ²⁶ Profet u man jop man iniken nadäkken nanik yäpmanpän yänahänjä näkño ämawebenaye jop yän-yäkñat täkañ

† 23:1 Mat 23:13-15, 15:14; Luk 11:46; Jon 10:10; 1Ti 6:5; 2Pi 2:1
†† 23:4 Sam 78:72; Apos 20:28-29; 1Pi 5:1-4; Jon 10:27-30 ‡
23:6 Jer 33:14-16 †† 23:24 Stt 16:13; Sam 139:7-16

u jidegän api penen? ²⁷ Uwä imaka däpmonken kanpän näwetgäwet täñpän ämawebenayeken yänahänpän ñode nadäk täkañ; Ude täñitna ämawebetä Anutu mäde kañ ut imut, äbekiye oraniyetä mäde ut imiñpän anutu jopi Bal u iniñ oret täñkuño udegän yän nadäk täkañ.

²⁸ [‡] Unita profet kubätä imaka däpmonken käweko uwä ñode yänahäwek; U däpmonkengän kat, u bureni nämo käwep yän yänäñi. Täñ profet kubä näkño man bureni mena jinomken nanik yäpeko uwä näkño man u nadäk kubäkät nämo awähutpän bureniñän yänahäwek. Unita jide nadäkañ? Rais gupi pidämi u nañpä tägawek, ba rais bureni nañpä tägawek? ²⁹ ^{‡†} Yawe näkä ñode täwera nadäwut; Näkño man bureni uwä kädäp mebet bumik, ba noñ-gemäntä mobä däpmanñ kokoyäk täkañ ude bumik yäk.

Jeremaia 24:1-10

Wama waki ba täga unitäño man wärani

24 ^{‡†} Täñpakan Babilon nanik täño intäjukun äma Nebukatnesatä Juda ämawebe iwan täñ yämiñpän Jerusalem nanikpän yän-yäkñat yäpmanñ Babilon kuñkuk.

U Jehoiakim täño nanaki wäpi Jekonaia, Juda nanik täño intäjukun äma ukät Juda nanik täño äma ekäni ekäni ba äma keritä imaka imaka täkta mebäri nadäwani u kudup Babilon komeken yän-yäkñat yäpmanñ kuñkuk. Eruk u punin terak Yawetä Jeremaia näk däpmonken ñode näwoñärenkuk; Wama mujip yäk yarä Yawe täño kudupi yot yämaken irirän yabänkut. ² Yäk kubäwä wama mujipi täga. Täñ yäk kubäwä mujipi waki, ämatä täga nänäñi nämo.

³ Yawetä ude näwoñärenpän eruk näwet yabänkut; Jeremaia, imatäkenpän käyan? Ude näweränä ñode iwetkut; Wama mujipipän yabätat yäk. Mujipi täga uwä tägagämän. Täñ waki uwä wakiinik, ämatä täga nänäñi nämo.

⁴ Ude iwerawä Yawetä näwetkut; ⁵ Yawe, Isrel täño Anutu näkä ñode yäyat; Wama mujip täga udewani ätuwä Juda nanik ätu yawat kireñpewa Babilon kuñkuño unita nadäwa täga täkañ. ⁶ Ämawebe unita watä säkgämän it yämiñpän äneñi yämagut yäpmanñ kome ñoken api äbet. Ude täñkañ nämo api täñpa waneñ. Nämo, näk api täñkentän yämet. Yabän yäwarira ini ugän säkgämän api itneñ. Äneñi nämo api yawat kirewet. ⁷ [§] Täñkañ bänepitä näk äneñi nepmänjitpän unita näka Yawe, Anutu bureni yän nadäkta bänep nadäk-nadäki kodaki api kireñ yämet. Ude täñjira uwä näkño ämawebe ude irirä näkä unitäño Anutuni api it yämet.

⁸ Täñpakan wama mujipi waki, ämatä täga nänäñi nämo udewani ureñ täñpä kuk täkañ udegän näkä Juda täño intäjukun äma Sedekaia ukät täñkentäkiye ba Jerusalem nanik ini komeni kujatken pen it täkañ unita

‡† 23:28 1Ko 3:12-13, 4:2; 2Ko 2:17; Hib 4:12 ††† 23:29 Luk 24:32; Apos 2:37; 2Ko 2:16, 10:4-5 †††† 24:1 2Kin 24:12-16; 2Sto 36:10 § 24:7 31:33-34; Lo 30:2-4; Rom 6:17; Hib 8:10

udegän api täñ yämet yäk. Äma u Isip komeken itkañ ba komeniken ño itkañ u kudup waki pentagän api täñ yämet. ⁹ Ude täñ yäminpäñ yawat kireñpewa komeni komeni kuñtäñpä kunayän täkañken ämawebetä unitäño biñam nadäñpäñ unita nadäwä taräkiinik täñpäpäñ sära yäwetpäñ api yäniñ wärätneñ. ¹⁰ Täñkañ yäñpewa nakta jop itpäñ kumäñjit, käyäm wakitä täñpäñ wawäpäñ kumäñjirä iwantä päbä däpmäkgän api täneñ. Ude täñ yäpmäñ kuñ irira ämawebe äbot uwä kome äbekiye oraniye ba inita yäniñ kirewani uken kudup api paot moreneñ.

Jeremaia 26:1-16

Jeremaia kumäñ-kumäñ utta yäñkuñ

26 † Jehoiakim, Josaia täño nanakitä Juda täño intäjukun äma ude yäput peñpäñ api irirän kadäni uken Yawetä Jeremaia ñode iwetkuk; Yawe näkä ñode peñ gäwetat; Gäk kumañ päñku kudupi yot täño käbeyä bägupken itkañ Juda täño yotpärare uken-uken naniktä naniñoret käbeyäta u äbäk täkañ u man yäwetta peñ gäwetkuro u kudup yäñahäñpäñ kañ yäwet. Man u kubä käbop nämo pewen. ³ Man u kudup yäñahäñjiri ämawebe u nadäñpäñ iyap täñpäñ bänep äyänutpäñ täktäki waki u peñ moreneñ käwep. Ude bureni tänayän täño täñpäwä peñawäkita yäñpäñ täñpäwak täñ yämikta man bian yäñkuro u peñpäñ bureni nämo api täñpet.

⁴ Eruk, Yawetä ämawebe man ñode kañ yäwet yäñ näwetkuk; Yawe näkä in ñode peñ täwetat; In näkño man u nadäñpäñ бага jukuman nitek tamñkuro u kañ iwarän täwut. ⁵ Täñkañ profet piä ämanaye, wari wari yäniñ kireñpewa äreñpäñ man yäñahäk täkañ up-äñkañ in unitäño man u nämo nadäñpäñ iwatkuñ. Täñ apiñowä mani nadäñ imiñpäñ kañ buramiwut. ⁶ †† Ude nämo tänayän täño uwä kudupi yot ño api täñpa waneñ, bian Silo komeken naniñ oretoret käbeyä bägup täñpa wañkuño ude. Ude täñjira äma äbori äboritä man waki yänayän nadäñpäñ kome ñonitäño wäpi api yäneñ.

⁷ Eruk Jeremaia Yawe täño yot gänañ man u yäñahäñjirän bämop äma, ba profet ätukät ämawebe kuduhtagantä nadäñkuñ. ⁸ Täñkañ man kudup Yawetä u yäñahäkta iwetkuko udegän yäñahäñ morewänä bä-mop äma, profet ba ämawebe kudup akuñ kireñpäñ inñitpäñ yäñkuñ; Gäk apiño kumäkinik täñpayän! yäk. ⁹ Gäk Yawe täño wäpi terak imata yot ño Silotä wañkuko udegän api wawek yäñ yäk täyan? Ba imata yotpärare ño wañpäñ ämawebe kuduhtagän api paotneñ yäñ yäñahäk täyan? Ude yäñpäñ Yawe täño yot gänañ u Jeremaia it gwäjiñkuñ.

¹⁰ Eruk Juda nanik täño äma ekäni ekänitä biñam nadäñpäñ intäjukun äma täño yot gänañ naniktä äpäñpäñ päñku Yawe täño yot gänañ äronpäñ yot unitäño yäma kubä wäpi Yäma Kodaki uken käbeyä

† 26:1-2 2Kin 23:36-24:6; 2Sto 36:5-7 †† 26:6 Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 7:12-14

täktä mañitpäñ itkuñ. ¹¹ Mañit irirä bämop äma ba profettä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduhtagän itkuño u ñode yäwetkuñ; Äma ño yotpärare ño wakta yäñahäñjirän nadäk täkañ. Unita kumäkta biñam täñpäñ! yäk.

¹² Ude yäwäwä Jeremaia ämawebe kuduhtagän ñode yäwetkuk; Yawe ini yot ba yotpärare ñonitäño man yäñahäñjira intä nadäkta peñ näwet-pewän äbut. ¹³ Unita ñodetä irit ba täktäkjin yäpä-tägawäpäñ Yawe Anutujin täño man buramiñpäñ kuñarut. Ude tänayän täño uyaku Yawetä kokwawaki peñpäñ täñpäwak ahäñ tamikta yäñkuko u nämo api pewän ahäwek. ¹⁴ Täñ nähä ketjin terak itat. Unita imaka u ba u täñ namikta nadäwä siwonji täñpäwä udegän kañ täñ namut. ¹⁵ Up-äñkañ nadäkinik ñode täñput; Näk kumäñ-kumäñ nut-nayän täño uwä äma momina nämo näkño nägättä in ba yotpärare ñoken ba ämawebe uken it täkañ u terak api ärowek. U imata, Yawetä ini man päke ño yäñahäñpäñ täwerira intä nadäkta nepmañpäñ yäpmäñ äbut.

¹⁶ Jeremaia man ude yäwänä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduhtagän bämop ämakät profet ñode yäwetkuñ; Äma ño kumäkta biñam tänañi nämo! Uwä Yawe Anutunin täño wäpi terak man u niwet yäpmäñ äbätak yäk.

Jeremaia 28:1-9

Jeremaia profet jopi Hanania jukuman iwetkuk

28 † Juda täño intäjukun äma Sedekaia u obañ 4 komepak 5 ude intäjukun äma piä wäp yäpmäñpäñ irirän, eruk obañ u gänañ profet kubä Gibeon yotpärareken nanik wäpi Hanania, Asu täño nanaki unitä man kubä näwetkuk. Näk kudupi yot gänañ, bä-mop äma ba ämawebe inamiken irira ñode näwetkuk; ² Yawe kehäromi mähem, Isrel täño Anutu u ñode yäñkuk; Babilon täño intäjukun äma unitäño kehäromini uwä yäpmäñ äpäkinik täñkuro unita komi piäjin u api tärewek. ³ Obañ yarä nämo täreñjirän kudupi yot täño tuñum säkgämän Babilon täño intäjukun äma wäpi Nebukatnesatä kubo täñpäñ komeniken yäpmäñ kuñkuko u äneñi api yäpmäñ äbet. ⁴ Juda täño intäjukun äma wäpi Jekonaia, Jehoiakim täño nanaki ukät Juda ämawebe kuduhtagän iwantä Babilon kome yäpmäñ kuñkuño u imaka, yäñ-yäkñat yäpmäñ api äbet. Bureni, Babilon täño intäjukun äma unitäño kehäromi yäpmäñ äpäkinik api täñpet. Yawe näkä ude yäñkehärom täyat.

⁵ Eruk, Hanania tä man ude yäñjirän nadäñpäñ profet Jeremaia Yawe täño yot gänañ bämop äma ba ämawebe kudup itkuño u inamiken ñode yäñkuk; ⁶ Tä-gagämän yäyan yäk. Yawetä yäyan udegän kañ pewän ahäwut. Kudupi yot täño tuñum, ba ämawebe Babilon naniktä yäñ-yäkñat yäpmäñ komeniken kuñkuño u äneñi kañ yäpmäñ äbän yäñ nadätat. ⁷ Upäñkañ apiño gäkña ba ämawebe kudup näkä man kubä yäwayän

‡ 28:1 2Kin 24:18-20; 2Sto 36:11-13

täyat ʒo juku penpän nadäkot! ⁸ Näk ba in nämo iritna profet bian itkuŋonitä it yäpmän äbäkaŋ u profet man ʒode yänkuŋ; Ämik, tagwän irit ba käyäm wakiinik unitä ahänkaŋ ämawebe komeni komeni ba äbot kehäromi nitek mäyap api täŋpän waneŋ yän yänkuŋ. ⁹ Täŋ profet kubätä säkgämän irit täŋo profet man yäweko uwä imaka unita yäweko u bureni ahänjirän uyaku ʒode täga yäne; U profet bureni, Yawetä pewän äbani. Nämo täŋpawä, nämo!

Jeremaia 31:7-13, 31-34

Anututä ämawebeniye api täŋkentän yämek

⁷ Yawetä ʒode yäyak;

Isrel äbotta yänpän oretoret kap tek täkot. Anutu inamiken Isrel äbot uwä äma äbori äbori päke u yärepmitak.

Unita gera terak naniŋ oretpän ʒode yäk täkot; O Yawe, Isrel ämawebe kokoki yarägäntä mäde nämo ut gamiŋkuŋo u täŋkentän yämi yän yäk täkot.

⁸ Bureni, Anutu näkä ämawebenaye kome unude kända iwantä yäpmän kuŋkuŋo uken nanik ba komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik äneŋi api yän-yäkŋat yäpmän äbet.

U kuduŋtagän, äma äbot pähap api yämaguret. Äma dapuri tumbani, kwäyähäneŋ täŋpani, webe koki nitek ba nanak bäyanayän täŋubik täkaŋ u imaka api yämaguret.

⁹ Ämawebe uwä oretoret täŋpän konäm kottän api ämneŋ. Ba näkken yänpik man yänätän api ämneŋ.

Bureni, näk Isrel ämawebe täŋo nani ude irira uwä nanakna tuäna ude irirä näk kädet bähatgän ume säkgämän dubiniken yän-yäkŋat yäpmän äbänjira jibi kubä nämo api yänneŋ.

Anutu täŋo ämawebetä säkgämän api itneŋ

¹⁰ Äma äbori äbori in juku säkgämän penkaŋ Yawe täŋo man täwerayän täyat ʒo ket nadäwut. Nadänpän udegän yänhänjirä ämawebe gwägu pähap udude kända itkaŋ u imaka, nadäwut.

Isrel ämawebenaye yäwat kireŋpewa uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä äneŋi yän-yäkŋat yäpmän äbä äbot kubägän yepmaŋpän watä säkgämän api it yämet, sipsip watä ämatä täk täkaŋ ude.

¹¹ Bureni, Yawe näkä Jekop täŋo äboriye iwan kehäromi keriken itkaŋ u epän taŋi täŋpän näkŋata äneŋi api yäpet.

¹² Ude täŋjira Saion pom terak päro itkaŋ oretoret taŋi, gera mämä terak api täŋ itneŋ. Täŋkaŋ imaka imaka Yawe näkä ʒode buŋät yämayän täyat unita oretoret u api täneŋ;

Ketem, wain umekät olip gakŋi, sipsip ba bulimakau u kudup näkä api yämet. Ude täŋ yämiŋjira epäniken yänattä ume säkgämän wädänkaŋ gäripi nitek ärok

täkaŋ ude api täneŋ. Täŋkaŋ täŋbute-bute wari nämo api täneŋ.

¹³ Täŋpäkaŋ kadäni uken webe gubaŋitä kap tenkaŋ oretoret api täneŋ. Täŋjirä äma gubaŋi ba tägawani u imaka, udegän api täneŋ. Näkä konäm butewakini yäpmän keweŋpän oretoret, bänep pidäm api pewa ahän yämineŋ.

...

Topmäk-topmäk mebäri kubä

³¹ † Yawetä ʒode yänkuŋ;

Kadäni kubä iwoyänkuŋ. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ.

³² Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayän täkaŋ uwä biani ude nämo.

Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpän yämagut yäpmän äburo ugän täŋkuŋ.

Ude täŋkuro upänkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Näk äpi ude it yämiŋkuropan näka bitnäŋkuŋ. Näk Yawetä man ude yäyat!

³³ †† Eruk, kämi Isrel ämawebekät topmäk-topmäk mebäri kubä ʒode api täŋpet; Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpän bänepiken kehäromigän api kudän täwet.

Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

³⁴ ‡ Täŋpäkaŋ ämawebe kuduŋtagän, äpani ba ärowanitä Yawe näkŋo mebärina api nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwänjiye ʒode nämo api yäwetpän yäwoŋäreneŋ; Yawe täŋo mebärinita nadäwut.

Täŋpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpän mominita guŋ takinik api täŋpet yäk. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

Jeremaia 33:14-16

Devittä äbotken nanik intäjukun äma kubä api ahäwek

¹⁴ †† Yawetä ʒode yänkuŋ;

Isrel ba Juda äbotta iron täŋ yämikta yänkehäromtak man bian yänkuro unitäŋo bureni pewa ahäkta kadäni ahäwayän täyak. ¹⁵ Kadäni uken näkä Devittä äbotken nanik äma siwoŋi kubä api pewa ahäwek, käruk kodaki imätpän abäk täkaŋ ude. Täŋkaŋ äma unitä ämawebe kudän siwoŋi terak api yämaguret. ¹⁶ Täŋpäkaŋ unitäŋo kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneŋ. Täŋkaŋ unitäŋo wäpi ʒode api yäwetneŋ; Yawe siwoŋi irit kuŋat-kuŋat täŋo mähemnin bureni-inik.

† 31:31 Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; 2Ko 3:6 †† 31:33 Hib 8:8-12, 10:16 ‡ 31:34 Hib 8:8-12; Hib 10:17 †† 33:14 Jer 23:5-6

Krai

Krai 3:22-33

Yawe täño iron u ini pärik kubä

²² Yawe täño orakoraki u täñi pähap, ba butewaki nadän nimik täyak uwä paot-paori nämo.

²³ Ironi uwä kome yäñek täyak ude kodakitä kodaki ahän nimik täyak. Bureni Yawe, nadän nimikinik täk täyan uwä ärowani pähap.

²⁴ Unita bänepnatä ñode yäyat; Yawe unitägän gärip-na dämpänj tärek täyak unita ini täñkentänj namikta api itsämäk täñpet.

²⁵ Bureni-inik! Ämawebe Yawe terak yengämä pewäpäñ mani kotäk iwatta bänep pek täkañ unita bänep oretoret pewän ahän yämik täkañ.

²⁶ Unita äma kubätä Yawe täño yäpätägak epänita kwikinik itsämbayänj täko uwä täga.

²⁷ Ba äma kubätä gubaniniken bäräpi kotawayänj täko, u imaka tägagän.

²⁸ Yawetä bäräpi piri terak peñ imiñirän kehärom täñpäñ inigän mankum kwikinik kañ irän.

²⁹ Yawetä käwep api täñkentänj namek yäñpäñ inita nadäwän äpani täñpäpäñ inami dapun kädäkut gänañ yäpäñ äpmonenj.

³⁰ Kwikinik itpäñ äma kubätä urayänj täñjirän bumumi iniñ kirewän kañ urän. Urirän mäyäk pähap u kañ kotawän.

³¹ U imata, Ekänitä äma yabä kätäkinik täga nämo täñpek.

³² Nämo, iron käderi ärowani pat imitak unita äma kubäta komi butewaki imiñkañ upänkañ api orañ imek.

³³ Täñpäkañ komen ämawebeta komi bäräpi yämikta gäripi nämo nadäk täyak. U jop nadänj komi butewaki nämo yämik täyak.

Esekiel

Esekiel 2:1-5

Anutu täño meni jinom yäñahawani kubä

2 Tänpäkañ Yawetä ñode näwetkuk;
 Äma täño nanak, gäk akuñpäñ iriri man kubä gäwerayän yäk. ² Ude näweränä Munapiktä näk magätpän yäpmän päñaku nepmañpäñ käronj itkañ Anututä man ñode yäñirän nadänkut; ³ Äma täño nanak, Isrel äbotken gäwera api kwen. Äbot uwä peñawäk täñpanitä mäde ut namiñkuñ. Ämawebe apiño itkañ u äbekiye oraniyetä man bitnäk täñ yäpmän äbuño udegän ärowani pen täñ bitmik täkañ. ⁴ Uwä gwäki kehäromi, manna nämoinik buramik täkañ. Unita Ekäni Yawe ärowani näkä man gäwerayän täyat udegän kañ yäwet yäk.

⁵ Tänpäkañ uwä äbot ärowaniinik unita yäweriri nadänpäñ nämo käwep api nadän gaminero upäñkañ ñode api nadäwä tumneñ; Profet bureni kubätä bä-mopninken itkañ man niwetkuk yän api nadäneñ.

Esekiel 17:22-24

Anututä Isrel ämawebe täñkentän yämikta yänjuk

²² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode yäyat;
 Näkñawä bänäm päya kubä kärukiinik tokätpän api piwet. U käruki kwini punin unu nanik tokätpän pom tañi käronj täño miñgupi terak api piwet. ²³ Bureni, Isrel kome täño pom käronj terak api piwet. Piñira säkgämäninik äronpäñ momi tañi tänpän mujipi täñwädäk-wädäk api täneñ. Ude irirän barak mebäri mebäri päya uterak bukäni tänpän äyuy api itneñ. ²⁴ † Tänpäkañ päya äwanken it yäpmän kukañ unitä näka ñode api nadäwä tumneñ; Yawe näkä päya käronj käronj madänpewa mañirä päya keräpi tänpewa api käronj täneñ. Ba päya pähämi obät ikek tänpewa api kubit täneñ. Täñkañ päya kubit täwani tänpewa pähämi obät api täneñ. Yawe näkä yäyat ude api täñpet yäk.

Esekiel 18:1-4, 19-32

Ämawebe täño bänepi uwä Anututa biñam

18 Yawe täño meni jinomtä jukunaken ñode äpmonkuk; ² Ämawebetä Isrel äbotta yänpäñ man wäranj ñode yäk täkañ uwä goret yäk täkañ;

† 17:24 Sam 75:6-7; Luk 1:52-53; 1Ko 1:27-28

Naniyetä imaka jägämi nañirä nanakiyetä meni jiwät täkañ.

³ Ude nämo! Ekäni Yawe näkä bureni-inik ñode gäwetat; Isrel ämawebetä man ude wari nämo api yäneñ. ⁴ †† U imata, ämawebe täño bänepi kuduñtagän uwä näkñogän. Nan ba nanaki täño bok u näkñogän. Unita ñode nadäwut; Äma momi täñpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek, nanaki nämo.

...

¹⁹ Tänpäkañ imata ñode näwet täkañ? Nanitä momi täñpeko unitäño kowata imata nanaki terak bok nämo ärowek? Ude nämo. Bureni ñode täwetat; Nanakitä kudän siwoñi tänpän näkño man kudup buramikta ket tänpän kuñat täñpeko unita kodak irek. ²⁰ † Äneñ ñode gäwetgän täñpa; Äma momi täñpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek. Nanitä momi täñpeko unitäño kowata nanaki terak bok nämo ärowek. Ba nanakitä momi täñpeko unitäño kowata nani terak bok nämo ärowek. Nämo, äma siwoñi täño siwoñi kuñat-kuñattä iñamnaken api täñkentän imek. Täñ äma waki täño wakinitä manken api tewek.

²¹ †† Tänpäkañ bureni ñode täwetat; Äma waki kubätä momi kädet mäde ut imiñkañ näkño man kudup buramiñpäñ kudän siwoñi terak kuñarayän täko uwä kodakigän api irek, nämo api kumbek. ²² Momi ätu bian täñkuko unita näk api guñ täwet. Täñ imaka siwoñi täñpayän täko unita yänpäñ kodak api irek. ²³ †† Jide? Ekäni Yawe näkä äma waki kumäñirä gäripi nadäwet? Nämo! Momi täñpanitä momi kädet mäde ut imiñirä irit säkgämän yäpmäkta gäripi nadäk täyat.

²⁴ ††† Täñ äma siwoñi kuñarani kubätä siwoñi kuñat-kuñat kädet peñpäñ kudän taräki, äma wakitä täk täkañ u täñpayän täko uwä täga api irek? Nämoinik. Imaka tägatäga bian täk täñkuko unita kubä nämo api juku piwet. U täñnäñjarani tänpän momi kädet iwatak unita u kañ kumbän.

²⁵ Upäñkañ ñode yäk täkañ; Ekänitä kudän ude täk täyak uwä siwoñi nämo! yän yäk täkañ. Unita Isrel ämawebe in man täwerayän täyat ño juku peñpäñ nadäwut. Intä näkño kudän unita siwoñi nämo yän yäk täkañ? Nämo, kudän injinken uyaku siwoñi bureni nä-mowä! ²⁶ Äma siwoñi kubätä kädet täga peñpäñ kädet waki tänpän kumbeko uwä, wakini unita yänpäñ kumbek. ²⁷ Tänpäkañ äma waki kubätä momi kädet peñpäñ

†† 18:4 Rom 6:23; Gal 3:22 † 18:20 Hib 9:28; 1Pi 2:24; Rom 2:6-9; Rev 22:14-15 †† 18:21 Ais 55:7; Apos 3:19, 26:18-20; 1Ti 1:13-16; Jem 4:8-10 †† 18:23 Sam 147:11; Luk 15:4-7, 10, 22-24, 32; 1Ti 2:4; 2Pi 3:9 ††† 18:24 Mat 13:20-21; Jon 6:66-70; Gal 5:7; Hib 6:4-6, 10:26-31, 38-39; 2Jo 1:8

kädet siwoŋi iwarayän täko uwä nämo api kumbek. Nämo, u säkgämän api irek. ²⁸ Äma uwä täktäki kawän siwoŋi nämo tänpäpän kädet waki u penpän unita nämo api kumbek. Nämo, u api irek. ²⁹ Näk kädet u iwari-ra Isrel ämawebe intä ñode yäk täkaŋ; Ekäni täño kädet u siwoŋi nämo yän yäk täkaŋ. Upänkaŋ ude nämo! Kudän injinken uyaku siwoŋi bureni nämowä!

³⁰ Eruk, Ekäni Yawe ärowani näkä Isrel ämawebe inä ñode täwerayän; In, injin kubäkubä täño täktäkjin terak api yäpmän daniwet. Unita bänep äyänutpän waki kädetjin u mäde ut yämut. Ude tänayän täño uyaku momijintä in nämo api tänpän waneŋ. ³¹ O Isrel ämawebe, in mebäri imata kumäkta gäripi nadäkaŋ? Ude nämo. Täktäkjin waki täñ itkaŋ u kudup pen moreŋkaŋ bänep kodaki ba nadäk-nadäk kodaki kaŋ yäput. ³² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; In kubätä kumäkta nämo nekaŋ unita momi kädet mäde ut imiŋirä nadäñ tamiŋira säkgämän kaŋ irut.

Esekiel 33:7-9

Momi äma yäpä-siwoŋtakta man

⁷ Yawetä Esekiel ñode iwetkuk; Komen äma, Isrel ämawebe watäni itta iwoyänpän gepmaŋtat. Unita ämawebe unita umun man yäwerayän yänpän gäk gäwerakaŋ gäkä yänahänpän kaŋ yäwet. ⁸† Unita äma waki tänpäni kubä bureni api kumben yän iwerakaŋ gäkä äma u waki kädet u pekta jukuman nämo iweriri momini nitek kumbayän täko uwä näk gäkä goret täñpewi kumänatak yän gäwetpän manken api gepmaŋpet. ⁹ Täñ äma udewani wakini mäde utta jukuman iwerikaŋ nadäñ parit momi kädet gwäk pimiŋpän täñtän kuŋtänğän momini nitek api kumbek. Täñpäkaŋ gäk täga api iren.

Esekiel 34:11-16, 23-24

Ekäni ini uwä yawak täño watä äma tägagämän

¹¹ Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; Näkña yawaknayeta wäyäkñenpän yämagutkaŋ watäni säkgämän api it yämet. ¹² Yawak täño watä ämatä yawakiye inigän inigän kwani yämagut päbä kubägän yepmaŋpän watäni it täkaŋ udegän api täñpet. Yawaknaye kadäni wakiken iwantä däpmän yäwat kireŋpewä kuŋtänpä kuŋkuŋo uken nanik äneŋi yabän ahänpän kudup api yämaguret. ¹³ U ämatä komeken nanik yämagutpän yän-yäkñat yäpmän ini komen Isrel uken äneŋi api äbet. Ude tänpän pom terak-terak ba ume dubiniken ba kome täga ätuken yän-yäkñat yäpmän kuŋkaŋ äbäk täñira ketem säkgämän naŋpän api itneŋ. ¹⁴ Watäni it yämiŋira Isrel täño pom ba awaŋ muyeŋ iraniken kuŋatpän säkgämän api itneŋ.

¹⁵ Täñirä näkña-tägän yawaknaye unita watäni itkaŋ yämagut yäpmän päñku yepmaŋpa kome tägaken itpäñ-nadäk api täneŋ. Ekäni Yawe ärowani näkä ude yänkehärom täyat.

† 33:8 Apos 20:26-27; 1Ti 5:22

¹⁶† Täñpäkaŋ yawak ätutä paotpen kunayän täño uwä wäyäkñenpän yabän ahänpän äneŋi api yämagut yäpmän äbet. Täñkaŋ jibi yäpmänpän womän tokñewani uwä api uwäktän yämet. Ba käyäm ikek imaka, watä piä täñ yämiŋira api täganen. Täñ yawak gupi taŋi taŋi ba kehäromi nitek uwä api täñpa waneŋ. U imata, näk kädet siwoŋigän tänpän yawaknaye watäni it täyat unita.

...

²³ Täñkaŋ yawaknaye u watäni itta intäjukun äma kubä piä ämana Devit udewani iwoyänpän teñira yawak unita watäni säkgämän api irek. ²⁴† Täñirän Yawe näkña unitäño Anutuni api it yämet. Ude irira intäjukun äma piä ämana Devit udewani itta yabän yäwarek. Näkña ude yänkehärom täyat.

Esekiel 37:1-14

Äma kujat jiraŋ yabäwani

37 Yawetä nepmäñitpän Munapikitä yänñäkñat päñku awaŋ kubä, äma kujat bumta parirä u bä-mopiken nepmaŋkuk.

² U yänñäkñat yäpmän kujat jiraŋ u gänaŋ kuŋ-äbän täñirän ñode kaŋkut; Kujari jiraŋ kawukiinik awaŋ pähap u unitägän yeŋpän itkuk. ³†† Ude yabänjira Yawetä näwet yabänkuk; Äma täño nanak, jide nadätan? Äma kujari ño äneŋi irit täga yäpneŋ? Yäwänä iwetkuk; O Ekäni Yawe ärowani, gäkña-tägän nadätan.

⁴†† Ude yäwawä Yawetä näwetkuk; Gäk kujat jiraŋ ñonita manna biŋam ñode yäwet; Äma kujat kawuki in, Yawe täño man ño nadäwut! ⁵††† Ekäni Yawe ärowanitä äma kujari in ñode täwetak; Nadäkaŋ? Näk woŋ piänpewa in gänaŋ äpmonpakaŋ irit api yäpneŋ. ⁶ Bureni, näk tohatjin penpän gupjin api uwäktän tamet. Ude täñkaŋ woŋ piänpewa in gänaŋ äpmonpakaŋ unitäwä irit api tamek. Ude täñira näkawä U Yawe yän api nadäwä täreneŋ.

⁷ Eruk Yawetä man näwetkuko udegän yänahänpän yäwet ittänğän nadänkut; Äma kujat mämä täñirä. Täñpäkaŋ yabänjira kujari-tägän ini yäpurärätkuŋ.

⁸ Täñpän yabänkut; Toharitä kujari terak ärowäkaŋ gupi uwäk täñ yämiŋkuk. Upänkaŋ irit täño mäniit nämo yäpuŋ.

⁹ Ude yabänjira Anututä näwetkuk; Äma täño nanak, mena yäpmänpän mäniit ñode iwet; Ekäni Yawe ärowanitä ñode gäwetak; Ukädatä-ukädatä äbänkaŋ äma kumbani ño irit yäpmäkta woŋ piän yäwat.

¹⁰††† Eruk, Yawetä man näwetkuko udegän yänahänpän iwerira mäniit äma u gänaŋ äpmonpakaŋ irit ikek täñpän akunpän itkuŋ. Itkuŋo uwä äma äbot pähap ude täñkuŋ.

†† 34:16 Sam 23, 119:176; Ais 40:11; Mak 2:11; Luk 15:4-6; Jon 10:11,16; Apos 2:21 † 34:24 Ais 9:6-7; Mai 5:2-5; Mat 28:18; Luk 1:23; Apos 5:31; 1Ko 15:25; Hib 13:20; 1Pi 2:25, 5:4; Rev 22:16 †† 37:3 Jon 5:21; Apos 26:8; Rom 4:17; 2Ko 1:9; Hib 11:19 †† 37:4 Ais 42:18; Jon 5:25,28-29; Rom 10:13-15 ††† 37:5 Stt 2:7; Sam 104:28-29; Jon 20:22; Rom 8:2; Efe 2:5 ††† 37:10 Rev 11:11

¹¹ Tãñpãkañ Yawetã man ñode näwetkuk; Äma tãño nanak, äma kujari yabãno uwã Isrel äbot päke ude bu-mik. Isrel äbottã ñode yãk tãkañ; Kujatnin kawuk tawãpãñ ude itnayãñ nadãñkumãño u bureni nãmo ahãñkuk. Säkgãmãn iritnin paotak uba yãñ yãk tãkañ. ¹² Ude yãk tãkañ unita mena yãpmãñpãñ ñode yãñahãñpãñ kañ yãwet; Ekãni Yawe ärowanitã ñode yãyak; Ämawebenaye, nadãkañ? Näk in yãwa kikñut-pãñ awañ gãnañ nanik akuñirã komejinken Isrel äneñi

yãñ-tãkñat pãñku api tepmañpet. ¹³ †Ude tãñ tamiñira ämawebenaye intã näkawã Yawe yãñ api nadãwã tãreneñ. ¹⁴ ††Tãñpãkañ Munapikna in gãnañ pewa äp-moñpãkañ irit tamiñirãn komejin kujatken api tep-mañpet. Ude ahãñirãn Yawe näkä manna biñam yãñkuroniktã bureni pewã ahãtak yãñ api nadãneñ. Yawe näkä man ude yãyat.

† 37:13 Sam 126:2-3 †† 37:14 Jol 2:28-29; Sek 12:10; Rom 8:11; 1Ko 15:45; Tai 3:5-6

Hosea

Hosea 5:15

Isrel ämawebe bänepi bureni nämo sukurenkuj

¹⁵ † Yawetä ñode yänjuk;

Näk ämawebenaye mäde ut yämiñpän komenaken kuñira momini täño kowata nadäwä tärewäkan äyänutpän näkä täñkentän yämikta kan wäyäkñewut. U komi nadänpän näkken äneñi äbäka piäni kan täñput. Ude täñpöpän uyaku äneñi dubiniken kwet.

Hosea 6:1-6

6 Upänkan ñode jop yäk täkan; Yäke! Nin Yawe dubiniken äneñi kuna yäk. Uwä nin nidäpmanpän täñpän wankuño upänkan nadäkamän; U jibi meni äneñi api uwäktän nimek yäk. ² Bureni, kepma yarä ba yaräkubä tärenjirän unitä api nipmanpän tagane. Ude täñjirän ukät äneñi bänep kubägan täñpän api it yäpman ärone yäk. ³ Eruk, Yawe nadän imina. Unitäño mebäri ket nadäka epäni gwäk pimiñpän täna! Ude täñitna kome dapuritä tamimañ tamimañ bureni api äbäk täñpek yän nadäk täkamän, ba iwäntä iwän kadäniken bureni tak täyak yän nadäk täkamän udegän Yawetä bureni api ahän nimek yän nadäkamän.

⁴ Ämawebetä ude yänjirä Yawetä ñode yäwetkuk; Wära! Isrel äbot, jide api täñ tamet? Ba Juda äbot, in imaka, jide api täñ tamet? Näka gäripi nadän namik täkan uwä tamimañ täño gubamtä ahänpän bäränen äbutkuk täkan ude. Ba guk näburum edaptä äbä täpuri injirän paot täkan ude. ⁵ Mebäri unita näkä profetnaye ätu peñ yäwerira inken pänku mena jinom yänahänpän täwetkuño unitä in tadäpmanpän madän jukut-jukut ude täñkuk. Bureni, täwetpän yäpä-siwon-tak mannatä ahän tamiñpän kadet näkä gäripi nadäk täyat u yän-kwawatan tamiñkuk, yäpätä kwinitpän penyänjek täyak ude. ⁶ †† Nadäkan? Näk gupe kábäñi

† 5:15 Lo 30:1-3; Sam 50:15, 83:16; Luk 13:25 †† 6:6 Sam 50:8-13; Ais 58:6; Mat 5:7, 9:13, 12:7; 1Jo 2:3, 3:6

nikek ijiñ namikta nämo nadätat. Nämo, intä ämawebeta nadän yämikinik täñpen kuñatta nadäk täyat. Ba tom madänpän ijiñ namikta nämo, Anutu näkño mebäri nadäwä tärekta nadäk täyat.

Hosea 11:1-4, 8-9

Anututä ämawebeniye nadän yämikinik tak täyak

11 † Yawe näkä ñode yäyat; Isrel u nanak täpuri irirän gäripi nadän imiñkut. Nanakna u Isip kome irirän gera yänjira äneñi äyänutpen äbuk. ² †† Upänkan näkä dubinaken äbut yänpän gera ehutpän yänjira ämawebe unitä ehutpän mäde ut namiñkuñ. Ämawebenaye uwä anutu jopi Bal ba anutu jopi ätuta ärawa täñpän gupe kábäñi nikek ijiñ imik täñkuñonik. ³ Butewaki, Isrel ämawebe u näkña-tägän ini kuñatta täñpän yäwonärek täñkut, ba bäyan yäpmanjipän yäpman kuñatkut. Ude täñpän watä säkgämän it yämiñkuropan u näkä täyat yän nämo nadänkuñ. ⁴ †† Näk gäripi nadän yämiñpän oranpän yän-yäkñat yäpman päbä gämotnaken yepmanpän yäniñ oretkan ketem säkgämän yepman towiñkut.

... ⁸ ††† O Isrel, jide täñpän mäde api ut tamet? Ba jide täñpän api tabä kätäwet? Ude täga nämo! Atma kenta Seboim nanik däpman moreñkuro udegän inta täga nämo api täñpet. Imata, inta gäripi pähap nadätat unita ude täkta bitnätat. ⁹ Näk inta kokwawak täñ nadäk täyat upänkan uterak kowata nämo api tamet. Nämo, Isrel ämawebe in äneñi nämo api tadäpman paoret. U imata, näkño kudän uwä äma täño kudän udewanigän nämo. Nämo, näk Anutu, Kudupi Äma bämopjinken irani u. Täktäkna u inigän kubä. Unita kokwawak terak inken nämo api ärewet.

‡ 11:1 Kis 4:22; Mat 2:15 ‡† 11:2 Luk 13:34; Jon 3:19; Apos 7:51; 2Ko 2:15-16 †† 11:4 Mat 11:29-30; Jon 6:32-58, 12:32; Rom 2:4, 11:22; 2Ko 5:14 ††† 11:8 Lo 29:23; 2Pi 2:6; Jud 1:7; Sam 106:45; Jer 3:12

Joel

Joel 2:12-19

Bänepjin äyänurur

¹² † Yawetä ñode yäyak; Yäke, in ñodetä nak jop itkañ konäm butewaki täñpäñ bänepjin yäpmäñ äyänutirik täñpeñ näkken äneñi äbut. ¹³ †† Momijinta nadäwä wakiirik bureni täñpäwä tekjin jop nämo weñgaräneñ. Nämo, bänepjinpäñ weñ äreyäwut! Ude täñpäñ Yawe Anutujinken äneñi kut. Nadäkañ? Yawe uwä orakorak, butewaki mähem. Kokwawak bäräneñ nämo nadäk täyak. U iniken ämawebenyeta nadäñ yämikirik täk täyak. Täñkañ bäräpi yämikta bitnäk täyak. ¹⁴ Unita uken äneñi kut. Uken kuñirä kokwawak nadäñ tamik täyak u peñpäñ butewaki nadäñ tamiñpäñ iron tañi käwep api tamek. Ude täñ tamayäñ täyak uwä ketem ba wain ume kañ-ahäñpäñ Yawe Anutujinta iron ude täga api peñ imineñ.

¹⁵ Unita momijinta yäñpäñ käbeyä kudupi täñpäñ nak jop itta Saion pom terak womat piäwut. ¹⁶ Täñpäñ ämawebe yäñpäbä kubäkengän yepmañpäñ Anutu gwäjiñ äpmonñ imikta yäñhäñpäñ yäwerut. Ämawebe ekäni ba ironiroñi, ba nanak paki nononken irani u kudup käbeyäken ahäñpäñ itneñ. Ba yanäpi kodaki imaka, eñini peñpeñ äbä bok irut. ¹⁷ Äbä irirä bämop äma, Yawe inamiken watä epän täk täkañ u kudupi yot täño yäma ba bukä u bämopiken konäm butewaki täñpäñ yäñapik man ñode yäneñ;

O Yawe, gäk äma äbotkaye ninta butewaki nadäñ nimi.

Nibä kätäñjiri äma komeni komenitä nibäwä jirañ ude täñpäpäñ yäñärok niwetpäñ nibäñ mägayäñpäñ ñode nämo niwetneñ; Anutujin de?

¹⁸ Ude täñayäñ täño uwä Yawetä komenita nadäwätäk täñpäñ ämawebenyeta butewaki api nadäñ yämek.

† 2:12 Jna 3:5-8; Apos 26:20; Jem 4:8-9 †† 2:13 Sam 51:17, 86:15, 145:7-9; Jna 4:2; Mat 5:3-4, 6:16-18; Rom 2:4; Efe 2:4

¹⁹ Butewaki nadäñ yämiñpäñ ñode api yäwerek; Eruk, ketem, wain ume ba olip gäkñi bumta tama nañ tokñek api täneñ yäk. Näk tabä kätäñjira äma komeni komeni u bämopiken kuñarirä äneñi nämoinik api taniñ wärätneñ.

Joel 2:28-32

Yawe täño kadäni pähap

²⁸ ‡ Anututä ñode yäyak; Kämiwä Munapikna ämawebe kuduptagänta kireñ yämiñjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneñ yäk.

Äpetjiye nanakjiyetä näkño mena jinom yäpmäñpäñ api yäñahäk täneñ.

Ba äma tägawanitä näkño kudän däpmonken api yabäk täneñ.

Ba äma gubanjiyetä däpmonken kudän kudupi api käneñ.

²⁹ Bureni, kadäni uken näkñaken Munapik äma täño piä watä ämawebe terak imaka, api piñ yäbaret yäk.

³⁰ Täñkañ kepma u nämo ahäñjirän intäjukun kañpäñ nadäkta näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänañ ba kome terak api pewa ahäneñ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneñ yäk.

³¹ Yawe täño kadäni umuri pähap u nämo ahäñjirän edaptä bipmäñ urani api täñpek. Ba komepaktä nägät-gämän ude api peñyäjewek.

³² †† Täñpäkañ kadäni uken ämawebe Yawetä täñken-täñ yämikta gera yänayäñ täño u kudup api yämagurek.

Bureni, Yawetä ñode yäñkuko udegän api ahäwek; Jerusalem ämawebe ätu uwä säkgämän itta iwoyäñkuro unita nämo api paotneñ.

‡ 2:28 Jon 7:38-39; Apos 2:2-4, 16-18, 33, 10:44-47 †† 2:32 Sam 50:15; Apos 2:21, 15:17; Rom 10:11-14

Amos

Amos 3:1-8

Yawetä Isrel ämawebe komi piä yämayän täyak u mebäri nitek

3 Amostä ñode yänkuk; Isrel ämawebe Yawetä Isip nanik tämagut yäpmän äbani in man Yawetä täwetak ño juku penpäñ nadäwut. Uwä ñode yäyak;

^{2†} Äma äbot komeni komeni u bämpiken nanik ingänpäñ näñjata biñam itta iwoyänpäñ watä säkgämän it tamik täyat.

Mebäri unita momijin kudupta yänpäñ kowatawä komi piäken api tepmañpet.

³ Jide? Äma yarätä bok jop täga kuñatdeñ? Nämo, man yänpäñ-nadäk täñkañ uyaku kuñatdeñ.

⁴ Ba laion, bipiken tom kubä nämo ureko uwä kähän imata yäwek?

Ba laion gubanji ini mobä käwutken itpäñ imata gera jop yäwek? Nämo, tom kubä nañkañ uyaku gera täga yäwek.

⁵ Ba jide, äma kubätä barak käderiken barak yepmäñjitta gämam umumi nämo peweko uwä barak jide täñpäñ inirek? Nämo!

Ba tom kubä buñep terak nämo äronjirän kaik jide täñpäñ akwek? Nämo, tom kubä äroweko uyaku kaik täga akwek.

⁶ U udegän, yotpärare kubäken ämik täño womat mämä nadänpäñ ämawebe nämo umuntäneñ ba?

Ba yotpärare kubäken kadäni waki ahäweko uwä jide nadäneñ? Uwä ñode nadäneñ; Waki ahätäk ñowä mebäri nitek. Yawetä pewän ahätäk yän nadäneñ.

^{7††} Unita bureni-inik ñode nadäwut; Ekäni Yawe ärowanitä imaka kubä täñpayän nadänpäñä profet piä ämaniye u jukun yäwerän nadänjirä täk täyak.

^{8‡} Äma kubä laiontä gera yänjirän nadänpäñ nämo umuntäwek? Eruk, u udegän Ekäni Yawe ärowanitä äma kubäta man imeko uwä äma u jide täñpäñ man u yänjahähta meni täñpipiwek? U täga nämo!

Amos 5:6-27

Yawetä ämawebeniye kudän goret kuñarani yabän yänkuk

^{6‡‡} Eruk, Isrel ämawebe, in Yawe täño gämoriken kut! Ude tänayän täño uwä täga api itneñ. Täñ, ude nämo

† 3:2 Kis 19:5-6; Lo 10:15; Mat 11:20-24; Rom 2:9; 1Pi 4:17 †† 3:7 Stt 18:17; Sam 25:14; Jon 15:15; Rev 1:19 ‡ 3:8 Jer 20:9; Apos 4:20, 5:29; 1Ko 9:16; Rev 5:5 †† 5:6 Lo 30:6,10; Ais 55:6-7; Hib 12:9

tänayän täño uwä Yawetä kädäp ude Isrel ämawebe intä terak äpäñkañ in kuduhtagän api ijiñ morewek.

Tänjirän inken nanik kubätä kädäp u täga nämo api döpän kumneñ. ⁷ Inä waki ñode täk täkañ; Inä kudän siwoñi yäpmän äyänutpäñ äma jopi u täñkentän yäminäñpäñ komi epänken yepmak täkañ. Bureni, inä kudän siwoñi u jirañta mañpä kuñkuñ.

⁸ Nadäkañ? Äma guk mebäri mebäri, ini äbot-äbot täñ yepmañkuko, ba bipmäñ urani täñpewän yänjek täyak, ba kepma täñpewän bipmäk täyak, ba gwägu pähap yänpewän äbä kome terak piwän kuk täkañ unitäño wäpi uwä Yawe näk. ⁹ Näkä äma kehäromi nitek ba unitäño yotpärare kehäromi uken täñpäwak pewa ahäk täkañ. Unita waki täñpani in juku pewut.

^{10‡‡} Inä äma man käbeyäken man bureni yänjahäk täkañ unita gañani nadäk täkañ. Ba man yäpmän daniwani äma siwoñita nadäwäwak täk täkañ. ¹¹ Äma jopi jäwäri yey mañpä äpmonpäkañ unitäño tuñumi jop yäyomägat täkañ. Unita yot kehäromi säkgämän, mobäpäñ täñkuño upänkañ inä u gänañ nämo api itneñ. Ba wain epän säkgämän piñkuño upänkañ unitäño bureni nämoinik api näneñ. ¹² U imata, näk momijin waki mäyap yabänpäñ-nadäk täyat.

In äma siwoñita waki täñ yämik täkañ. Ba intä epän waki täkta ämatä moneñ tamik täkañ. Täñkañ man käbeyäken yän-yäñarani man yänjirä äma jopi jäwäri jirañta yepmak täkañ. ¹³ Ude täñjirä ämawebe nadäk-nadäk täga nitek tä kwikinik mankum it täkañ, kadäni wakiken itkañ unita.

^{14‡‡‡} Eruk, kädet wakiwaki nämo, kädet täga kañ iwarut! Ude iwatnayän täño uwä säkgämän api itneñ. Bureni, ude täñjirä Yawe Anutu kehäromi mähemitä inkät it-inik api täñpek, yäk täkañ ude. ^{15‡‡‡} Unita kudän wakita taräki nadänkañ kudän täga ñodeta gäripi nadäk täkot; Man käbeyäken yän-yäñarani man terak man epän nämo täñpä waneñ. Ude tänayän täkañ uwä Yawe Anutu kehäromi mähemitä äbot nanak yarägän ñonita butewaki käwep api nadän tamek.

¹⁶ Unita Ekäni Yawe kehäromi mähemi näkä ñode yäyat; In kudän waki ude täk täkañ unita kowata täñpäwakta ärewayän. Ude täñpakañ yotpärare täño kädetken konäm kähän bumta api ahäwek. Wära wära yänpäñ äma yotpärare gägäniken naniktä päbä äma kumbanita täñkentän yäminpäñ butewaki kap yäntekta gera yänpewä api ämneñ. Ba äma wain epänken it-

‡‡ 5:10 Snd 9:7-8; Jon 3:20, 8:46-47, 15:19,23 ‡‡‡ 5:14 Sam 34:12-16; Jer 7:4; Mat 6:33, 2:7; Plp 4:8 ‡‡‡ 5:15 Sam 34:14, 119:104; Rom 12:9; 1Te 5:21-22; 3Jo 1:11

nayän täkaŋ u imaka, konäm wakiinik api kotneŋ. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

¹⁸ † Yäke! In Yawe täŋo kadäni pähap u bäräŋeŋ ahäwän yän yänkaŋ gäripi pähap yän nadäk täkaŋ up-änkaŋ butewaki pähap! Kadäni uken imataken täga kubä api yäpneŋ? Nämö! Kadäni u peŋyänjek kadäni nämö, u bipmäŋ urani kadäni api ahänj tamek.

¹⁹ Kadäni uwä äma kubätä laion kaŋumuntaŋ kuyat yäkŋat kumaŋ bea pähap kubä kaŋ-ahäweko ude! Ba äma kubä eŋiniken äronpänj maŋitkaŋ keru däpi terak peyat yäkŋat gämok kubä injirän iweko ude! ²⁰ †† Bu-reni, Yawe täŋo kadäni unitä bipmäŋ urani api wädän yäpmänj äbek, peŋyänjek kubä nämö api ahäwek.

²¹ † Täŋpäkaŋ Yawe näkä ŋode täwetgän täyat; Näk naniŋ oretta käbeyä täŋpänj äŋnak-äŋnak täk täkaŋ unita taräki nadäk täyat. U gaŋani pähap! ²² †† Täŋkaŋ iron täŋpänj tom ketem ijiŋ naminayänj täkaŋ upänkaŋ täga nämö api nadänj tamet. Ba naniŋ oretta tom gupi taŋi taŋipänj naminayänj täŋo upänkaŋ yabäwa wakigän api täneŋ. ²³ Täŋkaŋ wagäm utpänj oretoret kap teŋ namik täkaŋ u nadäkta gaŋa tak täyat.

²⁴ Täŋpäkaŋ gäripi nadätat uwä ämawebeken kädet siwonji täŋpänj kudän tägatäga täŋpeŋ kuŋarirä unitä ume nämö kawuk taŋkaŋ pen äpäk täkaŋ ude kaŋ pat tamän.

²⁵ Isrel ämawebe, obaŋ 40 unita näk inkät kome kawukiken bok kuŋatkumänken naniŋ oretta tom ketem ijiŋ namut yänpänj nämö täwetkut. ²⁶ Täŋpäkaŋ apiŋo inä näk nabä kätänpänj anutujin jopi wäpi Saku-tu intäjukun ämanin yän yäkaŋ unitäŋo wärani, ba guk wärani wäpi Kaiwan anutunin yän yäk täkaŋ u yäniŋ oret täkaŋ unita ŋode täwetat; ²⁷ In Damaskus kome ukäda kome kubä täŋo gämoriken itkaŋ komi piä täkta tämagut yäpmänj kwayänj täyatken eruk, anutu jopijin u bok yäpmänkaŋ kaŋ kut! Yawe, wäpna kubä kehäromi mähe mi näkä ude yäyat.

Amos 6:1-7

Täga itkamänj yän jop nämö nadäneŋ

6 †† Butewaki pähap! Ämawebe Jerusalem yot-pärareken irit säkgämän terak it täkaŋ in api waŋ moreneŋ! Ba Samaria pom terak itkaŋ imaka kubätä nin nämö api täŋpä waneŋ yän nadäk täkaŋ in imaka, api waŋ moreneŋ. Ba Isrel äma wäp biŋam nikek, in imaka api waŋ moreneŋ. In täŋo kome u kome päke u bämopiken intäjukun itak, ba Isrel ämawebe täŋkentäk yäpmäkta in tabänj tarek täkaŋ upänkaŋ inä api waŋ moreneŋ.

² Eruk, in päŋku Kalne yotpärare kaŋ kawut. Kaŋpänj unitä päŋku Hamat yotpärare pähap u kaŋ kawut. Kaŋpänj unitä päŋku Get yotpärare, Filistia komeken itak u kaŋ kawut. Jide, ämawebe äbot uwä in tärepmitpänj siwonji kuŋat täkaŋ ba? Ba unitäŋo kome intäŋo yärepmitkuk?

† 5:18 2Pi 3:10 †† 5:20 Mat 22:13; Jud 1:13; Rev 16:10 † 5:21 Mat 23:14 †† 5:22 Sam 50:8-13; Mai 6:7 †† 6:1 Jer 5:5; Luk 6:24-25, 12:17-20; Jem 5:5; 1Pi 5:7

³ †† Butewaki! Täŋpäwak kadäni ninken täga nämö api ahäwek yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ imaka wakiwaki täk täkaŋ unitä kadäni umuri pähap kubä api imagut yäpmänj äbek. ⁴ In tuŋum ämawebe itkaŋ däpmon patpat bukä säkgämän säkgämän terak pat täkaŋ, ba sipsip bulimakau gakŋi nikekpänj käroŋ nak täkaŋ. Unita in ket nadäwut. Inä api waŋ moreneŋ. ⁵ In orek patpat täŋpänj kap mebäri mebäri tekta gäripi nadänpänj Devittä teŋkuko udegän tena yänpänj gita utpänj kap teŋ ubik täk täkaŋ. ⁶ In wain ume bumta naŋkaŋ gupjin ägo wabikta gakŋi käbänji säkgämän nikekpänj ärut täkaŋ. Wära! Ude täŋkaŋ Isrel notjiye päke u waŋpänj itkaŋ unita butewaki kubä nämö nadäk täkaŋ. ⁷ Unita iwantä äbä Isrel ämawebe kome kudupiken täŋtäkŋat yäpmänj kunayänj täkaŋ uwä intä intäjukun api kuneŋ. Ude täŋpänj äŋnak-äŋnak pähap ba orek patpatjin uwä api paorek.

Amos 7:10-17

Profet ude itta Ekänitä iwoyänpänj teŋkuk

¹⁰ Täŋpäkaŋ Betel kome täŋo bämop äma wäpi Amasi-atä Isrel täŋo intäjukun äma Jeroboamta man ŋode pewän kuŋkuk;

Amos uwä Isrel äma bämopiken itkaŋ gäk iwan täŋ gamikta äma bänepi yäpmänj ärokärok täk täyak. Täŋjirän kome mähe mtä unitäŋo mani nadänpänj nadäwätäk pähap täk täkaŋ yäk. ¹¹ Amostä ŋode yäk täyak yäk; Jeroboamtä ämik terak api kumbek. Ba iwan ämatä Isrel äma komeken nanik yämagutpänj kome banken komi epän api yämineŋ yän yäk täyak.

¹² Amasia ude yänpänj päŋku Amos ŋode peŋ iwetkuk; Profet, gäk ähan peŋpeŋ Juda komekaken ku! Uken kuŋkaŋ profet epän täŋpänj moneŋ kaŋ-ahä!

¹³ Betel kome ŋoken intäjukun ämanin uwä Anutu iniŋ orerani. Täŋkaŋ kudupi yot ŋowä Isrel äbot täŋo kudupi yot. Unita Betel kome ŋoken profet man wari nämö yäwen.

¹⁴ Amasiatä ude iweränä Amostä man kowata ŋode iwetkuk; Näk profet ätu ude nämö yäk. Ba profet täŋo nanaki nämö. Nämö, näk sipsip täŋo watä äma ude ir-it, ba päya piwanita watä äma itkut. ¹⁵ Ude irira Yawetä sipsip täŋo watä ämatä epänken nanik yän-nämagutpänj ŋode näwetkuk; Gäk kuŋkaŋ Isrel ämawebenaye näkŋo mena jinom yäpmänpänj kaŋ yänhäŋpänj yäwet. Yawetä ude näwetkuk yäk.

¹⁶ Täŋkaŋ Amasia, Yawetä gäwerayänj täyak u ket nadä. Gäk Isrel täŋo äbot u Yawe täŋo man yänhäŋpänj yäweretta naniŋ bitnäk täyan. ¹⁷ Unita Yawetä ŋode yäyak; Nadätan? Webekatä moneŋ epän kubokäret webe ude äworeŋpänj yotpärare bämopiken api täntänj kuŋarek. Ba äpetkaye nanakaye ämikken api kumänj moreneŋ. Täŋpäkaŋ komekawä iwantä yäpmänj daniŋpänj api yäpneŋ. Ba gäkŋawä guŋ äbot bämopiken api kumben. Täŋkaŋ Isrel ämawebe

††† 6:3 5:18; Mat 24:48; 1Te 5:3; 2Pi 3:4; Rev 18:17

komeniken nanik yāmagutpāṅ āmatā komeken ban itkaṅ unitāṅo komi epān api tāneṅ.

Amos 8:4-7

Isrel āmawebe tāṅo kudān waki ātu

⁴In ātutā āma jopi, tuṅumi nāmo, yeṅ tāṅpā kuk tākaṅ ba kome ṅonitāṅo āma jāwāri dāpmāṅ paotta piāni tāk tākaṅ in ket nadāwut. ⁵Inā ṅode yāk tākaṅ;

Anutu iniṅoret-oret kadāni bārāṅeṅ tārewānkaṅ ketem tuṅum namiṅ-gamiṅ kaṅ tāna. Yāke, Sabat kadāni ṅo jidegān tārewānpāṅ ketem maketken api pene? Inā ude yāṅpāṅ namiṅ gamiṅ tāk tākaṅ uwā tuṅum tāṅo gwāki jop yāpmāṅ āroṅpāṅ tuṅum yāmik

tākaṅ u tāṅyākṅatpāṅ āhan yāmik tākaṅ, yāmināṅi ude nāmo.

⁶Tāṅkaṅ ketem āmatā moneṅ peṅpāṅ yāpmākta pek tākaṅ uwā waki bok tāga bok tāṅ-awāhutpāṅ pek tākaṅ. Tāṅpākaṅ kādet waki ṅode imaka, tāk tākaṅ; Āma jopi jāwāri imaka tāpuri, kuroṅi ārārani ude, gwāki nāmo, inken jop yāpeko uwā, eruk inā tuṅum jop yāpeko unitāṅo gwāki yāpmākta āma jāwāri u iṅitpāṅ moneṅ nimān yāṅpāṅ āma kubāta iniṅ kireneṅ, watā piāni tāṅ imekta.

⁷Ude tāk tākaṅ unita Yawe, Isrel nanik tāṅo Anututā ṅode yāṅkehārom tāyak; Nāk Isrel āmawebe intāṅo waki udewanita nāmoinik api tāṅṅuṅ tāwet.

Jona

Yawetä Jona piä man iweränkañ ämetpeñ kuñkuk

1 [†]Yawetä Jona, Amitai täño nanaki ñode iwetkuk;
² Eruk gäk yotpärare pähap wäpi Ninive uken ku yäk. Kuñat-kuñari gwäjiwani wakiinik yabäñpäñ-nadäk täñkuro unita päñku kome mähem man kehäromi, komigämän kañ yawet yäk. ³ ^{††}Anututä Jona man ude iweränkañ Jonatä Yawe täño man bitnäñpeñ ämetkuk. Ämetpeñ gäpe terak Tasis yotpärareken kwa yäñpäñä Jopa yotpärare gwägu dubiniken kuñkuk. Uken gäpe kubä Tasis komeken kwayäñ täñjirän kañ-ahäñkuk. Kañ-ahäñpäñä Yawe kañumuntañ käbop irayäñ nadäñkañ Tasis kwayäñ gäpe suwañpeñ äronkuk.
⁴ Eruk äronpeñ kuñjirän Yawetä mänit pähap peñ iwet-pewän piäñjirän gwägu wakiinik täñkuk. Wakiinik täñpäñ gäpe imärayäñ täñkuk. ⁵ Imärayäñ täñjirän gäpe täño piä äma umuntañpäñ anutu iniken iniken uken gera yäñkuñ. Täñpäñ gäpetä pidäm tawän yäñpäñä tuñum ätu gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ. Ude täñ irirä Jona uwä gäpe miyäkiken äpmon dämpmon patguñ täñkuk.
⁶ Patguñ täñjirän gäpe täño mähemitä äpmonpäñ Jona kañpäñ ñode iwetkuk; Gäk mebäri jideta dämpmon ño pat itan? Eruk aku! Gäkño anutuken gera yä! Yäñjiri butewaki käwep nadäñ nimiñpäñ täñkentän nimiñjirän nämo paotne yäk. ⁷ Ude yäñjirän gäpe täño piä ämatä yäñpäñ-nadäk täñpäñ yäñkuñ; Eruk, netä täño mebäri-ta imaka umuri pähap ño ahäñ nimitak yäñ kañ-ahäktä kären täñpäñ käna yäk. Ude yäñpäñ kären täñjirä Jonaken ahäñkuk.
⁸ Jonaken ahäñjirän kañpäñ ñode iwetkuñ; Gäk niwet yäk. Imaka ño netä täño mebäri terak ahäñ nimitak? Gäk ima piä täk täyan? Gäk de naniktä äbätan? Gäk komeka de nanik? Ba netä täño äma äbotken nanik?
⁹ Yäñjirä yawetkuk; Näk Hibu äma yäk. Yawe Anutu kunum gänañ nanik kome gwägu pähap yäwän ahäñkuñ u orañ imik täyat yäk.
¹⁰ Ude yäñpäñ Yawe kañumuntañ ämetkut yäñ yäweränä äma gäpe gänañ itkuñ unitä umun pähap täñpäñ iwetkuñ; Yäke! Gäk umuri udewani imata täñkun? ¹¹ Täñkañ gwägu wakiinik täñpewän änenji iwet yabäñkuñ; Jide täñ gaminapän gwägutä wareñji nämo pärek? ¹² Yäwäwä Jonatä yawetkuk; Näk yäp-mäñpäñ gwägu gänañ mañpä äpmonjira uyaku gwägu wareñji nämo pärek yäk. Nadätat, gwägu wakiinik täyak u näka yäñpäñ täyak yäk.

¹³ Ude yäweränkañ Jona täño man nämo bu-ramiñpäñ gäpe gwägu gägäni käda kwän yäñpäñ keritä bumta täñ-iwatkuñ. Täñ-iwatkuñ upäñkañ gwägu wakiinik-inik täñkuko unita täñpä wañkuñ. ¹⁴ Täñpä wañtäko Yaweken butewaki gera ñode yäñkuñ; O Yawe, äma ño gwägu gänañ mäna äpmonjirän, gäk mebäri injinken itak yäñ niwetkañ nibäñ äwaräkuk täñjiri nämo paotne! Yawe, gäkña nadäñpäñ täñkañ nintä terak nämo yäwen yäk. ¹⁵ Täñpäñ äma unitä Jona yäp-mäñpäñ gwägu gänañ mañpä äpmonjirän gwägu wareñji nämo patkuk. ¹⁶ Täñjirän äma itkuñ unitä Yaweta bumta umuntañpäñ bänep täñkwitakta gupe käbäñji nitek ijiñ imiñpäñ Yaweta watä piä täñ imiñeñta yäñkehärom täñkuñ.

¹⁷ [†]Täñpäkañ Yawetä gwägu tom täñji pähap kubä iniñ kireñpewän Jona kämän äpmonkuñ. Kämän äpmonjirä Jona gwägu tom pähap u koki gänañ kepma bipani yaräkubä ude patkuk.

Jonatä Anutu man iwerirän nadäñ imiñkuk

2 Jona tom koki gänañ patkañ Yawe Anutuni yäñapik man terak ñode iwetkuk;
² Näk komi piäken patpäñ Yawe gäkken gera yäñjira naniñ yäñkun.
 Paotpaot komeken patkañ täñkentän nam yäñpäñ gera yäñjira nadäñ namiñkun yäk.
³ Imata, gäk gwägu pähap gänañ pudät mabi baninik, gwägu mebäriken umu äpmonkuro unita.
 Täñpäñ gäkño gwägu pähaptä näk uwäktän namiñpäñ gwägutä täñji tokätpän nut mabän äpmonkut yäk.
⁴ Ude ahäñ namänpän ñode nadäñkut; Näk inamka dapunken nanik näwat kireñkuno upäñkañ ñode nadätat; Gäkño kudupi yotkaken änenji api ärowet.
⁵ Ume pähaptä uwäk täñpipiñpäñ nepmañpäñ paorayäñ täñkut. Gwägutä näk it gwäjiñpäñ gwägu yenitä gwäknaken kwasikotkuñ.
⁶ Näk gwägu gänañ kome mebäriken äpmonpäñ äpmokinik täñkut.
 Äpmonpäñ ukädagän itnañpäñ Yawe Anutuna, gäk komi piäken nanikpäñ wädän tädotpäñ nepmañpi pen api iret yäk.
⁷ Iritna jirupmirayäñ täñjirän Yawe, gäka nadäñpäñ gerana gäkño kudupi yotkaken ahäñkuk.
⁸ ^{††} Täñpäkañ ämawebe yäwik pukpuki orañ yämik täkañ uwä gäka nadäñ gamikinik tänañpäñ mäde ut gamik täkañ.

† 1:1 2Kin 14:25 †† 1:3 1Jo 4:2; Jer 20:7-9; Luk 9:62; 1Ko 9:16

‡ 1:17 Jon 4:6; Mat 12:40, 16:14; Luk 11:30 †† 2:8 Sam 31:6

⁹ Tāņ nāhā bānepnatā kap tenoret gamiņpāņ ārawa api tāņ gamet. Tāņpāņ yāņkehāromtak man gāwetkuro u tākinik api tāņpet.

Yāke! Paotpaotken nanikpāņ yāmagurani māhemi u Yawe ubayāņ!

¹⁰ Tāņpākaņ Yawetā gwāgu tom iwet-pewān gwāgu tomtā Jona gwāgu gāgāniken aņeņ maņpān kuņkuk.

Ninive kome māhemitā bānepi āyāņutkuņ

3 Tāņpākaņ Yawetā Jona āneņi ņode iwetkuk; ² Eruk, gāk Ninive yotpārareken ku yāk. Kuņkaņ manbiņam gāwerayāņ tāyat u kaņ yāwet. ³ Ude yāņirān Jonatā mani buramiņpāņ Ninive yotpārareken kuņkuk. Ninive uwā yotpārare taņiinik, kukņi ņonitā kukņi udude kweno uwā edap yarākubā tārewek. ⁴ † Eruk, Jona yotpārare gāgāniken yāput peņpāņ kepma kubā kuņpāņ yotpārare bāmopiken itkaņ gera terak ņode yāņahāņkuk; Edap 40 ude tāreņirān Ninive yotpārare api peņ awāhurek! yāk.

⁵ Jonatā ude yāņirān eruk, Ninive māhemitā Anutu tāņo man nadāwā bureni tāņkuk. Nadāwā bureni tāņpāpāņ mominita nadāwātāk tāņpāņ, nak jop irit kadāni peņpāņ tek waki-wakipāņ tāņkuņ. Ekāni ironji kudup udegān tāņkuņ. ⁶ Tāņirā Ninive nanik tāņo intājukun āmatā biņam u nadāņkaņ akuņpāņ tek tāga yāņopmāņpāņ peņpāņ tek waki-wakipāņ tāņpāņ pāņku kādākut gānaņ maņit itkuk.

⁷ Tāņkaņ Ninive āmawebe kuduptagāntā nadākta manbiņam ņode pewān kuņkuk; Intājukun āmakāt epān āmaniyetā ņode peņ tāwetkaņ, Kubātā ketem kubā nāmoinik nāņpek. Āma ba yawak, ketem ume nāmoinik nāneņ yāk. ⁸ Nāmo! Āma ba yawak imaka, tek waki-wakipāņ tāņput. Tāņpāņ āmawebe kuduptagāntā Anutuken yāņapik man kehāromi yāneņ. Tāņpāņ kuņat-kuņari waki u ba āmik tāktāk tāk tākaņ u penēņ! yāk. ⁹ Ude tāņirā Anututā butewaki kāwep nadāņ nim-iņpāņ ninta kokwawak nadātak u peņirān nāmo paotne yāk.

¹⁰ Tāņpākaņ manbiņam pewān kuņkuko u nadāņpāņ buramiņpāņ āmawebe kudup wakiwaki māde ut im-iņirā Anututā yabāņkuk. Yabāņpāņā nadāk iņitkuko u yāpmāņ āyāņutpāņ kowata pewān ahāņ yāmikta nadāņkuko u peņkuk.

Anututā Jona bānep āyāņutta man iwetkuk

4 Anututā ude tāņirān Jona u kawān nāmo tā-gawāpāņ kokwawak taņi nadāņkuk.

² † Kokwawak nadāņpāņ yāņapik man terak Yawe ņode iwetkuk; Yawe, jide? Nāk komenaken itkaņ gāk ude api tāņpen yāņ nāmo yāņkut? Bureni, ude api tāņpen yāņ nadāņkuro unita Tasis komeken āmetpeņ kuņkut yāk. Mebārīka ņode nadāņkut; Gāk Anutu orakorak māhemi. Gāk bānep ironka nīkek. Kokwawakka bārāņek nāmo ahāk tāyak. Butewaki nadāk-nadākka u ārowani. Tāņpāņ bānepka āyāņutpāņ āma tāņo momi peņ yāmikta pidām tak tāyan. ³ † Unita Yawe, gāk nabā kātāņiri kaņ kumba yāk. Nāk kumākta gāripi nadāņkaņ, itta gaņani nadātat yāk.

⁴ † Ude yāwānā Yawetā ņode iwetkuk; Kokwawak nadātan u tāga tāyan? Nāmo! ⁵ Yawetā ude iwerānkaņ Jona yotpārare gāgāniken edaptā abani kāda kuņkuk. Ukāda pāņku yottaba kubā tāņpāņ āyūņken maņit itkuk. Yotpārare u jide ahāņ imān kawa yāņkaņ itkuk. ⁶ Irirān Yawe Anututā nadāņirān pāya kerāpi kubā tā-dotpāņ bārāņek tāgaņkuk, u Jonata āyūņ tāņ imiņpāņ edap tāņo komi yāpmāņ āpākta. Tāņirān Jonatā pāya unita gāripi pāhap nadāņkuk. ⁷ Tāņpākaņ patkuko yāņeņirān tamimaņ Anututā gwak kubā iwet-pewān ābāņpāņ pāya u mebāri nāņ tākņeņpewān kubit taņkuk. ⁸ Eruk edap bāmop tawānā Anututā nadāņirān mānit kādāp ikek piāņkuk. Piāņirān edaptā Jona gwākīken iņpewān kehāromini paorirān ini kumba yāņ nadāņpāņ yāņkuk; Nāk itta gaņani nadāņpāņ kumākta tāga nadātat yāk.

⁹ Ude yāwānā Anututā iwetkuk; Gāk pāyata kokwawak nadātan u tāga tāyan? Ude yāwānā Jonatā yāņkuk; Ei, kokna waņirā tāgatak! Kokwawak taņi nadāk tāyat unita kumākta gāripi nadātat yāk.

¹⁰ Yāwānā Yawetā kowata ņode iwetkuk; Gāk pāya unita piāni kubā nāmo tāņkun yāk. Ba watāni iriri nāmo āroņpāņ tāgaņkuk. Pāya u bipani kubāken ahāņkaņ bipani kubāken paorako unita imata butewaki nadāņ imitan? ¹¹ † Tāņ nāhā Ninive yotpārare pāhap unita butewaki tāga nāmo nadāwet? Yotpārare uken āmawebe 120 tausen ude bumik it tākaņ. U kādet tāga iwatta guņtak tākaņ. Ba yawak imaka bumta itkaņ. Unita imata butewaki tāga nāmo nadāņ yāmet?

† 3:4 Mat 12:41; Luk 11:32

†† 4:2 Kis 34:6 † 4:3 1Kin 19:4 †† 4:4 Mat 20:11-15 †† 4:11 Sam 145:8-9,15-16; Mat 18:33; Luk 15:29-32

Maika

Maika 5:2-5

Intäjukun äma kubätä Betlehem komeken api ahäwek

^{2†} Yawetä ñode yäyak;

Betlehem Efrata, gäk Juda kome täño yotpärare päke unitäño täpuri ude itan. Upänkañ inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpäñ näknaken äbot, Isrel ämawebe u näkño wäpna terak api yabän yäwarek. Äma unitäño oraniye uwä bianinik umu ahänkuñotä ahän yäpmänj äbäkañ. ^{3††} Unita Yawetä Isrel äbot iwan keru terak yepmanpäñ it yäpmänj kuñtäko webe kubä Ekänitä iwoyänjukun unitä nanak api bäyawek. Kadäni uken intäjukun äma unitäño noriye ätu ämatä komeken komi epän terak itkuño u äbänpäñ Isrel noriyekät äneñi kubäkengän api itneñ. ^{4‡} Täñpäkañ intäjukun äma unitä yawakiye Yawe Anutuni täño kehäromi ba wäpi ba epmäget kudäni uterak watä kehäromi api it yämek. Watä it yämiñirän säkgämän api itneñ. Täñkañ äma unitäño kehäromi ba wäp biñam ärowanitä komeñi komeñi api kuñ morewek. ^{5††} Ude täñkañ bänep kwini täño mäheñi ude api it yämek.

Maika 6:1-8

Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanjuk

6 Yawetä man yäyak ño juku penpäñ nadäwut! Näkä in manken tepmanjat ñowä mebariñin yänahänpäñ näwerirä pom imaka, nadäwut! ² Oi pom, in ba kome täño meham kehäromi tärek-täreki nämo it täkañ in juku penpäñ Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanpäñ man piä täñpayänj täyak ño nadäwut.

^{3‡} Yawe näkä ñode täwet yabätat; Ämawebenaye, näkä goret jide täñ tamiñkut? Ba bäräpi jide u pewa

† 5:2 Mat 2:6; Jon 7:42 †† 5:3 Mat 12:50; Rom 9:23-28, 11:5 ‡ 5:4 Ais 40:11, 49:9-10; Eze 34:23-24; Jon 10:24; Sam 45:6; Mat 25:1; Efe 1:13 †† 5:5 Ais 9:6; Luk 2:14; Jon 14:23; Efe 2:14-17 ‡† 6:3 Sam 50:7, 81:8, 13; Rom 3:4-5, 3:19

ahän tamiñkut? Unita kowata näwerut! ^{4‡†} Näkägän Isip kome, komi piäken nanik in wädänj tädotpäñj tämagut yäpmänj äbut. Kädet täwoñärenpäñj yän-täknjat yäpmänj äbäktä Moses kenta Aronkät Miriam upän iwoyänpäñj yepmanjuk. ^{5‡†} O ämawebenaye, Moap nanik täño intäjukun äma wäpi Balak unitä waki täñ tamikta nadäk tawañ penjukun unita juku piwut. Ude täñ tamikta nadäk tawañ penjirän Beo täño nanaki Balam unitä Balak iwetkuko unita imaka, nadäwut. Ba bä mop äma ätu topmäk-topmäk täño gäpe Gilgal yotpärare yäpmänj kuna yänpäñ Sitim kome penpen kuñtängän ume tañi kubäken ahänjirä kudän näkä pewa ahänkuño unita juku piwut. Imaka udewanita juku pinayänj täño uyaku injin täñkentän tamikta jide täñ tamiñkuro u api nadänpäñj yäpmänj kuñatneñ.

Kudän Yawetä gäripi nadäk täyak unita man

⁶ Yawe Anutu kunum gänäñ nanik u iniñ oretta äbänpäñj imatäken upän täga yäpmänj äbet?

Bulimakau nanaki säkgämäninik upän yäpmänj päbä irona ude täga iñiñ imet?

⁷ Ba sipsip ämani tausen mäyapinik inamiken yäpmänj äbänjira gäripi nadäwek ba nämo?

Ba olip gäkñi käbot tausen mäyapinik udepänj yäpmänj äbänjira Yawetä unita gäripi nadäwek ba nämo?

Ba nanakna intäjukun nanik mominata kowata utpäñ iniñ kirewero uwä inamiken tägawek?

^{8§} Ude nämo! Yawetä kädet täga nintä täkta uku bian niwetpäñ niwoñärenjuk. Unita kädet ugänpäñj täkta nadäk täyak. Kädet u ñode;

Ämata kudän siwoñi täñ yämiñkañ orakorak kädet iwatpäñ nininta nadäna äpani täñpöpänj Anutunin gämoriken kuñatpäñ ukät bänep kubägän itne.

‡†† 6:4 Kis 4:10-16, 12:50-51, 15:20 ‡††† 6:5 Nam 22:2-24:25; Jos 3:1-4:19 § 6:8 Stt 18:9; Sam 73:28, 37:26; Ais 58:6-9; Hos 6:6; Efe 4:32; Jem 4:6-10; 1Pi 5:6

Habakuk

Habakuk 1:1-3, 2:1-4

Ämawebe siwoŋi uwä nadäkinik terak it täkaŋ

1 Man ɲo Yawetä profet Habakukta imaka kubä däpmonken bumik ude imiŋkuk;

²Yawe, näk kadäni käronji gäkken gera yäk täyat u kadäni jidegän nadäŋ namiŋpäŋ nin api täŋkentäŋ ni-men? Täŋjiri imaka waki ahätak u nin nämo täŋpän waneŋ. ³†Näk bäräpi ämawebe äbotken ahänjirän wari kakta nämo nekaŋ. Unita mebäri imata iwan yabän äwaräkuk täŋjiri ämawebe äbot ɲo täŋpä wakaŋ? Komeni komeni ɲo yabänjira iwantä ämawebe äbot täŋpä wawäpäŋ tuŋumi bok täŋpä wakaŋ. Täŋpäŋ yänjarahut-arahut ba ämik bumta täŋ itkaŋ.

2 Näk nadäwätäkna Yawe iwetkuro unita kowata nadäkta yot käronji, iwantä äbänjirän yabäkta

† 1:3 Mat 10:16; 2Pi 2:8

punin unu äro itkut. Äro itkaŋ kowata nadänkaŋ kaŋ iwera yänpäŋ itsämbut. ²Tänjira Yawetä näwetkuk; Näkä man däpmonken gäwerayän täyat u mobä kwäkä yäwani ätu yäpmänkaŋ uterak säkgämän kudän täŋpäŋ peŋjiri äma kubätä daniwayän nadänpäŋä bäräŋeŋ täga kaŋpäŋ api daniwek. ³†† Unita jop kudän täŋpäŋ peyi. Imaka ahäwayän täko unitäŋo kadäni nämo keräp täyak. Upänkaŋ kadäni käronji nämo iriri kudän gäwoŋärewayän nadätat u api ahäwek. Bäräŋeŋ nämo ahätak yän nadäweno upänkaŋ muni kubägän iriri api ahäwek. ⁴† Man u ɲode; Äma näk mäde ut namiŋpäŋ kädet waki mebäri mebäri täk täkaŋ u nämo api itneŋ. Täŋ äma siwoŋiwä nadäkinikitä täŋkentäŋ yämiŋjirän api itneŋ.

†† 2:3 Apos 1:7; 2Te 2:6-8; Jem 5:7-8; Hib 10:36-37 ‡ 2:4 Rom 1:17; Gal 3:11; Hib 10:38

Sefanaia

Sefanaia 3:14-18

Oretoret täño kap kubä

¹⁴ Oi Isrel ämawebe, Jerusalem täño äperiye, in gera yänpän oretoret terak kap tewut. Bänep täga nadänpän oretoret bumta-inik tänpüt.

¹⁵ U imata, Yawetä komi tamiñ yäpmän äbuko eruk apiño nadän tama yänpän intäño iwan kudup däp-mänpän yäwat kiretak.

Nadäkan? Isrel täño intäjukun äma bureni, Yawe uwä inkät it täyak unita in imaka kubäta wari nämo api umuntäneñ.

¹⁶ Tänpäkan kadäni uken Jerusalem ämawebe ñode api yäwetneñ; Imaka kubäta nämo umuntarjpäñ bänepjin nämo pewä putäreneñ.

¹⁷ † Nämo! Yawe Anutujin inkät itkan kehärominitä täñkentän tamiñpäñ iwan keriken nanik bureni api tämagurek.

Unitä inta gäripi pähap nadän tamiñpäñ iritjin api täñ-kodaktan tamek. Täñkan inta oretoret tänpän kap api taniñ ubiñ tewek, ämawebetä orekirit kadäniken oretoret täk täkan ude.

¹⁸ Tänpäkan Yawetä ñode täwetak;

Näkä taniñ kawa tänpän komejinken äneñi api yäñ-täknat yäpmän äbet. Ude täñjira iwan injamiken mäyäk nadänkuño u api paorek.

† 3:17 Sam 24:8-10; Ais 9:6, 12:2; Hib 7:25; Sam 147:11, 149:4; Ais 62:4-5; Luk 15:5-6,23-24; Jon 13:1

Sekaraia

Sekaraia 9:9-12

Bänep kwini mähemi äbätak!

⁹ † Yawetä ñode yäyak;

Eruk Jerusalem nanik ämawebe, in bumta oretpäñ oretoret gera yäwut!

Intäjukun ämajin inken äbänirän kawut!

U kudän siwoñi ba ämawebe yäpätägakta kehäromi nitek äbänj tamitak.

U bänep kwini täñpanitä doñki nanak terak mañitkañ äbätak.

¹⁰ †† Unita nadäkot! Iwantä Jerusalem yotpärareken ämik tuñum inkät ämik pewä ahäktä yäpmänj äbuño u näkä api pewa paotneñ. Bureni, ämik täño hos, karis ba äpa kuwek u kudup api paotneñ.

Ude täñjira intäjukun ämajin uwä äma äbori äboriken bänep kwini terak irit täño manbiñam yäñahänpäñ api yäwerek.

Täñpäkañ kome yabänj yäwat täyak u gwägu pähap ño kädatä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkañjä komeni komeni api kuñ morewek.

¹¹ † Täñpäkañ Yawetä äneñi ñode yäkgän täyak; Juda äma intäño orajiyekät topmäk-topmäk kubä täñkuro u tom däpmänkañ unitäño nägäri terak täñkehärom täwani.

Topmäk-topmäk unita yänpäñ komi piä, kome kawuki umeni nämo ñoken nanik pit tamiñpäñ taniñ kireñpe-wa api peñpeñ kuneñ.

† 9:9 Ais 9:6-7; Jer 23:5-6; Mat 1:21, 21:5; Rom 3:24-26; Jon 12:14-16 †† 9:10 Apos 10:36; Rom 15:9-13; 2Ko 5:18; Efe 2:13-17; Rev 11:15 ‡ 9:11 Mat 26:28; 1Ko 11:25; Hib 9:14-26

¹² Näk ude täñkentänj tamikta yänjira bänepjin pidäm täkañ unita kome, komi piä täk täkañ u peñpäñ kome-jin kujatken äneñi kuñkañ säkgämän kañ irut.

In komi piä tañi täñ itkañ upänkañ kowata täga tamayänj täyat uwä komi apiño nadäkañ u irepmitpäñ kowata säkgämäninik api tamet.

Sekaraia 12:7-10

Yawetä Jerusalem nanik iwan keriken api yomägarek

⁷ Yawetä ñode yäyak;

Yawe näkä Juda nanikta kehäromi yäpmäktä intäjukun api täñkentänj yämet. Täñjira Devit täño äboriye wäp biñam ba Jerusalem nanik täño wäp biñamtä Juda nanik täño nämo api yärepmirek.

⁸ Täñpäkañ kadäni uken Yawe näkä Jerusalem nanik api täñkentänj yämet. Täñjira ämawebe kehäromini nämotä Devit kehäromi nitek itkuko ude api itneñ. Täñpäñ Devit täño äboriyetä Jerusalem nanikta intäjukun api täñ yämineñ, Yawe täño añero ba Anututä ini täñ yämeke ude. ⁹ Täñkañ kadäni uken näkä äma äbori äbori Jerusalem täñpäwakta äbäk täkañ uwä api däpmänj morewet.

¹⁰ †† Täñpäkañ Devit täño äboriye ba Jerusalem ämawebe näkä orakorak kädet ba yänpäpik man yäkyäk kädet iwatta kehäromi api piñ yäbaret. Ude täñjira äma yäput pewä kumbuko u kañpäñ konäm butewaki jägämi pähap api täñ imineñ, miñjiye naniyetä nanakiye tepi ba intäjukun naniktä kumbänkañ täneño ude.

†† 12:10 Jol 2:28; Apos 10:45; Tai 3:5; Rom 8:15,26; Mat 24:30; Jon 19:37; Rev 1:7; Hib 12:2

Malakai

Malakai 2:1-10

Yawetä bämop äma jukuman yawetkuk

2 Yawe kehäromi mähemitä bämop äma ñode yawetkuk; Man kehäromi yawayän täyat uwä intä nadäka. ^{2†} Piä täk täkañ u kudup terak wäpna biñam punin penen. Manna nämö nadän namiñpäñ ärowani täñ naminayän täño uwä in api täñpa wanen. Ba iron, täñ-mehamtañ tamikta yäpmäk täkañ u imaka, api täñpa wanen. Bureni, manna nadän äwaräkuk täñkuño unita imaka tägajin uku täñpa wanñkuñ! ³ Unita nanakjiyeta komi api yämet. Ba tom ärawata ijin namani täño kok yäpmäñpäñ iñamjin dapunken api wopet. Ude täñ tamiñira kokjirañ ukät in bok api täñuren täñpä kunen. ^{4††} Ude täñ tamiñira ñode api nadänen; Man kehäromi niwetkuko u Yawe kehäromi mähemitä ini bämop äma wäpi Livaikät topmäk-topmäk bian täñkuko u nämö wärämutpäñ irepmitneta niwetkuk yän nadänen.

^{5‡} Topmäk-topmäk Livaikät täñkuro uterak irit käronji säkgämän itta yäñtären imiñkut. Ude yäñtären imiñkuro unita gämotnakengän itpäñ naniñ oretta yawani. U bureni, gämotnakengän itpäñ orañ namiñpäñ kuñatkuk. ⁶ U ämawebe kädet siwoñi täñpen kuñattagän yawetpäñ yawoñärenkuk. Täñkañ kädet waki täkta kubä nämö yawetpäñ yawoñärenkuk. Ude täñkuko unita näkkät bänep kubägän itpäñ siwoñi kuñatkañ ämawebe mäyap kädet waki mäde ut yämikta täñkentän yämiñkuk. ^{7††} U imata, bämop äma täño piä uwä ämawebe näkño mebäri siwoñi nadäwä tumäkta yawetpäñ yawoñärek tänen. Uwä Yawe kehäromi mähemi näkño man yäñahawani äma unita ämawebetä näkño gärip kañpäñ nadäka bämop äma uken kunen.

^{8‡} Upäñkañ bämop äma apiño nanik in uwä näkño kädet siwoñi u irepmit morekañ. Täñkañ nadäk mebäri mebäri terak yawetpäñ yawoñärek täñjä ämawebe mäyaptä kädet siwoñi nämö iwatkañ. Bureni-inik, ora-jin Livaikät topmäk-topmäk täñkuro u wärämutpäñ irepmit morekañ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yäyat. ⁹ In näkño man nämö buramik täkañ. Täñkañ ämawebenaye yawetpäñ yawoñärek täk täkañken uken ñode täk täkañ; Ätu gäarak itkañ ätuwä yabän yäk

† 2:2 Sam 81:11-12 †† 2:4 Nam 3:11-13 ‡ 2:5 Nam 25:12
 †† 2:7 2Ti 2:24-25; 2Ko 5:20; 1Te 4:8 ‡‡ 2:8 Mat 15:2-5, 18:7;
 Luk 11:46; Rom 2:19-24, 14:21; Tai 2:8

täkañ. Ude täk täkañ unita näkä Isrel äbot u täñpewa inta nadäwä äpani täñpäpäñ mäde api ut tamiñen.

¹⁰ Nadäkañ? Nin kuduypatgän nanin kubägän. Anutu täñpäñ nipmañpani kubä ugän. Upäñ jide unita notniyekät kowat nadän imän tänañipän nadän äwaräkuk täk täkamän? Ude täk täkamän uwä topmäk-topmäk Anututä oraniyekät täñkuko u wärämutpäñ irepmit täkamän.

Malakai 3:1-5

Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täyak

3 ††† Yawe Kehäromi mähemi näkä ñode yäyat; Näkño kädet täwitta yäñahawani ämana kubä intäjukun api tewa kwek yäk. Kuñirañ pit kubägän Ekäni unita wäyäkñek täkañ uwä iniken kudupi yotken api kwek. Bureni, topmäk-topmäk kubägän unitäño yäñahawani äma, unita gäripi pähap nadäk täkañ unitä bureni api ahäwek yäk.

² ††† Upäñkañ äbayän täyak kadäni uken netätä kehärom tanpäñ unitäño man epän täga api irepmirek? Ba netätä täpänenpäñ iñamiken täga api irek? Nämö, kädäp komi, gol kenta siliwa ijiwani udewanitä-yän api äbek. Ba sop kehäromi nikek, tek garok bäräñen yawat kirewani udewanitä api äbek. ^{3§} Uwä Anutu täño bämop äma yäpmän danikta kädäp komi nikektä siliwa gol ijinpewä jirañ inigän kuk täkañ udegän api yäpmän daniwek. Yäpmän daniñpäñ äma siwoñigän itpäñ bänep siwoñi terak Yawe näkä ärawa api täñ naminen. ⁴ Ude täñjärañ Juda ba Jerusalem naniktä ärawa täñ namiñirä käwa api tägawek, bian täk täñpani ude.

^{5††} Täñpäñ Yawe Kehäromi mähemitä ñode yäkgän täyat; In yäpmän danikta api ärewet yäk. Ärenpäñ äma näkä nämö umuntañpäñ äma yärat-yärat täk täkañ, ba kubokäret täk täkañ, ba man käbeyäken jopman yäk täkañ, ba epän ämaniye gwäki säkgämän nämö yämik täkañ, ba webe kajat ba ironji kodäñani tänyäkñarani täk täkañ, ba äma äbanita waki täñ yämik täkañ u kudup bäräñen api yäpmän daniwet yäk.

††† 3:1 Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 1:76, 7:27 ††† 3:2 Mat 3:7-12, 21:41-44, 23:13; Luk 7:23, 21:36; Hib 10:28-29, 12:25; Rev 1:7; Rev 6:17; 1Ko 3:13-15 § 3:3 Luk 3:16; Efe 5:26-27; Tai 2:14; Hib 12:10; 1Pi 1:7, 4:12-13; Jon 4:24; Rom 12:1; Plp 2:17; 2Ti 4:6; Hib 13:15-16; 1Pi 2:9; Rev 5:10 †† 3:5 Sam 50:3-6; Hib 10:30-31; Jem 5:8-9; Jud 1:14-15; 1Ko 6:9-10; 1Te 4:6; Hib 13:4; Rev 21:8, 22:15

Malakai 4:1-6

Yawe täño kadäni pähap api ahäwek

4 † Yawe kehäromi mähemitä ñode yäyak; Kepma pähap kubä bureni-inik api ahäwek. Kepma uken ämawebe inita nadänjirä ärowani täñpanikät wakiwaki täñpani unitä mup kubit täwani ude äworenjirä kädäptä kudup api ijiñ paotneñ. Kokoki täpuri kubä nämo api itneñ. ² †† Täñ, näk wäpna biñam orañ namik täkañ inken näkño yäpä-siwontak piä kehäromitä edap dapuritä-yäñ abäñ tamiñpäñ yäpätagañ tamek. Ude täñ tamiñjirän oretoret bumta, bulimakau nanakitä yewa gänañ naniktä äpämañ päñku

† 4:1 Sam 21:9; Mal 3:2; Mat 3:12; 2Te 1:8; 2Pi 3:7 †† 4:2 Sam 85:9; Ais 50:10; Luk 1:50; Rev 11:18

täñoret täk täkañ ude api täneñ. ³ ‡ Kadäni piä ude täñpayäñ täyatken inä äma wakiwaki yärepmitpäñ kugun ude parirä uterak yeñtäñ kuñ äbäk api täneñ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yänkehärom täyat.

⁴ Unita in näkño бага man, piä ämana Mosesta Sinai pom terak imiñkuro unita nämo guñ täneñ. Man imiñkuro u Isrel ämawebe in kuduptagäntä iwatneñta imiñkut.

⁵ †† Täñpäkañ Yawe näkño kadäni umuri pähap unitä nämo ahänjirän intäjukunä profet Elaija api taniñ kirewet. ⁶ Elaija u taniñ kireñira nädanani täño kokwawak yäpäñ-siwonñ tawäpäñ api yepmañpek. Ude täñkentäñ tamikta nadäk nämo peyat yäwänäku äbä komejin täñpa wakkäneñ.

‡ 4:3 Rom 16:20; Rev 11:15, 14:20 †† 4:5 Mat 11:14, 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Jon 1:21

Matiyu

Jesu täño oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

1 † Man pätkan ɲowä Jesu Kristo oraniye täño wäpi tawan. Tänpän Jesu täño orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täño yeri ahän yäpman abänkä uterak orani kubä wäpi De- vit ahänkuk. Tänpän Devit täño yeri ahän yäpman abänkä u punin terak Jesu ahänkuk. ² Eruk Jesu täño oraniye tawan ahän yäpman äbuɲo unitäño man- biɲam u ɲode; Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyanjuk. Tänpän Aisaktä Jekop bäyanjuk. Jekoptä Judakät noriye ätu bäyan yepmanjuk. ³ †† Judatä Peres-kät Sera bäyanjuk. Yarä unitäño miɲi wäpi Tama. Tänpän Perestä Eson bäyanjuk. Esrontä Ram bäyanjuk. ⁴ Ramtä Aminadap bäyanjuk. Tänpän Aminadaptä Nason bäyanjuk. Nasontä Salmon bäyanjuk. ⁵ † Salmontä Boas bäyanjuk. Boas täño miɲi Rahap. Tänpän Boastä nanaki Obet bäyanjuk. Obet täño miɲi u Rut. Obettä Jesi bäyanjuk. ⁶ †† Jesitä Devit bäyanjuk. Devit u Juda täño intäjukun äma itkuk. Tänpän Devit täño nanaki Solomon. Solomon u miɲi Devittä Uria webeni yomägakukuko unitä bäyanjuk. ⁷ Tänpän Solomontä Rehoboam bäyanjuk. Rehoboamtä Abiya bäyanjuk. Abiyatä Asa bäyanjuk. ⁸ Tänpän Asatä Jehosofat bäyanjuk. Jehosofattä Jehoram bäyanjuk. Jehoramtä Usia bäyanjuk. ⁹ Tänpän Usiatä Jotam bäyanjuk. Jotamtä Ahas bäyanjuk. Ahastä Hesehia bäyanjuk. ¹⁰ Tänpän Hesekiatä Manase bäyanjuk. Manasetä Emon bäyanjuk. Emontä Josaia bäyanjuk. ¹¹ †† Tänpän Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyan yep- manjuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yä- magut päɲku Babilon komeken yepmanpäñ komi epänken yepmankuɲo kadäni uken ahänkuɲ.

† 1:1 1Sto 17:11; Stt 22:18 †† 1:3 Stt 38:29-30; Rut 4:18-22
‡ 1:5 Rut 4:13-17 †† 1:6 2Sml 12:24 †† 1:11 2Kin 24:14-15;
2Sto 36:10; Jer 27:20

¹² †† Tänpän komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyanjuk.

Sealtieltä Serubabel bäyanjuk.

¹³ Serubabeltä Abiut bäyanjuk.

Abiuttä Eliakim bäyanjuk.

Eliakimtä Aso bäyanjuk.

¹⁴ Tänpän Asotä Sadok bäyanjuk.

Sadoktä Akim bäyanjuk.

Akimtä Eliut bäyanjuk.

¹⁵ Eliuttä Eleasa bäyanjuk.

Eleasatä Matan bäyanjuk.

Matantä Jekop bäyanjuk.

¹⁶ Jekoptä Josep bäyanjuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyanjukuko unitäño äpi.

Tänkan Jesu uwä Kristo, Anutu täño iwoyäwani äma u.

¹⁷ ɲode ahän yäpman äbuɲ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyanjuk. Pen udegän udegän täñ yäpman abänkäko Devit ahänjirän kadäni 14 ude täñkuk. Tänpäkan Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyanjuk. Pen udetä udegän täñ yäpman abänkäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpman kuɲirä kadäni äneɲi 14 ude täñkuk. Kadäni uken yäput peɲpäñ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täñkuk. Pen udetä udegän täñ yäpman abänkäko kadäni äneɲi 14 ude tärenjirän Kristo, Anutu täño iwoyäwani ahänkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyanjuk

Luk 2:1-7

¹⁸ †† Jesu, Anutu täño iwoyäwani Kristo ahänkuko unitäño mebari ɲode pätak; Miɲi Maria u Josepta biɲam iwoyäwakan inigän inigän kuɲarirän Munapiktä ini kudän tänpewän Maria nanak kok irirän kanpäñ nadänkuɲ. ¹⁹ Ude ahänjirän äpi Josep u äma siwoɲi kuɲatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kanpäñ kan pewa yänkan ɲode nadänkuk; Kwawak yänahäwapän mäyäk nadäweko unita käbop kan pewa yäk. ²⁰ Josep ude tänpayän nadänpäñ kuɲarirän, Ekäni täño anjero kubätä döpmonken ahän imiɲpäñ ɲode iwetkuk; Gäk Devit täño äbotken naniktä webeka Maria yäpmakta nadäwätäk nämo tänpän yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän tänpewän ahätak. ²¹ † Nanak bäyawayän täko uwä ämani äpi bäyawek. Bäyanjirän wäpi Jesu yän kan iwet. Tänpäkan wäp Jesu u mebari ɲode; Unitä iniken äboriye momi täño top-

††† 1:12 Esr 3:2 ††† 1:18 Luk 1:27,35 § 1:21 Luk 1:31, 2:21

mäk-topmäkken nanik ketärenpäñ api yepmanpek yäk. ²² Tånkañ imaka kudup ahånkuño u Ekänitã nadånjirãn man profet biani kubätã ñode yånkuko u bureni ahånkuk;

²³ † Webe gubañ, ämakät nämo pärani kubätã nanak kok itpäñ bäyawayån tãko unitãño wãpi “Imanuel” yån api iwetneñ.

Tånkañ wãpi “Imanuel” unitãño mebãri uwã Anutu ninken itak. ²⁴ Tånþãkañ Joseptã man u nadånþãñ kikñutpäñ aku Anutu tãño añerotã man iwetkuko u buramiñþãñ Maria webenita yãpuk. ²⁵ †† Webenita yãpukopãñ bok nämo pat yãpmãñ kuñjirãn nanak u ahånkuk. Nanak u ahånjirãn Joseptã wãpi “Jesu” yån iwetkuk.

Guñ äbotken nanik ätu Jesu kãnayån äbuñ

2 Eruk Mariatã Jesu Judia kome, Betlehem yot-pãrare-ken bãyañkuk. Äma ekãni wãpi Herot Juda ämawebe yabån yãwat tånkuko kadãni ugån bãyañkuk. Bäyawãnkañ ätu itpäñ äma guk tãño kuñat-kuñat yabånþãñ-nadãwani ätu edap dapuri äbani kåda naniktã Jerusalem äbuñ. ² † Äbã ämawebe ñode yãwet yabånkuñ; Nanak paki Juda ämawebe yabån yãwarayån täyak u de? Nin komenin-ken udu itkañ nanak paki u ahånjirãn guk tañi ahånkuko u kañþãñ nadånþãñ akumañ iwat yãpmãñ äbãkamãñ. Nanak paki u kañþãñ iniñ oretnayån äbãkamãñ yäk. ³ Ude yånjirã Herottã nadånkañ kikñutpäñ nadãwãtãk pãhap tånkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup man-biñam u nadånþãñ nadãwãtãk udegån tånkuñ. ⁴ Herottã nadãwãtãk tånþãñ Juda ämawebe tãño bã-mop äma intãjukun tånþani-kãt Baga man yãwoñãre-wani äma kumãn-tagån yån-pãbã yepmanþãñ yãwet yabånkuk; E, Anutu tãño iwoyãwani Kristo yån yäk tãkañ u kome de ahãkta yãwani? ⁵ Ude yãwet yabånjirãn iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpãrare-ken api ahãwek yån yäk tãkamãñ yäk. Anututã Kristo uken api ahãwek yån yånkuko u profet kubätã ñode kudån tånkuk;

⁶ †† *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpãrare-ken nanik, in ñode nämo nadãneñ;*

Nin kome jopi-ken itkamãñ. Bãmopnin-ken äma ekãni kubã nämo itak, ba biani nämo itkuk yån nämo nadãneñ.

Nãmoinik! Inken intãjukun äma pãhap kubã api ahãwek. Ahånþãñ nãkñaken äbot, Isrel ämawebe u api yabån yãwarek.

Mai 5:2

⁷ Tånþãñ Herottã man u nadånþãñ nadãwãtãk tånþãñ äma nadãk-nadãk ikek edap dapuri äbani kåda äbuño ukeño yån-pãbã inigån yepmanþãñ yãwetkuk; Guk tañi kañkañ äbãkamãñ yån näwetkuño ukeño kadãni jidegån ahånjirãn kañkuñ? ⁸ Ude yãwãnã kowata iwerã nadånþãñã jop ñode yãwetþãñ peñ yãwetkuk; In pãñku ehutþãñ yån-wãyãkñeñþãñ nanak paki u kañ-ahånþãñã äneñi pãbã kañ näwerã nadãwa. Ude

† 1:23 Ais 7:14 †† 1:25 Luk 2:7,21 † 2:2 Nam 24:17 †† 2:6 Mai 5:2; Jon 7:42

tånþãkañ nãk imaka, pãñku api iniñ oreret yäk. ⁹ Ude yãwerãnkañ kuñkuñ. Kumañ pãñku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañþãñ oretoret pãhap nadånkuñ. Tånþãkañ guk u intãjukun kuñjirãn kañtån iwatkuñ. Kañtån iwarirã guk uwã yot nanak yamiñitã patkumãno u punin terak itkuk. ¹¹ †† Tånþãkañ yot gãnañ äronþãñ Maria nanakikãt irirãn yabånþãñ gukut imãpmok tånþãñ nanaki u iniñ oretkuñ. Ude tånþãñ tuñum tägatãga, gol ba imaka kãbãñi tägatãga gwãki ärowani peñþãñ yãpmãñ äbuño upãñ peñ imiñkuñ. ¹² Ude tånkañ parirã Ekänitã dãpmonken yãwerãnkañ yãñewãnã Herot irepmitpeñ kãbop kukñi kådagån kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nãdamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

¹³ Eruk äma nadãk-nadãk ikek ukeño äyãñutpeñ ini komeken kuñjirã Ekãni tãño añero kubätã Josep dãpmonken ahån imiñþãñ iwetkuk; Josep, gãk ño irentawã. Akuñkañ nanak yamiñi yån-yãkñat yãpmãñ metãñpeñ pãñku Isip komeken ahånþãñ itkañ nãkño manta juku pãram kañ tånþun yäk. Nadãtan? Herottã nanak paki ño utta nadånkañ kådetta wãyãkñetak. ¹⁴ Añerotã ude iwerãnã akuñþãñã nanak yamiñi yån-yãkñat yãpmãñ bipanigån Isip komeken metãñpeñ kuñkuk. ¹⁵ ††† Pãñku uken ittãñ kuñjirãn Herot kumbuk. Tånþãkañ imaka ahånkuko unita profet kubätã biani, Anutu tãño meni jinom yãpmãñþãñ ñode kudån tånkuk;

Nanakna Isip komeken irirãn gera yånjira äneñi äyãñutpeñ äbuk.

Profettã man kudån tånkuko u kãmi ude bureni api ahãwek yån nadånþãñ yånkuñ.

Herottã nanak paki ämani kudup dãpuk

¹⁶ Tånþãkañ äma nadãk-nadãk ikek ukeño Herot tånjikñatpeñ kuñjirã nadånþãñ kokwawak pãhap nadånkuk. Kokwawak nadånkuko unita komi ämaniye peñ yãwet-pewãn Betlehem ba kome gãgãni gãgãni uken nanik nanak ämani obañ yarã nämo tärewani kudup kumãñ-kumãñ dãpmãñ moreñkuñ. Äma nadãk-nadãk ikek ukeñonitã guk tañi u kadãni uken ahånkuk yån iwetkuño kadãni u nadån iwatþãñ nanak ämani obañ yarã nämo tärewani ugånþãñ kumãñ-kumãñ dãpuñ. ¹⁷ Herottã ude tånkuko unita man profet Jeremiaitã ñode kudån tånkuko u bureni ahånkuk; ¹⁸ ††† *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätã konãm butewaki jãgãmi-inik yånjirãn nadånkuñ.*

Nanakiye kumbuno unita konãm kãhãn yånjirãn iniñ bitnãna yånkañ tånþã wañkuñ.

Jer 31:15

Jesu nãdamiñi nani äneñi ini komeken äbuñ

¹⁹ Tånþãkañ Josep Isip komeken pen irirãn Herottã kumbãnã Ekãni tãño añero kubätã dãpmonken ahån

†† 2:11 Sam 72:10-15; Ais 60:6 ††† 2:15 Hos 11:1 ††† 2:18 Jer 31:15; Stt 35:19

imiŋpān iwetkuk; ²⁰ † Josep, äma nanak ŋo urayān yāŋkuko ukeŋo kumbuk. Unita gāk akuŋkaŋ nanak yamiŋi ŋo yāŋ-yākŋat yāpmān Isrel komeken ku yāk. ²¹ Ude iwerānā Josep ironi yamiŋi yāmagurān yāpmān Isrel komeken kuŋkuŋ. ²² †† Kuŋpānā nadāŋkuk; Herot-tā kumbānkaŋ nanaki wāpi Akelaustā Judia nanikta intājukun tāŋpān itkuko unita Josep uken kwayān umuntaŋkuk. Tāŋpān Anututā dāpmonken jukuman ātukāt iwerānā kukŋi kādagān kumaŋ Galili komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpārare-ken yot tāŋpān itkuŋ. Tāŋpān Jesuta profet ātutā bian yāŋkuŋo u bureni ahāŋkuk. Ŋode yāŋkuŋ;
Äma ŋo Nasaret nanik yāŋ api iwetneŋ.

Jontā Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahāŋkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

3 Eruk kadāni uken ume ārut yāmani äma wāpi Jontā kome jopi Judia tāŋo kome bāmopi-ken u pāŋku itkuk. Itkaŋ manbiŋam yāŋahāk-ahāk epān tāŋ itkuk. ² † Tāŋpān manbiŋam ŋode yāŋahāk tāŋkuk; Kadāni ŋo Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epān bureni tāŋ yāmayāŋ tāko u kerāp tāyak unita bānepjin sukurenŋpān kādet wakiwaki tāk tākaŋ u kumān peŋ morewut! yāk. ³ †† Tāŋpākaŋ bianā profet Aisaiatā Anutu meni-ken yāpmāŋpān Jontā yāŋpān man ŋode kudān tāŋkuk;

Äma kubātā kome jopi-ken pāŋku itkaŋ gera ŋode yāŋ itak;

Ekānitā ābākta kādet tāwirut!

Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ tāŋsiwoŋ tawut!

Ais 40:3

Aisaiatā man ude kudān tāŋkuk.

⁴ †† Tāŋpākaŋ Jon uwā tektawā but kubā wāpi kameri unitāŋo pujiŋipān tāŋpani upāŋ tāŋkaŋā piontawā but gupipān tāŋpani upāŋ yamāŋ tāpāneŋpān kuŋat tāŋkukonik. Tāŋkaŋ ketemtawā kāpukbam-kāt kāhārāp umeni bipiken nanik ugānpāŋ nak tāŋkukonik. ⁵ Ude tāŋkaŋ manbiŋam u yāŋahāŋjirān āmawebe Jerusalem yotpārare ba Judia kome ba Jodaŋ ume kukŋi kukŋi uken naniktā bumta ābā ahāŋ imiŋpān manbiŋam nadāŋkuŋ. ⁶ Manbiŋam nadāŋpān wakini yāŋahāŋjirā Jontā Jodaŋ ume gānaŋ yāŋ-yākŋat pāpmo ārut yāmik tāŋkuk.

⁷ ††† Ude tāŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi ābotken nanik ätu Jontā ume ārut nimān yāŋkaŋ uken ābāŋjirā yabāŋkuk. Yabāŋpān Jontā yāwetkuk; Wa! In bānepjin nāmo sukurenŋkaŋ ābākaŋ. In gāmoktā ābotken nanik! Anututā intāŋo momita kokwawak nadāŋkaŋ tadāpayāŋ tāko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tāgān ābākaŋ? ⁸ Inā bānepjin bureni-inik sukurenŋpān äma bānepi sukurewani tāŋo kudān kaŋ pewā ahāwut! ⁹ ††† Ŋode nāmo nadāneŋ; Bānepnin tāga. Nin oranin pāhap Abrahamtā ābotken nanik unita Anututa biŋam itkamāŋ yāŋ nāmo nadāneŋ. Nāmo! Anututā Abraham

† 2:20 Kis 4:19 †† 2:22-23 Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

‡ 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 †† 3:3 Ais 40:3 †† 3:4 2Kin 1:8

††† 3:7 Mat 12:34, 23:33 ††† 3:9 Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12

tāŋo āboriye ätu ahāwut yāŋ nadāŋpānā mobā jopi ŋopāŋ tāga tāŋpewān ahāneŋ! yāk.

¹⁰ † Upāŋkaŋ man ŋode nadāwut; Äma kubā päya mujipi pogopigān wādāwani madākta pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigān wādāk tākaŋ u kudup madāŋpān ureŋ tāŋpān kādāpta biŋam api kuneŋ yāk.

¹¹ †† Nākā ume ārut tamik tāyat unitāŋo mebāri ŋode; In wakiwaki tāk tākaŋ u kumān peŋ moreŋpān bānepjin sukurenŋpān irit kuŋat-kuŋat siwoŋi tāŋpeŋ kuŋatta ume ārut tamik tāyat. Tāŋpākaŋ äma kubā wāpi biŋam ikek māden nāwatak. Unitāŋo kehārominitā nākŋo kehāromina irepmitak. Nāk āpani-inik unita u dubini-ken nāk itnaŋi nāmo. Nāk ume-inikpān ārut tamitak. Upāŋkaŋ äma unitāwā Anutu tāŋo Munapik ba kādāp mebetpāŋ bok api ārut tamek yāk.

¹² ††† Äma ekāni uwā āmawebe yāpmāŋ danik epān tākta ābayāŋ tāyak. Yāpmāŋ danik epān u man wārani ŋode bumik api tāŋpek; Wit mujipi-kāt gupi kubā-kengān itkaŋ u yāpmāŋ daniŋpān mujipi bureni inita yot kubāken peŋkaŋā gupi kādāp kumāk-kumāki nāmoken api ureŋ tāŋpān āpmoneŋ yāk. Jontā man ude yāwetkuk.

Jontā Jesu ume ārut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Tāŋpān Jontā āmawebe ume ārut yāmiŋ irirān Jesu Jontā ārut namān yāŋkaŋ Galili komeken naniktā abāmaŋ Jodaŋ ume, Jontā itkuk-ken u ābuk. Äbāŋpān Jon iwetkuk; Nāka ume ārut nami yāk. ¹⁴ Ude yāwānā Jontā iwetkuk; Ude nāmo! Gākā nāka uyaku tāga ārut nāmen. Imata gākā ārut nami yāŋ nāwetan? ¹⁵ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni yāyan upāŋkaŋ apiŋo gākā tāga ārut namayāŋ. Nek Anututā nadāŋpān kādet peŋkuko ugānpāŋ iwatde yāk. Ude iwerānā Jontā mani bu-ramiŋpāŋ ume ārut imiŋkuk.

¹⁶ †† Ärut imānkaŋ ume gānaŋ naniktā abā itpāŋ uter-akgān kaŋkuk; Kunum aŋeŋjirān Anutu tāŋo Munapiktā kānarām ude āpāŋkaŋ gwāki terak maŋjirayāŋ tāŋkuk. ¹⁷ ††† Tāŋjirān Anutu kunum gānaŋ gera kubā ŋode yāŋkuk; Ŋowā nākŋaken bānepna gāmāni yāk. U kaŋpāŋ gāripi pāhap nadāk tāyat. Man ude yāŋkuk.

Satantā Jesu yāŋ-ikŋatkuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

4 †† Jontā Jesu ume ārut imān tāreŋjirān Satantā Jesu tāŋyabākta Munapiktā yāŋiŋŋat yāpmāŋ kome jopi-ken pāŋku teŋkuk. ² †† Kome jopi-ken tewānkaŋ ketem kubā nāmo naŋkaŋ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubā nāmo naŋkaŋ it yāpmāŋ kuŋtāyon nakta wakiinik kubā iŋkuŋ. ³ Ude tāŋjirān Satantā ahāŋ imiŋpānā iwetkuk; Gāk Anutu tāŋo nanak bureni-inik tāŋpāwā mobā itkaŋ ŋo yāweri ketem āworewākaŋ naŋ yāk. ⁴ ††† Yāwānā Jesutā iwetkuk; Ude nāmo tāŋpayāŋ. Anutu tāŋo man kudān terak man ŋode pātak;

‡ 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 †† 3:11 Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

††† 3:12 Mat 13:30 †† 3:16 Jon 1:32 ††† 3:17 Sam 2:7; Ais

42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 †† 4:1 Hib 2:18, 4:15 †† 4:2 Kis 34:28; Stt 3:1-7 ††† 4:4 Lo 8:3

Äma kubätä ketem-tagän täga nämö irek. Anutu täño man kumän nadänpän bänepi-ken penpän kuñareko uyaku täga yäk.

⁵ Ude yäwänä Satantä yänikñat yäpmän Jerusalem kuñpän kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu tenkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; *Anututä aneroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api oranpän gepmanej.*

Tänpakan kuroñka ba gukutka nämö api pimiñ tädoren.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanak bureni-inik tänpäwä man u nadänpän punin ñonitä komen umu tubäpe! yäk. ⁷ † Ude iweränä Jesutä yänkuk; Näk ude nämö tänpayän. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebarika kwawak pewi ahäwut yän jop nämö peñ iweren yäk.

⁸ Yäwänä Satantä Jesu pom karoni kubäken yänikñat yäpmän päro itkañ komeni komeni äma äbori äbori u ba unitäño tuñum pähap gäripi mebari mebari u iwoñareñkañ ñode iwetkuk; ⁹ Gäk gukut imäpmok täñ namiñpän naniñ oreriri imaka päke yabätan ñowä täga ganiñ kirewet yäk. ¹⁰ †† Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätänpen ku! Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekäni Anutuñin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä epän täñ imineñ. Man ude pätak. ¹¹ † Eruk Jesutä Satan ude iweränä tenpen kuñirän Anutu täño aneroniyetä äbä täñkentän imiñkuñ.

Jesu Galili komeken epän yäput penpän täñkuk

Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

¹² †† Tänpakan Jon komi yot gänañ tewä irirän Jesutä biñam nadänpän äyänutpen Galili komeken kuñkuk.

¹³ †† Pänku ini yotpärare Nasaret u ittängän eruk penpen Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täño kome. Ukäda päñku itkuk.

¹⁴ Jesutä kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiatä man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

¹⁵ *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guñ äbotken nanik.*

¹⁶ *Upänkañ bipmän urani-ken it täkañ u in penyänjek pähap api käneñ.*

Kumbani komeken bumik it täkañ, nadäk-nadäkjin nämö pirärewani, inta penyänjek pähap kubä ahän tamayän täyak.

Ais 9:1,2

Aisaiatä man ude kudän täñkuko u bureni ahänkuk.

¹⁷ †† Tänpän Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuñkuko kadäni uken manbiñam yänahäk epän yäput penpän ñode yänahänpän yäwetkuk; Bänepjin sukurenpän siwoñigän kuñarut. Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatinik tänpayän täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mak 1:16-20

¹⁸ Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabänkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayän tom wädäwani yäk mañpän äpmonirä yabänkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁹ †† Yäk mañpän äpmon irirän Jesutä yabänpän yäwetkuk; Eruk! Epän u penkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ²⁰ † Yäweränä uterakgän epäni u penpen iwatkumän. ²¹ Eruk, ätukät kuñpänä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkañ yäk tañ gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabänkuk. ²² Yabänpänä näk näwarun yän yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän tenpen Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägañkuñ

²³ †† Tänpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat morenpän ämawebe käyäm mebari mebari nitek yäpän tägañit, käbeyä yot gänañ äronpän man yäwerit täñ yäpmän kuñkuk. Manbiñam Täga ñode yänahäntän kuñatkuk; Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatinik tänpayän täyak u ahätak yäk. ²⁴ †† Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat moreñirän nadänkuñ. Nadänpänä ämawebe käyäm mebari mebari nitek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magäran, äma kwäyähäneñ täñpani, kumän-däpurek täñpani ba käyäm mebari mebari täñpani u kudup noriyetä yän-yänkñat yäpmän äbänjirä Jesutä yäpän tägañkuñ. ²⁵ †† Tänpänkañ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk

Luk 6:20-26

5 Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuno u yabänpän pom keräpi kubä terak äro mañitpän irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpän yäwoñarek täñkuk; ³ †† Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yän nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabän yäwat täyak.

⁴ †† Tänpakan äma iniken mominita nadäwä waki tänpän konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä ini bänepi api tänpidäm tañ yämek.

⁵ †† Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

††† 4:19 Luk 5:1-11; Mat 13:47 § 4:20 Mat 19:27 † 4:23 Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 ††† 4:24 Mak 6:55 †† 4:25 Mak 3:7-8 ††† 5:3 Ais 57:15 † 5:4 Ais 61:2-3; Rev 7:17 †† 5:5 Sam 37:11

Buren! Äma udewanita Anututä kome pähap ño ini-ta biñam api yäniñ kirewek.

^{6 †} Tãñpãñ äma irit kuñat-kuñat siwoñi u iwatta gãripi-inik nadãñpãñ ehutpãñ tãk tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Buren! Anututä äma udewani tãño gãripini uwã api dãpmãñ tãreñ yãmek.

^{7 ††} Tãñpãkañ äma noriyeta butewaki nadãñ yãmik tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Buren! Anututä äma udewanita butewaki udegãn api nadãñ yãmek.

^{8 †} Ba äma bãnep nadãk-nadãk imaka tãga tãktagãn nadãñpeñ kuñat tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Buren! Äma udewani uwã Anutu api kañ-ahãneñ.

^{9 ††} Tãñpãñ äma ämik ba duñwekwek dãpmãñ tãkñek tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Buren! Anututä äma udewani Nãkño ironjinaye yãñ api yãwerek.

^{10 ††} Ba äma Anutu tãño kãdet siwoñi iwarirã äma ätutã iwan tãñ yãmik tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Buren! Äma udewani uwã Anututä yabãñ yãwat tãyak.

^{11 †††} Tãñpãkañ intã nãk nadãñ namikinik tãñjirã ämawebetã man jop yãñ-tãkñatpãñ, man wakiwaki tãwetpãñ tãwat kirenjit api tãneñ. Upãñkañ ude tãñjirã nadãwãtãk nãmo tãneñ. Nãmo, in säkgãmãn itkañ. Nadãkañ? Bãrãpi udewani intagãn nãmo tãñ tamik tãkañ. Profet biani itkuño unita udegãn tãñ yãmĩñkuñ. Tãñpãkañ in kunum gãnañ kowata tãga api yãpneño unita bãnep tãga nadãñpãñ oretoret terak kuñat tãkot!

Inã ämawebe tãño pañ kenta topãn ude itkañ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

¹³ Tãñpãkañ Anutu tãño ämawebeniye intã, ämawebe päke u bãmopi-ken pañ gãripi nitek ude kañ kuñarut. Tãñpãkañ gãripi paoreko uwã jide tãñpe-na äneñi gãripi ahãwek? Nãmo, pañ gãripi nitek nãmo uwã mañpã kuñjirã ämawebetã yeñ awãhutneñ. Unita pañ gãripi nitek ude kañ kuñarut!

^{14 § ††} Ba kubã pen ñode; Topãntã tãñi ijinpãñ ägoni säkgãmãn penyãñek tãkañ. In-tãño irit kuñat-kuñatjin udegãn. Äma kubãtã topãn ijinpãñ kãbop imata pewek? Ude nãmo, ijinpãñ kwawak penjirãn ägonitã kãdet-ken peñ-yãñerjirãn ämawebetã kwawakgãn kañtãñ kuñatneñ. Ba yotpãrãre tãñi kubã pom terak ireko uwã kãbop tãga irek? Nãmo, kwawakinik irirãn ämawebe bankentã tãga kãneñ. ^{16 §††} Tãñpãñ in, irit kuñat-kuñatjin udegãn. Anutu tãño penyãñek kudãn bãnepjin-ken itak u tãñpewã kwawak irirãn kãdet siwoñi kuñarirã ämawebetã tabãñpãñ oretoret tãñpãñ Anutujin kunum gãnañ nanik u iniñoret tãneñ.

Jesu Anutu tãño man biani wãrãmutta nãmo äpuk

^{17 §†} Jesutã ude yãñpãñã äneñi ñode yãñkuk; In Anutu tãño бага man ba profet biani tãño yãwetpãñ yãwoñãrek man tãñpani u nãkã dãpmãñ tãkñekta äpuk yãñ nãmo nadãneñ. Nãk u dãpmãñ tãkñekta nãmo äput. Nãmo, u tãñkehãrom tãñpewa bureni kwawak kañ ahãwãn yãñpãñ äput. ^{18 §††} Unita nãk bureni tãwetat; Baga man u bãrãneñ nãmo api paorek. Imaka u ba u ahãkta yãwani Anutu tãño man terak kudãn tãñkuño u bureni ahãwãkañ kunum kenta kometã paorirãn uyaku Baga man u api paorek.

^{19 §†} Unita äma kubãtã бага man tãpuri-inik kubã irepmitpãñ ätu kãdet udegãn kañ iwarut yãñ yãñpãñ-yãwoñãrek tãñpayãñ tãyak uwã Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ wãpi biñam nitekã nãmo api irek. Tãñ, äma kubãtã бага man u buramiñpãñ ätu kãdet udegãn kañ iwarut yãñ yãñpãñ-yãwoñãrek tãñpayãñ tãyak uwã Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ wãpi biñam nitekã api irek. ²⁰ Unita ñode tãwera nadãwut; Baga man yãwoñãrewani äma ba Parisi ämatã ñode yãk tãkañ; Bureni, nin Anutu tãño Baga man iwãtpãñ siwoñi kuñat tãkamãñ yãk. Ude yãk tãkañ upãñkañ in u yãrepmiñpãñ Anutu tãño gãrip ugãn kañ iwarut. Ude nãmo tãnayãñ tãkañ uwã Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ nãmo api äroneñ.

Kokwawak nadãñpeñ kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

^{21 §†} Jesutã ude yãñpãñ äneñi ñode yãñkuk; Anututã äbekjiye orajiye bian ñode yãwetkuk; Äma kubã kumãñ-kumãñ nãmo uren. Äma kubã kumãñ-kumãñ urayãñ tãyan uwã manken api iren yãk. ^{22 §††} Man ude yãwetkuko upãñkañ apiño nãkã ñode tãwetat; Äma kubãtã noripakita kokwawak nadãñpeñ kuñarayãñ tãyak uwã manken api irek. Ba äma kubãtã noripaki man waki mäyãk ikek iwerayãñ tãyak uwã man kãbeyã-ken api irek. Ba äma kubãtã noripakita kokwawak nadãñpãñ iniñ wãrãt man iwerayãñ tãyak uwã genji kãdãp mebet ikek unita biñam api tãñpek.

^{23 §††} Unita ket ñode nadãkot; Kadãni kubã gãk Anutu-ta iron tãñ ima yãñpãñã ñode kãwep nadãwen; Nãk imaka kubã tãñkuro unita notnapak nãka kokwawak nadãtak. Ude nadãñpãñã imaka Anututa imikta yãwani u pewi irirãn äneñi äyãñutpeñ pãñku notkapak kokwawak nadãñ gameko uwã yãñahãñpãñ yãñpak tãñkañ eruk äneñi äyãñut pãñku imaka u Anututa tãga imen.

^{25 §§§} Ba notkapak kubãtã iwan tãñ gamiñpãñ manken gepmañpayãñ yãñjirãn nadãñpãñã manken nãmo ahãñkañ pãñku notkapak-kãt yãñpãñ-nadãñpãñ bãnep kubãgãn tãdeñ. Ude nãmo tãñkañ notkapaktã jukun pãñku gãkño mebãrika yãñahãwãnkañ gãk mãden kwiwã man nadãwanitã komi äma yãniñ

† 5:6 Ais 55:1-2 †† 5:7 Jem 2:13 † 5:8 Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 †† 5:9 1Jo 3:2-3 †† 5:10 Hib 12:4; 1Pi 3:14 ††† 5:11-12 1Pi 4:14; Jem 1:2 ††† 5:11-12 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 § 5:14-15 Jon 8:12, 9:5 §† 5:14-15 Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 §†† 5:16 Efe 5:8-9; 1Pi 2:12

§† 5:17 Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 §†† 5:18 Luk 16:17, 21:33 §† 5:19 Jem 2:10 §† 5:21 Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 §†† 5:22 1Jo 3:15 §§† 5:23-24 Mak 11:25 §§§ 5:25 Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

kirenpewän gepmäjät päñku komi yotken gepmanej. ²⁶ Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo tärenjirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpāmañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kirenpewä äpāmañ kwen! Upāñkañ jide täñpäñ monej yäpmañkañ suwawi tärewäpäñ äpāmañ kwen?

²⁷ † Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi ñode yäkgän täñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneñ yäk. ²⁸ †† Man ude yäwetkuko upāñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webe kubä kañgärip täñpäñ ukät pätdē yāñ bānepi-ken ude nadāweko uwä kubokäret täyak uba. ²⁹ † Unita dapunka kubätä waki täño buñep-ken gepmañpayāñ täñpānā dapunka u dātpāñ mañpi kuneñ. Dapunka bok yāpmāñ kuñatkañ geñi-ken äpmonpenta. ³⁰ †† Ba ketka kubätä waki täño buñep-ken gepmañpayāñ täñpānā ketka u madāñ täkñeñpäñ mañpi kuneñ! Gupka kumän nikek yāpmāñ kuñatpäñ wañpäñ geñi-ken äpmonpenta.

Nädapitä duñwek täkañ unitäño man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

³¹ †† Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi pen ñode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayāñ nadāñpāñä webena peyat yāñ man kudän kwawak ude täñpäñ imeko uyaku täga yāñiwat-pewän kwek yäk. ³² In man ude nadäk täkañ upāñkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täñpekopāñ jop nadāñ yāñiwat-pewän päñku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret täñpek. Täñkañ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täñpek.

Yāñ-kehäromtak man yäkta man

³³ ††† Jesutä ude yäwetpäñ äneñi man kubä pen ñode yāñahāñpäñ yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Gäk yāñkehäromtak man jop nämo yāwen. Yāñ-kehäromtak man u Anutu iñamiken yāwani unita udegän bureni täñpen yäk. ³⁴ ††† In-tāño бага man terak ude itak upāñkañä apiño näkä ñode täwetat; In yāñkehäromtak man yāna yāñpāñä imaka kubä wāpi terak utpāñ nämo yāneñ. Kunum wāpi terak utpāñ yāñkehäromtak man nämo yāneñ. Kome u imaka, Anutu täñogän. Ba kudupi yotpārare Jerusalem wāpi terak utpāñ yāñkehäromtak man nämo yāneñ. U Kañiwat Äma intājukun täñpani, Anutu täño yotpārare unita. ³⁶ Ba gwäkjin kujat terak wohutpäñ nämo yāneñ. Imata, manjin u kehäromi nikek nämo. Jide? In gwäkjin pujiñ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiñ kubiri kubä iwerä paki tä-

† 5:27 Kis 20:14; Lo 5:18 †† 5:28 2Pi 2:14 † 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 †† 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 †† 5:31 Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 ††† 5:33 Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 ††† 5:34 Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 § 5:35 Sam 48:2; Ais 66:1

ga äworewek? Nämoinik, in ämagän! ³⁷ †† Unita äma kubätä man yāweno u bureni ba bureni nämo yāñ nadäkta gāwet yabāñjirän gäk “Bureni” yāñ yāñpāñä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämo” yāñ yāñpāñä “Nämo”-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yāwen. Upāñkañ gäk imaka kubä täño wāpi terak wohutpäñ yāweno uwä Satantä pewän ahāñjirän yāwen.

Wakita kowata kowata nämo täneñ

Luk 6:27-36

³⁸ ††† Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Kubätä dapunka yāpurän tumbāwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat dāpmañ tokäränä kowata udegän dāpmañ tokät imen yäk. ³⁹ †† In man ude nadäk täkañ upāñkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämo täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen. ⁴⁰ ††† Ba äma kubätä gäka kokwawak nadāñpäñ manken gepmañpäñ gäkño tek punin nanik gomāgaränä gānañ nanik bok iniñ kirewi yäpek. ⁴¹ Ba äma kubätä täñkentāñ päñku tuän uduken nepmañkañ äbi yāñ gāweränä täñkentāñ päñku ban uduken teñkañ äben. ⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yāñapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yāpmāñ päñku täñkañ api gamet yāñ gāweränä iniñ kirewen.

⁴³ †† Jesutä ude yāñpäñ man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yāwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bānep iron täñ yāmiñkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yāmineñ. ⁴⁴ †† Man ude nadākañ upāñkañ näkä apiño ñode täwera nadāwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bānep iron täñ yāmineñ. Ba äma nadäkinikjinta yāñpäñ komi tamik täkañ unita Anututä täñkentāñ yāmikta Anutu-ken yāñapineñ. ⁴⁵ ††† In ude täneño uyaku Nanjin kunum gānañ nanik täño nanakiye bureni-inik api itneñ. Täñpākañ mebari imata äma waki ba äma täga bok iron täñ yāmineñ? Uwä ñode; Nanjin unitä yāñpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peñyāneñ yāmik täyak. Ba Anututä nadāñ yāmiñjirän äma siwoñi-ken ba äma goret kuñarani-ken iwän tak täyak. ⁴⁶ Täñpākañ äma gäka bānep iron kowata täñ gamik täkañ äma unitagän bānep iron kowata yāmeno uwä Anututä gäk äma täga yāñ nämo gāwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bānep iron täñ yāmik täkañ. ⁴⁷ Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gāripi nadäk täkañ unitagän bānep iron täga täñ yāmik täkañ. Täñ, inä kädēt ude nämo täneñ. In notjiye-tagän iron täñ yāmineño uwä injinta nadāwä täga nämo täneñ. Äma kowata nämo täñ tamanita iron täñ yāmineño uyaku! ⁴⁸ ††† In nadākañ? Kunum gānañ Nanjintä kädēt ude iwāt täyak. Uwä kädēt tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädēt tägagän kañ täk täñput!

† 5:37 Jem 5:12 ††† 5:38 Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 §† 5:39 Wkp 19:18; Jon 18:22-23 §†† 5:40 1Ko 6:7 §† 5:43 Wkp 19:18 §† 5:44 Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 §†† 5:45 Efe 5:1 §†† 5:48 Wkp 19:2; Lo 18:13

Äma jäwäri täñkentäj yämikta man

6 † Jesutä ude yäñpän ñode yäwetkuk; In ket nadänkañ kuñat täkot. Imaka täga kubä täñpa yäñpänä ñode nämo nadänpän täñpen; Kwawak täñjira ämawebetä nabänpän wäpna yäpmän akut yän nadänkañ nämo täñpen. In ude tänayän täkañ uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek. ² Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yäñpänä eruk ämawebetä nabäwut yän nadänkañ inamiken kwawak nämo täñpen. Äma yän-yäkñaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñin täk täkañ ude nämo täñpen. Äma ude-waniwä ämawebetä nibänpän wäpnin biñam yäpmän akut yän nadänkañ täk täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänjirä täretak ubayän! ³ † Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yäñpänä käbopinik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpän-nadänjirän nämo. ⁴ Ude täñjiri Nanka, imaka käbop täñjiri kañpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäñapik man yäkyäk täño käderi

Luk 11:2-4

⁵ † Jesutä man ude yäñpän man kubä pen ñode yäkgän täñkuk; In Anutu-ken yäñapina yäñpänä äma yän-yäkñaranitä täk täkañ ude nämo täneñ. Yän-yäkñarani äma uwä kudupi yot gänañ ba kädet miñin itkañ Anutu-ken yäñapik man käronji boham yäkta gäripi nadäk täkañ. Ämawebetä nibäwut yänkañ udewä täk täkañ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabänjirä gwäki yäpä täretak ubayän! ⁶ † Unita Anutu-ken yäñapiwa yäñpänä gäkña yot gänañ päro yäma yäputpän itkañ Nanka käbop it täyak ukät man yäñpän-nadäk tädeñ. Ude täñjiri Nanka imaka käbop kañpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek. ⁷ † Ba in Anutu-ken yäñapina yäñpänä guñ ämatä täk täkañ ude nämo täneñ. Guñ äma uwä anutunita man käronji, mebärini nämo yänjihat yäpmän kuk täkañ. Käronji ude yän yäpmän kuñitna uyaku anutunintä käwep nadän nimek yän nadäk täkañ. ⁸ † † † Upänkañ inä ude nämo täneñ. In imaka imakata wäyäkñepän Anutu Nanjinken yäñapinayän nadänjirä Nanjin uku tabänpän-nadäk täyak. Unita imata man käronji mebärini nämo yänjihat yäpmän kunen? Nanjin uwä täñkentäj tamikta gäripi nadäk täyak. ⁹ † † † Unita Anutu-ken yäñapinayän nadänpänä man siwonji ñode yäneñ;

Kunum gänañ Nanin täñj,

Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

¹⁰ † † † Äbänpän bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

Kunum gänañ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat täyon.

¹¹ Kadäni ñonitänjo ketem nimisi.

¹² † † Nin notniye täño momi pek täkamän, gäk udegän mominin pen nimisi.

† 6:1 Mat 23:5 † † 6:3 Mat 25:37-40 † 6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14 † † 6:6 2Kin 4:33 † † 6:7 Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 † † †

¹³ † † † Täñyabäk-ken nämo nipmanpen.

Wakiken nanik wädän tädotpän nipmanñsi.

¹⁴ † † Ude yäñpän yänkuk; Äma kubätä waki täñ gaminjirän, waki täñ gameko u pen imincañ nämo yäpmän kuñariwä Nanka kunum gänañ naniktä udegän gäkño wakika api pen gamek. ¹⁵ Upänkañ äma kubätä waki täñ gaminjirän waki täñ gameko u nämo pen imincañ yäpmän kuñariwä Nankatä udegän gäkño waki nämo api pen gamek.

Nakta jop iritta man

¹⁶ † † † In kadäni ätu Anutu iniñ oretta nakta jop itna yäñpänä butewaki inam dapun nämo iñincañ kuñatneñ, yän-yäkñarani ämatä täk täkañ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibänpän in äma kädet täga täñpani yän nadäwut yänkañ inam dapun butewaki iñincañ kuñat täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänjirä täretak ubayän! ¹⁷ Upänkañ inä, Anutu iniñ oretta nakta jop itna yäñpänä ume ärutpän gwäkjin puñin täñket utkañ kuñatneñ. ¹⁸ Ude täñjirä ämawebetä in Anutu iniñ oretta nakta jop kuñatkañ yän tabänpän nämo nadäneñ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabänpän-nadäk täñpek. Nanjin uwä imaka käbop täñjirä tabänpän-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuñum burenita man

Luk 12:33-34

¹⁹ † † Jesutä man ude yäñpän äneñi kubä pen ñode yäkgän täñkuk; In kome terak ño imaka tägatäga yäpmäkta nadäwätäk nämo täneñ. Kome täño tuñum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkañ ba gämäneñ ärok täkañ. Ba kubo ämatä yot däpmän äreyänpän kubo täneñ. ²⁰ † † Unita kunum täño tuñum yäpmäkta epäni täñpen kañ kuñarut. Kunum täño tuñum nämo wak täkañ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkañ ba u nämo gämäneñ ärok täkañ. Kunum täño tuñum uwä kubo ämatä täga nämo däpmän äreyänpän yäpneñ. ²¹ Bureni-inik, imatäken tuñumta nadäwi ärowani täñpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän penpän kuñaren.

²² In nadäkañ? Dapunjin u gupjin täño topän. Dapunjintä täga iñineño uwä gupjin imaka, penyänek ikek irirän kädet siwonji täga kuñatneñ. ²³ Täñ, dapunjin wanenjo uwä jide täñpän imaka imaka täga kañpän täñpen kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmän urani gänañ irek. Täñpäkañ penyänek bänepjin-ken itak unitä bipmän urani täñpeko uwä bipmän urani pähap gänañ api itneñ.

6:8 Mat 6:32 † † † 6:9 Jon 17:6 § 6:10 Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 § † 6:12 Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 § † † 6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 § † 6:14 Mak 11:25-26 § † † 6:16 Ais 58:5-9 § † 6:19 Jem 5:1-3 § † 6:20 Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

Gup tãno tuñumta nadãwãtãk nãmo tãnenj

Luk 16:13, 12:22-31

²⁴ Äma kubã-tãgãn äma ekãni yarãta watã epãn tãga nãmo tãnj yãmek. Nãmo, u kubãta gãripi nadãnkañ kubãta gañani nadãwek. Ba kubã tãno epãn tãnkañ kubãta mãde ut imek. In udegãn, bãnep nadãk-nadãkjin Anutu terak ba monenj tuñum terak bok tãga nãmo penpenj kuñatnenj.

²⁵ † Unita ñode tãwetat; In gupjinta nadãwãtãk ñode nãmo tãnenj; Ketem depãnj nãñpet? Ba tek depãnj tãñpãnj kuñaret? yãnj nãmo nadãnenj. Nãmo, ketem ba tek uwã bureni nãmo. Uwã irit kuñat-kuñatjin tãno tãñkentãk morãkigãn. Unita bãnep nadãk-nadãkjin imaka bureni terak penej. ²⁶ †† In imata Anutu u watã säkgãmãn nãmo kãwep it nimek yãnj nadãk tãkañ? Eruk, in barakta yabãñpãnj-nadãwut! U ketem nãmo piñpãnj puget tãkañ ba pugetpãnj kãmita nãmo pek tãkañ. Upãnkañ Nanjin kunum gãnañ naniktã yabãnj yãwatpãnj yepmãnj towik tãyak. Imaka äpani udewani yabãnj yãwatpãnj yepmãnj towik tãyak u tãñpãnã imata äma inta udegãn nãmo tabãnj tãwatpãnj tepmãnj towiwek? ²⁷ Nadãwãtãkjintã kome terak iritjin tãga wãdãwãn kãronj tãwek? Nãmoinik!

²⁸ Unita gupjin tãno tuñumta imata nadãwãtãk tãk tãkañ? Pãya irori bipiken it tãkañ unita yabãñpãnj-nadãwut! U inita tehta epãni nãmo tãk tãkañ upãnkañ yabãñgãrip ikek. ²⁹ † Bureni, imaka kubã tãno kañgãriptã pãya irori unitãno kañgãrip u tãga nãmo irepmirek. Unitãno yabãñgãriptã intãjukun äma biani Solomon unitãno monenj tuñum ba tek säkgãmãn kañgãrip ikek pãke u yãrepmiit tãyak. ³⁰ U uwã Anututã ini tek gãripi nitek ude pãya irori jopi unita uwãktãnj yãmik tãyak. Tãñpãkañ u kadãni kerãpigãn itpãnj paot tãkañ. Apiño ahãnenjopãnj kwep ude änenj tãrenj mãnenj. Eruk, pãya irori unita yabãnj yãwat tãyak upãnj imata inta udegãn tãga nãmo tabãnj tãwatpãnj tãmek? U bureni tãmek! Unita imata nadãkinikjin Anutu-ken kumãn nãmo pek tãkañ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yãpmãñpãnj nãne yãnkañ nadãwãtãk nãmo tãnenj. Ba tek deken yãpmãñpãnj tãne yãnkañ nadãwãtãk nãmo tãnenj. ³² †† Nãmoinik! U guñ ämatã bãnep nadãk-nadãki udewani terakgãn pek tãkañ. Tãnj, inã imaka udewanita nadãwãtãk pãhap nãmo tãnenj. Nãmo, nanjintã in imaka udewanita wãyãkñek tãkañ yãnj tabãñpãnj-nadãk tãyak unita api tãñkentãnj tãmek. ³³ †† Unita inã imaka kubãta nadãwã intãjukun nãmo tãñpek. Nãmo, Anututã intãjukun it tamĩnpãnj tabãnj tãwatta ba unitãno kãdet siwonj u iwatta unitagãn gãripi-inik nadãñpãnj epãni tãk tãkot. Ude tãñjirã uyaku ketem tuñumta wãyãkñek epãn tãnayãnj tãkañ u api tãniñ kirewek. ³⁴ ††† Unita kwep tãno irit kuñat-kuñat jidewani api itnenj yãnj nadãnkañ nadãwãtãk nãmo tãnenj. Kwep

† 6:25 Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 †† 6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 † 6:29 1Kin 10; 2Sto 9 †† 6:32 Mat 6:8 †† 6:33 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 ††† 6:34 Kis 16:4,19; Mat 6:11

yãnen tãno bãrãpi ini irirã apiño tãno unitagãn nadãwãtãk tãnenj.

Äma yãñpãnj-yabãnj yãwat nãmo tãnenj

Luk 6:37-38,41-42

7 ††† [§] Jesutã man änenj kubã pen ñode yãwetkuk; In äma kubã yãñpãnj-kañiwat nãmo tãnenj, Anututã in udegãn yãpmãnj daniwekta nadãnkañ. In nadãkañ? In ämawebeta jide nadãñpãnj kuñatnayãnj tãkañ uterakgãn Anututã inta api nadãnj tãmek.

³ Unita gãk imata tãpun-tãpun tãnj dapunka-ken itak u nãmo kañpãnj nadãnkañ notkapak kubã dapuri-ken tãpun-tãpun tãpuri itak u kañpãnj yokut gamayãnj iwet tãyan? Tãpuntãpun gãkña dapunka-ken itak u imata nãmo kañpãnj nadãk tãyan? ⁵ Gãk yãnj-yãkñarani äma! Intãjukunã gãkña dapunka-ken tãpun-tãpun tãnj itak u yokutkañ uyaku dapun tãga ijiñpãnj kañpãnj notkapak dapuri-ken tãpun-tãpun u tãga yokut imen! ⁶ †† Ude yãñpãnj yãwetkuk; Äma Anututa gãripi nãmo nadãk tãkañ unita Anutu tãno man kudupi u jop nãmo yãwetnenj. Anjtã äma yek tãkañ udegãn äma udewani uwã Anutu tãno man unita bitnãñpãnj tãniñ wãrãtnenj. Bureni, äma udewani uwã but bumik. Buttã it tãkañ-ken tuñumka tãga kubã jop nadãnj tãga mañpi kunenj? Nãmo, buttã tuñumka u yenj gatãñtãnj kuñkañ abãk tãnenj. Äma uwã udegãn tãnenj yãk.

Anutu-ken yãñapiñtãko api nadãnj tãmek

Luk 11:9-13

⁷ ††† Jesutã man ude yãñpãnj yãwetkuk; In Anutu-ken imaka kubãta yãñapiñjirã api nadãnj tãmek. Uwã äma kubãtã wãyãkñek epãn tãnj yãpmãnj kuñtãngãn kañ-ahãweko ude. Ba kubãtã yãma-ken kwãpkwãp yãput yãpmãnj kuñjirãn yãma dãt imeko ude. ⁸ †† Nãk bureni tãwetat. Äma kubãtã yãñapiñ epãn tãñpãnjã bureni api yãpek, äma kubãtã wãyãkñek epãn tãnj yãpmãnj kuñtãngãn bureni kañ-ahãweko ude. Ba kubãtã yãma-ken kwãpkwãp yãput irirãn Anututã nadãnj imiñpãnj yãma dãt imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadãkañ? Nanakka kubãtã ketemta yãñjirãn mobã tãga imen? Nãmo! ¹⁰ Ba tomta yãñapiñjirãn gãmokpãnj tãga imen? Nãmoinik! ¹¹ ††† Inã äma waki upãnkañ nanakjiyeta imaka tãgatãga yãmik tãkañ. Unita ñode nadãwut; Kunum gãnañ Nanjin iron mãhemi itak uken yãñapiñjirã imaka tãgatãga imata tãga nãmo tãmek? Nãmo, u gãripi nadãnj tamĩnpãnj bureni-inik tãmek yãnj tãwetat!

¹² †† Unita ñode tãwetat; Kãdet äma ätutã tãnj nimut yãnj nadãk tãkañ in udegãn tãnj yãmĩnenj. Man tãpuri unitãwã man profet bianitã yãñahãwani u ba бага man Mosestã yãñahãwani u kumãn uwãk tãyak.

††† 7:1-2 Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 § 7:1-2 Mak 4:24 §† 7:6 Mat 10:11 §†† 7:7 Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 §† 7:8 Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15 §†† 7:11 Jem 1:17 §† 7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

¹³ † In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumäñ-kumäñ kädet u tañi ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbäñ tak täkañ. ¹⁴ †† Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwata täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämo wädäwek

Luk 6:43-44

¹⁵ † In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yäñahäk täkañ upäñkañ ämawebe täñyäkñatna yäñkañ Anutu täño man siwoñi nämo yäñahäk täkañ. Äma udewani-ta ket nadäñkañ kuñatneñ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkañ upäñkañ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmäñ kuñat täkañ. ¹⁶ †† Unitäño irit kuñat-kuñariken bureni jide pewä ahäk täkañ u yabäñpäñ-nadäñkañ mebäriñi täga nadäneñ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneñ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneñ. ¹⁷ Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi niked wädäneñ. Täñ, päya mebäri wakitä mujipi näñpani nämo wädäneñ. ¹⁸ Päya mujipi näñpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näñpani terak bureni näñpani uwä täga nämo wädäneñ. ¹⁹ †† Täñpäkañ päya, bureni goret pewä ahäk täkañ uwä madäñpäñ kädäp pewä ijik täkañ. ²⁰ ††† U udegän, äma Anutu täño man jopjop yäñahäwani unitäño mebäriñi nadäna yäñpäñi irit kuñat-kuñari upäñ yabäñpäñ-nadäneñ.

Jesutä ämawebeniye bureni tä yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

²¹ ††† Unita ñode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yäñ näwet täkañ upäñkañ u kuduaptäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ. Nämo! Nana kunum gänañ unitäño mani buramik täkañ ämawebe unitägän api äroneñ. ²² Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkñi biñam man ämawebe yäñahäñpäñ yäwetkumäñ. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täñjit mäjo yäwat kireñit täñkumäñ. ²³ § Man ude yäñirä näkä ñode api yäweret; Wakiwaki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

²⁴ Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek. ²⁵ Täñpekopäñ iwän mäñit täñjirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek. ²⁶ Eruk kadäni kubä äma guñ udewani tä yori mobä ji-

† 7:13 Jon 10:7,9 †† 7:14 Apos 14:22 † 7:15 Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 †† 7:16 Gal 5:19-22; Jem 3:12 †† 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ††† 7:20 Mat 12:33 ††† 7:21 Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 § 7:23 Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19

rañ terak täñpek. ²⁷ Täñpekopäñ iwän mäñit täñjirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpäñ yot uwä äneñ kwiniñ täñpäñ kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadäñkañ nämo buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

²⁸ Täñpäkañ Jesutä man päke u yäñ moreñjirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadäñpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁹ §† Ñode nadäñkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä man yäñpäñ-yäwoñärek tak täkañ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yäñ nadäñkuñ.

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpäñ tägañkuk

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

8 Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñjirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkun. ² Täñjirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentäñ namayäñ nadäñpäñä näk täga nepmañpi kudupi iret yäñ nadätat. ³ Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak peñpäñ yäñkuk; Täga täñkentäñ gamayäñ. Paräm ño paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tagawäñpäñ säkgämän itkuk. ⁴ §†† Jesutä ude täñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño man-biñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwonjäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kábäñi niked iñjiri ämawebetä paräm tagakañ yäñ api gabäñpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpäñ tägañkuk

Luk 7:1-10

⁵ §† Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumañ äronjirän komi äma kubätä Jesuken ahäñpäñ butewaki man ñode iwetkuk; ⁶ Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadäñpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk. ⁷ Yäwänä iwetkuk; Näkä äreneñä yäpa taganayäñ yäk. Ude iweränä komi äma unitä ñode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga kwen. Unita gäk ñogän itkañä mangän yäñjiri kañ tagawän! ⁹ Ude täga täñ namen yäñ nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäñ iwerawä, man buramiñpäñ kwek. Ba kubä, Äbi! yäñ iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ño tä! yäñ iwerawä u täñpek yäk.

¹⁰ §†† Man ude yäñjirän Jesutä nadäwän inide kubä täñpäpäñ ämawebe iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ñode-wani Isrel komeken nanik kubä nämo kañpäñ nadäk täyat! ¹¹ §† Unita ñode täwetat; Ämawebe mäyap guñ äbotken nanik uken-uken naniktä abäñpäñ Juda täño oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täño kañi-

§† 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46 §†† 8:4 Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 §† 8:5 Jon 4:47 §†† 8:10 Mat 15:28 §† 8:11 Sam 107:3; Luk 13:29

wat yewa gānaŋ ārawa pāhapken bok api itneŋ. ^{12 †} Upāŋkaŋ Juda āmawebe ātu Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ āronaŋipāŋ Anututā yāwat kireŋpewān bipmāŋ urani gānaŋ āpmonkaŋ konām butewaki tāŋkaŋ meni api jiwātpeŋ itneŋ. ¹³ Ude yāŋpāŋ komi āma u iwetkuk; Gāk kuyi. Nadākinikka tāŋo bureni ahāŋ gamayāŋ. Ude iwerirān uterakgān komi āma tāŋo epān watā āma uwā tāgaŋkuk.

Jesutā āmawebe māyap yāpān tāgaŋkuk

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

^{14 ††} Ude tāŋkaŋ Jesu Pitatā yot gānaŋ āronpāŋ kaŋkuk; Pita yepmani webe uwā gup kādāp kāyām tāŋkaŋ parirān. ¹⁵ Kaŋpāŋ Jesutā kerigān iŋirirān kāyām u paotkuk. Tāŋirān webe uwā akuŋpāŋ Jesuta ketem gwet imiŋkuk.

¹⁶ Tāŋpākaŋ bipāda ugān āmawebe mājotā magārani māyap yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Jesuken ābuŋ. Ābā irirā, Jesutā mājo peŋ yāwet-pewān āmawebe yabā kātāŋpeŋ kuk tāŋkuŋ. Kāyām ikek imaka, kudup yāpān tāgaŋkuŋ. ¹⁷ Ude tāŋirān profet Aisaiatā bian man ŋode kudān tāŋkuko u bureni ahāŋkuk;

Nintāŋo kāyām-kāyām ba komi komi kumān niyomā-gatpāŋ yāpmāŋ kuŋkuk.

Ais 53:4

Jesu iwat-iwat tāŋo man

Luk 9:57-62

¹⁸ Eruk, āmawebe māyap unitā Jesu itgwājiŋirā yabāŋpāŋ iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; Eruk, gwāgu kukŋi udude kāda kuna! yāk. ¹⁹ Ude yāwerānā Baga man yāwoŋārewani āma kubātā abāŋpāŋā Jesu iwetkuk; Yāŋpāŋ-yāwoŋārek āma, gākā deken kwayāŋ yāŋiwā nāk imaka, api gāwarān tāwet yāk. ^{20 †} Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Ket nadāwi pewākaŋ nāwaren. Imata, tom āgwāri u patpat bāgupi nikek. Barak udegān, bukāni nikek. Upāŋkaŋ Āma Bureni-inik iwarayāŋ yāŋ yāyan uwā patpat bāgupta wāyākŋek tāyāk.

^{21 ††} Ude yāŋirān iwarān tāwani kubātā Jesu iwetkuk; Ekāni, nadāŋ namiŋiri nāk pāŋku nana kumbānpāŋ āneŋkaŋ māden kaŋ gāwara yāk. ²² Yāwānā iwetkuk; Ude nāmo! Nāk nāwarān tāŋiri, kumbanitā kumbani noriye kaŋ āneŋput.

Jesutā gwāgu kenta mānit yāniŋ bitnāŋkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

²³ Eruk man ude yāŋ paotpāŋā Jesu iwarāntākiye-kāt gāpe terak āronpeŋ gwāgu kukŋi udude kāda kuna yāŋkaŋ kuŋkuŋ. ^{24 ††} Kuŋtāko pengān mānit pāhap piāŋirān gwāgutā taŋi tokātpāŋ gāpe gānaŋ āpmonkuk. ²⁵ Jesu uwā gāpe mādeni kāda parirān iwarāntākiyetā yāwā kikŋurānpāŋ iwetkuk; Wāra! Ekāni, tāŋkentāŋ nimiwā! Gwāgu gānaŋ āpmonayāŋ tākamāŋ ŋo! yāk. ^{26 †††} Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Imata

umuntākaŋ? Nadākinikjin āreyāwani! Imata bāneŋpin bārāŋeŋ putārekaŋ? Ude yāwetkaŋ akuŋpāŋ mānit pāhap ba gwāgu tokātkuko u yabāŋ yāŋpāŋ yāniŋ bitnāŋpewān kwikinik itkumān.

²⁷ Ude tāŋirān kaŋpāŋ iwarāntākiyetā nadāwātāk pāhap tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Wāra! Āma ŋo jidewani? Mānit kenta gwāgutā mani buramikamān ŋo! yāŋ yāŋkuŋ.

Jesutā āma mājotā magārani yāpān tāgaŋkuk

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

²⁸ Eruk kuŋtāŋgān gwāgu kukŋi udude kāda Gadara komeken ahāŋkuŋ. Kome uken āma mājotā magārani yarā, āma kumbani āneŋpani-ken it tāŋkumānonik. Unitā komita tāŋirān āmawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kādagān yāreŋmitpeŋ kuŋ abāŋ tāk tāŋkuŋonik. ^{29 †††} Eruk yarā unitā Jesu kaŋpāŋ bārāŋeŋ pāŋku ahāŋ imiŋpāŋ kāhān yāŋpāŋ ŋode yāŋkumān; Ee! Anutu tāŋo ironji gāk jide tāŋ nimayāŋ abātan? Gāk kadāninin nāmo tāreŋirān komi nimayāŋ ba abātan?

³⁰ Ude yāŋpāŋ ban uduken but ābot pāhap itkaŋ ketem naŋ irirā yabāŋkumān. Yabāwānā mājo, āma yarā u magārani unitā Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; But ābot itkaŋ udu yabātan? Niwat kirewayāŋ yāŋpāŋā niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri pāŋku but ābot itkaŋ udu gānaŋ āpmona yāk. ³² Ude yāwānā Jesutā peŋ yāwetkuk; Eruk kut! Yāwānā āma yarā u yabā kātāŋpeŋ kumaŋ but gānaŋ āpmonkuŋ. But u gānaŋ āpmonpākaŋ but pāke unitā bārāŋeŋ kumaŋ geŋi āriŋpeŋ gwāgu gānaŋ āpmonpāŋ kumāŋ moreŋkuŋ.

³³ Ude tāŋirā āma but watāni irani uwā metāŋpeŋ kumaŋ yotpārare-ken pāŋku imaka umuri ahāŋkuko unitāŋo biŋami yāwetkuŋ. ³⁴ Yāwerākaŋ āmawebe pāke u Jesu kakta yotpārare uken naniktā ābuŋ. Eruk ābā kaŋpāŋā Jesu butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ kome ŋo peŋpeŋ ku! yāŋ iwetkuŋ.

Jesutā āma kubā yāpān tāgaŋkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

9 [§] Jesu iwarāntākiye-kāt gāpe terak āronpeŋ gwāgu kukŋi udude kāda ini yotpārare-ken kuŋkuŋ. ² Kumaŋ pāŋku yotpārare-ken ahāŋirā āma ātutā kwāyāhāneŋ tāŋpani kubā gāraŋ tāŋ yāpmāŋ Jesutā itkuk-ken ābuŋ. Yāpmāŋ ābāŋirā Jesutā āma u nadākiniki nākken pekaŋ yāŋ nadāŋpāŋā kwāyāhāneŋ tāŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntāweno. Momika paotkaŋ!

³ Jesutā man ude yāŋirān Baga man yāwoŋārewani āma ātu uken itkuŋo unitā nadāŋpāŋ yāŋpāŋ-nadāk ŋode tāŋkuŋ; Wa! Āma ŋonitā man Anututā yānaŋipāŋ yāyāk yāk. ^{4 ††} Ude yāŋirā Jesutā nadāk-nadāki-ken yabāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Bāneŋpin-ken imata nadāk waki u nadākaŋ? ⁵ Āma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahāŋirān kānayāŋ? Momika peŋ gamitat yāŋ iweret ba Akumaŋ ku yāŋ iweret? ^{6 †††} Eruk, in Āma Bureni-inik-ken momi peŋ yāmik tāŋo kehāromi itak yāŋ

† 8:12 Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28 †† 8:14 1Ko 9:5 † 8:20 2Ko 8:9 †† 8:21 1Kin 19:20; Jon 5:25 †† 8:24 Sam 4:8 ††† 8:26 Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9

††† 8:29 Mak 1:24; Luk 4:34,41 § 9:1 Mat 4:13 §† 9:4 Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 §†† 9:6 Jon 17:2, 5:8

nadakta ñode tãnjira kawut. Ude yãnjpãnj äma kwäyähãneñ tãnjpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yãpmãnjkañ yotka-ken kuyi! ⁷ Ude iwerãnä äma u akumañ yori-ken kuñkuk. ⁸ Kuñjirãn ämawebe päke unitã u kañpãnj jäkjãk yãnjpãnj Anututã kehãromi udewani äma kerì terak peñ yãmiñkuko unita wãpi yãpmãnj akuñpãnj iniñ oretkuñ.

Jesutã Matiyu ini iwarãntãkta imagutkuk

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Jesutã Kapeneam yotpãrare peñpeñ kuñtãngãn Matiyu kañkuk. Matiyu uwã takis moneñ yãpmãk-yãpmãk tãño yot gãnañ irirãn kañpãnj iwetkuk; Gãk u peñpãnj nãk nãwat! yãk. Iwerãnä uterakgãn mani buramiñpãnj akumañ iwatukuk. ¹⁰ Tãnjpãnj Jesu-kãt ketem bok nãna yãnjpãnj ini yot gãnañ yãñikñat yãpmãnj ãronkuk. Ude tãnjirãn takis moneñ yãpani ämakãt waki tãnjpani yãnj yãwerani äma ba Jesu iwarãntãkiye ukãt penta itpãnj ketem nañkuñ. ¹¹ † Nañ irirã Parisi äma ätutã yabãnjpãnj Jesu tãño iwarãntãkiye ñode yãwetkuñ; Ai! Yãwoñãrewani ämajin u imata takis moneñ yãpani ba äma wakiwaki tãnjpani-kãt penta itpãnj ketem nãyak?

¹² Man ude yãnjirã Jesutã nadãnjpãnj ñode yãwetkuk; Yãpãtãgak ämatã äma tãgaken epãn nãmo tãk tãkañ. Käyãm ikek-kengãn tãk tãkañ. ¹³ †† Anututã bian ñode yãñkuk; Imaka imaka nãk naniñ oretta pek tãkañ unita gãripi nãmo nadãk tãyat yãk. Ämawebe bãnep iron kãdet iwat tãkañ unita uyaku gãripi-inik nadãk tãyat. Eruk, in kuñkañ man yãñkuko unitãño mebãri kañ nadãwã tãrewut. Äma inita nãk äma siwonji yãnj nadãk tãkañ unita nãmo äput. Ämawebe inita nãk momi tãnjpani yãnj nadãk tãkañ unita yãnjpãnj äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabãnjkuñ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ † Kadãni uken Jon ume ärut yãmani unitãño iwarãntãkiye ätutã Jesutã itkuk-ken äbãnjpãnj iwet yabãnjkuñ; Ninkãt Parisi ämatã Anutu nadãnj imiñpãnj kadãni ätuta nakta jop it tãkamãnj. Upãñkañ gãkño gãwarãntãkaye udegãn nãmo tãk tãkañ yãk. Imata kadãni kadãni ketem nak-nakgãn tãk tãkañ? Anututa nãmo nadãnj imiñkañ udewã tãk tãkañ ba? ¹⁵ †† Ude yãnjirã Jesutã man wãrani ñode yãwetkuk; Äma ätu noripaki wãpi biñam ikek kubãkãt oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadãnjpãnj nakta jop itneñ? Nãmoinik! Tãnjpãkañ iwantã pãbã äma uwã inñit yãpmãnj kuñjirã uyaku noriyetã wãyãkñewã wawãpãnj butewaki nadãnjpãnj nakta jop itneñ yãk.

¹⁶ †† Jesutã ude yãnjpãnj iniken man kudupi-kãt Parisi äma tãño man ukãt bok nãmo awãhutneñ yãnjpãnj man wãrani yarã ñode yãwetkuk; Äma kubãtã tek we-wani bipa yãñkañ tek morãk kodakipãnj tek wewani uterak tãga nãmo peñpãnj bipek. Ude tãñkañã tek u äururãnä tek kodaki unitã tãpuri tãnjpãnjã biani yãpmãnj dãkñewek. ¹⁷ Udegãn, äma kubãtã wain umeni api tãnj-

panipãnj kãbot tom gupipãnj tãnjpani biani kubã gãnañ tãga nãmo piwek. Ude tãnjpãnä wain umeni api tãnjpani unitãño kehãromitã tãnjpewãn tom gupi kãbot biani kehãromi nãmo u tumãnjpãnj wain umeni ba kãbori u bok jop awãhutneñ. Unita wain umeni api tãnjpanipãnj kãbot kodaki kehãromi gãnañ piweko uyaku tãga yãk.

Jesutã webe yarã yãpãn tãgañkuñ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutã man ude yãnj irirãn kãbeyã yot tãño watã äma kubã wãpi Jairas unitã ahãnjpãnj Jesu kañpãnj gãmori-ken gukut imãpmok tãnjpãnj ñode iwetkuk; Äpet-na apigãn kumãñtak yãk. Unita gãkã pãñku ketkatã inñiriri äneñi kodak tãnjpãnj akwãn! ¹⁹ Ude iwetpãnj imagurãn yãpmãnj kuñjirãn iwarãntãkiye imaka yãwatkuñ.

²⁰ ††† Kuñjirã webe kubã käyãm mebãri kubã nitek itkuk. Webe unitã nãgãt piñ yãpmãnj kuñjirãn obañ 12 ude tãñkuk. Webe unitã Jesu mädeni-ken iwatpãnj Jesu tãño tekgãn inñirira käyãmna paorãn yãñkañ pãñku mädeni-ken tekgãn inñitkuk. ²² Ude inñirirã Jesu äyãñutpãnj webe u kañpãnj ñode iwetkuk; Wanotna! Bãnepka-ken oretoret pãhap nadãsi! Nadãkinikka nãkken peyan unitã gãk yãpãn tãgatan yãk. Ude iwerãnä webe unitãño käyãmi paotkuk.

²³ ††† Ude tãñkañ kuñtãngãn Jairastã yotken ahãnjpãnj nadãñkuk. Yãñtãbãtet yãnjpãnj konãm butewaki pãhap tãñjit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piãñjit tãnjirã yabãnjpãnj Jesutã yãwetkuk; Peñpeñ akumañ kut! Webe gubañ u nãmo kumak. Jop dãpmon pãtak yãk. Yãwãnä kañ-mãgayãñkuñ. ²⁵ Ude tãñpãkañ yãnj-yãwat-pewãn kudup akumañ kuñjirã webe gubañ unitã itkuk-ken uken ãronkuk. Äronpãnjã kerigãn inñirirãn akuñkuk. ²⁶ Tãnjpãkañ unitãño biñamãtã komeñi komeñi kuñat moreñkuk.

Jesutã ämawebe ätukãt yãpãn tãgañkuñ

²⁷ § Jesu yotpãrare u peñpeñ kuñjirãn äma dapuri tumbani yarãtã gera ñode yãñtãnj iwatkumãnj; Devit orani! Butewaki nadãnj nimiñpãnj tãñkentãnj nimi! yãk. ²⁸ Yãwãn nadãñkañ Jesu yot kubã gãnañ ãronkuk. Äro irirãn äma yarã unitã äbãnä Jesutã yãwet yabãñkuñ; Dapunjek yãpã tãgakta kehãromi pat namitak u nadãkinik tãkamãnj? Yãwerãnä iwetkumãnj; Ei, nadãkinik tãkamãk. ²⁹ §† Yãwãnä dapuri-ken yepmãñjitpãnj yãwetkuk; Nadãkinikjek tãño bureni ahãñ tamãn! ³⁰ §†† Ude yãnjirãn dapuri ijiwãn kuñkuñ. Dapuri ijiwãn kuñjirã Jesutã yãniñ bitnãnjpãnj yãwetkuk; Tãñ tamitat ñonita äma kubã iwetdeñtawã! ³¹ Ude yãwetpãnj yãniñ bitnãñkuko upãñkañ mani nãmo buramiñkañ man-biñam u yãñahãñpewãn yãpmãnj komeñi komeñi kuñatkuñ.

³² Ude tãnjpãnj yepmanpãnj äma yarã u kuñjirãn äma ätutã äma mäjotã magãt-pewãn man nãmo yãwani kubã Jesuken yãnj yãpmãnj äbuñ. ³³ §† Äbãnjirã Jesutã

† 9:11 Luk 15:2, 19:7 †† 9:13 Mat 12:7; Hos 6:6 † 9:14 Luk 18:12 †† 9:15 Jon 3:29 †† 9:16 Jon 1:17

††† 9:20-21 Mat 14:36 ††† 9:23-24 Jon 11:11 § 9:27 Mat 20:29-34 §† 9:29 Mat 8:13 §†† 9:30 Mat 8:4 §† 9:33 Mak 2:12

mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänjuk. Äma unitä man yänjirän ämawebe päke itkuñ u kañkañ keru inñpän yänjuk; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahänjirän kañpäñ nadäwani yäk. ^{34 †} Ämawebetä ude yänjirä Parisi ämatä ñode yänjuk; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi iminjirän mäjo yawat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabänpäñ butewaki nadänjuk

^{35 ††} Täñpäñ Jesu yotpärare tanji täpuri kudup kuñatkuk. Kuñatkañ käbeyä yot ini-ini äronpäñ Anututä intäjukun it yäminjirän gämoriken irit täño Manbiñam Täga u yäwetpäñ yäwoñarek täñjit, paräm käyäm mebäri mebäri nitek yäpän täganjit täñjuk. ^{36 †} Ude täñkañ ämawebe päke u yabänpäñ butewaki nadänjuk. Ämawebe uwä nanak kodänjani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuñarirä yabänjuk. ^{37 ††} Yabänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän tanji kubä ahänj nimirän käyat yäk. Epän it yäpmän kukañken uken ketem ahänj bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäktä epän äma yarägan. ³⁸ Unita epän mähemi-ken yänjapinjirä ketem gämänej itkañ u yäpmäktä epän äma ätukät kañ pewän äbut.

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawañ

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

10 ^{††} Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäkñat päbä kubä-kengän yepmañpäñ mäjo yawat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nitek yäpä tägakta kehäromi yäminjuk. ² Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawañ ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.
Kubä Andru, Saimon monäni u.
Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.
Kubä Filip.
Kubä Batorom.
Kubä Tomas.
Kubä Matiyu, takis monen yäpani u.
Kubä Jems, Alfias nanaki.
Kubä Tadius.
Kubä Saimon Selot.
Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penjukko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

^{5 †††} Ude täñpäñ Jesutä äma 12 u epän man ñode yäwetkañ yänij kireñpewän kuñkuñ; In kuñkañ guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän kukañken u kunenjawä. ^{6 †††} Isrel äma äbot kodänjani bumik, watä ämani nämo, itkañ ukengän kuñkañ man ñode yänjahänpäñ kañ yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkañ yabän yawat epän täñpayän täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nitek yepmañpä tä-

† 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 †† 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 † 9:36 Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 †† 9:37 Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 †† 10:1 Mak 6:7; Luk 9:1 ††† 10:5 Apos 13:46 ††† 10:6-8 Jer 50:6; Mat 15:24 § 10:6-8 Apos 20:33

ganjit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadänj itkañ u yäpä täganjit, mäjo yawat kireñit ba äma kumbani yäpmän päñaku yepmañit kañ täk täñput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kañ täñtän kut. ^{9 §†} ^{§††} Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Monen nämo yäpmän kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin terak itkañ unitagan kañ kut. U imata, epän tänyänj täño unitäño kowata täga täñkentänj taminanji.

¹¹ In yotpärare kubäken ahänjirä äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmän ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kañ kut. ^{12 §†} Täñpäkañ äma kubä täño yot gänäñ äronkañä yot mähemi u ñode kañ iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täñ taminjirän intäño man unitä uken bureni api ahänj imek. Upänkañä not nämo täñ taminjirän man iwetnayänj täkanj unitä uken bureni nämo api ahäwek. ^{14 §††} Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ taminjirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yäminjeñ kañ kut! Täñpäkañ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yän nadäktä kugun kuroñjin terak nanik pewä mañpäpeñ kañ kut. ^{15 §†} Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare ude-wani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayänj täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahänen

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

^{16 §†} Ude yänpäñ yänjuk; In nadäkañ? Iwan bämopiken taniñ kiretat yäk. Äñ komitä but nanak däpmänpäñ nak täkañ in udegän api tadäpmänpäñ näneñ. Unita in ket kañiwatpäñ nadänjit kañ kuñarut. Upänkañ bänep kwini terak kuñatpäñ wäki kubä täkta nämo nadäneñ. ^{17 §††} Bureni, in watäni ket itpäñ kañ kuñarut! Äma ätutä manken tepmañit käbeyä yot gänäñ kadätä api tadäpneñ. ^{18 §††} Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkañ unita tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmanen. Tepmañpäpäñ intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ. ¹⁹ Kadäni uken yän-täkñat yäpmänj manken kuñjirä man jide yäwetnayänj nadänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni uken man ahänj taminjirän nadänpäñ ugänpäñ yäwetneñ. ^{20 §§§} Täñkañ man yänayänj täño uwä injinken man nämo, u Nanjin täño Munapiktä bänepjin-ken penjirän api yänjahänen.

²¹ ¹⁸ Täñpäkañ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keru-ken penjirän kumän-kumänj api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanakiyetä minjiye naniye iwan täñ yäminpäñ

§† 10:9-10 Luk 10:4 §†† 10:9-10 Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 §† 10:12 Luk 10:5-6 §†† 10:14 Luk 10:10-12; Apos 13:51; 18:6 §† 10:15 Mat 11:24; Jud 7 §† 10:16 Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 §†† 10:17 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 §§† 10:18 Apos 25:23, 27:24 §§§ 10:20 Jon 14:26; 1Ko 2:4 18 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

manken yepmanjira kumän-kumän api döpneñ. ^{22 †} Tãnjpäkañ in näka nadäkinik tãnjpäñ näwat täkañ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadän tamineñ. Upãñkañ äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämö peñkañ yäpmän kuñarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet. ^{23 ††} Tãnjpäñ yot-pärare kubäken kuñjira tadäpmäñpäñ täwatkierek tãnjpäwä yotpärare kubäken metãñpeñ kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmän kuyak u nämö kuñjarä tärenjirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

^{24 †} Ude yãñpäñ yãñkuk; Jide nadäkañ? Netätä intäjukun itak? Yäwoñärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkañ? Bureni, yäwoñärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkañ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. ^{25 ††} Unita yäwoñärek ämata waki tãñ imineño uwä, nanakiyeta udegän tãñ yäminjira ñode nadäneñ; Täga! Ekäninin udegän äworekamän yãñ nadäne. Tãnjpäkañ Bilisibap yãñ näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämö api täwetneñ? Nämö, u man wakiinik api täwetneñ yäk.

Netätä umuntäne?

Luk 12:2-7

^{26 ††} Unita in äma udewanita nämö umuntañkañ näkño man kwawak yãñahäneñ. Imaka tãñ-yejämbani pätak u wari nämö api pärek. Anututä api tãñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämö api irek. Kwawak api pewek. ²⁷ Jiap man niningän itkañ täwet täyat u äma äbot gänañ kwawakgän kañ yãñahäwut! ^{28 †††} In ämata nämö umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutneñ, upãñkañ mäjojin utta api tãñpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täño gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. ²⁹ Bureni täwetat; Ämata nämö umuntäneñ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biñami nitek nämö upãñkañ Nanjintä udewanita ket yabän yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabänpäñ-nadäk täyak. ^{30 †††} Upãñkañ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmiak unita täga nämö tepmanpek. Gwäkjin pujiñ jide itkañ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämö umuntäneñ.

Jesu wäpi yãñahäktä nämö umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³² Man ude yãñpäñ äneñi ñode yãñkuk; Äma kubätä ämawebe inamiken näk Jesuta nadäkinik tãñ imitat yãñ yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma uwä näkñata biñam yäp-mãñtat yãñ api yãñahäwet. ^{33 §} Tãñ, äma kubätä

† 10:22 Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 ††
10:23 Mat 16:28 † 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 †† 10:25
Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 †† 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17
††† 10:28 Jem 4:12 ††† 10:30-31 Mat 6:26, 12:12 § 10:33
Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

ämawebeta umuntañpäñ näk Jesuta nämö nadätat yãñ yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma ñonita nämö nadätat yãñ api iweret.

³⁴ In näka ñode nämö nadäneñ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäktä äpuk yãñ nämö nadäneñ. Näk bänep kwini pewa ahäktä nämö äput. Nämoinik! Näk kome ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäktä äput. ³⁵ Näk ämawebe yäpmän danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän tãñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api tãñ imineñ.

Mai 7:6

^{37 §†} Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi tãñi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä äma udewani näka biñam nämö api tãñpek. Tãnjpäkañ meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi tãñi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä näka biñam nämö api tãñpek. ^{38 §††} Ba kubätä näkä komi päya kwaköp terak nadäwayän täro udegän nadäktä umuntañpäñ nämö näwarayän täko uwä näka biñam nämö api tãñpek. ³⁹ Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadäñpäñ nadäkinik tãñpeñ kuñarayän täko uwä irit kehäromi nämö api kañ-ahäwek. Tãñ, kubätä näka nadäkinik tãñ namiñpäñ kome ñonitãño irit kuñat-kuñat mäde ut imayän täko uwä irit kehäromi api yäpek.

^{40 §†} Tãnjpäkañ äma kubätä orañ tamayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. ⁴¹ Tãñkañ kubätä Anutu tãño man yãñahäwani äma kubäta nadän imayän täko uwä gwäki Anutu tãño man yãñahäwani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Tãnjpäkañ äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahãñpäñ ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita tãñkentän ima yãñ nadäwek. Äma ude nadäwayän täko uwä gwäki äma unitä yäpayän täko udegän api yäpek. ^{42 §††} Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kañ-ahãñpäñ U Jesu tãño iwaräntäki kubä yãñ yãñpäñ ume gwetpäñ imayän täko uwä gwäki täga api yäpek.

Jontä Jesu tãño mebäri nadäktä man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

11 Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän tärenjirän kome u peñpeñ Anutu tãño man yäwetpäñ yäwoñärek tãñpayän yotpärare ätu tuän it-tãñ kuñkuñ-ken uken kuñkuk. ^{2 §†} Kuñjirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkañ Jesutä epän täk tãñkuko u biñam nadäñkuk. Biñam u nadäñpäñ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päñku Jesu iwet yabäk ñode tãñkuñ; ^{3 §†} Äbäktä biñam yäwani uwä gäk ño ba?

§† 10:37 Lo 33:9 §†† 10:38 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 §† 10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 §†† 10:42 Mat 25:40 §† 11:2 Mat 14:3 §† 11:3 Mal 3:1

Ba kubäta itsämne? yäk. ⁴ Ude iwet yabäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Inä äyänutpäñ päñku imaka nadänjit kanjit täkañ ño, unitäño manbiñam päñku Jon kañ iwerut. ⁵ † Äma dapuri tumbani änenji ijiwä kuk täkañ. Kwäyähäneñ täñpani änenji tägañpeñ kuñat täkañ. Paräm wakiwaki tokñewani tägañpäñ gupi dudum tak täkañ. Ba jukuni täñguñ täwani nadäwä tumäk täkañ, ba kumbani kodak täñpäñ akumañ kuk täkañ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkañ. ⁶ †† Ba änenji kubä ñode kañ iwerut; Äma näka yänpäñ nadäkiniki nämo pewä putärek täkañ uwä bänep oretoret terak kuñat täkañ yäk.

⁷ † Ude yäweränkañ Jon täño iwaräntäkiye u änenji äyänutpeñ kuñirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayänñ nadänpäñ kuñkuño u äma jidewanipänñ känayänñ kuñkuñ? Pidäm enjini bumik, mänittä piänpewän warëñ-wareñ tak täkañ, äma ude wani känayänñ kuñkuñ? ⁸ Ba ima känayänñ kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani käwep? Ude nämo! Äma ude wani uwä äma wäpi nikektä yot gänañ it täkañ. ⁹ †† Unita näwerut! Äma jidewani u känayänñ kuñkuñ? Profet kubä käwep känayänñ kuñkuñ? Bureni, profet kubä kañkuño upänkañ Jon uwä profet inipärik kubä. ¹⁰ †† Täñkañ Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkño biñam yänahäwani äma kubä ño yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniñ kirewet yäk.

Mal 3:1

¹¹ Unita näk bureni täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmänñ äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upänkañ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabänñ yäwat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak. ¹² ††† Jon intäjukun äbä Anututä yabänñ yäwat epän tak täyak unitäño manbiñam yänahänñ yäpmänñ äbuk. Apiño udegän nähä manbiñam ugänpäñ yänahäk täyat. Upänkañ äma waki ätutä mannata bitnäñpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta kädet ukät-pipinayänñ tak täkañ. ¹³ Moses ba Profet biani kuduptä manbiñam ñode yänahänñ yäpmänñ äbuñ; Anutu täño iwoyäwani äma ahänpäñ Anutu täño yabänñ yäwat epän api yäput pewek yäk. Manbiñam u yänahänñ yäpmänñ abänjtäko Jonken tärenkuk. ¹⁴ ††† Ba man kubä ñode yänahänñkuñ; Profet kubä Elaija ude wani api ahäwek! yänñ yänkuñ. Unita näk man täwetat ño nadäkinik täñput! Profet Elaijatä äbäktä yänkuño uku Jon äbätak ño. ¹⁵ Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut! yäk.

¹⁶ Ämawebe äbot itkañ ñonita jide yäwet? Uwä ironjironji täñoret bägup-ken itkañ kowat yäwän ñode tak täkañ ude bumik;

¹⁷ Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yänñ yäk täkañ.

† 11:5 Ais 35:5-6; Ais 61:1 †† 11:6 Mat 13:57, 26:31 † 11:7 Mat 3:5 †† 11:9 Luk 1:76 †† 11:10 Mak 1:2; Jon 3:28 ††† 11:12 Luk 16:16 ††† 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

Tänpäkañ in uwä ude wani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; ¹⁸ † Jon uwä äbänkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka, nämo nañkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; U mäjotä kotawani! ¹⁹ †† Täñ, Äma Bureni-iniktä äbänpäñ ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämänñ täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani täño noripaki! yänñ yänkuñ. Upänkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpäñ tak takamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahänjirän ämawebetä kañpäñ nadäwä bureni api täneñ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

²⁰ Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täñjit kudän kudupi imaka täñjit täñ yäpmänñ äbänjirän kañpäñ bänepi nämo sukurenkuño unita yabänñ yänpäñ ñode yänkuk; ²¹ ††† Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi tak täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahänñ yämiñkuk yäwänäku mominita yänpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ²² †† Unita bureni ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmänñ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahänñ yämayänñ täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ! ²³ ††† Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yänñikñat yäpmänñ ärowek yänñ nadäkañ? Wära! Nämo inik! In kumän-kumänñ komeken api äpmonñ moreneñ. Näkä kudän kudupi inken tak täñkuro u Sodom komeken ahänñkuk yäwänäku ämawebe momini peñjirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käronji it yäpmänñ kuk täyek. ²⁴ †† Unita Juda äma in ñode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare ude wani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneñ. In Sodom naniktä yäpnayänñ täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Näkken äbänpäñ itpäñ-nadäk kañ täñput

Luk 10:21-22

²⁵ †† Kadäni uken Jesutä nani ñode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täño mähemä gäka bänep täga nadänñ gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebäri äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. ²⁶ Nan, gäkña ude kañ ahäwän yänñ nadänkuno udegän ahätak yäk.

²⁷ ††† Ude yänpäñ ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peñ

§ 11:18 Mat 3:4 †† 11:19 Mat 9:14 ††† 11:21 Jna 3:6 †† 11:22 Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 ††† 11:23 Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 †† 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 †† 11:25 1Ko 1:26-29 ††† 11:27 Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15

morenkuk. Tänpäkan äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämö nadawän tärek täkan. Nämö, Nana kubä-tägän mebärina nadawän tärek täkan. Ba äma kubätä ini Nana täño mebäri u nämö nadatak. Nämö, nanaki näkña-tägän nadatat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebäri yawonjarewayän yänpänjä yawonjarejira Nana täño mebäri täga nadänej.

²⁸ † Jesutä ude yänpän äneñi ñode yawetkuk; Ämawebe in bäräpi kottañkan nadawätäk pähap täk täkan uwä näk-kengän äbut! Näkken äbänjirä bäräpi ketären taminjira itpäñ-nadäk täkot. ²⁹ † † Näkken äbänkan epän tamakan u bok tänpän uyaku näkño mebärina nadawä tärenayän. Näk orakorak mäheми, näk bänep kwini ba äpani kuñat täyat. Näkken äbänpäñä nadawätäk ikek nämö api kuñatneñ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämö yäk.

Jesu uwä Sabat täño mäheми

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

12 † Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäť iwarän-täkiye säguom epän gänañ kuñatkuñ. Kuñat-tängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom wenpän nañkuñ. ² † Wenpän nañirä Parisi äma ätutä u yabänpäñ Jesu iwetkuñ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkan uwä nämö tänañipän täkan. U nintäño бага man irepmitpäñ täkan yäk.

³ † Iweräwä Jesutä kowata ñode yawetkuk; Ude nämö! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäñ täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämö daniñpäñ nadäk täkan? ⁴ † † Uwä ñode täñkuñ; Devit u noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpäñ käreга kudupi yän yawani u yäpmänpäñ nañkan noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Täñkan käreга uwä bämop äma-tägän nänañipän nañkuñ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwäranu upänkan Devit u noriye-kät nañkuñ. ⁵ † Tänpän in Baga man terak kudän täwani ñode imaka nämö daniñpäñ nadäk täkan ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänañ äronpäñ Sabat täño бага irepmitpäñ epän täk täkan. Baga irepmit täkan upänkan waki täk täkan yän nämö yawet täkan.

⁶ † Unita näkä ñode täwera nadawut; Inamjin-ken itat ñonitä kudupi yot irepmitat. ⁷ † † Anututä man kubä yänkuko uwä ñode kudän täwani;

Gupe ijik-ijik näk naniñ oretta pek täkan unita gäripi nämö nadäk täyat.

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat.

Hos 6:6

In man u nadänpäñ yawänäku näwaräntäknaye momini nämö ño man nämö yaweräm. ⁸ † † Nadäkan? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mäheми.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägañkuk

⁹ † † Ude yänpän penpen kuman käbeyä yot gänañ äronpäñ äma kubä keru kukñi tängurän täwani uken irirän kanjuk. Kawänä Juda täño ekäni ätutä Jesu u goret kubä tänpän kanpäñ manken tena yänkan iwet yabänkuñ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganenjo u бага irepmirek ba nämö irepmirek?

¹¹ † † Ude yänjirä Jesutä kowata ñode yawetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awañ gänañ äpmonjirän Sabat unita yänpän kanjawarekuk täñpek? Nämö, topmänpän wädäwek! ¹² Täñkan yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk epän uwä täga täñpen.

¹³ Ude yänpän äma keru tängurän täwani u iwetkuk; Ketka täñ-siwonja! yäk. Ude iweränä keru täñ-siwonj täñjirän tägañpäñ keru kukñi täga udegän itkuk. ¹⁴ † † Täñjirän Parisi ämatä u kanpäñä penpen päñku käbeyä tänpän Jesu kan utna yän yänpän man topuñ.

¹⁵ † † † Tänpäkan Jesu Baga man nadawanitä man topuño u nadänpäñ kome u penpen kubäken kuñkuk. Kunjirän ämawebe mäyap iwarän täñkuño u gänañ käyäm ikek u kudup yäpän tägañkuñ. ¹⁶ † † † Ude tänpän ämawebe päke unitä mebäri yänhäkta yäjiwät-inik täñkuk. ¹⁷ Ude täñjirän Profet Aisiatä man bian ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

¹⁸ † † † *Nowä epän ämanata näkña iwoyänkut yäk.*

Nowä näkñaken bänepna gämäni. U kanpäñ gäripi nadäk täyat.

Uterak Munapikna pen ima täñkentän iminjirän ämawebe Anutu täño äbot nämö täñpani kuduptagän näkño kädet siwonji iwatta yawetpäñ yawonjarek api täñpek.

¹⁹ *Uwä yänawät-awät ba yabän kärekanek nämö api täñpek. Ba mani kotäk kädet minjin-minjin gera yänpän yäk täñjirän nämö api nadänej.*

²⁰ *Bänep kwini terak api kuñarek.*

Uwä tepärañ kujat pidämi kubä nämö tokäreк ba kädäp täpuri ijinjirän nämö däpän kumneñ.

Tänpäkan epäni täñ yäpmän kunjirän kädet siwonji säkgämän api ahänj morewek.

²¹ *Tänpän ämawebe äbot nämö täñpani kuduptagän bänepi wäpi biñam teragän api wohutneñ yäk.*

Ais 42:1-4

Jesu mäjotä magäriñän epän täk täyak yän iwetkuñ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

²² † † † Tänpäkan kadäni uken äma kubä mäjotä magäranu kubä Jesuken yäpmän äbuñ. Äma uwä mäjotä magäriñän dapuri tumbänpäñ guñ tañkuk. Guñ tañpäñ man imaka, nämö yäk täñkukonik. Eruk äma upän Jesuken yäpmän äbäkan yäpän tägañ-pewän dapun ijinjit man yänjit täñkuk. ²³ Ude täñjirän ämawebe päke itkuno u kanpäñ kikuñtupän jäkjäk yänkuñ.

† 11:28 Jer 31:25 †† 11:29-30 Jer 6:16 † 11:29-30 1Jo 5:3

†† 12:1 Lo 23:25 ††† 12:2 Kis 20:10 †††† 12:3 1Sm 21:1-6

††† 12:4 Wkp 24:5-9 § 12:5 Nam 28:9-10 §† 12:6 Mat

12:41-42; Luk 11:31-32 §†† 12:7 Hos 6:6; Mat 9:13 §† 12:8 Mat 8:20

§†† 12:9-10 Luk 14:3 §† 12:11 Luk 14:5 §† 12:14 Jon 5:16 §†† 12:15 Mak 3:7-10 §§† 12:16 Mat 8:4; Mak 3:12 §§§ 12:18 Mat 3:17 18 12:22 Mat 9:32-33

Tänpän yänkuņ; Wära! Devit täņo orani äbäkta yänkuņo ukeņo ņo käwep yäk.

²⁴ † Ude yänjirä Parisi ämatä nadänpän ņode yänkuņ; Jop yäkaņ! Mäjo täņo äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magäriän mäjo yawat kirek täyak! yäk. ²⁵ Ude yänjirä Jesutä bänepi-ken yabänpän-nadänpän yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duņ-wewek tänpänä kehäromi itneņ ba nämo? Nämo! Ba yot-pärare kubätä duņ-wewek tänpäwä tagawek ba nämo? Ba ini buaptä duņ-wewek tänpän ämik tänpäwä tagawek? Nämo inik! ²⁶ Unita ņode täwetat; Satantä iniken ämaniye yawat kireweco uwä jide tänpän Satan täņo äbot kehäromi niked irek? U täga nämo irek! ²⁷ Intä Näkä Satan täņo kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwetkaņ upänkaņ näkä ude bureni täyat u tänpäwä intäņo ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkaņ? Satan täņo wäpi terak yawat kirek täkaņ yän täga nämo yäneņo unita jop täņ-näknatkaņ unitäņo mebäri kwawak ahätak! ²⁸ †† Näk Anutu täņo Munapiktä täņkentän namiñirän täk täyat unita ņode nadäneņ; Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken ir-it täņo bureni inken ahätak ņo.

²⁹ † Näk Satan täņo kehäromi yäpmän äpäk täyat unitäņo man wärani kubä ņode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänaņ irirän äma kubätä siwani yänkaņ päro tuņumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyaņ injitpäņ yentä keru kuroņi pädat tänpän peņkaņ uyaku tuņumi täga yomägarek.

³⁰ †† Nadäkaņ? Äma not nämo täņ namik täkaņ uwä iwan täņ namik täkaņ. Ba äma näkņo epänta watä nämo it täkaņ uwä epäna yäpawak täkaņ. ³¹ †† Unita ņode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänärok man mebäri mebäri näk näwet täkaņ unitäņo momi u täga penaņi. Upänkaņ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänärok man iwereko uwä momi u penaņi nämo. ³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayän täko uwä momini u täga ärut imek. Täņ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini nämo inik api ärut imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yänjahätak

³³ ††† Tänpän Jesutä äneņi ņode yäkgän täņkuk; In päya kubäta täga yän nadänpänä burenita udegän täga yän nadäneņ. Ba päya kubäta waki yän nadänpän burenita udegän waki yän nadäneņ. Päya täņo mujipi kaņpäņ nadänpän päya uwä täga ba waki yän nadäneņ. ³⁴ ††† Wa! Gämok täņo äbotken nanik in jide tänpän man täga kubä yäneņ? Nämo, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaņ. ³⁵ Äma täga tänpäni u bänepi-ken nadäk tagatäga unitä irit kuņat-kuņariken kädet täga pewä ahäk täkaņ. Täņ, äma waki tänpäni u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuņat-kuņariken kädet waki pewä

† 12:24 Mat 9:34, 10:25 †† 12:28 Apos 10:38; 1Jo 3:8 †
12:29 Ais 49:24; 1Jo 4:4 †† 12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 †† 12:31
1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 ††† 12:33 Mat 7:16-20 ††† 12:34 Mat
3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7

ahäk täkaņ. ³⁶ Upänkaņ näk ņode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yän yäpmän äbuņo unita yänpäņ Anututä manken api tepmaņpek. ³⁷ In kome terak kuņatkaņ man yän yäpmän kunayän täņo uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneņ. Waki tänpänä manken api tepmaņpek. Täga tänpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayän yänkuņ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ § Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoņäremani äma ätu itkuņo unitä Jesu man kowata ņode iwetkuņ; Yänpäņ-yäwoņäremani! Kudän kudupi kubä mebärika kaņpäņ nadäkta täñiri këna! yäk.

³⁹ §† Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki tänpäni ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaņ? Upänkaņ kudän kudupi mebäri kubä nämo täñira känayän! Nödegän api këneņ; Kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api këneņ. ⁴⁰ §†† Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänaņ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänaņ api pärek. ⁴¹ §† Tänpäkaņ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneņ. Ämawebe uwä intäņo momijin kwawak api pewä ahäneņ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpän bänepi sukureņkuņ. Upänkaņ äma Jonatä täņkuko u irepmitak uwä itat ņo!

⁴² §†† Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude këda nanik täņo intäjukun webe unitä inkät Anutu injamiken bok itkaņ momijin kwawak api pewän ahäneņ. Webe unitä Juda täņo intäjukun äma Solomon unitäņo nadäk-nadäk ärowani yänahänjirän nadäkta gäripi nadänpän unita kome ban naniktä kädet käroni-inik äbuk. Tänpäkaņ äma Solomontä täņkuko u irepmitak uwä itat ņo!

Ämawebe äbot u waņ moreņkuņ

Luk 11:24-26

⁴³ Tänpän Jesutä man äneņi kubä ņode yäwetgän täņkuk; Äma äbot ņowä ņode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäņpeņ päņku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkneņtäņ kuņareko upänkaņ nämo kaņ-ahäwek. ⁴⁴ Nämo kaņ-ahänpäņä yäwek; Bian itkut-ken äyänjutpeņ kwa yän yäwek. Ude yänpäņ äyänjutpeņ päņku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäņ ket urani, mähemi nämo. ⁴⁵ §† Ude kaņpäņä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaņ äbä ukengän itneņ. Tänpäkaņ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik tänpän irek yäk. Eruk, äma äbot waki ņo äbot udegän api itneņ.

§ 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22 §† 12:39 Mat
16:4 §†† 12:40 Jna 1:17 §† 12:41 Jna 3:5 §†† 12:42 Mat 12:6;
1Kin 10:1-10 §† 12:45 2Pi 2:20

Jesu tãño nãgãt morãk u netã?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ † Tãñpãñ Jesu man pen yãwet irirãn miñi-kãt noriye man iwetnayãñ äbã yãman umu itsãmbuñ. ⁴⁷ Tãñjirã äma kubãtã Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gãwetnayãñ yãman itkañ gumo yãk. ⁴⁸ Yãwãnä Jesutã ñode yãñkuk; Meñna netã? Ba notnaye u netã? ⁴⁹ Ude yãñpãñ iwarãntãkiyetã itkuñ-ken u kãda ketsiwonj tanpãñ yãñkuk; Yabãwut! Nãkño meñnaye notnaye ño! ⁵⁰ †† Ämawebe Nana kunum gãnañ nanik tãño man buramik tãkañ uwã nãkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yãk.

Mujiipi pikpik tãño man wãrani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

13 Kepma ukengãn Jesu yot gãnañ naniktã äpãmanj pãñku gwãgu gãgãni-ken manjit itkuk. ² † Manjit irirãn ämawebe äbot pãhap ahãñpãñ tokñewã yabãñpãñã gãpe terak äronkuk. Äro gãpe terak irirãn ämawebe bumta gwãgu pomi terak itkuñ. ³ Irirã man wãrani mebãri mebãri yãwetkuk. Yãwetkañ man wãrani kubã ñode yãwetgãn tãñkuk; Äma kubãtã ketem mujipi pikta epãni-ken pãñku mujipi tãñ-irãhuttãñ kwek. ⁴ Tãñ-irãhuttãñ kuñjirãn mujipi ätu kãdet miñin mãneñ. Kãdet miñin mãneño uwã baraktã yabãñ ahãñpãñ nañ paotneñ. ⁵ Tãñkañ mujipi ätuwã kome tanj nãmo, gãnañ umu mobã, uterak manj tãdotneñ. Kome u pidãmigãn, gãnañ umu mobã unita jãwãri punin itkañ bãrãneñ tãdotneñ. Bãrãneñ tãdotneño upãñkañ edaptã yeñpewãn kubit tãneñ. ⁷ Tãñ, mujipi ätuwã mup waki gãnañ mãneñ. Mup waki gãnañ manjirã mup waki unitã äronpãñ uwãk tãñpipiñpewã wanpãñ bureni nãmo pãtneñ. ⁸ Tãñpãkañ mujipi ätuwã kome gakñi nikekken mãneño uwã tãga äroneñ. Äronpãñ bureni ätu ähan pãtneñ. Ätuwã tanj bumik pãtneñ. Tãñ, ätuwã bumta pãtneñ.

⁹ Jesutã ude yãñpãñ yãñkuk; Äma jukuni nikektã nãkño man ño ket nadãwut!

Jesu imata man wãrani yãñpãñ-yãwonãrek tãñkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Jesutã ude yãwãnä iwarãntãkiyetã ñode iwet yabãñkuñ; Imata man wãrani terak yãwet täyan? ¹¹ Yãwãwã ñode yãwetkuk; Anututã intãjukun itkañ yabãñ yãwat epãn tãk täyak unitãño manbiñam kãbop irani u injingãn nadãkta yãwani unita in-gãnpãñ täwetat. Äma ätukãt nadãkta nãmo. ¹² †† Unita ket ñode täwera nadãwut; Äma kubãtã imaka Anututã imani u yãpmãñ kuñarayãñ tãko uwã yãpurãrãtpãñ bumta imikta yãwani. Tãñ, äma ätuwã nin imaka udewani nikek yãñ nadãk tãkañ upãñkañ nãmo! Tãñpãkañ imaka injtkamãñ yãñ jop nadãk tãkañ uwã yãyomãgatta yãwani. ¹³ †† Mebãri unitagãn man wãrani terak yãñpãñ-yãwonãrek täyat. Man wãrani terak yãwetpe-

† 12:46 Mat 13:55 †† 12:50 Jon 15:14; Rom 8:29 † 13:2 Luk 5:1-3 †† 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 †† 13:13 Lo 29:4

wa dapuritã kãnayãñ tãño upãñkañ nãmo api kawã tärewek. Ba jukunitã nadãnayãñ tãño upãñkañ mebãri nãmo api nadãwã tumneñ. ¹⁴ †† Man täwetat ño man profet biani Aisaiatã ñode kudãn täwani udegãñ; *Jukujin täwã api nadãneño upãñkañ bãnepjintã nãmo api nadãwã täreneñ.*

Dapunjintã api ijineño upãñkañ nãmo api kawã täreneñ.

¹⁵ Ämawebe äbot ño bãnepi nãmo imãrani. *Jukuni pik tãñpani ba dapurita pimiñ ijiwani.*

Bãnepi sukureñjirã uyaku yãpa tãgawãpãñ yepmanpam.

Upãñkañ ude täneñtawã yãñkañ nãkã tãñpewa dapuritã nãmo kawã tärek tãkañ ba jukunitã nãmo nadãwã tärek tãkañ, ba bãnepitã nadãkinik nãmo tãk tãkañ.

Ais 6:9,10

¹⁶ †† Aisaiatã äma äbot ñonita ude yãñkuko upãñkañ Anututã nadãñ tamijirãn inã dapunjintã kawã tärek tãkañ ba jukujintã nadãwã tärek tãkañ. ¹⁷ Nãk bureni täwetat. Anutu tãño kehãromi kak tãkañ uwã profet biani ba äma siwonj kuñarani mãyaptã u kakta gãripi nadãk tãñkuño upãñkañ nãmo kak tãñkuñ. Ba manbiñam apiño intã nadãk tãkañ ño nadãkta gãripi nadãk tãñkuño upãñkañ nãmo nadãk tãñkuñ.

Mujiipi pikpik tãño man wãrani unitãño mebãri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Eruk notnaye, mujipi pikpik tãño man wãrani täwetkuro unitãño mebãri täwerayãñ. ¹⁹ Mujipi tãñ-irãhuttãñ kuñjirãn kãdet miñin mãneño u jidewani? Mujipi uwã ñode; Äma kubãtã Anutu tãño yewa gãnañ ärokãrok tãño man nãmo nadãwãn tumbeko uwã äma wakitã bãnepi-ken mujipi piwani u yomãgat yãpmãñ kwek. ²⁰ Tãñ, mujipi kome pidãmi, gãnañ umu mobã uterak mãneño u jidewani? Uwã ñode; Äma kubãtã nãkño manbiñam kudupi nadãñpãñ ukengãn gãripi nadãñpãñ yãpmãñ kuñarek. ²¹ Upãñkañ bãnepi-ken jãwãri nãmo tãñpani unita kadãni kerãpigãn irek. Tãñpãkañ nãkño manta yãñpãñ ämatã yãñãrok man iwerit iwan tãñ imiñit tãñpãwã, nadãkiniki bãrãneñ putãrewek. ²² † Tãñ, mujipi mup waki gãnañ mãneño u jidewani? U äma kubãtã nãkño man kudupi u nadãñpãñ bãnepi-ken daiñpãñ yãpmãñ kuñareko uwã kome tãño tuñumta nadãwãtãk tãñpãñ moner tuñum tãñbumbum unitãño gãriptã tãñjikñat-pewã nãkño man kudupi u utpewãn kumãñjirãn bureni nãmo tãñpek. ²³ Tãñ, mujipi kome gakñiken piweco u jidewani? Uwã ñode; Äma kubãtã nãkño man kudupi nadãñpãñ bãnepi-ken penpãñ tãñkehãrom tanpãñ yãpmãñ kuñarek. Tãñpãkañ äma ätuken bureni ähan pãtneñ. Ätukenã tanj bumik pãtneñ. Tãñ, ätukenã bumta pãtneñ.

††† 13:14 Jon 12:40; Apos 28:26-27 ††† 13:16 Luk 10:23-24
S 13:22 Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

Mup waki täño man wärani

²⁴ Ude yäwet paotpäñ äneni man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Äma kubätä ketem mujipipän yäpmän päñku epäni-ken piwek. ²⁵ Ketem mujipi piñkañ päñku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päñku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täñ-irähuttän kwek. ²⁶ Ude täñpeñ kuñirän mujipitä imätpän kärük äbänjira mup mujip waki iwantä täñ-irähuttän kweko u bok tä-dotneñ. ²⁷ Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabänpäñ epän mähemi iwetneñ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tagagänpäñ piñkun yäk. Piñkunopän mup waki äbäkañ u jide täñpäñ bok ärokañ? ²⁸ Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piñkukotä ärokañ. Yäwänä iwetneñ; Mup waki u nintä dätne? ²⁹ Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkñat ketem mujipi piwani u bok dätneñta yäk. ³⁰ † Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kañ ärowut. Äronjira ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakañ yäpmän daniñpäñ mup waki däp-mänpäñ kädäp gänañ pewä ijiwäkañ ketem bureni nakta yäwani ugänpäñ yotna gänañ kañ pewut yän yäwerek.

Äbot Anututä yabän yawat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ude yänpäñ man wärani kubä pen ñode yänkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yawat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkañ. ³² Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täño gämori-ken itkañ. Up-änkañ tädotpäñ äronkañ tokän ätu yärepmit täkañ, päya bumik ärok täkañ. Äronpäñ tañi täñpäñ pähämi obät täk täkañ. U momi terak baraktä yori täk täkañ.

³³ Ude yänpäñ yänkuk; Man wärani kubä ñode. Äbot Anututä yabän yawat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmänpäñ parawa tañi-kät awähurek. Ude täñjirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ epäni täñpek.

³⁴ Jesutä man yäwet täñkuko uwä man wäranigän yäwet täñkuk. Man kwawak kubä nämo yänhäñpäñ yäwet täñkukonik. ³⁵ Ude täñjirän profet kubätä man ñode yänkuko u bureni ahänkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadänpäñä man wäranigän api yäk täñpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmän äbuko uwä api yänhäwet.

Sam 78:2

Mup waki täño man wärani unitäño mebari

³⁶ Ude yänpäñ eruk Jesutä äma yepmanpäñ kuñ moreñirä yot gänañ äronkuk. Päre irirän iwarän-täkiyetä iwet yabänkuñ; E! Saguom epän gänañ iwantä

mup mujip täñ-irähuttän kuñkuko unita mebari yänhäwi nadäna yäk.

³⁷ Ude iweräwä yänkuk; Äma säguom mujipi piñkuko uwä Äma Bureni-inik. ³⁸ †† Epäni uwä kome pähap ño. Ketem mujipi piñkuko uwä ämawebe Anututä yabän yawat täyak. Täñ, mup waki uwä äma waki Satan täño äboriye. ³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täñpäkañ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täño aneroniye.

⁴⁰ † Mup waki dätpäñ kädäp-ken pewä kuñkuño uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek. ⁴¹ †† † Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aneroniye yäwerän päñku kome kome ämawebe yabän yawat täyak u yäp-män daniñpäñ ämawebe kädet siwonji yäpawak täñpani ba ämawebe wakiwaki täñpani yäpmänpäñ kädäp pähap gänañ yepmanpä api äpmonen. Uken konäm butewaki pähap täñpäñ meni api jiwätpeñ itneñ. ⁴³ ††† Täñpäkañ ämawebe Anututä inita yäpmän daniwayän täyak uwä yewani gänañ itkañ kudän siwonji täñ yäpmän äbuño unitä edap ude api iñj-yäneneñ. Eruk, äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadawut!

Tuñum säkgämän kañ-ahäwani täño man wärani

⁴⁴ ††† Jesutä man ude yänpäñ man wärani kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkañ tuñum säkgämän kubä ämatä bian-inik pe-wani u kañ-ahäwek. Kañ-ahänpäñ yäwek; Wisikna! Näkñata korewayän nadätat yäk. Jide täñpäñ yäpet? Ude yänpäñ tuñum u yäpmänkañ kome ini ukengän äneni käbop pewek. Eruk penkañ päñku iniken tuñum kuduptagän ämata yämiñpäñ monen yäpek. Monen yäpmänkañ kome, tuñum säkgämän kañ-ahäweko u inita suwankañ tuñum uwä yäpek.

Omäk tagagämän kubä täño man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yänpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkñek epän täñpek. ⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tagagämän-inik kubä kañ-ahäwek. Ude kañpäñ nadänkañ päñku iniken tuñum kudup ämata yämiñpäñ monen yäp-mänkañ päñku omäk tagagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täño man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yänpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänañ äp-monjirän gwägu tom mebari mebari u gänañ äp-

† 13:30 Mat 3:12

†† 13:38 1Ko 3:9 † 13:40 Mat 7:16; Jon 15:6 †† 13:41-42 Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 †† 13:41-42 Mat 8:12 ††† 13:43 Dan 12:3 ††† 13:44 Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7

monerj. ⁴⁸ † Äpmonpän toknerjirä gägäni-ken wädän-pewä äbänjirän tom yäpmanj daniñpän gwägu tom nanjpani gäpe-ken säkgämän penkañ waki, nämo nanjpani änenji ureñ tñjpä gwägu gänañ äpmonerj. ⁴⁹ †† Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño añeroniyetä komeni komeni kuñatpän ämawebe yäpmanj daniñpän äma siwonji kuñarani inigän penkañ äma wakiwaki tñjpani kädäp pähap gänañ ureñ tñjpä api äpmonerj. Uken konäm butewaki pähap tñjpän meni api jiwätperj itnerj.

⁵¹ Jesutä ude yänjpän iwaräntäkiye yäwet yabänjuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwänä yänjuk; Nadäna tumänkañ yäk. ⁵² Ude yänjirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yänjpän-yäwonjäreke äma ude itkañ. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mähemu kubä udewani. Yot mähemu uwä yori gänañ äronjpän tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmanjpän äbot kubä-kengän pewek. Tñjpäkañ in udegän, Anutu täño man biani nadänjit, apiño Anutu täño man kädet kodaki täwetpän täwonjaretat u nadänjit täk täkañ.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminjuk

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

⁵³ † Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpän yotpärare u penpenjuk. ⁵⁴ †† Kumañ päñku ini yotpärare-ken ahänjpän käbeyä yot gänañ äronjpän Anutu täño man yäwetpän yäwonjäreke tñjirän ämawebetä nadäwä inide kubä tñjpäpän yänjuk; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ⁵⁵ †† Unitäño mebäri nadäkamänj. U äma jopi, yot tñjpani täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamänj, u Maria. Noriye imaka, nadäkamänj, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it täkamänj ño. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ⁵⁷ ††† Ude yänjpän nadäwä wanjuk. Ude tñjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäc täkañ.

⁵⁸ Tñjpäkañ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo tñjkañ bitnäwäpänj kome uken kudän kudupi mäyap nämo tñjuk.

Jon ume ärut yämani kumänj-kumänj utkun

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 Kadäni uken Galili kome täño äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täño biñam nadänjuk. ² Nadänjpän epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumänj-kumänj utkuropän änenji käwep akuñkuko unita kehäromi nikek kuñatak yäk. ³ †† § Herottä Jon u bian kumänj-kumänj utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Fil-

† 13:48 Mat 22:9-10 †† 13:49-50 Mat 13:42; Luk 13:28 †
13:53 Mat 7:28 †† 13:54 Jon 7:15 †† 13:55 Jon 6:42 ††† 13:57
Jon 4:44 ††† 14:3-4 Mat 11:2 § 14:3-4 Wkp 18:16; Wkp 20:21

ip täño webeni wäpi Herodias yomägatuk. Ude tñjirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomä-gatan u goret täyan yän iweränpän Herottä kokwawak nadänjpän epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädat tñjpän päñku komi yot gänañ tenjuk. ⁵ †† Herottä Jon kumänj-kumänj urayän nadänjukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänjukonjo unita umuntanjpän nämo utkuk.

⁶ Tñjukopän Herot iniken ahäk-ahäk kadäni tñjirän äñnak-äñnak tñjpa yänjpän äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmanjpän irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ tñjpän tenjirän kañjuk. Kañpän gäripi nadänjpän Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk; ⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yän yäwiwä api ganiñ kirewet yäk. ⁸ Ude yänjirän webe gubañ uwä miñitä pen iwerirän ñode yänjuk; Gäk Jon kotäki madänj tñknenjpän gwäki gäpe gänañ penkañ pengän namikañ wisik yän kañ yäwa! yäk. ⁹ Ude yänjirän Herot-tä nadäwätäk tñjuk. Upänkañ Anutu inamiken ba äma itkuño u inamiken yänkehärom tñjukonjo unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madänj tñknenjpän gäpe gänañ penpän yäpmanj päbä iminjuk. Imäkañ webe gubañ unitä miñi Herodiasta iminjuk. ¹² Tñjpäkañ Jon u kotäki madänjuk-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmanj päñku änenjuk. Änenkañ päñku Jesu manbiñam iwetkuk.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmanj towinjuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³ Jesutä Jon kotäki madänjukonjo unitäño manbiñam nadänkañ gäpe gänañ äronjpänjä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayän nadänjpänjuk. Kuñjirän ämawebe Jesu ude kuy yän nadänkañ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni penpen Jesutä irayänjuk-ken u päñku it kireñjuk. ¹⁴ ††† Tñjirä kome uken ahänjpän gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabänjpän butewaki nadänj yäminjuk. Tñjkañ käyäm paräm ikek yäpän tägañ moreñjuk.

¹⁵ Ude tñj irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuk; Ño jopi-ken itkamänj. Iritna kome bipayän täyak. Unitä ämawebe ño yepmanji ini komen kome kuñpän ketem yäpmanjpän nanput yäk. ¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yänjuk; A! Imata kut yän yäwetkañ? Injin yepmanj towiwurä! ¹⁷ Ude yäweränä yänjuk; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänjpän injtkamänj yäk.

¹⁸ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹ †† Ude yänjpän ämawebe yäwet-pewän wädan gänañ mañit yäpmanjjuk. Tñjirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmanjpän kunum terak doranjpän ketem-ta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkañ ketem u tokätpän yäpmanj daniñpän iwaräntäkiyeta yäminjuk. Yämänkañ unitä yäpmanjpän ämawebe päke unita yämiñtänjuk. ²⁰ ††† Tñjpäkañ

§† 14:5 Mat 21:26 §†† 14:14 Mat 9:36 §† 14:19 Mat
15:35-39; Mak 8:6-10 §†† 14:20 2Kin 4:44

ämawebe kudup nanpä koki tänpäpän ätu jop penkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u yäpmanpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ. ²¹ Ämawebe Jesutä yepmän towiñkuko uwä 5,000 ude. Tänpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²² † Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniñ kireñpewän gäpe terak äromañ gwägu udude käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe yepmanpäñ kuñ moreñirä Jesu inigän pom terak äronpäñ nani-kät man yänpäñ nadäk täñkumän. Ude täñ irirän kome bipmänirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴ Tänpäñ kuñkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpman kuñkuño u kumañ gwägu bämopiken ahänkuk. Ahänirän gäpetä kwayän täñkuk käda mänit tañi pähaptä äbuk. Täñirän gwägutä tañi tokätpäñ gäpe gänañ äpmonpayän täñkuk. Ude täñirän kuna yäkñat pipiri pähap täñkuñ.

²⁵ †† Bipani käronj pipiri pähap ude täñ irirä kome yänjenkuk. Yänewänä iwaräntäkiye pen ude täñ irirä Jesutä yabänpäñ gwägu terak yeñtäñ kuñirän bankentä kañpäñ yänkuñ; Yäke-e! Mäjo kubä äbatak! yän yänpäñ kähän yänkuñ. ²⁷ Ude yänjirä Jesutä yäniñ bitnänpäñ yäwetkuk; Umuntäneño. Näkña äretat yäk. ²⁸ Ude yäwänä Pitatä nadänpäñ iwetkuk; Ekänina! Gäkña äbänpäñ yäwikañ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹ † Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yän iweränkañ Pitatä gäpe terak naniktä äpamañ gwägu terak yeñtäñ Jesutä itkuk-ken kuñkuk. ³⁰ Yeñtäñ kuñtängän mänit pähap piänirän gwägu tokärän kañkañ umuntañpäñ gwägu gänañ äpmonpayän täñkuk. Tänpäñ gera yänkuñ; Wära! Ekäni gäk nepmänit yäk. ³¹ †† Yäwänä uterakgän Jesutä kerä injipän iwetkuk; Gäk nadäk-nadäka äreyawani! Imata bänep yarä nikek peyan?

³² Ude iwetpäñ injiränkañ gäpe terak äronjirän mänit u bitnänkuk. ³³ †† Täñirän äma gäpe terak itkuño unitä Jesu gämori-ken kukut imäpmok tänpäñ iniñ oretkuñ. Tänpäñ ñode iwetkuñ; Gäk Anutu täño ironji bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude tänpäñ gwägu irepmitpäñ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänkuñ. ³⁵ Ahänpäñ irirä ämawebe ätu Jesu kañpäñ nadänpäñ man pewä yäpman yotpärare it yäpman kuñkuño ude kuñatkuk. Kuñarirän ämawebe käyäm ikek yän-yäkñat yäpman Jesuken äbuñ. ³⁶ ††† Äbänpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñiri tekka moräkigän injirä käyäm paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän injitkuño u kudup tägañ moreñkuñ.

Ketemtä bänepnin nämo tänpän wak täkañ

Mak 7:1-23

¹⁵ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoñärewani äma ätutä Jesuken ahänpäñ ñode iwet yabänkuñ; ² ††† Gäwaräntäkaye imata oraniye täño man kädet irepmit täkañ? U ketem näna yänpäñ kerä nämo ärutkañ jop yäpmanpäñ nak täkañ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; In imata orajiye täño man kädet iwetpäñ Anutu täño бага man irepmit täkañ? ⁴ † Anututä bian ñode yänkuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumañ-kumañ utneñ. ⁵ Inä man bureni u nadäkañ upänkañ u mäde ut imiñpäñ ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubätä miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän ñode yäwerek; Njo ekta taminanpäñ ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämo nadän yämiñpäñ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. ⁶ In ude tänpäñ Anutu täño man yäpman äpäñkañ injinken man meham täk täkañ. ⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken penjirän ñode yänkuko uwä bureni ahatak; ⁸ Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat.

Ais 29:13

¹⁰ Jesutä man ude yänpäñ ämawebe ätu yän yän-yäkñat päbä yepmanpäñ yäwetkuk; Man ket ñode täwera nadäwä tärewut; ¹¹ †† Imaka mejin gänañ äpmok täkañ unitä bänepjin nämo tänpänwak täkañ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämañ mejin-ken äbäk täyak unitä tänpewän bänepjin wak täkañ. ¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk nadätan? Gäk man u yänjiri Parisi ämatä nadänpäñ gäka kokwawak nadäkañ yäk.

¹³ Ude yänjirä Jesutä yänkuñ; Päya kudup Nana kunum gänañ naniktä nämo piñkuko uwä däyamänpäñ api buñärek. ¹⁴ ††† In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoñärek täkañ. Upänkañ äma dapuri tumbani yarätä kerä kowat injirän täñkañ kuñtängän awañ gänañ bok äpmoden yäk. ¹⁵ Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wäranä niwetan unitäño mebari yäwi nadäna yäk.

¹⁶ Yäwänä Jesutä yänkuñ; Ai! In udegän, man yänjira nämo nadäwä tumäk täkañ. ¹⁷ Mebari ñode nämo käwep nadäk täkañ; Mejintä imaka nanjirä kokjin gänañ päpmo ini irani-ken itkañä käderi-kengän äpamañ kuk täkañ. ¹⁸ Tänpäkañ imaka waki bänepjintä nadäk täkañ unitä bänepjin tänpänwak täkañ. ¹⁹ ††† Äma bänepitä imaka wakiwaki ñode pewän ahäk täkañ; Nadäwawak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniñ wärät

† 14:22-23 Luk 6:12, 9:28 †† 14:25-26 Luk 24:37 † 14:29 Jon 21:7 †† 14:31 Mat 8:26 †† 14:33 Mak 4:39 ††† 14:36 Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44

††† 15:2 Luk 11:38 § 15:4 Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 §† 15:11 Mat 12:34 §†† 15:14 Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 §† 15:19 Stt 8:21; Mat 12:34

man, ba jop manman. ²⁰ Imaka udewanitā Anutu inamiken tānpewān wak täyak yäk. Tānpäkañ ketjin nämo arutkañ ketem piñitpäñ nak täkañ unitā bānepjin nämo tānpānwak täkañ yäk.

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuk
Mak 7:24-30

²¹ Jesutā ude yāñpäñ kome u penpen Kenan kome, yotpārare yarä wāpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukä-da kuñkuk. ²² Pāñku irirān guñ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitā pābā Jesuta gera ñode yāñkuk; Ekāni! Gäk Devit täño oranitā näka butewaki nadāñ nam! Näkño äpetnawā mājo kubätä kotawānkañ komi pähap nadāñ it täyak yäk. ²³ Ude yāwānā Jesutā nadāñpäñ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täñjirān iwarāntākiyetā Jesu dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk webe ño yāñ iwatpewi kwān! U yāñ-urukuruk yāñtāñ niwatak yäk.

²⁴ † Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Anutu Nantā näk Isrel äma äbot, pen awāhutpen kuñarani, ugāñpäñ täñkentāktā näwerān äput yäk. ²⁵ Tānpäkañ webe u ehutpäñ äbā Jesu dubini-ken gukut imāpmok tānpāñ yāñkuk; Ekāni, gäk jop waki täñkentāñ nam! ²⁶ Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nanak täño ketem yāyomāgatpäñ aña yāmiwā nämo tägawek. ²⁷ Ude iwerānā webe unitā iwetkuk; Bureni yāyan upāñkañ aña māhemiyetā ketem nañkañ kokoki pewā mañjirā jop waki nak täkañ yäk. ²⁸ †† Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka tañ! Unita näwet yabātan udegān täñ gamitat. Ude yāñjirān uterakgān äperi tägañkuk.

Jesutā ämawebe käyām ikek mäyap yāpān tägañkuñ
Mak 7:31-37

²⁹ † Ude tānpāñ Jesu kome u penpen Galili gwāgu-ken pāñku pom kubä terak päro mañit itkuk. ³⁰ Mañit irirān ämawebe bumta Jesu kånayāñ äbuñ. U käyām mebāri ñode tānpāni yāñ-yākñat yāpmāñ äbā Jesu dubini-ken yepmañkuñ; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwāyähāneñ tānpāni ba man nämo yāwani ba käyām ikek ätu Jesu dubini-ken yāpmāñ äbāñjirā Jesutā kudup yāpān tägañkuñ. ³¹ †† Yāpān tägawāpāñ yepmañpān man nämo yāwanitā man yāñkuñ. Ba kwāyähāneñ tānpānitā kädēt ini kuñatkuñ. Tānpāñ äma kehāromini nämotā kehāromi yāpuñ. Ba dapuri tumbanitā dapun ijiñkuñ. Ude tānpäkañä ämawebe päke unitā yabāñpäñ jäkjäk yāñpäñ nadāwätäk pähap täñkuñ. Ude tānpāñ Isrel nanik täño Anutu bumta iniñ oretkuñ.

Jesutā äma 4,000ta ketem yepmāñ towiñkuk
Mak 8:1-10

³² †† Tānpäkañ Jesu uwā iwarāntākiye yāñ-yākñat pābā yepmañpäñ yāwetkuk; Näk ämawebe päke ñonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yarākubā it yāpmāñ abāñkä nakta bumta yekañ. Täñjirā jop yepmana pāñku kädēt miñin nakta kumneñ yāñpäñ nadāwätäk

† 15:24 Mat 10:6 †† 15:28 Mat 8:10,13 † 15:29 Mak 7:31
†† 15:31 Mak 7:37 †† 15:32 Mat 14:14

täyat yäk. ³³ Ude yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken yāpmāñpäñ äma äbot pähap ñodewani yepmāñ towina nañ tokñeneñ? ³⁴ Ude iwerāwā Jesutā yāwet yabāñkuk; Injinken dākum jide itkañ? Yāwānā iwetkuñ; Kärāga 7kät gwāgu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerā nadāñkañ ämawebe päke u yāwetpewān mañit yāpmāñ kuñkuñ. ³⁶ Ude täñjirā kärāga 7 ukät gwāgu tom yarä u yāpmāñpäñ Anutu-ken bānep täga man yāñpäñ iwarāntākiyetā yāmiñkuk. Yāmānkañ unitā yāpmāñ daniñpäñ ämawebe päke unita yāmiñ yāpmāñ kuñkuñ. ³⁷ Yāmākañä ämawebe päke u nañpä koki tānpāpāñ ätu jop penkuñ. Jop patkuñu u yāpmāñpäñ yäk 7 ude daiwā tokñenkuñ. ³⁸ Tānpäkañ äma ketem nañkuñu u 4,000 udetā nañkuñ. Webe ironi-kät nämo daniwani. ³⁹ Eruk ude täñkañ ämawebe u yepmañpān kuñjirā Jesu ini uwā gāpe terak äromañ kuñtāngān Magadan komeken ahāñkuk.

Kudān kudupi kaktā äneñi yāñkuñ
Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

16 ††† Eruk Magadan komeken ahāñpäñ irirān Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutā äbāñpäñ Jesutā goret kubä tānpān kañpäñ manken kañ tenayāñ nadāñpäñ pen iwetkuñ; Ai! Gäk kudān kudupi kubä täñjiri kañpäñ Anututā gepmañpān äpun yāñ nadāna! yäk. ² Ude yāwāwā yāwetkuk; In kome täño kudān ñode yabāñpäñ-nadäk täkañ; Bipāda kome gāmāni ijiñjirān kwep edap api ijiwek yāñ yäk täkañ. ³ Ba yāñewānkañ tamimañ gubam kubiri gwāgārirān iwān tañi tawayāñ yāñ yäk täkañ. Tānpāñ in kome täño kudān jopi udewani yabāñpäñ-nadäk täkañ upāñkañ näk kudān kudupi täñ yāpmāñ äburo unitāño mebāri imata nämo kañpäñ nadäk täkañ? ⁴ ††† In nadākañ? Waki tānpāni ämawebe äbot intā kudān kudupi yabäktā näwet yabäk täkañ. Upāñkañ kudān kudupi mebāri kubä nämo täñjira kånayāñ! Nämo, kudān bian profet Jona terak ahāñkuko udegān ahāñjirān api kāneñ.

Äma täño nadäk wakita dapun ket tāk tākot
Mak 8:14-21

⁵ Tānpāñ iwarāntākiye kärāga dākum guñ tañpäñ penpen Jesu-kät gāpe terak äronpen gwāgu kukñi udude kāda kuñkuñ. ⁶ § Pāñku itkañ Jesutā yāwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täño yista ket nadāñpäñ kañ kuñarut! ⁷ Ude yāwānā iwarāntākiyetā näwetgāwet ñode tānpāñ yāñkuñ; Yista yāyak u imata yāyak? Kärāga guñ tañpäñ penpen äbāmāño unita käwep nadāñpäñ niwetak yäk.

⁸ Man ude yāñjirā Jesutā nadāñpäñ yāwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata kärāga penpen äbāño unita man yāñpäñ-nadäk täkañ? Unita nämo yāyat. ⁹ †† Näkā imaka bian täñkuro unita täñguñ täkañ ba? In imata guñ tañpäñ näwetgāwet täkañ? Näk kärāga 5 upāñ äma 5,000 ketem yepmāñ towiwa nañpä tä-

††† 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ††† 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29
§ 16:6 Luk 12:1 † 16:9 Mat 14:17-21

gawäpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ? ^{10 †} Ba käräga 7 upän äma 4,000 yepmän towinjira nanpä koki täñpöpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ? ¹¹ Unita in imata nämö nadäwä tärekañ? Näk yis yäro uwä kärägata nämö täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täño kädet kuñat-kuñatta yäñpän yis terak utpän täwetat. Äma u nämö yäwarän täneñ yäñpän man u täwetat. Unitäño nadäk-nadäk waki unita ket kañiwatpän kañ kuñarut yän ude nadäñpän täwetat. ¹² Man ude yäweränkañ eruk nadäwä tärewäpän yäñkuñ; Buren! Yis, käräga-kät awähurani unita nämö niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täño man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kañiwatpän kañ kuñarut yän yäñpän niwetak yäk.

Pitatä Jesu täño mebari yäñahäñkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutä ude yäñpän iwaräntäkiye yän-yäkñat yäp-män Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtängän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabäñkuk; Ämawebetä Äma Burenin-inkta netä yän iwet täkañ? ^{14 ††} Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän yäk täkañ. Ba ätutäwä profet biani Elaija yän yäk täkañ. Täñ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yän yäk täkañ yäk.

¹⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkañ injinä näkawä netä yän yäk täkañ? ^{16 †} Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäño nanaki yän iwetkuk. ^{17 ††} Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täño nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäka uwä ämaken naniktä nämö ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yäñkwawa täñ gamitak. ^{18 ††} Ude yäñpän iwetkuk; Burenin ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yän gäwet täkañ u mebari mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmañpa kehäromi irirä äma waki täño kehäromitä nämö api däpek. ^{19 †††} Täñpän näk Anutu täño kañiwat yewa unitäño yäma därani täño ki api gamet. Ude täñkañä gäkä imaka kubä kome terak nämö yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän nämö api yäniñ kirewek. Täñ, gäkä imaka kubä kome terak yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek yäk. ^{20 †††} Ude yäñpän iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ñode yäwetkuk; Intä näka Anutu täño iwoyäwani äma Kristo yän ämawebe nämoinik yäwetneñ.

Jesutä näk api kumbet yän yäñkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

²¹ Kadäni uken Jesutä yäput peñpän imaka ahän imikta yän imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Täñpäkañ Juda täño äma ekäni ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut namineñ. Täñkañ nut-

pän änenayän täñpän kepma yaräkubä tärenjirän kodak täñpän äneñi api akwet.

²² Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yäñikñat päñku ibeñpän yäñkuk; Ekäni, Anututä täñkentän gamiñjirän imaka udewani nämoinik api ahän gamek yäk.

²³ Yäwänä äyänutpän Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täñpipiñ nameno! Nabä kätänpeñ ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpän nämö yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpän näwetan yän iwetkuk.

^{24 †} Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadäñpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpän bäräpi näkä kot-awayän täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpän kañ näwarän. ^{25 ††} Täñpäkañ, äma kubätä säkgämän kañ irayän nadäñkañ iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpänä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yäñpän irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kañ-ahäwek. ^{26 †††} Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyanpän yäp-män kuñarayän täko uwä kumäñjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämö api täñkentän imineñ. Unita irit kehäromi kañ-ahäka imatäkenpän täga suwawek? Nämoinik!

^{27 ††} Jesutä ude yäñpän äneñi ñode yäñkuk; Äma Burenin-inkä nani täño epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Äpäñpän ämawebe kudup-tagän kädet jide jide täñpeñ kuñat täkañ uterakgän kowata api yämek. ²⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Itkañ ño inken nanik ätu nämö kumäñjirä Äma Bureninik intäjukun äma täño kudän ikek äpäñjirän api kañpän nadäneñ yän yäwetkuk.

Jesu gupi inide kubä ahäñkuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

17 Eruk Jesu kepma 6 ude it yäp-män kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäp-män pom kubä terak äronkuk. Uken päro inigän itkuñ. ^{2 †††} Itpän kañjirä Jesu gupi inide kubä ahäñkuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyäñek ude äworeñkuk. Teki imaka paki inikinik täñpän ägo wenkuk. ³ Ude ahäñjirän yabäñkuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahäñpän itkumän. ⁴ Yarä uwä ahäñpän Jesu-kät man yäñpän-nadäk täñjirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita gäkä yäwikañ yottaba yaräkubä kañ täñpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

^{5 ††} Ude yän irirän pengän gubam penyäñek ikek kubätä äpä uwäk täñpän yepmañkuk. Uwäk täñpän yepmañjirän gubam gänañ man kubä ñode ahäñkuk; Nöwä näkño nanakna bureni-inik. U kañpän gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik täñput yän yäwetkuk. ⁶ Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadäñpän umuntankañ kome terak päñku injami yäpä äpmonpöpän patkañ bumta kwaiñkuñ. ⁷ Ude

† 16:10 Mat 15:34-38 †† 16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 † 16:16 Jon 6:69 †† 16:17 Mat 17:5; Gal 1:15-16 †† 16:18 Jon 1:42; Efe 2:20 ††† 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23 ††† 16:20 Mat 17:9; Mak 9:9

§ 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 †† 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ††† 16:26 Mat 4:8-9 †† 16:27 Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 ††† 17:2 Pi 1:16-18 †† 17:5 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15

tänjirä Jesu dubini-ken kuñpän yepmäñit tänpän yäwetkuk; In umuntäneño! Akuwut! ⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpän Jesu inigän irirän kañkuñ. ^{9†} Ude täñkañ pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kudupi kakañ unitäño manbiñam äma ätu pengän nämo yäwetneñ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak tañpän akwänkañ kañ yäwerut yäk.

^{10††} Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Baga man yäwoñärewni äma imata ñode yäk täkañ? Elaijatä jukun ahäwänkañ Anutu täño iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹ Iweräwä Jesutä kowata ñode yänkuñ; Elaijatä jukun ahäwänkañ Kristo mäden api ahäwek yän yäk täkañ u täga yäk täkañ. Unita bureni ñode täwetat; Elaija uku ahänkuñ. Ahänpän Kristo ahäwayän täko unita kadet täwit imiñkuñ. ^{12‡} Ahänpän irirän nämo kañpän nadänkañ kudän waki mäyap täñ imiñkuñ. Täñkuño Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täñ imineñ. ^{13††} Jesutä ude yäweränkañ nadäwä tumbuñ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yän nadänkuñ.

Iwaräntäkiyetä tänpä wañkuñ

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Eruk pom terak naniktä äpäñpän ämawebe itkuñ-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjiñ äpmonpän iwetkuk; ¹⁵ Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U tängunguñ tañpän mañpatäbotkañ kädäp gänañ ba ume gänañ äpmok täyak. ¹⁶ Ude täñjirän nanakna yäpmän gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkañ tänpä wañ yäk. ^{17‡} Yäwänä Jesutä gañani nadänpän ñode yänkuñ; Wa! In bänepjin gwäjiñ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, ironji uwä yäpmän äbi! ¹⁸ Ude yäwänä ironji u yäpmän äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpen kuñkuñ. Kakätänpen kuñjirän tägañpän itkuñ.

^{19††} Täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo u iwet kirekta täna wawäpän pemän? ^{20††} Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita tänpä wañ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nitek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ño ñode iwetneñ; Wädän udu ku! Iweräwä man buramiñpän täga wädän kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä tänpäwä bureni nä-mowä nämo ahäwek.

^{22§} Jesutä ude yäwetpän päñku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä tänpän yäwetkuk; Kadäni karonji nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadän äma keru terak api pewek. ²³ Peñjirän kumän-kumän utpän änenjirä kepma yaräkubä tärenjirän api

akwek yäk. Ude yäwän nadänpän iwaräntäkiye butewaki pähap nadänkuñ.

Jesu takis moneñ pekta manbiñam yäwetkuk

^{24§†} Täñpän äyänutpen Kapeneam yotpärare-ken kuñjirä kudupi yot täñkentäktä takis moneñ yäpani äma ätutä äbänpän Pita ñode iwet yabänkuñ; Täwoñärek ämajintä kudupi yot täño takis moneñ pek täyak ba nämo pek täyak? ²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yänpän yot Jesutä itkuk-ken u äronpän man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuñ; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän täñkentäktä takis moneñ yäpmäk täkañ u netä keru-ken nanik yäpmäk täkañ? Iniken mähemiye-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmäk täkañ, iniken mähemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemiye uwä takis moneñ nämo pek täkañ. U jop it täkañ. ²⁷ Upänkañ ninta nadäwä wak täñ nimineño u deta gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayän täyan u wädänpän yäpmänkañ meni yäpmän añenpän moneñ kubä kañpän ninek-tagän yänpän moneñ u takis yäpani äma unita kañ yämi.

In nanak täpuri ude bumik kuñatneñ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

18 ^{§††} Kepma uken Jesu täño iwaräntäkiyetä Jesuken kuñpän ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat yewa gänañ netätä intäjukun tänpän itak? ² Eruk ude yänjirä Jesutä nanak täpuri kubä yänpewän äbänpän bämopi-ken teñkuñ. ^{3§†} Teñpän ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani tänpäpän nanak täpuri ñodewani bumik nämo kuñatnayän täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nä-moinik api äroneñ. ⁴ Tänpäkañ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmän äpäñpän nanak täpuri bämopjin-ken itak ñodewani bumik kuñarayän täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun äma ude tänpän api irek.

^{5§††} Täñkañ änenji ñode yäwetgän täñkuñ; In nadäkañ? Äma kubätä näka nadänpän nanak täpuri ñodewani kubäta orañ imayän täyak uwä näka udegän api orañ namek. ^{6§†} Upänkañ äma kubätä nanak ñodewani nadäkiniki näkken pek täkañ u yän-yäkñat-pewän momi täneño uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmäñpän ume gänañ mañpä äpmonenjo u irepmirek.

⁷ Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä täñ-täkñat-pewä inken nanik mäyap api wañ moreneñ. Bureni, tänyäkñarani äma udewani

† 17:9 Mat 16:20 †† 17:10 Mal 4:5 ‡ 17:12 Mat 11:14, 14:10 †† 17:13 Luk 1:17 †† 17:17 Lo 32:5,20; Jon 14:9 ††† 17:19 Mat 10:1 ††† 17:20-21 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 § 17:22 Mat 16:21

§† 17:24 Kis 30:13; Kis 38:26 §†† 18:1 Luk 22:24 §† 18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 §†† 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 §† 18:6 Luk 17:1-2

itkaŋ, upaŋkaŋ jide tãnpãŋ kowata api irepmitneŋ? ^{8 †} Unita ketka ba kuroŋkatã wakiken gepmaŋpayãŋ tãnpãnã u madãŋ tãkŋeŋpãŋ kaŋ maŋpi kut yãk. Irit kehãromi kaŋ-ahãwayãŋ nadãŋpãŋã jop kwãyahãneŋ tãnpãŋ kaŋ it. Ude nãmo tãŋkaŋ ketka kuroŋka bok yãpmãŋ kuŋarayãŋ tãno uwã kãdãp pãhap gãnaŋ api ãpmonpen! ⁹ Ba dapunkatã wakiken gepmaŋpayãŋ tãnpãnã dapunka dãtpãŋ kaŋ maŋpi kut. Irit kehãromi kaŋ-ahãwayãŋ nadãŋpãŋã ude tãŋkaŋ dapunka tum-bani kaŋ kuŋat. Dapunka bok iŋiŋkaŋ kuŋatpãŋã geŋi tãŋo kãdãp pãhap gãnaŋ api ãpmonpen.

Yawak kubã paotkuko unitãŋo man wãrani

Luk 15:3-7

^{10 †† ‡} Man ude yãŋpãŋ ãneŋi pen ñode yãwetgãŋ tãŋkuk; Inã kwikinik kuŋatpãŋ ironji tãpuri tãpuri ñonita nadãŋirã ãpani nãmo tãneŋ. Nãk unita ñode tãwera nadãwut; Nanak tãpuri tãpuri u Anutu dapuri-ken ãpani nãmo kuŋat tãkaŋ. Nãmo, u aŋeroniye nitek. Aŋero kunum gãnaŋ Nana-kãt bok itkaŋ unitã watãni it yãmik tãkaŋ.

¹² In jide nadãk tãkaŋ? ãma kubã yawakiye 100 uken nanik kubã-tãgãŋ paoreko uwã ini paorãŋ yãŋ tãga yãwek? Nãmoinik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpeŋ kweko unita pãŋku wãyãkŋewek. ¹³ Nãk bureni tãwetat. ãma uwã wãyãkŋeŋkã kaŋ-ahãŋpãŋã oretoret 99 itneŋo unita nãmo tãŋpek. Nãmo, paotpeŋ kwanipãŋ kaŋ-ahãweko unita oretoret pãhap tãŋpek. ¹⁴ Tãŋpãkaŋ Nanjin kunum gãnaŋ naniktã ãmawebe ãpani ukeŋonita udegãŋ nadãk tãyak. Kubãtã paotta nãmo nadãk tãyak.

Momi tãŋpani yãpãtãgakta man

Luk 17:3

^{15 ††} Jesutã ude yãŋpãŋ yãŋkuk; Notkapak kubãtã waki tãŋ gaminjirãŋ gãk kuŋkaŋ ãma ukãt injekgãŋ itpãŋ waki tãŋ gameko u kwikinik yãŋ paiden. Tãŋkaŋ man yãwi gãkŋo man buramiwãnã ãneŋi not tãŋpeŋ kuŋatden. ^{16 ††} Upãŋkaŋ gãkŋo manta bitnãwãnã ãma kubã ba yarã yãmagurikaŋ ukãt bok yãŋpãŋ yãpã-siwon tawãpãŋ teneŋ. Ude tãneŋo uyaku nadãŋ gamek. ^{17 †††} Tãŋpãkaŋ ãma yarãkubã intãŋo manta bitnãwãnã ãbot tãŋpani tãŋo kãbeyã-ken tãga teneŋ. Ba ãbot tãŋpani kãbeyã tãŋo man unita udegãŋ bitnãwãnã ãma u mãde ut imiŋjirã guŋ ãma, ba takis moneŋ yãpani ude kuŋarek.

^{18 †††} Nãk bureni tãwetat. In imaka kubã kome terak nãmo yãniŋ kireŋjirã Anututã kunum gãnaŋ udegãŋ nãmo api yãniŋ kirewek. Ba in kome terak yãniŋ kireŋjirã Anututã kunum gãnaŋ udegãŋ api yãniŋ kirewek. ^{19 § ††} Ba ãneŋi ñode tãwetgãŋ tãŋpa nadãwut; ãma yarã ba yarãkubãtã nãka yãŋpãŋ kãbeyã tãŋjirã nãk u bãmopi-ken api iret. Unita inken nanik yarãtã imaka kubãtã bãnep kubãgãŋ penpãŋ Anutu-ken

† 18:8 Mat 5:29-30 †† 18:10-11 Hib 1:14 ‡ 18:10-11 Luk 19:10 †† 18:15 Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 †† 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17 ††† 18:17 1Ko 5:13 ††† 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 § 18:19-20 Mak 11:24; Jon 15:7 †† 18:19-20 Mat 28:20; Jon 14:23

yãŋapinjirãŋ kunum gãnaŋ Nanatã nadãŋ yãmiŋpãŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek tãŋo man

Luk 17:3-4

²¹ Jesutã man ude yãŋjirãŋ Pitatã iwetkuk; Ekãni! Not-napak kubãtã waki tãŋ namik tãŋjirãŋ momini u kadãni kadãni peŋ imiŋ yãpmãŋ kuŋtãyiwã kadãni 7 ude tãreŋjirãŋ ãneŋi wari peŋ imettawã? ^{22 †††} Pitatã ude yãwãnã Jesutã iwetkuk; Ude nãmo. Gãk notkapak tãŋo momini kadãni kubã ba yarãtagãŋ ude nãmo peŋ imen. Pen waki udegãŋ tãŋ gamiŋ yãpmãŋ ãronjirãŋ gãk pen wakini pekpek kaŋ tãŋ yãpmãŋ ku.

²³ Tãŋpãŋ man yãŋkuko unita man wãrani kubã ñode yãwetkuk; ãmawebe Anututã intãjukun it yãmiŋpãŋ yabãŋ yãwat tãyak uwã ñode bumik; Kome kubãken intãjukun ãma kubã irek. Tãŋpãkaŋ epãŋ ãmawebeniye mãyaptã ãma uken nanik tuŋum jop yãpmãŋkaŋ gwãki nãmo pek tãneŋ. ²⁴ Eruk kadãni kubã intãjukun ãma u tuŋum jop yãpani unitãŋo gwãki yãpa yãŋkaŋ ãmawebe kubãkubãken gwãki yãpek. Yãpmãŋtãŋ kuŋtãŋgãŋ epãŋ ãmani kubã kaŋ-ahãwek. ãma u tuŋum jop yãpeko unitãŋo gwãki ãrowani-inik.

²⁵ Unita ãma u gwãki taŋi pãke u jide tãŋpãŋ pewa tãreŋeŋ yãŋ nadãŋpãŋ mãhemi iwerek. Iwerirãŋ mãhemi unitã ñode yãwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptagãŋ ãmata yãniŋ kireŋpãŋ gwãki yãpmãŋkaŋ kaŋ nam yãŋ iwerek. ²⁶ Ude iwerirãŋ inita butewaki nadãŋpãŋ mãhemi dubini-ken kuŋpãŋ kukut imãpmok tãŋpãŋ butewaki man ñode yãwek; Butewaki nadãŋ namiŋpãŋ kwikinik iriri kaŋ-ahãŋkaŋ waki kaŋ gama yãk. ²⁷ Iwerirãŋ mãhemi u butewaki nadãŋ imiŋpãŋ momini kudup peŋ moreŋ imiŋkaŋ jop tewãŋ kwek.

²⁸ Eruk, tewãŋ pãŋku noripak kubãtã ãma uken gwãki tãpuri 100 kina ude nãmo imeko unita kaŋ-ahãŋpãŋ kotãkigãŋ injitaŋ nãkŋo moneŋ ukeŋo nam yãŋ iwerek. ²⁹ Ude tãŋjirãŋ noripak u inita butewaki nadãŋkaŋ gwãjiŋ ãpmonpãŋ ñode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahãŋkaŋ api gamet yãŋ iwerek. Ude iwerãnã yãwek; ³⁰ Kãmi kaŋ gamayãŋ nãwetan upãŋkaŋ nãmoinik yãk. Ude yãŋpãŋ injãt yãpmãŋ pãŋku komi yot gãnaŋ teŋkaŋ iwerek; Moneŋ nami tãreŋjirãŋ api gabã kãtãwã ãpãmaŋ kwen yãŋ iwerek. ³¹ Ude tãŋjirãŋ noriye epãŋ penta tãŋpani unitã kaŋkaŋ kokwawak nadãŋpãŋ pãŋku ekãnini-ken manbiŋam u iwetneŋ.

³² Ude iwerãwã ãma ekãni unitã nadãŋpãŋ epãŋ ãma unita yãŋpewãŋ ãbãnpãŋ iwerek; Wa! Gãk ãma waki-inik yãk. Gãk nãkken momi tãŋkunopãŋ butewaki man nãweriri nãk gãkŋo momika kumãŋ peŋ gamiŋkut yãk. ³³ Nãkã ude tãŋ gamiŋkuropãŋ gãk imata notkapakta udegãŋ nãmo tãŋ imitan? ^{34 ††} Ude yãŋpãŋ kokwawak taŋi nadãŋ imiŋpãŋ komi ãma kerã terak peŋkaŋ yãwerek; ãma ño komi imiŋ yãpmãŋ kuŋjirã nãkken tuŋum yãpuko unitãŋo gwãki namãnkaŋ kaŋ kakãtãwut yãŋ yãwerek.

††† 18:22 Luk 17:4 ††† 18:34 Mat 5:25-26

³⁵ † Jesutä man wärani ude yänpän yäwetkuk; Nana kunum gānaŋ naniktä inta udegān api tāj tamek. In mejin-tāgān nāmo yāneŋ. Bānepjin nadāk-nadākjin kuduptä notjiye tāŋo wakini nāmo peŋ yāmiŋpānjā komi api nadāneŋ.

Āmatä webeniye yānyawat tākaŋ unitāŋo manbiŋam
Mak 10:1-12; Luk 16:18

19 Eruk Jesutä man ude yāŋ paotpän Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude kädä kuŋkuk. ² Uken kuŋjirān āmawebe māyap pähap iwarān tānjirā kāyām mebāri mebāri yāpān tāgaŋ yāmiŋkuk. ³ †† Tāj irirān Parisi āma ātutä ahāŋ imiŋpānjā tāŋ-ikŋatpena man kubā goret yāwānkaŋ manken tenayāŋ nadāŋpānjā man kubā ŋode iwetkuŋ; Ai! Gāk jide nadātan? Āma kubā tāŋo webenitā kādet mebāri mebāri u ba u tānjirān webeni u yāŋ iwareko uwā tāga ba waki?

⁴ † Ude yāwāwā Jesutä yāwetkuk; Wāra! Mosestā man kudān tāŋkuko u nāmo daniŋpānjā nadāk tākaŋ? Man kubā ŋode kudān tāŋkuk; Anututä imaka imaka pewān ahāŋ moreŋjirā āma bok, webe bok tāŋ yepmaŋkuk. ⁵ †† Tāŋpānjā ŋode yāŋkuk; Āmatä miŋi nani yabā kätāŋpānjā webeni-kāt epmāŋpānjā irirān tohari gupi kubāgān api tādeŋ. ⁶ Mebāri unita yanāpi u inigān inigān nāmo irani. U Anututä gupi tohari kubāgān itdeŋta yepmaŋpanipānjā āmatä tāga nāmo yāpmānjā danineŋ.

⁷ †† Yānjirān Parisi āmatä iwetkuŋ; Ude yāyan upāŋkaŋ imata Mosestā manbiŋam kubā ŋode niwetkuk? Gāk webeka pewayāŋ nadāŋpānjā webekata yāŋjwat-iwat man kudān kerāpi kubā tāŋpānjā imiŋkaŋ kaŋ yāŋjwat yāŋ yāŋkuk. ⁸ Ude yānjirā Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Manbiŋam u jop nāmo tāwetkuk. In Anutu tāŋo man irepmitkaŋ injinken gāripjin terak kuŋat tākaŋ unita webejiye tāga api yāŋ-yāwatneŋ yāŋ yāŋkuk. Upāŋkaŋ pengān Anututä kādet ude tākta yāŋjwātuk. ⁹ ††† Nāk ŋode tāwera nadāwut; Āma kubātā webenitā āma kubākāt momi nāmo tāŋpekopānjā jop nadāŋ yāŋjwatpānjā webe kubā yāpeko uwā kubokāret ude tāŋpek.

¹⁰ ††† Eruk ude yānjirān iwarāntākiyetä iwetkuŋ; Wāra! Nādapi irit kuŋat-kuŋatta ude niwetan unita webe netātä yāpek? ¹¹ Yānjirā Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Āmawebe māyaptä man u nadāwā bārāp tākaŋ upāŋkaŋ Anututä tāŋkentāŋ yāmiŋjirān āmawebe ātutä man u tāga iwatneŋ. ¹² In nadākaŋ? Āma ātu webe tāga nāmo yāpneŋ. Imata, miŋiyetä inide bāyaŋ yepmak tākaŋ. Āma udewaniwā webe yāpmākta gāripi nāmo nadāk tākaŋ. Tāj, āma ātu yabāni dārani unita webe tāga nāmo yāpneŋ. Ba āma ātuwā Anutu tāŋo epānta yāŋpānjā webe nāmo yāpmāk tākaŋ. Upāŋkaŋ āma kubā, webe yāpmākta kāderi pat imānā, eruk yanāpi tāktāk tāŋo man tāweraro u buramiwek.

Ironjironji nākken ābut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadāni uken āmawebe ātutä nanakiye Jesutä keru gupi terak peŋkaŋ nani-ken tāŋkentāŋ yāmikta yāŋapik man yāwān yāŋpānjā Jesuken yāŋ yāpmānjā ābuŋ. Yāŋ yākŋat yāpmānjā ābānjirā iwarāntākiyetä yabāŋ yāŋpānjā yāwetkuŋ; Nanakjiye yāpmānjā āmneŋo! Kut! yāŋ yāwetkuŋ. ¹⁴ † Yānjirā Jesutä nadāŋpānjā yāŋkuk; Yāwat kireneŋo! Yabā kātāwā ironjironji nākken yāpmānjā ābāk tākot yāk. Nāmo yāŋjwātneŋ. Āmawebe ironjironji ŋodewani āworeŋpānjā kuŋat tākaŋ uwā Anututä bureni yabāŋ yāwat tāyak. ¹⁵ Eruk Jesutä man ude yāŋpānjā keru gupi terak peŋkuk. Ude tāŋpānjā tārewākaŋ kome u peŋpeŋ kuŋkuk.

Āma gubaŋi tuŋum māhemitā Jesuken ābuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Tāŋpākaŋ āma kubā Jesu ahāŋ imiŋpānjā iwetkuŋ; Yāwoŋārewani, nāk tāga jide u tāŋkaŋ irit kehāromi kaŋ yāpet? ¹⁷ †† Yāwānā Jesutä iwetkuŋ; Gāk imaka tāgata imata nāwet yabātan? Imaka tāga u māhemi Anutu ini. Tāj, irit kehāromi yāpayāŋ nadāŋpānjā Anututä kādet pewani u iwarayāŋ tāno uyaku api kaŋ-ahāwen.

¹⁸ ††† Yāwānā āma unitā yāŋkuk; Kādet jidewanita yāyan? Yāwānā Jesutä yāŋkuk; Gāk āma kumāŋ-kumāŋ nāmo uren, kubokāret nāmo tāŋpen, kubota nāmo tāŋpen, āma kubā manken teŋkaŋ jop manman nāmo ikŋaren. ¹⁹ †† Ba gāk meŋka nanka oraŋ yāmen. Tāŋkaŋ gākŋata nadāk tāyan udegān notkapakta nadāŋpānjā iron tāŋ imen. ²⁰ Ude iwerānā yāŋkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup iwat yāpmānjā ābātāt. Upāŋkaŋ imaka ātu jide upāŋ tāŋkaŋ irit tāgawā kaŋ yāpet?

²¹ ††† Ude yāwānā Jesutä iwetkuŋ; Siwoŋi-inik kaŋ ira yāŋ nadāŋpānjā ŋode kaŋ tā; Moneŋ tuŋum ba imaka it gamikaŋ u kudup āmata yāniŋ kireŋpānjā moneŋ yāpmāŋkaŋ āmawebe jāwārita kaŋ yāmiŋ more. Ude tāŋpayāŋ tāno uyaku kunum gānaŋ tuŋum tāgagāmān api korewen. Eruk, ude tāŋ moreŋkaŋ ābā nāk kaŋ nāwat! ²² Tāŋpākaŋ āma gubaŋi unitā man ude nadāŋpānjā moneŋ tuŋum pāke unita bānepitā nadāŋ bārāp taŋi tāŋtāŋ kuŋkuk.

²³ Kuŋjirān Jesutä iwarāntākiye yāwetkuk; Nāk bureni-inik tāwetat; Moneŋ āmatä Anutu gāmori-ken itkaŋ unitāŋo kaŋjwat yewa gānaŋ ārokta api tāŋburut tāneŋ. ²⁴ Unita jide nadākaŋ? Tom pähap kubā wāpi kameri u gānaŋ tāpuri-ken tāga ārowek? Nāmo, u kāŋiŋ tāwek. Tuŋum āma udegān, Anututä intājukum it yāmiŋpānjā yabāŋ yāwatta api tāŋburut tāneŋ. ²⁵ Jesutä ude yāwānā iwarāntākiyetä bumta kikŋutpānjā yāŋkuŋ; Wāra! Anututä āma moneŋ ikek bārāŋeŋ nāmo api yāmagureŋ yāŋ yāyan upāŋ āma jopi nin ŋodewani jide tāŋpānjā irit kehāromi api kaŋ-ahāne? ²⁶ †† Ude yāwāwā Jesutä yabāŋpānjā yāwetkuŋ; Āmatä ini-tāgān tāga nā-

† 18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 †† 19:3 Mat 16:1 † 19:4 Stt 1:27, 5:2 †† 19:5 Stt 2:24; Efe 5:31 †† 19:7 Lo 24:1-4; Mat 5:31 ††† 19:9 Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 ††† 19:10 1Ko 7:1-2,7-9

§ 19:14 Mat 18:2-3 §† 19:17 Wkp 18:5; Luk 10:28 §†† 19:18 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 §† 19:19 Wkp 19:18 §†† 19:21 Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37 §† 19:26 Stt 18:14; Jop 42:2

mo äronen. Upänkañ ämatä ini täga nämö tänanji u kudup Anututä täga täñpek.

²⁷ Ude yänjirän nadänpän Pitatä kowata man ñode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peñ moreñkañ gäk gäwarän täkamän ñonita kowata jide api yäpne? ²⁸ † Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täñpewän kome ba imaka imaka änenji kodak tänayän täkañ-ken uken Äma Bureni-inik-tä wäpi biñam ikek itkañ imaka imaka api yabän yäwarek. Täñpakañ in näk näwaräntäk täkañ u imaka, näk dubina-ken itkañ Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma ude api itneñ. ²⁹ †† Täñpän äma kubätä näk näwarayän nadänpän noriye wanoriye, miñiye naniye, ironjiniye ba imaka kuduhtagän peñkañ näk näwarayän täko uwä imaka peñkuko u yärepmitpäñ kowata tägagämän api kañ-ahäwek. Täñpän irit ke-häromi imaka, api yäpek. ³⁰ * Upänkañ äma apiño wäpi biñam ikek intäjukun itkañ u mäyaptä mäde käda kwäkañ ämawebe apiño äpani itkañ unitä wäpi biñam ikek intäjukun api itneñ yän yäwetkuk.

Äma wain epän täñpani täño man wärani

20 †† Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Epän mähemi kubätä tamimañ bipani akuñpän wain epäna kañ täñ namut yän yänpän äma ätu yämagurayän kwek. ² Kuñkañ äma jop irani ätu yabän ahänpän yäwerek; Ai! In näkño wain epän täñ namiñirä gwäki K20 K20 tamayän yäk. Ude yäweränkañ äma unitä nadäwä täga täñpöpän wain epän mähemi u iwatneñ. ³ Eruk 9'kirok täñjirän änenji päñku äma mäyap namiñ-gamiñ bägup-ken jop irirä yabänpän ñode yäwerek; Ai, in päñku wain epän täñ namiñirä näk gwäki tamayän yäk. ⁵ Yäwerän nadänkañ wain epäni-ken kunen. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimañ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek. ⁶ Ätu itkañ kome bi-payän täñjirän änenji päñku äma jop irani ätu irirä yabänpän yäwerek; In kepma käron päke ño ima täñ irirä kome bipmäñtak? ⁷ Yäwänä iwetneñ; Äma kubätä epän täñ imikta nämö nimagurako unita jop iramänjonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päñku wain epäna täñ namut yäk. Ude yäweränkañ kunen.

⁸ †† Epän mähemitä ude täñjirän kome bipmäñjirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiño yämaguraro u yän-päbä kubä-kengän yepmañpän epän täkañ unitäño gwäki yämi yäk. Täñpän epän äma mäden yämaguraro unita yämiñ päñku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk. ⁹ Ude täñkañ eruk mäden yän-yäkñat yäpmän äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneñ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yämän yäpmänjirä intäjukun yämagureko unitä kañpän ñode nadäneñ; Tä-gagämän! yäk. Nintawä wädän päro punin käda käwep nimek yän nadäneñ. Ude nadänjirä watä äma unitä mäden ämneño unita yämeko uterakgän intäjukun ämneño unita udegän yämek. ¹¹ Ude yämän

kañpänä epän mähemi yänpän-kañiwat täñpän iwetneñ; Ai! Mäden äbäño uwä epän jop inamgän iwönären yäk. Nin uwä tamimañ naniktä epän komi nadänpän täñ yäpmän äbänjitna bipmäñtak. Tämäñopän imata gwäki mäden äbäño ukät bok uterakgän nimitan?

¹³ Ude iwerirä epän mähemitä epän äma u kubä ñode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämö täñpa wakañ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yän täwerat. Täwerira täga yän näwerañ yäk. ¹⁴ Unita gwäki tamitat udegän yäpmänkañ kukot. Näkñawä in intäjukun äbäño-kät mäden äbäño ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk. ¹⁵ Tuñum näkña-kenpäñ ude ba ude täñpa yänkañ täga nämö täñpet? Näk iron täga täropän imata bänepjin täñpä wakañ? yän yäwerek.

¹⁶ ††† Jesutä man wärani ude yänpän yänkuk; Unita ämawebe apiño mäden itkañ unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkañ unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man änenji yänkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkañ iwaräntäkiye 12 ugänpän yämagurän yäpmän inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit ñode yäwetkuk; ¹⁸ ††† Ket nadäwut yäk. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpänä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewani ba bämop äma intäjukun täñpani täño kerit terak äronjirän kumäkta man api topneñ.

¹⁹ Täñpän äma guñ äbotken nanik unita iniñ kirenjirä yänärok man iwerit, kañ-mägayänjit täñpän pärip-päriptä utpäñ päya kwakap terak api utpewä kumbek. Kumbänpän änenjirä edap yaräkubä tärenjirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkumän

Mak 10:35-45

²⁰ Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubä-ta yänapiwa yänkañ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yän-yäkñat yäpmän päñku Jesu inamiken gwäjiñ äpmonpän itkuk. Täñjirän Jesutä iwetkuk; ²¹ § Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänkuk; Gäkä yäwikañ wäpka biñam ikek irayän täno uken nanaknayat ño dubikaken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kañ irun yäk. Ude täñpän wäpi biñam ikek gäkkät bok kañ irut yäk. ²² †† Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebari nämö nadänkañ yäkañ. Ume komi nitek näkä näñpayän täyat u ek udegän täga api näden?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadädeñ. Upänkañ näk järapna kukñi kukñi itdayän yäkamän unita näkä täwetnañi nämö. Nanatä iwoyänkuko unitägän järapna kukñi kukñi bok api itneñ. ²⁴ Ude yäwänkañ

† 19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 †† 19:29 Hib 10:34
‡ 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30 †† 20:1 Mat 21:33 †† 20:8 Wkp
19:13; Lo 24:15

††† 20:16 Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 ††† 20:18 Mat
16:21; Mat 17:22-23 § 20:21 Mat 19:28; Luk 22:30 †† 20:22 Mat
26:39; Jon 18:11

iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpän noripak yarä unita nadäwäwak täj yämiñkuñ.

²⁵ † Tänpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täj yämikta gäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuñat täkañ. ²⁶ †† Upänkañ inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänjä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäño watä epän äma jopigän ude tänpän kuñarek. Intäjukun irayän nadänpänjä noriye täño gä-mori-ken kuñatpän unitäño watä äma ude irek. ²⁸ † Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täj imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi inij kirenpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biñam yäpayän äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneñi dapun ijinikumän

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare penpen kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. ³⁰ †† Tänpäkañ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkañ Jesu äbätak yän yäwä nadänpän gera tañi ñode yänjukmän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadän nimi! yäk.

³¹ Ude yänjirän ämatä yabän yänpän Wari yädeño! yän yäwetkuñ. Yäniñ bitnäñkuño upänkañ gwäk pimiñpän gera pen yänjukmän; Ekäni, Devit täño orani, nehta butewaki nadän nimi yäk.

³² Eruk ude yänjäkon Jesu kädet miñin itkañ yänpewän dubini-ken äbänjirän yäwetkuk; Ima täj nimän yänpän näkken gera yäkamän? ³³ Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi täganjirä ijida kut yänpän yäkamak yäk. ³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadän yämiñpän dapuri-ken yepmäñjirän uterakgän dapun ijinpän Jesu iwarän täñjukmän.

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äronjuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

21 Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tänpän Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahänkuñ. Uken ahänpän itpäñä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpän pen yäwetpewän kuñjukmän; ² Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuñkañ doñki nanak yamiñi topmäk terak itkamän u yabänpän pitpän wädän yäpmän äbun. ³ †† Ektä ude tänjirän äma kubätä täwet yabäk tänpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpän äbä pitkamäk yän kañ iwerun. Ude iweränkañ taniñ kirewayän yäk.

⁴ Tänpäkañ doñki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yänpän kudän täñkuko udegän ahänjuk;

⁵ †† Pänku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;

† 20:25 Luk 22:25-26 †† 20:26-27 Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 † 20:28 Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 †† 20:30 Mat 9:27, 15:22 †† 21:3 Mat 26:18 ††† 21:5 Sek 9:9

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini tänpänitä doñki nanak terak mañitkañ api äbek yän kañ yäwerut.

Sek 9:9

⁶ Tänpän iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanak yamiñi u pitpän yän-yäkñat yäp-män äbänkañ iniken tek punin nanik yänjopmäñpän doñki terak irin imänkañ Jesu uterak äro mañitkuk. ⁸ †† Tänjirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miñin irin wädän yäpmän kuñkuñ. Ba ätutä päya päham tokätpän kädet miñin udegän pen wädän yäp-män kuñkuñ. ⁹ Ude tänpän ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuñkuño u gera ñode yänkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita inij oretna! Anutu ärowani kunum gänañ itak u inij oretna! yäk.

¹⁰ Yänjirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yänjäbätek yänkuñ. Tänpän yänkuñ; Wära! Äma äbätak ño netä? ¹¹ § Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuño unitä yäwetkuñ; In nämo nadäkañ? Nowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yän yäwetkuñ.

Jesu kudupi yot gänañ äronjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹² Tänpän Jesutä kudupi yot gänañ äronpän yabänjuk; Ämatä monen ba barak imaka imaka kowat imän täj irirä. Yabänpän yawat kirenpän bukäni imaka, däpmän äreyän tänpän kuñ yämiñkuñ. ¹³ †† Tänpän yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; Näkño Yotta nadänjirä yänpik man yot ude tänpök. Upänkañ intä ñode tänjirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak!

¹⁴ Ude yäwetkañ Jesu kudupi yot gänañ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneñ tänpäni mäyap Jesutä itkuk-ken u yän-yäkñat yäpmän äbänjirä yepmañpän tägankuñ. ¹⁵ Ude tänjirän ironjironji kudupi yot gänañ itkuño unitä kañpän gera ñode yän itkuñ; Devit orani äbän nimitak ñonita oretoret täj imina! yän yän itkuñ. Tänpäkañ ironjironjitä Jesu wäpi biñam yäpmän akuñjirä nadänpän bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwonjärewani äma ätu ukät nadäwä wanjuñ. Ba kudän tägatäga Jesutä täñkuko u kañpän nadäwäwak täj imiñkuñ.

¹⁶ Nadäwäwak täj imiñpän Jesu iwetkuñ; Ironjironji gäka man yäkañ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täj, in man ñode kudän täwani u nämo daniñpän nadäk täkañ ba?

Ironjironji ba nanak täpuri-inik nonon-ken nanik täño bänepi täñpidäm tañ yämiñjiri gäk ganiñoret man yäkañ yäk.

Sam 8:2

¹⁷ Jesutä ude yäwetpän mäde ut yämiñpän Jerusalem yotpärare penpen päñku Betani yotpärare-ken ahänjirän kome bipänpän u patkuk.

††† 21:8 2Kin 9:13 § 21:11 Mat 21:46 †† 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11

Nadäkinik bureni u kehäromi nitek

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ † Patkuko yānewänä Jesu akumañ Jerusalem yot-pärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk. ²⁰ Täñpänkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ keru iñpäñ yāñkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

²¹ †† Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo peñpäñ nadäkinikjin Anutukengän penayäñ täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokät-peñ gwägu gänañ äpmo yāñ iweräwä manjin api buramiwek. ²² ‡ Täñpäkañ nadäkinikjin nitek kuñatpäñ imaka u ba u unita yāñapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebarita iwet yabäñkuñ

²³ †† Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ man yāñpäñ yäwoñäreñ täñ irirän Baga man yäwoñärewni ämakät Juda täño watä äma ätutä ahäñ imiñpäñ iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan?

²⁴ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwä näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ. ²⁵ Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ täk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yāñ nadäñpäñ yāñpäñ nadäk ñode täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yāñ yānawä Jesutä ñode niwerayäñ; Ai! Upäñ imata mani nämo nadäñkuñ? yāñ niwerayäñ yäk. ²⁶ †† Täñ, Jon uwä ini nadäñpäñ täñkuk yāñ yānawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yāñ nadäñpäñ ninta kokwawak nadäñ nimineñ yäk.

²⁷ Nadäñ-bäräp yarä nitek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamäñ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebari nämo täwerayäñ.

Tuäke monäke täño manbiñam

²⁸ ††† Jesutä man ude yāñpäñ äneñi ñode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ñode iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yāñkuk; Nan, täga täñpayäñ yäk. Täga täñpayäñ yāñkukopäñ peñawäk täñpeñ epän nämo täñkuk. Täñjirän ätu itpäñ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yāñkuk; Nämo täñpayäñ! yäk. Nämo täñpayäñ iwetkukopäñ mäden bänepi sukureñpäñ päñku epän täñkuk. ³¹ Jesutä man wärani u yäwet paotpäñ

† 21:18-19 Luk 13:6 †† 21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 ‡ 21:22 Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 †† 21:23 Jon 2:18 †† 21:26 Mat 14:5, 21:46 ††† 21:28-30 Luk 15:11

yäwetkuk; In jide nadäkañ? Nanak netätä nan täño man buramiñkuk? Yäwänä iwetkuñ; Nanaki monäni buramiñkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täñpani, takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webe udewanitä in tärepmitpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun api äroneñ. ³² ††† Jontä ahäñpäñ siwoñi kuñat-kuñat täño kädet täwoñäreñirän inä unitäño man nadäkta bitnäwäkañ takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webetä nadäñpäñ bänepi sukureñkuñ. Ude täñjirä yabäñkuñ upäñkañ gwäkjin nämo imätkuñ. Man Jontä yāñkuko u nämo nadäñ imiñpäñ bänepjin nämo sukureñkuñ.

Wain epän täño watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ § Jesutä ude yāñpäñ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ moreñpäñ yewa täñ-äyāñjurek. Täñpäñ wain mujipi yeñ yäwatpäñ umeni yäpmäkta komeñi täñkañ watä ämata yot kubä täñ yämek. Ude täñ moreñpäñ wain epän u kañiwatta äma ätu yepmañpäñ irirä kome ban kubäken kwek. ³⁴ Kwekopäñ mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täñjirän mujipi ätu inita ketpäñ yäpmäñ imiñ äbäktä epän ämaniye yäwerän kuneñ. ³⁵ §† Kuñirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäñitpäñ däpneñ; Kubä inñitpäñ päripneñ, kubäwä kumäñ-kumäñ utneñ, kubäwä mobätä utneñ. ³⁶ Täñjirä wain epän mähemitä nadäñpäñ äneñi epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpäñ däpneñ. ³⁷ Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä orañ imiñpäñ mani api buramineñ yäk. Ude nadäñpäñ iniken nanaki iwerän kwek. ³⁸ §†† Eruk kwänkañ wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäñ yāñpäñ nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpäñ! ³⁹ §† Ude yāñpäñ jä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumäñ-kumäñ utneñ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yāñpäñ ñode yäwetkuk; Jide nadäkañ? Epän mähemitä kuñpäñ watä äma u kowata jide täñ yämek?

⁴¹ Yäwänä bämop äma ba Juda täño watä äma uken itkuñ unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuñ unita udegän kowata waki täñ yämiñirän paotneñ yäk. Täñpäñ watä äma biani yäwat kireñpäñ komeñi-ken watä äma tägagänpäñ yepmañirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmäñ imik täneñ yäk.

⁴² §†† Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpäñ nadäk täkañ? Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ peñkuñ unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude täñpewän ahäñjirän kañitna gäripi nitek täyak.

Sam 118:22

††† 21:32 Luk 3:12; Luk 7:29-30 § 21:33 Ais 5:1-2; Mat 25:14 §† 21:35 Mat 22:6 §†† 21:38 Mat 27:18 §† 21:39 Hib 13:12 §†† 21:42 Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño udewani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet täñpipiñ täwatkañ äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayän täkañ unita kädet api peñ yämek. ⁴⁴ † Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä mañpänjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpänjä äma u api däpmän jakñirek yäk. ⁴⁵ Jesutä man wärani ude yänjirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuñ; ⁴⁶ †† Bureni! Man wärani wain epän terak utpän yäyak u ninta yäyak! Ude yänpän injitpän utnayän nadänkuñopän ämawebeta umuntanpän peñkuñ.

Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani

Luk 14:16-24

22 Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; ² Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayän täñjirän u iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñpayän tuñum täñpek. Tuñum täñ itkañ ämawebe ätu ninkät bok kañ nänayän nadänpän kadäni udeken api näne yän man pewän kuneñ. Eruk, äñnak-äñnakta tuñum täñ paotpän epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneñ. Pänku yäwetneño upänkañjä äbäktä bitnäneñ.

⁴ † Bitnäñjirä biñami nadänpän äneñi epän ämaniye ätu ñode yäwerek; In kuñkañ äma bitnäñkañ itkañ u ñode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äñnak-äñnakta tuñum täñ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmänpän peñ tamitak yäk. Äñnak-äñnak mähemitä man ude yäweränkañ kuneñ. ⁵ Eruk epän ämaniye u pänku yäwetneño upänkañ nämo nadän yämineñ. Täñpän ini-ini kuñtäñpä kuneñ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneñ epäni-ken kwek. ⁶ †† Ätuwä epän äma u yepmänjitpän komi yämiñpän kumän-kumän däpneñ. ⁷ Täñjirä äma ekäni unitä biñam nadänpän kokwawak tañi täñpän komi ämaniye yäwet-pewän pänku äma kumän-kumän däpani u yori nitek wärämupän äma u kudup däpmän paotneñ.

⁸ Täñpänkañ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmänpän pero ño jop itkañ yäk. Äma pengän man pewa kuñkuño u nämo ämnayän. Äñnak-äñnak täyat ño äma udewanita biñam nämo täyat yäk. ⁹ Unita in pänku kädet moräk-ken ämawebe ittän kukañ u yämagut yäpmän äbäkañ ketem penta kañ näna! yäk. ¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän pänku kädet miñin ba itpän-nadäk täñpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmañpä yot äñnak-äñnak täneñ-ken u tokneñ moreneñ.

¹¹ Ämawebe ude tokneñ morenpän irirä äma ekäni uwä u yabäwayän yot u gänañ äronpän käwek; Äma kubä kadäni unitäño tek nämo täñkañ äbeko irirän.

¹² Kañkañ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ñonitänjo tek nämo täñkañ äbäno ño mañit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek. ¹³ †† Täñpänkañ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäw-

erek; Äma ño injitpän yentä keru kuroñi pädat täñpän bipmän urani gänañ mañpä kut! yäk. Bipmän urani gänañ u itkañ konäm butewaki terak meni kañ jiwätpeñ it yäpmän ärowän yäk.

¹⁴ Jesutä man wärani u yän paotpän ñode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täño mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upänkañ yarä-gänpän inita biñam api yäpek.

Takis moneñ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ †† Parisi ämatä man Jesutä yänkuko u nadänpän Jesu kakätänpeñ pänku inigän itkañ käbeyä täñkuñ. Täñpän Jesutä man goret kubä yäwän kañpän manken tena yänkañ noriye ätukät Herot täño ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuñkuñ. Pänku ahän imiñpän bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, nin gäkño mebäri nadäkamän yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpän man bureniñän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmän daniñpän kuduaptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpän niwoñärek täk täyan. ¹⁷ Unita niw-eri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintänjo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

¹⁸ Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän-nadänkañ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yänkäñkañkañ? ¹⁹ Eruk, moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. ²⁰ Täñjirä yäwet yabänkuk; Moneñ ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? ²¹ ††† Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. ²² Ude yäwänkañ kikñutpän nadäwätäk täñpänjä kuñtäñpä kuñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ § Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) ²⁴ †† Eruk abänpän Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ niminñkuk; Äma kubätä webe yäpmänpän komenita yeri kubä nämo bäyankañ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpän tuänita biñam yeri bäyan imek yän yänkuk. ²⁵ U nadänjiri manbiñam kubä ñode gawetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuño uwä tuänitä webe kubä yäpmänpän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk.

²⁶ Täñjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmänpän udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpän koreñpän udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe

† 21:44 Dan 2:44-45 †† 21:46 Mat 21:26 ‡ 22:4 Mat 21:36
†† 22:6 Mat 21:35 †† 22:13 Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28

††† 22:15-16 Mak 3:6 ††† 22:21 Rom 13:7 § 22:23 Apos
23:8 † 22:24 Lo 25:5

ugänpänj yäpmanjpanj yeri kubä nämo penkanj kumantagan kumbu. ²⁷ Täñkanj äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkanj. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadakanj! ³⁰ Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpanj ämawebe u nädapi nämo api täneñ. Anjero kunum gänanaj itkanj uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkanj ude ämawebe jop api itneñ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yakanj unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuko u nämo daniñpanj nadäk täkanj ba? ³² † Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yänj yänkuk. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadawut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumänjpeñ u kädagan kuk täkanj yänj yäk täkanj uwä goret-inik yäk täkanj.

³³ Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke itkuño unitä nadänkanj kikuñpanj nadawätäk pähap täñkuñ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkneñpanj kuñjirä Parisi ämatä biñam u nadänpanj ämaniye yänjporinj yäpmanj Jesutä itkuk-ken u ahänj imiñkuñ. ³⁵ Ahänj imiñpanj noripak kubä, Baga manta mebäri nadawani u imaka, penta itkuñ. ³⁶ Äma unitä Jesu ñode iwet yabänkuk; Yäwoñärewani äma, Anututä man kädet peñ nimiñkuko u jide unitä intäjukun itak?

³⁷ † Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadawen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumantagan Anutu-kengän pwen. ³⁹ † Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadänj yämen. ⁴⁰ †† Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabänkuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Täñpakanj Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabänkuk; ⁴² †† In Anutu täño iwoyawani Kristo unita jide nadakanj? U netä täño orani? Yäweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yänj nadäk takamänj yäk.

⁴³ ††† Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubä, komen ämagän yänj yäk täkanj upänkanj Devit imata Ekänina yänj iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkanj Devittä ñode yänkuk;

⁴⁴ *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänkut;*

† 22:32 Kis 3:6; Mat 8:11 †† 22:37-38 Lo 6:5 † 22:39 Wkp 19:18 †† 22:40 Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14 †† 22:42 Jon 7:42 ††† 22:43 Mat 26:64

Gäk dubina-ken äbä manjiriri wäpka biñam gamiñkanj iwankaye yäpmanjpanj gämotka-kengän api yepmanjpet yäk.

Sam 110:1

⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yänj yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yänj yäk täkanj?

⁴⁶ Jesutä ude yäwän nadänpanj Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo iwetne yänj nadänkuñ. Ba Jesu täño kehäromi täga nämo yäpmanj äpne yänj nadänpanj man wari nämo iwetkuñ.

Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yäwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

23 Jesu Parisi ämakät man yänj moreñpanj iwarän-täkiye-kät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; ² In nadakanj? Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet täkanj. ³ ††† Ude täwerirä man u nadänpanj kanj buramik täñput. Upänkanj täktäki uwä täga nämo. Ude kanj täñput yänj täwet täkanj upänkanj ini uwä nämo täk täkanj. Unita watä ämajin ätutä täñpeñ kuñat täkanj in udegän nämo täneñ. ⁴ Ude täk täkot yänj täwet täkanj uwä yäk tuñum bäräpitä kehäromijin yäpmanj äpäk täyak ude bumik. Ude täñ tamik täkanj upänkanj ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkanj.

⁵ †† Ude yänjpanj yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri täk täkanj. Ämawebetä nibänpanj siwoñj kuñarani yänj nadawut yänkanj ñode täk täkanj; Anutu täño man mujipi ätu pipa terak kudän täñpanj uwäk täñkanj yentä topmänpanj damani-ken peñpanj pädat täk täkanj. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkanj ude nämo täk täkanj. Nämo, täñj täk täkanj! Ba tek täk täkanj uwä, äma ätutä keräpi täk täkanj udewani nämo. Käronjpanj täñkanj ämawebetä nibawut yänkanj imaka yabänjgärip ikek tek terak topä wädäk täkanj. ⁶ †† Ba äñnak-äñnak täñj täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe inamiken it täkanj. Täñpanj käbeyä yot gänanaj äronjpanj udegän täk täkanj. ⁷ Ba ämawebetä oranj nimiñpanj wäpjin biñam ikek yänj niwerut yänkanj ämawebe inamiken kwawak kuñat täkanj.

⁸ Täñ, inä kudän udewani nämo täneñ. Äma wäpi biñam ikek ude nämo kuñatneñ. Unita äma kubätä Ekänina yänj gäweränä kanj iniñ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak. ⁹ Täñpakanj kome terak ño in äma kubäta gäk nintäño intäjukun äma yänjpanj Nanin yänj nämo iwetneñ. ¹⁰ Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak. ¹¹ ††† Täñ, notjinpak kubätä watä epän täñ tamayänj täyak, äma u uwä Anutu inamiken intäjukun-inik itak. ¹² ††† Täñpanj äma kubätä ini wäpi biñam yäpmanj ärowayänj täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmanj äpek. Täñ, äma kubätä inita nadawän äpani täñpanjpanj kuñarayänj täko uwä Anututä api oranj imek yäk.

††† 23:3 Mal 2:7-8 § 23:5 Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 †† 23:6 Mat 6:5; Luk 14:7 ††† 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 †† 23:12 Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yänpän Parisi äma Baga man yäwojërewani ämakät man kädap ikek ñode yäwetkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! In jopman yänkañ tänyäkñarani täk täkañ. In Anututä intäjukun it tamik-ta bitnänpän mani nämo buramik täkañ. Ude täñirä ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwatta kädet täñpipiñ yämiñpewä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo ärok täkañ. [¹⁴ Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä webe kajattä yot gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ude täñkañ mäyäk nämo nadänkañ Anutu-ken yänpik man käroni jop yäk täkañ.]

¹⁵ Wa! Tänyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamän ugän iwarut yänkañ yäwettän komeni komeni tuän ba ban kuñat täkañ. Täñirä äma kubätä intäño kädet u iwarayän täyak uwä in bumikgän geñita biñam ude api täñpek.

¹⁶ † Jesutä ude yänpän äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebetä kädet täga nämo yäwojëreneñ. In Anutu täño mebarini nämo nadänkañ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpakan imaka bureni tañi unita nadäwä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Upänkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkañ. ¹⁷ In ude goret yäk täkañ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Täñpakan äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkañ. ¹⁹ In ude goret yäk täkañ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron pek täkañ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täñpek. ²⁰ Alta uwä imaka alta terak itkañ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

²¹ Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mähemi Anutu u bok uwäk täyak. ²² †† Ba äma kubätä kunum yänpän u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³ † Jesutä ude yäwetpän äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwattäkamän

yän yänpän бага ман täpuri täpuri iwattpän ñode täk täkañ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmän daniñpän moräki Anututa biñam pek täkañ. Ude täk täkañ up-änkañ Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkañ; Äma tänyäkñarani nämo täñpen. Bänep kwini iron kädet täñpen kuñaren. Ba, ämawebe-ta nadäkinik täñpen kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwattäkañ u bok iwaräpän uyaku tägawek.

²⁴ Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwattpän man tañi irepmitpen kuñat täkañ u ñode bumik täk täkañ; Äma kubätä ume näñpa yänkañ täpun-täpun yäpmän täñpän kwäpän tom tañi kubä nämo kañkañ ukät bok kämän kuneño in ude täk täkañ.

²⁵ † Wa! Parisi ämakät Baga man yäwojërewani äma in kumän api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä ketem pen-nañjin gupigän ärut täkañ upänkañ bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täño kangärip upän nämo ärut täñpä kuk täkañ. ²⁶ Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tañirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

²⁷ †† Wa! Tänyäkñarani äma in kumän api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpän punin simen täk täkañ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkañ gänañ umu kumbani täño kujari ba imaka taräki taräki unitä itkañ. ²⁸ ††† Täñkañ in ude-wanigän. Ämatä tabäk täkañ uwä täga upänkañ bänepjin-kenä tänyäkñarani kädet waki mebari mebari unitä itkañ.

²⁹ Wa! Parisi ämakät Baga man yäwojërewani äma in kumän api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä profet biani äneñpani-ken säkgämän ket ut täkañ. Ba äma siwoñi kuñarani äneñpani-ken imaka, mebari ket ut täkañ. ³⁰ Täñkañ in ñode yäk täkañ; Oraniyetä bian itkuño ude itkamän yäwänäku profet nämo däpmäk täkane yän yäk täkañ. ³¹ ††† Ude yäk täkañ upänkañ jopman yäk täkañ. Kudän täk täkañ unitä ñode niwojërek täyak; In profet däpuño unitäño oraniye unita mebari-jin kubägän. ³² Unita kädet waki oraniyetä täñkuño inä udegän api täñ täreneñ.

³³ § Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päñku api itneñ? Nämo! Momijin unita geñi-ken api äpmonen. ³⁴ §† In nadäkañ? Näkä profet ba siwoñi äma pen yäwetpewa äbänirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakap terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpän yäwat kirek api täneñ. ³⁵ §†† Ude täñirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bian-inik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput penpän däpmän yäpmän äbänitäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubi-ni-ken urirä tärenekuk. ³⁶ Unita apiño bureni ñode täw-era nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkañ ñonitä api yäpneñ.

† 23:16 Mat 15:14 †† 23:22 Ais 66:1; Mat 5:34 † 23:23 Wkp 27:30; Mai 6:8

†† 23:25 Mak 7:4 †† 23:27 Apos 23:3 ††† 23:28 Luk 16:15
 ††† 23:31 Apos 7:52 § 23:33 Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 §† 23:34
 1Te 2:15; Mat 10:23 §†† 23:35 Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänjuk

Luk 13:34-35

³⁷ † O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet dämpän epän amanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Barak-tä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ pat-ta bitnäñ yäpman äbuñ. ³⁸ †† Unita Anututä tabä kätänjirän watä ämajiye nämo, jop api itneñ. ³⁹ † In nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpman äronjtänğan Anutu wäpi terak abatak unita iniñ oretna yän yanayän täño ugän api nabäneñ.

Kudupi yot api däpmän äreyäneñ yän yänjuk

Mak 13; Luk 21:5-36

24 Eruk Jesu kudupi yot gänañ naniktä äpäman kuñjirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kañkañ biñam yänpän Jesu iwoñärenkuñ. ² †† Ude täñjirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ño kañgärip täkañ upänkañ mädenä api tokät mänpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api erän mäneñ. ³ Ude yäweränkañ kumañ päñku Olip pom terak äronpän mañit itpäñ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Yäno ukeñowä jidegän api ahäwek? Ba gäkño äbäkäbäk kadäni ba kome täño tärek-tärek kadäni keräp täñjirän kudän jide ahänjirän api käne? ⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peñ awähutneñta ket kañiwatpäñ kuñatneñ. ⁵ †† Äma mäyaptä ahänpän näk wäpna yänpän Anutu täño iwoyäwani Kristo u näk yän jopman api täwetneñ. Ude yän-täkñjarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneñ. ⁶ Kadäni uken ämik mämä ba ämik biñam nadänkañ Wära! Kadäni täretak yän nadänkañ nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäktä yäwani upänkañ kadäni bäränjeñ-inik nämo api tärewek. ⁷ ††† Nämo, kome täñi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenänj komeñi komeñi api kwaiwek. ⁸ Upänkañ kudän uwä bäräpi bureni ahänayän täño unitäño wäran. Bureni kämi api ahäwek.

⁹ ††† Kadäni uken näka yänpän ämawebetä iwan täñ tamiñpän manken tepmañit, komi tamiñit, kumän-kumän tadäpmänjit api täneñ. ¹⁰ Ude täñ tamiñjirä äbot täñpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewa putärewäkañ iwan kowata kowata api täneñ. ¹¹ § Täñpän profet jopi-jopi mäyap ahänpän tänyäkñarani täñjirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineñ. ¹² Täñpän kädet wakiwaki ahän yäpman kuñjirän äma täño bänep iron api paorek. ¹³ §† Upänkañ äma kubätä gwäk pimiñpän näkño man nämo peñkañ yäpman kuñjarayän täko ude tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet. ¹⁴ §†† Täñpänkañ Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokärok unitäño manbiñam yäwetpäñ

† 23:37 Apos 7:59; 1Te 2:15 †† 23:38 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5
‡ 23:39 Sam 118:26; Mat 21:9 †† 24:2 Luk 19:44 †† 24:5 Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 ††† 24:7 2Sto 15:6; Ais 19:2
‡‡ 24:9 Mat 10:22; Jon 15:18 § 24:11 Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 §† 24:13 Mat 10:22 §†† 24:14 Mat 10:18, 28:19

yäwoñäreke täñtän kuñjirä ämawebe kudup komeñi komeñi itkañ unitä nadän moreñjirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ §† Jesutä ude yänpän kubä pen ñode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peñawähut ikektä yänjuk. Imaka yänjukko u Anutu täño kudupi yot gänañ irirän api käneñ yäk. (Äma man ño kañpänjä mebäri ket nadäkot.) ¹⁶ Täñpänkañ kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäränjeñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. ¹⁷ §†† Äma kubätä yot yäman irayän täko uwä tuñumi yäpmañta yot gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän! ¹⁸ Ba äma kubä ketem epänken irayän täko uwä äneñi äyänutpeñ päñku mäñit siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän! ¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nিকে u bäräpi-inik api nadäneñ! ²⁰ Unita in Ekäniken yänpäñjirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mäñit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! ²¹ §† Bureni, imaka ahäwayän täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänjukman-ken umunitä päbä apiño umuri pähap udewani kubä nämo ahänjuk. Ba udewanitä äneñi nämo api ahäwek. ²² Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmän täkñeñjuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkañ Anututä ämawebe inita iwoyänjukko unita butewaki nadänpän kadäni keräpigän api däpmän täkñewek.

²³ §† Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ño ahätak! yän täwerirä unita nadänjirä bureni nämo täñpek. ²⁴ §†† Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkñatpäñ näk Kristo ba profet kubä yän api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpman daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ²⁵ Täñkañ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat.

²⁶ §†† Täñpän äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yän täwerirän in uken nämo kuneñ. Ba kubätä Kristo u yot gänañ itak ño yän täwerirän u nadän imineñtawä. ²⁷ §§ In nadäkañ? Yäpä kwirirän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahänjirän ämawebe kuduptagän uken-ukun naniktä kwawak api käneñ. ²⁸ 18 Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna yänkañ punin unu änok piän kuñjarirä u yabänpän-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpänjä Äma Bureni-inik ahätak yän api nadäneñ.

²⁹ 19 Imaka umuri umuri u ahänpän paorirän uter-akgän ñode api ahäwek;

§† 24:15 Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 §†† 24:17 Luk 17:31
§† 24:21 Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 §† 24:23 Mat 24:5, 11 §††
24:24 Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 §§† 24:26 Luk 17:23-24
§§§ 24:27 Mat 24:37-39 18 24:28 Luk 17:37 19 24:29 Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10

Edap täño penjāņektā nāmo ijinjirān, komepak udegān api bipmāņ urek.

Tāņjirān guk api tāreņ māneņ.

Ude ahāņjirān imaka kehāromi nīkek kunum gānaņ it tākaņ u kudup wareņ api tāņ moreneņ.

Ais 13:10, 34:4

³⁰ † Ude ahāņ irirā kudān kudupi kubā kunum gānaņ ahāņjirān kaņpāņā Āma Bureni-inik ābāņ itak yāņ api nadāneņ. Ude nadāņpāņ āmawebe kuduptagān konām butewaki api tāneņ. Tāņjirā Āma Bureni-inik uwā gubam terak, kehāromi ba epmāget kudān ikek ābāņjirān āmawebe api kāneņ. ³¹ †† Kaņ-yāpurirā āma unitā womat taņi piāņkaņ aņero peņ yāwet-pewān pāņku āmawebe inita iwoyāwani kome kukņi kukņi, umude ba unude uken nanik api yāmagutneņ.

³² Jesutā ude yāņpāņ man kubā pen ņode yāwetkuk; Man wārani kubā wama pāya terak utpāņ tāwera nadāwā tumbut. Wamatā dātāki pirirān kaņpāņ edap kadāni kerāp tāyak yāņ nadāk tākaņ. ³³ Unita udegān, in imaka imaka api ahāneņ yāņ tāwetat unitā ahāņjirā yabāņpāņ tārek-tārek kadāni kerāp tāyak yāņ api nadāneņ. ³⁴ † Nāk bureni tāwetat. Āmawebe apiņo itkaņ unitā kodak irirā imaka yāyat u api ahāņ moreneņ. ³⁵ †† Tāņpākaņ kunum kenta kome u bok api paotdeņo upāņkaņ mena jinom u nāmoinik api paorek.

Jesu u āneņi jidegān api ābek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁶ †† Āma Bureni-inik āneņi ābayāņ tāyak unitāņo kadāni āma kubātā nāmo nadātak. Aņero kunum gānaņ itkaņ u imaka, nāmo nadākaņ. Ba Anutu tāņo Nanak u imaka, nāmo nadātak. Nanitā ini-tāgān nadātak. ³⁷ ††† Tāņkaņ Āma Bureni-iniktā āneņi ābayāņ tāyak-ken uwā Noa tāņo kadāni-ken āmawebetā tāņuruk-uruk tāņkuņo udegān api tāneņ. ³⁸ Kadāni uken gwāgu nāmo tokņeņjirān āmawebetā nin tāga itkamāņ yāņ nadāņkaņ ketem naknak, kādet kuņat-kuņat, nādapi tāktāk tāņ yāpmāņ kuņjirā Noa gāpe gānaņ āronkuk. ³⁹ ††† Nin tāga itkamāņ yāņ nadāņkaņ ude tāņ irirā gwāgu taņi pāhap tokņeņpāņ āmawebe pāke u dāpmāņ moreņkuk. Tāņpākaņ āmawebe udegān tāņuruk-uruk tāņ irirā Āma Bureni-inik api ābek. ⁴⁰ Kadāni uken āma yarā epān tāņ irirān kubā yāpmāņkaņ kubā ugān api tewek. ⁴¹ Ba webe yarāwā ketem āņnaņ irirān kubāwā yāpmāņkaņ kubā ugān api tewek.

⁴² § Unita in ket tāņpāņ kaņiwatpāņ kuņarut. In Ekāni udeken api ābek yāņ nāmo nadākaņ. ⁴³ §† In mebāri ņode nadāwut; Tāha kubā mähemitā bipani uken kubo āma api ābek yāņ, ude nadāņpāņ pidām taņpāņ irirān kubo āma u yot gānaņ tāga nāmo ārowek. ⁴⁴ Eruk ude bumik, in udegān Ekānijintā kepma ba kadāni uken api ābek yāņ nāmo nadākaņ-ken uken api ābeko unita pidām taņpāņ itkot.

† 24:30 Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 †† 24:31 Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 † 24:34 Mat 16:28 †† 24:35 Mat 5:18 †† 24:36 Apos 1:7; 1Te 5:1-2 ††† 24:37 Stt 6:5-8 ††† 24:39 Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 § 24:42 Mat 25:13 §† 24:43 Luk 12:39-40; Rev 16:15

⁴⁵ Jesutā ude yāņpāņ āmawebetā udegān tāneņ yāņpāņ man wārani kubā ņode yāwetkuk; Āma ekāni kubātā epān watā āmaniye-kāt nanik kubāta epān man ņode iwerek; Nāk kome kubāken kwayāņ unita epān watā āmanaye u watāni itpāņ ketem kadāni-kengān kaņ yepmāņ towi yāņ iwerek. Eruk, epān watā āma u kudān jide tāņpeko unita watā āma nadāk-nadāk ikek, man buramik ikek yāņ iwerek? ⁴⁶ Epān watā āma u, yāņ imani ude tāņpāņ irirān ekānini āneņi āyāņutpeņ ābek. Ābāņpāņ epān watā āma u oraņ imek. ⁴⁷ §†† Nāk bureni tāwetat. Ekāninitā oraņ imiņpāņ tuņumi kuduptagān watāni it imekta iniņ kirewek. ⁴⁸ Tāņ, epān watā āma u goret tāņpeko uwā ņode nadāwek; A! Ekāninawā ņodetā nāmo api ābek! It-tāņgān kāmīinik api ābek yāņ nadāwek. Ude nadāņpāņ epān watā noriye wanoriye ātu dāpmāņpāņ yāwat kireņjit, ba tāņgunuņ u me naņkaņ tāņguņ taņpāņ irek. ⁵⁰ §† Ude tāņkaņ ekāninita guņ taņpāņ irirān ekānitā kadāni ukengān ābek. Ābāņpāņ waki tāņ irirān kaņpāņ epān watā āma u utkaņ madāņ jukutpāņ tāņyākņaņani āmatā kumāņpeņ pāņku irani-ken maņpān kuneņ. Ukāt itkaņ komi nadāņpāņ konām butewaki tāņkaņ meni jiwātpeņ itneņ yāk.

Webe gubaņi 10 unitāņo manbiņam

25 §†† Jesutā ude yāņpāņ pen ņode yāwetgān tāņkuk; Tārektārek kadāni uken Anututā yabāņ yāwat epān tāņpayāņ tāyak u ņode bumik; Webe gubaņi 10 udetā ņode tāneņ; Āma ekānini kādet miņin imagutta kuneņ. ² Webe ātu nāmo nadāwā tumbani, ātuwā nadāwā tumbani. ³ Nāmo nadāwā tumbani webe 5 unitā topān umeni paorirā piņpāņ ijkta nāmo nadāneņ. ⁴ Tāņ, nadāwā tumbani webe 5 uwā topān umeni kādet miņin paorirā piņpāņ ijkta nadāņpāņ yāpneņ. ⁵ Tāņpākaņ āma ekānini uwā bārāneņ nāmo ābāņjirān irā wawāpāņ gurān tāņpāņ dāpmon patneņ.

⁶ Parirā bipani bāmopi-inik āma kubātā gera ņode yāwek; Ekānijin ābatak! Eruk, akumaņ pāņku imagur-rut! yāk. ⁷ Yāwānā webe gubaņ uwā kudup kīkņutpāņ pāņaku topāni yāpneņ. ⁸ Tāņpākaņ nāmo nadāwā tumbani webe 5 unitā webe 5 nadāwā tumbāpāņ umeni yāpneņo uwā ņode yāwetneņ; Nin tāņo topān ijinapāņ kumāņkaņ yāk. Unita intā umeni ātu piņ nimut yāk. ⁹ Yāņjirā webe nadāwā tumbani unitā yāwetneņ; Nāmo, imata ude tāne? Ume yāpmāņ ābāmāņo unitā nin kudup tāga nāmo tāņkentāņ nimek yāk. Injin kuņkaņ gwāki peņpāņ kodaki yāput yāk.

¹⁰ Ude yāwāwā topān umeni suwanayāņ kuņjirā āma ekāni u ahāņpāņ webe gubaņ 5 nadāwā tubani u yāņ-yākņaņ yāpmāņ kwek. Kumaņ yotpārare-ken ahāņpāņ yot gānaņ āro yāma ukātpāņ ketem naņ itneņ. ¹¹ §† Ketem ude naņ irirā nāmo nadāwā tumbani webe 5 u ābāņpāņ yāman umu itpāņ yāneņ; Ekāni, yāma dāt nimi yāk. ¹² §† Yāwāwā āma ekāni unitā yāwerek; Bureni tāwetat! Inta nāmo nadātat yāk.

§†† 24:47 Mat 25:21,23 §† 24:50-51 Mat 8:12 §†† 25:1 Rev 19:7; Luk 12:35 §† 25:11 Luk 13:25-27 §† 25:12 Mat 7:23

¹³ † Jesutä ude yänpän ämawebe ñode yäwetkuk; Unita in udegän, tänpidäm-pidäm tañkañ kañ kuñarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yän kadäni nämo nadäkañ.

Äma monerj uwäk yamani unitäno manbiñam

Luk 19:12-27

¹⁴ †† Jesutä ude yänkañ äneni Anututä yabän yawat epän täk täyak u jidewani yän nadäkta man wäranu kubä pen ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yänkañ watä ämaniye yarakubä yän-yäknjat päbä monerji watäni it iminertä yäpmanj daniñpän yämek. ¹⁵ ‡ Ude tänpän epän täktäki täno kehäromi pat yämeko udegän nadänit watä ämani kubä-ta monerj uwäk 5 imek. Äneni kubäta yarä imek. Täñ, kubäta kubägän imek. Monerj uwäk ude yämiñkañ kwek. ¹⁶ Kweko kuñarirän watä ämani kubä monerj uwäk 5 imeko uwä bäränj päñku epäni kehäromi tänpän monerj uwäk 5 imeko udegän äneni uwäk 5 ude yabän ahäwek. ¹⁷ Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täñjirän äneni uwäk yarä kañ-ahäwek. ¹⁸ Täñ, uwäk kubägän monerj mähemitä imeko u yäpmanj päñku awañ änenpänj kome gänañ penpänj yejambek.

¹⁹ Ude täñjirä äma ekäni u kadäni käroni ittän kuñat-tängän äneni äbek. Äbänpän watä ämaniye yarakubä u äbot kubägän yepmanpänj monerji yämeko unita yäwet yabäwek. ²⁰ Tänpänä äma monerj uwäk 5 imeko unitä monerj uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok penpänj yäwek; Ekänina, gäk monerj uwäk 5 namiñkuno ukeño epäni täñtäyiwa äneni uwäk 5 ahänkuño u ño yäk. ²¹ †† Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik tänpänj epän säkgämän täñkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka bureni watä it-ta api gepmanpet yäk. Unita apiño gäk näkkät itpäñ oretoret terak itda yäk.

²² Ude yäwänä watä ämani kubä monerj uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk monerj uwäk yaräbok namiñkun. U näkä epäni kehäromi täñjira äneni uwäk yarakät ahänkumän yäk. ²³ Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka bureni watä itta gepmanpet yäk. Unita apiño gäk näkkät itpäñ oretoret terak kañ it yäpmanj äroda yäk.

²⁴ Yäwänä mäden monerj uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebarika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkañ unitäno bureni ahänjirä gäkä yäpmanj täyan yän nadänpänj umuntañkut. Unita näk monerj uwäk kubägän namiñkuno u awañ änenpänj penkuro u yäpmanj äbätat ño! yäk. ²⁶ Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näkä äma udewani yän nadänkañ imata näkño monerj jop penkun? ²⁷ Gäk ñode tänañi täñkun; Näkño monerj gaminjuro u monerj äma keru terak penjiri uyaku tänpewä täñi ahänjirän äbänkañ yäpmanjet yäk.

† 25:13 Mat 24:42 †† 25:14 Mak 13:34 ‡ 25:15 Rom 12:6
†† 25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²⁸ Ude yänpän epän ämaniye ätu yäwerek; In monerj uwäk yomägatpän uwäk 10 yäpmanj kuñatak unita imut yäk. ²⁹ †† Nadäkañ? Äma kubätä imaka imani u yäpmanj kuñarayän täko uwä ätukät bumta-inik buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yän nadäk täkañ upänkañ nämo! Imaka injtkamänj yän jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ³⁰ ††† Ude yänpän ekäni unitä yäwek; Watä ämana gañani ño bipmanj urani gänañ pudät manpä äpmonpän yäk. Uken konäm kähän yän jiwätpen irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmanj daniwek

³¹ ††† Tänpänj Äma Bureni-iniktä kunum täno epmäget kudän nitek aneroniye-kät äbänpänj intäjukun äma ärowani pähap wäpi biñam ikek api irek. ³² § Täñjirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u injamiken api itneñ. Äbä iräkañ yäpmanj daniñpänj äbot yarä api yepmanpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmanj danik täkañ ude. ³³ Tänpänj äma wakiwaki keru käpmäk käda yepmanpänj äma tägatäga keru bure käda api yepmanpek.

³⁴ Ude täñkañ intäjukun äma unitä ämawebe keru bure käda itnayänj täno uwä api yäwerek; Nana inta nadän tamitak unita näkken äbut yäk. Äbänkañ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpänj inta biñam kome iwoyänkuko ño korewut yän api yäwerek. ³⁵ §† Näk nakta neñirä nepmanj towiñkuñ, ba umeta neñirä ume gwet namiñkuñ. Ba näk äma kudupi ude kuñarira nämagut yäpmanj yotjin-ken kuñkuñ. ³⁶ Ba moränj irira tek täñ namiñkuñ. Ba käyäm täñjira watä it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nabänj tareñkuñ yäk.

³⁷ Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä gepmanj towiñkumänj? Ba umeta geñirä jidegän uken ume gwet gaminjcumänj? ³⁸ Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbänjiri gämagut yäpmanj yotnin-ken kuñkumänj? Ba jidegän moränj iriri tek täñ gaminjcumänj? ³⁹ Ba jidegän käyäm täñjira watä it gaminjcumänj? Ba komi yotken iriri gabänj gawat epän jidegän uken täñ gaminjcumänj?

⁴⁰ §†† Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ yäk.

⁴¹ §† Täñjira ämawebe keru käpmäk käda itnayänj täno uwä ñode api yäwerek; Kewewut! Käpäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yänpänj penkuro uken äpmanj api itneñ yäk. ⁴² Imata, in ñode täñ namiñkuño unita; Näk nakta neñirä ketem nämo namiñkuñ. Umata neñirä ume nämo gwet namiñkuñ. ⁴³ Näk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nämo yän-yäknjat yäpmanj kuñkuñ. Ba moränj irira tek nämo täñ

†† 25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ††† 25:30 Mat 8:12
††† 25:31 Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 § 25:32 Rom 14:10;
Ese 34:17 §† 25:35 Ais 58:7 §†† 25:40 Snd 19:17; Mat 10:42,
18:5; Mak 9:41 §† 25:41 Mat 7:23; Rev 20:10

namiŋkuŋ. Käyäm tänjira watä nämo it namiŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nämo nabän näwatkuŋ.

⁴⁴ Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ñode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä nämo gepmäŋ towiŋkumän? Ba umeta geŋirä jidegän uken ume nämo gwet gamiŋkumän? Gäk äma kudupi ude äbänjiri jidegän nämo gämagut yäpmän yotnin-ken kuŋkumän? Ba jidegän morän iriri tek nämo täŋ gamiŋkumän? Käyäm tänjiri jidegän uken watä epän nämo täŋ gamiŋkumän? Ba komi yotken iriri jidegän gabän gawat epän nämo täŋ gamiŋkumän?

⁴⁵ Ude iweräwä intäjukun äma unitä ñode api yäw-erek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta nämo täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ. ⁴⁶ † Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmaŋpän äpmoneŋ. Täŋkaŋä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmaŋpek.

Jesu utta man topuŋ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

26 †† Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreŋpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Yänen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkaŋ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneŋ.

³ Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täŋkuŋ. ⁴ Käbeyä täŋpän Jesu käbop iŋitpän utta man topuŋ. ⁵ Ude täŋpän yänkuŋ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täŋpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbänji tägapän ärut imiŋkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpän ketem bok naŋkumän. ⁷ † Ketem naŋ irirän webe kubätä ume käbänji säkgämän u gwäki ärowani penpän yäpuko upän yäpmän abuk. Yäpmän päbä Jesu ketem naŋ irirän gwäki-ken kudup piŋ ibatkuk.

⁸ Ude täŋjirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kok-wawak nadänpän yänpän-nadäk ñode täŋkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ño jop awähutak? ⁹ Ume u ämata yämiŋpän moneŋ taŋi yäpmänkaŋ äma jäwärita yämiŋjirän uyaku këna tägatek yäk.

¹⁰ Ude yänjirä Jesutä bäränen yabänpän-nadänkaŋ yäwetkuk; In webe ño imata ibekaŋ? U iron säkgämän kubä täŋ namitak. ¹¹ †† Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täŋ yämına yänpänä kaŋ täŋ yämut! Upänkaŋ näk inkät wari nämo api itne. ¹² Näk kumbapän api äneneŋo unita awaŋken kukta gupna ume käbänji nikel u ärut namitak. ¹³ Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yänjahän yäpmän kunayän täŋo udegän webe ñonitä täŋ namitak unitäŋo man-

biŋam bok api yän yäpmän kuneŋ. Ude tänjirä ämawe-beta webe ñonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ ††† Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kaŋ pewa yänkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken päŋku ñode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneŋ jide api naminen? Yäwänä siliwa moneŋ 30 ude imiŋkuŋ.

¹⁶ Imäkaŋ Judastä päŋku iwan keru terak kaŋ pewa yän nadänpän Jesu iwaräntän yäpmän kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

¹⁷ ††† Täŋpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak u yäput penkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päŋku ñode iwetkuŋ; Nin apiŋo yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne?

¹⁸ § Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kaŋpän ñode iwerut; Yäwonärewani äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäk-naye-kät Pasova täŋo ketem nänetä nadätat. ¹⁹ Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän päŋku yot mähe mi u iwetkaŋ Pasova täŋtuŋum täŋkuŋ.

²⁰ Ude täŋkaŋ kome bipmäŋjirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päŋku yot uken itpän Pasova ketem naŋkuŋ. ²¹ Naŋ ittänŋän Jesutä man ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täŋ namayän yäk. ²² Ude yänjirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuŋ; Ekäni, näka yäyan?

²³ †† Ude yänkäto Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keru-ken nepmaŋpayän. ²⁴ Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkaŋ äma iwan keru terak nepmaŋpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²⁵ Ude yänjirän Judas, Jesu iwan keru terak pewayän täŋkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwonärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayän yäk.

Bänep kubägän äŋnak-äŋnak yäput penkuŋ

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

²⁶ ††† Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäp-mänkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukut-pän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiŋtän kuŋkuk; Ño yäpmänpän naŋput. Nowä näkŋo gupna yäk.

²⁷ Ude yänpän wain ume yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetpän iwaräntäkiye ñode yäwetpän yämiŋtän kuŋkuk; In kudup ño naŋput. ²⁸ †† Nowä näkŋo nägätna, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Täŋpän ämawebe

† 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 †† 26:1-2 Kis 12:1-27; Mat 20:18
‡ 26:7 Luk 7:37-38 †† 26:11 Lo 15:11

‡† 26:14-15 Jon 11:57 ††† 26:14-15 Sek 11:12 ††† 26:17
Kis 12:14-20 § 26:18 Mat 21:3 †† 26:23 Sam 41:9 ††† 26:26
Mat 14:19 †† 26:28 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16

mäyap täño momi awähuretta yänpän nägätna piwayän täyat. ²⁹ Näk bureni täwetat. Wain ume äneni nämo nanıkañ it yäpmanı kuñtängän Nana täño yewa gänañ äronıkañ wain ume mebari kubä inkät bok api näne yäk. ³⁰ † Ude yäweränkañ kap kubä tenpän yot penpen kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänkü

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

³¹ †† Äronıt äronıt Jesutä yäwetkuk; Bipani ñogän in kuduıtagän näka mäde ut namıñpän ämetpen kuñtänpä kunayän. Ude täñjirä Anutu täño man ñode kudän täwani u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtänpä kuney yäk.

Sek 13:7

³² † Upänkañ kumbani-ken nanik äneni akunpän Galili komeken näkä jukun pänku api it kirewet. ³³ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ, upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁴ †† Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yänjirän gäka kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayän.

³⁵ †† Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiñpän man kehäromigän ñode yänkü; Nämo! Gäk gutpän näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yänkuñ.

Jesu inigän pänku yänapik man yänkü

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Tänpän Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän Getsemane epän tobätken ahänpän yäwetkuk; In ñode irirä näk pänku yänapik man yäwayän yäk. ³⁷ Ude yäwetkanjä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpän yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtängän nadäwän umuri pähap tänpänpän äma yaräkubä u yäwetkuk; ³⁸ ††† Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabän näwatkot.

³⁹ ††† Ude yänpän ätu nanak kuñpänjä gukut imäpmok tänpän yänapik man ñode yänkü; Nana, tänanı tänpäwä nadäniri komi bäräpi nadäwayän täyat u närepmirän. Ude upänkañ näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän. ⁴⁰ Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpän yabäwän döpmon pat itkuñ. Döpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; In imata döpmon pat itkañ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneñ? ⁴¹ § Tänyabäk-ken kwitanenıta ket nadänpän yänapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

⁴² Ude yäwetkanjä äneni pänku nani ñode iwetkuk; Nana, komi nadätat ño täga nämo närepmitnanı tänpäwä jop waki nadän namıñiri komi ño nadäwa tärenjirän gäkño mantä kehärom tawän yäk.

† 26:30 Luk 22:39; Jon 18:1 †† 26:31 Sek 13:7 † 26:32 Mat 28:7,16 †† 26:34 Mat 26:69-75 †† 26:35 Mat 26:56 ††† 26:38 Jon 12:27 ††† 26:39 Hib 5:7-8; Mat 6:10 § 26:41 Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15

⁴³ Man ude yän paotpän äyänut päbä äma yaräkubä u döpmon pen parirä yabänkü. ⁴⁴ §† Ude yabänkañ äneni pänku yänapik man yänkü udegän yänjirän kadäni yaräkubä tänkuk. ⁴⁵ Ude täñkañ iwaräntäkiyetä patkuñ-ken u kuñpän yäwetkuk; Ai! In döpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerı terak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴⁶ §†† Unita akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerı-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ño yäk.

Iwantä Jesu inıtkuñ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahän yämiñkü. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuñ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun tänpäni ba Juda täño äma ekäni ekäni unitä pen yäwet-pewä äbuñ. ⁴⁸ Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä pänku äma u bayän imıñpän iniñ orerirä nabänkañ upän kañ inıtur yän yäwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahän imıñpän iwetkuk; Yäwoñärewani ämana! Ude yänpän bayän imıñpän iniñ oretkuk.

⁵⁰ Judastä ude täñjirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän tänpayän nadänpen äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuñowä inıtpän kerigän topuñ. ⁵¹ §† Ude täñjirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpänjä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni päñkü. ⁵² §†† Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täñpeko uwä kowata udegän utneñ. ⁵³ Ñodeta nämo nadätan? Nanaken gera yänjira aneronıye mäyap pen yäwet-pewän äbä täga täñkentän namineñ. ⁵⁴ Upänkañ täñkentän namineño uwä Anutu täño man kudän täwani u jide tänpän bureni ahäwek?

⁵⁵ §† Ude iwetpänjä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik tänpäni ude tänpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkan? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronıkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpän yäwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ? ⁵⁶ §† Upänkañ in ñode täñ namıñirä Anutu täño manbıñam terak profet bianıtä näka man kudän täñkuño u bureni ahäwän! Ude yäwänkañ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpen kuñtänpä kuñkuñ.

Jesu manken tenkuñ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Tänpäkanı komi äma unitä Jesu imagut yäpmanı bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Kaifas unitä yotken kuñkuñ. Yot uken kuñpän Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni kuduıtagän kubäken ugän itkuñ. ⁵⁸ Irirä Pita mädegän käbop itpän-yabäk täñtän kumañ yot unitäño yewa gänañ äronkü. Äronpänjä Jesu jide täñ imınayän yän

§† 26:44 2Ko 12:8 §†† 26:46 Jon 14:31 §† 26:51 Jon 18:26 §†† 26:52 Stt 9:6; Rev 13:10 §† 26:55 Luk 19:47, 21:37 §† 26:56 Mat 26:31

yabānpān-nadākta yot tāño watā āmakāt bok mañitkuñ.

⁵⁹ Tānpākañ Baga man yāwoñārewani āmakāt Juda tāño āma ekāni ekāni u kuduptagān itpāñ Jesu kumāñ-kumāñ utna yāñkañ Jesu jop ikñatta jop manman ātuta wāyākñeñkuñ. ⁶⁰ † Ude tāñirā āma māyaptā Jesu imaka wakiwaki ude tāk tāñkukonik yāñ jopman ude yāñkuño upāñkañ Jesuken imaka goret kubā nāmo kañpāñ nadāñkuñ. Tāñirā āma yarātā ābānpāñ yāñkumāñ; Āma ñowā ñode yāñirān nadāñkumāñ yāk. U nāk kudupi yot wārāmūtkañ kepma yarākubā-tagān āneñi tāga tāñpet yāñ yāñirān nadāñkumāñ yāk.

⁶² Ude yāwerirā bāmop āma intājukun tāñpani unitā akuñpāñ Jesu iwet yabāñkuk; Man kowata kubā nāmo yāwerayāñ? Āma pāke ño gāka man yākañ ño nadāwi jide tāyak? ⁶³ †† Yāñirān Jesutā kowata nāmo yāñkuk. Man nāmo yāñkañ kum irirān intājukun āma unitā āneñi iwet yabāñkuk; Anutu Bureni kehāromi u wāpi terak yāñkehārom tañpāñ niwet! Āma Anututā āmawebeniye tāñkentākta iwoyāwani Kristo u gāk ba nāmo? Gāk Anutu tāño Nanaki ba nāmo?

⁶⁴ † Yāwānā yāñkuk; Yāyan ubayāñ. Unita nāk bureni tāwetat; Āma Bureni-iniktā Anutu ārowani tāño kerī bure kāda ittāñgān kunum gānañ gubam terak ābāñirān api kāneñ. ⁶⁵ †† Ude yāwānā bāmop āma intājukun tāñpani u nadāwān wawāpāñ iniken tek weñ-gājāhūtpāñ yāñkuk; Mangāmān imata wari yāne? Anutu yāñārok man iwetak unita in jide nadākañ? Yāwānā āma pāke itkuño unitā kumān-tagān ñode yāñkuñ; U kumāta biñam tāyak! yāk.

⁶⁷ ††† Ude yāwākañ ātutāwā iwit ut ibarirā ātutāwā dapuri tāñpipiñkañ kerī mugwāñpāñ utkuñ. Ātutāwā kerī pipiyāñpāñ bumumi-ken utkañ yāñārok man ñode iwetkuñ; Gāk profet unita āma gutak unitāño wāpi niwet! yāk.

Pitatā Jesu wāpi kābop peñkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹ Tānpākañ Pita yāman umu, man yot yewa gānañ mañirirān yot unitāño watā webe kubātā ahāñ imiñpāñ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukāt kuñarani kubā gāk yāk. ⁷⁰ Yāwānā yāñkuk; Gāk man jide yāyan? Yāñiri guñ tāyat yāk. ⁷¹ Ude yāñkañ āpāmañ kwayāñ tāñirān yāma-ken webe kubātā kañpāñ āma itkuño u yāwetkuk; Āma ño Jesu Nasaret nanik tāño ābotken nanik kubā yāk. ⁷² Yāwānā āneñi āwo yāñkuk.

⁷³ Eruk ātu itpāñā āma itkuño unitā iwetkuñ; Nadākamāñ! Gāk ābot uken nanik yāk. Galili man kotāk terak yāk tāyan unita nadākamāñ yāk. ⁷⁴ Ude yāwāwā Pitatā yāñkuk; Anutu wāpi terak bureni-inik tāwetat! Āma wāpi yākañ u nāmoinik nadātat. Jop man yāwāwā Anututā kowata namān yāk. Ude yāñirān pengān purup gera yāñkuk. ⁷⁵ ††† Yāñirān Pita u Jesutā

† 26:60-61 Jon 2:19-21 †† 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 † 26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 †† 26:65-66 Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 †† 26:65-66 Wkp 24:16; Jon 19:7 ††† 26:67-68 Ais 50:6, 53:5 ††† 26:75 Mat 26:34

man ñode iwetkuko u nadāwān tāreñkuk; Purup man nāmo yāñirān gāk kadāni yarākubā nākño wāpna kābop pewayāñ yāk. Man u juku piñpāñ bānepi-ken jāgāmi pāhap nadāñpāñ āpāmañ pāñku konām bumta kotkuk.

Judas kotāki topuk

27 Eruk, kome yāneñ pak tañirān bāmop āmakāt Juda tāño ekāni ekāni kuduptagān kubā-kengān itkañ Jesu utpewā kumbekta yāñkehārom tañkuñ. ² Ude yāñpāñ kerī pādāt tāñpāñ yāpmāñ pāñku Pailat kerī terak peñkuñ. (Pailat uwā Rom gapmantā iwerirān Juda āmawebe yabāñ yāwarani.)

³ † Tāñirā Jesu kumāñ-kumāñ utneñta yāniñ kireñkuko u nadāñpāñ āma iwan kerī-ken pewani Judas ini tāñkuko unita waki nadāñkuk. Ini tāñkuko unita waki nadāñpāñ siliwa moneñ 30 ude yāpuko u porin yāpmāñ āma ekāni ekāniken āneñi kuñkuk. ⁴ Pāñku yāwetkuk; Nāk jopman yāñpāñ āma siwoñi kubā kumāta taniñ kireñkuro unita nadāñira jāgāmi tāyak yāk. Yāwānā iwetkuñ; Ninken imata yāyan? Gākña tāñkuno yāk.

⁵ Ude iwerāwā Judastā moneñ u kudupi yot gānañ ureñ tāñpān āronkuñ. Tāñpāñ yepmañpeñ kotāki topayāñ kuñkuk.

⁶ Kuñirān bāmop āma ekāni ekānitā moneñ kudupi yot gānañ ureñ tāñpān āronkuño u butuñpāñ kubā-kengān peñpāñ yāñkuñ; Moneñ ño āma tāño nāgāt suwawani unita moneñ ñopāñ Anututa biñam kudupi yotken pekta baga mantā yājiwāt tāyak yāk. ⁷ Ude yāñpāñ man yāñtāñ kuñtāngān bānep kubāgān tāñpāñ ñode yāñkuñ; Moneñ ñowā āma kubā wāpi Pota unitāño epān tobāt kañ suwana yāk. Tāñpāñ kome suwañkuño u āma kome kubāken nanik Jerusalem ābāñpāñ kumāñirā āneneñta iwoyāñpāñ peñkuñ. ⁸ Mebāri unita kome u wāpi “Nāgāt Kome” yāñ yāk tākañ.

⁹ †† Ude tāñkuño unita man kudān profet Jeremiaiatā bian ñode kudān tāwani u bureni ahāñkuk; Juda āmawebetā āma unita nadāwā āpani tāñirā moneñ gwāki tāpuri siliwa moneñ 30 udegān peñkuñ. Ekānitā nāwetkuko udegān moneñ upāñ Pota tāño epān tobāt suwañkuñ.

Pailattā Jesu iwet yabāk tāñkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat ināmiken irirān Pailattā ñode iwet yabāñkuk; Gāk Juda tāño intājukun āma ba? Yāwānā Jesutā iwetkuk; Yāyan uba yāk. ¹² ††† Tānpākañ bāmop āma intājukun tāñpani-kāt āma ekāni ekānitā Jesu yāñpāñ-kañiwat man māyap yāñkuño upāñkañ Jesutā man kowata kubā nāmo yāwetkuk. ¹³ Jesu man nāmo yāñkañ irirān Pailattā āneñi iwetkuk; Man mebāri mebāri gākā terak wohutkañ ñonita kowata imata nāmo yāyan? ¹⁴ †† Ude yāwānā Jesu man kubā nāmo iniñ yāñkañ kum irirān Pailattā nadāwātāk tañi tāñkuk.

§ 27:3 Mat 26:14-15 §† 27:9-10 Sek 11:12-13 §†† 27:12 Ais 53:7; Mat 26:63 §† 27:14 Jon 19:9

Pailattä Jesu kumbän yänpän yäniñ kirenjuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

¹⁵ Tānpäkañ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täño watä ämatä ñode täk täkañonik; Ämawebetä äma komi yot gānañ irani kubäta gāripi nadānpāñ Rom gapman täño watä äma iwerāwä äma ugānpāñ dät imān yāpmāñ kuk tānpani. ¹⁶ Eruk, kadäni uken äma waki kubä wāpi Barabas u komi yot gānañ irani.

¹⁷ Tānpāñ ämawebe Pailattä yot yāma-ken kābeyä tānpāñ irirä yāwet yabāñjuk; Netāpāñ dät ima āpāmañ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yāñ iwerani u? ¹⁸ † (Man ude yāwetkuko uwä Pailattä ñode nadānpāñ yāwetkuk; Juda äma ekāni ekānitä Jesuta kokwawak nadāñkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yāñ nadāñjuk.)

¹⁹ Tānpäkañ Pailattä man epān tāñ irirān webenitā manbiñam kubä ñode pewān yāpmāñ äbuk; Äma siwoñi unita imaka kubä tāñ iminañi nämo yäk. Näk bi-pani dāpmonken äma unitagān yāñpāñ nadāwätäk pähap tät yäk.

²⁰ Pailattä manbiñam ude nadāñjukopāñ bāmop äma intājukun tānpani-kät Juda täño äma ekāni ekāni unitä ämawebe päke u yāwetkuñ; Pailattä täwet yabäk tānpāñ ñode kañ yāwut; Barabas pit imiñ pewi kuñirān Jesupāñ kumäkta kañ tewi yāpmāñ āpān yäk.

²¹ Eruk Pailattä ämawebe päke u yāwet yabāñjuk; Netāpāñ pit imiñpewa jop āpāmañ kwek? Ude yāñirān gera terak yāñkuñ; Barabas u! yäk. ²² Yāwāwä yāwetkuk; Tāñ, Jesu, Kristo yāñ iwerani unitawä jide tāñpet? Ude yāwet yabāwānā yāñkuñ; Päya kwakāp terak utpewä kumbän! yäk.

²³ Ude yāwāwä Pailattä yāñjuk; Waki kubä jide tāñjukta? Ude yāwānā ämawebe päke unitä gera tañi terak ñode yākgān tāñkuñ; Päya kwakāp terak kañ kumbän! ²⁴ †† Ude yāñ ittāngān Pailattä nadāñjuk; Näkño man kumān yāpmāñ āpākañ yäk. Pen yāñtäyi-wa ämik pähap ahāwek yäk. Ude nadānpāñä ume yāpmānpāñ ämawebe iñamiken keru ärutpāñä yāñjuk; Äma ñonitā kumbayāñ täyak uwä momi näkño nämo. Momi inñinta biñam yäk.

²⁵ ‡ Ude yāwānā ämawebe päke unitä yāñkuñ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintāño nanakta biñam kañ tānpāñ! ²⁶ Ude yāwākañ Pailattä Barabas jop tewān āpāmañ kuñirān Jesu kadätä päripmānpāñ päya kwakāp terak utpewä kumäkta komi ämata yāmān yāpmāñ kuñkuñ.

Jesu utpāñ tāñirek-irek tāñkuñ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

²⁷ †† Yāmān yāpmāñ kuñpāñä Pailat täño komi ämatä Jesu yāñikñat yāpmāñ komi äma täño yot gānañ äronpāñ komi äma ätuta yāñpewä äbuñ. Äbāñpāñä Jesu it gwāñiñpāñ teki yāñopmāñ imiñpāñä tek gwagāri intājukun ämatä täk täkañ udewani tāñ imiñkuñ.

²⁹ Ude tāñ imiñpāñ gupmom yen kedon tānpāñ gwāki-

† 27:18 Jon 11:47-48; Jon 12:19 †† 27:24 Lo 21:6-9; Mat 27:4 ‡ 27:25 Mat 23:35; Apos 5:28 †† 27:27-28 Luk 23:11

ken ähäät imiñkuñ. Tānpāñ iwānap kujat, intājukun ämatä inñit täkañ udewani kubä imä keru bure käda inñitkuk. Ude tāñ imiñpāñä sära man iwetpāñ yāñkuñ; Juda täño intājukun äma, gäk ganiñ oretkamāñ! yäk. ³⁰ †† Tānpāñ iwit ut ibatpāñ iwānap kujat imä inñitkuko ugānpāñ yāpmānpāñ gwāki-ken ut tāñkuñ. ³¹ Tāñirek-irek ude tāñ imiñ paotpāñä tek gwagāri ñokeño yāñopmāñ imiñpāñ tek iniken upāñ äneñi tāñ imiñkuñ. Ude tāñ imiñpāñä, eruk päya kwakāp terak ut-nayāñ imagut yāpmāñ kuñkuñ.

Jesu päya kwakāp terak utkuñ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yāpmāñ kuñpāñä äma kubä Sairini komeken nanik wāpi Saimon kañ-ahāñpāñä komi ämatä peñ iwet-pewä Jesu täño päya kwakāp burami-wānkañ penta kuñkuñ. ³³ Kuñtāngān kome kubä wāpi Golgota uken ahāñkuñ. (Golgota u ninin man terak gwāki kokāp.) ³⁴ ††† Uken ahāñpāñä eruk, Jesu gupi kwitawān yāñpāñ wain ume jägāmi imiñkuñ. Imākañ bitnāñjuk. ³⁵ ††† Imä bitnāwānā komi ämatä teki yāñopmāñ imiñpāñ päya kwakāp terak utkuñ. Tāñkañ teki yāpmäkta komi ämatä närep mirek gārep mirek tāñkuñ. ³⁶ Ude tāñkañ mañit itkañ kañiwat itkuñonik. ³⁷ Tānpäkañ Jesu gwāki-ken punin käda man kudān ñode kudān tāñkuñ;

NOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄÑO INTÄJUKUN ÄMA.

³⁸ § Tānpäkañ kubo äma yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmañpāñ bok dāpuñ.

³⁹ §†† Ude tāñkañ ämawebe kuñkañ äbäk tāñkuño unitä yāñärok iwetpāñ ketsiwoñ tānpāñ yāñkuñ; A! Gäk ñonitā kudupi yot wārāmutkañ kepma yarākubäta äneñi api tāñpet yāñ yāñkun yäk. Unita gäk Anutu täño nanak bureni tāñpāwä päya kwakāp terak nanik-tä ketärenpāñ äpiwä!

⁴¹ §† Ude yāñirä bāmop äma ba Baga man yāwoñäre-wani ämakät äma ekāni ekānitä udegān tāñ-irennpāñ näwetgāwet tānpāñ yāñkuñ; Äma ñowä äma ätu täga tāñkentāñ yämik tāñjukopāñ ini gupi tāñkentäktawä tānpāñ wakañ yäk. Ämawebetä äma ñonita U Isrel ämawebe täño intājukun äma yāñ yäk täkañ. In-tājukun äma bureni tānpāñä päya kwakāp terak nanik-tä äpāñirān kañkañ nadākinik tāñ iminawä! ⁴³ §†† U Anutu terak yengāma pek täkañ yāñ yäk täyak, ba Näk Anutu täño nanaki yāñ yäk täyak unita itpāñ kāna yäk. Anututä käwep tāñkentāñ imek yäk. ⁴⁴ Tānpäkañ äma waki tānpani yarä, kukñi kukñi dāpuño unitä yāñärok man udegān iwetkumān.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

⁴⁵ Tānpāñ kome kepma bāmopi-inik uken edap dāpuri kumbuk. Kumāñirān kome kudup bipmāñ urani it yāpmāñ kuñirān 3'kirok tāñjuk. ⁴⁶ §† Tānpāñ 3'kirok

‡† 27:30 Ais 50:6 ††† 27:34 Sam 69:21 ††† 27:35 Sam 22:18 § 27:38 Ais 53:12 §† 27:39-40 Sam 22:7; Sam 109:25 §†† 27:39-40 Mat 26:61; Jon 2:19 §† 27:41-42 Jon 11:50 §†† 27:43 Sam 22:8 §† 27:46 Sam 22:1

ude tänjirän Jesutä iniken man terak gera tañi ñode yänjuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmanñan?)⁴⁷ Ude yänjirän äma kañ itkuño unitä nadänpän yänjuk; Nadawut! Elaijata gera yäyak yäk.⁴⁸ † Ude yänjirä äma kubätä bäränñeñ pänku imaka kubä bima yabut bumik yäp-mänpän wain ume jägämi gänañ yäputpän jikon terak pädat täñkañ Jesuta iminjirän noriye ätutä iwetkuñ;⁴⁹ Pewut! Jop itpän këna. Elaijata bureni päbä ketäre-wayän käwep yäk.

⁵⁰ Ude tänjirä Jesu äneñi gera tañi yänpän kumbuk.
⁵¹ †† Kumänjirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädawani u punin ununitä komek umu ini wewän tärenkuñ. Täñjirän kome imaka, kwainjirän mobä imät tänpä kuñkuñ.⁵² Ba äma äneñpani awañtä udegän tumän eränjirä äma mäyap Anutuna nadän iminjän kumbanitä kodak täñkuñ.⁵³ Kodak tänpän itkañ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneñi akunjirän ämawebe kodak täñkuño u awañ penpen akumañ Jerusalem yotpärare-ken äronjirä ämawebe mäyaptä yabänkuñ.

⁵⁴ Kome kwainjukko ba imaka imaka ahänjukko u kañpän komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kañ itkuño unitä umuntänpän bärom tänpän yänjuk; Wära! Njowä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

⁵⁵ † Tänpäkañ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkañ kañkuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän tänpän täñkentäk epän täñ iminj yäpman äbuño u.⁵⁶ †† Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu äneñkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Tänpän bipäda ugän äma tuñum mähemi kubä Ari-matea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadawani.⁵⁸ †† Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken pänku Jesu täño komegup yäpman pänku äneñpayän iwet yabänjuk. Iwet yabänjirän Pailattä nadawän tägawäpän komi äma yäwet-pewän pänku Jesu täño komegup ketärenpän iminjkuñ.⁵⁹ Täñjirä Josep Jesu täño komegup u yäp-mänpän tek paki säkgämän ärurani kubäpän uwäk tänpän yäpman kuñkuñ.⁶⁰ ††† Yäpman pänku mobä awañ inita äneñpani u gänañ penjuk. Awañ gänañ penpän mobä tañi kubä pimij iwet-pewän pänku mobä awañ meni uwä yäput pipinjuk. Ude täñkañ kuñkuñ.⁶¹ Tänpäkañ Jesu mobä awañ gänañ penjuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu äneñjuk.

⁶² Eruk pänku patkuño kome yänjewänä Sarare-ken bä mop äma intäjukun täñpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñkuñ.⁶³ ††† Kuñpän iwetkuñ; Ekäninin,

† 27:48 Sam 69:21 †† 27:51 Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 †
27:55 Luk 8:2-3 †† 27:56 Mat 20:20 †† 27:58 Lo 21:22-23 †††
27:60 Ais 53:9 ††† 27:63 Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21

man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yänjuk; Näk kumänkañ edap yarakubä tärenjirän kodak tänpän api akwet yäk.⁶⁴ Ude yänjukko unita komi äma yäwari pänku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yarakubä kañ tärewän yän yänjuk. Iwaräntäkiyetä pänku komegup yäpman metänpen kuñkañ kumbani-ken naniktä akunjuk yän ämawebe jopman yäñatneñta! Jop man bian yäwani uteragän komegup u kubotän yäpman kuñjirä bureni yän nadänekta yäk. Udetä nadawätäk tänpän gäwetkamän yäk.

⁶⁵ Iweräwä Pailattä ñode yäwetjuk; Täga yäk. Komi äma yänij kiretat u yän-yäñat pänku injin nadäkañ ude yäwäkañ awañ meni watäni ket kañ irut.⁶⁶ † Ude yäwärankañ komi ämakät penta pänku awañ meni ket tänpän tänpipinpän komi ämatä watäni itkuñ.

Jesu akunjuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

28 Tänpäkañ Juda täño Sabat kadäni tärenjirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awañ gänañ äneñkuño u këda yänkañ kuñkumän.² Tänpäkañ kadäni ukengän koñ pähap kwainjirän Ekäni täño añero kubätä kunum gänañ naniktä äpänpän mobä awañ meni-ken tänpipiwani u yäpman kewenpewän pänku parirän uterak mañitjuk.³ †† Gupi inami dapun yäpätä kwinit täkañ ude. Teki u paki-inik.⁴ Täñjirän komi äma u kañpän umun pähap nadänpän kwainpän kumän mañpän pat-tän kuñkuñ.

⁵ Täñjirä webe yarä unitä ahawänä añerotä yäwetjuk; Ek umuntädeño yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakap terak utkuño u këdayän äbäkamän yäk.⁶ ††† Upänkañ ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumañ kuk. Ek abänkañ patpat bägupi ño kawun yäk.⁷ †† Täñkañ bäränñeñ kuñkañ iwaräntäkiye ñode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumañ kuk. Akumañ pänku Galili komeken intäjukun it kireñjirän pänku uken kañ kawut! yän yäwerun. Añerotä ude yäwetkañ yänjuk; Man täwetat uba yäk.

⁸ Tänpäkañ webe yarä uwä umuntänkumäno up-änkañ awañ penpen kuñkañ oretoret terak iwarän-täkiye yäwetdayän bäränñeñ kuñkumän.⁹ Kuñjirän këdet miñin Jesutä pengän ahän yäminpän tamimañ yän yäwetjuk. Tamimañ yän yäweränä gukut imäp mok tänpän kuroñi injitpän inij oretkumän.¹⁰ ††† Ude tänpänkañ Jesutä yäwetjuk; Ek umuntädeño! Kuñkañ notnaye yäwerän pänku Galili komeken kañ nabawut yäk.

Komi ämatä bä mop äma manbiñam yäwetkuñ

¹¹ Webe yarä u kuñjirän komi äma awañ watäni itkuño u ätutä bäränñeñ kumañ pänku yotpärare-ken äronpän imaka umuri ahänjukko unitäño biñam bä mop äma yäwetjuk.¹² Yäwärankañ bä mop ämakät Juda täño ekäni ekänitä këbeyä tänpän man yänpän-

§ 27:66 Dan 6:17 †† 28:3 Mat 17:2; Apos 1:10 ††† 28:6 Mat 12:40, 16:21 †† 28:7 Mat 26:32 ††† 28:10 Hib 2:11

nadäk tänpäj komi äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ. ¹³ † Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipani nin döpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo tänpäj yäpmäj kuŋ yäj kaŋ yäwerut. ¹⁴ Pailattä jopman u nadänpäj goret kubä täŋ nimek yäj nämo umuntäneŋ. Nämo, nintä täga api iniŋ bitnäne yäk. ¹⁵ Ude yänpäj yäwerä komi äma uwä moneŋ u yäpmäjpäŋ man yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

¹⁶ †† Tänpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u

† 28:13 Mat 27:64 †† 28:16 Mat 26:32; Mat 28:7,10

äronkuŋ. ¹⁷ Äronpäŋ Jesu ini kaŋpäŋ ukengän gwäjij äpmon imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä bänep yarä tänpäj U Jesu nämo käwep yäj nadäŋkuŋ. ¹⁸ † Täŋirä Jesutä dubini-ken äbäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täŋo ba kome täŋo, näka namiŋ moreŋkuk yäk. ¹⁹ †† Unita in komeni komeni kuŋkaŋ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk näwaräntäknaye tänpäkaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kaŋ ärut yämut. ²⁰ †† Tänpäj man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u kudup yäwetpäŋ yäwoŋärenjirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api tärewek yäk.

‡ 28:18 Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 †† 28:19 Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 †† 28:20 Apos 18:20; Jon 14:23

Mak

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

1 Jesu Kristo u Anutu täño Nanaki. Unitäño Manbiñam Täga yäput peñpän ahänkuko u ñode;
²†Bianä Anutu täño profet kubä wäpi Aisaiatä manbiñam kubä ñode kudän täñkuk;
 Näkño biñam yänahäwani äma kubä ño.
 U intäjukun kädet täwit gamikta api iniñ kirewet yäk.
Mal 3:1

³ Uwä kome jopi-ken päñku itkañ ñode api yäwek;
 Ekänitä äbäktä kädet kañ täwirut!
 Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut!

⁴††Eruk, man Aisaiatä kudän täñkuko udegän Jontä ñode täñkuk. Kome jopi-ken päñku itkañ ämawebeta ume ärut yämiñpän man ñode yänahänjit täñkuk; In bänepjin sukurewäkañ ume ärut tamiñjira Anututä momijin api peñ tamek yäk. ⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärareken naniktä Jontä itkuk-ken u päñku wakini yänahänjirä Jontä Jodan ume gänañ yän-yäkñat päpmo ärut yämik täñkuk. ⁶†Tänpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipän täñpani upän täñkañä pi-onñtawä but gupipän täñpani upän yamän täpäneñpän kuñat täñkukonik. Täñpän ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpän nak täñkukonik. ⁷††Ude täñkañ manbiñam ñode yänahäk täñkuk; Äma kubä biñam ikek mäden näwatak yäk. Unitäño kehäromitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnañi.
⁸ Nadäkañ? Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Täñpäkañ äma mäden näwatak unitawä Anutu täño Munapikpäñ api uwäktän tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peñpeñ abänjirän Jontä Jodan ume gänañ yänjñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰ Ärut imänkañ Jesu ume gägäni-ken äbänpän kañkuk; Kunum añejirän Anutu täño Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäñkañ gwäki terak mañirayän täñkuk. ¹¹††Ude täñjirän kunum gänañ nanik gera kubä ñode ahänkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkañ gäripi pähap nadäk täyat yän yänkuk. ¹²†††Ude yänjirän uterakgän Munapiktä iniñ kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom

† 1:2 Mat 11:10 †† 1:4 Apos 13:24, 19:4 ‡ 1:6 2Kin 1:8; Mat 11:8 †† 1:7 Apos 13:25 †† 1:11 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ††† 1:12-13 Sam 91:11-13

ägwaritä kuñarani-ken päñku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yänjñat täñkukonik. Ude täñkuko upänkañ Anutu täño añerotä täñkentän imiñirä it yäp-män kuñkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴†††Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuñkuk. Päñku Anutu täño Manbiñam Täga yänahänpän ämawebe ñode yäwetkuk; ¹⁵§Kadäni ahätak yän yäwetkuk. Anututä intäjukun itkañ yabän yawat epän täñpayän täyak u tuän keräp täyak! Uita bänepjin sukureñpän Anutu täño Manbiñam Täga uwä nadänpän bänepjin-ken peñpän kañ yäp-män kuñarut!

¹⁶ Ude yäwetpäñ Jesutä Galili gwägu pomi terak kuñattänñän yabänkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk tañi, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ mañpän äpmon irirän yabänkuk. Äma yarä uwä moner epänta gwägu tom yäp-mäk täñkumänonik. ¹⁷§†Yäk mañpän äpmon irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäp-mäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäp-mäk-yäp-mäk epän api tamet yäk. ¹⁸ Yäweränä uterakgän epäni u peñpeñ iwatkumän. ¹⁹ Iwaränkañ ätukät kuñpäñä Sebedi täño nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkañ yäk tañi, gwägu tom yäpani u ket täñ irirän yabänkuk. ²⁰ Yabänpän pengän yarä unita gera yänjirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuño u yepmañpeñ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireñkuk

Luk 4:31-37

²¹ §†††Eruk ude täñpän penta kuñtänñän Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Uken Sabat kadäni täñjirän Jesu Juda täño käbeyä yot gänañ äronpän manbiñam yäwetpäñ yäwoñäreñkuk. Täñjirän ämawebe kikñutpäñ nadäwä kudupi kubä täñkuk. Ude täñpän ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewni ämatä man yänpän-yäwoñäreñkuk täk täkañ ude bumik nämo yäk. Äma ñowä man mähemitä yäyak yän nadänkuñ. ²³ Täñpäkañ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänañ penta itkuño unitä kähän yänkañ ñode yänkuk; ²⁴ §††Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täñ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan? Gäka nadäkamän. Gäk Anutu täño Kudupi Äma u! yäk.

††† 1:14 Mak 6:17 § 1:15 Mat 3:2; Gal 4:4 §† 1:17 Mat 13:47; Luk 5:1-11 §†† 1:21-22 Mat 4:13 §† 1:21-22 Mat 7:28-29 §†† 1:24 Mak 5:7

²⁵ Yäwänä Jesutä kaŋ-yänpän ŋode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ŋo kakätänpen ku! ²⁶ †Ude iweränä mäjotä äma uwä injipän kwanŋkaŋ kähän yänpän kakätänpen kuŋkuk.

²⁷ Tänjirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap tänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nikek yäyak! Unitä man yänjirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä ude täga tänaŋi nämo yäk. ²⁸ ††Ude yänpän Jesu täŋo biŋam u bäränŋ Galili kome uken-uken yänpän-nadänpän kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuk

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Tänpäkaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot penpen Andru kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ.

³⁰ Kuŋpän Jesu yot gänaŋ äronjirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädap käyäm tänkaŋ patkuko unita iwetkumän. ³¹ Iweränkaŋ pänku kerigän injipän yäpmän akuŋkuk. Ude tänjirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ pänku ketem gwet yämiŋkuk.

³² Eruk kome bipmänjirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. ³³ Yän-yäkŋat yäpmän äbänpän ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuŋ. ³⁴ †Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit mäjotä magärani yäwat kirenjit tänkuk. Ude tänkaŋ mäjo u Jesu täŋo mebäri nadänkuŋo unita man yäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu nani-kät inigän man yänkumän

Luk 4:42-44

³⁵ ††Ude tänkaŋ patkuko kome ket nämo yänjirän Jesu akumaŋ yot penpen uruŋ käda pänku nani-kät man yänkumän. ³⁶ Yän irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkŋentän pänku kaŋ-ahänpän iwetkuŋ; E! Gäk imata ŋo itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkŋen itkaŋ! ³⁸ Ude iweräwä ŋode yäwetkuk; Nin yotpärare kuŋŋi kuŋŋi it yäpmän kukaŋ-ken u käda kuna! Uken kuŋkaŋ Anutu täŋo man yänahänpän kaŋ yäwet tänpa. Näk epän u täkta äbut. ³⁹ ††Ude yänpän Galili komeken yotpärare kubäkubä täŋo käbeyä yot gänaŋ äronpän man yäwerit mäjo yäwat kirenjit tänkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Tänpäkaŋ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikek-tä Jesuken kuŋpän gukut imäpmok tänpän butewaki terak ŋode iwetkuk; Gäk tänkentän namayän nadänpänä näk täga nepmanpi kudupi ired yän nadätat. ⁴¹ Ude yäwänä Jesutä äma u kaŋpän butewaki pähap nadän iminpän keru gupi terak penkaŋ iwetkuk; Täga tänkentän gamayän. Eruk, paräm ŋo paorut! ⁴² Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

† 1:26 Mak 9:26 †† 1:28 Mat 4:24 † 1:34 Mak 3:11-12 †† 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 †† 1:39 Mat 4:23, 9:35

⁴³ ††Tänpän Jesutä äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Täŋ gamitat ŋonita ämawebe biŋam nämo yäweren. Gäk pänku gupka bämop äma iwönäre. Ude tänpän äneni säkgämän itta Moses täŋo бага man iwatpän gupe käbänji nikek ijinjiri ämawebetä paräm tägakaŋ yän api nadäwä täreneŋ. Jesutä ude yänpän iwet-pewän kuŋkuk. ⁴⁵ Pänku Jesutä iwetkuko ude nämo tänkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägaŋkuŋo unitagän ämawebe kumän yänahänpän yäwettän kuŋkuk. Ude tänjirän kaŋpän Jesu yotpärare bämopiken kwawak täga nämo kwet yän nadänkuk. Ude nadänpän kuŋŋi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuŋat tänkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuŋatkukopän ämawebe uken-uken naniktä ehutpän pen iwarän täk tänkuŋonik.

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

2 Eruk kepma yarägän itpän Jesu äneni Kapeneam yotpärare-ken kuŋjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yän nadänpänä yot itkuk-ken u äbä bumta tokŋenpän yäman imaka, it tokŋenpän bägup kubä nämo penkuŋ. Bumta tokŋenpän irirä Jesutä Anutu täŋo manbiŋam yäwetkuk. ³ Täŋkaŋ äma kwäyähäneŋ tänpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gäraŋ tänpän Jesuken yäpmän äbuŋ. Täŋpän noriye ätu tänkentäktä penta äbuŋ. ⁴ Yäpmän äbänpän yabänkuŋ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabänpänä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkŋewä wawäpän yot medäp terak punin yäpmän äronkuŋ. Punin päro medäp äriwä tumbäpän äma kwäyähäneŋ tänpani u gäraŋ ikek tewä äpmonkuk. ⁵ ††Ude tänjirä Jesutä nadäkiniki yabänpän äma kwäyähäneŋ tänpani u iwetkuk; Notnapak, gäŋŋo momika pen gamitat!

⁶ § Ude yänjirän Baga man yäwonärewani äma ätu penta itkuŋo unita ŋode nadänkuŋ; Ai, äma ŋo imata ude yäyak? Anututa yänärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täŋo momi penaŋi nämo. Anutu-tägän momi pen yämik täyak yän nadänkuŋ.

⁸ Ude nadänjirä Jesutä Ude nadäkaŋ yän nadänpän ŋode yäwetkuk; Imata ude nadäkaŋ? ⁹ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän känayän?; Momi-ka pen gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ¹⁰ Eruk, in kome terak ŋo Äma Bureni-inik-ken momi pen yämik täŋo kehäromi itak yän nadäktä ŋode tänjira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneŋ tänpani u iwetkuk; Näk ŋode pen gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmänkaŋ yotka-ken kuyi! ¹² ††Ude iwerirän ämawebe itkuŋo u injamiken akumaŋ patpat bägupi yäpmänkaŋ kuŋkuk. Täŋjirän ämawebetä kaŋpän nadäwä inide kubä tänkuk. Täŋpän yänkuŋ; Wära! Ima-ka kudupi kubä käkamän! Kudän ŋodewani bian kubä nämo kak tänkumänjonik. Ude yänpän Anutu iniŋ oretkuŋ.

††† 1:43-44 Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32 ††† 2:5 Luk 7:48 § 2:6-7 Ais 43:25; 1Jo 1:9 †† 2:12 Mat 9:33

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude tãnjpãnj Jesu Kapeneam yotpãrare penpen ãnenji Galili gwãgu u gãgãni-ken kuŋkuk. Pãŋku irirãn ãmawebe mãyaptã ahãnj iminãnj it gwãjinãnj. It gwãjinãnj Anutu tãnjõ manbinãnj mãwetpãnj mãwonãrek tãnjuk. ¹⁴ † Mãwetpãnj mãwonãrek tãnjtãnj kuŋattãnjgãn Alfias nanaki wãpi Livai u takis monen mãpmãk-yãpmãk tãnj irirãn Jesutã kanãnj iwetkuk; Gãk akumaŋ nãk nãwat yãk. Ude iwerãnã Livai mani buraminãnj epãni u penpen akumaŋ iwatkuk.

¹⁵ Eruk kumaŋ pãŋku Jesu Livaitã yotken ãronãnj Li-vaikãt ketem bok naŋkumãn. Jesu tãnjõ iwarãntãkiye-kãt ãma takis monen mãpani ãtu ba ãma waki tãnjpani mãnj mãwerani mãyap Jesu iwãt tãnjkuŋõ u ketem penta naŋkuŋ. ¹⁶ †† Ketem naŋ irirã Baga man mãwonãrewani ãma ãtu Parisi ãma ãbotken nanik ãbã yabãwã siwonji nãmo tãnjpãpãnj Jesu tãnjõ iwarãntãkiye ñode mãwetkuŋ; E! Jesu imata takis monen mãpani ãma ba ãma waki tãnjpani-kãt bok itpãnj ketem nãkanã?

¹⁷ Man ude mãnjirã Jesutã nadãnjpãnj mãwetkuk; ãma kubã nãk mãyãm nãmo mãnj nadãnjpãnjã mãpãtãgãk ãmaken nãmo kwek. Tãnj, ãma kubã nãk mãyãm mãyat mãnj nadãwewo unitã uyaku mãpãtãgãk ãmaken kwek yãk. Nãk epãn udewani tãkta ãput. Nãk ãma inita siwonji mãnj yãk tãkanã unita nãmo ãput. Nãmo, ãma inita nãk momi tãnjpani mãnj nadãnjpãnj ãpani-inik kuŋat tãkanã ãma udewanita mãnjpãnj ãput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabãnjkuŋ

Mat 9:14-17

¹⁸ Tãnjpãkanã kepma uken Jon ume ãrut mãmani unitãnjõ iwarãntãkiye ba Parisi ãma ãtukãt baga man iwãtpãnj nakta jop itkuŋ. Ude tãnjirã ãma ãtutã Jesu pãŋku ñode iwetkuŋ; Jon tãnjõ iwarãntãkiye ba Parisi ãma tãnjõ mãwarãntãkiye u baga iwãtpãnj nakta jop it tãkanã. Tãnj, gãkŋõ gãwarãntãkaye imata nakta jop udegãn nãmo it tãkanã?

¹⁹ Iwerãwã Jesutã kowata man wãrani kubã ñode mãwetkuk; ãma ãtu noripaki wãpi binãnj ikek kubãkãt oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadãnjpãnj nakta jop itnenã? Nãmo inik! ²⁰ Tãnjpãkanã iwãntã pãbã ãma u inji mãpmãnj kuŋirã uyaku noriyetã mãyãkŋewã wawãpãnj butewaki nadãnjpãnj nakta jop itnenã.

²¹ Jesutã ude mãnjpãnj iniken man kudupi-kãt Parisi ãma tãnjõ man ukãt bok nãmo awãhutnenã mãnj nadãnjpãnj man wãrani yarã mãwetkuk. Kubã ñode; ãma kubãtã tek wewani bipã mãnjkanã tek morãki kodakipãnj tek wewani biani terak tãga nãmo penãnj bipãk yãk. Ude tãnjpeko uwã tek kodaki unitã tãnjpewãn tek biani u taŋji wewek. ²² Ude mãnjpãnj ãnenji man wãrani kubã ñode mãwetgãn tãnjkuŋ; ãma kubãtã wain umeni api tãnjpanipãnj kãbot tom gupipãnj tãnjpani biani kubã gãnanã tãga nãmo piwek. Ude tãnjpãnã wain umeni api tãnjpani unitãnjõ kehãrominitã tãnjpewãn kãbot biani kehãromi nãmo u tumãnjpãnj

† 2:14 Jon 1:43 †† 2:16 Mat 11:19; Luk 15:1-2

wain umeni ba kãbori u bok jop awãhutnenã. Ude tãga nãmo tãnjpek. Wain umeni api tãnjpanipãnj kãbot kodaki kehãromi gãnanã piwewo uyaku tãga.

Jesu u Sabat tãnjõ mãhemi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Eruk Juda tãnjõ Orekirit kadãni kubãken Jesu iwarãntãkiye-kãt sãguom epãn bãmopi-ken kuŋatkuŋ. Kuŋattãnjgãn iwarãntãkiyetã sãguom ãtu wenãnj mãpuŋ. ²⁴ † Wenãnj mãpmãnjirã Parisi ãma ãtutã Jesu ñode iwetkuŋ; U yabã! Orekirit kadãni-ken epãn ude tãkta mãjjiwãrani ukenãnj ude imata tãkanã?

²⁵ †† Ude iwerãwã Jesutã kowata ñode mãwetkuk; Ude nãmo! Bian oranin Devit u noriye-kãt nakta yewãpãnj tãnjkuŋõ unitãnjõ manbinãnj Anutu tãnjõ man terak nãmo danãnjpãnj nadãk tãkanã? ²⁶ †† Manbinãnj u ñode pãtak; Bian-inik Devit noriye-kãt Anutu tãnjõ yot gãnanã ãronãnjã kãrãga Anututa pewanipãnj mãpmãnjpãnj naŋkaŋ noriyeta imaka mãmãn naŋkuŋ. Bãmop ãma intãjukun tãnjpani wãpi Abiata kadãni unitã itkuk-ken uken ude uwã tãnjkuŋ.

²⁷ ††† Ude mãwetpãnj ñode mãwetgãn tãnjkuŋ; Orekirit kadãni uwã Anututã ãmawebe tãnjkentãkta penãkuk. Kadãni uwã ãmawebeta bãrãpi mãmikta nãmo. ²⁸ In nadãkanã? ãma Bureni-inik u imaka kuduptagãn ba Sabat tãnjõ mãhemi bok.

Jesu epãn Sabat kubãken tãnjkuŋ

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

3 Kadãni kubã Jesutã Juda tãnjõ kãbeyã yot kubã gãnanã ãronãnjã ãma kerã kwãyãhãnenã tãnjpani kubã irirãn kuŋkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ãmatã Jesu jide tãnjpãnj manken kaŋ tene mãnj nadãnjpãnj Jesu ket tãnjpãnj kaŋiwãt itkuŋ. Jesutã ãma kerã kwãyãhãnenã tãnjpani ñokenãwã Sabat kadãni ñõ kãwep mãpãn tãganenã mãnj nadãnjpãnj unita. ³ Ude kaŋ iwarãrã Jesutã kerã kwãyãhãnenã tãnjpani u ñode iwetkuk; ãmawebe pãke ñõ gabãnjirã aku!

⁴ ††† Ude iwerãkanã akunãnj irirãn Jesutã Parisi ãma mãwet yabãnjkuŋ; In jide nadãkanã? Orekirit kadãni-ken kãdet jidewani uwã tãga mãne? Kãdet tãga mãne ba kãdet waki mãne? Ba ãma mãyãm ikekta jide tãnj mãmine? Tãnjkentãnj mãmine ba nãmo tãnjkentãnj mãminãnitna ini kumnenã? Ude mãwerãnã kowata man nãmo mãnjkanã kum itkuŋ.

⁵ § Ude tãnjpãwã Jesutã bãnepi nãmo imãrani yabãnjpãnj-nadãwãn nãmo tãgawãpãnj koki tãnjpãn waŋkuŋ. Koki tãnjpãn wawãpãnj ãma kerã kwãyãhãnenã tãnjpani uwã iwetkuk; Ketka pirãrenãnj mãpi-siwonã tawut! Ude iwerãnã kerã pirãrenãnj mãpãn-siwonã taŋkuŋ. ⁶ §† Eruk, ude tãnjirãn Parisi ãmatã kanãnj Jesu jide tãnjpãnj kaŋ utne mãnj nadãnjpãnj gapman tãnjõ intãjukun ãma wãpi Herot unitãnjõ ãbotkãt pãŋku kãbeyã tãnjpãnj mãnjpãnj-nadãk tãnjkuŋ.

† 2:24 Lo 23:25 †† 2:25 1Sml 21:1-6 †† 2:26 Wkp 24:5-9
 ††† 2:27 Lo 5:14 ††† 3:4 Luk 14:3 § 3:5 Jon 11:33 §† 3:6
 Mat 22:15-16

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

⁷† Ude täñkañ kome u peñpeñ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmanñ Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñjirä ämawebe bumta yäwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yäwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude këda itkañ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täñkuko biñami u nadänpän Jesutä itkuk-ken ukengän tokñeñ moreñkuñ. ⁹†† † Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän täganñkuño unita äma käyäm mebari mebari nicketä Jesu gupi inñitnayän nadänpän noriye dumän yäwat yäpmanñ Jesutä itkuk-ken äbuñ. Äbä bumta tokñewäwä Jesu ämawebetä uyiñ-kätupneñ yän nadänpänjä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmanñ päbä tuän pekot yän yäwetkuk. ¹¹†† Täñpän kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kañpän mäjo uwä kome terak inñami yäpä äpmonpöpän kähän yänpän ñode yäk täñkuñonik; Gäk Anutu täño nanaki yäk. ¹²†† Ude yäwäwä Jesutä iniken mebari yänjahäkta yäjiwät-inik täñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ude yänpän pom kubäken äronpän Jesutä äma ini bänepitä nadäñkuko u yänpewän äbuñ. ¹⁴ Ude täñpän äma 12 ude yänpewän äbuño u Jesu inikät kuñatta ba Anutu täño man kudupi yänjahänjit, kehäromini peñ yämiñjirän mäjotä äma magärani yäwat kireñjit täkta yäpmanñ daniñkuk. ¹⁶†† Äma 12 uwä wäpi ñode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yän iwetkuk. ¹⁷††† Yaräwä Sebedi täño nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yän yäwetkuk. U ninin man terak Iromän. ¹⁸ Täñä ätu täño wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täño nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan keru terak peñkuñ.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yän iwetkuñ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpän yepmanñkañ Jesu yotken kuñkuk. Kuñkukopän ämawebe bumta äbuño unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide täñpän ketem nañpäm! ²¹§ Ude täñjirä Jesu täño noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

²²§† Täñpakanñ äma Baga man yäwoñäremani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuñ. Äbänpän ñode yänkuñ; Mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

²³ Täñpän man yänkuño Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmanñpän man wärani terak

† 3:7-8 Mat 4:25 †† 3:9-10 Mak 4:1; Luk 5:1-3 † 3:9-10 Mat 14:36 †† 3:11 Luk 4:41 †† 3:12 Mak 1:34 ††† 3:16 Jon 1:42 ††† 3:17 Luk 9:54 § 3:21 Jon 10:20 §† 3:22 Mat 9:34, 10:25

ñode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yäwat kirewek? Nämo inik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneño uwä jide täñpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineño uwä kehäromini paorek.

²⁶ Täñpän udegän Satantä iniken äboriye däpmanñpän yäwat kireweko uwä kehäromi täga yänpeñ? Nämo inik! Satan ini paot-inik täñpek. ²⁷ Ude yänpän yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänañ irirän äma kubätä siwani yänkañ päro tuñumi täga yomä-garek? Nämo! Äma komi u bäyañ inñitpän yentä keru kuroñi pädat täñpän peñkañ uyaku tuñumi täga yomä-garek. ²⁸ Unita ket täwera nadäwut; Waki mebari mebari ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäño momi u täga penañi. ²⁹ Upänkañ äma kubätä Anutu täño Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini uwä tärek-täreki nämo pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penañi nämo. ³⁰ Äma ekäni ekänitä Gäk mäjotä magäränkañ unitäño kehäromi terak täk täyan yän iwetkuño unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täño miñiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹§†† Man ude yän irirän miñi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuñ. Ahänpän yäman umu itkañ Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk.

³² Äronpän Jesu äma bämopi-ken irirän kañpän ñode iwetkuk; Ai! Meñka notkaye yäman itkañ gäka yäkañ yäk. ³³ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Meñnaye notnaye bureni-inik u netä? ³⁴ Ude yänpän ämawebe it gwäjiñkuño u yabänpän yänkuk; Meñnaye, notnaye bureni ño! ³⁵ Ämawebe Anutu täño man buramik täkañ uwä näkño meñnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

Mujipi pikpik täño man wärani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

4 §† Jesutä äneñi Galili gwägu gägäni-ken äpmonpän ämawebe man yäwetpän yäwoñäreku täñkuk. Täñ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjiñpewä Jesu uwä gäpe terak punin äro mañit itkañ ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmanñ kwäkañ Jesutä manbiñam yäwetpän yäwoñäreku täñkuk. ²§†† Täñpänjä man wärani mäyap yäwetpänjä kubä pen ñode yäwetkuk; ³ Juku peñpän man wärani täwerayän täyat ño ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päñku mujipi täñ-irähuttän kwek. ⁴ Täñ-irähuttän kuñjirän mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nañ paotneñ. ⁵ Täñkañ mujipi ätuwä kome tañi nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. ⁶ Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkañ bäränneñ tädotneñ. Bäränneñ tädotneño upänkañ edaptä yenpewän kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup gänañ mañjirä mup waki unitä äronpän uwäk täñpipiñ-pewä wanpän bureni nämo pätnen. ⁸ Täñpakanñ mujipi ätuwä kome gakñi nicketken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpän bureni ätu ähan

§†† 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 §† 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 §†† 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

⁹ Man ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁰ Täŋpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabänkuŋ. ¹¹ Iwet yabäwäwä yänkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäka yäwani unita in-gänpän täwetat. Upänkaŋ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk täkaŋ unita u man wäranigän yän nadäk täkaŋ. ¹² † Man unitagän profet kubätä bian ŋode kudän täŋkuk;

Jukuŋin täwä api nadäneŋo upänkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.

Ba dapunjäntäwä api käneŋo upänkaŋ nämo api kawä täreneŋ.

Upänkaŋ nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ yämik täyak yäk.

Ais 6:9,10

¹³ Jesutä ude yänpän yänkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? In mebäri nämo nadäwä tumänjirä man wärani ätu yäwawä jide täŋpän nadäwä täreneŋ? ¹⁴ Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yänahäk täkaŋ uwä äma mujipi täŋ-irähuttän kweko udewani. ¹⁵ Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänpän bänepi-ken peŋirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet miŋin pewän mäneŋo udewani. ¹⁶ Täŋpän ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadänkaŋ gäripi nadäk täkaŋ uwä mujipi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweco udewani. ¹⁷ †† Unita ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmän kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yänahänjirä yänärok man yäwerit iwan täŋ yämiŋit täŋpawä kwitaŋpän näkŋo man kudupi u bäräneŋ penen. ¹⁸ † Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upänkaŋ nadän bäräp ba moneŋ wädäk-wädäka ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabän gärip täŋjirä unitä näkŋo man ut-pewä kumänjirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo udewani. ²⁰ Täŋpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänkaŋ bänepi-ken peŋpän kehäromi yäpmän kuŋat täkaŋ uwä mujipi kome gakŋi terak piweco u bureni ähan ba taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ †† Jesutä manbiŋam u yän paotpänä äneni yäwetkuk; Äma kubätä topän iŋipän käbot gänaŋ ba käwut-ken pewek? Nämo inik! Kwawakgän pewänkaŋ iŋiŋ-yänjewek. ²² †† Bureni! Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ uwä mäden kwawak ahänjirä api yabänpän-

† 4:12 Jon 12:40; Apos 28:26-27 †† 4:17 Mat 26:31 † 4:18-19 Mat 19:23-24 †† 4:21 Mat 5:15 †† 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2

nadäneŋ. Ba imaka imaka ämatä yejämak täkaŋ uwä äneŋpän kwawak api penen. ²³ Unita äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

²⁴ †† Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkŋo man kudupi nadän namiŋpän nadäk-nadäkjin-ken ähan peŋpän nadäneŋo uwä Anututä ätukät yäpurärät tamiŋjirän taŋi nadäneŋ. ²⁵ †† Unita in ŋode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmän kuŋarayän täko uwä imaka imani uwä yäpurärät pän bumta imikta yäwani. Upänkaŋ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmän kuŋarayän täko uwä imaka imani u äneni yomägatta yäwani.

Mujipi tädot täkaŋ unitäŋo man wärani

²⁶ Ude yänpän äneni man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabän yawat täyak uwä ŋodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piŋtän kwek. ²⁷ § Piŋ moreŋkaŋ kuŋjirän bipani kepma yarä-yarä itpän mebäri nämo kaŋpän nadänjirän kärük imätpän amneŋ. ²⁸ Kometä ini-tägän gakŋi yämiŋjirän tädotpän pähämi pitpän äronpän bureni pätneŋ. ²⁹ §† Eruk bureni patpän tägaŋjirä pugerek. Täŋpäkaŋ äbot Anututä yabän yawat täyak u udewani.

Mastat mujipi täŋo man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täŋo yabän yawat epän unitäŋo mebärita nadäwä täreneŋ? Eruk, kubä ŋode; Äbot Anututä yabän yawat täyak u ŋodewani; ³¹ Päya kubä wäpi mastat unitäŋo mujipi täpuri-inik, päya ätu täŋo mujipi gämori-ken itkaŋ. Upänkaŋ mujipi u piweno uwä tädotpänä taŋi täŋpän pähämi obät täŋpek. Obät täŋjirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.

³³ Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabänpän-nadänkaŋ nadäk-nadäkitä täga iŋitnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. ³⁴ Man mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Eruk kepma ukengän kome bipmäŋjirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. ³⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo päke u yepmaŋpeŋ gäpe Jesutä itkukken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋjirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmänkaŋ mäden yawatkuŋ. ³⁷ Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuŋtän gän Jesu dāpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peŋpän uterak dāpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mänit pähap piänjirän gwägu tokätkuk. Tokät-

††† 4:24 Mat 7:2 ††† 4:25 Mat 13:12 § 4:27 Jem 5:7 §† 4:29 Jol 3:13; Rev 14:15

pān gāpe gānaŋ āpmonjirān gāpetā gwāgu gānaŋ āpmonpayān tāŋkuk. Ude tānpānā iwarāntākiyetā Jesu yāwā kīkjurānpān iwetkuŋ; Ai! Yāwoŋārewani, gwāgu gānaŋ āpmonayān tākamān ŋo yāk. Gwāgutā nidāpayān tāyak ŋo. Gāk ninta butewaki nāmo nadātan? ³⁹ Iwarāntākiyetā ude iwerāwā eruk, Jesutā akuŋpān mānit kaŋ-yānpān gwāgu ŋode iwetkuk; Bitnānpān kwikinik isi! yāk. Yāwerānā mānit kenta gwāgu bitnānpān wareŋ māmāni nāmo itkumān. ⁴⁰ Ude tānpān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Imata umuntākaŋ? Nadākinikjin nākken nāmo penpān umuntākaŋ ba? ⁴¹ Tānpākaŋ Jesutā mānit kenta gwāgu yāniŋ bitnānkuko u kaŋpān umun pāhap nadānpān ini-tāgān nāwetgāwet tānpān yāŋkuŋ; Wa! Āma ŋo jidewani! Āma jopi kubātā ude tāga tānaŋi nāmo. Upāŋkaŋ āma ŋonitā mānit kenta gwāgu man yāwerirān mani buramikamān! yāk.

Āma mājotā magāt-pewān tāngunguŋ tānpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

5 Eruk kumaŋ pāŋku gwāgu kukŋi udude kāda Gerasa komeken ahāŋkuŋ. ² † Ahānpān Jesu gāpe terak naniktā āpānjirān āma mājotā magārani kubā, āma kumbani ānenpani-ken naniktā ahāŋ yāmiŋkuk. ³ Āma u noriyetā iŋitna yāŋkaŋ kadāni kadāni kerī kuroŋi yen kehāromipān pādāt tāwākaŋ yāpmān dākŋek tāŋkukonik. Uwā āma kubātā unitāŋo kehāromi yāpmān āpnaŋi nāmo, kehāromigāmān. ⁵ Tānpān kepma bipani mobā gānaŋ ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobā yāpmānpān gupi awāhutkaŋ kāhān yāntāŋ kuŋat tāŋkukonik.

⁶ Kuŋattāngān Jesu ban udu irirān kaŋkaŋ bārāneŋ dubini-ken pāŋku gukut imāpmok tāŋkuk. ⁷ †† Ude tānjirān Jesutā iwetkuk; Mājo, gāk āma ŋo kakātānpen ku! yāk. Ude iwerānā āma u kāhān pāhap yānpān ŋode yāŋkuŋ; Jesu, Anutu Ārowani tāŋo nanaki, gāk jide tāŋ namayān ābātan? Anutu iŋamiken komi epān nāmo gamayān yāŋ nāweri nadāwa!

⁹ Yānjirān Jesutā iwet yabāŋkuŋ; Wāpka netā? Iwerānā yāŋkuŋ; Nin mājo māyaptā āma ŋo terak itkamān unita wāpnin Māyap yāŋ niwet tākaŋ yāk. ¹⁰ Ude yānpān butewaki terak wari wari iwetkuŋ; Kome itkamān ŋoken nanik niwat kireweno! yāk.

¹¹ Man ude yāntāngān pom kubā tuān itkuko uken but ābot pāhap ketem naŋ irirā yabāŋkuŋ. ¹² Yabānpān Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But ābot udu yabātan? Niwat kirenpewi uterak ārona yāk. ¹³ Yānjirā Jesutā yāniŋ kirenpewān mājotā āma kakātānpen kumaŋ but uterak āroŋkuŋ. Āroŋjirā but 2,000 udetā bārāneŋ kumaŋ pāŋku geŋi-ken āriŋpān gwāgu gānaŋ āpmonpān ume naŋpān kumbuŋ.

¹⁴ Ude tānjirā āma but watāni iranitā yabānpān āmetpen pāŋku āmawebe yotpārare ba deken deken ittāŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yāwetkuŋ. Yāwerākaŋ umurī ahāŋkuko u kāna yāŋkaŋ kuŋkuŋ. ¹⁵ Kumaŋ pāŋku Jesuken ahānpān kaŋkuŋ. Āma mājo māyaptā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpān Jesu dubini-ken

† 5:2 Mak 1:23 †† 5:7-8 Mak 1:24

kwikinik maŋit irirān. U kaŋpān āma pāke ābuŋo uwā umuntaŋkuŋ. ¹⁶ Tānpān āma kaŋpān nadāŋkuŋo unitā āma mājotā magārani u ba but geŋi-ken āriŋpān kumbuŋo unitāŋo manbiŋam yāwetkuŋ. ¹⁷ Man u nadāŋ morenpānā Jesu iwetkuŋ; Gāk nintāŋo kome ŋo penpen ku! yāŋ iwetkuŋ.

¹⁸ Ude iwerāwā Jesu gāpe terak ārowayān tānjirān āma mājo yāwat kireŋ imiŋkuko unitā Jesu iwetkuk; Nadāŋ namiŋjiri bok kuda! yāk. ¹⁹ Iwerānā Jesutā iwetkuk; Nāmo! Gāk komeka-ken ku! Pāŋku meŋkaye notkaye Ekānitā tāŋkentāk ba iron ude tāŋ namitak yāŋ biŋam kaŋ yāwet. ²⁰ ‡ Iwerānā āma u mani buramiŋpān kuŋkuk. Kuŋpānā Jesutā tāŋ imiŋkuko unita āmawebe yotpārare kubākubā manbiŋam u yāwerānkaŋ yāŋkuŋ; Wāra! Imaka kudupipān nadākamān yāk.

Jesutā webe yarā yāpān tāgaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ †† Tānpān Jesutā Gerasa kome penpen gāpe terak āromaŋ gwāgu kukŋi ŋode kāda ābuk. Ābānkaŋ āmawebe bumta itgwājiŋkuŋ. Tānpān ātu nanak irirān kābeyā yot tāŋo watā āma kubā wāpi Jairas unitā ahānpān Jesu kaŋpān gāmori-ken iŋami yāpān āpmonpāpān butewaki terak ŋode iwetkuk; Nākŋo āpetna kumbayān tāyak unita gāk pābā yāpā tāgakta ketka uterak tāga pewayān? Ude tānpayān tāno uyaku nāmo api kumbek yāk. ²⁴ Ude iwetpān imagurānkaŋ bok kuŋkumān. Kuŋjirān āmawebe māyap tākŋun nīkek iwatkuŋ. ²⁵ Iwarirā webe kubā kāyām ikek āmawebe bāmopi-ken itkuk. Webe u komepak kāyām kadāni kadāni tāŋ yāpmān kuŋtāyon obaŋ 12 ude tāreŋkuk. U yāpātāgak āma māyaptā tāŋpena tāgawān yāŋkaŋ epān tāŋ yāpmān kuŋjirā komi pāhap nadāŋkaŋ moneni jop ahāwut yāpmān ābāŋ itkuk. Tāŋkaŋ kāyāmi nāmo paotkaŋ wakiinik tāŋkuk. ²⁷ †† Ude tāŋkaŋ webe unitā Jesu tāŋo manbiŋam nadānpānā āmawebe pāke u gānaŋ pāŋku Jesu tāŋo tekgān iŋjirira kāyāmna paorān yāŋkaŋ pāŋku mādeni-ken tekgān iŋitkuk. ²⁹ Ude iŋjirirān uterakgān nāgāt kawuk taŋpān gupi-ken komi nadāŋkuko u paotkuk.

³⁰ ††† Tānjirān kadāni ukengān Jesu kehāromini ātu āma kubā terak kuŋtānjirān nadāŋkuk. Nadānpān āyāŋutpān yāwetkuk; Nākŋo tek netātā iŋitak?

³¹ Yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuŋ; Etāŋ, āmawebe māyap dumāŋ gāwatkaŋ u nāmo yabātan? Imata netātā nepmāŋitak yāŋ yāyan? ³² Yānjirā Jesutā u netātā nākŋo tek iŋitak yāŋpān āyāŋutpān yabāŋ āyāŋutkuk. ³³ Yabāŋ āyānjurirān webe ukeŋo Nākā tāyat yāŋpān umun pāhap nadānpān ābā Jesu gāmori-ken iŋami yāpān āpmonpāpān mebārini yāŋahānpān iwetkuk. ³⁴ ††† Iwerirān Jesutā iwetkuk; Āpetna, nāka nadāŋ namikinik tāyan unita gepmaŋpa tāgatan. Pāŋku tāgaŋpān sākgāmān kaŋ it!

‡ 5:20 Mat 4:25; Mak 7:31 †† 5:21-23 Mat 8:3; Mak 7:32 †† 5:27-28 Mat 14:36 ††† 5:30 Luk 6:19 ††† 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19

³⁵ Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täño watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä abänpän Jairas iwetkuñ; Äpetka kumak yäk. Kumakopän imata Jesu jop yänjiknat yäpmanñ kwayän? ³⁶ Yäwäwä Jesutä man yänkuño u nadänpän Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäk-nadäka näkagän kehäromi peyi!

³⁷ Ude yänpän ämawebe päke itkuño unita yäjiwät-pän äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpän yämagut yäpmanñ kuñkuk. ³⁸ Yämagut yäpmanñ kuñtängän Jairas täño yotken ahänpän yabänkuñ; Yäntäbätet yänpän konäm butewaki pähap täñ irirä. ³⁹ Ude yabänkañ yot gänañ äronpän yäwetkuk; Mebäri imata yäntäbätet yänpän konäm butewaki ño täñ itkañ yäk? Webe gubañ ño nämo kumak. Däpmon pat itak. ⁴⁰ † Ude yäwänä kañ-mä-gayänkuñ. Kañ-mägayäwäwä yän-yawat-pewän yäman äpamañ kuñirä webe gubañ kumbuko unitäño miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe gubañ kumbanitä patkuk-ken u äronkuñ. ⁴¹ †† Äronpänjä webe kumbani u kerigän injipän iniken man terak ñode iwetkuk; Webe gubañ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yän iwetkuk.) ⁴² Ude yänjirän uterakgän webe gubañ uwä akumañ kuñatkuk. (Webe gubañ unitäño obañ 12 ude.) Täñjirän kañpän miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u keru inkuñ. ⁴³ † Täñpän Jesutä manbiñam u nämo yänahäneñ yänpän webe gubañ u miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u yäwetpän yäniñ bitnänkuñ. Yäniñ bitnänpän ketem imä nanpän yän yäwetkuk.

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

6 Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u penpen Jesutä ini yotpärare-ken kuñkuñ. ² † Pänku irirä Juda täño Orekirit kadäni täñjirän käbeyä yot gänañ äronpän Anutu täño manbiñam yänahänpän yäwetkuk. Yäwerirän nadänkañ mäyaptä nadäwätäk täñi täñpän yänkuñ; Äma ño nadäk-nadäk pähap ñowä de yäpuk? Ba imaka ämatä täga tänañi nä-mopän täk täyak u kehäromi netä imiñkuñ? ³ †† Äma ño yot täñpanigän ño yäk. U Maria täño nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamañ yäk. Ba wanoriye ninkät penta it täkamän ño yäk. Ude yänpän Jesuta nadäwä wakkuñ.

⁴ ††† Täñjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ up-änkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ yäk. ⁵ Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut imiñpewä Jesutä kudän kudupi ñoken täga nämo täñpet yän nadänkuñ. Äma käyäm ikek yarä-gänpän keritä yepmäñit-pewän tägañkuñ. ⁶ Täñpän ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadän imiñkuño unita nadäwän täga nämo täñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmanñ kuñkuño udegän päñku Anutu täño manbiñam yäwetpän yäwonjäreñ täñtän kuñkuk. ⁷ ††† Täñtän kuñtängän iwaräntäkiye 12 yänpabä yepmanpän yarä-yarä yäpmanñ daniñpän mäjo yawat kirekta kehäromi yämiñpän jukuman ñode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmanñkañ kuneñ. Yäk, ketem, moneñ imaka nämo yäpneñ. Ähottaba-kät kuroñjin ärärani ugänpän kañ yäput. Ba tek gupjin terak itkañ unitagän kañ kut. ¹⁰ Pänku kome kubäken ahänpän äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmanñ ärowänä ugän itpän epän täñ paotkañ kome kubäken kañ kut. ¹¹ † Täñ, kome kubäken ahänjirä not nämo täñ tamiñpän manjin bitnäwäwä mäde kañ ut yämut. Mäde ut yämiñpän kugun kuroñjin-ken nanik pewä manpapeñ kañ kut. Ude täñjirä tabänpän kañ umuntawut!

¹² Jesutä jukuman ude yäwetpän yäniñ kireñpewän päñku ämawebe bänepi sukurekta manbiñam yäwetkuñ. ¹³ †† Ude täñit mäjo äma magäranu bumta yawat kireñit, käyäm ikek mäyap ume gakñi ärut yämiñpewä tägañit täñkuñ.

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ ††† Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täñ yäpmanñ kuñtäko ämawebetä nadänpän biñam pähap yänjirä Herottä nadänkuñ. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä akuñkuko unita kehäromini nitek yän yänkuñ. ¹⁵ Ätu täwä Äma u Elaija yän yänkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yänahäwani äma kubä bian itkuño udewani yän yänkuñ. ¹⁶ Yäntäko Herottä nadänpänjä yänkuñ; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madänkuro ukeñonitä äneñi akuñkuk! yäk.

¹⁷ †† Herottä man yänkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon injipän keru kuroñji pädat täñpän komi yotken tenkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpän inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägakuno uwä бага man irepmitpän täñkun yäk. ¹⁹ Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadän imiñpän utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñjirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwonji iwarani äma yänpän watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yänjirän nadäwän inide kubä täñpänpän nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäka gäripi nadäk täñkukonik.

²¹ Eruk Herodiasstä Jon utta kädetta wäyäkñetän kuñtäyon kädet ñode ahänkuñ; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yänpabä yepmanpän äñ-

† 5:40 Jon 11:11 †† 5:41 Luk 7:14 † 5:43 Mak 1:44, 7:36
†† 6:2 Jon 7:15 †† 6:3 Jon 6:42 ††† 6:4 Jon 4:44

††† 6:7-9 Luk 10:1 § 6:11 Apos 13:51 †† 6:13 Jem 5:14
††† 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28 §† 6:17-18 Wkp 18:16

nak-änjak pähap täñ yämiñkuk. ^{22 †} Ude täñ yämän nañ irirä Herodias äperi yänpewän päñku äma ketem nañ itkuño u inamiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täñ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kangärip täñkuñ. Kangärip täñpäñ Herottä äma ärowani itkuño u inamiken webe uwä yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayän yäk. Ba tunumna ba kome kañiwat täyat unita yäwiwä yäpmän daniñpäñ moräki gamayän yäk. ²⁴ Webe uwä man u nadäñpäñ yäman äpmonpäñ miñi iwet yabänkuk; Meñ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämani unitäño gwäkita yäwet yäk.

²⁵ Ude iweränkañ äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäño kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ äbä nam yäk. ²⁶ Yänjirän Herot butewaki pähap nadänkuk. Butewaki nadänkukopäñ äma ärowani inamiken ba noriye inamiken man kehäromi yänkuko u nadäñpäñ näka nadänjirä äpani täñpek yänpäñ nadäñ imiñkuk. ²⁷ Nadäñ imiñpäñ bäräñeñ Jon kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki yäpmän äbäkta komi äma kubä iwerän kuñkuk. Komi äma unitä komi yot gänañ äronpäñ Jon u kotäki madäñ täkñeñpäñ gäpe gänañ peñpäñ yäpmän päbä Herodias äperita imiñkuk. Imänkañ webe gubañi unitä miñiken yäpmän kuñkuk. ²⁹ Ude täñjirä Jon täño iwaräntäkiyetä biñam u nadäñpäñ Jon gupi yäpmän päñku awañ äneñkuñ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

^{30 ††} Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuñtäñpä kuñkuño u äneñi äyänutpeñ Jesuken päbä manbiñam ämawebe yänpäñ-yäwoñärek täñkuño u ba imaka imaka täñtäñ kuñatkuño unitäño manbiñam iwetkuñ. ^{31 †} Täñjirä ämawebe mäyap Jesu këna yänkañ kuñkañ äbäk täñkuñ. Unita jide täñpäñ ketem näne yänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Päñku kome äma nämo itkañ-ken itpäñ-nadäk täna yäk. ³² Ude yänkañ kuna yänpeñ gäpe terak äronpäñ äma nämo itkuñ-ken u kuñkuñ. ³³ Kuñjirä ämawebe mäyaptä yabänpäñ-nadäk täñkañ komeni komeni akuñ kireñpäñ intäjukun päñku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäñ-nadäk tänañ yänkuñ-ken u it kireñkuñ.

^{34 ††} Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahänpäñ gäpe terak naniktä äpäñpäñ ämawebe äbot pähap yabänkuk. Yabänpäñ ironji kodäñatä butewaki täñtäñ kuñat täkañ ude bumik täñ irirä yabänpäñ butewaki nadäñ yämiñkuk. Ude nadäñpäñ pengän Anutu täño kädet mebäri mebärita yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk.

^{35 ††} Ude täñ irirän kome dapuri äpmonpayän täñkuk. Täñjirän iwaräntäkiyetä päñku Jesu iwetkuñ; Kome ño gägäni-ken iritna kome bipayän täyak. ³⁶ Unita ämawebe yäwetpewi päñku yotpärare it yäpmän kukañ-ken uken päñku ketem ini-ini gwäki penpäñ

yäpmänpäñ nañput yän iwetkuñ. ³⁷ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yämineñ? Ude yäweränä yänkuñ; Jide täñpäñ yämine? Moneñ täñpäñ uyaku ämawebe päke ñonita ketemä yämine yäk. Up-änkañ moneñ täñi de yäpmänpäñ ämawebe mäyap ño yepmäñ towinayän?

³⁸ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Päñku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkum jideka itkañ? Ude yäwänä päñku yabänpäñ-nadänkañ äbä iwetkuñ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkañ yäk. ³⁹ Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot mañjiräntäñ yäpmän kuñkuñ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude mañjiräntäñ yäpmän kuñkuñ. ^{41 †††} Eruk mañjiräntäñ yäpmän kuñjirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmänkañ kunum terak do-raqpäñ Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpäñ käräga tokätpäñ iwaräntäkiyetä yämänkañ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiñtäñ kuñkuñ. Täñpäñä gwägu tom udegän täñkuk. ⁴² Ude täñkañ ämawebe päke unitä nañpä koki täñpäpäñ ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u iwaräntäkiyetä yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokñeñkuñ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmäñ towiñkuko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Täñpäkañ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromañ gwägu gägäni kukñi udude këda Betsaida kome këda intäjukun kuñkuñ. Kuñjirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuñtäñpä kuñkuñ. ^{46 †††} Ämawebe kuñtäñpä kuñjirä Jesu iniwä nani-kät man yädäyän pom terak äronkuk.

⁴⁷ Äronkuko ittängän kome bipmäñ uränkañ gäpe iwaräntäkiyetä yäpmän kuñkuño u gwägu bämopi-ken kuñjirä Jesu inigän pom terak itkañ yabänkuk. ⁴⁸ Iwän mäñit täñi pähap piänjirän iwaräntäkiyetä gäpe täñpe-na kwän yänkañ pipiri kubä täñ irirä. Eruk tamimañ barak nämo mañjirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuñ-ken uken kwa yänpäñ gwägu terak yeñtäñ kuñkuk. Gwägu terak yeñtäñ kumañ päñku iwaräntäkiye dubi-ni-ken ahän yämiñjirän kañkuñ. ^{49 §} Kañpäñä mäjo kubätä äbätak yänkañ umun pähap nadäñpäñ kähän yänkuñ. Kähän yänjirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneño, näkña äretat yäk.

^{51 §†††} Ude yänpäñ gäpe iwaräntäkiyetä itkuño uterak äronpäñ bok irirä iwän mäñit bitnäñkuk. Iwän mäñit bitnäñjirän nadäwä umuri pähap kubä täñkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmän daniñpäñ ämawebeta yämiñjirän kañkuño upänkañ Jesu täño mebäri ket nämo nadänkuño unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo täreñkuk.

† 6:22-23 Est 5:3,6, 7:2 †† 6:30 Luk 10:17 † 6:31 Mak 3:20
†† 6:34 Mat 9:36 †† 6:35 Mak 8:1-9

††† 6:41 Mak 7:34 ††† 6:46 Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 §
6:49-50 Luk 24:37 †† 6:51-52 Mak 4:39 ††† 6:51-52 Mak 8:17

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän täganju

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkañ penta kuñtäñgän Genesaret komeken ahänju. Ahänpäñä gäpe täño yen yäpmän päñku päya kujat terak topmäñpäñ peñju. ⁵⁴ Peñpäñ kunayän täñjirä ämawebetä Jesu kañpäñ nadänkañ päñku yotpärare Genesaret kome kädäta ittän kuñju u biñam yäweräkañ ämawebe käyäm ikek gärañ täñpäñ yäpmän Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuñ. ⁵⁶ † Täñpäñ yotpärare tañi ba täpuri ba tobät yotken epän täñtäñ kuñjirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmañpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñjiri tekka moräkigän iñjirirä käyäm paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñjirän käyäm ikek teki moräkigän iñitkuñ u kudup tägañ moreñkuñ.

Äbek ora täño man

Mat 15:1-9

7 Parisi äma ätukät Baga man yäwoñärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbänpäñ Jesuken ahänpäñ itkuñ. ² †† Täñpäñ yabänju; Jesu täño iwaräntäkiyetä Parisi äma täño бага man pewani u nämo iwatpäñ keru nämo ärutkañ ketem jop yäpmänpäñ nañkuñ. Ude täñjirä yabäwä siwoñi nämo täñju. Bänepi täñpä wakañ yän nadänju. ³ Unitäño mebari ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keru ärutkañ-gän ketem nak täñkuñonik. Uwä äbekiye oraniye täño бага man buramiñpäñ ude täk täñkuñonik. ⁴ † Ba käbeyäken naniktä äbänpäñ ketem näna yänpäñä keru ärutkañ uyaku täga näneñ. Täñkañ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täñkuñonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna waneñ yän nadäk täñkuñonik. Täñpäñ imaka imaka mebari mebari äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäñ täk täñkuñonik.

⁵ Mebari unita nadänpäñ Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä Jesu ñode iwet yabänju; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämo iwat täkañ? Keru nämo ärutkañ imata ketem jop nak täkañ? Ude täk täkañ uwä bänepi täñpäwak täkañ yäk.

⁶ †† Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani in-ta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñjirän ñode yänjukko uwä bureni ahätäk;

Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat yäk.

Ais 29:13

⁸ In Anutu täño бага man peñpäñ komeken äma täño бага man buramiñpäñ kuñat täkañ.

⁹ Ude yänpäñ yäwetkuk; In Anutu täño man weñkireñpäñ injinken nadäk-nadäk kädet ugänpäñ iwat täkañ. U siwoñi yän nadäk täkañ upänkañ näkä

† 6:56 Mat 14:36 †† 7:2 Luk 11:38 † 7:4 Mat 23:25 †† 7:6-7 Ais 29:13

nadäwa siwoñi nämo täk täyak. Unita kädet ude-wanigän kubä ñode täwera mebariñin nadäwut. ¹⁰ †† Orajin pähap Moses bian jukuman ñode yänjuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänjuk. ¹¹ Eruk, in man u nadäkañ upänkañ mäde ut imiñpäñ ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän ñode yäwerek; Ño ekta taminanipän ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämo nadän yämiñpäñ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. ¹² Meñnan tuñum upän täñkentän yäminanji nämo yän iwetneñ. ¹³ Jesutä ude yäwetpäñ yänjuk; In ude täk täkañ uwä Anutu täño man u weñkireñpäñ injinken man ugänpäñ iwat täkañ. Täñpäkañ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkañ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täñpäñ waneñ?

Mat 15:10-20

¹⁴ Jesutä ude yänpäñ ämawebe äneñi yänpäbä äbot kubägän yepmañpäñ yäwetkuk; In juku peñjirä man kubä täwera nadäwut; ¹⁵ ††† Imaka näñpanitä bänepjin nämo täñpäwak täkañ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täñpäwak täkañ. ¹⁶ Äma jukuni niktä näkño man ño ket nadäwut!

¹⁷ Eruk ude yänpäñ ämawebe yepmañpeñ yot gänañ äronjuk. Äronjirän iwaräntäkiyetä man wäranu yänjukko unita iwet yabänju. ¹⁸ Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämo ba? Mebari ñodeta nämo nadäkañ? Imaka kokjin gänañ äpmok täyak unitä bänepjin imata täñpäñ waneñ? ¹⁹ Ketem nak täkañ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkañ. Uwä päpmo ini irani-ken itkañä käderi-kengän äpämañ kuk täkañ yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranu u kuduptagän Jesutä tägagän yän yänjuk.

²⁰ Ude yänpäñ kubä pen ñode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkañ unitä Anutu injamiken täñpewä waki täk täkañ. ²¹ Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkañ u ñode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmänpäñ pek, yabänjärip, bänep iyap, jop yäkñat-yäkñat, kokwawak yäpmän kuñat-kuñat, me yäkyäk, yänpäñ-yabän yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpäñ täñpewä wak täkañ. Täñjirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkañ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñjuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u peñpeñ Tire komeken kuñjuk. Päñku ahänpäñ ämatä nabäneñ yän nadänpäñ yot kubä gänañ käbop äronjuk. Käbop äronjukopän jide täñpäñ käbop-inik irän? ²⁵ Yot gänañ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjirä nadänjuk. Webe uwä guñ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yän yänjirä

†† 7:10 Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 ††† 7:15 Apos 10:14-15

nadānpānjā āperi mājotā magātkuko unita yānpānj bārānjēj pānku Jesu gāmori-ken injami yāpān āp-moņpāpānj patkuk. Ude tānkaņ konām butewaki tānpānj iwetkuk; O Jesu, mājo āpetna magārako u iweri kaņ kwān yāk. ²⁷ Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nanak tānjo ketem yāyomāgatpānj aņta yāmiwā nāmo tā-gawek. Ironjironjita yāmīna naņpā koki tānpākaņ uyaku yāk. ²⁸ Ude yāwānā webe unitā man kowata nōde iwetkuk; Ekāni, bureni yāyan upānkaņ aņ uwā ironjita ketem naņkaņ kokoki pewā maņjirā upānj jop waki nak tākaņ yāk.

²⁹ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Tāga yāyan unita nadānj gamitat. Eruk tāga, kuyi! Mājo āpetka kakātāyāk yāk. ³⁰ Ude iwerānkaņ kumaņ komeni-ken ahānpānj pānku ini yotken āronpānj kaņkuk; Āperi mājo kakātānpeņ kuņjirān kwikinik patkuk.

Jesutā āma guņ kubā yāpān tāgaņkuk

³¹ † Tānpākaņ Jesu uwā Tire kome peņpeņ Sidon kome irepmitpānj pābā Galili gwāgu kāda Dekapolis kome ahāņkuk. ³² Ahānjirān āma guņ kubā, man nāmo nadāwani ba man yākyākta meberi bārāpi, u imagut yāpmānj Jesuken ahānpānj butewaki man nōde iwetkuņ; Jesu, ketka āma nō terak pe! yāk. ³³ †† Ude iwerā nadānpānj Jesutā āma uwā ketwāra tānjireņpewān pānku inigān irānkaņ kerī nanakitā jukuni-ken peņkuk. Tānpānj iwit kerī-ken utpānjā meberiken injtkuk. ³⁴ † Ude tānpānj kunum terak ijinpewān ārowāpānj āma unita butewaki pāhap nadānpānj jākjāk yānpānj iwetkuk; Nadāwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yānj iwetkuk.) ³⁵ Ude yāwānā uterakgān jukunitā nadāwān tumbāpānj meberi imaka pidām taņjirān man sākgāmān yāņkuk. ³⁶ †† Tānjirān Jesu āmawebetā man-biņam u nāmo yānjahāneņ yānpānj yājiwātukuk. Yāji-wātukuko upānkaņ man nāmo buramiņkuņ. Nāmo, u ehutpānj yānjahāntānj kuņkuņ. ³⁷ †† Ude yānjahānjirā āmawebe biņam u nadāņkuņo unitā yāņkuņ; Wāra! Imaka imaka tāk tāyak u kudup tāgagān tāk tāyak! yāk. Āma man nāmo yāwani tānpewān man yāk tākaņ ba man nāmo nadāwani imaka tānpewān man nadāk tākaņ. U inide kubā! yānj yāņkuņ.

Jesutā āmawebe 4,000 ketem yepmānj towiņkuk

Mat 15:32-39

8 ††† Kadāni ukengān āmawebe ābot pāhap Jesuken āneņi tokneņpānj nakta jop irirā iwarāntākiye yānpewān ābāpānj yāwetkuk; Āmawebe nō ninkāt kepma yarākubā it yāpmānj ābāņkā nakta bumta yeņjirā yabānpānj butewaki nadātat. ³ Jop yepmana pānku kādet miņin nakta kumneņ. Ātu ban naniktā ābuņ yāk.

⁴ Ude yāwerānā iwarāntākiyetā iwetkuņ; Kome jopiken nōdeken ketem deken nanikpānj yāpmānpānj āma ābot nōdewanita yāmīne? ⁵ Yāwāwā yāwetkuk; Inken kārāga jidetā itkaņ? Yāwerānā iwetkuņ; 7tāgān itkaņ yāk. ⁶ Ude iwerā nadānkaņ Jesutā āmawebe yāwet-

pewān kome terak maņit yāpmānj kuņkuņ. Tānkaņ kārāga 7 nōkeņo yāpmānpānj Ekāni bānep tāga man iwetkaņ tokātpānj iwarāntākiyeta yāmiņkuk.

Yāmānkaņā iwarāntākiyetā āmawebe pāke unita yāmiņ yāpmānj kuņkuņ. ⁷ Tānkaņ gwāgu tom yarāgān itkuņo u udegān Ekāni bānep tāga man iwetkaņ yāpmānj daniņpānj iwarāntākiyeta yāmānkaņ āmawebeta yāmiņkuņ. ⁸ Yāmā āma 4,000 bumik itkuņo u naņpānj koki tānkuņ. Naņpā tāgawāpānj ketem ātu jop patkuņo uwā iwarāntākiyetā yāpmānpānj yāk 7 ude daiwā tokneņkuņ. ⁹ Ude tānkaņ āmawebe u yāwet-pewān ini komeken komeken kuņtānpā kuņkuņ. ¹⁰ Kuņ moreņjirā Jesu iwarāntākiye-kāt gāpe terak āronpeņ pānku Dalmanuta komeken uken ahāņkuņ.

¹¹ ††† Uken ahānpānj irirā Parisi āma ātu Jesuken ābānpānj manken tena yānkaņ yānyabāk kehāromigān iwetpānj nōde iwet yabāņkuņ; Ai! Kudān kudupi kubā tānjiri kaņpānj Anututā gepmaņpān āpun yānj nadāna! ¹² † Iwerirā Jesutā gaņani nadānpānj yāwetkuk; Āma udewani imata kudān kudupi tānjiri kānayānj yānkaņ nadāk tākaņ? Nāk bureni tāwetat. Nāk kudān kudupi kubā nāmoinik tāwoņārewayānj! ¹³ Ude yānpānjā yepmaņpeņ iwarāntākiye yānj-yākņat yāpmānj gāpe terak āromaņ gwāgu ani kukņi udude kāda āronkuņ.

Parisi āma tānjo kudāni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴ Tānpākaņ iwarāntākiyetā guņ taņpānj kārāga dākum māyap nāmo yāpuņ. Gāpe terak kubāgān itkuko ugānpānj yāpuņ. ¹⁵ †† Eruk kuņtāngān Jesutā man nōde yāwetkuk; In Parisi āmakāt Herot tānjo yis unita ket nadānpānj kaņ kuņarut! ¹⁶ Yāwerānā iwarāntākiyetā ini-tāgān nāwetgāwet tānpānj yāņkuņ; Kārāgata guņ taņpeņ ābāmāņo unita kāwep nadānpānj niwetak yāk. ¹⁷ ††† Man ude yānjirā Jesutā nadānpānj yāwetkuk; Kārāgata guņ taņpeņ ābāņopānj imata yānpānj-nadāk tākaņ? Wari wari tāwet yāpmānj ābāk tāyat u mebāri nāmo nadākaņ? Bānepjin nāmo pirāreyātak? ¹⁸ †† Dapunjin tumbani ba jukujintā nāmo nadāk tākaņ? Tānjā ketem yepmānj towiņkuro u yabānpānj-nadāk tānpānj guņ taņkuņ? ¹⁹ ††† Kārāga 5 yāpmānj daniņpānj āma 5,000ta yāmiņira kokoki itgān tānkuņo u yāk jide daiņkuņ? Yāwerān 12 yānj iwetkuņ. ²⁰ †† Ba kārāga 7 yāpmānj daniņpānj āma 4,000 yepmānj towiņira kokoki itgān tānkuņo u yāk jide daiņkuņ? Ude yāwānā 7 yānj iwetkuņ. ²¹ Yāwāwā yāwetkuk; Upānj imata nāmo nadāwā tumānkaņ?

Jesutā dapuri tumbani kubā yāpān tāgaņkuk

²² Ude yāwerānkaņ gwāgu terak kuņtāngān Betsaida komeken ahāņkuņ. Ahānjirā uken āma ātutā noripak dapuri tumbani yānjikņat yāpmānj Jesuken kuņkuņ. Pānku dubini-ken ahānpānjā Jesutā kerī dapuri waki terak peņjirān tāgawān yānpānj butewaki man iwetkuņ. ²³ Eruk ude iwerirā Jesutā āma uwā injtpānj yānjikņat

† 7:31 Mat 15:29-31 †† 7:33 Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 †
7:34 Mak 6:41; Jon 11:41 †† 7:36 Mak 1:43-45 †† 7:37 Ais 35:5
††† 8:1-2 Mak 6:34-44

††† 8:11 Mat 12:38 § 8:12 Luk 11:29 †† 8:15 Luk 12:1
††† 8:17 Mak 6:52 †† 8:18 Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 †††
8:19 Mak 6:41-44 †† 8:20 Mak 8:6-9

yäpmän yotpärare gägäni-ken kuŋkuk. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritā gupi terak penpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? ²⁴ Iweränä yänkuk; Ai, äma yabätat upänkaŋ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä keridapuri-ken äneni penjirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänkuk. ²⁶ † Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkŋa yotken siwoŋi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yänahänkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ude tänkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuŋkuŋ. Kuŋtängän iwaräntäkiye ŋode yäwet yabänkuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkaŋ? ²⁸ †† Yäwänä iwetkuk; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yän yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä profet bian itkuŋo uken nanik kubä yän yäk täkaŋ. ²⁹ ‡ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkaŋ injinä näkawä netä yän yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneŋ yänpän yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpän yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Kadäni uken Jesutä yäput penpän man ŋode yänahänpän yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Tänpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut iminpän kumän-kumän api utneŋ. Täŋkaŋ utpän änenayän täŋopän kepma yaräkubä tärenjirän äneni api akwek. ³² Man u yänkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yänjikhät yäpmän päŋku ibenkuŋ. ³³ Tänpänä Jesutä äyänutpän iwaräntäkiye yabänpän Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täŋo nadäk-nadäkgän.

³⁴ †† Jesutä ude yänpän ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buraminkaŋ gwäk piminpän kaŋ näwarän. ³⁵ Tänpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap tänpänä u api paorek. Upänkaŋ äma kubätä näka yänpän iniken irit kuŋatkuŋari iniŋ kirenpan näkŋo Manbiŋam Täga yäpmän kuŋarayän täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. ³⁶ Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup pen bänpän yäpmän kuŋattängän paot-paotta biŋam täŋpeko uwä tägawek? ³⁷ Äma udewani Anutu mäde ut iminpän kuŋarayän täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäknewek. ³⁸ †† Nadäkaŋ? Äma Bureni-iniktä nani täŋo tuŋum epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Kadäni uken äma kubätä

† 8:26 Mak 7:36 †† 8:28 Mak 6:15 ‡ 8:29 Jon 6:68-69; Mak 9:9 †† 8:34 Mat 10:38-39 †† 8:38 Mat 10:33

äma änok gwäjiwani, Anutu täŋo man penawäk täk täŋpani ŋo bämopi-ken itpän wäpna ba manna biŋam mäde ut imayän täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

⁹ ††† Jesutä ude yänpän kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk bureni täwetat. Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumänjirä Anututä intäjukun it yäminjirän gämoriken irit täŋo kehäromini kwawak ahänjirän api käneŋ.

Jesu mebärini kwawak pewän ahänkuŋ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Eruk ittän kuŋtängän kepma 6 tärenjirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmän pom käroni kubä terak inigän päro itkuŋ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahänkuk. Teki paki-inikiniŋ tänpän ägo wenkuŋ, äma kubätä tek äuränkaŋ ude tänaŋi bumik nämo. ⁴ Jesu terak ude ahänjirän yabänkuŋ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän injami terak ahän yäminpän Jesukät man yänpän-nadäk täŋkuŋ. ⁵ Tänjirä yabänpän iwaräntäkiyetä umun pähap nadänpän Pitatä man jide yäwet yän nadänpän ŋode yänkuk; Ärowani, itkamän ŋonita oretoret täkamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk. ⁷ ††† Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk tänpän yepmanjirän u gänaŋ man kubä ŋode ahänkuŋ; Nöwä näkŋo ironina tägagämän. U kaŋpän gäripi nadäk täyat unita in unitäŋo man kaŋ buramik täŋput yän yäwetkuk. ⁸ Man kotäk ude nadänjirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkaŋ Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. ⁹ †† Tänpän pom itkuŋ-ken u naniktä äpäniŋ äpäniŋ Jesutä jukuman ŋode yäwetkuk; Imaka kaŋo unitäŋo manbiŋam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbaniken naniktä kaŋ akwän. ¹⁰ Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmänpän bänepi-ken penpän man yänpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; Kumbaniken naniktä akukakuk u imatäken man? yän yänkuŋ.

¹¹ Ude yänpän Jesu ŋode iwet yabänkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä Elaijata jukun api ahäwek yän imata yäk täkaŋ? ¹² ††† Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahänpän Anutu täŋo iwoyäwani äma unita tuŋum täŋkuk. Unita bureni ŋode täwetat; Elaijata yänkuŋo uku äbuk. Äbänpän irirän imaka täŋ iminayän nadänkuŋo udegän täŋ iminkuŋ. Imaka täŋ imikta yäwani Anutu täŋo man bian kudän täwani udegän täŋ iminkuŋ. Täŋkaŋ Anutu täŋo man terak Äma Bureni-inikta mäde ut iminjirä komi mäyap api nadäwek yän yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta tänpä waŋkuŋ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Tänpän pom terak naniktä äpämaŋ iwaräntäkiye ätu itkuŋ-ken ahänpän yabänkuŋ; Äma bumta it gwäjinpän irirä Baga man yäwoŋärewani äma ätu

††† 9:1 Mak 13:30 ††† 9:7 Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 § 9:9 Mat 12:16; Mak 8:30 †† 9:12-13 Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 ††† 9:12-13 Mat 11:14

iwaräntäkiye-kät yänjarahut irirä yabänkuḡ. ¹⁵ Tänjirä äma päke u Jesu äbänjirän kaḡpän nadäwä inipärik kubä tänpäpän päḡku bäräḡeḡ ahän imiḡpän iniḡ oretkuḡ. ¹⁶ Ahän imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yänawät itkaḡ? ¹⁷ Yäwänä ämawebe u itkuḡo uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoḡärewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmän äbätat yäk. ¹⁸ Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi injipän kome terak pudät maḡpän kuk täkaḡ. Tänjirän jep yänjupän meni yeḡärät täyak. Täḡkaḡ keruḡo ba gupi kudup giḡ-inenpän pat täyak yäk. Ude täk täyak upän gäwarän-täkayeta mäjo u iwat kirewut yän yäwerakaḡ täḡpä wakaḡ.

¹⁹ Yäwänä Jesutä gaḡani nadänpän yänjuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuḡatta nämo nekaḡ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmän äbätat? Jidegän api nadäwä tumneḡ? Eruk, ironi u yäp-män äbut. ²⁰ Ude yäweränä ironi u Jesuken yäpmän äbänjirä mäjotä Jesu kaḡpän u terakgän ironi u ut maḡpän kome terak maḡ-patäbotpän meniken jep yänjutkuk. ²¹ Täḡpänkaḡ Jesutä ironi nani iwetkuk; Imaka ḡo jidegän ahän imiḡkuḡ? Iweränä yänjuk; Ironi täpuri-ken yäput peḡkuk yäk. ²² Kadäni kadäni mäjo ḡonitä ironi ḡo kumbän yänpän ut maḡpän kädäp gänäḡ äpmonjät ume gänäḡ äpmonjät täk täyak. Unita kehäromika nikek täḡpawä nekta butewaki nadän nimipän täḡkentän nimi yäk. ²³ † Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nikek yän näwetan? Äma nadäkinik ikek kuḡat täkaḡ uwä imaka kudup täga täḡ moreneḡ. ²⁴ †† Yäwänkaḡ uterakgän ironi nanitä kikuḡupän iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upänkaḡ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä nadäkinikna täḡ-kehäromtaḡ nami.

²⁵ Yänjirän ämawebe päke u bäräḡeḡ äbänjirä yabänkaḡ Jesutä mäjo u kaḡ-yänpän iwetkuk; Näk ḡode peḡ gäwetat; Gäk ironi ḡo meni jukuni täḡpipiḡkuno u kakätänpeḡ ku! Äneḡi nämoinik magären! ²⁶ ‡ Ude iwerirän mäjotä kähän taḡigän yänpän ironi u wädän maḡpän päḡku kumbanitä-yän patkuk. Ude täḡpewän parirän mäjo kakätänpeḡ kuḡkuk. Kuḡjirän ämawebe mäyaptä ironi u kumänḡtak yän yänkuḡ. ²⁷ Ude yänjirä Jesutä ironi u kerigän injät yäpmän akunpän tewän käroḡ itkuk. ²⁸ Ude täḡkaḡ Jesu yot gänäḡ äronjirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuḡ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkḡat täḡburut tamänḡ? ²⁹ Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkaḡ Anutu-ken yänapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumänpän akukta äneḡi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ †† Ude täḡkaḡ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpän yäwoḡärewa yänpän kome itkuḡo u peḡpeḡ ämawebe yabän paotpeḡ Galili kome irepmitpeḡ kuḡkuḡ. ³¹ †† Yabän paotpeḡ päḡku Jesutä iwaräntäkiye ḡode yäwet-

† 9:23 Mat 21:21; Mak 11:23 †† 9:24 Luk 17:5 ‡ 9:26 Mak 1:26 †† 9:30 Jon 7:1 †† 9:31 Mak 8:31; Mak 10:32-34

pän yäwoḡäreḡ täḡkuḡ; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan keruḡo terak peḡjirän utpewä kumänpän keḡma yarakubä patpän api akwek yän yäwetkuk. ³² †† Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpän mebari nadäkta iwet yabäkta umuntaḡkuḡ.

Wäp biḡam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumaḡ päḡku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuḡ. Ahänpän yot gänäḡ äronkaḡ iwaräntäkiye ḡode yäwet yabänkuḡ; Kädet miḡin ima man yänḡtän abänḡ? ³⁴ Yänjirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yän yänpän-nadäk täḡ itkuḡo unita mäyäk nadänpän kowata nämo iwetkuḡ.

³⁵ †† Eruk Jesu maḡitpän iwaräntäkiye 12 u yän-päbä yepmaḡpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadänpänä notkaye päke unitäḡo äpani-inik itpän epän täḡ yämen. ³⁶ § Ude yänpän ironi kubä injät yäp-män päbä ämawebe itkuḡo u bämopi-ken teḡkuk. Teḡpän ironi u bäyaḡ imiḡpän iwaräntäkiye ḡode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadänpän ironi ḡodewani oraḡ yämayän täko uwä näk udegän api oraḡ namek. Ba näk oraḡ namayän täko uwä näk naniḡ kireḡkuko u udegän api oraḡ imek.

Nadäkinik täḡpawakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ †† Täḡpäkaḡ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireḡjirän kaḡkumän. Kaḡpän nintä äbotken nanik nämo yän nadänpän iniḡ bitnäḡkumän yäk. ³⁹ ††† Yäwänä Jesutä yänjuk; Imata iniḡ bitnäḡkuḡ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä täḡpeko uwä udewanitä jide täḡpän näka man wakiwaki yäneḡ? ⁴⁰ †† Nämo, äma epänin nämo täḡpawak täkaḡ äma unita täḡkentäknin yän nadäne. ⁴¹ ††† Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täḡo ämaniye yän nadänpän täḡkentän tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneḡ.

⁴² Täḡpäkaḡ äma kubätä ironi ḡodewani nadäkiniki näkken pek täkaḡ u yän-yäkḡat-pewän momi täneḡo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäḡpän ume gänäḡ maḡpä äpmonenjo u irepmirek. ⁴³ †† Unita ketkatä waki täḡo buḡep-ken gepmaḡpayän täḡpänä u madän täkḡewen. Gäk ketka yaräbok yäpmän kuḡatpän geḡi waki täḡo kädäp pähap gänäḡ äpmonpet yän nadänpän jop kwäyähäneḡ täḡpän itkaḡ irit kehäromikaḡ yäpmän. [⁴⁴ Geḡi wakiken yamun äma tohari nakta itkaḡ u nämo paot täkaḡ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

⁴⁵ Täḡpän kuroḡkatä waki täḡo buḡep-ken gepmaḡpayän täḡpänä u madän täkḡewen. Gäk kuroḡka bok kuḡatpän geḡi wakiken äpmonpet yän nadänpän jop

††† 9:32 Luk 9:45, 18:34 ††† 9:35 Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 § 9:36-37 Mat 10:40 †† 9:38 Nam 11:27-29 ††† 9:39 1Ko 12:3 §† 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 §†† 9:41 Mat 10:42 †† 9:43 Mat 5:30

kwäyähäneŋ tänpän irit kehäromi kaŋ yäpmän. [⁴⁶ Genji wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] ⁴⁷ † Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayän tänpänä dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijiŋ yäpmän kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmonpet yän nadänpän kukŋi dätpäŋ maŋpi kwäpäŋ kukŋi-tägän ijiŋpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmän. ⁴⁸ Genji wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

⁴⁹ Nadäkaŋ? Ämawebe kuduŋtagän kädäp mebet api ahän yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. ⁵⁰ †† Paŋ uwä imaka tägagämän upänkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide tänpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpäŋ notjiye-kät säkgämän itneŋ.

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

10 Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udude käda ahänkuk. Pänku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuko udegän man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkuk. ² Yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋ irirän Parisi äma ätutä äbänpäŋ Jesu yänjikäŋta ŋode iwet yabänkuŋ; Nintäŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yänjicareko uwä tägawek ba nämo? ³ Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yänpäŋ бага man jide täwetkuk? ⁴ † Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yänjicarewäŋ nadänpäŋä webena yänjicawat ubayän yän kudän tänpän imiŋkaŋ uyaku täga yän-icarek yän niwetkuk.

⁵ †† Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täŋ tamiŋkuk yäk. ⁶ Upänkaŋ bian-inik yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe pewän ahänkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. ⁷ †† Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätänpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api täŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nikek nämo. U kubägän tänpän itkamän yäk. ⁹ Anututä kubägän topmäŋpäŋ yepmaŋkuko uwä ämatä täga nämo yäpmän danineŋ yäk.

¹⁰ Ude yäwet paotpäŋ iwaräntäkiye-kät yotken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko unitäŋo mebäri nadäktä iwet yabänkuŋ. ¹¹ ††† Iwet yabänjirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yänjicawatpäŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayän. ¹² Ba webenitä äpi kakätänpäŋ kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayän.

Jesutä ironjironjita nadän yämikinik täŋkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Tänpän ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmän äbuŋ, Jesutä kerä gupi terak pewän yänpäŋ.

† 9:47 Mat 5:29 †† 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 † 10:4 Lo 24:1-4; Mat 5:31 †† 10:5 Stt 1:27, 5:2 †† 10:7-8 Stt 2:24; Efe 5:31 ††† 10:11 Mat 5:32

Yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänkuŋ. ¹⁴ Ude tänjirä Jesu koki wawäpäŋ yäwetkuk; In yabä kätäwä ironjironji näkken äbut. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe ironjironji ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak. ¹⁵ ††† Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ tabän täwatta ironjironjitä nadäk täkaŋ ude nämo nadänayän täŋo uwä nämoinik api tabän täwarek yäk. ¹⁶ Ude yäwetpäŋ ironjironji yäpmän äbuŋo u bäyaŋ yämiŋpäŋ kerä kubäkubä terak peŋkaŋ Anututä watäni it yämikta yänapik man yän yämiŋkuk.

Äma tuŋum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Jesu akumaŋ kwayän tänjirän äma kubätä bäräneŋ päŋku ahän imiŋkuk. Ahän imiŋpäŋ gukut imäpmok tänpän iwetkuk; Yäwoŋäreŋäni äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? ¹⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yän näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi yäk. ¹⁹ † Gäk Anutu täŋo бага man ŋode nadätan; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo yäwen, äma tänyäkŋatpäŋ imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ yämen yäk. ²⁰ Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋäreŋäni äma, näk kädet näwetan u kudup ironjiken umunitä pen iwat yäpmän äbätat yäk.

²¹ †† Ude iwerirän Jesutä kaŋpäŋ butewaki nadän imiŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmänkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude tänpayän täno uwä kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! ²² Jesutä ude iweränkaŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadän bäräp taŋi täntän kuŋkuk.

²³ ††† Kuŋjirän Jesutä iwaräntäkiye yabänpäŋ yäwetkuk; Tuŋum ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋjicawat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk täkaŋ yäk. ²⁴ Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadänpäŋä kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täŋo kaŋjicawat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk. ²⁵ In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabän yäwatta api täŋburut täneŋ yäk. ²⁶ Ude yänjirän iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ ini-tägän yänkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräneŋ nämo api yämagurek yän yäyan upän äma jopi nin ŋodewani jide tänpän irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabänpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upänkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

²⁸ Man ude nadänpäŋ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäŋ gäk

††† 10:15 Mat 18:3 § 10:19 Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4 §† 10:21 Mat 10:38; Mak 8:34 §†† 10:23 Mak 4:19; 1Ti 6:17

gawatkumäno ɲo yäk. ²⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkɲo Manbiŋam Tägata nadänpän yotpärare penpän ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup penpän näkɲo epän täŋ yäpmän kuŋarayän täko uwä kowata Anututä imaka imaka tagagämän api imek yäk. Ude tänpayän täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahän imineŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upänkaŋ äma näwarayän täko uwä kome terak ɲo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineŋ. ³¹ † Ude yänpän yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde kända kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yän yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² †† Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayän nadänpän iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äronkuŋ. Äronpän Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋjirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yän-yäkŋat pänku ini terak imaka kämi api ahän imeko unita man ɲode yäwetkuk; ³³ Ket nadäwut! Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpänä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo kerit terak äronjirän kumäkta man api topneŋ yäk. Tänpän äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋjirä yänärok man iwerit, kaŋ-mägayänjit tänpän pärip-päriptä utpän kumän-kumän api utneŋ. Utpewä kumbänpän äneŋpakaŋ edap yäräkubä täreŋjirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadänkumän

Mat 20:20-28

³⁵ Tänpän Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu pänku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubätä yänapidayän nadänpen äbäkamak yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yän nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek tänpän iriri nek kubätä järapka bure kända kubätä järapka käpmäk kända wäpnek biŋam nitek kaŋ itda yäk. ³⁸ † Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadänkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä nänpayän täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädäp ikek ärunayän täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? ³⁹ †† Ude yäwet yabäwänä yänkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ɲode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi nänpayän täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädäp ikek ärunayän täro uwä api ärutdeŋ yäk. ⁴⁰ Upänkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayän näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägän api itneŋ yäk.

⁴¹ Jems kenta Jontä ude yänjirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. ⁴² †† Tänpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ɲode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuŋat täkaŋ. ⁴³ ††† Upänkaŋ inä ude nämo täneŋ yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäŋo watä epän ude täŋpen kuŋarek. Intäjukun irayän nadänpänä inita nadäwän äpani tänpänkaŋ noriye täŋo gämori-ken kuŋatpän unitäŋo watä epän äma ude irek yäk. ⁴⁵ ††† Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kireŋpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpän inita biŋam yäpayän äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuŋtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänkuŋ. Ahänpän u irepmitpen kuŋirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuŋ. Kuŋtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täŋo nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkaŋ monenŋta yänapiŋ ittängän nadänkuk; ⁴⁷ § Jesu Nasaret nanik äbätak yän yänjirä. Ude nadänpänä gera taŋi ɲode yänkuŋ; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniŋ bitnänpän iwetkuŋ; Kum isi. Man yäweno! Yänjirä gwäk pimiŋpän ehuranigän yänkuŋ; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁹ Yänjirän Jesutä nadänpän uterakgän täpäneŋ itpän yänkuŋ; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yänpän iwetkuŋ; Bänep täga nadänpän aku! yäk. Jesu gäka yäyak! ⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yänopmän maŋpän kwäpen bäräneŋ akumaŋ Jesuken äbuk. ⁵¹ Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Ima täŋ namän yänpän näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yänkuŋ; O Yäwoŋärewani äma, näk dapun äneŋi ijikta nadätat yäk. ⁵² §† Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä nadän namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneŋi ijiwän kwäpän Jesu iwarän täŋkuk.

Jesu doŋki terak Jerusalem äronkuŋ

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

11 Kuŋtängän Jerusalem yotpärare keräp tänpän pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuŋ. Ahänpänä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun pen yäwetpän yäwetkuk; ² Ek yotpärare udu kun yäk. Pänku doŋki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doŋki uwä gubaŋi, nämo täŋbätäk täwani. U kaŋpän pitpän yäpmän äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänpän U imata

† 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30 †† 10:32 Mak 8:31, 9:31 †
10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 †† 10:39 Apos 12:2; Rev 1:9

‡‡ 10:42 Luk 22:25-26 ‡‡‡ 10:43-44 Mat 23:11; Mak 9:35
‡‡‡ 10:45 1Ti 2:5-6 § 10:47 Mat 9:27, 15:22 §† 10:52 Mak 5:34

yäpmanjkamän? yän täweränä ñode kañ iwerun; Ekänitā ñopän epän kubä täñpayän nadatak. U täñpän tärenjirän änenj bäräñej pewän äbayän yän kañ iwerun.

⁴ Jesutä ude yäweränkañ äma yarä uwä kuñpän doñki gubañi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kañpän pitkumän. ⁵ Pirirän äma ätutä yabänpän yänkuñ; E, u imata yäpmanjkamän? ⁶ Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpän Doñki u yäpmanj kun! yän yäwetkuñ. ⁷ Ude yänjirä doñki uwä Jesuken yäpmanj kuñkumän. Yäpmanj päñku Jesuken ahänj imiñpän tek punin nanik yänopmanjpäñ doñki terak penkumän. Penjirän Jesutä äro uterak manjtkuk. ⁸ Äro doñki terak manjirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänopmanjpäñ kädet-ken penjirä ätutä päya päham tokätpän udegän kädet-ken penjirä wädän yäpmanj kuñkuñ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe mäden ba intäjukun kuñkuñ u gera ñode yänkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbatak ñonita iniñ oretna!

Kañiwat epän oranin pähap Devittä täñkuko u änenj ahatak unita iniñ oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna!

¹¹ Eruk, ude täñ imiñirä kumañ Jerusalem äronpäñ Jesu kudupi yot gänañ äronkuk. Äronpäñ imaka imaka kuduaptagän yabänpän-nadäk täñ irirän kome bipän täñjirän äpämañ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmanj Betani yotpärare-ken kuñkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuño yänewänä Betani penjereñ äpämañ kuñjirä Jesu nakta inkuñ. ¹³ † Nakta iwäkañ iñiñpewän kwäpäñ wama päya kubä pähämi yabänkañ mujipi nitek käwep yänkañ wäyäkñewän wañkuñ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähämigän itkuk. ¹⁴ †† Ude kañpän päya u ñode iwetkuk; Ämatä gäkño mujipka näna yänkañ api täñpä waneñ! Man ude yänjirän iwaräntäkiye nadänkuñ.

Jesu kudupi yot gänañ äronkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵ Ude täñkañ kumañ Jerusalem ahänpänjä Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ yabänkuk; Ämatä moneñ ba barak imaka imaka kowat imän täñjirä. Yabänpän yäwat kirenpäñ bukäni imaka, däpmanj äreyän täñpän kuñ yämiñkuñ. ¹⁶ Ude täñpän kudupi yot gänañ epän udewani änenj tänenjawä yänpän yäniñ bitnäñkuk.

¹⁷ Täñpänjä ämawebe ñode yäwetpäñ yäwonjärenkuk; Anutu täño man kubä ñode kudän täwani;

Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yänjapik man yäkta api irek.

Ais 56:7

Upänkañ intä ñode täñjirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak yäk.

Jer 7:11

¹⁸ † Täñpänkañ bämop äma ba Baga man yäwonjärenwani äma Jesutä ude täñkuko unitäño manbiñam nadänpäñ ñode yänpän-nadänkuñ; Jesu u jide täñpän utpena kañ paorek? Ämawebe päke u Jesu täño manta gäripi nadäk täñkuño unita Jesuta umuntanpäñ man ude yänpän-nadänkuñ.

¹⁹ Täñpänkañ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penjereñ kuñkuñ.

Jide täñpän yänjapik man täño bureni yäpne?

Mat 21:20-22

²⁰ † Eruk kuñtänngän patkuño yänewänä akumañ kuñpänjä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kuñkuñ; Pähämi kujari kuduaptagän kubit tañ tewä äpukopän kuñkuñ. ²¹ Kañpän Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piñpän yänkuk; Ärowani, päya ukeñonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeño kubit täñkuko itak ño yäk.

²² Yänjirän Jesutä ñode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadän imikinik täñpän kuñat täkot! ²³ †† Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo penjereñ bureninik api ahäwek yän nadänpäñ Pom udu akumañ gwägu gänañ tubäpenpäñ äpmo! yän iwereko uwä bureni ahäwek.

²⁴ ††† Unita ñode täwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yänjapinayän täño uwä imaka u yäpmanjkamän ubayän nadäkinik ude täñpäwä bureni api ahänj tamed. ²⁵ ††† Unita Anutu-ken yänjapik man yänayän nadänpäñjä äma kubä täño momi yäpmanj kuñatpäñjä kañ pek täñput! Ude täñjirä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi api penjirä tamed. [²⁶ Upänkañ in äma täño momi yäpmanj kuñaräwä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi pen api yäpmanj kuñarek yän yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpäñ epäni täk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Eruk man yän paotpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät änenj Jerusalem kuñkuñ. Päñku ahänpäñ Jesu kudupi yotken äronpäñ kuñjarirän bämop äma, Baga man yäwonjärenwani äma ba Juda nanik täño ekäni ekäni ätutä ahänj imiñpän iwetkuñ; ²⁸ Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ²⁹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayän. ³⁰ Eruk, Jontä ume ärut yämiñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämiñkuk? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadänpäñ täñkuk? Unita yäwä nadäwa!

³¹ Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yän nadänpäñ ini-tägän yänpän-nadäk täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yän yänawä Jesutä ñode niwerayän; Ai! Upänj imata mani nämo nadänkuñ? yän niwerayän yäk. ³² Täñ, Jon uwä ini nadänpäñ täñkuk yän yänawä ämawebe man bumta niwetnayän. (Uwä ämawebeta umuntankuñ. Ämawebetä Jontä Anutu

† 11:13 Luk 13:6 †† 11:14 Mak 11:20

‡ 11:18 Mak 14:1 †† 11:20 Mak 11:14 †† 11:23 Mat 17:20
††† 11:24 Mat 7:7 ††† 11:25 Mat 5:23; Mat 6:14-15

täño manbiñam yänjahäwani äma kubä yän nadänkuño unita.)

³³ Nadän-bäräp yarä nitek ude tänpän Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täy-at unitäño mebari nämo täwerayän.

Wain epän täño watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

12 [†] Jesutä ude yänpän yäput penpän man wärani ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ morenpän yewa täñ-äyänjerek. Tänpän wain mujipi yeñ yäwatpän umeni yäpmäkta komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ imek. Ude täñ morenpän wain epän u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban kubäken kwek. ² Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täñirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän imiñ äbäkta epän ämani kubä iwerän kwek. ³ Kunjirän wain epän watä äma unitä äma u kañpänä utpän iwet kireñpewä äneñi ketän kwek. ⁴ Tänpän wain epän mähemitä nadänpän äneñi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kunjirän initkañ gwäki däpmän käräpmitpän waki täñ imineñ. ⁵ Ude täñirä äneñi kubä iwerän kugän täñpek. Iwerän kunjirän kumän-kumän utneñ. Täñirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kunjirä ätu uwä däpmänpän yepmañpä kuneñ, ätu uwä kumän-kumän däpmäk täneñ. ⁶ ^{††} Eruk, yepmañpän kuñ moreñtäko iniken nanakinik unitägän iränä upän iwerän kwek. Näñjaken nanakna ñonitä kwänä orañ imiñpän mani api buramineñ yäk. ⁷ Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpänä yänpän-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemä api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ tänpän! yän yäneñ. ⁸ [‡] Ude yänpän initpän kumän-kumän utpän gupi wain epän gägäni kada mañpä kuneñ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpän ñode yäwetkuk; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täñ yämek? Ñode api täñpek; Kuñpänä wain epän watä it täñkuño u däpmän morenpänä watä äma kodaki yepmañpek yäk. ¹⁰ Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpän nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpän penkuño unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude täñpewän ahänjirän kañpän gäripi pähap nadäkamän yäk.

Sam 118:22,23

¹² Jesutä ude yänjirän Juda täño intäjukun ämatä nadänkuñ; Jesu ninta yänpän man wärani u yäyak. Ude nadänpän initnayän täñkuño upänkañ ämawebeä Jesu gäripi nadäk täñkuño unita umuntañpän Jesu kakätänpen kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis moneräta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ ^{††} Kuñpän Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Je-

[†] 12:1 Ais 5:1-2 ^{††} 12:6 Mat 3:17 [‡] 12:8 Hib 13:12

sutä man goret yäwän nadänkañ uterak kañ initna yänkañ kuñkuñ. ¹⁴ Ude nadänpän Jesu kañ-ahänpän bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, nin gäñjo mebari nadäkamän. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo tänpän man bureniñän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmän daniñpän kuduptagän Anutu täño kädet siwonjigän niwetpän niwonjäreñ täk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? ¹⁵ Imik täkäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebari nadäwän tärewäpän yäwetkuk; In imata jopman näñjatkañ? Eruk moneñ kubä yäpmän päbä namä käwa. ¹⁶ Yäweränä moneñ kubä imiñkuñ. Imiñirä kañpän yäwetkuk; Moneñ ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yänkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ¹⁷ ^{††} Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. Ude yäwänkañ kikñutpän nadäwätäk pähap täñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ ^{†††} Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) Äbänpän ñode iwetkuñ; ¹⁹ ^{†††} Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmänpän komenita yeri kubä nämo bäyankañ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpän tuänita biñam yeri bäyan imek yän yänkuk. ²⁰ Tänpäkañ bianä ini buap 7 itkuñowä tuätä webe kubä yäpmänpän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Täñjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmänpän udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpän koreñpän udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmänpän yeri kubä nämo penkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²³ Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

²⁴ Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkañ u mebari ñodeta; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ unita yäk. ²⁵ Ittäñgän kumbani-ken naniktä akunpän ämawebe u nädapi nämo api täneñ yäk. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ yäk. ²⁶ [§] Kumbani-ken nanik akukakukta yäkañ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täñkuko uterak ñode nämo daniñpän nadäk täkañ ba? Mosestä päya terak mebet täñjirän kañkañ u dubini-ken kunjirän Anu-

^{††} 12:13 Mak 3:6 ^{†††} 12:17 Rom 13:7 ^{††††} 12:18 Apos 23:8

^{††††} 12:19 Lo 25:5 [§] 12:26 Kis 3:2,6

tutä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniņ orerani yän iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täño Anutu, kumbani täño nämo. Ämatä kumänpän paot-inik täk täkaņ yän nadäk täkaņ u goret-inik nadäk täkaņ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täño man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ † Täñpän Baga man yäwoņärewni äma kubätä äbänpän Jesu-kät Satyusi äma ukät man yänpän-nadäk täñ itkuņo u nadänkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadänpänä Jesu iwet yabänkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ †† Ude yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ñode; Juda ämawebe juku penpän nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ † E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadän yämen. Baga man kubätä yarä ño nä-moinik yärepmitak yäk. ³² Ude yänjirän Parisi äma unitä yänkuk; Yäwoņärewni äma, gäk yänjiri nadäwa siwoņi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. ³³ †† U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täñ imeno unitä Anutu iniņ oretta äñnak-äñnak gäripi nitek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. ³⁴ Ude yänjirän Jesutä nadäwän siwoņi täñjirän iwetkuk; Gäk Anutu täño kaņiwat yewa dubini-ken itan yän gabänpän-nadätat yäk. Täñpäkaņ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntanpän penkuņ.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabänkuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaņ ämawebe yänpän-yäwoņärek täñ itkaņ ñode yäwet yabänkuk; Imata Baga man yäwoņärewni ämatä Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yän yäk täkaņ? ³⁶ Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkaņ Devit-tä ñode yänkuk; Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk; Gäk dubina-ken äbä maņjiri wäpka biņam gamiņkaņ iwankaye yäpmänpän gämotka-kengän api yepmaņpet yäk.

Sam 110:1

³⁷ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkaņ? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkuņ.

³⁸ Täñpän äneņi ñode yänpän-yäwoņärekuņ; Baga man yäwoņärewni ämata ket nadänpän kuņatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpän biņam yäwut yän nadänpän tek säkgämän käroni täñkaņ ämawebe iņa-mi-kengän kuņat täkaņ. ³⁹ Käbeyä yot gänaņ äma

† 12:28 Luk 10:25-28 †† 12:29 Lo 6:4-5 † 12:31 Wkp 19:18
†† 12:33 Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sm 15:22; Hos 6:6

ekäni täño bägup-ken maņit täkaņ, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak täñi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayän nadäk täkaņ. ⁴⁰ Äma ude-wanitä webe kajattä yot gänaņ äronpän tuņumi yäy-omägat täkaņ. Ba ämawebetä nibäwut yänkaņ yänpik man käroni boham yän yäpmän kuk täkaņ. Ude täk täkaņ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yänpen yäk.

Webe kajat kubätä moneņi kudup penkuk

Luk 21:1-4

⁴¹ †† Kudupi yot gänaņ äronkaņ Jesu moneņ pewani-ken kukñi käda itkaņ yabän yäwat irirän ämawebe äbä moneņ pewä äpmok täñkuņ. Täñkaņ äma tuņum ikek mäyaptä äbänpän moneņ pähap pewä äpmok täñkuņ. ⁴² Täñjirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneņ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän. ⁴³ ††† Ude täñjirän Jesutä webe kajat u kaņpän iwarän-täkiye yän-päbä yepmaņpän yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneņ peyak uwä ätu pähaptä pekaņ ño yärepmitak yäk. ⁴⁴ Ämawebe päke u moneņ bureni pat yämiñjirä uken nanik yarä-gänpän pekaņ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri iñirako uwä kudup penkaņ jopi-inik itak yäk.

Kudupi yot api täñpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

13 Ude täñpän Jesutä kudupi yot gänaņ naniktä äpämaņ kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk. ² ††† Ude yäwänä Jesutä iwarän-täkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkaņ upänkaņ mädenä api tokät mäneņ. Mobä uterak terak itkaņ uwä api erän mäneņ.

³ Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpän itpän kudupi yot ban udu irirän kaņpän Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabänkuņ; ⁴ Yäno ukeņo jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayän täñjirän kudän jidewani ahänjirän api käne? ⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yän-täkñatneņta ket nadänkaņ kuņat täkot yäk. ⁶ Äma mäyaptä äbänkaņ näk wäpna terak ñode api yäneņ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayän yän api yäneņ. Ude yänjirä ämawebe mäyaptä nadän yämiñpän api yäwarän täneņ. ⁷ Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiņam nadänkaņ Wära! Kadäni täretak yän nadänkaņ nämo kikñutneņ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkaņ kadäni bäräneņ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸ † Kome täñi täpuri kowat ämi-wän api täneņ. Täñpän kadäni uken nakta jop irit ima-ka api ahäwek. Ba kenäñ komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayän täño unitäno wäroni. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹ †† Unita in nadän täpäneņpän kuņat täkot. Ämatä manken tepmaņit, käbeyä yotken kadätä tadäpmänit

†† 12:41 2Kin 12:9 ††† 12:43 2Ko 8:12 ††† 13:2 Luk 19:44
† 13:8 Ais 19:2; 2Sto 15:6 †† 13:9 Mat 10:17-20

api täneŋ yäk. Ba ugän nämo. In näka yänpän tämagut pänku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmaneŋ. Täŋirä kadäni uken intä näkŋo man u yänjahänpän yäwetneŋta yäwani.

¹⁰ Tänpäkaŋ kadäni tärek-tärek nämo ahänjirän intäjukunä näkŋo Manbiŋam Täga yänjahänjirä ämawebe komeni komeni kaŋ nadäwut. ¹¹ † Tänpän tämagut pänku manken tepmanayän täŋirä uken man jide yäwetnayän yänpän nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, kadäni uken man ahän tamiŋirä nadänpän ugänpän yäwetneŋ. Man u yänayän täŋo u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peŋjirän api yänjahäneŋ yäk.

¹² †† Tänpän kadäni uken ämatä ñode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan keriken peŋjirän kumän-kumän api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneŋ. Ba äperiye nanaktä miŋiye naniye iwan täŋ yämiŋpän manken yepmaŋirä kumän-kumän api dänneŋ. ¹³ ‡ Tänpäkaŋ näka yänpän ämawebe mäyaptä iwan api täŋ tamineŋ. Upänkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpän näkŋo man nämo peŋpän yäpmän kuŋarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet yäk.

¹⁴ †† Man ŋo daniŋpän ket ñode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peŋawähut ikektä nämo itnaŋiken irirän api käneŋ. Kaŋpänjä ämawebe Judia komeken nanik u bäräneŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. ¹⁵ †† Äma kubätä yot yäman irayän täko uwä tuŋumi yäpmakta yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metänpeŋ kwän. ¹⁶ Ba äma kubä ketem epänken irayän täko uwä äneŋi äyänjut-peŋ pänku mäniŋ sioŋ ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metänpeŋ kwän. ¹⁷ ††† Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! ¹⁸ Unita in Ekäniken yänapiŋirä ämetpeŋ kukkuk kadäni u mäniŋ kadäni-ken ahäwektawä! ¹⁹ ††† Bureni, imaka ahäwayän täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänkumänken umunitä päbä apiŋo u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämo ahänkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. ²⁰ Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmän täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkaŋ Ekänitä ämawebe inita biŋam iwoyänkuko unita butewaki nadänpän kadäni keräpigän api däpmän täkŋewek.

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yän täwerirä unita nadänjirä bureni nämo täŋpek. ²² § Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkŋatpän Näk Kristo ba profet kubä yän api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmän daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yänkaŋ käderi paränä epän pähap ude api täneŋ. ²³ Täŋkaŋ imaka udewani

nämo ahänjirän intäjukun täwetat unita nadän täpäneŋpän kuŋat täkot!

Äma Bureni-inik äneŋi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴ §† Imaka umuri umuri u ahänpän paorirän mädeniken ñode api ahäwek;

Edap täŋo peŋyänjektä nämo ijiŋjirän, emak udegän api bipmän urek.

Tänjirän, guk api täreŋ mäneŋ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi nitek kunum gänaŋ it täkaŋ u wareŋ api täŋ moreneŋ.

Ais 13:10, 34:4

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneŋ. ²⁷ §†† Kadäni ugän aŋeroniye peŋ yäwet-pewän pänku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.

²⁸ Jesutä ude yänpän äneŋi ñode yänkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpän täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätaŋi pirirän kaŋpän edap kadäni keräp täyak yän nadäk täkaŋ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahäneŋ yän täwetat unitä ahänjirä yabänpän tärek-tärek kadäni keräp täyak yän api nadäneŋ. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahän moreneŋ. ³¹ Tänpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upänkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamän

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yän nämoinik nadätak. Kunum gänaŋ aŋero imaka nämo nadäkaŋ yäk. Ba Anutu täŋo Nanaki u imaka, nämo nadätak. Nanitä initägän nadätak. ³³ Kadäni nämo nadäkaŋ unita bänepjinta watäni itpän kuŋat täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yän nämo nadäkaŋ unita. ³⁴ §† Kadäni uwä man wärani kubä ñode bumik; Äma kubä kome kubäken kwa yänkaŋä watä ämaniye imaka tuŋumi watäni itneŋta epän man yäwerek. Ude yäwetpän yot yäma täŋo watä äma iwerek; Watä säkgämän kaŋ it yäk.

³⁵ §†† Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. In yot täŋo mähemitä äneŋi äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkaŋ. Bipäda ba bipani bämop ba yäŋe-yäneta ba tamimaŋ-inik kadäni uken ba uken api äbek yän nämo nadäkaŋ. ³⁶ Bäränjek-inik äbänpän däpmon parirä tabäwekta. ³⁷ Unita in ba ämawebe kudup ñode täwetat; Dapun ijiŋpän kodakgän itkot, däpmon nämo pätnenŋ! yäk.

† 13:11 Luk 12:11-12 †† 13:12 Mat 10:21 ‡ 13:13 Mat 10:22; Jon 15:21 †† 13:14 Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 †† 13:15 Luk 17:31 ††† 13:17 Luk 23:29 ††† 13:19 Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 § 13:22 Lo 13:1-3; Rev 13:13

§† 13:24-25 Rev 8:12 §†† 13:27 Mat 13:41 §† 13:34 Mat 25:14 §†† 13:35 Luk 12:38

Juda ämatä Jesu utta man topuŋ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

14 † Tānpäkaŋ kepma yarä keräp taŋirän Juda täŋo orekirit pähap kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äŋnak-äŋnak kadäni täŋkuk. Täŋirän bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesu kábop injit-päŋ utna yäŋkaŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. ² Node nadäŋkuŋ; Ämawebe bumta itkaŋ ŋonitā nadāwä täga nämo täŋpāpāŋ peŋawäk täneŋ yäŋpāŋ unita orekirit kadäni uken tänetawä yäŋ nadäŋkuŋ.

Webe kubätä Jesuta iron täŋ imiŋkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³ †† Tānpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik paräm ikek yäŋ iwerani unitā yotken äronpāŋ ketem bok naŋkumän. Ketem naŋ irirän webe kubätä ume kábäŋi säkgämän u gwäki taŋi peŋpāŋ yäpanipāŋ yäpmāŋ äbuk. Yäpmāŋ äbāŋpāŋ Jesu gwäki-ken piŋ ibatkuk.

⁴ Ude täŋirän äma ätu itkuŋo unitā kaŋpāŋ kok-wawak nadäŋpāŋ yäŋpāŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; E! Ima mebärita imaka gwäki pähap peŋpāŋ yäpani ŋowä jop ureŋ täŋpāŋ kukaŋ? ⁵ Ämatä ume u suwaŋpāŋ siliwa moneŋ taŋi gamākaŋ äma jäwärita yäminañi. Ude yäŋpāŋ webe u bumta kaŋ-yäŋkuŋ.

⁶ Kaŋ-yäŋ irirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Kakätäwut! yäk. Imata bäräpi imikaŋ? U iron inipärik kubä täŋ namitak yäk. ⁷ † Äma jäwäri inkät wari wari irirä iron täŋ yämina yäŋpāŋä kaŋ täŋ yämut! Upāŋkaŋ näk inkät pen nämo api itne. ⁸ †† Webe ŋo iron täŋ namayāŋ nadäŋpāŋ ini täŋ naminañi ude täyak. Näk änenayāŋ täkaŋ unita awaŋken kukta gupna ume kábäŋi gäripi nitek ŋo ärut namitak yäk. ⁹ Näk bureni täwetat. Man-na biŋam Täga komeni komeni yäŋahāŋ yäpmāŋ kunayāŋ täŋo udegän webe ŋonitā täŋ namitak unitāŋo manbiŋam bok api yäŋahāŋ yäpmāŋ kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem naŋkuŋ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Tānpäkaŋ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitā Jesu iwan kerä terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitā itkuŋ-ken u päŋku yäwetkuk. ¹¹ Ude täŋirän bānep täga nadäŋpāŋ moneŋ api gamine yäŋ iwetkuŋ. Judastä u nadäŋpāŋ päŋku iwan kerä terak kaŋ pewa yäŋkaŋ Jesu iwaräntāŋ yäpmāŋ kuŋatkuk.

¹² †† Tānpäkaŋ käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täŋkentāŋ yämiŋkuko u nadäkta nädamiŋi-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täŋkuŋonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabāŋkuŋ; Yot deken

† 14:1 Mak 11:18 †† 14:3 Luk 7:37-38 † 14:7 Lo 15:11
†† 14:8 Jon 19:40 †† 14:12 Kis 12:6, 14:20

päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne?

¹³ Yäwäwä Jesutä äma yarä man ŋode yäwetpāŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Yotpärare bämopi-ken kuŋirän äma kubä ume kábot ikek ukät äbā per-onpāŋä u kaŋ iwarun! ¹⁴ Iwat yäpmāŋ kumaŋ äma unitā yot ärowayāŋ täkken u äronpāŋ yot mähemi ŋode kaŋ iwerun; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äŋnak-äŋnaktä de? yäŋkaŋ iwerun. ¹⁵ Ude iweränkaŋ yot gānaŋ bägup taŋi punin unu ketem äŋnak-äŋnak täŋpani tuŋum ikek täwoŋärewänkaŋ Pasova ketem täŋtuŋum täkon.

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äronpāŋ Jesutä yäŋkuko udegän kaŋ-ahāŋpāŋ Pasova ketem täŋtuŋum taŋkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäŋirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuŋum taŋkumän-ken u kuŋkuŋ. ¹⁸ †† Kumaŋ yot gānaŋ äro ketem naŋ itkaŋ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamāŋ ŋo kubätä näk iwan kerä terak nepmaŋpayāŋ yäk. ¹⁹ Ude yäŋirän nadäŋpāŋä butewaki nadäŋpāŋ ini-ini iwet yabāŋkuŋ; Ekäni, näka yäyan? ²⁰ Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitā api täŋpek. ²¹ Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upāŋkaŋ äma iwan kerä terak nepmaŋpayāŋ täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²² Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäp-māŋkaŋ Anutu bānep täga man iwetkaŋ tokät jukut-pāŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpāŋ yämiŋtāŋ kuŋkuk; ŋo yäpmāŋpāŋ naŋput. Ŋowä näkŋo tohatna yäk. ²³ Ude yäŋpāŋ wain ume yäp-māŋkaŋ Anutu bānep täga man iwetpāŋ yämän kudup naŋkuŋ.

²⁴ ††† Yämän naŋirä yäwetkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta nägätna piwayāŋ täyat. Ämawebe mäyap-ta yäŋpāŋ piwayāŋ täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmāŋ kuŋtāŋgän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gānaŋ äronkaŋ wain ume mebäri kubä api nāŋpet. ²⁶ Ude yäweränkaŋ kap kubä teŋpāŋ yot u peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom terak äronkuŋ.

Pitatä wäpna kábop api pewek yäŋ yäŋkuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ § Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; In kuduŋtagäntä nabāŋ umuntaŋ api kuŋtāŋpā kuneŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode pätak u bureni ahāwayāŋ;

Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtāŋpā kuneŋ.

Sek 13:7

²⁸ †† Upāŋkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpāŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api itkirowet. ²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineŋ upāŋkaŋ näk ude nämo api täŋpet yäk. ³⁰ Ude yäwänä

††† 14:18 Sam 41:9 ††† 14:24 Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 § 14:27 Mak 14:50 †† 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7

Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yänjirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayän. ³¹ † Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpän man kehäromigän yänjuk; Nämo! Gäk gutpän näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkan noriyetä udegän yänjuk.

Jesutä Getsemane pänku nani-ken yänjapinkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² †† Kunjtängän Getsemane epän tobätken ahänpän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Njode irirä näk pänku yänjapik man yäwayän yäk. ³³ Ude yänkan ätu yepmanpän irirä Pita Jems Jon ugänpän yämaguränkan kuñkuñ. Kunjtängän Jesu nadäwän umuri pähap tänpäpän yänjuk; ³⁴ † Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkan nabän näwatkot yäk.

³⁵ Ude yänpen ätu nanak kuñpänä bäräpi nadänpän kome terak manpän äpmonpänpän komi nadänjukko u nanatä nadän naminjirän paorän yänpän ñode yänjapinkuk; ³⁶ †† O nan, gäk imaka kubä tänpayän nämo bäräp tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayän täyat u ketäreñ namisi. Upänkan näkño nadäk nämo, gäkñaken nadäktä kan ahäwän.

³⁷ Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänjutpen kuñpän yabäwän däpmon pat itkuñ. Däpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata däpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? ³⁸ †† Tänyabäk-ken kwitanenja ket nadänpän yänjapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkan upänkan kehäromijin nämo yäk.

³⁹ Ude yäwetkanä äneni kuñpän yänjapik man yänjukko udegän yänjuk. ⁴⁰ Yänjapik man ude yän paotpän äbänpän yabänjuk; Däpmona yewäpän pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk tanpän man kubä nämo iwetkuñ. ⁴¹ Eruk Jesu äneni kuñpän tänjukko udegän tänkan äbänpän yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkan? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴² Akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani äbätak ño yäk.

Komi ämatä Jesu injituñ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Jesu man ude yänjirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahän yäminjuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuñ. Komi äma uwä bämpo äma, Baga man yäwonjärewni äma ba Juda täño ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuñ.

⁴⁴ Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä pänku äma u geñi dara nabänkan upän kan injirut yäk. ⁴⁵ Eruk Jesu ahän iminpän iwetkuk; Yäwonjärewni ämana! Ude yänpän geñi datkuk. ⁴⁶ Eruk, ude tänpän kanpänä injitpän kerigän topuñ. ⁴⁷ Ude tänjirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänan nanik

wädäwän kwäpänä bämpo äma unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni painjuk.

⁴⁸ Tänpänä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik tänpäni ude tänpäpän kadä boham ikek nutnayän äbäkan? ⁴⁹ ††† Näk kepmani kepmani kudupi yot gänan äronkan inkät ämawebe Anutu täño man täwetpän täwonjäreñ tak tänjut-ken ugän imata nämo nepmänjituñ? Upänkan täga! Ude täñ naminjirä Anutu täño man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. ⁵⁰ Ude yänjirän iwaräntäkiye kudup kan-umuntan kuñtänpä kuñkuñ.

⁵¹ Tänpäkanä äma gubanji kubä tek yabuko unitä Jesu iwetkuk. Iwarirän komi ämatä injitnayän tänjirä tek yabuko u pitpän penpen morän metänpen kuñjuk.

Jesu manken tenjuk

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³ Tänpäkan Jesu imagut yäpmän bämpo äma intäjukun iranitä yotken kuñkuñ. Yot uken bämpo äma, ba Juda täño ekäni ekäni ba Baga man yäwonjärewni äma u kudup kubä-kengän ugän itkuñ. ⁵⁴ Yäpmän kuñjirä Pita mädegän yäwatpän yot unitäño yewa gänan äronjuk. Äronpänä komi äma ukät bok itpän kädäp änjariñ itkuñ. ⁵⁵ Tänpäkan Baga man yäwonjärewni ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduptagän itpän Jesu kumän-kumän utna yänkan Jesu jop ikñatta jop manman ätuta wäyäkñenkuñ. Upänkan Jesuken imaka goret kubä nämo kanpän nadänjuk.

⁵⁶ Tänpäkan äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude tak tänjukonik yän jop manman ude yänkuñ. Jop manman mäyap ude yänkuñopän man mebäri inigän inigän yänkuño unita man uteragän nämo ahänjuk.

⁵⁷ ††† Yänätko äma ätutä akunpän jopman ñode yänkuñ; Nin Jesu u man ñode yänjirän nadänkumän; Näk kudupi yot äma keritä tänpäni ño wärämutpän kepma yaräkubätägän äneni udewanigän äma keritä nämo tänpäni kubä api tänpet yäk. ⁵⁹ Man yänkuño u ini-ini yänjirä mebäri kubägän nämo tänjuk.

⁶⁰ Tänpäkan bämpo äma intäjukun tänpäni unitä akunpänä Jesu iwet yabänjuk; Man kowata nämo yäwerayän? Äma päke ño gäka man yäkan ño nadäwi jide täyak? ⁶¹ § Yänjirän Jesutä man kubä nämo yänjuk. Man nämo yänkan kum irirän intäjukun ämatä äneni iwet yabäkgän tänjuk; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäktä iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu inijoret takamän unitäño nanaki gäk?

⁶² Yäwänä yänjuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño kerä burekäda ittängän kunum gänan gubam terak äbänjirän api kan-yäputneñ yäk. ⁶³ Ude yänjirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpän iniken tek weñ-gäjähutpän yänjuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴ §† Anutu yänjäreñ man iwetak unita in jide nadäkan? Yäwänä kuduptagän ñode yänkuñ; U kumäkta biñam täyak yäk. ⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri tänpipinpän kerä mugwäjinpän utkan iwetkuñ;

† 14:31 Jon 11:16 †† 14:32 Jon 18:1 † 14:34 Jon 12:27 †† 14:36 Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 †† 14:38 Luk 11:4

††† 14:49 Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20 ††† 14:57-58 Jon 2:19-21 § 14:61 Mak 15:5; Luk 23:9 §† 14:64 Jon 19:7

Gäk profet unita äma gutak unitäno wäpi niwet! yäk. Ude tänjirä komi ämatä injitpäñ keru pipiyäñpäñ injami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpäkañ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäno watä webe kubä äbäñpäñ kañkuk; ⁶⁷ Pita kädäp äñariñ irirän. Kañpäñ ket täñpäñ kañ-yäpmäñ äronkañ-äpäk täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁶⁸ Yäwänä yäñkuk; Gäk man jide yäyan? Yäñiri guñ täyat yäk. Ude yäñpäñ yäma-ken äpmonkuk. ⁶⁹ Äpmonjirän watä webe unitä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk. ⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yäñkuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamäñ! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. ⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

⁷² † Ude yäñjirän uterakgän puruptä gera yäñjirän kadäni yarä täñkuk. Täñpäkañ Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadäñkuk; Puruptä gera yarä nämo yäñjirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadäñkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

Jesu Pailat keru-ken peñkuk

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

15 †† Täñpäñ tamimañ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduhtagän käbeyä täñpäñ Jesu utta tawañ peñkuñ. Ude täñkañ eruk, Jesu keru pädat täñpäñ yäpmäñ päñku Pailat keru terak teñkuñ. ² Teñjirä Pailattä Jesu iwet yabäñkuk; Gäk Juda täño äma ärowani ba? Yäwänä yäñkuk; Yäyan uba yäk. ³ Täñkañ bämop äma intäjukun täñpani Jesuta yäñpäñ-kañiwat man mäyap yäñkuñ. ⁴ Ude yäñjirä Pailattä Jesu äneñi iwetkuk; Äma päke ñonitä gäka man mäyap yäñjirä imata kowata nämo yäyan? ⁵ † Ude iweränä Jesu kowata nämo yäñkuk. Kowata nämo yäñkañ man kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

⁶ Täñpäkañ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ñode täk täñkukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadäñpäñ Pailat iwerirä nadäñ yämiñpäñ äma u yäniñ kireñpewän kuk täñkuñonik. ⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuñ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadäñpäñ ämik pewä ahäwäpäñ äma kubä kumäñ-kumäñ utkuño unita gapmantä komi yotken yepmañkuñ. ⁸ Täñpäkañ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täñkuko udegän täñpäñ yäñ nadäñpäñ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täñpäñ itkuñ. ⁹ Irirä Pailattä yäwet yabäñkuk; Juda äma intäño intäjukun äma ño pitpäñ tewa kwän? ¹⁰ (Man ude

yäwetkuko uwä Pailattä ñode nadäñpäñ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekäni Jesuta kokwawak nadäñkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yäñ nadäñkuk.)

¹¹ †† Täñpäkañ Pailattä Jesu tewa kwän yäñ yäñkuko upäñkañ bämop äma unitäwä ämawebe päke u peñ yäwet-yäwet täñtäko yäñkuñ; Barabaspäñ tewi äbäñ nimän! ¹² Ude yäñjirä Pailattä äneñi yäwet yabäñkuk; Yäkañ unita Juda täño intäjukun Äma yäñ iwet täkañ ñowä jide täñ imet? ¹³ Yäwänä äma päke unitä gera pähap ñode yäñkuñ; Päya kwakäp terak kañ kumbän! ¹⁴ Yäwawä yäwetkuk; Waki kubä jide täñkukta? Ude yäweränkañ ehutpäñ gera kehäromigän yäñpäñ iwetkuñ; Päya kwakäp terak kañ kumbän! ¹⁵ Ude yäwäkañ ämawebe bänepi yäpmäñ äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpämañ kuñjirän Jesu kadätä päripmäñpäñ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäñ kuñkuñ.

Jesu yäñärok man iwetkuñ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

¹⁶ Yäniñ kirewänpäñ Pailat täño komi ämatä Jesu yot gänañ nanik yäpmäñ äpämañ päñku yot mäde këda komi äma täño yewa gänañ äronpäñ noriye ätuta gera yäñpewä äbuñ. ¹⁷ Yäñpewä äbäkañ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkañ udewani täñ imiñpäñä intäjukun täño gwäpäta gupmom yenpäñ kedon täñpäñ gwäki-ken ähäñ imiñkuñ. ¹⁸ Ude täñpäñ sära man iwetpäñ yäñkuñ; Juda täño intäjukun äma, ganiñ oretkamäñ! yäk. ¹⁹ Täñpäñ pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwañ ibarit täk täñkuñ. Täñpäñ guket imäpmok täñ imiñpäñ jop iniñ oretkamäñ yäñkañ täñkuñ. ²⁰ Täñjirek-irek ude täñ imiñ paotpäñä intäjukun äma täño tek yäñopmäñ imiñpäñ tek iniken upäñ äneñi täñ imiñkuñ. Ude täñ imiñpäñ, eruk päya kwakäp terak utnayäñ imagut yäpmäñ kuñkuñ.

Jesu päya kwakäp terak utkuñ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

²¹ †† Eruk, yäñikñat yäpmäñ kuñpäñä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätäñgän äbä peronkuñ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäno nani. Äbä peronpäñä peñ iwet-pewä Jesu täño päya kwakäp buramiwänkañ penta kuñkuñ.

²² Kuñtäñgän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahäñkuñ. ²³ Ahäñpäñä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäñ Jesu gupi kwitawän yäñpäñ imiñkuñ. Imäwä bitnäñkuk. ²⁴ ††† Täñjirä komi ämatä teki yäñopmäñ imiñpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Päya kwakäp terak utpäñä Jesu täño teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täñkuñ.

²⁵ Täñpäñ 9'kiron täñjirän utkuñ. ²⁶ Täñpäkañ Jesu gwäki-ken punin këda man kudän ñode kudän täñkuñ;

*NOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄNO
INTÄJUKUN ÄMA.*

† 14:72 Mak 14:30 †† 15:1 Luk 22:66 ‡ 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61

†† 15:11 Apos 3:13-14 †† 15:21 Rom 16:13 ††† 15:24 Sam 22:18

²⁷ Tãnjpãkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpãŋ bok dãpuŋ. [²⁸ † Ude tãnjirä Anutu tãŋo man ñode kudän täwanitã bureni ahãŋkuk; Kawä äma waki tãnjpani tãŋkuk.] ²⁹ †† Tãnjpãkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbãk tãŋkuŋo unitã yãŋãrok man iwetpãŋ ketsiwon tãnjpãŋ yãŋkuŋ; A! Gãk ñonitã kudupi yot wãramutpãŋ kepma yarãkubãta äneŋi api tãnjpet yãŋ yãŋkuno udegãn gupka tãŋkentãnjpãŋ pãya kwakãp terak naniktã äpiwã!

³¹ Ude yãnjirä bãmop äma ba Baga man yãwoŋãrewani äma unitã udegãn tãnj-ireŋpãŋ nãwetgãwet tãnjpãŋ yãŋkuŋ; Äma ñowã äma ätu täga tãŋkentãŋ yãmik tãŋkukopãŋ ini gupi tãŋkentãkta tãnjpãŋ wakaŋ yãk. ³² Ñowã Anutu tãŋo iwoyãwani Kristo, Isrel tãŋo Intãjukun Äma itak u tãnjpãwã pãya kwakãp terak naniktã äpãnjirãŋ kaŋkaŋ nadãkinik tãŋ iminawã! yãŋ yãŋkuŋ. Tãnjpãkaŋ äma yarä dãpmãŋpãŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitã udegãn yãŋãrok iwetkumãn.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

³³ † Tãnjpãŋ kome kepma bãmopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumãnjirãŋ kome kudup bipmãŋ utpãŋ patpãŋ it yãpmãŋ kuŋjirãŋ 3'kirok tãŋkuk. ³⁴ †† Tãnjpãŋ 3'kirok ude tãnjirãŋ Jesutã iniken man terak gera taŋi ñode yãŋkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? ³⁵ Ude yãnjirãŋ äma kaŋ itkuŋo unitã nadãnjpãŋ yãŋkuŋ; Nadãwut! Elaijata gera yãyak yãk. ³⁶ †† Yãnjirãŋ nadãnjpãŋ äma kubãtã bãrãŋeŋ pãŋku imaka kubã bima yabut bumik yãpmãnjpãŋ wain ume jãgãmi gãnaŋ yãputpãŋ jikon terak pãdãt tãnjpãŋ Jesuta imiŋpãŋ noriye yãwetkuk; Pewut! Jop itpãŋ kãna. Elaijatã bureni pãbã ketãrewayãŋ kãwep yãk.

³⁷ Ude tãnjirä Jesu äneŋi gera taŋi yãnjpãŋ kumbuk.

³⁸ Kumãnjirãŋ kudupi yot gãnaŋ tek taŋi bagata pewã wãdãwani u punin ununitã komen umu ini wewãn tãreŋkuŋ. ³⁹ Tãnjpãŋ Jesutã kumãnjirãŋ komi äma tãŋo watã äma unitã dubini-ken itkaŋ kawãn inide kubã tãnjpãpãŋ yãŋkuk; Bureni-inik, äma ñowã Anutu tãŋo Nanaki!

⁴⁰ ††† Tãnjpãkaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumãnjirãŋ kaŋkuŋ. Ukãt nanik ätu tãŋo wãpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubaŋi kenta Joses tãŋo miŋi u, ba Salome ukãt penta itkuŋ. ⁴¹ Webe u kuduptagãn Galili komeken naniktã Jesu iwarãn tãnjpãŋ watã epãn tãŋ imiŋ yãpmãŋ äbãk tãŋkuŋonik. Tãŋkaŋ ugãn nãmo, webe ätu Jesu-kãt Jerusalem yot-pãrãre-ken penta äronkuŋo u imaka, äbã itpãŋ kaŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁴² Sabat kerãp taŋjirãŋ eruk bipãda Juda tãŋo äma ekãni kubã wãpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea.

† 15:28 Ais 53:12 †† 15:29-30 Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58

‡ 15:33 Amo 8:9 †† 15:34 Sam 22:1 †† 15:36 Sam 69:21

††† 15:40 Luk 8:2-3

Uwã Anututã intãjukun itkaŋ yabãŋ yãwat piãni kwawak ahãnjirãŋ kakta itsãmãŋtãŋ kuŋat tãŋkukonik. Eruk, äma unitã Pailat-ken umunkãt nãmo, bãtakigãn kuŋpãŋ Jesu tãŋo gupi awaŋ gãnaŋ äneka iwet yabãŋkuk. ⁴⁴ Tãnjirãŋ Pailattã yãŋkuk; Wa! Imata bãrãŋeŋ kumãŋtak yãŋ nadãnjpãŋ komi äma tãŋo intãjukun äma yãŋpewãn äbãnã iwet yabãŋkuk; Jesu bureni kumak? ⁴⁵ Äma unitã bureni kumak yãŋ yãwãnã Joseptã Jesu gupi äneka nadãŋ imiŋkuk. ⁴⁶ Nadãŋ imiŋjirãŋ Joseptã pãŋku tek paki suwaŋpãŋ, Jesu tãŋo gupi pãya kwakãp terak nanik ketãreŋ pãpã tek yãpuko unitã uwãk tãŋkuk. Ude tãnjpãŋ mobã awaŋ kodaki kubã äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gãnaŋ peŋkuk. Peŋpãŋã mobã kubã pimiŋ iwet-pewãn pãŋku mobã awaŋ meni uwã yãput pipiŋkuk. ⁴⁷ Äneŋjirãŋ Maria Makdala komeken nanik ukãt wahupi Maria Joses tãŋo miŋi, yarã u kaŋkumãn.

Jesutã äneŋi akuŋkuko unitãŋo manbiŋam

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

16 Tãnjpãkaŋ Juda tãŋo Sabat tãreŋjirãŋ Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems tãŋo miŋi ba webe kubã wãpi Salome unitã Jesu tãŋo gupi ärut imikta gakŋi mebãri mebãri kãbãŋi tägatãga u suwaŋpãŋ tuŋum tãŋkaŋ itkuŋ. ² Eruk Sande tamimaŋ kome ket nãmo yãŋeŋjirãŋ tuŋum ukeŋo yãpmãŋ Jesu tãŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ. ³ Kuŋit kuŋit yãnjpãŋ-nadãk ñode tãŋtãŋ kuŋkuŋ; Mobã, awaŋ meni tãŋjipiwiãni u netãtã yãpmãŋ keweŋ nimayãŋ? Ude yãnjpãŋ dapun tãnjpãŋ kaŋkuŋ; Mobã pãhap uwã yãpmãŋ keweŋkuŋo mobã awaŋ meni tumãnjirãŋ. ⁵ Eruk ude kaŋkaŋ äronpãŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi kubã tek paki nitek awaŋ kãwuri bure kãda maŋit irirãŋ. Kaŋpãŋ umuntaŋpãŋ bumta kwaiŋkuŋ.

⁶ Kwaiŋjirã yãwetkuk; Umuntaŋeŋo. In Jesu Nasaret nanik pãya kwakãp terak utkuŋo ukeŋo kãnayãŋ äbãkaŋ? U ño nãmo itak yãk. Akumaŋ kuk! Patpat bãgupigãn ño kawut! ⁷ ††† Unita in pãŋku Pita ba iwarãntãkiye ätu biŋam ñode yãwerut; Jesu uwã Galili komeken intãjukun it kirewayãŋ kuk. U pãŋku kawut, täwetkuko ude. ⁸ Ude yãwerãnkaŋ webe yarãkubã uwã umun pãhap tãŋkaŋ awaŋken naniktã metãŋpeŋ kwaiŋtãŋ kuŋkuŋ. Bumta umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nãmo yãwettãŋ kuŋkuŋ.

Jesu noriye wanoriye ahãŋ yãmiŋkuk

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[⁹ § Jesu uwã Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktã akumaŋ pãŋku Maria Makdala nanik, bian mãjo 7tã magãrani Jesutã ini yãwat kireŋ imiŋkuko u ahãŋ imiŋkuk. ¹⁰ §† Ahãŋ imiŋjirãŋ webe uwã pãŋku äma Jesu-kãt kuŋarãni konãŋ butewaki tãŋ irirã yabãnjpãŋ Jesu u nãmo kumbuk, kodak irirãŋ kat yãŋ yãwerãnkaŋ nadãwã bureni nãmo tãŋkuk.

¹² Eruk kadãni kubã äma yarã yotpãrãre peŋpeŋ kãdet miŋin kuŋjirãŋ Jesutã gupi inigãn kubã

††† 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 § 16:9 Luk 8:2 §† 16:10-11 Mat 28:10

äworeŋkaŋ ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämänkaŋ äma yarä unitä äyänutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

¹⁴ † Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwet-päŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? ¹⁵ †† Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. ¹⁶ ‡ Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärurayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. ¹⁷ †† Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋjira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo

† 16:14 1Ko 15:5 †† 16:15 Apos 1:8 ‡ 16:16 Apos 2:38
 †† 16:17 Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46

api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, ¹⁸ †† ba gämok keritä api yepmäŋjitneŋ, ba ume waki naŋjirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken injirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

¹⁹ †† Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu kerä bure käda itkukotä itak. ²⁰ †† Äroŋjirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋjirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋjit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeŋiye-ken pewän ahäŋkuŋ.]

†† 16:18 Luk 10:19; Apos 28:3-6 ††† 16:19 Apos 2:33-34
 ††† 16:20 Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Luk imata manbiŋam ŋo kudän täŋkuk?

1 † Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;

Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋ. 2 †† Imaka bian ahänjirä ini dapuritä kaŋpäŋ nadänkuŋo u ba apiŋo ahän yäpmäŋ abäkaŋ ugänpäŋ kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täŋo manbiŋam yänjahäk-ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam ŋowä nimiŋkuŋ. 3 Täŋpäkaŋ näk imaka, kadäni käronji manbiŋam ŋo yäput pektä päŋku tärek-tärek u kudup-tagänta ket nadäwa yänkaŋ yänjabäk piä täŋ yäpmäŋ abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yän nadäkta imaka imaka ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam siwoŋi kudän täŋpäŋ gäkken pewa ärekta nadäk peŋkut. Eruk manbiŋam uwä ŋode;

Aŋero kubätä Sekaraia ahän imiŋkuk

5 † Herottä Judia kome täŋo intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik. 6 Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo бага man ba jukuman kuduŋtagän iwät moreŋpäŋ waki kubä nämo täk täŋkumänonik. 7 Up-änkaŋ nanakiye nämo. Elisabet äruŋ it yäpmäŋ äbänkä tägawani webe pähap täŋkumän.

8 Täŋpäkaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu iŋamiken bämop äma piä täkta kadäni ahänkuk. 9 †† U bämop ämatä täk täŋkuŋo ude piä yäpmäŋ daniŋpäŋ Sekaraiatä kudupi eŋi gänaŋ Anutu iŋamiken gupe kábäŋi nikek ijiŋ imikta ahänkuk.

10 Eruk, gupe kábäŋi nikek ijik-ijik kadäni ahänjirän ämawebe mäyaptä äbänkaŋ kudupi eŋi yämän umu itkaŋ Anutu-ken yänapik man yän itkuŋ. 11 Yänapik man yän irirä kudupi eŋi gänaŋ Sekaraia gupe kábäŋi nikek ijiŋ ittängän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe kábäŋi nikek ijiwani täŋo käwuri bure kada ahänpäŋ irirän. 12 Kaŋkaŋ kikuŋtpän bumta umuntaŋkuk. 13 Ude täŋpänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäkŋo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi Jon yän,

kaŋ iwet. 14 Täŋpäŋ nanak unita bänep täga nadänpäŋ oretoret api täŋpen. Ba unita ahänjirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpäŋ oretoret udegän api täneŋ yäk.

15 †† Imata, nanaka unitä tägaŋpäŋ Ekäni iŋamiken wäpi biŋam ikek api irek. Täŋkaŋ wain ume ba täŋguŋguŋ ume ätu nämoinik api nak täŋpek. Täŋkaŋ ahäwayän täyak-ken unitä it yäpmäŋ ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän iminjirän api irek.

16 Täŋpäkaŋ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo u mäyap bänepi yäpmäŋ sukureŋpäŋ yepmaŋpäŋ Anutu Ekänini-ken äneŋi api kuneŋ. 17 ††† Bureni, kuŋat-kuŋari ba kehäromini Profet Elaijatä täŋpeŋ kuŋatkuko udegän api täk täŋpek. Ekänita intäjukun kuŋkaŋ nädanani täŋo kokwawak yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋit, ba äma man bitnäk täk täkaŋ unitäŋo bänepi yäpmäŋ sukureŋpäŋ yepmaŋpäŋ äma siwoŋi täŋo kädet kurongän api iwät täneŋ. Ude täŋpayän täko uwä Ekänita watä piä täŋ imikta ämawebe äbot ket utpäŋ yepmak täŋtän api kwek yäk.

18 ††† Eruk, aŋerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide täŋpäŋ bureni yän nadäwet? Näk tägawani-inik ŋo, ba webena imaka, webe pähap ŋo! 19 § Ude yäwänä aŋerotä iwetkuk; Näk wäpna Gabriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk. Nämo, manbiŋam täga ŋo gäwetta Anututä ini naniŋ kireŋpewän äbätat. 20 §† Gäk nadätan? Näkŋo man nämo nadän namitan unita meka bäräp tawäpäŋ man kum api iren. Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋiri manbiŋam gäwetat ŋonitä ahäwänkaŋ man äneŋi api yäwen. Manbiŋam yäyat ŋowä kadäni yän imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

21 Täŋpäkaŋ ämawebe Sekaraiata yänkaŋ yäman umu irä wawäwä nadäwätäk täŋpäŋ yänkuŋ; Kudupi eŋi gänaŋ uken imatäken kubätä ahänjirän Sekaraia kadäni käronji ŋowä itak? 22 Ude yänjirä yäman äpäŋpäŋ ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko unita keritägän wäranä tänyärenkuk. Täŋpänä ämawebetä nadänkuŋ; Imaka kudupi kubä kudupi eŋi gänaŋ kaŋkaŋ käwep äpatak yäk.

23 Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u täŋpän tärewäkan komeni-ken kuŋkuk. 24 Päŋku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ eŋi gänaŋgän it yäpmäŋ kuŋjirän komepak 5 ude täreŋkuk. 25 §†† Täŋpäkaŋ Elisabet nanak kok itat yän nadänpäŋ yänkuŋ; Ekänitä iron

† 1:1 Apos 1:1 †† 1:2 Jon 15:27 † 1:5 1Sto 24:10 †† 1:9 Kis 30:7

†† 1:15 Nam 6:3 ††† 1:17 Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 ††† 1:18 Stt 18:11 § 1:19 Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 §† 1:20 Luk 1:45 §†† 1:25 Stt 30:23

u tãnj namitak! Apiño Ekãnitã orañ naminjirãn nãkño mãyãkna ãmawebe injamiken paotak yãk.

Añerotã Maria ahãnj iminjuk

²⁶ Elisabettã nanak kok ikek it yãpmãnj kuñtãngãn komepak 6 tãrenjirãn, eruk kadãni uken Anututã añero Gebriel u penj iwet-pewãn yãpmãnj yotpãrãre kubã Galili komeken wãpi Nasaret uken kuñjuk. ²⁷ † Webe gubañ kubã ãma kubã wãpi Josep unita yãñkañ iwoyãñkuño webe uken kuñjuk. Josep uwã Devittã äbotken nanik. Tãñkañ webe gubañ iwoyãñ iminjkuño u wãpiwã Maria. ²⁸ Eruk, Gabrieltã webe uken kuñpãnj iwetkuk; Kepma yãk. Gãk nadãtan? Ekãni Anutu gãkkãt itpãnj iron tãnj gamitak. ²⁹ Ude iwerãnã Mariatã man u nadãñkañ kikñutpãnj yãñkuk; Yãke! Man kubã ño jide-wanipãnj nadãtat? ³⁰ Yãwãnã añerotã iwetkuk; Maria, gãk umuntãweno! Anututã ini nadãnj gamitak. ³¹ †† Nadãtan? Gãk nanak kok itpãnj nanak ãmani kubã api bãyawen yãk. Bãyañpãnj wãpiwã Jesu yãnj api iweren. ³² U ãma ekãni kubã ude irirãn ñode api iwetneñ; U Anutu Årowani Bureni unitãño Nanaki yãnj api iwetneñ. Tãñpãkañ Anututã intãjukun ãmata api tewek, orani Devittã itkuko ude. ³³ † Unitã Jekop tãño äbotken nanik ãmawebeta intãjukun ãma ude tãrek-tãreki nãmo api irek yãk. Tãñpãkañ yabãnj yãwat piã tãñpayãnj tãko uwã paot-paori nãmo api tãñpek.

³⁴ Eruk, Mariatã u nadãñpãnjã añero ñode iwetkuk; Man yãyan u jide ude api ahãwek? Nãk ãpna nãmo ño! ³⁵ †† Mariatã ude yãwãnã añero unitã iwetkuk; Kudupi Munapiktã gãkã terak ãronjirãn Anutu Årowani Bureni-inik unitãño kehãrominitã gãk kumãn api uwãk tãwek yãk. Unita nanak kudupi bãyawayãnj tãno uwã Anutu tãño Nanaki yãnj api iwetneñ. ³⁶ Unita ket nadã! Notkãpak Elisabet webe pãhap tãñkuko upãñkañ apiño koki itak yãk. Bian ãruñ yãnj iwerani upãñkañ apiño nanak kok itpãnj it yãpmãnj äbãnjirãn komepak 6 tãretak. ³⁷ †† Nadãtan? Anututã imaka kubã tãñpayãnj nadãñpãnj uwã bureni-inik tãñpek. ³⁸ Añerotã man ude iwerãnã Mariatã yãñkuk; Eruk, bureni! Nãk Ekãni tãño piã watã webegãn. Unita imaka kubã tãnj namayãnj nadãñpãnjã, yãyan ude kañ tãnj namãn. Mariatã añero man ude iwerãnkañ tenpen kuñjuk.

Mariatã Elisabet kãwayãnj kuñjuk

³⁹ Kuñjirãn Maria akumañ bãrãñej kumañ Judia komepom itkuñ-ken yotpãrãre kubã uken kuñjuk. ⁴⁰ Kumañ pãñku uken ahãñkañ Sekaraiatã enj gãnañ ãronpãnjã Elisabet iniñ oretkuk. ⁴¹ ††† Ude tãnjirãn nanak Elisabet koki gãnañ itkuko unitã kikñutpãnj wareñ tãñjuk. Ude tãñpãnkañã Elisabet uwã Kudupi Munapiktã uwãk tãñpãnj itkuk. ⁴² ††† Tãnjirãn Elisabet oretoret man terak ñode yãñkuk; Maria! Anututã gãka iron tãnj gamiko uwã webe ätu tãño yãrepmetak yãk. Ba nanak gãk kokka gãnañ itak u imaka udegãn, Anututã iron tañj tãnj imani. ⁴³ Nãk jidewani unita Ekãnina tãño miñj gãk

† 1:27 Mat 1:16,18; Luk 2:5 †† 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23 † 1:33 Dan 7:14; Mai 4:7 †† 1:35 Mat 1:20 †† 1:37 Stt 18:14 ††† 1:41 Luk 1:15 ††† 1:42 Lo 28:4

nabãwa yãñkañ äbãtan? ⁴⁴ Nadãtan? Gãkã naniñ oreriri nanak kokna-ken itak ño tãga nadãñpãnj uterakgãn kikñutpãnj wareñ tãk! ⁴⁵ § Gãk Ekãni tãño biñam man gãwetkuko unitã bureni api ahãwek yãnj nadãkinik tãñkuno unita Ekãni tãño oretoret terak itan yãk. Elisabettã ude yãñkuk.

Mariatã Ekãni wãpi iniñ oretkuk

⁴⁶ †† Tãñpãnj Mariatã yãñkuk; Bãnepnatã Ekãni wãpi yãpmãnj akutat! ⁴⁷ Tãnjira mãjonatãwã Anutu wakiken nanik nãmagurani ãmana u iniñ oretak.

⁴⁸ ††† Nãk piã watã webeni jopi upãñkañ iron tãnj namiñkuk. Apiño ba kãmi-kãmi ãmawebe kuduptã ñode api nãwetneñ; Anututã iron tañj tãnj gamani.

⁴⁹ Anutu Kehãromitã imaka tañj kubã tãnj namiñkuko unita ude api nãwetneñ. Unita wãpi biñam kudupi-inik itak yãnj yãwa!

⁵⁰ †† Nãk nadãtat, Anutu tãño bãnep iron pãhap uwã ãma mani buramiñpãnj gãmori-kengãn kuñat tãkañ unita biñam.

Ba unitãño nanakiye tãño nanakiye tawan uteraktã pen udegãn api kwek.

⁵¹ ††† Keritã piã kehãromi udegãn tãk tãyak. ãma bãnepitã inita nadãwã ãrowani tãñpani u yãwat kireñpewãn uken-uken kuñtãñpã kuk tãkañ.

⁵² † Unitã intãjukun ãma kehãromi tãño wãpi biñam ãrowani u yãpmãnj pãpã penpãnj ãma jopi ãpani tãño wãpi biñam yãpmãnj akuk tãyak.

⁵³ †† Tãñkañ ãma jãwãrita imaka tãgatãga daiñ yãmiñkañ ãma tuñum mãyap ikek uwã yãwat kireñpewãn ketãnj kuk tãkañ.

⁵⁴ ††† Tãñpãkañ piã ãmaniye Isrel nanik u tãñkentãnj yãmiñ yãpmãnj äbuk. Tãñkuko udegãn butewaki pen nadãnj yãmik tãyak.

⁵⁵ ††† Ba oraniyeta ude api tãnj yãmet yãnj yãwetkuko udegãn Abrahamkãt unitãño äboriye mãden ahãnj yãpmãnj äbuño unita butewaki tãrek-tãreki nãmo nadãnj yãmik tãyak.

⁵⁶ Mariatã kap ude tenkañ Elisabet-kãt it yãpmãnj kuñjirãn komepak yarãkubã ude tãrenkuñj. Tãrewãkañ Maria ãneñj komeni-ken kuñjuk.

Jon ume ärut yãmani tãño manbiñam

⁵⁷ Eruk ittãngãn Elisabet nanak ãmani bãyañkuk. ⁵⁸ Bãyañjirãn mãhemiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitã Ekãnitã iron tãnj iminjkuño biñam u nadãñpãnjã oretoret pãhap tãnj iminjkuñj. ⁵⁹ ††† Eruk kepma 8 ude tãnjirãn ãma ekãni ekãni ätu nanak u gupi morãk madãñkañ nani wãp Sekaraia udegãn iwetna yãñkañ äbuñj. ⁶⁰ 18 Äbã nani wãpi yãnjirã miñjitã yãñkuk; U nãmo yãk. Wãpi Jon yãnj iwetnayãnj. ⁶¹ Miñjitã ude yãwãnã

§ 1:45 Luk 1:20 †† 1:46 1Sml 2:1-10 ††† 1:48 Luk 1:25, 11:27 †† 1:50 Sam 103:13,17 ††† 1:51 2Sml 22:28 †† 1:52 Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 †† 1:53 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 ††† 1:54 Ais 41:8; Sam 98:3 ††† 1:55 Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 ††† 1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 18 1:60 Luk 1:13

äma päke unitä iwetkuņ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. ⁶² Ude yänkaņ nanitä nanaki wäpi jide yän iwerayän yän nadänkaņ ketwära-wära tänjireņkuņ.

⁶³ Täņpäwä Sekaraiatä kudän täņpani täņo tuņumta yäwet yabänkuk. Eruk, u yäpmänpäņä äma päke itkuņo u iņamiken ñode kudän täņkuk; Ño wäpiwä Jon. Ude kudän täņjirän kaņkaņ nadäwätäk täņkuņ. ⁶⁴ Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpäņ man kum itkuko ukeņowä meni äneņi pidäm taņkuk. Ude täņkaņä man yänpäņ Anutu wäpi bumta iniņ oretkuk. ⁶⁵ Ude täņjirän noriye wanoriye ini u nanik u kaņkaņ umuntaņkuņ. Umuntaņkaņ kudän mebäri mebäri ahänjirän kaņkuņo unitäņo manbiņam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuņat moreņkuk. ⁶⁶ Kuņat moreņjirän ämawebe manbiņam u nadänkuņo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täņpäņ yänkuņ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroņ jide ude api iwarek? Ekäni täņo kehäromi ukät itkamän yän nadänpäņ unita man udewä yänkuņ.

Sekaraia oretoret täņpäņ kap teņkuk

⁶⁷ Täņpäkaņ Jon täņo nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaņ Anutu täņo manbiņam yänahänpäņ ñode yänkuk;

⁶⁸ † Isrel ämawebe täņo Ekäni Anututä nin ño nadän nimiņpäņ wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmän akuna!

⁶⁹ †† Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.

⁷⁰ Bian-inik profet jukuman yäwerän yänahäk täņkuņo udegän ahätak.

⁷¹ † Anututä ñode yänkehärom taņkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpäņ api yäyomä-garet yäk.

Äma nadäwäwak täņ yämik täkaņ u keriken nanikpäņ api yäyomä-garet yän yänkuk.

⁷² †† Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadän yämiņpäņ täņkentän yämiņkuk.

Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadän iwatpäņ bureni ahätak ño.

⁷³ †† Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiņo ninta täyak.

Ba nintä umunkät umunkät nämo kuņatpäņ iniken piä u täneta yänpäņ iwan keriken nanik api tämaguret yän yänkuko u täyak ño.

⁷⁵ ††† Unita yänkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuņatpäņä iniken piä ugänpäņ injipäņ täņpäņ iņamiken kädet siwonjigän api kuņatne.

⁷⁶ ††† Täņ, nanakna, gäkä jukun kuņkaņ Ekäni täņo kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäņo profet yän api gäwetneņ.

⁷⁷ § Ekäni uwä ämawebeniye täņo waki-wakini ärut täņpäņ kwäpäņ inita biņam yämagurayän täko unita yänpäņ-yäwonjäreke täntän kuņjiri api nadäneņ.

⁷⁸ §† Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ñode api täņpek; Kunum gänaņ täņo penjyänek u api iniņ kireņpewän äpäņ nimek.

⁷⁹ §†† Penjyänek uwä ämawebe bipmäņ urani-ken itkaņ kumäkta umuntaņ itkaņ unita api penjyänek yämek.

Penjyänek unitä nintäņo kädet kuroņnin nipmäņit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäņ kuņatneta yäwani. Jon täņo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreņkuk.

⁸⁰ §† Täņpäkaņ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaņkuk. Täņkaņ kome jopi-ken it yäpmän kuņtänğän Isrel ämawebe iņamiken kwawak ahänpäņ Anutu täņo man yänahänpäņ yäwet täņkukonik.

Jesu nanaktä ahänkuko unitäņo manbiņam

Mat 18:1-25

2 Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täņo intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabän yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmän kuņatkuņ; Ämawebe päke u wäpi kuduptagän gapman täņo wäp kudän tawaņ terak api peņ moreneņ yäk. ² (Piä udewani bian kubä nämo täņkuņ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kaņjwat piä täņjirän yäput peņkuņ.) ³ Eruk, ude nadänpäņ ämawebe kuduptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuņ moreņkuņ.

⁴ Kuņjirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäņ peņpeņ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuņkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuņkuk. ⁵ §†† U kwayänpäņä webeni biņam yän imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkaņ kuņkumän. ⁶ Kumaņ päņku kome uken ahänpäņ ittänğän nanak bāyawayän keräp taņkuk. ⁷ §† Täņpäkaņ eni äma ban naniktä pätnenğa täņpani u tokneņ moreņkuņo unita bägupta wäyäkneņpäņ bulimakautä enjiken päro itkumän. Päro u itkaņ nanaki tuäni bāyaņkuk. Bāyaņkaņ tektä uwäk täņpäņ bulimakautä ketem näņpani gäpe gänaņ pewän patkuk.

Aņerotä sipsip watä äma ahän yämiņkuņ

⁸ Täņpäkaņ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuņonik. ⁹ Irirä Ekäni täņo aņero kubätä ahän yämiņkuk. Ahän yämiņjirän Ekäni täņo penjyänek ägonitä peņ-yänjirän bumta umuntaņkuņ.

¹⁰ Umuntaņjirä aņerotä yäwetkuk; E, in umuntäneņo! Näk manbiņam täga kubä yäpmän abätat yäk. Manbiņam tägagämän täwerayän täyat ñonitäņo bureni uwä äma kuduptagän täņkentän yämikta biņam! Täņkentän yämiņjirän oretoret pähap api täneņ yäk.

¹¹ Apiņo edap ñogän ämawebe paot-paotta biņam täņpani wädän tädotpäņ yepmakta yäwani u Devit täņo yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni

† 1:68 Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 †† 1:69 Sam 18:2 †† 1:71 Sam 106:10 ††† 1:72 Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 ††† 1:73-74 Stt 22:16-17; Mai 7:20 †††† 1:75 Tai 2:12-14 †††† 1:76 Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3

§ 1:77 Jer 31:34 §† 1:78 Ais 60:1-2 §†† 1:79 Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 §†† 1:80 Luk 2:40; Mat 3:1 §††† 2:5 Luk 1:27 §† 2:7 Mat 1:25

Kristo! ¹² Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpän uwäk täwani bulimakau täño gäpe gänañ parirän kanpänjä yänjirän nadänkumäño ukeño u yän kanñ nadäwut yäk.

¹³ Yäwänkanjä uterakgän kunum gänañ nanik aņero äbot tawañ käron ahänpän noripak-kät ñode yänpän Anutu iniñ oretkuñ;

¹⁴ † Kunum gänañ unu Anutu iniñ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabänğärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahän imiñkuñ

¹⁵ Aņerotä man ude yän paotpän peņpeñ kunum gänañ äronjirä sipsip watä äma ukeñonitä näwetgäwet tänpän yänkuñ; Eruk kuna! yäk. Betlehem päñku imaka kubä ahänjirän Ekänitä niwerako u këna! ¹⁶ †† Ude yänpän bäräñeñ päñku Maria Josep yabän ahänpän nanak paki gäpe gänañ patkuko u imaka, kanñkuñ.

¹⁷ Kanpän nanak unitäño manbiñam aņerotä yäwerän nadänkuño u yäwetkuñ. ¹⁸ Yäwerirä ämawebe itkuño u nadänpän jäkjäk yambuñ. ¹⁹ † Täñ, Mariatäwä man u nadänpän iyap taņpän yäpmän kuñatkuk. ²⁰ Tänpäkan sipsip watä ämatä imaka kanpän nadäk täñkuño unita Anutu iniñ orettän äneñi piäni-ken kuñkuñ. Man aņerotä yäwetkuko udegän kanñkuño unita.

Simeontä Jesu kanñkuk

²¹ †† Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madänpän wäpi Jesu yän iwetkuñ. Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän aņero kubätä ahän imiñpän wäpi iwetkuko u. ²² †† Tänpäkan Mosestä bian kädet webe nanak bäyañpän ini ba nanak paki u Anutu inamiken kuräki itta бага man terak kudän täñkuk. Eruk, kädet u iwatpän Maria kenta Joseptä Jesu nanak Anututa biñam imikta yänjikuñat yäpmän Jerusalem äronkumän. ²³ ††† Ude täñkumäno uwä Ekäni täño бага man ñode kudän täwani u iwatpän täñkumän; Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biñam kanñ iniñ kirewut yän kudän täwani. ²⁴ ††† Ba Ekäni täño бага man kubä pen ñode nadänkumän; In Anutu inamiken kuräki itta barak wäpi kënaräm yaräpän yäpmänpän Anututa ijiñ imut yäk. Ba kënaräm nämo iränä barak wäpi yägu ude wani yaräpän ijiñ imut. Eruk, бага man unita nadänpän Jerusalem itkan udegän täñkumän.

²⁵ § Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-ken itkuk. Uwä äma siwoñi, Anutu kadäni kadäni iniñ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täñkentän yämik-yämik kadänita itsämänpän kuñarani. Täñjirän Munapiktä bänepi-ken itpän man ñode iwetkuk; ²⁶ Gäk nämo kumänjiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyänkuko u ahänjirän api käwen yän iwetkuk. ²⁷ Tänpän Munapiktä iwet-pewän kudupi eñi gänañ äronkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täño бага man iwatpän Jesu nanak yäpmän äbumän.

Tänjirän Simeontä nanak u kanpän bäyañ imiñpän Anutu ñode yänpän iniñ oretkuk;

²⁹ Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahän namitak unita piä ämaka näk ño nabä kätäwipän oretoret terak kwa.

³⁰ †† Apiño dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

³¹ Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

³² ††† Unitä ämawebe guñ äbotken nanik unita peñyäneg yämiñjirän gäkño kädet siwoñi api kanpän nadäneñ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biñam api yäpneñ.

³³ Simeontä nanak ahänkuko unita man ude yänjirän miñi nanitä nadäwätäk täñkumän. ³⁴ †† Ude täñjirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkan Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmän danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kanjirä äpani täñjirän mäde api ut imineñ. ³⁵ Äma mäde ut iminayän täño unitäño nadäk nadäk waki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkanñ komi imiñjirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä guпка awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kanñkuk

³⁶ Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmänpän äpikät ittän kuñtängän obañ 7 täreñjirän äpi kumbuk. ³⁷ ††† Äpitä kumänjirän webe kajat it yäpmän kuñjirän obañ 84 täreñkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yotkengän itkan Anutu iniñ oretta nakta jop itpän yänjapik man yäk täñkukonik. ³⁸ †† Tänpäkan Jesu nädamini nani kudupi eñi gänañ irirä Anatä päñku ahän yämiñpän Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude tänpän Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketäreka itsämän itkuño u manbiñam ñode yänahänpän yäwetkuk; Äma intä itsämän itkan u ñobayän!

³⁹ †† Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñjirän Jesu miñi nani u бага man patkuko iwarän täreñjirän äyänutpeñ Jesu nanak imagut yäpmän Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuñkumän. ⁴⁰ ††† Päñku u irirä Anututä nanak uwä orañ imiñjirän gupi täganpän säkgämän itkuk. Itkanñ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik injipän kuñatkuk.

Jesu ätu täganpänjä kudupi yotken kuñkuk

⁴¹ ††† Tänpäkan Jesu miñi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täñkumänonik. ⁴² Eruk Jesu obañ 12 ude täñjirän miñi nanitä Jesu imaguränkanñ täk täñkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuñkuñ.

† 2:14 Luk 19:38 †† 2:16 Luk 2:10-12 † 2:19 Luk 2:51 †† 2:21 Luk 1:31,59 †† 2:22 Wkp 12:1-8 ††† 2:23 Kis 13:2,12,15 ††† 2:24 Wkp 12:8 § 2:25 Ais 40:1, 49:13

§† 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 §†† 2:32 Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 §† 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 §†† 2:37 1Ti 5:5 §† 2:38 Ais 52:9 §† 2:39 Mat 2:23 §†† 2:40 Luk 1:80, 2:52 §†† 2:41 Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8

43 † Pänku Pasova tänpä tärenjirän Jesu Jerusalem pen irirän miñi nani Jesu noriye-kät käwep kukañ yän nadänkañ äneni äyänutpen komeni-ken kuñkumän. 44 Jesu-kät penta kukamän yän nadänkañ kepma kubä kuñarän bipuk. Kome bipmäjirän miñi nanitä Jesuta noriye päke u gänañ wäyäkñeñtäñ kuñatkumän. 45 Wäyäkñewän wawäpäñ äneni äyänutpen Jerusalem kuñkumän. 46 Jerusalem kuñkañ wäyäkñeñtäñ kuñarirän kepma yarakubä tärenjirän kudupi eni gänañ äronpäñ kuñkumän. Jesu Baga man yäwoñäre-wani äma u bämopi-ken itkañ man yänjirä nadänjit, yäwet yabäk täñjit täñ itkukonik. 47 Tänpän äma ekäni ekäni kudupi eni gänañ itkuño u Jesutä yäwet yabäk täñkuko u ba kowata man yäwetkuko u kañpäñ nadäkañ kikñutpäñ nadäwätäk täñkuñ. 48 Tänpäkañ Jesu ude täñ irirän miñi nanitä kañ-ahänjipän udegän kikñutkumän. Tänpän miñitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäñ bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk tañi tänpän wäyäkñek piä täñ yäpmän äbäkämäk ño yäk. 49 †† Yänjirän kowata ñode iwetkuk; Näka imata wäyäkñekamän? Näk Nana täño piä täkta yäwani yän nämo nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miñi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän tärenkuñ. 51 † Eruk, ude tänpän Jesu akumañ miñi nani-kät penta Nasaret kuñkuñ. Pänku Nasaret komeken itkañ miñi nani täño man kudup buramik täñkuk. Upänkañ imaka Jesutä Jerusalem itkañ yänkuko ba täñkuko unita miñitä nadänpäñ iyap tänpän yäpmän kuñatkuk. 52 †† Tänpäkañ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok tañi tägañkuk. Tägañjirän Anutu ba ämawebe imaka, kañjirä äma tägagämän täñkuk.

Jontä Jesu täño kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

3 Tänpän kadäni uken Rom nanik täño intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täño ämawebe yabän yäwat piä täñ yäpmän kuñjirän obañ 15 ude tärenkuk. Kadäni ukengän Sisa täño piä ämaniye Isrel kome täño kome täpuri täpuri ñode yabän yäwat täñkuñ; Pontius-Pailattä Judia kome kañjwat täñkuk. Herottä Galili kome kañjwat täñkuk. Herot täño monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabän yäwat täñkuk. Lisinias täwä Abilene kome kañjwat täñkuk. 2 †† Tänpän Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun tänpäni ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täño nanaki u kome jopi-ken it täñkukonik. Uken ittän kuñjirän Anututä jukuman iwetkuk. 3 ††† Iweränkañ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittän kuñkuñ-ken u kuñatkañ manbiñam ñode yänjahänjipän yäwettän kuñkuk; Irit kuñat-kuñatjin wakiwaki unita mäde ut yämiñirä näk ume ärut tamiñira Anututä wakijin pen tamayän yäk.

4 Jontä ude tänjirän man kudän ñode, profet Aisaiatä bian kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkañ gera ñode api yän irek;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut! Irit kuñat-kuñatjin kañ täñ-siwoñ tawut!

5 Kome äpmonjani ba pom täpuri ba tañi änenpäñ yäpä tägakot.

Kädet gwäjij ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmän kukot!

6 Ude tänjirä Anututä waki keriken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwä ämawebe kudup api kañpäñ nadänenj.

Ais 40:3-5

7 ††† Tänpäkañ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yänkañ Jonken äbuñ. Äbänjirä Jontä ñode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukurenkañ äbäkañ? In Anututä intäño momita kokwawak nadänkañ tadäpayän täko unita irepmitnayän äbäkañ ba? 8 § Inä bänepjin bureni-inik sukurenpäñ äma bänepi sukurewani täño kudän kañ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biñam itkamän yän bäräñen nämo nadänenj. Nämo, Anututä Abraham täño äboriye ätu ahäwut yän nadänpäñä mobä jopi ñopän täga täñpewän ahänenj! 9 §† Upänkañ man ñode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoñ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkañ u kudup madänpäñ ureñ tänpän kädäpta biñam api kuneñ yäk.

10 Jontä ude yäwerän nadänpäñä ämawebe itkuño unitä kowata ñode iwet yabänkuñ; Ude yäyan unita jide täne? 11 Ude iwet yabäwä Jontä äneni ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek yarä nitek it imänä yäpmän daniñpäñ kubäwä äma teki nämotä imek. Ketem imaka udegän täñpek yäk.

12 §†† Tänpän takis moneñ yäpuni äma ätutä Jontä ume ärut nimän yänkañ äbänjipän Jon iwetkuñ; Yäwoñäre-wani äma, nin jide täne? 13 Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneñ pekta yäwani ude u irepmitpäñ nämo yäpneñ yäk.

14 Ude yäwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabänkuñ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe täñyäkñatpena moneñ ätukät nimut yänkañ nämo tänenj yäk. Ba ämawebe jopman yän-yäkñatpäñ manken nämo yepmanej. Ba piä täk täkañ unitäño gwäki täpuri tamik täkañ unita nadäwätäk nämo tänenj. Bänep tägagän nadäk tänenj.

15 Jontä man ude yänjirän ämawebetä kikñutpäñ bänepi kädäp jiwäpäñ nadäwätäk tänpän ñode yänkuñ; Bureni! Man yänjirän nadänjitna inide kubä täkañ yäk. Njowä Anutu täño iwoyäwani Kristo käwep? 16 §† Ude yänjirä nadänpäñ Jontä ñode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubä wäpi biñam ikek mäden näwatak. Unitäño kehärominitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnañi nämo. Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Upänkañ äma mäden

† 2:43 Kis 12:18 †† 2:49 Jon 2:16 † 2:51 Luk 2:19 †† 2:52 1Sm 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 †† 3:2 Luk 1:80 ††† 3:3 Apos 13:24, 19:4

††† 3:7 Mat 12:34, 23:33 § 3:8 Jon 8:33,39 §† 3:9 Mat 7:19 §†† 3:12 Luk 7:29 §† 3:16 Apos 13:25

äbätak unitäwä Anutu täño Munapik ba kädäp mebet-pänj bok api ärut tamek yäk.

¹⁷ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmänj danik piä täkta api äbek. Yäpmänj danik piä u man wärani ñode bumik api täñpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkañ u yäpmänj daninpäñ mujipi bureni inita eni kubäken penkañä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureñ täñpän äpmonen. ¹⁸ Ude yänpäñ ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiñam Täga u yäwet täñkuk.

¹⁹ † Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkañ in-täjukun äma Herot imaka, kañ-yänjuk. Imata, Herot uwä monäni täño webeni wäpi Herodias u yomägat-pänj webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täñkuko unita yänpäñ kañ-yänjuk. ²⁰ Jontä Herot kañ-yänjuk unita Herottä bänepi wawäpäñ imaka wakiinik kubä ñode täñkuk; Jon u yäpmänpäñ komi enjiken tenjuk.

Jontä Jesu ume ärut iminjuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ †† Jontä ämawebe ume ärut yämiñ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut iminjuk. Täñjirän Jesutä Nani-ken yänpäñ irirän kunum añenirän Anutu täño Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak manitjuk. Täñjirän Anutu kunum gänañ naniktä gera ñode yänjuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkañ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänjuk.

Jesu täño oraniye wäpi tawan

Mat 1:1-17

²³ † Täñpäñ Jesutä obañ 30 ude bumik täñkañä yänpäñ-yäwonärek piäni yäput penpäñ täñkuk. Täñjirän ämawebetä Jesu uwä Josep täño nanaki yän nadäk täñkuñonik. Täñpäkañ Josep uwä Heli täño nanaki.

²⁴ Heli uwä Matat-2 täño nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täño nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täño nanaki.

Melki-2 uwä Janai täño nanaki.

Janai uwä Josep-2 täño nanaki.

²⁵ Josep-2 uwä Matatias-2 täño nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täño nanaki.

Amos uwä Nahum täño nanaki.

Nahum uwä Esli täño nanaki.

Esli uwä Nagai täño nanaki.

²⁶ Nagai uwä Mat täño nanaki.

Mat uwä Matatias-1 täño nanaki.

Matatias-1 uwä Semen täño nanaki.

Semen uwä Josek täño nanaki.

Josek uwä Joda täño nanaki.

²⁷ †† Joda uwä Joanan täño nanaki.

Joanan uwä Resa täño nanaki.

Resa uwä Serubabel täño nanaki.

Serubabel uwä Serati täño nanaki.

Serati uwä Neri täño nanaki.

²⁸ Neri uwä Melki-1 täño nanaki.

Melki-1 uwä Adi täño nanaki.

Adi uwä Kosam täño nanaki.

Kosam uwä Elmadam täño nanaki.

Elmadam uwä Era täño nanaki.

²⁹ Era uwä Josua täño nanaki.

Josua uwä Eliesa täño nanaki.

Eliesa uwä Jorim täño nanaki.

Jorim uwä Matat-1 täño nanaki.

Matat-1 uwä Livai-1 täño nanaki.

³⁰ Livai-1 uwä Simeon täño nanaki.

Simeon uwä Juda täño nanaki.

Juda uwä Josep-1 täño nanaki.

Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.

Jonam uwä Eliakim täño nanaki.

³¹ †† Eliakim uwä Melea täño nanaki.

Melea uwä Mena täño nanaki.

Mena uwä Matata täño nanaki.

Matata uwä Natan täño nanaki.

Natan uwä Devit täño nanaki.

³² †† Devit uwä Jesi täño nanaki.

Jesi uwä Obet täño nanaki.

Obet uwä Boas täño nanaki.

Boas uwä Salmon täño nanaki.

Salmon uwä Nason täño nanaki.

³³ †† Nason uwä Aminadap täño nanaki.

Aminadap uwä Atmin täño nanaki.

Atmin uwä Ani täño nanaki.

Ani uwä Esron täño nanaki.

Esron uwä Peres täño nanaki.

Peres uwä Juda täño nanaki.

³⁴ Juda uwä Jekop täño nanaki.

Jekop uwä Aisak täño nanaki.

Aisak uwä Abraham täño nanaki.

Abraham uwä Tera täño nanaki.

Tera uwä Naho täño nanaki.

³⁵ Naho uwä Seruk täño nanaki.

Seruk uwä Reu täño nanaki.

Reu uwä Pelek täño nanaki.

Pelek uwä Ebe täño nanaki.

Ebe uwä Serari täño nanaki.

³⁶ § Serari uwä Kainan täño nanaki.

Kainan uwä Apaksat täño nanaki.

Apaksat uwä Sem täño nanaki.

Sem uwä Noa täño nanaki.

Noa uwä Lamek täño nanaki.

³⁷ Lamek uwä Metusela täño nanaki.

Metusela uwä Enok täño nanaki.

Enok uwä Jaret täño nanaki.

Jaret uwä Mahalel täño nanaki.

Mahalel uwä Kenan täño nanaki.

³⁸ §† Kenan uwä Enos täño nanaki.

Enos uwä Set täño nanaki.

Set uwä Adam täño nanaki.

Adam uwä Anutu täño nanaki.

† 3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 †† 3:21-22 Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 ‡ 3:23 Luk 4:22; Jon 6:42 †† 3:27 1Sto 3:17,19; Esr 3:2

‡‡ 3:31 2Sml 5:14 ‡‡‡ 3:32 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 ‡‡‡ 3:33 Stt 29:35 § 3:36 Stt 11:10-26 §† 3:38 Stt 4:25-5:32

Satantä Jesu yän-ikñatkuk

Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

4 Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokñeñ parirän Jodan umeken naniktä äyänutpeñ abuk. Äbänjirän Munapik unitä yänjikat yäpmän päñku kome jopi-ken teñkuk. ² Uken tewänkañ Satantä tänyabäk täñ yäpmän kuñjirän kepma 40 tärenjkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän tärenjirän nakta bumta iñkuñ. ³ Täñjirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpawä mobä itak ño iweri ketem äworewänkañ nañ! ^{4†} Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täñpayän yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom käroni kubä terak yänjikñat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu iñamiken ahänjirä yabänjkuk. ^{6††} Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nitek yabätan u näkñata biñam yänjpän namani unita netä kubäta imayän nadänjpän täga imet yäk. ⁷ Unita gäkä näkño wäpna yäpmän akuñpän naniñ oreriwä imaka päke ño kudup gäkñata biñam täga ganiñ kirewet. ^{8‡} Ude iweränkañ Jesutä iwetkuk; Anutu täño man kudän terak man kubä ñode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä piä täñ imineñ. Man ude pätak.

⁹ Ude iweränkañ Satantä äneñi yänjikñat yäpmän Jerusalem kuñpän kudupi eni medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpän gepmaneñ.

Täñpäkañ kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren yäk.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanaki-inik bureni täñpawä man u nadänjpän punin ñonitä kome umu tubäpe! ^{12††} Ude iweränä Jesutä yänjkuk; Näk ude nämo täñpayän yäk. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämo peñ iweren. ^{13††} Täñpäkañ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täñ-ikñatpän teñpeñ kuñkuk. Kuñkañ äneñi täñjikñatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peñkuk

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakätänpeñ kuñjirän Munapiktä kehäromi iminjirän Galili komeken kuñkuk. Täñpäkañ imaka täk täñkuko u biñami Galili kome kuñat moreñkuk. ¹⁵ Täñkañ Jesu uwä Juda täño käbeyä eni gänañ äronkañ ämawebe yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk. Täñjirän nadänkañ wäpi biñam yänjpän iniñoret täñkuñ.

† 4:4 Lo 8:3 †† 4:6 Mat 28:18 ‡ 4:8 Lo 6:13-14 †† 4:12 Lo 6:16; 1Ko 10:9 ‡† 4:13 Hib 2:18, 4:15

¹⁶ Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuñkuk. Kuñpän Sabat kadäni-ken täk täñkuko udegän Juda täño käbeyä eni gänañ äronkañ. Äro ittänğän manbiñam kudän täwani daniwa yänkañ akuñkuk. ¹⁷ Akwänä manbiñam profet Aisaiatä kudän täwani upän imäkañ piräreyäntän kuñtänğän man kudän täwani kubä ñode kañpän daniñkuk;

¹⁸ Näk Manbiñam Täga äma jopi jäwäri yänahänjpän yäwetta Anututä ini naniñ kireñkuk.

Unita Ekäni täño Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmäñpän yepmäñjirani u pit yämikta naniñ kireñkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniñ kireñpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniñ kireñpewa kukta naniñ kireñpewän äbut.

¹⁹ Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täñ yämek u kadäni yänahäkta naniñ kireñkuk.

Ais 61:1,2

²⁰ Jesutä man ude daniñ paotpäñ buk ñokenjo äneñi kedonj täñpän yämiñkañ mañitkuk. Ude täñjirän ämawebe käbeyä eni gänañ päke itkuño u Jesu-gänpän kañ-yäputkuñ. ²¹ Kañ-yäput irirä yäwetkuk; In nadäkañ? Manbiñam daniñjira nadäkañ ño apiño iñamjin-ken bureni ahätak ño!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

^{22†††} Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuño unitä man säkgämän yänjkuko u nadänjpän jäkjäk yamänjpän orañ imiñkuñ. Ude täñkuño upänkañ man ñode yänkuñ; Yäke! Man yäkyäki ba täktäki täga upänkañ ñowä Josep täño nanaki!

^{23†††} Ude yänjirä Jesutä nadänjpän kowata ñode yäwetkuk; Ude yäkañ upänkañ intänjo mebäri nadätat. Inä sära man ñode api näwetneñ; Gäk yäpätagak äma unita gäkña-tägän gupka täga yäpi täganen. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täñjiri biñamka nadänjkumänjo ude komeka kujat-ken ño udegän täñjiri kañ gabäna! Ude api näwetneñ yäk. ^{24§} Ude yänjpän yänjkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täño biñam yänahäwani äma täño manita bitnäñ täkañ. ^{25§†} Unita ñode bureni nadäwä tumbut; Anutu täño manbiñam yänahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkañonik. Kadäni uken obañ yaräkubä komepak 6 udeta iwän kubä nämo täñjirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuñ. ^{26§††} Ude itkuño upänkañ Anututä Elaija Isrel webe kajat täñkentäkta nämo peñ iwet-pewän kuñkuk. Nämo, guñ kome wäpi Sidon unitänjo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peñ iwet-pewän päñku webe kajat guñ äbot uken nanik kubä täñkentän imiñkuk. ^{27§†} Täñpän udegän, Profet Elaijatä itkuko uken ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuñ. Upänkañä Anutu täño piä äma unitä Isrel komeken nanik

††† 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ††† 4:23 Mat 4:13; Jon 2:12 § 4:24 Jon 4:44 §† 4:25 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 §†† 4:26 1Kin 17:8-16 §† 4:27 2Kin 5:1-14

kubä nämo yäpän tägan̄kuṅ. Nämo, u guṅ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpän̄ yäpän tägan̄kuṅ.

²⁸ Jesutä man ude yän̄jirän äma käbeyä en̄i gänaṅ itkuṅo unitä nadän̄pän̄ bänepi waṅkuṅ. ²⁹ Bänepi wawäpän̄ Jesu in̄it yäpmän̄ äpāmaṅ pän̄ku yotpārare gägāni-ken teṅkuṅ. Yotpārare u geṅi pom terak itkuko unita geṅi-ken tena äpmon̄pän̄ yän̄kaṅ täṅkuṅ. ³⁰ Ude tänjirä Jesu uwä tänyäkṅatpeṅ ämawebe bämopi-ken yärepmitpeṅ kuṅkuk.

Mäjotä äma kubä magät̄kuk

Mak 1:21-28

³¹ † Ude täṅpeṅ kumaṅ Galili kome täṅo yotpārare kubä wäpi Kapeneam u kuṅkuk. Eruk, Sabat kadāni-ken ämawebe yäwetpän̄ yäwoṅārek tänjirän̄ kaṅpän̄ nadän̄pän̄ yän̄kuṅ; ³² †† Yäke! Äma ḥowä man mähemitä ini yäyak yäk. ³³ † Täṅpākaṅ käbeyä en̄i uken äma Satan täṅo mäjo kubätä magārani kubä itkaṅ gera pähap terak ḥode yän̄kuk; ³⁴ †† Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täṅ nimayän̄ äbätan? Nidāpayän̄ äbätan ba? Gäka nadākamän̄, gäk Anutu täṅo Kudupi äma u yäk.

³⁵ Yän̄jirän Jesutä ḥode kaṅ-yän̄kuk; Bitnä! Äma ḥo kakätän̄peṅ ku! yän̄ iwetkuk. Ude iwerirän̄ uteragän̄ ämawebe in̄amiken äma u mäjo wakitä pudät maṅpän̄ kome terak kuṅkuko upän̄kaṅ gupi-ken jibi kubä nämo imiṅpän̄ kakätän̄peṅ kuṅkuk.

³⁶ Ude täṅpän̄ kaṅkaṅ ämawebe päke u kikṅutpän̄ man näwetgäwet ḥode täṅkuṅ; Wära! Äma ḥo jide-wanitä man yän̄jirän̄ mäjo mani buramiṅpän̄ metän̄peṅ kukaṅ? Mani kehāromi nitek yän̄ yän̄kuṅ. ³⁷ Täṅpākaṅ Jesu täṅo biṅamitä kome u kuṅat moreṅkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän̄ tägan̄kuṅ

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Täṅpän̄ Jesu käbeyä en̄i u peṅpeṅ kumaṅ Saimontä en̄iken kuṅkuk. Kuṅkuko Saimon webeni täṅo miṅi gup kädäp kädäp käyäm täṅkaṅ parirän̄ täṅkentän̄ imikta iwetkuṅ. ³⁹ Iwerä pän̄ku webe u dubini-ken itpän̄ käyäm u kaṅ-yän̄kuk. Kaṅ-yän̄jirän̄ gup kädäp kädäp nadän̄kuko u paorän̄kaṅ akuṅpän̄ ketem gwet yämiṅkuk.

⁴⁰ Eruk, kome bipmānjirän̄ kome uken nanik noriye käyäm ikek yän̄-yäkṅat yäpmän̄ Jesu-kengän̄ äbuṅ. Käyäm mebari mebari tänjirä Jesutä keru gupi terak peṅtän̄ kuṅjirän̄ tägaṅ moreṅkuṅ. ⁴¹ †† Täṅpän̄ äma mäjotä magārani mäyap imaka, yäpän̄ tägan̄kuṅ. Tänjirän̄ mäjo uwä ämawebe yabä-kätän̄kaṅ Jesu gera terak ḥode iwet täṅkuṅ; Gäka nadākamän̄. Gäk Anutu täṅo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabän̄ yän̄pän̄ Mejin̄ täṅpipiwut! yän̄ yäwet täṅkuṅ. Imata, Äma ḥo Kristo ubayän̄ yän̄ nadän̄kuṅo unita ude yäwetkuk.

⁴² Eruk patkuko yän̄eṅjirän̄ kome u peṅpeṅ inigän̄ irayän̄ nadän̄pän̄ kome äma nämo irani-ken kuṅkuk.

Kun̄jirän̄ ämawebe u nanik Jesuta wäyäkṅeṅtän̄ kuṅtän̄gän̄ kaṅ-ahän̄pän̄ä kome kubäken kukta in̄iṅ bitnän̄kuṅ. ⁴³ ††† Ude tänjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täṅo Manbiṅam Täga u kome ḥonitagän̄ nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäjukun itkaṅ yabän̄ yäwat piä tāk täyak unitäṅo manbiṅam api yäwet täṅpet. Mebari unitagän̄ naniṅ kireṅkuk.

⁴⁴ ††† Jesutä ude yän̄pän̄ kome u peṅpeṅ Judia komeken nanik täṅo käbeyä en̄i gänaṅ Nani täṅo manbiṅam yän̄ahän̄tän̄ kuṅat̄kuk.

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

⁵ ⁵ Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägāni-ken irirän̄ ämawebe mäyap Anutu täṅo manbiṅam nadān̄ayän̄ äbä it gwäjiṅkuṅ. ² It gwäjiṅirä gäpe täpuri yarä gwägu gägāni-ken irirän̄ yabän̄kuk. Gäpe u mähemi gäpe terak naniktä äpāmaṅ gwägu tom yäpani yäk ärutpän̄ yäpätägaṅ itkuṅ. ³ Yäpätägaṅ irirä Jesutä gäpe u yabän̄pän̄ä kumaṅ Saimon täṅo gäpe uterak äron̄kuk. Äron̄pän̄ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täṅpewi kome peṅpeṅ gwägu terak ätu nanak kwän̄ yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täṅpewän̄ ätu nanak kuṅjirän̄ Jesu gäpe terak maṅitkaṅ ämawebe gwägu gägāni-ken itkuṅo u Anutu täṅo man yäwetpän̄ yäwoṅāreṅkuk.

⁴ Eruk yäwetpän̄ yäwoṅārek täṅ paotpän̄ä Saimon iwetkuk; Gäpe täṅpewi gwägu bämopi-ken kwän̄ yäk. Täṅkaṅ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänaṅ pewi äpmon̄pākaṅ gwägu tom mäyap yäpayän̄ yäk. ⁵ †† Ude yäwänä Saimontä ḥode iwetkuk; Yäwoṅārewani äma, nin bipani käron̄ pipiri pähap tämāṅopän̄ gwägu tom kubä nämo yäpmamän̄. Upän̄kaṅ gäkä yäyan unita udegän̄ täga täṅpayän̄ yäk. ⁶ Ude yän̄pän̄ Jesutä yän̄kuko udegän̄ Saimon-kät noriye iwatpän̄ täṅkuṅ. Täṅpän̄ gwägu tom mäyap-inik äpmon̄jirä yäk däkṅe-nan̄i täṅkuṅ. ⁷ Yäk däkṅe-nan̄i tänjirä wädäwä wantäko noriye gäpe kubä terak itkuṅo u ketwära tänyären̄kuṅ. Ketwära tänyären̄pewä noriye ätu u äbä täṅkentän̄ yämiṅkuṅ. Täṅpākaṅ gwägu tom u yäpmän̄pän̄ gäpe yarä u pewä tokṅeṅjirän̄ gäpetä gwägu gänaṅ äpmodayän̄ täṅkumän̄. ⁸ Ude tänjirän̄ äma unitä gwägu tom päke u yabän̄pän̄ umun nadäwätäk pähap täṅkuṅ. Nadäwätäk täṅpän̄ Saimon-Pita unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täṅpän̄ yän̄kuk; Ekāni! Gäk nepmaṅpeṅ ku! Näk waki täṅpani ḥodewani imata gäkkät kuṅatde? yäk. ¹⁰ ††† Yän̄jirän̄ Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok täṅpani u imaka, umun nadäwätäk täṅkumän̄. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Tän̄jirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täṅpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpman̄tan̄ udegän̄ api yämaguren yäk. ¹¹ †† Ude iwerän̄kaṅ gäpe yarä u äneṅi täṅpewä gwägu gägāni-ken kuṅkumän̄. Täṅpākaṅ äma gwägu tom yäpani u

† 4:31 Luk 4:23 †† 4:32 Mat 7:28-29; Jon 7:46 † 4:33 Mat 8:29; Luk 8:28 †† 4:34 Jon 6:69 †† 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12

††† 4:43 Luk 8:1 ††† 4:44 Mat 4:23 § 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 §† 5:5 Jon 21:3-8 §†† 5:10 Mat 13:47 §† 5:11 Mat 19:27

Jesu iwatna yänpän iniken tujum tujumi päke u täñ-yäpärejäwäkañ Jesu iwarän täñkuñ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän täganjuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päñku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän wanjuñ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kañpän äbä dubiniken kome terak yäpän äpmonpöpän patkañ butewaki man ñode iwetkuk; Ekäni, täñkentän nam yäk. Gäk täñkentän namayän nadänpänä näk täga nepmanpi kudupi iret yän nadätat. ¹³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täñkentän gamayän yäk. Paräm ño paorut! Ude yänpän keru gupi terak peñirän uterakgän paräm paorirä gupi tägawänpän säkgämän itkuk. ¹⁴ † Ude tänpän Jesutä äma u ñode peñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitänjo manbiñam äma nämo yäweren. Nämö, gäk päñku gupka bämop äma iwoñäre yäk. Ude tänpän änenji säkgämän itta Moses täño бага man iwatpän gupe kabänji nitek iñijiri ämawebetä paräm tägakan yän api nadäwä tärenej.

¹⁵ Tänpäkan imaka tägatäga Jesutä täk täñkuko unitänjo manbiñam yänpän-nadäk täñirä komeni komeni kudup weñ parayän täñkuk. Tokñewayän täñirän ämawebetä nadänpän Jesutä man yänjirän nadäka ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täñkuñ. ¹⁶ †† Kadäni kadäni ude täñirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabän paot päñku inigän itpän nani-ken yänjapik man yäk täñkukonik.

Kuroñi kwäyähänej täñpani unitänjo manbiñam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpän yäwoñäreñ täñ itkuk. Ude täñ irirän Parisi äma ba Baga man yäwoñärewni äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbänpän ämawebe bämopi-ken penta itkuñ. Ude irirä Ekäni täño kehäromitä Jesu täñkentän imiñirän käyäm ikekken yäpätägak piä täñkuk. ¹⁸ Ude täñ irirän äma kubä kuroñi kwäyähänej täñpani gärañ tänpän yäpmän äbuñ. Yäpmän äbämañ Jesu dubiniken yäpmän kunayän nadänkuño upänkañ äma mäyaptä itpipiñewä tänpä wawäpän Jesutä itkuk-ken enji medäp terak äronpän medäp päñ-kireñkuñ. Päñ-kireñpän äma kuroñi kwäyähänej täñpani u yen terak pewä yäpmän äma bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonjuk. ²⁰ * Täñirä Jesutä kwäyähänej täñpani täño noriye unitänjo nadäkiniki yabänpän-nadänkañ äma kwäyähänej täñpani u ñode iwetkuk; Notnapak, momika paotkan yäk.

²¹ †† Jesutä man ude yänjirän Baga man yäwoñärewni ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ñode nadänkuñ; Wära! Äma ño netä? U Anututa yänjrok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anututa-tägän täk täyak. ²² Ude nadänjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän ñode

yäwetkuk; Nadäk udewni imata nadäkan? ²³ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän kanayän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akumañ ku yän iweret? ²⁴ †† Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadäka ñode täñjira kawut. Ude yänpän äma kuroñi kwäyähänej täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akunkañ patpat bägupka yäpmänkañ enjika-ken kuyi! yäk.

²⁵ Ude iweränkañ uterakgän äma unitä ämawebe injamiken akumañ teki iriñ patkuko u yäpmänkañ Anutu iniñ orettän enjini-ken kuñkuk. ²⁶ Ude täñjirän kañpän ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä tänpäpän Anutu iniñ oretpäñ yänkuñ; Apiño imaka kudupi käkamän! yän yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Jesutä enji u gänañ naniktä äpämañ päñku takis moneñ yäpani äma kubä wäpi Livai moneñ pewani enjiken irirän kañpän ñode iwetkuk; Äbä näk näwat! ²⁸ Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäka imaka tujum tujumi kudup peñ morenpän Jesu iwatkuk. ²⁹ Tänpän Jesu iniñ orerayän yänpän äñnak-äñnak pähap täñ-tujum tänpän ini enji gänañ yänjiktat yäpmän äronjuk. Yänjiktat yäpmän äronjirän takis moneñ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpän ketem nañkuñ. ³⁰ ††† Ketem nañ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoñärewni noriye ätutä yabäwä täga nämö tänpäpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis moneñ yäpani ba äma wäki täñpani ämakät penta itpän ketem nak täkan?

³¹ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken piä nämö täk täkan. Käyäm ikek-kengän täk täkan yäk. ³² Äma inita näk äma siwoñi yän nadäk täkan u yämagutta nämö äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yän nadäk täkan unitä bänepi kañ sukurewut yänpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man ude yänjirän iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu nadän imiñpän kadäni ätuta nakta jop it täkamän yäk. Upänkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämö täk täkan. Imata Anutu nämö nadän imiñpän kadäni kadäni ketem naknagän täk täkan? ³⁴ ††† Ude yänjirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadänpän nakta jop itneñ? Nämö! ³⁵ Iwantä päbä äma uwä injit yäpmän kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itneñ yäk.

³⁶ Ude yänpän man wärani terak ñode yän kwawa täñkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkañ tek kodaki wenpän tek wewani terak penpän bipek? Ude nämö! Ude täñpeko uwä tek kodaki u tänpän yäpän waneñ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämö. ³⁷ Täñkañ udegän, äma kubätä

† 5:14 Wkp 14:1-32 †† 5:16 Mak 1:35 † 5:20 Luk 7:48 †† 5:21 Luk 7:49; Ais 43:25

†† 5:24 Jon 5:8 ††† 5:30 Luk 15:1-2 ††† 5:34 Jon 3:29

wain tãno umeni api tãnpanipãnj kãbot tom gupipãnj tãnpani biani kubã gãnañ nãmo piwek. Nãmo, wain umeni api tãnpani unitã tokneñ ãronpewãn kãbot biani u wenjirãn wain ume ba kãbot u bok jop awãhutneñ yãk. ³⁸ Wain ume api tãnpanipãnj kãbot kodaki kehãromi gãnañ piweko uyaku tãga. ³⁹ Ba ãma kubãtã wain ume biani nañkañ kodakita gãripi nãmo nadãnpãnj yãwek; Biani uwã tãgainik yãk.

Jesu uwã Sabat tãno mãhemi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

6 [†] Eruk Sabat kadãni kubãken Jesu iwarãntãkiye-kãt wit piã gãnañ kuñatkuñ. Kuñattãngãn iwarãntãkiyetã nakta yewãwã wit mujip yãpmãnpãnj gupi pañgupmãnj tãnpã kwãpãnj nañkuñ. ² ^{††} Yãpmãnpãnj nañjirã Parisi ãma ãtutã u yabãñpãnj-nadãwã siwoñi nãmo tãnpãkañ yãwetkuñ; Wa! Imata ude tãkañ? Orekirit kadãni-ken piã ude tãkañ uwã Moses tãno бага man irepmitpãnj tãkañ yãk.

³ [‡] Ude yãwãwã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kãt nakta yewãpãnj tãñkuño unitãno manbiñam nãmo daniñpãnj nadãk tãkañ? ⁴ ^{††} Devit uwã ñode tãñkuk; Noriye-kãt Anutu tãno eni gãnañ ãronpãnj kãrãga kudupi yãñ yãwani yãpmãnpãnj nañkañ noriyeta imaka, yãmãn nañkuñ. Moses tãno бага man terakã kãrãga uwã bãmop ãma-tãgãn nãnañi upãñkañ nañkuñ yãk. ⁵ Ude yãñpãnj ñode yãwetkuk; ãma Bureni-inik uwã Sabat tãno mãhemi.

Jesutã ãma keru waki kubã yãpãn tãgañkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadãni kubãtawã kãbeyã eni gãnañ ãronpãnj Jesutã man yãwetpãnj yãwoñãrek tãñ itkuk. Uken ãma kubã keru bure kãda tãngurãnj tãwani unitã itkuk. ⁷ ^{††} Tãñpãkañ Baga man yãwoñãrewani ãmakãt Parisi ãma ãtukãt Jesutã yãpãtãgak piã Sabat kadãni ñoken tãñpek ba nãmo kãwep tãñpek yãñkañ kañiwat itkuñ. Jesutã goret tãñpãnpãnj manken tekta kãdetta wãyãkñeñkuñ. ⁸ ^{†††} Ude tãñ irirã Jesu Parisi ãma ba Baga man yãwoñãrewani u nadãk-nadãki-ken yabãñpãnj-nadãñkañ ãma keru tãngurãnj tãwani u iwetkuk; Gãk akuñkañ ãmawebe iñamiken ño it yãk. Yãwãnã udegãn tãñkuk. ⁹ Tãñpãnkañ Jesutã ãmawebe pãke u ñode yãwet yabãñkuk; In jide nadãkañ? Sabat kadãni-ken kãdet tãga tãnañi ba kãdet waki tãnañi? ãma tãñkentãnj yãminañi ba ãma yãpã wanañi? ¹⁰ Ude yãñpãnj ãmawebe pãke u yabãñ ãyãñutpãnj ãma keru waki u iwetkuk; Ketka tãñ-siwoñta! Ude iwerãnã udegãn tãñjirãn keru tãngurãnj tãwani u tãgañkuk.

¹¹ Ude tãñjirãn kañpãnj Parisi ãmakãt Baga man yãwoñãrewani ãma unitã Jesuta kokwawak pãhap kubã nadãnpãnj ini-tãgãn nãwetgãwet tãñpãnj jide ude tãñ imine? yãñ yãñkuñ.

Jesutã iwarãntãkiye 12 yãmagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Kadãni kubãken Jesu Nani Anutu-ken yãñapik man yãwayãnj pom kubã terak ãronkuk. ãronpãnj bipani kãron pãke u man yãñpãnj-nadãk tãñjirãn kome yãñeñkuk. ¹³ ^{†††} Yãñeñjirãn ãma iwarãntãk tãñkuño u yãñpãbã yepmañkañ inikãt kuñatta 12 udegãnpãnj yãpmãnj daniñpãnj yepmañkuk. Tãñkañ wãpi Aposoro yãñ yãwetkuk. Aposoro u mebãri piã man yãwetpãnj yepmañpã kwani. ¹⁴ ãma u yãpmãnj daniñkuko kubã wãpi Saimon yãñ iwerani upãñkañ Jesutã wãpi Pita yãñ iwetkuk. ãtuwã wãpi ñode;

Kubã Andru, Saimon tãno noripaki.

Iniyat yarã Jems kenta Jon.

Kubã Filip. Kubãwã Batorom.

Kubã Matiyu. Kubã Tomas.

Kubã Alfias tãno nanaki wãpi Jems.

Kubã Saimon. Saimon uwã Rom gapman, Juda ãbot yabãnj yãwatkuño unita kokwawak nadãnpãnj kuñarani.

Kubã Jems tãno nanaki Judas.

Kubã Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peñkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷ Ude tãñpãnj Jesu-kãt iwarãntãkiye 12 yãpmãnj daniñkuko ukãt pom terak nanik ãpãñpãnj kome awãñken ãmawebe ãbot Jesuta nadãnj imanitã itkuñken uken ahãñpãnj penta itkuñ. ãbot u Jesutã man yãñjirãn nadãnayãnj, ba yãpãtãgak piã tãñ nimãn yãñpãnj Judia komeken nanik, Jerusalem yotpãrãre-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwãgu pomi terak naniktã ukengãn ãbuñ. ãbãñjirã Jesutã ãma mãjo wakitã magãrani yãwat kireñ yãmiñpãnj yãpãtãgak piã tãñ yãmiñkuk. ¹⁹ Jesu tãno kehãromitã ãmawebe kãyãm ikek ba mãjotã magãrani u kumãn yãpãn tãgañ yãmiñkuko unita ãmawebe pãke unitã Jesu tãno kehãromi ninken ãbãn yãñ nadãñkañ Jesu gupi iñitnayãnj tãñkuñ. ²⁰ Ude tãñ irirã Jesutã iwarãntãkiye yabãñpãnj ñode yãwetkuk;

In ãtu jopi jãwãri it tãkañ uwã sãkgãmãn itkañ.

Anututã ini tabãnj tãwat tãyak.

²¹ [§] Tãñpãkañ in apiño ketem burenita tek tãkañ uwã sãkgãmãn itkañ.

Kãmiwã Anututã ini tepmãnj towiwãn api nañ tokñeneñ.

Ba in apiño konãm butewaki terak it tãkañ uwã sãkgãmãn itkañ.

Kãmiwã nadãnj bãrãpjin kudup paorãkañ bãnepjin pidãm tawãpãnj mãgayãk api tãneñ.

²² ^{§†} ãma Bureni-inikta yãñpãnj ãmatã inta kokwawak tañi pãhap nadãnpãnj api tãwat kireneñ. Ba taniñ tãwetpãnj ãma waki yãñ api tãwetneñ. Ude tãñ tamãwã sãkgãmãn itkamãnj yãñ kañ nadãwut.

† 6:1 Lo 23:25 †† 6:2 Jon 5:10 ‡ 6:3 1Sm 21:1-6 †† 6:4 Wkp 24:5-9 †† 6:7 Luk 14:1 ††† 6:8 Luk 5:22, 9:47

††† 6:13 Jon 6:70 § 6:21 Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 §† 6:22 Jon 15:19, 16:2

²³ Ude tãnj taminayãnj tãkaŋ-ken uken bãnep tãga nadãnpãnj oretoret pãhap kaŋ tãnjput. Imata, gwãki kunum gãnaŋ it tamitak u taŋi pãhap. In nadãkaŋ? Bian ãbekjiye orajiyetã profet biani biani unita udegãnj tãnj yãmik tãnjkuŋonik yãk.

²⁴ † Tãnjpãkaŋ, in ãma moneŋ tuŋum ikek uwã umuntãkot!

Irit sãkgãmãn uku itkaŋ ubayãnj.

²⁵ Ba in apiŋo naŋ tokŋek tãk tãkaŋ uwã umuntãkot! Kãmiwã nakta api teneŋ.

Ba in apiŋo bãnep tãga terak it tãkaŋ in umuntãkot! Kãmiwã konãm butewaki terak api itneŋ.

²⁶ Ba in ãmawebetã intãŋo wãpjin biŋam yãpmãnj akuŋpãnj ãma tãga yãnj tãwet tãkaŋ uwã umuntãkot! Bian ãbekiye oraniyetã profet jop manman yãwanita udegãnj tãnj yãmik tãnjkuŋonik yãk.

Iwankayeta not tãnj yãmen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutã man ude yãwetpãnj ãneŋi kubã ñode yãŋkuk. Man tãwera nadãnj itkaŋ ño, in ñode tãwera nadãwut; ãma iwan tãnj tamik tãkaŋ unita bãnep iron tãnj yãmineŋ. Tãnjpãnj ãma inta kokwawak nadãnj tamik tãkaŋ unita not tãnj yãmineŋ. ²⁸ Ba ãma man wakiwaki tãwet tãkaŋ unita kowata man sãkgãmãn yãwetneŋ. Ba wãpjin yãpãwak tãkaŋ unita nadãnpãnj tãŋkentãnj yãmikta Anutu-ken yãŋapik tãkot yãk. ²⁹ Tãnj, ãma kubãtã bumumka kukŋi gurãnã kukŋi bok iniŋ kireŋjiri gurek. Ba ãma kubãtã gãkŋo siot punin nanik gomãgarãnã gãnaŋ nanik bok iniŋ kirewen. ³⁰ Ba ãma kubãtã imaka kubãtã yãŋapiwãnã imaka u imen. Ba kubãtã imaka kubã gomãgareko uwã ãneŋi gamikta gwãk pimiŋpãnj nãmo yãŋapiwen. ³¹ †† Nãmo, in ñode nadãnjpeŋ kuŋatneŋ; Kudãn ãtutã tãnj nimut yãnj nadãk tãkaŋ in udegãnj tãnj yãmineŋ.

³² In ãma iron tãnj tamik tãkaŋ unitagãn iron tãnj yãmineŋo unitãŋo kowata jide yãpneŋ? Nãmo yãpneŋ! ãma wakitã noriye waki tãŋpanita iron udegãnj tãnj yãmik tãkaŋ yãk. ³³ Ba in ãma tãga tãnj tamik tãkaŋ unitagãn kowata tãnj yãmineŋo unitãŋo kowata jide yãpneŋ? Nãmo! ãma wakitã noriye waki tãŋpanita kudãn udegãnj tãk tãkaŋ. ³⁴ Ba in ãma ãtuta kowata kaŋ namãn yãnj nadãŋkaŋ imaka yãmineŋo unitãŋo gwãki kowata jide yãpneŋ? Nãmoinik! ãma wakitã kowata uterakgãn yãpmãkta noriye waki tãŋpanita iron tãnj yãmik tãkaŋ!

³⁵ ‡ Upãŋkaŋ inã iwanjiyeta iron tãnj yãmineŋ. Kowata tamikta nãmo nadãneŋopãnj imaka kubãtã yãŋapiwãwã jop yãniŋ kireneŋ yãk. In ude tãneŋo uyaku kowata sãkgãmãn api yãpneŋ ba Anutu ãrowani Pãhap unitãŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u ãmatã bãnep tãga nãmo nadãnj imik tãkaŋ upãŋkaŋ unita iron tãnj yãmik tãyak. Ba ãma waki tãŋpanita iron udegãnj tãnj yãmik tãyak yãk. ³⁶ Unita in ãma ãtuta butewaki nadãnj yãmineŋ, Nanjintã butewaki nadãnj yãmik tãyak udegãnj.

Kubãtã iniken mebãrita nadãwek

Mat 7:1-5

³⁷ † Nãk ãma siwonji yãnj nadãnpãnj ãma kubã nãmo yãŋpãnj-kaŋiwat tãneŋ. Ba ãma kubãtã gãk kowata yãpmãkta biŋamgãn yãnj nãmo iwetneŋ. Anututã inta udegãnj tãnj tamekta ket nadãneŋ yãk. ãma kubãtã wãki tãnj tãmiŋirãn kowata waki imikta nãmo nadãneŋo uwã Anututã udegãnj intãŋo momijin peŋ tamek. ³⁸ †† Tãnjpãkaŋ ãmata bãnep iron tãnj yãmiŋirã Anututã inta udegãnj bãnep iron tãnj tamek. Upãŋkaŋ intã tãnj yãmineŋo u irepmitpãnj bumta buŋãt tamek. In nadãkaŋ? In ãmawebetã jide nadãnpãnj kuŋatnayãnj tãkaŋ uterakgãn Anututã inta api nadãnj tamek.

³⁹ ††† Unita yãŋpãnj Jesutã iwarãntãkiye man wãrani ñode yãwetkuk; ãma dapuri tumbani kubãtã noripak dapuri tumbani u kãdet tãga iwonãrewek? Nãmo, yarã u kuŋtãŋgãn geŋi bok ãrideŋ yãk. ⁴⁰ ††† Unita in ñode nadãkot; Ironi kubãtã yãŋpãnj-yãwonãrek ãmani irepmitnaŋi nãmo. Ironi u nadãk-nadãk piã tãnj yãpmãnj kuŋtãŋgãn nadãwãn tãrewãkaŋ uyaku yãŋpãnj-yãwonãrek ãma udegãnjã ãworewek yãk.

⁴¹ Tãnjpãkaŋ gãk imata pãya awãram dapunka-ken itak u nãmo kaŋpãnj nadãŋkaŋ notkapak kubã dapuri-ken tãpun-tãpun tãpuri itak u kaŋpãnj yokut gama yãnj iwet tãyan? Pãya awãram gãkŋa dapunka-ken itak u imata nãmo kaŋpãnj nadãk tãyan? Gãk yãnj-yãkŋarani ãma! Intãjukunã, gãkŋa dapunka-ken pãya awãram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka tãga ijiŋpãnj kaŋpãnj notkapak dapuri-ken tãpun-tãpun u tãga yokut imen! yãk.

Pãya tãŋo mebãri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Jesutã ude yãŋpãnj man wãrani ãneŋi kubã ñode yãkgãn tãŋkuk; Nin nadãkamãnj; Pãya mebãri tãga terak, bureni waki tãga nãmo wãdãneŋ. Ba pãya mebãri waki terak bureni tãga gãripi nitek, tãga nãmo wãdãneŋ. ⁴⁴ Bureni, pãya terak mujiŋi parirã yabãŋpãnj-nadãŋkaŋ pãya unitãŋo mebãri nadãk tãkamãnj. Unita kohorãk yen terak wama mujiŋi nãmo kãwen. Ba dãrãk-dãrãk terak yen mujiŋi nãmo wãdãk tãkaŋ. ⁴⁵ Eruk ãma tãŋo irit kuŋat-kuŋattã udegãnj, ãma u bãnepi-ken jide pãtak u kwawak pewã ahãk tãkaŋ. Nadãk ãma bãnepi-ken pat tãyak u meni-ken kwawak pewã ahãk tãkaŋ yãk. ãma tãga tãŋpani u bãnepi-ken nadãk tãgatãga unitã irit kuŋat-kuŋariken kãdet tãga pewã ahãk tãkaŋ. Tãnj, ãma waki tãŋpani u bãnepi-ken nadãk wakiwaki unitã irit kuŋat-kuŋariken kãdet waki pewã ahãk tãkaŋ yãk.

Eni tãktãk tãŋo man

Mat 7:24-27

⁴⁶ § Jesutã man ude yãŋpãnj ãneŋi kubã ñode yãkgãn tãŋkuk; In imata nãkŋo man nãmo buramiŋpãnj iwatkaŋ wari wari wãpna Ekãni yãnj yãk tãkaŋ? ⁴⁷ Eruk,

† 6:24 Jem 5:1 †† 6:31 Mat 7:12 ‡ 6:35 Wkp 25:35-36

†† 6:37 Mat 6:14 ††† 6:38 Mak 4:24 †††† 6:39 Mat 15:14 †††† 6:40 Mat 10:24-25 § 6:46 Mal 1:6; Mat 7:21

äma näkken itpäñ näkño man nadäñpäñ buramiñpäñ iwat täkañ unita man wäroni ñode täwera nadäwut;
⁴⁸ Uwä äma kubä eni kehäromi kubä täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäñ bek käronjigän äneñpäñ yäpurä-sinsik täñpek. Ude täñpäñ eni täñ morewekopäñ iwän kadäni täñpek. Täñpäñ iwän mäñit tañi täñjirän eni u kehärom tañpäñ irek. Imata, eni säkgämän-inik täñpeko unita. ⁴⁹ Täñpäkañ äma kubä näkño man nadäñpäñ nämo iwarayän täko uwä äma eni kehäromi nämo täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäñ bek kehäromipäñ nämo täñpek. Bek jopjop äneñpäñ täñpek. Täñpekopäñ iwän mäñittä äbäñpäñä eni u kwinit täñpäñ kwäkañ paotpäñ paot-inik täñpek yäk.

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täñkuk

Mat 8:5-13

7 Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäñä äyänutpeñ Kapeneam yotpärare-ken kuñkuk. ² Uken komi äma täño intäjukun äma kubä itkuk. Unitäño piä watä äma kubä käyäm tañi täñkuk. Täñjirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tañi nadäñkuko unita Jesu ude täk täyak yän biñam nadäñpäñä Juda täño ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpäñ tagawut yäñpäñ yäwet-pewän kuñkuñ. ⁴ Yäwet-pewän päñku Jesuken ahäñpäñä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäñ nimikinik täñpäñ käbeyä eni kubä täñ niminük yäk. U äma täga unita gäk mani nadäñ imen yäk. ⁶ Man ude iwerirä Jesu akumañ äma äbuño ukät penta kuñkuñ. Kumañ päñku eniken keräp tañjirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayän yäk. Näk äma täga uyaku enjina-ken äben. Upäñkañ gäk mangän yäñjiri näkño piä watä ämana tagawän yäk. ⁸ Ude täga täñ namen yän nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yän iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yän iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yän iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamän uba.

⁹ Jesutä man ude nadäñpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täñpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkañ komi äma täño noriye Jesuken äbuño u äneñi äyänutpeñ päñku enjiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹ Täñpäñ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹² Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmän

äbäñjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täño nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täñpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ. ¹³ † Äbäñjirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadäñ imiñpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno! ¹⁴ †† Ude iwetpäñ dubini-ken kuñpäñ keritä gärañ ugän injtkuk. Jesutä ude injiränä äma kumbani buramiñkuño u kärongän wädän itkuñ. Kärongän ude wädän irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ¹⁵ † Nanakna, Aku yän iweränä kumbanitä kodak tañpäñ akuñpäñ manman yänkuk. Ude yänjirän Jesutä nanak u miñi-kät kuñatdeñta iniñ kireñkuk.

¹⁶ †† Ude täñjirän äma itkuño unitä kañpäñ nadäwä inide kubä täñpäpäñ Anutu iniñ oretkuñ. Iniñ oretpäñ ñode yänkuñ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken ahäñkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täñkentäktä äbatak ño! yäk.

¹⁷ Täñpäkañ Jesutä täñkuko u biñamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmän kuñkuño uken kuñ moreñkuk.

Jontä Jesu täño mebäri nadäktä man pewän kuñkuñ

Mat 11:2-19

¹⁸ Jon komi enjiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täñkuko unitäño biñam iwetkuñ. ¹⁹ Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Päñku Ekäni ñode iwet yabäwun; Äbäktä biñam yäwani u gäk ño? Ba kubäta itsämne? ²⁰ Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuñpäñ kañkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpäñ täganjit, äma mäjo wäratä magäroni mäjo yäwat kireñjit, dapuri tumbani yäpäñ täganjit täñ irirän. Kañpäñ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ñode yänpäñ peñ niwet-pewän äbäkamäk yäk. Mesaia, äbäktä biñam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

²² †† Ude iweränä Jesutä Jon täño iwaräntäki yarä u kowata ñode yäwetkuk; Ek äneñi kuñkañ imaka nadänjit kanjit takamän ño, unitäño manbiñam päñku Jon kañ iwerun. Äma dapuri tumbani äneñi ijiwä kuk täkañ. Kwäyähäneñ täñpani äneñi täganpeñ kuñat täkañ. Paräm wakiwaki nitek täganpäñ gupi dudum tak täkañ yäk. Ba jukuni tängun täwani nadäwä tumäk täkañ, ba kumbani kodak tañpäñ akumañ kuk täkañ. Täñpäkañ äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkañ yäk. ²³ ††† Ba äneñi kubä ñode kañ iwerun; Äma näka yänpäñ nadäkiniki nämo pewä putärek täkañ uwä säkgämän it täkañ yäk.

²⁴ Jon täño iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuñjirän Jesutä ämawebe äbot itkuño u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayän nadäñpäñ kuñkuño u äma jidewanipäñ känayän kuñkuñ? Pidäm enjini bumik, mäñittä piänpewän wareñ-wareñ täk täkañ äma udewanipäñ känayän kuñkuñ? ²⁵ Ba ima känayän kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuñum nitek uwä äma wäpi nikektä eni gänañ it täkañ.

† 7:13 Luk 8:52 †† 7:14 Luk 8:54 † 7:15 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 †† 7:16 Luk 1:68, 19:44 †† 7:22 Ais 35:5-6 ††† 7:23 Ais 61:1; Luk 4:18

26 † Unita näwerut! Äma jidewani u kånayån kuñkuñ? Profet kubäpån kånayån kuñkuñ? Bureni, profet kubä kuñkuño upån Jon uwä profet inipärik kubä yäk.

27 Tånkañ Anutu tånjo man ñode kudån täwani uwä Jonta kudån täwani;

Näkño biñam yånahåwani åma kubä ño.

Intåjukun kådet täwit gamikta api iniñ kirewet.

28 Unita näk ñode täwetat; Jon tånjo wåpi biñamtä åma it yåpmån åbuño unitånjo wåpi biñam yårepmi moretak. Upånkañå åmawebe åpani Anututå in-tåjukun it yåmiñpån yabån yåwat täyak unitånjo wåpi biñamtä Jon tånjo wåpi biñam irepmiatak.

29 †† Tånþåkañ Jesutå man ude yånahånjirån nadånþån åmawebe jopi-kåt åma wakiwaki takis mon-eñ yåpani unitå ñode nadånkuñ; Man säkgåmån yåyak yäk. Nin ño ñonitå Anutu tånjo man kådet siwonji iwatiwatta gånripi nadåk täkamån yån nadånkuñ. Åma ude-waniwå bian Jonken kuñjirå ume årut yåmani. 30 † Tån, Parisi åmakåt Baga manta mebåri nadåwani åmatå Jontå ume årut yåmikta bitnånkuñ. Ude tånkuño uwä Anututå kådet täga iwatta peñ yåmiñkuko u måde ut imiñkuñ.

31 Tånþåkañ Jesutå yånkuñ; Åmawebe kome ño terak itkañ ñonita jide yåwet? U imatåken udewani? 32 Uwä ironji tånoret bågup-ken itkañ udewani. Ironjironji uwä gera kowat yåwån ñode tåk tåkañ;

Niwerå oretoret kap teñitna gukut nåmo tokåt tånkuñ.

Ba niwerå butewaki kap teñitna, konåm nåmo kotkuñ yån yäk tåkañ.

Tånþåkañ in uwä udewani, nadåk siwonji kubågån nåmo peñkañ ñode tånkuñ; 33 Jon ume årut yåmanitå åbånkañ ketem åma åtutå nak tåkañ ude nåmo nañkuk ba wain ume imaka nåmo nañkuk. Tånjirån intå kuñþån yånkuñ; U måjotå kotawani! yäk. 34 †† Tån, Åma Bureni-iniktå åbånþån ketem nañit wain ume nañit tånkuñ. Tånjirån intå kuñþån yånkuñ; Åma ño kawut! Nak åmån tånþani! yäk. Uwä åma waki-waki-kåt takis moneñ yåpani tånjo noripaki! yån yånkuñ. 35 Upånkañ in nåmo nadåwå tumbåkañ ude yäk tåkañ. Åma åbot yarå unitå Anutu tånjo nadåk-nadåk siwonji iwatpån tåk täkamån. Tånþåkañ nadåk-nadåk u iwatpån tåktåki siwonjitå Anutu tånjo nadåk-nadåk kwawak pewån ahånjirån åmawebetå kuñþån nadåwå bureni tänen yäk.

Webe kubåtå Jesu kuroñi årutkuk

36 †† Tånþåkañ Parisi åma kubå wåpi Saimon unitå Jesu-kåt ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yåpmån þånku tewån ketem nådayån mañitkuk. 37 ††† Mañit irirån kome u nanik webe waki tånþani kubåtå Jesu u Parisi åma kubåtå enjiken årotak yån biñam nadånkuñ. Biñam nadånþån ume kåbånji säkgåmån nikek gwåki årowani u yåpmånkañ enji Jesutå itkuk-ken u åronkuñ.

† 7:26 Luk 1:76 †† 7:29 Luk 3:12 † 7:30 Mat 21:32 †† 7:34 Luk 15:2 †† 7:36 Luk 11:37 ††† 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

38 Åronþån Jesu kuroñi kåda þånku itkañ konåm kot itkuk. Konåm kot irirån konåmi pitotå Jesu kuroñi terak mañkuñ. Konåmi pitotå mañjirå gwåki puñjþån årut imiñpewån kohoyånkuñ. Ude tånþån orañ imikta kuroñi-ken inñdat-nañdat-nañ tånþån ume kåbånji nikek u årut imiñkuñ. 39 Ude tån irirån Parisi åma Jesu imagutkuko unitå kuñþån ñode nadånkuñ; Jesu ño profet bureni yåwånå webe ñowå waki tånþani yån nadåwån tåretek yäk.

40 Parisitå ude nadånjirån Jesutå iwetkuk; Saimon yäk. Nåk man kubå gåwera nadå. Yåwånå Saimontå yånkuñ; Yåwonjårewani, yåwi nadåwa yäk. 41 Yåwånå Jesutå iwetkuk; Man wårani kubå gåwera nadå; Moneñ åma kubåtå åma yaråta moneñ, kowata kåmi kuñkañ kañ dåpmån tårewun yånþån yåmiñkuñ. Kubåta mon-eñ 500 ude imiñkuñ. Tån, kubåtawå moneñ 50 ude imiñkuñ. 42 Kowata imik-imik kådåni-ken monenña wåyåkuñjirån momini peñ yåmiñkuñ. Eruk, ude tånjirån åma yarå uken nanik netå unitå bånep täga pånþap nadånkuñ yån nadåtan? 43 Yåwånå Saimontå kowata ñode iwetkuk; Åma moneñ tånji yåpuko unitå yäk. Yåwånå Jesutå ñode iwetkuk; Gåk täga yåyan yäk.

44 ††† Ude yånþån åyånþupån webe u kuñþån Saimon iwetkuk; Webe ño kåyan? Nåk gåkå enji gånån åbånjira ume kuroñna årutta nåmo piñ namin yäk. Tånopån webe ñonitå konåmi pitopån kuroñna årutkañ gwåki puñjþån tånkohoyåk. 45 Ba orañ namikta bumun-naken nåmo nen. Tånopån webe ñonitå orañ namikta pengån åba irat-ken ukentå kuroñna-ken neñdat-nañdat-nañ täyak. 46 § Tånþån gåk gåkñi gwåkna-ken nåmo åruranopån webe ñonitå kuroñna-ken ume kåbånji nikek ño piñ åwatak. 47 Unita ñode gåwetat. Webe ño momini tånji peñ imani unita nåka gånripi pånþap nadånþån bånep iron tånji ño tån namitak. Upånkañ åma mominita nadånjirån åpani tånþani udewani tånjo momi peñ imero uwä nåka gånripi åhan nadåwek yäk.

48 §† Jesutå ude yånþån webe u ñode iwetkuk; Momi-ka peñ gamitat. 49 Ude yåwånå åma ketem bok nañ itkuño unitå nåwetgåwet ñode tånkuñ; Wåra! Åma ño jidewani unitå åma tånjo momi menitå yånþån årut täyak? 50 §†† Ude yånjirå Jesutå webe u iwetkuk; Nadån namikinik täyan unitå momi tånjo kowata-ken nanik gåmagutak yäk. Unita bånep oretoret terak kuñat täyi.

Jesu tånjo åbot

8 §† Eruk, patkuño yånnewånkañ Jesutå yotþårare tånji täpuri kuñatkañ Anututå intåjukun itkañ yabån yåwat piå tåk täyak unitånjo Manbiñam Täga yåwetþån yåwonjårek tånþån kuñatkuk. Ude tånjirån åmawebe ñodetå iwarån tånkuñ; Iwaråntåkiye 12 ukåt webe åtu. 2 §†† Webe u bian måjotå magårirå Jesutå måjo u yåwat kireñ yåmani, ba kåyåmi yåþån tägañ yåmani. Webe kwayak ukåt nanik kubå wåpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutå bian webe uterak nanik måjo wåra 7 yåwat kireñ imiñkuñ. 3 Tån, webe kubåwå

††† 7:44 Stt 18:4 § 7:46 Sam 23:5 §† 7:48 Luk 5:20-21 §†† 7:50 Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42 §† 8:1 Luk 4:43 §†† 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

wäpi Joana, Kusa täño webeni. (Kusa u Herot täño täñkentäk äma kubä.) Kubäwä wäpi Susana. Webe yaräkubä ukät webe ätu bok kuñatkuñ. Webe kwayak uwä iniken monerpäñ Jesu-kät iwaräntäkiye täñkentäñ yämik täñkuñonik.

Mujipi pikpik täño man wärani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Täñpäkañ ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbäñ morenpäñ irirä yabäñpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; ⁵ Äma kubätä ketem mujipi piwa yäñpäñ piäni-ken kwek. Kuñpäñ mujipi täñ-irähuttäñ kwek. Täñ-irähuttäñ kuñpäñ mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño u ämatä kuñ äbäñ täñkañ yeñ gatäneñ. Täñpäkañ mujipi ätuwä baraktä näneñ. ⁶ Täñkañ mujipi ätuwä mobä terak mäneñ. Mobä terak mañpäñ tädotneño upäñkañ kome umeni nämo unita kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujipi ätuwä mup gänañ mäneñ. Mup gänañ mañirä mup waki unitä äronpäñ yäwarä kuneñ. ⁸ Täñpäkañ mujipi ätuwä kome tagaken mäneñ. Kome tagaken mäneño u tädotpäñ bureni säkgämän mäyap-inik pätnen. Jesutä man ude yäñpäñ gera terak ñode yäñkuk; Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani terak yäk täyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Täñpäkañ Jesutä man wärani yäñkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabäñkuñ. ¹⁰ Iwet yabäñirä yäwetkuk; Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat piä täk täyak unitäño manbiñam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpäñ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa;

Dapuritä känäyän täño upäñkañ täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadänayän täño upäñkañ mebäri täga nämo api nadäwä tumbek.

Ais 6:9

¹¹ † Ude yäñpäñ yäwetkuk; Mujipi pikpik täño manbiñam täweraro u mebäri ñode; Mujipi uwä Anutu täño man ude. ¹² Täñ, mujipi kädet miñin mäneño u ñode; Äma Anutu täño manbiñam nadäñpäñ yäpmäñ kuñarirä Satantä bänepi-ken nanik yäyomägat täyak u. Satantä ñode nadäñpäñ täk täyak; Anutu täño man bänepi-ken iyap tañpäñ yäpmäñ kuñatpäñ Anututa biñam täneñ yäñ nadäñpäñ yäyomägat täyak. ¹³ Täñ, mujipi mobä kujat terak mäneño u ñode; Äma Anutu täño man nadäñpäñ gäripi nadäneñopäñ bänepi-ken jäwäri nämo äpmonpani. Unita nadäkiniki kadäni keräpi-tagän yäpmäñ kuñatpäñ tänyabäkken Anututa mäde ut imik täkañ. ¹⁴ Täñ, mujipi ätu mup gänañ mäneño u ñode; Äma Anutu täño man nadäk täkañ upäñkañ kome täño moner tunumta nadäwätäk ba nadäñ gärip unitä Anutu täño man utpewä kumäñirän kuñat-kuñariken bureni nämo ahäk täyak. ¹⁵ Täñpäkañ mujipi kome tagaken mäneño u ñode; Äma Anutu

† 8:11 1Pi 1:23

täño manbiñam nadäñpäñ bänepi-ken kehäromi injipäñ mani buraminpäñ yäpmäñ kuñarirä irit kuñat-kuñariken bureni ahäk täkañ yäk.

Penyäjek täño manbiñam

Mak 4:21-25

¹⁶ †† Jesutä man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä topän iñipäñ käbot gänañ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämo inik! Topän uwä kwawak pewän eni gänañ peñ-yäñeñirän ämatä imaka imaka täga käneñ. ¹⁷ † In nadäkañ? Imaka imaka apiño käbop itkañ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneñ. Bureni, imaka täñ-yejëmbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täñkwawa tañirän api kañpäñ nadäneñ. ¹⁸ †† Unita jukujin-tägän nadäneño u deta in Anutu täño manta juku peñpäñ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäñ kuñarayän täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Täñpäkañ imaka injtkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Jesutä man ude yäñ irirän miñi-kät noriye känäyän äbuñ. Upäñkañ ämawebe päke itkuño unitä Jesu kumän itgwäñirä dubini-ken kukta täñpä wañkuñ. ²⁰ Täñirä äma ätutä yabäñkañ Jesu ñode iwetkuñ; Meñka-kät notkaye gabänayän äbäño yäman umu itkañ yäk. ²¹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täño manbiñam nadäñpäñ iwaräntäk täkañ uwä näkño meñnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäñiñ bitnäñkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk. Ude yäñpäñ gäpe kubä terak äronpeñ kuñkuñ. ²³ Eruk gwägu terak kuñtäñgän Jesu döpmon patkuk. Parirän mäñit pähap piäñirän gwägu tokätpäñ gäpe gänañ äpmon tokneñirän gäpe nitek gwägu gänañ äpmonayän täñkuñ. ²⁴ Täñirän Jesu yäwä kikñuränpäñ iwetkuñ; Ai! Ekäni! Paotnayän täkamäñ ño! yäk. Ude iweräwä Jesutä akunpäñ mäñit kenta gwägu yabäñ yäñkuk. Yabäñ yäñirän uterakgän mäñit bitnäñirän gwägu kwikinik patkuk. ²⁵ Täñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yäñirän iwaräntäkiye umuntañkañ nadäwätäk täñpäñ näwetgäwet ñode täñkuñ; Wära! Äma ño jidewani unita mäñit kenta gwägu mani ño buramikamän? yäñ yäñkuñ.

†† 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 † 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 †† 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

Mäjo wära but gänaŋ äpmonkuŋ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutä gwägu kenta mäniŋ yäniŋ bitnäwänkan Galili kome u peŋpeŋ gwägu terak kuŋtängän gwägu kukŋi udude käda Gerasa kome ahänkuŋ. ²⁷ Ahänpän Jesu gäpe terak naniktä maŋatpeŋ kuŋirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magärani kubätä ahän imiŋkuk. Äma uwä kadäni käronji-inik eni gänaŋ nämo pat täŋkukonik. Däpmon pat täŋkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneŋpani-ken u tek morän pat täŋkukonik.

²⁸ Pattän kuŋattängän eruk Jesu kaŋpänä kähän yänkan gämori-ken maŋ-patäbotkuk. Ude täŋirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ɲo kakätänpeŋ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma magätkuŋo unitä Jesu iwetkuŋ; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ nimayän äbätan? Komi nimeno! yän iwetkuŋ. Täŋpakan mäjo uwä kadäni kadäni äma u injtpän kwaik täŋirä äma ätutä injtpän yen kehäromitä keru kuroŋi pädat täk täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋo up-änkan mäjotä täŋpewä äma u yen yäpmän däkŋeŋ täŋpän kwäpeŋ kome äma nämo irani-ken kuŋat täŋkukonik.

³⁰ Täŋpakan Jesutä äma u iwet yabänkuŋ; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna "Äbot pähap" yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuŋo unita wäpna Äbot pähap yän iwetkuk.) ³¹ Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ɲode iwetkuŋ; Gäk niwat kireŋpewi awaŋ käronji, bipmän urani gänaŋ äpmonektawä! yäk. ³² But äbot pom terak udu yabätan? Gäk nibä-kätäwi but u gänaŋ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadän yämiŋirän mäjo uwä äma u kakätänpeŋ päŋku but gänaŋ äpmonkuŋ. But gänaŋ äpmonpakan bäräŋeŋ kumaŋ gwägu gänaŋ äpmonkan ume naŋpän kumbuŋ.

³⁴ Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabänpän bäräŋeŋ päŋku ämawebe yotpärare taŋi täpuri it yäpmän kuŋkuŋo u nanik manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁵ Yäweräkan ninin käna yänkan Jesutä itkuk-ken äbän moreŋkuŋ. Äbänpän kaŋkuŋ; Äma mäjotä magärani u tek yamäk ikek, nadäwän tumbäpän Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. Mäjotä kakätänpeŋ kuŋkuŋo unita. Maŋit irirän kaŋpän äma päke äbuŋo u umuntänkuŋ. ³⁶ Täŋirä imaka ahänirän kaŋpän nadänkuŋo unitä mäjotä magäranipän yäpän tägaŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁷ Manbiŋam u nadänpän ämawebe Gerasa kome u nanik umuntänpän Jesu komenin ɲo peŋpeŋ ku! yän iwetkuŋ. Ude iweräwä Jesu kome u peŋpeŋ Galili kome gwägu udude käda kwayän täŋirän äma yäpän tägaŋkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Nadän namiŋiri bok kuda! yäk. ³⁹ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuŋkan imaka Anututä täŋ gamitak unitäŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyänutpeŋ komeni-ken päŋku Jesutä täŋkentän imiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettän kuŋatkuŋ.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsämbuŋo unitä kaŋpän inŋ oretkuŋ. ⁴¹ Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä eni täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahän imiŋkuk. Ahän imiŋpän Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän Jesutä enjina-ken kwän yänpän butewaki man iwetkuk. ⁴² Imata, äperi tepi kubägan obaŋ 12 ude itkan käyäm täŋpän kumbayän täŋkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täŋo man buramiŋpän enjini-ken kwayän kädet miŋin kuŋirän ämawebe buminiŋ unitä yewa täŋkan iwaräntän yäpmän kuŋkuŋ. ⁴³ Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nitek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkan moneni kudup jop awähutkuk. Täga nämo yäpä tägaŋkuŋ. ⁴⁴ Ude täŋpän wawäpän eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbänpän tekigän injtkuk. Jesu täŋo teki injirirän uterakgän tägaŋpän nägät piŋ yäpmän äbuko u kawuk taŋkuk. ⁴⁵ Täŋirän Jesutä nadänpän yänkuŋ; Ai! Netätä nepmäŋitak?

Ude yänirän äma päke u äwo yäwäkan Pitatä ɲode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ɲonitä dumän gawatkan ɲo nämo nadätan?

⁴⁶ Pitatä ude iweränä Jesutä yänkuŋ; Ude nämo! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. ⁴⁷ Ude yäwänä webe u mebäriŋa kaŋ-ahatak yänpän päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän kwaipän itkuk. Itkan ämawebe päke u inamiken Jesu täŋo tek injirirän käyami uterakgän paotkuko unitäŋo mebäri yänahänkuŋ. ⁴⁸ † Yänahänirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹ Jesutä man ude yänirän käbeyä eni täŋo watä äma unitä enjen nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumantak unita imata yäwönärewani äma jop yänikŋat yäpmän äben? ⁵⁰ Ude yänirän Jesutä nadänpän Jairas iwetkuk; Nadäwatak täŋpeno! Nadäkinikka näkagän peŋiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹ Ude yänpän Jairastä enjiken kuŋkuŋ. Kuŋpän äma päke u yäniŋ bitnäŋpän yepmaŋpän yäman ude irirä iwaräntäkiye yaräkubä Pita, Jon, Jems ukät ironi kumbuko unitäŋo miŋi nani ugänpän yämaguränkan eni gänaŋ äronkuŋ. ⁵² †† Ämawebe päke konäm yänTABÄTEK täŋ itkuŋo u yäwetkuk; Konäm wari kotneŋo. Ironi u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. ⁵³ Yäwänä kumakopän jop yäyan yänpän kaŋ-mägayänkuŋ. ⁵⁴ † Täŋpakan Jesu eni gänaŋ äronpän ironi u kerigän injtpän iwetkuk; Äpetna, aku! ⁵⁵ Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneŋi äpmonirän kodak täŋpän akuŋkuk. Kodak täŋpän akuŋirän Jesutä miŋi nani yäwetkuk; Ketem imän naŋpän! ⁵⁶ †† Yäweränä miŋi

† 8:48 Luk 7:50 †† 8:52 Luk 7:13 ‡ 8:54 Luk 7:14 †† 8:56 Mak 7:36; Luk 5:14

nani uwä nadäwän inide kubä täñkuko unita Jesutä imaka ahäñkuko u yänjahäkta yäniñ bitnäñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

9 Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yänpäbä dubini-ken yepmañkuk. Yepmañpän käyäm wakiwaki yäpä täganit, mäjo äma magärani yäwat kirekta kehäromi ba wäpi biñam yämiñkuk. ² Yämiñkañ Anututä intäjukun it yämiñirän gämori-ken irit täño man yäwet- ta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ñode yäwet- pän yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In ähottaba, ketem, moneñ ba yäk yäpmañkañ nämo kuneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ yäk. ⁴† Kuñkañ yotpärare kubäken ahäñirä eñi tamäwä ugän kañ irut. Eruk, yotpärare uken piä täñ paotpäñ eñi u peñpeñ kome kubäken kañ kut. ⁵†† Upänkañ yotpärare kubäken not nämo täñ tamäwä ñode kañ täñput; Yotpärare u mäde ut imiñpän kugun kuronjin-ken nanik yeñ ärähut täñpä kañ kut. Ude täñirä äma kome uken naniktä tabäñpän goret täñ yämikamäñ yän api nadäneñ yäk.

⁶ Jesutä jukuman ude yäweräkañ kädet yäput peñpän kuñkuñ. Kuñkañ yotpärare it yäpmañ kuñkuñ uken Manbiñam Täga u yänjahäñit, käyäm ikek yäpä täganit täñtäñ kuñatkuñ.

Herottä Jesu täño biñam nadäñkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷† Täñpäkañ Judia kome täño kañiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahäñkuñ unitäño manbiñam nadäñpän nadäwän nämo täreñkuk. U imata, äma ätutä ñode yänirä nadäñkuk; U Jon, ume ärut yämani- itä kumbani-ken naniktä kodak tañpeñ akuñkuko unitä piä u täk täyak. ⁸ Ba äma ätutä ñode yänkuñ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijata kumbani-ken nanik akuñkuko unitä piä u täyak yäk. ⁹†† Täñpäkañ Herottä man mäyap ikek u nadäñpän nadäwätäk täñpän yänkuñ; Jon u näkä bian kotäki madän täkneñkuro unitä jide täñpän piä täyak? Netätä täñirän mani biñam nadätat? Ude yänpän Jesu kañpän nadäwa yänkañ kädetta wäyäkneñkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰ Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuñkuñ u täñ paotpäñä, äyänutpeñ äbäñpän piä mebäri mebäri täñkuñ u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye- kät inigän itnayän yän-yäkñat yäpmañ Betsaida komeken kuñkuk. ¹¹ Käbop kuñkuñopän ämawebetä u käda kuyak yän nadäñpän iwarän täñkuñ. Iwarän täñirä yabäñpän Jesutä yäniñ orepän Anututä in- täjukun it yämiñirän gämoriken irit täño manbiñam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä täganit täñkuk.

¹² Eruk, kome bipayän täñirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamän. Uni- ta gäk yäwerikañ yotpärare ittän kukañken u kuñkañ

ketem yabän ahäñpän nañkañ parut yäk. ¹³ Ude yänirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäñ towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpän äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadäñpän yäyan? ¹⁴ (Äma äbot päke u 5,000 ude bu- mik unita nadäwätäk täñpän yänkuñ.)

Yänirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ño yäwerä äbot 50-50 ude mañit yäpmañ kut yäk.

¹⁵ Yäwänä yänkuko udegän yäweräkañ mañit yäp- mäñ kuñkuñ. ¹⁶ Mañiräntän yäpmañ kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmañpän kunum terak dorañpän ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Täñpän ketem u tokät jukutpäñ iwarän- täkiyeta yämänkañ äbot itkuñ udegän yämiñtäñ kuñkuñ. ¹⁷ Yämiñirä kuduptagän ketem u nañpä koki täñpöpän ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuñ u yäpmañpän yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ.

Pitatä Jesu täño mebäri yänjahäñkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Täñpän kadäni kubäta Jesu inigän itpäñ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuñ. Irirä Jesutä ñode yäwet yabäñkuk; Ämatä näka netä yän yäk täkañ? ¹⁹†† Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkañ yäk. Ba ätutäwä Elaija yän gäwet täkañ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubätä kodak tañkuk yän gäwet täkañ. ²⁰††† Ude yäwäwä ñode yäwetkuk; Täñpäkañ injinä näkawä netä yän yäk täkañ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täño täñkentäk bureni u yäk.

²¹ Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneñ yänpän yäniñ bitnäñpän ñode yäwetkuk; ²²††† Äma Bu- reni-inik uwä ittän kuñtäñgän yän imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Täñpäkañ Juda täño äma ekäni ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñäremani ämatä mäde api ut imineñ. Täñpän Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpän änenayän täñpöpän kepma yaräkubä täreñirän kodak tañpän api akwek.

²³§ Jesutä ude yänpän man kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä näwarayän nadäñpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän kepma kepma gwäk pimiñpän kañ näwarän yäk. ²⁴§† Täñpäkañ, äma kubätä säkgämän itta nadäñpän iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpänä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yänpän irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kañ-ahäwek. ²⁵ Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyänpän yäpmañ kuñarayän täko uwä kumänirän imaka imaka yäpmañ kuñarayän täko unitä täga nämo api täñkentän imineñ. ²⁶§†† In nadäkañ? Äma kubätä näka ba man näkä yänjahäk täyat unita yänpän mäyäk tañpän näka bitnäwayän täko

† 9:4 Luk 10:4-11 †† 9:5 Luk 10:11 † 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 †† 9:9 Luk 23:8

†† 9:19 Luk 9:7-8 ††† 9:20 Jon 6:68-69 ††† 9:22 Luk 9:44; Luk 18:32-33 § 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 §† 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 §†† 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12

uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkñaken epmäget kudän ikek ba Nana täño ba kudupi añero täño peñyänek kudän ikek äneñi ahäwayänj täro kadäni uken äma udewani täño wäpi yänahäkta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadäwut; Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumänkañ Anututä intäjukun itkañ yabänj yäwat piäni kwawak ahänjirän api käneñj yäk.

Jesu gupi inide kubä ahänjkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yäweränkañ kepma 8 ude tärenjirän nani-kät man yädayänj Pita Jems Jon yämagurän yäpmänj pom kubä terak äronkuñ. ²⁹ Pärö u itkañ nani-kät man yänj irirän Jesu injami dapun inide kubä ahänjkuk. Ahänjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude peñyänjenkuk. ³⁰ † Ude tänjirän Profet bian irani yarä ahänjkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täño peñyänek ikek ini ugän ahänjpänj itkañ Jesu-kät man yänjpänj-nadäk täñkuñ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yänj man ude yänjpänj-nadäk täñ itkuñonik. ³² †† Ude täñ irirä Pita noriye-kät dämponta gurän täñ ittängän kikuñutpäñ Jesu injami dapun peñyänek ikek irirän kañkuñ. Profet yarä Jesu-kät itkuño u imaka, yabänjkun. ³³ Täñpänj äma yarä u kudayänj tänjirän Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkañ jop ñode yänjkuk; Ekänina, itkamänj ñonita oretoret takamänj yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yänjirän gubamtä äpä uwäk täñpänj yepmanjirän Pita Jems Jontä bumta umuntanjkun. ³⁵ † Umuntanjkun irirä gubam gänañ man kubä ñode ahänjkuk; Njowä nanakna, näkña iwoyänjkuro unita mani buramik takot! ³⁶ Man kotäk ude ahäwän tärenjirän Jesu inigän irirän kañkuñ. Täñpänj Pita Jems Jon imaka ahänjirän kañkuñ unitäño manbiñam yänjahänjtänj kukta nämo nadänjkun.

Jesutä nanak kubä yäpän tägañjkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuño yänjewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuñ. Äpäñtängän ämawebe äbot pähap u yabänj ahänjkun. ³⁸ Täñpänj ämawebe äbot u gänañ nanik kubätä Jesuken gera ñode yänjkuk; Yäwoñärewani äma! Gäk manna buraminpänj nanakna tepi kubägän ño täga täñkentänj imayänj? ³⁹ Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät manpän kome terak patäbottänj kuñatkañ meni-ken jep yänjut täyak yäk. Täñkañ mäjo uwä kadäni kadäni komi iminpänj bäränjen nämo kakätänjenj kuk täyak. ⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yänj yäwera piä täñkuño upänkañ iwat kirena yäkñat täñpä wanjkun yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ñode yänjkuk; Wa! In bänepjin gwäjij ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nä-

† 9:30-31 Luk 9:22, 13:33 †† 9:32 Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 † 9:35 Luk 3:22

mo nekañ! Ude yänjpänj äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmänj äbi! ⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmänj äbänjirän mäjo unitä nanak u pudät manpän kome terak patäbottänj kuñatkuñ. Ude tänjirän Jesutä mäjo u kañ-yänjirän mäjotä nanak u kakätänjenj kuñkuk. Kuñjirän säkgämän iränä äneñi nani-ken tenjkuk. ⁴³ Ude tänjirän ämawebe itkuño unitä Anutu täño kehäromi u kañpänj kikuñutpäñ-nadäwätäk pähap täñkuñ.

Täñpänj ämawebe imaka imaka tägagämän Jesutä täk täñkuko unita pen nadäwätäk täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁴ †† Man täwerañj täyat ño juku peñpänj nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan kerä terak tewayänj kadäni keräpi täyak. ⁴⁵ †† Ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä tärenjkun. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebärita iwet yabänayänj täñkuño upänkañ umuntanjpänj nämo iwet yabänjkun.

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ ††† Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yänj yänjpänj yänjarahutkuñ. ⁴⁷ ††† Täñjirä Jesutä nadäk-nadäki yabänjpänj-nadänkañ nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken tenjpänj yäwetkuk; Äma kubätä näka yänjpänj nanak täpuri ñodewani kubä orañ imayänj täko uwä näka udegän api orañ namek. Täñpänj äma näk orañ namayänj täko uwä äma näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuñatpänj äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ñode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireñjirän kañkumänj yäk. Kañkumänjopänj nintänjo äbotken nanik nämo unita inin bitnäñkumänj yäk. ⁵⁰ § Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata inin bitnäñkuñ? Äma iwan nämo täñ tamani uwä notjinpak täñkentänj tamani ubayänj yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut iminjkun

⁵¹ †† Jesu kunum gänañ äneñi ärokta kadäni keräp tänjirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi peñpänj kuñkuk. ⁵² Täñkañ äma ätu yäwerän intäjukun kuñkuñ. Jesu ño api äbek yänj man ude yäwetta kuñkuñ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahänjpänj Jesuta tuñum takot yänj yäwetkuñ. ⁵³ ††† Yäweräkañ Jesu uwä Jerusalem api kwek yänj nadänkuño unita äbänjirän nämo nadänj iminjkun. ⁵⁴ †† Samaria naniktä ude tänjirä Jems kenta Jon, kädet waki u kañpänj Jesu iwetkumänj; Ekäni, gäkä nadänjiri yädakañ kunum gänañ nanik kädäptä päpä äma äbot ño kañ ijin paorut yäk. ⁵⁵ Ude iweränkañ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkañ kome u peñpenj kubäken kuñkuñ.

†† 9:44 Luk 9:22 †† 9:45 Luk 18:34 ††† 9:46 Luk 22:24 ††† 9:47-48 Mat 10:40 § 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 †† 9:51 Mak 10:32 ††† 9:53 Jon 4:9 §† 9:54 2Kin 1:9-16

Jesu iwat-iwat tãjo man

Mat 8:19-22

⁵⁷ Eruk kuñtãngãn kãdet miñin, äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Gãk deken kwayãñ yãñiri nãk imaka, api gãwarãn tãwet yãk. ⁵⁸ Ude iwerãnã Jesutã iwetkuk; Ket nadãwi pewãkañ nãwaren. Imata, tom ägwãri u patpat bãgup ikek. Barak udegãn, bukãni nïkek. Upãñkañ Äma Bureni-inik iwarayãñ yãyan uwã patpat bãgupi nãmo yãk. ⁵⁹ Ude yãñpãñ äma kubã kañ-ahãñpãñ iwetkuk; Gãk abã nãk nãwat yãk. Yãwãnã äma unitã ñode iwetkuk; Ekãni, nadãñ naminiñiri nana kumbãñpãñ äneñkañ mãden kañ gãwara yãk. ⁶⁰ Yãwãnã iwetkuk; Ude nãmo! Nãk nãwarãn tãñiri kumbanitã kumbani noriye kañ äneñput yãk. Gãhã kuñkañ Anututã intãjukun itkañ yabãñ yãwat piã tãk tãyak unitãño manbiñam yãñahãñpãñ yãwettãñ kañ kuñat. ⁶¹ † Ude iwerãnã äneñi äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Ekãni, nãk gãk gãwatta gãripi nadãtat yãk. Upãñ, nadãñ naminiñiri pengãñ pãñku webena nanaknaye yãwet yabãwa tãga yãñ yãwãwã api äbet yãk. ⁶² Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Ude nãmo, äma kubätä imaka kubã tãñpayãñ nadãñpãñ nadãk-nadãki piã unitagãñ pewek. Äma ätu nadãk-nadãk jopjop pek tãkañ uwã intãjukun äma Anutu unita watã piã tãga tãnañi nãmo yãk.

Jesutã äma 72 piã man yãwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

10 †† Eruk, ätukãt itpãñ u mãdeni-ken Ekãnitã äma 72 ude piã tãkta iwoyãñkuk. Iwoyãñpãñ yarã-yarã yãpmãñ daniñpãñ komeni komeni ini mãden kuñarayãñ nadãñkuko udegãn kuñatta yepmañpãñ kuñkuñ. ² ‡ Tãñkañ jukuman ñode yãwetkañ yepmañpãñ kuñkuñ; Piã tãñi kubã ahãñ niminiñirãn kãyat. Piã it yãpmãñ kukañ-ken uken ketem ahãñ bumbum tãkañ. Upãñkañ ketem u yãpmãkta piã äma yarãgãñ. Unita piã mãhemi-ken yãñapiñirã ketem gãmãneñ itkañ u yãpmãkta piã äma ätukãt kañ pewãn äbut yãk. ³ †† Eruk, man kubã ñode tãwerakañ kukot; Nãk piã pidãmi-ken nãmo tepmañtat. Nãmo, in yawak ude äma äbot añ komi udewani gãnañ tepmañtat. ⁴ †† Tãñkañ moneñ, yãk kuratãk, kuroñjin ärarani yãpmãñkañ nãmo kuner. Nãmo, in piã man tãwetat-ken u kuñkañ äma ätu kãdet miñin yabãñ ahãñpãñ ukãt man yãñpãñ-nadãk nãmo tãneñ. Siwoñi piã man tãwetat-ken uken kañ kut.

⁵ Tãñpãkañ eñi äronayãñ tãkañ-ken u äronpãñ pengãñ ñode kañ yãwut; Ämawebe eñi ño gãnañ irani, Anutu tãño bãnep pidãmtã intã terak äroton! ⁶ Ude yãñirã eñi u gãnañ nanik kubätä bãnep pidãm ude-wanita gãripi nadãwani irayãñ tãko tãñpãñã manjin tãño burenitã uterak api ärowek. Upãñkañ äma ude-wani kubã nãmo irãnã bãnep pidãm man u äyãñutpen injin terak äneñi api ärowek. ⁷ ††† Nadãk-nadãk tãga nïkek unitãño eñi-kengãñ irirã eñi mãhemitã äñiron

† 9:61 1Kin 19:20 †† 10:1 Mak 6:7 ‡ 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 †† 10:3 Mat 10:16 †† 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 ††† 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

tãñ tamãnã tãga api yãpmãñpãñ nãneñ. Imata, piã ämatã piã tãk tãkañ unitãño gwãki tãga yãpnañi. Tãñkañ eñi äronkañ äpãk nãmo tãneñ.

⁸ ††† Tãñpãkañ kome u penpen kubãken kuñirã kome mãhemitã tãmagut pãñku ketem tamãwã u kañ nañput. ⁹ Tãñkañ kome uken nanik äma kãyãm ikek kañ yãpã tãgawut. Ude tãñkañ ñode kañ yãwerut; In bãmopjin-ken Anututã intãjukun it tamiñpãñ tabãñ tawat piã kehãromi nïkek tãñpayãñ tãyak u tuãn kerãp tãyak yãñ kañ yãwerut. ¹⁰ † Upiñkañ yotpãrare kubãken kuñirã kome mãhemitã nãmo tãmagurãwã yotpãrare bãmopi-ken kuñkañ tãpun-tãpun kuroñjin-ken nanik iñamiken yeñ ärahutkañ ñode kañ yãwerut; Njo kawut! Tãpũtãpun kome ño nanik dãpmãñ äreyãñpena mañ injin terak äneñi kukañ! Ude yãwetkañ ñode yãwetgãñ kañ tãñput; Ket ñode nadãkot! Anututã intãjukun it tamiñpãñ tabãñ tawat piã tãñpayãñ tãyak u kerãp tãyak! yãñ kañ yãwerut. ¹² †† U imata, kowata yãpmãk-yãpmãk kadãni-ken ämawebe yotpãrare uken naniktã kowata wakiinik, Sodom naniktã yãpnayãñ tãño u irepmitpãñ ärowani pãhap api yãpneñ.

Ämawebe bãnepi nãmo sukurewanita man

Mat 11:20-24

¹³ ††† Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadãneñ! Inken kudãñ kudupi mãyap tãk tãñkuro udegãñ Tire Sidon ämawebe, Anututa nãmo nadãwani u ahãñ yãmiñkuk yãwãnãku mominita yãñpãñ konãm butewaki tãñpãñ bãnepi bian sukurewãm! ¹⁴ Unita ñode nadãwut; Ämawebe yãpmãñ danik-danik kadãni pãhapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahãñ yãmayãñ tãko u irepmitpãñ inã ärowani-inik api kañ-ahãneñ! ¹⁵ Tãñ, Kapeneam nanik inã, Anututã kunum gãnañ api yãñnikñat yãpmãñ ärowek yãñ nadãkañ? Wãra! Nãmo inik! In kumãñ-kumãñ komeken api äpmoner moreneñ.

¹⁶ ††† Jesutã man ude yãñpãñ iwarãntãkiye ñode yãwetkuk; Äma kubätä intãño manta gãripi nadãwayãñ tãko uwã nãkño mannata udegãñ api nadãwek yãk. Tãñ, äma kubätä mãde ut tamayãñ tãko uwã nãka udegãñ mãde api ut namek. Ba äma mãde ut naminyãñ tãño uwã Äma naniñ kireñpewãn äpuro unita udegãñ mãde api ut imineñ yãk.

Äma 72 ukeño äneñi äbuñ

¹⁷ Eruk, äma 72 Jesutã pen yãwet-pewãn kuñkuño u piã tãñ paotkañ bãnep oretoret terak äneñi äbã Jesu iwetkuñ; Ekãni, nin gãkño wãpka biñam yãñahãñtãñ kuñitna Satan tãño mãjo wãra mannin buraminañi nãmopãñ mannin buramiñkuñ yãk. ¹⁸ ††† Ude iwerãwã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Bureni! In ude tãñirã Satan kunum gãnañ nanik, yãpã ude, kehãromini paorãnkañ kome terak mañ parirãn kañkut. ¹⁹ †† Imata,

††† 10:8 1Ko 10:27 § 10:10-11 Apos 13:51, 18:6 †† 10:12 Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 ††† 10:13 Mat 11:21-23 ††† 10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 ††† 10:18 Jon 12:31; Rev 12:8-9 †† 10:19 Sam 91:13; Mak 16:18

näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeñ jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño kehäromi irepmit moreneñta tamiñkut. Unita imaka kubätä in nämo täñpän wañkuñ ba nämo api täñpän waneñ. ^{20 †} Up-äñkañ mäjo wäratä manjin buramik täkañ unitagän oretoret nämo täneñ. Nämo, Anututä inta nadäñpän wäpjin ini irani-ken kudän täñkuko unita oretoret pähap nadäneñ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ude yäwänkañ Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm täñirän Jesutä oretoret pähap täñkuk. Oretoret täñpän nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täño mähe mi, näk bänep täga nadäñ gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebari äma kome täño nadäk nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. Bureni Nan, gäkña ude kañ ahäwän yäñ nadäñkuno udegän ahä-tak yäk.

^{22 ††} Ude yäñpän ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peñ moreñkuk. Täñpäkañ äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämo nadäwän täreñeñ. Nana kubä-tägän mebarina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täño mebari u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkña-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebari yäwoñärewayäñ yäñpänä yäwoñäreñira Nana täño mebari täga nadäneñ.

^{23 †} Ude yäñpän iwaräntäkiye yämagut päñku inigän yepmañpän yäwetkuk; Nadäkañ? Anututä nadäñ tamiñirän yabäñpän-nadäk täkañ unita oretoret pähap nadäk täkot! ^{24 ††} Imata, Anutu täño kehäromi kak täkañ uwä profet ba intäjukun äma bian itkunjo u kak-ta gäripi nadäk täñkuno upäñkañ nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkañ ño nadäkta gäripi nadäk täñkuno upäñkañ nämo nadäk täñkuñ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täño manbiñam

^{25 ††} Jesutä ude yäwän tärewäkañ Baga manta mebari nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäñkañ Jesu dubini-ken äbäñpän iwetkuk; Yäwoñärewani äma, kädet jidewanipän iwatpän irit kehäromi u api kañ-ahäwet? ²⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Molestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniñpän nadäk täyan? ^{27 †††} Iweränä iwetkuk; Ñode daniñpän nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäñ yämen yäk.

^{28 †††} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpänä irit kehäromi u api kañ-ahäwen yäk. ²⁹ Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-

nadäk ikek yäñ nadäwän yäñ nadäñkañ Jesu ñode iwet yabäñkuk; Baga mantä notkaye ätu yäñ yäyak u netäta yäyak?

³⁰ Yäwänä Jesutä kowata man wärani kubä ñode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayäñ nadäñpän Jerusalem peñpeñ kädet miñingän kuñirän kubo äma ätutä kañ-ahäneñ. Kañ-ahäñpän teki weñ täñpä kwäpän pärip-päriptä päripmäñtäko kumän-däpurek täñpek. Täñirän yäpmäñpän kädet miñin peñpeñ kuneñ. ³¹ Kädet miñin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kañpän kukñi kädagän irepmitpeñ kwek. ³² Kuñirän Juda täño äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kañkañ udegän irepmitpeñ kukñi kädagän kwek. Nämo täñkentän imek. ³³ Kuñirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwät yäpmän äbäñpän äma u käwek. Kañpän butewaki pähap nadäñpän dubini-ken äbek. ³⁴ Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gäkñipän ärut imiñkañ uwäktän imek. Uwäktän imiñkañ pudätpän iniken doñki terak peñpän yäñikñat yäpmän kuñtäñgän eñi kubä, äma ban nanik-tä patta täñpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäñewek. ³⁵ Yäñewänä eñi täño watä äma unita siliwa moneñ yarä imiñkañ iwerek; Äma ñonita watäni säkgämän isi. Moneñ gamitat ño paoränä äbä äneñi ätukät api gamet yäñ iwerek.

³⁶ Eruk, Jesutä manbiñam u yäñ moreñpän Baga manta mebari nadäwani äma u ñode iwet yabäñkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nikek unita netätä noripak bureni ude täñpek? ³⁷ Ude iwerirän iwetkuk; Äma täñkentän imeko unitä noripak bureni-inik täñpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuñkañ kädet udegän kañ iwät!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäñ-nadäk täñkuñ

³⁸ Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtäñgän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäñkuñ. Uken ahäñirä Matatä ini eñiken Jesu yäñikñat yäpmän äronkuk. ^{39 §} Äro itkañ Jesutä manbiñam yäñahäwayäñ täñirän Mata täño noripak Maria u nadäwayäñ yäñkañ äbä Jesu dubini-ken mañitpän manbiñam nadäñ itkuk. ⁴⁰ Maria manbiñam nadäñ irirän noripaktä u kañpän piä tañi inigän täñ itkuko unita bänepi wañkuñ. Bänepi wawäkañ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadäñ namitan? Notnapak ño nabä kätäñpeñ äbäko ño irirän näkñagän piä tañi täyat. Iweri täñkentän namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekäni kowata ñode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ñonita imata nadäwätäk pähap täyan? ^{42 §†} Imaka bureni kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ñowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpän täyak. Täñpäkañ imaka bureni ñowä kubätä täga nämo yomägarek.

† 10:20 Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 †† 10:22 Jon 3:35, 10:15 † 10:23 Mat 13:16-17 †† 10:24 1Pi 1:10 †† 10:25 Mat

22:35-40; Luk 18:18 ††† 10:27 Lo 6:5; Wkp 19:18 ††† 10:28 Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 § 10:39 Jon 11:1, 12:2-3 §† 10:42 Mat 6:33

Yänjapik man yäkyäk täño käderi

Mat 6:9-15, 7:7-11

11 † Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkañ nani-kät man yän itkumän. Yäwän tärenjirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yänjapik man yäkyäk täño käderi niwetpän niwoñäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpän yäwoñärenkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yänjapik man yänayän yänpänä man ñode yäner;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbänpän bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

³ Kepma kubäkubä täño ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täñ nimik täkañ unitäño momini peñ yämik takamän unita gäk udegän nintäño mominin peñ nimik täyi.

Tänjyäk-ken nämo nipmanpen.

⁵ Ude yänpän man wärani ñode yäwetkuk; In bä-mopjin-ken nanik kubätä ketemtä wäyäkñepän bi-pani bämop noripak kubätä enjiken kwek. Kuñpän noripak u ñode iwerek; Notnapak, ketem ätu täñkentän nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbänjirän ketem imapän imet yänpän gäkken yänjapitat. ⁷ Ude iweränä enji mähemitä iwerek; Imata dämpmon wewe täñ namitan? Yäma ukätpäñ nanaknaye-kät dämpmon pätkamän ño yäk. Näk täga nämo akuñpän ketem yäp-män gamayän. ⁸ †† Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpän yänjuk; Pengänä enji mähemi u noripak täñkentäktä nämo nadäweko upänkañ ehuranigän yänjapitayon gañani nadänpän nadän imek. ⁹ Unita ñode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubätä yänjapinjirä api nadän tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäp-män kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäp-män kuñjirän yäma dät imeko ude. ¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yänjapik piä täñpänä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäp-män kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadän iminjän yäma dät imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemtä yänjirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämo inik! Ba tomta yänjapinjirän gämokpäñ täga imen? Nämo inik! ¹² Ba purup mujipta yänjirän bampän täga imen? Nämo inik! ¹³ Inä äma waki upänkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähemi itak uken Kudupi Munapikta yänjapinjirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik tamek yän täwetat!

Jesu jop manman iwetkuñ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireñ iminjuk. Mäjo unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täñjukopän Jesutä mäjo u iwat

† 11:1 Luk 5:33 †† 11:8 Luk 18:5

kireñjirän äma u man äneñi yänjuk. Man yänjirän ämawebetä kikñutpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. ¹⁵ † Upänkañ äma ätutä Jesuta ñode yänjuk; Ude nämo! Äma uwä mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä kehäromi iminjirän mäjo yawat kirek täyak yäk.

¹⁶ †† Täñpakan ämatä Jesu täñjiktatta kunum täño kudän kudupi kubä pewi ahäwut yän iwetkuñ. ¹⁷ Ude täñjirä Jesutä nadäk-nadäki täño mebari nadäwän tärewäpäñ man wärani ñode yäwetkuk; Ude nämo! Kome kubä-tägän ämik pewä ahäwäpäñ kowat ämiwän täñjirä kehäromini paorek yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täñjirä kehäromini paorek.

¹⁸ Unita Satantä iniken ämaniye yawat kireñjirän jide täñpän Satan täño äbot kehäromi irek? U täga nämo! Inä näk Bilisibap täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwet täkañ. ¹⁹ Upänkañ ude bureni täyat u täñpawä ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yawat kirek takamän yän nämo yäneño unitä jop täñ-näkñatkañ unitäño mebari kwawak ahäwek! ²⁰ †† Upänkañ ñode nadäwut! Näk Anutu täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat ude bureni täñpawä ñode nadäneñ; Anututä intäjukun irit piä kehäromi nitek tak täyak unitäño bureni inken ahätäk ño.

²¹ Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä boham injitkañ erjinita watä ireko uwä tuñumi enji gänañ säkgämän itneñ. ²² ††† Upänkañ äma kubä kehäromini tanji pähap ikek unitä äbänpänä ñode täñpek; Enji mähemitä kadä boham injitat yän nadäweko u yomägatpäñ tuñumi enji gänañ itneño u yäp-mänkañ noriyeta yäp-män daniñpän yämek.

²³ ††† Eruk unita ñode täwera nadäwut; Äma not nämo täñ namik täkañ uwä näka iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño piäta watä nämo it täkañ uwä piäna yäpawak täkañ yäk.

²⁴ Täñpakan äma äbot ñowä ñode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpeñ päñku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñeñtän kuñarek. Wäyäkñeñtän kuñareko upänkañ nämo kañ-ahäwek. Nämo kañ-ahänpänä bian irani-ken äyänjutpeñ kwa yän nadäwek. ²⁵ Ude nadänpän äyänjutpeñ päñku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäñ ket urani. ²⁶ § Ude kañpänä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän itneñ. Täñpakan äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki-inikinik täñpän irek yäk.

²⁷ §† Man ude yän irirän ämawebe päke itkuño u bä-mopi-ken webe kubätä gera terak Jesu ñode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyanpäñ nonoñ gepmän towiñkuko uwä Anutu täño oretoret terak kuñarani! yäk. ²⁸ §†† Ude iweränä Jesutä yänjuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täño man nadänpän iyap täñpän yäp-män kuñat täkañ unitä uyaku Anutu täño oretoret terak kuñarani bureni yäk.

‡ 11:15 Mat 9:34, 10:25 †† 11:16 Mat 12:38 †† 11:20 Kis 8:19 ††† 11:22 Kol 2:15 ††† 11:23 Luk 9:50 § 11:26 Jon 5:14
§† 11:27 Luk 1:28,42,48 §†† 11:28 Luk 8:15,21

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabänkuj

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹ † Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäijirä man ñode yawetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ. Upänkañ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämo täñjira api käneñ. Kudän bian Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ. ³⁰ Jona terak imaka ahänkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ñode yawoñäreñkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka ahawayän täyak unitä äma äbot in ño ñode api täwoñärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹ †† Upänkañ intä näka Anutu-ken nanik yän nämo nadäkañ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Sibakome täño intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk siwoñi yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käroñi-inik äbuk. Täñ äma Solomontä täk täñkuko u irepmitak uwä itat ño! Upänkañ imata nämo nadän namik täkañ? ³² ‡ Täñpäkañ ämawebe Ninive yot-pärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkañ intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. Imata, Jonatä man yawerän Ninive ämawebetä nadänpäñ bänepi sukureñkuñ. Täñ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño! Upänkañ bänepjin imata nämo sukurekañ?

Äbot täñpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³ †† Jesutä man ude yänpäñ man wärani kubä ñode yawetkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijinkañ käbotpäñ nämo ähäť yejämbek. Ude nämo! Topän u ijinpäñ kwawak peñjirän ämawebe äma unitä enjiken abänpäñ peñyänjenirän imaka imaka täga yabäneñ. ³⁴ Udegän, dapunjin uwä gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijineño uwä gupjin imaka, peñyänjek ikek irirän kädet siwoñi täga kuñatneñ. Täñ, dapunjin waneño uwä jide täñpäñ imaka imaka täga kañpäñ täñpeñ kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmäñ urani gänañ ireko ubayän. ³⁵ Unita peñyänjek bänepjin-ken itak unitä bipmäñ urani täñpeko udetä watäni itpäñ kuñat täkot. ³⁶ Täñkañ gup nadäk-nadäkjintä bipmäñ urani nämo, peñyänjek ikekgän irirän irit kuñat-kuñatjin kuduñtagän peñyänjek ikek api itneñ, topäntä peñyänjen tamik täyak ude.

Anutu täño man gup-tägän nämo yäpmän kuñaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ †† Jesutä man ude yän moreñjirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu enjini-ken yänjknat yäpmän äronkuk. Enj gänañ äro mañjtpänjä kerä nämo ärutkañ ketem nañkuk. Täñjirän Parisi äma unitä kañpäñ nadäwän nämo tagawäpäñ nadäwätäk ñode

† 11:29 Mat 16:4 †† 11:31 1Kin 10:1-10 ‡ 11:32 Jna 3:5-10
†† 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16 †† 11:37-38 Luk 7:36, 14:1

tänkuk; Imata nintäño бага irepmitpäñ kerä nämo ärutkañ ketem näyak yäk. ³⁹ †† Nadäwätäk ude täñ irirän Jesutä ñode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpäñ ketem peñ-nañjin gupigän ärut täkañ. Ude täñpäñ Anutu inamiken bänep nadäk-nadäknin täga yän nadäk täkañ. Upänkañ nämo! Bänepjin-ken monen tuñumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokneñkuko pätak. ⁴⁰ Inä guñ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täñkuk yän nadäk täkot. ⁴¹ Unita äma jäwärita bänep iron täñ yämineño uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu inamiken pakigän itdeñ.

⁴² Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In бага man iwatpäñ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäño moräki Anututa biñam pek täkañ. Upänkañ bänepjin-ken Anutu nadän imikinik nämo täk täkañ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkañ. Unita бага man iwatpäñjä bänep nadäk-nadäkjnin bok peneño uyaku tagawek. ⁴³ Jesutä ude yänpäñ kubä ñode yawetgän täñkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In käbeyä enjiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkañ. Ba kädet miñjin, ämawebe jopitä taniñ oretta gäripi nadäk täkañ. ⁴⁴ Upänkañ inä äma kumbani, kome gänañ käbop käbänñtañ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkañ kuñ äbäk täk täkañ ude wani.

⁴⁵ Jesutä man ude yänjirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoñäre wani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yawetan uwä nin udegän yänärok man niwetan! yäk. ⁴⁶ Ude yawänä Jesutä kowata man ñode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuñat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peñkañ injin ketän kuñat täkañ. ⁴⁷ Wa! In komi api nadäneñ! In äbekjiye orajiye ude wani gän. Unita Anutu täño profet biani däpmänpäñ änek täñkuñ. Profet äneñkuño awañ meni-ken in epmäget tagatäga piñpäñ mebäri säkgämän täk täkañ. ⁴⁸ Upänkañ in kädet ude täk täkañ unitä ñode niwoñäre täyak; Orajiyetä profet däpmäk täñkuño u täga täñkuñ yän nadäk täkañ. Orajiyetä profet däpmänpäñ äneñpani-ken piä täk täkañ. ⁴⁹ Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ñode yänahänkuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniñ kireñpewa äreñjirä ätu kumän-kumän däpmänjit, ätu däpmänpäñ waki täñ yämiñit api täneñ yän yänkuk. Eruk, man bian yänkuko u bureni ahätäk ño. ⁵⁰ Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peñpäñ profet däpmän yäpmän äbuño unitäño momini ämawebe kudup apiño itkañ ño intä terak ärotak. ⁵¹ Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuñkuño uken yäput peñpäñ ämiñ yäpmän äbänkä Sekaraia kudupi enj gänañ alta mebäri-ken utpäñ peñkuñ. Unita äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmän äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵² Wa! Baga man yawoñäre wani äma in komi api nadäneñ. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yawetpäñ yawoñäre nañpäñ Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpiñ yämik täkañ. In-

††† 11:39 Mat 15:2

jin iritta biŋam nämo tänpän udegän ämawebetä u täkta kädet tänpipiŋ yämik täkaŋ.

⁵³ † Eruk, Jesutä man ude yän paotpeŋ kuŋirän Baga man yäwoŋärewni ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yänkaŋ iwet yabäk pähap täŋit, yänpän-kaŋiwarit bumta täŋkuŋ.

Parisi täŋo tänyäkŋarani kudänta man

Mat 10:19-33

12 Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken päda niked äbä itkuŋ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täŋo yista ket nadänpän kaŋ kuŋarut. Irit kuŋat-kuŋariken kudän gupi-tägän täk täkaŋ ude in udegän täneŋo udetä yänpän yäyat. ² †† Upänkaŋ imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³ Bipmäjurani gänaŋ man yänayän täkaŋ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneŋ. Ba eŋi gänaŋ jiap man yänayän täkaŋ uwä kami gera terak yänjirä api nadäneŋ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴ Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpän ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneŋ. Nämo, äma u komeguppän däp-mänkaŋ mäjojin däpmäkta api tänpä waneŋ. ⁵ Upänkaŋ ŋode täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneŋ. Äma unitä tadäpmänpän geŋi wakiken ureŋ tänpän äpmonenjo udetä umuntak täkot yänpän täwetat.

⁶ In nadäkaŋ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäŋo gwäki täga nämo yäpen. Upänkaŋ Anututä ude wanita ket yabän yäwat täyak. ⁷ † Tänpän Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup daniwän tärewäkaŋ itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk tänen

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubäta ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahäwayän täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yänahäwet; Äma uwä näkŋata biŋam yäpmänŋtat yän api yänahäwet. ⁹ †† Täŋ, äma kubä ämawebetä umuntaŋpän Näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yäwet; Äma ŋonita nämo nadätat yän api yäwet.

¹⁰ Tänpäkaŋ äma kubäta Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayän täko uwä momini u täga api peŋ imek.

Tän, äma kubäta Kudupi Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api peŋ imek.

¹¹ †† In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayän käbeyä eŋi gänaŋ yän-täkŋat yäpmän äronpän äma ekäni ekäni iŋamiken api tepmanenjo. Ude tänjirä man jide yäne yän nadäwätäk nämo tänen. ¹² Nämo, kadäni uken manta wäyäkŋenjirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwut yän täwerirä man ugänpän api yänahäneŋ.

Moneŋ tuŋumta bänep iyap nämo tänen

¹³ Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke u bämopiken nanik kubäta Jesu ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewni äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ niminŋkaŋ kumbuko u yäpmän daniŋpän näka moräki kaŋ namän yäk. ¹⁴ Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Näk tuŋum yäpmän daniwani äma uyaku, ude täŋpet yäk. ¹⁵ ††† Ude yänpän man ŋode yäwetkuk; Tuŋum pähap yäpmäkta nadäneŋo udetä watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä iritjin täŋo meham bureni nämo täyak.

¹⁶ Jesutä man ude yänpän man wäranu kubä ŋode yäwetkuk; Moneŋ äma kubäta piäni-ken ketem piweko u bureni ahän bumbum tänen. ¹⁷ Tänjirä ŋode nadäwek; Jide täŋpet? Ketem bureni bumta ahäkaŋ ŋo degän kaŋ pewet? yän nadäwek. ¹⁸ Ude nadänpän yäwek; A! nadätat. Ketem pekpek eŋina biani wäramutpän kodaki taŋigän tänpän ketem ba tuŋumna u gänaŋ kaŋ pewa! yäk. ¹⁹ Ude täŋkaŋ ŋode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayän täro uyaku piä äneŋi kubä nämo tänpän oretoret terak ketem ume tägatäga naŋkaŋ säkgämän api it yäpmän ärowet yän nadäwek.

²⁰ Ude nadänjirän Anututä ŋode iwerek; Gäk guŋ bureni! Bipani ŋogän iritka gomägarayän yäk. Tänpäkaŋ nadäk tawaŋ peyan u kubäta biŋam kaŋ tänpän yän iwerek. ²¹ ††† Unita ŋode täwera nadäwut; Äma kubäta Anutu täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo tänpän kome täŋo tuŋum peŋ bäyaŋ yäpmän kuŋarayän täko uwä udegän api ahän imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo tänen

Mat 6:25-34

²² Unita yänpän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetgän täŋkuk; In guŋjinta nadäwätäk ŋode nämo tänen; Ketem depän näŋpet? Ba tek depän tänpän kuŋaret? yän nämo nadäneŋ. ²³ Nämo, ketem ba tek u bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneŋ. ²⁴ † In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yän nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabänpän-nadäwut! U ketem nämo piŋpän puget nak täkaŋ, ba naŋpän kämita nämo pek täkaŋ. Upänkaŋ Anututä ketem yepmän towik täyak. Tänpäkaŋ inä barak yärepmitkaŋ unita in nadäwätäk nämo tänen. ²⁵ Jide? Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käron täwek? Nämoinik! ²⁶ Nadäwätäkjintä imaka täpuri ude wani täga nämo tänpäko unita imata

† 11:53-54 Luk 20:20 †† 12:2 Mat 16:6; Luk 8:17 † 12:7 Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 †† 12:9 Luk 9:26

†† 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 ††† 12:15 1Ti 6:9-10 ††† 12:21 Mat 6:19-20 † 12:24 Sam 147:9; Luk 12:7

ketem tujumta nadawatak pahap tak takaŋ?
Nadawatak namo taneŋ. Anututa ini api tanjentaŋ
tamek.

²⁷ Tanjentaŋ paya irorita yabanjpan-nadawut. U inita
tekta piäni namo tak takaŋ upanjkaŋ yabangärip ikek.
Unitaŋo yabangäriptä intajukun äma biani Solomon
unitaŋo moner tujum ba tek säkgämän kangärip ikek
pake u yarepmit täyak. ²⁸ Tanjentaŋ paya irori uwä kadäni
keräpigän itpan paot takaŋ. Apiŋo ahäneŋopän kwep
ude äneŋi täreŋ mäneŋ. Upanjkaŋ Anututa kangärip
ikek pewän ahäk takaŋ. Ude tak täyak upän imata tek
täga namo pewän ahän nimek yän nadäk takaŋ? Wa!
In nadäkinikjin äreyawani! ²⁹ Unita ketem ba ume
deken yäpmanjpan näne yänkaŋ nadawatak namo
taneŋ. Ba tek deken yäpmanjpan täne yänkaŋ
nadawatak namo taneŋ. ³⁰ Nämoinik! U guŋ ämatä
bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek takaŋ. Täŋ,
inä imaka udewanita nadawatak pahap namo taneŋ.
Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäknek takaŋ
yän tabanjpan-nadäk täyak unita api tanjentaŋ tamek.
³¹ Unita Anututa intajukun it taminjpan tabän täwatta
unitagän gäripi-inik nadänpen piäni tak takot. Ude
tanjira uyaku ketem tujumta wäyäknek piä tänayän
takaŋ u api taniŋ kirewek.

³² † Unita yawaknaye, in namo umuntaneŋ. Nanjintä
tämagutpän intajukun it taminjpan tabän täwatta
gäripi nadatak. ³³ †† Unita in tujumjin äma jopita yäniŋ
kirewut. Ude tanjkaŋ kunum täŋo tujum wawaki nä-
mo, ba paot-paori namo pätak ugänpan kaŋ korewut.
Tujum uwä ämatä kubo tänaŋi namo ba gwaktä
nanjpa tumnanji namo. ³⁴ Nadäkaŋ? Imataken tujumta
nadäwi ärowani tanjpeko uwä bänep nadäk-nadäka
uterakgän penjpan kuŋaren.

Bänep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ † Jesutä man ude yawetpan äneŋi ŋode yawetkuk;
In tujum takot! Piä täŋo tek tanjpan topän ijin-
yänjkaŋ itkot. ³⁶ †† Piä watä äma tägatä intajukun
ämanitä äbäktä tujum tanjpan itsämäk takaŋ ude
tanjpan itkot. Intajukun ämani uwä kome kubäken
kwekotä äneŋi äbanjpan yäma-ken kwäpkwäp
yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäräŋen
dät imeneŋ. ³⁷ †† Bureni, piä watä ämaniyetä tanjpidäm
tanjpan irirä äbä yabän ahänjpanä täga nadän yämek.
Bänep täga nadänjpan piä täŋo tek yamänkaŋ piä watä
ämaniye ŋode yawerek; Eruk näkŋo kome yäpmanjpan
manjit yäpmanj kuŋirä näkä ketem tepmanj towiwayän
yäk. ³⁸ Äma ekäni u bipani bämop ba yänje-yänjeta
äbanjpan däpmon namo pätnerjo uwä yabäwän tä-
gainik tanjpek.

³⁹ ††† In mebäri ŋode nadawut; Enj kubä mähemitä bi-
pani uken kubo äma api äbek yän, ude nadänjpan
pidäm tanjpan irirän kubo äma u enj gänaŋ täga namo
ärowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kep-

† 12:32 Luk 22:29; Rev 1:6 †† 12:33 Luk 18:22 † 12:35 Kis
12:11; Mat 25:1-13 †† 12:36 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 †† 12:37
Jon 13:4 ††† 12:39 Mat 24:43-44; 1Te 5:2

ma ba kadäni uken api äbek yän namo nadäkaŋ-ken
uken api äbeko unita pidäm tanjpan itkot.

Piä äma täga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutä manbijam u yawet paoränä Pitatä ŋode
iwet yabankuk; Ekäni yäk. Gäk man wärani yäyan
ŋowä, nintagän ba kudup pahapta yäyan? ⁴² Ude iwet
yabänjirän Jesutä man wärani kubä ŋode yawetgän
tanjuk; Äma ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik
kubätä piä man ŋode iwerek; Näk kome kubäken
kwayän. Kuŋarira piä watä ämanaye u watäni itpan
ketem kadäni-kengän kaŋ yepmanj towik täyi yän iw-
erek. Eruk, piä watä äma u kudän jide tanjpeko unita
watä äma nadäk-nadäka täga ba man buramiwani
äma yän iwerek? ⁴³ Uwä ŋode; Piä watä äma u, yän
imani ude tanjpan irirän ekänini äneŋi äyänutpen äbek.
Äbanjpan piä watä äma u kaŋpanj oraŋ imek. ⁴⁴ ††† Näk
bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ iminjpan tujumi kudup-
tagän watäni it imekta iniŋ kirewek yäk.

⁴⁵ Täŋ, piä watä äma u goret tanjpeko uwä ŋode
nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä namo api äbek! It-
täŋgän kämiinik api äbek yän nadäwek. Ude
nadänjpan piä watä äma noriye wanoriye ätu däp-
manjpan yawat kireŋit, ba täŋgunguŋ ume nanjit
tanjkaŋ täŋguŋ tanjpan irek. ⁴⁶ Ude tanjkaŋ ekäninitä
guŋ tanjpan irirän ekänitä kadäni ukengän äbek.
Äbanjpan waki täŋ irirän kaŋpanj piä watä äma u utkaŋ
madän jukutpan äma nadäkinik namo tanjpanitä
panjku irani-ken manjpan kuneŋ yäk.

⁴⁷ § Unita bureni-inik täwera nadawut; Piä watä äma
kubätä ekänini täŋo man uwäku nadäweko upanjkaŋ
man bitnäk tanjpeko uwä ekäninitä bumta urek. ⁴⁸ Täŋ,
piä watä äma u ekänini täŋo man namo nadänkaŋ
penjawäk tanjpenj kuŋareko uwä ähan urek. Tanjpaŋkaŋ
äma kubätawä imaka imaka mäyap iniŋ kirewani äma
udewaniwä kowatawä piäni taŋi pewän ahänjirän Anu-
tutä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yä-
panitä kowatawä gwäk piminjpan piäni tänjirän tä-
gawek.

Jesu duŋ-wewek pewän ahäktä äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

⁴⁹ Jesutä ude yänjpan äneŋi ŋode yänjuk; Näk kome
terak kädäp pewä ijineŋta äput yäk. Tanjkaŋ pengän iji-
nanji. ⁵⁰ †† Upanjkaŋ näk ume inide kubä, komi nிக்க
äruetta yän namani. Ume u ärua tärenjirän nadänj
bäräp nadätat ŋo api tärewek.

⁵¹ ††† In näka ŋode namo nadäneŋ; U kome terak
bänep kwini pewa ahäktä äpuk yän namo nadäneŋ.
Nämo, näk kome ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek
pewa ahäktä äput. ⁵² Apiŋotä it yäpmanj äronayän
täkamän-ken u ŋode api ahäwek; Nädamiŋi-nani 5 u
bämopi-ken duŋ-weŋira kukŋi yarä, kukŋi yaräkubä
ude api ahäwek. ⁵³ †† Ba wäpna terak ini yanani yarätä
duŋ-wewek tanjpan nani ini, nanaki ini ude api itden.

††† 12:44 Mat 25:21,23 § 12:47 Jem 4:17 †† 12:50 Mak
10:38-39 ††† 12:51 Mat 26:38; Jon 12:27 †† 12:53 Mai 7:6

Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-wenpän miñi ini, äperi ini api itdenj. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täñpän ini-ini api itdenj.

Kadäni täño kudän yäpmän danik täkot

⁵⁴ Jesutä man ude yäwetpän ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämänjirän kañpän iwän tawayän yän nadäk täkañ. Ude nadänjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵ Ba mänittä piäñpewän gubam kewenjirän kañpän ñode yäk täkañ; Edap ijiwayän. Yänjirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶ Wära! Jop manman yäwani in uwä äbän kubit unitäño mebäri nadäk täkañ upänkañ kadäni ñonitäño mebäri imata nämo nadäwä täretak?

⁵⁷ Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoñi u kawä tärewäpän nämo yäpmän danik täkañ? ⁵⁸ Äma kubätä manken gepmañpayän nadänpän kuñareko uwä kädet miñin kuñit kuñit kokwawaki yäpmän äpäkta yänpän-nadäk tädeñ. Ude nämo täñiri iwanka unitä manken gepmañjirän man yäpmän daniwanitä nadänpän komi ämani peñ iwet-pewän komi enjiken gepmañpek. ⁵⁹ Näk bureni täwetat. Komi enjiken u gepmañpeko uwä jop täga nämo äpämañ kwen. Momi täñpeno unitäño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpämañ kwen.

Bänep äyänjut-äyänjutta man

13 Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadä-tan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmänpän ijin imiñ irirä Pailattä yänpewän ämawebe u kumän-kumän däpuñ yäk. ² † Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahän yämiñkuko u ima mebärita ahän yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmitkuko unita ahän yämiñkuk yän nadäk täkañ? ³ †† Nämoïnik! Upänkañ inä bänepjin nämo sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ. ⁴ Täñ, äma 18 ude Siloam komeken mobä enjitä tokätpän mañ kumän-kumän däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmitkuko unita umuri u ahän yämiñkuk yän nadäkañ? ⁵ Nämoïnik! Upänkañ inä bänepjin nämo sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

⁶ †† Täñpän Jesutä wama päyata man wärani ñode yänkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpän tägawek. Tägañpän päya unitäño mujipitä ahäwut yänpän watäni irekopän mujipi nämo ahänjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipita wäyäkneñ yäpmän äbänjira obañ yaräkubä tärenjirän ätu nämo yabän ahätat yäk. Unita madän mañpi kut! Päya ño jop-nadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek. ⁸ †† Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowani-na, nämo! yäk. Obañ ñonitawä ini kañ irän. Näk mebäri täñpän däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ

† 13:2 Jon 9:2 †† 13:3 Sam 7:12 † 13:6-7 Mat 21:19 †† 13:6-7 Luk 3:9 †† 13:8 2Pi 3:9,15

ba nämo ahäneñ u kañpän nadäkta yäk. ⁹ Bureni paränä ini kañ irän. Täñ, nämo paränä kañ madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägañkuk

¹⁰ Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä enji gänañ äronpän ämawebe Anutu täño man yäwetpän yä-wonjerek täñ itkuk. ¹¹ Täñpäkañ webe mäjotä magärani kubä u imaka bok itkuñ. Mäjotä webe u magärirän obañ 18 ude it yäpmän äbuk. It yäpmän äbänjirän mädeni mugetkuko unita siwoñi täga nämo kuñat täñkukonik. ¹² Eruk Jesutä webe u irirän kañpän iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ño apiño paotak! ¹³ Ude yänkañ keritä gupi terak peñjirän uterakgän siwoñi itpäñ Anutu wäpi biñam yänpän iniñ oretkuk.

¹⁴ †† Täñpäkañ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägañkuño unita käbeyä enji täño watä äma unitä kañpän bänepi wañkuñ. Bänepi wawäpän ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkañ yäk. Unita käyäm yäpän tägañ nimän yän nadänpänä piä täktäk kadäni-kengän kañ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämo ämneñ yäk.

¹⁵ †† Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkañ kowata ñode iwetkuk; Wa! In ämawebe täñkentäktä wäp biñam yäpuño upänkañ u bureni nämo täk täkañ. In täñyäkñarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadän yämiñpän yen pit yämiñkañ yän-yäkñat yäpmän ume ketem nakta kuk täkañ. Upänkañ yawakjiyeta nadäk täkañ ude webe ñonita butewaki udegän imata nämo nadän imikañ? ¹⁶ § Webe ñowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obañ 18 udetä top-mänpän komi imiñ yäpmän äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ñonita jide nadäkañ? U siwoñi nämo yän ba nadäkañ? ¹⁷ Ude yänjirän äma yänpän-kañiwatkuño u mäyäk nadänkuñ. Täñpäkañ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täñ yämiñkuko unita gäripi pähap nadänpän iniñ oretkuñ.

Anutu täño äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Täñpäkañ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiñkañ yabän yäwat täyak u imatäken udewani? ¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmänpän piäni-ken piwän äronpän pähämi obät täneñ. Pähämi obät täñjirä baraktä enjini päya u momi terak täneñ. ²⁰ Ude yänpän äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Ba Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmänpän parawa täñi-kät awähurek. Ude täñjirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ piäni täñpek.

††† 13:14 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 ††† 13:15 Luk 14:5 § 13:16 Luk 19:9

Yäma täpuri täño man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yänkañ yot-pärare tañi täpuri manbiñam yäwetpäñ yäwoñarek täñtäñ kuñkuk. ²³ Manbiñam yänahäñtäñ kuñjirän äma kubätä ñode iwet yabänkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biñam jidepäñ api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; ²⁴† Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täñpä waneño unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiñpäñ täneñ. ²⁵†† In nadäkañ? Eñi mähemitä yäma u api ukärek. Ude täñjirän in yäma-ken itkañ gera ñode api yäneñ; Ekäni! Yäma ño dät nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä abäkañ? ²⁶ Ude yäwänä intä ñode api iwetneñ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täñkumäño ukeño. Gäk komenin-ken man niwetpäñ niwoñarek täñkuno ukeño yäk. ²⁷‡ Ude iwetnayän täño upänkañ äneñi ñode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkañ yän nämo nadätat. Unita wakiwaki täñpani in kewewut!

²⁸†† Inä yewa kema käda mañpä kunayän täkañ-ken u itkañ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täño yabän yawat yewa gänañ irirä api yabäneñ. Yabänkañ konäm butewaki täñpäñ komi nadänkañ mejin api jiwätpeñ itneñ. ²⁹‡† Täñpäkañ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukñi kukñi uken naniktä api ämneñ. Äbänpäñ Anututä yewa gänañ äronpäñ äñnak-äñnak pähap uken ketem api näneñ. ³⁰‡‡† In nadäkañ? Kadäni uken ämawebe wäpi biñam ikek itkañ u äpani api itneñ. Täñ, äpani itkañ u uwä wäpi biñam ikek api itneñ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadäni ukengän Parisi ätutä äbänpäñ Jesu iwetkuñ; Kome ño peñpeñ kome ätuken ku! Herot gäk kumän-kumän gutta nadätañ yäk. ³² Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuñkañ añ ägwäri Herot u ñode iwerä nadäwän. Näk apiñokät kwep uwä mäjo äma magärani u yawat kireñit ba äma käyäm ikek yäpa tägañ yämiñit api täñpet yän iwerut. Täñkañ apiño ba kwep yänen piäna täñ yäpmän kuñjira kepma yaräkubä uken api tärewek yän iwerut. ³³ Kepma kepma piä gwäk pimiñpäñ täñtäñ api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken irirän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

³⁴ Jesutä ude yänpäñ yänkuk; O Jerusalem ämawebe-naye! In imata profet däpmänpäñ piä ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ.

³⁵ Unita Anututä tabä kätänjirän watäjin nämo, jop api itneñ. Eruk nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpmän äronpäñ Anutu wäpi terak abätañ unita iniñ oretna! yän yänayän täño ugän api nabäneñ.

Jesu Parisi kubä täño enjiken itkuk

14 ‡‡ Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nitek kubätä enjiken äronkuk. Äro irirän äma itkuño u ket kañiwatkuñ. ² Ket kañiwat irirä, äma gupi tokneñ ärowani kubä yänjikñat yäpmän Jesu dubini-ken äbä teñkuñ. ³§ Teñjirä Jesutä kañpäñ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabänkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganen ba nämo? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yänkuñ. Man kum irirä Jesutä äma u injipän yäpän tä-gawäpäñ tewän kuñkuk. ⁵§† Tewän kuñjirän äma itkuño u yäwetkuk; Näka goret täyak yän nadäkañ? In kubä täño nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awañ gänañ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneñ? Nämo, butewaki nadänpäñ bäräñeñ päñku wädänpäñ teneñ. ⁶§†† Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkñewä wawäpäñ man nämo iniñ yänkuñ.

Gäkñata nadäwi ärowani nämo täñpek

⁷§† Eruk ätu itpäñ yabänkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yän nadänpäñ, bägup äma wäpi biñam ikektä mañjirani-ken äro mañitkuñ. Mañjirä yabänpäñ Jesutä manbiñam ñode yäwetkuk; ⁸§†† Äma kubätä äñnak-äñnak pähap täñpäñ gämaguränä äma ekänitä mañjirani-ken päro nämo mañjiren. Äñnak-äñnak mähemitä äma wäpi biñam ärowani nitek imaguränä gäk jide täñpen? ⁹ Gäk äma ekänitä mañjirani-ken mañjirä äñnak-äñnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikañ, ekäni ñonitä bägup täga ño mañjirän yän gäwerek. Ude gäweränä päñku bägup jopi-ken mañitkañ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayän nadänpäñ gämaguränä bägup jopi-ken mañjiren. Ude täñjiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peñ gamitat-ken ño mañit yän gäwerek. Ude täñjiri ämawebe ätutä gabänpäñ wäpka biñam punin yäp-män akuneñ. ¹¹§† Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmän äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpän kuñarayän täko uwä Anututä api orañ imek.

¹² Jesutä ude yänpäñ äma yänjikñat yäpmän äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämo yänpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gamiñjirä tärewek. ¹³§† Unita äñnak-äñnak täñpäñä äma äpani, keri kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäñ yän-

† 13:24 Plp 3:12 †† 13:25 Mat 25:10-12 ‡ 13:27 Sam 6:8
 †† 13:28 Mat 8:11-12 ‡‡ 13:29 Sam 107:3; Luk 14:15 ‡‡†
 13:30 Mat 19:30

‡‡‡ 14:1 Luk 11:37 § 14:3 Luk 6:9 §† 14:5 Mat 12:11; Luk
 13:15 §†† 14:6 Mat 22:46 §‡ 14:7 Mat 23:6 §†† 14:8 Snd
 25:6-7 §† 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 §‡ 14:13 Lo 14:29

yäkñat pabä yepmån towiwen. ^{14 †} Äma jopi jäwäri ude-wanitä kowata täga nämo täñ gamineñ, upånkañ Anu-tutä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siwonjitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnånkun

Mat 22:1-10

^{15 ††} Jesutä man ude yånjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kanjiwat yewa gänañ ketem nänayån täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayån täñtuñum tañpäñ äma bumta äbäkta man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäñ imaka imaka täñket tañ moreñpäñ watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näkño gera nadånkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup ijñpäñ täñtuñum täwani unita kuna yån yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitnånpäñ wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwañkuro u päñku yån-yäkñat yäpmån pabä kehäromini yabånpäñ-nadäkta piäken yepmañpayån yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän waneñ yäk. ^{20 †} Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayån yäk. ²¹ Ude yånjirä watä ämani uwä äneñi äyånputpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadånkañ bänepi wawäpäñ watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bärånjeñ kuñkañ yot-pärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagån yån-yäkñat yäpmån äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegån täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegån tät. Täro upånkañ eñi ketem nänayån täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmån kukañken udegån kuñatkañ ämawebe kudup yånporiñ yäpmån äbi. Näkño eñi ämawebetä tokñewän yån nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengån man pewa kuñarirän nadånkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täñpäñ äma äbot pähaptä Jesu iwarän täñjirä äyånputpäñ ñode yäwetkuk; ^{26 ††} Äma kubätä näkkät kuñatta nadånkañ upånkañ miñi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämo ut yämayån täko uwä näkño notnapak bureni täga nämo irek. Ba iniken irit kuñat-kuñarita mäde nämo ut imayån täko uwä näkkät bok täga nämo kuñatde. ^{27 ††} Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayån täro udegån nadäkta umuntañkañ näwarayån täko uwä näwarän-täkna bureni täga nämo api irek.

† 14:14 Jon 5:29 †† 14:15 Luk 13:29 † 14:20 1Ko 7:33 †† 14:26 Luk 18:29 †† 14:27 Luk 9:23

²⁸ Bureni! Äma kubätä eñi kehäromi kubä täñpa yånkañ pengänä moneñi daniñpäñ moneñ upån eñi täga tänañi ba nämo tänañi yån nadäwek. ²⁹ Ude nämo täñkañ eñi yäput peñjirän moneñi paorånpäñ pewän jop pärek. Täñjirän ämawebetä eñi päraiki u kañpäñ yånpäñ kañ-mägayäk täñpäñ yäneñ; ³⁰ U kawut! Eñi ño täñpayån yånpäñ ba täñkukopån pewän päraiki-tägån ño pätak! yäk.

³¹ Ba kome kubä täño intäjukun ämakät kubä täño intäjukun ämakät ämik täda yånkañ intäjukun äma u pengån kañpäñ nadäk piä ñode täñpek; Kome kubä unitäño äboriye tañi, 20 tausen ude yäk. Näkño 10 tausen-gån. Jide täñpäñ näkño äbottä iwan äbot tañi u dāpneñ yån kañpäñ nadäk piä ude täñpek. ³² Ude täñpäñ iwan täga nämo dāpmånpäñ yawat kirewet yån nadäwek. Ude nadånpäñ noriye ätu kome unitäño intäjukun äma täño bänepi yäpmån äpākta yäwet-pewän kuneñ yäk. ³³ Jesutä man wārani u yån paotpäñ ñode yäwetkuk; Udegån, äma kubätä näk näwara yånpäñä bärånjeñ-inik nämo näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peñ moreñkañ näk näwarayån täko uwä näkño näwaräntäkna bureni nämoinik api täñpek.

Pañ gäripi nitek ude kuñatneñ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yånpäñ man wārani kubä ñode yäwetkuk; Pañ u gäripi kehäromi nitek. Upånkañ gäripi paoreko uwä jide täñpena äneñi gäripi ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek. ³⁵ Piäni nämo ude irek. U jop ureñ täna kuneñ. Unita äma jukuni nitektä näkño man ño ket nadäwut!

Sipsip kubä paotkuko unitäño manbiñam

Mat 18:12-14

15 Kepma kubäken äma takis moneñ yäpani ätu ba äma waki täñpani yån yäwerani ätukät Jesutä man yånjirän nadänayån äbuñ. ^{2 †††} Ude täñjirä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewni äma ätu u itkuño unitä yånpäñ-kañjiwat man ñode yånkuñ; U kawut! Äma ñowä waki täñpanita not täñ yämiñpäñ ketem bok nak täkañ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wārani kubä ñode yäwetkuk; ^{4 †††} Inkät nanik kubä täño sipsip äbot 100 ude itneño upån kubätä paoränä jide täñpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneñ u bägup tagaken yep-mankañ kubä paoreko unita wäyäkñeñtån kuñarek. ⁵ Kuñatkä kañ-ahånpäñä oretoret terak yäpmånkañ buramiñ yäpmån eñiken kwek. Eñiken kuñpäñ noriye yånpäbä kubä-kengän yepmañkañ yäwerek; Wisikna! Näkño yawak kubä paorakopån kañ-ahånpäñ yäpmån abätat unita oretoret täna! yån yäwerek. ⁷ Näk bureni täwetat. Udegån, momi äma kubätä bänepi sukurewayån täko uwä kunum gänañ ununitä oretoret bumta api tañ imineñ. Täñ, ämawebe mäyap Siwoñi yånkañ bänepi sukurekta nämo nadäk täkañ unita oretoret nämo api täneñ.

††† 15:2 Luk 5:30 ††† 15:4 Ese 34:11,16; Luk 19:10

⁸ Jesutä ude yänpän man wärani kubä ñode yänkuk; Webe kubätä moneñ kujari 10 ude yäpmän kuñarirän moneñ kujari kubätä paoreko uwä jide tänpek? Webe u topän ijinpän eni gänañ imaka imaka ket däpmän äreyänpän wäyäkñentängän kañ-ahäwek. ⁹ Kañ-ahänpänä webe unitä noriye yänpabä kubä-kengän yepmanpän yäwerek; Wisikna! Moneña kubä paorakopän kañ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yän yäwerek. ¹⁰ Jesutä ude yänpän ñode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä, kunum gänañ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäño manbiñam

¹¹ Jesutä man wärani ude yänpän man wärani äneni kubä ñode yäwetgän tänkuk; Äma kubä täño nanaki yarä. ¹² Unitä ittängän nanaki monänitä nani iwerek; Nan, gäkä kumänjiri moneñ tuñum näkñata biñam yäpmäkta yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuñum yäpmän daniñpän yämek. ¹³ † Täñjirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkañ moneñ tuñum nanitä imeko u yäpmänpän komeni peñpeñ kwek. Kumañ pänku kome ban kubäken ahäwek. Uken ahänpän imaka imaka yabängärip ikek unita moneñi kudup ureñ täñpän kuneñ. ¹⁴ Ureñ täñpän kuñjirä kadäni ugän kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täñjirän monä uwä jop irek. ¹⁵ Jop itkañ piä täñpayän kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. ¹⁶ †† Täñpän ketem kubä nämo iminjirä nakta bumta iwäwä towik täño ketem näñpayän nadäwek. ¹⁷ Täñpän inita näk goret täñ yäpmän äbätat yän nadäwätäk täñkañ bänepitä ñode nadäwek; Nana täño piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta nañ irirä näk nakta jop ño itat. ¹⁸ ‡ Unita näk komena-ken kuñkañ nana ahän iminjän ñode kañ iwera; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak. ¹⁹ Unita gäk ironjina yän näw-erentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka kubä ude nadän naminjiri kañ ira yäk. Man ude api iweret yän nadäwek. ²⁰ Eruk, ude nadänpän akumañ äneni nani-ken kwek.

Kuñtängän eruk, kädet moräk-ken äbänjirän nanitä käwek. Kañpän butewaki nadänpän bäräñeñ pänku bäyañ iminjän geñi darek. ²¹ Täñpänä nanakitä ñode iwerek; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak yäk. Unita gäk ironjina yän näw-erentawä. ²² Ude iweränkañ nanitä piä ämaniyeta gera yäwek; In tek tägagämän kubä bäräñeñ yäpmän päbä täñ imut! yäk. Ba siworok keriken täñ iminjän kuroñi ärärani peñ imut! yäk. ²³ Ude täñkañ pänku bulimakau nanaki säkgämän ukenjopän yäpmänkañ utpäñ ijinpän nañpän oretoret täna! ²⁴ †† Imata, nanakna ñowä kumbukopän äneni äbätak yäk. Paotkukopän äneni ahätak. Ude yäweränkañ ärawa pähap yäput peñpän täneñ.

²⁵ Ude täñ irirä nanaki tuäni piäken kuñjareko unitä äyänjutpeñ eni mäde käda äbänkañ kap oretoret

† 15:13 Snd 29:3 †† 15:16 Snd 23:21 ‡ 15:18 Sam 51:4; Jer 3:12-13 †† 15:24 Efe 2:1,5, 5:14

mämä nadäwek. ²⁶ Nadänpän piä äma kubä yänpewän abänkañ iwet yabäwek; U ima mämä? ²⁷ †† Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneni äbätak unita nanjek-tä yänpewän bulimakau nanaki säkgämän ukenjopän madänpän ijikamän yäk. ²⁸ Ude iweränä nanaki tuänitä bänepi täñpän wawäpän eni gänañ ärokta bitnäwek. Ude täñjirän nanitä yäman äpä eni gänañ ärokta butewaki terak ehutpäñ iwet yabäwek. ²⁹ Iwet yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obañ jide u piä täñ gamiñ yäpmän äbänpän manka kubä nämo ut täyat. Täñkañ gäk meme nanaki täpuri kubä nami not-nayekät nañpän oretoret nämo täñkumän yäk. ³⁰ Up-änkañ nanaka monäka gäkño moneñ tuñum webe jopjop kuñjarañita kudup ureñ täñpän kuñkuñ! Ude-wanitä äbänjirän gäkä yänpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpäñ ijin imikañ yäk.

³¹ Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmän äbäk täkamäk. Imaka kudup-tagän itkañ uwä neka biñam it morekañ yäk. ³² Up-änkañ monäkawä kumbukopän äneni kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täñkukopän äneni ahätak. Unita oretoret ñowä täga täkamän yäk.

Tuñum täño watä äma waki unitäño man

16 Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye man wärani kubä ñode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuñum äma kubätä moneñ tuñumi watäni itta watä äma kubä iwoyänpän tewek. Teweko kadäni karoni it yäpmän äbätängän moneñ äma unitäño piä watä äma ätutä päbä iwetneñ; Ekäni yäk. Äma moneñ tuñumka watäni itta iwoyänpän teñkuno ukeno gäkño moneñ moräki inita yäpmäk täyak yän iwetneñ. ² Ude iwetpeñ kuñjirä mebäri nadäwayän piä mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkño manbiñam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkño tuñum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täñ namik täñkuno unitäño man kudän täñpän yäpmän äbikañ käwayän yäk. ³ Ude yäwänä watä äma u kuñkañ bänepitä ñode nadäwek; Wära! Piä täñkuro unitäño mähemitä näwat kirewayän täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmänjirän jide api täñpet? Piä täñpän yänat pikpikta gañani nadätat. Ba ämaken ketemta yänapikta mäyäk nadätat yäk. ⁴ Ude yänkañä ñode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peñjira kome mähem ätutä näka täga nadänpän käwep enini-ken yännäñat yäpmän kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ñode kañ täñpa!

⁵ Ude yänpän ämawebe ekänini täño tuñum jop yäpmänpän kowata api imine yän yäneño u yän-yäkñat yäpmän päbä yepmanpek. Täñpän intäjukun äbeko u ñode iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? ⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk tañi 100 ude yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk pipa ño yäpmänkañä 100 u awähutkañ 50 kudän tä yäk. ⁷ Ude yänpän kubä iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk, gäk pipa ño yäpmänkañä 100 u awähutkañ 80 kudän tä yäk. ⁸ ††

†† 15:27 Luk 15:2 ††† 16:8 Efe 5:8; 1Te 5:5

Tänkañ piä watä goret tänpani unitä udegän täñ yäp-mänj kuñirän ekäninitä manbiñam nadänpänj bänepi-ken ñode nadäwek; Piä watä ämana u goret tänkuko upänkañ ini gupi tänkentäktä nadäk kubä yäpmanpäñ tänkuk yän nadäwek. Ude nadänpänj iniñ orerek. Jesutä manbiñam ude yänpänj yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täño nadäk-nadäk yäpmanj kuñat täkañ uwä kome täño imaka imaka täkta gäripi nadänpänj kehäromigän täk täkañ. Ude tänkañ kuñat täkañ uwä nadäk-nadäk nitek tänpänj noriye-kät kowat tänpänj mebäri mebäri täk täkañ. Upänkañ penyänjek täño nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkañ.

⁹ † Unita in udegän, ämawebetä not täñ nimut yän nadänpänjä kome täño monerj tunum pat tamikañ u yäniñ kireneñ. Ude tänayänj täño uyaku kome täño monerj tunum yäpmanj kuñat-kuñat kadäni tärenjirän ämawebe uwä irit kehäromi täño enjen orañ tamiñpänj api tämagutneñ. ¹⁰ †† Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka tanjita watä säkgämän irek. Täñ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoñi terak watä nämo ireko uwä imaka tanjita udegän watä säkgämän nämo irek. ¹¹ In kome täño monerj tunum jopi watäni täga nämo itpäñ yäpmanj kuñarirä netätä imaka bureni tamek? ¹² Ba äma kubä täño tunum watäni säkgämän täga nämo itpäñ yäpmanj kuñarirä netätä injinta biñam yäwani u api tamek?

¹³ † Nadäkañ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yarä-ta watä piä täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño piä tänkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monerj tunum terak bok täga nämo inñitpäñ kuñatneñ.

¹⁴ †† Jesutä man ude yän irirän Parisi äma ätu monerj tunumta nadänj gärip tänpenj kuñatkuño unitä nadänpänj kañ-mägayänkuñ. ¹⁵ †† Kañ-mägayäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ämawebetä siwoñi yän nibäwut yänkañ in kädet mebäri mebäri täk täkañ. Upänkañ Anututä mebärijin tabänpänj-nadätak. Nadäkañ? Imaka ämatä yabänjirä gäripi nitek täk täkañ uwä Anututä yabänjirän taräki täk täyak.

Anutu täño man nämo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ ††† Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yänpäbä Jonken tärenkuk. Jon-ken yäput penpänj Anutu täño kañiwat piä unitäño Manbiñam Täga yän-kwawatanj yäpmanj kukañ. Eruk ämawebetä u nadänpänj Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpänj itta piä kehäromi täkañ. ¹⁷ ††† Upänkañ ñode nämo nadäneñ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yän nämo nadäneñ. Nämo inik! Baga man kudän täwani unitäño moräki täpuri nanak nä-

† 16:9 Mat 6:20; Luk 14:14 †† 16:10 Luk 19:17-26 † 16:13 Mat 6:24 †† 16:14 Mat 23:14 †† 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 ††† 16:16 Mat 11:12-13 ††† 16:17 Mat 5:18

moinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paot-deño upänkañ Baga man u nämo inik api paorek.

Nädapitä duñ-wewek täño man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Ñode nadäwut; Äma kubätä webeni penpänj kubä yäpeko uwä kubokäret kädet tänpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet tänpek.

Tunum äma kenta Lasarus täño manbiñam

¹⁹ Jesutä ude yänpänj manbiñam kubä ñode yäwet-gän tänkuk; Tunum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän tänkañ ketem imaka, tägatäga nak tänpek. ²⁰ Tänpäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nitektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänjkañ päñku tunum äma unitä enji yäman tek tänpek. ²¹ † Ketem kokoki tunum äma unitä nanpänj ureñ tänpänj kwani u nanpänj nadänpänj noriye yäwet-pewän päñku tek tänpek. U irirän anñtä äbä paräm gupi-ken äjipmätänj äronkañ äpäk täneñ. ²² Ude täñ yäpmanj kuñtängän kumbuk. Kumänjirän Anutu täño anerotä bäräneñ äbä pudät yäpmanj kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku tenkuñ. Tewä irirän tunum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkañ äneñkuñ. Äneñpäkañ geñi waki inik u kuñkuk. Uken itkañ komi pähap nadän itkañ dapun tänpänj Lasarus Abraham dubini-ken irirän kañkuk. ²⁴ Kañpänj gera terak ñode yänkuk; Nana Abraham, butewaki nadän namipänj Lasarus penj iwetpewi äpä keru ume gänañ penkañ damana-ken ärunirän gupna bam tawän yäk. Näk kädap gänañ itkañ komi pähap nadän itat ño!

²⁵ Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk tänkuno ukeño nämo nadätan? Gäk kome terak tunum säkgämän säkgämän yäpmanjiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiñowä Lasarus oretoret terak ño irirän gähä komi nadän itan u yäk. ²⁶ Tänpäkañ geñi waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä tänkentänj gamikta u täga nämo ke-japmanjpenj kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ño täga nämo äbek yäk.

²⁷ Ude iweränä tunum äma unitä yänkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkañ u näkä komi nadän itat-ken ño nämo äbäktä, Lasarus penj iwetpewi päñku umun man yäwerän yäk. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani täga daniñpänj nadäneñ. Man u daniñpänj nadänkañ kädet siwoñi kañ iwarut yäk. ³⁰ Yäwänä tunum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumañ äbän kañpänj uyaku bänepi sukureneñ yäk. ³¹ †† Ude yäwänä ñode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täño man nämo iwat täkañ unita äma kumbani kubä kodak tanpänj äbänä udegän mani nämo buramineñ yäk.

§ 16:21 Mat 15:27 §† 16:31 Jon 11:44-48

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

17 Jesutä man ude yänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In momi kädet paotak yän nämo nadäneñ. Nämo inik! Tänyabäk mebari mebaritä tänpewä ämawebetä momi pen api täk täneñ. Up-änkañ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ñode-wanita momi kädet tänpän yäwoñarek tänpänä ket nadänpän kuñarek. Äma udewanitä kowata täñi inik api yäpek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmänpän ume gänañ mañpä äpmonerjo u irepmirek.

³ † Unita ket nadänpän kuñat täkot! Notkapak kubätä goret kubä tänpänä pänku jukuman kehäromi iweren. Iwerikañ bänep sukurenpanj momini pewänä gäk imaka, momini peñ imen. ⁴ Täñ, kepma kubäken kadäni 7 goret täñ gamiñkañ kadäni 7 momina peñ nami yän äbä gäweränä gäk udegän momini peñ imik tänpen.

⁵ † Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ñode iwetkuk; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri täñ tänpüt! yäk. ⁶ † Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri täñ tänpüt yän näwetkañ unita ñode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän tänpäwä in päya täñ käkamän ño gäkña jäwän dätpen pänku gwägu gänañ äpmo yän iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

⁷ Nonita jide nadäkañ? Äma kubä täño piä watä äma kubätä mähe mi täño piäken piä täñ tänpök. Eruk bipäda, piä täñ paotpanj enjiken äneñi kweko uwä ekäninitä ñode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikañ ketem bok näda yän täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ñode iwerek; Intäjukunä näka ketem iñipänj gwet nami nañira gäkñata kämi nañ yän iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yän imani uterakgän tänpoko uwä piä unita mähemitä imata iniñ orerek? ¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yän-tamani udegän tänpänä imata bänep täga man niwerän yän nadäneñ? Nämo, in ñode nadäneñ; Imaka täñ kubä nämo täkamän. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yän nimani ugän täkamän unita imata bänep täga man niwerek? yän nadäneñ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹ † Tänpänj Jesu Jerusalem kädet kuñtängän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahänkuk. Kome uken äma 10 ude yabän ahänkuk. Yabän ahäwänkañ dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ † Eruk ban itkañ gera ñode yänkuñ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadänpänj täñkentän nimi yäk. ¹⁴ † Ude yän irirä yabänpanj yäwetkuk; In pänku bämop äma kubäken ahän imäkañ gupjin

yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtängän kädet miñin paräm u paoräkañ gupi säkgämän ahänkuñ. ¹⁵ Ude ahän yämän kañpänä kubäwä äneñi äyänutpen Anutu gera terak iniñ orettän Jesuken kuñkuk. ¹⁶ Kuñpänä Jesu dubini-ken injami yäpän äpmonpänj bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷ Ude täñjirän Jesutä yänkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägañjo upän 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide tänpänj äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? ¹⁹ † Ude yänpanj äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadänj namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ § Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upänkañ dapunjintä nämo api käneñ. ²¹ † Dapunjintä kañpän äbätak ño yän nämo api yäneñ, ba itak udu yän nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpanj iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamän. Jide tänpänj kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yän api nadäneñ. Upänkañ nämo. ²³ † Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yän api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yän api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yän nadänpänj mani buramiñkañ näka nämo wäyäkñeneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayänj täyak uwä yäpä kwiniñirän kome kumän-tagän penyänjek täyak ude, kwawakinik ahänjirän api käneñ. ²⁵ † Upänkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut imiñirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. ²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayänj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamänj yän nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmanj kuñirä Noa gäpe gänañ äronkuk. Äronjirän gwägu täñ pähap tokñenpanj ämawebe päke u däpmanj moreñkuk. Ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek. ²⁸ † Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, enj täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u peñpeñ kuñkuk. Peñpeñ kuñjirän kädap mebet-kät mobä kädap ikektä iwän tak täyak ude mañpänj ämawebe täñuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk. ³⁰ Kädet u ahänkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayänj täyak-ken api ahäwek.

³¹ † Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbänjirän kañpänj tuñumi yäpmañta enj gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän! Ba kubätä piäken irayänj täko uwä enjiken äneñi nämo kwek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän. ³² Lot webenita juku pi-

† 17:3 Mat 18:15 †† 17:5 Mak 9:24 † 17:6 Mat 17:20, 21:21
 †† 17:11-12 Luk 9:51-52; Luk 13:22 †† 17:13 Wkp 13:45-46
 ††† 17:14 Wkp 14:2-3; Luk 5:14

‡‡‡ 17:19 Luk 7:50 § 17:20 Jon 3:3, 18:36 §† 17:21 Mak
 13:21 §†† 17:23 Luk 21:8 §† 17:25 Luk 9:22 §†† 17:28-29 Stt
 18:20; Stt 19:25 §† 17:31 Stt 19:17,26; Mat 24:17-18

wut! ³³ † Nāk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpäñä irit kehäromi nämo api korewek. Upäñkañ kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayän täko uwä irit täga u api yäpek.

³⁴ Kadäni näkä äneñi äbayän täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek. [³⁶ Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷ †† Man ude yäñtäreñirän iwaräntäkiyetä iwet yabäñkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäñkañ parirän baraktä u näna yäñkañ punin unu änok piäñ kuñarirä u yabäñpäñ-nadäk täkañ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kañpäñä Jesu ahätak yän api nadäneñ.

Anutu-ken yäñapinjitna nadän nimik täyak

18 † Täñpäñ ämawebetä nadänpäñ Anutu-ken yäñapik man pengän pengän yäñkañ nämo gaña täneñta Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; ² Yot-pärare kubäken man yäpmän daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo orañ imiñpäñ ämawebeta udegän nämo orañ yämik täñpek. ³ Täñirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbän tarek täñpek. Äbäñpäñ ñode iwet täñpek; Äma kubätä iwan bumta täñ namik täyak yäk. Unita manken kuñkañ näk gäarak itpäñ kañ täñkentän nam. ⁴ †† Ude iweränä pengänä man yäpmän daniwani äma uwä webe kajat u täñkentän imikta gaña täwek. Gaña täweko upäñkañ mäden ñode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadän yämik täyat upäñkañ webe kajat ñonitä pipiri nabän tarek täyak yäk. Unita manken kuñkañ täñkentän ima. Ude nämo täñpawä pen api nabän tarewek. Ude täñirän gañani kubä api nadäwet yäk.

⁶ Ekänitä man wärani ude yäwetpäñ yäñkuk; Eruk, in man yäpmän daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. ⁷ Anutu täño ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yäñapik täkañ. Ude täñirä Anututä waki kubä nämo täñ yämek. Nämo, yäñapik man yäk täkañ u nadänpäñ nadän yämikinik täk täyak. ⁸ Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräñeñ-inik api täñkentän yämek. Upäñkañ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayän täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämo?

Anutu inamiken netätä siwoñi itak?

⁹ Täñpäkañ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani täñirä nin äma siwoñi yän nadänkañ äma ätu-ta nadäwä äpani täñkuñ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ñode yäwetkuk; ¹⁰ Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yäñapik man yädayän kudupi eñi gänañ ärodeñ. Kubä u Parisi äma, kubä takis mon-

eñ yäpani äma. Unitä ñode tädeñ; ¹¹ †† Parisi äma uwä inigän päñku käroñ itkañ inita Anutu ñode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkañ udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkañ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkañ. Täñ nähä äma takis moneñ yäpani bok itkamäk ñodewani nämo yäk. ¹² ††† Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadän gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpäñ moneñ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki gäka gamik täyat yäk.

¹³ ††† Täñpäkañ takis moneñ yäpani äma uwä eñi käwuriken itkañ kunum gänañ ijinpewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki täñpäpäñ kupäñi wenkañ Yäke! Yäke! yäñpäñ yäñapik man ñode yäwek; Anutu, näk äma waki täñpani unita bänep wak-wak nadän namitan u täñpi bam tawänkañ butewaki nadän nami! yän yäwek. ¹⁴ § Eruk, näk ñode täwetat; Äma takis moneñ yäpani unitawä Anututä äma siwoñi yän iwerirän eñini-ken kwek. Täñ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkañ? Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmän äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäñ kuñarayän täko uwä Anututä api orañ imek.

Ironjironi Jesuken yäpmän äbuñ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Täñpäkañ ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keru gupi terak pewän yäñpäñ yän-yäkñat yäpmän äbuñ. Yäpmän äbäñirä iwaräntäkiyetä yabäñpäñ yabän yäñkuñ. ¹⁶ Ude täñirä Jesutä ironjironi kumän yäñpewän äbäpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätäwä ironjironi näkken yäpmän äbäk täkot. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironi ñodewani äworeñpäñ kuñat täkañ uwä Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwat täyak. ¹⁷ §† Unita näk bureni-inik täwetat; In ironi ironitä nadän namik täkañ udegän Anututä intäjukun it tamikta nämo nadän iminayän täño uwä nämoinik api tabän täwerek.

Tuñum äma kubä täño manbiñam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ §†† Täñpäñ Juda täño äma ekäni kubätä Jesu ahän imiñpäñ ñode iwetkuk; Yäwoñärewni äma täga, Näk jide u täñkañ irit kehäromi u kañ yäpet? ¹⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yän näwetan? Äma täga uwä Anutu kubä ugän. ²⁰ §† Täñkañ, irit kehäromi yäpayän nadänpäñä Anututä kädet pewani nadätan ugän iwarayän täno uyaku api kañ-ahäwen. Uwä ñode; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, äma kubä manken teñkañ jop manman nämo ikñaren, gäk meñka nanka orañ yämiñpäñ mani buramik täñpen. ²¹ Jesutä ude iweränä yäñkuk; Näk kädet näwetan u kudup ironjiken umunitä pen iwat yäpmän äbätat yäk.

† 17:33 Luk 9:24 †† 17:37 Jop 39:30 † 18:1 Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17 †† 18:4-5 Luk 11:7-8

†† 18:11 Luk 16:15 ††† 18:12 Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23 ††† 18:13 Sam 51:1 § 18:14 Mat 23:12 §† 18:17 Mat 18:3 §†† 18:18 Luk 10:25 §† 18:20 Kis 20:12-16; Lo 5:17-20

²² Ude iwerän nadänpän Jesutä iwetkuk; Imaka kubägän nämo tän. Irit täga kaŋ-ahawayän nadänpänä ŋode kaŋ tä; Moneŋ tuŋum it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ kirenpän moneŋ yäpmanŋkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude tänpayän täno uyaku kunum gänaŋ imaka tägatäga u api korewen. Eruk, ude täŋ morenkaŋä äbä näk kaŋ näwat!
²³ Äma unitä man ude nadänpän moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadän bäräp tänpän butewaki inam dapun ijiŋpeŋ kuŋkuk.

²⁴ Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneŋ ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. ²⁵ In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpän yabän yäwatta api täŋburut täneŋ. ²⁶ Jesutä ude yänjirän nadänpän ämawebe bumta kikŋutpän yänkuŋ; Yäke! Anututä äma moneŋ ikek bäräneŋ nämo api yämagureko u tänpäwä äma jopi nin ŋodewani jide tänpän irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ † Ude yäwäwä Jesutä yabänpän yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänaŋi uwä Anututä täga täŋpek.

²⁸ Ude yänjirän nadänpän Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ morenkaŋ gäk gäwarän täkamän ŋonita kowata jide api yäpne? ²⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yänpän noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironjiye ba imaka kuduŋtagän peŋkaŋ näk näwarayän täko uwä imaka peŋkuko u irepmitpän irit kuŋat-kuŋariken kowata tägagämän u kaŋ ahäktä pära nämo api täŋpek. Täŋkaŋ kumänpänä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneŋi yänkuŋ

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ †† Eruk, man ude yän paotpän iwaräntäkiye 12 u inigän yänpäbä yepmanpän yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahänpänä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiŋam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. ³² ‡ Äma Bureni-inik uwä guŋ äma kerä terak pewäkaŋ unitä yänärok man iwetkaŋ waki täŋ imiŋpän, iwit api ut ibatneŋ. ³³ Ude täŋkaŋ päripmänpän kumän-kumän api utpewä kumbek. Ude tänaŋyän täŋopän kepma yaräkubä täreŋirän kumbani-ken naniktä äneŋi kodak tänpän api akumaŋ kwek. ³⁴ †† Jesutä ude yänjirän mebäri käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämo inik nadäwä täreŋkuŋ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuŋtängän Jeriko yotpärare dubini-ken ahänpän kaŋkuŋ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken moneŋta ketkewat itkuk. ³⁶ Ude täŋ ittängän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo täŋo

† 18:27 Mak 14:36 †† 18:31 Luk 24:44 ‡ 18:32 Luk 9:22,44 †† 18:34 Mak 9:32

mämäni nadänpän yänkuŋ; U imatäken? ³⁷ Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuŋ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkaŋ täkamän yäk. ³⁸ †† Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ŋode yänkuŋ; Jesu, Devit orani, butewaki nadän nami! yäk. ³⁹ Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuŋo unitä kaŋ-yänpän iwetkuŋ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadän yämiŋpän gera äneŋi täŋigän ŋode yäkgän täŋkuŋ; Devit orani, täŋkentän nami! ⁴⁰ Yänjirän Jesutä nadänpän yänkuŋ; Äma u yänjiktat yäpman äbut. Ude yäwänä yänjiktat yäpman äbämaŋ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabänkuŋ; ⁴¹ Ima täŋ namän yänpän näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneŋi ijiwa kunayän nadätat yäk. ⁴² ††† Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadän namikinik täyan unitä täŋpewän tägatan. ⁴³ Yänjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpän Anutu-ken bänep täga man iwetpän Jesu iwarän täŋkuŋ. Ude täŋjirän ämawebe äbot päke unitä u kaŋpän Anutu wäpi iniŋ oretkuŋ.

Sakius täŋo manbiŋam

19 Tänpäkaŋ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuŋkuk. ² Kuŋirän yotpärare uken takis moneŋ yäpani täŋo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneŋ nani. ³ Unitä Jesu u netä yän ket kaŋpän nadäwa yänkaŋ kuŋkuk. Kuŋkuko upänkaŋ ämawebe äbot mäyap iwetkuŋo unita Sakius Jesu detäde käwet yänkaŋ tänpän waŋkuŋ. Imata, u äma keräpi-inik unita. ⁴ Ude tänpän wawäwä intäjukun bäräneŋ kumaŋ päŋku päya käroni kubä kädet miŋin itkuko uterak äronkuŋ. Päro itkaŋ Jesu äbän käwayän yänkaŋ dapun täŋ itkukonik. ⁵ Täŋ irirän Jesu u äbä doränpän kaŋpän iwetkuk; Sakius! Gäk bäräneŋ äpi. Näk apiŋo gäkä enjiken bok itdayän yäk.

⁶ Ude iweränkaŋ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkaŋ bäräneŋ äpä Jesu imaguränkaŋ enjini-ken kuŋkumän. ⁷ ††† Ude täŋjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoni nämo tänpäpän man yänpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; U kawut! Imata äma waki täŋpani-kät ketem näda yänkaŋ kuyak? ⁸ § Ude yänkuŋo upänkaŋ Sakiustä enjinen kuŋpänä Sakiustä Ekäni ŋode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneŋ tuŋumna kumän yäpman daniŋpän bämopgän peŋkaŋä moräki äma jäwärita yämayän. Täŋ, moräki uwä äma jop yän-yänkatpän tuŋumi kubota täŋ yämik täŋkuro unita kowata u irepmitpän täŋigän yämiŋtän kwayän yäk.

⁹ †† Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiŋo ämawebe äbot enj ŋoken Anututä yäpätägak piä täŋ yämik. Imata, äma ŋo imaka, Abraham täŋo nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ ††† Tänpäkaŋ Äma Bureni-inik uwä äma ŋodewani paot-paotta biŋam-ken nanik yabän ahänpän yämagutta äpuk.

†† 18:38 Mat 15:22 ††† 18:42 Luk 7:50 ††† 19:7 Luk 15:2 § 19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7 ††† 19:9 Apos 16:31; Luk 13:16 ††† 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

Piä watä äma yaräkubä unitäno manbiñam

Mat 25:14-30

¹¹ † Eruk, Jeriko yotpärare penpen kädēt minjin kuñtängän Jerusalem keräp tañkuñ. Tänpäkañ ämawebe ätutä ñode nadänkuñ; Eruk, Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi niked kwawak pewä ahäktä keräp täyak yän nadänkuñ. Ude nadänkuño unita Jesutä man wärani kubä ñode yäwetkuk; ¹² †† Äma wäpi biñam ikek kubätä nadäk tawañ ñode pewek; Kome ban kubäken kwapän intäjukun ämata kañ nepmañput. Intäjukun ämata nepmañpakañ äneni äbä ämawebenaye kañ yabän yäwara yän nadäwek. ¹³ Eruk, kwayän nadänpän piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmañpän monen uwäk kubäkubä yäpmanñ daniñpän yämek. Yäpmanñ daniñpän yämiñkañ yäwerek; Moneñ ñowä piä tänpän moräki ätukät yäpmanñirä näk äneni api äbet yäk. ¹⁴ † Ude yänpenñ kwekopän ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gañani pähap nadänpän noriye ätu yepmañpä päñku yäwetnen; Nin äma ñonitä intäjukun it nimikta bitnäkamän yäk. ¹⁵ Ude yäneñopänkañ ehutpäñ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkañ ittängän äneni ini komeñ äbänpän yäwek; Piä watä ämanaye moneñ uwäk kubäkubä yämiñkuro ukeñonita yänpewä äbut yäk. Näk moneñ yämiñkuro upän piä tänpän moräki jide yabän ahänkuño u kañpäñ nadäwayän yän yäwek.

¹⁶ Eruk, kubätä jukun äbänpän iwerek; Ekänina, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopän piäni täñjira uwäk 10 ude ahänkuñ. ¹⁷ †† Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täñkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiño näkño yotpärare 10 unitäno watä ämata gepmañtat yäk. ¹⁸ Tänpäkañä kubätä äbänpän iwerek; Ekäni, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopän piäni täñjira uwäk 5 ude ahänkuñ yäk. ¹⁹ Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiño näkño yotpärare 5 unitäno watä ämata gepmañtat yän iwerek.

²⁰ Tänpäkañ kubätä äbänpänä iwerek; Ekäni, moneñ uwäk kubä namiñkuno ukeño uwäk tänpän penkañ itkuko äneni yäpmanñ äbätat ño yäk. ²¹ Imata, näk gäkño mebärika ñode nadänpän umuntañkut; Gäk äma komi yän nadänkut. Gäk äma täño imaka tuñum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäñ nak täyan unita gäka umuntañpän moneñ uwäk käbop u penkut yäk. ²² Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkñaken man unitä äyänutpäñ manken gepmañpayän yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yän yäyan. Ba äma täño imaka tuñum yäyomägat täyan yän näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yän yäyan. ²³ Yäyan ude bureni tänpäwä imata näkño monen, moneñ enjiken nämo penkun? Ude täñkuno yäwänäku äbänpänä moneñ u yäpmanñkañ moräki ätukät yäpmanñtet yäk.

† 19:11 Mat 25:14-30 †† 19:12 Mak 13:34 † 19:14 Jon 1:11 †† 19:17 Luk 16:10

²⁴ Ude yänpän äma tuän itneño u yäwerek; Moneñ uwäk kubägän u yomägatpäñ äma moneñ uwäk 10 yäpuko ñonita imut yäk. ²⁵ Ude yäwänä iwetnen; Ekäni! Äma ño moneñ uwäk uku yäpuko ño yäk. ²⁶ †† Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku penkañ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmanñ kuñarayän täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani niked yän nadäk täkañ upänkañ nämo! Imaka injtkamän yän jop nadäk täkañ uwä yäyomägat-ta yäwani. ²⁷ Ude yänpän yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäkuño u kumän yänporiñ päbä inamna-ken ño yepmañpän kumän-kumän däput yän yäwek.

Ämawebetä Jesu orañ imiñirä Jerusalem äronkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

²⁸ Jesutä man wärani ude yän paoränkañ kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpän Olip pom mebäriken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuñ. ²⁹ Päñku uken itkañä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpäñ penñ yäwet-pewän kuñkumän; ³⁰ Ek yotpärare täpuri udu kuñkañ doñki nanaki kubä, ämatä nämo täñbätak täwani, topmäk terak itak u kañpäñ pitpäñ wädän yäpmanñ äbun. ³¹ Ude täñjirän äma kubätä täwet yabäk tänpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpän äbä pitkamäk yän kañ iwerun.

³² ††† Ude yäwet-pewän kuñpäñä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanaki u kañ-ahänkumän. ³³ Kañ-ahänpän yen pit irirän doñki u mähemitä ñode yäwet yabänkuk; Imata doñki uwä yen pit imikamän? ³⁴ Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ñopän piä kubä täñpayän nadätak yäk. ³⁵ Ude iwetkañ doñki u pitpäñ yäpmanñ Jesuken kuñkumän. Yäpmanñ kuñpäñä teki punin nanik yänopmanñpäñ doñki mädeni terak iriñkañ Jesu kerigän injit iwarirä päro mañjtkuk. ³⁶ ††† Mañjtkañ kuñjirän ämawebe Jesu iwarän täñkuño unitä teki punin nanik yänopmanñpäñ kädēt minjin iriñ wädän yäpmanñ kuñjirä Jesu uterak kuñkuk.

³⁷ Kuñtängän Olip pom gämori-ken ahänpän Jerusalem keräp tañkuñ. Jerusalem keräp tañpäñä ämawebe Jesu iwarän täñkuño u oretoret pähap nadänkuñ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täñjirän kak täñkuño unita nadänpän Anutu gera terak iniñ oretkuñ. Anutu iniñ oretkañ ñode yänkuñ; ³⁸ § Iniñ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ñonita Anututä iron täñ imän!

Sam 118:26

Anutu ninta bänep täga nadän nimitak unita Anutu ärowani kunum gänañ itak u wäpi biñam yäpmanñ akuna! yän yänkuñ.

³⁹ Ude yänjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänañ itkuño unitä nadänpän Jesu iwetkuñ; E! Yäwoñärewani äma! Gäwaräntäkaye ño yabän yänpewi bitnäwut! yäk.

⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämo! Näk bureni

†† 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 ††† 19:32 Luk 22:13 ††† 19:36 2Kin 9:13 § 19:38 Luk 2:14

täwetat. Näkä näwärantäknaye ɲo yäniɲ bitnäwawä mobä ɲonitä gera terak api naniɲ oretneɲ!

Jesu Jerusalem kaɲpän konäm kotkuk

⁴¹ † Ude yänpän kuɲtängän Jerusalem yotpärare dubiniken ahänkuk. Ahänpän Jerusalem kaɲpänä konäm kotkuk. ⁴² †† Konäm kotpän yänkuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täɲo mebari apiɲo täga nadänaɲi upänkaɲ nämo nadäwä tärek täkaɲ. Nämo, uwä käbop it tamitak unita nämo kaɲpän nadäkaɲ. ⁴³ Tänpäkaɲ kämi, kadäni kubäken umuri ɲode api ahäwek; Iwankayeta yewa tädotpän ämik täkta it gwäɲipän api itneɲ. Ude täɲirä inä täga nämo api ämetpeɲ kuneɲ. ⁴⁴ ‡ Nämo! Yewa däpmän äreyänpän in ba intäɲo nanak kudup api tänpä waneɲ. Ba intäɲo eni taɲi taɲi u kudup api däpmän erän tänpä kuneɲ. Bureni! Anutu täɲkentän tamikta äbuko u mebäriɲi nämo kaɲpän nadänpän mäde ut imikaɲ unita bäräpi umuri pähap u api ahän tamek.

⁴⁵ Eruk, Jesutä kudupi eni gänaɲ äronpän yabänkuk; Ämawebetä imaka imaka suwaɲ namiɲ gamiɲ täɲ irirä. Yabänpän yawat kirenpän ɲode yäwetkuk; Eni ɲonita ɲode kudän täwani pätak; Näkɲo eni uwä yänpik man eni ude irek yäk. Upänkaɲ intä ɲode täɲirä kubo äma täɲo käbop irit bägup ude äworetak.

⁴⁷ †† †† Eruk kepma kepma Jesu kudupi eni gänaɲ äronpän man yäwetpän yäwoɲärek täɲkuk. Ude täɲirän bämop ämakät Baga man yäwoɲärewni ba Juda täɲo äma ekäni ekänitä Jesu kumän-kumän utta kädetta wäyäkɲeɲkuɲo upänkaɲ tänpä waɲkuɲ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täɲo manita gäripi nadänpän äbä itgwäɲik täɲkuɲo unita.

Jesu netä täɲo kehäromi terak piä täɲkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

20 Kepma kubäta Jesu kudupi eni gänaɲ äronpän ämawebe Manbiɲam Täga u yänahänpän yäwetpän yäwoɲärek täɲkuk. Yäwetpän yäwoɲärek täɲ irirän bämop äma intäjukun täɲpani ätu, ba Baga man yäwoɲärewni äma ätukät Juda täɲo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayän dubini-ken äbuɲ. ² Äbänpän iwetkuɲ; E! Gäk imaka täk täyan ɲo netätä gäwerirän täk täyan? ³ Iweräwä Jesutä man kowata ɲode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴ Jontä ume ärut yämik täɲkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmänkaɲ täk täɲkukonik ba ini nadänpän täk täɲkukonik?

⁵ Ude yäwet yabäwänä jide yäne yän nadänpän yänpän-nadäk ɲode täɲkuɲ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmänkaɲ täɲkuk yän yänawä Jesutä ɲode niwerayän; Upän imata mani nämo nadänkuɲ? yän niwerayän yäk. ⁶ Täɲä Jon uwä ini nadänpän täɲkuk yän yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadänpän mobätä kumän-kumän nidäpnayän yäk. Jon uwä profet kubä,

Anutu-ken nanik yän nadäk täkaɲ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷ Nadän-bäräp ude tänpän Jesu iwetkuɲ; Ninä Jontä ume ärut yämik täɲkuko unitäɲo mebari nämo nadäkamän yäk. ⁸ Yäwawä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäɲo mebari nämo täwerayän.

Wain piä watä äma waki täɲo manbiɲam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ ††† Jesutä ude yänpän man wärani ɲode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täɲpek. Tänpän peɲkaɲ wain piä u watäni itta äma ätu yepmaɲkaɲ kome ban kubäken pänku kadäni käronj-inik irek. ¹⁰ ††† Pänku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täɲirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän imiɲ äbäktä äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaɲ pänku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u injipän päripmäɲpän tewä äneɲi ketän kwek. ¹¹ Ketän pänku piä mähemiken ahäwänä kaɲpän äneɲi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u injipän päripmäɲpän waki täɲ imiɲpän tewä u imaka, ketän kwek. ¹² Piä watä ämatä ude tänpäwä piä mähemitä äneɲi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumän-däpurek täɲirän yewa gägäni-ken maɲpä kuneɲ.

¹³ Piä äma ätu däpmäɲtäko piä mähemitä jide täɲpet yän nadänpän ɲode nadäwek; Nanakna bureni-inik ɲonitä pänku yäwänä bureni yän nadänpän mani käwep buramineɲ yäk. Ude nadänpän iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴ Eruk kwänä wain piä täɲo watä äma unitäɲo nanaki-inik u kaɲpänä yänpän-nadäk ɲode täneɲ; Nanaki ɲonitä piä ɲo mähemiken api täɲpek yäk. Unitä uritna piä ɲo ninta biɲam kaɲ tänpän yäk. ¹⁵ Ude yänpänä iwat kirenpewä yewa gägäni-ken kuɲirän injipän kumän-kumän utneɲ.

Eruk Jesutä manbiɲam ude yän paotpän ämawebe päke itkuɲo u yäwetkuk; Jide nadäkaɲ? Piä mähemitä kuɲpän watä äma u kowata jide täɲ yämek? ¹⁶ U ɲode täɲ yämek; Piä mähemitä äbänpän watä äma biani kumän-kumän däpmänpän watä äma kodaki yepmaɲpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuɲo unitä nadänpän iwetkuɲ; Ude ahäwektawä!

¹⁷ Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabänpän ɲode yäwetkuk; Eruk, Anutu täɲo man ɲode kudän täwani unitäɲo mebari jide?

Äma eni täɲpanitä bek kubä kawä wawäpän peɲkuɲo unitä bek bämopi ude itak yäk.

Sam 118:22

¹⁸ § Unitä ɲode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä maɲpänä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak maɲpänä äma u kumän-kumän api däpmän jakɲirek. ¹⁹ ††† Jesutä man wärani ude yänirän bämop äma ba Baga man yäwoɲärewni äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuɲ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpän yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yänpän

† 19:41 Jon 11:35 †† 19:42 Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8
‡ 19:44 Luk 21:6, 1:68 †† 19:47-48 Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20
‡† 19:47-48 Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

††† 20:9 Ais 5:1 ††† 20:10 2Sto 36:15-16 § 20:18 Ais 8:14-15 †† 20:19 Luk 19:47-48

pengän injitpäñ manken tenayän nadänkuñopäñ ämawebeta umuntanpäñ penkuñ.

Jesu takis moneñ pekta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰ † Täñpäñ Jesu injitta kädetta wäyäkñenpäñ iwarän-tän yäpmän kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yänjirän kañpäñ injitpäñ gapman keriken pekta yäniñ kireñpewä kuñkuñ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma täñyäkñarani nämo yän nadäwekta yänpäñ äma täga inam dapun äworenpäñ päñku ahän imiñkuñ. ²¹ Ahän imiñpäñ Jesu ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yänjiri bureniñän ahäk täkañ. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäñ näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan. ²² Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ täga imik takamän ba nämo, unitäño mebari niweri nadäna.

²³ Yäwäwä Jesutä yän-yäkñarani täño mebari yabänpäñ-nadänkañ yäwetkuk; ²⁴ Moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. Imäwä ñode yäwet yabänkuñ; Moneñ ño terak netä täño inami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ²⁵ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut. ²⁶ Ude yäwänkañ kikuñutpäñ-nadäwätäk täñpäñ kum itkuñ. Ämawebe inamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kañpäñ injitta täñpä wawäpäñ jop itkuñ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ude täñkañ kuñjirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) ²⁸ Eruk abänpäñ Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuñ; Äma kubätä webe yäpmänpäñ komenita yeri kubä nämo bäyankañ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpäñ tuänita biñam yeri bäyan imek yän yänkuñ. ²⁹ U nadänjiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuñowä tuänitä webe kubä yäpmänpäñ yeri kubä nämo penkañ kumbuk. ³⁰ Täñjirän monänitä webe ugänpäñ yäpuk. Yäpmänpäñ udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. ³¹ Kumänjirän gwekitä webe ugänpäñ korenpäñ udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäñ yäpmänpäñ yeri kubä nämo penkañ kumän-tagän kumbun. ³² Äpiye 7tä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

† 20:20 Luk 11:54

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkañ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ño täk täkañ. ³⁵ Upänkañ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biñam u Anututä yäpmän akwayän täyak-ken uken nadäpi täktäk äneni nämo api täneñ. ³⁶ † Kadäni uken äma wari nämo api kumneñ, anjerotä kumäk-kumäki nämo itkañ udegän. U kumbani-ken nanik akunayän täkañ unitä Anutu täño ironjiniye ude äworenpäñ api itneñ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täñ nimiñkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yän niwetpäñ niwoñärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäño manbiñam kudän täñpäñ ñode imaka kudän täñkuñ; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itak yän yänkuñ. ³⁸ † Man ude yänkuko unitä ñode niwoñäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduñtagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkañ. Unitä ñode täga yäne; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu.

³⁹ Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoñärewani äma ätutä iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰ Täñpäñ äneni iwet yabäktä umuntanpäñ penkuñ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yän yänkuñ

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Täñpäkañ Jesutä ämawebe ñode yäwet yabänkuñ; Man goret ñode imata yäk täkañ? Kristo u Devit täño nanaki, komen ämagän yän yäk täkañ. Upänkañ ude nämo! ⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täñkuñ;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänkuñ; ⁴³ Gäk dubina-ken äbä manjiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmänpäñ gämotka-kengän api yepmanjpet yäk.

Sam 110:1

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita jide täñpäñ Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkañ?

Baga man yäwoñärewani täño täktäkta yänkuñ

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täño man u nadän irirä iwarän-täkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁶ In Baga man yäwoñärewani ämatä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Uwä ämawebetä nibänpäñ wäpi biñam ikek yän niwerut yänkañ tek karoni säkgämän wädäwä ärowäkañ ämawebe inamiken kuñat täkañ. Ba kädet miñin kuñarirä ämawebetä yabänpäñ yäniñ oretta gäripi nadäk täkañ. Täñkañ käbeyä enji gänañ ba äñnak-äñnak pähap täk täkañ-ken äronpäñ äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkañ. ⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä enji gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibänpäñ äma siwoñi yän niwerut yänkañ yänapik

†† 20:36 1Jo 3:1-2 † 20:38 Rom 14:8-9

man karonji boham yäk takañ. Äma ude wani uwä Anututä kowata waki tanji-inik api yämek.

Anututa monerj pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

21 Jesutä ude yänkañ irirän ämawebe monerj ikek päbä monerj kudupi eni täño monerj käbot-ken penj irirä yabänjuk. ² Yabän irirän webe kajat kubä monerj tepi kubägänpäñ äbä käbot gänañ pewän äpmonkuñ. Pewän äpmonjirän kanpäñ Jesutä ämawebe yäwetkuk; ³ † Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ñonitä peyak uwä ätu pähaptä pekañ u yärepmitak. Ätuwä monerj tanji it yämikañ uken nanik täpurigän pekañ. Upänkañ webe ñonitä peyak uwä täpuri it iminjkuko udegän, kudup penpäñ jäwäri-inik itak.

Kudupi eni uwä api tokät mañpek

⁵ Tänpäkañ iwaräntäkiyetä kudupi eni säkgämän u kankañ yänkuñ; Säkgämän! Monerj Anututa biñam pewani upän tuñum gäripi nitek yäpmankañ mobä säkgämän ukät bok kudupi eni täñkuñ yäk. ⁶ † Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakañ uduwä mädenä api tokät mañpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api erän mäneñ. ⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuñ; Yäwonärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahän nimijirän api kanpäñ nadäne? ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täñ-täkñatneño unita ket nadänkañ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ñode api täwetneñ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbatak yän api täwetneñ yäk. Upänkañ man u nadän yäminetawä. ⁹ Ba ämik pähap-pähap ahäkañ yän täwetnayän täkañ unita nämo umuntäneñ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayän täñopänkañ näkño äbäkäbäk kadäni uwä bäräneñ nämo api ahäwek.

¹⁰ Täñkañ kubä ñode yäwetgän täñkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneñ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneñ. ¹¹ Kadäni uken kenän tanji api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneñ ba käyäm wakiwaki api ahän yämineñ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneñ. ¹² Tänpäkañ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmäñitpäñ kädet wakiwaki api täñ tamineñ. Goret täkañ yänpäñ käbeyä eni täño äma ekäni ekäni inamiken tepmañpäkañ manjin api yäpman danineñ. Tänpän komi eni gänañ api tepmaneñ. Ba kome täño intäjukun ämakät gapman ämatä intäño mebäri nadäka api täwet yabäneñ. Bureni, näka nadän namikinik täñpenj kuñatnayän täño unita ude wä api täñ tamineñ. ¹³ Kädet ude wani täwonärenayän täño uwä in näkño wäpna biñam api yänahäneñ. ¹⁴ † Tänpäkañ bäräpi u nämo ahän tamijirän intäjukunä manken itnayän täkamän uwä man jide api yäne yän nadäwätäk nämo täneñ. ¹⁵ † Nämo, kadäni uken näkña-tägän mejin api täñpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täñ tamijira iwanjiyetä man yänahänayän täkañ u nadänkañ yäp-

† 21:3-4 2Ko 8:12 † 21:6 Luk 19:44 † 21:14 Luk 12:11-12 † 21:15 Apos 6:10

mänj äpna yäkñat api tänpä waneñ. ¹⁶ † Kadäni uken nanjiye menjiye ba notjiye äwänjiye ba äma ätu unitä iwan api täñ tamineñ. Ba in ätu kumän-kumän api tadäpneñ. ¹⁷ In näkño wäpna biñam yäpmanj kuñatnayän täkañ unita komi api tamineñ. ¹⁸ † Ude täñ tamineñ täkañ upänkañ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹ † Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi penj yäpmanj kuñatnayän täkañ uwä säkgämän api itneñ.

Jesutä Jerusalem api wawek yän yänjuk

²⁰ Upänkañ guñ äbot täño komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ño it gwäñjirä ñode yabänpäñ-nadäneñ; Kome ño apiño wawayän yän nadäneñ. ²¹ Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ño irani in akumañ kañ kut. Tänpän ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräneñ akumañ kome ño penpen banken kañ kut. Täñkañ kome kukñi kada nanik Jerusalem amenjtawä! ²² † Nadäkañ? Komi bäräpi u ahänjirän kowata yäpmanj-yäpmanj kadäni Anutu täño man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³ † Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneñ! Ekänitä kokwawak nadänjirän imaka umuri pähap kome ñonitäño ämawebe terak api ahäwek. ²⁴ † Tänpäkañ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneñ. Ätuwä guñ äbotken naniktä yämagut päñku ini irani-ken yepmañpäñ komi piä api yämineñ. Guñ äbot unitä Jerusalem yotpärare ño tänpä wawäpäñ inita biñam yäpmanj päñ kadäni karonji it yäpmanj äronjirä kadäni Anututä nadäta-ken api tärewek.

Jesu täño äbäk-äbäka man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵ † Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneñ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täñjirän ämawebe api umuntäneñ. Umuntañpäñ jide täne yän api nadäneñ. ²⁶ Tänpän edap, komepak guktä wareñ täñjirä kome terak ño jide ahätak yän nadänpäñ bumta api umuntäneñ. ²⁷ † Täñjuruk-uruk ude ahänjirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nitek abänjirän api käneñ. ²⁸ † Unita umuri unitä ahän tamijirän nämo umuntäneñ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäñ ñode kañ nadäwut; Eruk, Anututä waki ñoken nanik nimagurayän keräp täyak yän kañ nadäwut. ²⁹ Man u yäwetpäñ manbiñam kubä ñode yäwetkuk; Wama päya ño ba päya ätu täño mebäri yabänpäñ-nadäwut. ³⁰ Dätakitä ahänjirä Soropek kadäni keräp täyak yän nadäk täkañ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänayän täkañ u yabänpäñ Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piä kehäromi täñpayän täyak u tuän keräp täyak yän api nadäneñ. ³² Näk bureni täwetat;

‡ 21:16 Mat 10:21-22 †† 21:18 1Sml 14:45; Luk 12:7 †† 21:19 Hib 10:36 § 21:22 Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 † 21:23 1Ko 7:26 †† 21:24 Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 §† 21:25 Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 §†† 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 † 21:28 Rom 13:11

Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumänjirä imaka yäyat u api ahän moreneŋ. ^{33 †} Tänpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upänkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadänpän itneŋ

^{34 ††} Unita in ket nadänkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneŋ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänayän täŋo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api penneŋ. Ude tänpän tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahän tamek. ³⁵ Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubägän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup api ahän yämek. ^{36 ‡} Unita ket tänpän nadänjit nadänjit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahän taminayän täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpän itta Ekäniken yänapik täkot. Ude tänpän it yäpmän kuŋtängän Äma Bureninik inŋamiken api ahäneŋ.

^{37 ††} Tänpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpän yäwoŋäreŋäk täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ päŋku pom kubä wäpi Olip uken äro it täŋkukonik. ³⁸ U irän täreŋjirän tamimaŋ-inik apämaŋ päŋku kudupi yotken it täŋkukonik. U irirän ämawebetä mani biŋam nadäktä äbäk täŋkuŋonik.

Satantä Judas bänepi-ken äpmonkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

22 Tänpän orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni keräp taŋkuk. ^{2 ††} Täŋkaŋ bämop äma ätukät Baga man yäwoŋäreŋwani ämatä jide tänpän Jesu utpena kaŋ paorek yänpän kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upänkaŋ ämawebeta umuntaŋkuŋ.

^{3 †††} Ude täŋ yäpmän kuŋjirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkaŋ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täŋpani ba kudupi eŋi täŋo watä äma u keriken pekta päŋku man yäwetkuk. ⁵ Yäwerän nadänpän bänep täga pähap nadän imiŋpän kowata gwäki imikta yänjäreŋkuŋ. ⁶ Yänjäreŋ imäwä Judas täga nadänkaŋ ämawebe kaŋpän nadäk nämo tänjirä käbop iwan keriken terak kaŋ pewa yänpän Jesu iwaräntän yäpmän kuŋatuk.

Pasova ketem nakta tuŋum täŋkuŋ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

^{7 †††} Tänpäkaŋ Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täŋo mebäri nadänpän yawak gubanji däpmänpän dubik täŋkuŋonik. ⁸ Eruk, kädet u iwatpän Jesutä Pita kenta Jon ŋode yäwetpän peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Ek kuŋkaŋ Pasova täŋo tom ketem täŋ tuŋum täkon. Täŋjirän nintä ärenakaŋ kaŋ näna. ⁹ Yäwänä yarä unitä

† 21:33 Luk 16:17 †† 21:34 Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 ‡ 21:36 Mak 13:33; Rev 6:17 †† 21:37 Luk 19:47 ††† 22:2 Luk 20:19 ††† 22:3-4 Jon 13:2,27 ††† 22:7 Kis 12:1-27

ŋode iwetkumän; Eŋi deken päŋku Pasova täŋo ketem täŋtuŋum tädayän?

¹⁰ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äroŋkaŋ äma kubä ume käbot ikek kaŋpänä äma u iwat yäpmän kuŋjirän eŋi kubä gänaŋ ärowänä ugän kaŋ iwarun. ¹¹ Äroŋpänä eŋi mäheŋi ŋode kaŋ iwerun; Yänpän-yäwoŋäreŋäk ämatä ŋode yäyak; Eŋi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo ketem nänyän? ¹² Ude iweränkaŋ eŋi däpän taŋi, äŋnak-äŋnak täŋo tuŋum ikek kubä täwoŋäreŋwänkaŋ Pasova täŋo ketem uken kaŋ täŋtuŋum tawun.

^{13 §} Jesutä ude yäweränkaŋ Pita kenta Jon päŋku yänkuko udegän kaŋ-ahänpän Pasova täŋo ketem täŋtuŋum taŋ itkumän.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak unitäŋo man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴ Eruk kadäni ahänjirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmän päro eŋi u gänaŋ maŋitkaŋ ketem u penta naŋkuŋ. ¹⁵ Ketem naŋ itkaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äŋnak-äŋnak ŋowä inkät bok nakta gäripi taŋi nadän yäpmän kuŋatuk. ^{16 ††} Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmän kuŋtängän Anututä intäjukun itkaŋ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täŋo mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷ Ude yänpän wain ume yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän ŋode yäwetpän yämiŋkuk; In kuduptagän ŋo yäpmänpän naŋput. ¹⁸ Näk wain ume äneŋi nämo naŋjira Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat piäni kehäromi täŋpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

^{19 †††} Jesutä ude yänpän käräga kubä yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpän yämiŋtän kuŋkuk; Ŋowä näkŋo gupna. U inta yänpän taniŋ kirewani. Ŋo naŋkaŋ näka nadänpeŋ kaŋ kuŋat täŋput. ²⁰ Eruk ketem naŋ paotpän Jesutä wain ume yäpmänpän udegän yämiŋpän yänkuk; Ŋowä Anututä ämawebekät topmäk-topmäk kodaki täyak u täŋkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yänpän piwayän täyat uterak wohutak.

^{21 ††} Ude yänpän yänkuk; In nadäkaŋ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä iwan keriken nepmaŋpayän. ²² Äma Bureninik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkaŋä äma iwan keriken terak nepmaŋpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³ Ude yäwän nadänkaŋ iwaräntäkiyeta ini näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Ninken nanik netätä ude api täŋpek? yän yänkuŋ.

Intäjukun irit täŋo man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

^{24 †††} Tänpän iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yänpän man wärät-wärät täŋkuŋ. ^{25 ††}

§ 22:13 Luk 19:32 †† 22:16 Luk 13:29 ††† 22:19 Luk 24:30 ††† 22:21 Sam 41:9; Jon 13:21-22 ††† 22:24 Luk 9:46

Tänjirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yäj yäk täkañ. ^{26 †} Upänkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ^{27 ††} Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittängän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yäj nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämpojin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

²⁸ Täñpäkañ bäräpi mebari mebari ahäj namik täkañ uwä inä nämo nabäkätäk täkañ. ^{29 *} Täñjirä nanatä näk intäjukun itkañ kañiwat piä kehäromi täkta wäp namiñkuko udegän in näkkät bok kañiwat piä u täkta wäp biñam tamitat. ^{30 ††} Ude täñ tamitat unita intäjukun irayäj täyat-ken uken näkkät bok bägup kubäkengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma api itneñ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäj yänjuk

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

^{31 ††} Jesutä ude yänpäñ Saimon iwetkuk; Saimon, Santantä in täñpäñ-tabäwayäj yäyak. Ämatä wit mujipikät gupi yäpmäj danik täkañ ude täñpayäj nadatak. ^{32 †††} Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpäj bänepka gapun täwek yänpäñ gäka Nanaken yänpäpik man yät. Ude täro unita gäk äneñi näkken äbayäj täyan-ken uken Anutu täño man kädet notkaye yäwet täpänek kañ tä.

^{33 †††} Ude yäwänä Pitatä ñode iwetkuk; Ekäni gäkä komi enjen iriwä näk komi enjen bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäñ näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. ³⁴ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ñode gäwera nadä. Apiño bipani purup gera nämo yänjirän gäkä kadäni yäräkubä wäpna käbop pewayäj.

^{35 §} Ude yänpäñ yäwetkuk; Näkä moneñ, kuroñjin ärärani ba yäkta yäjiwätpäj jop taniñ kireñpewa kuñkuñ-ken uken imaka kubäta wäyäkñeñkuñ ba nämo? Yäwänä Nämo yäj iwetkuñ. ^{36 ††} Yänjirä Jesutä man kubä ñode yäwetgän täñjuk; Eruk apiño-ken kubätä moneñ it imänä yäpmänkañ kuñaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tageñkañ kuñaton. Ba kubä täño kadä ämik täkta nämo it imänä iniken teki punin nanik yänopmänpäñ ämata yämiñpäñ moneñ yäpmänkañ kadä kubä suwaton. ^{37 †††} U imata, Anutu täño man ñode kudän täwani; Kubo ämata täñ yämik täkañ ude täñ imiñkuñ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayäj. ³⁸ Jesutä ude yäweränä iwetkuñ; Ekäni, ño

ka! Kadä yarä injtkamäj ño! Yäwäwä yänjuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yänpäpikuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

^{39 ††} Täñpäñ Jesu bipani bipani täk täñjukko udegän yotpärare penpen Olip pomken äronjirän iwaräntäkiye iwatkuñ. Bägup it täñjuk-ken u ahänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In tänyabäk-ken kwitanenña Anutu-ken yänpäpik man yäwut.

⁴¹ Eruk Jesu inigän ätukät kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yänpäpik man ñode yänjuk; ^{42 †††} Nana, täga yäj nadänpäñä gäk nadäj namiñjiri komi nadäwayäj täyat u kañ närepmirän. Upänkañ näñjo nadäk nämo, gäkñaken nadäk kañ ahäwän. ⁴³ Ude yänjirän kunum gänañ nanik añero kubätä päpä täñkentäj imiñkuk. ⁴⁴ Täñpänkañ bänepitä komi pähap nadänkañ gwäk pimiñpäñ yänpäpik man kehäromigän yänjirän woñ bumta imätukko uwä nägät bumik unitä kome terak mañkuñ. ⁴⁵ Täñpäñ yänpäpik man yäntängän akumañ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u kuñpäñ yabänjuk; Butewa-ki nadäj bäräp täñpäñ pat irirä. ⁴⁶ Pat irirä äbä yabänpäñ yäwetkuk; In imata dämpmon pat itkañ? Tänyabäk-ken kwitanenña akuñpäñ yänpäpik man yäwut!

Judastä Jesu iwan kerä terak tenjuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷ Täñpäñ Jesutä man ude yäj irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yäj-yäkñat yäpmäj äbänkañ Judas ini Jesu bayäj imiñpäñ iniñ orerayäj nadänkañ dubini-ken äbuk. ⁴⁸ Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan kerä terak tewa yänpäñ naniñ oretan? ^{49 ††} Täñpänkañ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuño unitä iwan päke u yabänpäñ Jesu iwetkuñ; Ekäni, iwan ño kadätä dämpna? ⁵⁰ Ude yänpäñ iwaräntäki kubätä bämpo äma kubä täño watä äma kubä ura yäkñat jukuni bure kädapäj päiñkuk.

⁵¹ Täñjirän Jesutä kañpäñ yänjuk; Ai! Ude täñpeno! Ude yänpäñ äma u jukuni yäpmänpäñ äneñi irani ude pen imiñkuk. ^{52 ††} Täñkañ bämpo äma, Juda täño äma ekäni ekäni-kät kudupi eni täño komi äma Jesu injitta äbuño u Jesutä ñode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täñpani ude täñpapäj kadä boham nitek nutnayäj äbäkañ? ⁵³ Näk kepmani kepmani kudupi eni gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkut-ken ugän nämo nepmänjitkuño u. Upänkañ intä piäjin täkta kadäni ahätak. Uwä bipmäj urani täño kehäromi ubayäj!

Pitatä Jesu wäpi käbop penjuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

^{54 †††} Ude täñpäñ Jesu injit yäpmäj bämpo äma intäjukun täñpanitä eni gänañ äronkuñ. Täñjirä Pita uwä

† 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 † 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 †† 22:27 Jon 13:12-15 † 22:29 Luk 12:32 †† 22:30 Mat 19:28 †† 22:31 2Ko 2:11 ††† 22:32 Jon 17:11,15,20; Sam 51:13 ††† 22:33 Luk 22:54 § 22:35 Luk 9:3, 10:4 † 22:36 Luk 22:49 †† 22:37 Ais 53:12; Luk 22:52

§ 22:39-40 Luk 21:37; Jon 18:1 ††† 22:42 Mat 6:10 † 22:49 Luk 22:36 §† 22:52 Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 ††† 22:54 Sam 31:11; Luk 22:33

bankentä yabänit yabänit yawatkuk. ⁵⁵ Tānjirān komi āma yewa gānaŋ āro kādāp ijinpān ānāriŋ irirā Pita imaka, āro bāmopi-ken itpān kādāp penta ānāriŋ itkuŋ. ⁵⁶ † Ānāriŋ irirā eŋi unitāŋo watā webe kubätä ket tānpān kaŋpān yāŋkuk; Āma ukāt kuŋarani kubā ŋo yāk.

⁵⁷ Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Wanotna, nāk āma u nāmo kak tāyat yāk. ⁵⁸ Ude yānpān ātu irirān āma kubätä kaŋpān yāŋkuk; Bureni, gāk unitā ābotken nanik yāk. Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, jop yāyan yāk. Nāk nāmo! ⁵⁹ Tānjirān māden āma kubätä ābānpān kehāromigān ŋode yāŋkuk; Al yāk. Āma ŋo bureni-inik ukāt kuŋarani. Uwā Galili āmagān yāk.

⁶⁰ Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, gāk man ŋo yānjiri tāngunŋ tāyat yāk. Yānjirān uteragān puruptā gera yāŋkuk. ⁶¹ †† Tānpākaŋ Ekānitā āyāŋutpān Pitaken dapun tānjirān Pitawā Ekānitā man ŋode iwetkuko u nadāwān tārenkuŋ; Purup man nāmo yānjirān gāk kadāni yarākubā nākŋo wāpna kābop pewayān yāk. ⁶² Man u juku piŋpān bānepi-ken jāgāmi pāhap nadānpān āpāmaŋ pāŋku konām bumta kotkuk.

Jesuta waki mebāri mebāri tāŋ imiŋkuŋ

Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³ Tānpākaŋ āma Jesu kaŋ gwājiŋ itkuŋo u sāra man iwetpān iŋami dapun tektā tāŋpipiŋkaŋ utpān iwetkuŋ; Gāk profet unita āma gutak unitāŋo wāpi niwet! yāk. ⁶⁵ Tāŋkaŋ ugān nāmo. Yānjārok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

⁶⁶ Ude tānjirā kome yāŋeŋirān āma ekāni ekāni, bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Baga man yāwoŋārewani āma kudup man kābeyā tānpān Jesu yāŋjikŋat yāpmāŋ āronpān man ŋode iwetkuŋ; ⁶⁷ † Gāk Kristo tānpāwā yāŋahānpān niwet yāk. Yāwāwā yawetkuk; Nāk Kristo yāŋ tāwerawā tāga nāmo nadāŋ nami-nayāŋ. ⁶⁸ Ba tāwet yabāk tānjira kukŋini tāga nāmo nāwetnayāŋ. ⁶⁹ †† Upāŋkaŋ ŋode tāwera nadāwut; Apiŋo yāput peŋpān Āma Bureni-inik uwā Anutu kehāromi māhemi keru bure kāda itpān tārek-tāreki nāmo api it yāpmāŋ ārowek.

⁷⁰ †† Ude yāwān nadānpān kuduptagān ŋode iwetkuŋ; Gāk Āma Bureni-inik u? Yāwāwā yāŋkuk; Yākaŋ ubayāŋ. ⁷¹ Yāwānā yāŋkuŋ; Imata mangāmān wari yāne? ŋo ini menitā yānjirān nadākamāŋ uba yāk.

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

23 Eruk, kābeyā tāŋ itkuŋo u kuduptagān akun-kireŋpān Jesu yāŋjikŋat yāpmāŋ pāŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. ² †† Uken pāŋku itpān ŋode yānpān manken teŋkuŋ; Āma ŋonitāŋo mebāri ŋode patak; Āma ŋo nin tāŋo āmawebeniye nadāk-nadāki tāŋkurāk tak tāyak. Tāŋkaŋ Rom tāŋo intājukun āma Sisa unita takis moneŋ penetawā yāŋ yājiwāt tak tāyak yāk. Tāŋkaŋā inita ŋode yāk tāyak, Nāk ābākta yāwani Kris-

† 22:56 Apos 4:13 †† 22:61 Luk 22:34 † 22:67 Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 †† 22:69 Apos 7:56 †† 22:70 Luk 4:3,9 ††† 23:2 Luk 20:25

to u, intājukun āma kubā yāŋ yāk tāyak. ³ ††† Ude yāwāwā Pailattā Jesu iwet yabāŋkuk; Gāk Juda tāŋo intājukun āma ba? Yāwānā Jesutā iwetkuk; Yāyan ubayāŋ. ⁴ Yāwānā Pailattā bāmop āma ba āma ābot itkuŋo u kudup ŋode yawetkuk; Nāk āma ŋonitāŋo momita wāyākŋewa wakaŋ yāk.

⁵ Pailattā ude yawetkuko upāŋkaŋ kehārom tāŋpān yāŋkuŋ; Ude nāmo! U āma yāŋ-yākŋarirān manitā nintā komeŋ ahāŋ moretak yāk. U Galili kome-kentā yāput peŋpān tāŋ yāpmāŋ ābāŋ tāyon Judia komeken ŋo udegān ahātak yāk.

⁶ Ude yāwāwā Pailattā āneŋi yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo Galili komeken nanik ba? ⁷ † U Galili komeken nanik bureni tāŋpānā, eruk, nākā unitāŋo mebāri nadākta nāmo yāwani. U kome Herottā yabāŋ yawat tāyak u nanik unita Herottā man piāken kwān yāk. Tānpākaŋ kadāni uken Herot Jerusalem yotpārare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewān kuŋkuk. ⁸ †† Tānjirān Herot uwā Jesu kaŋpān bānep tāga nadāŋkuk. U Jesu tāŋo biŋam māyap nadāk tāŋkuko unita u kakta gāripi nadāŋ yāpmāŋ ābuk. Imata Jesutā kudān kudupi kubā tānjirān kāwayāŋ gāripi nadāŋkuk. ⁹ Tānpān Jesu man mebāri mebāri iwet yabānjirān kowata man kubā nāmo iwetkuk. ¹⁰ Man kum irirān Baga man nadāwani āmakāt bāmop āma intājukun tāŋpani uken itkuŋo u nadāŋkaŋ Jesu terak man mebāri mebāri wohutpān gera terak yāput iwetkuŋ. ¹¹ Tānjirā Herot-kāt komi āmatā Jesuta waki tāŋ imiŋpān sāra man iwetkuŋ. Ude tāŋkaŋ āma ekāni tāŋo tek tāŋ imiŋpān Pailat-ken āneŋi yāŋjikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. ¹² Tānpākaŋ kadāni ukengān Pailat kenta Herot not tānpān bānep kubāgān peŋkumān. Bian ini-ini itkumānopān kadāni ugān not tāŋkumān.

Jesu kumāŋ-kumāŋ utta Pailattā yāntārenkuŋ

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Tānpān Pailat uwā Juda tāŋo āma ekāni ekāni-kāt bāmop āma intājukun tāŋpani ba āmawebe pāke itkuŋo u yāŋpewān dubini-kengān ābuŋ. ¹⁴ Tānpān ŋode yawetkuk; In āma ŋo āmawebe yāŋ-yākŋarani tāk tāyak yāŋ yānpān nākken yāpmāŋ ābāŋ yāk. Upāŋkaŋ nākā in iŋamjin-ken mebārinita iwet yabātken momini kubā nāmo kaŋ-ahātat yāk. ¹⁵ Tāŋkaŋ Herot udegān, mominita wāyākŋewān wawāpān ninken āneŋi tewān ābātak yāk. Unita jide? Momi kubā nāmo tāŋkukopān imata jop kumāŋ-kumāŋ utnek? ¹⁶ Eruk, komi āma yāwera iwānaptā jop pāripākaŋ pit ima yāk. ¹⁸ Āmawebetā ude nadānpān kuduptagān bānepi wawāpān gera ŋode yāŋkuŋ; U paorān! U paorānkaŋ Barabaspān pit nimi! yāŋ yāŋkuŋ. ¹⁹ Barabas uwā noriye-kāt yotpārare bāmopi-ken āmik pewā ahāwāpān āma kubā kumāŋ-kumāŋ utpewān komi eŋiken teŋkuŋ.

²⁰ Tānpākaŋ Pailattā Jesu pit imayāŋ nadāŋkuko unita āmawebe pāke u yawetkuk. ²¹ Yāwerānā āneŋi gera kehāromigān yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kumāŋ-kumāŋ ut! ²² Yānjirā Pailattā āneŋi yāwet yabāk ŋode

††† 23:3 1Ti 6:13 § 23:7 Luk 3:1 † 23:8 Luk 9:9

tänjuk; Waki kubä jide tänjukta? Näk nadänjira momi nikek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniñ kirewa iwänap-tägän päripäkan kaj tewa yäpmän kwän yäk.

²³ Ude yäwänä mani utpäñ kuduaptagän gera tänpän ñode yänkuñ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tanj pen yäntän kuñtäko Pailattä iniken gärip iwarut yänpäñ yäntären yämiñkuk. ²⁵ Täñkanj mani bu-ramiñpäñ äma ämik pewän ahäwänpäñ äma kubä kumän-kumän urani wäpi Barabas u pit imiñpäñ yäniñ kireñkuk. Tänpän Jesu uwä kumäkta yäntärenpäñ komi ämata yämiñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Tänpäkanj komi ämatä Jesu yänjiknat yäpmän kuñtängän kädet miñin äma kubä kaj-ahänkuñ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbänjirän kanpäñ Jesu täño päya kwakäp piriken pewä buramiñkanj Jesu mädegän iwatkuk.

²⁷ Tänpäkanj ämawebe äbot pähaptä iwatkun. Iwarän täñkanj webe ätu konäm butewaki täñtän iwatkun.

²⁸ Konäm kottän iwarirä Jesutä äyänutpäñ yabänpäñ ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kot-neño. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. ²⁹ † In nadäkanj? Kadäni keräp täñjirän webe nanak bäyawan-itä ñode api yäneñ; Äruñ kuñatnanj takamänjonik yäk.

³⁰ Täñkanj pom käronj tokät päbä nin yejämbut!

Ba geñi kwähärep dunpäñ nin yäpmän päñku gänañ umu yejämbut! yäk.

Hos 10:8

³¹ †† Upänkanj kadäni täga bumik-ken ude yänayän täño uwä kadäni wakikenä jide api yäneñ?

³² Tänpäkanj waki tänpäni yaräkät Jesu-kät penta däp-nayän yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ. ³³ Yän-yäkñat yäp-mänj kome kubä wäpi Gwäki Kokäp uken kuñkuñ. Uken ahänpäñä Jesu päya kwakäp terak utkun. Ba waki tänpäni yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmañpäñ bok däpuñ. ³⁴ † Tänpäkanj Jesutä yänapik man ñode yänjuk; Nan! Waki täñ namikanj ño nämo nadänkanj täkanj unita momini peñ yämi. Yänjirän komi äma teki yäpmäkta närepmirek gärepmirek täñkuñ. ³⁵ †† Tänpänj ämawebe bumta ini ugän itpäñ yabänjirä Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu sära ñode iwetkun; Äma ñowä äbäkta yäwani Kristo tänpäwä iniken gupi täñkentäwänä. U ämagän täñkentän yämik täñjukopän iniken gupi täñkentäktawä tänpän wakanj yäk.

³⁶ †† Yänjirä komi ämatä udegän Jesu yänjirä man iwetkanj dubini-ken äbänpäñ wain ume jägämi imi-nayän täñkuñ. ³⁷ Tänpänj yänkuñ; Gäk Juda äma täño intäjukun äma bureni u tänpäwä gäkña gupka täñkentäwä yäk. ³⁸ Tänpänj Jesu gwäki punin kädawä man kudän ñode kudän täñkuñ;

ÑOWÄ JUDA ÄMAWEBE TÄÑO INTÄJUKUN ÄMA.

³⁹ Ude täñjirä waki tänpäni yarä u kubätä päya kwakäp terak itkanj Jesu yänjirä man ñode iwetkuk; Gäk Kristo tänpäwä gäkña gupka täñkentänpäñ nek imaka, täñkentän nimi! yäk. ⁴⁰ Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpäñ ñode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biñam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? ⁴¹ Nek momineкта täga nidäp-mänkanj. Upänj äma ñowä momi kubä nämo täñjukopän jop utkanj yäk. ⁴² ††† Ude yänkanj yänjuk; Jesu, gäk intäjukun itkanj wäpka biñam ikek irayän täyan-ken uken näka kaj nadän nam yäk. ⁴³ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apinogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

⁴⁴ ††† § Tänpänj kome kepma bämopi täñjirän kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpäñ it yäpmän kuñjirän 3'kirok täñjuk. Täñjirän kudupi enj gänaj tek tanj bagata pewä wädawani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenkuñ. ⁴⁶ †† Täñjirän Jesutä gera yänpäñ yänjuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpäñ kumbuk.

⁴⁷ Täñjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kanpäñ nadänkanj Anutu inij oretpäñ yänjuk; Bureni-inik! Äma ño momini nämo.

⁴⁸ ††† Tänpäkanj ämawebe ätu kaj itkuño unitä imaka ahänjuk u kanpäñ butewaki nadänpäñ kupänj wenpeñ enjini-ken kuñtäñpä kuñkuñ. ⁴⁹ †† Tänpäkanj Jesuta not täñ imik täñkuño u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmän äbuño u imaka banken itkanj imaka ahänkuño u kanpäñ nadäk täñkuñ.

Jesu äneñkuñ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰ Tänpäkanj äma kubä ukät penta itkuño wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Ari-matea uken nanik. Uwä Juda täño äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadän imiñpeñ kuñarani. ⁵¹ ††† Tänpäkanj noriyetä Jesu man iwetpäñ iwan kerik-ken peñjirä nadäwän nämo täganjuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkanj yabän yäwat piäni kwawak ahänjirän kakta itsämänjtän kuñat täñjukonik. ⁵² Eruk, äma unitä Pailat-ken päñku Jesu täño komegup yäpayän iwet yabänjuk. ⁵³ Iwerän nadän imänkanj päya kwakäp terak nanik ketärenpäñ tek pak-itä uwäktän-äwatpäñ yäpmän päñku mobä kawut awanj komegup äneкта biñam yäwani uken peñjuk. Mobä kawut uwä bian äma kumbani kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täño komegup peñjuk. ⁵⁴ Kepma uwä Fraide, Sabat täño tunum täktäk kadäni udeken Jesu äneñkuñ.

⁵⁵ †† Tänpäkanj webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuño u Josep iwat yäpmän päñku kanjirä

† 23:29 Luk 21:23; Rev 6:16 †† 23:31 1Pi 4:17 † 23:34 Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 †† 23:35 Sam 22:7-8 †† 23:36 Sam 69:21

††† 23:42 Mat 16:28 ††† 23:44-45 Amo 8:9 § 23:44-45 Kis 36:35 † 23:46 Sam 31:5; Apos 7:59 ††† 23:48 Luk 18:13 §† 23:49 Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 §†† 23:51 Luk 2:25,38 † 23:55 Luk 23:49

komegup awañ gānañ āneñkuk. Kañirā āneñpānkañ enjiken āyāñutpeñ pāñku imaka imaka ume kābāñi nīkek tāñtuñum tāñpāñ peñkuñ. ^{56 †} Ude tāñkañ Sabat unita Moses tāño бага man iwatpāñ itpāñ-nadāk tāñkuñ.

Jesu kumbani-ken naniktā akumañ kuñkuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

24 Tāñpākañ Sande tamimañ-inik webe ukeño imaka kābāñi tāgatāga tāñtuñum tāñpāñ peñkuño u yāpmāñkañ Jesu āneñkuñ-ken kuñkuñ. ² Pāñku ahāñpāñ kañkuñ; Mobā pāhap u yāpmāñ kewēñkuño parirān. ^{3 ††} Ude tāñpākañ Jesu āneñkuñ-ken āronpāñ Jesu tāño komegupta wāyākñewā wawākañ nadāwātāk tāñ irirā āma yarā teki paki-inik unitā pit kubāgān dubini-ken ahāñpāñ itkumān. ^{5 †} Tāñjirān webe kwayak unitā bumta umuntañpāñ iñami komeñ yāpā āpmonpāpāñ patkuñ. Parirā āma yarā unitā yāwetkumān; In kumbani komeken ño imata kodak iranita wāyākñeñ itkañ? ^{6 ††} U ño nāmo itak, akumañ kuk yāk. Galili komeken itkañ man ñode tāwetkuko unita guñ tañkuñ? ⁷ Uwā ñode tāwetkuk; Āma Bureni-inikā, āma waki tāñpani keriken pewākañ pāya kwakāp terak utpāñ āneñpākañ kepma yarākubā tāreñjirān Anututā āneñi yāpmāñ pāñaku api tewek yāñ tāwetkuk. ⁸ Ude yāñjirān webe kwayak u nadāñpāñ yāñkuñ; Bureni, nadākamāñ! yāk.

⁹ Ude yāñpāñ awañ u peñpeñ pāñku iwarāntākiye 11 ukāt āmawebe ātukāt biñami yāwetkuñ. ^{10 ††} Webe kwayak u wāpiwā Maria Makdala komeken nanik, kubā wāpi Joana, kubāwā Maria wahupi Jems tāño miñi ukāt webe ātu bok kuñatkuñ. Tāñpāñ webe kwayak unitā iwarāntākiye ukeño manbiñam yāwerirā mani nadāñjirā jopi ude tāñpāpāñ nadāwā bureni nāmo tāñkuk. ¹² Upāñkañ Pitatā akumañ awāñken bārāñeñ pāñku awañ gānañ umu okāreñpāñ tek Jesu gupi uwāk tāñpāñ āneñkuño ugānpāñ kañkuk. Ude kañpāñ nadāwātāk pāhap tāñtāñ āneñi kuñkuk.

Jesu Emeus kādet-ken kañkumān

¹³ Tāñpāñ kepma ukengān iwarāntāki yarātā Emeus yotpārare-ken kuñkumān. Emeus u Jerusalem yotpārare dubini-ken itkuk, 10 kilomas ude. ¹⁴ Kādet kuñit kuñit imaka Jesuken ahāñkuko unita man yāñpāñ-nadāk tāñtāñ kuñkumān. ^{15 †††} Yāñpāñ-nadāk tāñtāñ kuñjirān Jesu ini āma yarā u dubini-ken ahāwānkañ penta kuñkuñ. ¹⁶ Tāñpākañ āma yarā u Jesu kañkumāno upāñkañ u Jesu yāñ siwoñi nāmo kawān tāreñkuñ. ¹⁷ Ude tāñjirān Jesutā yāwet yabāñkuk; Ek imatāken manpāñ yāñpāñ-nadāk tāñtāñ kuñatkamān? Yāwānā āma yarā uwā pāñku tāpāneñpāñ itpāñ butewaki iñami dapun ijiñkumān. ¹⁸ Tāñkañ āma yarā u kubā wāpi Kliopas unitā iwetkuk; Gāk kome kubāken nanik kāwep unita Jerusalem yot-

pārare-ken kudān ahāñkuko u nāmo kañpāñ nadāñkuñ.

^{19 †††} Yāwānā Jesutā yāwetkuk; Imatākenta yākamān? Yāwānā yarā unitā iwetkumān; Jesu Nasaret yotpārare-ken nanik unitāño manbiñam yāk. U profet pāhap. U Anutu ba āmawebe iñamiken imaka kehāromi nīkek yāñpāñ-tāk tāñ yāpmāñ ābāk tāñkukonik yāk. ²⁰ Upāñkañā nintāño āma ekāni ekāni-kāt bāmop āma intājukun tāñpani unitā kumākta yāñtāreñ imiñpāñ manken tenpāñ pāya kwakāp terak utpewā kumbuk. ^{21 †} Unitā Isrel ābot nin Rom gapman tāño keriken nanikpāñ nimagutta yāwani yāñ nadāñkumāñopāñ u kawut, utpewā kumāñjirān edap yarākubā tāretak ño yāk. ^{22 ††} Tāñpākañ apiño tamimañ ninken nanik webe ātutā manbiñam inide kubā niwerañ yāk. ²³ Uwā tami-inik Jesu āneñkuñ-ken kuñpāñ Jesu tāño komegupta kawā wañ yāk. Tāñkañ āneñi āyāñutpeñ pābā ñode niwerañ; Añero yarātā ahāñ nimiñpāñ Jesu kodak tañpeñ akumañ kuk yāñ niwerañ yāk. ^{24 †††} Eruk man u nadāñpāñ nininken ābotken nanik ātutā awāñken pāñku webetā yāño udegān kañ yāk. Upāñkañ Jesu nāmo kañ-ahāñ.

²⁵ Man ude iwerānā Jesutā yāwetkuk; Yāke! Inā guñ bureni-inik! Profettā man yāñpāñ kudān tāñkuño u in imata tāngguñ tāñpāñ bāneñ nadāwātāk tāñpāñ nadākinik nāmo tākañ? ^{26 ††} Profettā ñode yāñkuñ; Kristo u komi mebāri mebāri nadāñpāñ kumākta yāwani. Komi u nadāñkañ eruk, epmāget peñyāñek ikek kunum gānañ api ārowek yāñ yāñkuñ. ^{27 †††} Jesutā ude yāñpāñ man kudup inita, Moses ba profet māden ahāwanitā Anutu tāño man terak kudān tāñkuño unitāño mebāri kudup yāñkwawa tañ yāmiñkuk.

²⁸ Eruk, kuñtāngān Emeus yotpārare kerāp tañkuñ. Tāñpāñ Jesutā yotpārare u irepmitpeñ kwayāñ tāñkuk. ²⁹ Ude tāñpānā āma yarā unitā iwetkumān; Kweno yāk. Kome bipayāñ unita nekkāt penta ñogān itna yāk. Ude iwerān nadāñ yāmānkañ eñi gānañ penta pāro itkuñ.

^{30 †} Āronpāñ ketem nānayāñ mañitkuñ. Mañit itkañ Jesutā kārāga kubā yāpmāñpāñ tokātkañ Anutu bāneñ tāga man iwetpāñ āma yarā unita yāmiñkuk. ³¹ Ude tāñpānkañ Anututā nadāñ yāmiñjirān eruk U Jesu yāñ kawān tāreñkuñ. Kawān tārewākañ uterakgān Jesu ini ugān paotkuk. ³² Tāñpānkañ yarā u ini-tāgān nāwet-gāwet tāñpāñ yāñkumān; Bureni! yāk. Kādet miñin man tāño mebāri yāñahāñpāñ niwerirān man gāripi nīkek u nadāñpāñ bāneñnektā pidām tako ukeño!

³³ Ude yāñpāñ uterakgān akumañ Jerusalem yotpārare-ken āyāñutpeñ kuñkumān. Pāñku ahāñpāñ yabāñkumān; Jesutā iniken iwarāntākiye 11 uwā noriye ātukāt ānok kubāgān irirā. Yabāwānā iwarāntākiye itkuño unitā ñode yāwetkuñ; ^{34 ††} Ekāni awāñ gānañ naniktā bureni akuk! yāk. U Saimon kādet miñin ahāñ imik yāk. ³⁵ Tāñpākañ yarā unitā udegān kādet miñin ahāñ yāmānkañ eñi gānañ pāro kārāga tokāt-

† 23:56 Kis 20:10; Lo 5:14 †† 24:3-4 Apos 1:10 † 24:5 Luk 2:9 †† 24:6 Luk 9:22, 17:25 †† 24:10-11 Luk 8:2-3 ††† 24:15 Mat 18:20

††† 24:19 Mat 21:11 § 24:21 Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 †† 24:22 Luk 24:1-11 ††† 24:24 Jon 20:3-10 †† 24:26 Luk 9:22, 24:44 ††† 24:27 Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 †† 24:30 Luk 22:19 †† 24:34 1Ko 15:4-5

päj yämän naŋkaŋ kawän tärenkuŋo manbiŋam upäj yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahäj yämiŋkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶ † Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yänpäj-nadäk täŋ irirä bämopi-ken ini ugän ahäj yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ³⁷ †† Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ kwaiŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbätak ɲo! yäk. ³⁸ Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikŋutpäŋ bänep yarä-yarä pekaŋ? ³⁹ ɲowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-ken ɲo nepmäŋit näwatpäŋ nabäŋpäŋ nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari nitek nämo. Täŋ, nähä gupna tohatna nitek ɲo yäk.

⁴⁰ Man ude yäwetpäŋ keru kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋäreŋkuk. ⁴¹ ‡ Yäwoŋärewän kaŋpäŋ bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ɲo Jesu ini yäŋ ketinik nämo nadäwä tärenkuŋ. Ude täŋpäkaŋ yäwet yabäŋkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? ⁴² Ude yäweränä gwägu tom iji-wani kubä imiŋkuŋ. ⁴³ Imiŋkaŋ kaŋ irirä, eruk naŋkuk.

⁴⁴ †† Naŋpäŋ yäŋkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmäŋ äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ɲode täwetkut; Man näka Moses täŋo бага man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahäj morekta yäwani yäŋ täwetkut. ⁴⁵ †† Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri

† 24:36 1Ko 15:5 †† 24:37 Mat 14:26 ‡ 24:41 Jon 21:5
†† 24:44 Luk 9:22 †† 24:45 Luk 24:27

nadäka nadäk-nadäki täŋkwawa taŋ yämiŋkuk.

⁴⁶ Täŋkaŋ ɲode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ɲode kudän täwani; Kristo u komi nadäŋpäŋ kumäŋkaŋ kepa yarä tärenjirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. ⁴⁷ †† †† Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk täŋpewä bänepi sukurenjirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yäŋ ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput peŋpäŋ kaŋ täŋtäŋ kut. ⁴⁹ § Täŋpäkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ kireŋpewa api äpäŋ tamed. Unita in kome ɲo nämo peŋpeŋ kuneŋ. ɲogän itsämäŋ irirä kunum täŋo kehäromi tama yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰ Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keru yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. ⁵¹ Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋjirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. ⁵² †† Täŋjirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. ⁵³ Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänangän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

††† 24:47-48 1Ti 3:16 ††† 24:47-48 Jon 15:27; Apos 1:8 §
24:49 Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 †† 24:52 Jon 14:28,
16:22

Jon

Jesu u Anutu tãjo Manbiŋam

1 † Manbiŋam U mebãri-ken-inik yãput peŋpãj it yãpmãj äbukotã itak. Uwã Anutu-kãt itkumãnopãj u ini-tãgãn Anutu. ² U yãput peŋpãj Anutu-kãt it yãpmãj äbukotã itak. ³ †† Manbiŋam U Anutu-kãt ket kubãgãn tãjãpãj imaka kuduptagãn pewãn ahãŋkuŋ. Ukãt nãmowã imaka kubã nãmo ahãwãn. ⁴ †† Uwã irit tãjo mãhemi unitã ämawebeta peŋyãneŋ yãmik täyak. ⁵ †† Tãjãpãkaŋ peŋyãneŋeki unitã bipmãj urani-ken peŋyãneŋirãn bipmãj uranitã peŋyãneŋ u dãpãn kumna yãŋkaŋ tãjãpãn wak tãkaŋ.

Ämatã Jesu not nãmo tãj imiŋkuŋ

⁶ †† Äma kubã wãpi Jon. Unitã peŋyãneŋ unitãjo manbiŋam yãjahãnjirãn nadãnjãpãj ämawebe kuduptagãn nadãkinik täneŋta Anututã iniŋ kireŋkuŋ. ⁸ ††† Jon ini uwã peŋyãneŋ mãhemi nãmo. U peŋyãneŋ mãhemi tãjo manbiŋam yãjahãkta äbuk. ⁹ ††† Tãjãpãkaŋ peŋyãneŋ mãhemi bureni uwã ämawebe komeŋi komeŋi peŋyãneŋ yãmik täyak unitã kome terak ahãkta kerãp taŋkuŋ.

¹⁰ § Eruk peŋyãneŋ uwã komeŋi ämawebe bãmpoŋi-ken ahãnjãpãj itkuŋ. Tãjãpãkaŋ ämawebe u ini-tãgãn pewãn ahãŋkuŋopãj ämawebe uwã mebãrini nãmo kaŋpãj nadãnjãkuŋ. ¹¹ Ini äbotken ahãŋkuko upãnjãkaŋ äbot unitã not nãmo tãj imiŋkuŋ. ¹² §† Tãj, ämawebe ätu not tãj imiŋpãj nadãkinik tãj imiŋkuŋo unita Anutu tãjo äperiye nanak itneŋta kãdet peŋ yãmiŋkuŋ. ¹³ §†† Tãjãpãkaŋ äperiye nanak ahãŋkuŋo uwã ämatã ahãk tãkamãnj ude nãmo ahãwãni. Ba nãdapitã nanak ahãkta epãn tãktãk kãdet-ken nãmo ahãwãni. Uwã Anututã ini-tãgãn bãyaŋ yepmaŋpani.

¹⁴ §† Eruk, Manbiŋam u äma äworeŋpãj bãmopniŋ-ken ahãnjãpãj ninkãt penta it tãŋkumãŋonik. Ahãnjãpãj irirãn wãpi biŋam kehãromi nikek kaŋpãj nadãnjãkumãnj. Uwã Anutu tãjo nanaki-inik kubãgãn unita wãpi biŋam u yãpuk. Uwã orakorak mãhemi ba man bureni tãjo mãhemi ahãnjãpãj irirãn kaŋpãj nadãnjãkumãnj. ¹⁵ §†† Tãjãpãkaŋ äma unitãjo mebãrini Jontã gera terak ñode yãjahãnjãkuŋ; Nãk äma unita ñode täwerat; Nãkã jukun ahãŋkuro upãnjãkaŋ äma u

† 1:1 Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 †† 1:3 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 † 1:4 Jon 5:26 †† 1:5 Jon 3:19 †† 1:6-7 Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 ††† 1:8 Jon 1:20 ††† 1:9 Jon 8:12; 1Jo 2:8 § 1:10 Jon 1:3, 17:25 §† 1:12 Gal 3:26 §†† 1:13 Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 §† 1:14 Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 §†† 1:15 Jon 1:27,30; Mat 3:11

nãk nãrepmiŋtak. Imata, nãk nãmo ahãnjãra äma u it yãpmãj äbukotã itak yãj yãnjãkuŋ.

¹⁶ §† Bureni! Manbiŋam uwã orakorak mãhemi. Unita nin kuduptagãn imaka imaka gãripi nikek unitã kãwutken nanik iron wari wari tãj nimik täyak. ¹⁷ §† Tãjãpãkaŋ bian Anututã Moses keritã terak baga man peŋ nim-iŋkuŋ. Tãj, orakorak ba man bureni uwã Jesu Kristo-ken naniktã ahãnjã nim-iŋkuŋ. ¹⁸ §†† Ba ugãn nãmo. Äma kubãtã Anutu nãmoŋinik kaŋkuŋ. Upãnjãkaŋ Anutu tãjo nanaki bureni kubã-tãgãn nani dubini-ken it täyak unitã äpãnjãpãj Anutu tãjo mebãri kwawak pewãn ahãnjã nim-iŋkuŋ.

Jontã iniken mebãri yãwetkuŋ

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Tãjãpãkaŋ Jerusalem yotpãrãre-ken nanik Juda äma ekãni ekãnitã bãmop ämakãt kudupi eni tãjo watã äma ätu yãniŋ kireŋpewã Jonken kuŋkuŋ. Pãŋku Jon ñode iwet yabãnjãkuŋ; Gãk netã? ²⁰ §†† Yãwãwã Jontã mebãrini kãbop kubã nãmo peŋpãj ñode yãjahãnjãpãj yãwetkuŋ; Nãk Kristo, Anututã bian iwoyãwãni u nãmo! ²¹ §§§ Yãwãnã iwetkuŋ; Etãj, gãk netã? Gãk Elaija ba? Yãwãwã yãwetkuŋ; Nãk u nãmo! yãk. Yãwãnã iwetkuŋ; A, Gãk profet, Anututã api tãniŋ kirewet yãj yãnjãkuko u? Yãwãwã yãwetkuŋ; Nãk profet u nãmo yãk. ²² Jontã ude yãwãnã iwetkuŋ; Eruk bureni niwet! Gãk netã? Pãŋku äma niwet-pewã äbãmãŋo u jide yãwet-nayãnjã?

²³ §†† Ude yãwãwã Jontã profet biani wãpi Aisaia u meni-ken yãpmãnjãpãj ñode yãwetkuŋ; Nãk äma kubã, kome jopi-ken itkaŋ gera ñode yãj irani; Ekãni tãjo kãdet täwitpãj kaŋ yãpã-siwonãtaŋ imut! yãk.

Ais 40:3

²⁴ §†† Tãjãpãkaŋ äma Jonken äbuŋo uwã äma Parisi äma ätu bok itkuŋo unitã äneŋi iwet yabãkgãn tãjãpãj yãnjãkuŋ; Nãk Kristo nãmo, Nãk Elaija nãmo ba Nãk profet nãmo yãj niwetãn upãnjãkaŋ imata äma ume ärut yãmik täyan? ²⁶ Yãwãwã Jontã ñode yãwetkuŋ; Nãkã äma umegãn ärut yãmik täyat. Upãnjãkaŋ äma kubã bãmpoŋin-ken itak ño, u inã nãmo kaŋpãj nadãk tãkaŋ yãk. ²⁷ §†† Äma uwã mãden nãwatta yãwãni. Upãnjãkaŋ nãk nãrepmiŋpãj intãjukun it namitãk unita äpãni nãk ñodewãnitã u dubini-ken itnaŋi nãmo.

§† 1:16 Kol 2:10 §† 1:17 Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 §†† 1:18 Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27 §†† 1:20 Jon 3:28 §§§ 1:21 Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 18 1:23 Ais 40:3 19 1:24-25 Mat 21:25; Jon 1:33 20 1:27 Jon 1:15; Apos 13:25

²⁸ † Imaka ahänjkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täñkuñ. Jontä kome uken itkañ ämawebe ume ärut yämik täñkuk.

Jontä Jesu täño mebäri yäwetkuk

²⁹ † Patkuño yänewänä Jesu Jonken kuñirän bankentä kañkañ Jontä ämawebe ñode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täño tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täño momi u äma uterak äronjirän kotatak. ³⁰ † Äma unita ñode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmiñpän intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahänjira it yäpmän äbukotä itak yän täwerat. ³¹ Täñpän näkña imaka, äma u nämo kañkut. Upänkañ Isrel ämawebe intä äma unitäño mebäri kämi nadäktä näk intäjukun äbä ume ärut tamik täñkut.

³² † Jontä ude yänpän yäwetgän täñkuk; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpänkañ uterak mañitpän irirän kañkut yäk. ³³ † Täñpakan näkña bian Kristo nämo käwa tärenjira Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän namiñkuko ugän ñode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpän api uwäktän yämek yän näwetkuk. ³⁴ † Näwetkuko udegän kañkuro unita ñode yänahänpän täwet täyat; Äma uwä Anutu täño nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kañ-ahänkuñ

³⁵ † Patkuño yänewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbämañ yärepmitpen kuñirän kañpän iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täño tom bätaki kuyak u yäk. ³⁷ Yäwerirän yarä u man u nadänpän Jon tenpen mädegän Jesu iwatkumän. ³⁸ Iwarirän Jesutä äyänutpän yabänpän yänkuk; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwatkumän; Yäwonjärewni äma! Gäk eni de it täyan? (Yäwonjärewni äma u iniken man terak Rabai yän iwatkumän.) ³⁹ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbänkañ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eniken ahänpän kañpänä kepma ugän Jesutä it täñkuk-ken ugän penta itkuñ.

⁴⁰ § Äma yarä, Jon täño man nadänpän Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäño monäni u. ⁴¹ § Eruk Andru u bäränen pänku tuäni Saimon ahän imiñpän iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) ⁴² † Ude yänpän Andru u tuäni Saimon yänikñat yäpmän Jesuken kuñkuk. Kuñirän Jesutä Saimon kañpän iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täño nanaki. Upänkañ gäk wäpka Kefas yän gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

⁴³ † Eruk, patkuño yänewänä Jesu Galili komeken kwa yänpänä äma kubä wäpi Filip kañ-ahänpän iwetkuk; Gäk näwat! yäk. ⁴⁴ Filip uwä Andru kenta Pita täño yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. ⁴⁵ † Eruk, Filiptä nori-

† 1:28 Mat 3:6; Jon 10:40 †† 1:29 Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 † 1:30 Jon 1:15 †† 1:32 Mat 3:16 †† 1:33 Luk 3:2-3 †† 1:34 Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 ††† 1:35-36 Jon 1:29 § 1:40 Mat 4:18-20 †† 1:41 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 ††† 1:42 Mat 16:18; Mak 3:16 §† 1:43 Mat 8:22; Mak 2:14 §†† 1:45 Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23

pak kubä wäpi Nataniel kañ-ahänpän iwetkuk; Moses-tä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täñpän Äma kubä api ahäwek yän yäwani ukeño nadätan? Nin äma u kañ-ahäkamän. Uwä Jesu, Josep täño nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

⁴⁶ † Iweränä Natanieltä man kowata ñode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Pänku ka! yäk. ⁴⁷ Ude iweränä Natanieltä pänku Jesuken ahänjirän kañpän Jesutä yänkuk; Äma ñowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak. ⁴⁸ † Ude yänjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täñpän näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyünken iriri gabät yäk. ⁴⁹ † Yäwänä Natanieltä ñode iwetkuk; Yäke! Yäwonjärewni äma, gäk Anutu täño nanaki, Isrel äma nintäño intäjukun äma yäk. ⁵⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yän gäwerapän nadän namikinik täyan? Nadätan, kañpän nadäk täyan ño täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahänjira api kañ yäpmän kwen yäk. ⁵¹ † Ude yänpän äma päke u ñode yäwetkuk; Näk bureni ñode täwera nadäwut; In kunum anenjirän Anutu täño aneroniyetä Äma Bureni-inik terak äronkañ äpäk tänjira api yabäneñ yäk.

Jesu kudän kudupi yäput penkuk

² † Kepma yarä tärenjirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk tänjirän äñnak-äñnak täñkuñ. Jesu täño miñi imaka, penta itkañ äñnañkuñ. ² Täñpän äñnak-äñnak täño mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yänpewän äbäkañ bok itpän nañkuñ. ³ Näñtako wain ume paoränkañ miñitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. ⁴ ¹⁸ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata pen näwetan? Näkño kadäni nämo ahätak yäk. ⁵ ¹⁹ Ude yäwänä Jesu täño miñitä eni unitäño epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kañ täñput yäk.

⁶ ²⁰ Täñpakan eni uken ume käbot mobäpän täñpani tañi-inik 6 ude itkuñ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täñpek. Juda ämatä бага man iwatkañ ume ärutna yänpän ume käbot udewani-ken gwerani. ⁷ Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ño gänañ ume piwä tokñewut yäk. Yäwänä udegän täñkuñ. ⁸ Ude täñpawä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken nanik ume ätu gwet pänku äñnak-äñnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täñkuñ. ⁹ Täñkañ äñnak-äñnak mähemi uwä ume u nañ yabäwän wain ume täñkuk. Wain ume u Jesutä täñpewän ahänkuk yän nämo nadänkuk. (Upänkañ eni epän watä äma u ini nadänkuñ.) Mähemi uwä ume nañpän-nadänkañ yanäpi keräntäk täñkumäno u äpita yänpewän äbuk. ¹⁰ Yänpewän äbänä iwetkuk; El yäk. Äma ätutä äñnak-äñnakken wain ume gäripi nitek ñodewaniwä intäjukun piñ yämik täkañ yäk. Täñpän ämawebetä

† 1:46 Jon 7:41,52 †† 1:48 Sam 32:2 ††† 1:49 Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 ††† 1:51 Stt 28:12 ††† 2:1 Jon 1:43 18 2:4 Mat 12:48; Jon 19:26 19 2:5 Jon 7:30, 8:20 20 2:6 Mak 7:3-4

näntängän tänguñ tañpän wain ume gäripi nämo up-
än yämik täkañ yäk. Ude täk täkañ upänkañ gähä wain
ume gäripi nitek ñowä käbop pewi irakopän paot-
paotta pewi ahätak yäk.

¹¹ † Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome
Kana yotpärare-ken täñkuk. Kadäni uken Jesu kehäro-
mini ba wäpi biñam kwawak pewän ahänjirän iwarän-
täkiyetä kañpän nadäkinik täñ imiñkuñ.

Kudupi eni u kudupi kañ irän

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹² †† Täñpäkañ Kana yotpärare peñpeñ Jesu ini ba
miñi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yot-
pärareken kuñkuñ. Pänku uken kepma yarägän itkuñ.
¹³ † Itkañ Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u
keräp tañkuko unita Jesu Jerusalem äronkuk. ¹⁴ Pärö
kudupi eni moräki-ken yabänkuk; Äma ätuwä Anututa
gupe käbänji nitek ijiñ imikta sipsip, bulimakau, barak
namiñ-gamiñ täñit monen imaka, namiñ-gamiñ täñ
irirä. ¹⁵ Ude täñ irirä Jesutä yabänpän yen yäpmänkañ
irin utpän äma u ba tom bok däpmänpän yawat
kireñpewän äpämañ kuñkuñ. Äpämañ kuñjirä monen
käbot yäpmän äreyän täñpän kuñkuñ. ¹⁶ †† Täñpän äma
barak suwañ itkuñ u ñode yäwetkuk; Imaka ño yäp-
mäñ kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täño kudupi
eniken imaka jopi ño täñjirä tuñum eni nämo täñpek
yäk. ¹⁷ †† Jesutä ude täñjirän iwaräntäkiyetä man kubä
Anutu täño man ñode kudän täwani u juku piñkuñ;
Gäkño eni säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täñjirän kañpän Juda äma ekäni ekänitä
kokwawak nadänkañ iwetkuñ; Netä gäweränpän ude
täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yän
nadäkta kudän kudupi kubä niwoñärewi këna! yäk.
¹⁹ ††† Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eni ño kwiniñäkañ
näkä edap yaräkubä-tagän täñpän änenji api täñ
morewet yäk. ²⁰ Ude yäwänä yänkuñ; Wa! Oraniyetä
kudupi eni ño obañ 46 ude täñ yäpmän ärontängän
täñ moreñkuñ! Upänkañ gäkä edap yaräkubätägän
täñ morekta yäyan? yän iwetkuñ. ²¹ ††† Jesutä iniken
gupita juku piñkañ kudupi eni terak yänkuñ. ²² †
Täñpäkañ mäden, Jesutä kumänpän akuñjirän iwarän-
täkiyetä man u nadäwä tumbuñ. Nadäwä tumbäpän
man Jesutä yänkuko u ba Anutu täño man kudän
täwani u nadäwä bureni täñkuñ.

²³ †† Täñpäkañ Jesu Pasova orekirit kadäni uken
Jerusalem yotpärare-ken itkañ kudän kudupi mäyap
täñkuk. Täñjirän äma mäyaptä nadäkinik täñ imiñkuñ.
²⁴ Upänkañ äma kudup täño bänepi yabänpän-
nadäwani unita mebärini kudup nämo yänahänpän
yäwetkuk. ²⁵ ††† Imata, Jesu ini uwä äma bänepi
yabänpän-nadäk täñpani unita äma bänepi-ken jide
pätak u kudup yabänpän-nadänkuk. Uwä bänep
kakkak mähemi unita kubätä iwetnañi nämo.

Nikodemus täño manbiñam

³ †† Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus.
Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä. ² ††† Eruk bi-
pani kubä Nikodemus pänku Jesu ahän imiñpän
iwetkuk; Yäwoñärewani äma, gäk yänpän-yäwoñäre
äma Anutu-ken naniktä äbun yän nadäkamän. Anutu-
ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk
täyan u täga nämo täk täyen yäk.

³ †† Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera;
Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayän täko
uwä Anututä intäjukun itkañ yabän yawat epän ke-
häromi täk täyak unitäño mebärini täga nämo kañpän
nadäwän tärewek. ⁴ Jesutä ude yäwänä Nikodemus
kikñutpän iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide
täñpän nanak paki ude änenji äworewek? Äma kubätä
nanak paki äworeñpän miñi koki gänañ ahäwänkañ
änenji miñitä täga bäyanañi nämo! yäk.

⁵ †† Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma
kubätä ume terak ba Munapik terak änenji kodaki nä-
mo ahäwayän täko uwä Anututä intäjukun itkañ nämo
api kañiwarek. ⁶ ††† Äma miñi koki gänañ ahäwani uwä
kome täño nadäk-nadäk uterakgän kuñat täkañ. Täñ,
Kudupi Munapiktä äma kubä täño nadäk-nadäki
täñkodak täwayän täko uwä Munapiktä iniken nadäk-
nadäk terak api kuñarek. ⁷ Näk kodaki ahäwen yän
gäwetat u nadänpän nämo kikñuren. ⁸ ††† Ahäkahäk
kodaki Munapiktä pewän ahäk täkañ uwä mänit ude
bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Ima-
ka imaka yepmäñit täñjirän yabäk täkamän, upänkañ
de ahänkañ de pänku paotak yän nämo kak täkamän.
Täñpäkañ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak
täkamän. Upänkañ äma Munapik täño irit kodaki nitek
uterak Munapik täño piäni ahänjirän kak täkamän yäk.

⁹ Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai!
Näk jide täñpän unitäño mebäri nadäwa täreneñ?
¹⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täño yänpän-yä-
woñäre äma ñonitä man ñonita imata tänguñ täyan?
¹¹ ††† Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamän ba
kañpän nadäk täk täkamän udegän Juda äma in täwet-
pän täwoñäre täk täkamän. Upänkañ in nintäño man-
ta bitnäkä täkañ. ¹² †† Imaka komen äma terak ahäk
täkañ unita täwerira nadäwä bureni nämo täk täkañ
unita imaka kunum gänañ ahäk täkañ unita täwerawä
jide täñpän nadäwä bureni täñpek? ¹³ †† Kome terak
nanik äma kubätä kunum gänañ nämo äronkuko unita
kunum gänañ ahäk täkañ uwä äma kubä-tägän
yabänpän-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum
gänañ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täño
mebäri nadätak.

¹⁴ †† Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä
yokut iwat yäpmän äronpän ämawebe inamiken
kwawak peñkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäp-

† 2:11 Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 †† 2:12 Mat 4:13
‡ 2:13 Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 †† 2:16 Luk 2:49 †† 2:17
Sam 69:9 ††† 2:19 Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 †††
2:21 1Ko 6:19 § 2:22 Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 †† 2:23 Jon
7:31 ††† 2:25 Mak 2:8

§† 3:1 Jon 7:50, 19:39 §†† 3:2 Mat 22:16; Jon 9:16 †† 3:3
Mat 18:3; 1Pi 1:23 §† 3:5 Ese 36:25-27; Tai 3:5 §†† 3:6 Sam 51:5;
Jon 1:13 §†† 3:8 Sav 11:5 §§§ 3:11 Jon 3:32, 8:26 18 3:12 Luk
22:67 19 3:13 Snd 30:4; Rom 10:6 20 3:14 Nam 21:9; Jon 8:28,
12:32

mäj äro punin kwawak pekta yäwani. ^{15 †} Ude tänjirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täñkentäj namek yäj nadäkinik ude täñpayäj täko uwä irit kehäromi api kañ-ahäwek. ^{16 ††} Anututä komen ämawebeta nadäj yämik-inikinik täñkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude täñkuko unita ämatä u nadäj imiñpäñ kuñatnayäj täkañ uwä paot-inik nämö api täneñ. Nämö, u irit kehäromi api kañ-ahäneñ. ^{17 †} Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kañ yepmañpäñ yäñpäñ nämö tewän äpuk. Nämö, u komen ämawebe yäpäñ tägakta yäñpäñ nanaki kubägän-inik uwä iniñ kireñkuk. ^{18 ††} Unita äma kubätä Anutu täño nanaki u nadäj imikinik täñpayäj täko uwä manken itta biñam nämö. Täñ, äma kubätä nadäj imikinik nämö täñpayäj täko uwä manken itta biñam. Imata, nadäkiniki Anutu täño Nanaki kubägän unita nämö täk täyak unita.

^{19 †††} Manken irit täño mebari ñode pätak; Peñyäjek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ño äpätak. Upäñkañ komen äma kuñat-kuñari waki unita peñyäjekta bitnäñkañ bipmäñ uranita gäripi nadäk täkañ. Kädet wakini täño mebari kwawak pewä ahäktä umuntak täkañ unita peñyäjek gänañ nämö ärok täkañ. ²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayäj täko uwä peñyäjek u gänañ itta nämö api bitnäwek. Nämö, äma udewanitä peñyäjek gänañ irirä ämawebe ätutä ñode api yabäñpäñ-nadäneñ; Bureni! Äma unitäño täktäki uwä Anutu täño mangän iwatpäñ täk täkañ yäj api nadäneñ.

Jontä Jesu täño mebari yäñkwawa täñkuk

^{22 †††} Jesutä man ude yäj paotpäñä iwaräntäkiye yämagut yäpmäj Jerusalem yotpärare peñpeñ judia gägäni käda kuñkuñ. Päñku itkañ ämawebe ume ärut yämiñ itkuk. ²³ Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiñ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täñkuk, ume tañi kubä u itkuko unita. ^{24 §} (Kadäni uken Jon komi enjiken nämö teñirä epän u täñkuk.)

²⁵ Täñpäkañ juda äma ekäni kubätä äbäñpäñ Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu iñamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täñkuñ. ^{26 §†} Ude täñkañ Jon täño iwaräntäkiyetä kuñpäñ Jon ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, äma gäkkät Jodan udude käda itkañ unitäño mebarini niwetkuno äma ukeño nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuñirä ume ärut yämiñ itak yäk.

^{27 §††} Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkañ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nim-iñirän epän nininta biñam nimani ugänpäñ iwatpäñ täk täkamäj yäk. ^{28 §†} Näk ñode täwetkuro upäj imata täñguñ täkañ? Näk näkñata Kristo nämö yäj täwetkut. Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä nanin

† 3:15 Jon 20:31 †† 3:16 Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 † 3:17 Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 †† 3:18 Jon 3:36, 5:24 †† 3:19-20 Jon 1:5,9, 8:12 ††† 3:19-20 Efe 5:11-13 ††† 3:22 Jon 4:1-2 § 3:24 Mat 4:12 §† 3:26 Jon 1:26-34 §†† 3:27 Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 §† 3:28 Jon 1:20,23; Mat 11:10

kireñkuk yäk. ^{29 §††} Jontä ude yäñpäñ ñode yäwetgän täñkuk; In ñode nämö nadäkañ? Äma kubäta webe yäj imineño uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täñpäkañ äma unitäño noripakitä biñam nadäñpäñ täñkentäj imiñpäñ bänep täga pähap nadäj imek. Eruk, näk äma unitäño noripaki ude. Ämawebetä not-napak Jesu ukengän kukañ unita bänep täga nadäj imitat. ³⁰ Unita näk ñode nadätañ; Notnapak täño wäpitä äronjirän näkño wäpnatä kañ äpäñ yäk.

Äma kubä kunum gänañ naniktä äpuk

^{31 §†} Jontä ude yäñpäñ yäwetkuk; Äma kunum gänañ naniktä äpuko uwä äma kuduptagän yärepmitpäñ it-täjukun-inik itak. Täñpäkañ nähä komen äma. Näk imaka imaka kome terak itkañ unitäño mebarigän nadäwa tärekañ. Täñ, äma kunum gänañ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduptagän nadäwän tärekañ. ^{32 §†} Äma unitä imaka kañpäñ nadäk täyak udegän yäñahäk täyak. Upäñkañ ämatä u nadäktä bit-näk täkañ. ³³ Täñ, äma kubätä man u nadäñpäñ buramiwayäj täko unitäño nadäk-nadäki-ken ñode pä-tak; Anutu u imaka bureni gän täk täyak ba yäk täyak. ^{34 §††} Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täño man yäñahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täño kehäromi tokñek-inik peñ imiñkuk.

^{35 §§†} Täñpäkañ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäñpäñ kome terak ba kunum gänañ imaka imaka kuduptagän täño mähemitä pähap teñkuk. ^{36 §§§} Unita äma kubätä Nanaki unita nadäj imikinik täñpayäj täko uwä irit kehäromi nitek api irek. Upäñkañ äma kubätä Nanaki täño man nämö buramiwayäj täko uwä irit kehäromi nämoinik api kañ-ahäwek. Nämö, Anutu täño kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäj ärowek yäk.

Jesu Samaria webe kubäkät man yäñkumän

4 ¹⁸ Kadäni uken Parisi ämatä manbiñam ñode nadäñkuñ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk täñkuko u irepmitpäñ täyak. ² (Täñ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämö ärut yämiñkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täñkuñ.) Täñpäkañ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäj yäñpäñ-nadäk täñkuño manbiñam u nadäñkuk. ³ Manbiñam u nadäñpäñ judia kome u peñpeñ Galili komeken äneñi äyänutpeñ kuñkuk. ⁴ Galili kädet u iwat yäpmäj kuñtängän Samaria kome käda ahäñkuk. ⁵ ¹⁹ Kuñtängän Samaria kome täño yot-pärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäñkuk. (Yot-pärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniñ kireñkuko u dubini-ken itkuk.) ⁶ Jesutä kädet karonji kuñtängän kepma bämopi täñjirän gaña tañpäñ ume awañ Jekoptä bian-inik äneñpani u kañ-ahäñpäñ dubini-ken manjit itkuk.

§†† 3:29 Mat 9:15 §† 3:31 Jon 8:23; 1Jo 4:5 §† 3:32 Jon 3:11 §§† 3:34 Jon 1:32 §§† 3:35 Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 §§§ 3:36 Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 18 4:1 Jon 3:22,26 19 4:5 Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32

⁷ Tənpəñ Jesu tənjo iwarəntəkiye ketem suwanayən yotpärare bəmopi-ken kuñkuñopəñ Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayən äbuk. Äbənirän Jesutä kañpəñ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. ⁹ † Ume gwet nam yən iwerirän webe unitä kikñutpəñ yəñkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria we-beken imata umeta yəyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo tənpeñ kuñat tənkuño unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

¹⁰ †† Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu tənjo iron tənjo mebari nämo nadätan, ba umeta gäwero näkño mebari u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän yəwänäku, irit kehäromi tənjo umeta näwet yabəniri gamitet yäk. ¹¹ * Yəwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi tənjo umeta yəyan u depəñ yäpen? Ume awañ njo kəronji-inik unita ume gweranika nämo uwä jide tənəpəñ gweren? ¹² †† Nadätan? Oranin biani Jekoptä awañ kəronji njo äneñkuk. Tənəpəñ ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume njoənpəñ nañ yəpmən əbuñ yäk. Gäkä Jekop irepmi-pəñ ume kodaki kubä kañ-ahəwayən yəyan?

¹³ Yəwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume njo nak təkəñ uwä nanjirä umeta pen yek təkəñ. ¹⁴ †† Upəñkañ äma ätu ume näkä yəyat u yəma nənayən tənjo uwä umeta wari nämo api yeneñ. Ume uwä nanjirä bənepi-ken ume dapuri ude ahənirän äma uwä irit kehäromi nikek api itneñ yäk. ¹⁵ Jesutä ude yəwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yəyan u nami nanpəñ umeta wari neneñtawä! Ba umeta njo äbək täyat uwä kañ pewa! yäk.

¹⁶ Ude yəwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk pənku əpka yəwi əbun yäk. ¹⁷ Yəwänä iwetkuk; Näk əpna nämo yäk. Yəwänä Jesutä iwetkuk; Näk əpna nämo yən bu-reni nəwetan. ¹⁸ Upəñkañ gäk əpkaye 5 ude yəp-mənkañ yepmanpi kuk tənkuño u. Tənkañ apiño äma bok it təkamən uwä əpka bureni nämo. Unita bureni nəwetan yäk.

¹⁹ ††† Jesutä ude yəwänä webe unitä yəñkuk; Bureni! Gäk profet kubätä yəyan yäk. ²⁰ ††† E, pom itkamək-ken njo oraniyetä Anutu inioñret yəpmən əbuñ yäk. Tən, Ju-da äma inä njoəni niwet təkəñ; Jerusalem komeken Ekäni wəpi inioñret tənəñi yäk. ²¹ Ude yəwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gəwera nadä. Kadäni kerəp tənirän in pom noken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api inioñ oretneñ. ²² § Nämo, Samaria ämawebe intä Anutu tənjo mebari ket nämo nadənkañ inioñret təkəñ. Tən, Juda ämawebe ninä mebari nadəna tənəñirä inioñret təkamən. Nadätan? Anututa biñam təkək kädət u Juda äbot bəmopi-ken ahənkuñk. ²³ Kadäni kerəp tənirän Anutu inioñret-oret kädət kodaki api ahəwek. Kadäni ugən kome uken ba uken tənə yən nadəwätək nämo api tənəñ. Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni inioñ oretnayən tənjo unitä njoəni api tənəñ; Nan tənjo man bureni iwət-

pəñ Kudupi Munapik tənjo kehäromi terak api inioñ oretneñ. Kädət u iwatta kadäni ahətək uba. Anutu Nantä ämawebe kädət ude iwətpəñ kañ naniñ ore-rut yən gəripi nadək täyak. ²⁴ †† Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma kubätä inioñ orerayən təkəni uwä iniken nadək terak təkəni nämo inioñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bənepi-ken parirän Kudupi Munapik tənjo kehäromi terak Anutu inioñ orerek yäk.

²⁵ ††† Ude yəwänä webe unitä Jesu njoəni iwetkuk; Ude kəwep. Upəñkañ näk njoəni nadətət; Mesaia, Kristo yən yəwani unitä ahənəpəñ imaka kudup niwetpəñ ni-wonərek api tənəpek yäk. ²⁶ †† Ude yəwänä Jesutä iwetkuk; Etən, uwäku näk njoəni yäk. ²⁷ Ude iwerän tənəñirän iwarəntəkiye əbuñ. Äbənəpəñ Jesu webe ukət man yənəpəñ-nadək tənirän yabənəpəñ-nadəwätək tənkuñ. Nadəwätək tənkuñopəñ imatəkənta iwetan, ba jideta iwetan yən nämo iwet yabənkuñ.

²⁸ Tənəpəñ webe u ume kəbot kəmən parəpəni yot-pärare-ken bərəneñ pənku ämawebe njoəni yəwetkuk; ²⁹ In äbənkañ äma kubätä kawut! yäk. Unitä kädət bian tən yəpmən əburo u yənəhən moretak. U Kristo kəwep! ³⁰ Yəwəranəkañ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugən əbuñ.

³¹ Webe uwä kuñkuko yotpärare-ken irirän iwarən-təkiyetä äbənəpəñ Jesu pən iwetkuk; Yəwonərewani äma, ketem ätu nəñä! yäk. ³² Ude yəwəwä Jesutä yəñkuk; Ude nämo! Näkño ketem mebari kubä intä nə-moinik nadəkəñ u it namitək. ³³ Ude yəwän nadənəpəñ ini-təgən nəwetgəwet njoəni tənkuñ; İma ketemta yəyak? Äma kubätä ketem ätu kəwep imən nakta yəyak yäk. ³⁴ ††† Ude yənirä Jesutä yəwetkuk; Näkño ketem bureni uwä njoəni; Äma nepmanpən əpuro unitənjo nadək iwatta, ba epən man nəwetkuko u tən-pa təkəkəni gəripi nadətət yäk. ³⁵ †† Tənəpəñ intä njoəni nadəkəñ; Ketem puget-puget kadäni nämo ahətək. Komepak 4 ude tənəñirän uyaku ketem bureni təkəni api yəpne yən nadəkəñ, ei yən? Upəñkañ epən pəhap njo dapun iñipəñ ket yabəwut! Ketem bureni pugetta biñam təkəñ. ³⁶ Äma ketem tən-təganjirä pugerani u epən tənjo gwəki yəpmənəpəñ ketem puget itək. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude tənirän äma ketem piwani ukət ketem bureni pugerani yarə u bok oretoret təkəni təkəni. ³⁷ Unita man kubä njoəni yäk təkəni u bureni yäk təkəni; Äma kubätä ketem yeri pi-wekopəñ kubätä pugerek. ³⁸ Nadəkəñ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmanpa kuñkuñ. Ketem u intä nämo piñkuñ. Äma ätutä piñkuñopəñ intä pugetpəñ gwəki yəpmək təkəni yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadəkinik tənkuñ

³⁹ Tənəpəñ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadən imikinik tənkuñ. İmata, webe ukenonitə biñami njoəni yəwəranəpən; Jesutä imaka bian tən yəpmən əburo u kumən yənəhən moreñkuk.

† 4:9 Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53 †† 4:10 Jon 4:26
‡ 4:11 Jon 7:37-38; Rev 21:6 †† 4:12 Jon 8:53 †† 4:14 Jon 6:35
††† 4:19 Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 ††† 4:20 Lo 12:5-14; Sam
122:1-5 § 4:22 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5

§† 4:24 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3 §†† 4:25 Jon 1:41 §†
4:26 Mak 14:61-62; Jon 9:37 §†† 4:34 Jon 6:38, 17:4 §† 4:35 Luk
10:2

⁴⁰ Biŋam u nadānkaŋ Jesuken kuŋpān man kehāromi ŋode iwetkuŋ; Gāk kwentawā yāk. Ninkāt ŋo kaŋ it tāna. Iwerāwā Jesutā mani buramiŋpān kome uken kepma yarā itkuk. ⁴¹ U itkaŋ manbiŋam ātu yāwerirān nadānpān āma māyaptā nadākinik tān imiŋkuŋ. ⁴² † Ude tānpān webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengān mani biŋam niwetkuno u nadānpān nadākinik jop tāŋkumān yāk. Upānkaŋ apiŋowā ini-tāgān dubinin-ken ābā yānahānirān kaŋpān nadākinik tākamān. Apiŋo bureni kaŋpān nadākamān; Āma ŋowā āmawebe komeni komeni waki keri-ken nanikpān yāpmākta biŋam iwoyāwani bureni yāk.

Jesutā āma ekāni kubā tānjo nanaki yāpān tāgaŋkuk

⁴³ †† Eruk kepma yarā irān tāreŋirān Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken kuŋkuk. ⁴⁴ † (Bian Jesutā ini kome unita yānpān ŋode yāŋkuk; Profet uwā ini kome kujat-ken wāpi biŋam nāmo itak.) ⁴⁵ †† Eruk, kumaŋ pāŋku Galili komeken āhānirān āmawebe uken naniktā not tān imiŋpān iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpārare, Pasova kadāni-ken Jesutā imaka imaka bureniŋān tānirān kaŋkuŋo unita Jesuta nadānirā ārowani tāŋkuk.

⁴⁶ †† Tānpākaŋ Galili kome yotpārare kubā wāpi Kana, bian Jesutā ume jopi tānpewān wain ume āworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenā āma ekāni kubātā itkuk. Unitānjo nanaki Kapeneam yotpārare-ken kāyām tān tān itkukonik. ⁴⁷ ††† Eruk, āma u Jesu Judia kome peŋpeŋ Galili komeken ābānirān biŋam nadānpān Jesutā itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpān butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gāk ābā nanakna kumbayān tān itak u tāga yāpi tāganayān? ⁴⁸ ††† Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Wa! In imata kudān kudupi tānirān kaŋpān nadānpān uyaku nadākinik tāne yān nadāk tākaŋ? ⁴⁹ Jesutā ude yāwānā āma ekāni unitā iwetkuk; Ekāni, nanakna kumbayān. Bārāneŋ ābi! yāk. ⁵⁰ § Yāwānā Jesutā iwetkuk; Eŋiken kuyi. Nanakka nāmo kumbayān yāk. Yāwānā nadāwān bureni tānpāpān eŋini-ken kuŋkuk.

⁵¹ Kuŋtāngān kādet miŋin epān watā āmaniye ātukāt ābā perōpān iwetkuŋ; Nanakka nāmo kumak. Tāgaŋpān itak yāk. ⁵² Ude yāwāwā yāwet yabāŋkuk; Kadāni jideken tāgak? Yāwānā iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipāda gupi bamtaŋ yāpmān kuŋirā tāgaŋkuk yān iwetkuŋ. ⁵³ †† Yānirā nanitā ŋode nadānkuŋ; Bureni! Kwep bipāda 1'kirokken ugān Jesutā Nanakka nāmo kumbayān yān nāwetkuk. Ude nadānkuŋo unita nādamiŋi-nani kumān-tagān Jesuta nadākinik tān imiŋkuŋ.

⁵⁴ ††† Tānpākaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome ābuko u punin terak kudān kudupi māyap tānkuŋ. Upānkaŋ āma ekāni unitānjo nanaki yāpān tāgaŋkuŋo unitāwā kadāni yarā ude tānkuŋ.

Jesutā Betsaida gwāgu-ken āma kubā yāpān tāgaŋkuk

5 Eruk Juda nanik tānjo orekirit kadāni kerāp tānirān Jesu Jerusalem yotpārare-ken āronkuŋ. ² Tānpākaŋ Jerusalem yewa pāhap gānaŋ gwāgu kubā wāpi Betsaida, yāma kubā wāpi Yawak tānjo Yāma u dubini-ken itkuk. Gwāgu u gāgāni-ken āyūŋta tānpani eŋi 5 udetā it āyānūtkuŋ. ³ Gwāgu u dubini-ken āma kāyām ikek ba dapuri tumbani, kwāyāhāneŋ ba nāgāri kawuk tāwani māyap it tānkuŋonik. [U imata, gwāgutā wareŋ tānpān kāna yānkaŋ itsāmāk tānkuŋonik. ⁴ Kadāni ātu Ekāni tānjo aŋero kubātā ābā tānpewān gwāgu wareŋ tānirān āma kubātā jukun tārop tānpeŋ āpmok tānkuŋonik. Ude tānpān āma intājukun tārop tānpeŋ āpmok tānkuŋo uwā kāyām tāgaŋpeŋ kuk tānkuŋonik.] ⁵ Ude tān yāpmān kuŋirā āma kubāwā pen pat it tānkuŋonik. Āma u kāyām tān yāpmān āronirān obaŋ 38 ude tāreŋkuk. ⁶ Eruk, Jesutā āma u kaŋpān kadāni kāroni pat yāpmān ābātāk yān nadānkuŋ. Ude nadānpān iwet yabānkuŋ; Gāk tāgawayān nadātan?

⁷ Yāwānā āma kwāyāhāneŋ tānpani unitā iwetkuk; Ekāni, āma netā it nameko unitā gwāgu wareŋ tānirān bārāneŋ nepmaŋpān āpmonpam? Nākŋa āpmonpayān tānira āmatā bārāneŋ nārepmiŋpeŋ āpmok tākaŋ yāk. ⁸ †† Yāwānā Jesutā ŋode iwetkuk; Eruk, gāk aku! Iriŋ patka ba āmet patka yāpmānkaŋ ku! yāk. ⁹ Yāwānā uterakgān gupi tāgawāpān akuŋpān teki peŋ bāyaŋ yāpmān kuŋkuk. Tānpākaŋ kepma uwā Sabat kadāni. ¹⁰ ††† Unitā Juda āma ekāni ātutā āma yāpān tāgaŋkuŋo u ŋode iwetkuŋ; Wa! Apiŋo Sabat kadāni-ken tekka peŋ bāyaŋ yāpmān kuŋatan udetā yājiwārani! yāk.

¹¹ Ude iwerāwā āma unitā yāwetkuk; Āma nepmaŋpān tāgatāt unitā iriŋ patka ba āmet patka yāpmānkaŋ ku yān nāwet-pewān tāyat. ¹² Yāwānā iwetkuŋ; Āma gāwerān ābātān u wāpi netā? ¹³ Ude iwet yabāwāwā guŋ tānkuŋ, Jesu uwā āma pāke itkuŋo u bāmopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. ¹⁴ †† Eruk kāmi, Jesutā āma u kudupi eŋi gānaŋ kaŋ-ahānpān jukuman ŋode iwetkuk; Gāk gupka tāgaŋkuŋo u kāyan? Eruk, imaka bārāpi udewani āneŋi nāmo ahān gamekta momi wari nāmo tānpeŋ yāk. ¹⁵ Ude iwerānkaŋ āma u Jesu kawān tārewāpān pāŋku Juda āma ekāni ekāni u ŋode yāwetkuk; Āma nepmaŋpān tāgaŋkuro uwā wāpi Jesu yān yāwetkuk.

¹⁶ †† Tānpākaŋ Jesu uwā Sabat kadāni-ken epān ude wani tāk tānkuŋo unita Juda āma ekāni ekānitā iwan tān imiŋkuŋ. ¹⁷ ††† Tānirā Jesutā ŋode yāwetkuk; Nanatā epān tāk tāyak uwā itpān-nadāki nāmo. Nāk imaka, udegān tāk tāyat. ¹⁸ ††† Ude yānirān Juda āmatā nadāwā wawāpān Jesu utta kādetta wāyākneŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat tānjo бага man irepmiŋ tānkuŋonik. Ba ugān nāmo, u Anututa Nana yān yānkuŋo unita ini Anutu ude āworek tānkuŋonik.

† 4:42 1Jo 4:14 †† 4:43 Jon 4:40 † 4:44 Mat 13:57 †† 4:45 Jon 2:23 †† 4:46 Jon 2:1-11 ††† 4:47 Mat 8:5-6 ††† 4:48 Jon 2:18; 1Ko 1:22 § 4:50 Mat 8:13; Mak 7:29 †† 4:53 Apos 16:14-15,31 ††† 4:54 Jon 2:11,23

§† 5:8 Mat 9:6 §†† 5:10 Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 †† 5:14 Jon 8:11 §† 5:16 Mat 12:14 §†† 5:17 Jon 9:4 §†† 5:18 Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaŋ

¹⁹ † Tãnjpãkaŋ Jesutä ƚode yãwetkuk; Nãk bureni-inik tãwera nadãwut; Nanaki uwã iniken gãripi terak imaka kubã tãga nãmo tãk tãyak. Nanitã tãnjpãn kaŋkaŋ uter-akgãn tãk tãyak yãk. Ba Nanitã tãk tãyak udegãn Nanaki tãk tãyak. ²⁰ †† Tãnjpãŋ Nani uwã Nanakita gãripi pãhap nadãŋ imik tãyak. Gãripi pãhap nadãŋ iminjirãn epãn tãk tãyak udegãn iwoŋãrek tãyak. Upãŋkaŋ epãn ƚo tãnjira kak tãkaŋ ugãn nãmo. In nadãwãtãk pãhap tãnjput yãnjpãŋ Nanatã imaka ärowani pãhap nãwoŋãrewãn tãnjira api kaŋ-dãkŋenen. ²¹ † Nanatã äma kumbani-ken nanik yãpmãŋ aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak tãyak. Udegãn Nanakitã äma u ba u irit bureni yãma yãnjpãŋã api yãmek. ²² †† Tãnjpãkaŋ Nani uwã äma kowata manken nãmo yepmak tãyak. Nãmoinik, epãn uwã Nanaki kerit terak peŋkuk. ²³ †† Epãn ude tãkta wãpi biŋam imiŋkuko unita ämawebetã Nani oraŋ imik tãkaŋ udegãn Nanaki api oraŋ imineŋ. Tãnjpãkaŋ äma kubãtã Nanaki nãmo oraŋ imayãŋ tãyak uwã Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nãmo oraŋ imik tãyak ubayãŋ.

²⁴ ††† Unita nãk bureni-inik tãwera nadãwut; Äma nãkŋo man nadãnjpãŋ iyap taŋpãŋ, äma naniŋ kireŋkuko unita nadãŋ imikinik tãk tãkaŋ uwã irit kehãromita biŋam tãkaŋ. Äma udewani uwã kowata mankenta biŋam nãmo. Nãmo, uwã kumãŋ-kumãŋ tãŋo kãdet mãde ut imiŋpãŋ irit kehãromita biŋam tãkaŋ. ²⁵ ††† Nãk bureni-inik tãwera nadãwut; Kadãni kubã kerãp tãyak! Kadãni uken äma kumãŋ-kumãŋ tãŋo kãdet-ken kuŋarani kubãtã Anutu Nanaki tãŋo man nadãŋ imayãŋ tãko uwã kodak taŋpãŋ kuŋat-kuŋat kodaki nitek api kuŋarek. Tãnjpãkaŋ kadãni uwã ahãtak ƚobayãŋ! ²⁶ Nan uwã kuŋat-kuŋat kodaki tãŋo mãhemi. Tãŋkaŋ Nanaki udegãn kuŋat-kuŋat kodaki tãŋo mãhemi tãnjpekta iniŋ kireŋkuk. ²⁷ § Tãnjpãkaŋ nanaki uwã Äma Bureni-inik itak unita Nanitã äma kowata manken yepmakta yãŋ imani. ²⁸ Tãŋkaŋ man yãyat ƚo nadãnjpãŋ nadãwãtãk nãmo tãnen. Kadãni kubã pewani itak. Kadãni uken äma kumãŋjirã awaŋ änenŋanitã Nanaki tãŋo man kotãk api nadãnen. ²⁹ §† Unitãŋo man kotãk nadãnjpãŋ awaŋ gãnaŋ nanik api ämnen. Tãnjpãŋ irit kuŋat-kuŋat säkgãmãn kuŋaranitã irit kehãromita biŋam api akunen. Tãŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitã kowata manken itta api akunen. ³⁰ §†† Nãk nãkŋaken nadãk-nadãk terak epãn tãktãk tãŋo kãdet nãmo pãtak. Nan tãŋo meni jinom ugãnpãŋ iwãtpãŋ äma kowata biŋam yãŋtãren yãmik tãyat. Unita man epãn tãk tãyat u siwoŋigãn tãk tãyat yãk.

Anututã Nanaki tãŋo mebãri kwawak pek tãyak

³¹ §† Tãnjpãkaŋ nãkŋa mebãrina yãŋahãwero uwã ämatã nadãwã bureni nãmo tãnen. ³² §†† Mebãrina uwã kubãtã yãŋahãk tãyak. Äma unitã mebãrina

† 5:19 Jon 5:30, 8:28 †† 5:20 Jon 3:35 † 5:21 Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 †† 5:22 Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 †† 5:23 Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 ††† 5:24 Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14 ††† 5:25 Mat 8:22; Efe 2:5-6 § 5:27 Jon 1:4, 5:22 §† 5:29 Dan

yãŋahãnjirãn bureni tãk tãyak yãŋ nadãtat. ³³ In Jon iwet yabãk tãnjirã nãkŋo mebãrina bureni yãŋahãŋkuk. ³⁴ §† Upãŋkaŋ komen ämatã mebãrina yãŋahãkta nadãwa ärowani nãmo tãk tãkaŋ. Nãmo, in mebãrina nadãnjpãŋ kuŋat-kuŋat kodaki tãŋo kãdet kaŋ iwarut yãnjpãŋ Jontã nãka yãŋahãŋkuko udegãn tãwetat. ³⁵ Jon uwã bãmopjin-ken topãn ude peŋyãŋeŋ tamiŋkuk. Tãnjirãn in kadãni kerãpi-tagãn kaŋpãŋ gãripi nadãŋkuŋ.

³⁶ §† Tãnjpãkaŋ Jon uwã nãkŋo mebãrina tãga yãŋahãŋkuko upãŋkaŋ imaka kubãtã mebãrina kwawakinik pewän ahãk tãyak. Nadãkaŋ? Nantã epãn man nãwetkuk. Epãn tãk tãyat unitã mebãrina kwawak ƚode pewän ahãk tãkaŋ; Nanatã nãwerãn äput. ³⁷ §†† Ba Nan naniŋ kireŋkuko u imaka, mebãrina yãŋahãŋkuk. Inã unitãŋo meni-ken man nãmo nadãk tãkaŋ ba mãjoni udegãn nãmo kak tãkaŋ. ³⁸ §†† Inã äma Nantã iniŋ kireŋkuko unitãŋo man mãde ut imik tãkaŋ unita mani biŋam bãnepjin-ken tãga nãmo irek. ³⁹ §††† In irit kehãromi kaŋ-ahãna yãnjpãŋ Anutu tãŋo man kudãn tãwani daniŋpãŋ nadãk bumta tãk tãkaŋ. Eruk, man kudãn tãwani unitã nãkŋo mebãrina yãŋahãk tãyak! ⁴⁰ Upãŋkaŋ in irit mãhemi nãkken irit kehãromi yãpmãkta bitnãk tãkaŋ.

⁴¹ Nãk komen äma in udewanitã wãpna yãpmãŋ akukta nãmo nadãtat. ⁴² Nãmo, intãŋo mebãri nadãkinik tãyat. Bãnepjin Anutu-ken nãmo pek tãkaŋ. ⁴³ 18 Nãk Nan tãŋo wãpi terak äburo upãŋkaŋ in nãka not nãmo tãŋ namik tãkaŋ. Tãŋ, äma kubãtã iniken gãripi terak äbãnjirãn u not tãŋ imiŋpãŋ mani nadãŋ imik tãkaŋ. U inide kubã! ⁴⁴ 19 Injin-tãgãn kowat yãniŋ oretta gãripi nadãŋkaŋ Anututã nintãŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadãk tãyak yãŋ nadãwãtãk kubã nãmo tãk tãkaŋ. Unita jide tãnjpãŋ nãka not tãnjpãŋ nadãkinik api tãŋ namineŋ? Tãga nãmo!

⁴⁵ 20 Upãŋkaŋ in nãka ƚode nãmo nadãnen; Unitã Nanken tãktãknin tãŋo mebãri kãwep api yãŋahãŋ nimek yãŋ nãmo nadãnen. Ude nãmo! Mosestã ini Anutu-ken tãktãkjin tãŋo mebãri api yãŋahãwek. In Moses wãpi terak kunum gãnaŋ api ärone yãŋ nadãk tãkaŋ upãŋkaŋ nãmo! ⁴⁶ 21 Nadãkaŋ? Mosestã man kudãn tãŋkuko u nãka kudãn tãŋkuk. Unita inã unitãŋo man nadãwã bureni tãnjpãŋ yãwãnãku nãka udegãn nadãwã bureni tãkãnen. ⁴⁷ 22 Tãnjpãkaŋ Moses tãŋo man kudãnta bitnãk tãkaŋ unita nãkŋo man jide tãnjpãŋ nadãkinik api tãnen?

Jesutã ämawebe 5,000 ketem yepmãŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

6 Jesutã man ude yãŋ paotpãŋã Galili gwãgu (wãpi kubã Taibirias), u udude kãda kuŋkuk. ² Kuŋjirãn ämawebe mãyaptã Jesu iwarãn tãŋkuŋ, Jesutã kãyãm

12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 §†† 5:30 Jon 5:19, 6:38 §† 5:31 Jon 8:13-14 §†† 5:32 Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 §† 5:34 Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 §† 5:36 Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 §†† 5:37 Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 §†† 5:38 Jon 6:29 §††† 5:39 Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 18 5:43 Mat 24:5 19 5:44 Jon 12:43 20 5:45 Lo 31:26-27 21 5:46 Lo 18:15; Apos 3:22 22 5:47 Luk 16:31

ikek yäpän täganjira yabänkuño unita. ³ Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmanj pom kubä terak äro itkuñ. ⁴ † Kadäni uwä Juda täño orekirit kadäni wäpi Pasova keräp tanjirän. ⁵ Tänpäkanj pom uterak äro ittängän yabänkuñ; Ämawebe äbot päke u äbänjira yabänpän Jesutä Filip ñode iwet yabänkuñ; Filip, ämawebe päke ño yepmanj towikta ketem imapän yepmanj towinayän? ⁶ Ini ude api tänpet yän nadänkanj Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kanpän nadäkta iwet yabänkuñ.

⁷ Ude iweränä Filiptä ñode iwetkuk; Äma ño yepmanj towikta monej tanjipän ketem suwanpän yäminero upänkanj nämo nanpä tägawek yäk. ⁸ Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täño monäni unitä yänkuñ; ⁹ Ironji kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmanj kuñarirän käyat yäk. Udewani-panj ämawebe päke u jide tänpän yepmanj towine? ¹⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä manjirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak manjirän tänkun. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä manjirän tänkun, webe ironji penta itkuño ukät nämo daniwani. ¹¹ Eruk, Jesutä käräga u yäpmanjpanj Nani bänep täga man iwetpän ämawebe manjirän tänkunjo unita yäpmanj danijpän iniken gärip terak yäwäpän yämiñtän kuñkuk. Ude tänpän gwägu tom yäpmanjpanj udegän yämiñtän kuñkuk.

¹² Yämiñirän nabä tägawäpän Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Nanpani moräki moräki patpän wanejo unita butuwut yäk. ¹³ Ude yäweränä käräga 5 nanjkuño unitäño moräk-moräk butunpän yäk 12 daiwä tokñenkuñ.

¹⁴ †† Tänpäkanj Jesutä kudän kudupi ude tänpän kanpän ämawebetä yänkuñ; Wära! Ño profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukeñowä ñobayän! yäk. ¹⁵ † Ude yänpän itgwäjipän Jesu injipän intäjukun äma it yämekta injitnayän tänjirä yabän umuntän inigän pom terak äronkuñ.

Jesu gwägu terak yeñtän kuñkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶ Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu tenpeñ Galili gwägu pomi-ken äpmonkuñ. ¹⁷ Äpmo Jesuta irä wawäpän Kapeneam yotpärare-ken äyänjutpen kuna yänkanj gäpe terak äronpeñ kuñkuñ. U bipani kuñkuñ. ¹⁸ Kuñjirä mänit kehäromi piänjirän gwägu tanji tokätkuk. ¹⁹ Ude tänjirän ehutpän gwägu bämopi-ken kuñjirä Jesu gwägu terak yeñtän äbuk. Yeñtän äbämanj iwaräntäkiyetä itkuñ-ken äbänjirän kanpän umun pähap tänkun. ²⁰ Ude tänjirä gera tänpän yäwetkuk; Ño näkña äretat. Umuntäneño! ²¹ Ude yäwän nadänpänjä bänep pidäm terak Jesu tänkentänpän gäpe terak tenjirä kome kukta nadänkuñ-ken uken pengän ahänkuñ.

Ämatä Jesu yänärok man iwetkuñ

²² Tänpäkanj ämawebe päke u gwägu udude parä yänenkuñ. Parä yänewänä ñode yänkuñ; Gäpe kubätägän irirän kanjkuñopän Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuñjirän kanjkuñ yäk. Iwaräntäkiye inigän kuñkuñ yän nadänkuñ. Ude nadänpän Taibirias komeken nanik täño gäpe ätu Ekänitä yepmanj towiñkuk-ken irirä yabänkuñ. ²³ †† Tänpäkanj kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkñewä wawäpän gäpe uterak äronpän Kapeneam komeken wäyäkñentän kuñkuñ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵ Wäyäkñentän kuñtängän kanj-ahänpänjä iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani äma, gäk jidegän äbän? ²⁶ † Yäwäwä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi tänpewa ahänjirän kak täkanj unita nämo! Ketem tepmanj towiñjira nanj tokñek tänkunjo unita näka wäyäkñekanj. ²⁷ †† Inä epän bureni täk täkot. Kome täño ketem, paot-paori nitek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täño ketem paot-paori nitek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biñam imiñkuko unita yäk.

²⁸ Ude yäweränä kowata ñode iwetkuñ; Nin jide tänpän imaka Anututä gäripä nadäk täyak u täne? ²⁹ †† Ude iweräwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ñode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täñ imineñ. Anutu täño gärip ude yäk. ³⁰ § Ude yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Kudän kudupi jide-wani kubä tänjiri gabänpän nadäkinik täñ gamine? Imatäken kubä tänjiri gabänpän-nadänayän? ³¹ §† Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuñarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmanj towiñkuk yäk. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänañ nanik yepmanj towiñkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani tänjiri kanpän nadänayän?

³² Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänañ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahänj tamiñkuñ. Nämo inik, Nantä kunum gänañ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³ Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänañ naniktä äpänpänj kome ämawebetä irit kodaki pewän ahänj yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴ §†† Yäwänä iwetkuñ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täy! yän iwetkuñ.

³⁵ §† Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täño ketem näkña ño. Äma näkken äbäk täkanj uwä nakta wari nämo api yeneñ. Ba äma nadän namikinik täk täkanj uwä umeta äneñi nämo api yeneñ. ³⁶ §†† Näk man täweraro ukeño; Nähä nabäk täkanj upänkanj nadän namikinik

†† 6:23-24 Jon 6:11 †† 6:26 Jon 6:11-12 ††† 6:27 Jon 4:14; Jon 6:48-58 †††† 6:29 1Jo 3:23 § 6:30 Mat 16:1; Jon 2:18 §† 6:31 Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 §†† 6:34 Jon 4:15 §† 6:35 Jon 4:14; Jon 6:48-58 §†† 6:36 Jon 20:29

† 6:4 Jon 2:13 †† 6:14 Lo 18:15; Jon 5:46 † 6:15 Jon 18:36; Mat 14:23

nämo täk täkaŋ. ^{37 †} Täŋ, Nantä ämawebe näka biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ namik täyak u kuduptagän näkken api ämneŋ. Äbäŋirä nämoinik api yäwat kirewet. ^{38 ††} Kunum gänaŋ naniktä äpuro u näkŋaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täŋo gäripgän iwatta äput. ^{39 †} Täŋkaŋ unitäŋo gärip uwä ŋode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat epän täŋtängän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku api yepmaŋpet. ^{40 ††} Unita äma Anutu täŋo Nanaki u tumbenŋ kuŋkaŋ nadän imikinik täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. Nana täŋo nadäk u ude yän yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täŋo ketem

⁴¹ Yänjirän nadäŋpäŋ Jesu u kunum gänaŋ nanik ketem u näk yän yänkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yänburu-buru yänkuŋ. ^{42 ††} Man yänburu-buru yänpäŋ yänkuŋ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täŋo nanaki. U ninä yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upän imata näk kunum gänaŋ naniktä äput yän yäk täyak?

⁴³ Ude yänjirä nadäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. ^{44 †††} Äma kubä ini-tägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitägän wädäŋpewän näkken äbäkäbäk kädēt u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. ^{45 †††} Täŋpäkaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek. Unita Nantä iwetpäŋ iwöŋäreŋjirän nadäweko unitä näkken äbek. ^{46 §} Täŋkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. ^{47 ††} Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ^{48 †††} Täŋpäŋ irit täŋo ketem u näkŋa ŋo. ⁴⁹ Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upänkaŋ kumän täŋpä kuŋkuŋ. ⁵⁰ Täŋ, kunum gänaŋ ketem äpuko u iŋamjin-ken itak ŋo. Äma kubätä ketem u naŋpäŋä nämo api kumbek. ⁵¹ Irit kehäromi täŋo ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkŋa! Unita äma kubätä ketem ŋo naŋpäŋä nämo kumänkaŋ pen api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. ⁵² Ude yänjirän nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät täŋpäŋ yänkuŋ; U jide täŋpäŋ tohari nimän näne?

⁵³ Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täŋo tohari nägäri nämo nänayän täŋo uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. ⁵⁴ Täŋ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täŋpäŋ paot-paori nämo api it yäpmäŋ äroneŋ. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä täŋpewa api kodak täneŋ. ⁵⁵ U imata, to-

hatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. ⁵⁶ Äma näkŋo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk täkamäŋ. ^{57 ††} Täŋpäkaŋ Irit täŋo mähemi Nantä naniŋ kireŋpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁵⁸ Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayän. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u naŋkuŋo upänkaŋ kumän täŋpä kuŋkuŋ. Täŋ, äma ketem ŋo nak täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ äroneŋ.

⁵⁹ Jesutä man ŋo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eni gänaŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaŋumuntaŋ kuŋkuŋ

⁶⁰ Man ude yänjirän äma Jesu iwaräntäk täŋkuŋo ukät nanik mäyaptä nadäŋpäŋ yänkuŋ; Wära, man ŋo nadäna siwoŋi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni täŋpek? ⁶¹ Yänŋaŋa gaŋa yänkuŋo u Jesutä yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Man ŋo nadänjirä waki täyak? ^{62 †††} E täŋ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneŋi äroŋjirän kaŋpäŋä jide api nadäneŋ? ^{63 ††} In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänaŋi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täŋo epän. Näkä man täwetat ŋowä Kudupi Munapik täŋo irit kodaki nitek unita äma kubätä man u nadäkinik täŋpayän täko uwä irit kodaki u nitek api kuŋarek yäk. ^{64 ††} Upänkaŋ inken nanik ätutäwä man täwetat ŋo nadänjirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneŋ yän uku intäjukun yabäŋpäŋ-nadänkuk. Udegän, äma netätä iwan keriken api nepmaŋpek yän uku kaŋpäŋ nadänkuk.) ^{65 †††} Ude yänpäŋ yänkuŋ; Mebäri unita yänpäŋ ŋode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo täŋpidäm taŋ iminjirän äma u näkken täga ämnaŋi nämo.

⁶⁶ Man yäwa ude täreŋjirän kadäni ugän ämawebe iwarän täŋkuŋo u ätutä gaŋa taŋpäŋ teŋpeŋ kuŋkuŋ. ⁶⁷ Teŋpeŋ kuŋjirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ŋode yäwetkuk; In imaka, nepmaŋpeŋ kunayän käwep nadäkaŋ? ⁶⁸ Ude yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ŋode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo man yäpmäŋ kuŋat täyan yäk. ^{69 †††} Täŋjiri nin nadän gamikinik täŋpäŋ ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo Kudupi Äma uwä gäk ubayän.

⁷⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Upänkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹ Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitäŋo nanaki wäpi Judas unita yänpäŋ yänkuŋ. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upänkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut imiŋkuk.

† 6:37 Jon 17:6-8; Mat 11:28 †† 6:38 Mat 26:39; Jon 4:34 † 6:39 Jon 10:28-29; Jon 17:12 †† 6:40 Jon 11:24 †† 6:42 Mat 13:55 ††† 6:44 Jon 6:65 ††† 6:45 Ais 54:13 § 6:46 Jon 1:18 †† 6:47 Jon 3:15-16 ††† 6:48 Jon 6:31,58

§† 6:57 Jon 15:4-5; 1Jo 3:24 ††† 6:62 Jon 3:13; Apos 1:9-11 †† 6:63 2Ko 3:6 †† 6:64 Jon 13:11 ††† 6:65 Jon 6:44 ††† 6:69 Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

7 † Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko up-
änkaŋ Judia kome käda kuŋatta bitnäŋkuk. U ima-
ta, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuŋ. 2 ††
Täŋpäkaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täŋo Ärawa Tä-
täk kadäni keräp taŋkuk. 3 Täŋjirän noriyetä Jesu man
ŋode iwetkuŋ; Gäk kome ŋo penpen Judia komeken
kuŋkaŋ kudän kudupi täŋjiri gäwaräntäkayetä kaŋ
gabänpän-nadäwut. 4 Nadätan, äma kubätä mebarina
kwawak ahäwän yänpän epän käbop täga nämö
täŋpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täŋpawä
ämawebe äbot pähap inamiken kwawak täŋjiri kaŋ
gabänpän-nadäwut yän iwetkuŋ. 5 † (Butewaki, nägät
moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämö täŋ imiŋkuŋo unita
man ŋo iwetkuŋ.)

6 †† Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ŋode
yäwetkuk; Ude nämö! In täŋo kudän uwä mebari nikek
nämö unita kadäni kadäni tagagän täk täkaŋ. Up-
änkaŋ näkŋo kadäni nämö ahätak. 7 †† Komen ämawe-
betä inta iwan täga nämö täŋ tamineŋ. Upänkaŋ nähä
kome äma täŋo irit kuŋat-kuŋari waki u yänahänpän
kwawak pek täyat unita iwan täŋ namik täkaŋ. 8 Unita
in ärawa unita kut. Kadänina nämö keräp täyak unita
apiŋo nämö kwayän yäk. 9 Ude yänpän Galili kome ini
ugän irirän noriyetä kuŋkuŋ. Eruk ätu itpäŋ Jesu mä-
den ämawebe yabaŋ paotpän inigän uruŋ kadagän
kuŋkuk. 11 ††† Täŋpäkaŋ ärawa bägup-ken Juda äma
ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yän yänkaŋ yän-
wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkuŋ.

12 Ude täŋjirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet
täŋjirä ätutäwä ŋode yänkuŋ; Äma uwä täga yäk.
Yänjirä ätutäwä yänkuŋ; Nämö, ämawebe jop manman
yän-yäkŋat täyak yäk. 13 ††† Man ude yänkuŋo upänkaŋ
Juda äma ekäni ekänitä umuntaŋpän kwawak nämö
yänahänkuŋ.

Jesutä ämawebe yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk

14 Täŋpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä
kudupi eni gänaŋ äronpän yäwetpän yäwoŋärek
täŋkuk. 15 § Ude täŋjirän Juda äma ekäni ekänitä
nadänpän jäkjäk yämänpän yänkuŋ; Äma ŋowä nin-
täŋo nadäk-nadäk eniken nämö ärowani upänkaŋ
nadäk-nadäk ärowani ŋo de yäpuk? 16 §† Ude yänjirä Je-
sutä ŋode yäwetkuk; Näk man mebari täwetpän tä-
woŋärek täyat uwä näkŋaken nämö. Anutu, naniŋ
kireŋkuko uken nanik. 17 Äma kubätä Anutu täŋo gärip
iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba
näkŋaken manpän yäk täyat yän yäpmän daniŋpän
nadäwek. 18 §†† In nadäkaŋ? Äma kubätä inita
nadänpän man yäweko uwä gup yäpmän ärokärok
kädet iwarek. Täŋ, äma kubätä epän mähemi täŋo
wäpi yäpmän akukta nadänpän man yäweko uwä man
bureni yäwek. U jopman kubä nämö yäwek. 19 §†

Mosestä бага man bian tamiŋkuko upänkaŋ inkät

† 7:1 Jon 5:18 †† 7:2 Wkp 23:34 † 7:5 Mat 13:55; Apos 1:14
†† 7:6 Jon 2:4 ††† 7:7 Jon 15:18 †††† 7:11 Jon 11:56 †††† 7:13
Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 § 7:15 Mat 13:54; Luk 2:47 §†

nanik kubätä man u nämö buramik täkaŋ. In imata
näk nutta yäk täkaŋ?

20 §†† Ude yänjirän ämawebe päke unitä yänkuŋ; Netä
gurayän yäk täyak? Gäk mäjo wäratä bänepka pen
awähutak yäk. 21 §† Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk
kudän kudupi kubägän Sabat kadäni-ken täŋkuro uni-
ta nadäwätäk pähap täkaŋ. 22 §† Unita ŋode täwera
nadäwut; Moses ba Moses täŋo oraniyetä nanakjiye
gupi moräk madäneŋta yänjäreŋ tamiŋkuk. Eruk
nanak paki kubä täŋo gupi moräki madäk-madäk
kadäni Sabat ahänjirän бага irepmitne yänpän nämö
madäk täkaŋ ba? 23 §†† Nämö! In Sabat kadänita
nadäwätäk nämö täŋpän gupi madäk täk täkaŋ uwä!
Bureni, in Moses täŋo man buramiŋpän Sabat kadäni-
ken nanak paki täŋo gupi moräk täga madän yämik
täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk äma kubä täŋo gupi kuduŋtagän
yäpa tägaŋjirä imata nebek täkaŋ? 24 §†† Jop dapun-
tägän kak täkaŋ unita jop manman kubä nämö näwet-
neŋ. Nadäwä tärewäpän man bureniŋän näwetneŋ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

25 §§§ Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebe ätutä yänkuŋ;
Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk
täkaŋ uwä ŋo ba? 26 Njo kawut! U man kwawakgän
yänahänjäŋ kuŋatak ŋo yäk. Yänahänjäŋ kuŋarirän
imata nämö iniŋ bitnäkaŋ? Nintäŋo äma ekäni ekänitä
U Kristo yän bureni käwep nadäkaŋ. 27 18 Upänkaŋ ninä
ŋode nadäkamän, äma ŋo Kristo nämö yäk. Yotpärare
u nanik yän nadäkamän. Täŋ, Kristo burenitä äbänjirän
yotpärare uken naniktä äbätak yän nämö api nadäne
yäk.

28 19 Täŋpäkaŋ Jesu kudupi eni gänaŋ itkaŋ ämawebe
päke u manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täŋpän man
kubä gera terak ŋode yänkuŋ; Bureni, in näka
nadäkaŋ. Ba uken naniktä äbuk yän nadäkaŋ. Up-
änkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip ter-
ak nämö äbät. Anutu Nan, imaka bureniŋän täŋpani,
unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä nämö
nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittänjäŋ naniŋ kireŋpewän
äpuro unita näk u nadätat yäk.

30 20 Jesutä man ude yänjirän ämawebe ätutä injipän
manken tenayän täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadänini nämö
keräp taŋkuko unita täŋpä wawäpän penkuŋ. 31 21 Täŋ,
ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadän imikinik täŋpän
ŋode yänkuŋ; Kristo äbäktä iwoyäwani unitä äbänpän
kudän kudupi äma ŋonitä täk täyak u irepmitpän täga
api täŋpek ba? Nämö!

Juda ämatä Jesu injitanayän täŋkuŋ

32 Ämawebetä man ude yänjirä Parisi äma ätutä
nadänkuŋ. Nadänpän bämop äma intäjukun täŋpani
ätukät yänpän-nadäk täŋpän Jesu injitta komi äma pen

7:16 Jon 12:49, 14:10 §†† 7:18 Jon 5:44, 8:50 §† 7:19 Apos
7:53; Rom 2:21-24 §†† 7:20 Jon 8:48,52; Jon 10:20 §† 7:21 Jon
5:16 §† 7:22 Wkp 12:3; Stt 17:9-13 §†† 7:23 Jon 5:8-10,16 §§†
7:24 Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 §§§ 7:25 Jon 5:18 18 7:27
Jon 7:41, 9:29 19 7:28-29 Mat 11:27; Jon 8:55 20 7:30 Jon 7:44,
8:20; Jon 13:1 21 7:31 Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42

yäwet-pewä kuŋkuŋ. ^{33 †} Tānpākaŋ Jesutā āmawebe päke u yäwetkuk; Kadāni kerāpigān inkāt itkaŋ āneŋi āyānutpeŋ āma naniŋ kireŋpewān ābutken api kwet. ^{34 ††} Tānjira in nāka bumta wāyākŋenayāŋ tāŋo up-āŋkaŋ nāmo api nabāŋ ahāneŋ. Ba kome nākā pāŋku irayāŋ tātken u in tāga nāmo api kuneŋ.

³⁵ Ude yāwerānā, Juda āma ekāni ekāni ini-tāgān nāwetgāwet tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Āma ŋo de kuŋjirān unita api wāyākŋena waneŋ? Juda āma notniye ātu Grik kome itkaŋ-ken u kāwep api kweko unita yāyak. Uken kuŋpāŋ āmawebe u nanik kāwep yāwetpāŋ yāwoŋārek api tāŋpek yāk. ³⁶ Wāra! Mebāri jideta man ŋodewā yāk tāyak; In nāka wāyākŋenayāŋ tāŋo upāŋkaŋ nāmo api nabāŋ ahāneŋ. In kome nākā pāŋku irayāŋ tātken u tāga nāmo api kuneŋ yāk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

^{37 †} Tānpākaŋ Juda tāŋo orekirit kadāni u irā tāre-nayāŋ kābeyā pāhap tāŋjirā Jesutā āmawebe bāmopi-ken akuŋpāŋ man kubā gera terak ŋode yāwetkuk; Āma kubātā umeta iwāwā nākken ābāŋkaŋ kaŋ naŋpān! ^{38 ††} Anutu tāŋo mantā yāyak ude; Āma nāk nadāŋ namikinik tāk tākaŋ uwā irit kodaki tāŋo ume bānepi-ken nanik ume dapuri abākabāk tāk tākaŋ ude api ābāŋ irek. ^{39 ††} Jesutā man ude yāŋkuko uwā Kudupi Munapikta yāŋkuk. Kudupi Munapik u āmawebe Jesuta nadāŋ imikinik tāŋpani unitā yāpmāk-ta yāwani upāŋkaŋ kadāni uken Jesu kunum gānaŋ nāmo āronkuko unita Kudupi Munapik nāmo āpuk.

^{40 †††} Jesutā man yāk tāŋkuko u āmawebe ātutā nadāŋpāŋ yāŋkuŋ; Bureni-inik, āma ŋo Profet ahākta yāwani ubayāŋ yāk. ^{41 †††} Yānjirā ātutāwā yāŋkuŋ; Nāmo, uwā Kristo bureni yāk. Tānpākaŋ ātutāwā yāŋkuŋ; Ŋo Kristo nāmo. Kristo u Galili komeken nāmo api ahāwek. ^{42 †} Anutu tāŋo man kudāntā ŋode yāyak; Kristo u Betlehem yotpārare-ken Devittā ābotken ahākta yāwani yāk. ^{43 ††} Āma päke unitā man wārāt-wārāt ude tāŋpāŋ duŋ-wenkuŋ. ^{44 †††} Tāŋ, ātutāwā Jesu iŋitpāŋ komi eŋiken tenayāŋ nadāŋkuŋo upāŋkaŋ āma kubātā Jesu nāmo iŋitkuk.

Juda āma ekānitā Jesuta nadākinik nāmo tāŋkuŋ

^{45 ††} Tānpākaŋ komi āma Jesu iŋitnayāŋ Jesuken kuŋkuŋo uwā āneŋi āyānutpeŋ bāmop āma intājukun tāŋpani ātukāt Parisi āmaken penta kuŋkuŋ. Kuŋjirā yāwetkuŋ; In imata Jesu nāmo iŋitpāŋ yāpmāŋ ābākaŋ? ^{46 †††} Ude yāwāwā komi āmatā kowata ŋode yāwetkuŋ; Jesutā man yāk tāyak u inipārik kubā. Bian āma kubātā man ude nāmo yāk tāŋpani yāk. ⁴⁷ Ude yāwāwā Parisi āmatā yāwetkuŋ; Wa! In imaka, Jesutā bānepjin yāŋ-tākŋat tāyak? ^{48 ††} Unita in jide nadākaŋ? Parisi āma ba intājukun āma ninkāt nanik netā kubātā

† 7:33 Jon 13:33 †† 7:34 Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 † 7:37 Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10, 14 †† 7:38 Ais 58:11; Sek 14:8 †† 7:39 Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 ††† 7:40 Jon 6:14 ††† 7:41 Jon 1:46, 4:29 † 7:42 Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 †† 7:43 Jon 9:16 ††† 7:44 Jon 7:30 †† 7:45 Jon 7:32 ††† 7:46 Mak 1:22 †† 7:48 Jon 12:42

āma unita gāripi nadātak? Nāmoinik! ⁴⁹ Upāŋkaŋ āmawebe ābot päke ŋonitā бага man nāmo nadāŋpāŋ Anutu iŋamiken waŋ moreŋkaŋ geŋita biŋam tākaŋ yāk.

^{50 ††} Ude yānjirā Parisi āma noripaki kubā wāpi Nikodemus, bian Jesu-kāt yāŋpāŋ-nadāk tāŋkumāno unitā yāwetkuk; ^{51 †††} E, nintāŋo бага man terak jide pātāk? Āma kubā waki ude tāyak yāŋ nāmo nadāŋkaŋ manken jop tāga tene? Nāmoinik! Imaka tāŋpeko unitāŋo mebāriŋi yāŋahāwān kaŋpāŋ nadāŋpāŋ uyaku manken tāga tene yāk. ^{52 †††} Ude yāwān nadāŋpāŋ noriyetā sāra ŋode iwetkuŋ; Gāk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu tāŋo man ket danipāŋ nadāŋkaŋ ŋode nadāwen; Galili komeken profet kubā ahānaŋi nāmo yāk. ⁵³ Ude yāŋpāŋ-nadāŋkaŋ eŋini-ken kuŋtāŋpā kuŋkuŋ.

Webe waki tāŋpani kubā Jesuken yāpmāŋ kuŋkuŋ

8 ^{†††} Eruk Jesutā Olip pomken āronpāŋ u patkuk. ² Patkuko yāŋeŋjirān tamimaŋ-inik u naniktā āpāmaŋ kudupi yotken āronjirān āmawebe bumta it gwājijkuŋ. Itgwājijirā Jesutā maŋitpāŋ manbiŋam yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuk. ³ Tānjirān Baga man yāwoŋārewani āmakāt Parisi āmatā webe āpi nitek kubā kubokāret tānjirān kaŋ-ahāŋkuŋo u yāpmāŋ Jesuken kuŋpāŋ āmawebe bāmopi-ken pimiŋ iwatkuŋ. ⁴ Tāŋpāŋ Jesu iwetkuŋ; Yāwoŋārewani āma, webe ŋonitā āma kubākāt kubokāret tānjirān kaŋ-ahāŋkumāŋ. ⁵ ¹⁸ Moses tāŋo бага mantā webe ŋode-wanita mobātā kumāŋ-kumāŋ dāpmākta yāwani yāk. Unita gākā jide yāwayāŋ? ⁶ ¹⁹ Jop Jesu iwet yabānjirā Jesutā man goret ba jide kubā yāwān kaŋpāŋ buŋep-ken kaŋ pena yāŋpāŋ Jesu iwet yabāk tāŋkuŋ.

Yāwāwā Jesu gwājij āpmonpāŋ kome terak keritā kudān tāŋkuk. ⁷ ²⁰ Ude tānjirān iwet yabāk pen tāŋ irirā Jesu doraŋpāŋ yabāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Inken nanik kubātā momini nāmo tāŋpāwā unitā jukun mobātā urānkaŋ urut yāk. ⁸ Ude yāŋpāŋ āneŋi gwājij āpmonpāŋ kudān tāŋkuk. ⁹ ²¹ Man ude yānjirān nadāŋpāŋ āma intājukun āmaniyetā kwā yabāŋkaŋ yabāŋit yabāŋit kubākubā kudup kuŋ moreŋkuŋ. Kuŋ moreŋjirā webe uwā Jesu dubini-ken inigān itkuk. ¹⁰ Irirān Jesutā doraŋpāŋ kaŋpāŋ iwet yabāŋkuŋ; Wanotna, āma manken gepmanayāŋ tāŋo u de? Āma kubātā yāŋtārek man nāmo gāwerak? ¹¹ ²² Yāwānā webe unitā Nāmo yāŋ yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk udegān, yāŋtārek man nāmo gāwerayāŋ. Gāk jop pāŋku itkaŋā waki āneŋi nāmo tāŋpen yāk.

Jesutā iniken mebāriŋi yāŋahāŋpāŋ yāwetkuk

¹² ²³ Eruk ittāŋgān kadāni kubā Jesutā āmawebe man ŋode yāwetkuk; Nāk komeken āmawebe intāŋo topān. Unita āma kubātā nāk nāwarayāŋ tāko uwā bipmāŋ urani gānaŋ nāmoinik api kuŋarek. Uwā irit kehāromi

†† 7:50 Jon 3:1-2 ††† 7:51 Lo 1:16 ††† 7:52 Jon 7:41-42 ††† 8:1 Luk 21:37 18 8:5 Wkp 20:10; Lo 22:22-24 19 8:6 Mat 22:15 20 8:7 Lo 17:7 21 8:9 Mat 22:22 22 8:11 Jon 5:14 23 8:12 Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46

täño penjäreker terak api kuñarek yäk. ¹³ Man ude yänjirän Parisi ämatä nadänpän ñode iwetkuñ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ño gäkña-tägän mebarika yänjahätan unita nadänjitna bureni nämo täyak yäk.

¹⁴ † Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ude nämo. Näknjata siwonji yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yän unitäño mebari nadänkañ yäk täyat. Unita näknja mebarina yänjahänjira jopi nämo täk täyak. In ñowä näka de naniktä äbuko änenji de api kwek yän nämo nadäk täkañ unita tängunṭak täkañ. ¹⁵ †† Inä äma gupigän yäpmän danik täkañ. Täñ, nähä äma nämo yäpmän danik täyat. ¹⁶ † Upänkañ näkä äma yäpmän daniñpän yäwänäku bureni yäpmän danik täyet. Imata, äma yäpmän danik-danik epän u näknjagän nämo täñpet. Nan naniñ kireñpewän äpuro unitä täñkentän naniñjirän bok täde. ¹⁷ †† In nadäkañ? Baga manjin terak ñode pätak; Äma yarätä kubä täño mebari yänjahänjirän bureni yän nadäwen. ¹⁸ †† Täñpän näk mebarina yänjahänjira Nan, naniñ kireñkuko unitä udegän yänkentän namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebarina yänjahäk täkamäk!

¹⁹ †† Man ude yäweränkañ ñode iwet yabänkuñ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäpän nanta udegän nämo nadäwä tärekañ. In näka nadäwä tärewäpän uyaku Nanta udegän nadäwä tärekäneñ yäk. ²⁰ †† Jesu kudupi enj gänañ ämawebe yäwetpän yäwonjäreker täñkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moneñ ironta pek täñpani käwuri u dubiniken itkañ man u yäwetkuk. Täñpakañ kadänini nämo keräp täñkuko unita jide täñpän manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

²¹ † Täñpakañ Jesutä ämawebe man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk api tepmañpen kwet yäk. Tepmañpen kuñjira näka api wäyäkñeneñ. Täñpän wakiwakijin nikek kuñattängän api kumneñ. Täñkañ näkä pänku irayän tätken uken in täga nämo api kuneñ yäk. ²² †† Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuñ; Näkä pänku irayän täyat-ken uken täga nämo api kuneñ yän yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäñ kumäkta yäyak ba jideta yäyak? ²³ ††† Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkañ. Inä komen umude kädanik. Nähä punin unude kädanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. ²⁴ In wakijin nikek kuñatkä kumneñ yän täwerat. Bureni, mebarina näknja itat yän täwet täyat u nadäkinik nämo täneño uwä wakijin pat tamiñjirän mät kumneñ. ²⁵ Yäwänä iwet yabänkuñ; E täñ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Mebarina uku, umunitä täwet yäpmän äbäro ugän. ²⁶ †† Näkä in manken tepmañpän mebarijin yänjahäkta kehäromina nikek. Upänkañ mebarijin nämo yänjahäwayän. Naniñ kireñkuko u meni-ken nadänkuro ugänpän kome terak ño yänjahänpän täwet

† 8:14 Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 †† 8:15 Jon 7:24, 12:47 † 8:16 Jon 5:30, 8:29 †† 8:17 Lo 17:6, 19:15 †† 8:18 1Jo 5:9 ††† 8:19 Jon 14:7 †††† 8:20 Jon 7:30 † 8:21 Jon 7:34,36; Jon 13:33 †† 8:22 Jon 7:35 ††† 8:23 Jon 3:31 †† 8:26 Jon 7:28, 12:49

täyat. Naniñ kireñkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

²⁷ Täñpakañ Nanita ude yäweränkañ nämo nadäwä täreñkuñ. ²⁸ ††† Nämo nadäwä täreñkuño unita Jesutä ñode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmän aku punin penkañ mebarina näknja itat yän api nadäwä täreñeñ. Täñpakañ näknaken nadäk-nadäkpän imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwonjäreñkuko man ugänpän yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreñeñ. ²⁹ †† Naniñ kireñkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadänpän näk nämo nepmak täyak yäk. ³⁰ †† Täñpakañ Jesutä man ude yänjirän Juda ämawebe mäyaptä nadän imikinik täñ imiñkuñ.

Abraham täño nanakiye

³¹ Täñpän Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imiñkuño u ñode yäwetkuk; In näknjo man terakgän kuñatnayän täño uwä näknjo näwaräntäknaye bureni-inik api itneñ. ³² Ude täñpän näknjo man bureni nadäwä täreñjirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpän tepmañpän säkgämän api kuñatneñ yäk. ³³ ††† Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuñ; Wära! Nin Abraham täño oraniye unita säkgämän itkamän yäk. Äma kubä täño topmäk-topmäkken nämoinek it yäpmän äbäkamän. Ba äbot kubäta watä epän nämo täñ imiñ yäpmän äbäkamän. Upän imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpän tepmañpän säkgämän api itneñ yän niwetan?

³⁴ ††† Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täño watä kuñat-kuñat äma ude itkañ yäk. Äma momi täk täkañ uwä waki täño watä kuñat-kuñat äma ude täk täkañ. ³⁵ Täñ äma kubä täño watä kuñaranitä ekänini täño äboriye-kät täga nämo kuñarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täño äboriye-kät pen it yäpmän ärowek yäk. ³⁶ Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpän tepmañpayän täko uwä säkgämän-inik api kuñatneñ. ³⁷ †††† E, nin Abraham täño äboriye itkamän yän näwetkañ u nadätat. Täñpakañ in mannata bitnäk täkañ unita kumän-kumän nutnayän nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwonjäreker täñkuko ugänpän täwet täyat. Upänkañ inä injinken nanjintä täwonjäreker täñkuko upän täk täkañ yäk.

³⁹ †† Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täño nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täño oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneneñ. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadänkuropan täwerakañ inä nutnayän yäk täkañ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämo täñkuk. ⁴¹ †† Unita bureni ñode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkañ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Wa! Ninä kubokäret täñpän bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

††† 8:28 Jon 3:14, 5:19 ††† 8:29 Jon 8:16, 16:32 ††† 8:30 Jon 7:31 †††† 8:33 Mat 3:9 †††† 8:34 Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 †††† 8:37 Jon 5:18 18 8:39 Mat 3:9 19 8:41 Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8

Satan tãjo nanakiye

⁴² † Yãwãwã Jesutã ñode yãwetkuk; Nanjin Anutu yãwãnãku nãka not tãnj namikãneñ. Nãk Anutu-ken naniktã äput, nãkñaken nadãk-nadãkna terak nãmo äput. Anututã naniñ kireñpewãn äput. ⁴³ †† Mebãri imata nãkño mantã bãnepjin-ken nãmo yãput tãyak? U ñodeta; Nãk man yãnjira in jukujin penpãnj tãga nãmo nadãk tãkañ unita. ⁴⁴ In-tãño nanjin Satan. Unitãño kãdet iwatta gãripi nadãk tãkañ. U bian ãma dãpmãk-dãpmãk tãk tãnkuko unitã pen tãnj yãpmãnj äbãk tãyak. Uwã man bureni mãde ut imiñkuko unita bãnepi-ken man bureni kubã nãmo inik pat tãyak. Uwã jop manman tãño mãhemi-inik unita ãma jop yãkñatta gãripi pãhap nadãk tãyak.

⁴⁵ Upãñkañ nãhã man bureni-inik tãwet tãyat unita manna bitnãk tãkañ. ⁴⁶ † Jide? Inken nanik kubãtã nãkño momi tãga kañ-ahãwek? Nãmo inik. Tãñpãkañ nãk man bureni tãwerira imata nãkño man nadãwã bureni nãmo tãk tãkañ? ⁴⁷ †† In nadãkañ? ãma ba webe Anututa biñam kuñat tãkañ uwã Anutu tãño man nadãnpãnj buramik tãkañ. Tãñpãkañ inã Anututa biñam nãmo tãkañ unita mani bitnãk tãkañ.

Jesu ini ba Abrahamta yãnkuk

⁴⁸ †† Ude yãwãn nadãnpãnj Juda ãmatã koki bumta wawãpãnj Jesu iwetkuñ; Gãk Samaria ãma! Mãjo wakitã kotawãnkañ ba yãyan! yãk. ⁴⁹ Ude yãwãwã Jesutã ñode yãwetkuk; Nãk mãjotã nãmo kotatak. Nãk Nan orañ imik tãyat upãñkañ inã nãk nabãnj ãwarãkuk tãk tãkañ. ⁵⁰ ††† Nãk wãpna biñamta nadãwãtãk tãñpãnj nãmo tãwet tãyat. Wãpna biñam yãñahãk-ahãk u ãma kubã tãño epãn. ãma unitã ãma mãde ut namik tãkañ uwã api yãpmãnj daniwek. ⁵¹ ††† Nãk bureni-inik tãwera nadãwut; ãma nãkño man buramiñpãnj yãpmãnj kuñat tãkañ uwã paot-inik nãmo api tãneñ. Nãmo inik!

⁵² Ude yãwãnã Juda ãmatã ñode iwetkuñ; Man ude yãnjiri bureni ñode nadãkamãnj; Gãk mãjotã magãtak! yãk. Abraham uwã kumbuk, ba profet biani udegãn kumãnj moreñkuñ. Upãñkañ gãk ñode yãyan; ãma nãkño man yãpmãnj kuñat tãkañ unitã paot-inik nãmo api tãñpek yãnj yãyan! ⁵³ § Jide? Gãk oranin pãhap Abraham u irepmiñpãnj yãyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegãn kumbuñ. Upãñkañ gãk jidewani unitã ãma u yãrepmiñpãnj wãpka yãpmãnj ãronpãnj yãyan? ⁵⁴ Ude yãwãwã Jesutã yãwetkuk; Nãkña-tãgãn wãpna yãpmãnj ãronjira nãmo tãgawek. Nãmo, Nan, nintãño Anutunin yãnj iwet tãkañ unitã orañ namik tãyak. ⁵⁵ †† Anutunin yãnj iwet tãkañ upãnj mebãrini nãmo inik nadãkañ. Tãnj, nãkñawã nadãwã tãrekañ. Nãmo nadãwã tãrekañ yãnjã, imata yãwet? Jop man ude yãñpãnj ingãn ãworewet. Ude nãmo! Nãk Nanta nadãwã tãrewãpãnj mani biñam yãpmãnj kuñat tãyat. ⁵⁶ Orajin Abraham uwã nãkño äbãkãbãk kadãni u api

† 8:42 1Jo 5:1; Jon 16:28 †† 8:43 Rom 8:7; 1Jo 3:8 † 8:46 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 †† 8:47 Jon 18:37; 1Jo 4:6 †† 8:48 Mak 3:21-22; Jon 7:20 ††† 8:50 Jon 5:41 ††† 8:51 Jon 5:24; Jon 6:40,47 § 8:53 Jon 4:12 †† 8:55 Jon 7:28-29

kãwet yãñkañ oretoret terak kuñattãngãn kañpãnj wisikinikna! yãnj yãnkuk.

⁵⁷ Ude yãwãnã Juda ãma ekãni ekãnitã yãñkuñ; Wãra! Gãk obañ 50 ude nãmo tãreñkukopãnj Abraham kañkuñ? ⁵⁸ ††† Yãwãwã Jesutã yãwetkuk; Nãk bureni-inik tãwera nadãwut; Abraham nãmo ahãwani-ken itkuro unitã itat yãk. ⁵⁹ †† Ude yãwãnã mobã yãpmãnpãnj ut-nayãnj tãnjirã Jesu uwã ãma itkunjo u gãnañ paotpen kuñkuk.

Jesutã dapuri tumbani kubã yãpãn tãgañkuñ

9 Kãdet miñjin kuñtãngãn Jesutã ãma kubã miñji koki gãnañ dapuri tumbanitã ahãwani u kañ-ahãñkuk. ² ††† Kañ-ahãñpãnj Jesu iwarãntãkiyetã iwet yabãñkuñ; Yãwoñãrewani ãma, netã tãño momita ãma u dapuri tumbani ahãñkuk? Iniken ba miñji nani tãño? ³ †† Yãwãwã Jesutã yãwetkuk; Ude nãmo. Iniken ba miñji nani tãño momita nãmo. Anututã epãn kehãromi ãma ño terak kwawak ahãwekta Anututã inide tenkuk. ⁴ †††† Nadãkañ? Nãk kome terak irayãnj tãyat udegãn kome ãmawebe tãño topãn ude api iret. Tãñpãkañ Nan, naniñ kireñkuko unitãño epãn kepma irayãnj tãyat-ken ugãn tãk tãkãna. Bipmãnj urani kadãni kerãp tãyak. Kadãni uken epãn tãga nãmo api tãne yãk.

⁶ †††† Jesutã ude yãñpãnj kome terak iwit utpãnj awãhutpewãn okã tãnkuk. Okã tãñpãnkañ yãpmãnpãnj ãma dapuri tumbani u dapuri-ken gatãnkuk. ⁷ ††††† Gatãñpãnj ñode iwetpãnj pen iwetkuk; Gãk kuñkañ Siloam gwãgu-ken garok ño ãrut yãk. (Siloam uwã ninin man terak pen iwet-pewãn kwani.) Jesutã ude pen iwerãnã ãma u pãñku gupi ãrutpãnj dapun ijiwãn kwãpãnj eniken kuñkuk. ⁸ Eniken kuñjirãn noriye ba ãma ätu ketem ba monenja yãñapik tãnkuko-ken unitã kañpãnj yãñkuñ; U kawut! ãma imaka imakata ninken yãñapik tãnkuko unitã ba äbãtak? ⁹ Ude yãnjirã ätutã yãñkuñ; Ini u! yãk. Ba ätutã yãñkuñ; Nãmo yãk. Udewani bumik yãk. Ude yãnjirã ini yãwetkuk; Nãkña äbãtat! yãk.

¹⁰ Ude yãwãnã iwet yabãñkuñ; Jide tãñpãnj dapun iji-tan? ¹¹ Yãwãwã ãma unitã yãwetkuk; ãma kubã wãpi Jesu unitã okã dapuna-ken gatãñkañ ñode nãwerak; Gãk Siloam gwãgu-ken kuñkañ gupka ãrut yãnj nãwerak. Nãwerãnkañ nãk u pãñku ume ãrutkañ eruk dapun ijit yãk. ¹² Ude yãwãnã iwet yabãñkuñ; ãma u de itak? Yãwãwã yãwetkuk; Nãk nãmo nadãtat yãk.

Parisi ãmatã man wãrãt-wãrãt tãnkuk

¹³ Ude yãwãnkañ ãmawebetã dapuri tumbani u yãñkñat yãpmãnj Parisi ãma ätuken kuñkuñ. ¹⁴ ¹⁸ Kepma Jesutã okã awãhutpãnj dapuri-ken gatãñkuko u Sabat kadãni-ken tãnkuko unita Parisitã ãma u iwet yabãñkuñ; Dapun jide tãñpãnj ijin? Yãwãwã yãwetkuk; ãma u dapuna-ken okãpãnj gatãñjirãn pãñku ume ãrutpãnj ukengãn dapun ijit yãk. ¹⁶ ¹⁹ Ude yãnjirãn Parisi ãma ätutã yãñkuñ; ãma uwã Anutu-ken nanik nãmo.

††† 8:58 Jon 1:1 §† 8:59 Jon 10:31 ††† 9:2 Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 †† 9:3 Jon 11:4 †† 9:4-5 Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 ††† 9:4-5 Mat 5:14; Jon 8:12 ††† 9:6 Mak 8:23 ††† 9:7

Uwä orekiritnin irepmitak yäk. Ude yänjirä ätutä yänkuñ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi ude-wani täga nämö täyek yäk. Ude yänpän ini-tägän man wärat-wärat täñkuñ.

¹⁷ † Täñpän äma uwä äneñi ñode iwet yabänkuñ; Äma dapunka täñpewän ijino u gäkä unita netä yän yäyan? Ude yäwäwä yänkuñ; U profet kubä yäk. ¹⁸ Ude yäwänkañ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukupän dapun äneñi ijik yän nämö nadänkuñ. Täñpän miñi nani yämagut yäpmän äbuñ ¹⁹ Yämagut yäpmän äbänpän yäwet yabänkuñ; Äma ño nanakjek bureni? Dapuri tumbani yän iwet täkamän u ño? U jide täñpän dapun ijik? ²⁰ Yäwäwä miñi nanitä ñode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahänkuñ yäk. ²¹ Upänkañ jide täñpän dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yän nämö nadäkamäk yäk. U bian tägañkuko unita ini iwet yabäwäkan täwerän yäk. ²² †† Uwä Juda ämata umuntanpän ude yänkumän. Juda äma ekäni ekänitä man ñode yänpän uku yänkehärom täñkuñ; Äma kubätä Jesu u Kristo yän yäwänä äma u kudupi eni gänañ ärokta api yäjiwätne yän yänkuñ. ²⁴ †† Täñpäkañ äma dapuri tumbani u äneñi ñode iwetkuñ; Gäk Anutu iniñ orepän man bureni yä! Ninä äma unitäño mebari nadäkamän. U momi äma yäk.

²⁵ Yäwäwä ñode yäwetkuñ; Uwä momi äma ba momi äma nämö yän nämö nadätat. Upänkañ näk ñode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropan dapun ijitat ño yäk. ²⁶ Yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Jide täñpän dapunka täñpewän injin? ²⁷ Yäwäwä yäwetkuñ; Näk täweraro u nämö nadän? Imata äneñi niwerän yänkañ yäkan? Inä iwaräntäkiye täna yänpän ba yäkan? ²⁸ Ude yäwänä yänärok man ñode iwetkuñ; Gäkña uyaku iwaräntäki. Ninäwä Moses täño iwaräntäkiye yäk. ²⁹ †† Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamän. Upänkañ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yän nämö nadäkamän!

³⁰ Yänjirä äma unitä man kowata ñode yäwetkuñ; Intä ude yänjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täñpewän ijino upänkañ imata äma u deken naniktä äbäk yän nämö nadäkan? ³¹ †† Ninä ñode nadäk täkamän; Anutu uwä äma momi nitek nämö täñkentän yämik täyak. Täñpän kubätä iniñ orepän mani buramiwänä täñkentän imek yäk. ³² Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täñpewän iñkuk yän biñam udewani bian umu-kentä kubä nämö nadän yäpmän äbumän. ³³ ††† Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämö äpuk yäwänäku epän udewani jide täñpän täñpän? ³⁴ ††† Yäwänä koki wawäpän ñode iwetkuñ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ñonitä manbiñam yänpän täga niwonärewen? Ude yänpän iwet kireñkuñ.

Bänep bipmän urani täño manbiñam

³⁵ Iwat kireñjirä Jesutä biñam u nadänkañ kañ-ahänpän ñode iwet yabänkuñ; Gäk Äma Bureni-inik nadän imitan? ³⁶ Yäwänä äma unitä iwetkuñ; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwonäreñjiri kañpän nadän imikinik täñpa! yäk. ³⁷ § Yäwänä Jesutä iwetkuñ; Gäk nabänjiri man gäwetat ño näkña yäk. ³⁸ Yäwänä yänkuñ; Ekäni, bureni! Näk nadän gamikinik täyat yäk. Ude yänpän gämori-ken gukut imäpmok täñpän iniñ oretkuñ. ³⁹ †† Täñjirän Jesutä yänkuñ; Näkä komen äma mebariñin kwawak yäpmän danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneñ. Täñ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneñ yäk. ⁴⁰ ††† Ude yäwänä Parisi äma bok itkuño unitä nadänpän yänkuñ; Ai! Ninta dapun tumäk yän yäyan? ⁴¹ †† Yäwäwä Jesutä yäwetkuñ; In dapun tumäk yäwänäku momiñin nitek nämö itkäneñ. Upänkañ nin dapun ijiwani yän yäk täkañ unita momiñin mät pat tamek yäk.

Jesu uwä yawak täño mähemi tägagämän

10 Jesutä man ude yänpän äneñi kubä ñode yäwetkuñ; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täño yewa gänañ ärowa yänpän yäma siwonji-ken nämö äronpän jopi-ken tädotpen äp-monpeko uwä kubo äma. ² Täñ äma yäma pewani-ken siwonji äroweko uwä yawak täño mähemi. ³ Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äronpänä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yänjirän nadäneñ. Täñpän dubini-ken äbänjirä yän-yäknat yäpmän yäman äpämañ kwek. ⁴ ††† Äpämañ yäman kumañ intäjukun kuñjirän yawakiyetä mähemi kotäki nadänjit iwatneñ. ⁵ Yawak u äma kudupi kubä täga nämö iwatneñ. Nämoinik, kudupi kotäk nadänpän metänpen kuneñ yäk. ⁶ †† Jesutä man wärani ude yäwerirän mebari nämö nadäwä täreñkuñ.

⁷ Man wärani täño mebari nämö nadäwä täreñkuño unita Jesutä man yäpurärätpän ñode yäwetkuñ; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täño yäma bureni-inik. ⁸ †† Äma intäjukun äbänpän yawakta watä epän täk täñkuño uwä kubo äma unita yawak u mani nämö buramik täñkuñ. ⁹ ††† Täñpäkañ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänañ ärokta äbayän täko uwä äronpän säkgämän api irek. Kuñ äbäk täñkañ ketem tägagämän api nak täñpek. ¹⁰ Täñpäkañ kubo äma uwä imaka kubäta nämö äbek. U yawak kubo täñit kumän-kumän däpmänjit täñpek. Upänkañ nähä yawak irit kuñat-kuñat gäripi nitek yämikta äbut.

¹¹ ††† Näk yawak täño mähemi tägagämän. Näk yawaknäye säkgämän kañ irut yän nadänpän gupnata nämö iyap täñpän api iniñ kirewet. ¹² †††† Täñpäkañ äma yawak watäni itkan gwäki yäpmäk täkañ uwä mähemi

2Kin 5:10 18 9:14-15 Luk 13:14 19 9:16 Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 † 9:17 Jon 4:19 †† 9:22-23 Jon 7:13 † 9:24 Jos 7:19 †† 9:29 Jon 8:14 †† 9:31 Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 ††† 9:33 Jon 9:16 ††† 9:34 Sam 51:5; Jon 9:2

§ 9:37 Jon 4:26 † 9:39 Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 †† 9:40 Mat 15:14, 23:26 †† 9:41 Jon 15:22 ††† 10:4 Jon 10:27 †† 10:6 Jon 16:25 †† 10:8 Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 ††† 10:9 Sam 118:20; Jon 14:6 ††† 10:11 Sam 23:1; Rev 7:17 ††† 10:12 Apos 20:29

bureni nämo. An komi kubä yawak yewayän äbänjirän äma uwä kanpän umuntanpen yawak yabä kätänpän metänpen kwek. Metänpen kuñjirän an komi u yawak dämpänpän yawat kirenenj. ¹³ Imata, äma uwä yawakta gäripi-inik nämo nadäk täkanj. U gwäki yäpmahtagän yawak watäni it täkanj unita umuri kubä ahän yäminjirän metänpen kuk täkanj.

¹⁴ † † † Upänkanj näk yawak täno mähe mi bureni-inik. Nantä näka nadän namikinik täk täyak udegän näk yawaknaye ta nadän yämikinik täk täyat. Tänpän näk Nanta nadän imikinik täk täyat udegän yawaknaye ta nadän namikinik täk täkanj. Yawaknaye ta yänpän gupna iniñ kirekta nämo bitnätat. ¹⁶ † In nadäkanj? Yawaknaye ini ño nanik-gänpän nämo yabän yawat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkanj. U yämagurira näkno man kotäk nadänpän näwat yäpmanj äbänjirä äbot kubägän api yepmanjet. Yepmanja kubä-kengän irirä mähe mi kubä-tägän api yabän yawarek.

¹⁷ † † † Tänpäkanj näk gupna api iniñ kirewero upänkanj äneñi pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadätak. ¹⁸ † † Äma kubätä näkno irit jop nadänj täga nämo nomägarek, näkna yawakanj uyaku. Näkna-tägän gupna täga iniñ kirewet. Gupna iniñ kirekta ba äneñi yäpmahta u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi pen namiñkuk yäk.

¹⁹ † † † Jesutä man ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän äneñi nadäk yarä nitek injtkunj. ²⁰ † † † Tänpän äma ätutawä yänkunj; Mäjötä magäriirän nadäk-nadäki paoränkanj man ñodewä yäyak! Man yäyak u nadäneño! yäk. ²¹ Ude yänjirä äma ätutawä yänkunj; Ude nämo! Mäjötä magäriirän jide tänpän man säkgämän udewani yawek? Äma mäjötä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän taganeñ yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täñ imiñkunj

²² Tänpäkanj Juda täno orekirit kubä keräp tanjuk. Orekirit uwä kudupi eni kodaki tänpän yäma bian dätkunjo u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täñkunjonik. ²³ Eruk orekirit u keräp tanjirän Jesu kudupi eni gänañ äronpän kumañ kukni käda wäpi Solomon täno Itpän-nadäk Bägup ukäda pänku itkuk. ²⁴ § Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäñjipän iwet yabäk ñode täñkunj; Gäk jidegän mebärika siwoñi api niweren? U nadäna yänpän nadawätäk terak kuñatkamänj yäk. Eruk siwoñi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

²⁵ §† Ude iwet yabawawä Jesutä kowata ñode yawetkuk; Näk uku täwetkuro upänkanj in nadawä bureni nämo täñkunj. Kudän kudupi Nana täno wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkanj. ²⁶ §†† Upänkanj inä näkno yawak nämo unita

† 10:14-15 Jon 10:27; 2Ti 2:19 †† 10:14-15 Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16 † 10:16 Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 †† 10:17 Plp 2:8-9 †† 10:18 Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 ††† 10:19 Jon 7:43 ††† 10:20 Jon 7:20, 8:48 § 10:24 Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 §† 10:25 Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 §†† 10:26 Jon 6:64, 8:45

nadän namikinik nämo täk täkanj. ²⁷ §† Näkno yawaknaye uwä manna nadänpän näwat täkanj. Näwarirä yabänpän-nadäk täk täyat. ²⁸ §†† Tänpän irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneñ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. ²⁹ Yawaknaye uwä Nanatä näka naniñ kireñkuk. Nana täno kehäromitä imaka kuduptagän täno kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täno keriken nanik täga nämo api kubo täwek. ³⁰ In nadäkanj? Nana-kät nek kubägän yäk.

³¹ §† Ude yänjirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayän mobä porinjunj. ³² Täñjirä Jesutä yawetkuk; Näk Nana täno kudän tagatäga mäyap täñ yäpmanj äbätat. Kudän jide u täñjira kanpän nutnayän täkanj? ³³ §† Yawänä iwetkunj; Ude nämo. Imaka kubä terak nämo gutnayän täkamänj. Gäk Anutu yänjrok man iwet täyan unita täkamänj yäk. Gäk äma jopi kubä upänkanj Näk Anutu yän niwet täyan!

³⁴ §†† Ude yawawä Jesutä yawetkuk; In-täno бага man kudän täwani terak man Anututä yänjukko u nämo daniñpän nadäk täkanj? Uterak Anututä ñode yänjuk; Näk täwetat, in anutu. ³⁵ §§† Eruk, nin nadäkamänj, man kudän Anutu täno man terak kudän täwani kudup uwä bureniñän. Täñ, ämawebe Anutu täno man buramiñkunjo unita "In anutu" yän yawetkuko u imaka, bureniñän. ³⁶ Unita näk Anutu täno nanaki yän täwerira in imata gäk Anutu yänjrok man iwetan yän näwet täkanj? Anututä ini näk iwoyänpän kome terak naniñ kireñpewän äput. ³⁷ Unita näk Nana täno kudän bureni nämo täk täyat tänpawä näka nadawä bureni nämo täñpek. ³⁸ §§§ Upänkanj näk Nana täno epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadawä bureni nämo tänpawä imaka imaka täñjira nabäk täkanj unita nadawä bureni-inik täñput. Ude täñkanj uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk täkamäk yän u täga api nadawä tumneñ yäk.

³⁹ 18 Jesutä ude yawänä äneñi injtnayän täñkunj. Täñkunjopän keriken yokut tänpän kwäpen kunjuk. ⁴⁰ 19 Keri yokut tänpän kwäpän äneñi äyänutpen kome Jontä bian ume ärut yämiñkuk-ken Jodan ume kukni udude pänku itkuk. ⁴¹ Pänku u irirän ämawebe mäyap äbä ahän imiñkunj. Ahän imiñpän yänkunj; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täñjirän kanjumänj. Upänkanj imaka äma uterak bureni api ahäneñ yän niwetkuko u bureni ahäkanj! ⁴² 20 Tänpäkanj kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadän imikinik täñkunj.

Lasarus kumbuko unitäno manbiñam

11 ²¹ Tänpäkanj äma kubä wäpi Lasarus käyäm täñ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it täñkunjonik. ² 22 23 Maria uwä Jesu kuroñiken ume kabänji täga nitek ärut imiñpän gwäki pu-

§† 10:27 Jon 8:47, 10:3 §†† 10:28 Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 §† 10:31 Jon 8:59 §† 10:33 Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 §§† 10:34 Sam 82:6 §§† 10:35 Mat 5:18 §§§ 10:38 Jon 14:10-11 18 10:39 Luk 4:30; Jon 8:59 19 10:40 Jon 1:28 20 10:42 Jon 7:31 21 11:1 Luk 10:38-39 22 11:2-3 Jon 12:3 23 11:2-3 Jon 11:36

jinjipän kuroŋi täŋ-kohoyänkuko u. Täŋpäkaŋ noripaki Lasarus käyäm taŋi täŋjirän Maria kenta Matatä Jesuken manbiŋam ŋode pewän kuŋkuŋ; Ekäni, äma gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm taŋi täyak yäk.

⁴† Eruk, Jesutä manbiŋam u nadänpän yänkuk; Käyäm täyak u nämo api kumbek. Käyäm uterak Anutu täŋo wäpi biŋam api ärowek. Ba käyäm uterak Anutu Nanakitä wäpi biŋam api yäpek yäk. ⁵ Täŋkaŋ Jesutä Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täŋkuko unita Lasarus u käyäm täyak yän nadänpän bäräŋeŋ pänku nämo yabänkuk. Itkukken u kepma yaräkät itkuk. ⁷ Kepma yarä itpänjä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Eruk, Judia komeken äneŋi kuna yäk.

⁸†† Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikŋutpän iwetkuŋ; Yäwoŋärewni äma, ude nämo! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayän täŋkuŋo ukeŋo nämo nadätan? U bian nämo upän imata äneŋi kwayän yäyan? ⁹† Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Kepma kubä edaptä kadäni kəroŋi, 12 auas udetä nämo ijik täyak? Unita äma kubätä kepma täŋo penjyänjek-ken kuŋareko uwä nämo maŋurek. Penjyänjek gənaŋ kwawakgän kuŋareko unita. ¹⁰†† Upänkaŋ bipani kuŋareko uwä bipmən urani unita ŋoba-ŋoba täntän kuŋarek. ¹¹†† Ude yänpän yäwetkuk; Notninpak Lasarus uwä dāpmon patak. Dāpmon parirän pänku yäwa kikŋurayän yäk. ¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ima yäyan? Dāpmongän patpänjä äneŋi tägaŋpän ini täga akwek! yäk. ¹³ Jesutä Lasarus dāpmon patak yän yänjirän iwaräntäkiyetä Lasarus dāpmon bureni patak yän nadänkuŋ. Upänkaŋ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yän nadänpän dāpmon pat itak yän yänkuk. ¹⁴ Täŋpän iwaräntäkiye täŋguŋtaŋ irirä Jesutä siwoŋi ŋode yäwetkuk; U kumak yäk. ¹⁵ Nin dubini-ken nämo iritna kumako unita bānep täga nadätat. Imata, näk imaka kubä täŋjira in kaŋpän nadänpän nadän namikinik api täneŋ. Eruk pänku kəna! ¹⁶††† Ude yänjirän Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneŋ yänpän noriye yäwetkuk; Penta kunakaŋ kaŋ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo mebəri u Jesu

¹⁷ Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpen pänku kädət keräpi 3 kilomitas ude kuŋpän Betani yotpärare-ken ahänkuŋ. Ahänpän yabänkuŋ; Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbänpän Mata kenta Maria bānepi täŋ-kawataкта penta irirä yabänkuŋ. ²⁰ Ude täŋjirä Mata Jesu äbatak yän nadänpän Maria eniken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayän kädət miŋin pänku kaŋ-ahänkuk. ²¹††† Kaŋ-ahänpänjä iwetkuk; Ekäni, gäk ŋo itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän. ²² Upänkaŋ näk nadätat, gäk imaka kubäta Anutu-ken iwet yabänjiri täga nadän gamayän yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno. Wanotka kodak täŋpän äneŋi akwayän yäk. ²⁴§ Ude iweränä Matatä yänkuk; Bureni, kadäni pähapken kodak täŋpän api akwek yän nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduŋtagän api akuneŋ yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäŋo mebəri ba irit kehäromi täŋo mebəri u näk. Äma kubätä näk nadän namikinik täŋpen kuŋarayän täko uwä kumbayän täko upänkaŋ äneŋi api kodak täŋpen akwek. ²⁶§† Bureni, äma kubätä nadän namikinik täŋpän kuŋarayän täko uwä nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ŋo nadänjiri bureni täyak ba nämo? ²⁷††† Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täŋo Nanaki. Anututä kome terak äbäktä bian iwoyänkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yänpän pänku noripaki Maria u inigän yänjiktat pänku teŋpän jiap man terak ŋode iwetkuk; Yänpän-yäwoŋärek äma äbäko itkaŋ gäka yäyak yäk. ²⁹§† Mariatä ude nadänpänjä bäräŋek terakgän aku-man Jesuken kuŋkuk. ³⁰ Jesuwä yotpärareken nämo ahänkuk, bəgup Matatä pengän kaŋ-ahänkuk-ken ugän irirän.

³¹ Täŋpäkaŋ Juda ämawebe penta Maria-kät eni gənaŋ ugän itkaŋ konäm butewaki täŋ itkuŋonik. Täŋ it-tänğän kaŋkuŋ; Maria bäräŋek terak akumaŋ yaman umu kuŋjirän kaŋkuŋ. Kaŋpän ŋode nadänkaŋ iwet yäpman kuŋkuŋ; U wanori äneŋkuŋ-ken u korayän kuyak yän nadänkuŋ.

³²††† Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahänpänjä Jesu dubini-ken pänku gukuri imän äpmonpəpən konäm butewaki terak ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk ŋo itkun yäwänäku näkŋo wanotna ŋo nämo kumbän yäk. ³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuŋo u konäm korirä yabänpän bānepi ägekorəpən butewaki pähap nadänkuk. ³⁴ Ude täŋpän yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, äbänkaŋ ka yäk. ³⁵§† Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täŋjirän ämawebe päke unitä kaŋpän yänkuŋ; ŋo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpän kotak yäk. ³⁷§† Ätutä ude yäwäkaŋ ätutäwä yänkuŋ; Äma ŋowä äma dapuri tumbani yəpän tägaŋ yämik täyak. Upänkaŋ äma ŋo käyäm täŋ itkuk-ken ugän täŋkentän iminaŋi täŋjirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneŋi yäpman aku teŋkuk

³⁸††† Täŋpäkaŋ Jesutä bānepi-ken butewaki pähap nadänpän Lasarus äneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubəpän äneŋpani. Täŋkaŋ mobä kubəpän awaŋ meni täŋpipiwani. ³⁹ Kuŋpänjä yäwetkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani ŋo yäpman kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ŋo kumbänpän äneŋkaŋ kepma yarəbok-yarəbok itkamän unita kəbänji wakiinik ŋo piatak yäk. ⁴⁰§†† Matatä ude yäwänä, Jesutä ŋode iwetkuk; Näk pengän ŋode gəweraro u nämo nadätan? Gäk nadän

† 11:4 Jon 9:3, 11:40 †† 11:8 Jon 8:59 † 11:9 Jon 9:4-5 †† 11:10 1Jo 2:11 †† 11:11 Mat 9:24 ††† 11:16 Mak 14:31 ††† 11:21 Jon 11:32

§ 11:24 Jon 5:29 †† 11:26 Jon 8:51 ††† 11:27 Jon 6:69 †† 11:29 Jon 11:20 ††† 11:32 Jon 11:21 †† 11:35-36 Luk 19:41

namikinik tänpänä Anutu täño kudän kehäromi nitek ahänjirän täga käwen yän gäwerat. ⁴¹ Eruk, mobä tanj awañ meni penpiiwani u yäpmän kewewäkan Jesutä kunum gänäñ dapun ijinpewän ärowäpäñ ñode yänjuk; Nan, gäk näkño yänpäik manna uku nadän namino unita gäka bänep täga nadän gamitat. ⁴² † Tänpäkan Nan, gäk näkño yänpäik manna nadän namik täyan u nadätat upänkan ämawebe itkan ñonita yänpäñ man ñowä gäwetat. Gäkä näk nepmanpi äput yän kan nadäwut yänpäñ man ño yäyat.

⁴³ Ude yänpäñ gera terak ñode yänjuk; Lasarus, gäk akumañ äbi! ⁴⁴ Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keru kuroñi ba inami dapun uwäk täwani nitek unitä akumañ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämüt iminpäñ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuñ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ †† Jesutä ude tänpänkan Juda äma Mariaken äbuño unitä Jesutä imaka kudän kudupi täñkuko u kanpäñä nadäkinik täñ iminjuñ. ⁴⁶ † Nadäkinik täñ iminjuño up-änkan ätutawä päñku Parisi äma Jesutä kudän täñkuko u yäwetkuñ. ⁴⁷ Tänpäkan bämop ämakät Parisi ämatä päñku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuñ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ñonita jide api täñ imine? ⁴⁸ Kanäwaräkuk täñitna udegän täñ yäpmän kuñtäyon ämawebe kuduhtagän unita biñam täneñ yäk. Tänpäkan Rom täño komi ämatä äbänpäñ iwan täñ niminpäñ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täñpä wanen yäk.

⁴⁹ Ude yäwäkan uken nanik bämop äma intäjukun täñpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo! ⁵⁰ †† In ñode nämo nadäkan? Ämawebe kumän-tagän paotneño udetä äma kubä-tägän kan kumbän yäk. ⁵¹ ††† Kaifastä man ude yänjuk u iniken nadäk-nadäkpän nämo yänjuk. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ñode api ahäwek-ta yäwani u uwäk täñjuk; Jesutä kumänpäñ Juda ämawebe api täñkentäwek. Tänpäkan Juda ämawebe täñkentän yämik-tagän nämo. Uwä kumänpäñ Anutu täño nanakiye uken-uken ittän kukan u äbot kubägän api yepmanpäñ itneñ. Man Kaifastä yänjuk u uwä täñjuk.

⁵³ ††† Eruk kepma uken yäput penpäñ yänkan Jesu utpewä kumäkta man epän täñtän kuñkuñ. ⁵⁴ § Ude täñjirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuñatkuk. Kome u penpen gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päñku iwaräntäkiye-kät itkuñ. ⁵⁵ † Eruk, Juda nanik täño orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp täñkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduhtagän Jerusalem yotpärare-kengän kuñ moreñkuñ. ⁵⁶ ††† Kunpäñä Jesu kan-ahäna yänpäñ

§† 11:37 Jon 9:6 §†† 11:38 Mat 27:60 §§† 11:40 Jon 11:4,23-26 † 11:42 Jon 12:30 †† 11:45 Jon 4:48, 7:31 † 11:46 Luk 16:31 †† 11:50 Jon 18:14 †† 11:51-52 Stt 50:20 ††† 11:51-52 Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2 ††† 11:53 Jon 5:18 § 11:54 Jon 7:1 † 11:55 2Sto 30:17; Apos 21:26 ††† 11:56 Jon 7:11

kudupi eni gänäñ äronpäñ ini-tägän man ñode yänkuñ; In jide nadäkan? U nintäño orekirit kadäni ño nämo käwep päbä käwek yäk. ⁵⁷ Tänpäkan Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ñode yänahänpäñ yäwetkuñ; Äma kubätä Jesu u uken itak yän nadänpäñä yänahäwänkan päñku initpäñ komi eni gänäñ kan tena yän yänkuñ.

Mariatä Jesu kuroñi ärutkuk

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

12 †† Tänpäkan Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp täñjirän Jesu Betani yotpärare-ken kuñjuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko unitäño kome. ² ††† Tänpäkan kome uken Jesu inin oretta äñnak-äñnak pähap täñkuñ. Eruk ketem nänayän Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta nañkuñ. ³ † Nañ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbänj säkgämän ikekpän Jesu kuroñi-ken piñ ibatkuk. Piñ ibatpäñ gwäki puñpäñ kuroñi täñ-ko-hoyänjuk. Täñjirän ume unitäño käbänj äma päke itkuño u nadänkuñ.

⁴ †† Tänpäkan, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan keru terak pekta yäwani unitä käbänj u nadänpäñ yänjuk; ⁵ ††† E! Ume u gwäki ärowani, äma moneñ epän obañ kubä tänpän yäpmäk täkan ude. Ume u yäpmänpäñ ämata yäminkan moneñ yäpmänpäñ äma jäwärita yäminanji yäk. ⁶ Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadän yämani. Uwä kubo äma unita man ude yänjuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täño moneñ watä itkan kubota täk täñjukonik.

⁷ ††† Eruk, Judastä man ude yänjirän Jesutä nadänpäñ iwetkuk; Ibeweno! Ume käbänj nitek inirako u inin yäpmän kuñjirän näkño kumäk-kumäk kadäni ahänjirän piñ nabatta yäwani. ⁸ ††† Täñkan äma jäwäri uwä inkät kadäni karonji api it yäpmän äronen. Upänkan nähä inkät kadäni karonji nämo api it yäpmän ärone yän yänjuk.

⁹ †† Tänpäkan Jesu Betani komeken itak yän biñam nadänpäñ äma mäyap käna yänkan päñku ahän iminjuñ. Täñkan Jesugän kakta nämo kuñkuñ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u imaka, bok yänayän kuñkuñ. ¹⁰ †† Jesutä Lasarus täñkentän iminjuño u nadänpäñ Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätänpen Jesuta nadäkinik täñkuñ. Ude täñjirä bämop äma unitä kokwawak nadänpäñ Lasarus kumän-kumän utta man topuñ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronjuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Eruk, patkuño yänjewanä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuñkuño u Jesu ño äbätak yän manbiñam nadänkuñ. ¹³ †† Nadänpäñ imuk yen yäp-

§† 12:1 Jon 11:1,43 §†† 12:2 Luk 10:40 † 12:3 Luk 7:37-38 §† 12:4 Jon 18:3 §†† 12:5 Mat 19:21 §§† 12:7 Jon 19:40 §§§ 12:8 Lo 15:11 18 12:9 Jon 11:43-44 19 12:10-11 Jon 11:45 20 12:13 Mat 27:42; Jon 1:49

mänpän Jesutä kädet äbayän täñkuk-ken päñku itpäñ gera ñode yänkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbatak ñonita iniñ oretna!

Isrel täño intäjukun äma iniñ oretna!

Man ude yänkuñ.

¹⁴ Täñpakan Jesu ini uwä donki gubanji kubä kañ-ahänpän uterak päro mañitkañ äbuk. Ude täñjirän manbiñam ñode bian kudän täwani u bureni ahänkuk;

¹⁵ Jerusalem ämawebe, umuntäneño!

Intäjukun ämajin äbän tamitak ño.

U donki gubanji terak mañitkañ äbatak ño! yäk.

Sek 9:9

¹⁶ † Man ude kudän täwani pätkañ Jesu täño iwarän-täkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo tärenkuñ. Täñkuñopän Jesu kunum gänañ äronpän wäpi biñam ikek iränkañ mäden man u nadänpän imaka ñokenjo ämawebetä täñ imiñkuño unitäño mebari nadäwä tärenkuñ.

¹⁷ †† Täñpakan Jesutä Lasarus awañ gänañ nanik yänpewän akuñkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kañpän nadänkuñ. Kañpän nadänkañ manbiñam u yänahantän kuñkuñ. ¹⁸ Yänahantän kuñjirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäño manbiñam nadänkañ Jesu donki terak äbatak yän nadänpän känäyän kuñkuñ. ¹⁹ † Ude täñjirä Parisi ämatä yabänpän ini-tägän yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduhtagän iwatkan yäk. Injtnayän nadämäño ukenjo täna wakan ubayän. Man ude yänkuñ.

Jesu ini kumäkta yänkuk

²⁰ Ämawebe Pasova Orekiritta äbuño ukät nanik ätu Grik äma, guñ äbotken nanik. ²¹ †† Grik äma unitä päñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpäreken nanik u kañ-ahänpän iwetkuñ; Notninpak, nin Jesu känäyän äbakamän yäk. ²² Eruk, ude iweräwä Filiptä päñku Andru iweränkañ bok päñku Jesu iwerkumän.

²³ †† Täñpän Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpmäkta kadäni ahatak ño. ²⁴ ††† Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gänañ peñjirä nämo waweko jide täñpän kärke tädorek? Nämo. Täñ, mujipi u kome gänañ peñjirä waweko uyaku kärke tädotpän äbänjirän bureni mäyap ahän bumbum tänen yäk. ²⁵ ††† Ude yänpän yänkuk; U udegän äma iniken irit kuñat-kuñarita iyaptak täkañ uwä api paotnen. Täñ, äma irit kuñat-kuñari kome terak ño mäde ut imik täkañ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kañ-ahäneñ. ²⁶ § Täñpakan in kubätä watä epän ämana ude irayän nadänpänjä näk kañ näwarän. Ude täñpänjä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadäkañ? Äma täñken-tän namik täkañ u Nanatä api orañ yämek.

²⁷ †† Ude yänpän äneñi ñode yänkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadän namiñiri bäräpi ahän namayän täyak u äbä

† 12:16 Jon 2:22 †† 12:17 Jon 11:43-44 † 12:19 Jon 11:48
 †† 12:21 Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 †† 12:23 Jon 13:31-32; Jon 17:1
 ††† 12:24 1Ko 15:36 ††† 12:25 Mat 16:25 § 12:26 Jon 14:3, 17:24 §† 12:27 Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38

närepmirän yän yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahän namikta yäwani. Mebari udetagän äput. ²⁸ ††† Unita Nan, täñpewi wäpka biñam tañi kañ ahän parän! Ude yänjirän man kotäk kubä kunum gänañ naniktä ñode äpuk; Wäpna biñam täñpewa tañi ahänkuko udegän api täñpet yäk. ²⁹ †† Man kotäk ude yänjirän äma päke itkuño unitäwä iromantä yäyak yän yänkuñ. Täñ ätutäwä Nämo yäk. Añerotä yäyak yän yänkuñ.

³⁰ ††† Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahänjirän nadäkañ u näka nämo. U intä nadäwut yänpän yäyak. ³¹ †† Apiño Anututä kome ämawebe täño irit kuñat-kuñari yäpmän daniwayän. Täñpän kome ñonitänjo intäjukun äma u pimiñ mañpän kwayän. ³² †† Kadäni keräp tañjirän ämatä näk yäpmän päñaku punin api nepmanen. Kadäni uken ämawebe kome kome kome kudup yänporiñ päbä dubina-kengän api yepmañpet yäk. ³³ ††† Jesutä jide täñ imiñjirä api kumbeko unitäño man wärani ude yänkuk.

³⁴ ††† Eruk, Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke itkuño unitä yänkuñ; Ude nämo. Nin Baga man terak ñode daniñpän nadäk täkamän; Kristo ahäwayän täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmän ärowek yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmän päñaku punin api teneñ yän yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

³⁵ ††† Ude yäwäwä Jesutä äneñi ñode yäwetkuk; Peñyänek inkät kadäni keräpigän irayän täyak unita inä peñyänek uterakgän kañ kuñarut. Bipmän uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmän urani-ken kuñareko uwä kädet ude kuyat yän nämo nadänkañ kwek. ³⁶ 18 Unita apiño inken peñyänek itak unita peñyänekta nadäkinik täkot. Ude tänayän täño uyaku peñyänek täño nanakiye bureni api itneñ yäk. Jesutä ude yänpän yepmañpet päñku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täñkuñ

³⁷ Täñpakan Jesutä kudän kudupi mebari mebari ämawebe inamiken täñkuko upänkañ nadäkinik nämo täñ imiñkuñ. ³⁸ 19 Ude täñjirä man profet Aisiatä ñode kudän täñkuko u bureni ahäwekta täñkuñ;

Ekäni, nin manbiñam yänahänjitna netätä nadäwän bureni täñkuk?

Ba netätä gäkño kehäromika kawän tärenkuñ?

Ais 53:1

³⁹ 20 Täñkañ Jesu täño man nämo nadän imiñkuño uwä Aisaia täño man kudän kubä ñode pätak;

⁴⁰ Anututä dapuri ba bänepi täñpipiñkuk.

Mebari unita, dapuritä näkño mebarina nämo nabäwä tärek täkañ.

Ba mebari unita bänepitä imaka kak täkañ uwä bäräneñ nämo nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkañ.

††† 12:28 Mat 3:17 §† 12:29 Apos 23:9 §†† 12:30 Jon 11:42
 §† 12:31 Jon 9:39, 14:30 §† 12:32 Jon 3:14 §†† 12:33 Jon 18:32 §†† 12:34 Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 §§§
 12:35 Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 18 12:36 Efe 5:8 19 12:38 Rom 10:16 20 12:39 Mat 13:15

Ude nämo täk täkaŋ unita momini nämo peŋ yämik täyat yäk.

Ais 6:10

⁴¹ † Aisiaiatä man yänjkuko uwä, imaka u nämo ahänjirän Jesutä wäpi biŋam ikek api ireko u nadänjpän uterak yänjkuk.

⁴² †† Tänpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Upänkaŋ Parisita umuntaŋkuŋo unita nadäkiniki käbop peŋkuŋ. Parisitä kudupi eni gänaŋ äneŋi ärokta ninij bitnäneŋ yänjpän umuntaŋkuŋ. ⁴³ ‡ Ude täŋkuŋo uwä ämatä wäpi biŋam yäniŋ oretta gäripi nadänjpän Anututä wäpi biŋam yäpmän akukta bitnäŋkuŋ.

⁴⁴ †† Eruk, Jesutä gera terak ŋode yänjkuk; Äma kubätä näk nadän namiŋpänä uwä näkagän nämo. U naniŋ kireŋpewän äburo u bok nadän imik täyak. ⁴⁵ †† Täŋkaŋ äma u näk nabänjpänä naniŋ kireŋpewän äpuro käyak ubayän. ⁴⁶ †† Imata, ämawebe näk nadän namikinik täŋpän bipmän urani gänaŋ wari nämo itneŋta kome terak ŋo peŋyänjek ikek ude äput.

⁴⁷ ††† Täŋ, äma kubätä man yäk täyat u peŋpän kowata api yäpek. Upänkaŋ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Tänpäkaŋ äma näkä bitnäŋpän näkŋo man nämo buramik täkaŋ u yäpmän danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkaŋ man yäwetpän yäwoŋärek täŋkuro unitä äma u manken api yepmaŋpek. ⁴⁹ Nadäkaŋ? Man yäk yäyat uwä näkŋa bänepna-ken nanikpän nämo yäk täyat. Nämo, Nana naniŋ kireŋkuko unitä man yänjahäwetta näwetpän näwoŋärek täŋkuk. ⁵⁰ ††† Tänpäkaŋ näk ŋode nadäk täyat; Mani biŋamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yänjtäreŋ namiŋkuko udegän yäk täyat yäk.

Jesutä iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋkuk

13 ††† Tänpän Juda täŋo orekirit pähap wäpi Pasowa keräp täŋjirän Jesutä kome ŋo peŋpeŋ Nanaken kukta kadäni ahätäk yän nadänjkuk. Tänpän iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadän yämikinik täŋ yäpmän äbänjirän kumäk-kumäki kadäni ahänjkuk.

² ††† Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem naŋ itkuŋ. Tänpäkaŋ ketem kämi nänayän täŋjirä Satantä jukun Saimon-Kariot täŋo nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk imiŋkuk. ³ ††† Nadäk-nadäk u imiŋjirän Jesutä kaŋpän nadänjpän nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u ŋode nadänjkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneŋi iniken api kwet yän nadänjkuk. ⁴ Ude nadänjpän Jesutä ketem peŋpän tek punin nanik yänjopmäŋpän tek, gupi täŋ-kohoyäwani kubä yäpmänjpän yabuk. ⁵ Ude tänpän ume gäpe gänaŋ piŋkaŋ

gwetpän iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋpän tek gupi täŋ kohoyäwani yabuko ugänpän pitpän täŋkohoyän yämiŋkuk.

⁶ Ärut yämiŋtän äbätängän Pita kuroŋi äru-rayän täŋjirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroŋna äru-rayän ba täyan? ⁷ Yänjirän Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Gäk näkä kädēt täyat ŋo nämo nadäwi tumänkaŋ. Kämi uyaku api nadäwi tumneŋ yäk. ⁸ Ude yäwänkaŋ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroŋna äru-reno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroŋka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänaŋ täga nämo api iren yäk. ⁹ Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wäral! Ekäni, gäk kuroŋnagän äru-reno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

¹⁰ †† Ude yäwänä Jesutä ŋode yänjkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärunani uwä pakigän itak. U kuroŋigän äneŋi äru-rek. In päke ŋo pakigän itkaŋ. Upänkaŋ kubägän nämo yäk. ¹¹ Man ude yänjkuko uwä äma iwan kerä terak api peweko unita nadänjpän yänjkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yän yänjkuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroŋi ärut moreŋpän teki äneŋi täŋkaŋ maŋjitkuk. Maŋjipän ŋode yäwet yabänjkuk; In näkä täŋ tamitat ŋonitänjo mebäri nadäkaŋ ba nämo? ¹³ †† In näkä yänjpän-yäwoŋärek äma ba ekäni yän näwet täkaŋ u bureni näwet täkaŋ. ¹⁴ ††† Unita ŋo nabäwut; Ekänijin, yänjpän-yäwoŋärek ämajin näkä kuroŋjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroŋjin äru-ttäŋ kaŋ kuŋarut. ¹⁵ ††† Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädēt täga täŋpän-täwoŋärekta täyat. Unita näkä täŋ tamitat ŋodegän kaŋ täk täŋput. ¹⁶ ††† Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmitpän kuŋarek. Ba manbiŋam yänjahäwani äma kubätä äma peŋ iwetpewän äbeko u nämo irepmitpän kuŋarek. ¹⁷ ¹⁸ Eruk, apiŋo in kädēt bureni u nadäkaŋ unita kädēt u iwatnayän täŋo uwä Anutu täŋo oretoret terak api kuŋatneŋ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ ¹⁹ Tänpäkaŋ in kuduŋta nämo yäyat. Äma näkŋata biŋam iwoyänjkuro unitänjo mebäriŋi nadän moretat. Upänkaŋ man kubä Anutu täŋo manbiŋam kudän täwani ŋode uwä bureni kaŋ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näŋpanitä iwan täŋ namitak. ¹⁹ ²⁰ Täŋkaŋ imaka uwä bureni nämo ahänjirän täwet kiretat. Unitänjo bureni uwä kami ahänjirän näkŋa äma u ubayän ²¹ yän nabänjpän-nadäneŋta. ²⁰ ²² Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkŋo epän ämana

† 13:10 Jon 15:3; Jon 6:64,70-71 †† 13:13 Mat 23:8,10 ††† 13:14 Mat 20:28; Luk 22:27 ††† 13:15 Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 ††† 13:16 Mat 10:24 18 13:17 Mat 7:24; Jem 1:25 19 13:18 Sam 41:9 20 13:19 Jon 14:29, 16:4 21 Jesutä näkŋa äma u ubayän yän yänjkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaŋ mebet täŋkuko ugänaŋ ahän imiŋpän wäpi näkŋa itat yän iwetkuko unita juku piŋpän man ŋo yänjkuk. Ude yänjkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayän yän yänjkuk. 22 13:20 Mat 10:40

† 12:41 Ais 6:1 †† 12:42 Jon 7:48, 9:22 ‡ 12:43 Jon 5:44 †† 12:44 Mat 10:40 †† 12:45 Jon 14:9 ††† 12:46 Jon 8:12, 12:35 ††† 12:47-48 Jon 3:17, 8:15 § 12:47-48 Hib 4:12 †† 12:50 Jon 8:26,28 ††† 13:1 Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8 †† 13:2 Luk 22:3; Jon 13:27 ††† 13:3 Jon 3:35, 16:28

kubäta not täñ imayän täko uwä näka udegän not api täñ namek. Täñpäñ näka not täñ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko unita udegän not api täñ imek yäk.

²¹ † Eruk, ude yäwän tärenjirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäñpäñ kwawak ñode yänjahäñpäñ yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan kerit terak nepmanpayän yäk. ²² Yänjirän nadäñpäñ iwaräntäkiyetä kowat kawän täñpäñ netäta yäyak yänpäñ nadäwätäk täñkuñ. ²³ †† Täñpäkañ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäñ imik täñpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. ²⁴ Irirän Saimon-Pitatä injam wära täñpäñ jiap terak iwetkuk; Iwetpäñ ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude täñjirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tuben kuñpäñ iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yän iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäñ tokän gäpe gänañ yäputpäñ imayän täyat äma unitä iwan täñ namayän yäk. Jesutä ude yänpäñ ketem moräki tokätpäñ gäpe gänañ yäputpäñ Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiñkuk. ²⁷ † Imiñjirän uterakgän Satantä Judas kotaluk. Täñjirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täñpayän täyan u bäräñeñ täyi yäk. ²⁸ Ude yänjirän äma Jesu-kät ketem penta nañ itkuño uwä Jesutä man yänkuko u täga nämo nadäwä tärenkuñ. ²⁹ †† Judas uwä iwaräntäkiye täño moner watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ñode nadäñkuñ; Päñku äñnak-äñnak pähap ahäwayän täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yän nadäñkuñ. Täñpäñ ätutäwä ñode nadäñkuñ; Ba äma jäwärita moner yämän yänpäñ käwep iwet-pewän kuyak yän nadäñkuñ. ³⁰ Täñpäkañ ketem moräki Jesutä Judasta imiñkuko u yäpmäñpäñ uterakgän äpämañ kuñkuk. U kome bipmäñ urirän täñkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ †† Täñpäkañ Judas äpämañ kuñjirän Jesutä ñode yänkuk; Eruk, apiño Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpayän. Täñjirän uterak Anututä wäpi biñam udegän yäpayän. ³² ††† Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biñam imayän. Täñkañ bäräñeñ imayän.

³³ ††† Jesutä ude yänpäñ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käroni nämo api itne. In näka api wäyakñeneñ. Upänkañ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayän täyat-ken u täga nämo api kuner.

³⁴ § Unita apiño бага man kodaki kubä ñode täwetat; In kubäkubätä notjiye ñonita gäripi kowata kowata nadäñ yämik täneñ, näkä inta nadäñ tamiñ yäpmäñ äburo udegän. ³⁵ Täñpäkañ in kubäkubätä notjiye ätu näkño äbotken nanik unita gäripi nadäñ yäminayän täño uwä ämawebetä ñode api tabäñpäñ nadäneñ;

Bureni-inik, ñowä Jesu täño iwaräntäkiye äbot bureni yän api nadäneñ.

³⁶ †† Täñpäkañ Saimon-Pita unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayän täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmäñ kwen. Upänkañ kämi uyaku api näwat yäpmäñ kwen. ³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneñ iwet yabäñkuk; Ekäni, imata näk apiño täga nämo gäwaret? Näk gäk täñkentäñpäñ kumäkta nadätat! ³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täñkentäñpäñ kumäkta bureni nämo yäyan. Unita bureni ñode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayän keräp täñjirän gäk näka nämo nadätat yän yaräkubä api yäwen.

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

14 ††† Jesutä iwaräntäkiye man äneñ ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot. ² Imata, Nanatä eñiken ämawebetä itneñta bägup mäyap itkañ. Ude bureni nämo itneño uwä in man ñode täga nämo täweret. Täñpäkañ näk inta bägup täñket urayän kuyat. ³ †† Näkä päñku bägup ket utkañ äneñi päbä näkkät itta tämagut yäpmäñ irayän täyat-ken api kwet. ⁴ Täñpäñ kome näkä kwayän täyat-ken unitäño kädet uwä nadäkañ.

⁵ Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayän täyan u nämo nadäkamäñ unita jide täñpäñ kädet u nadäne? ⁶ ††† Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Näkñatägän kädet. Ba man bureni täño mähemi u näk. Ba irit kodaki täño mähemi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayän yänpäñä kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägän. ⁷ † In näk siwoñi nabäñpäñ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneñ yäk. Täñpäkañ apiño yäput peñpäñ in Nan täño mebari kañpäñ nadäkañ. Ba Nan käkañ yäk.

⁸ Ude yäwänä Filiptä ñode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoñäreñjiri kañpäñ nadäna tärewut! ⁹ †† Yäwänä Jesutä yänkuk; Filip, kadäni käroni näk inkät it yäpmäñ äbäkamäñ upänkañ gäk imata näkño mebarina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayän. Gäk jide unita Nan niwoñäre yän yäyan? ¹⁰ ††† Gäk ñodeta nadäwi bureni nämo täk täkañ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägän itkamäk. Täñkañ man täwet täyat uwä näkñaken nadäkpäñ nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkañ iniken epän täk täyak. ¹¹ ††† Unita näk man ñode yänjira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kañpäñ bureni yän nadäñpäñ näka nadäkinik täñ namikot.

¹² ††† Näk bureni ñode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täñpäpäñ nadäkinik täk täkañ uwä

† 13:21 Jon 12:27†† 13:23 Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20 †
13:27 Jon 13:2 †† 13:29 Jon 12:6 †† 13:31 Jon 12:23 †††
13:32 Jon 17:5 ††† 13:33 Jon 7:33-34 § 13:34 Jon 15:12,17; 1Jo
3:23; 2Jo 5

§† 13:36 Jon 7:34; Jon 21:18-19 §†† 14:1 Jon 14:27 §† 14:3
Jon 12:26, 17:4 §†† 14:6 Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 §† 14:7
Jon 8:19 §† 14:9 Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 §†† 14:10 Jon
12:49, 14:24 §§† 14:11 Jon 10:38, 14:20 §§§ 14:12 Mak 16:19-20

näkä epän täk täyat udegän api täk täneŋ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täŋkuro u irepmitpäŋ api täk täneŋ. ^{13 †} Täŋkaŋ Nan täŋo wäpi biŋam ärowani kwawak ahäŋpäŋ tokŋeŋ pärekta Nanaki näkä ŋode api täŋpet; Imaka kubäta näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamik täŋpet. ¹⁴ Bureni-inik täwetgän täŋpa; Imaka kubäta näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

^{15 ††} Eruk man kubä pen ŋode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadäŋpäŋä näkŋo man buramiŋpäŋ api kuŋat täneŋ. ^{16 ‡} Ude täŋjirä näk Nanken yäŋapinira täŋkentäk äneŋi kubä api taniŋ kirewek. Täŋkentäk taniŋ kirewayäŋ täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneŋta. ^{17 ††} Täŋkentäk u Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täŋpakaŋ komen ämawebetä Munapik u nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ unita bänepitä not täga nämo täŋ imineŋ. Täŋ, inä unita nadäk täkaŋ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.

^{18 ††} Näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä in kodäŋani ude nämo api itneŋ. Nämo, inken äneŋi api äbet. ^{19 †††} Kadäni keräpi itkaŋ komen ämawebetä näka api ijiwä waner. Upäŋkaŋ intäwä api nabäneŋ. Näk irit kodaki täŋo mähemi unita in udegän irit kodaki nikek api kuŋatneŋ. ^{20 †††} Täŋpäŋ kadäni näk kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋpäŋ akumaŋ kuŋarayäŋ täyat-ken uken ŋode api nadäwä täreneŋ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamäŋ yäŋ api nadäneŋ. ^{21 §} Täŋpakaŋ äma näkŋo man inŋitpäŋ säkgämän buramik täkaŋ uwä näka gäripi nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äma näka gäripi nadäk täkaŋ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täŋ yämiŋpäŋ näkŋaken mebäri kwawak api peŋ yämet yäk.

^{22 ††} Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämo), unitä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk imata komen ämawebetä ahäŋ yämikta bitnäŋpäŋ nin-kengän ahäŋ nimikta yäyan? ^{23 †††} Ude yäŋjirän Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä näkŋo man säkgämän iwat täkaŋ. Täŋjirä Nantä äma udewanita gäripi udegän nadäŋjirän Nankät nek äma ukät kentäŋpäŋ bok itpäŋ api kuŋatne. ^{24 ††} Täŋ, äma näka gäripi nämo nadäk täkaŋ uwä näkŋo man nämo iwat täkaŋ. Täŋpakaŋ man yäŋjira nadäkaŋ ŋo näkŋa-kenpäŋ nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniŋ kireŋpewän äburo unitäŋo.

²⁵ Näkŋa inkät itpäŋ unita man ŋo täwet yäpmäŋ äbätat. ^{26 †††} Upäŋkaŋ Täŋkentäk unitä imaka kudup-taŋäŋ api täwetpäŋ täwoŋärewek. Ude täŋjirän man

täwet yäpmäŋ äburo unita api juku pineŋ. Täŋkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biŋam terak taniŋ kirewayäŋ täyak u.

^{27 ††} Näk tepmaŋpa yäŋpäŋ bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk täkaŋ udewanipäŋ nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkŋa nadäŋpäŋ kuŋat täyat upäŋ tamitat unita butewaki nadäwätäk täŋpäŋ umun terak nämo kuŋatneŋ. ^{28 ††} Täŋkaŋ näk tepmaŋpeŋ kuŋkaŋ inken äneŋi api äbet yäŋ uku täwerira nadäŋ. Upäŋkaŋ in imata näk Nanaken kukta naniŋ bitnäkaŋ? In bänepjin näkken bureni pekaŋ yäwänäku Nanaken api kwet yäŋ täwerira nadäwä tägawäm. Nan u näk närepmittak unita täga, kuyi yäŋ näwetnaŋi. ^{29 †††} Imaka täwetat u kwawak nämo ahäŋjirän intäjukun täwet kiretat ŋo. Unita kämi, bureni ahäŋjirän kaŋpäŋä bureni yäŋ api nadäneŋ. ^{30 †††} Täŋpakaŋ näk inkät man yäŋpäŋ-nadäk kadäni karonŋi nämo tänayäŋ. Nämo, kome ŋonitäŋo mähemi äbayäŋ. Unitä näkŋo kehäromina kubä täga nämo yäpmäŋ äpek. ^{31 †††} Upäŋkaŋ komen ämawebetä näk Nanta gäripi pähap nadätäk yäŋ ude nadäwä täreneŋ-ta epän man Nanatä näwetkuko udegän täyat.

Eruk, kome ŋo peŋpeŋ kuna!

Jesu u wain päya, ninä känani

15 Täŋpakaŋ Jesutä man pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk wain päya bureni-inik. ^{2 18} Täŋkaŋ Nana uwä wain epän täŋo mähemi. Näkä terak känani yäput peŋpäŋ bureni nämo pat täkaŋ uwä Nantä taniŋpäŋ yäpmäŋ täŋpäŋ kuk täkaŋ. Täŋpäŋ känani bureni wädäk täkaŋ uwä bureni taŋigän kaŋ wädäwut yäŋkaŋ täŋket taŋpäŋ ket utpäŋ pek täyak. ^{3 19} Täŋpakaŋ inä, manna biŋam täwerira nadäŋpäŋ bänepjin pak taŋkuŋ. ^{4 20} Nadäkaŋ? Päya känanitä kujari terak nämo gatäŋpäŋ ireko uwä bureni täga nämo wädäwek unita in näkkät kwasikotpäŋ irirä näk inkät udegän kwasikotpäŋ kaŋ ira. Näkkät nämo kwasikotpäŋ kuŋatpäŋä inŋingän imaka täga kubä täga nämo api täneŋ.

^{5 21} Näk wain päya irira inä wain päya unitäŋo känani ude itkaŋ. Unita äma näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani tägatä ude irit kuŋatkuŋariken bureni pähap api pewän ahäŋ yämek. Upäŋkaŋ näkkät nämowä, in imaka kubä täga nämo täneŋ. ^{6 22} Täŋpäŋ äma näkkät nämo itpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani waki taniŋpäŋ maŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ. Känani u kubit tawänkaŋ ämatä känani kubiri ätukät kubä-kengän peŋpäŋ pewä ijineŋ. ^{7 23} Unita in näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ manna kaŋ buramik täŋput. Ude tänayäŋ täŋo uyaku imaka u ba u yäpmäkta nadäŋpäŋä iwet yabäŋjirä Anututä api tamek. ^{8 24} Täŋpäŋ irit kuŋatkuŋatjinken bureni pähap

† 14:13 Mat 7:7; Jon 15:16 †† 14:15 Jon 15:10; 1Jo 5:3 ‡ 14:16 Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 ††† 14:17 Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 †† 14:18 Jon 14:3 ††† 14:19 Jon 16:16 ††† 14:20 Jon 17:21-23 § 14:21 Jon 15:10, 16:27 †† 14:22 Apos 10:41-42 ††† 14:23 Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 †† 14:24 Jon 7:16 ††† 14:26 Jon 14:16

†† 14:27 Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 †† 14:28 Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 ††† 14:29 Jon 13:19 ††† 14:30 Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 ††† 14:31 Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 18 15:2 Mat 3:10 19 15:3 Jon 13:10 20 15:4 Jon 6:56 21 15:5 Jon 15:16; 2Ko 3:5 22 15:6 Mat 7:19, 13:42 23 15:7 Mat 7:24 15:8 Mat 5:16

ahänjirän in näkŋo nanaknaye äbot tänjirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahänjirän käneŋ.

⁹ Täŋpäkaŋ Nantä bänep iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bänep iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bänep iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. ¹⁰ † Näk bureni täwera nadäwut; In man-na biŋam buraminayän täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buraminpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. ¹¹ †† Täŋpäŋ nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yänpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken tokneŋpäŋ pat täyon yän yänpäŋ täwetat.

¹² ‡ Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadän tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadän imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ¹³ †† In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yänpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. ¹⁴ †† Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buraminpäŋ kuŋarirä tabänjira notnaye bureni täneŋ. ¹⁵ Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yän wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upänkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadänkuro u kudup yänhäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yän täwetat yäk.

¹⁶ Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmän daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmän daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmän daniŋkuro uwä irit kuŋatkuŋatjinken bureni ahän tamikta in yäpmän daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ ude-wanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nitek, paot-paori nämo udewani irit kuŋatkuŋatjinken ahän tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yänäpiŋirä uterakgän api tamek. ¹⁷ ††† Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadän imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

¹⁸ ††† Jesutä man ude yänpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yän kaŋ nadäwut. ¹⁹ § In komen ämawebe udewaniŋän itneŋo uyaku inkät not täŋpäŋ kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upänkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmän daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. ²⁰ §† Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekäni-ni nämo yärepmitneŋ. Näkä iwan täŋ namiŋkuŋo unita inta udegän api täŋ tamineŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadänpäŋ iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man

† 15:10 Jon 14:15; 1Jo 2:5 †† 15:11 Jon 17:13 ‡ 15:12 Jon 13:34 †† 15:13 Jon 10:11; 1Jo 3:16 †† 15:14 Mat 12:50 ††† 15:17 Jon 13:34 ††† 15:18 Mat 10:22; 1Jo 3:13 § 15:19 1Jo 4:5; Jon 17:14 §† 15:20 Jon 13:16

udegän api nadänpäŋ buramineŋ. ²¹ §†† Upänkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaŋe itkaŋ unita iwan api täŋ tamineŋ.

²² Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upänkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pä-tak. ²³ §† In nadäkaŋ? Äma näkä iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁴ §†† Näk äma äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upänkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken tänjira nabänpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upänkaŋ näkä iwan täŋ namiŋpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁵ Ude tänjirä man kubä unitäŋo бага man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode;

Mebäri nämo, iwan jop nadän täŋ namiŋkuŋ.

Sam 35:19, 69:4

²⁶ §† Upänkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbänkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. ²⁷ §† Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput penjira näkkät it yäpmän äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yänhäŋpäŋ yäwerut.

16 Jesutä man ude yänpäŋ äneŋi pen ŋode yänkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udetä man ŋo täwetat. ² §†† In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäŋ äneŋi ärokta api yäjiwätneŋ. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋjirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täŋ imikamän yän nadänkaŋ kumän-kumän api tadäpneŋ. ³ §†† Ude tänayän täkaŋ uwä Nankät nekta nämo nadäwä tärewäpäŋ api täŋ tamineŋ. ⁴ §§§ Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahänjirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäŋ imaka u bureni ahän tamiŋjirän jukuman täwetat ŋo api juku pineŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yänpäŋ yäwetkuk; Näk inkät penta itpäŋ unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. ⁵ ¹⁸ Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayän. Upänkaŋ in kubätä gäk de kwayän yän nämo näwet yabäkaŋ. ⁶ Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepjintä bäräpi pähap nadäkaŋ. ⁷ ¹⁹ Upänkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayän täyat uwä in täŋkentäktä kwayän. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u iniŋ kireŋpewa inken api äpek. Täŋ, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

⁸ Täŋpäkaŋ Täŋkentäk unitä äbänpäŋä komen ämawebe siwoŋi nadäwut yänpäŋ imaka ŋodeta goret

§†† 15:21 Mat 5:11; Mak 13:13 §† 15:23 Luk 10:16 §†† 15:24 Jon 9:41, 14:11 §† 15:26 Jon 14:26 §† 15:27 Luk 1:2; Apos 1:8, 21-22 §†† 16:2 Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 §†† 16:3 Jon 15:21 §§§ 16:4 Jon 13:19 18 16:5 Jon 7:33, 13:36 19 16:7 Jon 14:16

nadäk täkañ u yäwetpän yäwoñärek api täñpek; Momi ni täño mebari, Anutu inamiken siwoñi irit täño mebari, ba yäpmän danik-danik epän Anututä täñpayän täyak unitäño mebari. ^{9 †} Täñkañ momini täño mebari uwä näka nadäkinik nämo täk täkañ yän api yäwoñärewek. ^{10 ††} Ba näk Anutu inamiken siwoñi itat yän kañ nadäwut yänpän ñode api yäwetpän yäwoñärewek; Näk kumänpän Nanken api kwet. Kuñira wari nämo api nabäneñ. ^{11 †} Täñkañ Anututä yäpmän danik-danik epän täk täyak unitäño mebari ñode api yäwetpän yäwoñärewek; Kome ñonitäño intäjukun äma waki Anututä manken uku teñkuk yän api nadäneñ.

^{12 ††} Man mäyap täga täwerero upänkañ in täga nämo nadäwä täreneñ. ^{13 ††} Upänkañ Munapik, Anutu täño mebari kwawak pewän ahäwani unitä äbänpänä Anutu täño mebari kwawakinik nadäkta kädet api täwit tamed. Täñpäkañ iniken nadäk-nadäkpän nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutu-ken nadänkañ ugänpän api täwerek. Ba imaka ahäkta yäwani u imaka, api täwerek. ¹⁴ Täñpän Munapik, Anutu täño mebari kwawak pewän ahäwani unitä wäpna biñam imaka, kwawak api pewän ahäneñ. Ude täkta näkño mena jinom yäpmänpän api täwerek. ¹⁵ Nadäkañ? Nanatä iniken nadäk-nadäk kumän-tagän namirñkuk. Mebari unita Munapiktä näkño mena jinom yäpmänpän api täwerek.

Nadänbäräp ba oretoret täño man

^{16 †††} Jesutä man ude yänpän iwaräntäkiye man ñode yäwetgän täñkuk; Ätu nanak itpän kuñira nämo api nabäneñ. Täñkañ ätukät it yäpmän äronpänä äneñi api nabäneñ. ¹⁷ Ude yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän näwetgäwet täñpän yänkuñ; Man yäyak ño jide ude? Kadäni keräpi-tagän nämo api käne. Täñpäkañ ätu itpän äneñi api käne yän niwetak u mebari jideta? Kadäni keräpi yän niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken kwayän yän niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guñ täkamän. Nämo nadäna tärekañ yäk.

¹⁹ Ude täñirä Jesutä nadäwätäki u yabänpän-nadänkañ ñode yäwetkuk; In man ñode täweraro unita yänpän-nadäk täkañ? Ätu itpän kuñira nämo api nabäneñ. Täñkañ ätukät it yäpmän äronpän äneñi api nabäneñ. Man unita guñ täkañ? ²⁰ Eruk, näk bureni täwera nadäwut; Inä näka yänpän konäm butewaki api täneñ. Täñ, kome amawebetä wisikinik, kumänñak yänpän oretoret pähap api täneñ. Bureni, in butewaki api nadäneño upänkañ äyänutpän mädenä oretoret terak api kuñatneñ. ^{21 †††} In nadäkañ? Webe nanak bäyanayän komi nadäk täkañ. Upänkañ nanaktä ahänjirän kañpän Wisikna, nanakna ahätak ño yänpän oretoret pähap nadäk täkañ. ^{22 §} Täñpäkañ in udegän. Apiño in butewaki terak itkañ upänkañ näk äneñi ahän tamiñira nabänpän bänepjintä oretoret inide kubä api

täneñ. Täñirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mäñpek.

^{23 §†} Täñpän kadäni näkä kumänpeñ kunum gänañ ärowayän täyat-ken uken in näk-kenä imaka kubätä nämo api yänpänep. Nämo, imaka kubätä näk wäpna terak yänpänjirä Nanatä ini api tamed. ^{24 §††} Umunitä päbä apiño in imaka kubätä näk wäpna terak nämo yänpän täkañ. Täñpäkañ apiñotä päñku kämi, in imaka kubätä yänpänpänä api yäpmäk täneñ. Ude täñpän bänep täga pähap api nadäneñ yäk.

Jesutä kome täño mähe mi api urek

^{25 §†} Jesutä ude yänpän pen ñode yäwetgän täñkuk; Man täwet yäpmän äbätat ño man wäranä terak täwetat. Upänkañ kämiwä man wäranä terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täño manbiñam kwawakinik api täweret. ²⁶ Bureni, kadäni ukentä päñku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yänpänep. Näk inta Nanken nämo api yänpänep yän täwetat. ^{27 §††} Nämo, Nantä ini inta nadän tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadän yäpmän äbäkañ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yän nadäwä bureni täk täkañ unita. ²⁸ Täñkañ näk Anutu-ken naniktä kome ñoken äpuropan kome ño peñpeñ äneñi Nanken kwayän.

²⁹ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Eruk, apiño gäk man wäranä terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. ^{30 §†} Nin nadäkamän, gäk imaka kuduptagän nadäwi tärekañ. Äma kubätä yänpän kubä täñpayän nadänjirän gäkä jukun kañpän nadänkañ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpän yän gabänpän-nadäkamän.

^{31 §†} Ude yänjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Apiño nadän namikinik täkañ upänkañ ñode täwera nadäwut; Kadäni keräpän tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireñpewä komejin-ken kuñtäñpä kuñirä näkñagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmanjirä näkña kubägän irayän. Upänkañ näkñagän-inik nämo irayän. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. ^{33 §††} Eruk, man täweraro uwä mebari ñodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täñpän näkño bänep pidäm terak kañ kuñarut. Bureni, kome ñoken bäräpi mebari mebari api kañ-ahäneño upänkañ ñode nadäkot; Näk kome ñonitäño mähe mi unitäño kehäromi yäpmän äpäro unita nadäwätäk nämo täneñ!

Jesutä inita Nani-ken yänpänkuk

17 ^{§§†} Eruk, man ude yän paotpänä Jesutä kunum doränpän ñode yänkuk;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biñam kañ nam. Ude täñjiri näk manka buramiñpän epän namiñkuno u täñjira wäpka biñam udegän kañ ahän parän. ^{2 §§§} Unita näk ñode yäyat;

† 16:9 Jon 3:18 †† 16:10 Apos 5:31; Rom 4:25 † 16:11 Jon 12:31 †† 16:12 1Ko 3:1-2 †† 16:13 Jon 14:26; 1Jo 2:27 ††† 16:16 Jon 14:19 ††† 16:21 Ais 26:17 § 16:22 Ais 66:14

§† 16:23 Mat 7:7 §†† 16:24 Jon 15:11 §† 16:25 Jon 10:6 §†† 16:27 Jon 14:21,23 §† 16:30 Jon 2:25 §† 16:31-32 Mat 26:31,56; Jon 8:29 §§† 16:33 Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 §§† 17:1 Jon 11:41, 12:23 §§§ 17:2 Mat 11:27

Gäk ämawebe kuduhtagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiņkun. Kehäromi namiņkuno uwä mebäri ŋodeta namiņkun; Ämawebe gäkä näka biņam namiņkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiņkun. ^{3 †} Irit kehäromi unitäņo mebäri ŋode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täņpän näk Jesu Kristo gäkä nepmanpi äpuro unita imaka, bok nadäņ namikinik täņpän irit kehäromi api kaņ-ahäneņ.

^{4 ††} Täņpäkaņ näk epän namiņkuno u kumän täņpa täreņirä wäpka biņam ba kehäromika kome ŋo terak kwawak kaņpän nadäņkuņ. ^{5 †} Täņpäkaņ Nan, näk nadäņ namiņiri gäkkät bok itpän wäpnek biņam ikek kaņ itda. Kome ŋo nämo yäwi ahäņirän näk gäkkät bok itkaņ wäpna biņam ikek itkuro udegän äneņi kaņ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yäņapiņkuk

⁶ Täņpän ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpman daniņpän näka biņam namiņkuno ŋo gäkņo mebärika yäwoņäreņkut. Mebärika yäwoņäreņira manka buramiņ yäpman äbäkaņ. ^{7 ††} Täņpäkaņ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiņpän yäpman kuņat täkaņ. Daiņpän yäpman kuņatpän apiņo ŋode nadäwä tärekaņ; Imaka namiņkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ŋode imaka nadäkaņ; Näk gäkkät iranipän gäkņatägän näwetpewi äput.

^{9 ††} Eruk, ämanaye unita yäņpän gäkken yäņapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkņata biņam iwoyäņpän namiņkuno unita gäwetat. ^{10 †††} Näk nadätat, gäkņo ämawebekaye uwä näkņo bok. Ba näkņo ämawebenaye uwä gäkņo bok. Ämawebeniye unita yäņpän iņamka-ken wäp biņam taņi yäpuro itat. ^{11 †††} Upäņkaņ näk kome ŋoken wari nämo api it yäpman ärowet. Apiņo gäkken äretat. Täņ, äbotnaye ŋowä ŋogän itnayäņ unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiņiri säkgämän kaņ irut. Kehäromika terak watäni kaņ it yämi. Kehäromi namiņkuno uterak watäni it yämiņiri bänep kubägän kaņ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. ^{12 †} Täņpäkaņ näk ukät itpän gäkņo kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiņkuno uterak watä ude it yämiņira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geņita biņam yäwani u. Täņkaņ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

^{13 ††} Eruk nan, näk ärewayäņ. Upäņkaņ näk kome terak ŋo pen itkaņ yäņapik man ŋo gäwetat. Täņpän äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kaņ nadäwut yäņpän gäkken yäņapitat. ^{14 †††} Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreņkut. Täņjira komen ämawebetä mäde ut yämik täkaņ. Täņpäkaņ

näk komen ämawebe täņo kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täņo kädet waki u nämo iwat täkaņ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täņ yämik täkaņ. ^{15 ††} Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpän kunum gänaņ yämagut yäpman kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiņiri Äma Wakitä nämo api täņpän waneņ yäņpän gäwetat ŋo. ¹⁶ Täņpäkaņ näk komen ämawebe täņo kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä kädet waki u nämo iwat täkaņ.

¹⁷ Unitä gäkņo manbiņam bureni yäweriri kome ŋonitäņo gäripita mäde ut imiņpän gäkņata biņam kaņ täņ morewut. ^{18 †††} Täņpäkaņ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ŋo terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ŋonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuņtäņpä kunayäņ. ^{19 ††} Täņpäkaņ täņkentäņ yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduhtagän gäkņata biņam ganiņ kiretat. Ude täņjira äbotnaye ŋowä udegän man bureni unita biņamgän kaņ täņput.

Jesutä nadäkinik täņpani kuduhta yäņapiņkuk

²⁰ Nan, äbotnaye ŋonita gäkken yäņapitat. Upäņkaņ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ŋonitä näkņo biņam yäwetpän yäwoņärek täņirä ämawebe näka nadäņ namikinik tänayäņ täkaņ unita bok yäņapitat. ^{21 ††} Täņpäkaņ nan, gäk täņkentäņ yämiņiri ämawebe näka nadäkinik tänayäņ täkaņ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpän kaņ kuņarut yäņpän yäņapitat. Täņpän nekkät bänep kubägän bok kaņ it yäpman ärona. Ude kuņarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yäņ bureni api nadäneņ. ^{22 †††} Täņpän kehäromi ba nadäk-nadäk tagagämän gäkä namiņkuno udegän äbotnaye ŋonita yämiņkut. Bänep kubägän it täkamäk, udegän kaņ irut yäņpän yämiņkut. ²³ Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kaņ itda. Täņkaņ ugän nämo. Bänep kubägän itpän kuņarirä komen ämawebetä yabäņpän-nadäņkaņ näka ŋode api nadäneņ; Anututä tewän äpuk yäņ api nadäneņ. Ba Anututä gäripit nadäņ imiņkuko udegän äbot ŋonita gäripit nadäņ yämik täyak yäņ api nadäneņ.

^{24 †††} O nan, ämawebe ŋo näka biņam iwoyäņkuno u kome näkä irayäņ täyat-ken u bok itta nadätat. Täņpän näkkät bok itkaņ kehäromina ba wäpna biņam nitek kaņ nabäņpän-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäņirän näka gäripit nadäņpän kehäromi ba wäpna biņam u namiņkun. ^{25 †††} Siwoņi nana, komen ämawebetä mebärika u nämo nadäwä tumäņkaņ. Täņ, nähä gäkņo mebärika nadätat. Ba ima mebärita nepmanpi äput yäņ, äbotnaye ŋowä nadäkaņ. ²⁶ Täņpäkaņ näk kome terak ŋo äpäņpän mebärika yäwetpän yäwoņärek täņ yäpman äbätat. Täņkaņ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yä-

† 17:3 1Jo 5:20 †† 17:4 Jon 4:34 † 17:5 Jon 1:1, 17:24 †† 17:7-8 Jon 16:30 †† 17:9 Jon 6:37,44 ††† 17:10 Jon 16:15 ††† 17:11 Jon 10:30, 17:21 † 17:12 Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 †† 17:13 Jon 15:11 ††† 17:14 Jon 15:19

†† 17:15 Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 ††† 17:18 Jon 20:21 †† 17:19 Hib 10:10 †† 17:21 Jon 4:11; Gal 3:28 ††† 17:22 Apos 4:32 ††† 17:24 Jon 12:26, 17:5 ††† 17:25 Jon 8:55

woŋäreŋ morewet. Yäwoŋäreŋ moreŋira gäkä näka gäripi nadäŋ namik täyan udegän äbotnaye ŋonitä gäripi kowat nadäŋ imän api täneŋ. Täŋjirä u kentäŋpäŋ api iret yäk.

Judastä Jesu iwan keriken penjuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

18 † Jesutä yänpik man ude yäwän tärenjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awaŋ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänaŋ kuŋkuŋ.

² †† Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäŋ-nadäktä kuk täŋkuŋo unita Judas, Jesu iwan keriken pewani unitä ŋode nadäŋkuk; Jesu uken käwep itak yän nadäŋkuk. ³ ‡ Ude nadäŋpäŋ komi äma ätukät bämop äma ba Parisi täŋo watä äma ätu yämaguränkaŋ epän uken kuŋkuŋ. Topän ijiŋ-yäŋepäŋ yäpmanŋkaŋ kadä boham ikek kuŋkuŋ.

⁴ Täŋpakaŋ iwan tuän äbäŋjirä Jesu jide ahän imayän täŋkuko uku nadäwän tärewäpäŋ äma äbot äbuŋo u dubini-ken kuŋpäŋ yäwet yabäŋkuk; Netä känäyän äbäkaŋ? ⁵ Yäwänä yänkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamän yäk. Yäwawä yänkuk; Etän uwäku näkŋa itat ŋobayän yäk. (Komi äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan keriken pewayän täŋkuko u penta itkuŋ.) ⁶ Jesutä uwäku näk ŋo yän yäwänä komi äma u mäde käda päŋku kome terak bumta maŋdäpuŋ.

⁷ Täŋjirä Jesu äneŋi yäwetgän täŋkuk; Netäta äbäkaŋ? Yäwänä äneŋi yänkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamän yän yänkuŋ.

⁸ Yäwawä Jesutä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Etän, u näkŋa ŋobayän. Unita näk nepmäŋitnayän yänpäŋ ätu ŋo yabä kätawä ini kut yäk. ⁹ †† Jesu man ude yänkuko uwä man bian ŋode yänkuko udegän bureni ahänkuk; Yabäŋ äwaräkuk täŋjira äma namiŋkuno u kubätä nämoink api paorek. ¹⁰ †† Ude yäwerirän uterakgän Saimon-Pitatä päipi pion gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋjä bämop äma intäjukun täŋpani unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni bure käda paiŋkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) ¹¹ ††† Täŋjirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneŋi dai! Ume komi nıkek Nanatä namayän täyak ini kaŋ nänpa!

Jesu Anasken yäpman päŋku teŋkuŋ

¹² Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eni täŋo watä ämatä Jesu injipäŋ kerik pädat täŋkuŋ. ¹³ Keri pädat täŋpäŋ Anasken jukun yänjıkŋat yäpman kuŋkuŋ. Anas uwä Kaifas täŋo yepmani. Täŋkaŋ Kaifas uwä kadäni uken bämop äma intäjukun itkuko u. ¹⁴ ††† Ba unitägän Juda äma ekäni ekäni bian ŋode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän paotneŋo udeta yänpäŋ äma kubä-tägän kaŋ kumbän yän yänkuko u.

† 18:1 Mat 26:36 †† 18:2 Luk 21:37 ‡ 18:3 Jon 7:45 †† 18:9 Jon 6:39; Jon 17:12 ††† 18:10 Luk 22:38 ††† 18:11 Mat 26:39 ††† 18:14 Jon 11:49-51

Pitatä Jesu wäpi käbop penjuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ § Täŋpakaŋ Jesu yänjıkŋat yäpman kuŋjirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpman kuŋkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täŋpani ukenonita nadäŋkuko unita nadäŋ iminjirä bämop äma täŋo yewa gänaŋ Jesu-kät bok äronkuŋ. ¹⁶ Äronjirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukenonitä yäman äneŋi äpäŋpäŋ webe yäma watä itkuko u iwerän Pita yänjıkŋat yäpman äronkuŋ. ¹⁷ Täŋpäŋ webe unitä Pita kaŋpäŋ iwetkuk; Äma unitäŋo iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yän iwetkuk. ¹⁸ Mänit kadäni unita eni unitäŋo watä ämakät komi äma ätutä kädäp ijiŋpäŋ äŋäriŋ itkuŋ. Äŋäriŋjirä Pita imaka, penta äŋäriŋ itkuŋ.

Anastä Jesu manken teŋkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Täŋjirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepäŋ yänpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkun? ²⁰ §† Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeni komeni kuŋatpäŋ ämawebe man kwawakgän yänahänpäŋ yäwet täŋkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ ba käbeyä eni, Juda ämawebetä äbä kubä-kengän it täkaŋ-ken äronpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkut. Ba man kubä käbop nämo yänahäk täŋkut. ²¹ Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yänpäŋjä ämawebe näkä man yänpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk. ²² §†† Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täŋpäŋ yänkuŋ; Gäk bämop äma ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. ²³ Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yänahä. Täŋ, man yäro u bureni yän nadäŋpäŋ imata nutan? ²⁴ Ude täŋpäŋ yen topuŋo u nämo pit imiŋkaŋ Anastä Jesu inij kireŋpewän bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas uken kuŋkuŋ.

Pita Jesu wäpi äneŋi käbop penjuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Täŋpakaŋ Saimon-Pita kädäp äŋäriŋ itkuk-ken pen irirän ŋode iwet yabäŋkuŋ; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwawä yänkuŋ; Nämoinik! Näk unitäŋo iwaräntäki nämo yäk. ²⁶ §† Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani täŋo watä äma kubä, Pitatä jukuni madän täkŋeŋkuko unitä äbotken naniktä yänkuŋ; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷ §†† Yäwänä Pitatä yänkuŋ; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yänkuŋ.

§ 18:15 Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 §† 18:20 Mat 26:55; Jon 7:26 §†† 18:22 Apos 23:2 §†† 18:26 Jon 18:10 §†† 18:27 Jon 13:38

Jesu imagut yäpmän Pailat-ken kuñkuñ

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Tāñpākañ tamimañ-inik Juda äma ekäni ekänitā Jesu imagurākañ Kaifas tāño eñi yāma peñpeñ Rom Gapman tāño yāma-ken kuñkuñ. Tāñkañ ñode nadāñkuñ; Uken āronpāñä Anutu inamiken bānepnin tāna wawāpāñ Pasova āñnak-āñnak tāño ketem tāga nāmo nāne unita āronero yāk. Ude yāñpāñ Rom gapmantā eñi gānañ nāmo āronkuñ. ²⁹ Yāman umu it-sāmāñ irirā Pailattā ābāñpāñ ñode yāwet yabāñkuk; Äma ño mebāri imata manken tenayāñ ābākañ? ³⁰ Yāwānā iwetkuñ; Äma ñonitā imaka waki kubā nāmo tāñpeko uwā gākken ñode tāga nāmo yāñikñat yāp-māñ ämne yāk. ³¹ † Yāwāwā Pailattā yāwetkuk; Yāñikñat yāpmāñ kuñkañ injinken бага man uterak manken tewut yāk. Yāwānā iwetkuñ; Ude nāmo! Nintā äma kumāñ-kumāñ dāpmākta yājiwārani yāk. ³² †† (Ude yāñirā bian Jesutā ude api kumbet yāñ yāñkuko unitā bureni tāñkuk.) ³³ Ude yāwāwā Pailat āneñi eñi gānañ unu kuñkañ Jesuta yāñpewāñ ārowānpāñ ñode iwet yabāñkuk; Bureni? Gāk Juda äma tāño intājukun äma? ³⁴ Yāwānā Jesutā kowata ñode yāñkuk; Gākña nadāñpāñ man ño yāyan, ba äma ätutā näka man yāñirā nadāñkun? ³⁵ † Yāwānā Pailattā iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubā nabātan? Nāmoinik! Upāñkañ gāk jide tāñkunta gākñaken ābotkāt bāmop äma intājukun tāñpanitā gāk yāñgākñat yāpmāñ ābākañ? ³⁶ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Näk intājukun äma kome terak ño āmawebe yabāñ yāwat tākañ udewani nāmo. Näk ude ira yāwānāku epāñ āmanaye āmik tāñpāñ äma kubātā näk Juda äma ekäni ekäni kerī terak tāga nāmo nepmanpāñ. Upāñkañ näk kome ñonitāño intājukun äma nāmo itat. Nāmo, näk kome kubā tāño yāk. ³⁷ †† Ude yāwānā Pailattā iwetkuk; Aha, gāk intājukun äma kubā? Yāwānā Jesutā iwetkuk; Intājukun äma yāyan u bureni yāyan. Näk mebāri kubātagāñ kome ñoken ahāñkut; Ämawebe manbiñam bureni yāñahāñpāñ yāwetta äbut. Mebāri unita āmawebe man burenita gāripi nadāwanitā näka nadāñ namik tākañ yāk.

³⁸ Ude yāwānā Pailattā yāñkuk; Wa! Manbiñam bureni u imatāken?

Pailattā Jesu kumāñ-kumāñ utta yāñtārenkuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattā ude yāñpāñä yāman āpāmañ kuñpāñ äma ekäni ekäni yāwetkuk; Näk äma ñoken kudāñ waki kubā nāmo tāñkuko kāyat. ³⁹ Upāñkañ näk äkädet ñode iwat täyat u in nadākañ; Pasova orekirit kadāni kubākubāken äma komi eñiken irani kubā taniñ kirek täyat yāk. Unita jide nadākañ? Näkä Juda tāño intājukun äma ño tewa āpāmañ kwek? ⁴⁰ Ude yāwānkañ gera terak yāñkuñ; U nāmo! yāk. Gāk Barabas tewi āpāmañ kuñ nimāñ! yāk. (Barabas uwā āmik kubota tāñpani kubā.)

† 18:31 Jon 19:6-7; Apos 18:15 †† 18:32 Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 † 18:35 Jon 1:11 †† 18:37 1Ti 6:13; Jon 8:47

¹⁹ Ude tāñpāñ Pailattā yāwet-pewāñ komi ämatā Jesu yāñikñat yāpmāñ pāñku bumta päripuñ. ² †† Päripmāñpāñ tāñikñarani ñode tāñ imiñkuñ; Intājukun äma tāño gwāpā ude tāñ imina yāñpāñ gupmom yen-pāñ kedoñ tāñpāñ gwāki terak āhāt imiñkuñ. Ähāt imiñpāñ tek säkgāmāñ, intājukun ämatā tāk tākañ ude-wani tāñ imiñkuñ. ³ ††† Ude tāñpāñ dubini-ken tawañ it-pāñ Jesu sära man ñode iwetkuñ; Juda tāño intājukun äma gāk ganiñ oretkamāñ! Ude tāñkañ inami-kengāñ ut tāñkuñ.

⁴ ††† Ude tāñpākañ Pailattā āneñi yāman āpāñpāñ Juda äma ekäni ekäni yāwetkuk; Kawut yāk. Näk inken Jesu yāñikñat yāpmāñ ābātāt unita ñode nadāwut; Äma ño imaka waki kubā nāmo tāñkuko kāyat.

⁵ Yāñirāñ Jesu gupmom yen āhāt imiñkuñ ba tek säkgāmāñ tāñ imiñkuñ u nikek yāman āpāñirāñ Pailattā Juda äma yāwetkuk; Äma ño waki kawut!

⁶ ††† Tāñpākañ bāmop äma intājukun tāñpani ba Juda tāño komi ämatā Jesu kañpāñä gera yāñkuñ; Päya kwakāp terak ārowāñ! yāñ yāñirā Pailattā yāwetkuk; Näk mominita wāyākñewa wakañ unita injin injitpāñ päya kwakāp terak urut yāk. ⁷ †† Yāwānā Juda ämatā yāñkuñ; U inita näk Anutu tāño nanaki yāñ yāk täyak. Ude yāk täyak unita kumākta biñam täyak yāk. Äma inita ude yāwani uwā kumākta бага man kubā pätak yāk. ⁸ Ude yāñirā nadāñpāñ Pailattā bumta umuntañkuk. ⁹ ††† Umuntañpāñ Jesu āneñi yāñikñat yāpmāñ päro iwet yabāñkuk; Gāk de nanik? Yāwānā Jesutā man kowata nāmo yāñkuk. ¹⁰ Ude tāñirāñ Pailattā ñode iwetkuk; Gāk man näwetta bitnātan? Ñode nāmo kāwep nadātan; Näkä yāwakañ api iren ba näkä yāwakañä päya kwakāp terak api gutneño unita kehāromi namani yāk.

¹¹ ††† Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Jop yāk. Anutu punin ununitā kehāromi nāmo gamiñkuko yāwānāku näk nutta kehāromi nāmo pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmankuko unitāño momitā gākño momi irepmitpāñ unitāño tañi-inik yāk. ¹² ††† Ude yāwānkañ Pailattā iniñ kireñpewāñ kukta kādetta wāyākñeñkuk. Upāñkañä Juda naniktā gera pähap ñode yāñkuñ; Gākä äma u kakātāñ-pewi kwānā gāhā intājukun ämaka Sisatā not nāmo api tāñ gamek yāk. Gāk nadātan? Äma kubātā inita näk intājukun äma itat yāñ yāweko uwā Sisata iwan tāñ imek yāk. ¹³ Ude yāñirā Pailattā nadāñpāñ Jesu yāñikñat yāpmāñ yāman āpāñpāñ bāgup kubā wāpi Mobā Iriñ Wādāwani uken kuñpāñ äma man yāpmāñ daniwanitā bāgup-ken mañitkuk. (Mobā Iriñ Wādāwani uwā Juda tāño man terak Gabata yāñ yāk tāñpani.) ¹⁴ Kepma uwā Pasova tāñtuñum tāk-tāk kadāni-ken. Tāñpākañ kepma bāmopi tāñirāñ Pailattā Juda äma yāwetkuk; Kawut! In-tāño intājukun āmajin ño yāk.

¹⁵ Yāwānā gera terak yāñkuñ; Yāpmāñ kewe! Yāpmāñ kewe! Päya kwakāp terak kumbāñ! Yāñirā Pailattā

†† 19:2 Luk 23:11 ††† 19:3 Jon 18:22 ††† 19:4 Jon 18:38 § 19:6 Jon 18:31 §† 19:7 Wkp 24:16; Jon 5:18 §†† 19:9 Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 §† 19:11 Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 §†† 19:12 Luk 23:2; Apos 17:7

node yäwet yabänjuk; Intäjukun ämajin no päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkan, bure? Yäwänä bämop äma intäjukun tänpänitä iwetkuñ; Nintäno intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. ¹⁶ Ude yäwäkan Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniñ kireñjuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Tänpäkan komi ämatä Jesu inäpän päya kwakäp imä buramiwänkan kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuñkuñ. ¹⁸ Pänku kome uken ahänpän päya kwakäp terak utkuñ. Tänpäkan äma waki tänpäni yarä, bok däpmänpän kubä kukni kubä kukni, Jesu ini uwä bämop teñkuñ. ¹⁹ Tänpäkan Pailattä yäwänkan Jesu gwäki punin kända man kudän kubä node täñkuñ;

*Nowä Jesu Nasaret Komeken Nanik,
Juda Ämawebe Täno Intäjukun Äma.*

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täñkuñ. Tänpän kome Jesu utkuño uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuñ äbän täñkan kudän u daniñkuñ. ²¹ Tänpäkan bämop äma intäjukun tänpäni ätutä u daniñpän nadänkan päñku Pailat iwetkuñ; Juda täno intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän täno yäk. Node kudän tänanji; Äma nowä inita Näk Juda täno intäjukun äma yän yäk täñkukonik yäk. ²² Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

²³ Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpänä komi ämatä teki punin nanik yänopmänpän yäpmän daniñpän äbot 4 ude peñkan äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuñ. Täñkan teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätän bupani unita komi ämatä madänero yän yänkuñ. Ude täñpena waki täñpek yän yänkuñ. Unita närepmirek gärepmirek täñkan kubätä intäjukun tänpän unitä kan yäpän yän yänkuñ. Ude yänirä Anutu täno man bian node kudän täwani bureni ahänjuk; Uwä tekna yäpmän daniñpän ini-ini yäpuñ.

Ba närepmirek gärepmirek tänpän tekna yäpuñ yäk.

Sam 22:18

Man ude kudän täwani uteragän komi ämatä udegän täñkuñ.

²⁵ † Tänpäkan Jesu miñi uwä nanaki täno päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täñkan miñi täno noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkuñ. ²⁶ †† Ude irirä Jesutä miñi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadän imik täñkuko u irirä yabänjuk. Yabänpän miñi node iwetkuk; Nanakka kubä no yäk. Ude yänpän iwaräntäki u node iwetkuk; Webe nowä gäkno meñka yäk. ²⁷ Tänpäkan kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miñi yänjiknat yäpmän enjini-ken päñku watäni it täñkukonik.

Jesu kumbuk

²⁸ † Ude yäwetpänä Jesutä Imaka kudup tänpä täretak yän nadänpän, eruk yänjuk; Umeta nekan yäk. Man keräpi ude yänirän Anutu täno man bian kudän täwani kubä bureni ahänjuk. ²⁹ †† Umeta nekan yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piñ ibatkuñ. Piñ ibatpän päya kubä wäpi hisop unitäno momi kubä terak pädat tänpän yäpmän päñaku Jesu meni-ken peñkuñ. ³⁰ Tänpän Jesutä ume u nanpänä yänjuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yänpänä gwäki gurot manpän kumbuk.

³¹ †† Tänpäkan kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täntunum täktäk kadäni. Tänpän kwep ude uwä Sabat yänkan node täñkuñ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täno бага irepmitne yänpän Juda ämatä päñku Pailat iwetkuñ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päñku äma päya kwakäp terak itkan unitäno kuroñi däpmän tokärä bäränen kumbäkan komegup yäpmän kewewut yän iwetkuñ. ³² Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päñku äma Jesu kukni kukni itkumäno unitäno kuroñi däpmän tokätkuñ. ³³ Tänpän Jesu kuroñi däpmän tokätna kumbän yänkan doränpän kankuñ; Jesu uku kumänirän. Ude kanpänä kuroñi nämo däpmän tokätkuñ.

³⁴ Tänpäkan komi äma kubätä Jesu järepi-ken bohamtä yäputkuk. Tänpän uteragän ume nägät mankumän.

³⁵ ††† (Imaka ahänjukko u äma dapuritä kanjukko unitä ini no kudän tänpän bureni-inik täyak. Uwä nadätak; Man no bureni yäk. Intä nadäkinik tänpän yänpän yänahätak.) ³⁶ ††† Tänpäkan Anutu täno man kudän täwani kubä node pätak uwä kehärom tawän yänpän ude u ahänjuk; Kujari kubä nämo api tokätneñ yäk. ³⁷ § Ba Anutu täno man kudän täwani kubä pen node pätak; Äma yäputkuño u api känen.

Jesu äneñkuñ

³⁸ §† Eruk ätu itkan äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päñku Pailat Jesu täno komegup äneka iwet yabänjuk. (Josep uwä Jesuta nadän imani äma kubä upänkan Juda äma ekäni ekänita umuntänpän nadäkiniki kwawak nämo yänahäk täñkukonik.) Unitä päñku iweränkan Pailattä yänäreñ imiñjuk. Yänäreñ imänkan päñku Jesu täno komegup päya kwakäp terak nanik ketärenjuk. ³⁹ §†† Äma kubä bok täñkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuñkuko u. Nikodimas unitä Jesu täno gupi kähän täwek yänpän gäkni kähäni tägagämän nitek yäpmän kuñjuk. Gäkni täpuripän nämo yäpuk. Täni, bäräpini uwä 30 kilogram udepän yäpuk. ⁴⁰ Yäpmän päñku Josep täñken täwänkan Jesu täno komegup gäkni kähäni tägagämän upän ärut imiñkan tek pakipän uwäk

‡ 19:28 Sam 22:15 †† 19:29 Sam 69:21 †† 19:31 Lo 21:22-23 ††† 19:35 Jon 21:24 ††† 19:36 Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 § 19:37 Sek 12:10; Rev 1:7 §† 19:38 Jon 7:13 §†† 19:39 Jon 3:1-2

tänjkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkañ ude iwatpäñ tänjkumän.

⁴¹ Tännpäkañ Jesu utkuño kome u kukñi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänañ ikek, äma äneka biñam yäwani kubä itkuk. U gänañ äma kubä nämo äneñpani, jop ini ude irani. ⁴² Unita Sabat keräp täyak yän nadäñpäñ äma yarä uwä Jesu gupi yäpmän mobä awaņ u gänañ päñku penjkumän. Mobä awaņ u tuän itkuko unita u penjkumän.

Jesu kumbani-ken nanik akuñkuk

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

20 Eruk Sande tamimañ-inik, kome ket nämo yäñeñirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ kañkuk; Mobä awaņ meni täñpipiwani u yäpmän kewenkuñopäñ yäma tumäñirän. ²† Ude kañkañ bäräñeñ päñku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko ukät yabäñ ahäñpäñ ñode yäwetkuk; Ai! Jesu awaņ gänañ nanik yäpmän päñku dekaken peñ? ³ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräñeñ Jesutä patkuk-ken kakta kuñkumän. Kuñkañ noripakitä Pita irepmitpäñ awaņken intäjukun ahäñkuk. ⁵ Ahäñpäñä papayäñpäñ yabäñkuk; Tek gupi terak täñ imiñkuño u yabäñpäñ gänañ unu nämo äronkuk. ⁶†† Ude täñirän Pitatä mäden äbämañ awaņ gänañ unu kuñ tädot kuñkuk. Ude kuñkañ tek Jesu gupi terak täñ imiñkuño u kañpäñ tek gwäki-ken pädat täñkuño u säkgämän pimiñ tokätpäñ penjkuko inigän parirän kañkuk. ⁸ Ude kañpäñ irirän iwaräntäki awaņ meni-ken intäjukun ahäñkuko u imaka, äro yabäñpäñ-nadäwän bureni täñkuñ. ⁹‡ Tännpäkañ äma yarä u Anutu täño man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneñi kodak täñpäñ akwekta yäwani u nämo nadäwän tärenkuñ. Eruk kämi, nadäwän tärenkuñ.

Jesu Maria ahäñ imiñkuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u enjiken kuñkumän. ¹¹ Kuñirän Maria ini ugän itkañ konäm butewaki täñkañ papayäñpäñ awaņ gänañ dapun täñpäñ yabäñkuk; ¹² Añero yarä tek paki niked irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroñi käda. ¹³ Täñkañ äma u kubätä Maria ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmän päñku deken peño u nämo nadätat yäk. ¹⁴†† Ude yäñpäñ äyänutpäñ Jesu pengän dubini-ken irirän kañkuk. Kañkuko upäñkañ ño Jesutä ahäñ namitak yän nämo nadäwän tärenkuñ. ¹⁵ Täñpäñ Jesutä ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkñetan? Ude yäwänä Mariatä epän ño mähemitä yäyak yän nadäñpäñ iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmän päñku penpäñä näwerikañ päñku yäpa yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyänutpäñ iwetkuk; Yäwoñärewni ämana! (U iniken man terak Rabonai

† 20:2 Jon 13:23 †† 20:6-7 Jon 11:44 ‡ 20:9 Apos 2:24-32; 1Ko 15:4 †† 20:14 Luk 24:16; Jon 21:4

yän iwetkuk.) ¹⁷ †† Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäñireno, näk Nanaken nämo ärot. Gäk kuñkañ notnaye ñode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäñ. Ba intäño Nanjin ba Anutuñin-ken kwayäñ yän yäwet. ¹⁸ Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyänutpeñ kuñpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kañkañ äbätat! Ude yäñpäñ man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäñ yämiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ †† Eruk kepma ugän kome bipmäñirän iwaräntäkiye enji kubä-kengän itkuñ. U Juda äma ekäni ekäni-ta umuntañpäñ yäma kehäromigän ukät-pipiñpäñ itkuñ. Ude täñpäñ irirä Jesu pengän bämopi-ken ahäñ yämiñpäñ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ²⁰ †† Ude yäñpäñ jibi meni kerä järepi-ken u yäwoñäreñirän kañpäñ U Ekäninin bureni yäñpäñ oretoret bumta täñkuñ.

²¹ § Täñirä Jesutä äneñi yäwetgän täñkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkañ? Nanatä epän täkta naniñ kireñpewän äpuro udegän näkä in taniñ kireñpewa komeni komeni api kuneñ. ²² Ude yäñpäñä meni woñ piäñ-yäwatpäñ yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! ²³ †† In äma kubä täño momi peñ iminayäñ täño uwä momini api paorek. Täñ, kubä täño momi nämo peñ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäñ imiñkuk

²⁴ †† Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäñ yämiñkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuñ. ²⁵ Unita Tomas kuñatkuko äbänä noriyetä nin Jesu käkamañ yän iwetkuñ. Iweräwä Tomastä yänkuk; Ude nämo! Näk kerä-ken niri bäräm u ba järepi-ken bäräm u nämo injtpäñ kañpäñä nadäwa bureni nämo tänyäñ yäk. ²⁶ Tännpäkañ kepma 7 ude tärenjirän iwaräntäkiye uwä enji bian itkuñ-ken ugän Tomas penta itkuñ. Täñkañ yäma ukät ikek itkuño upäñkañ Jesu äbä bämopi-ken ahäñ yämiñpäñ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! ²⁷ Ude yäñpäñ Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ño penpäñ injitkañ nadä. Ba järepa-ken jibi meni ño injitpäñ-nadä. Ude täñpäñ bänep yarä niked täyan uwä penpäñ nadäkinik tä. ²⁸ Ude iweränä Tomastä pengän yänkuk; Ekäni Anutuna! ²⁹ †† Ekäni Anutuna yän yänjirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upäñkañ äma nämo nabäñkañ nadäñ namikinik tänyäñ täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ.

Buk ño ima mebärita täñpani?

³⁰ ††† Tännpäkañ Jesutä iwaräntäkiye injamiken kudän kudupi mäyap-inik täñkuko upäñkañ buk ño terak näk kudup nämo kudän täyat. ³¹ †† Täñ, imaka buk ño gänañ kudän täyat ño mebäri ñodeta kudän täyat; Intä

‡† 20:17 Rom 8:29; Hib 2:11-12 ††† 20:19 Jon 19:38 ††† 20:20 Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 § 20:21 Jon 17:18 †† 20:23 Mat 16:19 ††† 20:24 Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 ††† 20:29 1Pi 1:8 ††† 20:30 Jon 21:25 †† 20:31 Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13

Anutu täño iwoyāwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täño nanaki bureni-inik yāñ nadākinik tänenṭa. Täñpāñ in nadākinik ikek kuñatpāñä unitäño wāpi terak irit ke-hāromi nīkek itta buk ḥo kudān täyat.

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahāñ yāmiñkuk

21 Täñpāñ ätu itpāñ kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias [†] gwägu dubini-ken irirä ahāñ yāmiñkuko unitäño manbiñam ḥode; ^{2 ††} Iwaräntäkiye ḥodetä itkuñ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wāpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni tañji Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täño nanakiyat. Eruk äma ukät yaräkät pentagāñ irirä Saimontä yāwetkuk; Näk pis wādāwayāñ kuyat yäk. Ude yāwänä noriyetä yāñkuñ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yāñpāñ gāpe terak äromanḥ gwägu terak kuñkuñ. Kuñkuño bipani kārōñ päke u pis kubä nä-moinik yāpuñ.

⁴ Eruk kome yāñewänä Jesu gwägu pomi-ken ahāñpāñ itkuk. Ahāñpāñ irirän iwaräntäkiyetä kañpāñ u Jesutä ahätak yāñ nämo kañpāñ nadāwä tärenḥkuñ. ^{5 †} Täñpāñ yāwetkuk; Notnaye, in pis ätu yāpmāñkañ ba nämo? Yāwänä nämo yāñ iwetkuñ. ^{6 ††} Ude yāwäwä Jesutä yāwetkuk; In yäk tañji ukeño yāpmāñkañ gāpe bure kāda pewi äpmonḥpāñ pis ätu yāpnayāñ yäk. Yāwerän udegāñ täñpāñ pis māyap yäk gānañ äpmonḥpāñ yäk u äneñi gāpe terak wādāñpāñ pena yāñḥat täñpä wañkuñ.

^{7 ††} Täñpāñ iwaräntäki kubä, Jesutä gāripi pähap nadäk täñkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekāninin! yäk. Yāwänä Pita Jesu kāwayāñ yāñkañ, morāñ itkañ epāñ täñ itkukopāñ tek äneñi täñpāñ gwägu gānañ tubāpenḥpāñ gwägu wenṭāñ gāgāni-ken kuñkuk. ⁸ Kuñirän noriye gāpe terak pen itkuño unitä gāpe täñpewä pis yäk u wādāñ yāpmāñ gāgāni-ken māden äronḥkuñ. Gwägu terak itkuñ-ken unitä gāgāni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegāñ. ⁹ Eruk kuñtāngāñ gāgāni udude ahāñpāñ kañkuñ; Kādäp kubä iñiñirän gwägu tomkät kārāga ätukät kādäp gānañ buan iñiñ irirä. ¹⁰ Täñpākañ Jesutä yāwetkuk; Gwägu tom yāpmaño u ätu yāpmāñ äbut yäk. ^{11 †††} Yāwänä Saimontä gāpe-ken päñku yäk u gwägu gāgāni-ken wādāñpāñ abä penḥkuk. U gānañ pis māyap, 153 udetä itkuñopāñ yäk u nämo dākñenḥkuk. ¹² Täñpāñ Jesutä yāwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yāñirän u Ekāninin yāñpāñ gāk netä yāñ iwetta umuntañkuñ. ^{13 †††} Täñjirä Jesutä pis kenta kārāga u yāpmāñkañ yāmāñ nañkuñ.

^{14 §} Jesu awañ gānañ naniktä akuñpāñ iwaräntäkiye kadāni yarä uku ahāñ yāmiñkuk. Eruk ḥonitāwä kadāni yaräkubä ude täñkuk.

Jesutä Pita äneñi imagutkuk

^{15 §†} Gwägu tomkät kārāga u nañ moreñpāñ Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täño nanaki, Notkaye ḥonitä näka nadäk täkañ u irepmitpāñ gāk näka nadākinik täk täyan? Yāwänä iwetkuk; Ekāni, näk gāka nadākinik täñ gamik täyat u nadātan yäk. Yāñirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kañ it yāmi! ^{16 §††} Jesutä ude yāñpāñ äneñi iwetgāñ täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gāk näka nadāñ namikinik täk täyan ba nämo? Yāwänä iwetkuk; Ekāni, näk gāka gāripi nadāñ gamik täyat u nadātan. Yāwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kañ it yāmi! ^{17 §†} Täñpāñ äneñi pen ḥode iwetgāñ täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gāk näka nadāñ namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadāni yaräkubä ude iwet yabāñkuko unita Pitatä nadāñ bārāp täñpāñ iwetkuk; Ekānina, gāk imaka imaka kudup nadāwi tärek täkañ unita näk gāka gāripi nadāñ gamikinik täk täyat u kudup nadātan! Ude yāwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kañ it yāmi! ¹⁸ Näk bureni gāwera nadä; Gāk gubanḥ-ken itkañ tek wādāwi ärowāpāñ gākñaken gārip terak kuñat täñkunonik. Täñ, gāk tägawani täñpayāñ täyan-ken gāk ketka yāpi-siwonṭañiri äma kubätä ketka bok topmāñpāñ kome kukta bitnäk täyan-ken api wādāñ yāpmāñ kwek yäk. ^{19 §††} (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wāpi biñam yāpmāñ akukta kädet jide terak api kumbeko unita yāñahāñkuk.) Iwetpāñ Pita iwetkuk; Näk kañ näwat!

^{20 §†} Ude iweränä Pitatä äyāñutpāñ iwaräntäki kubä Jesutä gāripi pähap nadäk täñkuko u māden yāwarirän kañkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta nañkuñ-ken ugāñ Jesu tubenḥ kuñpāñ ḥode iwet yabāñkuko u; Ekāni, netätä gāk iwan keru terak api gepmañpek yäk?) ²¹ Eruk Pitatä noripaki u māden yāwarirän kañpāñ Jesu iwetkuk; Ekāni, äma ḥo imaka, jide iwerayāñ? ^{22 §†} Yāwänä Jesutä iwetkuk; Gāk nadāwätäk nämo täñpen. U kadāni kārōñi it yāpmāñ äronḥirän näk äneñi abāñjira kañ kumbāñ yāñ nadāñ imero u täñpāñä näkñaken gāripna iwaret, gākñjo gārip nämo. Täñ, gāhā näk kañ näwat!

²³ Jesutä man ude yāñkuko unita noriyetä ḥode nadāñkuñ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upāñkañ Jesutä äma u nämo api kumbek yāñ ude nämo yāñkuk. Nämo, u ḥode yāñkuk; U kadāni kārōñi it yāpmāñ äronḥirän näk äneñi abāñjira kañ kumbāñ yāñ nadāñ imero u täñpāñä näkñaken gāripna iwaret yāñ yāñkuk.

^{24 §††} Täñpākañ iwaräntäki manbiñam yāñahätak ḥo ba kudāñ täyak ḥo u näkña. U jop nämo yāwani, manbiñam bureniñgāñ yäk täyak yāñ nadākamāñ. ^{25 §§†} Täñpākañ Jesutä imaka imaka täñkuko unitäño manbiñam kudāñ täyat ḥogāñ nämo täñkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagāñ ḥo kudāñ täyat yāwänäku man

† Wāp Taibirias uwä Galili gwägu täño wāpi kubä †† 21:2-3 Jon 1:45-51; Jon 20:24 † 21:5 Jon 20:14; Luk 24:41 †† 21:6 Luk 5:4-7 ††† 21:7 Jon 13:23; Mat 14:29 †††† 21:11 Luk 5:6 †††† 21:13 Jon 6:11 § 21:14 Jon 20:19,26

§† 21:15 Mat 26:33; Jon 1:42 §††† 21:16 Apos 20:28 §† 21:17 Jon 13:38, 16:30 §††† 21:19 Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 §† 21:20 Jon 13:23-25 §† 21:22 Mat 16:28 §†† 21:24 Jon 19:35 §§† 21:25 Jon 20:30

kudän unitä ahänpäj kome terak ɲo jiraŋ ude tokŋeŋ
moretek.

Aposoro

Jesutä Munapik iniñ kirekta yänjuk

1 † Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;

Manbiñam pengän täñpän tamiñkuro uwä †† ñode kudän täñkut; Imaka imaka Jesutä yäput peñpän täñkuko u ba ämawebe yäwetpän yäwoñärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yän yäpmän äbukken unitä päbä Nanitä yänjikñat yäpmän äronjuk-ken u kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänañ ärowayän keräp täñjirän äma mani biñam yäpmän kuñatta yäpmän daniñkuko u ahän yämiñjuk. Ahän yämiñpän Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3 † Eruk komi nadäñpän kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahän yämiñpän paot täñjirän kepma 40 ude tärenjuk. Ahän yämiñpän kudän mebäri mebäri täñjirän bureni-inik kodak itak yän nadäñkuñ. Kadäni kadäni ahän yämiñpän Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken iritta man yäwet täñjuk. 4 †† Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode yäwetkuk; In Jerusalem nämo peñpeñ kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron Nantä tamikta yänkehärom täwani täwetkuro ukeñonita kañ itsämbut. 5 †† Jontä ämawebe ume-inikpän ärut yämik täñkuko upänkañ kadäni keräpigän itkañ Anututä Munapikpän api uwäktän tamek yän yäwetkuk.

6 †† Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet yabänkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yäwat kireñjiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäño ude ninin keran api itne ba nämo? 7 †† Ude iweräwä kowata ñode yäwetkuk; Intä nadäkta yän tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peñkuko u nadäneñ. Upänkañ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadätak. 8 § Täñpäkañ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäñpän kehäromi tamänkañ näkño manbiñam yänahäk äma api täneñ. Täñpän inä näkño manbiñam Jerusalem yot-pärare-kentä yänahän yäpmän Judia ba Samaria komeken api kuneñ. Yänahän yäpmän kuñjirä komeni komeni kudup api kuñat morewek yäk.

9 †† Jesutä man ude yäwet morewänkañ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmän kunum gänañ äronjuk. Äronjirän gubamtä uwäk täñjirän ijiwä wañkuñ. 10 †† Ijiwä wawäpäñ doräñpän dapun pen täñjirä äma yarä tek paki nikek unitä bäräñeñ ahän

† 1:1-2 Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 †† Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko uwä miti wäpi Luk † 1:3 Luk 24:36-49; Apos 10:41 †† 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 †† 1:5 Mat 3:11 ††† 1:6 Luk 24:21 ††† 1:7 Mak 13:32 § 1:8 Mat

yämiñkumän. 11 †† Ahän yämiñpän yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun karonj täñ itkañ? Jesu dapunjin terak kunum gänañ ärotak uwä ärotak udegän ittängän äneñi äpäñjirän api käneñ yäk.

Judas täño komenita äma kubä kañ-ahänkuñ

12 †† Täñpäkañ iwaräntäkiyetä man ude nadäñpän Olip Pom peñpän äyänutpeñ äpämañ Jerusalem kuñkuñ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) 13 †† Eruk, Jerusalem äronpän yot ini irani-ken äro itkuñ. U wäpi ñode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täño nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yän iwerani, ba Jems täño nanaki wäpi Judas. 14 †† Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäñ Anutu-ken yänapik täk täñkuñonik. Jesu täño miñi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkañ yänapik täñkuñonik.

15 Eruk kepma kubä nadäkinik täñpanitä käbeyä täñkuñ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuñ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuñpän ñode yäwetkuk; 16 †† Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täño man kudän kubä täñkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täñkuko udegän Judas uwä iwan yän-yäkñat päbä yepmanpän Jesu injtkuñ. 17 Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäño udegän yäpuk yäk. 18 †† Täñpäkañ äma unitä waki täñkuko unita moneñ yäpuk. Moneñ upän kome suwañkuk. Täñpäkañ kadäni kubä kome suwañkuk-ken mañutpäñ koki däpmän weñpän koki kudup kwawak abun yäk. 19 Ude täñjirän Jerusalem yot-pärare-ken nanik päke unitä manbiñam u nadäñpän kome u wäpi Nägät Kome yän yänkuñ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) 20 Täñpäkañ man Sam kubäken ñode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneñtawä.

Sam 69:25

Täñpäkañ man kubä pen ñode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kañ yäpän yäk.

Sam 109:8

21 †† Pitatä ude yänpän pen ñode yäkgän täñjuk; Eruk, Judas täño kome yäpmäkta äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni karonji penta kuñarani kubä kañ kañ-ahäna. Jontä ume ärut imänkañ epäni yäput peñkuk kadäni uken nin niwarän täñpän kuñat yäpmän

28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 †† 1:9 Jon 6:62 ††† 1:10 Luk 24:4 †† 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ††† 1:12 Luk 24:50-53 †† 1:13 Mat 10:2-4 †† 1:14 Jon 6:42, 7:5 ††† 1:16 Sam 41:9 ††† 1:18 Mat 27:3-10 ††† 1:21-22 Jon 15:27

äbänjirän kunum gänaŋ äronkuko äma kubä u kudup kaŋpäŋ nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentän nimänpän Jesu kumänpeŋ akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yänahänjitna kome kaŋ tokjewän.

²³ Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabän ahänkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. ²⁴† Yabän ahänpäŋä yänapik man ŋode yänkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduŋtagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäŋ yäpmän danitan u niwoŋäreŋjiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmänkaŋ aposoro epän kaŋ täŋpän. Judas uwä epäni penpäŋ kome waki ini päŋku irekta biŋam yän imani-ken kuŋkuko unita. ²⁶ Ude yänpäŋ mobä pipiyäwani kubä yäpmänkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyänkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyänkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäŋä Matiasta iwoyänkuŋo unitä kwawak ahänkuŋ. Ude täŋpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta teŋkuŋ.

Munapiktä nadäkinik täŋpani terak äronkuk

2 †† Täŋpäŋ kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreŋjirän Juda täŋo orekirit kubä wäpi Pentikos ahänkuŋ. Ahänjirän Jesuta nadäkinik täŋpani ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahän yämiŋjirän nadänkuŋ; ² Pengänä mämä taŋi pähap kubä, mäniŋ mämä pähap ude kunum gänaŋ naniktä yot itkuŋ-ken u ahänkuŋ. Ahänjirän nadänpäŋ dapun täŋpäŋ yabänkuŋ; ³ † Imaka kubä kädäp mebet ude-wani unitä imätkaŋ äma kubäkubä terak ijiŋ yäpmän kuŋjirä. ⁴ †† Ijiŋjirä Ekäni täŋo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronkuk. Munapiktä ämawebe terak äronkaŋ meni täŋpidäm taŋjirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yänkuŋ.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraŋ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yot-pärare-ken itkuŋ. ⁶ Itkaŋ mämä pähap u nadänpäŋä Munapiktä äpä mämä täŋkuk-ken ugän abä tokŋeŋ moreŋkuŋ. Abä tokŋeŋ moreŋpäŋ nadänkuŋ; Jesuta nadäkinik täŋpani ämawebetä ämawebe päke äbuŋo unitäŋo man kotäk iniken iniken terak yänjirä nadänpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. ⁷ †† Nadänpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ jäkjäk yänkuŋ. Jäkjäk yänpäŋ yänkuŋ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanikgän. ⁸ Up-änkaŋ jide täŋpäŋ nininken nininken man terak yänjirä nadäkamän? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. ⁹ †† Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadusia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yot-pärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täŋo kädet iwarani. Täŋpäŋ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upänkaŋ äma itkaŋ ŋo Anutu täŋo täktäki inipärik

† 1:24-25 Jon 2:25 †† 2:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 † 2:3 Mat 3:11 †† 2:4 Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17 †† 2:7 Apos 1:11 ††† 2:9-10 2Ti 1:15

kubä unitäŋo manbiŋam nininken nininken man terak yänahänjirä nadäkamän! yäk. ¹² Ude yänpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk bumta täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ initägän man yänpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära! Njo jide ahätak? ¹³ Ude yänjirä äma ätutä yänjärok man ŋode yänkuŋ; Ude nämo! yäk. U wain ume taŋi naŋpäŋ nadäk-nadäki paoräkaŋ man ŋo yäkaŋ yäk.

Pitatä man mebäri yänahänpäŋ yäwetkuk

¹⁴ Ude yänjirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuŋpäŋ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäŋo Jerusalem yot-pärare-ken itkaŋ ŋo in juku penjirä imaka ahätak ŋonitäŋo mebäri täwera nadäwut; ¹⁵ In äma itkamän ŋo wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ takamän yän nadäkaŋ, upänkaŋ nämoinik yäk. 9'kirok tamimaŋ apiinik täyak ŋopänkaŋ jide täŋpäŋ täŋguŋguŋ takamän? ¹⁶ Nadäkaŋ? Imaka ahänjirän kakaŋ ŋonita profet biani kubä wäpi Joelta ŋode yänahänkuŋ;

¹⁷ Anututä ŋode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduŋtagänta kireŋ yämiŋjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.

Äpetjiye nanaktä näkŋo mena jinom yäpmänpäŋ api yänahäk täneŋ.

Ba gubanitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,

Ba ämawebe tägawanitä näkŋo kudän dämpmonken api yabäk täneŋ.

¹⁸ Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.

Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpmänpäŋ api yänahäk täneŋ yäk.

¹⁹ Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayän täyak u nämo ahänjirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänäŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä bipmän urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api penyänewek.

²¹ ††† Kadäni uken äma kubäta Ekänitä täŋkentän namän yänkaŋ gera yänjirän Ekäni uwä imagutpäŋ tewän inita biŋam api irek yäk.

Joel 2:28-32

²² § Ude yänpäŋ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yot-pärare-ken nanik unita täwerayän. Anututä kehäromi imiŋjirän in bämoŋjin-ken itpäŋ epän kehäromi nitek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täŋjirän kaŋpäŋ nadänkuŋ. Kudän täŋkuko unitä mebäri yänahänjirän u Anututä iniŋ kireŋpewän äpuk yän kaŋpäŋ nadänkuŋ. ²³ ††† Uwä Anututä nadänjirän patkuko ude, ba yänjäreŋ imiŋkuko udegän, ketjin terak äronjirän initä iwan täŋ imiŋkuŋ. Inä Anututa nämo nadän imanita iniŋ kireŋjirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ²⁴ †††† Upänkaŋ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneŋi yäpmän päŋaku teŋkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumän-kumänjä äma u täga injitanji nämo unita

††† 2:21 Rom 10:13 § 2:22 Jon 3:2 †† 2:23 Apos 4:28; 1Pi 1:20 ††† 2:24 Apos 3:15

kumän-kumän täño komi pähap u ketären iminük.

²⁵ Täñkañ unitagän Devittä man ñode yänjuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäñ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

²⁶ *Unita bänepnatä gäripi nadäñpäñ menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayän täyak unitagän pidäm täyak yäk.

²⁷ † *Täñpäkañ kudupi ämaka näk nabän äwaräkuk täñjiri kumän-kumän komeken itpäñ nämo api parawet yäk.*

²⁸ *Nämoinik, gäkä irit täño kädet näwoñärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kuñaret yäk.*

Sam 16:8-11

²⁹ †† Notnaye, Devittä man ude yänjukuo unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwet; U kumbänpäñ äneñkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. ³⁰ ‡ Upänkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadänjuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yän nadänjuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yänkehärom tañkuko unita ude nadänjuk.

³¹ †† Ude nadäñpäñ mebäri-ken umu Kristo täño akukakukita yänjuk. Mebäri unita ñode yänjuk; Anututä kañ-äwaräkuk täñjirän kumän-kumän komeken itpäñ nämo api parawek yäk. ³² †† Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päñaku teñjirän nin kudup dapunintä kañkumän. ³³ ††† Täñpäñ äronjukuo Anutu täño keru bure kädä wäpi biñam ikek itak. Itkañ Munapik ninta biñam yän nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmänpäñ piñ nibatak ño yäk. Piñ nibatak unitäño mebäri kañpäñ nadäkañ ño. ³⁴ Täñpäkañ Devit ini uwä kunum gänañ nämo äronjuk. Mangän ñode yänjuk;

Ekänitä näkño ekänina iwetkuk;

Abä ketna bure kädä iriri iwankaye äbot gämotkaken gän kañ yepmañpa yäk.

Sam 110:1

³⁶ ††† Unitä Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ñode täñput; Inä Jesu päya kwaköp terak utkuño u Anututä iwoyänpäñ Ekäni intäjukun-inik irekta teñkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayän yänpäñ yänkwawa tañkuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukurenkuñ

³⁷ § Täñpäkañ Pitatä man yänjukuo uwä ämawebe bänepi yäpurinik täñpäpäñ Pitakät aposoro ätu ñode yäwetkuñ; Eruk notniye, nin jide tänayän? ³⁸ §† Yänjirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkañ Jesu Kristo wäpi terak ume ärut taminjirä momijin kañ paorän yäk. Ude täñjirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. ³⁹ §†† Imata, bian

† 2:27 Apos 13:35 †† 2:29 1Kin 2:10; Apos 13:36 ‡ 2:30 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 †† 2:31 Sam 16:10 †† 2:32 Apos 1:8 ††† 2:33 Apos 1:4, 7:55-56 ††† 2:36 Apos 5:30-31 § 2:37 Luk 3:10,12; Apos 16:30 §† 2:38 Luk 24:47; Apos 3:19 §†† 2:39 Ais 57:19

Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmän kukañ u inita yämagurayän täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yänkehärom tañkuk yäk.

⁴⁰ §† Pitatä man ätukät yäpurärätpän umun man ba jukuman ñode yäwetgän tañkuk; Inä äma waki täñpani äbot ño kowata yäpnayän täkañ uwä yabän umuntañ yepmañpeñ äbänjirä tämagutnayän yäk. ⁴¹ §†† Täñpäkañ kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täño manbiñam yäwerirän nadäñpäñ iyap täñjirä ume ärut yäminjirä Jesu täño äbotken yäput peñkuñ. ⁴² §† Ude täñpäñ aposorotä Jesu täño kädet niwetpäñ niwoñärewut yänpäñ nadäkinik täñpani päke unitä ehutpäñ kepmani kepmani abä kubä-kengän it täñkuñonik. Täñpäñ bänep kubägän terak täñkentäk kowata kowata täñpeñ kuñatkañ kubä-kengän itpäñ käräga §† nanjit Anutu-ken yänjapik epän täñjit täk täñkuñonik.

Bänep kubägän täñpäñ säkgämän itkuñ

⁴³ §†† Kadäni uken aposorotä kudän kudupi ämatä tänañi nämo täñjit, Anutu täño kehäromi kwawak pewä ahänjirä ämawebe mäyaptä Anututa nadäwä inide kubä tañkuñ. ⁴⁴ §†† Täñpäkañ nadäkinik täñpani päke unitä änok kubägän itpäñ tuñum imaka kudup uwä nin kuduptagän täño yän nadäñpäñ täñkentäk kowata kowata täk täñkuñonik. ⁴⁵ U komeni ba tuñumi äma ätuta yäniñ kirenpän moneñ yäpmänpäñ noripaki kubä imaka kubäta wäyäkñewänä täñkentän imik täñkuñonik. ⁴⁶ §§§ Täñpäñ kepma kepma kudupi yot gänäñ äro kubä-kengän itpäñ Anutu inijoret täñkuñonik. Täñkañ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäñ bänep kubägän peñpäñ oretoret terak nak täñkuñonik. ⁴⁷ 18 Täñkañ kadäni kadäni Anutu wäpi yänpäñ inijoret täñkuñonik. Säkgämän ude kuñarirä ämawebe kuduptä gäripi nadän yämik täñkuñonik. Täñpäkañ kepmani kepmani Ekänitä epän täñjirän ämawebe ätu bänep sukurenpäñ Anututa biñam täñpäñ nadäkinik täñpanitä äbotken yäpurärät täñkuñonik.

Pitatä äma kubä yäpän tägañkuk

3 ¹⁹ Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänäñ ärodäyän kuñkumän. U Anutu-ken yänjapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuñkumän. ² ²⁰ Kuñpäñä kañkumän; Äma kubä, miñitä inide kwäyähäneñ bäyañpäñ tewani u irirän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yänjikñat yäpmän päñku kudupi yot täño yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täñkuñonik. Tewäkañ äma unitä ämawebe kudupi yot gänäñ äronjirä yabänpäñ monenña ketkewat täñkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänäñ äronjirän äma kwäyähäneñ täñpani unitä yabänpäñ monenña yänjapinük. ⁴ ²¹ Yänjapinirän Pita kenta Jontä kañ täpänenpäñ Pitatä man ñode iwetkuk; Nibä! yäk.

§† 2:40 Lo 32:5; Plp 2:15 §†† 2:41 Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 §† 2:42 Apos 20:7 §† Kärägata yäyak uwä Ekäni täño däkum naknaktä yäyak §§† 2:43 Apos 5:11 §§† 2:44 Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 §§§ 2:46 Luk 24:53 18 2:47 Apos 2:41, 6:7; Apos

⁵ Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yän yäkamän yänkañ dapun täropigän yabänjuk. ^{6†} Täñjirän Pitatä iwetkuk; Näk monerj nämo upänkañ imaka kubä näkken itak u täga gamayän. Uwä ñode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäño wäpi terak ñode gäwetat; Gäk pidäm tanpäñ akuñkañ ku! yäk.

⁷ Ude iwetpäñ Pitatä äma kwäyähänerj täñpani unitäño keru bure käda inäpän täñkentän imiñpäñ päñaku teñkuk. Teñjirän uterakgän äma unitäño gukuri kuroñi kehärom tanñkuñ. ^{8††} Ude täñpäñ pidäm tanpäñ akuñpäñ kuñat yabäk-yabäk täñkuk. Täñkañ Pita Jon-kät kuñkañ äma unitä täñoret terak kumañ Anutu wäpi iniñ orettän kudupi yot yewa gänañ äronkuñ. ⁹ Äma u akumañ kuñatkan Anutu wäpi iniñ orerirän ämawebetä kanpäñ ñode nadänkuñ; Äma ño kwäyähänerj täñpani Yäma Säkgämän-ken monerja yänapiwani ukeño! yäk. Ude kanpäñ nadäwä inide kubä täñpäpäñ jäkjäk yänkuñ.

Pitatä kudupi yot gänañ manbiñam yänahänjuk

¹¹ Täñpäkañ ämawebe päke u biñam u nadänkañ kikuñtupän bäränerj kumañ kudupi yot täño bägup moräki wäpi Solomon täño bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuñpäñ kanñkuñ; Äma kwäyähänerj täñpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmanj wädänkañ irirän.

¹² Ämawebetä bäränerj äbänjirä yabänpäñ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ñonita imata kikuñtupän-nadäwätäk täkañ? Ba dapun tanji imata nibäkañ? In neka ñode käwep nadäkañ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoñi unita äma ño yäpän tägawäpäñ tewän kuñatak ño. Ude nämo! ^{13‡}

Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täño Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biñam ärowani imiñkuk. Imiñkuko upänkañ inä äma u iwan keru terak teñkuñ. Täñpäkañ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpäñ Jesuta mäde ut imiñkuñ.

¹⁴ Jesu u kudupi, siwoñi-inik upänkañ intä unita bit-nänpäñ Pailat iweräpäñ äma kumañ-kumañ urani kubä jop tewän kuñkuk yäk. ^{15††} Bureni! Inä irit täño mähemi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpmanj päñaku kwawak peñjirän kanñkumañño u täwet ahäkamäk yäk. ¹⁶ Täñpäkañ Jesu u, unita nadäkinik täñpäñ wäpi biñam kehäromi terakgän äma intä kanpäñ nadäwani ñokeno tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkañ unitä äma dapunjin-ken itak ño yäpän tägakanj.

^{17††} Upänkañ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpäñ Jesuta kädet ude täñ imiñkuñ yän nadätat. ^{18†††} Ude täñkuño upänkañ ñode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpäñ api kumbek yän yänahäk täñkuk. Eruk, kudän intä täñ imiñkuño uterak Anututä täñpewän iniken man biani u bureni ahänjuk.

^{19†††} Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiñpäñ bänepjin sukurenpäñ Anutu-ken kut! Ude täñjirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰ Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiñpäñ api täñpidäm tan tamik täñpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän tamiñkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹ Täñpäkañ apiñowä Jesu kunum gänañ itkañ kadäni Anututä imaka imaka kudup täñkodak takta peñkuko, kadäni unita itsämänjak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yänahänjuk. ^{22‡} Täñpäkañ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ñode yänkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ñodewani ahäka api iwoyäwek yäk. Äma u ahänpäñ man kädet täwerirän nadänpäñ inä unitäño meni jinom ugän kañ iwarut yäk. ²³ Täñ, äma kubätä profet unitäño mani nämo bu-ramiwayän täko uwä Anututä yäpmanj daniñpäñ inigän tewän päñku kumañpäñ paotiniñk api täñpek yän yänkuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänahäk täñkuño u, Samuel-ken yäput peñkañ u mädeni-ken profet ätu ahän yäpmanj äbuño u kudup-tagäntä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänkuñ. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ^{25‡†} Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom tanpäñ oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmanj biñam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño oranjka kubä terak ämawebe äbot komeñi komeñita iron pähap api täñ yämet yäk. ^{26‡††} Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpäñ iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahänjuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Täñpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peñpäñ bänepjin sukurewut yänpäñ täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

Pita kenta Jon komi yotken yepmanñkuñ

4 ^{‡†} Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahän yämiñkuñ. ^{2‡††} Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadän yämiñkuñ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäñ kodak tanpäñ akuñkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak tanpeñ akuñ morenerj. Man ude yäwerirän nadänpäñ Pita kenta Jonta kokwawak nadänpäñ manken yepmanayän nadänkuñopän kome bipänpäñ kwep kañ yänpäñ yepmänjitpäñ jop komi yotken päñku yepmanj pätkumän. ^{4‡†} Ude täñkuño upänkañ ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadän moreñpäñ Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Täñpäkañ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täñpäñ Jesu

11:21,24 19 3:1 Apos 10:3,9,30 20 3:2 Jon 9:1; Apos 14:8
21 3:4 Apos 14:9† 3:6 Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18†† 3:8 Jon
5:14; Apos 14:10‡ 3:13 Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos
2:23, 7:32†† 3:15 Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10†† 3:17 Luk 23:34;
1Ti 1:13††† 3:18 Luk 24:27

††† 3:19 Apos 2:38‡ 3:22 Lo 18:15,18-19; Apos 7:37‡†
3:25 Stt 22:18; Gal 3:8‡†† 3:26 Apos 13:46‡† 4:1 Luk 22:4,52
‡†† 4:2-3 Apos 23:8‡† 4:2-3 Apos 3:1‡† 4:4 Apos 2:41

täño äbotken yäput-penjä äbot u 5,000 ude täñkuk. Täñpäkañ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironjikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵ Eruk patkuño yänewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täñkuñ. ⁶ Käbeyä täñkuño uwä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täñkuñ. ⁷ Käbeyä täñpäñ Pita kenta Jon u yän-yäñjat päbä yepmanpäñ yäwet yabänkuñ; Ek imatäken kehäromi upän yäpmanäñkañ imaka u täñkumän? Ba netä wäpi terak täñkumän?

⁸ Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täñjirän ñode yäwetkuk; Isrel ämawebe täño äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneñ täñpani täñkentän imiñkumäko unita yänpäñ ba niwet yabäkañ? Ba jide täñpäñ äma unitä tägañpeñ kuñkuko unita nadäna yänpäñ yäkañ? ¹⁰ † Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ñode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneñ täñpani u tägañpeñ akumañ kuko apiño injamjin-ken itak ño yäk. Täñpäkañ Jesu u intä bian injipän päya kwakäp terak utkuñ. Täñkuño upänkañ Anututä kumbani-ken nanikpäñ äneñi yäpmanäñ päñaku teñkuko kodak itak yäk. ¹¹ † Jesuta man ñode kudän täwani pätak;

Bek yot täñpanitä kawä wawäpäñ manpä kuñkuño upänkañ apiño bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak.

Sam 118:22

Eruk bek bämopi u Jesu. ¹² † Nadäkañ? Kome terak nanik äma kubätä waki keri-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäñ komen ämawebe nin nimagurekta iniñ kirewani.

Äma täño man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yänjirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täñkuñ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänañ nämo ärowani. U äma jopigän upänkañ umunkät nämo, man kehäromigän yänhäñjirän yabänpäñ-nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpäñ bian yarä uwä Jesu-kät kuñjarirän yabänkuño upän nadänpewä kuñkuk. ¹⁴ Täñpäkañ äma kwäyähäneñ täñpani u imaka, gupi tägañkuko u bok wädänjirän yabänpäñ kowata man kubä yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ peñkuñ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ Pita kenta Jon yän-yäwat-pewä käbeyä peñpäñ yäman päñku irirän inigän itkañ ñode yänpäñ-nadänkuñ; ¹⁶ † † Nin äma yarä ñonita jide tänayän? Kudän kudupi inipärik kubä täñjirän Jerusalem naniktä biñam kudup nadän morekañ yäk. Unita nintä nämo täñkumän yän äwo täga nämo yäne. ¹⁷ Man unitä komeni komeni kuñjat moreñjirän kudup nadän moreneño udetä äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäño wäpi terak

† 4:7 Mat 21:23 †† 4:8 Mat 10:19-20 † 4:10 Apos 3:6,13-16 †† 4:11 Mat 21:42 †† 4:12 Mat 1:21 ††† 4:16 Jon 11:47

ämawebe wari yänhäñpäñ yäwetdeñtawä yäk. ¹⁸ † † Eruk, ude yänpäñ Pita kenta Jon yänpewä äbänpäñ ñode yäwetkuñ; Ek Jesu wäpi terak äma äneñi yäwetpäñ yäwoñärek nämoinik tädeñ yäk. ¹⁹ § Ude yänjirä kowata ñode yäwetkumän; Injin kañpäñ nadäwut yäk. In täño man buramiñkañ Anutu täño man pekta Anututä nadäwän tägawek ba nämo? ²⁰ Imaka kañpäñ nadäk täñ yäpmanäñ äbumäko u käbop täga penanji nämo yäk. ²¹ Ude yäwänä eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuño unita äneñi jop yäjiwät-inik täñpäñ peñ yäwetpewä kuñkumän. U imata, äma kwäyähäneñ täñpani u tägawani bumik, obañ 40 ude irepmiranipän yäpän tägañkuko unita ämawebe päke unitä kañpäñ nadänkuñ; Njowä Anutu-ken nanik kudän kudupi kubä yän nadänpäñ Anutu iniñoret täñkuñ.

Anutu täño äboriyetä Anutu-ken yänjapikuñ

²³ Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täño käbeyä-ken naniktä äpämañ äbot täñpani noriye-ken kuñkumän. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekänitä man yäwetkuño u kumän yäwetkumän.

²⁴ † † Yäwerän nadänpäñ bänep nadäk-nadäki kubäkengän peñpäñ Anutu-ken oretoret terak ñode yänjapikuñ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkañ u kudup yänjiri ahänkuñ. ²⁵ Täñpäkañ Kudupi Munapikka iniñ kireñpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka meni täñpidäm täñjirän man ñode yänkuñ;

Äma äbori äbori imata kokwawak tañi nadäk täkañ?

Ba ima mebärita täñpäwäk täkta man topmäk täkañ? Upänkañ täga nämo api täneñ.

²⁶ *Täñpäñ komeni komeni täño intäjukun ämatä käbeyä täñpäñ Ekäni ba iwoyäwani Kristota iwan täñ yämikta man yänpäñ-nadäk täk täkañ.*

Sam 2:1,2

²⁷ † † † O Anutu, Devit täño man uwä bureni ahänkuñ. Jerusalem yotpärare ñoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guñ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu iwoyänkuno u utta käbeyä täñpäñ man topuñ. ²⁸ † † Täñpäkañ gäkñaken nadäk-nadäka ba kehäromikatä ude kañ ahäwän yän tawañ bian peñkuno udegän iwatpäñ täñkuñ. ²⁹ † † † Unita Ekäni, umun man ämatä niwet täkañ u yabänpäñ-nadänpäñ watä ämakaye nin ño täñpidäm tañ nimiñjiri manka bätakigän yänhäk täkana! ³⁰ Täñpäkañ kehäromika kañ niwoñäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmanäñ päñaku kañ yepmañ. Ba kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kañ tä.

³¹ † Eruk, yänjapik man ude yänpäñ irirä yot käbeyä itkuño unitä kwainkuk. Täñpäkañ Kudupi Munapiktä äbot täñpani u kudup uwäk täñjirän u punin terak Anutu täño man gwäk pimiñpäñ bätakigän yänhäk täñkuñ.

††† 4:18 Apos 5:28,40 § 4:19 Apos 5:29 †† 4:24 Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 ††† 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 §† 4:28 Apos 2:23 §†† 4:29 Efe 6:19 †† 4:31 Apos 2:4

Äbot tänpäniä bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

³² † Tänpäkaŋ nadäkinik tänpäni kuduptagän bänep kubägän peŋkuŋ. Tänpäj imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäj nämo yäjkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäj yäk täŋkuŋ. ³³ †† Tänpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yänahäj yäpmäj kuŋkuŋ. Tänjirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ † U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuŋ. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. ³⁵ Moneŋ yäpmäjpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäj danipäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik täŋkuŋonik.

³⁶ †† Tänpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäj iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani. ³⁷ Tänpäkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäjpäŋ aposorotä yäpmäj danikta kudup peŋkuŋ.

Yanäpi yarätä tänyäkŋarani täŋkumän

5 Täŋ, äbot tänpäni u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpumän. ² †† Ude tänpäj Ananias yanäpi bänep kubägän peŋpäŋ Ananiastä moneŋ moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmäj päŋku aposoro kerik-ken peŋkuŋ. ³ ††† Eruk ude tänjirän Pitatä Ananias iwetkuŋ; Gäk imata bänepka-ken Satan yänikŋat päbä tewi irirän epän tobätka terak moneŋ yäpuno unitäŋo moräki gäkŋata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik täŋikŋarani täyan! ⁴ Nadätan? Nin nämo peŋ gäwetkumäj. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpun. Ba moneŋ yäpuno u imaka, gäkŋata biŋam unita moneŋ upäj imaka u ba u täŋpayäj nadänpäj täga täŋpen yäk. Upäjkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadäŋkun? Nadätan? U nin nämo täŋ-nikŋatan, u Anutu täŋikŋatan yäk. ⁵ Pitatä man ude yänjirän nadänpäj uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäjpäŋ maŋ patkuk. Kumäjpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋitä manbiŋam u nadänpäj bäräŋeŋ äbä Ananias tektä uwäk tänpäj yäpmäj päŋku äneŋkuŋ. Ude tänjirä ämawebetä umuri ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam nadänpäj umun pähap täŋkuŋ.

⁷ Tänpäj 3 auas ude täreŋjirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäŋkaŋ Pitaken kuŋkuŋ. ⁸ Päŋku kawän Pitatä iwetkuŋ; Ek moneŋ, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuŋ; Ei, u kumän tamimäk yäk. ⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuŋ; Etäj, ek imata bänep kubägän tänpäj Ekäni täŋo Kudupi Munapik täŋikŋarani

† 4:32 Apos 2:44 †† 4:33 Apos 2:47 † 4:34 Apos 2:45 †† 4:36 Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 †† 5:2 Apos 4:34-35 ††† 5:3 Jon 13:2

tämän? Njo yabä! Äma äpka yäpmäj päŋku äneŋpeŋ äbä yäma-ken itkaŋ ŋo yäk. Gäk imaka, udegän yäpmäj päŋku änenayäj yäk. ¹⁰ Pitatä man ude yänjirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumäjpäŋ maŋ patkuk. Kumäjpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitä äneŋi äbä kaŋpäŋ komegup yäpmäj päŋku äpi dubini-ken äneŋkuŋ. ¹¹ Ude tänjirä ämawebe äbot tänpäni kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadäŋkuŋo unitä bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahäŋkuŋ

¹² ††† Tänpäkaŋ kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopi-ken pewä ahäŋkuŋ. Tänpäj aposoro-kät nadäkinik tänpäniä kudupi yot yewa gänaŋ äronpäŋ bägup kubä wäpi Solomon täŋo bägup uken änok kubägän itpäŋ käbeyä täk täŋkuŋonik. ¹³ Tänjirä ämawebe gägänitä nadäkinik tänpäniä bänep täga nadäj yämik täŋkuŋopäj umuntaŋpäŋ bok nämo it täŋkuŋonik. ¹⁴ § Upäjkaŋ kepma kepma äma mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpäj nadäkinik tänpäni äbot ukät yäpurärätpäj änok pähap kubägän täŋkuŋ. ¹⁵ Tänpäkaŋ biŋam nadänpäj ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nitek yäj-yäkŋat yäpmäj kuŋkuŋ. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä käyäm ikek uterak kuŋirän kaŋ tägawut yäŋpäŋ kädet gägäni-ken bukä ba gäraŋ terak yepmak täŋkuŋonik. ¹⁶ §† Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magäroni yäj-yäkŋat yäpmäj äbuŋ. Tänjirä aposorotä u kudup yäpä tägaŋkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan täŋ yämiŋkuŋ

¹⁷ §†† Aposorotä ude tänjirä bämop äma intäjukun tänpäni-kät noriye Satyusi äbotken nanik unitä yabäŋpäŋ ninpäŋ nirepmitkaŋ yäj nadänpäj kokwawak pähap nadäj yämiŋkuŋ. ¹⁸ Ude tänpäj aposoro u yepmäŋitpäŋ yotpärare unitäŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. ¹⁹ §† Tänpäkaŋ bipani ugän Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä yäma dätpäŋ aposoro u yäj-yäkŋat yäpmäj yäman äpmonpäŋ ŋode yäwetkuŋ; In kudupi yotken kuŋpäŋ ämawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋput yäk. ²¹ Yäweränä mani buramiŋpäŋ kome yäŋeŋjirän kudupi yotken päŋku aŋerotä yäwetkuko udegän Anutu täŋo manbiŋam ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuŋ.

Yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun tänpäni-kät noriye ätu unitä yänpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkaŋ käbeyä taŋi täŋkuŋ. Käbeyä tänpäj aposoro yäj-yäkŋat yäpmäj äbäŋta komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuŋkuŋ. ²² Komi yotken kuŋpäŋ aposorota wäyäkŋewä waŋkuŋ. Wäyäkŋewä wawäpäŋ äneŋi äyänjutpeŋ päŋku käbeyä täŋkuŋ-ken ahäŋpäŋ yäwetkuŋ; ²³ Aposoro komi yotken nämo itkaŋ! Nin kumäjŋo u yäma kehäromi-inik täŋ-täpänewani irirän

††† 5:12 Apos 2:43, 14:3 § 5:14 Apos 2:41, 21:20 §† 5:16 Mak 6:56; Apos 19:11-12 §†† 5:17 Apos 4:1-2,6 §† 5:19-20 Apos 12:7-10

watä ämatä watä irirä yabämäj. Tənjpəkaŋ yäma dät-pəŋ gənaŋ unu kubä nämo kaməŋ yək. ²⁴ Ude yənjirä kudupi yot təŋo watä äma unitəŋo intəjukun ämakət bəməp äma intəjukun təŋpani unitä nadəŋpəŋ nadəwätək pähap təŋpəŋ yəŋkuŋ; Jide ahətək?

²⁵ Nadəwätək ude təŋ irirä äma kubätä äbəŋpəŋ yəwetkuk; Ai, nadəwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋ ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yəwetpəŋ yəwoŋərek epən təŋ itkaŋ yək. ²⁶ † Ude yəwänä kudupi yot təŋo watä äma unitəŋo intəjukun ämatä noriye yəmagurəŋkaŋ pəŋku aposoro yepməŋitpəŋ kəbeyä-ken yəŋ-yəkŋət yəpməŋ əbuŋ. Komi nämo yəmiŋkuŋ. Jop yəŋ-yəkŋət yəpməŋ əbuŋ, ämawebetä möbätä nidəp-neŋ yəŋ nadəŋpəŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

²⁷ Yəŋ-yəkŋət yəpməŋ kəbeyä təŋiken äbəŋpəŋ Juda äma ekäni ekäni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bəməp äma intəjukun təŋpanitə ŋode yəwet yabəŋkuŋ; ²⁸ †† Nadəwut! Nin äma u wəpi terak ämawebe yəwetpəŋ yəwoŋərekta yəjiwät man kehəromi-inik təwetkuməŋo u nämo nadəŋkuŋ ba? Upəŋkaŋ təkaŋ ŋo kawut yək. In nintəŋo man irepmiŋpəŋ manbiŋam yəŋahəŋtəŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadəŋ morekaŋ yək. Ba ugən nämo. Äma unitəŋo kumək-kuməki nintä terakgən wohutta ehurani tək təkaŋ!

²⁹ † Ude yəweränä Pitakät aposoro ätutä yəŋkuŋ; Ude nämo! Äma təŋo man buramiŋkaŋ Anutu təŋo man mäde utnaŋi nämo pätak yək. ³⁰ †† †† In Jesu u päya kwakəp terak bureni utpewä kumbuk. Upəŋkaŋ oranin təŋo Anututä kumbani-ken nanikpəŋ wädəŋ tədot päro ini keru bure kədə wəpi biŋam ikek teŋkuko itak yək. Äma u Anututä intəjukun äma ərowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wəp ude imiŋkuk. Təŋpəkaŋ äma unitä təŋkentəŋ yəmiŋjirən Isrel ämawebetä kədet wakiwaki peŋpəŋ bənep sukurenjirä momini api peŋ yəmek yək. ³² ††† Imaka imaka äma uken ahəŋ imiŋkuŋo u dapunintä yabəŋitna ahəŋkuŋ. Təŋpəŋ äma unitəŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapik-tä təŋ-mehamtaŋ nimiŋjirən yəŋahək təkaməŋ. Nadəkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu təŋo mani buramik təkaŋ unita yəniŋ kirewani.

³³ ††† Aposorotä man ude yənjirä nadəŋpəŋ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadəŋpəŋ man topməŋpəŋ kuməŋ-kuməŋ kaŋ dəpna yəŋ yəŋkuŋ. ³⁴ † Man ude yəŋ irirä ukät nanik kubä wəpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma təŋo Baga man yəwoŋərewani äma kubä. Ämawebe kudup-tä Gamaliel u oraŋ imik təŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpəŋ kudupi yot təŋo watä äma yəwerən aposoro yəma-ken yepmaŋpə irirä noriye ŋode yəwetkuk; Isrel əmanaye, in äma äbot ŋo kədet kubä yəwoŋərena yəŋpəŋä ket nadəwä tumbəkaŋ kaŋ təŋput yək. ³⁶ †

† 5:26 Mat 14:5 †† 5:28 Apos 4:18; Mat 27:25 † 5:29 Apos 4:19 †† 5:30-31 Apos 3:15 †† 5:30-31 Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 ††† 5:32 Apos 1:8 ††† 5:33 Apos 7:54 † 5:34-35 Apos 22:3 †† 5:36 Apos 21:38

Äma kubä wəpi Teudas unitä bian təŋkuko ukeŋo nadəkaŋ? Uwä inita näk wəpna biŋam ikek yəŋ yənjirən äma 400 udetä mani buramik təŋkuŋonik. Təŋpəkaŋ gapmantä kuməŋ-kuməŋ urirä äma ukät irani umuntaŋpəŋ kuŋtəŋpə kuŋkuŋ. Ude təŋjirä unitəŋo wəpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ †† Ba ätu itkaŋ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wəpi Judas, unitä gapman yəwat kirekta äma ätu yəmagurəŋkaŋ əmik pewä ahəŋkuŋ. Təŋpəkaŋ gapmantä Judas urirä noriyeŋtə kuŋtəŋpə kuŋkuŋ. ³⁸ Unita ŋode təwera nadəwut; Äma äbot ŋo imaka kubä nämoinik yəwoŋərene. Yəniŋ kireŋpena jop kut yək. Nadəkaŋ? Kədet jide iwət təkaŋ uwä äma təŋo nadək-nadək terak iwət təkaŋ u təŋpəwä ini jop təga api paorek yək. ³⁹ Upəŋkaŋ Anutu təŋo nadək-nadək terak tək təkaŋ u təŋpəwä təga nämo api yəniŋ bitnəneŋ yək. Anutu iwan təŋ imineŋo udetä! yək.

⁴⁰ †† Gamalieltä ude yənjirən Juda äma ekäni ekäni kəbeyä təŋkuŋo unitä man yəŋkuko u buramiŋpəŋ yəŋpewä aposoro yəman kuŋkuŋo u əneŋi yot gənaŋ əronkuŋ. Əronjirä komi äma yəwerä pärip-päriptä dəp-məŋpəŋ Jesu wəpi terak man nämo yəŋahəkta yəniŋ bitnəŋkuŋ. Ude təŋpəŋ yabä kətəŋpewä əpəmaŋ kuŋkuŋ. ⁴¹ ††† Təŋpəŋ aposorotä Juda təŋo äma ekäni ekäni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpəŋ ŋode yəŋtəŋ kuŋkuŋ; Wisiknin, Anututä nibəwən təgawəpəŋ nadəŋ nimiŋjirən Jesu wəpita yəŋpəŋ məyək yəp-məŋkaməŋ! ⁴² † Təŋpəkaŋ epən tək təŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoinik, kepma kepma kudupi yot gənaŋ ba ämawebetä yotken əronpəŋ Jesu təŋo manbiŋam yəwetpəŋ yəwoŋərek təŋkuŋ. Manbiŋam Təga u ŋode yəwet ahəŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yəmagutta bian iwoyəŋkuko wəpi Kristo u Jesu ubayəŋ!

Aposoro təŋkentəkta äma 7 yabəŋ ahəŋkuŋ

6 †† Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwarəntəkta nadəkinik təŋ imiŋpəŋ äbot təŋpani yəpurärətpəŋ yəpurärətpəŋ it-pewä äbot təŋi təŋkuk. Təŋjirä nadəkinik təŋpani ätu Grik man yəwani, ätuwä Juda man yəwani u bəməpi-ken yəŋwawak ahəŋ yəmiŋkuk. Təŋpəŋ Grik man yəwanitə Juda man yəwani ŋode yəwetkuk; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it təkaŋ u təŋkentəŋ yəmik təkaŋ yək. Təŋkaŋ nin nanik webe kajət u imata nämo təŋkentəŋ yəmik təkaŋ? ² Ude yənjirä nadəŋpəŋ aposoro 12 unitä nadəkinik təŋpani ämawebe yəŋ-pəbä äbot kubəgən yepmaŋpəŋ ŋode yəwetkuk; Nintä Anutu təŋo man yəŋahəkta u mäde ut imiŋkaŋ ketem yəpməŋ daniŋpəŋ yəmik-yəmikgən täna siwoŋi nämo təŋpek yək. ³ ††† Unita notniye, in bəməpjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadək-nadək təga yəpməŋ kuŋarani ba Munapiktä uwək təwani u yabəŋ ahəwəkaŋ epən kədet udewani yabəŋ yəwatpəŋ təkta yepmana yək. ⁴ Ude təŋpəkaŋ nininä kadäni kadäni epən tək

††† 5:37 Luk 2:1-2 †† 5:40 Apos 4:18 ††† 5:41 Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 †† 5:42 Apos 9:22, 17:3 †† 6:1 Apos 4:35 ††† 6:3 1Ti 3:7

tākamānj ude, yānjapik man ba Anutu tāno mangān api yānjahāk tāne.

^{5 †} Ude yānjirā āmawebe päke unitā aposoro tāno man kādet unita gāripi nadānjpānj āma njodepānj iwoyānjpānj yepmaņkuņ; Stiven, u nadākiniki kehāromi ba Munapiktā uwāk tākinik tānjpani. Kubā Filip, kubā Prokorus, kubā Nikano, kubā Timon, kubā Pamenas, kubā Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda āma nāmo upānjkaņ iniken ābekiye oraniye tāno kādet penpānj Juda tāno Anutu iniņ oretoret kādet u iwarani kubā. ^{6 ††} Eruk āma 7 u yabānj ahānjpānj aposoro iņamiken yepmaņjirā aposorotā Anutu-ken yānjapik man yānjkaņ kerī āma uterak penpānj yāniņ kireņkuņ.

^{7 †} Tānjirā Anutu tāno mantā wenj patkuk. Wenj parirān āmawebe māyaptā manbiņam u nadānjkaņ nadākinik tānjpānj Jerusalem komeken nadākinik tānjpani ābot u ābā yāpurārātpānj yāpurārātpānj it-pewā bārāneņ ābot taņi tāņkuk. Tānjirā bāmop āma māyaptā udegān Jesu tāno manbiņam u nadānjpānj Jesuta nadākinik tānj imiņpānj Jesu tāno kādet ugān iwatkuņ.

Juda āmatā Stiven manken tenjkuņ

^{8 ††} Eruk Stivenken Anutu tāno orakoraki ba kehāromitā patinik tānjirān kudān kudupi mebāri mebāri kehāromi nīkek āmawebe bāmopi-ken tāņkuk. ^{9 ††} Tānjirān kaņkaņ Juda āma ātutā kokwawak tānjpānj Stiven-kāt yānj-awātkuņ. Āma uwā kābeyā yot kubā wāpi Friman kābeyā yot uken kābeyā tāk tānjpani. Yānjawāt irirā āma ātu Sairini, Aleksadria yotpārare-ken nanik ba kome taņi yarā wāpi Silisia kenta Esia uken naniktā ābā penta itpānj yānj-awātkuņ. ^{10 †††} Eruk, Stiven-kāt yānjawātkuņo upānjkaņ Kudupi Munapiktā tāņkentānj imiņpānj nadāk-nadāk tāga imiņjirān āma ekāni ekāni u Stiventā man yāņkuko u tāga nāmo irepmitkuņ. ^{11 †††} Ude tāņkuņo unita kābopgān āma ātu Stiven jopman njode ikņatta yānj-yāņkatpānj yāmagutkuņ; Nin Stiventā Moses kenta Anututa yānjārok man yānjirān nadāk tākamānj. ¹² Eruk āma unitā jopman ude yānjirā āmawebe jopi-jopi, ba Juda āma ekāni ekāni ba Baga man yāwoņārewani āma unitā nadānjpānj kokwawak nadānjkuņ. Tānjpānj pāņku Stiven iņitpānj imagut yāpmānj pāņku Juda āma ekāni ekāni tāno kābeyā taņiken tenjkuņ. ^{13 §} Kābeyā-ken Stiven jop ikņatta āma ātu yepmaņkuņ. Tāņkaņ Stiven imagut pāņku u tewāwā āma jopman ikņatta yepmaņkuņo unitā njode yāņkuņ; Kadāni kadāni āma njō Anutu tāno kudupi yot ba Moses tāno бага man unita yānjārok yānjirān nadāk tākamānj yāk. ¹⁴ Njode yānjirān nadāņkumānj yāk; Jesu Nasaret nanik unitā kudupi yot u wārāmutpānj kādet nintā iwatta Mosestā niwetpānj niwoņārenjkuo u kudup awāhutpānj kodaki api pewek. Ude yānjirān nadāņkumānj yāk. ¹⁵ Yānjirā Juda āma ekāni ekāni itkuņo u kuduptagāntā Stiven-gāņpānj kaņ-yāputkuņ; Stiven iņami dapun uwā aņero iņam dapun bumik āworenjirān.

† 6:5 Apos 8:5 †† 6:6 Apos 13:3, 14:23 † 6:7 Apos 2:41, 16:5 †† 6:8 Apos 2:43 †† 6:9 2Ti 1:15 ††† 6:10 Luk 21:15 ††† 6:11 Mat 26:59-61 § 6:13 Jer 26:11

Stiventā manbiņam yānjahāņkuk

⁷ Tānjpākaņ bāmop āma intājukun tānjpani unitā Stiven njode iwet yabāņkuk; Man āma njonitā yākaņ njō bureni ba jop? ^{2 §†} Yāwānā Stiventā yāņkuk; Nanaye notnaye, juku penpānj man yāwayānj tāyat u nadākot; Kadāni oranin pāhap Abraham unitā Haran komeken nāmo kuņkaņ ini komeken Mesopotemia uken irirān Anutunin kehāromi māhemi unitā ahānj imiņkuk. ^{3 §††} Ahānj imiņpānj njode iwetkuk; Gāk komeka kujat njō ba āmawebekaye yepmaņkaņ kome nākā gāwoņārewayānj tāyat-ken u kaņ ku yāk. ^{4 §†} Ude iwerānkaņ Abraham Kaldia nanik tāno kome u penpānj Haran komeken pāņku itkuk. Uken ittāngān nanitā kumbānā Anututā āneņi penj iwet-pewān kome intā itkaņ-ken njō ābuk yāk. ^{5 §††} Tānjpākaņ Anututā Abraham inita kome morāki tāpuri kubā waki nāmo imiņkuk. Upānjkaņ Anututā Abraham nanak kubā nāmo bāyawanipānj yāņkehāromtak man njode iwetkuk; Gāk ba oraņkayeta kome njō api taņiņ kirewet yāk. ^{6 §†} Tānjpākaņ intājukun, oraņkayeta pāņku āma ātutā komeken api itneņ yāk. Ude itkaņ kome māhem tāno watā epān āma jopi irirā komi epān yāmiņ yāpmānj kuņjirā obaņ 400 ude api tāreneņ yāk. ^{7 §†} Upānjkaņ māden, āma oraņkayeta komi yāminayānj tāno uwā kowata nākā api yāmet yāk. Ude tānjira oraņkayeta kome u penpenj kome njoken ābā itkaņ api naniņ oret tāneņ yāk. ^{8 §††} Tānjpākaņ Anututā Abraham man ude iwetpānj ukāt topmāk-topmāk kubāgān pewān ahāņkuk. Tānjpānj topmāk-topmāk unitāno wāranita nanak āmani tāno gupi morāk madākta Abraham iwetkuk. Tānjpākaņ māden, Abrahamtā Aisak bāyāņkuk. Bāyānjpānj kepma 8 ude itkaņ nanaki tāno gupi morāk madāņkuk. Tānjpānkaņ Aisaktā tāgaņpānj Jekop bāyāņkuk. Bāyāwānkaņ Jekoptā tāgaņpānjā nanakiye 12 bāyāņkuk. Nanaki 12 uwā Juda āma nintāno oraniye pāhap u yāk.

^{9 §§†} Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadānj imiņpānj gwāki yāpmākta nadānjpānj Isip komeken watā epān jop tākta yāniņ kirewāpānj yāņikņat yāpmānj kuņkuņ. Ude tāņkuņo upānjkaņ Anututā Josepta watāni it imiņkuk. ^{10 §§§} Tānjpānj Anututā tāņkentānj imiņjirān kome uken bārāpi mebāri mebāri ahānj imiņkuņo u kumān yārepmit moreņkuk. Tāņkaņ kadāni Joseptā Isip tāno intājukun āma Fero ukāt man yānjpānj-nadāk tāk tāņkumān-ken ukenā Anututā nadāk-nadāk kādet tāgagān imānkaņ man yānjirān Fero unitā nadānjkaņ Josepta gāripi pāhap nadāņkuk. Gāripi pāhap nadānjpānj unita Fero uwā Joseptā Isip āmawebe tāno ba iniken epān āmawebeniye tāno yabānj yāwat āma ekāni kubā itta iwoyānjpānj tenjkuņ.

^{11 18} Tānjpākaņ kadāni uken edap pāhap iijirān Isip kome ba Kenan kome Jekoptā itkuk-ken uken ketem kumān paot moreņkuņ. Paot moreņjirā ābekniye

§† 7:2 Stt 11:31 §†† 7:3 Stt 12:1 §† 7:4 Stt 11:31-12:5 §†† 7:5 Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 §† 7:6 Stt 15:13-14; Kis 12:40 §† 7:7 Kis 3:12 §§† 7:8 Stt 17:9-14; Stt 21:4 §§† 7:9 Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 §§§ 7:10 Stt 41:37-44; Sam 105:21 18 7:11 Stt 41:54

oraniyetä ketemta wäyäkñek epän täñpän komi bumta nadänkuñ. ^{12 †} Ude täñkañ Jekoptä Isip kome wit ketem itkañ yän biñam nadänpän nanakiye ketem yäpmäktä Isip kome mämäram peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ^{13 ††} Kuñkuño äbä ittängän äneni kuñkuñ. Kuñirä Joseptä yabänpän noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yän yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täño ahäk-ahäki täño mebäri nadänjuk. ^{14 †} Ude yäwetkañ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduhtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäktä man pewän kuñkuñ. ^{15 ††} Ude täñpänkañ Isip kome äp-mo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäño oraniye imaka udegän uken päñku ittängän kubäpän kome uken äneñkuñ. ^{16 ††} Kome uken äneñkuñopän mäden Jekop-kät nanakiye täño kujari u äneni yäpmän päñku Sekem yotpärare, äma äneñpani-ken u äneñkuñ. (Kome moräk, äma änektä u bian, Abrahamtä siliwa moner Hamo täño nanakiyeta yämiñpän inita yäpuko u.)

Moses täño manbiñam

^{17 †††} Täñpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäktä kadäni keräp tañkuk. Kadäni uken Jekop täño äbot Isip kome itkuñ u bumta weñ patkuk. ^{18 †††} Eruk mäden Isip kome täño intäjukun äma kodaki kubä, Josep täño mebärita nämo nadäwani u ahänjuk. ^{19 §} Täñpän intäjukun äma unitä Jekop täño äbot, nintäño oraniye u, jop yäkñatpän komi epän waki tañi yämiñkuk. Täñpän nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmañpä kumäktä biñam täñkuñ. ^{20 §†} Kadäni uken Moses, miñitä bäyañkuk. Moses u Anututä kañirän nanak tä-gagämän kubä täñkuk. Täñpän watäni it imiñirä nanitä yotken it yäpmän äbänpän komepak yäräkubä täñkuk. ^{21 §††} Täñjirän mäden miñi nanitä yäman peñirän Isip kome täño intäjukun äma täño äperitä yäpmänpän nañ towiñkuk. ²² Täñjirän Moses u Isip täño nadäk-nadäk kädät kudup u iwetpän iwoñärek täñjirä nadänpän äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahänjuk.

²³ Eruk, Mosestä tägañpän obañ 40 ude tärenjirän noriye Isrel ämawebe kuñpän yabäwayän nadänjuk. ^{24 §†} Ude nadänpen kuñpänä kañkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiñirän kañpän noripähap u täñkentänpän kowata Isip äma u kumän-kumän utkuk. ²⁵ Täñpän Mosestä nadänjuk; Notnayetä kañpän ñode api nadäneñ yäk; Anututä Moses keritak api täñkentän nimek. Ude nadänjukko upänkañ ude nämo nadänkuñ. ²⁶ Nämo, kepma kubäta Mosestä kuñatpän Isrel äma yarä ämiñirän yabänjuk. Yabänpän ämik täñkumäno u däpmän täñnewa yänkañ kuñpän yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiñ itkamän? ²⁷ Yäwänä äma ämik yäput penpän täñkuko unitä Moses pimiñ manpän kwäpän yänjuk;

† 7:12 Stt 42:1-5 †† 7:13 Stt 45:1-4, 16 † 7:14 Stt 45:9-11; Stt 46:27 †† 7:15 Stt 46:1-7; Stt 49:33 †† 7:16 Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 ††† 7:17 Kis 1:7 ††† 7:18 Kis 1:8 § 7:19 Kis 1:10-22 §† 7:20 Kis 2:2; Hib 11:23 §†† 7:21 Kis 2:3-10 §† 7:24 Kis 2:11-15

Gäk nintäño intäjukun äma ba man yäpmän daniwani äma ude itta netätä iwoyänpän gepmak? ²⁸ Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yänkañ täyan? ^{29 §††} Ude yänjirän Mosestä man u nadänpänä ämetpen kuñkuk. Ämetpen kumañ Midia naniktä komeken kuñkuk. Uken päñku äbani ude itkañ webe yäpmänpän nanak ämani yarä bäyañkuk.

^{30 §†} Eruk, kome uken irirän obañ 40 ude tärenjirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuñatuk. Kuñarirän Anutu täño añero kubätä ahän imiñkuk. Ahän imiñkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet iñjirän añero u gänañ irirän kañkuk. ³¹ Täñpäkañ Mosestä u kañpän nadäwätäk pähap täñkuk. Täñpän ket täñpän käwa yänkañ dubini-ken kuñpän Ekänitä ñode iwerirän nadänjuk; ³² Näk orañkaye Abraham Aisak Jekop, unitäño Anutu yäk. Ude yänjirän Mosestä bumta kwaiñpän äneni kakta umunatñkuk. ³³ Täñjirän Ekänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk kuroñka ärärani u yänopmänpän pe yäk. ³⁴ Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkañ komi epän waki tañi nadän yäpmän äbuño u yabänpän-nadät yäk. Ba konäm gera täñ yäpmän äbuño u nadän yämit yäk. Unita apiño u yämagura yänpän äpätat yäk. Täñpäkañ Moses, näk äneni peñ gäwetpewa Isip komeken kañ ku yän, ude iwetkuk.

³⁵ Eruk Stiventä manbiñam u yänpän äneni ñode yäwetgän täñkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nämo. U Moses, Isrel ämatä bitnäñpän Gäk nintäño intäjukun äma ba yäpmän daniwani äma ude itta netätä iwoyänpän gepmañkuk yän iwetkuño ubayän yäk. Ude iwetkuño upänkañ Anututä Moses ugänpän intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken nanik yämagurekta añeroni iwerän päya täpuri-ken ahän imiñpän epän man u imiñkuk. ^{36 §†} Täñpän iwerän päñku Isrel ämawebe yän-yäkñat yäpmän äbuk. Ude täñpän Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täñ yäpmän kuñirän obañ 40 ude tärenjuk. ^{37 §††} Täñpäkañ Moses unitägän Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; Anutu uwä notjiye täño bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyän tamek yän yäwetkuk. ^{38 §††} Täñpän Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubäkengän itkuñ. Ba Sainai pom terak añerotä Anutu täño meni-ken man yäpmän päbä irit täga täño man iwerän nadänjuk. Man u äbekniye oraniye yänahänpän yäwetta yäpuk.

^{39 §§§} Upänkañ äbekniye oraniyetä Moses täño man nadäktä bitnäñpän Moses ini imaka, udegän mäde ut imiñpän äneni Isip komeken kukta gäripi nadänkuñ. ^{40 18} Täñpäkañ kadäni kubä Mosestä Sainai pom terak äronpän irirän oraniyetä Aron ñode iwetkuñ; Moses nin Isip nanikpän yännikñat yäpmän äbuko unitä jide täñpän itak yän nämo nadäkamän yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täñ nimi. Täñ nimikañ unitä in-

§†† 7:29 Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 §† 7:30 Kis 3:1-10 §† 7:36 Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 §†† 7:37 Apos 3:22 §§† 7:38 Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 §§§ 7:39 Nam 14:3 18 7:40 Kis 32:1,23

täjukun täj nimijpäj yännikjat yäpmäj kädet-ken kaŋ kut yäk. ^{41 †} Ude yänpäj bulimakau nanaki wärani kubä täjkuŋ. Täjpäŋ anutu jopi unita gupe kábäŋi niked ijin imijkuŋ. Täjpäŋ imaka keritä täjkuŋo unita oretoret täjpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täjkuŋ. ^{42 ††} Ude täjirä Anututä mäde ut yämiŋkuk. Mäde ut yämiŋpäj yäniŋ kireŋjirän guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yämik täjkuŋonik. Ude täjkuŋo unita profet täjo man kudän terak ŋode kudän täwani;

Anututä ŋode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip dämpäŋpäj gupe ijinŋkuŋo u näka nämoinik ijinŋkuŋ yäk.

⁴³ *Täjpäŋ yottaba pähap tekpäŋ täjpani yäpmäŋkaŋ kuŋat täjkuŋo uwä näkŋopäŋ nämo yäpmäŋ kuŋatkuŋ.*

Nämo, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäŋo. Ba wäbätjin Refan unitäŋo guk wärani yäpmäŋ kuŋatkuŋ.

Täjpäŋ u iniŋ oretna yänpäŋ yäwik kujat kejima täjkuŋo unita näk täwat kireŋpewa Babilon kome kukŋi udude päŋku api itneŋ yäk.

Amo 5:25-27

Yottaba tekpäŋ täjpani täjo man

^{44 †} Stiventä ude yänpäŋ pen ŋode yäwetgän täjkuŋ; Täjpäkaŋ äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäŋ täjpani yäpmäŋ kuŋatkuŋo uwä Anututä unitäŋo wärani Moses iwoŋäreŋkuko udegän täjpani. Kudupi yottaba u gänaŋ Anututä mani bureni yäwet täjkuŋonik. ^{45 ††} Eruk mäden oraniye unitäŋo nanakijetä kudupi yottaba u yäpmäŋkaŋ Josuatä intäjukun täj yämiŋjirän guŋ äma äbori äbori unitä komeken kuŋkuŋ. Yäpmäŋ kumaŋ kome u ahäŋjirä Anututä kome mähem yäwat kireŋjirän äbekniye oraniye kome u koreŋpäŋ kudupi yottaba kome ugän täjpäŋ ukengän it yäpmäŋ äronjirä Devit ahäŋkuŋ. ^{46 ††} Täjpäkaŋ Anututä Devitta nadäwän tägagämän kubä täjkuŋ. Devit uwä Jekop täjo Anutu unita yot täga kubä täj imikta Anutu-ken yänapik man yänkuŋ. ^{47 †††} Täjpäkaŋ Devittä ini nämo täjkuŋ. Nana-ki Solomontä yot u täjkuŋ.

⁴⁸ Upäŋkaŋ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täjpani-ken nämo it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmäŋpäŋ man ŋode yänkuŋ;

⁴⁹ *Ekänitä ŋode yäyak;*

Kunum u näkŋo maŋirani bägup. Ba kome uwä kuroŋna täjo yeŋpäŋ irit bägupna.

Unita yot jidewani kubä täj namiŋjirä api tägawek? Nämo!

⁵⁰ *Imaka imaka päke ŋo kudup näkŋa ketnatä täjkuŋ.*

Ais 66:1,2

^{51 †††} Ude yänpäŋ Stiventä ŋode yäwetgän täjkuŋ; In gwäkjin täpäni-inik! Bänepjin ba nadäk-nadäkjin uwä guŋ äma udewani yäk. Jukuŋin pik täjpäŋ Anutu täjo man nämo nadäk täkaŋ. Täjkaŋ äbekjiye orajiyetä

† 7:41 Kis 32:2-6 †† 7:42 Jer 19:13 † 7:44 Kis 25:40 †† 7:45 Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 †† 7:46 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 ††† 7:47 1Kin 6:1 ††† 7:51 Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10

bian täjkuŋo udegän inä Munapik täjo man wari wari ut täkaŋ yäk. ^{52 §} In täjo profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo täj imijkuŋ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ŋode yänahäk täjkuŋ; Äma kädet siwoŋi täkta yäwani api äbek yän yänkuŋ. Yänjirä orajiyetä profet u kudup dämpäk täjkuŋonik. Eruk, äma kädet siwoŋi täkta yäwani u bämopjin-ken ahäŋjirän intä äma u iwan keritä terak peŋjirä kumäŋ-kumäŋ utkuŋ. ^{53 §†} Bure, inä Anutu täjo man kädet, aŋero menitä yäwani u yäpuŋo upäŋkaŋ nämo iwatkuŋotä apiŋo udegän nämo iwat täkaŋ.

Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋ

^{54 §††} Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäŋ imijpäŋ mäm täjpäŋ utnayän täjkuŋ. ^{55 §†} Up-äŋkaŋ Munapiktä Stiven uwäk täjirän kunum terak doräŋpäŋ Anutu täjo peŋyänjek kudän kaŋkuŋ. Ba Jesu imaka, Anutu täjo keritä bure kända wäpi biŋam ikek wädäŋjirän kaŋkuŋ. ^{56 §††} Ude kaŋpäŋ yänkuŋ; Eruk kawut! Näk kaŋjira kunum aŋeŋjirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täjo keritä bure kända wädäŋjirän käyat yäk. ⁵⁷ Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yänuruk-uruk pähap yänpäŋ jukuni yäputpäŋ akuŋ-kireŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku Stiven bäyaŋ iŋitkuŋ. ^{58 §†} Bäyaŋ iŋitpäŋ yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken kumbän yänkaŋ mobätä utkuŋ. Täjpäkaŋ äma pengän jop ikŋatkuŋo unitä iniken teki punin nanik yänopmäŋpäŋ äma gubaŋi kubä wäpi Sol u dubini-ken peŋkuŋ. ^{59 §†} Täjkaŋ mobätä pen ut irirä Stiventä yänapik man ŋode yänkuŋ; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpmäŋ yäk. ^{60 §††} Ude yänpäŋ gukut imäpmok täjpäŋ gera kehäromigän ŋode yänkuŋ; Ekäni, gäk äma nutkaŋ ŋonitäŋo momini peŋ yämisi. Ude yänpäŋ kumbuk. Utpewä kumäŋjirän Soltä bänep tägagämän nadäŋkuŋ.

Yäput peŋpäŋ äbot täjpanita iwan täj yämiŋkuŋ

8 ^{§††} Täjkaŋ äma Anutu iniŋ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täjpäŋ Stiven täjo komegup äneŋkuŋ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot täjpanita yäput peŋpäŋ iwan täj nimijpäŋ komi yämiŋkuŋ. Ude täj yämiŋjirä metänpeŋ kumaŋ Judia komeken ba Samaria komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋjirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuŋ. ^{3 §§§} Täjpäkaŋ Sol uwä ämawebe äbot täjpani dämpäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ yori gänäŋgän yäwatpäŋ yepmäŋit yäpmäŋ äpämäŋ päŋku komi yot gänaŋ yepmak täjkuŋonik.

Jesu täjo biŋam Samaria kome weŋ patkuk

^{4 18} Täjpäkaŋ ämawebe päke ämetpeŋ uken-ukun kuŋtäŋpä kuŋkuŋo unitä kome päŋku ittän kuŋkuŋ-ken Jesu täjo manbiŋam yänahäŋtän kuŋkuŋ. ⁵ Täjirä

§ 7:52 2Sto 36:16; Mat 23:31 †† 7:53 Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 ††† 7:54 Apos 5:33 †† 7:55 Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 ††† 7:56 Kol 3:1 †† 7:58 Apos 22:20 †† 7:59 Sam 31:5; Luk 23:46 ††† 7:60 Luk 23:34 ††† 8:1-2 Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 ††† 8:3 Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 18 8:4 Apos 6:5

äbot tänpäni äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäñtän kuñatku. ⁶ Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtän kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kanpäñ nadäkinik täñkuñ. ⁷† Täñpäkañ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magäroni mäyap yäwat kireñirän mäjo kähän yänpeñ ämawebe yabä kätänpeñ kuk täñkuñ. Ba ämawebe kwäyähäneñ tänpäni ba gurän täwani mäyap yäpä tägañ yämik täñkuk. ⁸ Ude täñ yämiñirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuñ.

⁹ Täñpäkañ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täñpawak ba kon mebäri mebäri tänpäni. Epän u täñpewän bureni ahäñirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täñkuñonik. Täñkañ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täñpäpäñ näk wäpna biñam nikek yän yäk täñkuk. ¹⁰ Ude täk täñirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäño man nadäktä gäripi nadäk täñkuñ. Gäripi nadäñpäñ ñode yäk täñkuñonik; Äma ñonitä Anutu täño kehäromi tanji pähap yän imani. U Anutu Kehäromi unitäño äpāni yän yäk täñkuñonik. ¹¹ Täñpäñ kadäni käronji ämawebe bä-mopi-ken kudän ude wani täñ yäpmän äronjukko unita ämawebetä kawä inide kubä täñpäpäñ nadäkinik täñ imiñkuñ. ¹² Nadäkinik täñ imiñkuño upänkañ Filiptä Anutu täño kañiwat epän ba Jesu Kristo täño kehäromi unitäño manbiñam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täñpäpäñ nadäkinik täñirä Filiptä ume ärut yämiñkuk. ¹³ Täñpäkañ Saimon imaka, manbiñam bureni nadäñpäñ nadäkinik täñpäñ ume yäpuk. Täñkañ Filip iwarän täñirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täñirän kak täñkuk. Kanpäñ nadäwän ärowani täk täñkuk.

¹⁴ Täñpäkañ aposoro Jerusalem itkuño unitä Samaria ämawebetä Anutu täño manbiñam nadäñpäñ injit-inik täñkuño unitäño manbiñam nadäñkuñ. Eruk nadäñpäñ Pita kenta Jon yepmañpä yäpmän uken kuñkumän. ¹⁵ Päñku ahäñpäñä Samaria ämawebe nadäkinik täñkuño unita Anututä Kudupi Munapik yäniñ kirewän yänpäñ Anutu-ken yänpäpik man yänkumän. ¹⁶ Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuño unita. Jop, Ekäni Jesuta biñam itneñta ume ärut täñkuñ. ¹⁷†† Eruk aposoro yarä unitä kerä ämawebe gwäki terak peñirän Anututä Kudupi Munapik kireñ yämiñkuk.

¹⁸ Aposoro yarä unitä kerä ämawebe terak peñirän Kudupi Munapiktä uwäk täñ yämiñirän Saimontä yabäñpäñ näk udegän kañ täñpa yänkañ moner yäpmänkañ äbuk. Äbäñpäñ yäwetkuk; ¹⁹ Ek yarä ño näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkañ näk ketna äma kubä terak peñira Kudupi Munapik kañ yäpän yän yäwetkuk.

²⁰ Yäwänä Pitatä man kehäromi ñode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upän monerpäñ suwayayän yäyan? Nämo inik! Moner u gäkña-kät bok geñi kañ äriwun! yäk. ²¹ † Bänepka Anutu inamiken si-

wonji nämo pätak. Unita gäk Anutu täño epän nintä täk täkamän ño täkta u gänañ täga nämo äpmonpen. Nämo inik! ²² Gäk bänepka sukurenpäñ nadäk-nadäk waki initan ño peñpäñ mäde ut imi yäk. Täñkañ Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peñ gamek yäk. ²³ †† Näk ñode gabäñpäñ-nadätat; Wakiwakikatä bänepka täñpäñ wanñkuñ. Waki unitä gäk wakita biñam iwoyänpäñ top-mänpäñ gepmänjitkañ itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ñode yänkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yän namirän näka butewaki nadäwän. Täñirän imaka umuri näkken api ahäñ namek yän yäkamän u ahäñ namektawä yän yänkuk. ²⁵ Täñpäkañ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täñ yämiñkuko unitäño manbiñam yäwettän kuñkumän. Täñkañ äneñi Jerusalem äyänutpen kuñkañä Samaria ämawebe kädet miñin-miñin ittän kwani u Manbiñam Täga u yänahäñpäñ yäwet täñtän kuñkumän.

Itiopia äma kubä täño manbiñam

²⁶ Eruk, Ekäni täño añero kubätä Filip ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk tuñum täñpeñ iwoni käda ku. Jerusalem kädet peñpäñ Gasa yotpärare kädet kañ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? ²⁷ †† Iweränä Filip akumañ kuñkuk. Kuñtängän kädet yänkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kañ-ahäñkuk. Äma uwä wäpi biñam nikek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäño epän äma ärowani kubä. U webe unitäño moner yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniñoretta äbuk äneñi karis terak kuñirän. Karis terak mañitkañ manbiñam profet Aisiatä kudän täwani u daniñtän kuñkuk. ²⁹ Kuñirän Kudupi Munapiktä Filip ñode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräñeñ dubini-ken kuñpäñ nadäñkuk; Äma uwä profet Aisaia täño manbiñam u daniñtän kuñirän. Nadäñpäñ yänkuk; Notnapak, gäk manbiñam danitan unitäño mebäri nadätan ba nämo? ³¹ ††† Yäwänä äma unitä kowata ñode iwetkuk; Äma kubätä manbiñam ñonitäño mebäri nämo näweränä näkña jide täñpäñ mebäri nadäwet? Ude yänpäñ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ño mañirikañ bok kuda yäk.

³² Manbiñam daniñtän kuñkuko u man mujipi ñodepäñ daniñtän kuñkuk;

U sipsip ude, utnayän nadäñpäñ yänikñat yäpmän kuñkuñ.

Tänjirä kwikinik itpäñ man kubä nämo yänkuk. Ämatä sipsip puñi madänayän täñirä kwikinik it täkañ ude itkuk.

³³ Täñpäkañ wäpi biñam yäpmän äpäñpäñ kudän waki mebäri mebäri jop nadäñ täñ imiñkuñ.

U yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Unita unitäño biñam netätä api nadäneñ? Nämo inik, irit kuñatkuñari kome terak u keräpigän däpmän täkneñ imiñkuñ.

† 8:7 Mat 10:1; Mak 16:17 †† 8:17 Apos 19:6 † 8:21 Sam 78:37

†† 8:23 Hib 12:15 †† 8:27 Ais 56:3-7 ††† 8:31 Jon 16:13

³⁴ Tānpān Afrika äma unitä man u daniņ paotpānā eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yānpān man ŋo yāņkuk? Inita yāņkuk, ba äma kubäta yāņkuk? ³⁵ Ude yāwänä Filiptä man daniņkuko uterak ba man ätu terak Jesu tāno manbiņam täga yāņahānpān iwetkuk.

³⁶ † Yānpān-nadäk tāntān kumaņ ume kubäken ahāņkumän. Ahānpān äma ekäni unitä yāņkuk; Nabä! Jesu yāpurärätta ume ŋopān täga ärut naminaņi nämo? ³⁸ Ude yānpān karis iniņ bitnāņpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpāmaņ ume gānaņ äpmonkaņ Filiptä äma ekäni u ärut imiņkuk. ³⁹ †† Ärut imänkaņ ume gānaņ naniktä abāmaņ äbä gāgāni-ken irirän Ekäni tāno Munapiktä Filip pit kubägān imagut yāpmāņ kuņkuk. Ude tāņirän äma ekäni u Filip äneņi nämo kaņkaņ bānep oretoret pähap terak ini kädēt-ken kuņkuk. ⁴⁰ † Tānpākaņ Filip uwä yotpārare kubä wāpi Asdot u ahāņkaņ, eruk Jesu tāno manbiņam yotpārare kubäkubäken yāņahāntān kumaņ Sisaria komeken ahāņkuk.

Ekänitä Sol ahāņ imiņkuk

Apos 22:4-16, 26:9-18

9 †† Kadäni uken Soltä Ekäni tāno iwaräntäkiye kumaņ-kumaņ api tadäpet yāņ umun man bumta yāwettān kuņatkuk. Tānpān bāmop äma intäjukun tāņpani-ken kuņkuk. ² Kuņpān iwetkuk; Gäk Juda äma tāno käbeyä yot Damaskus kome itkaņ unitāno watä ämata man kudän kaņ tāņ yāmi yäk. Ude tāņiri näk pāņku ämawebe Jesu tāno kädēt iwarani u täga api yepmāņiret. Yāwänä bāmop äma unitä mani buramiņpān man kudän ŋode tāņpān imiņkuk; Soltä ämawebe Jesu tāno kädēt iwarani ämawebe ätu yabānpānjä yepmāņitpān yāņ-yäkņat yāpmāņ Jerusalem komeken api äbek yäk.

³ Man kudän ude tānpān imänkaņ Sol Jerusalem peņpān Damaskus kuņkuk. Kuņtāngān Damaskus yotpārare keräp taņirän uterakgān kunum gānaņ nanik peņyāņek pähap kubätä Sol uwäk tāņkuk. ⁴ Peņyāņek unitāno kehäromitä tāņpewän Sol kome terak maņpatkuk. Ude tāņpān äma kubä tāno man kotäktä ŋode yāņirän nadāņkuk; Sol! Sol! Gäk imata näk tāņpä wakta epäni täyan? ⁵ †† Ude yāwänä Soltä yāņkuk; Ekäni, gäk netä? Yāwänä unitä yāņkuk; Näk Jesu, tāņpi wawetta epäni tāk täyan ubayāņ yäk. ⁶ Eruk, akuņkaņ kumaņ yotpārare-ken ku yäk. Kuņjiri äma kubätä gabāņ ahānpān epän man api gāwerek. Gāweränä udegän kaņ tä yäk.

⁷ Yāņirän äma Sol-kät bok kuņatkunjo u bārom tānpān man kum kwikinik itkuņ. Kwikinik itkaņ äma bureni kubä nämo kaņkaņ man kotäk ugānpān nadāņkuņ. ⁸ Tānpān Soltä akuņpān dapun ijiņkuko upāņkaņ dapuri bipmāņ urani pen irirän kerigān injit yāpmāņ kumaņ Damaskus yotpārare uken pāņku teņkuņ.

Ais 53:7,8 ⁹ Tewākaņ ume ketem nämo naņkaņ dupik ikekgān pen irirän kepma yarākubä ude tāreņkuņ.

¹⁰ Tānpākaņ Damaskus kome uken Jesu tāno iwaräntäki kubä itkuko u wāpi Ananias. Ananias uwä dāpmonken Ekänitä gera terak wāpi yāņkuk. Yāņirän Ananiastä yāņkuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. ¹¹ ††† Yāwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akuņkaņ kädēt kubä wāpi Kädēt Siwoņi yāņ yāwani u iwat yāpmāņ ku yäk. Kuņtāngān Judastä yotken ahānpān Tasus nanik äma kubä wāpi Sol unita kaņ iwet yabä yäk. Äma u yot u gānaņ itkaņ Anutu-ken yāņapik man yāņ itak yäk. ¹² Sol u dapuri tumbani itak upāņkaņ dāpmonken ŋode kak; Äma kubä wāpi Ananias unitä Sol dapuri yāpān tägakta yot gānaņ äronpān keru gupi terak peņirän kak yäk. ¹³ ††† Yāwänä Ananiastä kowata ŋode yāņkuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ŋode yāņirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta tāņ yämik tāņpani yäk. ¹⁴ § U bāmop äma intäjukun tāņpanitä ämawebe ŋo nanik gäk wāpka terak yeņgämä pek tākaņ u yepmāņitta yāņtäreņ imiņkuņ yäk.

¹⁵ §† Ude yāwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkņo epän watä ämana ude iwoyāņkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä tāno intäjukun äma, ba Isrel nanik näkņo manbiņam u yāņahānpān yāwetta iwoyāņkut yäk. ¹⁶ §†† Tānpān näkņo wāpnata yānpān komi bārāpi mäyap nadāwayāņ täyak uwä näkņa-tägān api iwoņärewet yäk.

¹⁷ Ekänitä Ananias ude iweränä kumaņ Judas tāno yot gānaņ äronpān keriyat Sol terak peņpān ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädēt miņin ahāņ gamiņkuko unitä apiņo näk peņ näwet-pewän gākken äbätat yäk. Gäk dapun äneņi ijiwi kuņjirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yānpān näk peņ näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸ Ananiastä ude yāwän täreņirän uterakgān imaka kubä äwon bumik dapuri tāņpipiņkuko u täreņ maņkuk. Maņirän dapuri ijiwän kuņkuņ. Ijiwän kwāpān kārōņ akwänkaņ pāņku Ananiastä Jesu wāpi terak ume ärut imiņkuk. ¹⁹ Tānpānkaņ Sol ketem naņpān kehäromi äneņi yāpuk.

Solta iwan tāņ imiņkuņ

Ude tāņkaņ Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägān itkuņ. ²⁰ Kadäni ugān yāput peņpān Juda tāno käbeyä yot kome uken itkuņo u gānaņ äronpān manbiņam ŋode yāņahäk tāņkukonik; Jesu u Anutu tāno nanaki ubayāņ yāņ yäk tāņkuk. ²¹ §† Ude yāņirän nadānpān ämawebe päke unitä kikuņt-pān yāņkuņ; Wa! Äma ŋonitä-gān Jerusalem komeken ämawebe Jesu terak yeņgämä pek tākaņ u tānpān waņkuņopān udegän tāņpa yāņkaņ ŋo äbuk yäk. U ämawebe yepmāņitpān yāņ-yäkņat yāpmāņ bāmop äma intäjukun tāņpani-ken kwa yāņkaņ äbuk. Ude tāk tāņkukopān jide tānpān Jesu tāno manbiņam niwetak?

† 8:36-37 Apos 10:47 †† 8:39 1Kin 18:12 † 8:40 Apos 21:8
†† 9:1 Apos 8:3 †† 9:5 Apos 5:39; 1Ko 15:8

††† 9:11 Apos 21:39, 16:9 ††† 9:13 Apos 8:3 § 9:14 Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 §† 9:15 Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 §†† 9:16 2Ko 11:23-28 §† 9:21 Apos 8:3

²² † Tānpākaŋ Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yäp-mānkaŋ Juda äma Damaskus itkuŋo u ŋode yānahānpāŋ yāwet tāŋkuk; Jesuwä ämawebeniye yāmagutta Anututä iwoyānpāŋ teŋkuko ubayāŋ. Tānpāŋ Soltä Jesu tāŋo mebäri u kwawakinik yānahānjirān Juda ämatä u nadānpāŋ mani wärämutta tāŋbārāp taŋpāŋ nadāwätäk pähap tāŋkuŋ.

²³ †† Soltä epān u kepma mäyap tāŋ yāpmāŋ kuŋjirān eruk, Juda ämatä Sol utta man yānpāŋ-nadäk tāŋkuŋ. ²⁴ Kābop kābop yānpāŋ-nadānjirā utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltä manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋjarirān utnayāŋ yot-pārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵ † Ude tānjirā bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋikŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kāroŋ uterak āroŋkuŋ. Āroŋpāŋä Sol iwerä yäk taŋi gānaŋ mānjirānkaŋ yäk ikek tewä komeŋ umu āpmonkaŋ ukādagān metāŋpeŋ kuŋkuk.

²⁶ †† Tānpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahānpāŋ Jesu tāŋo äbot tāŋpani-ken yāpurārāyāŋ yānjirān u Jesu tāŋo iwarātāki kubä yāŋ nadāwä bureni nämo tāŋpāpāŋ umuntaŋkuŋ. ²⁷ †† Upāŋkaŋ Banabastä Sol not tāŋ imiŋpāŋ yāŋikŋat yāp-māŋ aposoro äbotken kuŋpāŋ Sol tāŋo manbiŋam ŋode yāwetkuk; Soltä Ekāni kädēt miŋin kawānpāŋ man iwetkuko unitāŋo manbiŋam, ba Soltä Damaskus yotpārare-ken Jesu tāŋo manbiŋam kehāromigān yānahāŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Tānjirān äma kubätä nämo iniŋ bitnāŋkuk.

²⁸ Ude tānpānkaŋ Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tānpākaŋ Ekāni tāŋo manbiŋam umunkät nämo, gwäk pimiŋpāŋ yānahāntāŋ kuŋatkuŋ. ²⁹ Tānpāŋ kadāni kadāni Soltä Juda äma Grik mangān nadāwani-kät Jesu tāŋo manbiŋam yānpāŋ-nadäk tāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ äma u Sol utnayāŋ kädetta wäyäkŋek tāŋkuŋonik. ³⁰ ††† Ude tānjirā noriyetä nadānpāŋ Sol yāŋikŋat yāpmāŋ Sisaria komeken āpmonkuŋ. Tānpāŋ Sisaria kome unitä tewä yāpmāŋ kumaŋ pāŋku Tasus kome ahāŋkuk.

³¹ Tānpākaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tāŋpani säkgāmān, kwini terak itkuŋ. Äma kubätä waki nämo tāŋ yāmiŋkuk. Tānpākaŋ kädēt siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋjarirā Kudupi Munapiktä bānepi tāŋpidām taŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāmiŋjirān ämawebe kodaki mäyaptä Jesu tāŋo äbot tāŋpani yāpurārātkuŋ.

Pitatä käyäm ikek kubä yāpān tāgaŋkuk

³² Pitatä komeŋi komeŋi kuŋatkä yotpārare kubä wāpi Lida ahānpāŋ Anutu tāŋo kudupi ämawebe uken irani ahāŋ yāmānkaŋ penta itkuŋ. ³³ Tānpāŋ uken äma kubä wāpi Enas ahāŋ imiŋkuk. Äma uwä tāŋgurāŋ takinik tānpāŋ it yāpmāŋ äbānjirān obaŋ 8 ude tāreŋkuk. ³⁴ Äma u parirān Pitatä kaŋpāŋ iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmaŋpān tāgatan unita akuŋkaŋ tek ämetpārānika yāpi tāgawut yäk. Pitatä ude iw-

† 9:22 Apos 17:3; Apos 18:5,28 †† 9:23 Apos 23:12 † 9:25 2Ko 11:32-33 †† 9:26 Gal 1:17-19 †† 9:27 Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 ††† 9:30 Apos 11:25; Gal 1:21

erirān uterakgān akuŋkuk. ³⁵ Ude tāŋkaŋ kuŋjarirān Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaŋpāŋ bānepi sukurenpāŋ Ekānita biŋam tāŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

³⁶ Kadāni uken Jopa yotpārare-ken äbot tāŋpani webe kubä wāpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ.) Webe unitä kadāni kadāni kädēt tāgatāga tānpāŋ ämawebe jäwäri tāŋkentāŋ yāmik tāŋkukonik. ³⁷ Tānpākaŋ Pita Lida komeken irirān Tabita uwä käyām tāŋpāŋ kumbuk. Kumānjirān komegup ume ärut imiŋpāŋ yot gānaŋ tāŋkireki kubāken yāpmāŋ päro peŋkuŋ. ³⁸ Tānpākaŋ Lida yotpārare u Jopa yotpārare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot tāŋpanitā Pita Lida komeken itak yāŋ nadānpāŋ äma yarä yāwerä kumaŋ pāŋku Pitaken ahānpāŋ butewaki terak ŋode iwetkumān; Nintä komeken bārāŋeŋ kuna yānpāŋ gāmagutdayāŋ äbākamäk yäk. ³⁹ Yāwānā Pitatä nadāŋ yāmiŋpāŋ tuŋum tānpānkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ pāŋku Lida yotpārare ahānpāŋ kumbani patkuk-ken u yāŋikŋat yāpmāŋ āroŋkuŋ. Āroŋjirā webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagān äbā Pita itgwäjiŋpāŋ konām butewaki tāŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebäri mebäri bipmāŋ yāmik tāŋkuko u iwōŋāreŋit tāŋkuŋ. ⁴⁰ ††† Tānjirā Pitatä peŋ yāwet-pewān yāman kuŋ morenjirā gukut imāpmok tāŋpāŋ yāŋapik man yāŋkuk. Yāŋapik man yāwān tārewāpāŋ äyāŋutpāŋ Tabita kaŋpāŋ yāŋkuk; Tabita, gäk aku! Yāwānā dapun ijiwān kwāpāŋ Pita kaŋpāŋä akuŋ maŋit itkuk. ⁴¹ Aku maŋjirirān Pitatä kerigān iŋitpāŋ iwerān aku kāroŋ itkuk. Tānpānkaŋ Anutu tāŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yāŋpewān ärowākaŋ Tabita akutak ŋo kawut yāŋ yāwetkuk. ⁴² Ude tānjirān unitāŋo manbiŋam Jopa yotpārare ahānpāŋ parirān ämawebe mäyaptä Ekānita nadākinik tāŋ imiŋkuŋ. ⁴³ § Tānpākaŋ Pita uwä äma kubä tom gupipāŋ imaka imaka tāk tāŋpani wāpi Saimon unitä yotken kadāni kāroŋi bumik it tāŋkumānonik.

Anutu tāŋo aŋerotä Konilias man iwetkuk

10 ^{§†} Äma kubä wāpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpārare uken itkaŋ Rom tāŋo komi äma äbot kubä 100 ude unitāŋo intājukun äma it tāŋkukonik. Komi äma äbot u wāpi Itali Äbot yāŋ yāwerani. ² Konilias uwä guŋ äbotken nanik upāŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik tāŋo Anututa nadākinik tāŋ imiŋpāŋ iniŋoret tāŋkuŋonik. Tānpāŋ Konilias uwä moneŋi Juda äma jäwäri tāŋkentāŋ yāmik tāŋkukonik. Tāŋkaŋ kadāni kadāni Anutu-ken yāŋapik man yäk tāŋkukonik. ³ §†† Eruk kepma kubä 3'krok bipāda tānjirān yori gānaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu tāŋo aŋero kubätä ahāŋ imiŋjirān kwawakinik kaŋkuk. Tānpāŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yāwānā Konilias tāŋpāŋ bumta umuntaŋpāŋ iwetkuk; Ekāni, jide?

††† 9:40 Mak 5:40-41 § 9:43 Apos 10:6 §† 10:1 Mat 8:5; Apos 27:1,3 §†† 10:3 Apos 3:1

Yäwänä aņerotä iwetkuk; Anututä gäkņo yāņapik manka nadäk täyak. Ba gäk monēņ tuņumka äma jäwärita yāmiņiri gabäk täyak. Ude täņiri gabāņpāņ kädēt unita gāripi nadāņ gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiņo ämakaye yepmaņpi Jopa komeken kut. Kuņkaņ äma kubä wāpi Saimon, wāpi kubä Pita u imagut yāpmāņ äbut yäk. ⁶ † Saimon uwä äma kubä wāpi Saimongān, imaka imaka tom gupipāņ täņpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yāņ iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewāpāņ aņero Konilias tenpeņ kuņkuk. Kuņjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yāņpewän äbuņ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täņpāņ Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbāņirä Koniliastä imaka ahāņ imiņkuko u kudup yāwerän nadāņkuņ. Nadāņ morewākaņ peņ yāwet-pewän Jopa komeken kuņkuņ.

Pitatä dāpmonken imaka kubä kaņkuk

⁹ Kuņtāņgān kome bipänä kädēt miņin patkuņ. Patkuņo yāņewänä äneņi akumaņ kuņkuņ. Kuņtāņgān kepma bāmop täņirän Jopa kome kerāp taņkuņ. Täņpākaņ Pitatä yot itkuko uwä itpāņ-nadäk bāgup punin unu täņpani unita Anutu-ken yāņapiwa yāņkaņ unu āronkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwākaņ ketemta yāņkuk. Yäwänä ketem api ijiņirä jop dupiņkaņ dāpmonken ŋode kaņkuk; ¹¹ † Kunum aņeņirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taņi kāwuri kāwuri yentä topmāņpāņ pewä yāpmāņ kome terak äpāņirän kaņkuk. ¹² Täņpāņ tek u gānaņ tom mebäri mebäri ba gāmok, damaņ ba barak mebäri mebäritä irirä yabāņkuk. ¹³ Pitatä ude yabāņ yāwat ittāņgān man kotäk kubä ŋode nadāņkuk; Pita, gäk aku tom uwä dāpmāņpāņ naņ!

¹⁴ † Yāņirän Pitatä yāņkuk; Ekāni, u nāmoinik nāņpayāņ! Tom u nintāņo бага mantä nāmo nakta yājiwārani yäk. Ämatä u naņpāņ bānepi täņpā waneņ. Gäk mebärina nadātan, tom udewani kubä nāmoinik nak täyat yäk. ¹⁵ † Ude yäwänä man kotäk u äneņi kubäkät ŋode yāņkuk; Ude nāmo! Imaka Anututä u täga yāņ yāwani u gākä waki yāņ täga nāmo yāwen yäk. ¹⁶ Täņpākaņ imaka ahāņ imiņkuko u kadāni yaräkubä ude āronkaņ äpāk täņkuk. Kadāni yaräkubä ude kaņpāņ nadāwānkaņ äneņi wādāņ yāpmāņ kunum gānaņ āronkuk.

¹⁷ Kunum gānaņ āronjirän Pitatä imaka kaņkuko unitāņo mebärita nadāwätäk pähap täņkuk. Nadāwätäk täņ irirän äma yaräkubä Koniliastä peņ yāwet-pewän äbuņo u Saimontä yotken ahāņpāņ yāman umu itkaņ gera terak ŋode yāņkuņ; Ai, Saimon wāpi kubä Pita, yot ŋo itak?

¹⁹ † Täņpākaņ Pitawä yot medāp terak unu imaka kudupi kaņkuko unita pen nadāwätäk täņ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadātan? Yāman umu äma yaräkubä gāka wāyākņeņtāņ äbākaņ yäk. ²⁰ Äma uwä näkņa yāwetpewa äbākaņ unita nadāwätäk nāmo täņpen.

† 10:6 Apos 9:43 †† 10:11 Apos 11:5-17 † 10:14 Wkp 11:1-47; Ese 4:14 †† 10:15 Mak 7:15,19 †† 10:19 Apos 11:12, 13:2

Äpmonpikaņ bätakigān penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yāman umu äpmonpāņ äma yaräkubä u yāwetkuk; Äma wāyākņeņtāņ äbākaņ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbākaņ? ²² †† Yäwänä iwetkuņ; Komi äma täņo intājukun äma wāpi Koniliastä yāņpewän äbākamāņ yäk. Konilias uwä äma siwoņi. U Anutu iniņ orerirän Juda ämawebe kudup-tagāntä äma unita oraņ imik täkaņ yäk. Täņpāņ Anutu täņo kudupi aņero kubätä ahāņ imiņpāņ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wāpi Pita imagut yāpmāņ kuņpāņ gākņa yotken tenjiri man nadatak u yāņirän kaņ nadä yāņ iwetkuk. ²³ †† Ude yāņirä Pitatä yāmagut pāņku ini yotken yepmaņpāņ patkuņ.

Eruk, patkuņo yāņewänä akuņpāņ Pita tuņum täņpānkaņ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täņpani äma ätu ukät penta kuņkuņ. ²⁴ Kuņtäko bipänä kädēt miņin patkuņ. Patkuņo yāņewānkaņ äneņi yāput peņpāņ kuņkä Koniliastä yotpāre-ken Sisaria ahāņkuņ. Uken Koniliastä iniken mähemiye ba noriye gāgāni ätu yāņpewän päbä kubä-kengān it-sāmāņirä pāņku ahāņ yāmiņkuņ. ²⁵ Ahāņ yāmiņpāņ yot gānaņ ārowayāņ täņirän kaņpāņä Koniliastä Pita gāmori-ken gukut imāpmok täņpāņ iniņ orerayāņ täņkuk. ²⁶ † Ude täņirän kaņpāņ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nāmo, näk äma, gäk ude wanigān yäk. ²⁷ Man ude näwetgāwet täņtāņ yot gānaņ āronpāņ Pitatä ämawebe yot gānaņ tokņek irirä yabāņkuk. ²⁸ Yabāņpāņ yāwetkuk; Juda äma nintāņo mebärinin ŋode kāwep nadäk täkaņ; Ninä, äma guņ äbotken nanik in udewani kubäkät itpāņ yāņpāņ-nadäk täga tänaņi nāmo. Kädēt udeta yājiwārani yāņ nadäk täkamāņ. Täņ, Anututä dāpmonken kudān ŋode näwetpāņ näwoņäreņkuk; Näk äma kubäta nadāwa jiraņ täga nāmo täņpek, ba äma kubäta ŋode täga nāmo nadāwet; U ninkät nanik nāmo unita ukät itpāņ yāņpāņ-nadäk tänaņi nāmo. ²⁹ Anututä ude näwoņäreņkuko unita ŋo äbākta nāmo bitnāņkut. E, in ima mebärita yāņpewä äbätat?

³⁰ † Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamāņ ŋodegān täņirän, näk yot gānaņ itkaņ Anutu-ken yāņapik man yāņ itkut. Pengān, äma kubä tek paki-inik ägo wabiņirä iņamna-ken ahāņkuk. ³¹ Ahāņ namiņpāņ yāņkuņ; Konilias, Anututä gākņo yāņapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk monēņ tuņumka äma jäwärita yāmiņiri gabäk täyak yäk. Ude täņiri gabāņpāņ kädēt unita gāripi nadāņ gamik täyak yäk. ³² Unita apiņo ämakaye yepmaņpi Jopa komeken kut yäk. Kuņkaņ äma kubä wāpi Saimon, wāpi kubä Pita imagut yāpmāņ äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wāpi Saimongān, imaka imaka tom gupipāņ täņpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. ³³ Äma unitä ude näwerirän eruk, bārāņeņ gäk gāmagutta äma ätu peņ yāwetpewa kuņkuņ. Täņpākaņ gäk ŋo äbākta nāmo bitnāņkuno unita bānep täga nadāņ gamitat yäk. Eruk, man

††† 10:22 Apos 10:1-2 ††† 10:23 Apos 10:45, 11:12 † 10:26 Apos 14:13-15; Rev 19:10 †† 10:30 Apos 3:1, 1:10

kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni injamiken kwawak itkamän ño yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yänahänjuk

^{34 † †} Täñpäñ Pitatä man ñode yäput penpäñ yänjuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadänjirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadänjirän ärowani äpani nämö täk täyak. Nämoinik, äma Anutu iniñ oretpäñ kädēt siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak. ^{36 †} E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahänjukko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäñ niwoñarek täñjuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagäntä Ekäni it yämik täyak.

^{37 ††} Täñpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahänjukko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yänahänpäñ yäwet täñjukko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput penjuk. ^{38 ††} Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñirän äyänutpäñ äyänutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatkuk. Täñpäñ Anututä itkentän imiñirän äma Satantä täñpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpän tagawäpäñ yepmak täñjukonik. ³⁹ Täñjirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yänpäñ-täk täñjukko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumän.

Täñtän kuñtäyon päya kwaköp terak utpewä kumbuk. ^{40 †††} Utpewä kumbuko upänkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmän akuñjuk. Yäpmän päñaku tenpäñ äneni kwawak pewän ahänjuk yäk. ^{41 †††} Täñpäkañ ämawebe kudupken nämö ahän yämik täñjuk. Nämö, mani biñam yänahäkta intäjukun iwoyänpäñ nipmanñani nin-kengän ahän nimik täñjuk yäk. Täñjirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yänpäñ-nadäk täk täñkumänonik. ^{42 §} Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yänahänpäñ yäwetta ñode niwetjuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmän danikta iwoyänjukko u näk yän niwetjuk. ^{43 §†} In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpen kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api pen yämek, profet kuduptä yänahänjukko ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

^{44 §††} Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuñjo uterak äpuk. ^{45 §†}

† 10:34-35 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 †† 10:34-35 Jon 9:31
‡ 10:36 Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 †† 10:37 Mat 4:12-17
‡‡ 10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-20 ††† 10:40 1Ko 15:4-7 †††
10:41 Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 § 10:42
Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 §† 10:43 Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer
31:34; Dan 9:24 §†† 10:44 Apos 11:15, 15:8 §† 10:45-46 Apos
2:4, 19:6

Äpäñjirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñjirä yabänpäñ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ keru inpäñ yänjuk; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guñ ämawebe ñonita kireñ yämitak yäk. Apiño kañpäñ nadäkamän, Munapik u Juda äma nintagän nämö yäk. ^{47 §††} Ude yänjirä Pitatä yänjuk; Äbot ño, nintä yäpumaño udegän, Munapik yäpmänkañ. Unita äbot ño ume ärut yämikta netätä täga niniñ bitnäwek? Nämoinik! ^{48 §†} Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiñkuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmanñkañ kañ ku yän iweräwä udegän täñjuk.

Pitatä iniken mebärini yänahänjuk

11 Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadänkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man nadänpäñ bänepi-ken iyap tañkuñ yän nadänkuñ. ^{2 §†} Ude nadänkuñjo unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyänutpen äronjirän Juda nanik äbot täñpani äma ätutä nadäwä nämö tärewäpäñ man tañi ñode iwetkuñ; Gäk imata Moses täño бага man irepmitpäñ äma gupi moräk nämö madäwani, guñ äbotken nanik unitäño yot gänañ äronjuk? Ba imata äma udewani-kät ketem bok nañkuñ? U siwoñi nämö! ⁴ Yäwäwä Pitatä imaka ahänjukko unitäño manbiñam mebäri-ken umunitä yän yäpmän kuñtängän ñode yäwetjuk; ^{5 §††} Näk Jopa yotpärare-ken yänapik man yän yäpmän kuñjira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänjirä ñode kañkut yäk. Kunum añenirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek tañi, käwuri käwuri yentä topmänpäñ pewä yäpmän kome terak dubina-ken äpäñjirän kañkut. ⁶ Äpäñjirän ket täñpäñ yabänjuk; Tek u gänañ tom mebäri mebäri tañi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. ⁷ Ude yabän yäwat itkañ man kotäk kubä ñode nadänjuk; Pita, gäk aku tom uwä däpmänpäñ nañ!

⁸ Man ude nadänpäñ ñode yänjuk; Ekäni, u nämoinik nänjpayän. Tom u waki, nakta yäjiwäran. Ämatä u nañpäñ bänepi täñpä waneñ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yän iwetkut. ⁹ Ude yäwäwä man kotäk kunum gänañ nanik u äneni kubäkät ñode yänjuk; Ude nämö yäk. Imaka Anututä u täga yän yäwani u gäkä waki yän täga nämö yäwen yäk. ¹⁰ Täñpäkañ imaka ahän namiñjukko u kadäni yaräkubä ude äronkañ äpäc täñjuk. Kadäni yaräkubä u kañpäñ nadäwakañ äneni wädän yäpmän kunum gänañ äronjuk.

¹¹ Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahänjuk. ^{12 §§†} Ahänjirä Munapiktä ñode näwetjuk; Gäk ukät kuñkañä nadäwätäk terak nämö kwen yän näwetjuk. Ude näwerirän notniye 6 ño näkkät bok Koniliastä yotken kuñkumän. Kumañ

§†† 10:47 Apos 8:36 §† 10:48 Apos 2:38 §† 11:2-3 Apos
10:28; Gal 2:12 §§† 11:5 Apos 10:9-48 §§† 11:12 Apos 10:23,45

pänku Koniliastä yot gänaŋ äronjitna ɳode niwetkuk; ¹³ Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahäŋ namiŋpän ɳode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi pänku Saimon wäpi kubä Pita yänjikŋat yäpmän kaŋ äbut. ¹⁴ † Äma unitä man täwerirän ket nadänpän Ekänita biŋam kaŋ täŋput, gäŋba ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. ¹⁵ †† Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äronkuk. ¹⁶ ‡ Täŋirän näkä u kaŋpän Ekänitä man ɳode yänkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut tamiŋkuk. Upänkaŋ inä Munapikpän api uwäktän tamet yän yänkuk. ¹⁷ Täŋpakaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imiŋjitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ɳodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

¹⁸ †† Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadänpän bänepi kwitawäpän Anutu iniŋ orepän ɳode yänkuŋ; Wäral yäk. Anutu wä guŋ äbottä bänepi sukurenpän irit kehäromita biŋam täkta yänjären yämik täyak yän yänkuŋ.

Jesu täŋo manbiŋam Antiok ahäŋ patkuk

¹⁹ †† Täŋpakaŋ Stiven kumän-kumän utkuŋo uterak äma ätutä äbot täŋpani mäyap däpmän yäwat kireŋirä Juda kome penpän Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä Ekäni täŋo manbiŋam Juda ämawebegän yänahänpän yäwettän kuŋkuŋ. Äma ätu nämo yäwet täŋkuŋonik. ²⁰ Upänkaŋ nadäkinik täŋpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuŋkaŋ Grik man yäwani ämawebe, guŋ äbotken nanik ukät yänpän-nadäk täŋpän Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam yänahänpän yäwetkuŋ. ²¹ ††† Ude täŋirä Ekänitä kehäromi yämiŋirän yäwerä guŋ äbotken nanik ämawebe u nadänpän mäyaptä bänepi sukurenpän Ekänita biŋam täŋkuŋ. ²² ††† Täŋpakaŋ unitäŋo manbiŋam nadänpän äbot täŋpani Jerusalem itkuŋo unitä Banabas peŋ iwet-pewä Antiok kuŋkuk.

²³ § Pänku Antiok ahänpän Anutu täŋo iron u kaŋpän oretoret pähap täŋpän bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpän ɳode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpän injit-inik täŋpän kaŋ irut yän yäwetkuk. ²⁴ §† Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nitek. Täŋpakaŋ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biŋam täŋkuŋ.

²⁵ §†† Eruk ätu nanak itpänä Banabastä Sol kaŋ-ahäwa yänkaŋ Tasus yotpärare-ken kuŋkuk. ²⁶ §† Pänku kaŋ-ahänpän imaguränkaŋ Antiok äbumän. Äbänpän äbot täŋpani bämopi-ken obaŋ kubä ude itkaŋ äma bumta Ekäni täŋo manbiŋam yäwetpän yäwonärek täŋkumän. Antiok uken ämatä Jesu täŋo äbot täŋpanita wäpi Kristen §†† yän mämaräm yäwetkuŋ.

† 11:14 Apos 16:31 †† 11:15 Apos 2:4 ‡ 11:16 Apos 1:5 †† 11:18 Apos 13:48, 14:27 †† 11:19 Apos 8:1-4 ††† 11:21 Apos 2:41 ††† 11:22 Apos 4:36 § 11:23 Apos 13:43 §† 11:24 Apos 2:41, 6:5 §†† 11:25 Apos 9:30 §† 11:26 1Pi 4:16 §†† Kristen täŋo mebari uwä Kristo täŋo tawaŋken nanik

Äbot täŋpanitä täŋkentäk moneŋ pewä kuŋkuŋ

²⁷ §† Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuŋkuŋ. ²⁸ §† Profet kuŋkuŋo uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peŋ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayän täŋkuko unita jukuman yänkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täŋo intäjukun äma irirän bureni ahänkuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänjirän nadänkaŋ äbot täŋpani kubäkubätä moneŋ pat yämiŋkuko udegän yäpmän danipän Judia komeken noriye ketemta jop itkuŋo unita pewä kukta yänjärenkuŋ. ³⁰ §†† Yänjärenpän moneŋ peŋkuŋo u Banabas kenta Solta yämäkaŋ yäpmän pänku äbot täŋpani Judia komeken irani unitäŋo watä äma unita yämiŋkumän.

Herottä äbot täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuk

12 Kadäni uken Herot Judia kome täŋo intäjukun äma ude itkaŋ äbot täŋpani ätu komi yäma yänkaŋ yepmäŋit pänku komi yot gänaŋ yepmaŋkuk. ² Uwä ɳode; Unitä yäwänkaŋ Jems, Jon täŋo noripak päiptä madänpewä kumbuk. ³ §†† Ude täŋirä Juda ämawebetä kädet Herottä täŋkuko unita gäripi nadäwäpän Pita imaka, komi yotken tewa yänkaŋ yäwänpän injitkuŋ. Uwä Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täŋkuk.

⁴ Eruk, Pita injitpän komi yotken tenpän komi äma 16 ude yäwerän watä it täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ Herottä ɳode nadänkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe inamiken manken api tewet yän nadänkuk. ⁵ §§§ Ude nadänkuko unita Pita komi yotkengän irirän komi ämatä watäni itkuŋ. Täŋpakaŋ äbot täŋpani ämawebetäwä Pita täŋkentän imikta Anutuken wari wari yänjapik man yäk täŋkuŋonik.

Aŋero kubätä Pita täŋkentän imiŋkuk

⁶ 18 Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp täŋkuk. Kwep yän yänkaŋ bipani Pita komi yot gänaŋ yen kehäromitä kerä kuroŋi topmäŋpän tewä komi äma yarä bämopi-ken däpmon pat itkuk. Täŋpakaŋ komi äma ätu komi yot täŋo yämabam unita watäni itkuŋ. ⁷ Täŋirän pit kubägän Ekäni täŋo aŋero kubätä komi yot gänaŋ ugän ahänkuk. Ahänjirän penyänjekitä komi yot gänaŋ u penyänjipän patkuk. Täŋpän aŋero unitä Pita injit täŋpewän akwänpän iwetkuk; Gäk bäränj aku! yäk. Ude yänjirän yen kehäromi yarä Pita kerä kuroŋi topuŋo u pitpän maŋkumän. ⁸ Täŋirän aŋerotä Pita iwetkuk; Pänaku tek täŋpän kuroŋka ärarani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täŋkuk. Täŋpänä aŋerotä yänkuk; Mänit tekka u täŋpän näk näwat yäk. ⁹ Ude yänpeŋ kuŋjirän Pita komi yot u penpeŋ iwetkuk. Aŋerotä bureni ude täŋkentän namitak yän nämo nadänkuk, däpmonken käwep

§† 11:27 Apos 13:1, 15:32 §† 11:28 Apos 21:10 §§† 11:30 Apos 12:25 §§† 12:3 Apos 4:3 §§§ 12:5 Jem 5:16 18 12:6 Apos 5:23

täyat yän nadänjukopän bureni ahän iminük. ^{10 †} Eruk kumañ päñku komi äma äbot yarä watä itkuño u äbot kubä yärepmitpäñ äneñi äbot kubä yärepmitpeñ kuñirän komi yot täño yäma tañi dätpän äpämañ yot-pärare-ken kwani u ini dätkuk. Däriñän yarä u äpämañ yäman umu kuñkumän. Kuñtängän kädet minjin aņerotä Pita pit kubägän tenpeñ kuñkuk.

¹¹ Täñjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuñ. Täñpäñ yänjuk; Eruk, bureniñän nadätat yäk. Ekäñitä aņeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot kerik-ken nanik ba Juda ämawebe täño kokwawak kerik-ken nanikpäñ nämagutak yäk. ^{12 ††} Ude nadänkañ kumañ päñku Jon wäpi kubä Mak unitäño miñi wäpi Maria unitä yotken ahänjuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täñpäñ Anutu-ken yänapik man yän itkuñ. ¹³ Ude yän irirä Pitatä päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täñpäñä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayän kuñkuk. ¹⁴ Kuñpäñ Pita täño kotäk nadänpäñ bänepi-ken oretoret pähap nadänpäñ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneñi äyänjutpeñ yot gänañ unu kuñpäñ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. ^{15 †} Ude yäwänä iwetkuñ; Täñgüñ täñpäñ ba yäyan yäk. Ude yäwäkañ ehuranigän yänjuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yänjuk; Ude nämo, Pita täño aņeronitä käwep itak yäk.

¹⁶ Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpunitkuk. Täñjirän eruk päñku yäma dätpän Pita ini kañpäñ kikuñtupän yänpäñ-nadäk täñ irirä Pitatä yäniñ bitnäñpäñ ketwära täñyärenjuk.

^{17 ††} Ude täñkañ Ekäñitä komi yotken nanikpäñ imagut yäpmän äbäko unitäño manbiñam yäwetkuk. Täñpäñ ñode yäwetgän täñjuk; In kuñkañ Jems-kät äbot täñpani ätu manbiñam ño kañ yäwerut. Ude yäwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi käda kuñkuk. ^{18 ††} Täñpäkañ kome yänjirän komi äma Pitata watä itkuño u Pitata ijiwä wawäkañ dekaken paorak yän yänkañ nadäwätäk pähap täñpäñ manbiñam Herot iwetkuñ. ¹⁹ Iwerä nadänpäñ Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkñeñpäñ kawut! Yäweränkañ päñku wäyäkñeñtäñ kuñarä wañkuñ. Täñpäwä komi äma Pitata watä itkuño u manken yepmañpäñ däpmän-pewän kumäkta yänjuk. Ude täñkañ ittänğän Herot Judia kome peñpeñ päñku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

^{20 †††} Päñku uken itkañ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadän yäpmän kuñatpäñ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага peñ nimek yän nadänkuñ. Ude täñpeko uwä ketem deken nanikpäñ api yäpne yän yänpäñ Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä täñpäñ yänpäñ-yäp-ägawäkañ bänep kubägän äneñi täkta uken kuñkuñ. Pengän päñku Herot täño yot pähap unitäño watä ämani wäpi Blas-

tus u ahän iminpäñ ukät man yänpäñ-nadänjirä Blas-tustä Herot inamiken yänkentän yämekta yänkehärom tañjuk. Ude täñpäñ Herot-kät man yäkta kadäni peñkuñ.

²¹ Eruk kadäni peñkuñ-ken Herottä intäjukun äma täño tek täñpäñ man yäwera yänkañä intäjukun ämatä mañitpäñ man yäwani-ken kuñkuk. Uken kuñkañ man mebäri mebäri yäwetkuk. ²² Yänjirän nadänpäñ ämawebe päke unitä gera terak ñode yänjuk; Anutu kubä täño meni jinom yäk. U äma täño nämo yän yänjuk. ^{23 †††} Ude yänjirä Herottä man u nadänpäñ Anutu ärowani bureni täño wäpi biñam yäpmän akukta bitnäñjuk. Ude täñjirän uteragän Ekäni täño aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahän iminjirän yamuntä nañ äreyänpewä kumbuk.

^{24 §} Täñpäkañ Ekäni täño manbiñam kehärom tañpäñ komeñi komeñi ahän patkuk. ^{25 ††} Ahän parirän Banabas kenta Sol täñkentäk moneñ Judia äbot täñpanita Jerusalem yäpmän kuñkumäno u yämän tärewäpäñ äyänjutpeñ Antiok kuda yänkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñkuñ.

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuñ

13 ^{†††} Täñpäñ äbot täñpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäñ yäwoñarek täkta itkuñ. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yän iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. ^{2 ††} Eruk, kepma kubäta äbot täñpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpän nakta jop itkuñ. Ude täñ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyän yäminjkuro u täkta iwoyänpäñ yepmañpä yäpmän kañ kun yäk. ^{3 †††} Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yänapik man yänpäñ kerik yarä uterak peñpäñ yepmañpä yäpmän kuñkumän.

Saiprus kome manbiñam yänahänjukmän

^{4 ††} Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peñ yäwet-pewän Selusia komeken kuñkumän. U naniktä gäpe terak äronpeñ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuñkuñ. ^{5 ††} Kuñtängän Saiprus täño yotpärare kubä wäpi Salamis u ahänpäñ Juda täño käbeyä yot gänañ äronpäñ Anutu täño manbiñam yänahänpäñ yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täñkentänpäñ yäwetkuñ.

⁶ Ude täñkañ Saiprus kome u gänañ manbiñam yänahänpäñ yäwettän kuñtängän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahänjukmän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yän iwetkuñ. ⁷ Elimas u kome unitäño intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäño täñkentäk kubä. Täñpäkañ Segius-Paulus uwä

† 12:10 Apos 5:19 †† 12:12 Apos 12:25, 15:37 † 12:15 Apos 26:24; Mat 18:10 †† 12:17 Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 †† 12:18 Apos 5:22-24 ††† 12:20 1Kin 5:11; Ese 27:17

††† 12:23 Dan 5:20 § 12:24 Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 †† 12:25 Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 ††† 13:1 Apos 11:27 †† 13:2 Apos 9:15 ††† 13:3 Apos 6:6 †† 13:4 Apos 15:39 †† 13:5 Apos 12:12, 13:13

äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täño manbiñam nadäwa yänpän Banabas kenta Solta yänpewän äbumän. ^{8 †} Tänpakan äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täño epän u ura yänkan tak tänjuk. Tänpän intäjukun ämani Segius-Paulus unitä Jesuta nadäkinik tänpek yänpän Segius ude tänpeno! yän iwet tänjuk. ⁹ Ude tänjukko upänkan Kudupi Munapik-tä Sol wäpi kubä Pol u uwäk tänpän irirän Elimas dapun tanj kanpän iwetkuk; ¹⁰ Gäk Satan täño nanaki! yäk. Gäk kädet siwoñi täño iwan. Tänyäkñarani kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokñej pätak yäk. Ekäni täño kädet siwoñi u tänpi wanayän tak täyan! ^{11 ††} Eruk, nadätan? Apiño Ekänitä gurirän dapunka wawayän yäk. Dapunka wawänkan kadäni käronji bumik edap dapuri nämo kanjan api it yäpman kwen!

Poltä ude yänjirän uterakgän gubamtä-yän dapuriken uwäk tänpewän dapuri bipmän utkuk. Tänpankan Elimastä äma yepmäñirapän kädet näwoñärewut yänkan puñ iñitän kuñatkuk. ¹² Tänjirän intäjukun äma unitä u kanpän Ekäni täño manbiñam nadänjukko u nadäwän inide kubä tänpanpän Ekänita nadäkinik tänjuk.

Saiprus penpenj kome kubäken kuñkumän

^{13 †} Eruk, Polkät äma ätu penta kuñatkuño Pafos kome penpenj gäpe terak äronpen Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuñkuñ. Kuñirä Jon-Mak yepmanpenj änenji Jerusalem kuñkuk. ¹⁴ Tänjirän ätu u Pega yotpärare penpenj ini kuroñ kuñtängän Pisdia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahänkuñ. Ahänpän Sabat kadäni-ken Juda täño käbeyä yot gänañ äro mañitkuñ. ^{15 ††} Äro mañirirä Juda täño äma ekäni ekäni yot gänañ itkuño unitä Moses täño Baga man kudän täwani, ba profet biani täño man u daniñ paotpän Polkät Banabas u ñode yäwet yabänkuñ; Ektä ämawebe bänepi tänkehärom takta man kubä yäkta nadänpanjä täga yänahadayän yäk.

^{16 ††} Yäwäwä Poltä akunpän yänuruk-uruk yäneño yänpän ketwära tänyärenjuk. Tänpän manbiñam ñode yäput penpän yänjuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täñ imiñpän gämori-ken kuñarani in ket nadäwut! ^{17 †††} Isrel äbot täño Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpän inita biñam yäpman daniñjuk. Yäpman daniñpän yepmanpän iniken komeñi penpenj pänku Isip kome itkuñ-ken uken tänpewän äbot pähap ahän patkuk. Tänpakan mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpman äpamañ kuñkuk. ^{18 †††} Tänkan obañ 40 ude kome jopi-ken ittän kuñatkuñ-ken uken mani nämo iwatkuño upänkan yabän korenjuk. ^{19 §} Eruk Kenan kome yäniñ kirewayän tänjuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude tänpan wanjuñ. Tänpan wawäpän kome u Isrel ämawebeta yäniñ kirewänpän unitä korenpanj itkuñ.

† 13:8 2Ti 3:8 †† 13:11 Apos 9:8 † 13:13 Apos 13:5, 15:38 †† 13:15 Apos 15:21 †† 13:16 Apos 12:17 ††† 13:17 Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 ††† 13:18 Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 § 13:19 Lo 7:1; Jos 14:1

^{20 §†} Imaka ahänjukko u kuduhtagän obañ 450 u gänañ ahän yäpman kuñkuñ. Eruk u punin terak Isrel ämawebeta kome u yäpmanpän irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpän yepmak täntän kuñirän Samuel, profet ude itta ahänjuk. ^{21 §††} Tänpakan kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänjuk. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Tänpakan Soltä Isrel ämawebeta yabän yäwat epän täñ yämiñ yäpman kuñtäyon obañ 40 ude tärenjuk. ^{22 §†} Tärenjirän Anututä Sol u yänjwatpän komeñita Devitpän intäjukun äma itta tenjuk. Tenpän Devitta yänpän ämawebe ñode yäwetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kanpän gäripi nadänpän bänepnatä u inñit-inik täyat. Unitä uyaku näño man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ^{23 §††} Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänjukko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänjuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keri-ken nanik api yämagurek yän yänjuk. Uwä wäpi Jesu.

^{24 §†} Tänpakan Jesu epäni nämo yäput penpän täntän kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yänahänpän ñode yäwettän kuñkuk; In bänepjin sukurenpanj irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwoñ täñirä ume ärut tamayän yän yäwettän kuñkuk. ^{25 §†} Eruk Jon epän tänjukko u tärewayän kerap täñirän ämawebe ñode yäwet yabänjuk; Intä näka netä yän nadäk täkan? Näk äma intä itsämäk täkan, Kristo u nämo yäk. Upänkan kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yän yäwetkuk.

^{26 §††} Poltä ude yänpän yänjuk; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämpän Anutu nadän imiñpän gämori-ken kuñat täkan, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpän inita biñam yäp-mäk-yäp-mäk unitäño manbiñam u nin bämopnin-ken ahätak ño! ^{27 §§†} Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebari nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken daniñpän nadäk täñ yäpman äbäk tänkuño unitäño mebari nämo nadäwä tärenjuk. Nämo nadäwä tärenkuño upänkan Jesu utta man yänjirä manbiñam biani u bureni ahänjuk. ^{28 §§§} Äma uken goret kubä nämo kanjan manken tenpän utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuñ.

^{29 18} Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yän yäwani u kudup täñ imiñkuñ. Tänpän päya kwakap terak nanik ketären yäpman päpä awañ gänañ penkuñ. ^{30 19} Awañ gänañ penkuño upänkan Anututä änenji awañ gänañ nanikpän yäpman pänaku tewän kodak tanjuk. ^{31 20} Tänpakan u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumänjirän ukät Galili kome penpenj Jerusalem penta kuñkuño unitä kak tänkuñ.

§† 13:20 Het 2:16; 1Sml 3:20 §†† 13:21 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 §† 13:22 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20 §†† 13:23 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 §† 13:24 Mat 3:1-2 §† 13:25 Jon 1:20,27 §§† 13:26 Apos 13:16 §§† 13:27 Jon 16:3; Apos 3:17 §§§ 13:28 Mat 27:22-23 18 13:29 Mat 27:59-60 19 13:30 Apos 2:24 20 13:31 Apos 1:3,8

Äma unitä apiño Jesu täño manbiñam Juda äbotken yänahäntän kuñat täkañ. ^{32 †} Täñ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yämiñkuko unitäño Manbiñam Täga yänahän itkamän ño. ³³ Täñpäkañ yänkehäromtak man u bureni ahänjuk. Anututä Jesu awañ gänañ nanikpäñ yäpmän päñaku tewän kodak tañkuko unita äbekniye oraniye täño äbot ninken unitäño bureni ahän nimitak. Täñpäñ manbiñam udewanigän Sam 2-ken itak. Uwä ñode; *Gäk nanakna. Apiño bäyañpäñ gepmañtat.*

Sam 2:7

³⁴ Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmän päñaku tenjukko u äneñi awañ gänañ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yänjukko ude;

Imaka täga Devitta biñam peñ imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñira kehäromigän api ahän pärek yäk.

Ais 55:3

^{35 ††} Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pä-tak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñjiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek.

Sam 16:10

^{36 †} Notnaye, man biani u bureni ahänjirän käkamän. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñjuk. Täñjukopän mäden Devit kumbänä äbekniye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañjuk. ³⁷ Täñ, äma Anututä awañ gänañ nanik yäwän kikñutkuko u komegup nämo parañjuk. ^{38 †† ††} Ude yänpäñ Poltä ñode yäwetgän täñjuk; Unita notnaye in ket nadäneñ; Äma kumbuko uwä intäño momi täga peñ tamek. Manbiñam unitagän täwetkamän ño. Moses täño бага mantä momijin täño topmäk-topmäk u pit tamiñpäñ siwoñi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämo inik. Täñ, ämawebe Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayän täño u kuduptagän Jesutä momini bureni api peñ yämek.

⁴⁰ Unita in juku peñpäñ ket nadäwut! Profettä man bian yänkuño unitä intä terak ärowekta. Man ñode yänkuño u;

⁴¹ *In yänärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täñpäñ kañ wañ morewut!*

In irirä näkä imaka kudupi kubä täñpayän täyat unita nadäwä inide kubä api täneñ.

Täñpäkañ ämatä unitäño manbiñam täwerirä nadänkañ bureni yän nämo api nadäneñ.

Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiñam u yänahän paotpäñä Banabas-kät käbeyä yot peñpeñ yäman äpämañ kudayän täñjirän ämawebe päke unitä yäwetkuñ; Man niwet ahäkamän unitäño moräki äneñi Sabat kadäni kubäta äbänkañ kañ niwerun yäk. ^{43 †††} Ude yäweräkañ äpämañ kuñkumän. Täñjirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täño бага man iwarani guñ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täñkuñ. Yäwarän täñjirä bäneñ nadäk-nadäki täñkwawa tawänpän Anutu täño

nadäk-gärip u iwarän täñpäñ unitäño iron terak kañ kuñarut yän man kwini terak peñ yäwetkumän.

⁴⁴ Eruk äneñi Sabat kadäni kubäken ämawebe yot-pärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täño manbiñam yänahänjirän nadänayän äbuñ. ^{45 †††}

Täñpäkañ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäñ kokwawak nadänpäñ Pol yänärok iwetpäñ jopman pähap yäyak! yän yäwetkuñ. ^{46 §} Ude yänjirä Pol kenta Banabas ehutpäñ man ñode yänjukmän; Bureni! Nek Anutu täño man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yän nimani. Upänkañ in man ñonita mäde ut imikañ uwä injin-tägän ñode bumik yäkañ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biñam nämo täkamän. In ude yäkañ unita nek inta mäde ut tamiñpäñ ämawebe guñ äbotken päñku Ekäni täño manbiñam yänahänpäñ api yäwetde yäk. ⁴⁷ Ekänitä ñode peñ niwetkuk;

Näkä täñpewa in guñ äbot täño peñyänjek ude itkañ ämawebe komeñi komeñi u täñkentän yämiñirä näkñata biñam api yäpmän morewet yäk.

Ais 49:6

^{48 §†} Eruk, ämawebe guñ äbotken nanik itkuño unitä man u nadänpäñ bäneñ oretoret pähap nadänpäñ Ekäni täño manbiñamta gäripi-inik nadänkuñ. Täñpäñ ämawebe mäyaptä manbiñam unita nadäwä bureni täñkuñ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biñam iwoyäwani unitägän nadäkinik täñkuñ.

⁴⁹ Täñpäkañ Ekäni täño mantä kome u gänañ kumän kuñat moreñjuk. ^{50 §††} Ude täñjirän Juda täño ekäni ekänitä Anutu nadän imani webe wäpi biñam ikek ätukät yotpärare unitäño äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadänpäñ waki täñ yämiñpäñ kome uken nanik yäwat kireñpewä kuñkumän. ^{51 §†} Ude täñjirä yarä u kugun kuroñi terak nanik däpmän äreyänpewän mañpäkañ yotpärare u mäde ut imiñpäñ Aikoniam yotpärare-ken kuñkumän. ⁵² Täñpäkañ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imani u bänepi täñpidäm täñjirän bäneñ oretoret pähap nadänpäñ kuñatkuñ.

Aikoniam Manbiñam Täga u yänahänjukmän

14 Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täñkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpäñ Juda nanik täño käbeyä yot gänañ äronjukmän. Äronpäñ Ekäni täño manbiñam säkgämän-inik yänahänpäñ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täñkuñ. ^{2 §††} Täñjirä Juda äma ätutäwä Ekäni täño man nadäkta bitnäkinik täñpäñ ämawebe ätu guñ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täñpanita iwan täñ yämiñkuñ. ^{3 §†} Ude täñ yämiñkuño upänkañ Pol kenta Banabastä ehutpäñ ini ugän itkañ Ekäni täño man yänahäk täñkumänonik. Ude täñkañ Ekänitä orakoraki täño manbiñam täñkehärom takta kehäromi

††† 13:45 Apos 14:2 § 13:46 Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6 §† 13:48 Apos 11:18 §†† 13:50 Apos 17:4,12 §† 13:51 Mat 10:14; Apos 18:6 §†† 14:2 Apos 13:45 §† 14:3 Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4

† 13:32 Apos 13:23 †† 13:35 Apos 2:27 † 13:36 Apos 2:29 †† 13:38-39 Apos 10:43 †† 13:38-39 Rom 10:4 ††† 13:43 Apos 11:23, 14:22

yäminjirän kudän kudupi mebäri mebäri tänjkumän. ⁴ Tānjpākaŋ āma päke yotpārare u nanik duŋ-wenpāŋ ātutä Juda āmakāt bānep kubāgān tāŋkuŋ. Tānjirä ātutāwä aposoro yarä ukāt bānep kubāgān tāŋkuŋ. ⁵ † Ude tāŋpāŋ itkaŋ mādenä Juda āma ātu ba guŋ ābotken nanik ātukāt intājukun āmaniyetä Pol kenta Banabas iwan tāŋ yāminpāŋ mobätä kumāŋ-kumāŋ dāpmākta yāŋpāŋ-nadāŋkuŋ. ⁶ †† Ude tānjirä biŋam nadāŋpāŋ Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. ⁷ Uken kuŋpāŋ Listra Depe yotpārare ba yotpārare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yāŋahāŋkumän.

Depe yotpārare-ken manbiŋam yāŋahāŋkumän

⁸ † Listra yotpārare uken āma kuroŋi kwāyähānen tāŋpani kubä itkuk. Āma u miŋitā inide bāyāŋkukopāŋ kuŋat-kuŋat kubä nāmo tāŋpani. ⁹ †† Eruk Poltä āmawebe manbiŋam yāwet irirän āma kwāyähānen tāŋpani uwä juku peŋpāŋ nadāŋ itkuk. Nadāŋ irirän Poltä āma uwä nadākiniki kaŋpāŋ Anututä u täga yāpān-tāganāŋi yāŋ nadāŋpāŋ dapun kehāromigān kaŋkuk. ¹⁰ Kehāromigān kaŋpāŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, kāroŋ aku! Ude yāwānā Poltä man yāŋkuko uterakgān āma uwä akuŋpāŋ kāroŋ kuŋatkuk. ¹¹ †† Poltä kudän kudupi ude tānjirän kaŋpāŋ āmawebe päke itkuŋo unitā ini Likonia man terak ŋode yāŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä āma āworeŋpāŋ ābākamān ŋo! yāk. ¹² Ude yāŋpāŋ anutuniye wāpi yāwetkuŋ. Banabas uwä wāpi Sus yāŋ iwetkuŋ. Tāŋpāŋ Pol uwä man yāŋahāk tāŋkuko unita wāpi Hemes yāŋ iwetkuŋ.

¹³ Tānjpākaŋ yotpārare u dubini-ken urak Sus unitāŋo inioŋoret yottä itkuk. Tāŋkaŋ yot unitāŋo watä āmakāt āmawebe päke unitā Pol kenta Banabas yāniŋ oretta ārawa tānayāŋ nadāŋkuŋo unita watä āma unitā bulimakau ba päya irotpāŋ omāk meranta tāŋpani māyap yāpmāŋ ābuk. ¹⁴ Ude tānjirän aposoro yarä unitā ude tānayāŋ yāŋ yābāŋpāŋ bārom tāŋpāŋ iniken tek wen tāŋpāŋ kuŋkuŋ. Teki wen tāŋpāŋ kwāpāŋ bārāŋeŋ tāropigān āmawebe u bāmopi-ken āpmoŋpāŋ yāwetkumän; ¹⁵ ††† In imata ude tānayāŋ yāŋkaŋ tākaŋ? Nek āmagān, in udewanigān! In anutu jopi-jopi māde ut yāminpāŋ Anutu Bureni irit ikek u inioŋ oretneŋta Manbiŋam Täga tāwetkamāk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwāgu ba imaka kudup pewān ahāŋkuŋ. ¹⁶ ††† It yāpmāŋ ābuŋo kadāni uken āma ābori ābori yābāŋ āwarākuk tānjirän kādet mebäri mebäri pewā ahāŋkuŋ. ¹⁷ § Upāŋkaŋ Anututä mebāriŋi nadāneŋta not tāŋ tamiŋirän iwān ba edap iniken kadāni terakgān ahāŋ tamiŋirän ketemtä ahāŋ bumbum tānjirā naŋ oretoret pāhap tāŋ it tākaŋ yāk. ¹⁸ Eruk manbiŋam ude yāwetpāŋ yāniŋ bitnāŋkumāno upāŋkaŋ ehutpāŋ ārawa tāŋ yāmikta nadāŋkuŋ.

† 14:5 Apos 14:19; 2Ti 3:11 †† 14:6 Mat 10:23 † 14:8 Jon 9:1; Apos 3:2 †† 14:9 Apos 3:4; Mat 9:28 †† 14:11 Apos 28:6 ††† 14:15 Apos 10:26; Sam 146:6 ††† 14:16 Apos 17:30 § 14:17 Sam 147:8; Jer 5:24

Pol mobätä utkuŋ

¹⁹ §† Kadāni uken Juda āma ātu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä ābāŋpāŋ Listra āmawebe peŋ yāwetkuŋ. Peŋ yāwettāko Polta iwan tāŋpāŋ mobätä utkaŋ kerigān injipāŋ wādāŋ yāpmāŋ pāŋku kumāŋ-tak yāŋ yāŋkaŋ yotpārare gāgāni-ken teŋkuŋ. ²⁰ Tewä parirän ābot tāŋpani ātutä ābā it gwājinpāŋ kaŋ irirä nadāwān tāgawāpāŋ akumaŋ yotpārare-ken āneŋi āroŋkuk. Eruk patkuko yāŋewānā Banabas-kāt kome u peŋpeŋ Depe yotpārare-ken kuŋkumän.

²¹ §†† Depe kome uken Manbiŋam Täga yāwerirän āmawebe māyaptä Jesuta biŋam tāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ āyāŋutpeŋ kādet kuŋkumāno udegān Listra Aikoniam ba Antiok yotpārare-ken āneŋi ābumän. ²² §†† Ābā yotpārare taŋi ba tāpuri uken Jesuta nadākinik tāŋpani bānepi tāŋpidām taŋ yāminpāŋ nadākiniki tāŋkehārom takta man yāwettāŋ kuŋkumän. Tāŋpāŋ man ŋode yāwetkumän; Nadākaŋ? Nadākinik tāŋpani nin komi bārāpi mebäri mebäri nadāŋkaŋ kuŋatnayāŋ tākamāŋ uwä Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ api āpmone yāŋ yāwetkumän. ²³ §†† Pol kenta Banabastä ude yāwetkaŋ yotpārare u nanik āmawebe ābot tāŋpani watä it yāmikta watä āma yābāŋ ahāŋpāŋ iwoyāŋpāŋ yepmaŋkumän. Tāŋpāŋ Ekāni nadāŋ imikinik tāŋkuŋo uwä Ekānitä tāŋkentāŋ yāmekta inita nak nāmo nakta yājiwātpāŋ nakta jop itkaŋ yāŋapik man yāŋ itkumän.

²⁴ Ude tāŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ pāŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahāŋkumän. ²⁵ Eruk Pega yotpārare-ken āroŋpāŋ āmawebe u nanik Ekāni tāŋo manbiŋam yāwetkumän. Yāwetkaŋ āneŋi yotpārare u peŋpeŋ Atalia yotpārare-ken āpmoŋkumän. ²⁶ §† Kome uken gāpe terak āroŋpeŋ kumaŋ Antiok yotpārare-ken ahāŋpāŋ epāni u tāŋ-tāreŋkumän. Kome ukenā ābot tāŋpanitā bian āma yarä unitā Ekāni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋtāŋ kuŋarirän Ekāni tāŋo orakorakitä watä it yāmekta Anutu kerit terak yepmaŋkaŋ epān man yāwet-pewā kuŋkumän. ²⁷ §† Eruk Antiok ahāŋpāŋ ābot tāŋpani kubā-kengān yepmaŋpāŋ Anututä tāŋkentāŋ yāminjirän epān tāŋkumāno unitāŋo manbiŋam yāwetkumän. Ba Anututä guŋ āmawebeta kādet tāwit yāminjirän nadākinik tāŋkuŋo unitāŋo manbiŋam yāwetkumän. ²⁸ Ude tāŋkaŋ āmawebe ābot tāŋpani ukāt kadāni kāroŋi bumik itkuŋ.

Jerusalem kābeyä kubä tāŋkuŋ

15 §†† Kadāni uken āma ātu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpāŋ Antiok nanik ābot tāŋpani ŋode yāwetkuŋ; In Moses tāŋo man buraminpāŋ gupjin morāk nāmo madāŋpāŋā Ekānita biŋam täga nāmo api tāneŋ yāŋ yāŋkuŋ. ² §†† Ude yānjirä Pol kenta Banabastä man u nadāwān siwoŋi nāmo tāŋpāpāŋ Judia

§† 14:19 Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 §†† 14:21 Mat 28:19 §† 14:22 Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3 §†† 14:23 Apos 13:3 §† 14:26 Apos 13:1-2; Apos 15:40 §† 14:27 Apos 15:4,12; Apos 11:18 §†† 15:1 Gal 5:2 §†† 15:2 Apos 11:30; Gal 2:1

äma ukät man wärät-wärät tänpän man kowat yawän tänkun. Ude tänjirä äbot tänpäni ämawebetä man ñode topun; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik tänpäni ätu yawetpena päñku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ño kañ yänpän yäpä-siwon tawut yäk.

³ Man ude topmänpänä Antiok äbot tänpäni ämawebe Jerusalem kukta iwoyänkunjo u yepmanpä kunjun. Kumañ päñku Ponika ba Samaria kome irepmitpäñ kome u nanik äbot tänpäni manbiñam ñode yawettän kunjun; Äma guñ äbotken nanik mäyaptä Anutu täño man nadänpäñ Anututa biñam tänkun. Ude yawerirä nadänpäñ bänepitä oretoret pähap nadänkun. ^{4†} Eruk manbiñam u yänjahäntän kumañ Jerusalem ahänkun. Jerusalem ahänjirä aposoro, äbot tänpäni täño ekäni ekäni ba äbot tänpäni ämawebe ini imaka, penta yäniñ oretkun. Yäniñ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täñkentän yämiñirän guñ äbot ämawebe-ken epän täñkumäno unitäño manbiñam yawetkumän. ⁵ Ude yawerirän äbot tänpäni ätu Parisi äma itkunjo unitä ñode yänkun; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneño uyaku nadäna siwonj täñpek. Äma uwä yaweräkan Moses täño бага man bok kañ buramiwut yäk.

⁶ Parisi ämatä man ude yänjirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä tänpän man yän-ket utnayän tänkun. ^{7††} Man u ket utnayän yänkañ man epän pähap tänkun. Yäwä tärenjirän Pitatä akunpäñ ñode yawetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpäñ nepmanjukko u nadäkan. U nähä guñ äbotken Manbiñam Täga yänjahänpäñ yawerira Ekänita nadäkinik täneñta iwoyänpäñ nepmanjuk. ^{8‡} Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabänpäñ-nadäk täyak unitä guñ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta ninin kireñkuko udegän yäniñ kireñkuk. Ude tänjirän kañpäñ ñode nadänkumän; Anututä ämawebe u inita biñam yäpmän danitak yäk. ^{9††} U ninta kädet kubä niwonjärenkan guñ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yawonjärenkuk. Nämoink! U nadäkinik täñ imiñirä bänepi ärut yäpän tagawäpäñ yepmanjuk.

^{10‡‡} Unita in imata Anutu täño täktäki irepmitpäñ tänyän täkan? In бага man täño bäräpi u notniye guñ äbotken nanikta nämo kotan yämineñ. Nämoink, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotan kumän yäk. ^{11‡‡†} Upänkañ ñode nadäk takamän; Ekäni Jesu täño orakoraki uteragän Anututä nin inita biñam iwoyänjukko udegän notniye guñ äbotken nanik imaka, iwoyänjuk.

^{12‡‡‡} Pitatä man ude yän irirän nadänpäñ äma käbeyä täñ itkunjo u kudup man bitnänpän Pol kenta Banabas-tagän juku peñkun. Juku peñirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi kerä terak guñ äbotken täñkuko unitäño manbiñam ätu yänjahäkgän täñkumän. ^{13§}

† 15:4 Apos 14:27 †† 15:7 Apos 10:1-43 ‡ 15:8 Apos 10:44, 11:15 †† 15:9 Apos 10:34-35 ‡‡ 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 ‡‡† 15:11 Gal 2:16; Efe 2:5-8 ‡‡‡ 15:12 Apos 14:27 § 15:13 Gal 2:9

Eruk, manbiñam u yän paorirän Jemstä ñode yänjuk; Notnaye, juku peñpäñ nadäkot! ^{14§†} Man Saimon-Pitatä ñode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäñ guñ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biñam iwoyänpäñ yäpmän daniñkuk. ¹⁵ Ba profet biani täño man u inidewanigän. U ñode kudän täñkun;

¹⁶ Ekänitä ñode yänjuk;

Devit täño äbot uwä yottaba tokät manpäni ude bu-mik yäk.

Upänkañ kämiwä, näkä äbänpäñä äneñi yäpmän päñaku peñpäñ api täñkodak täwet.

¹⁷ Ude api täñpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabän ahäka epäni api täneñ.

Bureni, ämawebe guñ äbotken nanik näñjata biñam iwoyänjukko u näka api wäyäkñeñtäñ kunen.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneñ yän yänjukko udegän täñkuk.

Amo 9:11,12

¹⁹ Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukurenpän Anutu-ken kunjo moreñkunjo unita bäräpi nämo kotan yämine. ^{20§††} Nämo, jukuman ñode ugänpäñ kañ kudän tänpän yämina; In wäbätta tom ketem iñiñ yämani u moräki nämo näneñ. Ketem udewani u nañpäñ bänepjin tänpä wanen. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneñ. Ba tom kotäki topmänpän däpmän-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneñ. ^{21§†} Nin nadäkamän, bian umu-kentä päbä apiño itkamän-ken ñoken guñ äbot täño yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses täño бага man u kudup daniñpäñ yänjahäk täkan. Unita Baga man yarägän ude kañ kudän tänpän yämina.

Jerusalem käbeyätä man ñode topun

²² Eruk, aposoro-kät äbot tänpäni ämawebe ba watä ämaniyetä man topmänpän äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabän ahänkun. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot tänpäni täño watä äma ude itkumän. ²³ Tänpän manbiñam yäpmän kukta ñode kudän tänpän yämiñkun;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik tänpäni, inita kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot tänpäni täño watä ämaniyetä nintä kudän täñ tamänpän oretoret man tena äretak. ^{24§††} Eruk man kubä ñode nadämän; Nintä nämo nadän yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kunjan man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap tänkun. ²⁵ Nintä u nadänpäñ man epän tänpän äma yarä ño yabän ahänpäñ yepmana yäpmän notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekan.

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk takamän. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämo iyap tänpän bäräpi mebäri mebäri kotan kumän. ²⁷ Tänpän nin Judas kenta Silastä manbiñam ño täñkehärom takta, inken yepmana yäp-

§† 15:14 Apos 15:7-9 §†† 15:20 Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 §‡ 15:21 Apos 13:15 §‡† 15:24 Apos 15:1

mäj ärekamän. ^{28†} Kudupi Munapik-kät nintä man yäjnpäj-nadäk ñode täñkumäj; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäj. Unita in kädet ñode-gänpäj iwatneñ; ^{29††} In nañ moräk wäbätta peñ yämani u nämo yäpmanpäj näneñ. Ba tom kotäki top-mänpäj däpmanpewä kumbani ba tom nägäri u nämo näneñ. Ba kubokäret kädet nämo täneñ. Injinta watäni itpäj imaka ño mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰ Man ude kudän täñpäj yämiñkañ yepmanpä yäp-mänj Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahänpänjä äbot täñpani yäjnpäbä yepmanpäj man kudän u yämiñkuñ. ³¹ Yämäkañ ämawebetä irit kuñatkuñari täñ-kehäromtak man u danipäj nadänkañ bänep oretoret pähap nadänkuñ. ^{32‡} Täñpäkañ Judas kenta Silas u Anutu täño meni jinom yänahäwani unita äbot täñpani ämawebe bänepi täñpidäm takta ba täñkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpänj yäwoñärek täñkumän. ³³ Täñpäkañ yarä u Antiok kome uken kadäni käronji bumik itkañ äbot täñpani uken naniktä bänep kwini terak äneñi yepmanpä yäp-mänj äbumän-ken kuñkumän. ³⁵ Täñ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkañ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täño man yänahänjit, Ekäni täño kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpänj yäwoñärek täk täñkumän.

Pol kenta Banabas duñ-weñkumän

³⁶ Eruk uken kadäni käronji ittängän Poltä Banabas ñode iwetkuk; Nek äneñi äyäjutpeñ päñku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täño manbiñam yänahänpänj yäwettän kuñatkumäk-ken kuñpäj täga ba goret itkañ unita yabäda yäk. ^{37††} Ude yäjnpäj Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäjkuñ. ^{38‡‡} Yäwänä Poltä yäjkuñ; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnäpänj Pamfilia komeken nipmanpeñ kuñkuko ukeño. Unita ukät nämo kunayän yäk. ³⁹ Ude yäjnpäj yäj-awätpäj duñ-weñpäj inigän inigän itkumän. Ude täñpäj Banabastä Mak imaguränkañ gäpe kubä terak äronpeñ Saiprus kome kuñkumän. ^{40‡‡‡} Täñjirän Pol uwä Silas imaguränkañ kudayän täñjirän äbot täñpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmanpäj yäjkuñ; Ekäni täño orakorakitä watäni it tamiñjirän kañ kuñjarun. ⁴¹ Ude yäweräkañ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittänj kuñatkumän. Kome u ittänj kuñatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täñpani Poltä nadäkiniki täñkehärom tañ yämiñjirän ittänj kuñatkumän.

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuñatkuñ

16 ^{†††} Eruk Pol kenta Silas kuñattängän Depe irepmitkañ Listra komeken ahänkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täñpani kubä wäpi Timoti. Minji uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani. Täñ,

† 15:28 Mat 23:4 †† 15:29 Apos 15:20 ‡ 15:32 Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 †† 15:37 Apos 12:12,25 †† 15:38 Apos 13:13; Kol 4:10 ††† 15:40 Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 ††† 16:1 Apos 14:6; 2Ti 1:5

naniwä Grik äma, guñ äbotken nanik. ^{2§} Täñpäkañ Listra Aikoniam äbot täñpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäj yäk täñkuñ. ^{3§†} Yäjirä nadänpänj Poltä Timoti-kät kuñatta gäripi nadänkuñ. Ude nadänkuko upänkañ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guñ äbotken nanik yäj nadänkuño unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäktä Timoti täño gupi moräk madänkuñ. ^{4§††} Ude täñpänkañ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuñat moreñpän man aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniyetä guñ äbot nadäkinik täñpanitä nadänpänj iwatta topuño, u yäwet täñkuñ. ^{5§†} Ude täñtän kuñjirä äbot täñpani ämawebe täño nadäkiniki kehärom tañkuñ. Täñpänj ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täñpänj päbä äbot täñpani u yäpurärät täñjirä äbot tañj täñkuñ.

Poltä däpmonken äma kubä kañkuñ

^{6§††} Täñpäkañ Poltä Esia komeken Ekäni täño manbiñam yänahäktä nadänkuko upänkañ Kudupi Munapiktä iniñ bitnäñkuñ. Iniñ bitnäñpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuñatkuñ. ^{7§†} Kuñattängän Misia komeken ahänpänj unitä Bitinia komeken kunayän täñkuño upänkañ Jesu täño Munapiktä yäniñ bitnäñkuñ. ⁸ Yäniñ bitnäñpewän Misia kome jop irepmitpeñ Troas yotpärare-ken kuñkuñ. ⁹ Päñku u patkañ bipani Poltä däpmonken kubä ñode täñkuñ; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ñode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ñoken äbä nin täñkentän nimi yäk. ¹⁰ Poltä däpmonken ude kawänkañ ñode nadänkumän; Anututä Masedonia komeken päñku Ekäni täño manbiñam yäwetta ninta gera yäyak yäj nadänkumän. Ude nadänpänj tuñum täñkumän.

Lidiatä Ekänita biñam täñkuñ

¹¹ Eruk tuñum täñpeñ gäpe terak äronpänjä Troas kome peñpeñ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuñkumän. Uken päñku pätna yänewänä u peñpeñ äneñi gäpe terak äronpeñ Neapolis kuñkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroñ kuñkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täño yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kañ-iwarani. Uken päñku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni täñjirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yäj nadänpänjä yotpärare-ken naniktä äpamañ yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuñpänj webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpänj ukät mäñjirpänj man yänpänj-nadäk täñkumän. ¹⁴ Täñ, webe nintäño man nadänkuño ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneñta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peñjirän yäp-mäk täñkuñonik. Uwä guñ äbotken nanik upänkañ Anutu bureni kubägän inñoret täñkukonik. Täñpäkañ Ekänitä bänepi täñpidäm

§ 16:2 Plp 2:19-22 §† 16:3 Gal 2:3-5 §†† 16:4 Apos 15:23-29 §† 16:5 Apos 2:47 §†† 16:6 Apos 18:23 §† 16:7 2Ti 1:5

tañ iminjirän Poltä man yänjkuko u nadänpän iyap täñkuk. ^{15 †} Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. Ude täñ yäminakañ webe unitä äyänutpän niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yän nadänpänä näkä yotken täga äm-nayän? Man ehuranigän yäntäyon mani buramiñpän iwatkumän.

Pol kenta Silas komi yotken yepmañkuj

^{16 ††} Kepma kubäta yänapik man yäkyäk bägup-ken äpmonjitna watä webe jopi kubätä nibän ahänjkuk. Täñkañ webe u wäbät ikek. Unitä äma täño mebari yänahäk täñjukonik. Kädet u terak mähemiyetä mon-erñ tañi yäpmäk täñkuñonik. ^{17 †} Täñpäkañ webe unitä nibän ahänjpän Polkät nin niwarän täñpän man gera terak ñode yänjkuk; Äma ñonitä Anutu ärowani pähap unitäño epän äma itkamän yäk. U Anututa biñam täk-täk kädet täwetpän täwoñäredayän äbäkamän yäk.

^{18 ††} Kepma kepma man udegän yän yäpmän kuñtäyon Poltä gaña tañpän äyänutpän iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäño kehäromi terak peñ gäwetat; Wäbät, gäk webe ño teñpeñ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teñpeñ kuñkuk.

^{19 ††} Eruk ude täñjirän webe unitäño mähemiyetä mon-erñ tuñum wädäk-wädäk kädet kawä nämo täñpöpän Pol kenta Silas yepmäñitpän yän-yäkñat päñku yot-pärare bämopi-ken Rom gapman täño äma ekäni ekäni kerik-ken yepmañpän yäwetkuñ; Juda äma yarä ñonitä nintä yotpärare-ken äbänjpän ämawebe bänepi peñ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänañpän yänahänjpän niwetkamän yäk. ^{22 †††} Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuño unitä kok-wawak nadän yämiñkuñ. Ude täñjirä man yäpmän daniwani ämatä komi ämata yäniñ kireñjirä yepmäñitpän teki yänopmän yämiñpän iwänaptä bumta däpuñ. ²³ Däpmänjpän komi yot gänañ yepmañjirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom tañpän watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmañpän kuroñiyat päya kujattä uyiñ-yepmäñitpän täñkehärom tañpän yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpän itkañ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yänapik man yänjit, iniñoret kap ätu teñjirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadänkuñ. ²⁶ U nadänjirä uterakgän kenäñ kwaiñjirän komi yot bumta kwaiñkuk. Kwaiñjirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägenkuñ. Täñpän yen kehäromi äma komi yot gänañ irani kerik kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyän mañkuñ. ^{27 †††} Täñpäkañ watä ämatä kikñutkuk. Kiñutpänä dapun täñpän kañkuk; Komi yot täño yäma kudup tägenkuño irirä. Yabänjpän-nadänjkuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokenjo käwep äpämañ metäkañ yän nadänjkuk. Ude nadänjpän päip yäpmänjpän iniken gupi urayän täñkuk. ²⁸ Ude täñjirän

Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduaptagän itkamän ño yäk.

²⁹ Ude yänjirän watä äma unitä topänta gera yänjtän komi yot gänañ äronjkuk. U umuntañkañ bumta kwaiñpän Pol Silas dubini-ken mañpän äpmonkuñ. ^{30 §} Täñpän yarä u yän-yäkñat yäpmän yäman äpmonjpän yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täñjira Anututä api täñkentän namek?

³¹ Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk.

³² Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpän yäwoñärek täñkumän. ^{33 §†} Yäwerän nadänjpän bipani ugän watä äma unitä yän-yäkñat yäpmän päñku däpuño meni ärut yämiñkuk. Täñpän yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴ Täñkañ watä äma unitä yän-yäkñat yäpmän päñku ini yot gänañ yepmañpän ketem ijiñ yämiñkuk. Täñpäkañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam täñpän bänep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmañpä äpämañ kuñkumän

³⁵ Eruk parä yänjirän Rom gapman täño man yäp-män daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätänpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶ Iwerä nadänjpän watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätänpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ^{37 §††} Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upänkañ goret ude nä-mo täñ niminañpän jop nadän täñ nimiñkuñ. Manken jukun nipmañpän mebarinek kañkañ uterak komi yotken nipmañkuño uyaku tägawän! Upänkañ ude nä-mo täñ nimiñkuñ. U jop nadän nidäpmänjpän komi yotken nipmañkuñ. Ude täñkuño upänkañ käbop äpä-mañ kun yän niwetkañ? Nämo inik! Äma ekäni u ini-tägän äbänkañ keran kañ nimagut yäpmän äpämañ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyänutpeñ päñku man yäpmän daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadänjpän kwaiñkuñ. ^{39 §†} Kwaiñpän äma yarä uken äbänjpän butewaki man yäwetkuñ. Täñpän yarä u yän-yäkñat yäpmän äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi käda kukta man yäwetkuñ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpänä Jesu täño äbot yabän ahänjpän bänep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

Tesalonaika kuñkumän

17 §†† Täñpäkañ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeñ Tesalonai-

§ 16:30 Apos 2:37 §† 16:33 Apos 16:15 §†† 16:37 Apos 22:25 §† 16:39 Mat 8:34 §†† 17:1 1Te 1:1,2

† 16:15 Apos 16:33, 18:8 †† 16:16 Apos 19:24 † 16:17 Mak 1:24,34 †† 16:18 Mak 16:17 ††† 16:19-20 Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 †††† 16:22 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2 †††† 16:27 Apos 12:18-19

ka yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täño käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahänpänä Pol uwä ini täk täñkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänañ u äronpänä Juda ämawebe ukät Ekäni täño man yänpän-nadäk täñkuñ. Ude täñkañ Ekäni täño man kudän ätu yäwetpän yäwoñärek täñpän ñode yäwetkuk; ³ † Kristo, Anutu täño iwoyäwani uwä kumänpän äneni akukta biñam yäwani yäk. Täñpakanä Jesu täño wäpi biñam täwet täyat uwä Kristo ubayän. ⁴ †† Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni täñpänä Pol kenta Silas yäwatkuñ. Täñkañ Grik nanik ätu Anutu iniñ orerani u mäyaptä penta yäwatkuñ. Ba uken nanik webe wäpi biñam ikek udegän, mäyap yäwatkuñ.

⁵ Täñpakanä ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabänpänä Juda ämatä kokwawak nadänkuñ. Ude täñpän äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut päbä yepmanpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yän täñuruk-uruk pähap täñkuñ. Ude täñ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmänit päbä ämawebe u kerä terak pena yänkañ päñku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bäränjen kuñpänä wäyäkñeñkuñ. ⁶ † Päñku wäyäkñewä wawäpänä Jeson-kät äbot täñpani ätu ugänpänä yepmänit yäpmän kome unitäño intäjukun äma u inamiken yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ. Ude täñkañ gera terak ñode yänkuñ; Äma komeni komeni kuñatkañ kädet wakiwaki täk täñkuñ ukeño äbäño itkañ ño yäk. ⁷ †† Jesontä äma u yän-yäkñat yäpmän ini yotken kuñkuk yäk. Nadäkinik täñpani äma päke u intäjukun ämanin wäpi Sisa unitäño man kädet urani. Unitä ñode yäk täkañ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yän ude yäk täkañ.

⁸ Ude yänjirä ämawebe päke ukät kome u nanik täño äma ekäni ekänitä man u nadänkañ kikñutpän-nadäwätäk pähap täñkuñ. ⁹ Eruk ude täñkañ Jeson-kät nadäkinik täñpani ätu yepmänitkuñ u yäwerä komi yotta gwäki pewäkañ yänin kirenpewä kuñkuñ.

Beria kome päñku epän täñkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmänjirän, äbot täñpani noriyetä Pol kenta Silas yepmanpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuñkumän. Kumañ Beria kome u ahänpänä Juda nanik täño käbeyä yot kome u itkuko u gänañ äronkumän.

¹¹ †† Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäño bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Täñpakanä Pol täño man nadänpänä gäripi-inik nadänkuñ. Ude täñkañ kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u daniñpänä yänpän-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yän nadäka. ¹² Täñkañ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

¹³ ††† Ude täñjirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadänkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yänahänpän yäwet itak yän ude nadänpänä päñku yotpärare uken ahänpänä ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadän yämiñkuñ. ¹⁴ Täñjirä äbot täñpanitä Pol bäränjek-inik iniñ kirenpewä kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵ Eruk äma Pol yänikñat yäpmän kuñkuñ uwä Pol yänikñat yäpmän pen kumañ Atens yotpärare tañi uken kuñkuñ. Täñpakanä äneni kunayän yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäränjen näkä itat-ken ño kañ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yänahänkuñ

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämän yäpmän kuñkuk. Täñkañ yotpärare u gänañ yäwik jopi, äma keritä täñpani mäyap-inik irirä yabänkuñ. Ude yabänpänä Pol bänepitä jägämi-inik nadänkuñ. ¹⁷ ††† Jägämi nadänkuko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadän imani ukät man unita yänpän-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkunok ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik. ¹⁸ Täñpakanä kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkunok. Täñpän kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpän yän-awätpäñ Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akunokuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yänkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayän yänpän yäyak? Yänjirä ätutä yänkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpäñ käwep yäyak. ¹⁹ Ude yänpänä Pol yänikñat päñku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken terpäñ iwet yabänkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkñe man ño nadänjitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yän iwetkuñ. ²¹ Täñpakanä Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täñpän man kudupi kudupita yänpän-nadäk täk täñkuñ unita Pol täño man u nadänayän yänkañ yänkuñ.

²² Ude yänpänä iwet yabänjirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäñ ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yänin oretta gwäk pim-ñpänä täk täkañ yäk. ²³ Pengän yotpärare ño gänañ kuñattängän mobä änok pewani kubä kañkut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipän daniñkut; Nöwä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täñpani. Eruk, apiño Anutu intä nämo nadänkañ in-ñoret täkañ unitäño mebäri ñode yänahänpänä täwera nadäwut;

²⁴ § Nämo nadäk täkañ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkañ ño pewän

† 17:3 Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 †† 17:4 Apos 13:50 ††
17:6 Apos 16:20 †† 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12 ††† 17:11 Jon 5:39

††† 17:13 Apos 13:50, 14:19 †††† 17:17 Apos 18:19

ahäwäpän kunum kenta kome täño Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täñpän kudupi yot yän iverani gänañ nämo it täyak yäk. ^{25 †} Ba imaka kubäta nämo wäyäkñek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täñkentän imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuñat-kuñat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Täñpäkañ äma kubä täñpän peñkuko uken naniktä äma äbori äbori ahän yäpmän kuñkumän. Ahänpän it yäpmän kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täñkireñpän täñkireñpän peñ nimiñkuk yäk. ^{27 ††} Täñpäkañ bänepnintä wäyäkñek epän täñtän kuñtängän Anutu nadän imikinik täñpän kañ-ahäneta käwep, ude täñ niminñkuk. Upänkañ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸ Nämo, unita ñode yäwani; Nin unitäño nadäk kehäromi terak itkañ imaka imaka täk täkamän. Täñkañ injinken nadäwani äma ätutä udegän ñode yänkuñ; Nin urakken ahäwani yäk.

^{29 †} Eruk, nin Anutu unitäño nanakiye unita nin ñode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpän gol ba siliwa, ba mobäpän wäbät kujat äma keritä täk täkañ udewani yän nämo nadäne. Nämo inik! ^{30 ††} Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpän nadäk udewani nadänpän täñpeñ kuñjarirä Anututä yabän koreñkuk. Upänkañ apiño ämawebe komeñi komeñi bänep sukurekta peñ yäwet täyak. ^{31 ††} U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyänkuñ. Uken äma kubä iwoyänkuñ unitä kudän siwoñi terak api yäpmän daniwek. Täñpäkañ u bureni-inik api täñpet yän niwoñärekta äma uwä kumbani-ken nanikpän yäpmän päñaku teñkuk.

³² Täñpän Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpän yäpmän akukakuk täño man yäwerirän äma ätutä yänärok iwetkuñ. Täñ, ätutä yänkuñ; Man yäyan u kadäni kubä äneñi yänjiri kañ nadäna! ³³ Ude iwerirä Pol yepmanpeñ kuñkuk. ³⁴ Täñpäkañ äma ätutäwä Pol iwatpän Jesuta nadäkinik täñkuño u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

Pol Korin komeken epän täñkuk

18 Täñpän Pol Atens kome peñpeñ Korin yot-pärare-ken kuñkuk. ^{2 †††} Kuñpän Juda nanik äma kubä kañ-ahänkuñ. Äma u wäpi Akwila, u komeñi kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpänjä yanäpi yarä upän yabän ahänkuñ. ^{3 †††} Pol uwä äma ukät moneñ epän mebäri kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

§ 17:24 1Kin 8:27; Apos 7:48 † 17:25 Sam 50:12; Ais 42:5
†† 17:27 Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 † 17:29 Ais
40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 †† 17:30 Apos 14:16 ††
17:31 Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42 ††† 18:2 Rom 16:3 ††† 18:3
Apos 20:34; 1Ko 4:12

⁴ Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yänpän-nadäk täk täñkuñonik. Man yänpän-nadäk ba yänpän-yäwoñärekañ täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yän yänkañ täk täñkukonik.

^{5 §} Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yänhäk täñkukonik. Täñpän Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentän yämikta iwoyänkuñ u yäk. ^{6 §†} Ude yäweränkañ Pol yänärok man iwetpän mani ut täñkuñ. Ude täñpäwä mäde ut nimitak yän kañpän nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmän äreyän täñpän kwäpän ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpäwä, injinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayän yäk.

⁷ Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuñ. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ^{8 §††} Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadänpän Ekänita nadäkinik täñjirä ume ärut yämiñkuk.

^{9 §†} Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañkuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämo inik umuntäwen. Gäk näkño man yänhäkta meka nämo täñpipiwen. ^{10 §††} Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkño ämawebe mäyaptä yotpärare ño gänañ itkañ unita äma kubäta gäk täga nämo api täñpän wawen yäk. ¹¹ Täñpäkañ Pol ini Korin komegän itkañ ämawebe Ekäni täño man yänpän-yäwoñärekañ täñ yäpmän kuñjarän obañ kubä itkañ äneñi komepak 6 ude täreñkuk.

¹² Täñpäkañ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täño watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ iminpän manken yänjikuñat yäpmän kuñpän ñode yänkuñ; ¹³ Äma ñowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebäri kubä, nintäño бага mantä nämo yäyak upän yäwoñärekañ täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän täñpänä, gapman Galiotä Juda nanik ñode yäwetkuk; Äma ñonitä gapman täño бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täñpänä, näk intäño man täga nadän tamet yäk. ^{15 §†} Upänkañ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkañ. Unita uwä injin kañ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämo nepmanpani. ¹⁶ Ude yänpän yän-yäwat-pewän äpämañ kuñkuñ.

§ 18:5 Apos 17:14-15; Apos 9:22 §† 18:6 Apos 13:46,51; Apos
20:26 §†† 18:8 1Ko 1:14 §† 18:9 1Ko 2:3 §†† 18:10 Jos 1:9;
Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16 §† 18:15 Apos 23:29; Apos 25:18-19;
Jon 18:31

¹⁷ Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täno käbeyä yot unitäno intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän injipänj utkuņ. Ude tänpäkanj gapman Galio uwä unita nadawätäk nämo täņkuk.

Pol äneņi Antiok Siria kome kuņkuk

¹⁸ † Tänpäkanj Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. It-tängän äbot täņpani noriye yepmaņpeņ gäpe terak äronjuk. Ärowänkaņ gäpetä kome u peņpeņ Siria kome kwayän täņkuk. Tänpäkanj Akwila yanäpi u Polkät bok kuņkuņ. Kumaņ päņku Senkria kome ahäņpäņ imaka kubä täkta Anutu-ken yäņkehäromtak man yäņkuko unita gwäki pujiņ kudup äriņpäņ pakigän peņjuk. ¹⁹ †† Eruk, u peņpeņ kumaņ päņku Efesus kome ahäņkuņ. U ahäņpäņä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaņkuk. Tänpäkanj Pol iniwä kumaņ päņku Juda naniktä käbeyä yot gänaņ äronjuk. Äro u itpäņ Juda nanikkät Anutu täno man yäņpäņ-nadäk täņkuņ. ²⁰ Ude täņirän Juda naniktä iwetkuņ; Gäk ninkät kadäni käronji bumik kaņ itna yäk. ²¹ † Ude yäwäwä Pol bitnäņpäņ bänep täga mangän yäwetpäņ ñode yäņkuk; Anututä äneņi nepmaņpäņ äbäņpäņä, uwä äneņi api äbet yäk. Ude yäwetpäņ Efesus kome peņpeņ gäpe terak äronpeņ kuņkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaņ päņku Sisaria kome ahäņkuk. Ahäņpäņä Pol gäpe terak naniktä äpämaņ päņku äbot täņpani u yabäņ ahäņpäņ man yäņpäņ-nadäk täņ itkuņ. Ude täņkaņ yepmaņpeņ Antiok yotpärare-ken kuņkuk.

Apolos Efesus komeken manbiņam yäņahäņkuk

²³ Pol Antiok kome kadäni käronji bumik itkaņ kuņkuk. Kumaņ päņku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täņpani u Anutu täno man yäwetpäņ bänepi täņ-kehäromtak täņtäņ kuņatkuk. ²⁴ Tänpäkanj Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nikek yäņahäwani, ba Anutu täno man kudänta nadawän tärekinik täņpani. ²⁵ †† Tänpäkanj äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täno kädet iwetpäņ iwoņäreke täņirä nadäkinik täņkuk. Nadäkinik täņpäņ Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täno man yäņpäņ-yäwoņäreke täk täņkukonik. Täņpäņ Jesutä imaka imaka täk täņkuko unitäno manbiņam bureniğän yäņahäk täņkukonik. Upäņkaņ Jontä ume ärut yämik täņkuko ugänpäņ nadäņkuk.

²⁶ †† Täņkaņ Apolos bänepi pidäm tawäpäņ Juda täno käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täno manbiņam yäņahäk täņkukonik. Täņirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiņam yäņahäņkuko u nadäņkumän. Nadäņpäņ yori-ken yäņikņat yäpmäņ päņku Jesu Kristo täno kädet uwä siwoņi-inik iwetpäņ iwoņäreņkumän. ²⁷ ††† Ude täņkaņ eruk Apolos uwä Akaia komeken-ken kukta nadäņkuk. Täņirän Efesus ämawebe äbot täņpani unitä Apolos täno nadäk-nadä-

ki täņkehärom takta ñode täņkuņ; Akaia nanik äbot täņpanitä daniņpäņ nadäkta man kudän ñode täņkuņ; In äma u imagutpäņ not kaņ täņ imut yäk. Ude kudän täņpäņ imäkaņ yepmaņpeņ kumaņ päņku Akaia komeken ahäņkuk. Ahäņpäņ Apolostä kome u nanik äbot täņpani ämawebe, Anutu täno orakoraki terak nadäkinik täņkuņo u säkgämän oraņ yämiņpäņ täņ-kehäromtaņ yämiņkuk.

²⁸ ††† Eruk, ude täņkaņ ämawebe päke u injamiken Juda nanik täno man ba nadäk goret nadäņkuņo u yäpmäņ äpäkta epän kehäromigän täņkuk. Tänpäkanj Anutu täno manbiņam terak kwawakinik ñode yäwetpäņ yäwoņäreke täņkuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayäņ, äma Anututä bian ämawebeniye täņkentäņ yämikta iwoyäņkuko u.

Pol Efesus yotpärare-ken manbiņam yäņahäņkuk

¹⁹ † Tänpäkanj Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittäņ kumaņ päņku Efesus ahäņkuk. Uken äbot täņpani ätu yabäņ ahäņpäņ ñode yäwet yabäņkuk; ² †† In bian nadäkinik täņpäņ Kudupi Munapik yäpuņ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuņ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yäņ nämoikin nadäņkumäņ. Apiņogän nadäkamäņ ño yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täņkuņ? Ude yäwänä iwetkuņ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täņkuko ugänpäņ ärutkumäņ yäk. ⁴ ††† Yäwäwä Poltä yäņkuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiņkaņ ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup peņ morewäkaņ ume kaņ ärut tama yäk. Täņpäņ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kaņ pewut yäņ yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yäņ yäņkuko uwä Jesu.

⁵ Eruk, man u nadawäkaņ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiņkuk. ⁶ †† Ume ärut yämiņpäņ kerä ämawebe gwäki terak peņirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreņkuk. Magät moreņirän man kotäk kudupi kudupi terak yäņit, manbiņam profettä-yäņ yäņahäņkuņ. ⁷ Äma päke u 12 ude bumik.

⁸ Täņpäņ u punin terak Poltä Juda nanik täno käbeyä yot gänaņ bätakigän Manbiņam Täga kehäromigän yäņahäk täņkuk. Täņpäņ Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki täņpidäm taņ yämiņit Anututä intäjukun it yämiņirän gämoriken irit unita yäwetpäņ yäwoņäreke täņ yäpmäņ kuņirän komepak yaräkubä ude täreņkuk. ⁹ ††† Tänpäkanj Juda ämawebe ätutäwä Poltä Jesu täno manbiņam yäņahäk täņkuko unita nadawä jopi ude tänpäkanj nadäkinik nämo täņkuņ. Täņkaņ ämawebe injamiken Ekäni täno kädet siwoņi unita u kädet waki yäņ yäk täņkuņ. Ude täņpewä Poltä nadäkinik täņpani ämawebe yäņ-yäkņat yäpmäņ kuņkuk. Ude täņkaņ kadäni kadäni yäņpäņ-yäwoņäreke täņpani yot kubäken Ekäni täno manbiņam yäņahäk täņkuk. Yot uwä

† 18:18 Apos 21:24 †† 18:19 Apos 17:17 † 18:21 Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 †† 18:25 Rom 12:11; Apos 19:3 †† 18:26 Apos 19:8 ††† 18:27 2Ko 3:1; Kol 4:10

††† 18:28 Apos 9:22 § 19:1 1Ko 3:6 †† 19:2 Apos 2:38, 8:16 §†† 19:4 Mat 3:11 §† 19:6 Apos 8:17; Apos 10:44,46 §†† 19:9 2Ko 6:14-18

Tiranus täño. ^{10 †} Eruk, yänpän-yäwonjerek täñ yäpmän kuñirän obañ yarä ude tärenkuk. Ude täñkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuño u mäyap-inik Ekäni täño manbiñam nadänkuñ.

Skeva täño nanakiye

^{11 ††} Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahänkuñ. ^{12 ‡} Ude täñirän kañkañ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmän päñku Pol gupi terak peñkañ yäpmän käyäm ikekken kuk täñkuñ. Ude täñirä Ekäni täño kehäromitä täñpewän käyäm paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätänpeñ kuk täñkuñ.

^{13 ††} Täñpäkañ Juda nanik ätutawä moneñ epäntawä komeni komeni kuñatpäñ mäjo yäwat kirek-kirek täk täñkuñ. Täñkañ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yäwat kirenayän yänkañ täk täñkuñonik. Uwä mäjo ñode yäwet täñkuñ; Jesu, wäpi Poltä yänahäk täyak unitäño wäpi terak peñpeñ kut yän täwetkamän. Man ude yäk täñkuñ. ¹⁴ Täñpäkañ Juda nanik täño bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäño nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täñkuñ.

^{15 ††} Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yäwat kirek-kirek täñirä mäjo kubätä äyänutpäñ man kowata ñode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täñ, in netä? ¹⁶ Ude yänpäñ äma mäjotä magäran unitä päreñ äronpäñ äma 7 man yän itkuño upän däpmän päret täñpän kuñkuñ. Täñpäñ teki imaka wen täñpän kuñ yämiñkuñ. Eruk ude täñpänä nägät piñtän tek morän yot u peñpeñ kuñtäñpä kuñkuñ.

^{17 †††} Ude täñirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuño u kudup manbiñam u nadänkuñ. Ude nadänpäñ umun pähap bumta täñkuñ. Ude ahänkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oranpäñ yäpmän kuñatkuñ. ¹⁸ Täñpäkañ ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkañ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yänjahänkuñ. ¹⁹ Ba äbot täñpani ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri täñpani unitäño buk kumän-tagän ämawebe inamiken kädap pewä iñiñkuñ. Täñpäkañ buk unitäño gwäki ärowani, siliwa moneñ 50,000 udepän pewä iñiñkuñ.

^{20 †††} Eruk ude täñkuño unita Ekäni täño man u komeni komeni ahänpäñ wen patkuk. Ahänpäñ wen patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nikek ahänpäñä irit-kuñat-kuñariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä wanñkuñ

^{21 §} Eruk Pol uwä epän täñ yäpmän kuñtäñgän täñpän tärewäpäñ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peñkuk. Täñkañ u kädätä Jerusalem yotpärareken kukta imaka nadänkuk. Täñpäñ ñode yänkuk; Jerusalem kuñkañ unitä Rom kome kañ kwa yäk. ^{22 §†} Täñpäkañ Poltä iniken täñkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmanpäñ

Masedonia kome kuñkumän. Täñpäkañ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia kända ugän itkuk.

^{23 §††} Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täño kädet siwonji unita iwan täñpäñ man bumta yänkañ täñuruk-uruk mäyap täñkuñ. ^{24 §†} Äma u kubä wäpi Demetrius. Uwä moneñ epäntawä imaka imaka siliwa kapapän täk täñkukonik. Täñpäkañ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadän imik täñkuñonik. Täñpäñ yäwik webe u inij oretta kudupi yot kubä täñkuñ. Eruk Demetrius, siliwa kapa täñpani unitä siriwapän yot unitäño wärani täpuri täpuri täñpäñ peñirän ämawebe moneñ pähap imiñpäñ yäpmäk täñkuñonik. ²⁵ Eruk ude täñpäñ näkño moneñ epän manpek yänpäñ äma epän u bok täñpani ba äma epän udewanigän täñpani kudup yän-yäkñat yäpmän päbä yepmanpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in ñode nadäwut. Epänin täño gwäki säkgämän yäpmäk takamän yäk. ^{26 §††} Upänkañ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täño nadäk-nadäki peñawähut täyak yäk. Täñpäkañ u kome ñogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täñkañ ñode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä täñpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

²⁷ Täñpäkañ in nadäkañ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäño moneñ epän ñowä täga api täñpän waneñ. Täñpäkañ ugän nämo. Jop man unitägän täñpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäño kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täñpek yäk. Upänkañ bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ñowä anutu webe Atemis ugänpäñ oran imik täñkumänonik. Täñpäkañ Pol täño manbiñam unitä Atemis wäpi biñam u yäpän wanayän täyak yäk.

²⁸ Eruk man ude nadänpäñä äma päke uwä bänepi bumta täñpä wanñkuñ. Täñpäñ gera kehäromigän yänpäñ ñode yänkuñ; Nin Efesus nanik täño anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk. ^{29 §†} Ude yänirä ämawebe yotpärare u nanik täñuruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpäñ bäräñeñ kumañ käbeyä bägup-ken kuñkuñ. Täñkañ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuñarani u yepmänitpäñ yäpmän kuñkuñ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰ Eruk ude täñkañ irirä Pol uwä man yänahäwa yänkañ käbeyä täñkuñ-ken kwayän nadänkuko upänkañ ämawebe äbot täñpanitä inij bitnäñkuñ. ^{31 §†} Ba kome u nanik äma wäpi nikek ätuwä, Polta not säkgämän täñ imik täñkuño unitä Polta man kehäromi ñode pewä yäpmän kuñkuñ; Gäk käbeyä pähap täñ itkañ-ken kwentawä yän iwetkuñ.

³² Eruk, käbeyä-ken täñuruk-uruk pähap täñ itkuñ. Äma päke uwä nadäk ñoba-ñoba täñkuñ. Täñirä ätuwä gera kotäk kubägän yänkuñ. Ätuwä gera inigän kubäpäñ yänkuñ. Täñpäkañ ude täñkuño unitäño mebäri udetä ämawebe äbot käbeyä ño itkamän yän nämoinik nadäwä tumbuk. ³³ Eruk ude täñpäñ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada initpäñ pimiñ

† 19:10 2Ti 1:15 †† 19:11 Apos 14:3 ‡ 19:12 Apos 5:15
 †† 19:13 Mak 9:38 †† 19:15 Mak 1:24,34 ††† 19:17 Apos 5:5,11 ††† 19:20 Apos 12:24 § 19:21 Apos 23:11; Rom 1:13
 §† 19:22 Rom 16:23; 2Ti 4:20

§†† 19:23 2Ko 1:8 §† 19:24 Apos 16:16 §†† 19:26 Apos 17:29; 2Ti 1:15 §† 19:29 Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 §† 19:31 2Ti 1:15

iwat-pewä yäpmänj käbeyä bämopi gānaŋ umu kwānkaŋ eruk, āma ātutā man mebāri yāhahŋpāŋ iwetkuŋ. Iwerāwā Aleksadatā man kowata yāwerayāŋ ketwāra tāŋkuk. ³⁴ Ude tāŋjirān āma ātutā āma uwā Ju-da nanik, Anutu kubā iniŋ orerani yāŋ kaŋpāŋ nadāŋkuŋ. Ude nadāŋpāŋ unita pen gera māmā terak bumta ŋode yāŋkuŋ; Efesus nanik nintāŋo yāwik Atemis uwā intājukun-inik itak! Ude yāŋ yāpmāŋ kuŋtāko 2 auas ude tāreŋkuk.

³⁵ Tāŋjirā Efesus nanik tāŋo gapman kubātā āmawebe pāke u yāniŋ bitnāŋpāŋ yāwetkuk; Efesus āma, in juku penpāŋ nadāwut yāk. Nin kudup ŋode nadākamāŋ. Efesus nanik nin uwā yāwik webe Atemis unitāŋo kudupi yot kaŋiwat tākamāŋ yāk. Ba unitāŋo wārani kunum gānaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watā it tākamāŋ. ³⁶ Āma kubātā man uwā utnaŋi nāmo unita in kumān-tagān bitnāŋpāŋ imaka waki kubā tākta nāmo tārop tāneŋ yāk. ³⁷ Tāŋpākaŋ āma yarā ŋowā kudupi yot tāŋo imaka ātu nāmo kubo tāŋkumāno up-āŋkaŋ jop yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābākaŋ yāk. Ba yāwik webenin unita yāŋārok man kubā nāmo yāŋkumān. ³⁸ Tāŋ, Demetrius-kāt epān āmaniyetā āma kubāken man kubā irānā, man yāpātāgak-tāgak kadāniwā itak yāk. Ba man yāpmāŋ daniwani āma itkaŋ yāk. Unitāgān man yāpātāgak epān api tāneŋ. ³⁹ Ba āma kubātā man kubā nadāŋpāŋā, uwā käbeyā kadāni-ken ugān yāŋpāŋ tāga ket utneŋ yāk. ⁴⁰ Tāŋ, apiŋo āmik pena ahātak u mebārini nāmo unita nin bārāpi yāp-naŋi bumik yāk. Tāŋpākaŋ käbeyā waki ŋonitāŋo mebārita niwet yabāwāwā kowata tāga nāmo api yāwetne. ⁴¹ Eruk ude yāwetpāŋ āmawebe pāke uwā yāwerān yāpmāŋ kuŋtāŋpā kuŋkuŋ.

Pol Masedonia, Grik komeken kuŋkuk

20 Eruk kadāni Efesus āmawebetā kāhān gera māmā pāke yāŋkuŋo u bitnāŋjirā Pol ābot tāŋpanita yāŋpewān ābuŋ. Yāŋpewān ābākaŋā bānep nadāk-nadāki tāŋ-kehāromtaŋ yāmikta jukuman ātu yāwetkaŋ yepmaŋpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. ² Masedonia komeken kuŋkaŋ āmawebe u nanik tāŋo bānepi tāŋ-kehāromtaŋ yāmikta jukuman māyap yāwettāŋ kuŋkuk. Ude tāŋtāŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahāŋkuk. ³ Ahāŋpāŋ komepak yarākubā ude Grik komeken irān tāreŋjirān gāpe terak āronpeŋ kome kubā wāpi Siria komeken kwayāŋ nadāŋkuk. Tāŋpāŋ Juda naniktā utta man topuŋo u nadāŋpāŋā āneŋi āyāŋutpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. ⁴ † Tāŋpākaŋ āma ŋodetā Polkāt kuŋkuŋ; Beria komeken nanik kubā wāpi Sopate, Pirus tāŋo nanaki, Tesalonaika nanik āma yarā wāpi Aristakus-kāt Sekudus, Depe yotpārare-ken nanik Gaius, kubā Timoti. Tāŋpākaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarā wāpi Tikikus kenta Trofimus. Āma udetā Polkāt bok kuŋatkuŋ. ⁵ Āma uwā intājukun kuŋkuŋo Troas yotpārare-ken ninta itsāmāŋ itkuŋ. ⁶ Tāŋjirā nināwā Pilipai yotpārare-ken orekirit kadāni kubā wāpi Kārāga yiskāt nāmo awāhurani orekirit kadāni, u itna tāreŋjirān gāpe terak āronpeŋ

† 20:4 Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21

kuŋkumāŋ. Kuŋkā kepma 5 uken eruk Troas yotpārare-ken āma intājukun kuŋkaŋ ninta itsāmbuŋ-ken u ahāŋkumāŋ. Ahāŋpāŋ yabānakaŋ kepma 7 udewā Troas yotpārare-ken itkumāŋ.

Poltā Yutikus tāŋpewān kodak tāŋkuk

⁷ †† Tāŋkaŋ Sande kubāken ābot tāŋpani-kāt kārāga nāna yāŋpāŋ ābā ābot kubāgān itkumāŋ. Iritna Poltā āmawebe pāke u manbiŋam yāhahŋpāŋ yāwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yāŋ nadāŋpāŋ unita manbiŋam pen yāwet yāpmāŋ kuŋtāyon bipani bāmopi-inik tāŋkuk. ⁸ Yot u gānaŋ topān māyaptā ijiŋ-yāŋeŋjirā itkumāŋ. Yot uwā kārōŋi boham unuken. ⁹ Tāŋkireki yarākubā punin unu käbeyā tāŋ itkumāŋ. Tāŋitna āma gubaŋi kubā wāpi Yutikus uwā mānit yāpani kādet kubāken maŋit itkuk. Irirān Pol manbiŋam kārōŋi pāhap yāŋiwat yāpmāŋ kuŋjirān nadāŋ ittāŋgān dāpmona tāŋkuk. Tāŋtāŋgān eruk patkuk. Pattāŋgān punin ununitā kome terak umu maŋkuk. Tāŋjirān āma itkuŋo uwā iŋit yāpmāŋ akuna yāŋkaŋ āpmonpāŋ kaŋkuŋ; Kumāŋpāŋ bam tāŋpāŋ parirān. ¹⁰ † Āpmonjirā Pol imaka, yāwat yāpmāŋ āpmonpāŋ pāŋku Yutikus dubini-ken gukut imāpmok tāŋpāŋ bāyaŋ imiŋkuk. Bāyaŋ imiŋpāŋ āmawebe ŋode yāwetkuk; In nadāwātāk nāmo tāneŋ. Āma ŋo nāmo kumak, kodak itak yāk. ¹¹ Ude tāŋkaŋ Pol āneŋi āromaŋ yot gānaŋ āronpāŋā kārāga tokātpāŋ āmawebe ukāt bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam āneŋi yāwet yāpmāŋ kuŋtāyon kome yāŋeŋkuk. Yāŋeŋjirān eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

¹² Kuŋjirān āma gubaŋi āneŋi kodak taŋkuko u bānep oretoret terak yāŋjikaŋ yāpmāŋ yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpārare penpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude tāŋjirā nin Pol ugān teŋkaŋ gāpe terak āronpeŋ Asos yotpārare-ken nintā jukun kuŋkumāŋ. Kuŋkumāŋo Polta itsāmāŋ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegān ini kuroŋ ābāŋkā nibāŋ ahāŋkuk. ¹⁴ Ābā Asos yotpārare-ken nibāŋ ahāŋpāŋ gāpe terak ārowānkaŋ eruk Mitilini yotpārare-ken kuŋkumāŋ. ¹⁵ Pātna yāŋewānā kuŋkā gwāgu bāmopi-ken kome kubā wāpi Kios u dubini-ken ahāŋkumāŋ. Tami āneŋi kuŋkā Samos yotpārare-ken ahāŋkumāŋ. Yāŋewānā āneŋi u naniktā kuŋkā eruk Miletus yotpārare uken ahāŋkumāŋ. ¹⁶ †† Orekirit kadāni pāhap kubā wāpi Pentikos u kerāp taŋjirān unita Pol Efesus yotpārare irepmitpāŋ kukta nadāŋkuk. Bārāŋeŋ kumaŋ Jerusalem kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ kāwayāŋ nadāŋpāŋ unita Esia komeken kuŋatta bitnāŋkuk.

Poltā iniken mebārini yāwetkuk

¹⁷ † Miletus yotpārare-ken ahāŋpāŋā eruk Poltā Efesus ābot tāŋpani tāŋo intājukun āmata man tewān kwākaŋ ābā kaŋkuŋ. ¹⁸ ††† Ābā kawākaŋ jukuman ŋode yāwetkuk; Nākā Esia komeken ābā inkāt itkaŋ kādet

†† 20:7 Apos 2:42,46 † 20:10 1Kin 17:21 †† 20:16 2Ti 1:15
††† 20:17 Apos 18:21 ††† 20:18 Apos 18:19, 19:10

jide jide tāk tājuro u kudup injin nadākaŋ u yāk. Pengān ābutken umunitā pābā āneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kādet mebāri kubā nāmo tājkuŋ. ^{19 †} Nāmo, kadāni kadāni Juda nanik nāk tājpaŋwakta man yāŋpāŋ-nadāk tājirā nadāŋ bārāp tāk tājkuŋ. Ba tājyākŋarani ude tājirā kadāni māyap konām kot tājkuŋ. Upāŋkaŋ nākā gupna yāpmāŋ āpāŋpāŋ kuŋatkaŋ Ekāni tāŋo epān ehutpāŋ tāk tāyat. ²⁰ Ba in tājkuŋtākta man tāgatāga tāwetta nāmo umuntaŋkuŋ. Kābeyā-ken ba injin yotken tājpaŋ-tāwoŋjerek tāk tājuro, u nadākaŋ u yāk. ²¹ Kadāni kadāni Juda nanik ba Grik nanik bok, bānepjin sukurenpeŋ Anutu-ken kuŋpāŋ Ekāninin Jesuta nadākinik tāj imikta man kehāromigān tāwet yāpmāŋ ābut.

^{22 ††} Eruk nadākaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktā peŋ nāwet-pewān nāk Jerusalem kwayāŋ. Imaka nākā terak jide ahāŋ namayāŋ tāko u nāmo nadāt. ^{23 †} Njode ugānpāŋ nadāt; Komeni komeni kuŋat tāyat-ken Kudupi Munapiktā njode yāŋhāŋpāŋ nāwet tāyak; Bārāpi mebāri mebāri gāka itsāmāŋkaŋ yāk. ^{24 ††} Upāŋkaŋ nāk irit kuŋat-kuŋatnata nāmo iyaptak tāyat. Nāmo, nāk kādet iwata ugānpāŋ iwatpāŋ epān man Ekāni Jesuken yāpuro u tāŋtārekta nadāt. Epān uwā Anutu tāŋo iron unitāŋo manbiŋam yāŋhāk-yāŋhāk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadāwut. Bian nāk in bāmopjin-ken itkaŋ Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epāni tāk tāyak unitāŋo manbiŋam tāwetpāŋ tāwoŋjerek tāk tājuronik. Ude tāk tājkuropāŋ apiŋo njode nadāt; Kāmi in kumān-tagān nāk wari nāmo api nabāneŋ yāk. ^{26 ††} Unita nāk pengān njode tāwet ahāwayāŋ nadāt; In bāmopjin-ken nanik kubātā paot-paotta biŋam tājpanā, nākā terak nāmo yāneŋ. ²⁷ Imata, nāk Anutu tāŋo nadāk-gārip kudup in tāwet ahākta umun kubā nāmo tāk tājuronik. ^{28 †††} Eruk, in injinta watā sākgāmān itpeŋ kuŋatneŋ. Ba Anutu tāŋo kudupi āmawebe ābot, iniken nanaki tāŋo nāgāripāŋ suwaŋpāŋ yepmaŋkuko unita watā udegān it yāmineŋ yāk. Ināwā Kudupi Munapiktā Anutu tāŋo yawak ābot unitāŋo watā āma ude iwoyāŋpāŋ tepmaŋkuk. ^{29 †††} Nāk nadāt. Kadāni nākā tepmaŋpeŋ kuŋirawā aŋ āg-wāritā bāmopjin-ken ābāŋkaŋ yawak ābot u api tājpaŋwaneŋ yāk. ^{30 §} Tājirā inken nanik ātutawā jop manman yāŋkaŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe ābot yāŋ-yākŋarani tājpewā api yāwatneŋ. ^{31 ††} Ude tāneŋo udetā kadāni kadāni watā sākgāmān kaŋ it tājput. Obaŋ yarākubā unita bipani ba kepma kudān nākā tājpaŋ-tāwoŋjerekuro unita nāmo guŋ tāneŋ. Nāmo, nākā umun man ba jukuman in kubākubā tāwet tājuro u konām butewaki terak tāwetkut.

^{32 †††} Eruk, apiŋo Anutu kerik-ken tepmaŋtat. Unita inā unitā bānep iron tājuro unitāŋo mani biŋam u nadāpāŋ injitpeŋ kuŋatneŋ. Tājirā bānep iron unitā in tāga api tāj-kehāromtaŋ tamek. Ba unitāgān imaka

† 20:19 Apos 20:3 †† 20:22 Apos 19:21 † 20:23 Apos 9:16; Apos 21:4,11 †† 20:24 Apos 21:13; 2Ti 4:7 †† 20:26 Apos 18:6 ††† 20:28 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ††† 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 § 20:30 1Jo 2:19 †† 20:31 Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11 ††† 20:32 Apos 26:18

tāga kudup Anututā āmawebeniye inita iwoyāwanita yāmik tāyak u inta udegān api tamek. ^{33 ††} Nāk āma kubā tāŋo moneŋ ba tek tuŋumta yabāŋgārip nāmo tājkuŋ. ^{34 †††} Injin nabāŋpāŋ-nadāk tākaŋ u. Nākŋaken ketna ŋonitā-gān epān tājpaŋ nākŋata watā it tājuronik. Ba āma ātu nākkāt bok it tājkuŋmāŋo u tājkuŋtāŋ yāmik tājuronik yāk. ^{35 ††} Epān mebāri mebāri tāk tājuro uwā njode tājpaŋ-tāwoŋjerekuro; Nin epān tāktāk kādet ugānpāŋ tājkehārom taŋpāŋ iwat tākāna. Ude tājkaŋ uyaku āma ini gupi tāga nāmo tājkuŋtānaŋi udewani uwā tāga tājkuŋtāŋ yāmine. Ekāninin Jesutā man kubā njode yāŋkuko upāŋ nadākot; Iron kādet u kādet tāgagāmān kubā. Āma iron tājpeko udewani tāŋo bānep oretoret unitā āma tuŋum yāpmāk-tagān nadāweko unitāŋo bānep oretoret u irepmitak yāk.

^{36 ††} Eruk Poltā jukuman ude kumān yāwet moreŋpāŋā Efesus ābot tāŋo intājukun āma ukāt kukut imāpmok tājpaŋ Anutu-ken yāŋpik man penta yāŋkuŋ. ³⁷ Ude tājpaŋ intājukun āma pāke unitā Pol bumta kot ibatkuŋ. Tājkaŋ bāyaŋ injitpāŋ iniŋ oretkuŋ. ^{38 †††} Tājpaŋ butewaki pāhap bumta nadāŋkuŋ. Imata, Poltā ini njode yāŋkuko unita; In nāk wari nāmo api nabāneŋ yāk. Ude tājkaŋ eruk, yāŋjkaŋ yāpmāŋ gāpetā itkuk-ken u kuŋkuŋ.

Pol gāpe terak āronpeŋ Jerusalem kuŋkuk

21 Uken kuŋpāŋ ābot tājpani tāŋo intājukun āma u yepmaŋpeŋ kukta butewaki pāhap nadāŋkaŋ gāpe terak āronakaŋ gāpe kuŋkuk. Gwāgu bāmopiken kome tāpuri kubā wāpi Kos u nadāŋ iwatkaŋ siwoŋigān ude kuŋkuŋmāŋ. Kuŋitna bipmāŋpāŋ yāŋeŋjirān kome tāpuri kubā pen wāpi Rodes uken ahāŋkuŋmāŋ. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpāŋā yotpārare kubā wāpi Patara u ahāŋkuŋmāŋ. ² Patara kome u ahāŋpāŋ kaŋkuŋmāŋ. Gāpe kubā kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayāŋ tājirān. Ude kaŋpāŋā uterak āronakaŋ kuŋkuk. ³ Kuŋtāŋgān gwāgu bāmopiken kome kubā wāpi Saiprus u kaŋpāŋ Siria komeken kunayāŋ nadāŋkuŋmāŋo unita kāpmāk kādagān irepmitkaŋ kumaŋ pāŋku Tire yotpārare-ken ahāŋkuŋmāŋ. Ahāŋpāŋ gāpe terak nanik tuŋum ātu u penayāŋ tājkuŋ. ^{4 †††} Peŋjirā ninā kome uken nanik ābot tājpani āmawebe u yabānayāŋ āpāmaŋ kuŋkuŋmāŋ. Pāŋku kepma 7 ude ukāt penta itkuŋmāŋ. Itkaŋ Kudupi Munapiktā ābot tājpani manbiŋam yāwerirān nadāŋpāŋ Pol iwetkuŋ; Gāk Jerusalem kwentawā yāk. ⁵ Eruk gāpetā Tire kome peŋpeŋ kwayāŋ tājirān yotpārare peŋpeŋ kuŋitna ābot tājpani āmawebe meŋ nanak bok nimagut yāpmāŋ āpāmaŋ kuŋkuŋ. Āpāmaŋ kumaŋ pāŋku gwāgu pomi terak kukutnin imina āpmonpāpāŋ Anutu-ken yāŋpik man yāŋkuŋmāŋ. ^{6 ††††} Ude tājkaŋ butewaki man kowata kowata yāŋkaŋ gāpe terak āronitna ini yotken kuŋkuŋ.

§† 20:33 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 ††† 20:34 Apos 18:3; 1Te 2:9 †† 20:35 Mat 10:8 †† 20:36 Apos 21:5 ††† 20:38 Apos 20:25 ††† 21:4 Apos 20:23 ††† 21:6 Apos 20:36

⁷ Äronpej eruk Tire kome peņpāņ kumaņ Tolemes yotpārare-ken ahāņkumāņ. Ahāņpāņ äbot tāņpani u naniktä äbä nimagut yāpmāņ kwākaņ ukät kepma kubä itpāņ patkumāņ. ⁸† Patkumāņo yāņewānä Tolemes yotpārare peņpeņ ninin kuroņ kumaņ pāņku Sisaria yotpārare-ken ahāņkumāņ. Ahāņpāņ kumaņ Anutu tāņo manbiņam yāņahāwani äma kubä wāpi Fil- ip unitä yotken kuņkumāņ. Äma uwä äma 7 aposoro tāņkentāņ yāmik tāņkuņo ukät nanik kubä. ⁹†† Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yāpani unitä Anutu tāņo man profettä-yāņ yāņahäk tāņkuņonik. ¹⁰‡ Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wāpi Agabas u Judia kome peņpeņ Sisaria komeken äpuk. ¹¹†† Äpāņpāņ ninken ahāņ nimipāņ Pol tāņo pion yāpmāņpāņ iniken keru kuroņi pädät tāņpāņ ñode yāņkuk; Kudupi Munapiktä ñode yāyak; Juda naniktä pion ño tāņo mähemi Jerusalem komeken kudān ñode tāņpāņ guņ äbot ätu u keru terak api peney yäk.

¹²†† Yāņirān nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadāņpāņ Poltä Jerusalem kukta iniņ bitnäk man kehāromi yāņkumāņ. ¹³††† Upāņkaņ Poltä kowata ñode yāņkuk; In imata konām butewaki tāņkaņ näkņo bānep nadäk-nadäkna tāņpä wakaņ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u tāņ namikta nämo bitnätat. Ba ugān nämo. Ekāni Jesuta yāņpāņ kumäkta pidām täyat yäk. ¹⁴ Ude yāņirān Pol tāņo gāripi u iniņ bitnä-naņi bumik nämo nadāņkumāņo unita ñode iwetkumāņ; Eruk, Ekānitä imaka kubä ahāņ gamikta nadätak u ini kaņ ahāņ gamān.

Pol Jerusalem ahāņkuk

¹⁵ Eruk u itna tärenjirān Jerusalem ärokta tāņtuņum tuņum tāņkumāņ. ¹⁶ Tāņtuņum tuņum tāņpeņ kunayāņ tāņitna Sisaria nanik nadākinik tāņpani ätu pen-ta kuņkumāņ. Unitä nimagut yāpmāņ äma kubä wāpi Nason unitä yotken kuņkuņ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot tāņpani bian yāpurärätük. Unitä yotken pāņku itkumāņ. ¹⁷ Tāņkaņ eruk, Jerusalem äbot tāņpani ämawebetä bānep oretoret terak nimagut pāņku nip-manpā patkumāņ. ¹⁸††† Patkumāņo yāņewānä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuņkumāņ. Tāņpākaņ kadāni ugān äbot tāņpani ämawebe tāņo intājukun äma käbeyä tāņ itkuņ. ¹⁹§ Tāņirä Pol uwä pāņku bok itkaņ yāniņ oretpāņ guņ äbotken epān tāņirān Anututä keru terak kudān jide pewān ahāņkuņo u kudup yāwet ahāņirān nadāņkuņ.

²⁰§† Pol tāņo man u nadāņpāņ Anutu tāņo wāpi yāp-māņ akuņpāņ iniņ oretkuņ. Tāņkaņ iwetkuņ; Gäk nadā-tan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadākinik tāņ imiņ moreņ yäk. Tāņkaņ ämawebe uwä Moses tāņo бага man u pen iwaräntäkta kehārom tākaņ yäk. ²¹§†† Up-āņkaņ gäka manbiņam ñode nadäk tākaņ; Poltä Juda ämawebe, guņ ämawebe bāmopi-ken itkaņ u ñode

yāwet täyak; In Moses tāņo бага man peņpāņ nanakjiye tāņo gupi moräk madāneņtawä, bian tāņ-pani ude. Ba Juda tāņo täktäki kudup kaņ peņ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yāņ nadäk tākaņ. ²² Gäk äma udewanitä abān yāņ biņam uku nadāņo unita nadāwätäk tāņ itkamāņ. ²³ Unita kädet kubä ñode gāweritna tāņpikaņ gäka äma täga yāņ kaņ nadāwut. Nin bāmopnin-ken äma 4 ude itkaņ yäk. Äma 4 uwä Anutu iņamiken äneņi pakigān itta бага man tāņo kädet kubä iwatta yāņkehārom taņkuņ yäk. ²⁴§† Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuņkaņ Moses tāņo бага man iwatpāņ imaka tānayāņ tākaņ u gäk udegān kaņ tä yäk. Ba moneņ penayāņ tākaņ unita ba gākņata bok kaņ pe. Ude tāņiri äma 4 u Anutu-ken yāņkehāromtak man yāwani uwä tāņ-tärekaņ yāņ nadāneņta gwäki pujiņ täga äriņ tāņpä kuneņ. Eruk, gäk ude tāņkentāņ yāmiņiri ämawebetä ñode api nadāneņ; Pol tāņo biņam nadāņkumāņo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses tāņo бага man iwat täyak yāņ api nadāneņ.

²⁵§†† Tāņpākaņ äma guņ äbotken nanik Jesuta nadākinik tāņpani unitawä, manbiņam ñowäku bian yāmiņkumāņo u nadākaņ yäk. Imaka ñodewani nämo täkta yāņpāņ-nadāņkumāņo uwä kudān tāņpāņ yāmiņkumāņ; Tom anutu jopita naņimik tāņpani u nämo näneņ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki top-māņpāņ däpani nämo näneņ yäk. Ba kubokäret nämo täneņ. Man kudān ude tāņpāņ yāmiņkumāņ yäk.

²⁶§† Eruk käbeyä tāņpä tärewānkaņ patkuņo yāņewānä Pol äma Anutu-kät yāņkehāromtak man yāwani 4 ukät pāņku yāņkehāromtak man yāņkuņo udegān yāņkuk. Ude tāņkaņ kudupi yot gānaņ äronpāņ bāmop äma ñode iwetkuk; Baga man terak kudān täwani udegān, kepma 7 itna tärenjirān yāņke-hāromtak man yāņkumāņo unitāņo epāni u api tärewek yāņ iwetkuk. Eruk, kepma 7 u deta ugān it yāp-māņ kuņtāņgān yāņkehāromtak man u tāņ-täreкта gupe käbāņi nikek ijiņkuņ.

Juda naniktä Pol iņitkuņ

²⁷§† Eruk kepma 7 u tärewayāņ tāņirān Juda nanik Es-ia komeken naniktä abāņpāņ kaņkuņ; Pol kudupi yot tāņo yewa gānaņ irirān. Abä ämawebe peņ yāwettäko Polta kokwawak tāņ imiņkuņ. Ude tāņpāņ Pol iņitkuņ. ²⁸§†† Iņitpāņ gera ñode yāņkuņ; Isrel ämawebe in tāņkentāņ nimut! Äma ñonitä ämawebe komeni komeni nintāņo wāpnin biņam ukät Moses tāņo бага man ba kudupi yot ño tāņpāwakta yāwetpāņ yā-wonjäreк tāņtāņ kuk täyak yäk. Ba ugān nämo! U Grik nanik ätu yāņ-yäkņat yāpmāņ kudupi yot gānaņ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita biņam yāwani-ken äronjirä Anutu iņamiken tāņpāwak tāņkuņ yäk. ²⁹§†† Tāņpākaņ man u yāņkuņo uwä imata, bian yabāņjirä Trofimus Efesus komeken nanikpāņ Polkät yotpārare u gānaņ irirān yabāņkuņ. Yabāņkaņ nadāņkuņ; Poltä ini

† 21:8 Apos 6:5, 8:40 †† 21:9 Apos 2:17 ‡ 21:10 Apos 11:28 †† 21:11 Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 ††† 21:12 Mat 16:22 ††† 21:13 Apos 20:24 †††† 21:18 Apos 15:2,13; Gal 1:19 § 21:19 Apos 15:12 §† 21:20 Apos 15:1,5 §†† 21:21 Apos 16:3; Gal 2:3

§† 21:24 Nam 6:1-20; Apos 18:18 §†† 21:25 Apos 15:29 §† 21:26 1Ko 9:20 §† 21:27 2Ti 1:5 §†† 21:28 Ese 44:7; Apos 6:13 §†† 21:29 Apos 20:4; 2Ti 4:20

imagut yäpmän kudupi yot täño yewa gänañ ärok yän jop nadänkuñ.

³⁰ Täñpäkañ Jerusalem ämawebetä man u nadänpäñ kikñutpäñ täñ-urukuruk bumta täñkuñ. Ude täñkañ Pol inñitpäñ wädän gärepmän yäpmän yewa kemat umude kuñkuñ. Ude täñpäñ bäräñeñ kudupi yot yewa täño yäma yäputkuñ. ³¹ Ude täñkañ Pol inñit yäpmän äpämañ päñku ut irirä Rom täño komi äma täño intäjukun ämatä biñam ñode nadänkuk; Jerusalem ämawebe kuduptagän kokwawak täñpäñ kowat ämiwän täkañ yäk. ³² Ude nadänpäñ bäräñek-tagän intäjukun äma ätukät komi ämaniye ätukät yämagurän yäpmän äma peñawäk täñ itkuñ-ken bäräñeñkuñ. Bäräñeñ äbänjirä Juda ämawebetä yabänpäñ Pol wari nämo utkuñ. ³³ † Ude täñjirä komi äma täño intäjukun ämatä äbä Pol inñitkañ komi ämaniye yäwerirän yen kehäromi yarä yäpmän päñku pädät täñkuñ. Ude täñkañ Juda ämawebe yäwet yabänkuk; Äma ño netä? Ba imapän täk? ³⁴ Yänjirän ämawebe äbot päke itkuñotä yän-tänjurän yänpäñ yänkuräk täñkuñ. Yänuruk-uruk pähap ude täñjirä komi äma täño intäjukun ämatä mebäri ket nämo nadänkuk. Täñpäñ komi ämaniye yäwerän Pol inñit yäpmän komi ämatä ini yotken kuñkuñ. ³⁵ Inñit yäpmän yot yäma-ken u kuñpäñ komi ämatä yabänkuñ; Ämawebe päke u Pol utta yawat-yänjirä ude yabänpäñ Pol pudätpän punin yäpmän äronkuñ. ³⁶ †† Ämawebe äbot päke unitä yäwarän täñkañ kähän gera terak ñode yänjtän kuñkuñ; Kumän-kumän utpewä kumbän! yäk.

Poltä nadäkiniki täño mebäri yäwetkuk

³⁷ Eruk komi ämatä Pol yänjikat yäpmän yot gänañ äronayän täñjirä Poltä komi äma täño intäjukun äma u Grik man terak ñode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayän? Ude yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkño man kotäk nadätan? ³⁸ † Näkä gäka Isip nanik bian gapmanta kokwawak täñpäñ ämik pewän ahänkuko u yän nadätat yäk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yän-butuwän yäpmän kome kawuki-ken ämik täkta kuñkuñ. ³⁹ Yäwänä Poltä yänkuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare tanji kubä wäpi Tasus u nanik yäk. Unita nadän namiñiri ämawebe man yäwerayän yäk. ⁴⁰ Ude iweränä komi äma täño intäjukun ämatä nadän imiñkuk. Nadän imiñirän, eruk Poltä yot täño yeñpeñ ärowani terak itpäñ ketwära täñyäreñjirän ämawebetä u kañpäñ kwikinik it yäpmän kuñkuñ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak ñode yäwetkuk;

22 Nanaye, notnaye, in juku peñpäñ nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täñjira nepmännitkañ unitäño mebäri yän ahäwayän yäk. ² Poltä iniken man kotäk Hibru uterak yänjirän unita u nadänpäñ kwikinik-inik it yäpmän kuñkuñ. Kwikinik irirä Poltä äneñi ñode yänkuk; ³ †† Näk Juda äma kubä yäk. Meñnatä Silisia kome, Tasus yotpärare-ken bayañkukopän äbä yotpärare ño itpäñ tägañkut yäk. Äbekniye oraniye täño

baga man kudupta yänpäñ-näwoñärek täk täñkuko uwä Gamaliel. Uwä näkño yänpäñ-näwoñärek äma ude yäk. Ude täñjirän näk intä Anutu täño nadäk-gärip u iwatpäñ täkta pipiri intä täk täkañ udegän täñ yäpmän äbut. ⁴ †† Näk äma Jesu täño Kädet iwarani u täñpäwak täñ yäpmän äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädät täñpäñ komi yotken yämagut yäpmän kuk täñkut. Täñkañ ätu kumän-kumän däpmäk täñkut yäk. ⁵ Bämop äma intäjukun täñpani Ananias, ba Juda täño äma ekäni ekäni u näkä ude täñkuro u kudup nadäkañ. Unitä täga täwetnayän yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täño Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkañ u yepmännit yäpmän päbä komi yotken Jerusalem ño yepmakta nadänkut. Ude nadänjira ini ño nanik täño äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkañ u Näk ude api täñpet yän yäwet yabäka manbiñam kudän täñpäñ namiñkuñ.

⁶ Kudän täñpäñ namä yäpmän Damaskus kädet kuñtängän kepma bämopi täñjirän imaka kubä pit kubägän ñode ahän namiñkuñ; Peñyänek pähap kubä kunum gänañ naniktä peñyänepän nabänkuk. ⁷ Ude täñjirän näk kome terak mañ patkañ gera kubä ñode nadänkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan?

⁸ Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Ude yänjira unitä yänkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upän gäkä näk täñpiwak täkañ yäk. ⁹ Täñpäkañ äma näkkät bok itkumänjo u peñyänek ugän kañkuño upänkañ man kotäk ahänkuko u nämo nadänkuñ. ¹⁰ Ude täñkañ näkä yänkut; Ekäni, unita näk jide täñpet? Yänjira näwetkuk; Gäk akunjañ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuñjiri äma kubä uken itak. Unita epän man yän gamiñkuro u, uken kwikañ unitä api gäwerek yäk.

¹¹ Täñpäkañ peñyänek unitäño ägonitä täñpewän dapuna bipmän urirän imaka imaka täga nämo yabänkut. Ude täñjira ämanaye dubina-ken itkuño unitä nepmännit yäpmän Damaskus kuñkuñ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkañ Moses täño бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkañ unitä äma u orañ imik täñkuñonik.

¹³ Täñpäkañ äma unitä päbä dubina-ken itpäñ ñode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneñi ijiwi kut yäk. Ude yänjirän uterakgän dapun ijiwa kwäpäñ kañkut.

¹⁴ Käwawä yänkuk; Äbekniye oraniye täño Anutu unitä iniken nadäk tawañ u nadäkta gäk iwoyänpäñ gepmañkuk yäk. Ba Siwoñi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpäñ gepmañkuk yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kañkuno ba nadänkuno unitäño biñam ämawebe api yäwetpäñ yäwoñärewn yäk. ¹⁶ ††† Unita imata kadäni käronji itsämben? Akunpäñ Ekäni wäpi yänpäñ ume äruriri momika kumän ärut moreñ gamayän yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäñ ämawebe äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, kadäni käronji kuñattängän Jerusalem ño äneñi äbut yäk. Äbänpäñ kepma kubäta kudupi yot gänañ äronkuro Anutu-ken yänjapik man yän itkañ däpmonken ude bumik Ekäni kañkut. ¹⁸ †††

† 21:33 Apos 20:23 †† 21:36 Luk 23:18; Apos 22:22 † 21:38 Apos 5:36-37 †† 22:3 Apos 5:34; Rom 10:2

†† 22:4 Apos 8:3, 22:19 ††† 22:16 Apos 2:21 ††† 22:18 Apos 9:29-30

Kañjira ñode näwetkuk; Gäk bäränjəñ akuñkañ Jerusalem u peñpeñ ku! yäk. Näkño manbiñam yot-pärare ñoken yänjahawayəñ täyan u nämo nadəñ gam-inayəñ yäk. ^{19 †} Yəwänä näkə yänkut; Ekäni, ini-tägän näkño biñam ñode u nadäkanj; Näk bian Juda täño käbeyä yot komeni komeni itkañ-ken u äronpəñ ämawebe Jesuta nadäkinik täñpani u däpməñpəñ yep-məñitpəñ komi yotken yepmak täñkut. ^{20 ††} Ba kadäni Stiven gäkño man yänjahəñtəñ kuñattəyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yəmiñjira täñkuñ. Täñjirä yabəñkañ bənep täga nadəñkut. Ba äma utkuño unitəño tek kəronj unita watəni it yəmiñjira täñkuñ. ^{21 †} Ude yəwawä Ekənitä ñode näwetkuk; Ku! yäk. Guñ äbot ban itkañ uken näkño manbiñam yəwetpəñ yə-wonjärektə ganiñ kirewayəñ yəñ näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yəñ yəwetkuk

^{22 ††} Eruk, Poltä guñ äbotta yänjirän Juda naniktä nadəñpəñ man wari nadäktə bitnəñpəñ kähän gera yəñpəñ yänkuñ; Utpewä kumbän! Äma ñodewani kome terak itnañi nämo! ²³ Kähän gera ude yəñpəñ kokwawak terak iniken tek punin nanik yəñopməñ täñpə kwəpəñ kugun porinpəñ ureñ täñpə punin äronkuñ.

²⁴ Ude täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä komi ämaniye peñ yəwet-pewän Pol yəpməñ yot gənañ äronkuñ. Yəpməñ äronjirä intäjukun äma unitä yəwet-pewän Polta kokwawak täñ iminikuño u mebəri nadäktə päripməñpəñ iwet yabənayəñ täñkuñ. ^{25 ††} Ude täñpəñ eruk Pol täño keruñ pädät täñpəñ pärip-nayəñ täñjirä Pol komi äma kubä iwet yabəñkuñ; Jide? Rom gapman täño baga man terak kädət ñode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mähepəñ, manken nämo nepmankañ imata intäjukun nutnayəñ täkañ? Ude täkañ u täga?

²⁶ Poltä ude yəwänä komi äma unitä pəñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayəñ? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbəñpəñ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yəñ iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuñ; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadəñpəñ monəñ tañj dərət yäk. Yəwänä Poltä yänkuñ; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahəñkuro itat. ^{29 †††} Ude yänjirän komi äma Pol utnayəñ täñkuño u man u nadəñkañ umuntañpəñ kakätəñkuñ. Täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yəñ nadəñpəñ, ini imaka, umuntañkuñ. U imata, komi ämaniye yəwerän pəñku yentä pädät täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni injamiken itkuk

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadəñ imikañ yəñ ket nadäktə nadəñkuñ. Ket nadəwa yänkañ

† 22:19 Apos 8:3, 26:9-11 †† 22:20 Apos 8:1 † 22:21 Apos 9:15, 13:2 †† 22:22 Apos 21:36 †† 22:25 Apos 16:37 ††† 22:29 Apos 16:38

bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yəñpəñ yəwetkuk. Käbeyä täñjirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit iminpəñ yänikñat yəpməñ pəñku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädəñkuñ.

23 ^{†††} Täñjirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tañj yabəñpəñ ñode yəwetkuk; Notnaye! Näk Anutu injamiken siwonj kuñararo unita kädət u iwatpəñ it yəpməñ äbətət ñonita bənepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yəñ nadätat yäk. ^{2 †} Ude yəwänä bämop äma intäjukun täñpani wəpi Ananias unitä äma Pol dubiniken itkuño u yəwetkuk; Meni däpməñ gəreput! ^{3 ††} Yəwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopəñ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño baga man iwatpəñ manken nepmankañ äbäno manjit itan? Ude täno upəñkañ baga man gäkña irepmitpəñ yəniñ kireñpewi nutkañ yäk.

⁴ Yəwänä äma tuän itkuñonitä nadəñpəñ Pol iwetkuk; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täñpani ño yänjərok man iwerayəñ yəñpəñ yəyan? ^{5 †††} Yəwawä Poltä yəwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämop äma intäjukun täñpani yəñ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yəyak; In intäjukun ämajije man waki nämo yəwetneñ.

^{6 ††} Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabəñpəñ-nadəñkuñ; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadəñpəñjä gera täñpəñ ñode yəwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñj api akuneñ. Mebəri unita yəñpəñ manken ño nepmankañ. ⁷ Poltä man ude yəwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yänkañ bumta yəñ-awätkuñ. Täñpəñ käbeyä u duñ-wenkuñ. ^{8 †††} Imata, Satyusi äma ñode nadäk täkañ; Äma kumbani-ken naniktä äneñj täga nämo api akuneñ. Ba añero ba mäjo nämo itkañ yəñ nadäk täkañ. Upəñkañ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkañ.

^{9 ††} Mebəri unita yəñuruk-uruk pähap yəñtəñ kuñkañ abäk täñkuñ. Täñpəkañ Baga man yəwonjərewani äma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuñpəñ Pol gərak itpəñ man kehəromigän ñode yänkuñ; Ude nämo! Äma ñoken goret kubä nämo kəkaməñ. Añero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ño yəyak! ¹⁰ Ude yəñtəñ kuñkañ äbäk täñtəngän ämik bureni täñpəñ Pol gupi yəpməñ dəkneñeñ yəñ nadəñpəñ komi äma täño intäjukun äma u umuntañkuñ. Ude nadəñpəñ komi ämatä Pol Juda äma keruñ-ken nanik yoməgat yəpməñ komi ämatä ini yotken kukta yəwerän äpmonkuñ.

^{11 ††} Imagut pəñku tewä parirän bipani Ekənitä Pol ahəñ iminpəñ iwetkuk; Gäk nämo umuntəwen! Kehərom tañpəñ bätakigän kuñaren yäk. Näkño man-

††† 23:1 Apos 24:16 § 23:2 Jon 18:22-23 §† 23:3 Mat 23:27 §†† 23:5 Kis 22:28 §† 23:6 Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 §†† 23:8 Mat 22:23 §† 23:9 Apos 25:25 §† 23:11 Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23

biŋam Jerusalem yotpärare-ken yänjahätan udegän Rom komeken api täŋpen yän nadän gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumän-kumän utta man topuŋ

¹² Patkuŋo yänjenirän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta man yänpäŋ-nadänpäŋ yänkehäromtak man ŋode yänkuŋ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ume nämoinik api näne. ¹³ Äma yänkehäromtak man yänkuŋo u 40 ba 45 udetä yänkuŋ. ¹⁴ Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo äma ekäni ekäniken ahän yämiŋpäŋ ŋode yänkuŋ; Nin yänkehäromtak man ŋode yäkamän yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmän kuŋkä eruk, Pol api utpena kumbek. ¹⁵ † Unita inä Pol tewä yäpmän äpäkta manbiŋam pewä yäpmän komi äma täŋo intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ yänkiŋarut; Pol tewä äbä mebäri ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk ude yänpewä äbänjirän, ninä kädet-ken jämjam patpäŋ api utne yäk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori täŋo nanak kubä itkaŋ nadänjirän man u yänkuŋ. Yänjirä nadänkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwänj Pol päro iwetkuk; ¹⁷ Iweränä Poltä komi äma täŋo intäjukun äma kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmän äbätak unita yänkiŋat yäpmän intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma unitä yänkiŋat yäpmän intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yänkuŋ; Äma ŋonitä man kubä gäwerayän yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yänkiŋat yäpmän äbätat yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmän päŋku inigän tenpäŋ ŋode iwet yabänkuŋ; Ima man näwerayän äbätan? ²⁰ Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayän. Man topmän itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yänngäŋat-ten; Nin Pol täŋo man mebäri unita ket nadänayän. ²¹ Ude yänayän täkaŋ upänkaŋ gäk unitäŋo man nämö nadän yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjam itkaŋ yäk. Äma uwä yänkehäromtak man ŋode yänkuŋ; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yän yänkuŋ. Ude yänkuŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayän täyan unita itsämänkaŋ yäk.

²² Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo änenj äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmän kuŋkuŋ

²³ Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi äma täŋo watä ämaniyen yarä yänpewän äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Ek täŋo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk. ²⁴ Polta imaka, hos kubä täŋket täŋpäŋ kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni

säkgämän itpäŋ imagut yäpmän päŋku Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk. ²⁵ Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga. ²⁷ †† Juda naniktä äma ŋo injtpän utpewä kumbayän täŋjirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yän nadänpäŋ komi ämanaye-kät päŋku täŋkentän imiŋpäŋ keriken nanik yäyomägat yäpmän äbämän. ²⁸ † Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ yän nadäkta imagut yäpmän Juda täŋo intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹ †† Kuŋpäŋ yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäŋ yänkuŋ. Upänkaŋ manken tenpäŋ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämö kat. ³⁰ †† Täro upänkaŋ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadänpäŋ unita gäkken bäränjen tewa äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken tenjo u yäwetpewa ärenkaŋ u ima mebärita manken tenjo injamka-ken api yänjahänenj. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buramiŋpäŋ bipani ugän Pol imagut yäpmän Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ. ³² Kuŋkuŋo yänewänä komi äma hos terak kuŋarani u Pol imagut yäpmän Sisaria yotpärare-ken kuŋjirä komi äma ätuwä änenj äyänjut-peŋ Jerusalem kuŋkuŋ. ³³ Täŋpäkaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahänpäŋä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko u gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, injamiken yänkiŋat yäpmän päŋku tewä itkuk. ³⁴ Tewä irirän Felikstä manbiŋam u daniŋpäŋ nadänkaŋ Pol iwet yabänkuŋ; Gäk komeka taŋj de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋj Silisia yäk. ³⁵ Yäwänä Felikstä kowata ŋode yänkuŋ; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yänjiri kaŋ nadäwa yäk. Ude yänkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmänpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän watä it imiŋkuŋ.

Pol Feliks keriken terak tenkuŋ

24 Eruk, kepma 5 ude tärenjirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo бага man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbänpäŋ Pol manken tenayän täŋkuŋo unita gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks u ahän imiŋkuŋ. ² Ahän imäwä Felikstä Poltä yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yänpäŋ Feliks injamiken ŋode yänkuŋ; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it nimiŋjiri bämopnin-ken ämik kubä nämö ahäk yäk. Ba täŋkentän nimiŋjiri imaka mäyap goret-goret irani u täŋpäŋ yäpna tägaŋ yäk. ³ Gäkkät imaka imaka yäpna tägaŋo u yabänkaŋ bänep täga nadänpäŋ ganiŋ oretkamän yäk. ⁴ Täŋpäkaŋ man

† 23:15 Apos 25:3

†† 23:27 Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 † 23:28 Apos 22:30

†† 23:29 Apos 18:14-15 †† 23:30 Apos 24:5-8

käronji yänjira gaŋa täweno udetä näk pengän ñode gäwet yabätat; Gäk nadän nimirä man keräpi kubä gäwetnayän. ^{5 †} Nintä äma ño käkamän uwä peŋawäk mebari mebari pewän ahäwani yäk. U ñode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittän kukan-ken man yäwetpäŋ yäwonaŋrek täŋpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahän yämik täkaŋ. Ba uwä äbot ätu nin nipmanpäŋ äbot inigän itpäŋ wäpi Nasaret yän yäwani unitäño intäjukun ämani ude itak yäk. ^{6 ††} Ba ugän nämo. Kubä pen ñode; U kudupi yot täŋpawakta kudän mebari mebari täk täŋkuk. Ude täŋtäyon injtkumän. Unita gäkŋa-tägän iwet yabänjiri nintä manken tenkumäño unitäño mebari ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. ⁹ Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpäŋ Polta yänpäŋ ñode yänkuŋ; Man yäkamän ñowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yänjahänkuk

¹⁰ Ude yänjirä gapman täño kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayän yän yänpäŋ ketwära tänjrenkuk. Tänjirän Poltä ñode yänkuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe äbot ñonitäño man yäp-män daniwani äma ude it yäp-män äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ^{11 †} Man ño bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbänpäŋ it yäp-män äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat ñonita u bureni yän gäwetnayän. ¹² Äma man käbeyä-ken nepmankaŋ ño kudupi yot gänaŋ ba yotpärare-ken goret kubä tänjira nämo nabänkuŋ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täŋpawak-wak kädet kubä nämo pe-wa ahänkuŋ yäk. ¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yänpäŋ manken nepmankaŋ ñonitäño bureni kubä täga nämo gäwonaŋrenayän yäk. ^{14 ††} Täŋpakaŋ, man bureni u ñode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkaŋ u iwatpäŋ Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täño бага man terak itkaŋ u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. ^{15 ††} Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ñode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikŋutneŋ yäk. ^{16 †††} Mebari unitagän näk Anutu injamiken ba ämawebe injamiken siwoŋi kaŋ ira yän nadänpäŋ bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat. ^{17 †††} Näk ñode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentän yämikta moner yäp-mänkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe kabänji nikel ijiŋ imikta äbut yäk. ^{18 §} Täŋpakaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täño бага mantä Anutu injamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäŋ eruk kudupi yot gänaŋ äronpäŋ irira Juda äma ñowä nabän ahänkuŋ yäk. Näk ämakät nä-

† 24:5 Apos 17:6 †† 24:6-8 Apos 21:28-30 † 24:11 Apos 21:17 †† 24:14 Apos 24:5 †† 24:15 Jon 5:28-29 ††† 24:16 Apos 23:1 ††† 24:17 Rom 15:25-26; Gal 2:10 § 24:18 Apos 21:26-27

mo itkumän. Ba peŋawäk kubä nämo tänjira nabänkuŋ. ^{19 §†} Täŋpakaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapän nepmänjitkuŋo unitä injamka-ken ñogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. ²⁰ Nämo täŋpawä, äma ño yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täño man käbeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahänkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ^{21 §††} Etän, käbeyä uken man kubä ñode yänjahänkuro unita käwep nadäwä wawäpäŋ nämagut yäp-män gäkken ño äbuŋ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebari unita yänpäŋ manken ño nepmankaŋ. ^{22 §†} Eruk, Felikstä Jesu täño Kädet unitäño mebari bian nadäwän tärenkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ñode yäwetkuk; Komi äma täño intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkaŋ uyaku man ño yänket utnayän yäk. Ude yänpäŋ käbeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. ^{23 §††} Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täño watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentän imikta бага nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneŋ. Nämo, komi yot täño yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

²⁴ Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpäŋ Felikstä Pol täño man ätu nadäwayän yänpäŋ yänpewän äbuk. Pol äbänpäŋ Jesu Kristota nadäkinik täktäk täño kädet yänpäŋ-iwoŋärenkuk. ²⁵ Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋatkuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäp-män daniwetta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkaŋ umuntanpäŋ yänkut; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yänpewa api äben yän iwetkuk. ²⁶ Täŋpakaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäp-mäktä nadäkgän täŋkuk. U ñode; Poltä iniŋ kireŋpewa äpamaŋ kukta moner ätu käwep namek yän nadänkaŋ kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpäŋ man yänpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

^{27 §†} Täŋpakaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadän namut yänpäŋ Pol komi yot gänaŋgän tenkuk. Tewänkaŋ it yäp-män kuŋtäyon obaŋ yarä tärenjirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täño kome yäp-mänpäŋ gapman täño kaŋiwat äma ude itkuk.

Pol Sisatä mani nadäkta yänkuk

25 Festustä Feliks täño kome yäp-mänpäŋ Sisaria kome täño kaŋiwat epän täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän tärenjirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ^{2 §†} Päŋku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täño äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpäŋ ñode iwet yabänkuŋ; ^{3 §††} Gäk nin nadän nimiräpäŋ äma u

§† 24:19 2Ti 1:15 §†† 24:21 Apos 23:6 §† 24:22 Apos 23:26 §†† 24:23 Apos 27:3; Apos 28:16,30 §† 24:27 Apos 25:9 §† 25:2 Apos 24:1, 25:15 §†† 25:3 Apos 23:15

bäränj inij kirenpewi Jerusalem kañ äbän. Pol kumän-kumän utta äma yepmanpä jämjam parirä äbuño unita man ude yänkuñ. ⁴ Yäwäwä kowata ñode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken komi yot gänañ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneni kwayän. ⁵ Unita äma ekänijiye ätukät näkkät bok kuñkañ äma unita goret bureni kubä täñjirän käneño täñpäwä Sisaria kome uken manken kañ tewut yäk.

⁶ Täñpäñ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkañ Juda täño äma ekäni ekäni-kät man yänpäñ-nadäk epän täñpäñ tärewäpäñ äneni Sisaria kuñkuk. Kuñkuko tamiwä man yäpmän daniwani äma yänpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmän äbuñ. ⁷ † Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem penpen äbuño unitä dubini-ken päbä itpäñ Pol terak man bäräpi bäräpi penpäñ yänkuñ. Upänkañ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuño unitäño bureni kubä Festus täga nämo iwönärenkuñ. ⁸ Ude yäntäko Poltä kowata ñode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämo täñkut yäk. Ba Juda täño бага man kubä nämo irepmittuk, ba kudupi yot gänañ täñpäwak kubä nämo pewa ahänkuñ. Ba Sisata man waki kubä nämo yänkut yäk.

⁹ †† Upänkañ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ñode iwetkuk; Jerusalem kuñkañ Juda äma injamiken man ño äneni yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuñkañ api nadän gamet yäk. ¹⁰ Yäwänä Poltä yänkuñ; Ude nämo yäk. Sisa täño man nadäwani yot uku itat ñobayän yäk. Unita yot ño-kengän uyaku näkño man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämo pewa ahänkuñ yäk. ¹¹ Täñ, imaka waki kubä unita kañ kumba yän yänpäñ täñpero täñpäwä, täga api nutpewä kumbet. Täñpäkañ man yäk täkañ u bureni nämo täñpäwä u keru terak äma kubätä täga naniñ kirenañi nämo. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkño man u kañ nadäwän yäk.

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäñ täñkentäkiye-kät man yänpäñ-nadäk täñpäñ Pol äneni iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabänkuñ

¹³ Kepma ätu tärenjirän Juda täño intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oretdayän Sisaria äbumän. ¹⁴ † Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol täño biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teñkuko pen itak yäk. ¹⁵ Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täñpani yän nadänpäñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän nadänkañ äma uterak man mebäri mebäri penpäñ näwetkuñ yäk. ¹⁶ Upänkañ näkä kowata ñode yäwetkuk yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yän yäwetkuk. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño

† 25:7 Apos 24:5-6, 13 †† 25:9 Apos 24:27 † 25:14 Apos 24:27

ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän täñpäñ kawän bureni täñpäkañ uyaku täga täne yän yäwetkuk yäk. ¹⁷ Unita yänpäñ näkä Sisaria äbänjira äma ño näwat yäpmän äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käronj nämo itkumän. Nämö, äbä patkumäno yänewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmän äbäkta yänkuñ. ¹⁸ Äma manken teñkuño u penta itkañ ñode nadänkuñ; Kädet wakiinik kubä täñkuko unita käwep yäneñ yän nadänkuropän nämo yäk. ¹⁹ †† Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken teñkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän yänkuñ. ²⁰ †† Yänjirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäkñat täñpa wankuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabänkuñ; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yän nadätan? yän iwetkuk. ²¹ Iwerira Poltä yänkuñ; Nämö, Sisatä ini-tägän näkño man kañ nadäwän yän yänkuñ. Ude yäwänpäñ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahänkañ Sisaken kañ kwän yän nadänkuñ yäk.

²² Yänjirän Agripatä man u nadänpäñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän äma u meni jinomken nadäwayän yäk. Yänjirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

²³ ††† Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkañ komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänañ äronkuñ. Äronpäñ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmän äbuñ. ²⁴ ††† Imagut yäpmän abäkañ Festustä ñode yänkuñ; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduhtagän itkamän ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopän manken tenayän ñode yänkuñ; Äma u utpewi kañ kumbän! yäk. Itkañ ärowani kudän wari täñpek yän näwet täñkuñ. ²⁵ Ude yäk täñjirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämo kañ-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kañ nadäwän yän yänpewän ude kañ täñpayän nadänkuñ. ²⁶ Upänkañ Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitänjo mebäri nadäkta manbiñam bureni jide kañ kudän täñpäñ pewa kunerñ? Nadäwa nämo tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkañ ño in injamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täñkentän namiñpäñ man täga kubä pewä ahäwäkañ upän manbiñam terak kañ kudän täwa! ²⁷ Täñpäkañ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewa kukta mebäri unita manken teñ yän siwonji nämo kudän täñpäñ bok pewa kunerño uwä siwonji nämo yäk.

Pol Agripa injamiken itkuk

26 Täñpäñ Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayän yäk. Yäwänä Poltä keru yäpmän akunpäñ man ñode yänahänkuñ; ² Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak penjo unita kowata ñode yäwayän; Gäk injamka-ken man yänahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³ Gäk Juda

†† 25:19 Apos 18:15 †† 25:20 Apos 25:9 ††† 25:23 Mat 10:18; Mak 13:9 ††† 25:24 Apos 25:2,7; Apos 22:22

äma nintäno täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-tänkarakneŋ yänawät täkamän unita imaka nadätan. Unita ude itkaŋ nadän naminjiri man ŋo yäwayän.

⁴Juda ämawebe kuduŋtagän näkŋo irit kuŋat-kuŋat unitäno mebari nadäkaŋ yäk. Näk Tasus ahänpän it-pän tägaŋkaŋ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkaŋ yäk. ⁵† Näka nadän morekaŋ unita ini gäwet-nayän nadänpänä ŋode täga gäwerirä nadäwayän; Näk gubaŋi-ken Parisi äma ude itkaŋ unitäno täktäki kudup iwarän täŋkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täno бага man u pidämi bumik upänkaŋ Parisi äma täno бага man iwaräntäktä pipiri kubä täŋpen yäk. ⁶†† Täŋpakaŋ näk apiŋo manken nepmaŋpä itat ŋo. Manken itat ŋonitäno mebari ŋode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täŋ yämayän yänkuko unita nadäkinik täŋpän itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäno bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmän daniwanitä ehutpän kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkaŋ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebari unitagän Juda ämatä manken ŋo nämagut yäpmän kuŋatkaŋ yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikäŋut-neŋ yän nadäk täkaŋ?

⁹† Intä nadäk täkaŋ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet mebari mebari terak kaŋ täŋpa wawut yän yänpän-nadäk täŋkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täŋkut. Bämop äma intäjukun täŋpanitä nadän naminjirä Anutu täno kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täŋjira äma ekäni ekänitä kaŋ kumbut yän yänjirä näk imaka, täŋkentänpän udegän yäk täŋkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmän kukaŋ-ken äronätän kuŋpän ämawebe mäyap yepmäŋitpän däpmäk täŋkuronik. Ude täŋpewa Jesuta mäde ut imiŋpän yänärok man iwerut yänpän, ba bänepna wakinik täŋpöpän yotpärare banban it yäpmän kukaŋ-ken u kuŋpän ämawebe yabän ahänpän däpmäk täŋkuronik.

¹² Ude yänpän Poltä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täŋpanitä nadän naminpän iniken wäpi terak nepmaŋpä yäpmän Damaskus yotpärare-ken kuŋkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuŋtäyiwa kädet miŋin kepma bämopi-ken peŋyänjek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä näk ba notnayetä itkumän-ken u peŋyänjekuk. Peŋyänjek unitäno peŋyänjekitä edap täno peŋyänjek irepmitkuk. ¹⁴ Peŋyänjek täno kehärominitä nidäpmän-pewän kumän-tagän kome terak maŋ patkumän. Maŋ patkaŋ Hibru man terak äma kubätä ŋode näwet yabänkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadänpän näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänkut; Näk Jesu, komi namik täyan ubayän yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upänkaŋ aku! yän näwetkuk. Jop nämo ahän gamitat. Epän ämana ude

kuŋarenta iwoyänpän ganiŋ kirewayän ahän gamitat yäk. Unita kuŋkaŋ imaka gäwoŋäretat ŋo, ba kämi gäwoŋärewayän täyat unitäno biŋam api yäwettän kwen yän näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabän äwaräkuk täŋjira gäkŋa äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täŋ gamineŋ. ¹⁸†† Ude näwetpän ŋode näwetgän täŋkuk; Näk epän ŋode täŋpenta ganiŋ kiretat yäk. Kuŋkaŋ ämawebe täno bänepi täŋpidäm täŋpän yepmaŋpi bipmän urani mäde ut imiŋpän bänepi sukureŋpeŋ peŋyänjek-kengän api ämneŋ yäk. Ba äma waki Satan täno kehäromi peŋpän Anutu näk-kengän api ämneŋ. Ude täŋjirä näkä unitäno momini peŋ yämiŋjira ämawebe ätu näka nadäkinik täŋpän kudupi äworewani u yäpurärätpän ukät penta api it-neŋ yän näwetkuk.

Pol epäni täno manbiŋam yäwetkuk

¹⁹ Poltä ude yänpän ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänaŋ nanik imaka kaŋkuro unitäno man nadän äwaräkuk nämo täŋkut yäk. Nämoink! ²⁰†† Imaka u kaŋkuro unitäno biŋam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkaŋ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänkut yäk. Ba guŋ äbotken imaka, yäwet ahänkut. Man ŋode upän yäwet ahänätän kuŋatkut; In bänepjin sukureŋpän Anututa nadäkinik täŋ imineŋ. Täŋkaŋ bänepjin bureni sukurekamän yän yäwoŋärektä kädet tägatäga täŋpeŋ kuŋat täkot. ²¹††† Man ude-ude upän yänahänätän kuŋattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmäŋitpän nutnayän täŋkuŋ. ²² Upänkaŋ Anututä täŋkentän naminjirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiŋo ŋo itpän äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkaŋ imaka kaŋkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpän nämo yänahätat. Man ŋo bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpän yänahätat. ²³††† Uwä ŋode yänkuŋ; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä bian iwoyäwani u komi nadänpän api kumbeko upänkaŋ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuŋ. Täŋkaŋ Isrel ämawebeken ba guŋ äbotken unitä Anutu täno peŋyänjek täno biŋami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuŋ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän waŋtäko man kehäromi ŋode yänkuk; Pol gäk täŋguŋ täŋkaŋ ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peŋ awähurirän guŋ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo täŋguŋ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶§ Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ŋo yänjira nadätan unita nämo umuntänpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ŋo käbop nämo ahänkuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täno

†† 26:18 Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32 ††† 26:20 Mat 3:8 †††† 26:21 Apos 21:30-31 †††† 26:23 Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 § 26:26 Jon 18:20

† 26:5 Plp 3:5-6 †† 26:6 Apos 23:6, 28:20 † 26:9 Apos 8:3

man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga tänpewi Jesuta nadäkinik täj imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käroni unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yänapik man yänjira gäk ba äbotkaye man ño nadän itkañ ñowä näkgän täga äworenej. Täñkañ yentä kuroñna pädat tänpän nepmañkuño ñonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täño kañiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuño u akuñ-kireñkuñ. ³¹ † Akuñ-kireñpän äpämañ yäman kuñkuñ. Äpämañ kuñkañ ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Äma ñoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäka ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täñkuk yän yänkuñ. ³² †† Täñpäkañ Agripatä Festus ñode iwetkuk; Gäk äma ño iniñ kireñpewi täga äpämañ kunañpän ini Näk Sisatä näkño man api nadäwek yän yänkuk yäk.

Pol Rom kukta gäpe terak äronjuk

27 † Eruk, nin gäpe terak nipmañpä yäpmän Itali komeken kukta tawañ peñkuñ. Ude tänpän Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täño intäjukun äma kubä wäpi Julius u kerä terak yepmañkuñ. Julius u Sisa Augustus täño komi äma tawañken nanik. ² †† Ude tänpäkañ eruk, Adramitium nanik täño gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittän kukañ-ken u kukta yäwänä uterak äronjukmän. Täñpäkañ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuñkumän. ³ †† Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yänjenirän Sidon yotpärareken ahänpän Juliustä Polta kädet täga kubä ñode täñ imiñkuk; Pol iniñ kireñpewän noriye kome uken nanikken päñku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude tänpänkañ eruk, Sidon peñpeñ kunayän täñitna mänit täñi piänjirän gäpetä kukta täñburut täna wañtäko Sairprus järäpi käda, mänit täñi nämo piänjuk käda u äyänjutkumän. ⁵ Ude täñkañ kumañ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weñpeñ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahänjukmän. ⁶ Kome uken komi äma täño intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayän täñjirän kañpän nadänpänä nin yännikñat yäpmän u gänañ äronjuk.

⁷ Täñpänkañ kuñkumän. Mänit kehäromi kunayän täñkumän käda piänjukko unita kwikinik kwikinik kuñitna kepma ätu tärenjuk. Gäpe täño epän äma komi pähap kubä täñ yäpmän kuñtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahänjitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiñkuk. Unita äyänjutpen kumañ Krit kome uruñi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänjutpän Krit mädeni käda kuñkumän. ⁸ Gäpe täño epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täñtäko eruk kumañ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahänjukmän.

⁹ Pipiri täñtäñ äbumäño unita kepma mäyap jop tärenjirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp täñkuk unita gwägu terak kuñatnañi nämo. Gwägu wakiinik api täñpek yän nadänpän Poltä ñode yäwetkuk; ¹⁰ ††† Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ñodeta kunayän täkamän uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kañ-ahäne yäk. Tuñum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täño intäjukun ämatä Pol täño man nämo nadän imiñkuk. Gäpe mähemu ukät gäpe täño watä äma unitäño nadäk ugän iwatkuk. ¹² Täñpäkañ iwän mänit täñi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnañi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuño unitä kome u peñpän ehutpen Finiks yotpärare kukta yänpän-nadänkuñ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täño bure käda, pom täpuri täpuri täñi mänit kädet itpipiwani unita u kukta nadänkuñ.

Mänit pähap kubä piänjuk

¹³ Eruk mänit bure käda äbuk. Mänit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yänkuñ-ken u täga kune yän nadänpän eruk gäpe yen topuño uwä pirärenpän Krit gägäni kädagän kuñkumän. ¹⁴ Upänkañ kuñtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk. ¹⁵ Äbä piän-iwat-pewän gäpe siwonän kunayän nadänjukmän ude täga nämo kuñkuk. Uruñ käda kuñkuk. Siwonu kukta täñburut tawä wañtäko gäpetä watä epän peñpän jop irirä mänittä tänyäkñat yäpmän kuñkuk. ¹⁶ Tänyäkñat yäpmän kumañ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuñkumän. Kome unitä mänit kädet itpipiñirän eruk gäpe täpuri gäpe täñitä bok wädän yäpmän kuñarani u wädän pewä äbäka pipiri pähap kubä täñkä eruk wädänpena äbänä gäpe täño epän ämatä wädän päbä gäpe täñi terak punin topuñ. Ude täñkañ gäpe täñitä imärek yänpän yen ätu topmän täpäneñkuñ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño uterak dapan yewäpän irek yän nadänpän umuntañkuñ. Unita gäpe täño tek wädänpewä äpäñirän mänit täño gärip terak kuñkumän. ¹⁸ Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko yänjenirän mänit pähap piänpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täño epän ämatä tuñum ätu butuñpän gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ. ¹⁹ Äneni kuñitna kome bipuko yänjenirän epän ämatä gäpetä iniken tuñum tuñum butuñpän ureñ täñpä gwägu gänañ äpmonkuñ. ²⁰ Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabänjukmän. Mänit pähap unitä piänkañ nin yäpmänpän ño peñpeñ täñkuk. Ude täñtäyon ñode nadänjukmän; Nin ñode täkamän ñowä kuduñtagän paotnayän yän nadänjukmän.

²¹ Ude täñkañ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nañkuño unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuño u bämopi-ken aku itpän ñode yäwetkuk; Notnaye, in näkño man iwatpän Krit kome nämo peñpeñ äbumän yäwänäku bäräpi ñode nämo kañ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuñum tuñum ñode nämo ureñ täna

† 26:31 Apos 23:29, 25:25 †† 26:32 Apos 25:11 † 27:1 Apos 25:12 †† 27:2 Apos 19:29 †† 27:3 Apos 24:23

††† 27:10 Apos 27:22

äpmokäneŋ yäk. ^{22 †} Upänkaŋ näk ŋode täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma notninpak kubä nämo api pena datneŋ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk. ²³ Näk Anutu bureni täŋo äbotken nanik. U iniŋoret täyat yäk. Anutu unitäŋo aŋeronitä bipani ahänŋ namiŋpäŋ ŋode näwerak; ^{24 ††} Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa iŋamiken kukta imaka kubätä kädēt täga nämo api täŋpipiwēk yäk. Anututä nadänŋ gamiŋpäŋ äma gäpe terak itkaŋ ŋo kumän gäk ketka terak ganiŋ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. ²⁵ Aŋerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ŋode täyat; Imaka näwerako udegän api täŋpek. ^{26 ‡} Upänkaŋ jop iritna mänittä piänŋewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päŋku api waŋpäŋ irek yäk.

²⁷ Eruk kepma 14 ude tärenjirän bipani uken mänit täŋitä piänŋewän gwägu täŋi wäpi Mediterenian u bämopi-ken oraŋtäŋ kuŋatkuŋ. Eruk, bipani bämop keräp täŋirän gäpe täŋo epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbätak yänŋ nadänkuŋ. ²⁸ Ude nadänŋpäŋ gwägu käronjini kaŋpäŋ nadäktä yen pewä äpmonŋkuk. Ude täŋpäŋ kaŋkuŋ; Gwägu täŋo käronjini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuŋpäŋä yen äneŋi pewä äpmonŋpänä gwägu täŋo käronjini 30 mitas ude kaŋkuŋ. ²⁹ Ude kaŋpäŋ gäpetä päŋku mobä terak yäput wekwek yänŋpäŋ umuntaŋkuŋ. Unita gäpe inŋit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonŋkuŋ. Ude täŋkaŋ kome bäränŋ yänŋewän yänŋ yänkaŋ yänŋapik epän täŋkuŋ. ³⁰ Täŋpakaŋ gäpe täŋo epän äma ätu gäpe peŋpeŋ kuna yänŋpäŋ gäpe täpuri ukeŋo pewä äpmonŋkuk. Täŋkaŋ gäpe inŋit täpänewani ätu pewä äpmokaŋ yänŋ nadäwut yänkaŋ jop ude täŋ-niŋŋatkuŋ. ^{31 ††} Täŋirä yabänŋpäŋ Poltä komi ämakät intäjukun ämani ŋode yäwetkuk; Äma ŋo gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneŋ! yäk. ³² Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täŋo yen madänŋ täkŋeŋpewä gwägu terak maŋjirän oraŋ yäpmänŋ kuŋkuk.

³³ Eruk, kome nämo yänŋejirän äma gäpe terak itkuŋo unitä ketem naŋput yänŋpäŋ Poltä man ŋode yäwetkuk; Kadäni käronji säkgämän nämo it yäpmänŋ äbänkaŋ ketem nämo naŋkuŋ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iränŋ yäk. ^{34 ††} Unita ŋode peŋ täwetat; Ketem ätu naŋpäŋ täpänewut yäk. Nadäkaŋ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayänŋ yäk. In kumän-tagän täga itnayänŋ. ^{35 †††} Ude yänŋpäŋ käräga kubä yäpmänŋpäŋ äma itkuŋo u iŋamiken Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ naŋkuk. ³⁶ Ude täŋjirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpäŋ ketem ätu udegän yäpmänŋpäŋ naŋkuŋ. ³⁷ Täŋpakaŋ äma gäpe terak itkuŋo u 276 ude. ³⁸ Ketem naŋpä tägawäpäŋ eruk gäpetä pidäm tawän yänŋpäŋ ketem yäk ätu itkuŋo u gwägu gänänŋ ureŋ täŋpä kuŋkuŋ.

Gäpe waŋkuk

³⁹ Eruk yänŋejirän gäpe täŋo epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kaŋkuŋo upänkaŋ kome udeken yänŋ nämo nadänkuŋ. Täŋpakaŋ kome kubä gäpetä täga äronanji bumik kaŋpäŋ gäpe u täga käwep yäpmänŋ päŋku pene yänŋ nadänkuŋ. ⁴⁰ Ude nadänŋpäŋ gäpe inŋit täpänewani täŋo yeni madänŋpäŋ gwägu gänänŋ ugän peŋkaŋ yen gäpe inŋit iwarani täŋkehärom takta topuŋo u imaka, madänŋ täkŋeŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe täŋo tek äneŋi pirärenkuŋ. Ude täŋpena mänittä piänŋewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yänŋ nadänkaŋ täŋkuŋ. ⁴¹ Ude täŋpakaŋ upänkaŋ gäpe kuŋkä gägäni-ken nämo ahänkaŋ mobä jiraŋ ume gänänŋ käbop itkuŋo uterak päŋku döpän yewäpäŋ itkuk, täga kunaŋi nämo. Täŋjirän gwägu tokätpäŋ gäpe mädeni däpmänŋ äreyänŋ täŋpäŋ kuŋkuŋ.

⁴² Ude täŋjirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumaŋ paotpeŋ kuneŋ yänŋ nadänŋpäŋ kumänŋ däpmäktä nadänkuŋ. ⁴³ Upänkaŋ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäŋpäŋ yänŋ bitnäŋkuk. Yänŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Äma gwägu oraŋpäŋ nadäwani uwä gwägu gänänŋ intäjukun tubäpeŋpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yäk. ^{44 †††} Täŋjirä ätuwä gäpe täŋo päya kujat moräk-moräk itkaŋ ŋo yäpmänŋkaŋ gwägu gänänŋ tubäpeŋkaŋ uterak kukŋi udude kaŋ kut yäk. Ude yäwänkaŋ Juliustä yänŋkuko udegän täŋpeŋ kukŋi udude kuŋ moreŋkumänŋ. Täŋpakaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28 Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahänŋ moreŋpäŋ ŋode kaŋpäŋ nadänkuŋ; No gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ^{2 §} U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täŋ nimiŋkuŋ. Iwän mänit bumta täŋjirän kome mähemtä kädäp iŋiŋpäŋ yänŋniŋŋat päŋku niŋmaŋpä äŋäriŋpäŋ kom täŋkumänŋ. ³ Täŋkaŋ Poltä kädäp ätukät yäpmänŋ päbä pewän iŋiŋkuŋ. Kädäp yäpmänŋ äbuko u gänänŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwäkaŋ komi nadänŋpäŋ äbämaŋ päbä Pol kerik-ken iŋgämän pewäpäŋ itkuk. ⁴ Täŋjirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol kerik-ken iŋgämän pewäpäŋ irirän kaŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä äma däpani käwep! Gwägu gänänŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmänŋ Daniwanitä nämo kaŋ-korewayänŋ yäk. ^{5 §†} Upänkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpäŋ kädäp gänänŋ äpmonŋpäŋkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahänŋ imiŋkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi maŋpäŋ akwän këna yänkaŋ, ba kumänŋpäŋ maŋ parän këna yänkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahänjirän kadäni käronji irä wawäpäŋ yänkuŋ; Wära! ŋowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitäŋo. Äma unitä nimagut yäpmänŋ ini yotken päŋku niŋmaŋpäŋ kepma yaräkuŋbä udetä watä säkgämän it nimiŋkuk. ⁸ Täŋkaŋ Publius

† 27:22 Apos 27:10,31 †† 27:24 Apos 23:11 ‡ 27:26 Apos 28:1 †† 27:31 Apos 27:22 ††† 27:34 Mat 10:30 ††† 27:35 Mat 15:36; 1Ti 4:4-5

††† 27:44 Apos 27:22-25 § 28:2 2Ko 11:27 §† 28:5 Mak 16:18

nani uwä käyäm pähap ñode täñjuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täñjuk. Täñjirän Poltä dubiniken kuñpänjä Anutu-ken yänjapik man yänpänj keru gupi terak peñjirän uterakgän tägañjuk. ⁹ Ude täñjirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biñam u nadäñpän Pol-kengän äbänjirä u imaka, yäpän tägawäpän yepmak täñjuk. ¹⁰ Täñpäkañ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täñ nimik täñjuk. Säkgämän täñ niminpän kunayänj täñjitna kädetta imaka, täñkentänj niminjuk.

Pol kuñatkä Rom kome ahänjuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpän Aleksadria nanik gäpe kubä terak äronjukmäñ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmänj kuñjirän mänit kadäni tärenjuk. Gäpe u inami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäño nanaki yarä täño wäranitä itkumän. ¹² Uterak äronjeñ kumañ päñku Sirakus yotpärare-ken ahänpänj kepma yaräkubä ude itkumän. ¹³ Itna tärenjirän Sirakus peñjeñ kumañ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahänjukmäñ. Ahänpänj patkumäño yänewänä mänit bure käda naniktä piänjirän kome u peñjeñ kuñjukmäñ. Kuñtänjänj kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahänjukmäñ. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täñpani ätu yabän ahänjukmäñ. Yabän ahänakañ ukät penta itta niwet yabänjuk. Täñkañ kepma 7 ude ukät itkumän. Itna tärenjirän yepmañjeñ ninin kuroñ kuñkä eruk Rom yotpärare täñ pähap u dubin ahänjukmäñ. ¹⁵ Rom nanik äbot täñpani unitä ninta äbäkañ yän biñam nadäñpänjä kädet miñin nibänpänj nimagutnayänj äbuñ. Äbänpänj kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmañpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibänj ahänjuk. Nibänj ahäwäkañ Poltä yabänpänj bänep oretoret pähap nadäñpänj Anutu bänep täga man iwetkuk. ¹⁶ † Eruk Rom yotpärare äronakañ Rom gapmantä Pol nadänj iminpänj yot inigän kubä iniñ kireñkañ komi äma kubä watäni irekta tenjuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yänjahänjuk

¹⁷ †† Eruk, Pol Rom kome ahänpänj kepma yaräkubä ude itkañ Juda täño äma ekäni ekänita yänpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmänj äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upänkañ Jerusalem komi yotken nepmañpä Rom gapman keru terak itkut. ¹⁸ † Täñpakañ Rom gapmantä näkño man u yäpmänj daniñpänj kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñjuk. Unita naniñ kireñpewän jop äpämañ kukta nadänjuk. ¹⁹ †† Upänkañ Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadäñpänj ñode yänjuk; Sisatä ini näkño man yäpmänj daniñpänj kañ kawän yän yänjuk. Tän, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpänj

† 28:16 Apos 24:23 †† 28:17 Apos 25:8 † 28:18 Apos 26:31
†† 28:19 Apos 25:11

nämo yänjuk. ²⁰ †† Eruk notnaye, mebari imata ño äbätat yän täwerayänj yänpänj inta yänpewa äbäkañ. Nadäkañ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta it-sämänpänj kuñatkumänj unita nadäkinik täyat yäk. Mebari unitagän yänpänj topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmänj äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ²² †† Upänkañ gäkañ u ba unita nadäk täyan u yänjahänjiri nadänayänj yäk. Imata, nin ñode nadäkamänj; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahänjukño unita ämawebe komeni komenitä yänpänj-yabänj yawat täk täkañ yäk.

²³ Ude yänpänj eruk käbeyä äneñi täkta kepma kubä iwoyänjuk. Eruk kepma iwoyänjuk-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuñ. Äbä iräkañ tamimañtä päñku bipäda käronj päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkañ yabänj yawat epäni täk täyak unitäño manbiñam yänjahänpänj yäwet yäpmänj kuñjuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpänj ehutpänj manbiñam ätu Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpänj yäwoñäreñjuk. ²⁴ Yänjirän äma ätutä nadäñpänj Pol man siwoñi yäyak yän nadänjuk. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täñ iminjuk. ²⁵ †† Ude täñpänj initägän man wärat-wärat yänjänj kuñkä akumañ kunayänj täñjuk. Akumañ kunayänj täñjirä Poltä pengän ñode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpänj profet Aisaia u meni terak man bureni ñode yänjahänjuk;

²⁶ *Gäk ämawebe äbot uken kuñkañ man ñode yänjahänpänj yäwet;*

Manbiñam kadäni kadäni nadänayänj täkañ upänkañ unitäño mebari nämoinik api nadäwä tumneñ.

Ba dapun käronj täñ yäpmänj kunayänj täkañ upänkañ imaka bureni kubä nämo api kañpänj nadäneñ.

²⁷ *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täñjirä man nämo nadäk täkañ, ba dapuri imaka, täñpipinjuk.*

Ijiwä kwäpänj imaka u kañpänj mebarini kañpänj nadäwä tumbäpänj uyaku bänepi äyänjutpeñ näkken äbänjirä näkä äneñi yäpa tägakäneñ. Upänkañ nämo!

Ais 6:9,10

²⁸ § Poltä ude yänpänj ñode yäkgän täñjuk; Juda äma in, ket ñode nadäwut; Anututä yäpätagak epän täñkuko uwä guñ äbotta biñam täyak yäk. Unitä man u nadäñpänj nadäkinik api täneñ! yäk.

³⁰ †† Täñpakañ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peñkañ pat täñkuko ukengän it yäpmänj kuñjirän obañ yarä täñjuk. Ude täñkañ ämatä känayänj äbänjirä yabänkañ äbäkotgän yänpänj yämagut täñjuk. ³¹ ††† Yämagut päbä yepmañpänj Anututä intäjukun itkañ yabänj yawat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam u yäwetpänj yäwoñäreñ täñjit täñjuk.

†† 28:20 Apos 24:15; Apos 26:6-7 ††† 28:22 Apos 24:14
††† 28:25 Mat 13:14 § 28:28-29 Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 †† 28:30 Apos 28:16 ††† 28:31 Apos 28:23

Man u yāḡahākta umun kubä nämo nadāḡkuk, ba äma
kubätä nämo iniḡ bitnāḡkuk. Ugän.

Rom

1 † Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyänpäj nepmaņkuk. Iwoyänpäj nepmaņkuko uwä Anutu täño Manbiņam Täga u yäñahäñjira komeni komeni kwekta näk yäp-mäj daniņkuk. ² †† Täñpäkaņ Manbiņam Täga u api ahäwek yäj Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñjirä Anutu täño man kudän kudupi uken danik täkamäj. ³ † Kudän täñkuņo u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuņ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani. ⁴ †† Upäñkaņ kumbani-ken naniktä akuņkuko unita siwoņi kuņat-kuņat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yäj kwawak niwoņäretak. Uwä Ekäniņin Jesu Kristo. ⁵ †† Täñpäkaņ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biņam ärowän yäñpäj wäp aposoro yäput. Näk ñode täkta oraņ namiņpäj iwoyänpäj nepmaņkuk; Näk guņ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biņam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpäj gämori-ken kuņatneņta. ⁶ Täñpäkaņ Rom yotpärareken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biņam itneņta tämagurani.

⁷ †† Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäj tamani, ba siwoņi kuņatneņta iwoyäwani Rom yotpärareken it täkaņ inta kudän täyat. Täñpäkaņ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäniņin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadäñkuk

⁸ †† Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiņam äma komeni komenitä nadäwä täga täk täyak unita Jesu Kristota yäñpäj Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. ⁹ § Nadäkaņ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiņpäj Nanaki täño manbiņam yäñahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäñjirän man ño täwera nadäwut; ¹⁰ §† Anutu-ken yäñapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Täñpäkaņ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadäj namiņjiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kaņ kwa yäj iwet täyat.

¹¹ Nadäkaņ? Gäriņna taņi uwä in tabäkta nadätat. Inken äreņpäj iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentäj tamapäj kehärom taņpäj kaņ irut yäj nadätat. ¹² Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwoņärewän täñpäj

bänepnin täñpidäm tak täne. ¹³ §†† Upäñkaņ notnaye, mebäriņata tängguņ täneņo udetä ñode täwetat; Guņ ämawebe ätuken epän täñjira Ekäniņa biņam täk täkaņ udegän inken äreņpäj bämopjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upäñkaņ ärewayäj täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiņ namik täkaņ. ¹⁴ Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guņguņi u kudup, watä epän täñ yämikta yäj namani. ¹⁵ Mebäri unita Rom äbot täñpani in Manbiņam Täga ño täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. ¹⁶ §† Näk Manbiņam Täga unita nadäñjira imaka mäyäki nitek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täño kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäj tädotpäj yepmak täyak. Ämawebe manbiņam u nadäñpäj iyap tänayäj täño uwä irit kehäromita biņam api täneņ. Manbiņam u Juda äbotken naniktä jukun nadäñkuņ. Täñpäkaņ u punin terakä guņ äbotken naniktä nadäkta yäwani. ¹⁷ §†† Manbiņam Täga unitä kädet Anututä iwatpäj ämawebeta siwoņi ämawebe yäj yäñtäreņ yämik täyak u kwawak niwoņäretak. Uwä ñode; Anutu iņamiken siwoņigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täñpeņ kuņatnayäj täño uwä Anututä äma u siwoņi äma yäj api yäñtäreņ yämek. Unitawä ñode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoņi ämawebe yäj yäñtäreņ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biņam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

¹⁸ §† Ämawebetä Anutu mäde ut imiņkaņ kädet wakiwaki iwatpäj Anutu täño man bureni yejämäk täkaņ. Unita Anutu kunum gänaņ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaņ. ¹⁹ §† U mebäri ñodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peņ yämiņkuko unita mebäriņi ätu ämatä nadänaņi u nadäk täkaņ. ²⁰ §†† Anutu u ämatä känäņi nämo upäñkaņ kunum kenta kome pewän ahäñkumän-ken yäput peņpäj imaka mebäri mebäri pewän ahäñkuņo unitä kehäromi paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäj kwawak yäñahäj yäp-mäj äbätak. Kwawak yäñahäjirän äma kuduptagäntä kaņpäj nadäk täñ yäp-mäj äbuņonitä apiņo nin udegän kaņpäj nadäk täkamäj. Unita äma kubätä wohut-wohut man ñode täga nämo yäwek; Näk Anutu täño mebäri nämo

† 1:1 Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 †† 1:2 Rom 16:25-26; Tai 1:2
‡ 1:3 Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 †† 1:4 Apos 13:33 †† 1:5
Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 ††† 1:7 Nam 6:25-26; 1Ko
1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 ††† 1:8 1Te 1:8 § 1:9 Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te
2:5, 10 §† 1:10 Apos 19:21; Rom 15:23, 32

§†† 1:13 Apos 19:21; Jon 15:16 §† 1:16 Sam 119:46; Mak 8:38;
1Ko 1:18-24; Apos 13:46 §†† 1:17 Rom 3:21-22; Hab 2:4 §† 1:18
Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 §† 1:19 Apos 14:15-17; Apos 17:24-28
§†† 1:20 Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3

nadätat unita käderi irepmit täyat yän täga nämö yäwek. Nämoinik!

²¹ † Anutu itak yän nadänkaŋ upänkaŋ nadäwä Anutu nämö itak bumik tänpäpän, nämö oraŋ imik täkaŋ, ba bänep täga nämö nadän imik täkaŋ. Nämö, nadäk-nadäki peŋ awähutpäŋ jopi ude tänpän guŋ bureni täŋkuŋ. Ude irirä bipmäŋ uranitä nadäk-nadäki uwäk tänpän yepmaŋkuk. ²² †† Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yän yäk täkaŋ upänkaŋ nämoinik! U guŋ itkaŋ. ²³ † Anutu paot-paori nämö unitäŋo wäpi pähap iniŋ oretnaŋipän komenita äma ba imaka paot-paot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäŋo wärani oraŋ yämik täkaŋ.

²⁴ †† Ude täk täkaŋ unita Anututä yabän äwaräkuk täŋjirän bänep nadäk-nadäki-ken nadän gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat tänpän tänpän bänepi gupi tänpäwak täkaŋ. ²⁵ †† Täŋkaŋ Anutu täŋo mebäri kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni tänpäpän kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaŋ. Yäke! Ämawebe kuduŋtagän Anutu u wäpi wari wari yäpmän akuk tänaŋi! Bureni!

²⁶ Tänpäkaŋ ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋjirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämö tänaŋi pewä ahäk täkaŋ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peŋ yämiŋkuko u irepmitpäŋ kudän nämö tänaŋi webe noriye-kät kowat tänpän täk täkaŋ. ²⁷ ††† Tänpäkaŋ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäŋpäŋ kaŋgärip täŋo kädäpitä tänpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkaŋ. Ude täŋjirä peŋawäk täŋo kowata iniken gupi bänepi bok tänpäwak täkaŋ.

²⁸ Ba ugän nämö. Äma udewani uwä Anutu täŋo mebäri nadänkaŋ upänkaŋ jop nadän ärowani täŋ imik täkaŋ unita Anututä mäde ut yämiŋpewän nadäk-nadäki paoräpäŋ imaka nämö tänaŋipän täk täkaŋ. ²⁹ Ude tänpän imaka waki mebäri mebäri kudup ŋode täŋ morek täkaŋ; Nadän-gärip waki, ämäŋi täktäk, peŋawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumän-kumän urut, iwan kowata kowata, yän-yäkŋarani ba jopman yäkyäk unitä ahänpäŋ tokŋeŋ pätak. ³⁰ Ba yänpäŋ-yabän yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täŋ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmän ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meŋnan täŋo man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämö kuŋat-kuŋat, butewaki nämö nadänkaŋ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämö. ³² Anututä äma kädet udewani täŋpani uwä paot-paotta biŋam täkaŋ yän yäwani u nadänkaŋ upänkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen täk täkaŋ. Ba ugän nämö, ätutä kädet udegän täŋjirä oret yämik täkaŋ.

Anututä man epän siwoŋi täk täyak

² †† Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täŋpani unita kowata api yämek. Täŋkaŋ kowata yämäŋ täyak uwä siwoŋi api yämek yän nadäk täkamän. Upänkaŋ äma gäk, jide tänpän gäkŋaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täŋjirä yäpmän danik täyan uwä gäkŋaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayän. Yäpmän danik täyan udegän gäkŋa täk täyan. Äma udewani täŋpani yäpmän danik täyan upänkaŋ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabän koreŋjirän kowata api irepmiret yän nadätan? Nämoinik! ⁴ † Tänpäkaŋ Ekänitä iron pähap tänpän bänepka äyänut yänpäŋ gäk gabän koreŋpäŋ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyänutta ude oraŋ gamik täyak u nämö nadätan? ⁵ Upänkaŋ bänepka nämö äyänutkaŋ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmän äronjiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yänjtärek man siwoŋi kwawak ahänjirän kokwawak päke unitä ijiŋpäŋ api gewän kumben.

⁶ †† Node nämö nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduŋtagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. ⁷ ††† Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmän kuŋpäŋ irit paot-paori nämö, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋatnayän täŋo uwä irit kehäromi api yämek. ⁸ Täŋ, äma initagän nadänpäŋ man bureni mäde ut imiŋpäŋ tänpäwak täŋo man buraminayän täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ. ⁹ †† Anututä waki täŋpani kuduŋtagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹⁰ Upänkaŋ äma kudän tägatäga tänayän täŋo u kuduŋtagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹¹ ††† Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämö api yäpmän daniwek. Nämö, u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmän daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo бага man nitek nämotä kuŋatkaŋ waki täk täkaŋ u kudup, бага mani nämö upänkaŋ momini uterak api paotneŋ. Tänpäkaŋ äma äbot бага man nitektäwä waki täk täkaŋ u kudup Moses täŋo бага mantä mebäriŋi kwawak yänhäŋjirän paot-paotta biŋam api yäpmän danineŋ. ¹³ †† U imata, бага mantä ini tänpewän äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämö irek. Baga man u jukunitägän nadänayän täŋo uwä Anututä yabänjirän siwoŋi ämawebe nämö api täneŋ. Nämö, nadänpäŋ buraminayän täŋo uyaku, siwoŋi yän api yänjtären

† 1:21 Efe 4:17-18 †† 1:22 Jer 10:14; 1Ko 1:20 † 1:23 Lo 4:15-19; Sam 106:20 †† 1:24 Apos 14:16 †† 1:25 Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 ††† 1:27 Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9

††† 2:1-3 Mat 7:1-2; Jon 8:7 † 2:4 Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 †† 2:6 Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 ††† 2:7 2Te 1:8 †† 2:9 Rom 1:16 ††† 2:11 Efe 6:9; 1Pi 1:17 †† 2:13 Mat 7:21; 1Jo 3:7

yämek. ^{14 †} Tãnjpãkaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses tãño бага man nämo nadãwanitã iniken nadãk terak бага man tãño kãderi iwatpãnjã, Moses tãño бага mani nämo upãŋkaŋ бага man nadãwani bumik äworek tãkaŋ. ^{15 ††} Ude tãnjirã бага man bãnepi-ken kudãn tãwani yãŋ kwawak niwonãrek täyak. Eruk, бага man bãnepi-ken kudãn tãwanitã bãnepi yãput täyak. Tãnjpãkaŋ kadãni pãhapken bãnep nadãk-nadãkitã yãpmãŋ äyãŋutpãnj täga täyan yãŋ ba waki täyan yãŋ api yãwerek. Kadãni uken Anututã Jesu Kristo iwet-pewãn ämawebe bãnepi-ken imaka kãbop pãtak unitãño mebãri kwawak api pewek. Bureni, biŋam man näkã yãŋahãk täyat uterakgãn api ahãwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

^{17 †} Eruk, in wãpjin Juda äma yãŋ yãk tãkaŋ unita jide täwera yãŋ? Intã Moses tãño бага man terak yerŋgãmã pek tãkaŋ. Ude tãŋkaŋ nin Anutu dubini-ken irani yãŋ biŋam yãk tãkaŋ. ¹⁸ Tãŋkaŋ kãdet Anututã gãripi nadãk täyak u nadãk tãkaŋ, ba unitãño бага man täwetpãnj täwonãrek tãŋpani unita imaka siwonj tãkta yãwani u kudup nadãwã tãrek tãkaŋ. ^{19 ††} Ude tãŋkaŋ ñode nadãk tãkaŋ; Baga man iŋit tãkamãŋ unitã nadãk-nadãk täga kudup ba man bureni kudup uwãk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yãmagutne, ba bipmãŋ urani-ken irani tãño peŋyãŋek uwã nin yãŋ nadãk tãkaŋ. Tãŋkaŋ ämawebe guŋguŋj, ba ironjironj man bureni tãño kãdet siwonj u yãwetpãnj yãwonãrek täga täne yãŋ nadãk tãkaŋ. ^{21 ††} Eruk jide? In ude nadãŋpãnj äma ätu Anutu tãño man yãwetpãnj yãwonãrek tãŋkaŋ injinken bãnepjin nämo yãwet tãkaŋ. Kubota nämo täneŋ yãŋ yãwetkaŋ injin kubota tãk tãkaŋ. ²² Ba yanãpi tãŋpanitã kubokãret nämo täden yãŋ yãwetkaŋ injin kubokãret kãdet iwat tãkaŋ. Ba anutu jopi nãmoinik nadãŋ yãmineŋ yãŋ yãwet tãkaŋ upãŋkaŋ in guŋ äma tãño kudupi yotta yabãŋgãrip tãŋpãnj tuŋumi kubota tãk tãkaŋ. ²³ Nin бага man nadãwani yãŋ biŋam yãk tãkaŋ upãŋkaŋ Anutu tãño kãdet irepmit tãkaŋ uwã wãpi iniŋ iwet tãkaŋ. ^{24 †††} Ude tãnjirã Anutu tãño man kudãn tãwani kubã ñode unitã bureni täyak; Juda äma intãño mebãrita yãŋpãnj guŋ ämatã Anutu yãŋãrok iwet tãkaŋ.

^{25 †††} Nin gupnin morãk madãwani unita Anututa biŋam tãkamãŋ yãŋ biŋam yãk tãkaŋ upãŋkaŋ ñode täwera nadãwut; Moses tãño Baga man iwatpãnj kuŋatnayãŋ tãño uyaku gupjin morãk madãwani u Anututã kawãn imaka bureni kubã api tãŋpek. Tãŋ, бага man kubã irepmitnayãŋ tãño uwã gupjin terak kudãn itak u bureni nämo, nämo tãŋpani bumik api tãŋpek. ^{26 §} Tãnjpãkaŋ man unitãño kuknjini ñode pãtak; Guŋ äma kubã gupi morãk nämo madãwanipãnj бага man tãño kãdet iwarayãŋ tãko uwã Anututã kawãn gupi morãk madãwani ude api äworewek. ²⁷ Nadãkaŋ? In Juda äbot Moses tãño бага man nïkek ba gupjin

† 2:14 Apos 10:35 †† 2:15-16 2Ti 2:8 † 2:17 Jem 2:19 †† 2:19-20 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 †† 2:21 Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 ††† 2:24 Ais 52:5; Ese 36:20 ††† 2:25 Jer 4:4, 9:25 § 2:26 Gal 5:6

morãk madãwani upãŋkaŋ inã бага man u irepmitnayãŋ tãño uwã, äma gupi morãk nämo madãwanitã бага man tãño kãdet u iwatnayãŋ tãño uwã mebãrijin kwawak api pewã ahãneŋ.

^{28 §†} Tãnjpãkaŋ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup morãk madãwani bureni u jidewani? Äma iŋami dapun Juda tãño iŋam dapun ikek u nämo, ba gupi-tãgãn Anutu tãño kudãn yãpmãŋ kuŋat tãkaŋ u nämo! ^{29 §††} Nãmoinik! Juda äma bureni uwã äma Juda tãño nadãk-nadãk bãnepitã yãpmãŋ kuŋarani. Ba äma Anutu tãño kudãn bãnepi-ken tãŋpani u. Kudãn uwã Munapiktã tãŋpani, бага man terak gupi morãk madãk-madãk u nämo. Äma udewani uwã ämatã nämo kãwep oraŋ yãmineŋ. Upãŋkaŋ Anututã ini oraŋ yãmik täyak.

Anutu nadãk siwonjigãn iŋit täyak

3 Unitã, yãŋyabãk kubã ñode; Jide? Juda äma uwã äma gãgãni pãke ukãt uterakgãn itkaŋ? Ba gupi morãk madãk-madãk u imaka bureni nämo? ^{2 §†} Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yãniŋ kirewani. Anututã Juda nanikta iniken manbiŋam mebãri mebãri yãwetpãnj yãwonãrek tãŋpewãn manbiŋam unitãño mãhemi dãkŋeŋkuŋ. ^{3 §††} Upãŋkaŋ Juda äbot ätu uwã man u mãde ut imiŋpãnj Anututa nadãŋ imikinik nämo tãŋkuŋo unita jide? Ude tãŋkuŋo unita Anututã udegãn, iniken man bian yãŋkuko u nämo iwatpãnj Juda äma u mãde api ut yãmek? ⁴ U nãmotã nãmoinik! Äma kuduptagãn jop manman yãkyãk tãño mãhemi itneŋo upãŋkaŋ Anutu u inipãrik, yãwãn bureni ahãwani mãhemi itkukotã api it yãpmãŋ ärowek. Unitã man kudãn kubã ñode pãtak;

Gãk man yãŋjiri ämatã u man bureni-inik yãŋ kaŋ nadãwut!

Ba yãŋtãrek mankatã bureniŋãn api ahãwek.

Sam 51:4

⁵ Nin nadãkamãŋ; Waki tãktãknintã Anutu u siwonjinik yãŋ kwawak pena ahãk täyak. Eruk, mebãri ude pãtak u bureni tãŋpãwã Anututã wakinin tãño kowata täga niminaŋi nämo yãŋ täga yãne? (Man ñowã äma tãño nadãk-nadãk terak yãyat.) ⁶ Ude nãmoinik yãne! Momita kowata yãmik-yãmik kãdet siwonj nämo pãreko uwã jide tãŋpãnj Anututã komen ämawebe tãño tãktãk täga yãpmãŋ daniwek?

⁷ Tãnjpãkaŋ äma kubãtã ñode kãwep yãwek; Nãkŋo jopman yãkyãknatã Anutu u man siwonjigãn yãwani yãŋ kwawak pewãn ahãŋjirãn wãpi biŋam taŋj yãpmãk täyak. Unitã Anututã jideta näka waki tãŋpani yãŋ nãwet täyak? ^{8 §†} Man udewani uwã man jopi-inik, äma kubãtã ñode yãweko ude bumik; Eruk, waki tãŋjtna, kãdet siwonj kaŋ ahãwãn! Jop man u äma ätutã näkã terak wãhurirã yãŋupit täyat. Man ude yãk tãkaŋ unita kowata waki yãpmãkinik tãnjirã api tãgawek!

§† 2:28 Jon 7:24, 8:39 §†† 2:29 Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 §† 3:2 Sam 147:19-20; Rom 9:4 §†† 3:3 Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 §† 3:8 Rom 6:1,15

Äma kuduhtagän siwoŋi kädet irepmirani

⁹ † Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäŋ ninin pärik kubä itkamäŋ ba jide? Nämoinik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäŋ. ¹⁰ †† Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämoinik kuŋat täyak.

¹¹ *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkaŋ.*

¹² *Ämawebe kuduhtagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäŋ wakini täŋkuŋ. Wära! Kubätä imaka siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämoinik!*

Sam 14:1-3

¹³ ‡ *Meni kábäŋ taräki, äma kumbani täŋo kábäŋ ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ uwä komigämän, gämok meni ude.*

Sam 5:9

¹⁴ *Meni jinomtä man jägämi, täŋpäwak man pewä ahäk täkaŋ.*

Sam 10:7

¹⁵ †† *Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpen kuŋat täkaŋ.*

¹⁶ *Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.*

¹⁷ *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.*

Ais 59:7,8

Sam 36:1

¹⁹ Eruk, nin ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumanu u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebarinin kwawak peŋ nimiŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduhtagän Anutu iŋamiken mominin nitek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäŋ. ²⁰ †† Mebäri unita бага man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwoŋ tawäpäŋ niŋmaŋpek. Nämo, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwoŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwoŋi iritta man

²¹ ††† Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmak täyak u kwawak ahätak. U бага man iwat-iwat kädet terak nämo. Täŋpäkaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäŋahäwani unitä Anutu täŋo täktäk kädet ŋonita yäŋahäwani. ²² ††† Täktäk kädet uwä ŋode; Ämawebe kuduhtagän Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. ²³ § Nämoinik, ämawebe nin kuduhtagän momi täŋpani unita Anutu peŋyäŋek mäheми ukät kunum gä-

† 3:9 Rom 1:18-2:24; Rom 3:23 †† 3:10 Sam 53:1-3; Sav 7:20 ‡ 3:13 Sam 140:3 †† 3:15 Snd 1:16 †† 3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 ††† 3:21 Apos 10:43 ††† 3:22 Rom 1:17; Gal 2:16 § 3:23 Rom 3:9, 5:2

naŋ bok itnaŋi nämo. ²⁴ †† Upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täŋ nimiŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiŋkuk. ²⁵ ††† Täŋpäkaŋ Anututä iniken kokwawak täŋpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata däpmäŋ tärek täyak yäŋ kwawak niwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk. ²⁶ Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätäŋgän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

²⁷ †† Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäŋ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. ²⁸ ††† Bureni-inik, Anutu iŋamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo. ²⁹ †† Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutu uwä u guŋ äbot täŋo bok. ³⁰ †† Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

³¹ ††† Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

4 Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? ² Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. ³ ††† Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak; *Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk.*

† 3:24 Rom 5:1; Efe 2:8 ††† 3:25 Efe 1:7 †† 3:27 1Ko 1:31 ††† 3:28 Gal 2:16 †† 3:29 Rom 10:12 †† 3:30 Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 ††† 3:31 Mat 5:17; Rom 8:4 ††† 4:3 Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23

⁴ † Nin ñode nadäkamän; Äma epän täñpän gwäki yäpmäk täkañ unita iron yän nämo yäk täkamän. Nämo, epän täyak unitäño gwäki yäpmäk täkañ. ⁵ Upänkañ äma kubätä epän täga kubä täñjirän epän täño gwäki ude Anututä siwoñi äma yän täga nämo iwerek. Unita äma u jide täñpek? U Anutu, momi ämata siwoñi äma yän yäñtären yämani unita nadän imikinik täñpek. Ude täñpeko uwä Anututä siwoñi äma yän yäñtären imek. ⁶ Man unita Devittä yän-kentänpän udegän yänkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäño täktäki yabänpän-nadänkañ nämo, siwoñi äma yän yäñtären yämiñirän oretoret nadäk täkañ unita man ñode yänkuk;

⁷ *Anututä äma kubä täño momi peñ imiñpän yejämänjirän äma udewani gäripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitäño momita mäde ut imiñirän äma udewani oretoret täñpek.*

Sam 32:1,2

⁹ †† Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneñ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken naniktä udegän täga täneñ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ñode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yänpän siwoñi äma yän yäñtären imiñkuk. ¹⁰ Täñkañ Abraham jide irirän Anututä siwoñi äma yän iwetkuk? Gupi moräk madäwanipän ba nämo madäwanipän irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madänkañ itkuk-ken ugän Anututä siwoñi äma yän yäñtären imiñkuk. ¹¹ † Ude iweränkañ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madänkuk. Gupi moräk madänkuko uwä wäran kubä, kwawak ñode iwoñärektä; Nadäkinik intäjukun täñkuko uterak Anututä siwoñi äma yän yäñtären imiñkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madänkañ Anututä nadäkinik täñjirä Anututä siwoñi äma yän yäñtären yämik täyak u kudup-tagän täño orani pähap. ¹² †† Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäño orani pähap. Upänkañ gupi moräk madäwani unitägän täñpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madänkañ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täñkuko udegän täñpeñ kuñat täkañ unita yänpän orani yän täga yäneñ.

Anutu täño yänkehäromtak man u bureni

¹³ †† Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yänkehäromtak man ñode yäwetkuk; Kome pähap ño inta biñam api taniñ kirewet yän yäwetkuk. Täñpäkañ yänkehäromtak man yäwetkuko u Abraham baga man buramiñpän iwarän täwani ude yänpän nämo yänkuk. Nämo inik, u Anututä nadäkinik täñkuko u terak siwoñi äma yän yäñtären imani unita yänpän yänkehäromtak man u yäwetkuk. ¹⁴ ††† Täñpäkañ baga man iwät-iwät kädet uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneño u bureni täñpänä eruk nadäkinik u ima-

† 4:4 Rom 11:6 †† 4:9 Rom 4:3 † 4:11 Stt 17:10-11 †† 4:12 Mat 3:9 †† 4:13 Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 ††† 4:14 Gal 3:18

ka jopi ude täñpek. Täñjirän Anutu täño yänkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täñpek. ¹⁵ ††† U imata, baga man uwä Anutu täño kokwawak pewän ahäk täkañ, ämatä baga u kudup täga nämo buramik täkañ unita. Täñ, baga man nämo ireko uwä baga irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

¹⁶ § Unita ñode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom tañkuko u, bänep iron terakgän api yäpneñ yän niwoñärektä, ba Abraham täño oraniye bureni mäden ahänayän täkañ u kuduptagäntä täga api yäpneñ yän niwoñärektä nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänkuk. Ude nämo täñkuk yäwänaku, baga man täño nanakiye-tägän täga yäpmänkäneñ. Upänkañ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututä nadäkinik Abrahamtä täñkuko udegän täk täkañ u imaka, api yäpneñ. Unita Abraham u nadäkinik täñpani udewani kudup täño orani pähap. ¹⁷ †† Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Näk gäk täñpewa ämawebe komeni komeni mäden ahän yäpmän ku-nayän täkañ unitäño orani pähap ude itan. Eruk, yänkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadän imikinik täñkuko u inamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täñkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipän yänpewän ahäwani.

¹⁸ ††† Täñpäkañ imaka ahäkta Anututä yänkehärom tañkuko u ahänäñi nämo bumik upänkañ Abrahamtä bureni api ahäwek yän nadänkañ nadäkiniki Anutu terakgän peñkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täño orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahänjirän Anututä ñode iwetkuko u bureni täñkuk; Gäkken nanik yeritä ahän bumbum api täneñ. ¹⁹ †† Eruk Abraham obañ 100 ude bumik täñjirän gupita nadänjirän kumbani täño bumik täñkuk. Ba webeni Saratä äruñ it yäpmän äbänjirän nanak bäyak-bäyak kadäni tärenjirän kañpän nadänkuk. Upänkañ nadäkiniki nämo pewän putäreñkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpän Anututä imaka ude api täñ gamet yän yänkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadänkuk. Nämo inik, u nadäkiniki täñkehärom tañpän Anutu iniñ oretkuk. ²¹ Täñpän ñode nadänkuk; Anutu yänkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täñ namek yän nadäkinik täñkuk. ²² ††† Ude nadänkuko unita Anututä Abraham täño nadäkiniki kañpän siwoñi äma yän yäñtären imiñkuk.

²³ Täñpäkañ “siwoñi äma yän yäñtären imiñkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yänkuk. ²⁴ †† Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmän päñaku teñkuko unita nadäkinik täk täkamän unita nitek bok yänkuk. ²⁵ †† Täñpäkañ Jesu u momininta yänpän kumäkta Anututä iniñ kireñkuk. Täñpän täñkodak täñpewän akunñkuko uterak siwoñi ämawebe yän yäñtären nimani.

††† 4:15 Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 § 4:16 Gal 3:7 §† 4:17 Stt 17:5; Ais 48:13 §†† 4:18 Hib 11:1; Stt 15:5 §† 4:19 Stt 17:17 §†† 4:22 Stt 15:6 §† 4:24 Rom 15:4; 1Pi 1:21 §† 4:25 Ais 53:4-5; 1Ko 15:17

Oretoret inipärik kubä

5 † Eruk, nadäkinikninta yänpän Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän tänpän nipmaŋkuko itkamän. 2 †† Tänpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamän uwä Jesutä nadäkiniknin unita yänpän kädet täwit nimiŋpän uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänar bok itta oretoret terak itsämänkamän! 3 † Ba ugän nämo. Bäräpi ahän nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamän. U imata, bäräpi udewanitä ehutpän kuŋat-kuŋat kädet pewän ahän nimik täkaŋ yän nadäk täkamän. 4 Tänpäkaŋ bäräpi gänar ehutpän kuŋat-kuŋat unitä tänpewän äma bureni äworek täkamän. Eruk, äma bureni äworeŋpänä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamän; Imaka iwoyän nimani u bureni api yäpne yän nadäk täkamän. 5 †† Tänpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yänpän bänepnin-ken tägagän nadäk täkamän. U imata, Anututä nadän nimikinik tänpän Munapiki jop ninij kireŋkuk. Täŋjirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahän nimiŋkuk.

6 Tänpäkaŋ nin ninin täŋkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpän ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yänpän kadäni siwoŋi-ken kumbuk. 7 Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yänpän iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom tanpän iniken gupi kumäkta käwep iniŋ kirewek. 8 †† Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäkta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadän nimikinik täk täyak.

9 ††† Tänpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yänpän Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamän; U täŋkentän nimikinik täŋjirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmitne. 10 ††† Tänpäkaŋ äneni ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan tänpän iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahänkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamän unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak täŋkuko itak unita yänpän. 11 Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yänpän inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahänkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamän.

Kumän-kumän ba Irit kädet täŋo manbiŋam

12 § Tänpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko

† 5:1 Rom 3:24,28; Rom 4:24 †† 5:2 Efe 2:18, 3:12 † 5:3 Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 †† 5:5 Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19 †† 5:8

unitä kumän-kumän wädän yäpmän äbuk. Tänpäkaŋ kumän-kumäntä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduŋtagän momi täŋpani unita. 13 †† Tänpäkaŋ Moses täŋo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopän бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi nämo yäpmän daniŋ yämik täŋkukonik. 14 ††† Nämo, u Adam täŋo noriye unita kumbuŋ. Yäput peŋpän Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo kadäni-ken kumän-kumäntä ämawebe kudup koreŋkuk. Tänpäkaŋ Adam uwä Anutu täŋo jukuman irepmitpän kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumän-kumäntä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayän täŋkuko unitäŋo wärani.

15 Upänkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän nämo. Nämoinik, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe kuduŋtagän-ken kumän-kumän kädet pewän ahänkuk. Ude upänkaŋ iron pähap Anututä pewän ahänkuko uwä ärowani-inik. U kumän-kumän täŋo kehäromi irepmitpän ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ.

16 Tänpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋjirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upänkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmän äbänjirä iron pähap u ahänkuk. Iron pähap ahänkuko unitä momi ämawebe u Anutu inamiken siwoŋigän itta kädet pewän ahänkuk. 17 Eruk äneni ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak kumän-kumäntä äma kuduŋtagänta ärowani täŋ yämiŋkuk. Täŋ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täŋkuko unitäŋo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ŋode; Ämawebe Anutu täŋo iron tokŋek yäpmänjirä Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täŋo epän terak imaka kuduŋtagänta intäjukun it yämiŋpän kehäromi nikek kuŋat täkaŋ.

18 †† Unita Adam täŋo momi kubätä ämawebe kudup-tagäntä tänpän wawäpän Anutu täŋo manken iritta biŋam täŋkuŋo udegän, äma kubä täŋo epän siwoŋitä momi täŋo topmäk-topmäk däpmän däkŋeŋpän ämawebe kuduŋtagänta Anutu inamiken siwoŋi itpän irit kehäromita biŋam itta kädet täwitkuk. 19 ††† Ba äma kubätä Anutu täŋo jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaŋkuk. U udegän äma kubätä Anutu täŋo jukuman buramiŋkuko uterak ämawebe mäyap siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ yämani ude api itneŋ.

20 †† Unita Moses täŋo бага manta jide yänayän? ŋode; Momi bumta tokŋeŋ pätnenŋta бага man uwä ahänkuk. Upänkaŋ, ämawebe momi bumta täŋjirä Anututä momi unitäŋo kehäromi yäpmän äpäkta

Jon 3:16; 1Jo 4:10 ††† 5:9 Rom 1:18, 2:5,8 ††† 5:10 Rom 8:7-8 § 5:12 Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 †† 5:13 Rom 4:15 ††† 5:14 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45 †† 5:18 1Ko 15:22 ††† 5:19 Ais 53:11 †† 5:20 Rom 4:15; Gal 3:19

iniken bänep iron bumta-inik pewän ahänjuk. Momi täktäktä Anutu täño iron u täga irepmitnañi nämo. Nämo inik. ^{21 †} Momi täktäktä kumän-kumän kädet pewän ahänjuk unitä intäjukun itkuk. Upänkañ Anutu täño iron pähaptä nin inamiken yäpän-siwon tawäpän nipmanpän Ekäninin Jesu Kristo täño epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyän nimiñkuk. Ude täñkuko unita apiñowä Anutu täño iron tä irepmitpän intäjukun ärowani-inik itak.

Nin Jesu-kät jide ude kumbumän?

6 ^{††} Unita man ñode täga yänañi ba nämo? Nadäkinik täñpani nin gwäk pimiñpän momi täñ yäpmän kuñitna Anututä iron täñpän yäpätägak epäni pen täk täyon? ^{2 †} Ude yänañi nämo. Nämo inik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamän upän imata gwäk pimiñpän momi kädet ugän wari täne? ^{3 ††} Unita ñode nämo käwep nadäk täkañ? Nin ume yäpumän-ken uken Kristo yäpurätkumäño udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumän. ^{4 ††} Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumänpän awañ gänaräñ äpmonkumän. U jop nämo, mebäri ñodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmän akuñpän kodak terukuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuñatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

^{5 ††} Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpän bok kumbumän bumik unita ninä ukät kentänpän kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak täñpän akuñkuko udegän. ^{6 †††} Unita nin nadäkamän; Bänepnin biani täño irit kuñatkuñat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuño u mebäri ñodeta kumbuñ; Nin momita watä epän äneñi nämo tänetä irit kuñatkuñat bänepnin biani unitäño kehäromi däpmän tärenkuk. ^{7 §} U imata, momi täño kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäño unita ukät bok api it yäpmän kune yän nadäkinik täkamän. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneñi akuñkuko unita äneñi täga nämo api kumbek yän nadäkamän. Bureni, kumän-kumäntä Kristo täño kehäromi yäpmän äpäkta kehäromini nämo. ^{10 §†} U kadäni kubägän kumänpän momi täño kehäromi u täñpän wawäpän penkuko itak. Täñkañ kodak täñpän akuñkuko Anutu orañ imiktagän it täyak. ^{11 §††} Unita in udegän, injinta ñode nadäneñ; Nin Jesu-kät bok kumbumäño unita apiño momitä ärowani nämo täñ nimitak. Nämo inik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäñ Anutu orañ imiktagän itkamän. Nadäk ude injitpäñ kañ kuñarut.

^{12 §†} Unita kome terak itkañ gupjin u momita iniñ kireñirä watä nämo it tamek. Ude täñirä momitä tämagut yäpmän gup täño nadän gärip kädet wakiken

† 5:21 Rom 6:23 †† 6:1 Rom 3:5-8 † 6:2 1Pi 4:1 †† 6:3 Gal 3:27 †† 6:4 Kol 2:12 ††† 6:5 Plp 3:10-11 ††† 6:6 Gal 5:24 § 6:7 1Pi 4:1 §† 6:10 Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 §†† 6:11 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 §† 6:12 Stt 4:7

kwekta. ^{13 §††} Ba in ketjin kuroñjin momita watä epän täñ imikta nämo iniñ kireneñ. Nämo, in äma kumän-kumän-ken nanik akuñpän kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biñam iniñ kireñpän siwonjita watä epän ugän täñpen kuñatneñ. ^{14 §†} In nadäkañ? In бага man terak nämo itkañ. In Anutu täño bänep iron uterak itkañ unita momitä intä ärowani nämo it tamek.

Kädet siwonjita watä epän täk täkamän

^{15 §†} Eruk nin бага man gämori-ken nämo itkamän. Nin Anutu täño bänep iron terak itkamän unita jide? Gwäk pimiñpän momi täga täne? Nämo inik! ^{16 §††} Unita ñode nämo nadäkañ? Äma kubätä äma kubä täño mani buramiñpän epän täñ imikta yänpän iwareko uwä äma unitäño gämori-kengän kuñarek. Udegän momita watä epän täñ iminayän täño uwä unitäño gämori-kengän itkañ kumän-kumäntä biñam api täneñ. Täñ, Anututa watä epän täñpän gämori-kengän kuñatnäyän täño uwä Anututä mominin penpän siwonji ämawebe yän api yän täreñ nimek. ¹⁷ Täñpäkañ bian in momi täño gämori-ken itpeñ kuñatkuño upän tägagämän kubä, Anutu täño man täwetpäñ täwonjärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwonji kubägän penkuñ. Unita Anutu iniñ oretna! ^{18 §§†} Ude täñkuño unita Anututä momi täño topmäk-topmäk däpmän däñneñ tamipän siwonji kuñatkuñat täño watä epän ämawebe ude tepmankuk. ¹⁹ (Täñkañ man wärani terak yäyat ño mebäri ñodeta; Man bureniñgän yäwawä unita yäyak yän bäräneñ täga nämo nadäwä tumneño unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täñ imikta iniñ kireñkañ kädet wakitä wakiinik u täñ yäpmän äbuñ. Eruk apiño udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täñ imikta iniñ kireñkañ kudupigän kañ kuñarut.

²⁰ In nadäkañ? Bian inä momi täño watä epän täñpani ude itpäñ siwonji täktäk täño watä epän äma ude nämo itkuñ. ^{21 §§§} Ude itkañ kädet wakiwaki unita apiño mäyäk nadäk täkañ unitä täñkentäk kubä täñ tamikuk ba nämo? Nämo inik, kädet udewanitä mähemiye kumän-kumän kädet-ken yepmak täyak. ²² Upänkañ apiño Anututä momi täño topmäk-topmäkken nanik däpmän däñneñpän tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmankuko unitä täñkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ñode; Ämawebe kudupi äworenpän irit kehäromi api yäpneñ. ^{23 18} Eruk, unita äneñi ñode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumän-kumän tärek-täreki nämo. Täñpäkañ Anututä iron kowatani nämo täñ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

7 Notnaye, man yän yäpmän äbätat unita yänpän man wärani ñode täwera nadäwut. In бага man

§†† 6:13 Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 §† 6:14 1Jo 3:6 §† 6:15 Rom 6:1 §§† 6:16 Jon 8:34; 2Pi 2:19 §§† 6:18 Jon 8:32 §§§ 6:21 Rom 7:5, 8:6, 13 18 6:23 Rom 5:12, 15

täno mebäri nadäk täkaŋ unita täwerira u nadäwä tärenayän yän nadätat. Eruk Moses täno бага манта nadäwut. Äma kodak it täkaŋ uwä бага ман терак it-tän kuŋtängän kumänjirä бага ман гäмори-ken irit u tärek täyak. ² Yanäpi täktäktä udegän kwawak ni-woŋäretak. Moses täno бага манта ŋode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä бага ман unitä wari nämo topmänpän iŋirek. ³ Upänkaŋ äpitä kodak irirän webe unitä pänku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yän iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä бага манта wari nämo topmänpän iŋirek. Nämo, u äma kubä yäpayän nadänpänä täga yäpek. U kubokäret nämo täŋpek.

⁴ † Unita notnaye, man wäranu u mebäri ŋodeta yänahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuŋo uwä apiŋo бага ман гäмори-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumän-kumän-ken nanik Anututä yäpmän pänaku teŋkuko u. Täŋpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yänpän bureni pewä ahäktä itkaŋ. ⁵ †† In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nim-iŋkuk-ken uken бага манта gupnin täno nadän gärip peŋ iwerirän kumän-kumän tärek-täreki nämo unitäŋo watä epän täk täŋkumänönik. ⁶ ‡ Kadäni uken бага манта topmänpän nipmanükuko upänkaŋ kumbumänjo unita бага ман topmänpän nipmänitkuko u imaka, däkŋeŋkuk. Unita apiŋo kädet kodaki iwatpän Anutu oraŋ imiŋpän watä epän täŋ imik täkamän. U бага ман kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm täŋirän iwatpän täk täkamän.

Бага ман täno epän u jide?

⁷ †† Täŋpäkaŋ бага манта gupnin täno nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumänjo unita бага манта ŋode täga yäne? Бага ман uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkŋa terak ŋode yäwa; Бага uwä täga upänkaŋ бага манта täŋkentän naminjirän momi täktäk kädet u kwawak kaŋpän nadäk täyat. Ŋodeta yäyat; Бага манта Äma kubä täno tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yän yäyak unita kudän uwä momi yän nadätat. Täŋ, бага u nämo pareko uwä jide täŋpän kaŋgärip täktäk u kudän waki yän nadäwet? ⁸ †† Täŋkaŋ бага ман u täga upänkaŋ momitä бага ман uterak yengämä pewäkaŋ kaŋgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahänkuŋ. Täŋ, бага ман ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. ⁹ ††† Unita ŋode yäwa; Бага манта nämo nadäwa tärenkuŋ-ken, gunji, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upänkaŋ бага манта nadäwa-tumänjirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋirän näk kumän-kumänŋa biŋam täŋkut. ¹⁰ ††† Butewaki, бага ман u irit täga pewä ahäk-

ta yäwanipän kumän-kumän tärek-täreki nämo u pewän ahän naminük.

¹¹ † Täŋkaŋ momitä бага ман terak yengämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpän kumän-kumänŋa biŋam nepmanük. ¹² †† Eruk unita Moses täno бага манта jide yänayän? Ŋode; Ini uwä kudupi, ba бага ман u gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik. ¹³ ††† Täŋpäkaŋ jide? Бага ман täga unitä täŋpewän näk kumän-kumänŋa biŋam täŋkut? Nä-moinik, momi-tägän täŋpewän kumän-kumänŋa biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak yengämän pewäpän itkaŋ kumän-kumän kädet-ken nämagutkuk. Ude täŋirän бага манта momi täno mebäri u kwawakinik ŋode pewän ahän däkŋeŋkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Бага манта nin täga nämo yäpän täganen

¹⁴ †† Unita ŋode nadäkamän; Moses täno бага ман uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upänkaŋ bänep nadäk-nadäk biani pen inŋitat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmänpän watä epän ämanita nepmanükuko unita бага ман u täga nämo buramik täyat. ¹⁵ ††† Wära! Näkŋaken mebärina nämo nadäwa tärekaŋ! Täktäkna täga täŋpayän gäripä nadäk täyat u nämo täk täyat. Upänkaŋ täktäk waki yän nadäk täyat upän täk täyat! ¹⁶ Täŋpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat ugänpän täk täyat unitä ŋode näwoŋäretak; Anutu täno бага ман u waki nämo, täga. ¹⁷ Upänkaŋ imaka waki täk täyat u näkŋaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. ¹⁸ †† Unita bänep nadäk-nadäknä bianken imaka täga kubä nämoinik itak yän nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripä nadäk täyat upänkaŋ bureni pewä ahäktä täŋpawak täkaŋ. ¹⁹ Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täŋ, imaka waki u täkta gäripä nämo nadäk täyat, ugänpän wari täk täyat. ²⁰ Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upän täk täyat unita ŋode nadätat; Kädet ude u näkŋa nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänaŋ käbop it täyak unitä täk täyak.

²¹ Unita näkŋa ŋode kaŋpän nadätat; Kädet täga täŋpayän nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täŋpipiŋ namik täyak. ²² Täŋpäkaŋ bänepnatä Anutu täno бага ман iwatta gäripä nadäk täyat. ²³ †† Upänkaŋ gupnatä бага mebäri kubä iwattä täyak. Бага uwä bänepnatä бага u iwatta gäripä nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täŋkaŋ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmänpän nepmänit täyak u. ²⁴ Wära, butewaki pähap! Bärapä unitä näk täŋpewän wakinik täyat. Netätä waki täŋkentän namänpän bänep nadäk-nadäk biani kumän-kumän kädet-ken nämagurayän täyak u pewet? ²⁵ ††† Eruk nadätat! Anututä täŋkentän namayän. U Ekäninin Jesu Kristo täno kumäk-kumäkita yänpän api täŋkentän nameko unita Anutu bänep täga pähap iwettä täyiwa!

† 7:4 Rom 6:2,11; Gal 2:19 †† 7:5 Rom 6:21 ‡ 7:6 Rom 8:2, 6:4 †† 7:7 Kis 20:17; Lo 5:21 ††† 7:8 Rom 4:15 †††† 7:9 Jem 1:15 †††† 7:10 Wkp 18:5; Rom 10:5

§ 7:11 Stt 3:13; Hib 3:13 †† 7:12 1Ti 1:8 ††† 7:13 Rom 5:20 †† 7:14 Sam 51:5; Jon 3:6 ††† 7:15 Gal 5:17 †† 7:18 Stt 6:5, 8:21 †† 7:23 Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 ††† 7:25 1Ko 15:57

Tänpakaan ñode kanpän nadäk täyat; Näknawä nadäk-nadäknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Tänpakan bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitawä momi täktäk kädetta watä epän täñ imikta nämagut täyak.

Munapik täño nadäk tawan u jide?

8 Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän tänpän it täkan uwä Anututä momi täño kowata nämo api yämek. ²† U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumän-kumän tärek-täreki nämo unitäño kehäromi-ken nanik ketärenpän nipmanük. ³†† Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämo u Anututä ini tänkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täño kehäromi yäpman äpäñirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämo. Upänkan Anututä iniken nanaki-inik momita yänpän momi äma nin täño gup inam-dapun terak tewän apuk. Tewän äpänpän momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäño kehäromi utpewän manük. ⁴‡ Anututä ude tänkuko unita apiño nibäñirän бага man täño jukuman siwoñi u kudup iwat morewani täk täkan. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gäromi-ken nämo kuñat täkamän. Nämo, Kudupi Munapik täño nadäk tawan terak kuñat täkamän.

⁵Unita nadakan? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkan uwä bänep nadäk-gäripi uteragän parirän iwaräntäk täkan. Täñ, äma Kudupi Munapik täño kädet iwaräntäk täkan uwä bänep nadäk-gäripi uteragän parirän iwaräntäk täkan. ⁶†† Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peñ yäweränpän iwaräntäk täkan uwä kumän-kumänğa biñam täkan uba. Täñ, äma Kudupi Munapik täño bänep nadäk-nadäk kädetta peñ yäweränpän iwaräntäk täkan uwä irit tägata biñam tänpän bänep pidäm terak itkan. ⁷‡‡ Mebäri ñodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täño iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täño бага man iwaräntäкта bitnäkinik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnañi nämo. ⁸Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkan uwä imaka kubä Anututä kanjirän tägawekta täga nämo täneñ.

⁹††† Tänpakan Anutu täño Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u tänpawä bänep nadäk-nadäkin bianitä peñ täwerirän nämo iwat täkan. Nämo, Munapiktä peñ täwerirän udegän iwat täkan. Täñ, äma kubä Kristo täño Munapiktä bänepi-ken nämo itak u tänpawä äma uwä Kristota biñam nämo täyak. ¹⁰†††† Tänpakan momitä tänpewän gupnin kumäkta biñam täk täyak upänkan Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtären nimani itkamän unita mäjonintä irit kehäromita biñam täkan. ¹¹In nadakan; Anututä Jesu kumbukopän äneñi Munapiki täño kehäromi terak awañ gänañ nanik

† 8:2 Rom 7:23-24 †† 8:3 Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15
‡ 8:4 Gal 5:16,25 †† 8:6 Rom 6:21 †† 8:7 Mat 12:34; Jon 8:43,
12:39; Jem 4:4 ††† 8:9 1Ko 3:16, 12:3 ††† 8:10 Gal 2:20; Efe
3:17; 1Pi 4:6

wädän tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädän tädotkuko unitä gupjin kumäkta biñam u Munapiki täño kehäromi terak api täñkodak täwek.

Munapik terak Anutu täño nanakiye itkamän

¹²Notnaye, mebäri unita nin kuñat-kuñat mebäri kubä pena ahäkta yäñ nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik. ¹³§ Bänep biani täño nadäk-nadäk waki unitäño kädet iwatpänğa kumän-kumän tärek-täreki nämo unita biñam api täneñ. Upänkan Munapiktä kehäromi tamiñirän gupjin täño kuñat-kuñat waki u utpewä manpänä, eruk irit burenita biñam täñpeñ api kuñatneñ. ¹⁴U imata, ämawebe Anutu täño Munapiktä irit kuñat-kuñat täga yäwoñarek täyak uwä Anutu täño nanak ämawebeniye bureni. ¹⁵§† Tänpän apiño Anutu inamiken kuñat täkamän. Upänkan Munapik, Anututä nimiñkuko unitä tänpewän in epän watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuñat täkan ude nämo itkan. Nämoinik! Munapiktä tänpewän Anututä nimpän towiwani nanakiye bureni-inik itkan Munapik täño kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadänpän Nan! Nan! yäñ iwet täkamän.

¹⁶§†† Tänpän Munapiktä ini-tägän mäjonin täñkentäñirän bureni-inik ñode nadäk täkamän; Nin Anutu täño nanakiye bureni itkamän. ¹⁷§† Eruk, Anutu täño nanakiye bureni ude itkamän u tänpawä imaka tägatäga Anututä ninta biñam peñ nimiñkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upänkan intäjukun, Jesutä komi nadänkuko u moräki nintä nadänayän täkamän uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biñam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biñam ikek irit täño man

¹⁸§†† Wäpnin biñam ikek irit täga kämi kwawak ahän nimayän täyak u tägagämän-inik kubä. Unitä komi apiño nadäk täkamän unita nadänjira jopi kubä täk täyak. ¹⁹§† Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadäni peñkuk. Tänpakan kadäni u bäräneñ ahäwänpän kwawak käna yänkan imaka imaka kumän-tagän Anututä täñ-peñkuko u dapun käron täñ itkan. ²⁰§† U imata, imaka kuduhtagän Anututä täñ-peñkuko u pengän-inik säkgämän itkuñopän Anututä tänpewän gapuntañ moreñkuño itkan. U ini nadänpän nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kan itsämbut yäñpän tänpewän ude täñkuñ. ²¹§†† Eruk nadäk tawan Anututä peñ yämiñkuko uwä ñode; Apiño imaka pewän ahäwani kuduhtagän käbän tänpän pärakta biñam täkan u täñkentän yämiñirän täganpän Anutu täño nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

§ 8:13 Gal 6:8; Kol 3:5 §† 8:15 2Ti 1:7; Mak 14:36 §†† 8:16
2Ko 1:22 §† 8:17 Gal 4:5-7; Rev 21:7 §†† 8:18 Rom 5:2; 2Ko 4:17
§† 8:19 Kol 3:4 §† 8:20 Stt 3:17-19 §†† 8:21 2Pi 3:13; 1Jo 3:2

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täñ-peñkuko u komi, webetä nanak bäyanayän nadäk täkañ ude nadänkañ kähän yän yäpmän äbän itkañ yän nadäkamän. ²³ † Täñpäkañ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamän. Anututä Kudupi Munapikpäñ iron intäjukunta ude täñ nimiñkukopän apiño moräki pat nimitak u yäpna yänkañ bänepnintä komi nadänkañ yänkähän-kähän yän itkamän. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yän kwawa yänahänpäñ komegup täño bäräpi-ken nanik ketären nimikta itsämänkañ dapun käron täñ itkamän. ²⁴ †† Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biñam nimagutkuk. Upänkañ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiño käbop itak. Täñ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä injirani udewanita nämo itsämäk täkamän. ²⁵ Upänkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yän nadäkinik täkamän unita bänepnin täñkehärom täñpäñ kwiklinik itsämän itkamän. ²⁶ Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nitek nämo iritna Kudupi Munapiktä täñkentän nimik täyak. Täñkañ Anutu-ken imaka unita yänapine yän nämo nadänkañ jop bänepnin-kengän nadän bäräp täñitna Munapiktä bänep nadän bäräpnin u yäpmänkañ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yänahänañi nämo, uterak yänahän nimik täyak. ²⁷ †* Ude täñjirän Anutu, äma täño bänep kañpäñ nadäwanitä Kudupi Munapik täño nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täño nadäk ugän iwatpäñ Anutu täño kudupi ämawebeniye nin täñkentän nimikta Anutu-ken yänapik man yäk täyak.

Anutu täño bänep iron u täñpipinañi nämo

²⁸ †† Unita nin nadäkamän; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmañpani u jop yabän äwaräkuk nämo täk täyak. Nämo inik, Anututä ini täñpewän imaka kudup ahän yämik täkañ u täñkentän yämikta ude täk täyak. ²⁹ †† U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahänkumän-ken uken Anututä iniken ämawebeniye u nadän yämiñkuk. Täñkañ ämawebe u Nanaki unitäño täktäk udegän täñpeñ kuñatta iwoyänpäñ yepmañkuk. Ude täñkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiñkukotä it täyak. ³⁰ Täñpäñ ämawebe yäput peñpäñ inita iwoyänkuko u yämagut päbä yepmañpäñ siwoñi ämawebenaye yän yänätären yämiñkuk. Täñkañ ämawebe siwoñi ämawebenaye yän yänätären yämiñkuko unitä irit täga kañ-ahäneñta iniken wäpi biñam yäniñ kireñkuk.

³¹ ††† Täñpäkañ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täñkentän nimiñjirän netätä iwan täñ nimiñpäñ täga täñpäñ waneñ? Kubätä täga nämo! ³² ††† Anututä kudän inide kubä täñ nimiñkuko u nämo nadäkañ? U nin kudup täñkentäka iniken nanaki-inik

† 8:23 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 †† 8:24 2Ko 5:7 † 8:27 Sam 139:1; 1Ko 4:5 †† 8:28 Efe 1:11 †† 8:29 Kol 1:18; Hib 1:6 ††† 8:31 Sam 118:6 ††† 8:32 Jon 3:16

u nämo iyap täñpäñ iniñ kireñpewän äpuko unita ñode bureni täñ nimek; U orañ nimiñpäñ nanaki nimiñkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! ³³ § Unita Anututä ämawebe inita iwoyänkuko u man käbeyä-ken mominita yänpäñ netätä äma uwä siwoñi nämo yän täga yänätären yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoñi ämawebe yän yänätären yämiñkuko unita täga nämo! ³⁴ §† Ba netätä Anutu täño kudupi ämawebe u geñita biñam täñput yän yänätären yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpäñ kumbuk. Täñkañ kumbani-ken nanik yäpmän päñaku kodak tewani unitä apiñowä Anutu nan keribure këda itkañ nin täñkentän nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. ³⁵ Eruk Kristotä nadän nimiñkinik täk täyak upän imatäken kubätä täga duñwenpäñ nipmañjirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadän-bäräp ba komi nadänero unitä täga duñwenpäñ nipmañpek? Ba Jesuta yänpäñ ämatä waki täñ nimiñneño ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänañ itnero unitä täga täñpek? Ba ämatä kumän-kumän nidäpnayän täneño unitä täga duñwenpäñ nipmañpek? Nämo inik! ³⁶ §†† Bureni, Anutu täño man kudäntä imaka bäräpi udewani ahän nimik täkañ unita ñode yänahätäk;

Nin gäkño ämawebekaye itkamän unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkañ.

Ba nibänjirä tom nakta däpmäk täkañ ude täk täkamän.

Sam 44:22

³⁷ §† Upänkañ Jesu iron pähap täñ nimiñkuko unitä täñkentän nimiñjirän bäräpi u ba u ahän nimik täkañ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täñpäñ waneñ. Nämo inik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamän. ³⁸ Unita nadäkinik ñode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadän nimiñkinik täk täyak u täga ukät-pipinañi nämo. Nämo inik! Anututä nadän nimiñkinik täñpäñ Ekäninin Jesu Kristo nimiñkuko unita kumän-kumän ba irit, añero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiñode ahän nimik täkañ ba imaka kämi ahänta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänañ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittän kukañ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadän nimiñkinik täk täyak u täga teñpipinañi nämo.

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadänkuk

9 Notnaye, ñode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yänpäñ näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täño äma unita manna u bureni-inik yän nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kañ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yän nadätat. ³ §†† Butewaki! Näk jide täñpäñ nägät moräkna, Isrel ämawebe äbot u täñkentän yämiñjira Kristota biñam kañ täneñ? Kristota biñam täñput yänpäñ bänepna këdäp ijik täyak u

§ 8:33 Ais 50:8 §† 8:34 Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1 §†† 8:36 2Ko 4:11 §† 8:37 Jon 16:33 §†† 9:3 Kis 32:32

ɲode; Anutu tãño kokwawak näkä terak ärowänkaɲ Kristo tãño iwan äworenɲãɲ guɲ ude irira Isrel ämawebenayetä näkɲo kome kaɲ yäput! yãɲ nadäk täyat. ^{4 †} Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yãɲpãɲ iwoyãɲpãɲ yepmaɲkuk. Ude tãɲkaɲ Ekänitã iniken mebãri yãɲahãɲpãɲ yãwetkuk. Tãɲpãɲ ämawebe ukät topmãk-topmãk kubãgãn tãɲpãɲ baga man yãmiɲpãɲ Anutu iniɲoret kãdet siwoɲi u yãwetpãɲ yãwoɲãrenkuk. Tãɲkaɲ imaka säkgãmãn säkgãmãn tãɲ yãmikta yãɲkehãromtak man yãwetkuk. ^{5 ††} Tãɲpãkaɲ äbot uwä oranin wãpi biɲam ikek bian itkuɲo unitãño äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktã ahãɲkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagãn tãño intãjukun irirãn wãpi biɲam tärek-tãreki nämo iniɲoret tãkãna! U Bureni!

^{6 †} Tãɲpãkaɲ apiɲo Isrel äbot u äbot gãgãni kubã ude itkaɲ unita ɲode täga yãne ba nämo? Anututã yãɲkehãromtak man bian yãwetkuko uken bureni nämo pewãn ahãɲkuk? Nämo, udetã nämo yãyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop tãño tawaɲken nanik päke u kuduptagãn Anutu tãño nanakiye bureni, inita biɲam itta yãwani nämo. ^{7 ††} Ba udegãn, Abraham tãño äbotken nanik u kudup u Abraham tãño oraniye bureni ude nämo itkaɲ. Nämo, Abraham tãño oraniye mäyap upãɲkaɲ Anututã Abraham ɲode iwetkuk; Yãɲkehãrom taɲkuro ude, oraɲkaye ahãnayãɲ tãkaɲ u yãpmãɲ daniɲpãɲ nanaka Aisak tãño tawaɲ terak nanik u yabãwa oraɲkaye bureni api täneɲ. ^{8 ††} Tãɲpãkaɲ man unitã mebãri ɲode niwoɲãretak; Ämawebe Abraham tãño tawaɲken nanik u kudup Anutu tãño oraniye bureni-inik ude nämo itkaɲ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututã yãɲkehãromtak man Abraham iwetkuko uterak ahãɲkuɲo ugãn. ^{9 †††} Eruk Anututã Abraham yãɲkehãromtak man iwetkuko u ɲode; Kadãni näkä nadãtat-ken uken Sara nanak bãyaɲpãɲ iɲirirãn äneɲi api äbet yãɲ iwetkuk.

^{10 †††} Tãɲpãkaɲ ugãn nämo. Rebeka imaka, nanak yarã bãyaɲkuk. Tãɲpãɲ nanak yarã bãyaɲkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubãgãn. ^{11 §} Tãɲpãkaɲ Anutu iniken gãrip kadãni kadãni iwatpãɲ tãk täyak udegãn iwatpãɲ äma inita biɲam yãpmãɲ daniɲpãɲ yepmak täyak. Ämawebe epãn täktãki terak nämo yãpmãɲ danik täyak. Nämo, ini-tãgãn äma yãpmãɲ daniɲpãɲ iwoyãk täyak. Unita nanak yarã u kãdet waki ba täga nämo tãɲkaɲ Rebeka koki-ken pen irirãn Anututã Rebeka ɲode iwetkuk;

Nanak intãjukun nanik uwä mäden nanik tãño epãn watã ämani ude api irek yãɲ iwetkuk.

Stt 25:23

^{13 §†} Unita Anutu tãño mantã ɲode yãyak;

Nãk monãni Jekoptã nadãɲ imikinik tãɲkaɲ tuãni Iso-tã mäde ut imiɲkuk.

Mal 1:2,3

† 9:4 Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 †† 9:5 Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 † 9:6 Nam 23:19; Rom 2:28 †† 9:7 Stt 21:12 †† 9:8 Gal 4:23 ††† 9:9 Stt 18:14 ††† 9:10 Stt 25:21 § 9:11-12 Stt 25:23 §† 9:13 Mal 1:2-3

¹⁴ Unita jide yãne? Anututã ude tãk täyak uwä kãdet siwoɲi nämo tãk täyak? Ude nämo! ¹⁵ Unita Anututã Moses ɲode iwetkuk;

Nãkä äma kubãta bãnep iron tãɲ imayãɲ nadãɲpãɲã u bureni tãɲ imet.

Ba äma kubãta butewaki nadãɲ imayãɲ nadãɲpãɲã u butewaki nadãɲ imiɲpãɲ oraɲ imet.

Kis 33:19

^{16 §††} Unita ɲode nadãna; Anututã äma tãño gãrip ba unitãño täktãk terak nämo yãpmãɲ daniɲpãɲ yepmak täyak. Nämo, Anututã iniken nadãk-gãrip tawaɲ uterak iwatpãɲ kubã kaɲ-korekta nadãɲpãɲã udegãn tãk täyak. ^{17 §†} Unitãño wãrani kubã Anutu tãño man kudãn täwani terak pätak u ɲode; Anututã Isip kome tãño intãjukun äma Fero ɲode iwetkuk; Mebãri ɲode unita nadãɲ gamiɲira intãjukun äma wãp biɲam yãpmãɲpãɲ itan; Gãkä terak kehãromina kwawak pewa ahãɲjirãn biɲam nadãɲpãɲ ämawebe wãpna biɲam kome ni kome ni api yãɲahãɲ yãpmãɲ kuneɲ yãk. ^{18 §††} Unita manbiɲam unitã ɲode niwoɲãretak; Anututã äma kubã kaɲ-korekta nadãɲpãɲã u udegãn tãɲ imek. Tãɲkaɲ Anututã äma kubã bãnep nadãk-nadãki tãɲpipiɲ imayãɲ nadãɲpãɲã iniken nadãk-gãrip ugãn iwatpãɲ udegãn tãɲpek.

¹⁹ Tãɲpãkaɲ in kubãtã man u nadãɲpãɲ ɲode kãwep näwerek; Netãtã täga kehãrom taɲpãɲ Anutu tãño nadãk-gãrip tawaɲ u täga irepmirek? Täga nämo upãɲ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadãɲ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoɲi nämo tãk täyak yãɲ näwerek. ^{20 §†} Tãɲpãkaɲ yãɲyabãk udewani ämatã täga yãnanji nämo. Gãk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yãɲ iweren? Ude yãweno u ɲode bumik; Kãbotinik kubãtã äma u tãɲpeko u ɲode täga iwerek? Gãk imata näk goret ude tãn? ^{21 §†} Ude nämo! Äma kãbot tãɲpani kubãtã iniken gãrip iwatpãɲ gãɲ yãpmãɲpãɲ kãbotinik yarã tãɲpek. Kubã säkgãmãn, äɲnak-äɲnak täkta. Tãɲkaɲ kubãwã jiraɲ pekta tãɲpek. Ude tãɲpeko unita goret täyak yãɲ täga yãwen? Nämo inik!

²² Tãɲpãkaɲ Anututã tãɲkuko u udewanigãn. U iniken kokwawak kwawak pewa ahãɲjirãn kehãromina kaɲpãɲ nadãwut yãɲpãɲ ɲode tãɲkuk; Kãbot kokwawaki yãpmãkta biɲam tãkaɲ uwä bãrãɲeɲ tãɲpãn wanaɲpãɲ kadãni kãroni kehãrom taɲpãɲ kwikinik it yãpmãɲ äbuk. ^{23 §††} Tãɲpãkaɲ udegãn, iniken bãnep iron tägagãmãn-inik u kwawak pewãn ahãkta kãbot butewakini yãpmãkta biɲam tãkaɲ uterak ironi u piɲ yãbatkuk. Tãɲpãɲ ämawebe uwä irit täga, wãp biɲam ikek u yãmikta bian yãpmãɲ daniɲpãɲ yepmaɲkuk. ²⁴ Tägagãmãn kubã! Ämawebe u uwä nin Anututã ini nimagutkuko u. Tãɲkaɲ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugãn nämo, guɲ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. ²⁵ Unita guɲ äbotta nadãɲpãɲ Anututã profet Hosea meni-ken ɲode yãɲahãɲkuk;

Nãk ämawebe näkɲo äbotken nanik nämopãɲ Näkɲo ämawebenaye yãɲ api yãweret.

§†† 9:16 Efe 2:8 §† 9:17 Kis 9:16 §†† 9:18 Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4 §† 9:20 Ais 29:16, 45:9 §† 9:21 Jer 18:6 §†† 9:23 Rom 8:29; Efe 1:3-12

Ude tänkaņ ämawebe nadāņ yämikinik nāmo tänkuro unita bānepna gāmāni yāņ api yāweret.

Hos 2:23

²⁶ *Tāņpākaņ bian āma ābot u Nākņo ābot nāmo yāņ yāwetku. Eruk kome ude yāwetkut-ken ukengān ņode api yāweret; In Anutu irit māhemi nākņo nanaknaye yāņ api yāweret.*

Hos 1:10

²⁷ *Tāņpākaņ Aisaiatā udegān Isrel āmawebeta nadāņpāņ man ņode yāņahāņkuk;*

Isrel āmawebe māyap, mobā jiraņ ume terak nanik ude ahāņ uyinayāņ tāņo upāņkaņ uken nanik yarā-gāņpāņ api yāmaguret.

²⁸ *U imata, Ekānitā komen āmawebe manken yep-manpāņ bārāņeņ api tāņpāņ waņ moreneņ.*

Ais 10:22,23

²⁹ *Tāņpākaņ unitagān yāņpāņ Aisaiatā man kubā pen ņode yākgān tāņkuk;*

Ekāni kehāromi māhemitā āmawebe yerita yāņpāņ yarāgān nāmo yepmaņkuk yāwānā Sodom Gomora paot moreņkuņo ude paot morenam.

Ais 1:9

Isrel ābottā Anutu māde ut imiņkuņ

³⁰ † Eruk man pāke ņonitāņo mebāri jide? U ņode; Āma guņ ābotken nanik Anutu iņamiken siwoņi itta epāni nāmo tāņpanipāņ Anututā siwoņi āmawebe yāņ yāņtāreņ yāmiņkuk. Yāņtāreņ yāmiņkuko uwā nadākiniki unitagān yāņpāņ. ³¹ †† Tāņ, Isrel āmawebe uwā Anutu iņamiken siwoņi āmawebe itta komi epān terak Moses tāņo бага man iwatna yāknat tāņpā waņkuņ. ³² † Mebāri ņodeta tāņpā waņkuņ; U Anututā yāpān-siwoņ tawāpāņ yepmaņpekta nadākiniki Anutu terak nāmo peņkuņ. Nāmo, iniken komi epāni uterak Anutu iņamiken siwoņi āmawebe api itne yāņ nadāņkuņ. Butewaki, u mobā pāhap uterak jānani yāputkaņ maņkuņo bumik. ³³ †† Mobā unita Anutu tāņo man kudān tāwani kubā ņode pātak;

Nadākaņ? Nāk mobā kubā āmatā jānani yāputta Jerusalem komeken peņkut. Uterak jānani yāputkaņ api maņdāpneņ yāk.

Tāņpākaņ āma kubātā unita nadākinik tāņpayāņ tāko uwā nadākiniki tāņo bureni yāpmākta pāra nāmo api tāņpek.

Ais 8:14, 28:16

10 *Unita notnaye, nāk bureni ņode tāwera nadāwut; Juda āmawebe, nākņaken ābotnaye uwā Anututa biņam kaņ irut yāņpāņ bānepna kādāp ijiņirān Anutu-ken yāņapik man yāk tāyat. ² Unitāņo tāktāki u nadākinik tāyat. U Anutu iwatta epāni taņi tāk tākaņ upāņkaņ kādet Anututā gāripi bureni nadāk tāyak u nāmo nadāwā tārek tākaņ. ³ Anututā kādet iwatpāņ siwoņi āmawebe yāņ yāņtāreņ nimik tāyak u nāmo nadāwā tārewākaņ iniken kehāromi terak Anutu iņamiken siwoņi āmawebe itta epāni tāņpāņ kuņatkuņ. Tāņkaņ kādet Anututā iwatpāņ āmawebeta siwoņi āmawebe yāņ yāņtāreņ yāmik tāyak u māde ut*

† 9:30 Rom 10:20 †† 9:31 Rom 10:2-3 † 9:32 Ais 8:14 †† 9:33 1Pi 2:6; Rom 10:11

imiņkuņ. ⁴ †† Kādet uwā Kristo. Kristotā ābāņpāņ бага man terak Anutu iņamiken siwoņi irit tāņo kādet u dāpmāņ tāreņpāņ kādet kodaki kubā pewān ahāņkuk. Uwā ņode; Āmawebe nadāņ imikinik tāk tākaņ u kudup Anututā siwoņi āmawebe yāņ yāņtāreņ yāmik tāyak.

Kuduptagān Anututa biņam tāga tānaņ

⁵ †† Tāņpākaņ бага man iwatpāņ Anutu iņamiken siwoņi irit kādetta Mosestā ņode kudān tāņkuk; Āma kubātā jukuman бага man terak pātak u iwarayāņ tāko uwā бага uterak irit kehāromita biņam api tāņpek. ⁶ †† Mosestā бага man iwat-iwatta ude yāņkukopāņ nadākinik kādet iwatpāņ Anutu iņamiken siwoņi itta man kubā ņode pātak; Injin-tāgān ņode yāneņta; Kunum gānaņ netātā tāga āronpāņ Kristo imagut yāpmāņ āpek? Ude nāmo yāneņ! U āpuko uba! ⁷ Ba ņode imaka yāneņta; Netātā kumbani yotpārareken tāga āpmonpāņ Kristo kumbani-ken nanik imagut yāpmāņ abek? Ude imaka, nāmo yāneņ. U akuņkuko uba!

⁸ Ude nāmo, man unitāņo kukņini u ņode kudān tāwani; Anutu tāņo man u dubiņjin-ken itak. U mejin-ken ba bānepjin-ken itak u. Tāņpākaņ man uwā nadākinik pewā ahāk-ahāk man bureni nintā yāņahāk tākamāņ ubayāņ. ⁹ Bureni, mejintā Jesu u Ekāninin yāņ yāņahāņit, bānepjintā Anututā Jesu kumbani-ken nanik yāpmāņ akuņkuko unita nadākinik tāņ imiņirā Anututā ini api tāmagurek. ¹⁰ U imata, bānepnintā Jesuta nadākinik tāņitna Anututā siwoņi āmawebe yāņ yāņtāreņ nimik tāyak, ba menintā nadākiniknin u yāņahāņitna inita biņam nimagut tāyak. ¹¹ † Man unita Anutu tāņo man mujipi kubā ņode kudān tāwani; Āma kubātā unita nadākinik tāņpayāņ tāko uwā nadākiniki tāņo bureni yāpmākta pāra nāmo api tāņpek. ¹² †† Tāņpākaņ man unitā āmawebe ābot terak nāmo yāpmāņ danik tāyak. Juda ābotken nanik ba guņ ābotken nanik u tāgagān. Ekāni kubā unitāgān āmawebe kuduptagān tāņo Ekāni. Unita āmawebe netātā Ekāni tāņkentāņ nimi yāņ yāņpāņ yāņapik tākaņ unita iron sākgāmān tāņ yāmik tāyak. ¹³ †† Unitawā Anutu tāņo mantā bureni ņode yāņahātak; Netātā Ekāni tāņkentāņ nam yāņpāņ gera yāk tākaņ uwā Ekānitā inita biņam api yāmagurek.

¹⁴ Upāņkaņ Ekānita nadākinik nāmo tāneņo uwā jide tāņpāņ tāņkentākta gera yāneņ? Ba unitāņo manbiņam nāmo nadāneņo u jide tāņpāņ Ekānita nadākinik tāneņ? Ba āma kubātā manbiņam u nāmo yāņahāweko uwā jide tāņpāņ manbiņam u nadāneņ? ¹⁵ †† Ba manbiņam yāņahākta āma kubā nāmo tewā kweko uwā netātā manbiņam yāņahāņirān nadāneņ? Tāņpākaņ manbiņam yāņahāwani unita Anutu tāņo man ņode kudān tāwani; Āma manbiņam tāgagāmān yāpmāņ ābāk tākaņ unitāņo kuroņi sākgāmān yāņ yāwut!

†† 10:4 Mat 5:17; Jon 3:18 ††† 10:5 Rom 7:10; Gal 3:12 ††† 10:6 Lo 30:12-14 † 10:11 Rom 9:33 †† 10:12 Apos 15:9 ††† 10:13 Jol 2:32 †† 10:15 Ais 52:7

¹⁶ † Upänkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap tanpän injitkuñ, kubäkubätägän. Unita Aisiaatä ñode yänjuk; Ekäni, manbiñam yänahänjitna netätä nadäwän bureni täñjuk? ¹⁷ †† Unita nadäkinik burenita ñode yäna; Manbiñam yänahänjirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u. ¹⁸ Upänkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñarirän ämawebe kuduptagän nadänkuñ.

Sam 19:4

¹⁹ Eruk, näkño yänjabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmanpän Anututa biñam api täneñ yän nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Unita bianä Anututä Moses meniken ñode yänjuk;

Juda äbottä näkken äneñi äbut yän nadänpän ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñ yämet yäk.

Ude täñjira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpän ninta täñ niminañi yän api nadäneñ.

Lo 32:21

²⁰ Täñpäkañ Moses täño man u yän-kentänpän Aisiaatä kwawakinik ñode yänahänjuk;

Äma näka nämo yän-wäyäkñewani u ahän yämiñpän yämagurira nabänkuñ.

Ais 65:1

²¹ Täñpäkañ Isrel ämawebetä yänpän Anututä ñode yäkgän täñjuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñ namik täkañ u yämagutta kepma käron ket kewatkañ it täyat.

Ais 65:2

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmanjuk

11 † Unita jide nadäkañ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiñjuk? Nämoinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täño nägät moräk kubä. Näk Benjamin täño äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut yämiñjuk yän täga nämo yäne. ² Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahänjirä Anututä inita biñam yänpän iwoyäwani unita mäde nämoinik ut yämiñjuk. Jide? In Anutu täño man kudän terak Elaija täño manbiñam unita nämo nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmaktä yänpän Anutu-ken ñode yänapiñjuk; ³ †† Ekäni, ämawebe ño gäkño profetkaye däpmanpewä kumbäpän alta ganiñ oretta täñpani u kudup wärämüt täñpä kuñkuñ. Täñkuño profet morek-morek näk imaka, kumän-kumän nutnayän epäni täkañ. ⁴ †† Ude yänjirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ñode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkñata biñam iwoyänjira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäp mok nämo täñ imik täkañ yäk. Gäk kubägän nämo yän iwetkuk. ⁵ ††† Eruk, u udegän kadäni ñoken Juda äbot

† 10:16 Ais 53:1; Jon 12:38 †† 10:17 Jon 17:20 † 11:1 1Sm 12:22; Sam 94:14; Pp 3:5 †† 11:3 2Kin 19:10,14 †† 11:4 1Kin 19:18 ††† 11:5 Rom 9:27

päke u gänañ nanik äbot täpuri Anututä ironita yänpän inita biñam iwoyänjukko itkañ. ⁶ ††† Ämawebe iwoyänjukko uwä, iniken iron terakgän iwoyänjuk, ämawebe unitäño täktäkita yänpän nämo. Nämo, täktäkita yänpän iwoyänjukko yäwänäku iron täñjukko uwä iron bureni nämo yän nadäktäkäne.

⁷ † Unita ñode yäna; Isrel ämawebetä Anutu injamiken siwoñi itta pipiri pähap täñkuñopän täñpä wanjuñ. Upänkañ äbot uken nanik Anututä iwoyänjukko u imaka bureni u kañ-ahänkuñ. Täñpäkañ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täñpipiñjuk. ⁸ Unita ñode kudän täwani; Anututä bänep nadäk-nadäki täñpän guñ tanjuñ.

Ais 29:10

Tänkañ dapuri täñpipiñpän jukuni yäpurän guñ tawäpän yepmanjukko it yäpmanj abäkañ.

Lo 29:4

⁹ †† Täñpäkañ unitagän Devittä ñode yäkgän täñjuk; Ärawa äñnak-äñnakitä buñeptä-yän däpmanjirän komi kañ nadäwut.

Bureni, äñnak-äñnakitä momi-ken yepmanjpankañ kowata kañ yäput yäk.

¹⁰ Täñkañ dapuri täñpewän bipmän utpän bäräpitä kotan yäwarirän mädeni kañ muget yäpmanj kut.

Sam 69:22,23

Anututä guñ äbot yämagutta man

¹¹ ††† Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiñpän manjuño u manpän makinik täñkuñ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täñkuño unita Anutu täño yäpätägak epän bureni guñ äbotken ahänjuk. U ahänjukko uwä mebäri ñodeta; Isrel äbottä ninta täñ niminañi täñjuk yän nadänpän äneñi Anutu-ken äbäktä Anututä guñ äbot yämagutkuk. ¹² U kawut! Isrel äbot täño wakiwaki unitä täñpewän imaka tägagämän kubä komeñ ämawebe kudupta ahän yämiñjuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiñkuño unitä guñ äbotken nanikta täñkentäk pähap ahänjuk. Eruk, Isrel täño wakini terak imaka tägagämän kubä ahänjukopän Juda äma äneñi bänepi äyänutpän Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biñam tänayän täkañ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upän api pewän ahäwek?

¹³ Eruk, guñ äbotken nanik nadäkinik täñpani, in man ño täwera nadäwut; Anututä guñ äbot täño aposoro ude itta yänpän naniñ kireñjukko unita nadäwa ärowani täñpöpän oretoret täyat. ¹⁴ Guñ äbot inken epän ude täñpapän nägät moräkñaye ätutä kañkañ koki wawäpän bänepi äyänutpän Anututa biñam kañ täñput yän nadätat. ¹⁵ Täñ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yämiñjuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täño iwan ude itkuñopän Anututä inikät bänep kubägän itta yämagutkuk. Täñpäkañ Anututä Juda äbot u äneñi not täñ yämayän täko unita jide yäwet? U tägagämän-inik kubä, kumbanitä kodak tanpän äneñi akunenjo ude bumik. ¹⁶ †† Unita man wärani kubä ñode

††† 11:6 Gal 3:18 § 11:7 Rom 9:31 †† 11:9 Sam 35:8 ††† 11:11 Apos 13:46; Rom 10:19 §† 11:16 Nam 15:17-21; Ese 44:30

täwera nadäwut; Ketem intäjukun nanik epän kodaken yäpmanjpanj Anututa biñam peñ iminej. Ude tänejo uwä epän uken nanik ketem u kudup Anututa biñam tänejo. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täno jäwäri Anututa biñam iwoyäweko uwä kujari kånani kudup u Anututa biñam tänjepek.

¹⁷ † Tänpäkanj Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upäj Anututä kånani ätu tokät tänpän kuñkuñ. Täñ, guñ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täno kånani udewani upäj Anututä yäpmanjpanj olip päya piwani täno kånani tokät tänpän kuñkuño u komeni-ken yäpurärätükuk. Yäpurärätükuko unita olip päya täga unitäno umenitä kånani, iniken ba in yäpurärani uterakgän tepmäj towinjirän säkgämän it täkanj. ¹⁸ †† Upäjkanj kånani madäj tänpä kwani unita nadäwä äpani tänpäpäj injinta nadäwä ärowani nämo tänejo. Nämo inik, in kånanitä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmanjkanj kånani in tepmäj towik täyak.

¹⁹ Tänpäkanj inä ñode käwep yänejo; Anututä olip päya kånani madäj tänpän kuñkuño u komenita nin yäpurärätta nadänpäj madäjkuñ. ²⁰ † Bureni, Anututä ude täñkuko upäjkanj Anututä kädet ude täñkuko unitäno mebari ñode; U nadäkinik nämo täñkuño unita madäj tänpän kuñkuñ. Tänpäkanj inä nadäkinikjinta yänpäj tämagut päbä yäpurärätükuk. Unita täga itkamäj yäjkanj biñam nämo yänejo. Nämo, umuntänejo! ²¹ Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täno kånani bureni ude nämo yabäj koreñkuko unita in ärowani kudän ude tänpäwä in udegän nämo api tabäj korewek. ²² †† Unita Anutu täno täktäkita ket nadänejo; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäno mebari ñode; Ämawebe mäde ut imik täkanj uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Tänpäkanj in orakoraki terak pen kuñarirä Anututä api orañ tamik tänjepek. Täñ, inä ude pen nämo kuñatnayäj täno uwä in imaka, api tokät tänpän kunej. ²³ Tänpäkanj Juda äbot madäj tänpän kuñkuño uwä nadäkinik pewä putärewni u änejo täñkehärom tänayäj täno uwä Anututä änejo yäpmanj päbä kujarini terak api yäpuräräre. U tänanji nämo yäj nämo nadänejo. Nämo, Anututä änejo täga api yäpuräräre. ²⁴ Imata, guñ äbotken nanik inä olip päya ägwäri täno kånanipäj tokät päbä olip päya piwani terak nämo yäpurärätñanpäj yäpurärätükuk. Upäjkanj Juda nanik uwä olip päya piwani unitäno kånani tokät tänpän kwani unita Anututä änejo täga yäpmanj päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpuräräre.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

²⁵ †† Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäno mebari nämo nadänpäj injinta nadäwä ärowani tänejo udetä täwera ket nadäwut; Man uwä ñode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadäkitä Anutu täno man nadäkta mäde ut imiñkuño u pen inidegän nämo api it

† 11:17 Efe 2:11-19 †† 11:18 Jon 4:22 † 11:20 Rom 12:16
†† 11:22 Jon 15:2,4; Hib 3:14 †† 11:25 Rom 12:16; Luk 21:24;
Jon 10:16

yäpmanj kunej. Nämo, Anututä guñ ämawebe udetä näka biñam kanj täñput yäj nadäk täyak u tärenjirän Isrel ämawebe täno bänep nadäk-nadäki u änejo api pirärewek. ²⁶ †† Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup änejo inita biñam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ñode pätak;

Waki keriken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.

Äbäjpanj Jekop täno äbottä näka peñawäk täñpani u yäpän-siwonj tawäpän api yepmanjpek.

²⁷ Täñkanj momini peñ yämayäj täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täñpet yäk.

Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadäkta bitnäñkuño unita Anutu täno iwan ude äworeñkuñ. Ude täñkuño unita guñ äbot ämawebe in täñkentäj tamijkuñ. Upäjkanj yäput peñpäj Anututä ämawebe u inita biñam iwoyäj yepmanjkuño unita yäjkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yäjpanj pen nadäj yämik täyak. ²⁹ Imata, Anututä äma inita biñam yäpmanj daniwekopäj änejo mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopäj änejo täga nämo yäyomägarek. ³⁰ Tänpäkanj guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopäj apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täno butewakini yäpmanjpanj itkanj. ³¹ Tänpäkanj Isrel ämawebe imaka, Anutu täno man peñawäk täñkuñopäj Anutu täno butewaki intä yäpuño udegän yäpmahta yäwani. ³² †† Unitäno mebari u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahäj yämikta nadäñkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täno topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuñ.

Anutu iniñoret täkana!

³³ *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonjpani pähap! U inide kubä täk täyak.*

Unitäno nadäk tawanj mebari nadäna tärenanji nämo ba unitäno täktäki netätä kanpäj nadäwän tärenenjo?

³⁴ § *Äma netätä Anutu täno nadäk u kanpäj nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?*

Ais 40:13

³⁵ *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkanj unita yäjpanj Anututä kowata imek?*

Jop 41:11

³⁶ †† *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täñpewän ahäjkuño unita imaka imaka unitäno mebari bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biñam itkanj.

Unita wäpi biñam peñyäjnek ikek ärowani pen pat imiñ yäpmanj kuyon! U Bureni.

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

12 ^{†††} Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäj nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome

††† 11:26 Mat 23:39; Sam 14:7 ††† 11:32 Gal 3:22; 1Ti 2:4
§ 11:34 Ais 40:13; 1Ko 2:16 †† 11:36 1Ko 8:6

terak it yäpmanj kunayän täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpän täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täyak. ^{2 †} Täñkañ komeñ äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneñi tämagureko ude tä nadänj täpäneñpän kuñatneñ. Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin pirärenjirä Anututä nadäk kädet kudupi kubä kañ täwoñärewan. Ude täñjirän irit kuñat-kuñatjin udegän kodakigän kañ ahäwan. Ude täñkañ Anutu täño nadäk kädet, imaka täga, siwoñi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpänj täga api iwatneñ.

^{3 ††} Täñpäkañ Anututä orakorak namiñkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ñode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneñ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide inñitkañ u ket kañpän nadäwä tärewäpänj uterakgän kuñat täkot. ^{4 †} Imata, äma nin gupnin kubägän upänkañ gupnin täño moräki moräki mäyap itkañ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkañ. ^{5 ††} Udegän äbot täñpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamän upänkañ Kristo terak gupnin täño moräki moräki ude, yäpurärätpäñ kubägän itkañ täñkentäk kowata kowata täkta yäwani. ^{6 ††} Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiñkuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täño meni jinom yäpmanjpäñ yänahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yänahäk täñpek. ⁷ Ba äma kubä äbot täñpanita watä epän täñ yämikta iron imani uwä udegän täñ yämek. Ba äma kubä Anutu täño man kädet yäwetpäñ yäwoñäreke täkta iron imani uwä epän u täñpek. ^{8 †††} Ba äma kubätä äma bänepi täñpidäm takta iron imani uwä udegän täñpek. Ba äma kubä äma jäwäri täñkentän yämikta iron imani uwä iron tañi täñ yämek. Täñpäkañ äma kubätä ämawebe täño intäjukun ude ita iron imani uwä gwäk pimiñpäñ yabän yäwat epän säkgämän täñpek. Ba äma kubä ämawebeta butewaki nadänj yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täñkentänj yämiñtäñ kuñarek.

Äbot täñpani täño irit kuñat-kuñat

^{9 †††} Täñpäkañ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneñ. Jop gup-tägän nämo täneñ. Täñkañ kädet wakita taräki nadänpäñ kädet täga u inñit-inik täk täkot. ^{10 †} Täñkañ äbot täñpani notjiyeta nägät moräknin yän nadänpäñ gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude täñkañ injin äpani itkañ notjiye orañ yämik täkot. ^{11 ††} Täñpäñ Munapik täño kädäp bänepjin-ken iñjirän Ekänita yänpäñ epän kehäromigän täk täkot. ^{12 †††} Täñpäkañ Ekänitä bureni-inik api nimagurek yän nadäkinik täk täkañ unita oretoret terak kuñat täkot.

††† 12:1 Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 † 12:2 Efe 4:23; Efe 5:10,17 †† 12:3 1Ko 12:11; Efe 4:7 † 12:4 1Ko 12:12 †† 12:5 1Ko 12:27; Efe 4:25 †† 12:6 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 ††† 12:8 2Ko 9:7 †††† 12:9 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 § 12:10 2Pi 1:7; Plp 2:3 †† 12:11 Apos 18:25; Rev 3:15 ††† 12:12 1Te 5:17

Täñkañ bäräpi ahän tamäwä kwikinik it täkot. Täñpäñ Anutu-ken yänapik man yäkta gañani nämo täneñ. ^{13 ††} Täñpäkañ Anutu täño kudupi ämawebe ätu ketem tuñumta wäyäkñek epän täk täkañ u täñkentänj yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmanj päñku yotjin-ken iron täñ yämikta pidämtak täkot.

^{14 †††} Täñpäkañ äma ätutä waki täñ tamiñjirä Anututä täñkentänj yämikta yänapik täkot. Waki täñ yämikta nämo yänapineñ. Nämo, Anututä säkgämän täñ yämikta yänapik täkot. ^{15 ††} Täñkañ äma kubätä imaka kubäta oretoret täñpäñä ukät oretoret bok täk täkot. Täñ, äma kubätä konäm butewaki täñpäñä ukät bok udegän täk täkot. ^{16 ††} Ude täñkañ ämawebe-kät bänep kubägän täñpeñ kuñat täkot. Täñpäñ injinta nadäwä ärowani nämo täñpäpäñ epän äpani täkta nämo bit-näneñ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nitek yän nämo nadäneñ.

^{17 †††} Täñpäkañ äma ätutä kädet waki täwoñärenjirä kowata kädet waki terakgän nämo däpmanj täreneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup inñamiken nadänj dämiñpäñ siwoñigän kuñat täkot. ^{18 †††} Täñkañ injin yänwawak täñpäñ ämik täkta nämo nadäneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täñpäñ itta epäni täk täkot. ^{19 †††} Unita notnaye, waki täñ tamiñjirä kowata waki nämoinik täñ yämineñ. Nämo, bäräpi u Anututa iniñ kireñjirä iniken kokwawakitä kowata däpmanj tärewayänj yänpäñä u ini api nadäwek. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekänitä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkño epän. Kowata näkña api däpmanj tärewet yäk. ^{20 18} Waki nämo täñ yämiñkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

*Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näñpek.*

Ude täñ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek.

Snd 25:21,22

²¹ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intänjo kehäromjin yäpmanj äpekta. Ude nämo, kädet waki täño kehäromi yäpmanj äpäkta kowata kudän täga upänj täk täkot.

Nin gapman gämori-ken it täkäna

13 ¹⁹ Äma kuduypäñ gapman täño mani bu-ramineñ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeñi yabän yäwat epän täñpäñ it yäpmanj kukañ uwä Anututä iwoyänpäñ yepmanjpani. ² Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpäñ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkañ uwä kowata ini yäpmanj biñam täkañ. ^{3 20} Täñpäkañ äma irit kuñat-kuñari täga uwä äma intäjukun it yämik

§† 12:13 Hib 13:2 §†† 12:14 Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12
§† 12:15 Sam 35:13 §† 12:16 Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21
§†† 12:17 1Te 5:15 §†† 12:18 Mak 9:50; Hib 12:14 §††† 12:19
Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30 18 12:20 Snd
25:21-22; Mat 5:44 19 13:1 Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 20 13:3
1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13

täkaŋ unita nämo umuntak täkaŋ. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ unitä uyaku umuntäneŋ. Unita in gapman-ta täŋumun-umunkät nämo kaŋ kuŋatnayän nadänpänjä eruk imaka tägagänpän täŋpeŋ kuŋat täkot. Imaka tägagänpän täŋpeŋ kuŋarirä gapmantä in tabänjirän api tägawek. ^{4†} U imata, gapman uwä Anutu täŋo epän watä äma, inta yänpän iwoyän tamani. Täŋpäkaŋ in waki täneŋo uwä gapmanta umuntäneŋ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täŋo watä epän äma itpäŋ Anutu täŋo kokwawak äma waki täŋpani-ken pewä ahäkta yän yämani. ⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneŋ. Täŋpäkaŋ komi nadäwet yän nadänkaŋ unitagän umuntaŋpän mani nämo buramineŋ. Nämo, bänepkatä gapman täŋo man buramik u kudän siwoŋi yän nadänpän mani buramineŋ.

⁶ Mebäri unita in takis monen imaka, pek täkaŋ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yän yämiŋkuko u gwäk pimiŋpän täk täkaŋ unita epäni täŋmeham takta takis monen täga yäpneŋ. ^{7††} Unita in imaka yäwani udegän täŋ yämik täkot. Takis monen yämikta yäwani unitawä takis monen yämik täkot. Ba äma wäpi yäp-män akukta yäwani uwä udegän wäpi yäp-män akuneŋ. Ba oraŋ yämikta yäwani uwä udegän oraŋ yämineŋ.

Not täŋpän bänep iron täk täkot

^{8*} Eruk, imaka kubä yäpneŋo uwä kowata pengän däpmän täreneŋ, kämi kaŋ pena yän nämo yäneŋ. Täŋpäkaŋ bänep iron kowata kowata täŋjirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmän tärenaŋi nämo. Nadäkaŋ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäŋ kuŋareko uwä бага man kudup buramiwani yän täga iwetneŋ. ⁹ Täŋkaŋ бага man ŋode kudän täwani; Kubokäret nämo täŋpen. Gäk äma kumän-kumän nämo uren. Gäk kubota nämo täŋpen. Gäk äma täŋo imaka kubä kaŋgärip nämo täŋpen. Baga man u ba бага man ätu itkaŋ u kuduŋtagäntä ŋode yäwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. ^{10††} Nadäkaŋ? Äma bänep iron ikek kuŋat täkaŋ uwä noriyeta waki nämo täŋ yämik täkaŋ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

^{11††} Eruk, kudän ude täŋput yän täwetat uwä mebäri ŋodeta; In kadäni itkamän-ken ŋonita kaŋpäŋ nadänkaŋ kuŋat täkot. U dāpmon peŋpäŋ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täŋpän yäput peŋpäŋ it yäp-män äbänjitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. ^{12†††} Bureni! Bipmän urani paorayän täŋjirän kome yänjewayän keräp täyak. Unita bipmän urani täŋo täktäk u kudup peŋ moreŋpäŋ wakikät ämik täkta täŋtuŋum täŋpäŋ peŋyänjek gänaŋ kuŋat täkäna. ^{13†††} Nin kädet siwoŋi iwatpäŋ kuŋat täkäna, kepma täŋo peŋyänjek gänaŋ kuŋat täkaŋ ude. Äŋnak-äŋnak kap tektek täŋpän ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo

† 13:4 Rom 12:19 †† 13:7 Mat 22:21 † 13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8 †† 13:10 1Ko 13:4-7 †† 13:11 Efe 5:14; 1Te 5:6-7 ††† 13:12 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 ††† 13:13 Luk 21:34; Efe 5:18

täne. Täŋkaŋ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne. ^{14§} Nämo inik, in Ekäni Jesu Kristopän tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo nadän gärip waki u däpmän tärekta epäni nämo täneŋ.

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

14 ^{§†} Äma kubä nadäkinik ikek upänkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineŋ.

Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upänkaŋ man ätu täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma ude-wani-kät yänawät-awät nämo täneŋ. ^{2§††} U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kudup-tagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. ^{3§†} Täŋjirän äma tom ketem kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita nadäwän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä äma tom ketem kudup näŋpani unita wakiinik täyan yän nämo nadän imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani. ^{4§††} Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäp-män daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täŋkentän yämiŋjirän kehäromigän api itneŋ.

^{5§†} Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubäta nadänjirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu yärepmitak yän nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uter-akgän yän nadäwek. U täga upänkaŋ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäp-män daniŋkaŋ nadäk kubägän yäp-män kuŋatneŋ. ⁶ Nadäkaŋ? Äma kepma kubäta nadänjirä inipärik kubä täk täkaŋ uwä Anutu inijoretta nadänkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näŋpanitä Anutu oraŋ imikta nadänkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkaŋ nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäc täkaŋ uwä udegän, Anutu oraŋ imikta nadänpän Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.

⁷ Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän yän nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yän nämo yäwek. ^{8§†} Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne. ⁹ Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumänpän äneŋi kodak täŋkuk.

^{10§††} Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? Ŋode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduŋtagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne. ¹¹ Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

§ 13:14 Gal 3:27 §† 14:1 Rom 15:7 §†† 14:2 Stt 1:29, 9:3 §† 14:3 Kol 2:16 §†† 14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12 §† 14:5 Gal 4:10 §† 14:8 Luk 20:38; Gal 2:20; 1Te 5:10 §†† 14:10 Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11

Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ñode yäyat;

Komen ämawebe kudup näk-kengän äbänpäñ gukut imäpmok api täñ namineñ.

Tänkañ ini kubäkubätä ñode api näwetneñ; Gäk Anutu bureni-inik.

Ais 45:23

¹² † Unita ñode nadäna; Anututä nin kuduptagän täño mebarininta api niwet yabäwek.

Notniye täñyäkñatpena momi nämo täneñ

¹³ Unita notniye täño nadäkiniki yäpmäñ danik-danik kädet kañ pena! Peñpäñ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ñode iwaräntäktä nadäk kehäromi kañ pena; Imaka täga upänkañ u täñjira notnapaktä nabänkañ nadäkiniki täñpäñ waneño u deta imaka udewani täga nämo api täñpet. ¹⁴ †† Täñpäkañ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täñkwawa täñjirän ñode nadäwa tumänkañ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täño inamiken äma täño bänepi täga nämo täñpäñ waneñ. Ude nadätat upänkañ äma kubätä imaka kubäta yäjiwäranu yän nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranu täñpek. ¹⁵ † Unita gäk imaka kubä jop nañjiri notkapak kubätä gabänpäñ bänep nadäk-nadäki täñpäñ waneño uwä eruk gäkñata ñode nadäwen; Ñode täyat uwä notnapak unita nadän imikinik nämo täyat yän nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yänpäñ kumbukopän imata jop nadän ketem naknak terak notkapak täño nadäkiniki u täñpi waneñ? ¹⁶ †† Nämo, unita ket ñode nadäkot; Täktäkka unitä täñpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkañ unita äma ätutä waki yän yäneñta. ¹⁷ Nadäkañ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuñat-kuñat kädet u nämo täñ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuñat-kuñat kädet bureni uwä siwonji kuñat-kuñat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkañ u. ¹⁸ Unita äma kubätä kädet u iwarän täñpäñ Kristota watä epän täñ imayän täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadänjirän ämawebetä imaka, kañkañ api orañ imineñ.

¹⁹ †† Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täño kädet pewän ahäk täkañ ba notniye täño nadäkiniki täñ-kehäromtak täkañ, täktäk ugänpäñ iwatpäñ täk täkäna. ²⁰ †† Täñkañ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täño epän nämo täna waneñ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nänañ upänkañ nin ketem kubä nañitna äma kubätä nibänkañ bänepitä momi täñpeko uwä kädet waki täne. ²¹ Kädet siwonji uwä ñode; Tom ketem ba wain ume nañjira ba imaka kubä täñjira notnapaktä nabänpäñ momi täñpek yän nadänpäñ eruk gäk kädet u wari nämo täñpen.

²² Täñpäkañ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yänahäwen. Nämo, Anutu inamiken gäkña-tagän iyap täñpäñ nadänpeñ kuñaren. Täñpäñ äma kubätä imaka kubäta täga yän nadänpäñ imaka u

bänep nadäwätäk-kät nämo täñpeko uwä bänep oretoret terak täga irek. ²³ †† Täñ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadänkañ näñpeko uwä Anututä goret täyan yän iwerek. Imata, u siwonji täyat yän nadäkinik kubägän nämo peñpäñ täñpek. Unita imaka kubä u siwonji yän ket nämo nadänkañ täk täkamäñ uwä momi täk täkamäñ.

Gäkña-tagän nämo nadäwen

15 Eruk, äneñi ñode yäkgän täñpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi nitek uwä nininken gäripgän nämo iwatne. Nämo, notniye nadäkiniki kwini u täñkentän yämiñpäñ bäräpini kotañ yämine. ² † Täñkañ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuñat-kuñaritä tagawekta täñkentän yämiñitna nadäkiniki kañ kehärom tawut. ³ †† U imata, Kristo, wäpi biñam täñ upänkañ iniken gärip terak nämo kuñatkuk. Nämo, kädet Anutu täño mantä ñode yäyak udegän ahän imiñkuk;

Ämatä yänärok gäwetkuño u näkä terak äronjuk.

Sam 69:9

⁴ †† Nadäkañ? Man kudup Anutu täño manbiñam terak bian kudän täwani u nin niwetpäñ niwonjäreka kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yän niwetpäñ niwonjäreka täyak. Täñkañ Anutu täño man uwä bänepnin täñpidäm täñjirän gwäk pimiñpäñ kuñattängän imaka bureni u api kañ-ahäne. ⁵ Täñpäkañ in Jesu Kristo täño kädet kuroñ iwarirä Anutu bänep täñpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat mähemitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahän tamik täyon. ⁶ Ude täñ tämiñjirän in bänep nadäk-nadäkinin ba mejin kubägän peñpäñ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täño nani u wäpi iniñoret täkot.

⁷ †† Unita Kristotä not täñ tämiñkuko udegän äbot täñpani notjiye kudup not täñ yämiñpäñ bänep kubägän terak it täkot. Ude täñjirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik ärok täyon. ⁸ †† Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täño watä epän äma jopi äworenjukko uwä Anututä yänkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäkta täñkuk. ⁹ †† Ba guñ äbottä butewakinita yänpäñ Anutu iniñoretta täñkuk. Unita yänpäñ Anutu täño mantä ñode yäyak;

Unita guñ äbot bämopi-ken wäpka biñam api yäpmän akwet.

Kap terak wäpka biñam api ganiñ oreret.

Sam 18:49

¹⁰ Ba unitagän Anutu täño man kubätä äneñi yäkgän ñode täyak;

Ämawebe kome kukñi käda nanik in Anutu täño kudupi ämawebeniye yäpurärätpäñ oretoret bok täkot.

Lo 32:43

¹¹ Ba äneñi kubä pen ñode yäkgän täyak;

† 14:12 Gal 6:5 †† 14:14 Apos 10:15; Tai 1:15 † 14:15 1Ko 8:11-13 †† 14:16 Tai 2:5 †† 14:19 Rom 12:18; Rom 15:2 ††† 14:20 1Ko 8:13

‡‡‡ 14:23 Tai 1:15 § 15:2 Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33 §† 15:3 Sam 69:9 §†† 15:4 Rom 4:23-24; 1Ko 10:11 §† 15:7 Rom 14:1 §†† 15:8 Mat 15:24 §† 15:9 Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50

Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniŋ orerut.

Sam 117:1

12 † Tāŋpākaŋ Aisaiatä man unitagän äneŋi yäkgän ñode tāŋkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahāŋkaŋ äma äbot komeni komeni api yabāŋ yäwarek. Tāŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yengämä peneŋ.

Ais 11:10

13 Tāŋpākaŋ in Anutu terakgän tubeŋ kuŋirä bānep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähemi unitä ude tāŋirän Kudupi Munapik tāŋo kehärominitä tāŋkentāŋ tamirän ñode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yāŋahāŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yāŋ nadäkinik täyat. Tāŋkaŋ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋäre kowata kowata täga täneŋ yāŋ nadäkinik täyat. 15 Ude nadätat upāŋkaŋ ehutpäŋ man ätu äneŋi tāŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudän täyat. Bätakigän yāŋahätat ŋowä mebäri ñodeta; 16 †† Anututä nadāŋ namiŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu tāŋo watä epän täkta iwoyāŋpäŋ nepmaŋkuko unita. Näk bāmop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yāmagut päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga tāŋ iminaŋi ude tāŋ imikta Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahāŋ yämik täyat. Ude tāŋira Kudupi Munapiktä tāŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ. 17 Unita näk Jesu Kristo tāŋo wäpi terak Anutu tāŋo watä epän täk täyat unita nadāŋira ärowani täk täyak.

18 † Tāŋkaŋ imaka ätuta yāŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän tāŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ñode yāŋahāŋpäŋ täwerayāŋ; Näk guŋ äbot ämawebe yāŋ-yākŋat päbä yepmaŋpa Anutu tāŋo man buramiwani ämawebe ude tāŋkuŋ. 19 Ude tāŋkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna tāŋmeham taŋirän Kudupi Munapik tāŋo kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nikek mebäri mebäri pewa ahāŋkuŋ. Näk Jerusalemtä päŋku Ilirikum kome u bāmopi-ken Kristo tāŋo manbiŋam yāŋahāŋtāŋ päŋku epän u käda täkta yāwani u tāŋ täreŋkut. 20 †† Tāŋpākaŋ nadäk kehäromi kubägän ñode nadäk täyat; Jesu tāŋo manbiŋam yāŋahäk täyat uwä, guŋ äbot bureni-inik, Kristo tāŋo wäpi biŋam nämo nadäk täkaŋ-ken ugän yāŋahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän tāŋpani-ken u täkta nämo nadätat. 21 Nämoinik, Anutu tāŋo mantä ñode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biŋam nämo yäwerani u api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ.

Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadāwanitä api nadäwä tumneŋ.

Ais 52:15

† 15:12 Rev 5:5 †† 15:16 Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17
‡ 15:18 2Ko 3:5 †† 15:20 2Ko 10:15-16

Pol Rom kome kukta nadäk tawaŋ peŋkuk

22 †† Tāŋpākaŋ epän ŋonitä kadäni käroni nepmäŋit yāpmāŋ äbāŋirän in täga nämo äre tabätat. 23 Upāŋ kome ŋo käda epän tāŋ paotat unita, ba kadäni käroni-inik äre tabäkta nadāŋ yāpmāŋ äbätat unita kadäni ŋoken täga käwep api äre tabäwet. 24 ††† Näk Spen kome kwayāŋ täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmaŋpa täreŋirän tāŋkentāŋ namiŋirä Spen kome api kwet. 25 ††† Upāŋkaŋ pengänä Anutu tāŋo kudupi ämawebe Jerusalem käda itkaŋ u päŋku yabāŋpäŋ tāŋkentāŋ yämikta kuyat. 26 § Äbot tāŋpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yāŋpäŋ-nadāŋpäŋ Anutu tāŋo kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkaŋ u tāŋkentāŋ yämikta moner peŋkuŋo u api yāpmāŋ kwet. 27 §† Tāŋpākaŋ moner u iniken gärip terak peŋkuŋ. Kädet ude tāŋkuŋo u täga tāŋkuŋ. Imata, Juda äbottä bānepi yepmäŋ towikta tuŋum tägagämän Anutu-ken nanik yāmiŋkuŋ. Unita kowata däpmāŋ tärekta Juda äbot tāŋo gup käda tāŋkentāŋ yämikta yāwani. 28 Eruk moner u yāpmāŋ päŋku Jerusalem äbot tāŋpani jäwäri itkaŋ unita yāma tärewänkaŋ Spen kome kwa yāŋpäŋä äre tabāŋpäŋ it tepmaŋkaŋ api kwet. 29 §†† Tāŋkaŋ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayāŋ täyat-ken ukenä Kristo tāŋo iron pähap näkken tokŋeŋ pätak u api duiŋ tamet.

30 §† Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadāŋ imikinik täk täkamāŋ unita, ba iron kädet Munapiktä nin bāmopin-ken pewän ahāŋkuŋo unita yāŋpäŋ ñode peŋ täwetat; Komi epän täyat ŋo tāŋmeham takta näka yāŋpäŋ Anutu-ken yāŋapik man yäk täkot. 31 Ude tāŋirä Anututä äyuŋ tāŋ namiŋpäŋ äma Judia komeken nanik Anutu tāŋo man bitnä k täk täkaŋ u keriken nanik kaŋ nämagurän. Ba in Anutu-ken yāŋapiriä Jerusalem äbot tāŋpani ämawebetä tāŋkentäk yāpmāŋ kwayāŋ täyat unita gärip kaŋ nadäwut. 32 Ude tāŋirä Anututä nadāŋ namiŋirän inken oretoret terak äre tabāŋpäŋ itpäŋ-nadäk säkgämän tāŋpäŋ kehäromi bok kaŋ yāpna.

33 Tāŋpākaŋ Anutu bānep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

Äbot tāŋpanita yāniŋoret man

16 Eruk man kubä nadätat uwä ñode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot tāŋpani tāŋkentāŋ yämik täyak u säkgämän imagutpäŋ kaŋ oraŋ imut yāŋ nadätat. 2 Anutu tāŋo kudupi ämawebetä kädet ude täkta yāwani unita udegän Ekäni tāŋo wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkŋeŋpäŋ yāŋiränä kaŋ tāŋkentāŋ imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot tāŋpani mäyap tāŋkentāŋ nimik täyak. 3 §†† Tāŋkaŋ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok tāŋpani u bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāmut. 4 Yarä uwä näk tāŋkentāŋ namikta gupita

‡‡ 15:22 Rom 1:10-13 ††† 15:24 1Ko 16:6 ††† 15:25 Apos 19:21 § 15:26 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2, 12; Apos 24:17 §† 15:27 Rom 9:4; 1Ko 9:11 §†† 15:29 Rom 1:11 §† 15:30 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 §†† 16:3 Apos 18:2, 18, 26

nämo iyap taŋkumän. Unita näkägän nämo yäniŋ oretat. Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ. ^{5 †} Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk. ⁶ Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁷ Täŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumän. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täŋjirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.

⁸ Täŋkaŋ Ampliatius, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik täyat unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁹ Täŋkaŋ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ¹⁰ Täŋkaŋ Apeles, Kristo täŋo epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut.

¹¹ Täŋkaŋ näkŋakät nanik Herodian unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus täŋo äbotken nanik Ekänita nadäkinik täŋpani unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

¹² Täŋkaŋ webe yarä Ekäni täŋo watä epän täŋpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Ba wanotna tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak.

^{13 ††} Täŋkaŋ bänep oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwä Ekäni täŋo iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miŋi imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut. U näkŋo meŋna ude itkuk.

¹⁴ Täŋkaŋ näkŋo bänep oretoret manna ŋo Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it täkaŋ u kaŋ yäwerut. ¹⁵ Täŋkaŋ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täŋo kudupi ämawebe penta it täkaŋ unita imaka kaŋ yäwerut.

^{16 †} Täŋpakaŋ äbot täŋpanitä täk täkaŋ ude kowat in-iŋ orerän täk täkot. Täŋkaŋ Kristo täŋo äbot komeki komeki kuduptagäntä bänep oretoret man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

^{17 ††} Eruk notnaye, äma ätu täŋo mebäri täwerayän täyat unita ket nadäŋ täpänenpän kuŋatneŋ; Äma man bureni täwetpän täwoŋärewani u mäde ut im-

† 16:5 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15 †† 16:13 Mak 15:21 † 16:16 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 †† 16:17 Mat 7:15; Tai 3:10

injpän äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabän umuntaŋ päŋku injingän itneŋ. ^{18 ††} Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ. Nämo inik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpän iwarän täŋpän täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täŋyäkŋat täkaŋ. ^{19 †††} Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täŋjirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ moreŋkuŋ. Unita näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upänkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpän waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut. ^{20 †††} Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähemi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentän tamiŋirän Satan yeŋiwat päp-mo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakoritä inken it tamik täyon.

^{21 §} E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. ²² Täŋpakaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäpmanpän man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. ^{23 ††} Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäŋnäŋat päŋku nepmanpän watä it namik täyak, ba ŋo nanik äbot täŋpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täŋpakaŋ yotpärare ŋonitäŋo moneŋ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. ²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniŋoret täkäna!

^{25 †††} Anutu wäpi iniŋoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täŋ-kehäromtaŋ tamiŋpän tepmanpän kehäromigän itneŋ, Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpän täwoŋärek täyat unitä yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yäpman äbukopän apiŋo unitäŋo bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäŋkuk. Ude täŋpän Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeki komekitä manbiŋam u nadäkinik täŋpän buramineŋta peŋ niwerirän yäŋahäk täkamän. ^{27 ††} Täŋpakaŋ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähemi. Unita kudän Jesu Kristotä täŋkuko uterak epmäget kudän ba iniŋ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

†† 16:18 Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3 ††† 16:19 Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 ††† 16:20 Rom 15:33; Stt 3:15 § 16:21 Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 †† 16:23 1Ko 1:14 ††† 16:25-26 Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 †† 16:27 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin

1 Näk Pol, Anutu täño nadäk tawañ terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Sostenes-kät nektä man ño kudän tänpäñ Anutu täño äbot tänpäni ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda äretak. ²†Inä Jesu Kristotä Anutu inçamiken yäpän-siwon tawäpäñ tepmañpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäño Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniñoret täkañ unitäño Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude ita yänpäbä nipmañpani. ³††Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴ Kristo Jesu terak Anututä bänep iron tañi täñ tamiñkuko unita inta yänpäñ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁵ Bänep täga man iwet täyat uwä ñodeta; Kristo terak iron tañi täñ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokñeñ parirän u gänañ it täkañ. U täñkentäñ tamiñirän mani bureni nadäwä tärewäpäñ mejintä u yäñahäk täkañ. ⁶ Bureni! Kristo täño man in täwetkumäño u bänepjin-ken jäwäri äpmonjuk. ⁷†Uni-ta apiño Ekäninin Jesu Kristotä äneñi äbäktä dapun käron täñ itkañ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkñek täkañ. ⁸††Tänpäkañ Kristo unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän nämo kwitañpäñ it yäpmäñ äronjirä Ekäni Jesu Kristo täño kadäni pähap api ahäñ tamek. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän kadäni pähap uken momijin nämotä api itneñ. ⁹††Tänpäkañ Anutu u man kubä-yäñ kubä-yäñ nämo täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yänpäbä nipmañkuko uwä imaka täñ tamikta yäñkuko u pära nämo, bureniñän api täñ tamek.

Äbot tänpäni bämopi-ken duñ-wewek ahäñkuk

¹⁰†††Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; In yäñawät-awät nämo täneñ. Nämo, duñ-wewek man peñpäñ nadäk-gärip kubägän peñpäñ äbot kubägän ude kañ irut. ¹¹ Not-naye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ñode näwetkuñ; In bämopjin-ken yäñawät-awät terak man mebäri mebäri ñode yäk täkañ; ¹²†††In ätutä Ninä Pol iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Yäñirä ätutä Nin

Apolos iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutä Nin Pita iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä ñode yäk täkañ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. ¹³ Wa! Ude täk täkañ uwä Kristo kwäk duk täkañ bumik! Jide? Pol näkä inta yänpäñ päya kwakäp terak äronjuk? Ba näk näwaräntäktä ume yäpuñ?

¹⁴§Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut tamiñkuro unita Anututa bänep täga nadäñ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäñ ume ärut yämiñkut. ¹⁵ Unita kubäta Näk Pol iwaräntäktä ume yäput yäñ yänañi nämo. ¹⁶§†E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiñkut. Täñkañ äma ätu ume ärut yämiñkut ba nämo ärut yämiñkuro u nämo nadätat. ¹⁷†††Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täktä nämo nepmañpäñ äbut. U iniken Manbiñam Täga yäñahäktä naniñ kireñkuk. Tänpäkañ mani biñam yäñahäk täyat uwä kome täño nadäk-nadäk terak nämo yäñahäk täyat. Nämo, ude täñira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäño kehäromi imaka jopi kubä täñpekta.

Anutu täño kehäromi u Kristo

¹⁸†††Tänpäkañ ämawebe paot-paotta biñam täñpanitä päya kwakäp täño manbiñamta nadäñirä guñ täño man ude täk täyak. Täñ, ämawebe waki keriken nanik nimagurani ninä manbiñam u nadäñitna Anutu täño kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak.

¹⁹ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Näk äma nadäk-nadäk ikek yäñ yäwerani unitäño nadäk-nadäki api pewa paotneñ.

Nadäk-nadäki pewa paorirä guñ ude api itneñ yäk.

Ais 29:14

²⁰†††Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nikek unita jide yänayäñ? Ba äma man kudän äpmonjani daniñpäñ nadäk täñpanita jide? Ba äma kome ñonitäño man yäktä meni pidämi unita jide yänayäñ? Ude nämo! Anututä kome ñonitäño nadäk-nadäk ärowani täñpewän guñ täño nadäk-nadäk ude äworenjuk.

²¹††Uwä ñode; Anututä iniken nadäk iwatpäñ kädet itpipiñpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täño mebäri täga nämo nadäwä tumneñ. Unita Anututä kädet kubä pewän ahäñkuko u ñode; Ämawebe, guñ täño man nintä yäñahäwani u nadäñpäñ Jesuta nadäkinik täk täkañ uwä Anututä ämawebe u inita biñam yämaquñ täyak. ²²†††Bureni, Ju-

† 1:2 1Ko 6:11; Apos 9:14 †† 1:3 Rom 1:7 ‡ 1:7 Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 †† 1:8 Plp 1:6; 1Te 3:13, 5:23 †† 1:9 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 ††† 1:10 Plp 2:2 ††† 1:12 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42

§ 1:14 Apos 18:8; Rom 16:23 §† 1:16 1Ko 16:15 §†† 1:17 Mat 28:19; Jon 4:2 §‡ 1:18 2Ko 4:3; Rom 1:16 §†† 1:20 Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 §† 1:21 Mat 11:25 §‡ 1:22 Mat 12:38; Apos 17:28,32

da ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkañ, ba Grik ämatä kome täño nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkañ. ²³ †Upänkañ ninä man ñode yänahäk täkamän; Kristo u päya kwakäp terak kumbuk! Täñpäkañ Juda ämatä man u nadänjirä nadänañi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadänjirä guñ täño man ude täk täyak. ²⁴ ††Upänkañ ämawebe Anututä inita biñam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täño biñam u nadänjitna Anutu täño kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak. ²⁵ *Bureni-inik, Anutu täño man ämatä u nadänjirä guñ täño man täk täyak uwä kome täño nadäk-nadäk irepmit morek täyak. Täñkañ Anutu täño täktäki, ämatä u kañpäñ nadänjirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täño kehäromi irepmit morek täyak.

²⁶ ††Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yänpabä tepmañpäñ inita biñam täñkuñ? Komen äma inamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biñam ikek täño ironjiniye nämo itkuñ. ²⁷ Wäpjin biñam ikek nämo upänkañ komen ämatä mäyäk tawut yänpäñ Anututä ämawebe nadäk-nadäki guñ täño bumik upän inita iwoyänjuk. Ba komen äma inita nadänjirä kehäromi nitek täñpani unitä mäyäk nadäka, ämawebe kwini yän yäwerani upän inita yäpuk. ²⁸ Uwä ämawebe wäpi biñam ikek nämo, upän yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo täñpanitä unita nadäwä äpani-inik, jirañ ude täk täkañ upän yäpuk. Ude täñkañ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkañ u awähutkuk. ²⁹ ††Ude täñkuko uwä äma kubätä Anutu inamiken iniken wäpi yäpmanj akukta käderi täñpipiñkuk. ³⁰ †††Unita ket ñode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmañkuk. Täñpäkañ Anututä yänpewän Kristo uwä nintäño kome yäpmanjirän Anututä nibänpäñ Jesu Kristo unitäño nadäk-nadäki tägagämän ba täktäki siwoñi kak täyak. Täñpäkañ, Kristotä momi täño kehäromi yäpmanj äpuko unita apiño momitä nämo nimagurirän kudupi it täkamän.

³¹ †††Eruk, ude unita Anutu täño man ñode kudän täwani unitä kañ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubätä biñam pähap yäwa yänpäñä Anutu-tagän biñam kañ yäwän.

Jer 9:24

Kristo kumbuko unitäño manbiñam

2 ^s Eruk notnaye, Anutu täño man bureni, bian käbop itkuko u yänahänpäñ täwetta inken ärenjkuro kadäni uken näkñaken wäpna biñam nämo yäpmanj akunjkut. Man gäripi nitek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täño man terak nämo täwetkuk. ² † Nämo, näk ñode nadänpäñ ärenjkut; Kuñkañ imaka kubä täño biñam nämo api yäwet. Jesu

† 1:23 Rom 9:32; 1Ko 2:14 †† 1:24 Kol 2:3 † 1:25 2Ko 13:4 †† 1:26 Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 †† 1:29 Rom 3:27; Efe 2:9 ††† 1:30 Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 ††† 1:31 Jer 9:24; 2Ko 10:17 § 2:1 1Ko 1:17 †† 2:2 Gal 6:14

Kristo-tagän, ba u päya kwakäp terak kumbuko unitagän api yänahänpäñ täweret yän nadäk kehäromi ude penjkut. ³ †† Unita ärenpäñ kehäromina nitek nämo, umuntañkañ däädätna kwainjirä in bämopjin-ken itkut. ⁴ †† Täñpäkañ manbiñam yänahänpäñ täwetkuro uwä äma nadäk-nadäki ärowani täño man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkuk. Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täño kehäromini kwawak ahänjirän kañpäñ näkño man unita nadäwä bureni täñjuk. ⁵ Ude täñkuro uwä nadäkinikjintä äma täño nadäk-nadäk terak nämo yengämä penenja täñkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täño kehäromi terak yeñ täpänenenja ude täñkut.

Anutu täño nadäk-nadäk täga

⁶ †† Täñ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiñam yänahäk täyat unita manbiñam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yän nadäk täkañ. Täñpäkañ nadäk-nadäk u kome täño nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ñonitäño äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadänpäñ yäpmanj kuñat täkañ u nämo. ⁷ †† Nämoinik, nadäk-nadäk näkä yänahäk täyat uwä Anutu täño nadäk-nadäk käbop it yäpmanj äbuko u. Täñpäkañ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biñam tänetä bian-inik, kunum kenta kome nämo ahänjirän iwoyänjuk. ⁸ †† Täñ, nadäk-nadäk u kome ñonitäño äma ekäni ekänitä nämoinik nadäwä tumbuñ. U nadäwä tumbuñ yäwänäku kunum täño Ekäni päya kwakäp terak nämo utpewä kumbän. ⁹ Täñpäkañ manbiñam nintä yänahäk täkamän unita man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani; *Anututä ämawebe gäripi nadän imik täkañ unita imaka säkgämän-inik, inipärik kubä täñtuñum täñpäñ penj yämiñkuk.*

U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piñpäñ nadäwä tärenanji nämo.

Ais 64:4

¹⁰ ††† Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopän Anututä Munapiki terak niwoñärenjkuk. Nadäkañ, Anutu täño Munapikitä imaka kuduptagän nadäwän tärek täyak. Täñkañ Anutu täño nadäk-nadäk äpmonjpani imaka, nadäwän tärek täyak. ¹¹ ††† Uwä ñode; Äma kubätä noripaki täño nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneñ. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän nadäk-nadäki täga nadäwek. Täñpäkañ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täño nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneñ. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek. ¹² ††† Eruk, ninä kome ñonitäño mäjo nämo yäpmanj. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpmanjo u mebäri ñodeta yäpmanj; Iron mebäri mebäri Anututä nimiñkuko u nadäna tumäka. ¹³ ¹⁸ Unitä imaka unitäño manbiñam yänahäk täkamän uwä äma täño man terak nämo täwetpäñ täwoñärek

††† 2:3 Apos 18:9; 2Ko 10:1 †† 2:4 1Te 1:5 ††† 2:6 Efe 4:13; Plp 3:15 †† 2:7 Rom 16:25 †† 2:8 Luk 23:34; Jem 2:1 ††† 2:10 Mat 13:11 ††† 2:11 Snd 20:27 ††† 2:12 Jon 16:13-14 18 2:13 1Ko 2:4

tākamānj. Nāmo, man Munapiktä niwetpānj niwoņäre-wani uterak täwetpānj täwoņäreäk täk täkamānj. Bureni, Munapik täņo nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadānanji uterak täwetpānj täwoņäreäk täk täkamānj.

^{14 †} Täņ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpānj täga nämo yāpneņ. Nāmo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude täk täkaņ unita. Ba imaka udewani täņo mebäri täga nämo nadäwä täreneņ. Imata, äma Munapik ikek-tägān imaka Munapik-ken nanik täga kaņpānj nadäwä täreneņ. ^{15 ††} Täņkaņ äma Munapik ikektä imaka kuduptagān kaņpānj nadäwä tärewāpānj yāpmānj danik täkaņ upāņkaņ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitāņo mebäri täga nämo kaņpānj nadäwä tärewāpānj yāpmānj danineņ. Man unita Anutu täņo man ñode kudān täwani;

^{16 ‡} *Komen äma netätä Ekäni täņo nadäk-nadäki nadäwän tärewāpānj nadäk-nadäk ätu imiņkuk?*

Ais 40:13

Täga nämo! Täņ, ninä Kristo täņo nadäk-nadäk injtkamānj.

Äbot täņpanita watä irit täņo man

3 ^{††} Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man täga yäwetnaņi, man udewani bian in täga nämo täwetnaņi. Nāmo, äma kome täņo nadäk pen injiranita täga yäwetnaņi udegān täwetpānj täwoņäreņkut. Kadäni uken in Kristo täņo nadäk kädet terak nämo tägaņkaņ nanak paki ude pen itkuņ. ^{2 ††} Unita man täwetpānj täwoņäreäk täņkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoņ udewanipānj tepmānj towik täņkut. Imata, ketem bureni nakta kehäromi nitek nämo itkuņ. Upāņkaņ apiņo inidegān itkaņ! ^{3 †††} In nadäk kädet biani u pen iwarāntānj yāpmānj äbākaņ. Notta kokwawak nadäk-nadäk ba yāņ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bānep nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaņ yāņ bureni täwetat. Komen äma täņo kudāngān täk täkaņ. ^{4 †††} In ätutäwä ñode yäk täkaņ; Nin Poltä äbotken nanik. Täņjirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yāņ yäk täkaņ. Kädet u iwat täkaņ uwä kome äma täņo kädetgān iwat täkaņ.

⁵ Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken nanik yāņ yäk täkaņ? Nek watä piä äma jopigān, Ekānitä piä man ini-ini nim-iņkuk. Nektä piä täk täkamäk unitä täņpewān in Kristo-ta nadäkinik täņkuņ. ⁶ U man wārani ñode bumik; Näkä yānat täņpakaņ Apolostä ume piņ yābat täyak. Upāņkaņ Anututä ini ketem bureni pewān ahäk täkaņ. ⁷ Unita äma yānat täņpani u wāpi biņam ikek nämo. Ba äma ume piņ yābarani u imaka, wāpi biņam ikek nämo. Nāmoinik, Anutu, ketem bureni täņ pewān ahäk täkaņ u kubä-tägān wāpi biņam ikek. ⁸ Täņkaņ äma yānat täņpani u ba äma ume piņ yābarani uwä mebäri kubātagān piä täk täkamān. Unita piä iniken iniken

uterak gwäki kowata api yāpdeņ. ^{9 §} Unita ñode täwetat; Nekä Anutu täņo piäken piä kubägān täk täkamäk. Täņpakaņ inä Anutu täņo piä ude.

Ba in eņi kubä Anututä täņ itak ude. ^{10 §†} Täņpakaņ näkä Anututä nadäk namiņkuko uterak eņi täkta mebäri nadāwani äma ude itkaņ eņi unitāņo bek äneņkut. Eruk bek uterak äma ätutä eņi päraiki täņ itkaņ. Täņpakaņ äma kubäkubä eņi u täkta nadān dämikinik täņkaņ täneņ. ^{11 §††} Täņpakaņ bek äneņkuro uwä Jesu. Uwä eņi unitāņo mebärita itak. Äma kubätä eņi unitāņo mebärita kudupi kubä täga nämo pewek. ¹² Upāņkaņ äma ätutä bek uterak eņi tänayāņ täkaņ uwä gol siliwa ba mobä säkgāmān säkgāmānpānj api täneņ. Täņjirä ätutäwä ket nämo nadäwä tumbākaņ imaka pidämi ñodewanipānj api täneņ; Päya kujat näbäni, gwāņgwāņ kujat ba tepāraņpānj api täneņ. ^{13 §†} Ude tänayāņ täņopānj piä tänayāņ täņo unitāņo bureni Kristo täņo Kadäni Pāhapken kwawak api ahāņ morewek. Kadäni pāhap u kädäp ikek ahāņkaņ kädäp unitä äma kubäkubä täņo piäni uken api täņ-yabäwek. ¹⁴ Kädäptä täņ-yabāņjirān äma kubä eņi, bek uterak täņpayāņ täyak uwä nämo ijiwānä äma uwä kowata täga api yāpek. ¹⁵ Täņpakaņ äma kubä bek uterak täņpayāņ täkopānj kädäptä kudup ijiņ paoranä mäyäk pāhap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upāņkaņ äma kädäp gānaņ nanik wädāņ tarupmitnero ude.

Äma nämo yāniņ oretneņ

^{16 §††} Eruk, äbot täņpani inta ñode täwerayāņ täyat u nämo nadäkaņ? In uwä Anutu täņo kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak. ¹⁷ Unita äma kubätä Anutu täņo eņi u täņpān wanayāņ täņo uwä Anututä kowata udegān äma u api täņpān wanenē. Imata, eņi uwä Anututä inita iwoyāwani. Täņpakaņ eņi uwä in ubayāņ.

¹⁸ Nadäkaņ? In bāmopjin-ken nanik kubätä kome ño terak nadäk-nadäk ikek itat yāņ nadäweko uwä iniken bānepi täņiņkaņ. Eruk äma uwä nadäk udewani mäde ut imiņpānj nadäk-nadäk kome ämatä U guņ täņo bumik yāņ yäk täkaņ u yāpayāņ täko uwä nadäk-nadäk bureni nitek api irek. ^{19 §†} U imata, kome ñonitāņo nadäk-nadäk täga uwä Anutu injamikenä guņ täņo nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täņo man kudān kubätä ñode yāyak;

Anututä täņpewān äma täņo nadäk-nadäktä äyāņut-pāņ äma ini täņpāwak täkaņ.

Jop 5:13

^{20 §†} Täņpakaņ Anutu täņo man kudān kubätä ñode yäkgān täyak;

Komen ämawebe täņo nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkaņ.

Sam 94:11

²¹ Unita äma täņo täktäkita nadäwä ärowani täņpāpānj wāpi biņam yāpmānj ärokärok kädet u kaņ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täņkentāņ tamikta

† 2:14 Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 †† 2:15 1Jo 2:20 ‡ 2:16 Rom 11:34 †† 3:1 Jon 16:12 †† 3:2 Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 ††† 3:3 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 ††† 3:4 1Ko 1:12

§ 3:9 Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 §† 3:10 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 §†† 3:11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 §† 3:13 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 §†† 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 §† 3:19 Jop 5:13 §† 3:20 Sam 94:11

biŋamgän. ²² Pol, Apolos, Pita, ba kome ŋo, ba irit ba kumän-kumän, imaka apiŋo itkaŋ ba kämi api itneŋ u kudup in täŋkentän tamikta biŋam. ²³ Täŋpakaŋ inä Kristota biŋam täŋirä Kristo uwä Anututa biŋam täyak.

Kristo täŋo aposoroniyeta man

4 [†] In ninta ŋode nadäneŋ; Kristo täŋo piä watä ämaniye, Anutu täŋo man käbop itkuko u yänahäkta piä man yän yämani yän nadäneŋ. ² ^{††} Eruk, äma udewani piä keriken pewani u ŋode täkta yäwani; Piä tägagän täŋirä piä mähemitä man buramik äma bureni yän nadän yämekta yäwani. ³ Unita in ba kome ŋo terak man yäpman daniwani ämatä manken nepmanpän piä täyat u yäpman danikta nadawätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkŋa imaka, piä täk täyat u nämo yäpman danik täyat. ⁴ [†] Täŋpakaŋ näkŋawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yän nadätat. Upänkaŋ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yän nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpman danik täyak. ⁵ ^{††} Unita Ekäni täŋo kadäni nämo ahänjirän äma kubä täŋo piä nämo yäpman danineŋ. Ekänitä ini äbänkaŋ imaka bipman urani-ken käbop itkaŋ u kudup kwawak api pewän ahäneŋ. Täŋkaŋ äma täŋo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaŋ täŋpani uteragän api yäniŋ orerek.

Kristo täŋo piä ämaniyeta man

⁶ ^{††} Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ŋowä intä nek-täŋo kädet kuroŋ u kaŋpän nadänkaŋ man ŋode yäwani täŋo mebäri nadawä tumäkta; Anutu täŋo man kudän täwani ugän iwatneŋ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäŋ iwatneŋ. Man u nadäkinik täŋkaŋ äma kubä täŋo wäpi biŋam yäpman akuŋkaŋ kubä täŋo nämo yäpman äpneŋ. ⁷ ^{†††} Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäŋ ärowani itkamän yän nadäk täkaŋ? Ba imatäken upän Anutu-ken nanik nämowä yäpman täkaŋ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpman täkaŋ unita imata ninin pena ahäk täkaŋ yänkaŋ wäpjin biŋam yäpman ärok täkaŋ?

⁸ ^{†††} In ŋode käwep nadäk täkaŋ; Imaka imaka päke ŋo kudup yäpman moreŋpäŋ tägagän itkamän yän nadäk täkaŋ. Jide? Inäku nin nirepmitpäŋ intäjukun äma täŋo wäp biŋam yäpmankamän yän nadäk täkaŋ? Ude nämo! Bureni ude itkaŋ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaŋ Wisikinik yän yäkkäne. ⁹ [§] Upänkaŋ nämo! Intä ninta nadawä äpani täk täkaŋ unita ŋode bumik kaŋpän nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmanŋkuk. Ämawebe ba aŋero ba imaka päke u iŋamiken nidäpman-pewä kumäkta biŋam ude bumik nipmanŋkuk. ¹⁰ ^{§†} Bureni-inik! Kristota yänpän ninta nadänjirä äma nadäk-nadäki nämo, guŋ ude itkaŋ yän nadänkaŋ injintawä nin Kristo täŋo kädetta nadäna

† 4:1 Tai 1:7 †† 4:2 Luk 12:42 † 4:4 Sam 143:2 †† 4:5 1Ko 3:8 †† 4:6 Rom 12:3 ††† 4:7 Rom 12:6 ††† 4:8 Rev 3:17,21 § 4:9 Rom 8:36; Hib 10:33 §† 4:10 1Ko 3:18

tumäk-inik täŋpani yän nadäk täkaŋ. Ninä kehärominin nämo. Täŋ, inä Nin kehärominin nikek yän nadäk täkaŋ. Ba ämatä intäŋo wäpjin biŋam yäpman akuŋkaŋ ninta mäde ut nimik täkaŋ. ¹¹ ^{§††} Nadäkaŋ? Bian umu itkumänjotä it yäpman äbäkamän ŋo ketem umeta niŋirä, ba tek däkneŋ jukut-jukut täŋpani wädäna ärowäkaŋ kuŋat täŋkumänjotä pen kuŋatkamän. Ba ämatä nidäpmanpän niwat kireŋjirä patpat kometa wäyäkneŋ täkamän. ¹² ^{§†} Täŋkaŋ ketem yabän ahänpän nakta ketnintä komi piä täŋpän yabän ahäk täkamän. Täŋitna yänärok man niwerirä upänkaŋ Anututä täŋkentän yämän yänpän yänapik täkamän. U komi piä nimik täkaŋ unita täga yän nadänpän buramik täkamän. ¹³ ^{§††} Ninta man wakiwaki yäk täkaŋ upänkaŋ kowata man kwini yäwet täkamän. Bureni-inik! Ninä ämatä jiraŋ ureŋ täŋpä kuk täkaŋ udewani. Ämawebe iŋamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamän. Ude itkumänjotä pen it yäpman äbäkamän.

¹⁴ Man ŋo in mäyäk tamikta yänpän nämo yäyat. Nämo inik, nanaknaye bureni yän yänpän umun man kudän täŋ tamitat. ¹⁵ ^{§†} Kristo täŋo kädet täwetpäŋ täwoŋärekta äma bumta, 10,000 ude it tamikaŋ upänkaŋ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiŋam Täga täwerira nadäkinik täŋkuŋo unita Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. ¹⁶ ^{§†} Unita man kehäromi ŋode täwetat; In näkŋo kädet kuroŋ iwatneŋ. ¹⁷ ^{§††} Mebäri unitagän yänpän Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täŋkentäkna tägagämän, gäripi nadän imik täyat u iniŋ kireŋjira äretak. U Jesu Kristo täŋo kädet näk iwatpäŋ äbot täŋpani ämawebe komeni komeni yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat unita guŋ täneŋ yänpän yänkodak täŋpän kaŋ täwerän yänpän iniŋ kiretat.

¹⁸ Täŋpakaŋ in ätutä ŋode nadäkaŋ; Täga nämo päbä api nibäwek yän nadänkaŋ gup yäpman ärokärok kudän täŋ itkaŋ. ¹⁹ ^{§§†} Upänkaŋ Ekänitä nadän namänä näk inken bäräneŋ-inik api ärewet. Äreŋpänä äma gup yäpman ärokärok kudän täŋ itkaŋ unitäŋo mebäri api kaŋpän nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkaŋ ba mangän jop yäk täkaŋ u api kaŋpän nadäwet. ²⁰ ^{§§§} Unita nadäkaŋ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkaŋ kuŋat-kuŋat kädet u man teragän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. ²¹ Eruk, kädet jidewani u täŋjira känayän nadäkaŋ? Komi terak yäpän-siwon tawäpäŋ kaŋ nipmanpän yän nadäkaŋ? Ba ninin kädetnin yäpna siwon tawäpäŋ iritna gäripi nadänpän bänep kwini terak kaŋ äbän yän nadäkaŋ?

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

5 ¹⁸ Eruk, ämatä intäŋo manbiŋam ŋode yänjirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guŋ ämatä nämo täk täkaŋ u in bämopjin-ken ahätak. Uwä ŋode; Inkät nanik äma kubätä iniken miŋi-kät pat

§†† 4:11 2Ko 11:23-27 §† 4:12 Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 §†† 4:13 Kra 3:45 §† 4:15 Gal 4:19 §† 4:16 Plp 3:17; 1Te 1:6 §†† 4:17 Apos 19:22; Plp 3:19-21 §§† 4:19 Apos 18:21 §§§ 4:20 1Ko 2:4 18 5:1 Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20

takamän. ² Wära! In bämopjin-ken kädet udewani itak upänkañ imata nin täga itkamän, Anutu täño man nadawani bureni yän yäk täkañ? Ude nämo, gup yäp-män ärokärok kädetjin penpäñ injinta nadäwä wakiinik täñpöpän konäm butewaki tänañi täkañ. Ude täñkañ äma waki ude täñpani u bämopjin-ken nanik yänjwat-pewä inigän itnañi täyak. ³ † Inä näka ban itak yän nämo nadäneñ. Nämo, gupna ban itak upänkañ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täñkañ inkät ude itkañ äma kudän wakiinik täñpani uku yäp-män danitat. ⁴ † † Unita man kehäromi ñode yäyat; In kabeyä täñpän Ekäni Jesutä kabeyä inkät bok itnayän täkañ unitäño kehäromi terak äma waki täñpani u Satan keriken pewut. Ude täñjirä gupi täñpän wawayän täko upänkañ bänepi sukurenjirän Ekäni täño kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biñam äneñi kañ täñpän. Täñpakañ bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäñ kabeyä kañ ahäwän.

⁶ † Unita nadäkañ? Nin täga itkamän yänpäñ gupjin yäp-män ärok täkañ uwä täga nämo. Ñode nämo käwep nadäk täkañ; Yis täpurigän upänkañ käräga tañi-kät awähutpewä piä tañi täk täyak. ⁷ † Eruk äbot täñpani in uwä käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täñuren täñpä kut. Ude täñkañ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkañ ude kañ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude itta yäwani. Täñpakañ nin ärut-paktañ nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däp-män-pewä kumäk täkañ ude. Uwä Kristo, ninta yänpäñ ärawa ude kumbuko u. ⁸ † † Unita ämawebe Pasova ketem näna yänpäñ yis biani ureñ täñpä kuk täkañ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kañ peñ morewut. Ude täñkañ bänep siwoñi terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täño kädet iwatpäñ kuñat täkot.

⁹ † † Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut. ¹⁰ Täñpakañ äma Anututa nämoinik nadänkañ kubokäret kädet, äma täño tuñum yabängärip täñpani, kubo äma ba anutu jopi yäniñ orerani ukät itpäñ-nadäkta ba man yänpäñ-nadäkta nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani tokñek itkañ unita yabän umuntañ päñku deken iren? ¹¹ § Nämo, äma ñodewanita yänkut; Äma näk äbot täñpani yänkañ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täño wäpi yäp-män äpani, ba ume nañkañ tängunguñ täñpani ba kubota täñpani, äma udewanita yänpäñ kudän täñ tamiñkut. Äma udewani mäde ut yämiñpäñ ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneñ.

¹² § † Unita nadäkañ? Ämawebe Anututa nämoinik nadawani u yäp-män danikta nämo itkamän. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäp-män daniwek.

† 5:3 Kol 2:5 †† 5:4-5 Mat 16:19; 2Ko 13:10 † 5:4-5 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 †† 5:6 Gal 5:9 †† 5:7 Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 ††† 5:8 Lo 16:3 ††† 5:9 Mat 18:17; 2Te 3:14 § 5:11 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 §† 5:12-13 Mak 4:11 §†† 5:12-13 Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24

Täñpakañ ninä äbot täñpani ämawebe yäp-män dani-nañi. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma waki täñpani bämopjin-ken nanik yäwat kireñpewä kut!

Lo 17:7

Notjiye gapman täño manken nämo yepmanej

6 Notnaye, intäño manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawöpän ämawebe Anututa nämo nadäk täkañ u inçamiken manken yepmak täkañ. Wa! Kädet u mäyaki! Äbot täñpani notjiye bämopi-ken täga yäpä täganañi nämo? ² §† Ai! Anutu täño kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänañ it täkañ u intäjukun it yämiñpäñ api yäp-män danine yän nämo ba nadäkañ? Eruk, imaka tañi ude tänayän tämäño unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkañ u täga yäpä täganañi nämo? ³ Ba nin añero kunum gänañ it täkañ u imaka, api yäp-män danine. Ude tänayän tämäño unita kome terak ñonitäño bäräpi ahän nimik täkañ u täga yäp-män daninañi! ⁴ Unita man bämopjin-ken ahänjirän imata Anututa nadäkinik nämo täñpani-ken man u yäp-män daniwut yänpäñ kuk täkañ? ⁵ In mäyäk nadawut yänpäñ ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot täñpani notjiye bämopi-ken ahäwayän täko u yäp-män danikta kubä nämo itak ba? ⁶ In ude tänañi upänkañ äbot täñpani kubätä noripaki wädän päñku manken tenjirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäp-män danik täkañ. Umuri pähap!

⁷ §† Inä äbot täñpani notjiye manken yepmak täkañ uwä kwawak ñode niwoñäreñ täyak; In kädet wakiken uku mäñkañ uba. Inä ñode täga nämo täneñ? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwikiniñ täga nämo iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen? ⁸ Upänkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, in injin buap upänkañ kubota ba waki kowata kowata täk täkañ. ⁹ §† Upänkañ jide? Man ñode nämo nadäk täkañ? Ämawebe gwäk pimiñpäñ kädet waki täk täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api itneñ. Unita bänepjin jop täñyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñ orerani, webe äpiye nikek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota täñpani, äma täño tuñum yabängärip täñpani, äma ume nañkañ tängunguñ täñpani, noriye wäpi yäp-män äpäc-äpäc täñpani ba äma piä mähemiyä täñyäkñatpäñ moneñ tuñumi kubo täñ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api ärowek. ¹¹ §† Täñpakañ inken nanik ätu kädet ude täk täñpani. Upänkañ Anututä momijin ärutpak tañpäñ tepmanpäñ inita biñam täñkuñ. Täñkañ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täño Munapik unitäño kehäromini terak Anututä täñpewän inçamiken ämawebe siwoñi äbot ude itkañ.

§† 6:2 Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4 §†† 6:7 Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 §† 6:9-10 Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 §† 6:11 Tai 3:3-7

Gupjinä Anutu iniñ oretta biñam

¹² † Tãñpäkañ äma kubätä ñode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tãgagãn tãñpet yäk. Yäwänä kowata ñode iweret; Täga yäyan upãñkañ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduhtagãntä kädet siwonji iwatta nämö tãñkentãñ gamek. Tãñpäkañ äma u ñode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniñ kirewani yäk. Yäwänä ñode iweret; Ude upãñkañ ñode nadäwen; Imaka u ba u jop kañira närepmirirãn näk unita watä äma ude täga nämö iret. ¹³ †† Tãñpäkañ äma uwä manna u utpãñ ñode yäwek; Ude nämö yäk. Kokna uwä ketem nakta biñam. Tãñpäkañ ketem uwä koknata biñam. Anututä yarä u bok api pewãn paotdeñ unita nadäwätäk nämö tãk täyat yãñ yäwek. U bureni upãñkañ ñode täwetat; Gupnin uwä kubokãret täkta biñam nämö. Nãmoinik, u Ekãnitä inita watä piä tãñ imikta biñam. Ba Ekãnitä ini gupnin kañiwatta biñam yäwani. ¹⁴ † U imata, Anututä Jesu komegup ikek awañ gãnañ nanik wädãñ tãdotkuk. Eruk, nin imaka udegãn kehãromini terak komegup ikek api wädãñ tãdorek.

¹⁵ †† Jide? Gupjin uwä Kristo tãño gupi moräk-morãktä itkañ yãñ nämö nadãkañ? Ude itkañ unita jide? Kristo tãño gupi moräk uwä kubokãret webekãt bok kentãñjirãn tãgawek? Nãmoinik! ¹⁶ †† Ba ñode nämö nadäk tãkañ? Äma kubätä kubokãret webekãt kentãweko uwä gup kubãgãn tãkamãn. Unitawä Anutu tãño mantã kwawak ñode yäyak; Yarä uwä gup kubãgãn api tãdeñ. ¹⁷ ††† Tãñpäkañ äma Ekãni-kãt kentãk tãkañ uwä mãjoni Ekãni-kãt kubãgãn ude tãkamãn.

¹⁸ Unita kubokãret kädet kañumuntañ metãñpeñ kut. Imata, momi ätu tãk tãkamãñ uwä gupnin punin ñonitã-gãn tãk tãkamãñ. Tãñ, kubokãret kädet tãk tãkañ uwä iniken gupi ba bãnepi bok tãñpã wakiinik tãk tãkañ. ¹⁹ ††† Ba man ñode pãtak u nämö käwep nadäk tãkañ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä tamĩnkuko bãnepjin-ken it täyak unitãño kudupi yot ude itkañ. In injinta biñam nämö! ²⁰ § Nãmoinik, inã Anutu, gwãki ärowani peñpãñ tãmagutkuko unita biñam itkañ. Unita gupjintã Anutu wãpi biñam yãp-mãñ ärok tãkot.

Yanãpi tãktãk tãño man

7 Eruk, man kubãkubã kudãn tãñpãñ namĩñkuño unitãño kowata kudãn tãñ tamitat ño. Inã ñode yãñkuñ; Äma, webe nämö yãpneño uyaku täga. ² Ude täga yäk tãkañ upãñkañ kubokãret kädet tãñi-inik pãtak unita äma kubãkubã webeni nitek, ba webe kubãkubã äpiye nitek itneñ. ³ Tãñkañ äma tãño gupi uwä webenita biñam unita nämö iyap täwek. Tãñpäkañ udegãn, webe tãño gupi uwä äpita biñam unita nämö iyap täwek. ⁴ Unita ñode nadãkot; Webeni ini-tãgãn iniken gupita mãhemi nämö täyak, äpitã webeni tãño gupita mãhemi bok täkta yäwani. Tãñ,

† 6:12 1Ko 10:23 †† 6:13 1Te 4:3-5 † 6:14 Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 †† 6:15 Rom 12:5; Efe 5:30 †† 6:16 Mat 19:5 ††† 6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 ††† 6:19 1Ko 3:16 § 6:20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Plp 1:20

udegãn äpi ini-tãgãn iniken gupita mãhemi nämö täyak, webenitã äpi tãño gupita mãhemi bok täkta yäwani. ⁵ Unita nãdapi tãñpani in, gupjinta nämö iyap tãneñ. Tãñ, yãñpãñ-nadãk tãñpãñ inigãn inigãn itpãñ Anutu-ken yãñapik piä kañ tãdayãñ nadãñpãñã inigãn inigãn täga itdeñ. Upãñkañ inigãn inigãn kadãni kãronji täga nämö itdeñ. U imata, nadãk-nadãkita watä nämö irirãn Satantã tãñyãkñat-pewãn waki tãdeño udetã äneñi kentãdeñ. ⁶ Man yãñahãtat ño in tãñkentãñ tamik-tagãn. U baga ude nämö peyat. ⁷ † Nãkã gãripi nadãk täyat uwä nãkã itat udegãn kañ irut yãñ nadãk täyat. Upãñkañ nadãkinik tãñpani kubãkubãta iron Anutu-ken nanik inigãn inigãn yãmani. Kubãtã ude itta kehãromi imani. Tãñ, kubãwã ude täkta kehãromi imani.

⁸ Unita gubañi gubañi ba ämawebe kajatta ñode yãyat; U gubañi nãkã itat udegãn itnayãñ tãño uyaku tãga. ⁹ ††† Upãñkañ nadãk-nadãkna ba gupnata watãni tãga nämö iret yãñ nadãñpãñã webe ba äma kañ yãput. U imata, kañgãrip tãñpãñ kubokãret kädet iwatneñta.

¹⁰ †† Eruk, nãdapi intã baga ñode peyat. Baga ñowã nãkñaken nadãk-nadãk nämö, u Ekãniken nanik. Uwã ñode; Webenitã äpi nãmoinik pewek. ¹¹ Tãñ, peweko uwã gubañigãn irek, ba ittãngãn äpikãt äneñi kentãñpãñ itdeñ. Tãñpäkañ ämatã webeni udegãn, nãmoinik pewek.

¹² Eruk, in ätutawã nãkñaken nadãk, Ekãni tãñopãñ nämö, ñode täwetat; Nadãkinik tãñpani kubã tãño webeni nadãkiniki nãmotã äpikãt pen itta nämö bitnãweko uwã äpitã nämö yãñ-iwarek. ¹³ Tãñpäkañ udegãn, nadãkinik tãñpani webe kubã tãño äpi nadãkiniki nãmotã webeni-kãt pen itta nämö bitnãweko uwã webenitã nämö yãñ-iwarek. ¹⁴ U imata, äma nadãkiniki nämö uwã webeni tãño nadãkinikitã Anututa biñam itta kädet käwep api täwit imek. Ba webeni nadãkiniki nämö u äpi tãño nadãkinikitã Anututa biñam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämö tãñpãwã ironiñiye Anututa biñam nämö itneñ. Upãñkañ uwã kudupi itkañ. ¹⁵ ††† Tãñpäkañ nadãkinik nämö tãñpani kubãtã webeni ba äpi nadãkinik ikek u pekta nadãweko uwã nämö iniñ bitnãneñ. Nãmo, teñpeñ kweko uwã nadãkinik tãñpani äma ba webe u nãdapi tãño topmãk-topmãk terak pen täga nämö itneñ. Upãñkañ ñode nadãwut; Anututã ämawebe ätukãt bãnep kubãgãn terak itta nimagutkuk. ¹⁶ † Tãñpäkañ bok itdeño uwã webe nadãkinik tãñpani in äpjiye nadãkiniki nämö u tãñkentãñ yãmiñjirã bãnepi käwep sukureñpãñ Anututa biñam tãneñ. Ba äma nadãkinik tãñpani in webejiye nadãkiniki nämö u tãñkentãñ yãmiñjirã bãnepi käwep sukureñpãñ Anututa biñam tãneñ.

Anututã ude tepmañpani unita täga nadãneñ

¹⁷ † Tãñpäkañ Anutu tãño äbot kubãkubãta baga ñode peñ yãmik täyat; Ekãni Jesutã in kubãkubã inide

† 7:7 Mat 19:12 †† 7:9 1Ti 5:14 § 7:10 Mat 5:32, 19:9 §† 7:15 Rom 14:19 §† 7:16 1Pi 3:1 § 7:17 1Ko 7:20,24

iwoyänpän tepmanjkuko udegän pen kañ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biñam tämagutkuko udegän kañ irut. ¹⁸ Uwä ñodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkañ nadäkinik täñjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täñpän gupnin moräk äneñi yäpurärätne yän nadäwätäk nämo täneñ. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämo madäwani itkañ nadäkinik täñjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäwani nämo nadäneñ. ¹⁹ † U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup moräk madäwani ba nämo madäwani u Anutu injamiken tägagän itkañ. Täñ, Anutu täño бага man iwät-iwät unitä bureni-inik täyak. ²⁰ Unita Anututä in inita biñam tämagutkuk-ken itkuño udegän kañ irut. ²¹ Gäk äma täño piä watä äma jopi itkañ nadäkinik täñpän Anututa biñam täñkuno täñpäwä eruk, unita nadäwätäk nämo täñpen. Täñ, äma täño komi piä u penpän gäkñaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwären. ²² †† Nadäkañ? Äma kubä äma täño piä watä äma jopi irirän Anututä imagutkuko u täñpäwä eruk, äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Anututä yen pit namiñpän iniken piä täkta nepmanpani yän nadäwek. Täñkañ udegän äma kubä äma gämori-ken nämo, ini jop kuñarani ude irirän Anututä imagutkuko u täñpäwä eruk äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Kristo täño watä piä äma jopi ude itat yän nadäwek. ²³ Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpäñ in suwanjkuko unita äma täño topmäk-topmäk terak nämo itneñ. ²⁴ Unita notnaye äneñi ñode yäkgän täñpa; Anututä in kubäkubä inita biñam tämagutkuk-ken uken itkuño Anutu-kät kwasikotpäñ pen udegän kañ irut.

Gubañita man

²⁵ † Eruk, gubañi gubañita kudän täwayän. Uwä näkñaken nadäk, Ekäni täño nämo upänkañ Anutu butewaki nadän namiñkuko unita man yäyat ño täga nadäwä bureni täneñ. ²⁶ Näk ñode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamän unita in gubañi itkañ udegän kañ irut. ²⁷ Täñkañ gäk webe yäpuno u täñpäwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkñewen. Ba nämo yäpuno u täñpäwä yäpmäkta piäni nämo täñpen. ²⁸ †† Upänkañ webe yäpayän täno uwä momi nämo. Ba webe gubañitä äma yäpayän täko u imaka, momi nämo. Upänkañ ämawebe nädapi täñpanitä kome terak ño bäräpi mäyap api yabän ahäneño unita kädet udewani inken ahän tamed yänpän täwetat. ²⁹ †† Ñodeta yänpän yäyat; Kadäni iwoyänjkuko uku keräpi-inik täyak, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Unita kome ño terak irit unita nadäwätäk täñi nämo täneñ. Mebäri unita webe nitek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämo peneñ. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik kañ irut. ³⁰ Ba konäm butewaki terak it täkañ in konäm butewaki terak nämo irani ude kañ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täñpani ude kañ irut. Ba moneñ piä täñpani intä moneñ u näkñaken nämo yän nadänpän kañ kuñarut. ³¹ ††† Ba äma kome täño tuñum

† 7:19 Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 †† 7:22 Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16 † 7:25 1Ti 1:12-13 †† 7:28 Luk 21:33 †† 7:29 Rom 13:11

yäpmän kuñat täkañ in moneñ tuñumjin nämo ude bumik kañ kuñarut. U imata, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayän keräp täyak.

³² Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuñatta nämo nadätat unita man ño täwetat. Ñode nadäk täkamän; Yanäpi irit täño nadäwätäktä äma gubañi nämo yepmäñit täyak unita Ekäni täño piätägän nadäwätäk täk täkañ, ba Ekänitä yabäwän tägakta nadäk kädet kubägän iwät täkañ. ³³ Täñ, nadäkinik täñpani webe nitekta kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba webeni bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁴ Unita nadäk yarä terak kuñat täkañ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täño piä täkta nadäwätäk yarä u täk täkañ. Täñpäkañ webe gubañi, äma nämo yäpani u Ekäni täño piäta nadäwätäk täk täkañ. U gupi bänepi kuduptägän Anututa biñam kudupi ude iniñ kirekta piäni täk täkañ. Täñ, webe äpi nitekta kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba äpi bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁵ Man yäyat ño in täñkentän tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba taniñ bitnäkta nämo yäyat. Nämo, man ñonitä täñkentän tamiñirän in kudän siwoñi iwätpäñ bänep nadäk-nadäkjin kudup Ekäni terakgän penpän kañ kuñarut yän nadätat.

³⁶ Unita äma gubañi, webe jop iwoyän tamanipän yepmakta nadäk täkañ inta ñode yäyat; In kubätä ñode nadäwek; Webe u nämo yäpayän täro uwä goret täñ imet yän nadäwek. Ba gup nadän gäripnata watä täga nämo iret yän nadänpän, ba webe u yäpnañi yän nadäwek. Eruk ude nadäwayän täko uwä iniken gärip iwätpäñ webe u täga api yäpek. Täñpäkañ yäpeko uwä momi nämo. ³⁷ Täñ, äma kubä gubañigän itta kubätä pen iweränkañ nämo, ini nadäk kehäromigän penpän gup nadän gäripnata watä täga iret yän nadäwek. Eruk, äma udewani uwä webe iwoyän imani u nämo yäpeko u täga. Goret nämo täñpek. ³⁸ Unita ñode yäwa; Äma, webe iwoyän imani yäpeko uwä täga täñpek. Täñ äma, webe u kehärom täñpän nämo yäpeko uwä tägagämän kubä täñpek.

³⁹ ††† Eruk unita man kubä ñode yäkgän täñpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita biñamgän pen irek. Täñpäkañ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upänkañ Ekänitä nadäkinik täñpanipän yäpek. ⁴⁰ Ude upänkañ näkña ñode nadätat; Webe u äma kubä nämo yäpeko uwä säkgämän-inik irek. Täñpäkañ näk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yäyat ño Munapik unitä nadäk-nadäkna täñmeham täñ namiñirän yäyat yän nadätat.

Tom anutu jopita iñiñ yämanita man

8 ⁸ Eruk, tom anutu jopita iñiñ yämani unita kudän täwayän. Äma ätutä ñode yäk täkañ; Nin kudup nadäk-nadäknin ikek yän yäk täkañ. U bureni yäk täkañ upänkañ äma mäyaptä nadäk-nadäki täñita yänpän gupi jop yäpmän ärok täkañ. Täñ, äbot täñpanitä nadän yämikinik kowata kowata täñpän kuñat-

††† 7:31 1Jo 2:17 ††† 7:39 Rom 7:2-3 § 8:1 Apos 15:29

nayāñ tǎño uyaku Kristo tǎño ämawebe kehäromini nitek api itneñ. ^{2†} Tǎñkañ äma kubätä inita näk imaka kudup nadäwa tärekañ yāñ nadäweko uwä ini bänepi jop yāñ-ikñarek. U nadānañi ude nämo nadätak yāñ yäne! ^{3††} Tǎñ, äma kubätä Anututa gäripi nadāñ imiñpāñ nadāñ imikinik tǎk täyak, äma unita Anututä bureni-inik nadāñ imitak.

^{4†} Unita tom anutu jopita ijiñ yāmanipāñ naknakta näwet yabāñkuño unita jide yānayāñ? Ñode; Anutu jopi uwä bureni nämo, wāranigāñ yāñ nadäk tākamāñ. Ba Anutu yarä nitek nämo, Anutu bureni-inik kubätägāñ itak yāñ nadäk tākamāñ. ^{5††} Imaka unita anutu yāñ yāwerani kunum terak ba kome terak itkañ, ba imaka mäyapta anutu yāñ yäk tākāñ, ba imaka mäyapta ekāninin yāñ yäk tākāñ upāñkañ nintāño Anutu bureni-inik kubätägāñ itak. U Nanin pähap, imaka yāwāñ ahāwani unita biñamgāñ it tākamāñ. Ba Ekāninin bureni kubätägāñ itak. U Jesu Kristo, imaka kuduptagāñ unitāño kehäromi terakgāñ it tākāñ, ba nin imaka, unitāño kehäromi terakgāñ it tākamāñ.

⁷ Tǎñpākañ nadākinik tǎñpani notjiye ätu man unita nämo nadäwä tärek tākāñ. U anutu jopi nadāñ yāmik-yāmik kädet bian iwat tǎñkuño unita pen juku piñ itkañ unita ketem anutu jopita ijiñ yāmanipāñ nañkañä u imaka bureni-inikta ijiñ yāmani yāñ nadäk tākāñ. Anutu jopi tǎño mebäri ket nämo nadäwä tärek tākāñ unita ketem u nañkañ bänepitā Anutu iñamiken goret tākamāñ yāñ nadäk tākāñ. ^{8††} Nadākañ? Ketemtä nämo nimagut pāñku Anutu dubini-ken nipmak täyak. Nämo, ketem u ba u nänero ba nämo nänero unitä tǎñpewāñ Anutu iñamiken täga ba waki ude nämo itne. ^{9†††} Ude upāñkañ ket nadäwut. In nadäwä tärewäpāñ imaka u ba u tägağāñ täne yāñ nadäk tākāñ upāñkañ nadäk-nadäk u iwarirä notjiye nadākiniki kwinitä tabāñpāñ udegāñ tǎñkañ nadākiniki tǎñpä wanenta!

¹⁰ Ñodeta nadäwut; Nadäwä tärewani inkät nanik kubätä anutu jopi tǎño iniñoret enji gānañ itkañ tom anutu jopita ijiñ yāmani nañ irirāñ notjinpak nadākiniki kwini kubätä käweko uwä ñode nadäwek; Näñga udegāñ täga tǎñpet yāñ nadāñpāñ nadākiniki tǎñpāñ waner. ^{11†††} Wära! Kristotä notjinpak nadākiniki kwini unita yāñpāñ kumbuk. Unita nadäk-nadākin nitek tǎ notjinpak udewani kubä tǎño nadākiniki tǎñpewä wanerño uwä tägawek? Nämo! ¹² Notjiye nadākiniki kwini udewanita goret tǎñ yāmiñpewä bänep nadäk-nadāki kehäromi nämo u tǎñpāwak tākāñ uwä Kristota udegāñ goret tǎñ imik tākāñ. ^{13§} Unita nin kubäkubätä ñode nadānañi; Ketem näkä nak täyat unitä tǎñpewāñ äbot tǎñpani notnapak kubätä momi-ken mañpāñä eruk, tom wari nämoinik api nañpet. Nämotä nämoinik, näkä tǎñpewa notnapak momi tǎñpek yāñ nadäwet.

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigāñ

9 ^{§†} Jide? Man yāyat unita näka nadäwä äpani tāk täyak? Eruk näñkata ñode täwera nadäwut; Näk äma kubä tǎño topmāk-topmāk terak nämo it täyat. Nämo, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekāninin Jesu u kañkut. Ba Ekāni tǎño piä tāk täyat unitāño bureni uwä in ubayāñ. ^{2§††} Äma ätutä näka nadāñirä aposoro bureni nämo tāk tākāñ. Upāñkañ intä uyaku näka aposoro bureni yāñ nadäk tākāñ, ei yāñ? Tǎñkañ Ekāni tǎño manbiñam täwerira nadākinik tǎñkuño unitä kwawak ñode yāñahätak; Näk Ekāni tǎño aposoro bureni kubä.

³ Eruk, äma näñko aposoro wāp ba piä yāpmāñ danik tākāñ unitāño jop manman u yāpmāñ äpākta ñode yāyat; ^{4§†} Jide? Banabas-kät nektä piä tǎño gwäkita ketem ume täga nämo näde? ^{5§††} Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekāni tǎño noriyetä webeniye yāmagurākañ piäta bok kuñat tākāñ u, nek udegāñ, äbot tǎñpani webe ninekta yāpmāñkañ bok täga nämo kuñatne? ⁶ Ba jide nadākañ? Aposoro ätutä piä gwäki yāpmāñirä Banabas-kät nek-tägāñ ninek gupnek tǎñkentäka moneñ piä täga täde? ⁷ Ude nämo! Äma piä mebäri mebäri tāk tākāñ uterak gwäki yāpmāk tākāñ. Ämatä ämaken piä tǎñpāñ unita gwäki yāpmāk tākāñ. Ba gapman tǎño komi ämatä ini-tägāñ ini nämo tǎñkentäk tākāñ. Ba äma kubätä ketem piä tǎñpāñ ketem u täga näñpek. Ba sipsip tǎño watä ämatä watäni itneño u gwäkita nononji tākätpäñ nak tākāñ. Watä jop nämo it tākāñ.

⁸ Tǎñ, yāyat ñowä äma tǎño nadäk terak yāñahätak yāñ käwep nadākañ. Upāñkañ nämo, бага mantä udegāñ yāyak. ^{9§†} Moses tǎño бага man terak ñode kudāñ täwani pätak; Bulimäkautä piä tǎñ gamiñkañ ketem moräki nañpayāñ tǎñirāñ nämo yājiwären. Man unita jide nadākañ? Anututä bulimakauta nadäwätäk tǎñpāñ man u yāñkuk? ^{10§†} Nämo, u Anutu tǎño piä äma ninta juku piñpāñ man u yāñkuk. Nadākañ, äma kome dukduk piä tāk tākāñ ba äma ketem bureni puget-puget tāk tākāñ uwä piä u jop nämo tāk tākāñ. Unitāño kowata bureni ätu api näne yāñ nadāñpāñ piäni tāk tākāñ. ^{11§††} Nek udegāñ. Munapik tǎño yeri täga bämopjin-ken pik tǎñkumäko unita kowata intāño tuñum ätu gupnek tǎñkentäka yāpnañi nämo? ^{12§§†} Äma ätutä inken piä tǎñirä täga tǎñkentāñ yāmik tākāñ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata tǎñi täga nämo yäpde?

Tǎñpākañ intä ude täga tǎñkentāñ nimañi upāñkañ in bämopjin-ken itkumäkken uken nämo peñ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo tǎño Manbiñam Täga u korekta nektä kädet tǎñpipide yāñ nadāñpāñ bāräpi u ba u kotak tākamäk. ^{13§§§} Ude upāñkañ ñode nadäkot; Äma Anutu tǎño enjiken piä tāk tākāñ uwä piä uterak ketem yāpmāk tākāñ. Ba äma kudupi yot gānañ alta-

† 8:2 Gal 6:3†† 8:3 Gal 4:9† 8:4 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4†† 8:5-6 Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3†† 8:8 Rom 14:17††† 8:9 Rom 14:13-15; Gal 5:13††† 8:11 Rom 14:15,20§ 8:13 Rom 14:21

§† 9:1 Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8§†† 9:2 2Ko 3:2-3§† 9:4 Luk 10:8; 1Ko 9:13-14§†† 9:5 Jon 1:42§† 9:9 Lo 25:4; 1Ti 5:18§† 9:10 2Ti 2:6§§† 9:11 Rom 15:27§§† 9:12 Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7§§§ 9:13 Nam 18:8,31; Lo 18:1-3

ken Anututa tom ijin imik täkañ uwä tom u ätu kowata nak täkañ. ^{14 †} Tänpäkañ äma Jesu täño manbiñam yñahäk täkañ uwä udegän, piä uterak täga itnañi. Ekäninintä kädet u yänkehärom tañkuk.

^{15 ††} Ekänitä kädet u penkuko u täga iwarero upänkañ piä gwäkita nämo yñapik täyat. Ba intä täñkentän namikta man ño nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täño manbiñam gwäki yäpmäkta nitek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täñpipiñ nameko uwä kumbet yän nadäwet. ^{16 †} Tänpäkañ nak Manbiñam Täga yñahäk täyat unita yänpäñ wäpna täga nämo yäpmän akwet. Nämo, piä u täkta yän namani unita imata ehutpäñ nämo täñpet? Näk Manbiñam Täga u nämo yñahäwayän täro uwä waki api kañ-ahäwet yän nadätat. ^{17 ††} Tänpäkañ Manbiñam Täga u yñahäkta näñaken gärip terak yñahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkañ ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yän namani unita jop, Ekänitä kädet peñ namani ude iwatpäñ täk täyat. ¹⁸ Eruk, gwäki imatäkenpäñ api yäpet? Uwä ñode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkña täga iwatnañi u peñpäñ Manbiñam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yñahäk täyat unitä piäna täño gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täño piä watä äma äworenjuk

^{19 ††} Nadäkañ? Anututä yen pit namiñkuko unita näk äma täño yen terak nämo it täyat. Upänkañ näñaken gärip iwatpäñ ämawebe kudup täño watä piä äma jopi ude äworenpäñ kuñat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäñ Anututa biñam yepmakta nadäk täyat. ^{20 ††} Mebäri unita näk ñode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäñ Anututa biñam yepmakta Juda äma ude äworenpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täño бага man terak it täkañ unita бага man terak irani ude äworenpäñ täñkentän yämik täyat. Näñawä бага man terak nämo it täyat upänkañ äma бага man terak it täkañ u Kristota biñam yämagutta ini bu-mikgän äworek täyat. ^{21 †††} Täñkañ äma Moses täño бага man nitek nämo u yämagutta äma бага man nitek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täño бага nämo irepmit täyat. Nämo, näk Kristo täño man kädet ugän iwatpäñ ude uwä täk täyat. ^{22 §} Täñkañ äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biñam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworenpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biñam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworenpäñ bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat. ²³ Ude täk täyat uwä Manbiñam Täga u täñmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiñam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täño ämawebeniye-kät bok kañ yäpna yänkañ täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräñek täkäna

²⁴ Tänpäkañ uwä ñode bumik; Närepmirek gärep-mirek-ken äma mäyaptä bäräñeneño upänkañ äma kubä-tägän бага pewani-ken intäjukun ahäñpäñ gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piñpäñ kehäromigän kañ bäräñewut. ^{25 §†} Nadäkañ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñenayän nadäk täkañ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiñpäñ gupi täñpidäm takta komi piä täk täkañ. Täñkañ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude täk täkañ. Täñ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräñek täkamän. ²⁶ Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täñkañ bäräñek täyat. Nämo, siwonigän bäräñek täyat. Ba äma ämik täñkañ keru jopjop wepmät täkañ ude nämo täk täyat. ^{27 §††} Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peñirän goret bäräñewet yänpäñ ude uwä täk täyat. Näk äma ätu Ekäni täño manbiñam yäwet yäpmän äbäñtäyiwa gwäki nämo yäpayän yän näwerekta!

Isrel äbottä täñkuño udegän nämo täne

10 ^{§†} Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täñkuño uken bäräpi ahän yämiñkuño u ket juku piwut yän nadäñpäñ man ño täwerayän; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänañ kuñatkuñ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weñpeñ kukñi udude säkgämän ahänkuñ. ² Gubam u gänañ kuñatkuño ba ume weñkuño u ume ärutärut bumik ude täñkuñ. Kadäni uken kuñat-kuñat kodaki yäput peñpäñ Moses täño iwaräntäkiye ude ahänkuñ. ^{3 §††} Täñkañ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmäñ towiñkuko u nak täñkuñonik. ^{4 §†} Ba u kudup-tagäntä ume Munapiktä yämiñkuko u imaka, nak täñkuñonik. Ume uwä mobä Munapiktä peñ yämani bok kuñat täñkuño uken naniktä äpäñirän nañkuñ. Mobä uwä Kristo ubayän. ^{5 §†} Ude täk täñkuño upänkañ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täño gärip nämo iwatkuño unita yabäwän nämo tägañkuñ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumän täñpä kuñkuñ.

^{6 §§†} Eruk, imaka ahän yämiñkuño u nintä kañpäñ nadäkta wäranu ude ahänkuñ. Unitä nin ñode niwonjaretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka waki-waki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täñkuño ude. ^{7 §§†} Ba anutu jopi nämo yäniñ oretne, äma biani ätutä täñkuño ude. Unitä Anutu täño mantä ñode yäyak;

Ämawebe u ketem ume nañpäñ täñgungun täñkañ gun äma täño kap teñpäñ kudän waki-wakiinik täñkuñ.

Kis 32:6

† 9:14 Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 †† 9:15 Apos 18:3 †† 9:16 Jer 20:9 †† 9:17 1Ko 4:1 ††† 9:19 Mat 20:26-27 †††† 9:20 Apos 21:20-26 †††† 9:21 Gal 2:3 § 9:22 2Ko 11:29; Rom 11:14

§† 9:25 Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 §†† 9:27 Rom 8:13, 13:14 §† 10:1 Kis 13:21-22; Kis 14:22-29 §†† 10:3 Kis 16:35 §† 10:4 Kis 17:6; Nam 20:11 §† 10:5 Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 §§† 10:6 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 §§† 10:7 Kis 32:6

⁸† Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täñkuŋo ude nämo täne. Äma uwä ude täñkuŋo unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuŋ. ⁹†† Unita ninä Anututä täga nämo nin däpek yän nadäñpän imaka u ba u täga täne yän nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täñ-yabäñjirä gämoktä kumän-kumän däpuŋ. ¹⁰‡ Ba Anutu täño kudänta gaŋani nadäñpän yänkubit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täñkuŋo uwä Kumän-kumän täño Anjerotä äbä kumän-kumän däpuŋ.

¹¹‡† Notnaye, imaka ahän yämiñkuŋo u äma ätutä juku piñpän kädet kuroŋ udegän nämo täneŋta ude ahänkuŋ. Täñpän unitäño manbiŋam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamän nintä daniñpän nadäñkaŋ umuntäneta kudän täñkuŋ. ¹² Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakinen täga nämo mäñpet yän nadäñpänä momi-ken mäñpekta nadän täpäneñpän kuŋarek. ¹³‡† Täñpäkaŋ notnaye ñode nadäkot; Täñyabäk kudupitä nämo ahän tamik täkaŋ. Nämo, ahän tamik täkaŋ uwä äma ätuken ahäk täkaŋ unitägän ahän tamik täkaŋ. Upänkaŋ Anututä yänkehäromtak mani iwatpän nämo api tepmañpek. Nämo, u tabän äwaräkuk täñjirän täñyabäk kubä intä täga irepmitnañi nämo, udewani kubätä nämo api ahän tamedek. Nämo inik! Täñyabäk kubätä ahän tamiñjirän Anututä kädet täwit tamiñpän täñyabäk u gänan kehärom tañpän itta kehäromi api tamedek.

Anutu ba wäbät bok yäniñ oretnañi nämo

¹⁴‡†† Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniñ oretoret kädet kañumuntañ ban päñku irut. ¹⁵ In guŋ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayän täyat ño injin ket yäpmän daniñpän nadäwut. ¹⁶‡†† Ekäni täño wain ume näna yänpän Anutu bänep täga man iwetpän nak takamän uwä nañpänä Kristo täño kumäk-kumäki terak tubeñ kuñpän Kristo inikät bänep kubägän täñpän it takamän. Ba käräga tokätpän nak takamän u udegän. U nañpänä Kristo täño gupikät kentäñpän Kristo-kät bänep kubägän täñpän it takamän. ¹⁷§ Eruk, käräga bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak takamän unita ämawebe ini-ini itkamän upänkaŋ gup kubägän ude ahäk takamän.

¹⁸§† Eruk, Juda ämawebe täño täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa iñiñ imanipän u moräki nak täkaŋ uwä nañpän Anutu-kät kentäñpän bänep kubägän täñpän it täkaŋ. ¹⁹§†† Täñkaŋ man unita nadänjit anutu jopi yäniñoret-oret man täwerayän täyat ñonita nadäwut; Imaka guŋ ämatä anutu jopita iñiñ yämik täkaŋ u ba anutu jopi ini, unita jide yänayän? U imaka bureni? Nämo inik! U imaka bureni nämo yän täwetat. ²⁰§† Unita ñode yäyat; Guŋ ämatä imaka anutu jopita iñiñ yämik täkaŋ uwä Anututa nämo, Satan täño watä ämaniyeta iñiñ yämik täkaŋ. Unita ketem

† 10:8 Nam 25:1-9 †† 10:9 Nam 21:5-6 ‡ 10:10 Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 †† 10:11 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 ‡† 10:13 1Ko 1:9 ‡†† 10:14 1Jo 5:21 ‡†† 10:16 Mat 26:26-28 § 10:17 Rom 12:5; Efe 4:16 §† 10:18 Wkp 7:6 §†† 10:19 1Ko 8:4 §† 10:20 Lo 32:17; Rev 9:20

anutu jopita iñiñ yämani nämo näneñ yän täwet täyat uwä ñodeta; In u nañpän Satan täño watä ämaniye-kät kentäñpän bänep kubägän täñpän itta nämo nadätat. ²¹§†† Inä Ekäni täño wain ume nañjit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ. Ba Ekäni täño käräga nañjit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ. ²²§† U imata, ude tänayän tämäño uwä Ekänitä kokwawak bureni api täñ nimek. Ude täñpänä nin kehärom tañpän Anutu täño kokwawak täga api irepmitne? Nämo inik!

Notniye täñkentän yämikta täktäk ugänpän täne

²³§† Täñpäkaŋ äma ätutä ñode yäk täkaŋ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranani kubä nämo, kudup u niniñ kirewani yän yäk täkaŋ. Man udewanita ñode yäyat; Täga yäkaŋ upänkaŋ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduŋtagäntä täga nämo täñkentän nimek. ²⁴§†† Unita ñode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täñkentän yämikta piäni täne.

²⁵ Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki peñpän yäpmäkta maketken pek täkaŋ u yänyabäk kubäkät nämo, täga suwañpän näneñ. Yänyabäk ñode nämo yäneñ; U anutu jopita iñiñ yämani ba nämo iñiñ yämani yän nämo yäneñ. ²⁶§§† U imata, unitawä Anutu täño man ñode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkaŋ u kudup Ekäni täñogän.

Sam 24:1

²⁷§§§ Unita Jesuta nadäkinik nämo täñpani kubätä ketem bok näda yän gäwerän täga yän nadäñpänä ketem gwet gameko u kudup yänyabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekät nämo, jop täga nañpen. Ketem u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täñpän waneñ. ²⁸ 18 Upänkaŋ ketem kubä nañpayän täñjiri äma kubätä ñode gäwerek; Ketem ñowä anutu jopita iñiñ yämani yän gäweränä eruk, notkapak unita yänpän ketem u nämo nañpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk täñpän goret täk täyan yän gäwerekta!

²⁹ Gäkña momi täñpen yän nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yän nadäweko unita ketem u nämo nañpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikñutpän ñode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän nañpet ba täñpet yän nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkaŋ unita yänpän kädet u pewet? ³⁰ 19 Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpän nañpero uwä äma kubätä goret näyan yän imata näwerek? ³¹ 20 Eruk unita ñode yäwa; In ketem ba ume nänayän, ba imaka u ba u tänayän nadäñpänä u kudup Anutu wäpi biñam yäpmän akuktagän täneñ. ³² 21 Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot täñpani kubä momi-ken tewet yän yänpän imaka siwonji täñpen kuñat täkot. ³³ 22 Näkä täk täyat udegän täk

§†† 10:21 2Ko 6:15-16 §† 10:22 Lo 32:21 §† 10:23 1Ko 6:12 §§† 10:24 Rom 15:2 §§† 10:26 Sam 24:1 §§§ 10:27 Luk 10:8 18 10:28 1Ko 8:7 19 10:30 1Ti 4:4 20 10:31 Kol 3:17 21 10:32 Rom 14:13 22 10:33 1Ko 9:20-22

täkot; Näkŋa täŋkentäkta nadänpän nämo, ämawebe kudup täŋkentän yämiŋira Ekänita biŋam täŋput yän nadänpän kuŋat täyat.

11 † Unita näkŋo kädet kuroŋ iwat täkot, näkä Kristo täŋo kädet kuroŋ iwat täyat ude.

Ämawebe täŋo mebäri

² Kadäni kadäni näk man kudup täwetpän täwoŋärenkuro u pen juku piŋ it täkaŋ. Täŋkaŋ inŋitpän yäpmän kuŋat täkaŋ unita taniŋ oretat. ³ †† Upänkaŋ man kubä ŋode täwerayän täyat unita imaka, nadäkinik kaŋ täŋput; Äma kuduptagän täŋo gwäki u Kristo. Täŋpän webe täŋo gwäki uwä äpi. Täŋpän Kristo täŋo gwäki uwä Anutu. ⁴ Unita äma kubätä tek ämetkaŋ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko ba Ekäni täŋo meni jinom yänahäwayän täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. ⁵ Täŋ, webe kubätä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko, ba Anutu täŋo meni jinom yänahäwayän täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek. Webe ude täk täkaŋ uwä webe jopjop kuŋarirä mäyäk yämikta gwäki pujiŋ madän yämik täkaŋ udegän api äworeneŋ. ⁶ Ŋodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkaŋ kuŋareko uwä kubätä webe unitäŋo gwäki pujiŋ kudup kaŋ madän imän. Upänkaŋ u uwä imaka mäyäk unita webe uwä gwäk muyam nitek kuŋatpänä tek ämetkaŋ kuŋarek. ⁷ † Täŋpäkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu täŋo inŋam dapun ba Anutu täŋo epmäget moräki unita. Täŋ, webe uwä äma täŋo epmäget moräkিপän täŋpani. ⁸ †† Äma uwä webeken nanikpän nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. ⁹ †† Äma jukun täŋpän peŋkaŋ webewä äma täŋo täŋkentäki ude itta yänpän täŋpän pewani. ¹⁰ Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäŋo wäroni uwä tek ämetpän kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayän täŋo uwä aŋero api oraŋ yämiŋer.

¹¹ Täŋpäkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän täŋpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma täŋo täŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe täŋo täŋkentäki itneŋ. ¹² U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahän bumbum täk täkamän. Täŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³ Eruk, inŋin-tägän kaŋpän nadäk täŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yänapik man yänjirän tägawek? ¹⁴ Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi täŋpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye oraŋjiye-ken ŋode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe täŋo ude bumik yäpmän kuŋat-kuŋat u mäyäki. ¹⁵ Upänkaŋ webetä gwäk pujiŋ karoni yäpmän kuŋarirä kawä tägawek. Gwäk pujiŋ karoni u webe täŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude täŋpek. ¹⁶ Täŋpäkaŋ äma kubätä näkŋo man ŋo urayän nadänpänä ket ŋode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat

täkamän, ba Anutu täŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädet ugän iwat täkaŋ.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnakta man

¹⁷ Eruk, man ŋo täwerayän täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayän. Anutu inŋoret käbeyä täk täkaŋ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkaŋ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkaŋ. ¹⁸ †† In-täŋo biŋam man ŋode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bämopjin-ken duŋ-wewek ahän tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yän nadäk täyat. ¹⁹ †† Bureni, duŋ-wewek in bämopjin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upänkaŋ jop uken, ini kaŋ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkaŋ u kwawak api ahäwek.

²⁰ Täŋpäkaŋ käbeyäta änok kubägän itkaŋ äŋnak-äŋnak täk täkaŋ uwä Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo täk täkaŋ. Nämo inŋik! ²¹ In kubäkubätä inŋinken ketem yäpmän päbä notjiye mäde ut yämiŋpän karoni nak täkaŋ. Täŋjirä ätu nakta yeŋirä it täkaŋ. Täŋpän in ätutä wain ume bumta naŋpän täŋgunguŋ täk täkaŋ. ²² † Jide? In eŋjin nämo? Äŋnak-äŋnak inŋin eŋiken täga nämo täneŋ? Ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo äbot täŋpanita nadäŋjirä imaka jopi kubä täk täyak. Ba notjiye jäwärita mäyäk yämik täkaŋ. Unita jide täweret? Kudän täk täkaŋ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämo inŋik!

²³ Nadäkaŋ? Man täwetat ŋowä Ekäniken nadäŋkuro upän täwetat. Man uwä ŋode; Bipani Judas Kariottä Jesu iwan keri terak teŋkuko kadäni uken Jesutä ŋode täŋkuk; ²⁴ Uwä käräga yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpän iwarantäkiyeta yämiŋpän ŋode yänkuk; Ŋowä näkŋo gupna yäk. Uwä in täŋkentäkta inŋin kirewani. Unita näk nadän namikta kaŋ nak täŋput yäk. ²⁵ †† Ketem naŋ paotpän iräwä udegän wain ume yäpmänpän yämiŋkaŋ yänkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Nägätna ŋonitä topmäk-topmäk kodaki yäput peyak yäk. Unita kadäni kadäni ŋo naŋpänä näka kaŋ nadän namik täŋput yän yäwetkuk. ²⁶ Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadänpän kumbuko unitäŋo manbiŋam yänahänpän täk täkaŋ. Ude täŋ yäpmän kuŋjirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

²⁷ †† Eruk, unita nadäkot; Ekäni täŋo däkum naknak u imaka jopi kubä nämo. Unita äma kubätä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ Ekäni täŋo käräga ba wain ume näŋpeko uwä Ekäni täŋo tohari ba nägärita nadäŋjirän imaka jopi kubä ude täŋjirän Ekänitä kawän momi täŋpek. ²⁸ †† Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näŋpa yänpän bänep nadäk-nadäki-ken jide päreko u jukun yäpmän daniŋkaŋ täga näŋpek. ²⁹ Täŋkaŋ äma kubätä Ekäni täŋo gupi, äbot täŋpani noriye unita siwoŋi nämo nadän yämiŋpän käräga ba wain ume näŋpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täŋo manken tewek. ³⁰ Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä ke-

† 11:1 1Ko 4:16 †† 11:3 Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23 † 11:7 Stt 1:26-27; Jem 3:9 †† 11:8 Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 †† 11:9 Stt 2:18

††† 11:18 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3 ††† 11:19 Lo 13:3; 1Jo 2:19 § 11:22 Jem 2:5-6 †† 11:25 Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 §†† 11:27 Hib 10:29 §† 11:28 Mat 26:22; 2Ko 13:5

häromini nämo itkaŋ ba ätu käyäm ikektä itkaŋ ba ätuwä kumbuŋ. ³¹ Upänkaŋ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpmän daniŋkaŋ nänayän tämäŋo uwä Anututä manken nämo api nipmanpek. ³² † Täŋ, Anututä nibäwän täga nämo täŋpäwä kädet siwoŋi niwoŋärektä bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biŋam tänero ujeta yänpänj täk täyak.

³³ Unita notnaye, inä kubä-kengän itkaŋ Ekäni täŋo ketem bok näna yänpänjä äma kuduptagän äbän moreŋpänj iräkaŋ yäput-peŋpänj uterakgän kaŋ nak täŋput. ³⁴ Täŋpäkaŋ äma kubätä nakta iwäwä in-täjukun ini enjiken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayänj täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpänj Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneŋi äreŋpänj tabäwayänj täyat-ken uken api täweret.

Munapiktä iron täk täyak unita man

12 Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo ujeta ŋode täwera ket nadäwut; ² †† In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpänj kuŋat täŋkuŋonik. ³ † Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämoinik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yän täga nämo yäwek.

⁴ †† Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubätägän pewän ahäk täkaŋ. ⁵ †† Ba Ekäni täŋo watä piä mebäri mebäri täk täkamänj upänkaŋ Ekäni kubägän. ⁶ Ba piä u täkta piä täktäk täŋo käderi mebäri mebäri upänkaŋ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täŋpani ämawebe kuduptagäntä kehäromi nimik täyak. ⁷ ††† Bureni, Munapiktä äbot täŋpani ätu täŋkentän yämikta ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkaŋ. ⁸ Uwä ŋodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi iminjirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yänahäwek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yänahänpänj yäwetta kehäromi imik täyak. ⁹ Täŋkaŋ Munapik kubä uterakgän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak. ¹⁰ ††† Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak. Täŋ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täŋo meni jinom yäpmänpänj yänahäktä kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täŋo man bureni ba mäjo täŋo man jopi u yäpmänj danikta kehäromi imik täyak. Täŋkaŋ äma kubätawä man kotäk

kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi imik täyak. Täŋpäkaŋ äma kubätawä man kotäk u yäpmänj äyänutpewän äma ätutä nadäkta kehäromi imik täyak. ¹¹ † Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkaŋ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

Gupnin kubägän upän moräki mäyap

¹² †† Eruk gupninta nadäwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upänkaŋ gupnin täŋo moräki wäpi inigän inigän. Täŋkaŋ wäp inigän inigän unitäkaŋ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täŋo äbot terak udegän pä-tak. ¹³ ††† Nin kubäkubä mäyap upänkaŋ Kristo terak gup kubägän ude itkamänj. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guŋ äbotken nanik, watä piä täŋpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpänj uwäktänj nimani. Munapik uwä ume bumik, naŋ täpäneŋpänj säkgämän itta nimani. Täŋkaŋ Munapik unitä täŋpewän gup kubägän ude täŋkumänjo itkamänj.

¹⁴ Unita gupnin terak man wärani ŋode täwetat; Gupnin täŋo moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ŋode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täŋo äbot täŋkehärom takta täk täkamänj. ¹⁵ Unita kuroŋnintä ŋode yäwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upänkaŋ u gupnin moräk! ¹⁶ Ba jukunintä ŋode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk! ¹⁷ Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täŋpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täŋpeko uwä imaka kubä täŋo käbänj jide ude yäna-kuneŋ? ¹⁸ Upänkaŋ ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpänj gupnin täŋo moräki inigän inigän peŋjirän piä iniken iniken täk täkaŋ. ¹⁹ Täŋpäkaŋ gupnin moräkitä kubägän äworeŋpänj itneŋo uwä gup bureni nämo! ²⁰ Nämo, gupnin täŋo moräki mäyap unitä gup kubägän ude täŋkaŋ piä iniken iniken täŋjirä säkgämän it täkamänj.

²¹ Unita dapunintä ketnin ŋode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä piä näkŋagän täga täŋpet! yäk. Ba gwäknintä kuroŋnin ŋode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkŋagän täga iret! yäk. ²² Nämoinik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yän yäk täkamänj upänkaŋ unitä nämo ireko uwä kehäromi jide ude yäpne? ²³ Ba gupnin moräk-moräkta nadäna äpani täk täkamänj upän watä säkgämän it yämik täkamänj. Ba gupnin moräk kubä u mäyäkknin uwä säkgämän-inik uwäk täk täkamänj. ²⁴ Täŋpäkaŋ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkaŋ unita ŋode nadäkamänj; Anututä gupnin moräki kuduptagän peŋkuko gup kubägän ude itkaŋ. Täŋkaŋ gupnin moräki ätuwä wäpi biŋam ikek nämo bumik unita in-täjukun peŋkuko itkaŋ. ²⁵ Intäjukun peŋkuko uwä gupnin täŋo moräki moräki duŋ-wewek nämo täŋkaŋ watä kowata kowata täneŋta täŋpänj peŋkuk. ²⁶ Unita gupnin moräki kubätä komi nadänjirän moräki ätu kudup-

† 11:32 Hib 12:5-6 †† 12:2 Hab 2:18-19 † 12:3 1Jo 4:2-3

†† 12:4 Rom 12:6; Efe 4:4 †† 12:5 Efe 4:11 ††† 12:7 1Ko 14:26 ††† 12:10 Apos 2:4; 1Ko 14:5

§ 12:11 Rom 12:3; 1Ko 7:7 §† 12:12 1Ko 10:17 §†† 12:13 Gal 3:28

tagän komi nadäneŋ. Ba kubätä wäp biŋam yäp-mänjirän noriye kuduptagän wäpi biŋam yäpneŋ.

²⁷ † Eruk, man unitäŋo mebäri ŋode; Äbot täŋpani in kuduptagän Kristo täŋo gup ude itkaŋ. Täŋpäkaŋ in kubäkubätä gup unitäŋo moräki moräki ude itkaŋ. ²⁸ †† Täŋkaŋ äbot täŋpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri täkta äma inigän inigän ŋode iwoyänpän yepmaŋkuk; Intäjukun, aposoro yäpmän daniŋpän yepmaŋkuk. Täŋpän uterakä äma Anutu täŋo meni jinom yäpmänpän yänahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpän yäwoŋärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyänpän yepmaŋkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täŋkentäk piä mebäri mebäri täkta, ätuwä piäta watä itta. Täŋ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyänpän yepmaŋkuk. ²⁹ Unita jide? Äbot täŋpani kudup uwä aposoro? Ba kuduptagän uwä Anutu meni jinom yän ahäwani? Ba kuduptagän uwä yäwetpän yäwoŋärek piä täk täkaŋ? Ba kuduptagän kudän kudupi täk täkaŋ? ³⁰ Ba kuduptagän äma käyäm ikek täga yäpätäganen? Ba kuduptagän man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ? Ba kuduptagän man u yäpmän äyänjut täkaŋ? Nämo inik! U piäni inigän inigän täk täkaŋ.

³¹ † Upänkaŋ Munapik täŋo iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkaŋ u yäpmäktä gwäk pimiŋpän piäni täk täkot. Unita apiŋo kädet tägagämän kubä täŋo mebäri täwetpän täwoŋärewayän.

Bänep iron bureni täktäk kädet

13 Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpän äma täŋo man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänan aŋero unitäŋo man terak täga yäwero upänkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayän täro uwä manna säkgämän uwä yänuruk-uruk, wagäm mämä ude api täŋpek. ² †† Täŋpäkaŋ näk Anutu täŋo meni jinom yäpmänkaŋ pidämigän täga yänahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäŋo mebäri täga nadäwa täreneŋo upänkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayän täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täŋpewän ini irani-ken täga peŋpeŋ äpämaŋ kweko upänkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayän täro uwä nadäkinikna u jopigän api täŋpek. ³ †† Täŋpän näk tuŋumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yänpän gupna paotta täga in-iŋ kirewero upänkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayän täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täŋkentän namek.

⁴ Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwattä täkaŋ uwä ŋode täk täkaŋ; U kwikinik itkaŋ äma ätu oraŋ yämik täkaŋ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkaŋ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yän nadänpän nadäwä ärowani nämo täk täkaŋ. ⁵ †† Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkaŋ ba initagän nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Täŋpän kokwawak bäränen nämo nadäk täkaŋ. Ba ämatä waki täŋ yämiŋjirä momi u kadäni käronjita nä-

† 12:27 Rom 12:5; Efe 5:30 †† 12:28 Efe 4:11-12 † 12:31 1Ko 14:1 †† 13:2 Mat 17:20 †† 13:3 Mat 6:2 ††† 13:5 Plp 2:4

mo yäpmän kuŋat täkaŋ. ⁶ ††† Täŋkaŋ wakitä äma ätuken ahän yämiŋjirän wi yäwatpän oretoret nämo täk täkaŋ. Nämo, u man bureni täŋo kudän kwawak ahänjirän uyaku oretoret pähap nadäk täkaŋ. ⁷ † Täŋpäkaŋ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkaŋ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkaŋ Anututä täŋkentän yämikta it-sämänpän nämo gaŋatak täkaŋ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiŋpän täk täkaŋ.

⁸ Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täŋ, kädet täga ätu ŋodewani u api paotneŋ; Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yänahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täŋo iron yäpmänpän man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täŋo nadäk yäpmänpän yänahäk-ahäk u imaka, api paorek. ⁹ Bureni, Anutu täŋo nadäk kuduptagän täga nämo nadäna tärewäpän yänahäne, moräkigän nadänpän yänahäk täkamän. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduptagän täga nämo yänahäne, moräkigän nadäk täkamän.

¹⁰ Upänkaŋ imaka bureni-iniktä ahänjirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täŋpani u api paotneŋ.

¹¹ Uwä ŋode bumik; Näk ironi itkaŋ man yänkuro, nadäk-nadäk piä täŋkuro ba yäpmän danik-danik piä täŋkuro u ironitä-yän täk täŋkuronik. Ude itkuropän tägaŋpänä äma ekäni äworeŋpän ägiŋ kädet u peŋkut.

¹² †† Täŋ, apiŋo imaka imaka yabänpän-nadäk täkamän u wäranigän kaŋuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamän ude bumik yabänpän-nadäk täkamän. Upänkaŋ kami inam kowatkawän api täne. Apiŋo Anututa nämo nadäwa tärek täkaŋ. Upänkaŋ kadäni uken api nadäwa täreneŋ, Anututä näkŋo mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

¹³ ††† Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahänjirän imaka yaräkubätä bureni täkaŋ uwä ŋode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peŋpän itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täŋkaŋ imaka yarä unitäŋo intäjukun-inik uwä bänep iron.

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

14 ^{5†} Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneŋ. Täŋpän iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäktä imaka, piäni täneŋ. Täŋkaŋ iron tägagämän kubä ŋode, Anutu täŋo meni jinom yänahäktä kehäromi u yäpmäktä iyaptak täkot. ² Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upänkaŋ äma man kotäk uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäktä nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yänpän-nadäk täkaŋ. Täŋjirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek täkaŋ. ³ Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yänahäk täkaŋ uwä ämatä nadäktä yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpän nadäkiniki täŋmeham taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak.

††† 13:6 Rom 12:9 § 13:7 Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 †† 13:12 2Ko 5:7; Jem 1:23 ††† 13:13 1Te 1:3; 1Jo 4:16 †† 14:1 1Ko 12:31; 1Ko 14:39

⁴ Təñ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkañ uwä inigənpəñ təñkentəñ yämik täyak. Upəñkañ äma Anutu təño meni jinom yəñahäk täkañ uwä äbot təñpani kudup təñ-kehəromtañ yämik täkañ.

⁵ † Unita näkño gərip uwä ñode; In kuduptagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yəñayəñ təño uwä gəripi nadəwet. Upəñkañ gəripna tañi-inik pätak uwä in kudup Anutu təño meni jinom yəñahəñjirä ämawebe mebari kwawak nadəneñta kehəromi tamani. U mebari ñodeta yəyat; Äma Anutu təño meni jinom yəñahäk täkañ uwä, äma man kotäk kudupi terak yäk täkañ u yərepmi täkañ. Upəñkañ äma man kotäk kudupi yəñjirä äma kubätä man u yəpməñ äyəñurirän äbot təñpani kudup təñkentəñ yəmayəñ täko uyaku täga. ⁶ Unita notnaye, ñodeta ket nadəwut; Näk inken ärenpəñ man kotäk kudupi terak yəwawä unitä jide ude təñkentəñ tamed? Nəmo, bureni təñkentəñ tamayəñ nadəñpəñä ñode təñpet; Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu təño nadäk kubä yəpməñpəñ yəñahəñpəñ täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu təño meni jinom yəñahəñpəñ täweret, ba Anutu təño man ätu täwetpəñ täwoñərewet. Ude təñpero uyaku täga təñkentəñ tamet.

⁷ Unita imaka irit ikek nəmo, məmə-məməgän təñpani unita nadəwut; Kap kubä tewayəñ nadəñpəñ uhuwep säkgəməñ nəmo piəweno, ba gita injipəñ säkgəməñ nəmo ureno uwä jide təñpəñ ämatä kap upəñ teyak yəñ nadəwä täreneñ? Täga nəmo! ⁸ Ba womat säkgəməñ nəmo piəñjirä mebari unita piəkañ yəñ nəmo nadəwä täreneñ. ⁹ Təñpəñ in udegän, manbiñam man kotäk kudupi terak yəñjirä jide təñpəñ ämawebe mebari man kotäk u nadəwä täreneñ? Täga nəmo. Manka uwä jop piəñ kuner. ¹⁰ Təñpəkañ kome terak ämatä man kotäk mebari mebari yäk täkañ. Man kotäk u mebari kudup kwawak pätkəñ. ¹¹ Təñ, äma kubätä man kotäk näkä nəmo nadəwani u yəñjirän nəmo nadəwa täreneñ uwä äma unita kubäken nanik yəñ nadəwet, ba äma u näka kubäken nanik yəñ udegän nadəwek. ¹² Unita Munapik təño iron kubäkubä yəpməkta pidəmtak täkañ u täga upəñkañ iron äbot təñpani təñ-kehəromtañ yämik täkañ upəñ yəpməñ kuñatta ehuranigän täk täkot.

¹³ Mebari unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehəromi imani uwä ämawebe ätutä nadəkta mani u yəpməñ äyəñureka kehəromi yəpməkta Anutu-ken yəñapiwek. ¹⁴ Imata, näk man kotäk kudupi yəñpəñ Anutu-ken gera yəwero uwä bənepnatəgän təñpet, nadäk-nadəkna guñ parirän. ¹⁵ †† Unita jide təñpet? Eruk, ñode kañ təñpa yəñ nadətat; Bənepnatä yəñapiñirän nadäk-nadəkna nadəwän-tərewəpəñ menatä yəñahäk täyon. Ba kap tektek udegän. Bənepnatä kap teñjirän nadäk-nadəkna nadəwän-tərewəpəñ menatä kap tek täyon. ¹⁶ U ñodeta yəyat; Gəkä man kotäk kudupi yəñpəñ bənepnatəgän Anutu-ken yəñapik man yəñpəñ inij orereno uwä jide təñpəñ äma man kotäk u nəmo nadəwanitə manka u nadəwä tärewəpəñ təñkehərom takta "U bureni" yəñ yəner? U

† 14:5 Nam 11:29 †† 14:15 Efe 5:19

täga nəmo! ¹⁷ Inijoret man yəweno u täga upəñkañ notkapak kubä gəkño man kotäk unitəño mebari nəmo nadəweko u jide təñpəñ manka unitä təñkentəñ imek? Täga nəmo!

¹⁸ Nadəkañ? Näkñagän it täyat-ken uken Anutu inij oretta in kudup tərepmi pəñ kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bənep täga nadəñ imik täyat. ¹⁹ Ude täk täyat upəñkañ Anutu inijoret kəbeyä-ken ämawebe mebari näkño man nadəwä tärewut yəñpəñ man kotäk kwawani terak täga yəwetpəñ yəwoñərewet. Upəñkañ kotäk kudupipəñ imata man kəronji boham yəweret? Man kəronji yəñjira nadəñpəñ mebari nəmo nadəwä täreneñ.

²⁰ † Unita notnaye, ironijonji ude itkañ ägin təño nadäk nəmo yəpməñ kuñatneñ. Nəmo, nadək-nadəkjin uwä Munapik təño nadäk, äma ekäni təño nadäk ude yəpməñ kuñatneñ upəñkañ täktəkjin uwä nanak pakitə kudän wakiwaki täkta nəmo nadäk täkañ ude kuñat täkot. ²¹ Təñpəkañ Anutu təño man ñode kudän täwani;

Ekänitə ñode yəyak; Näk äma kudupi yəñij kirewa äma äbot ño man kotäk kudupi terak manna biñam yəwetnayəñ təño upəñkañ nəmoinik api nadəñ namineñ.

Ais 28:11-12

²² Man unitəño kukñini ñode yəwa; Kotäk kudupi terak man yəkyäk uwä nadəkinik təñpani təñkehərom takta pewän ahəwani nəmo. Nəmo, u kudän ude Anututä äma nadəkinik nəmo təñpanita iniken kehəromi yəwoñərek täyak. Təñ, Anutu təño meni jinom yəñahäk-ahäk uwä nadəkinik təñpanitə nadəkta yəwani. ²³ † Unita ñode nadəwut; Äbot təñpanitə Anutu inijoretta kəbeyä təñpəñ kuduptagän man kotäk kudupi terak yəñjirä äma jopi ba nadəkinik nəmo təñpani kubätä bəmpojin-ken itpəñ-nadəñpəñ ñode täwerek; Təñguñguñ təñkañ yəkañ yäk. ²⁴ †† Təñpəkañ äbot təñpani kudup-tagän Anutu təño meni jinom yəñahəñjirä äma jopi ba nadəkinik nəmo təñpani unitä nadəñpəñ man nadəweko unitä bənepi yəpurirän eruk, iniken mebari ñode kañpəñ nadəwek; Näk momi təñpani yäk. ²⁵ ††† Nadək-nadək waki bənepi-ken kəbop irani u kwawak pewän ahəñ imiñirän gukut iməpmok təñpəñ Anutu inij orerek. Təñpəñ ñode yəñahəñpəñ täwerek; Anutu bəmpojin-ken bureni-inik itak yäk.

Inijoret kəbeyä-ken kudän jide täne?

²⁶ ††† Eruk notnaye, unita yəñpəñ kədet siwoñji jide ude iwatne? Inä Anutu inij oretta kəbeyä təñpəñ ñode täk täkañ; Äma kubätä kap tewek. Təñpəkañ kubəwä Anutu təño man kubä täwetpəñ täwoñərewet. Təñ, äma kubätəwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yəñahəwek. Təñkañ kubätəwä kotäk kudupi terak yəwek. Yəñjirän kubätä man kotäk unitəño mebari yəñahəwek. Imaka u kudup Anutu təño äbot təñpani ämawebe təñkehərom takta täneñ. ²⁷ ñodeta yəyat;

† 14:20 Efe 4:14; Plp 3:15 †† 14:23 Apos 2:13 †† 14:24 Jon 16:8 ††† 14:25 Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 ††† 14:26 1Ko 12:8-10; Efe 4:12

Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yänpänjä mäyaptä nämo yäneŋ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneŋ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täŋkaŋ äma kubäkubä täŋkentäki mebari yäpmän äyänŋurani nikek. ²⁸ Täŋ, äma kubätä man yäpmän äyänŋuranita wäyäkŋewän waneŋo uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. ²⁹ † Ba Anutu täŋo meni jinom yänahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneŋ. Yän irirä ätutä man unitäŋo mebari ket yäpmän danipän yänpän-nadäk täneŋ. ³⁰ Tänpäkaŋ äma kubä maŋjirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahänjirän u yänahäwayän tänpänä man yän ireko u bitnänpän iränkaŋ äma uwä yäwek. ³¹ Anutu täŋo meni jinom yänahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkaŋ uwä injin kubäkubätä yänahäk täkot. Yänahänjirä ätu juku peŋpän Anutu täŋo man mebari nadänpän bänepi täŋ-kehäromtak täkot. ³² Imata, Kudupi Munapiktä tänpewän äma kubä Anutu täŋo meni jinom yänahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpän kubätä yäwän tärenjirän täga yänahäwek. ³³ Unita nadäkaŋ? Anutu uwä yänuruk-uruk ba tänuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

³⁴ †† Tänpäkaŋ äbot täŋpani ätuken Anutu iniŋoret käbeyä-ken webewä man kum it täkaŋ, inken udegän it täkot. Webetä ude tänpän Moses täŋo бага man terak yäwani ude äpani kaŋ irut. ³⁵ Man kubä nadäneŋo unitäŋo mebari nadänayän nadänpänjä ini eŋiken kuŋkaŋ äpiye yäweräkaŋ kaŋ yäwet täŋput. Webetä Anutu iniŋoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoŋi nämo.

³⁶ Tänpäkaŋ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkaŋ unita jide? Anutu täŋo man inken naniktä ahänkuk? Ba in-tägän nadänkuŋ? ³⁷ † Eruk, inken nanik kubätä inita nadänjirän Anutu täŋo meni jinom yänahäwani, ba Munapik ikek täŋpeko uwä man kudän täŋ tamitat ŋowä Ekäni täŋo jukuman ude nadäwän tärek täkot.

³⁸ Tänpän äma kubätä manna ŋo nadän äwaräkuk täŋpayän täko uwä äma udewani mäde kaŋ ut yämut.

³⁹ Unita notnaye, ŋode nadäwut; In Anutu täŋo meni jinom yänahäwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämo peŋkireneŋ. ⁴⁰ †† Upänkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä tänpänjä kudän siwoŋi säkgämän tänjirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

Kristo awanŋken naniktä akuŋkuk

15 Eruk notnaye, Manbiŋam Täga täwetpän täwoŋäreŋkuro u äneŋi yänkodak tänpän täwetat. Manbiŋam u nadänpän injtkuŋ, ba uterak nadäkinikjin yeŋgämä pek täkaŋ. ² Näkä Manbiŋam Täga yänahänpän täwetkuro u injit-inik täkaŋ u tänpäwä wakiken nanik täga wädän tädotpän api tepmaŋpek. Täŋ, nadäk kubä yäpmän kuŋatnayän täŋo uwä nadäkinikjin u jopigän api täŋpek.

† 14:29 Apos 17:11; 1Te 5:21 †† 14:34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5 † 14:37 1Jo 4:6 †† 14:40 Kol 2:5

³ †† Manbiŋam doni nikek näka namani ugänpän inta tamiŋpän ŋode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän. ⁴ †† Kum-bänpän äneŋkuŋ. Tänpäkaŋ man kudän terak yän imani udegän, kepma yaräkubä tärenjirän awanŋ gänaŋ naniktä kodak tänpän akuŋkuk. ⁵ †† Akuŋpän intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahän imiŋkuk. Täŋkaŋ äma 12 yän yäwerani ⁵ u ahän yämikgän täŋkuk. ⁶ Täŋkaŋ nadän imikinik täŋpani 500 ude bumik äbot kubäkengän irirä kwawak ahän yämiŋjirän kaŋ moreŋkuŋ. Uken nanik ätu kumbuŋopän mäyap pen kodak itkaŋ. ⁷ †† Nadän imikinik täŋpani u ahän yämiŋpänjä Jems ahän imikgän täŋkuk. Jems ahän imiŋpänjä aposoro kuduŋtagän ahän yämiŋkuk.

⁸ †† Eruk päke u ahän yämiŋtän äbätängän mädeninik kädet inigän kubä terak näk ahän namiŋkuk, aposoro ätu ahän yämiŋkuro udegän nämo. ⁹ †† Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täŋo äbot dämpän yäwat kirek täŋkuro unita aposoro wäp nämo yänpani. ¹⁰ †† Upänkaŋä apiŋo aposoro it täyat uwä Anutu täŋo orakorak näkä terak patkuro unitä nepmaŋpän ude itat. Ekäni täŋo orakorak näkken patkuro u bureni nämowä nämo täŋkuk. Näkä piä täŋkuro u täŋ dämiŋkinik täŋkut, ätu täŋo yärepmitak. Upänkaŋ imata näkŋa wäpna jop yäpmän ärowet? Nämo, Anutu täŋo orakorak näkken pätak unitä kehäromi namiŋjirän piä u täŋkut. ¹¹ Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebari kubägän täk täkamän. Nin kuduŋtagän manbiŋam mebari kubägän yänahäk täkamän. Yänahänjitna nadänpän nadäkinik täŋkuŋo u.

Kumbanitä äneŋi akukakukta man

¹² Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuŋkuk, manbiŋam ude yänpän täweritna imata inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk täŋo käderi nämo pätak yän yäk täkaŋ? ¹³ Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u tänpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yän nadäneŋ. ¹⁴ Täŋkaŋ Kristo nämo akuŋkuk yäwänä mani biŋam yäk täkamän u bureni nämo tänpän, ba nadäkinikjin u udegän, jopi tänpän. ¹⁵ †† Ba ugän nämo. Nin Anututa ŋode yänkumän; U Kristo kumbani-ken nanikpän yäpmän akuŋkuk. Tänpäkaŋ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yäwänäku Anututä jide tänpän Kristo yäpmän akwän? Unita man yänkumänŋo u Anutu meni yäpurärätpän jop manman yäwani ude tänam. ¹⁶ Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋ yän yänpänjä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yän yäk täkot. ¹⁷ Täŋ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek. ¹⁸ Ba Kristo nadän imiŋpän kumbuŋo u imaka, kumänpän paot-inik tänpäm. ¹⁹ Täŋkaŋ udegän, Kris-

†† 15:3 Ais 53:8-9 ††† 15:4 Mat 12:40; Apos 2:24-32 ††† 15:5 Luk 24:34; Mat 28:16-17 § Äma 12 yän yäwerani yäyak u Jesu täŋo iwaräntäkiye 12 unita yäyak §† 15:7 Luk 24:50 §†† 15:8 Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 §† 15:9 Efe 3:8; 1Ti 1:15 §†† 15:10 Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23 §† 15:15 Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32

totä nin kome terak ñogän täñkentän nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yän niwet täkäneñ.

²⁰ † Upänkañ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanita intäjukun täñpäñ akuñkuko itak! Ude unita äma kumänpeñ kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneñ. Jesu täño akukakukitä ude täñkehärom täñkuk. ²¹ †† U ñode; Äma kubätä kumän-kumän pewän ahänkuño udegän äma kubä-tägän kumbani-ken naniktä akukakuk pewän ahän niminük. ²² Adamtä äbotken nanik kuduhtagän kumäk takamän udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduhtagäntä kumbani-ken naniktä api akuneñ. ²³ † Täñpäñ kumbani-ken naniktä akukakuk tawañ ñode täñpani; Intäjukun-inik Jesu. U mädeniken äbäkäbäk kadänini-ken unitäño äboriyetä api akuneñ. ²⁴ † Äboriyetä akuñirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka waki kehäromi nitek ba wäpi biñam ärowani nitek u kuduhtagän täño kehäromi yäpmän äpäkinik api täñpek. Ude täñkañ kome ba imaka päke yabän yäwät-pän intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniñ kirewek. ²⁵ †† U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäñ kañiwat piä täkta yän imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduhtagän täño kehäromi yäpmän äpäñpäñ Kristo gämori-ken yepmañpankañ eruk, piäni u api täñpän täreneñ. ²⁶ †† Täñpäñ iwan ätu däpmänpäñ iwan pähap, kumän-kumän unitäño kehäromi utpewän paot-inik api täñpek. ²⁷ ††† Unita Anutu täño man kubä ñode kudän täwani; Anututä imaka kuduhtagän Kristo gämori-kengän api yepmañ morewek. Täñkañ man “imaka kuduhtagän” uwä Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka päke u Kristo gämori-kengän yepmañpani. ²⁸ Eruk, imaka kuduhtagän u Kristo gämori-ken yepmañpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude täñjirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduhtagäntä intäjukun-inik api irek.

²⁹ Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämo api akuneño u täñpäwä imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmänpäñ ume yäpmäk täkañ? Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikñutneño u täñpäwä imata noriye kumbani kome yäpmänpäñ ume ärut täkañ? Unitäño bureni jide api ahäwek? ³⁰ ††† Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yäñpäñ kokwawak nadän nimik täkañ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpäwä imata komi u gänañ jop nadän wari kuñatne? ³¹ Unita notnaye, bureni-inik täwetat; Kumän-kumän kepmani kepmani kañ-ahäwayän täk täyat. Upänkañ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkañ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta biñam tepmañkuro unita oretoret pähap nadäk täyat. ³² § Näk näkñaken gärip iwatpäñ piä ño täk täyat u täñpäwä

† 15:20 Kol 1:18 †† 15:21 Rom 5:12,18 † 15:23 1Te 4:16; Rev 20:5 †† 15:25 Mat 22:44 †† 15:26 Rev 20:14, 21:4 ††† 15:27 Sam 8:6 ††† 15:30 Rom 8:36 § 15:32 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20

imatäken yäpmäkta nadänpäñ Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik täñkumän? Ude jop nadän täñpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpäwä nininken gärip terak kuñat täkana! Ba man ñode yäwani täga iwatne; *Äma kubä kwep kumbeko udetä ñodetä tom ketem täñ tuñum täñpäñ äñnañ isiwa yän nadäwek.*

Ais 22:13

³³ Unita notnaye, in äma ätu yabän äwaräkuk täñjirä jop manman nämo yän-täñjatneñ. In man ñode yäwani u nadäkañ? Äma wakikät not täñpäñ itnayän tämäño uwä nintäño täktäknin täga u api yäpä wanen. ³⁴ †† Unita in nadäk-nadäkjin äneñi nadäwä tumbäpäñ momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa täñguntak täkañ unita nadänpäñ mäyak tawut yän yäñpäñ täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneñ

³⁵ ††† Eruk äma kubätä ñode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide täñpäñ äneñi api akuneñ? Ba akunayän täkañ uwä gupi jidewanitä api akuneñ? ³⁶ Wära! Man udewani guñ täño man! Unita ñode nadäwut; Yänat mujipi kome gänañ äpmonpäñ gupi nämo paraweko uwä jide täñpäñ imätpäñ kodaki abek? ³⁷ Imaka mujipi pik täkañ uwä burenitä ahäkta gäripäñ nadänpäñ pik täkañ udewani nämo. U mujipi-gänpäñ pik täkañ. ³⁸ †† Täñpäkañ Anututä nadäwän tärewäpäñ gupi täño wärani yän iminükuko udegän ahänjirän yabäk takamän. Mujipi uwä mebäri inigän inigän ahäk täkañ. ³⁹ Gup täño mebäri udegän, kubägän nämo. Äma nintäño gupnin u inigän. Tom täño inigän, barak täño inigän, gwägu tom täño inigän. ⁴⁰ Täñpäkañ kunum ba kome udegän. Kunum gänañ ba kome terak imaka imaka itkañ. Täñkañ kunum gänañ itkañ unitäño epmäget inigän. Ba kome terak itkañ unitäño epmäget u inigän. ⁴¹ Täñkañ edap täño penyänjeki inigän. Komepak täño penyänjeki inigän. Guk täño penyänjeki inigän. Täñpäkañ guk täño penyänjeki kubägän nämo, inigän inigän.

⁴² Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäño mebäri udegän pätak. Komegup änek takamän uwä parakta yäwani. Täñ, kumbani-ken nanik akunayän tämäño uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. ⁴³ ††† Äneñpani uwä kañoreri nämo. Täñ, akukta yäwani uwä kañoret ikek. Äneñpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi nitek. ⁴⁴ Äneñpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täño gup ikek. Kome täño gup itak udegän kunum täño gup itak.

⁴⁵ †† Unitawä ñode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täñ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäño mähemi täñkuk. ⁴⁶ Täñpäkañ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahänkuk. Nämo, u mäden ahänkuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahänjirän Munapik ikek mädegän iwatkuk. ⁴⁷ †† Täñpäñ Adam biani komepäñ täñpani uni-

§† 15:34 Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5 ††† 15:35 Jon 12:24 §† 15:38 Stt 1:11 §†† 15:43 Plp 3:20-21 §† 15:45 Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 §† 15:47 Stt 2:7

ta komen äma täñkuk. Täñ, Adam mäden nanik uwä kunum gänañ nanik. ⁴⁸ Komen äma täñkuko udegän kome terak nanik äboriye täkamäñ. Täñ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. ⁴⁹ Täñpäkañ äma kome terak nanik täño gup wädäna äronkuño uwä, udegän äma kunum gänañ nanik täño gup api wädäna äroner.

⁵⁰ † Notnaye, ñodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kumäñ-kumäñ täño kehäromi u paotkuk

⁵¹ †† Eruk, juku peñirä man käbop nanik kubä täwer-ayän; Nin kuduhtagän nämo api kumnero upänkañ äyänutpäñ gup kubä wädäna äronayän täkañ u kuduhtagän api täne. ⁵² ‡ Womat mämä yänjirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yänjirän kumbanitä akuñpäñ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayanän täkañ upänkañ äyänutpäñ gup mebäri kubä kehäromi nitek u api wädäna äroner. ⁵³ †† Bureni-inik! Gup ño parakta yäwani unitäkañ irit kehäromi täño tek ude mät wädäna äroner. Ba kumäñ-kumänä yäwani unitäkañ irit kehäromi mät korewek. ⁵⁴ †† Täñpäkañ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi täño tek wädäwä ärowäkañ, ba kumäñ-kumänä yäwanitä irit kehäromi korewäkañ eruk man ñode kudän täwanitä api kehärom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täñkuk.

Täñpewän irit burenitä kumäñ-kumäñ daiñkuk!

Ais 25:8

⁵⁵ Unita kumäñ-kumäñ, gäk kehäromika de? Kumäñ-kumäñ gäkño käripka de?

Hos 13:14

⁵⁶ ††† Unita nadäkañ? Momitä kumäñ-kumäñ täño kärip ude täyak. Ba бага manta yänpäñ momitä kehäromi nitek täyak. ⁵⁷ Upänkañ Anutu uwä Ekäninin Jesu Kristo iniñ kireñpewän iwaniye unitäño kehäromi yäpmäñ äpuko unita Anututa bänep täga pähap nadäk täkäna!

⁵⁸ ††† Eruk notnaye tägagämän, mebäri unita nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, kehärom tañpäñ Ekäni täño piä kadäni kadäni gwäk pimipän täk täkot. Ekänita yänpäñ piä täñjirä bureni nämowä nämo api ahäwek yän nadänpäñ täk täkot.

Äbot täñpanita moner täñkentän yämikta man

16 [§] Eruk man kubä ñode; Anutu täño kudupi ämawebe bäräpi terak itkañ unita moner täñkentän yämikta yänpäñ Galesia komeken nanik äbot täñpani yäwetpäñ yäwonärek täñkuro udegän täk täkot. ² Uwä ñode yäwetkut; In kubäkubätä moner kañ-ahänayän täkañ u Sande Sande yäpmäñ daniñpäñ tañ täga penañ ude ini-ini käbop inigän kañ pek

† 15:50 1Ko 6:13 †† 15:51 1Te 4:15-17 † 15:52 Mat 24:31 †† 15:53 2Ko 5:4 †† 15:54 Ais 25:8 ††† 15:56 Rom 6:14, 7:13 ††† 15:58 2Sto 15:7; Rev 14:13 § 16:1 Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10

täñput. Jop ittängän näkä äreñjira moner kañ-ahäka pipiri täneñta. ³ Ude täñjirä näk äreñpäñ äma iwoyä-nayän täkañ unitäño mebäri uwä man kudän terak kudän täñpäñ yämañ moner bänep tägata pewani u yäpmäñ Jerusalem api kuner. ⁴ Näkña bok kunañi täñpawä bok api kune.

⁵ † Tawañ ñode peyat; Pengän Masedonia kome kuñkañ äbot täñpani-kät ätu itkañ inken api ärewet. ⁶ †† Inken äreñpäñ kadäni käroni bumik käwep api iret. Kadäni käroni bumik it yäpmäñ äronjira iwän mänit kadäni käwep api tärewek. Irira intä kädetta täñkentän namäkañ kome uken-uken api kuñaret. ⁷ †† Kadäni ñodeken päre inkät kadäni keräpigan itkañ kome ätuken kukta nämo nadätat. Nämo, kämi äreñpäñ inkät kadäni käroni bumik itta gäripi nadätat. Unita Anututä nadän namänä ude api täñpet. ⁸ Täñpäkañ apiñode Efesus komeken ño itta nadätat. Ño irira Pentikos orekirit ahänjirän uyaku inken api ärewet. ⁹ ††† U imata, ñoken Ekänitä piä tañi kubä täkta kädet täwit namitak. Piä täñjira bureni tañi pewän ahäkañ. Upänkañ äma mäyaptä piä unita iwan täkañ.

¹⁰ † E man kubä ñode; Timotitä inken käwep api ärewek. Äreñjirän not täñ imiñirä umun terak nämo irek. Nadäkañ, uwä näkä Ekäni täño piä täk täyat udegän täk täyak. ¹¹ †† Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo täñpek. Nämo, täñkentän imiñpäñ tewä yäpmäñ bänep pidäm terak täñtäñ kuñtäñgän äyänutpeñ äneñi näkñaken kañ äbän. Ukät äbot täñpani ätukät äbäka api itsämbet.

¹² ††† Täñkañ notninpak Apolos unita ñode täwetat; Uwä äbot täñpani ätukät inken ärekta peñ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ñoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täño piä äma nadän yämik täkot

¹³ ††† Notnaye, nadänjit nadänjit kuñat täkot. Täñkañ nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, nadän täpäneñpäñ nadäkinikjin täñkehärom tañpäñ kehäromigän kuñat täkot. ¹⁴ Täñpäñ imaka kuduhtagän bänep iron terakgän täk täkot. ¹⁵ ††† Täñpäkañ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yänjira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyänutpäñ Ekänita biñam täñkuñ. Täñkuño Anutu täño kudupi ämawebeniye in bämopjin-ken watä piä täk täkañ. Unita ñode peñ täwetat; ¹⁶ ¹⁸ In äma u ba noriye ätu Ekäni täño piä täñpäñ komi nadäk täkañ, äma ude-wani täño man buramiñ yämik täkot.

¹⁷ Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbänjirä bänep täga nadän yämiñkut. Inta nitek unitä päbä nabänjirä tägagämän nadänkut. ¹⁸ ¹⁹ Äma unitä in ba näka bok bänep pidäm täñ nimiñkuño unita äma ude-wanita nadänjirä säkgämän täk täkot.

† 16:5 Apos 19:21 ††† 16:6 Rom 15:24; Tai 3:12 †† 16:7 Apos 18:21 ††† 16:9 Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 †† 16:10 1Ko 4:17 †† 16:11 1Ti 4:12 ††† 16:12 1Ko 1:12, 3:6 ††† 16:13 Sam 31:24; Efe 6:10 ††† 16:15 Rom 16:5; 1Ko 1:16 18 16:16 1Te 5:12 19 16:18 Plp 2:29

¹⁹ † † Tənpäkaŋ Esia kome ɲonitəŋo äbot təŋpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekaŋ. Tənpəŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot təŋpani Anutu iniŋoretta yanäpi yarä unitä eŋiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik təŋpani notjiye Efesus kome ɲoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekaŋ. Tənpäkaŋ injin-tägän Ekäni wäpi terak not tənpəŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.

† 16:19-20 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 †† 16:19-20 Rom 16:16; 2Ko 13:12

²¹ ‡ Pol näkŋa-tägän oretoret man täwetpəŋ wäpna kudän täyat ɲo.

²² † Tənpäkaŋ äma kubätä Ekänita gäripi-inik nämo nadəŋpəŋä kädäpta biŋam tənpän! O Ekäni, äbi!

²³ Eruk, Ekäninin Jesu təŋo orakoraki inken iton.

²⁴ Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikoran täkaməŋ unita nadəŋ tamikinik täyat. Ugän.

‡ 16:21 Kol 4:18; 2Te 3:17 †† 16:22 Gal 1:8-9

2 Korin

1 † Näk Pol Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpäkañ notninpak Timoti-kät nek-tä man ño kudän täñpäñ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda ärekañ. Ba intagän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe Grik komeken ittäñ kukañ unitä danikta bok peda ärekañ. ² †† Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

³ † Ekäninin Jesu Kristo unitäño Anutuni ba Nani in-ñoret täkäna! U butewaki mähe-mi-iniktä watä it nim-iñirän bänep kwini terak it täkamäñ. ⁴ Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäñ nimijirän bänepnin äneñi täñpidäm tañ nimik täyak. Anututä ude täñ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñat-neño uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneño u bänepi täga täñpidäm täne. ⁵ †† Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäño moräki nintä terak tañi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänañ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäñ nimik täkañ. ⁶ †† Täñpäkañ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäñ. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäñ tamiñirän bänepjin äyänutpäñ Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it täkañ. Ba Ekäni täño bänep pidäm ahäñ nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäñ. Nämo, unitä täñkentäñ tamiñirän bänepjin täñpidäm tak täkañ. Täñpäkañ bänep pidäm ahäñ tamik täyak unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk täkamäñ udegän ahäñ tamiñirän nämo kwitanpäñ gwäk pimiñpäñ kuñat täkañ. ⁷ Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitanenñ yäñ nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäñ u inkät nin bok nadäk täkamäñ unita u udegän, Ekäni täño bänep pidäm ahäñ nimik täyak u inta bok ahäñ tamik täyak yäñ nadäkamäñ.

⁸ †† Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäñ nim-iñkuko unitäño manbiñam nadäwut yäñ nadäñpäñ ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäñ nimijukuko u tañi pähap, nintä täga kotanañi nämo. Unitä täñpewän api kumne yäñ nadäñkumäñ. ⁹ Bureni täwetat. Nin kumäñ-kumäñta biñam täkamäñ yäñ nadäñpäñ bänepnin pena putärenkuñ. Upäñkañ u ahäñ nim-iñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik

täñpäpäñ Anutu kumbani-ken nanik yäpmäñ akwani u kubägän nadäñ imineta ude uwä ahäñ nimijukuk. ¹⁰ †† Bureni-inik, Anutu unitä kumäñ-kumäñ-ken nanikpäñ ketärenñ nipmañkuk. Ba äneñi api ketärenñ nipmañpek. Man unita nadäkinik täñpäñ Anutu ugän tuberñ kuñpäñ kuñat täkamäñ. Ba inä Anutu-ken yäñapik man yäñ nimijirä äneñi api täñkentäñ nimek yäñ nadäkamäñ. Bureni, Anututä äma mäyap täño yäñapik man nadäñpäñ täñkentäñ nimijirän ämawebe mäyap-tä api käneñ. Täñkentäñ nimayäñ täyak u kañpäñ Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

¹² § Eruk notnaye, nininta biñam ñode yäñahäñpäñ täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk täkamäñ; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat täkamäñ. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komeken äma täño nadäk terak nämo tak täkamäñ. Nämo, Anutu orakoraki unitäño kehäromi terak ude täñ tamik täkamäñ. ¹³ Nadäkañ? Man kudän täñpäñ tamik täkamäñ uwä intä täga daniñpäñ nadäwä tärenañi. Man ätu käbop nämo pek täkamäñ. ¹⁴ §† Unitä nintä nininta nadäkamäñ udegän in kämi api nadäwä täreñeñ yäñ nadätat. Apiño nin-täño mebärinin moräkigän nadäkañ. Nadäwä tärewäpäñ Ekäni Jesu täño kadäni pähapken nintä Anutu inamiken inta oretoret täñayäñ täkamäñ udegän intä ninta oretoret kañ täñput yäñ nadätat.

¹⁵ §†† Näk man u bänepna-ken peñkañ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäñkut. Täñpäkañ päre tabäñkañ Masedonia komeken kukta yäñkut. Uken kuñatkañ äyänutpeñ äneñi ärenpäñ ätu irira in täñken-täñ namiñirä Judia komeken kukta nadäñkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabäñira oretoret kadäni yarä kañ täñput yäñ nadäñkut. ¹⁷ Tawañ ude peñkuro upäñkañ jide? Täñnikjarani täñkuk yäñ nadäkañ? Näk kome täño nadäk-nadäk yäpmäñ kuñarani unita man yäñjira kubä bureni, kubä jop yäñnikñat täyak yäñ ba nadäkañ? ¹⁸ Upäñkañ ude nämo, Anututä man bu-renigän yäk täyak unita u inamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäñ täweret? Nämo inik! ¹⁹ §† Täñpäkañ Anutu täño nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäñahäñpäñ täwetkumäño unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäñ nämo yäk täyak. Nämo, u man burenigän yäk täyak. ²⁰ §†† Täñkañ man bureni yäk täyak uwä ñode; Imaka imaka Anututä täk-

† 1:1 1Ko 1:1 †† 1:2 1Ko 1:3 † 1:3 Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 †† 1:5 Sam 34:19; Sam 94:19 †† 1:6 2Ko 4:15 ††† 1:8 Apos 19:23; 1Ko 15:32

††† 1:10-11 2Ti 4:18 § 1:12 Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 §† 1:14 2Ko 5:12; P1p 2:16 §†† 1:15-16 1Ko 16:5-6 §† 1:19 Apos 18:5 §†† 1:20 Rev 3:14

ta yänkehärom tanjkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahänkuŋ ba kämi imaka, api ahäneŋ. Mebäri unita Anutu täŋo manbiŋam nadänpän Jesu Kristo terak bureni-inik yän yänkaŋ Anutu iniŋoret täkamän. ^{21 †} Tänpäkaŋ Anutu unitä in ba nin bok täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän Kristo terak yeŋ täpäneŋpän it täkamän. Initägän nin inita biŋam yäpmän daniŋpän wären kehäromi-inik tanjkuk. Ude tänpän imaka tägatäga kämi yäpmäktä peŋ nimani u bureni-inik api nimek yän niwoŋärektä Kudupi Munapik bänepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bäräneŋ nämo kuŋkuk?

^{23 ††} Njode täwerira Anututä näkŋo man täŋkehärom täwayän; Korin ämawebe inken nämo ärenkuro uwä ärenjira nabänpän mäyäk nadäneŋ yänpän nämo ärenkut. ^{24 ‡} Ninä intäŋo nadäkinikjin kaŋiwarani ude itta nämo nadäkamän. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yän nadäkamän. Täŋ, nintäŋo gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kaŋ kuŋarut yänpän unita täŋkentän tamik täkamän.

2 ^{††} Mebäri unita nadäk ŋode peŋkut; Kuŋjira nadän bäräp äneŋi api täneŋo unita nämo api kwet yän nadänkut. ² Inken ärenpän tänpewa bäräpi butewaki nadäneŋo uwä netätä äyänutpän näkŋo bänepnawä tänpidäm täwek? Nämo, in kuduŋtagän bäräpi nadäneŋo uwä jide tänpän bänepna tänpidäm täneŋ yän nadänkut. ³ Ude nadänkuro unita inken nämo ärenkaŋ manbiŋam komi nitek in yäpän tägawäpän tepmäktä intäjukun u kudän tänpän tamiŋkut. Inken ärenpän ämawebetä täŋkentän namiŋirä bänep oretoret tänaŋpän tänpewä butewaki nadäktä nämo nadänkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ŋode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneŋ. ^{4 ††} Notnaye, manbiŋam u jop nadän nämo kudän täŋ tamiŋkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahän namänpän konäm terak kudän täŋ tamiŋkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadän nimik täyak yän nadäktä kudän täŋkut.

Momi pekpek täŋo man

^{5 †††} Eruk, notjinpak bäräpi namiŋkuko ukeŋonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik namiŋkuko upänkaŋ bäräpi bureni intä terak äronkuk. Upänkaŋ unita man jäpi yäktä nämo nadätat. ⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täŋkuko unitäŋo kowata in mäyaptä täŋ imiŋkuŋo u täga. ⁷ Unitä apiŋo momini peŋ imiŋpän bänepi tänpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadänpän bänepi pewän putärekinik täŋpekta. ⁸ Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ imiŋirä näka bureni nadän namikinik täkaŋ yän kaŋ nadäwän.

^{9 †††} Tänpäkaŋ manbiŋam kudän täŋ tamiŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäktä kudän täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buramineŋ ba nämo buramineŋ u nadäwa yänkaŋ kudän täŋkut. ¹⁰ Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo

momi peŋ imiŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ namiŋkuko intä yänpän unitäŋo momi Kristo injamiken uku peŋ imiŋkut yän nadäwut. ^{11 §} Äma unita butewaki nämo nadän imiŋitna Satantä täŋ-nikŋatpän äma uwä inita biŋam yäpeko unita ude täwetat. Satan täŋo mebäri u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

^{12 ††} Tänpäkaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yänhäkta Troas komeken kuŋpän Ekänitä piäni uken täkta kädēt uku täwit namiŋirän kaŋpän nadänkut. ^{13 †††} Ude kaŋpän nadänkuro upänkaŋ Taitusta wäyäkŋewa wawäpän nadäwätäk pähap täŋkut. Nadäwätäk tänpän Troas nanik äbot täŋpani in itkot yän yäwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

¹⁴ Upänkaŋ Anutu bänep täga pähap nadän imik täyiwa! U imata, u intäjukun it nimiŋpän Kristo täŋo piäni täkta täŋkentän nimiŋirän täga täk täkamän. Uwä ŋode bumik; Komi ämatä pänku iwankät ämik täŋkaŋ yärepmitpänä intäjukun ämanikät äneŋi oretoret bumta täŋtän eŋiken ämneŋ. Udegän intäjukun ämanintä täŋkentän nimiŋirän Kristo täŋo manbiŋam käbänji säkgämän ude komeni komeni piän wädän yäpmän kuŋjirän unitäŋo mebäri nadäk täkaŋ. ^{15 ††} Bureni, manbiŋam yänhäwani ninä Anututä peŋ niwerirän Kristo täŋo käbänji säkgämän yäpmän kuŋat täkamän. Täŋjina unitäŋo käbänjitä äma irit kehäromita biŋam ba äma geŋi wakita biŋam u bämopi-ken piän wädäk täyak. ^{16 †††} Geŋita biŋam täŋpanitä nin piän nadänjirä kumbani käbän bumik täŋjirän tämapu täk täkaŋ. Täŋ, irit kehäromita biŋam täŋpanitä nin piän nadänjirä irit säkgämän täŋo käbän ude piänjirän wädän nadäk täkaŋ. Tänpäkaŋ piä u täkta kehäromi nitek netä? Kubä nämo itak! ^{17 ††} Äma mäyaptä monen yäpmäktä Anutu täŋo man jop yän äwaräkukgän täk täkaŋ. Upänkaŋ ninä ude nämo täk täkamän. Nämo inik, Anututä niniŋ kirewani unita injamiken, Kristo täŋo piä watä ämaniye ude bänep siwoŋi terak yänhäk täkamän.

3 ^{††} Man udewani yänjitna yänbiŋam-biŋam äneŋi yäkaŋ yän nadäkaŋ? Ba ninta ŋode käwep nadäk täkaŋ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebäri niwoŋärektä man kudän äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä kudän täŋ yämani u yäpmän kuŋatta bitnäc täkaŋ. Ude nadäk täkaŋ? Ba man kudän täwani udewani kudän täŋ niminayän yän nadäkaŋ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täk täkaŋ upänkaŋ nin ude nämo. ^{2 †††} Imata, inä nintäŋo man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpän Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nin äma jidewani u siwoŋi yänhäŋjirän ämawebe kuduptä kaŋpän nadäk täkaŋ. ^{3 †††} Uwä ŋode kaŋpän nadäk täkaŋ; Inä man kudän Kristotä ini

† 1:21-22 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 †† 1:23 Rom 1:9; 2Ko 11:31 ‡ 1:24 1Pi 5:3 †† 2:1 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 ††† 2:4 Apos 20:31 ††† 2:5 1Ko 5:1 ††† 2:9 2Ko 7:15; 10:6

§ 2:11 Luk 22:31 † 2:12 Apos 14:27; 1Ko 16:9 ††† 2:13 Apos 20:1 †† 2:15 1Ko 1:18 ††† 2:16 Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 † 2:17 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 †† 3:1 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 ††† 3:2 1Ko 9:2 ††† 3:3 Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27

kudän täwani bumik, nintä piä täñkumäño unitäño bureni. Täñkañ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täño Munapikitä äma bänepiken kudän täwani.

^{4 †} Piänin unita nadäkinik täkamäj. Imata, Kristotä piäni u täkta täñ-kehäromtañ nimiñirän Anututä kawän tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täk täkamäj yäj yänañi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. ^{6 ††} Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täño watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäk-topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneñ. Täñpäkañ topmäk-topmäk uwä бага man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täño kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumäj-kumäj kädet irepmitta nämo täñkentäj nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

^{7 † †} Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täño penyäñek ba kehäromi nitek ahäñkuk. Unitä täñpewän Moses täño iñami-dapun ägo paki-inik weñkuko paorayäj täñkukopäñkañ ämawebetä pen ugän känäñi nämo täñkuk. Eruk, бага man, mähemiye kumäj-kumäjta biñam yepmañpani unitä penyäñek ba kehäromi udewani nitek ahäñkuk. Täñ Kudupi Munapik täño watä piä ämaniyetä penyäñek ba kehäromi jidewani nitek upäj api käneñ? U penyäñek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täño irepmit-inik täñpani u api käneñ! ^{9 ††} Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u penyäñek ba kehäromi nitek ahäñkuk. Täñ piä unitä ämawebe Anutu iñamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayäj? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba penyäñek ikek! ^{10 †††} Bureni, ämawebetä бага man unita nadäñirä säkgämän täñkuko upäñkañ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahäñirän apiño imaka biani unita nadäñitna äpani, penyäñeki nämo täk täyak. ¹¹ U imata, бага man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u penyäñek ba kehäromi nitek ahäñkuk. Täñ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä penyäñek ba kehäromi jidewani nitek? U inipärik kudupi kubä!

¹² Eruk nin penyäñek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik täkamäj unita unitäño manbiñam täñmun-umun terak nämo, bätakigän yäñahäk täkamäj. ^{13 †††} Nin Mosestä täñkuko ude nämo täk täkamäj. Ägo iñami dapun-ken weñkuko u nämo paorirän tektä iñami-dapun täñpipiñkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän penyäñekta yäwani uterakgän peneñ yäñpäñ täñpipiñkuk. ^{14 §} Täñirän Isrel ämawebe täño nadäk-nadäki mobä ude äworeñkuko unita penyäñek unitäño mebäri nämo kañpäñ nadäwä tumbuñ. Täñpäñ topmäk-topmäk biani unitäño man daniñpäñ nadäk täk

täkañ upäñkañ pen, mebäri kwawak nämo kañpäñ nadäk täkañ. Tek u pen iñami-dapun ba nadäk-nadäki täñpipiñ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik täñpäñ kwasikirirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. ¹⁵ Täñkañ apiño imaka, Moses täño бага man u daniñpäñ nadäk täkañ upäñkañ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täñirän mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ. ^{16 §†} Täñpäkañ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki Ekänikengän peñirä eruk tek u wärämüt yämik täyak. ^{17 §††} Täñpäñ Ekänita yäyak uwä Munapik ubayäj. Ekäni täño Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u бага man täño topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo itpipitak. ^{18 §†} Unita notnaye, nadäkinik täñpani nininta ñode yäwa; Tek unitä nintäño iñam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täño penyäñek ba täktäki säkgämän u kañpäñ nadäkinik täk täkamäj. Ude täñpäñ nintä terak Ekäni ini penyäñek kudäni ba täktäki u yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ peñirän ini bumik äworeñ itkamäj. Täñpäkañ Ekänitä ude täñ nimiñ itak. Täñ Ekäni uwä Munapik ubayäj.

Imaka säkgämän kabot jiburani gänañ itak

4 ^{§††} Anututä orañ nimiñpäñ piä u nimiñkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkañ. Nämo, ehutpäñ täk täkamäj. ^{2 §†} Täñpäñ kudän waki mäyäk ikek, ämatä kabop täk täkañ u mäde ut yämik täkamäj. Nin täñyäkñarani nämo täk täkamäj, ba Anutu täño mankät jop mankät bok nämo awähut täkamäj. Nämo inik, Anutu iñamiken man bureni iñit-inik täñpäñ kwawak yäñahäk täkamäj. Ude täk täkamäj uwä ämawebetä nibäñpäñ nadäñkañ bänepitä kädet siwoñi iwatkañ yäj nadäwut yäñpäñ täk täkamäj. ³ Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitä Manbiñam Täga nintä yäñahäk täkamäj unitäño mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ. Eruk, äma udewani uwä pewä paotta biñam täñpani yäj nadäwut. ^{4 §†} Komen ämawebe täño anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk täñpipiñirän Manbiñam Täga täño penyäñeki ahäj yämik täyak uwä täga nämo kañpäñ nadäk täkañ. Manbiñam Täga unitä Kristo täño penyäñek ba kehäromi u yäñahäk täyak. Täñkañ Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. ^{5 §††} Bureni-inik täwetkamäj; Manbiñam yäñahäk täkamäj uwä ämawebetä wäpnin yäpmäj akukta nämo täk täkamäj. Nämo inik! Nin ñode yäñahäk täkamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Täñpäkañ Jesu unitä wäp biñam yäpän yäñpäñ intäño watä piä ämajiyede itkañ täñkentäj tamik täkamäj. ^{6 §§†} Anututä bian ñode yäñkuk; Bipmäj urani gänañ penyäñek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken penyäñek bänepnin-ken pewän ahäk täkañ. Penyäñek unitä nadäk-nadäknin kwawak piräreñirän Anutu täño täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kañpäñ nadäk täkamäj.

† 3:4 2Ko 2:16 †† 3:6 Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6
‡ 3:7-8 Kis 34:30 †† 3:7-8 Gal 3:2,5 †† 3:9 Lo 27:26; Rom
1:17, 3:21 ††† 3:10 Kis 34:29 ††† 3:13 Kis 34:33-35 § 3:14
Rom 11:25

§† 3:16 Rom 11:23,26 §†† 3:17 Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1
§† 3:18 Kis 16:7, 24:17 §†† 4:1 2Ko 3:6 §† 4:2 2Ko 2:17; 1Te
2:5; 1Ko 1:18 §† 4:4 Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 §§† 4:5 2Ko 1:24
§§† 4:6 Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18

⁷ † Upänkaŋ piä tāk tākamāŋ uwä ninin-tägän täga tänaŋi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit tākamāŋ uwä käbotinik jiburani gānaŋ injit tākamāŋ bumik. Ude unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Manbiŋam unitäŋo kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. ⁸ †† Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabāŋ ahäk tākamāŋ upänkaŋ bäräpi unitä nin nämo uyiŋ-jakŋit täkaŋ. Nadäwätäk tāk tākamāŋ upänkaŋ bänep-nin nämo pena putärek täkaŋ. ⁹ Ämatä iwan täŋ nimik täkaŋ upänkaŋ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmāŋ-pewä mak tākamāŋ upänkaŋ gwäk pim-inpāŋ pen kuŋat tākamāŋ. ¹⁰ † Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadāŋpāŋ kumbuko udegän nadāŋpāŋ kotak tākamāŋ. Upänkaŋ jop nadāŋ nämo kotak tākamāŋ. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi kwawak ahāŋirān kakta komi bäräpi u nadāŋpāŋ kotak tākamāŋ. ¹¹ †† Bureni, kodak itkamāŋ upänkaŋ kepma kepma Jesu täŋo piä terak kumāŋ-kumāŋ-ken it tākamāŋ. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumākta yāwani u täŋ-kehäromtaŋ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nitek itak yāŋ kwawak yāŋahäk täyak. ¹² Unita ŋode täwetat; Manbiŋam yāŋahäk tākamāŋ uniterak kumāŋ-kumāŋtä ninken ahäk täyak upänkaŋ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

¹³ †† Anutu täŋo man kudän täwani terak äma kubätä ŋode yāŋkuk; Näk nadäkinik täŋkuro unita man yāŋahāŋkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän injit tākamāŋ. Nin nadäkinik tākamāŋ unita manbiŋam yāŋahäk tākamāŋ. ¹⁴ ††† Imata, nin ŋode nadäk tākamāŋ; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yāpmāŋ päŋaku teŋkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yāpmāŋ päŋaku nipmaŋpek. Täŋirān inkät ninkät bok injamiken api itne. ¹⁵ ††† Unita ŋode yāwa; Komi bäräpi nadäk tākamāŋ u in täŋkentāŋ tamikta nadäk tākamāŋ. Ba uterak Anutu täŋo orakorakitä ämawebe mäyap-ken weŋ parirān ämawebe u bänep täga pähap iwetpāŋ Anutu wäpi biŋam iniŋ oretinik api täneŋ.

Kunum gānaŋ iritta gup

¹⁶ § Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkaŋ. Komegupnin uwä putärek täkaŋ upänkaŋ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täŋ-kodaktaŋ nimik täyak. ¹⁷ §† Komi bäräpi täpuri, apiŋo-tagän yāwani nadäk tākamāŋ unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahāŋ nimek yāŋ nadäk tākamāŋ. Imaka säkgämän u komi apiŋo nadäk tākamāŋ u irepmit-inik api täŋpek. ¹⁸ §†† Unita imaka dapunintä kānaŋi uterak nämo, imaka dapunintä nämo kānaŋi uterak kakinik tāk tākamāŋ. Imaka dapunintä täga kānaŋi u kadāni keräpi-tagän api itneŋ. Upänkaŋ imaka nämo kānaŋi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yāpmāŋ ärowek.

† 4:7 2Ko 5:1 †† 4:8 2Ko 1:8, 7:5 † 4:10 1Ko 15:31 †† 4:11 Rom 8:36 †† 4:13 Sam 116:10 ††† 4:14 1Ko 6:14 ††† 4:15 2Ko 1:3-6 § 4:16 Efe 3:16 §† 4:17 Rom 8:17-18 §†† 4:18 Kol 1:16; Hib 11:1-3

⁵ §† Bureni ŋode nadäkamāŋ; Komegup, eŋi waki kome terak ŋo it tākamāŋ u wawänä kunum gānaŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nämo ba äma keritā täŋpani nämopāŋ wädäna ärowäpāŋ api itne. ² §†† Upänkaŋ kome terak ŋo itkaŋ eŋi kodaki, kunum täŋo gup nitek u jide täŋpāŋ bärāŋeŋ wädäna äronen yāŋ nadāŋpāŋ yāŋkähän-kähän yāŋtäŋ kuŋat tākamāŋ. ³ U imata, eŋi kodaki u wädäna ärowäpāŋ morāŋ, apiŋo kuŋat tākamāŋ ude nämo api kuŋatne. Nämo, u gup bureni nitek api kuŋatne. ⁴ §† Täŋpākaŋ komegup, kome ŋonitāŋo eŋi waki nitek kuŋatkaŋ bäräpi pähap nadāŋpāŋ yāŋkähän-kähän yäk tākamāŋ. U imata, komegup yāŋopmāŋpāŋ jop maŋpä-kukta nämo nadäk tākamāŋ. Nämo, nin kunum täŋo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamāŋ. Ude täŋitna imaka irit kehäromi nitek unitä imaka paotta yāwani api uwäktāŋ morewek. ⁵ §† Nadäkaŋ? Anututä ini irit kehäromi u yāpmäk-tagän iwoyāŋpāŋ nipmaŋkuk. Täŋpāŋ irit u bureni-inik api tamet yāŋ niwoŋäreka Kudupi Munapiki intäjukun ninin kireŋkuk.

⁶ §†† Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuŋat tākamāŋ. Upänkaŋ ŋode imaka nadäk tākamāŋ; Komegup ŋo nitekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo itkamāŋ. ⁷ §†† Unita apiŋo, imaka bureni unita nadäkinik täŋpāŋ kuŋat tākamāŋ. U kwawak irirān kaŋiwattāŋ nämo kuŋat tākamāŋ. ⁸ §§§ Upänkaŋ äneŋi ŋode yäkän täŋpa; Kumäkta nämo umuntak tākamāŋ. Nämo, gäripnin taŋi uwä komegup ŋo peŋpāŋ Ekäni-kät itta nadäk tākamāŋ. ⁹ ¹⁸ Täŋpākaŋ komegup ikek itnayāŋ tākamāŋ ba komegup peŋpāŋ Ekäni-kät itnayāŋ tākamāŋ upänkaŋ nadäk kehäromi-inik ŋode pek tākamāŋ; Ekäni täŋo gärip terakgän kuŋaritna gäripi kaŋ nadāwän. ¹⁰ ¹⁹ U imata, Kristotä nin yāpmāŋ danikta kuduŋtagän injamiken api ahäne. Ahāŋitna komegup ikek itkaŋ kudän tāk tākamāŋ, täga ba waki, uterak kowata nimikta yāwani u api nimek.

Anutu-kät not täŋpāŋ kuŋat-kuŋat

¹¹ ²⁰ Ekänitä ude api täŋpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpāŋ ämawebetä udegän nadäkot yāŋpāŋ gwäk pimipāŋ yāwetgän yāwetgän tāk tākamāŋ. Täŋitna nin täŋo mebärinin uwä Anututä kwawakinik kaŋpāŋ nadāŋ moretak. Täŋ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk täkaŋ? Siwoŋi täkaŋ yāŋ käwep nadāŋ nimik täkaŋ? ¹² ²¹ Notnaye, ude yāŋira iniken gupi äneŋi jop nadāŋ yāpmāŋ ärokaŋ yāŋ nadāneŋta! Ude nämo, mebäri ŋodeta yāyat; Intä ninta gäripi bureni nadāŋ nimut yāŋpāŋ man udewä täwetat. Ninta ude nadāŋpāŋ äma täŋyäkŋarani täŋo jopman täga api utneŋ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo tāk täkaŋ. Äma

§† 5:1 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 §†† 5:2 Rom 8:23 §† 5:4 1Ko 15:53-54 §† 5:5 Rom 8:16,23 §†† 5:6 Hib 11:13-16 §§† 5:7 1Ko 13:12 §§§ 5:8 Plp 1:23 18 5:9 Kol 1:10; 1Te 4:1 19 5:10 Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 20 5:11 2Ko 4:2 21 5:12 2Ko 3:1, 1:14

gupitagän, dapuritä kak täkaņ unitagän nadäwä ärowani täk täkaņ.

¹³ Äma uwä ninta yänġunġunġ man yäk täkaņ yänġ yäk täkaņ. Täga, ini yäk täkot! Upänġkaņ man yänġahäk täkamän u Anutu wäpi yäpmän ärokta yänġahäk täkamän. Täņ, nadäna tumbäpän kuņat täkamän uwä inta yänġpän kuņat täkamän. ¹⁴ Imata, Kristotä bänep iron pähap niwoņärenġkuko unitä peņ niwerirän piäni täk täkamän. Iron pähap täņkuko u ñode kaņpän nadäkinik täkamän; Äma kubätä ämawebe kudup-tagänta yänġpän kumbuk. Ude täņkuko unita ämawebe kuduptagän u bok kumbumän bumik. ¹⁵ † Täņkaņ kuduptagänta yänġpän kumbuko unita ämawebe iritta biņam uwä pen inita nadäwätäk täņpän nämo kuņatneņ. Nämo, u äma täņkentän yämikta kumänġpän kodak taņkuko unitäno wäpi biņam oraņ imiktagän nadänġpeņ kuņatneņ.

¹⁶ Unita apiņo nin ämawebe gupi-tagän, kome täņo nadäk terak nämo yäpmän danik täkamän. Täņ, bian ninä äma täņo nadäk terak Kristo kaņpän nadäk täk täņkumänġo upänġkaņ apiņode uwä nämo! ¹⁷ †† Apiņo ñode kaņdäkņek täkamän; Äma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä Anututä äma u täņpewän mebari-ni inipärik kubä täyak. U imaka biani pewän paoräpän imaka kodaki korewani. ¹⁸ † U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäno iwan itkumänġo upänġkaņ Kristo terak Anututä täņpewän inikät bänep kubägän it täkamän. Täņpän äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ño nimiņkuk. ¹⁹ †† Unita manbiņam ñode yänġahänġpän yäwet täkamän; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikät bänep kubägän itta piä täņkuk. U momini peņ yämiņpän momi unita wari nämo nadäk täyak. Täņpäkaņ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täņo manbiņam u nintä yänġahäkta ketnin terak peņkuk.

²⁰ Unita Kristo täņo meni jinom yäpmänġpän mani yänġahäk täkamän. Yänġahäk täkamän uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayän. Kristotä iniken man kehäromigän ñode yänġahäk täkamän; Bänepjin äyänġutkaņ Anutu-kät bänep kubägän itpän kaņ kuņarut! ²¹ †† Nadäkaņ? Kristo u momi nämo upänġkaņ Anututä nin täņkentän nimikta täņpewän momi äma bureni äworeņkuk. Ude täņkuko u ñodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäņ ini Anutu ude, siwoņi kudupi äworekta täņkuk.

⁶ †† Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täņpani nintä man kehäromigän ñode täwetkamän; Watä ket itpän kaņ kuņarut! Anutu täņo orakoraki yäpuņo unitäno bureni nämo pewä ahänenġta! ² †† Anututä unita yänġkuko u ñode nadäwut;

Oraņ tamikta kadäni näkņa nadänġkut-ken uken nadän tamiņkut.

Intä imaka umuri kubä irepmitta täņkentän tamiņkut yäk.

Ais 49:8

† 5:15 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 †† 5:17 Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 † 5:18 Rom 5:10 †† 5:19 Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 †† 5:21 Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9 ††† 6:1 2Ko 5:20 ††† 6:2 Luk 4:19-21

Notnaye, man unita ñode täwera nadäwut; Oraņ tamikta kadäni iwoyänġkuko uwä apiņo. Unita apiņowä uken tubeņ kuņirä waki keriken nanik kaņ ketärenġpän tepmaņpän!

Poltä bäräpi mäyap kotaņkuk

³ Nin ämatä nibäwä waki täņpäpän piä täk täkamän ñonitä täņpewän Anututa bitnäneņo ba momi-ken mäneņo udetä gwäk pimiņpän kudän siwoņigän täk täkamän. ⁴ † Bureni, imaka kuduptagän ahän nimik täkaņ uterak nin Anutu täņo piä watä ämaniye bureni yänġ yäwoņäreġ täkamän; Komi bäräpi ba umun mebari mebari terak itpän nämo kwitak täkamän. ⁵ † Ekäni täņo piäta yänġpän ämatä pärip-päriptä nidäp-mänġpän komi eņiken niņmak täkaņ. Ba iwantä nin itg-wäjiņpän nidäpmäkta täk täkaņ. Ba piä, woņ imätpäņ täk täkamän. Ba dämpmon kodak, nakta jop it täkamän.

⁶ †† Täņpäkaņ täktäknin uwä, siwoņi kudupi kuņat täkamän. Ba nadäk-nadäk täga inġit täkamän. Kokwawak bäräneņ nämo täņpän äma oraņ yämik täkamän. Kudän udewani terak nin Anutu täņo piä watä äma bureni yänġ yäwoņäreġ täkamän. Ninä Kudupi Munapik täņo kehäromi terak kuņat täkamän. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat täkamän. ⁷ †† Täņkaņ man bureni-gänpäņ yänġahäk täkamän. Ba Anutu täņo kehäromi terak piä täk täkamän. Täņ, iwan täņo kehäromi yäpmän äpäkta ämik täņo tuņum ketnin kukņi kukņi inġit täkamän uwä kudän siwoņi u. ⁸ Täņjitna äma ätu oraņ nimiņirä ätutä wäpnin yäpmän äpäk täkaņ. Ätu niniņ oret täkaņ, ätu yänġärok niwet täkaņ. Ätutä täņyäkņarani äma yänġ nadäk täkaņ upän nämo, man bureni-gän yäk täkamän. ⁹ †† Äma mäyaptä piä ude täņpani yänġ nadän nimik täkaņ upänġkaņ nadäwä äpani täk täkaņ. Ämatä ninta kumbani ude nadäk täkaņ upänġkaņ nämo, kodak itkamän! Nidäp-mänġpän niwat kireġ täkaņ upänġkaņ nämo kumänġkamän. ¹⁰ †† Butewaki nadäk täkamän upänġkaņ bänep oretoret terak it täkamän. Äma jäwäri it täkamän upänġkaņ äma mäyap täņkentän yämik täkamän. Tuņumta wäyäkņek täkamän upänġkaņ täņbumbum pähap ikeġ it täkamän.

¹¹ O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek täkamän. Nämo, inta gäripi-inik nadänġpän nintäno nadäk kudup kwawak yänġahänġpän täwet täkamän. ¹² Nin gäripi taņi nadän tamik täkamän upänġkaņ ninta udegän nämo nadän nimik täkaņ. ¹³ †† Nadäkaņ? Man täwetat ño, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadän tamik täkamän udegän gäripi nadän nimik täkot.

Siwoņi-kät wakikät not täga nämo täden

¹⁴ ††† Notnaye, ñode täwera nadäwut; Nadäkinik täņpani intä äma nadäkinik nämo täņpani-kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämo täneņ. Ude täga tänaņi nämo. In mebariņin inigän inigän. Jide nadäkaņ? Si-

§ 6:4 2Ko 4:2 † 6:5 2Ko 11:23-27 †† 6:6 1Ti 4:12 † 6:7 1Ko 2:4 ††† 6:9 2Ko 4:10; Sam 118:18 † 6:10 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 †† 6:13 1Ko 4:14 ††† 6:14 Efe 5:7,11

woŋi-kät wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyänjek kenta bipmäŋ urani bänep kubägän täga tädeŋ? Nämoinik!
¹⁵ Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Ba nadäkinik täŋpani-kät nadäkinik nämo täŋpani, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? U täga nämo! ¹⁶† Ba Anutu täŋo kudupi yotkät wäbät, yarä unitä jide ude täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Nadäkaŋ? Ninä Anutu irit mäheŋi täŋo kudupi yot. Unita Anututä ŋode yänjuk;

Näk in bämopjin-ken itkaŋ itpäŋ-nadäk api täŋ yäp-mäŋ kwet.

Täŋpäŋ Anutuŋin irira ämawebenaye api itneŋ.

Wkp 26:12

¹⁷†† Mebäri unita Ekänitä ŋode yäkgän täŋkuk;

Unita Anututa nadäkinik nämo täŋpani u yabä kätäŋpeŋ injingän injingän itkot.

Täŋpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämo täneŋ.

Ude täŋjirä näk not api täŋ tamet.

¹⁸‡ *Täŋkaŋ nanjin ude it tamiŋjira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.*

Ekäni kehäromi mäheŋitä ini man ude yäyak.

7 Notnaye tägagämän, Anututä ude täŋ nimikta man ude täŋkehärom taŋkuko unita imaka waki taräkita gupnin bänepnin täŋpäwak täkaŋ u yabä kätäŋpäŋ kuräki-inik it täkäna. Täŋkaŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ kudupi-inik itta gwäk pimiŋpäŋ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täŋkuk

²‡ Täŋpäkaŋ inä ninta äneŋi nadäŋ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täŋ imiŋkumäŋ. Ba äma kubä täŋ-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma kubä jop ikŋatpäŋ imakani nämo kubo täŋkumäŋ. ³‡‡ Man ŋowä tebenpäŋ nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäŋo ugänpäŋ äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäŋ. Nämo kumnayäŋ täkamäŋ ba kumnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ inta gäripi pen api nadäk täne. ⁴ In-täŋo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäŋ äbumäŋo upäŋkaŋ bänepna nämo pewa putäreŋk täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

⁵‡‡‡ Täŋpäkaŋ Masedonia komeken ahäŋpäŋ jide täŋpäŋ itpäŋ-nadäk tänam? Nämoinik. Noken ämatä ninkät bumta yäŋ-awätpäŋ komi bäräpi mebäri mebäri täŋ nimiŋjirä bänepnin imaka, umuntaŋkuŋ. ⁶‡‡‡ Täŋjitna äma bänep bäräp ikek täŋpidäm täwani Anututä bänepnin täŋpidäm takta Taitus iniŋ kireŋpewän äbuk. ⁷ Ba iniŋ kireŋpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Node imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ namiŋkuŋo unita butewaki nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäka

nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätaŋ.

⁸‡ Näk man kudän kubä bian kudän täŋ tamiŋkuro uterak nadäŋ bäräp tamiŋkut. Täŋpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätaŋ. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätaŋ. ⁹ Täŋpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyänutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo täŋpäŋ waŋkuŋ yäŋ nadätaŋ. ¹⁰‡† Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamäŋ. Täŋpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Täŋpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak. ¹¹ Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ bäräp Anutu-ken nanik nadäŋkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäŋ tamiŋkuk? Momi täktäk kädet peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Täŋpäŋ waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap täŋpäŋ äneŋi kudupi itta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwoŋ takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadäŋkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebäri-jin kwawak ahätak.

¹² Bian man kudän täŋ tamiŋkuro uwä äma waki täŋkuko unita yäŋpäŋ nämo, ba äma bäräpi ko-taŋkuko unita yäŋpäŋ nämo kudän täŋ tamiŋkut. Nämo, man täweritna Anutu iŋamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahäŋ tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi nabäka nadäkaŋ. ¹³ Ude täŋkuŋo unita bänepnin täŋpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin täŋpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi täŋpidäm taŋ imiŋjirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumäŋ. ¹⁴ Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋjirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniŋän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikegän täŋkuk. ¹⁵‡†† Taitus inken äreŋjirän umuntaŋkuŋo upäŋkaŋ not täŋ imiŋpäŋ mani buramiŋkuŋo unita nadäŋpäŋ bänepitä inta gäripi-inik nadätaŋ. ¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyat.

Täŋkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

8‡‡ Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahäŋkuko unita täwetat; ² Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuŋo upäŋkaŋ jop waki Ekäni täŋo manta oretoret

† 6:16 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 †† 6:17 Rev 18:4 ‡ 6:18 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 †† 7:2 Apos 20:33; 2Ko 12:17 ‡‡ 7:3 2Ko 6:11-12 ‡‡‡ 7:5 2Ko 2:13 ‡‡‡ 7:6 2Ko 1:3-4

§ 7:8 2Ko 2:4 ‡† 7:10 Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 ‡†† 7:15 2Ko 2:9 ‡‡ 8:1 Rom 15:26

ärowani pat yämiŋkuko unita äma ätu täŋkentän yämikta iron pähap täŋ yämiŋkuŋ. ³ Näk dapunata kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäŋ kehäromi pat yämiŋkuko udegän, imaka tänaŋi u irepmiŋpäŋ moneŋ tuŋum taŋi-inik peŋ yämiŋkuŋ. ⁴ † Nin nämo peŋ yäweritna ini-tägän man kehäromi ŋode niwetkuŋ; Baga nämo peŋ nimiŋirä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kaŋ täŋkentän yämi-na! yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäŋ yäŋ niwetkuŋ. ⁵ Täŋpäkaŋ imaka täpuri käwep täneŋ yäŋ nadäŋitna ŋode täŋkuŋ; Pengän bänepi Ekänikengän peŋkaŋ Anutu täŋo nadäk iwatpäŋ nintäŋo man buramikta pidäm taŋkuŋ.

⁶ Masedonia naniktä kädet ude täŋkuŋo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peŋ iwetkumäŋ. Bian Taitustä in täŋkentäŋirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäŋpäŋ paotkuko äneŋi täŋkentän tamiŋirän iron kädet u yäpurärätpäŋ pen täŋtän kukta peŋ iwetkumäŋ. ⁷ † Inken Anutu täŋo iron bumta ŋode pat tamik täkaŋ; Nadäkinik, manbiŋam yäŋahäk-ahäk, nadäk-nadäk taŋi, ba Anutu täŋo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaŋ. Ba ninta gäripi taŋi nadäk täkaŋ. Eruk u udegän, äma täŋkentäkta moneŋ tuŋum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. ⁸ Peŋ täwetpäŋ nämo yäyat. Nämo, äbot täŋpani ätuken iron kädet iwatta täŋpidäm-pidäm ahäŋkuko u täweritna intäŋo bänep iron jide ude pätak unitäŋo mebäri niwoŋärewut yäŋpäŋ yäyat. ⁹ † Unita Ekäninin Jesu Kristo täŋo ironita juku piwut. Uwä täŋbumbum ikektä inta yäŋpäŋ jopi jäwäri ude täŋkuk. Intä täŋbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeŋkuk.

¹⁰ Unita in ŋode täŋirä tägawek yäŋ nadätat; Imaka obaŋ gumonita moräki täŋpäŋ peŋkuŋo u äneŋi yäpurärätpäŋ kaŋ täŋ yäpmäŋ kut yäŋ nadäŋpäŋ täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäŋ intäjukun täŋkuŋ. ¹¹ Unita imaka u tänaŋyän nadäŋpäŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ yäput peŋkuŋo udegän imaka it tamikaŋ uterak pidämigän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. ¹² † Nadäkaŋ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi nadäŋpäŋ yäpek. Moneŋ tuŋum it tamikaŋ upäŋ iron täga tänaŋi u pidämigän täŋirä Anututä kawän tägak täyak. Täŋ, imaka nämo it tamikaŋ upäŋ iron täwut yäŋ nämo peŋ täwet täyak.

¹³ † Man ŋo intä bäräpi taŋi-inik kottaŋirä ämawebe ätu säkgämän itta yäŋpäŋ nämo täwetat. Nämo. Täŋ, apiŋode in täŋbumbum terak itkaŋ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkaŋ u täŋkentän yämiŋirä tägawek. Ude täneŋo uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täŋbumbum terak itpäŋä kowata api täŋkentän tamineŋ. Kädet ude terak iritjin kuŋat-kuŋatjin bok uterakgän api pätder. ¹⁵ † Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuŋarirä ketem kubä wäpi mana unita yäŋpäŋ Anutu ŋode iwetkuŋo udegän täkot;

† 8:4 2Ko 9:1-2 †† 8:7 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2 † 8:9 Mat 8:20; Plp 2:6-7 †† 8:12 Mak 12:43 †† 8:13-14 2Ko 9:12 ††† 8:15 Kis 16:18

Äma mana taŋi yäpuŋo uwä naŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ naŋ paotnaŋi nadäŋkaŋ uterak yäpuŋ.

Täŋpäkaŋ äma mana täpuri yäpuŋo uwä äneŋi ätuta nämo wäyäkŋeŋkuŋ. Nämo, naŋpä koki täŋkuŋ.

Kis 16:18

Taitus-kät noriye täŋo manbiŋam

¹⁶ Anututä Taitus bänepi täŋpidäm taŋ imiŋirän in täŋkentän tamikta nintä nadäk täkamäŋ udegän nadä-tak unita Anututa bänep täga nadäŋ imikamäŋ.

¹⁷ Äneŋi inken ärekta iwet yabäŋitna bänep täga nadäŋkuk. Täŋpäkaŋ nintä iwet yabäŋkumäŋo unitagän nämo, ini imaka, inken äreŋpäŋ täŋkentäk piä täŋ tamikta gäripi pähap nadäŋkuk. ¹⁸ Täŋ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täŋpani ätuken Manbiŋam Täga yäŋahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biŋam oraŋ imik täkaŋ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täŋpani ätutä äma u ninkät bok kuŋatta iwoyäŋkuŋ. U täŋkentän nimiŋirän Judia komeken nanik äbot täŋpanita täŋkentäk moneŋ yämikta yäwani u watäni itpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biŋam iniŋ oretta täk täkamäŋ. Ba ämawebe ŋode yäwoŋärekta; Äbot täŋpani bäräpi terak itkaŋ u täŋkentän yämikta pidäm täkamäŋ. ²⁰ Täŋpäkaŋ ämatä yäŋpäŋ-nibäŋ niwat täneŋo udetä ämawebetä bänep irona pewani moneŋ taŋi ŋo watäni ket itta nadäkamäŋ. ²¹ Nin kudän siwoŋi täktagän nadäk täkamäŋ. Kudän siwoŋi u Ekäni iŋami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoŋi täkta yäŋpäŋ täktäknin u kwawak pena ahäk täkaŋ.

²² Täŋpäkaŋ Taitus-kät notninpak ukät kuŋatta notninpak kubä bok yepmana ärenayäŋ. Notninpak unitäŋo kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiŋitna kudup täŋ morek täyak. Äma u Anutu täŋo piä gwäk pimiŋpäŋ täk täyak. Täŋ, in kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyak unita täŋkentän tamikta gäripi pähap nadätak. ²³ Täŋpäkaŋ Taitus täŋo mebäri uwä kudup nadäkaŋ. Uwä näkŋo notninpak bureni kubä, in täŋkentän tamikta piä bok täŋpani. Täŋ, notninpak yarä unitawä ŋode nadäneŋ; Yarä uwä kome ŋo käda äbot täŋpani täŋo iŋam dapun yäpmäŋpäŋ piä täk täkamän unitä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkamän. ²⁴ † Unita in kudän siwoŋi ugän täŋ yämiŋirä äbot täŋpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäk täkot. Ba ŋode imaka, nadäk täkot; In-täŋo biŋam yäk täkamäŋ uwä jop nämo yäk täkaŋ yäŋ nadäk täkot.

Äbot täŋpani notniye täŋkentän yämikta man

9 ⁹ Akaia kome taŋiken nanik inta man käronji nämo kudän täŋ tamayäŋ. Nämo, inä Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu täŋkentän yämikta moneŋ pekpek täŋo käderi uwäku nadäkaŋ. ² In äbot täŋpani jopi jäwäri itkaŋ u täŋkentän yämikta bänepjin pidämtak täkaŋ

††† 8:24 2Ko 7:13-14 § 9:1 2Ko 8:1-7

yän nadänpän Masedonia äbot tänpäni injamiken wäpjin biñam yäpman akunpän ñode yäwet täyat; Akaia nanik äbot tänpäni notjiye täñkentäk monerj udewani pekta bian, obañ kubä gumonita nadäk tawañ peñkuñ. Piä udewani täkta intäño nadäk-gärip u yäwerira nadänpän udegän täkta mäyaptä pidäm tañkuñ. ³ Unita yänpän notniye yaräkubä ño intäjukun yepmanpa ärekañ. Yaräkubä unitä täwerä täñtuñum tañpän irirä näkñawä api ärewet. Bian intäño wäpjin yäpman akunpän monerj uku täñtuñum tañpän peñkuño itak yän yänkumäño biñam u jopigän täñpek-ta! ⁴ Nadäkañ? Näkkät Masedonia äbot tänpäni ätukät intäjukun ärenpän tuñum nämo täñjirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täñtuñum tañpän peñkuñ yän nadänpän Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. ⁵ Mäyäk ude nadäwet yän yänpän notnaye ño intäjukun yäniñ kireñpewa ärenkañ in täñkentäwäpän täñkentäk monerj tañi pekta yänkehärom tañkuño u täñtuñum tañpän peñjirä näk mäden api ärewet. Ude tänayän täño uyaku mebäri kwawak ñode api tabänpän-nadäne; Monerj u injinken gärip terak täñtuñum tañpän peñkuñ, nintä peñ täweritna nämo yän api tabänpän-nadäne.

Iron, bäneptä pewä ahäk täkañ unita man

⁶ † Nadäkañ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkño man ñonita juku piñpän kuñatneñ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Tänpäkañ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. ⁷ Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täñkañ monerj irona penayän yänpänä peneñ, ämatä peñ täwerirä nämo, ba bänep yarä nitek nadäñkañ nämo. Nämoinik, Anututä äma bänep oretoret terak iron täk täkañ unita gäripinik nadäk täyak. ⁸ Unita nadäkañ? Anututä bänep ironi terak täñbumbum kudup täga taniñ kirewek. Ude täñ tämiñjirän irit kuñat-kuñatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Ba täñkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineñ. ⁹ †† Man unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

U äma jäwärita täñbumbum täñ yämik täyak.

Unitäño orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek.

Sam 112:9

¹⁰ † Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak täkamän u pewän ahäwanitä inken täñbumbum udegän api pewän ahänj tamek. Täñjirän uken nanik iron tänayän täkañ unitä täktäkjin täga u täñpewän ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneñ. ¹¹ †† Bureni, Anutu jop nämo täñkentän tamik täyak. Nämo, täñbumbum täñ tamik täyak uwä ämawebe ätu täñkentän yämikta täñ tamik täyak. Unita intäño iron yäpman kwayän täyat u ämawebe mäyaptä yäpmanpän Anutu bänep täga api iwetneñ. ¹² †† Nadäkañ, ironjin unitä Anutu täño kudupi ämawebe jop gupi täñkentän yämik-tagän nämo api täñpek. Nämo, iron u yäpmanpänä Anutu bänep täga man iwetpän bänep

oretoret pähap api täñ imineñ. ¹³ Ba ugän nämo. Iron täñ yäminayän täkañ unitäwä nadäkinikjin täño mebäri kwawak pewän ahänjirä ämawebe mäyaptä kañpän nadänpän ñode api nadäneñ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo yänahäk täkañ yäk. Nämo, Kristo täño Manbiñam Täga u injit-inik täñpän buramik täkañ yän nadänpän Anutu api inij oretneñ. Täñkañ iron inita ba äma ätuta täñ yäminayän täkañ unita yänpän Anutu wäpi api yäpman akuneñ. ¹⁴ Ude täñkañ Anutu täño orakoraki intä terak ärokinik täñkuko unita yänpän yänjapik man yäkyäki-ken inta gäripinik nadäñ tämiñpän inta nitek api yäk täneñ. ¹⁵ Eruk Anutu täño iron ärowani inipärik kubä täñ nimiñkuko unita bänep täga pähap iwet täkana!

Poltä piäni täño mebäri yänkehärom tañkuk

10 †† Eruk notnaye, näkñaken mebäri yänahäwayän. Inken nanik ätutä näka man ñode yäk täkañ; Pol uwä, kadäni ninkät it täkamän-ken äma mäyäki ude äworeñkañ täk täyak upänkañ ban it täyak ukenä man kehäromi yäwani yänkañ man kudän mebäri mebäri täñ nimik täyak. Upänkañ ude nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereko ude butewaki man terak ñode täwetat; ² †† Inken ärenpän man komi nitek täga täwerero upänkañ ude täkta gäripinik nämo nadätat unita injin irit kuñat-kuñatjin yäp-siwon tawut. Täñ, inken nanik ätutä näka kome täño nadäk terak kuñat täyak yän yäk täkañ u nadänjit kañ kuñarut. Ärenpän batakigän itkañ man kwini nämoinik api yäweret. ³ Bureni, kome äma bämopi-ken it täkamän upänkañ unitäño nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamän. ⁴ † Nämo, ämik täño tuñum nintä injit täkamän uwä kome ñonitäño nämo. Tuñum nintä injit täkamän uwä Anutu täño kehäromi nitek, iwan täño yewa kehäromi yeñwekta kehäromi nitek. ⁵ Kehäromi unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani täñpänj jop manman ba täñyäkñarani man mebäri mebäri uterak Anutu täño nadäk bureni ut täkañ u wäramut täkamän. Täñpän äma täño nadäk jopi utpena paoräkañ Kristo täño nadäk ugän iwarän täwut yänpän piäni täk täkamän. ⁶ †† Ude täñkañ intagän itsämänkamän. Bänep äyänutpän Kristo täño man kudup buramiñjirä, eruk u punin terak äma mannin nämo buramik täkañ u komi yämikta api pidäm täne.

⁷ Nadäkañ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täño äma yän nadäk täkañ. Eruk, äma udewani, kwawak ñode nibänpän nadäwut; Nin imaka, Kristo täño ämagän itkamän. ⁸ †† Ekänitä ini in täñpawakta nadänpän nämo, intäño nadäkinikjin täñkehärom takta yänpän wäp namiñkuk. Unita nininta biñam yäk täkamän unita mäyäk täga nämo nadäwet. ⁹ Täñpäkañ in ñode nadäneñta; Umuntanpän kwaiwut yänpän Pol uwä man kudän täñ nimik täyak. Upänkañ notnaye, ude nämo! ¹⁰ Bureni, äma ätutä näka ñode yäk täkañ; Poltä man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri

† 9:6 Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 †† 9:9 Sam 112:9 † 9:10
As 55:10; Hos 10:12 †† 9:11 2Ko 1:11, 4:15 †† 9:12 2Ko 8:14

††† 10:1 1Ko 2:3 ††† 10:2 1Ko 4:21 † 10:4 Efe 6:13-17
†† 10:6 2Ko 2:9 ††† 10:8 2Ko 13:10; 2Ko 12:6

mebäri nitek. Täj, ini ahäj nimirän kak takamäj uwä äma jopi ganani. Täj, menitä yäk täyak u udegän, mebäri nitek nämo bumik yäj nadäk takamäj. ^{11 †} Täjpäkañ äma man ude yäk takañ uwä ket ñode nadänej; Kadäni nintä ärenpäñ kädēt iwatnayäj tämäño uwä ban itkañ man kudän takamäj ño terakgän siwoñi iwatpäñ api täne.

^{12 ††} Äma bämopjin-ken itkañ gup yäpmäj ärokärok man yäk takañ u nin udegän täga nämo yäpurärätpäñ yäne. Nin täño täktäknin uwä unitäño udewani nämo. Äma uwä iniken mebäri yäpmäj danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kañpäñ nadäñkañ nämo yäpmäj danik takañ. Nämo, u inita jop nadäñ kubä nadäwä ärowani tak takañ. Äma udewani uwä guñ bureni-inik! ^{13 †} Täj, yänäñi ude uwä irepmitpäñ nininta biñam täga nämo yäne. Nämo, piä takta бага Anututä yäj nimani uterakgän itkañ biñam yäk takamäj. Täjpäkañ piä бага yäj nimani u päñku in bok yäpmäñtak. ¹⁴ Unita piä inken täñkumäño unita oretoret biñam yäk takamäj yäj yänäñi u irepmitpäñ nämo yäk takamäj. Inken piä nämo täñkañ, jop nadäñ yänero uyaku nadäñirä waki täñpek. Upäñkañ ude nämo, nintäjukun inken Kristo täño Manbiñam Täga u yäñahäñkumäño unita biñam täga yäne. ^{15 ††} Unita ñode yäwa; Piä ninin tak takamäj unitagän biñam yäk takamäj. Äma ätutä täñpani ukät nämo. Nämo inik. Nintäño gärip u ñode; In täño nadäkinikjintä tägañirän-tägañirän bämopjin-ken piä ätukät täñitna tañi kañ weñ parän. ^{16 ††} Nadäkinikjintä ude ahäñirän eruk Manbiñam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yäñahäñtäj kune. Nadäkañ? Nin kome ätu äma ätutä bian piä täñpani-ken täñkañ biñam jop nadäñ yäkta nämo nikañ.

^{17 †††} Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;
Imaka kubäta biñam yäwa yäñpäñä Ekänitä täñ gamik täyak unitagän yäwen.

Jer 9:24

^{18 †††} U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmäj ärok täyak, äma udewanita ñode nadäk takamäj; Ekänitä äma unitäño piä kawän tägak täyak yäj nadäk takamäj. Täj, äma kubätä iniken gupi yäpmäj äronpäñ oretoret täñpeko uwä oretoreri uwä jopigän täñpek.

Aposoro jopi täño täktäki

11 Notnaye, in nadäñ namiñirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayäj; ^{2 §} Näkä inta iyap takinik tak täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubañ kuräki siwoñi-inik äma kubäta biñamgän iwoyäñpäñ tepmañkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäj. ^{3 §†} Täjpäkañ gämoktä Iv täñikñatkuko ude inken udegän ahäwek yäj yäñkañ umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täñjarirä nadäk-nadäkjin täñguñ tawäpäñ Kristota nadäñ imikinik täñpäñ siwoñi kuñat-kuñat kädētjin unita mäde ut iminēnta! ^{4 §††} U imata, äma ätutä man

† 10:11 2Ko 13:2,10 †† 10:12 2Ko 3:1, 5:12 † 10:13 Rom 12:3 †† 10:15 Rom 15:20 †† 10:16 Apos 19:21 ††† 10:17 1Ko 1:31 ††† 10:18 1Ko 4:4-5 § 11:2 Efe 5:26-27 §† 11:3 Stt 3:4,13 §†† 11:4 Gal 1:8-9

mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäj daniñpäñ nadäñkañ bäräñej jop yämagut takañ. Äma udewanitä Jesu täño biñam täwetpäñ täwoñärekamäj yäñkañ tak takañ uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpäñ täwoñärewani unitäñopäñ nämo tak takañ. Ude terak munapik intä yäpmäkta täwet takañ uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet takañ uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadäñpäñ nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripäñ nadäñpäñ yäñij kireñirä piäni waki u tak takañ.

^{5 §†} Intä aposoro unita nadäñirä aposoro ärowani tak takañ. Upäñkañ nähä unitäño gämori-ken nämo itat yäj nadätat! ^{6 §††} Man yäñahäkta mena nämo käwep pidämtook täyak upäñkañ nadäk-nadäkta nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpäñ yäñahäk täyat yäj uku kädēt mebäri mebäri terak kwawak täwoñäreñkumäño u.

^{7 §†} Anutu täño Manbiñam Täga yäñahäñpäñ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In orañ tamikta yäñpäñ näñjata nadäñira äpani täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? ^{8 §†} Täjpäkañ in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätuken nadäkinik täñpanitä monēñ täñkentäj namiñirä täñkut. In täñkentäkta ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. ^{9 §††} Kadäni inkät itkut-ken uken monēnta inken nanik kubäken nämo yäñapiñkut. Nämo, monēñ paorirän notnaye Masedonia komeken peñpeñ Korin äbuño unitä täñkentäj namiñkuñ. Unita kadäni uken kädēt ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneñi itpäñ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotañ tamet. ^{10 §††} Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pä-tak unitäño wäpi terak ñode yäñkehärom täyat; Akaia kome päke u gänañ kudän ude tak täñkuro u kubätä täga nämo naniñ bitnäwek. Nämo, täga täñkut yäj nadäñpäñ unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripäñ nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nä-moinik, Anutu iñamiken inta gäripäñ pähap nadätat yäj bureni täwetat!

¹² Upäñkañ intäño aposoro ärowani u ini wäpi biñam yäpmäj ärokärok kädēt täñpipiñ yämikta kädēt ude täñkuro udegän pen api tak täñpet. Monēñ ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ñode yänēnta; U kawut! Nintä tak takamäj Pol udegän tak täyak yäj yänēnta! ^{13 §§§} Täjpäkañ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täñyäkñarani kädēt terak tak takañ. Kristo täño aposoro bureni täño iñam dapun wädäwä ärowäpäñ bämopjin-ken kuñat takañ. ¹⁴ Ude yäñira kikñutkañ? Nämo! Satantä ini, peñyäñek täño añero unitäño iñam dapun wädäwän ärowäpäñ kuñat täyak. ¹⁵ Unita piä ämaniye imaka, siwoñi äma täño iñam dapun wädäwä ärowäpäñ kuñarirä yabäñkañ imata kikñutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä tak takañ uterak api yäpneñ!

§† 11:5 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 §†† 11:6 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 §† 11:7 1Ko 9:12,18 §† 11:8 Plp 4:15-18 §§† 11:9 2Ko 12:13 §§† 11:10 1Ko 9:15 §§§ 11:13 2Ko 2:17; Plp 3:2

Pol bäräpi mebäri mebäri kotaŋkuk

¹⁶ † Eruk, äneŋi ɳode täwetgän täyat; In näka guŋ yän nämo nadän namineŋ. Täŋ, guŋ yän nadänpänä, eruk guŋ yän kaŋ nadäwut! Ude nadänpän unita nadän namiŋirä guŋtä täk täkaŋ udegän näkɳata biŋam täpuri yäwa! ¹⁷ Man yäyat ɳowä Ekäni täŋo nadäk iwatkaŋ nämo yäyat. Nämo, äma guŋtä wäpi yäpmän akuk täkaŋ ude yäyat. ¹⁸ Upänkaŋ jop uken! Äma inkät it täkaŋ uwä kome täŋo nadäk terak wäpi yäpmän akukta nadäk täkaŋ unita näk imaka, biŋam yäwa! ¹⁹ Inä nadäk-nadäkjin ärowani niked käwep unita äma guŋ äma nadän yämiŋirä man täwetpän täwoŋärek täk täkaŋ! ²⁰ Ba ugän nämo, äma udeyani yäniŋ kireŋirä watä piäni täŋ yämikta tämagut täkaŋ. Ba jop manman terak täŋ-täŋarirä imaka imakajin kudup yäniŋ kirek täkaŋ. Ba ärowani täŋpän etä päpä tabänkaŋ iŋamjin dapun-ken tadäpmäk täkaŋ. Ude täŋ tamik täkaŋ unita gäripi käwep nadän yämik täkaŋ? ²¹ †† Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkaŋ! Kudän täŋ tamik täkaŋ ude nämo täŋkumäŋo unita waki, ninä mäyäk tänaŋi käwep!

Yäke! Guŋ man äneŋi kubä ɳode yäkgän täŋpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yänahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täŋpawä! ²² Äma uwä Hibru nanik täŋpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täŋpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täŋo tawaŋken nanik täŋpawä, näk imaka Abraham täŋo tawaŋken nanikgän.

²³ † Wära! Guŋ man bureni yän täŋ äbätat ɳopän jop uken waki äneŋi yäkgän täŋpa! Äma uwä Kristo täŋo piä watä äma täŋpawä, näk imaka u yärepmitpän Kristo täŋo piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkaŋ u näkä yärepmitpän gwäk pimiŋpän täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi eniken nepmaŋpän bumta nut täŋkuŋ. Kadäni mäyap kumnaŋipän it täŋkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak täkaŋ uwä näkä yärepmitpän kotak täŋkut. ²⁴ †† Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäŋitpän 39-39 ude näk päripmäk täŋkuŋ. ²⁵ †† Täŋkaŋ Rom gapmantä nepmäŋitpän kadätä nutkuŋo u kadäni yarakubäta täŋkuŋ. Täŋ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yänkaŋ mobätä nutkuŋ. Täŋkaŋ kadäni yarakubä ude gäpe näkä kuk täŋkuro u imärirän gwägu gänaŋ äpmok täŋkut. E kadäni kubä-kenä gäpe waŋirän gwägu gänaŋ äpmonpän kepa kubä, bipani kubä gwägu terak jop oraŋtäŋ kuŋatkuŋ.

²⁶ ††† Täŋpän komeni komeni kuŋat täŋkut-ken uken ume tokätpän pära nutpän yäpmän kuk täŋkuŋ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuŋat täŋkut. Täŋpän Juda notnaye ba guŋ äbotken nanik imaka, näk täŋpawakta piäni täk täŋkuŋ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo iraniken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täŋkut. Täŋpänkaŋ nadäkinik täŋpani notkapak yän jop yän näkɳaranı kerı terak komi nadäk täŋkut. ²⁷ ††† Näk

† 11:16 2Ko 12:6 †† 11:21 Plp 3:5 † 11:23 Apos 16:23; 1Ko 15:10 †† 11:24 Lo 25:3 †† 11:25 Apos 16:22, 14:19 ††† 11:26 Apos 9:23, 14:5 ††† 11:27 1Ko 4:11; 2Ko 6:5

komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täŋkaŋ bipani mäyap däpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta nenirä it täŋkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkɳek piä taŋi täŋkut. ²⁸ † Ba ugän nämo, äbot täŋpani komeni komeni ittän kukaŋ u watäni itta kepa kepa nadäwätäk pähap täk täyat. ²⁹ †† Nadäkinik täŋpani kubä täŋo kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yän nadäk täyat. Täŋ, kubätä momiken maŋirän nadänkaŋ jägämi nadäk täyat.

³⁰ ††† Nadäkaŋ, näkɳaken wäpna yäpmän akutat bu-mik ɳowä imaka imaka upän kehäromina niked nämo yän kwawak täwoŋärekaŋ unitagän biŋam yäyat. ³¹ †† Ekäninin Jesu unitäŋo Anutuni ba Nanitä nadänirän jop nämo yäyat yän täwetat! Täŋ, Anutu uwä, imaka kuduŋtagäntä wäpi biŋam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniŋoret täkot! ³² ††† Täŋpänkaŋ Damaskus yotpärare itkuŋ-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäŋo kaŋiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täŋo yämabam-ken näk nepmäŋitta watä itkuŋ. ³³ Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänaŋ daiŋpän gänaŋ-kengän nepmaŋpä yäpmän äpamaŋ ämetpeŋ kuŋkut.

Pol täŋkentäk inipärik kubä yäpuk

12 Bureni, wäp yäpmän ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkaŋ upänkaŋ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ɳo yäpurärätpän däpmonken kak täŋkuro ba Ekänitä kwawak näwoŋäreŋkuko unita yäwa nadäwut; ² Kristo täŋo äma kubä näkä nadätat unitäŋo manbiŋam yäwayän. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmän kunum yotpärare-keninik äroŋkuk. Äma uwä komegup ikek äroŋkuk ba komegup peŋkaŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätäk. ³ Äneŋi ɳode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peŋpän äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätäk. Upänkaŋ ɳode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmän äroŋkuk. ⁴ Uken äroŋpän man kotäk ämatä nadänkaŋ äneŋi yänahänaŋi nämo, ba nadänkaŋ yänahäkta yäjiwäranı upän nadänkuk. ⁵ †† Täŋpänkaŋ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahän namiŋkuko uterak wäpna täga yäpmän äronaŋi upänkaŋ wäpna nämo yäpmän ärowayän. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yän kwawak täwoŋäretak biŋam unitagän api yäk täŋpet. ⁶ †† Täŋ, wäpna yäpmän ärowayän nadänpänä manbiŋam bureniŋän yänahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneŋ. Upänkaŋ ämatä jop nadän näka nadäwä ärowani täneŋo udetä wäp yäpmän ärokärok man nämo yäwayän. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabänpän-nadänkaŋ mebärina siwoŋi nadäwä täreneŋ.

⁷ ††† Täŋpänkaŋ imaka yabänaŋi nämopän Anututä näwoŋärewänpän yabänkuro uterak näkɳata jop nadän nadäwa ärowani täŋpeko udetä gupnata bäräpi kubä

† 11:28 Apos 20:18-21,31 †† 11:29 1Ko 9:22 ††† 11:30 2Ko 12:5 †† 11:31 2Ko 1:23 ††† 11:32 Apos 9:23-25 †† 12:5 2Ko 11:30 †† 12:6 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 ††† 12:7 Jop 2:6

imiŋkuk. Bäräpi u Satan täŋo watä piä äma kubä bu-
mik. Unitä wari wari tenäntä-yänj namänpänj nut täyak.
8 Ude tänjirän Ekänitä u yäpmänj kewenj namikta
yänjapik man kadäni yaräkubä ude yänjkut. 9 † Ude
yänjapinjuro upänjkaŋ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk;
Ude nämo. Näkŋo orakorakna gäkä terak pätak unita
imata imaka kubäta wäyäkŋewen? Nadätan? Gäk ke-
häromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak
kwawak ahänj gamik täyak yänj näwetkuk. Ude
näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä
näkä terak ärowän yänjpäŋ kehäromina nikek nämotä
itat unita oretoret täyat. 10 Mebäri unita Kristota
yänjpäŋ kehäromina nämotä irira äma komi namiŋit,
man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri
ahänj namiŋit tänjirä unita täga nadänjpäŋ bänep ore-
toret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nikek nä-
mo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi
namiŋirän kehäromi bureni nikek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

11 †† Wära! Man yäyat ŋo guŋ täŋo man kubäpäŋ yäy-
at. Yänaŋi nämo upänjkaŋ injinken nadäk terak
yänjahätat. Injin näkŋo täktäkna täga unita biŋam yä-
naŋipänj nämo yänjkuŋo unita yänjpäŋ yänjahätat. Bu-
reni, näk äma jopi upänjkaŋ aposoro ätu unita intä
nadänjirä ärowani täk täkaŋ u yärepmit moreŋkaŋ itat.
12 † Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom
taŋpänj aposoro bureni täŋo kudän mebäri mebäri
mäyap pewa ahänjirä yabänjpäŋ-nadänjkuŋ. Kudän
kudupi, imaka ämatä nämo tänaŋi, ba imaka ätu Anu-
tu täŋo kehäromi nikek u tänjira unitä mebärina täŋk-
wawa taŋkuk. 13 †† Tänpäkaŋ waki täŋ tamiŋkuro u de?
Äbot täŋpani kome ätuken nanikta täŋ yämik täŋkuro
inta udegän täŋ tamik täŋkut. Tänpäkaŋ imaka
kubägän inta nämo täŋ tamiŋkuro u ŋode; Gupnata
watä it namikta inta bäräpi nämo tamiŋkut. Ude
täŋkuro uwä jide? Momi täŋkut ba? Butewaki, unita
goret täŋ tamiŋkuro täŋpawä eruk momina u kaŋ peŋ
namut!

14 †† Tänpäkaŋ inken äneni ärekta nadänj itat ŋo ärenj-
ra kadäni yaräkubä ude api täŋpek. Eruk ärenjpäŋä
udegän gupnata watä it namikta bäräpi nämo api
tamet. Imata, nanaktä meŋ-nanta imaka yabänj
ahänjpäŋ yämikta nämo yäwani. Nämo, meŋ-nantä
imaka yabänj ahänjpäŋ nanakiyeta yämikta yäwani.
Unita ŋode yäwa; In-täŋo moneŋ tuŋumjin yäpmäkta
nämo api ärewet. Nämo, inkät näkkät bänep kubägän
täŋpänj itta yänjpäŋ api ärewet. 15 ††† Unitä in täŋkentän
tamikta näkŋakät tuŋumna paŋiŋ taniŋ kirekta gäripi
nadätat. Upänjkaŋ jide? Gäripi pähap nadänj tamiŋjira
kowatawä gäripi täpurigän nadänj naminenj?

16 Tänpäkaŋ äma ätutä täktäkna ŋode yäk täkaŋ;
Bureni, gupita watäni itta bäräpi nämo nimiŋkuko up-
änjkaŋ jop manman yänjnikŋatkuŋ. 17 Näka ude yäk
täkaŋ upänjkaŋ jide ude täŋ-täkŋatkuŋ? Ämanaye yäniŋ
kireŋpewa ärenjkuŋo uterak täŋ-täkŋatpänj moneŋ

tuŋumjin kubo täŋkut ba? 18 ††† Ude nämo! Taitus inken
ärekta peŋ iwetpänj nadäkinik ikek notninpak kubäkät
bok yepmaŋpa ärenjkuŋmän. Eruk, Taitustä ärenjpäŋ jop
täŋ-täkŋatpänj moneŋ tuŋumjin yäpuk ba nämo
yäpuk? Nämo! Nek täŋo nadäk-nadäk u kubägän unita
bämopjin-ken käderi kubägän peda ahänjkuk.

19 Ba jide nadäkaŋ? Man kudup yäyat ŋo u in injamjin-
ken täktäknin u täŋkehärom takta yänjpäŋ yäyak yänj
nadäkaŋ? Nämo, nin Anututä nibänjirän Kristo täŋo
ämatä man yänaŋi ude yäkamän. O notnaye, bureni
täwetat; Imaka kudup täk täkamän u intäŋo
nadäkinikjin täŋkehärom taktagän. 20 † Tänpäkaŋ näk
umuntäyat. Ärenjkaŋ irit kuŋat-kuŋat intä kuŋatta
gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täŋkaŋ
ude tabänjpäŋä kudän intä gäripi nämo api nadäneŋo
ude täwoŋärewetta! Ärenjpäŋ in bämopjin-ken kudän
wakiwaki ŋodewanitä parirä yabäwet yänjkaŋ
umuntäyat; Yänjawät-awät, närepmirek-gärepmirek
terak kokwawak pewä ahäk-ahäk, man jäpi kowat-
yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yäpmänj äpäk-äpäk,
yänjpäŋ-yabänj yäwat, gup yäpmänj ärokärok ba äbot
täŋpani bämopi-ken täŋjuruk-uruk pewä ahäk-ahäk.
21 †† Ba ŋodeta imaka, umuntäyat; Inken ärenjpäŋ si-
woŋi nämo kuŋarirä tabäwayänj täro uwä Anutunatä
unita yänjpäŋ mäyäk api namek. In bämopjin-ken äma
bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kaŋgärip kudän
wakiwaki täk täŋpanipänj bänepi nämo sukurenjkaŋ
peŋ täŋ irirä yabänjkaŋ bänepna ägekoräpäŋ konäm
butewaki täŋpet.

Jukuman ätu

13 ††† Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayänj täyat
ŋo. Tänpäkaŋ Anutu täŋo mantä ŋode niwetak;
*Äma kubä manken tena yänjpäŋä äma yarä ba
yaräkubätä äma u goret tänjirän käneŋo uyaku
manken täga irek.*

Lo 19:15

2 Tabäkta inken ärenjira kadäni yarä täŋkuk-ken uken in
bämopjin-ken äma momi täŋpani bänepi sukurekta
jukuman yäwetkut. Unitä apiŋo ban itkaŋ äma unita
ba ätuta bok jukuman äneni ŋode täwetat; Näkä äre-
wayänj täyat-ken uken momi ämawebe u yabänjpäŋ nä-
mo api yabänj korewet. 3 In Kristotä mena-ken man
yänjahäk täyak u kaŋpäŋ nadäkta gäripi nadäkaŋ unita
ude tänjira bureni yänj api nadäneŋ. Unitä nadäkaŋ?
Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nikek nämowä
nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kaŋpäŋ
nadäkta näkä terak kwawak täwoŋärek täyak. 4 †† Bu-
reni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken
ämawebetä kaŋjirä kehäromi nikek nämo täŋkuk. Up-
änjkaŋ Anututä iniken kehäromi terak yäpmänj päŋaku
teŋkuko apiŋo itak. Tänpäkaŋ nin imaka, Kristo ukät
kwasikotpäŋ unita kehärominin nikek nämo, äpani
ude kuŋat täkamän. Täŋkaŋ Anutu täŋo kehäromi ter-
ak itkaŋ Kristo täŋkentänjpäŋ in täŋkentäkta bämopjin-
ken piä api täne.

† 12:9 Plp 4:11-13 †† 12:11 2Ko 11:5 † 12:12 Rom 15:19
†† 12:13 2Ko 11:9 †† 12:14 2Ko 13:1 ††† 12:15 Plp 2:17

††† 12:18 2Ko 8:6,16-18 § 12:20 2Ko 2:1-4 †† 12:21 2Ko
13:2 ††† 13:1 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19 §† 13:4 Plp 2:7-8

⁵ † Unita kadäni kadäni irit kuŋat-kuŋatjin kuŋpän nadänpän bänepjin ŋode yäpmän daniŋpän nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuŋatkamän ba nämö? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämö nadäkaŋ? Täŋ, bänepjin yäpmän daniŋpän kawä nadäkinikjin nämö paränä Kristo bänepnin-ken nämöinik itak yän nadäneŋ. ⁶ Tängpäkaŋ nininta nadäkinik ŋode täkamän; Intä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin nibänpän nadänpänjä uwä Kristo täŋo aposoro bureni yän api nadäneŋ.

⁷ Tängpäkaŋ intä waki kubä nämö täŋpän siwoŋigän kuŋatneŋta Anutu-ken yänapik man yäk täkamän. In siwoŋi kuŋarirä ämatä ninta piä äma bureni yän nadäneŋta nämö yäyat. Nämö, ämatä ninta piä säkgämän nämö täŋpani yän nadänayän täŋo up-änkaŋ gäripnin taŋi uwä intä siwoŋigän kuŋatta nadäkamän. ⁸ †† Imata, nin man bureni u täŋpawakta piäni täga nämö täne, u täŋkehärom takta uyaku täga täne. ⁹ Unita ämatä nibänjirä kehärominin nitek nämö täŋpawä u täga. Upänkaŋ intä kehäromigän itkaŋ kuŋarirä tabänkaŋ oretoret taŋi täk täkamän. Mebäri unita inta yänpän yänapik man ŋode yäk täkamän; Irit kuŋat-kuŋatjin ba nadäkinikjintä tägaŋirä-tägaŋirä nadäkinik bureni täŋpani, kehäromigän ude kaŋ irut yän yäk täkamän. ¹⁰ ‡ Tängpäkaŋ ban itkaŋ man kehäro-

† 13:5 1Ko 11:28 †† 13:8 1Ko 13:6 ‡ 13:10 2Ko 2:3, 10:8

mi nitek ŋo intäjukun kudän täŋ tamitat. Inken äreŋpän man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ŋo namiŋkuko unita man komi täga täwetnaŋi up-änkaŋ ude takta nämö nekaŋ. Imata, Ekänitä in täŋpawakta nämö iwoyänpän nepmaŋkuk. Nämö, uwä intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta nepmaŋkuk.

Pol täŋo yäntärek man

¹¹ † Eruk notnaye, man tärek-tärek ŋode täwerayän; Oretoret täŋput! Täŋpän nadäkinik täŋpani kehäromigän itta piäni ehutpän täk täkot. Täŋkaŋ näkŋo man nadän namikinik täŋpän nadäk bänep kubägän inŋitpän bänep kwini terak it täkot. Ude täŋjirä Anutu nadän nimikinik täŋpän bänep pidäm pewän ahän ni-mani unitä inkät itinik api täŋpek. ¹² †† Täŋjirän äbot täŋpani burenitä täk täkaŋ ude not täŋpän kowat iniŋ orerän täk täkot. ¹³ Tängpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kome ŋoken irani kuduŋtagäntä bänep oretoret man täwetkaŋ ŋo.

¹⁴ Eruk, Ekäni Jesu Kristo täŋo orakoraki, ba Anutu täŋo bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ unitä intä terak äroton. Ugän.

†† 13:11 Rom 15:33 †† 13:12 Rom 16:16

Galesia

1 † Nāk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ɲo takta iwoyänpän nāmo nepmanpän yäpmän äbut. Nāmo, nāk piä man ɲo Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u keriken nanikpän yäput. ² Eruk nāk ba notnaye näkkät itkamän ɲonitā bānep oretoret man kudän tänpän pena yäpmän äbot tänpäni ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. ³ †† Anutu Nankät Ekāninin Jesu Kristo täno orakoraki ba bānep pidāmtā intā terak tokɲek päton. ⁴ † Kristo uwä nintāno momita yänpän kowata Anutu Nanin täno mani buramiñpän gupi inij kireñkuk. Ude täñkuko uwä nin kome ɲonitāno topmāk-topmāk waki uken nanikpän nimagutkuk. ⁵ Unita Anutu wäpi tärek-täreki nāmo, iniɲoret täkana! U bureni.

Manbiñam bureni-inik u kubägän

⁶ In täno manbiñam ɲode nadänkañ kikɲutpän-nadāwätäk pähap umuri kubä täñkut! In imata Anutu, Kristo täno orakoraki terak inita biñam tämaguranipän bārāñeñ-tagän mäde ut imikañ? Ba imata manbiñam kubä iwarän täkañ? ⁷ †† Nadäkañ? Manbiñam bureni kudupi kubä nāmo itak. Nāmoinik. Upänkañ äma ätutā intāno nadäkinikjin täñkuräk takta Kristo täno manbiñam bureni u yäpmän äyänutpän goret kāda yänpän-täwoñäreki täk täkañ. ⁸ †† Unita ɲode täwera ket nadāwut; Ninin-tägän ba aɲero kubä kunum gānañ naniktā manbiñam kudupi kubä, nintā bian nāmo täwetpän täwoñärewani udewani kubä yänahäweko uwä geñji wakita biñam kañ tänpän! ⁹ Eruk, man ugānpän äneñi ɲode täwetgän tänpa; Äma kubätä manbiñam kudupi kubä intā manbiñam bian nadänpän iyap täwani u udewani-gānpän nāmo yänahänpän täwereko uwä äma udewaniwä geñji wakita biñam täñpek.

¹⁰ ††† Tänpäkañ ude yäyat unita in jide nadäkañ? Man ude yäyat uwä ämatā näka nadāwä tägawäpän wäpna yäpmän akukta yäyat ba Anututā nadāwän tägakta yäyat? Bian täk täñkuro ude ämatā nabänpän wäpna biñam orañ namut yänpän täk täyat u tänpäwä eruk nāk Kristo täno piä äma bureni nāmo!

Poltā aposoro wäp yäpuko unitāno manbiñam

¹¹ ††† Tänpäkañ notnaye ɲode täwera nadāwut; Manbiñam yänahäk täyat uwä ämatā nāmo pewä ahāwani.

† 1:1 Gal 1:11-12 †† 1:3 Rom 1:7; Plp 1:2 † 1:4 Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19 †† 1:7 Apos 15:1,24 †† 1:8 1Ko 16:22 ††† 1:10 1Te 2:4 ††† 1:11 Mat 16:17

¹² † Manbiñam u äma kubä meni-ken nāmo yäput, ba äma kubätä nāmo näwetpän näwoñäreñkuk. Nāmo, Jesu Kristo ini-tägän manbiñam unitāno mebäri näwoñäreñkuk.

¹³ †† Tänpäkañ in bian näkɲo manbiñam uku nadänkuñ. Nadänkuño uwä ɲode; Juda täno bagata nadäkinik tänpän iwarän täñkañ Anutu täno kudupi ämawebe äbot mäyap tänpa wañkuñ. U kudup paorut yänpän butewaki-kät nāmo, peñ awähuttän kuñat täñkuronik. ¹⁴ ††† Täñkañ gubañi-ken nāk äbeknaye oranaye täno kädet biani kudup u nadāwa-tärewäpän Juda äma bureni itta bānepna kādäp ijiwänpän näkä jukun-jukun kehārom tänpän iwarän täñkut. Tänpäkañ ude täñkuro unitāwä Juda nanik äma gubañi ätu näkñakät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreñkut.

¹⁵ †† Upänkañ meñtā nāk nāmo bäyañirän Anututā nāk bian iwoyänkuñ. Täñkañ kadāni ini nadänkuñ-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yänpän nämagutkuk. ¹⁶ ††† Eruk kadāni ini nadänkuñ-ken uwä näkä guñ äbotken päñku Jesu täno Manbiñam Täga u yänahäkta Nanaki kwawak näwoñäreñkuk. Tänpäkañ nāk jukuman näwerut yänkañ ämaken nāmo yänapiñtän kuñatkut. ¹⁷ Ba aposoro intäjukun ahāwani unita yabāwayän Jerusalem nāmo kuñkut. Nāmo, Arebia komeken pengän kuñkuro uken kadāni karonji it-tängän äneñi äyänutpeñ Damaskus komeken kuñkut. ¹⁸ †† Eruk obañ yarākubä tärenjirän Pitakät man yänpän-nadäktä Jerusalem kuñkut. Päñku kepma 15 ude u itkut. ¹⁹ †† Tänpäkañ kadāni uken uwä aposoro ätuwä nāmo yabänkuñ. Jems, Ekāni täno nägät moräk ugānpän kañkut.

²⁰ Notnaye, manbiñam kudän täñ tamitat ɲowä jopman nāmo yäyat. Anutu injamiken bureni-inik täwetat. ²¹ ††† Tänpäkañ Jerusalem u ira tärenjirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpārare kubäkubä gānañ uken kuñatkut. ²² Upänkañ Judia komeken Kristo täno ämawebe äbot itkuño u nāk injamna nāmo nabänkuñ. ²³ Äma ätutā näka ɲode yäk täñjirä nadäk täñkuñ; Äma bian ninta iwan tänpän nidäpmäk täñkuko, ba manbiñam bureni unita nadäkinik tänpäni bian tänpäwak täñ yämiñkuko upänkañ apiño manbiñam upän yänahänpän kuñatak yäk. ²⁴ Täñkañ Anututā kädet jide jide näwoñäreñkuko unitāno biñam nadänkañ wäpi biñam inij oretkuñ.

§ 1:12 Gal 1:1 †† 1:13 Apos 8:3 ††† 1:14 Apos 22:3 †† 1:15 Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 ††† 1:16 Apos 9:3-6; Gal 2:7 †† 1:18 Jon 1:42; Apos 9:26 †† 1:19 Mat 13:55 ††† 1:21 Apos 9:30

Aposoro ätutä Pol not täj imiņkuj

2 † Eruk, Siria Silisia kome kāda kuņarira obaņ 14 ude tärenkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaņ Jerusalem äneņi kuņkumāņ. 2 Anututä ini u kukta yāņpāņ peņ näwetkuko unita kuņkut. Jerusalem kuņpāņä piä täņkuro ba täņpayāņ täyat unitä jopi täņpeko u deta nadāņpāņ äbot täņpani täņo äma ekāni ekāni ukätgān kābeyä täņkumāņ. Kābeyä täņpāņ Manbiņam Täga guņ äbotken yāņahāņtāņ kuņat täņkuro unita yāwetkut. 3 †† Täņpākaņ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guņ äbotken nanik upāņkaņ gupi moräk madäkta aposoro uwä nämo peņ niwetkuņ. 4 † Nämo, upāņkaņ äma ätu gupi-tägān not täņpāņ bāmopnin-ken äbä itkuņ. Äma uwä nin Kristo terak бага man täņo komi piä mäde ut imiņkumāņo unitāņo mebäri nibāņpāņ nadäkta bāmopnin-ken äbä itkuņ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madānaņi yāņ yäk täņkuņ. Ude yäk täņkuņo uwä nin yāņ-nikņat-pewā бага man täņo watä piä äma ude äneņi irut yāņkaņ yäk täņkuņ. 5 Upāņkaņ man udewanitä Manbiņam Täga täņo kädet bureni täņpāwak täkaņ. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude ahāwek yāņpāņ nin Taitus täņo gupi moräk madäkta yāņkuņo u nämoinik nadāņ yāmiņkumāņ.

6 †† Eruk, äbot täņpani täņo äma ekāni ekāni wāpi biņam ikek kābeyä bok täņkumāņo unitä manbiņam näkä yāņahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yāpurärätkuņ. Täņpākaņ äma uwä wāp biņam ikek yāņ yāyat upāņkaņ wāp biņam ikek ba wāp biņam ikek nämo, unita nadāņira inigān inigān nämo täk täyak. Imata, Anututä wāp biņamta yāņpāņ äma nämo yāpmāņ danik täyak. 7 ††† Täņpākaņ äma ekāni ekāni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuņ. Nämo, u nektä piä täņkumäko u kaņpāņ nadāņpāņ notniye bureni-inik yāņ nadāņkuņ. Ude nadāņpāņ Banabas-kät nek ketnek wādāņkaņ piānin kubāgān yāņ nadāņkaņ not täņ nimiņkuņ. Uwä ñode nabāņpāņ-nadāņkuņ; Anututä iron täņ namiņpāņ näkä Manbiņam Täga guņ äbotken yāņahäkta piä man namiņpāņ peņ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiņam yāņahäkta piä man imiņpāņ peņ iwetkuko udegān. Pitatä Anutu täņo kehāromi terak Juda äbotken aposoro piä täk täņkuk. Täņpākaņ näk udegān, Anututä guņ äbotken aposoro piä täkta kehāromi namiņkuk. Eruk, ude nabāņpāņ-nadāņkaņ Pita, Jems, Jon, äbot täņpani täņo intājukun äma ude itta yāņ yāmani unitä nadāņ nimiņpāņ ñode niwetkuņ; Inä guņ äbotken piä täga täņjirä ninä Juda äbotken piä api täk täne yāņ niwetkuņ. 10 ††† Täņpākaņ man kubä ñode niwetgān täņkuņ; In kuņkaņ piä tänayāņ täkaņ-ken u itpāņ äma jäwäri ninken itkaņ unita nämo guņ täņpāņ täņkentäk ätu kaņ pewä äbäk täņput yāņ niwetkuņ. Ude täkta niwetkuņo nadäk tawaņ uku bian nadāņpāņ pidām täņkut.

† 2:1 Apos 15:2 †† 2:3 Apos 16:3 † 2:4 Gal 1:7; Gal 5:1,13

†† 2:6 Apos 10:34 †† 2:7-9 Apos 22:21 ††† 2:7-9 Jon 1:42

††† 2:10 Apos 11:29-30

Poltä Pita ibeņkuk

11 Eruk Pita täņo manbiņam ñode täwerayāņ; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbānä kudān waki kubä täņkuko unita yāņpāņ iņami-kengān iwet ahāņpāņ kaņ-yāņkut. 12 § Kudān waki u ñode täņkuk; Pitatä Antiok pengān äbukken ugān guņ äbot nadākinik täņpani-kät itpāņ ketem bok nak täņkuņ. Ude täk täņkukopāņ kadāni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yāniņ kireņpewān äbuņo ugānä Pitatä guņ äbotken nanikkät ketem bok nak täņkuņo u yabāņ umuntaņ pāņku inigān itkuk. U imata, äma Jemstä yāniņ kireņpewān äbuņo uwä ñode nadāwani; Guņ äbotken nanik Jesuta nadākinik täņpani u kudup gupi moräk madānaņi yāņ nadäk täņkuņo unita Pitatä umuntaņpāņ täņyäkņarani kudān ude täņkuk. 13 Ude täņjirān Juda noriye ätu bok itkuņo u imaka, täņyäkņarani kudān u udegān täņkuņ. Ude täņjirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. 14 Eruk, ude täņkuņo u Manbiņam Täga täņo kudāni bureni u nämo iwarirä yabāņpāņ näkä Pitapāņ noriye iņamiken ñode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upāņkaņ Juda täņo бага mebäri mebäri nämo iwatpāņ guņ äbot täņo täktäki iwatpāņ bok täga itkuņ. Eruk, ude täņ itkunopāņ imata apiņo guņ äbotken nanik notkaye unita Juda täņo бага man u iwaräntäkta yāwoņärewen?

15 Bureni, nin uwä Juda äbotken ahāwani, guņ äbot momi täņpani yāņ yāwerani uken ahāwani nämo. 16 §† Upāņkaņ ñode bureni nadäkamāņ; Moses täņo бага man iwarān täwani unita yāņpāņ Anututä äma kubäta siwoņi äma yāņ nämo yāņtäreņ imek. Nämoinik. Äma Jesu Kristota nadākinik täņpeko unita uyaku Anututä siwoņi äma yāņ yāņtäreņ imek. Unita äbot täņpani nin imaka, Juda äbotken nanik upāņkaņ Anututä siwoņi äma yāņ yāņtäreņ nimikta Kristo Jesuta nadākinik täņkumāņ. Baga man iwat-iwat kädet uterak nämo. U imata, бага man iwarān täwani yāņpāņ Anututä äma kubä siwoņi äma yāņ nämo iwerek.

17 Täņpākaņ nin Juda äma upāņkaņ Anututä siwoņi äma yāņ yāņtäreņ nimikta Jesu Kristota nadākinik täņkumāņo unitä kwawak ñode niwoņäretak; Nin imaka, momi äma, guņ äbotken nanik udewanigān. Ude unita ñode yāņitna tägawek? Kristotä momi kädet täņi ahäkta piāni täk täyak. Ude täga nämo yāne! Nämoinik! 18 Upāņkaņ ñode täņpero uyaku momi äma bureni-inik täņpet; Baga man iwat-iwat kädet mäde ut imiņkuro u äyāņutpāņ äneņi iwarān täwero uyaku. 19 §†† Näk ñode nadāņ dākņeņkut; Baga mantä täņkentāņ namiņjirān uterak Anututä siwoņi äma yāņ täga nämo näwereko unita apiņo näk бага man iwat-iwat kädet kädatawä äma kumbani ude itat. Uwä бага mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk Anututa biņam itpeņ kuņat-ta бага man iwat-iwat kädet mäde ut imiņkuro u. 20 §†† Näk Kristo-kät päya kwakāp terak bok kumbumäko unita irit mebäri kubä yāput. Unita apiņo bian itkuro ude nämo itat. Näk näkņaken kehāromi terakgān itat

§ 2:12 Apos 11:3 §† 2:16 Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11 §†† 2:19 Rom 7:6 §† 2:20 Jon 13:1; Gal 1:4

yäj nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken itak unitä näkŋo mähemna ude it namitak. Gupna niked kuŋat täyat upänkaŋ Kristo, näka nadän namikinik tänpän näk täŋkentäktä gupi iniŋ kireŋkuko unitagän nadäkinik tänpän kuŋat täyat. ²¹ Baga man terak itat yäj nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täŋo orakoraki u tänpewa imaka jopi ude täŋpek. Mebäri ŋodeta yäyat; Baga man iwat-iwat kädettä tänpewän Anutu iŋamiken siwoŋi äma irero u tänpäwä Kristo u jop nadän kumbuk yäj nadäne.

Baga iwat-iwat ba nadäkinikta man

3 Butewaki pähap! Galesia äbot täŋpani, inä guŋ bureni-inik! In Jesu Kristo u päya kwaköp terak kumbuko u kwawakinik täwetpäŋ täwoŋärewni upänkaŋ netätä jukujin yäpurän guŋ taŋirä man burenita mäde ut imiŋkuŋ? ² Unita näk imaka kubägän ŋonita täwet yabänjira näwerut; Kudupi Munapik yäpuŋo uwä kädēt jide terak yäpuŋ? Baga man iwat-iwat kädēt terak yäpuŋ ba Manbiŋam Täga u nadänpäŋ nadäkinik täktäk kädēt terak yäpuŋ? ³ In guŋ bureni täŋo nadäknadäk pewä ahäkaŋ ŋonita nadäwa inide kubä täkaŋ! Jide? Munapik täŋo kehäromi terak yäput-peŋpäŋ Jesu iwarän täŋkuŋopän apiŋo imata kunum kaŋ-ahäktä kädēt biani täŋo täktäk terak täkaŋ? ⁴ Jesuta yänpäŋ komi bäräpi ahän tamikuŋo unita nadänjirä imaka jopi täŋkuko? Wa! Ude täkaŋ unita nadäwätäk pähap täyat. ⁵ Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamipän kudän kudupi bämopjin-ken pewän ahäk täkaŋ u mebäri imata ude täŋ tamik täyak? U intä бага man iwaräntäk täkaŋ unita yänpäŋ, ba intä Manbiŋam Täga nadänpäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita yänpäŋ täk täyak?

⁶ † Unita yänpäŋ Anutu täŋo man terak Abrahamta ŋode kudän täwani; U Anutu täŋo man nadänpäŋ nadäkinik täŋirän Anututä siwoŋi äma yäj yäntären imiŋkuk. ⁷ Eruk, man unitä ŋode niwoŋäretak; Äma nadäkinik täk täkaŋ uwä Abraham täŋo nanakiye bureni. ⁸ Imaka bureni u nämo ahänjirän Anutu täŋo mantä kwawa ŋode yänahänkuk; Jesuta nadäkinik täŋirä uterak Anututä guŋ äbotta siwoŋi ämawebe yäj api yäntären yämek. Unita Anutu täŋo mantä Abrahamken Manbiŋam Täga ŋode yänkwawak taŋ imiŋkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduŋtagänta iron säkgämän api täŋ yämek yäk. ⁹ Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täŋirän Anututä iron säkgämän täŋ imiŋkuk. Ude täŋkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unita udegän täŋ yämik täyak.

¹⁰ †† Tänpäkaŋ äma бага man iwat-iwat kädēt terak yengämä pek täkaŋ uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäktä biŋam itkaŋ. Unitawä ŋode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkaŋ uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäktä biŋam itkaŋ. ¹¹ ‡ Man uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Baga mantä täŋkentän imiŋjirän äma kubätä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Nämoinik! Uwä ŋode kudän täwani; Äma nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäj yäntären yämik täyak u irit kehäromi yäpmäktä biŋam

täk täkaŋ. ¹² †† Täŋ, бага man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämoinik! Äma бага man terak it täkaŋ uwä бага man kudup säkgämän buraminoŋo uyaku irit kehäromi yäpmäktä biŋam täneŋ.

¹³ †† Nadäkaŋ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ŋode nimik täyak; U kudup nämo buraminero uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäktä biŋam täne. Ude tänero upänkaŋ Kristotä бага man täŋo bäräpi u nintä terak nanik ketärenkuk. U Anutu täŋo kokwawak nintä yänpaŋipän ninta yänpäŋ kotaŋkuk. Unitawä man kubä ŋode kudän täwani; Anutu täŋo kokwawakitä äma päya terak däpmän-pewä wädäk täkaŋ uterak ärok täyak. ¹⁴ Kristotä ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yänkehärom taŋkuko uwä Kristo Jesu terak guŋ äbottä täga yänpeŋ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yänkehärom taŋkuko u imaka, nadäkinik kädēt terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yäj-kehäromtak man

¹⁵ Eruk notnaye man ŋo äma nininken täktäknin terak wohutpäŋ man wärani ŋode yäwayän; Äma ätutä imaka kubä täktä yänpäŋ-nadänkaŋ bänep nadäknadäk kubägän peŋpäŋ yänkehärom täneŋ. Eruk ude täneŋopän äma kubätä yänkehäromtak man topneŋo uterak kodaki kubä täga nämo yäpurärerek ba bureni pewän ahäktä kädēt täga nämo täŋpipiwek. Tänpäkaŋ Anutu täŋo yänkehäromtak man uwä udegän. ¹⁶ ††† Anutu täŋo man kudän täwani terak ŋode danik täkamän; Yän-kehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäŋo bureni uwä Abrahamkät nanakita biŋam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Tänpäkaŋ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. ¹⁷ ††† Eruk, man u mebäri ŋodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänkuk. Eruk, obaŋ 430 ude täreŋjirän mädeni käda бага man uwä ahänkuk. Unita ŋode nadäwut; Baga man mäden-inik ahänkuko unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänkuko unitäŋo bureni pewä ahäktä kädēt täga nämo täŋpipiwek. Nämoinik! ¹⁸ § Ironi u бага man iwat-iwat kädēt terak täga yäpnero u tänpäwä, eruk yänkehäromtak man yänkuko u imaka jopi kubä täŋpek. Upänkaŋ Abrahamtä Anutu täŋo ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämo yäpuk.

¹⁹ †† Eruk, бага man ima mebärita ahänkuk? Uwä ŋode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yäj imiŋpäŋä u mädeni käda waki täktäk täŋo mebäri kwawak pewän ahäktä yänpäŋ бага man u pewän ahänkuŋ. Tänpän бага man iwat-iwat kädēt u kadäni käroŋi itta nämo nadänkuk. Nämo, u it yäpmän kuŋtäyon Nanak bian ahäktä Abrahamta yänkehäromtak man yäj imiŋkuko unitä kwawak ahänjirän kaŋ paorän yäj nadänkuk. Ba ŋodeta nadäwut; Baga man

†† 3:12 Rom 10:5 ††† 3:13 Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 †††† 3:16 Apos 7:5 †††† 3:17 Kis 12:40 § 3:18 Rom 4:14, 11:6 §† 3:19 Rom 5:20; Apos 7:38

† 3:6 Rom 4:3 †† 3:10 Lo 27:26 † 3:11 Rom 1:17; Gal 2:16

uwä imaka bureni-inik, kadäni käronji itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran imän. Upänkañ ude nämo täñkuk. Nämo, u anjeroniyeta yämänkañ unitä päpä bämop äma, Moses u keru terak peñkuñ. ²⁰ Tänpäkañ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä anjero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahänj yämiñkuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänkuk.

²¹ † Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño iwan? Nämo inik! Anututä ämawebe irit kehäromita biñam yepmakta бага man nämo pewän ahänkuñ. Nämo, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu injamiken siwoñi iräm. ²² †† Upänkañ ude nämo. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kudup-tagän momita watä piä täñpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänyänj täkañ unita yämikta yänkehärom tañkuko u бага man iwatpäñ täga nämo yäpneñ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkañ unitägän täga yäpneñ. ²³ † Tänpäkañ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumänjirän бага mantä nin topmäñpäñ nipmäñ irirän it yäpmänj äbänjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänkuk. ²⁴ †† Unita бага man uwä watä piä ñode täñ nimikta yäwani; Nin Manbiñam Täga u nadäkinik täñjitna Anututä siwoñi ämawebe yänjtäreñ nimekta бага man unitä nimagut yäpmänj äbätängän Kristoken nipmañkuk. ²⁵ Eruk apiñode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänj patkuko unita nin бага man täño gämori-ken wari nämo itkamänj.

Anutu täño nanakiye bureni

²⁶ †† Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkañ uterak Anutu täño nanakiye ahänkuño itkañ. ²⁷ ††† Ume yäpmänjpäñ Kristo-kät kowat kwasikorän täñkuño uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äronkuñ. ²⁸ ††† Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guñ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täñpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkañ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentänpäñ kubägän-inik itkañ. ²⁹ † Bureni-inik! In Kristo täño tawañken itkañ u täñpäwä, eruk Abraham täño nanakiye bureni-inik täkañ unita Anututä bian imaka Abrahamta yänkehäromtañ imiñkuko u bureni-inik api kañ-ahäneñ.

4 Man yäyat u yänkwawa takta man wärani kubä ñode yäwa; Äma kubä täño nanaki, nanitä kumänjirän nani täño tuñumi u korewekta yäwani. U kuduptagän korewekta yäwani upänkañ nanak täpuri irirän nani kumbeko uwä nani täño tuñum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täño piä watä ämaniyetä it-neño udegän irek. ² U nanak täpuri irirän nanitä nanaki u kañiwatta äma iniñ kirewani u gämori-kengän kuñarek. U gämori-kengän it yäpmänj kuñtängän

† 3:21 Rom 8:2-4 †† 3:22 Rom 3:9-19; Rom 11:32 † 3:23 Gal 4:3 †† 3:24 Rom 10:4 †† 3:26 Jon 1:12 ††† 3:27 Rom 6:3, 13:14 ††† 3:28 Rom 10:12; 1Ko 12:13 † 3:29 Rom 4:13

kadäni nanitä bian peñ imani u ahänjirän täga yäpek. ³ † Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnin-tä nanak paki ude kuñatpäñ kome täño imaka jopi-jopi unita watä piä täk täñkumänjonik. ⁴ Tänpäkañ kadäni Anututä ini iwoyänkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyañkuk. Bäyawänkañ Juda äma, бага man iwarän täwani ude itkuk. ⁵ †† Ude itkuko uwä ämawebe бага man iwarän täwani nin nimagutpäñ nipmañpäñ Anutu täño nanakiye bureni-inik itneta täñkuk.

⁶ † Eruk, nin unitäño nanakiye bureni-inik itkamänj yän niwoñärekta Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peñ nimiñkuk. Peñ nimiñkuko itkañ Munapik unitä täñpewän Anututa gäripi-inik nadänpäñ Nan! Nan! yän iwet täkamänj. ⁷ ††† Kädet ude täk täkamänj unitä ñode niwoñärek täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamänj. Nämo inik! Anututä täñpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamänj. Ude itkamänj unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biñam peñ yämani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täñkuk

⁸ †† Bian in Anutu täño mebarini nämo nadänpäñ unita imaka jopi u anutu yän yäwerani unita watä piä täñ yämik täñkuñ. Upänkañ imaka uwä Anutu bureni nämo. ⁹ Täñ, apiño in Anututa nadänpäñ Anututa not täñ imik täkañ. Etän goret yäyat. Bureni ñode yäwa tägawek; Anutu in tabänpäñ nadänkañ not täñ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täño imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneñi not täñ yämiñpäñ yämagutkañ? Unita watä piä äneñi täñ yämikta nadänpäñ ude täkañ ba? ¹⁰ †† In Anututä nibäwän tägawut yänpäñ kadäni ñodewanita бага peñpäñ iwaräntäk täkañ; Kepma wäpi biñam ikek, komepak kodaki ba obañ kodaki täño orekirit unita nadänjirä ärowani inide kubä täk täkañ. ¹¹ Kädet ude täñjirä näkño piäna bämopjin-ken täñkuro unitä jopi ude täñpek yän yänkañ nadäwätäk täk täyat.

¹² Notnaye, näk täñkentän tamikta in bumik äworeñpäñ bämopjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ñode yänjapitat; Nadäk näkä injitpeñ kuñat täyat udegän nadänpäñ kañ kuñarut. Bok itkumänj-ken uken näka goret kubä nämo täñ namiñkuñ. Nämo! ¹³ ††† Njodeta juku piwut; Mämärem Manbiñam Täga yänahänpäñ täwetkuro uwä näk käyäm mebari kubätä nepmäñjit-pewän inken itpäñ manbiñam u täwetkut.

¹⁴ Kadäni ugän gupna-ken wakiinik nadänkuro unitä inta bäräpi tamiñkuk. Upänkañ in näka gañani nadänpäñ mäde nämo ut namiñkuñ. Nämo, Anutu täño anjero kubä imagutneño ude bumik nämagutkuñ. Ba Kristo Jesu ini imagutneño ude täñ namiñkuñ.

¹⁵ Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadänpäñ imaka imaka pidämigän täñ namik täñkuñopänj oretoretjin u apiño de itak? Kadäni uken näk täñkentän namikta gäripi pähap nadänpäñ injinken dapunjin dä-

† 4:3 Gal 3:23; Kol 2:20 †† 4:5 Gal 3:13 †† 4:6 Rom 8:15-16 ††† 4:7 Rom 8:17; Gal 3:29 †† 4:8 1Ko 8:4-6 †† 4:10 Rom 14:5; Kol 2:16 ††† 4:13 1Ko 2:3

pān nāka naminayān bumik tānkuḡ. ^{16 †} Ude tānkuḡopān apiḡo jide? Nākā man bureni tāwet ahātāt unitā tānpewān nāka iwan tān namikaḡ ba?

¹⁷ Notnaye, nadākaḡ? Āma baga man kādet iwarān-tākta tāwet tākaḡ uwā gup-tāgān not taḡi tān tamik tākaḡ upānkaḡ bureni tānkaḡtān tamikta nadānkaḡ nāmo yāk tākaḡ. Nāmo, ude tānpena Pol kakātānpeḡ nintagān gāripi nadānpān niwarut yānkaḡ tāk tākaḡ. ¹⁸ Eruk, imaka tāga kubāta gāripi nadāneḡo uyaku tāga. Nāk inkāt irira ba inkāt nāmo irira udegān tāneḡ. ¹⁹ O nanaknaye bureni-inik, inta yānpān komi pāhap, webetā nanak bāyanayān yānkaḡ nadāk tākaḡ ude āneḡi nadātāt. Komi ude nadān yāpmān kuḡtāyiwa Kristo tāno irit kuḡat-kuḡari ba tāktāki unitā inken kaḡ tokneḡ parān. ²⁰ Inkāt bok itne yān nadātāt upānkaḡ butewaki, apiḡo inkāt nāmo itkamān. Bok itpān yāwānā man kwini terak yāpā-siwonḡtak man tāga tāwetet. Wāra! Kādet jide upān iwatkaḡ api tānkaḡtān tamet yān nadānkaḡ inta nadāwātāk pāhap tān itat!

Haga kenta Sara terak man wārani yāwani

²¹ Ai, in baga man tāno gāmori-ken kuḡatta gāripi nadāk tākaḡ u tāwet yabānira mebāri nāwerut; Anutu tāno baga man kudān tāwanitā ḡode yāyak u nāmo nadākaḡ ba? ^{22 ††} U ḡode yāyak; Abraham tāno nanaki yarā. Kubā uwā piā watā webe jopi wāpi Haga unitā bāyanḡkuk. Tānpākaḡ kubāwā webeni bureni Sara unitā bāyanḡkuk. Sara uwā webe komi piā terak nāmo irani u wāp biḡam ikek. ^{23 †} Tānpān nanak watā piā webe unitā bāyanḡkuko u āmawebetā nanak bāyakta piāni tāk tākaḡ kādet uterak bāyanḡkuk. Tānpākaḡ webe wāp biḡam ikektā bāyanḡkuko uwā Anutu tāno yānke-hāromtak man uterak ahānḡkuk. ^{24 ††} Man unitāno kuḡjini ḡode pātāk; Webe yarā uwā topmāk-topmāk man mebāri yarā tāno wārani ude itkamān. Topmāk-topmāk kubā Sainai pom terak ahānḡkuko unitāno wārani uwā Hagatā itak. Topmāk-topmāk unitā nanak pewān ahāk tākaḡ uwā piā watā āma jopigān. ²⁵ Haga uwā Sainai pom Arebia komeken itak unitāno wārani kubā. Ba Jerusalem apiḡo itak unitāno wārani kubā. U imata, Jerusalem nanik āmawebe uwā man Sainai pom terak ahānḡkuko unita watā piā tānpani, ba nanakiye imaka, udegān tāk tākaḡ. ^{26 ††} Tānpākaḡ Jerusalem mebāri kubā punin unu itak. Uwā Sara, webe wāpi biḡam ikek ude. Uwā nadākinik tānpani nin tāno meḡnin pāhap. ²⁷ Unita Anutu tāno mantā ḡode yāyak; *Webe āruḡ itan u oretoret tāyi!*

Nanak bāyak-bāyak tāno komi nāmo nadātan unita kap tenpān oretoret gera yāyi!

Imata, webe āpitā iwat kirewanitā webe āpi nikek irepmiḡpān nanak bumta api bāyawek yāk.

Ais 54:1

^{28 †††} Eruk notnaye, in uwā Aisak ude, nanak Anutu tāno yānkehāromtak man terak ahāwani. ²⁹ Tānpākaḡ nanak nādapitā nanak pewā ahāk-ahāk kādet terak

† 4:16 Amo 5:10 †† 4:22 Stt 16:15, 21:2 † 4:23 Rom 9:7-9 †† 4:24 Rom 8:15; Gal 5:1 †† 4:26 Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2, 10 ††† 4:28 Rom 9:7; Gal 3:29

ahānḡkuko unitā nanak Munapik terak ahāwani unita komi imik tānḡkukonik. Tānpākaḡ apiḡo kādet ude-wanigān bāmopjin-ken itak. ^{30 †††} Unita Anutu tāno mantā jide yāyak? U ḡode yāyak; Watā piā webe u nanaki bok yāwat kirewut! Watā piā webe unitāno nanaktā webe wāp biḡam ikek unitāno nanak tāno tuḡum, nanitā peḡ imani u tāga nāmo korewek. ^{31 †} Unita notnaye, man unita ḡode nadāwut; Ninā watā piā webe unitāno nanakiye nāmo. Nāmoinik, ninā webe wāpi biḡam ikek unitāno nanakiye.

Baga man gāmori-ken nāmo itne

^{5 ††} Eruk apiḡo nin imaka kubā tāno komi piā terak nāmo it tākamān. Nāmoinik, Kristotā komi piā u gānaḡ nanik nimagutpān nipmaḡkuk. Unita in kehārom taḡpān itkot. Āma kubātā āneḡi baga man tāno komi piāken itta tāmagurekta ket nadān tāpānek-inik tānkaḡ itkot. ² Unita nāk Poltā bureni-inik ḡode tāwera nadāwut; In āma gupjin morāk madākta bāneḡpin ārik tākaḡ u nadān yāmiḡirā gupjin morāk madāneḡo uwā Kristo tāno piāni unitā in tāpuri kubā tāga nāmo tānkaḡtān tamek. Nāmoinik! ³ Eruk āneḡi kwawak ḡode yākgān tānḡpa; Āma kubātā Anutu iḡamiken siwonḡi irayān nadānpān gupi morāk madāweko uwā, eruk kādet kubā nāmo pat imitak, āma u baga man kudup kaḡ iwarān! ⁴ Bureni, Anutu iḡamiken siwonḡi itnayān nadānpān baga man iwat-iwat kādet iwat tākaḡ uwā Kristo māde ut imikaḡ ubayān. Ba Anutu tāno orakorakitā tāga nāmo api tānkaḡtān tamek.

⁵ Tānpākaḡ Munapiktā bāneḡpnin tānḡpidām taḡirān Anututā nadākinikninta yānpān siwonḡi āmawebe yān yāntāreḡ nimekta oretoret terak itsāmānḡkamān. ^{6 †††} Nadākaḡ? Āma Kristo Jesu-kāt kowat kwasikorān tāk tākaḡ uwā gup morāk madāk-madāk ba gup morāk nāmo madāk-madāk unita nadānḡirā imaka jopigān tāk tākaḡ. Imaka bureni uwā ḡode; Nadāk-nadāknin kudup Jesu terakgān peḡpān notniyeta gāripi kowat nadān imān tāktāk kādet unitāwā imaka bureni-inik tāyak.

^{7 ††} Bian in Kristo tāno kādet gāripigān iwat tānḡkuḡonik. Ude tāk tānḡkuḡopān man bureni tāno kādet u iwarāntākta netātā taniḡ bitnānḡkuk? ⁸ Taniḡ bitnānḡkuko u Anutu tāmagurani unitā nāmo tānḡkuk. ^{9 †††} Upānkaḡ nadāk-nadāk waki tāpuri-inik ireko unitāwā āma māyap tānpān wanēḡ, yis tāpuritā kārāga tānpewān taḡi tokḡeweko ude. ^{10 ††} Tānpākaḡ in ba nāk Ekānita nadākinik tāk tākamān unita inta ḡode nadātāt; Nadāk inigān kubā nāmo api iḡitneḡ. Nākḡno nadāk ḡogānpān api iḡitpān iwarān tāneḡ yān nadātāt. Tānpān netā kubātā nadāk-nadāknin u tānpān wakaḡn u nāmo nadātāt upānkaḡ āma uwā waki kādet pewān ahākaḡ unita kowata gwāki waki api yāpek.

^{11 ††} Tānpākaḡ notnaye, nāka ḡode nadāwut; Tānyākḡarani āma bāmopjin-ken itkaḡ u nāka ḡode

††† 4:30 Stt 21:10; Jon 8:35 § 4:31 Gal 3:29 †† 5:1 Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10 ††† 5:6 1Ko 7:19; Gal 6:15 †† 5:7 Gal 1:6 ††† 5:9 1Ko 5:6 †† 5:10 Gal 1:7; 2Ko 11:15 †† 5:11 1Ko 1:23

yäk täkañ; Pol uwä gup moräk madäkta nintä yäk täkamäj udegän yäk täyak yäj yäk täkañ. Upañkañ man u bureni nämo, jopi! U bureni täñpawä Juda äma u imata näka kokwawak pen täk täkañ? Ba u bureni täñpawä äma uwä näka bänep täga nadänpäj päya kwakäpta yäjpäñ man yäjahäk täyat unita nadäwätäk täñpäñ bänepi täga nämo täñpä waney. ¹² Eruk, äma nadäk-nadäkjin täñpawak täkañ unita ñode yäwa; Ude täk täkañ uwä gupi moräk ugän nämo madäney. Nämo, gupi kudup madäj däkñey täñpä kwäpäñ komi nadäwut!

¹³ † Täñpäkañ notnaye inä Anututä бага man täño komi piäken nämo itta yäjpäñ tämagutkuk. Ude unita ñode nadäney; Apiño бага man täño topmäk-topmäk terak nämo itkamäj unita bänep biani täño täktäk waki täga täne yäj nämo nadäney. Nämoinik! Ñode täney; Gäripi kowata kowata nadänpäj watä piä kowata kowata täney. ¹⁴ †† Unita ñode nadäkañ? Man täpuri ñonitä бага man kudup uwäk täyak; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpäj iron täñ imen yäk. ¹⁵ Unita jukuman ñode täwetat; In añ ägwäritä-yäj yäj-awätpäj iwan kowata kowata täk täkañ u pen täñpäñä ket nadäñkañ; Injin-tägän kowat täñpä wawän täñpäñ kudup paotneñta nadäñkañ!

Munapik täño nadäk tawañgän iwatne

¹⁶ † Unita ñode täwetat; In Kudupi Munapik täño nadäk tawañ terak pen kuñatnayäj täño uwä bänep biani täño nadäj gärip waki u nämo api iwat täney. ¹⁷ †† U imata, bänep biani täño gäripkät Munapik täño gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk täkamän. Yarä uwä iwan ude täkamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkañ u nämo iwatpäñ täk täkañ. ¹⁸ †† Täñpäkañ Munapiktä irit kuñat-kuñatjinta watäni irayäj täko uwä бага mantä komi piäken täga nämo api tepmañpek.

¹⁹ ††† Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkañ uwä kwawak ñode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära orañ yämik-yämik, ämik gäram ba äma täñpawak kädet, kokwawak täñpäñ duñ-wewek täktäk, äma täño tuñum yabäñgärip, täñ-pänapäna, wäpi biñam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duñwenpäñ ini-ini itkañ yäjawät-awät täktäk, ba närepmitak yäjkañ yäj-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap tenpäñ ume nañkañ täñguñguñ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkañ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneñi ñode täwetat; Äma kudän udewani täk täkañ uwä Anutu täño kanjwat yewa gänañ täga nämo api äroney.

²² ††† § Täñpäkañ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkañ uwä ñode; Bänep iron täktäk, oretoret täñpäñ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänañ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän penpäñ kuñat-

kuñat, ämawebe inamiken äpani kuñat-kuñat ba irit kuñat-kuñatkata watäni itpeñ kuñat-kuñat. Kudän udewani täkta бага man kubätä бага nämo penkiretak. ²⁴ †† Unita nadäkañ; Kristo Jesuta biñam täñpani ämawebetä bänep biankät unitäño täktäki ba nadäj gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumänpäj paotkuk. ²⁵ ††† Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiñkuko unita Munapik unitäño nadäk tawañ ugän iwat täkäna! ²⁶ †† Unita notnaye, nininta nadäñjitna ärowani-inik nämo täñpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täñpäñ notniye täño bänepi nämo täna waney.

Täñkentäk kowata kowata täkta man

6 ††† Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täñjirän kañpäñä noriye Kudupi Munapik täño nadäk ikek-tä bänep kwini terak imagutpäñ yäpä-siwonñan imineñ. Täñpäkañ injin imaka täñyabäk-ken mäneño udetä watäni ket itkañ. ² †† Täñkañ bäräpi injin kubäkubä täño u täñkentäk-kentäk terak buramineñ. Ude tänayäj täño unitäwä Kristo täño бага man u api buramineñ. ³ Täñpäkañ äma kubä wäpi biñam ikek nämo upäj wäpna biñam nitek yäj nadänpäj gupi yäpmäj äroweko uwä inita täñikñarani ude täñpek.

⁴ †† Täñkañ wäpjin biñam yäpmäj akukta äma ätu täño täktäki-kät gäkñaken ukät peñ kentänpäj yabäñpäñ-nadäñkañ näkä yärepmitat yäj nämo nadäwen. Nämo, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u yäpmäj daniñpäñ kañpäñ nadäk täney. Täga täro yäj nadänpäjä eruk inita oretoret täga nadäwek. ⁵ ††† Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäño bäräpi kotaneñ.

⁶ †††† Täñpäkañ Anutu täño man täwetpäñ täwoñärek täñpanita ironjinta tuñum pat tamikañ uken nanikpäñ täñkentäj yämineñ.

⁷ Notnaye, siwoñi ñode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipäj piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ñode nämo nadäney; Anutu täga api täñikñatne. Nämo, ude nadänayäj täkañ uwä injinken bänepjin täñikñarani api täney. ⁸ U ñodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täño nadäj gärip u iwarän täwayäj täko uwä täktäki waki unitä kudup api täñpäñwan imineñ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño täktäki iwarän täwayäj täko uwä Kudupi Munapiktä täñpewän irit kehäromi u api kañ-ahäwek. ⁹ †††† Unita täñkentäk-kentäk piä täkta gañani nadänetawä! Gwäk pimiñpäñ ude tänayäj tämäño uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. ¹⁰ Unita kädet tumäj nimiñiränä äma kuduptagänta kudän täga täñ yämik täkäna! Upañkañ kudän täga u Ekäni täño äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

† 5:13 1Pi 2:16 †† 5:14 Mat 5:43; Rom 13:9 † 5:16 Rom 8:4; Gal 5:25 †† 5:17 Rom 7:15-23; 1Pi 2:11 †† 5:18 Rom 6:14, 8:14 ††† 5:19-21 1Ko 6:9-10 ††† 5:22-23 Efe 5:9 § 5:22-23 1Ti 1:9

§† 5:24 Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 §†† 5:25 Rom 8:4 §† 5:26 Plp 2:3 §†† 6:1 Mat 18:15; Jem 5:19 §† 6:2 Rom 15:1 §† 6:4 1Ko 11:28 §†† 6:5 Rom 14:12 §†† 6:6 1Ko 9:11, 14 §†† 6:9 1Te 3:13

Jukuman tärek-tärek

¹¹ In ketna kwaiñirän kudän goret täyat ño kăkañ? U näkñaken ketnatä kudän täñ tamitat. ¹² † Nadăkañ? Äma in gupjin morăk madăkta peñ täwet tăkañ u Juda noriye iñamiken gup kăda tăño täktăkta wăp biñam ikek itta nadăñkañ tăk tăkañ. Ude tăk tăkañ uwă mebări kubăta nămo, u Kristotă păya kwakăp terak kumbuko unita nadăkinik täñpăñ kuñat tăkañ yăñ yăñpăñ komi nimineño udeta tăk tăkañ. ¹³ Upăñkañ äma gup morăk madăk-madăk kudän tăk tăkañ u бага man kudup säkgămăn nămo iwat tăkañ. Nămo, u in peñ täweriră gupjin morăk madăwăpăñ uterak wăpnin biñam kañ yăpna yăñ nadăñkañ tăk tăkañ. ¹⁴ †† Upăñkañ năhăwă imaka unităño biñam nămo, Ekăninin Jesu Kristo păya kwakăp terak kumbuko unităño manbiñam u kubătagăn nadăñpăñ oretoret täñpăñ nadăkinik tăk täyat. U imata, unităño kumăk-

† 6:12 Gal 5:11; Plp 3:18 †† 6:14 1Ko 1:31, 2:2

kumăkită täñpewăn imaka komen ämawebetă nadăñiră täñkentăki ude tăk tăkañ, năk unita nadăñira jopi-inik tăk tăkañ. Năk kumbani ude irira kome tăño imaka udewanită tăga nămo täñkentăñ namik tăkañ. ¹⁵ ‡ Äma kubă gupi morăk madăwek ba nămo madăwek unită jideka nămo täñpek. Nămo, imaka tañi uwă Anutută äma u täñpewăn kodaki-inik äworeweko unită bureni täyak. ¹⁶ Eruk, Anutu tăño bănep pidăm ba butewakită ämawebe man kădet u iwat tăkañ uterak kañ pat yămăn. Ämawebe uwă Anutu tăño äbot bureni.

¹⁷ †† Eruk yăñtärek man ñode yăwa; Nönita äma kubătă nadăñ bărăp äneñi kubă nămo namek. Nămoinik, man yăñahăñtăñ kuñatkut-ken äma kerită nut täñkuño unităño bărămi gupna-ken itkañ unită năk Jesu Kristo tăño piă äma bureni-inik yăñ yăñahătak.

¹⁸ Täñpăkañ notnaye, Ekăninin Jesu Kristo tăño orakorakită in kudup terak tärek-tăreki nămo it täyon. Ugăn.

‡ 6:15 Gal 5:6; 2Ko 5:17 †† 6:17 2Ko 4:10

Efesus

1 † Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Jesu Kristo täño aposoro itat. Täñkañ manbiñam ñowä Anutu täño kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkañ Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ nadäkinik täñ imik täkañ inta kudän täñ tamitat. ² †† Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpümäj

³ ‡ Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täño Anutu ba Nani u wäpi yäñpäñ inij oretna! U Kristo terak, kunum gänañ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep käda täño bumta nimik täyak. ⁴ †† U kunum kenta kome nämo ahänjirän nintä injamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biñam iwoyäñkuk. ⁵ † Ba iniken ironita yäñpäñ kunum kenta kome nämo ahänjirän Jesu Kristo täño piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawañ peñkuk. U äma kubä täño nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täñkuk. ⁶ ††† Ude täñkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäñpäñ inij oretta täñkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buñät nimiñkuk.

⁷ ††† Nadäkañ? Kristo täño kumäk-kumäki terak nin momi täño topmäk-topmäkken nanikpäñ pirären nipmanpäñ mominin ärut nimiñkuk. U uwä Anutu täño iron inide kubä! ⁸ § Iron u bumta-inik buñät nimiñkuk! Ude täñkañ nadäwän tärewäpäñ imaka Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käbop peñkuko u kwawak pewän ahänjirän nimiñkuk. Ude täñkuko uwä iniken gärip terak täñ nimiñkuk. ¹⁰ †† Nadäk tawañ bian-inik peñkuko u iniken kadäni siwoñi-ken bureni pewän ahäwayän täko uwä ñode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänañ täñ-pewani u kudup yäpmäj päbä kubä-kengän Kristo gämori-ken yepmanpäñ iräkañ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

¹¹ ††† Täñpäkañ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biñam bian iwoyäñkuk. Kunum kenta kome nämo ahänjirän iniken nadäk tawañ iwatpäñ nin iwoyäñkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäñ imaka imaka kudup täñpewän ahäk täkañ. ¹² Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täñkumäño nintä Anutu täño täktäki ba wäpi biñam ärowani-inik u inij oretta iwoyäñkuk.

† 1:1 Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1
 †† 1:2 2Ko 1:2; Kol 1:2 ‡ 1:3 Efe 2:6 †† 1:4 Jon 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 †† 1:5 Jon 1:12 ††† 1:6 Mat 3:17; Kol 1:13 ††† 1:7 Efe 2:7; Kol 1:14,20 § 1:8-9 Rom 16:25 †† 1:10 Gal 4:4; Kol 1:16,20 ††† 1:11 Rom 8:28-29

¹³ †† Täñpäkañ guñ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täño Manbiñam Täga unitä tämagutkuko unita nadäñpäñ Kristota nadäñ imikinik täñkuñ. Nadäkinik täñjirä Anututä in näkñata yäñpäñ Kudupi Munapik inij kirekta bian yäñkehärom täñkuko upäñ wären täñkuk. ¹⁴ ††† Täñkañ Munapik nimiñkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniye kämi yämikta yäñkehäromtak man yäwani unitäño kädet täwit-täwit. Munapik ude nimiñkuko unita Anututä nimagut päñku dubini-ken nipmanpäñ oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäj. Unita täktäki ba kudäni siwoñi unita wäpi biñam yäpmäj akuk täkana!

Pol Efesus äbot täñpanita yäñapiñkuk

¹⁵ ††† Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täño kudupi ämawebeta iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadäñkañ inta Anutu-ken bänep täga man yäñkurotä pen yäñ yäpmäj äbäk täyat. ¹⁷ ††† Kadäni kadäni inta yäñpäñ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo inij kirewani, Nanin peñyänjek mähe mi uken ñode yäñapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiñjiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiñkañ gäkño mebäri kwawak pewän ahänjirän bänepitä gäka nadäkinik kañ täñput.

¹⁸ †††† Täñpäkañ inta yäñpäñ ñode imaka, yäñapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkjin täño yäma dätpewän tumänjirän imaka ñodeta nadäwä tumneñ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yäñpäbä tepmankuko unitäño mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebeniye yämikta yäñkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ñodeta imaka, nadäwä tumbut yäñ yäñpäñ yäñapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täñpani ninken piä tak täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. ²⁰ †† Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä inij itkañ Jesu Kristo kumbaniken nanik wädäñ tädotpäñ kunum gänañ yäñkijat päñku kerä bure käda teñkuko u udewanigän.

²¹ Ude täñkuko unita imaka kunum gänañ itkañ, imaka kehäromi nitek, ba wäpi biñam ärowani nitek, apiño itkañ ba kämi itnayän täkañ u kudup Kristotägän intäjukun itkañ yabän yäwat täyak. ²² †† Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmanpäñ iniken äbotta yäñpäñ imaka päke u kudup-tagän täño gwäki ude irekta teñkuk. ²³ ††† Täñpäkañ Anututä iniken äbot uwä Kristo täño gupi moräki

§ 1:13 Kol 1:4-6; Efe 4:30 ††† 1:14 2Ko 1:22 †† 1:15-16 Kol 1:4 †† 1:15-16 Kol 1:3; 1Te 1:2 ††† 1:17 Kol 1:9 ††† 1:18-19 Efe 4:4; Kol 1:12 ††† 1:18-19 Kol 1:11 18 1:20 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 19 1:22 Sam 8:6; Mat 28:18 20 1:23 Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18

moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot tänpäni unitä päñku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täñjirä Kristotä imaka kudup unita yabäj yawat piä täk täyak.

Kristo terak änenji kodak täñkumän

2 † Bian in momijin ba peñawäkjintä täñpewän mäjojin kumbani ude itkuñ. ² †† Ude itkañ kome ñonitänjo nadän gärip waki kädet u iwarän täñkuñ. In añero äbot waki, punin it täkañ unitänjo intäjukun ämani täño mani buramik täñkuñonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkañ u yabäj yawatkañ kädet waki täkta peñyawet täyak. ³ † Bureni, bian nin imaka, unitä tawarñken itkañ gupnin täño nadän gärip däpmänj tärekta nadänpäñ unita watä piä täk täñkumänjonik. Ude täñjitna ämawebe päke u udegän, Anutu täño kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumänj.

⁴ Täñpäñ peñawäknin unitä nidäpmänj-pewän mäjonin kumbani ude itkumänjo upänkañ Anututä bänep iron pähap täñpäñ, butewaki tanji nadän niminjkuko unita Kristo-kät bok täñkodak täñpäñ nipmanjkuk. Bureni-inik! Anutu täño bänep iron unitägän waki keriken nanikpäñ nimagutkuk. ⁶ †† Ude täñpäñ Kristo-kät bok awañ gänañ nanik wädänj tädotpäñ yabäj yawat piä bok täkta kunum gänañ Kristo dubiniken nipmanjkuko itkamänj. ⁷ †† Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täñ niminjkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitänjo mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäñtänj kuneñta ude täñkuk. ⁸ ††† Unita ñode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täño bänep iron unitägän waki keriken nanikpäñ tämagutkuk. U intä imaka kubä täñjirä kañpäñ unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep irona yäñpäñ jop tämagutkuk. ⁹ ††† Unita äma kubätä iniken wäpi biñam täga yäpmänj akunañi nämo. U imata, intä piä täñjirä unita yäñpäñ nämo tämagutkuk. ¹⁰ § Nadäkañ? Nin Anutu täño ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upänkañ ude jop itta nämo nipmanjkuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyänj niminjkuko u täkta yäñpäñ nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

¹¹ §††† Eruk, guñ äbotken ahäwani in ñode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yän yäñpäñ intawä gupjin moräk nämo madäwani yän täwerani. (Upänkañ gup moräk madäk-madäkta yäk täkañ uwä äma täño gup kädatagän.) Täñpäkañ inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuñ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täñkuko u in unitänjo moräki nämo. Ba imaka ämawebeniye yämikta yänkehärom täñkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutujin nämo, ba

† 2:1 Kol 1:21, 2:13 †† 2:2 Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 † 2:3 Kol 3:6 †† 2:6 Kol 2:12 †† 2:7 Efe 1:7 ††† 2:8 Jon 4:10; Hib 6:4 ††† 2:9 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 § 2:10 Tai 2:14 §† 2:11-12 Efe 5:8 §†† 2:11-12 Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13

imaka täga kubä kämi yäpmäkta biñam nämo itkuñ. ¹³ §† Bian, Anutu dubiniken nämo, ban itkuñjo upänkañ apiño Kristo-kät kowat kwasikorän täñpäñ itkañ unita Kristo täño kumäk-kumäkita tämagut pabä Anutu dubiniken tepmanjkuko itkañ. ¹⁴ §†† Täñkañ Kristotä ini Juda äbot nin, ba guñ äbotken nanik in, u bämopnin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahänj niminjrän äbot kubägän ude itkamänj. Bian ninin pärik-pärik it tänpäni upänkañ Kristotä bämopnin-ken бага parirän iwan kowata kowata täñpeñ kuñatkumänjo u kwinit manpäñ kuñkuñ. ¹⁵ §† U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän täñpäñ äbot kodaki kubägän ahäwän yäñpäñ kumäk-kumäkita Moses täño бага man ba Juda täño бага täpuri täpuri kudup kwinit täñpäñ kuñkuñ. Ude täñjirän bänep kubägän irit kädet ahänjkuk.

¹⁶ §† Täñpäñ Kristo u, päya kwakap terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopnin-ken itkuko u kwinit täñpäñ kuñjirän gup kubägän ude ahänjkumänj. Ude täñkuko unita äbot yarä uwä Anututa iwan ude tänpäñpäñ änenji nimagut pabä dubiniken nipmanjkuk. ¹⁷ §†† Täñpäkañ Kristo unitä pabä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubiniken irani nin, ba Anutu dubiniken nämo irani in manbiñam täga ñode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pe-wa ahäkañ yäk. ¹⁸ §†† Unita Kristo uterakgän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guñ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täñkentänj niminjrän Anutu nanin-ken yänapik man täga yäk takamänj.

¹⁹ §§§ Mebäri unita apiño guñ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkañ. Komejin inigän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkañ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe ukät koñ kubägän ude täñpäñ itkañ. ²⁰ ¹⁸ Nadäkañ? Nadäkinik tänpäni in uwä enj Anututä tänpäni ude bumik. Uwä ñode; Nin aposoro-kät profetpäñ enj unitänjo bek ude äneñtänj kuñkuk. Täñkañ bek bämopi udetawä Kristo Jesupänj äneñkuk. ²¹ ¹⁹ Unita Kristotä enj unitänjo kujari kudup kubägän pädat täñpäñ yepmanj irirän säkgämän ahäñpäñ kudupi yot, Ekänita biñam ude täñ itak. ²² ²⁰ Täñpäkañ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täñpäñ irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmanpäñ iniken kudupi yot täñ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak enj u gänañ it täyak.

Poltä guñ äbotken piä täñkuk

3 ²¹ Mebäri unita Pol näkä guñ äbotken nanik inta yäñpäñ Jesu Kristo täño manbiñam yänahänjira komi enjiken nepmanjkunjo itat ño. ² ²² In täñkentänj tamikta Anututä iron täñpäñ piä namiñkuko unita nämowä nämo nadäkañ! U nadäkañ yän nadätat. ³ ²³ Täñkañ iron Anututä namiñkuko uwä ñode; Nadäk

§† 2:13 Kol 1:20 §†† 2:14 Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14 §† 2:15 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 §† 2:16 Sek 9:10 §§† 2:17 Ais 57:19 §§† 2:18 Efe 3:12 §§§ 2:19 Efe 3:6; Hib 12:22-23 18 2:20 Mat 16:18; 1Ko 3:11 19 2:21 Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 20 2:22 1Pi 2:5 21 3:1 Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 22 3:2 Kol 1:25 23 3:3 Efe 1:9-10; Kol 1:26

tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahän namiŋkuk. ⁴ Unitäno manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋo daniŋkaŋ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täŋpet yän nadäk tawaŋ käbop peŋkuko unita nadäwa tumäk täkaŋ uwä in imaka, api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ. ⁵ Nadäk tawaŋ u Anututä ämawebe bian itkuŋo u kwawak nämo pewän ahän yämiŋkuk. Upänkaŋ apiŋo Kudupi Munapik terak Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahän nimikaŋ. ⁶† Täŋpäkaŋ nadäk tawaŋ käbop patkuko uwä ŋode; Manbiŋam Täga unitä guŋ äbotken nanik in tämagut päbä tepmaŋpäŋ nin Juda nanik-kät gup kubägan ude täkamän. Ude täŋkaŋ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yänkehärom täwani u kudup yäpmäk täkamän.

⁷†† Täŋpäkaŋ näk Manbiŋam Täga unitäno watä piä ämani kubä ude ahänkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo ude namiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ namiŋkuk. ⁸‡ Näk Anutu täno kudupi ämawebeniye kudup täno äpani-inik ude itat upänkaŋ Anututä ironi terak nadän namikinik täŋpäŋ piä namiŋkuko uwä ŋode; Näk guŋ ämawebe uken Kristo täno imaka imaka tägagämän-inik daninaŋi nämo unitäno manbiŋam yäwettän kuk täyat. ⁹†† Ba Anutu täno nadäk tawaŋ käbop nanik unitäno bureni ude ahätak yän ämawebe kudup nadäwä tumäkta yänahänpäŋ yäwet täyat. Nadäk tawaŋ u Anutu imaka kuduŋtagän täŋpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peŋkaŋ it yäpmän äbuk. ¹⁰‡‡ Ude täŋkuko uwä kadäni ŋoken aŋero ärowani ba imaka wäpi biŋam ikek punin it täkaŋ u Anutu täno kudupi äboriye yabänpäŋ-nadänkaŋ ŋode nadäneŋta täŋkuk; Anutu täno nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! ¹¹ Anututä ude ahäktä nadäk inide iŋitkuko udegän apiŋo Ekäninin Kristo Jesu täno piäni terak bureni pewän ahäkaŋ. ¹²††† Täŋpäkaŋ Kristo ukät kowat kwasikorän täŋpäŋ nadän imikinik täk täkamän unita Anutu dubini-ken kuktä kädet tumän nimiŋjirän bätakigän täga kuk täkamän. ¹³†††† Unita näk ŋode peŋ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadänpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo inik! Komi nadäk täyat unita nadänjirä intäno omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadän nimikinik täk täyak

¹⁴ Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täŋkuko unita gwäjiŋ äpmonj imik täyat. ¹⁵ Uwä äbot kubäkubä kunum gänaŋ itkaŋ ba kome terak itkaŋ unitäno nani ude täŋpäŋ wäpi ini-ini yämik täyak. ¹⁶§ U gwäjiŋ äpmonj imiŋpäŋ inta yänpäŋ yänapik man ŋode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkaŋ-ken u nanikpäŋ intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom täyon. ¹⁷§† Munapiktä ude täŋ-kehäromtaŋ tamiŋjirän

† 3:6 Efe 2:13,16-19†† 3:7 Kol 1:23,25‡ 3:8 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7†† 3:9 Rom 16:25‡‡ 3:10 Rom 11:33; 1Pi 1:12 ‡‡† 3:12 Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16‡‡‡ 3:13 Kol 1:24§ 3:16 Kol 1:11§† 3:17 Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7

nadäkinikjintä Kristo imagut päŋku tewä bänepjin-ken iritinik täyon. Ba ŋode imaka yänapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkaŋ täŋpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänyän täkaŋ u kädet uterakgän täk täkot. ¹⁸§†† In ude täŋit Anutu täno kudupi ämawebe päke ukät Kristo täno iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäno mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yänpäŋ yänapik täyat. Kristo täno iron u äpmonjpani pähap, täga nämo nadäwä tärenaŋi upänkaŋ u kaŋ kaŋpäŋ nadäwä tumbut yän yänpäŋ Anutu-ken yänapik täyat. Ude kaŋpäŋ nadäwä tumänjirä Anututä iniken mebäri tokŋek pätak uwä inken udegän tokŋek päton.

²⁰§†† Unita Anutu täno kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biŋam yänpäŋ tärek-täreki nämo iniŋoret täk täkana! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamän ba unita yänapik täkamän u irepmitpäŋ bumta täga täŋpek.

Äbot täŋpani uwä Jesu täno gupi ude

⁴ §† Näk Pol, Ekänita watä piä täŋ imik täyat unita yänpäŋ komi enjiken itkaŋ man täwerayän täyat ŋonita nadäkinik täneŋ; Anututä inita biŋam yänpäbä tepmaŋpäŋ kädet ude kaŋ iwarut yänpäŋ täwetpäŋ täwoŋärenkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kuŋarut. ²§† Kädet uwä ŋode; In äbot täŋpani notjiye gämori-ken itkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täno kädet iwatpäŋ bänep ironjin kwawak peŋkaŋ täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ³§†† Imata, inä Kudupi Munapik täno bänep kwinitä topmäŋpäŋ äbot kubägan tepmaŋpani itkaŋ unita. Ude itkaŋ unita ehutpäŋ bänep kwini uterak bänep kubägan täŋpäŋ itta piäni pen täk täkot. ⁴§††† Unita in ŋode nadäwut; Äbot bureni kubägan, Munapik bureni kubägan itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyän nimani u udegän, bureni kubägan itak. ⁵§§§ Ba Ekäni bureni kubägan itak, ba nadäkinik bureni kubägan itak, ba ume ärutärut mebäri kubägan, u Jesu yäpurärät-tagän. ⁶ 18 Täŋpäkaŋ ämawebe kuduŋtagän täno Anutu ba Nanin bureni kubägan itak. Ini kubätägän ämawebe päke unita intäjukun täŋ yämik täyak. Täŋkaŋ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

⁷ 19 Upänkaŋ äbot täŋpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmän daniŋpäŋ kubäkubä nimik täyak. ⁸ 20 Unita yänpäŋ Anutu täno man kudän terak ŋode pätak;

U iwaniye täno kehäromi yäpmän äpäkinik täŋpäŋ punin-inik unu äronkuk.

Äronpäŋ ämawebe kubäkubäta iron yämiŋtän kuŋkuk.

§†† 3:18-19 Kol 2:2§‡ 3:18-19 Kol 2:10§†† 3:20-21 Kol 1:29§† 4:1 Efe 3:1; Kol 1:10§‡ 4:2 Kol 3:12-13§§† 4:3 Kol 3:14-15§§‡ 4:4 Rom 12:5; Efe 2:16,18§§§ 4:5 Jon 10:16 18 4:6 1Ko 12:6 19 4:7 Rom 12:3,6 20 4:8 Kol 2:15

Sam 68:18

⁹ † Eruk, man biani uterak man “äronkuk” unitä ñode niwoñaretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ño äpuk. ¹⁰ Tãnjpãkañ äma äpuko unitägãn äneni äronkuk. U wãpi biñamtã komeni komeni, punin terak ba kome terak päke ño it morekta nadãnjpãñ punin-inik, kunum irepmitpãñ unu äronkuk. ¹¹ †† Eruk, äma unitägãn äbot tãnjpani ämawebeta iron ñode yãmiñkuk; Äma ätu aposoro piã tãkta iwoyãñkuk. Ätuwã Anutu tãño meni jinom yãpmãnjpãñ yãñahãk piã tãkta. Ätuwã Anutu tãño manbiñam komeni komeni yãpmãñ kuñatta. Ätuwã Anutu tãño kudupi ämawebe watã it yãmikta. Ätuwã ämawebe Anutu tãño man kãdet u yãwetpãñ yãwoñãrekta iwoyãñkuk. ¹² † Eruk, ima mebãrita äma äbot u iwoyãñkuk? U Anutu tãño kudupi ämawebeniye tãnjpidãm tañ yãmiñirã unitã tãñkentãk piã mebãri mebãri tãnenãta iwoyãñkuk. Anutu tãño kudupi ämawebetã ude tãñkañ Kristo tãño gupi, Anutu tãño äbot kubãgãn u nadãkiniki säkgãmãn, kehãromi nikek api itneñ. ¹³ †† Eruk ämawebe äboriye nin uwã nadãkiniknin tãgañirã-tãgañirã nin kudup tãño nadãkiniknin mebãri kubãgãn api tãñpek! Ba nin kuduptã Anutu tãño Nanaki Bureni-inik unita gãripi pähap nadãñ imiñpãñ nadãñ imikinik uterakgãn api tãne. Ude tãnayãñ tãmãño uyaku äma bureni itpãñ Kristotã itkuko udegãn api itne.

¹⁴ †† Eruk, Kristotã itkuko udegãn itkañ ninã nanak tãpuri, nadãk-nadãki äreyãwani ude wari nãmo api itne. Tãñitna äma man bureni yãñkañ jop manman yãnjpãñ-yãwoñãrek piã tãk tãkañ unitã yãñ-nikñat-pewã nadãk-nadãknin tãga nãmo tãñkurãk tãneñ. Äma udewani uwã yãñ-yãkñarani kãdetta mebãri nadãkinik tãnjpani upãñkañ unitãño jop manman ba yãñ-yãkñarani ärowanitã nadãkiniknin tãga nãmo wãdãñ tãnjpãñ kunen. ¹⁵ Nãmoinik, man udewanita juku nãmo pene. Tãñ, ninã not kowata kowata tãnjpãñ kuñat-kuñat tãño kãdet ugãnpãñ iwarãñ tãnjpãñ kuñatkañ Anutu tãño man bureni ugãñ yãk tãkãna. Ude tãñpeñ kuñatkañ bãnep nadãk-nadãknin, yãkyãknin, irit kuñat-kuñatnin u kudup tãgañpãñ ämawebe kehãromi nikek ude it tãkãna, äbot tãnjpani tãño gwãknin Kristotã it tãyak ude. ¹⁶ Tãnjpãkañ Kristo uwã iniken gupi morãk, äbot tãnjpani kubãkubã unita intãjukun tãñ nimiñirãñ gup kubãgãn ude tãk tãkamãñ. Tãñitna Kristotã gup kubãgãn u towik tãyak. Towiñirãñ gup morãk-morãk kubãkubã uwã piã iniken iniken tãñirã gup u iron kãdet tãñpeñ kuñat-kuñat ikek kehãromigãñ tãgak tãyak.

Irit kuñat-kuñat kãdet kodaki iwatne

¹⁷ ††† Eruk unita nãk Ekãni wãpi terak ñode peñ tãwetat; In guñ äbotken naniktã kuñat tãkañ ude wari nãmo kuñatneñ. Unitãño nadãk-nadãki u jopigãñ, bip-mãñ urani udewani. U imaka kubãta nãmoinik nadãkañ. Imata, man nadãkta bitnãnjpãñ juku nãmo

† 4:9 Jon 3:13 †† 4:11 1Ko 12:28 † 4:12 2Ti 3:17 †† 4:13 Kol 1:28 †† 4:14 1Ko 14:20 ††† 4:17-18 1Pi 1:14; Rom 1:21 ††† 4:17-18 Efe 2:12

pek tãkañ. Unita irit tãga Anututã iwoyãñ nimani u tãga nãmo api koreneñ. ¹⁹ § Nadãñ-gãripi waki u tãkta mãyãk kubã nãmoinik nadãk tãkañ. Irit kuñat-kuñariken waki kãdet u iwattagãñ gãripi pähap nadãk tãkañ. Ude tãñirã gãripi inide kubã ahãñirãñ kãdet waki-wakiinik mebãri mebãri tãñtãñ kuk tãkañ.

²⁰ Upãñkañ Kristo tãño kãdet tãwetpãñ tãwoñãrewani u udewani nãmo. ²¹ Nãmoinik! Ba jide? Man-biñam bureni Jesuken nanik tãwetpãñ tãwoñãrewani unita guñ tãkañ? ²² §† Man bureni tãwetpãñ tãwoñãrewani uwã ñode; Apiño in ämawebe kodaki ude itkañ. Bian nadãkinik nãmo tãnjpãñ ämawebe biani ude itkuñ. Ämawebe biani ude itpãñ unitãño bãnep ba nadãñ gãripi biani iwarãñ tãñkuño u kakãtãwut yãñ tãwerani. Nadãk biani uwã jopi, bãnepjin tãñ-tãkñattagãñ. U iwarãñ tãnjpãñ wanpãñ wakinik tãnayãñ tãñkuñ. ²³ §†† Unita kãdet biani u manpã kwãkañ mãjoiñ ba nadãk-nadãkjin kodaki inipãrik, tek ude wãdãwã ärokta tãwetpãñ tãwoñãrewani. ²⁴ §† Inã ämawebe kodaki ahãwut yãñ tãwerani. Ämawebe kodaki uwã Anututã tãnjpãñ pewãñ nadãk-gãripi kodaki nikek, ini bumik ude ahãwani. Unitãño tãktãki uwã siwoñi kudupi-inik.

²⁵ §†† Unita yãnjpãñ in jopman yãkyãk kãdet peñpãñ man siwoñi bureniñãñ notjiye-kãt kowat yãwãñ tãnjpãñ kuñat tãkot. Imata, nin gup kubã tãño morãki morãki ude itkamãñ unita. ²⁶ §† Unita kokwawak nadãnjpãñã, ket nadãñkañ; Kokwawakka unitã momi tãktãk kãdetken tepmanpekta. Unita kokwawakjin u pen nãmo nadãñ yãpmãñ kuñatneñ. Nãmo, kome nãmo bip-mãñirãñ kepma ugãñ peneñ. ²⁷ Tãñkañ Satanta yãma nãmo dãt imineñ. ²⁸ §† Tãnjpãkañ inkãt nanik äma ätu kubota tãnjpani itkuño u kubota wari nãmo tãneñ. Nãmo, tuñum imaka imaka yãpmãkta piãni ini tãnjpãñ yabãñ ahãneñ. Ude tãnjpãñ yãpmãñkañ inita peñit, äma jãwãrita yãmiñit tãneñ. ²⁹ §†† Tãnjpãkañ man yãkyãkjin-ken man waki kubã nãmo pewã ahãwek. Äma tãñkentãñ yãmikta man ugãnpãñ yãk tãneñ. Ude tãñirã ämatã nadãñkañ säkgãmãñ nadãnjpãñ bãnepi tãñkehãrom tãneñ.

³⁰ §†† Tãnjpãkañ in Anutu tãño Kudupi Munapikta nadãñ bãrãp nãmo imineñ. Imata, Anututã nãkñaken ämawebe ude it namiñirã kadãni pähapken nãkñata biñam bureni-inik kañ yãmagura yãñ nadãnjpãñ Kudupi Munapik upãñ inã wãren tãñkuk. ³¹ §§§ Unita inã kãdet wakiwaki ñodewani u kudup peñ moreneñ; Inãam kumãt, tãñkubit-kubit, kokwawak, yãñawãt-awãt, äma yãnjpãñ-yebek, ba tãnjpãwak kãdet mebãri mebãri u nãmoinik tãneñ. ³² 18 Nãmo, kãdet ñodepãñ tãga tãneñ; Äbot tãnjpani notjiye ätukãt not kowata kowata tãnjpãñ bãnep kwini terak kubãgãñ kuñatneñ. Ude tãñkañ notjiye tãño momi peñ yãmik tãkot, Anututã Kristo wãpi terak momijin peñ tãmiñkuko udegãñ.

§ 4:19 Kol 3:5 §† 4:22 Rom 8:13; Kol 3:9 §†† 4:23 Rom 12:2 §† 4:24 Stt 1:26; Kol 3:10 §†† 4:25 Kol 3:8-9; Sek 8:16 §† 4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20 §† 4:28 1Te 4:11 §†† 4:29 Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 §§† 4:30 Ais 63:10; 1Te 5:19; Efe 1:13-14 §§§ 4:31 Kol 3:8 18 4:32 Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13

Penyāņek gānaņ kuņat-kuņat

5 [†] Inā Anutu tāņo nanakiye, bānepi gāmāni unita ini it tāyak udegān itpeņ kuņat tākot. ^{2 ††} Tāņpākaņ irit kuņat-kuņatjinken iron kādettā intājukun irek. Iron kādet nintā tākta yāwani uwā Kristotā ņode niwoņāreņkuk; Unitā nadāņ nimikinik tāņpāņ iniken gupi nin tāņkentāņ nimikta iniņ kireņkuk. Ude tāņkuko uwā Anututa ārawa kābāņi sākgāmān-inik, Anututā ini gāripi nadāk tāyak ude tāņ imiņkuk.

^{3 ††} Inā Anutu tāņo kudupi āmawebe unita kubokāret kādet, yabāņgārip waki ba āma tāņo tuņumta yabāņgārip tāņirā Anutu iņamiken tāga nāmo tāņpek. Kādet udewanita yāņpāņ-nadāk nāmoinik tāk tāneņ. ^{4 ††} Tāņkaņ man kābāņi-kābāņi, me yākyāk, ba imaka māyāk ikeкта ārāpi tāktāk u inken nāmo ahāwek. Nāmo, ināwā Anutu bānep tāga man iwet-iwet unitagān yāk tākot. ^{5 ††} Tāņkaņ ņode unita bureni-inik yāņ nadāneņ; Āma kubokāret kādet iwarani, kādet tarāki tāņpani ba āma tāņo tuņumta yabāņgārip tāņpanitā Kristo ba Anutu tāņo yabāņ yāwat yewa unitāņo bureni nāmoinik api koreneņ. Imata, kudān u uwā anutu jopi nadāņ yāmik-yāmik kādet ubayāņ.

^{6 †††} Unita āma kubātā kādet waki udewani iwatta bānep ārik-ārik man tāwerirān nāmo nadāņ imineņ. Kādet udewanita Anutu tāņo kokwawaktā āma mani bitnāk tākaņ-ken api ahāwek. ⁷ Unita in āma udewani-kāt not nāmoinik tāņpeņ kuņatneņ. ^{8 †††} Nadākaņ? In bian bipmāņ urani ude itkuņo upāņkaņ apiņo Ekānikāt kowat kwasikorān tāk tākaņ unita peņyāņek ude itkaņ. Unita peņyāņek nanak āmawebe ude itneņ. ⁹ U imata, peņyāņektā kādet tāga ba kādet siwoņi mebāri mebāri, ba man bureni yākyāk kādet u pewān ahāk tākaņ. ^{10 §} Unita irit-kuņat-kuņat Ekānitā gāripi nadāk tāyak u kaņ-ahākta piāni tāk tākot. ^{11 §†} Tāņkaņ bipmāņ urani tāņo kādettā bureni tāga kubā nāmo pewān ahāk tākaņ unita māde ut imiņpāņ wakini u kwawak pewā ahāk tākot. ¹² Wāra! Kādet wakiwaki āma peņawāk tāņpanitā kābop kābop tāk tākaņ u māyāk ikek unita nākā kwawak yāņahānaņi nāmo. ^{13 §††} Upāņkaņ-peņyāņektāwā imaka kudup tāņo tāktāki ba mebāriņi kwawakgān pewān ahāk tākaņ. ^{14 §†} U imata, peņyāņektā imaka kudup kwawak pewān ahākta yāwani. Unita yāņpāņ man kubā ņode kudān tāwani pātak;

Ai! Kumbani komeken dāpmon pātkaņ in apiņo kodak taņpāņ akukot!

Ude tāņirā Kristo tāņo peņyāņek intā terak ijiņ-yāņeton.

¹⁵ Unita irit kuņat-kuņatjinta watāni ket itpāņ kuņatneņ. Guņtā kuņat tākaņ ude nāmo kuņatneņ. Nāmo, āma nadāk-nadāk ikektā kuņat tākaņ ude itpeņ kuņatneņ. ¹⁶ Apiņo intā Anutu tāņo nadāk kādet u iwarān-

† 5:1 Mat 5:48 †† 5:2 Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18 † 5:3 Kol 3:5 †† 5:4 Efe 4:29 †† 5:5 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ††† 5:6 Kol 2:4,8; Rom 1:18 †††† 5:8 Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 § 5:10 Rom 12:2 §† 5:11 2Jo 1:11 §†† 5:13 Jon 3:20-21 §† 5:14 Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11

tākta gwāk pimiņpāņ kuņat-kuņat kadāni. Imata, apiņo kadāni wakiken itkamāņ unita kepma kubā jop nāmoinik tārepmirek. ^{17 §††} Tāņkaņ nadāk-nadākjin nāmo tāņkurāk tāneņ. Nāmoinik, Ekānitā kādet siwoņi intā iwatpāņ tākta nadāk tāyak u kaņ-ahākta piāni tāk tākot.

^{18 §†} Tāņkaņ ume komi tāņguņguņ tākta taņi nāmo nāneņ. Ude tāņpāņā irit kuņat-kuņatjin api tāņpāwaneņ. Ude unita ņode tāneņ; Ume naņpā tokņek tākaņ ude Kudupi Munapik imagurā tokņek tāyon. ^{19 §†} Tāņkaņ ābot tāņpani notjiye-kāt man ņode-wani-pāņ kowat yāwān tāk tākot; Anutu iniņoret kap Sam gānaņ nanik ba āmatā yāņtewani, ba kap kodaki Munapiktā bānepjin-ken pewān ahāk tākaņ, kap udewani-udewani-pāņ teņpāņ bānepjintā Ekāni iniņoret tākot. ^{20 §††} Ude tāņkaņ Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak imaka imaka ahāņ nimik tākaņ u kudupta yāņpāņ Anutu Naninta bānep tāga man kadāni kadāni iwet tākot.

Nādapi iritta man

^{21 §§†} Tāņpākaņ in Kristo tāņo man buramiņpāņ oraņ imik tākaņ unita injin udegān, man buramik kowata kowata tāņpeņ kuņat tākot. ^{22 §§§} Eruk webe, Kristota watā piā tāņ imikta yāņpāņ inā āpijiye tāņo man kaņ buramiwut. ^{23 18} U imata, āpitā webeni tāņo intājukun ude itak, Kristotā gupi, ābot tāņpani waki keri-ken nanik yāmagutkuko unitāņo gwāki itak ude. ²⁴ Unita webeniyetā āpiye tāņo man buramik-inik tāneņ, Anutu tāņo ābottā Kristo tāņo man buramik-inik tāk tākaņ udegān.

^{25 19} Eruk āma, in uwā webejiyeta nadāņ yāmikinik tāneņ, Kristotā iniken ābot nadāņ yāmikinik tāņpāņ unita gupi iniņ kireņkuko udegān. ^{26 20} Kristotā ude tāņkuko u mebāri ņodeta tāņkuk; Ābot u Anututa biņam tāņpāņ kudupi irut yāņpāņ iniken manpāņ umetā-yāņ ārutpak taņpāņ yepmaņkuk. ^{27 21} U ābot unitā ini iņamiken sākgāmān, kurāki-inik, bārām bārām nitek kubākāt nāmo, dudumi-inik kaņ irut yāņ nadāņpāņ ude uwā tāņkuk. ²⁸ U udegān, āmatā iniken gupita gāripi nadāk tākaņ udegān webeniyeta nadāņ yāmineņ. Unita āma, webeniyeta gāripi nadāk tākaņ, āma udewanita ņode tāga nadāne; U iniken gupita gāripi nadāk tākaņ yāņ nadāne. ²⁹ Nadākaņ, āma kubātā iniken gupita iwan tāga nāmo tāņpek. Nāmo, u watāni itpāņ ketem towik tākaņ, Kristotā āboriye watāni itpāņ yepmāņ towik tāyak udegān. ^{30 22} U imata, nin uwā iniken gupi tāņo morāki morāki unita. ^{31 23} Bureni, Anutu tāņo man ņode kudān tāwani unitā nākņo man ņo meham tāyak; Āmatā miņjiye naniye yabā-kātāņ pāņku webeni-kāt kentāņpāņ gup kubāgān ude tāņpāņ api itdeņ. ^{32 24} Tāņpākaņ man kudān ņo tāņo mebāri uwā āpmonpani. Eruk man unitāņo bureni

§†† 5:17 Rom 12:2; Kol 1:9 §† 5:18 Luk 21:34 §† 5:19 Kol 3:16; Sam 33:2-3 §§† 5:20 Kol 3:17 §§† 5:21 1Pi 5:5 §§§ 5:22 Kol 3:18; 1Pi 3:1 18 5:23 1Ko 11:3; Efe 1:22 19 5:25 Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 20 5:26 Tai 3:5; Hib 10:10 21 5:27 2Ko 11:2; Kol 1:22 22 5:30 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 23 5:31 Mat 19:5 24 5:32 Rev 19:7

uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat. ³³ Upänkañ äma kubäkubä inta imaka, ñode yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk täkañ udegän webejiyeta nadäk täkot. Tänpäkañ webe intäwä äyänutpän äpiye orañ yämik täkot.

Nädamiñi-nani iritta man

6 † Eruk ironjironji, in Ekänita biñam itkañ unita menjiye nanjiyeta man buramik täñ yämiñirä Anutu inamiken siwoñi täk täyon. ² † U imata, Moses täño бага man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ñode; In menjiye nanjiye orañ yämineñ. ³ † Eruk, unitäño jukuman uwä ñode; Ude tänayän täño uyaku säkgämän itkañ kome terak kadäni käronji api it yäp-mänj äronen.

Lo 5:16

⁴ † Tänpäkañ meñnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadän nämo täñ yämineñ. Ude tänpäwä inta gäripi nämo nadänpän kokwawak nadän tamineñ. Unita kädet siwoñi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpän yäwetpän yäwoñärenpän irit kuñat-kuñari yäp-siwoñtañ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

⁵ † Eruk, äbot täñpani in ätu äma täño piä watä äma jopi kuñat täkañ inta ñode yäyat; Piä täñ yämik täkañ unitäño mähemita umuntañpän orañ yämiñkañ bänep yarä täñkañ nämo, mani buramik täkot. Kristo täño mani buramiñpän watä piä täñ imineño udegän täñ yämik täkot. ⁶ Näk äma täga yän nadäwän yänpän kudän ude piä mähemi inamiken ugän nämo tänyäkñatneñ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peñkañ Kristota watä piä täñ imikamän yän nadänpän piä mähemi täño man buramik täneñ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak. ⁷ Unita Kristota täkamän, äma kubäta nämo yän nadänpän watä piäjin u oretoret terak täk täkot. ⁸ † Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek. U piä täga täk täkañ uterak api tamek.

⁹ † Tänpäkañ piä mähemi inä udegän, piä ämajiyeye jopi unita kudän säkgämän täñ yämik täkot. Täñumun-umun kädet täñ yämikta nadäk täkañ u kudup kañ peñ morewut. Imata, Ekäni kunum gänañ it täyak unitä in ba piä watä ämajiyeye bok Ekäni ude itkañ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän inä yäp-mänj danik täyak.

Ämik täño tuñum Anututä niman

¹⁰ † Eruk, man tärek-tärek ñode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän tänpän itkañ unita kehäromini wädän yäp-mänj päbä inñitpän uterak yengämä pewäkañ kehäromigän itkot. ¹¹ † Täñkañ ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup yäp-mänpän wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñkañ uyaku

† 6:1 Kol 3:20 †† 6:2 Mat 15:4 † 6:3 Lo 5:16 †† 6:4 Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 †† 6:5 Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 ††† 6:8 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ††† 6:9 Kol 4:1; Rom 2:11 † 6:10 1Ko 16:13 †† 6:11 Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14

äma waki Satan unitäño tänyäkñarani kudän waki mebäri mebäri unitä ahän tamiñirä täga api kehärom tanpän itneñ. ¹² †† Unita ket nadäwut; Ämik täk täkamän u ämakät nämo täk täkamän. Nämo inik! Uwä imaka ärowani ba wäpi biñam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri kehäromi nitek bipmänj urani kome ñonita watäni it täkañ, ba äma waki täño añero kehäromi nitek punin kuñat täkañ ukät ämik täk täkamän. ¹³ Unita ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkañ itkot. Ude tänayän täño uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik tänpän nämo api ämetpeñ kuneñ. Nämo inik, ämik täñtäñ kuñtäñgän iwan täño kehäromi paorirän inä ugän kehärom tanpän täga api itneñ.

¹⁴ † Tänpäkañ kehärom tanpän itnayän nadänpänj äruk ñode täneñ; Man bureni upän pionj ude täñ-täpänek täkot. Täñkañ kädet siwoñi täktäkjin upänj kupänjek ude pewä wädäk täkot. ¹⁵ †† Täñkañ ämatä bäränjekta kuroñi ärärañi peñpän pidämtak täkañ udewä bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täño Manbiñam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken pänku yänahäkta pidämtak täkot. ¹⁶ Ude täñkañ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täñpeñ kuñarirä unitäwä kurepä ude täñ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjin tänpän ämnayän täño u täga api weñkireneñ. ¹⁷ † Täñkañ Kristotä waki keriken nanik tämagutkuko unita juku piñpän kuñarirä unitä gwäpä kehäromi ude täñ tamik täyon. Tänpäkañ Anutu täño man Kudupi Munapiktä tamik täyak upänj kadä ude inñit täkot. ¹⁸ † Täñkañ Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anututä täñkentän tamikta yänapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täñkañ nämo gaña täneñ. Nämo, gwäk pimiñpän Anutu täño kudupi ämawebe kudupta yänpän yänapik man yäk täkot.

¹⁹ †† Ba näk täñkentän namikta imaka, yänapik täkot. Ude yänapiñirä man yäwayän täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiñam Täga täño mebäri käbop itkuko u umunkät nämo, bätakigän yänahäk täyiwa. ²⁰ †† Näk unitäño biñam yänahäwani äma. Täñkañ näk komi enjiken itat unita notnaye, Ekäniken yänapiñirä yän namani ude, manbiñam u bätakigän yänahäk täyiwa.

Yänjärek man

²¹ ††† Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäño manbiñamä Tikikustä ärenkañ api täwerek. Tikikus täño mebäri nadäkañ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täño watä piä äma bureni-inik kubä. ²² U inñit kireñpewa äretak uwä ñodeta; Nin kome itkamän-ken ñoken jide itkamän u täwerirän nadänpän bänepjin täñkehärom tanpän itneñta yänpän inñit kireñpewa äretak.

††† 6:12 Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 †† 6:14 Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 ††† 6:15 Ais 40:9; Rom 10:15 †† 6:17 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 †† 6:18 Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ††† 6:19 Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ††† 6:20 2Ko 5:20; Plm 9 ††† 6:21 Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

²³ Tänpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot tänpäni notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. ²⁴ † Tänpäkaŋ

ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaŋ uterak Anutu täño orakorakitä pat yämiton. Ugän.

† 6:24 1Pi 1:8

Pilipai

1 † Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täño epän ämanigän, nektä man kudän ño kudän täkamäk. Tänpäj Anutu täño kudupi ämawebe, Pilipai yot-pärare-ken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän tänpäni, in ba intäjukun äma ba täñkentäkjiye-kät in kudupta man ño kudän täñ tamikamäk.

² †† Tänpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äro-ton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

³ † Intä nadäj namikinik täk täkañ u juku piñpäj inta Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁴ Yäput penpäj in Jesuta nadäkinik täñkuñ-kentä päbä apiño nin täñkentäj nimiñirä Ekäni täño Manbiñam Täga yäñahäk täkamäj. Unita kadäni kadäni inta yäñpäj Anutu-ken yäñapik täyat u bänep oretoret terak yäñapik täyat. ⁶ †† Unita näk bureni-inik ñode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput penpäj täñkuko u täñ yäpmäj kuñjirän Jesu Kristo täño äbäkäbäk kadäni ahäñjirän api tärewek.

⁷ Unita näk inta yäñpäj bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat. Nämo, in nadäj namiñpäj täñkentäj namik täkañ unita. Nadäkañ? Anututä näka nadäj namiñpäj epän tägagämän kubä namiñkuko uwä intä täñkentäj namiñirä epän u bok täk täkamäj bumik. Täñkentäj namiñirä komi yotken itat ño, täga itat. Ba Anutu täño Manbiñam Täga u bureni-inik yäñ yäwetpäj täñmeham täk täyat uwä, intä täñkentäj namiñirä täk täyat. Ude täk täkañ uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk täkamäj. ⁸ †† Unita notnaye, in tabäkta bänepnatä kädap ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäj tamikinik täyak näk udegän in kuduptagänta nadäj tamikinik täk täyat.

⁹ Tänpäkañ inta yäñpäj Anutu-ken ñode yäñapik täyat; Irit kuñat-kuñatjinken bänep iron kädet ahäj pä-ton. Täñkañ Anututä nadäk-nadäk täga tamiñirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. ¹⁰ ††† Nadäwä tumbäpäj kädet täga ba waki yäpmäj daniñpäj kädet tägagän api iwatneñ. Iwat yäpmäj kuñirä Jesutä äbayäj täyak-ken uwä iñamiken momijin nämo, siwoñi pähap api itneñ. ¹¹ ††† Ba kubä ñode yäñapik täyat; Kristotä täñkentäj tamiñirän kädet siwoñi iwarirä irit kuñat-kuñatjinken bureni kañ ahäj parän. Ude täñjirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik api ärowek.

† 1:1 Apos 16:12-40 †† 1:2 Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 † 1:3 Rom 1:8; 1Ko 1:4 †† 1:6 1Ko 1:8; Plp 2:13 †† 1:8 Rom 1:9; 2Ko 1:23 ††† 1:10 Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 ††† 1:11 Jon 15:8

Komi bäräpitä Anutu täño epän täñkentäñkuk

¹² § Näk ñode täwerira nadäwä inide kubä tänpän. Nepmäñitpäj komi yot gänañ ño nepmañkuño unitä Anutu täño epän nämo itpipitak. Nämoinik! Uwä täñkentäñjirän Anutu täño mantä pen kuñatak! ¹³ §† Unita gapman täño komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ñode nadäj morekañ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken tenkuñ yäj nadäk täkañ. ¹⁴ Tänpäkañ näk komi yotken ño irira notniye mäyap nabäñpäj bänepi ñode täñkehärom täkañ; Pol u bätakigän itak, udegän itna yäñkañ Ekäni terak yengämä pewäpäj unitäño manbiñam yäñahäkta bätakigän nadäk täkañ.

¹⁵ Täñ, ätuwä näka kokwawak nadäñkañ näk närepmiñayäj Jesu täño manbiñam yäñahäk täkañ. Up-äñkañ ätutäwä näk täñkentäkta manbiñam yäñahäk täkañ. ¹⁶ Äma udegani uwä näka nadäj namikinik täñpäj ñode nadäñpäj manbiñam yäñahäk täkañ; Anututä nadäñjirän Pol u Manbiñam Täga u täñkehärom takta komi yotken itak yäj nadäk täkañ. ¹⁷ Tänpäkañ äma näk närepmiñayäj täkañ uwä nadäk siwoñi nämo iñitpäj ini gupi yäpmäj ärokta, Manbiñam Täga u yäñahäk täkañ. Uwä ñode nadäñkañ ude uwä täk täkañ; Manbiñam yäñahäñitna Poltä nadäj bäräp täyon yäñkañ yäk täkañ.

¹⁸ Ude täñ namikta Manbiñam Täga u yäñahäk täkañ upäñkañ nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, nadäk täga terak yäñahäneño ba nadäk waki terak yäñahäneño u tägagän yäj nadätat. Imata, äma uwä manbiñam mebari kubä nämo yäñahäk täkañ. Nämo! U Kristo täño manbiñam ugänpäj yäñahäk täkañ unita bänep oretoret täk täyat. Täñkañ oretoret pen api nadäj yäpmäj ärowet! ¹⁹ §†† U imata, näk ñode nadätat; Yäñapik manjin terak ba Jesu Kristo täño Munapik unitäño täñkentäk terak bäräpi kotatat ñonitä näk nämo api täñpän waneñ. Nämo, bäräpi unitä täñkentäj namiñirän tägagän api iret.

²⁰ §† Unita näkño gäripna bureni-inik uwä ñode; Epän Kristotä yäj namani u säkgämän kañ täñpa! Täñpa wanetawä! Nämo! Bänepna kehäromi-inik irirän apiñonitä it yäpmäj ärowayäj täyat-ken u, irit kuñat-kuñatnatä Kristo täño wäpi biñam yäpmäj ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tägagän. U ba u täñpayäj täro unitä Kristo täño wäpi biñamgän kañ yäpmäj ärowän yäj nadätat. ²¹ §†† Imaka kubäta nämo

§ 1:12 2Ti 2:9 §† 1:13 Apos 28:30; Efe 3:1 §†† 1:19 2Ko 1:11 §† 1:20 1Pi 4:16 §†† 1:21 Gal 2:20

nadätat. Kristo-tagän nadänpän kuŋat täyat. Unitägan iritna täŋo kehäromi. Tänpäkan kumbero uwä, tä-gagämän! ^{22 † ††} E täŋ näk kodak irero uwä Ekäni täŋo epän pen täga täŋ yäpmän ärowet. Unita nadäk yarä nitek ŋode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwoŋi kubätagän nämo nadätat. Gäripi nadätat uwä komegup ŋo kakätänpeŋ Kristoken kuŋpän uyaku säkgämän. ²⁴ Upänkan näkä kumbakan netätä in täŋkentän tamineŋ? ²⁵ Nämo! Mebäri unitagän Anututä nadän namiŋirän kodakgän api iret yän nadätat. Inkät itkan täŋkentän tamiŋpän nadäkinikjin täŋ-kehäromtan tamiŋira bänep oretoret terak api itneŋ. ²⁶ Bureni-inik! Komi yot ŋo kakätänpeŋ päre inkät bok itnayän takamän uwä Jesu Kristo nadän imikinik täk täkan u täŋ-kehäromtan tamiŋira oretoret pähap api täneŋ.

^{27 †} Tänpäkan, inä kunum täŋo kome mähem ude äworeŋkuŋo itkan unita Kristo täŋo Manbiŋam Täga unitä kädet ude kuŋarut yän niwet täyak in udegän kuŋat täkot! Manbiŋam unita iwan kubä nämo täneŋ. Inken api ärewet ba nämo api ärewet yän nämo nadätat upänkan in ude kuŋarirä näk intäŋo Manbiŋam Täga ŋode ahänjirän api nadäwet; In iwanta mäde ut yämiŋpän bänepjin nämo pewä putärekan. Nämo, bänep kubägan peŋpän Manbiŋam Täga u täŋmeham täkan. ²⁸ Ude täŋkan iwanjiyeta nämo umuntak täkan yän kan nadäwa. Nadäkan? Bätakigän ude täŋpeŋ kuŋat täkan unitä iwanjiye kwawak ŋode yäwoŋäre k täyak; Ninä paot-paotta biŋam iritna äma ŋowä Anututa biŋam täkan! ^{29 ††} Ude nadäk täkan uwä mebäri ŋodeta; Anututä nadäkinik täŋpani inta imaka tä-gagämän kubä ŋode täŋ tamiŋkuk; Täga nadän tamiŋirän Kristota nadäkinik-gän nämo täk täkan. Nämo, inä u komeni yäpmänpän komi bok nadäk täkan.

^{30 ††} Tänpäkan Manbiŋam Täga täŋmeham täkta komi epän täŋkuro u in apiŋo komi udegän nadäk täkan. Uwä imaka kudupi kubä nämo. Inkät bok itkan Anutu täŋo manbiŋamta yänpän komi nadänkuro u nadäkan. Ba apiŋo komi nadätat ŋonitänŋo biŋam imaka, nadäk täkan.

Kristotä kuŋatkuko udegän kuŋat täkot

2 Notnaye, injinta ŋode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋirä unitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyak, ba nadän tamikinik tänpän bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täŋkan Munapiktä bänepjin-ken epän täŋirän äbot täŋpani notjiye-kät bänep kubägan tänpän kuŋat täkan. Ba Anutu täŋo butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkan. ² Unita äbot täŋpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägan tänpän kowata kowata nadän yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Ude täŋpeŋ kuŋarirä biŋam nadänpän bänep oretoret pähap api täŋpet.

^{3 †††} Injinta nadäwä ärowani täŋirän injin-tagän nämo nadäneŋ. Nämo inik! Injinta nadäwä äpani täŋirän

† 1:22-23 Rom 1:13 †† 1:22-23 2Ko 5:8 † 1:27 Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3 †† 1:29 Apos 16:19-40 †† 1:30 Plp 1:13 ††† 2:3 Gal 5:26; Rom 12:10

notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. ^{4 †††} Ba injinken epäntagän nämo nadäneŋ. Nämo, notjiye täŋkentäk-kentäk tänpän kuŋat täkot. ⁵ Jesu Kristotä kädet ŋode täŋpeŋ kuŋatkuko udegän-inik täŋpeŋ kuŋat täkot; ^{6 †} Jesu ini uwä Anutu itkuko upänkan wäpi biŋam ikek Anutu udegän itta nämo nadänkuk.

^{7 †} Nämo inik! U wäpi biŋam käbop peŋpän komen äma äworeŋpän watä äma jopigän ude itkuk.

^{8 ††} Komen äma inam dapun terak äbänkan inita nadäwän äpani täŋirän Nani täŋo mani buramiŋpän kädet peŋ imiŋkuko ugän ehutpän iwät yäpmän kuŋtänŋän kumäk-kumäki kan-ahänkuk. Täŋkan jop nämo kumbuk. U komi pähap nadänpän päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

^{9 †††} Ude täŋkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänan, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduŋtagän gwäjiŋ äpmon imineŋta Jesu yäpmän päro punin-inik unu teŋkuk. Teŋpän wäp ätu yärepmit moreŋpän wäp biŋam ärowani-inik imiŋkuk.

^{11 ††} Unita imaka meni nitek kuduŋtagäntä kwawak ŋode yänahäneŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yänahänjirä Anutu Nan täŋo wäpi biŋamta punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken peŋyänjek ude kuŋatne

^{12 ††} Unita notnaye, inä Anutu täŋo man buramik täkot. Näk inkät bok itkan mani biŋam täwerira buramik täŋkuŋ. Unita apiŋo inkät nämo itkamän upänkan Jesu Kristo täŋo kädetta nadänkan gwäk pim-ŋpän man buramik bian täk täŋkuŋo udegän täk täkot. Täŋkan Anututä in inita biŋam iwoyänkuko unita nadänpän inamiken umuntanpän nadän dämiŋpän irit kodaki täŋo kädet iwät täkot. ^{13 †††} Nadäkan? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkan.

¹⁴ Unita imaka u ba u tänyän täkan uwä bänep täga terak täneŋ. Mankät-mankät ba yänwawak terak nämo täneŋ. ¹⁵ Ude tänyän täŋo uwä Anutu täŋo nanakiye ude, momijin nämo, siwoŋigän api itneŋ. Ude itkan komen ämawebe gwäjiŋ ärowani, momi täŋpani u bämopi-ken peŋyänjek, guk ude kan irut. ¹⁶ Peŋyänjek ude itkanä irit kehäromi täŋo man inŋit dämiŋpeŋ kan kuŋarut. Ude tänyän täŋo uwä Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täŋpet. Imata, epän pähap inken täŋkuro u täŋira jopi nämo täŋkuk yän api nadäwet.

^{17 †††} Tänpäkan nägätna käwep api piwa kuneŋ. Upänkan kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäŋo nadäkinikjin-kät awähutpän Anututa ärawa täŋ-imikimik ude täŋpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kan täna!

††† 2:4 1Ko 10:24,33 † 2:6 Jon 1:1-2, 17:5 †† 2:7 2Ko 8:9; Jon 1:14 ††† 2:8 Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 †† 2:9-10 Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 ††† 2:9-10 Rom 14:11 †† 2:11 Rom 10:9 †† 2:12 Sam 2:11; 1Pi 1:17 ††† 2:13 Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 ††† 2:17 Rom 15:16; 2Ti 4:6

¹⁸ † Tānpākaŋ in udegān oretoret tānpāŋ nākā nadātat udegān bānep pidām nadāneŋ.

Timoti tāŋo manbiŋam

¹⁹ In jide itkaŋ yāŋ nadāwa yānpāŋ unita Ekāni Jesutā ini nadāŋirān Timoti inken iniŋ kireŋpewa api ārewek. Tāŋkaŋ inken nanik manbiŋam kubā ābā nāwerān nadānpāŋ bānep pidām kaŋ tāŋpa. ²⁰ Nadākaŋ? Ninken āma Timoti udewani kubā nāmo itak. Āma uwā inta iyap takinik tāk tāyak. ²¹ †† Tāŋ, āma māyap-iniktā initagān nadāwātāk tānpāŋ Jesu Kristo tāŋo epānta nāmo nadāk tākaŋ. ²² Tānpākaŋ Timoti tāŋo mebāri u nadākaŋ. Uwā nanakiyetā naniye tāŋkentāk tāŋ yāmik tākaŋ udegān Ekāni tāŋo Manbiŋam Tāga unitāŋo epān tāŋkentāŋ namik tāyak. ²³ Unita nākken imaka u ba u ahāwayāŋ tāyak unita itpāŋ kaŋkaŋā kāmi, Timoti api iniŋ kireŋpewa ārewek. ²⁴ Tānpākaŋ Ekānitā nadāŋ namānā kadāni kāroni nāmo itkaŋ api ārewet yāŋ nadātat.

Epafroditus tāŋo manbiŋam

²⁵ † Eruk, notninpak Epafroditus unita tāwerayāŋ. Nāk tāŋkentākta wāyākŋeŋjira Epafroditus u iniŋ kireŋpewa wāpjin terak pābā tāŋkentāŋ namiŋkuk. Tāŋkentāk āmana unitā tāŋkentāŋ namiŋpāŋ Anutu tāŋo man meham tāk tāyak. Tānpākaŋ u inken āneŋi iniŋ kireŋpewa ārekta nadātat. ²⁶ Notninpak u kāyām tāŋirān manbiŋam nadāŋkuŋo unita inta nadāwātāk tāŋ itak. Tāŋkaŋ intā nadāwātāk tāneŋo u deta in tabākta bānepi kādāp ijiŋ itak. ²⁷ Tānpākaŋ kāyām āhan nāmo tāŋkuk. Taŋi tānpāŋ pāra kumbuk. Upāŋkaŋ Anututā butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ imiŋirān nāmo kumbuk. Kumbuk yāwānā butewaki ārowani nadāwam unita nek bok tāŋkentāŋ nimiŋkuk yāŋ yāyat. ²⁸ U kaŋpāŋ bānepjin tāgawekta ba nāk udegān nadāwātāk ikek nāmo kaŋ kuŋara yāŋpāŋ ŋodetā api tewa ārewek. ²⁹ †† Unitā āreŋirān bānep tāga nadāŋ imiŋpāŋ Ekānita yānpāŋ not tāŋ imineŋ. In āma udewani oraŋ yāmik tākot. ³⁰ Uwā Kristo tāŋo epānta yānpāŋ gādāp kumbuk. In tāŋo bāgup yāp-mānpāŋ watā epān tāŋ namiŋpāŋ gupita nāmo iyap tāŋkuk.

Gup kādata nadāŋjitna ārowani nāmo tāneŋ

3 †† Eruk notnaye, man kubā yāwa. Ekānita yānpāŋ bānep pidām terak kuŋat tākot.

Ba man bian tāwerani ugānpāŋ tāwetta nāmo gaŋa tāyat. Nāmo, man unitā watā tāga it tamek. ² ††† Tāŋkaŋ aŋta watāni itpeŋ kuŋat tākot! Uwā āma wakiinik, Anutu iŋamiken siwoŋi itta gupi morāk madākta yāk tākaŋ. U Juda tāŋo бага man u iwatpāŋ ude uwā yāk tākaŋ. Upāŋkaŋ nāmoinik nadāŋ yāmineŋ. ³ ††† Nāmo! Gup morāk madāwani bureni-inik uwā nin. Ninā Kudupi Munapik tāŋo kehāromi terak Anutu iniŋ or-

† 2:18 Plp 3:1, 4:4 †† 2:21 2Ti 4:10 † 2:25 Plp 4:18 †† 2:29 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17 †† 3:1 Plp 2:18 ††† 3:2 Sam 22:16,20; Rev 22:15 ††† 3:3 Rom 2:29

erani, ba Kristo Jesu terakgān oretoret tāk tākamāŋ unita gup morāk madāwani bureni-inik itkamāŋ. Tāŋkaŋ nin ŋode nadāk tākamāŋ; Imaka u ba u gupn-intā tāk tākamāŋ unitā Anutu iŋamiken tāga nāmo tāŋkentāŋ nimek.

⁴ † Imaka u ba u gup kādatā tāŋpewān Anutu iŋamiken siwoŋi tāga itne tāŋpānā Pol nāk Anutu iŋamiken siwoŋi-inik iram. Imata, nāk gup kāda tāŋo tāŋkentāk udewani māyap yāput, āma kudup yārepmitkuro uwā ŋode; ⁵ †† Nāk Isrel āma bureni, Benjamin tāŋo ābotken nanik. Nāk ahāŋpāŋ parira kepma 7 ude tāreŋirān gupna morāk madāwani. Bureni! Nāk Juda āma pāhap. Tāŋkaŋ бага man tāŋo miŋi, Parisi āma itkut. ⁶ ††† Baga man unita nadākinik tāŋpāŋ unita gwāk pimiŋpāŋ ābot tāŋpani tāŋo iwan āma ude itkut. Ba nāk Moses tāŋo бага man kudup iwat moreŋpāŋ siwoŋi-inik ude itkut. Āma kubātā Moses tāŋo бага man iwatpāŋ Anutu iŋamiken siwoŋigān tāga irān yāwānāku nāk imaka, siwoŋigān itet. Imata, nāk бага man u iwatta gwāk pimiŋpāŋ iwat tāŋkuronik.

⁷ †† Upāŋkaŋ ude nāmo! Bian imaka u ba unitā Anutu iŋamiken tāŋpewān siwoŋi itat yāŋ nadāŋkuro unita apiŋo Kristota yānpāŋ nadāŋjira jopi tāk tāyak. ⁸ ††† Ba ugān nāmo. Apiŋo nāk Ekānina Kristo unitāŋo mebāri kakinik tāŋpāŋ nadāwa inide kubā tāk tāyak. U imaka tāgagāmān-inik kubā unita imaka bian yāŋkut ba tāŋkuro unita nadāwa jiraŋ bureni-inik ude tāk tāyak. Nāk Kristo yāpmāŋ wādāŋpāŋ u kwasikorayāŋ yāŋpāŋ imaka kuduŋtagān jiraŋ yāŋ yāŋpāŋ bitnāŋ moreŋkut. Apiŋo бага man iwatpāŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit unita nadāwa bureni nāmo tāk tāyak. Nāmoinik! Anutu iŋamiken siwoŋi irit kādet kubāgān itak, u Kristota nadāŋ imikinik tāktāk kādet. Kādet uterakgān Anututā ini Āmawebe siwoŋi yāŋ yāŋtāreŋ nimani. ¹⁰ †† Tānpākaŋ nāk imaka kubātā nāmo nadātat. Kristo-kāt not tāŋpāŋ kuŋattagān nadātat. Ba akukakuki tāŋo kehāromi nākā terak ahāŋirān komi nadāŋkuko udegān nākā yāpurārātpāŋ kaŋ nadāwayāŋ nadātat. ¹¹ †† Ude tāŋpāŋ nadāk unitā iŋitpāŋ kumbuko udegān iŋitpāŋ kuŋattāŋgān kumāŋ-kumāŋ-ken nanik akunŋkuko udegān āneŋi api akwet yāŋ nadātat.

Epmāget peŋ nimani u yāpmākta bārāŋene

¹² ††† ŋode uwā nākŋata nāmo yāyat; Baga pewaniken ahāŋpāŋ epmāget uku yāput yāŋ nāmo yāyat, ba Kristo-kāt kwasikot-inik tāŋpāŋ kuŋat tāyat yāŋ nāmo yāyat. Nāmo, jop Kristo Jesutā nāk inita nāmāgutkuko unita epmāget u yāpmākta ehutpāŋ kādet-ken bārāŋek tāyat. ¹³ Unita notnaye, nākŋata epmāget u bian yāput yāŋ nāmo nadātat. Upāŋkaŋ ŋode uwā tāk tāyat; Imaka bian nadāŋkut ba tāŋkuro u māde ut yāmik tāyat. Tāŋpāŋ imaka iŋamna-ken itak u yāpmākta gwāk pimiŋpāŋ bārāŋek tāyat. ¹⁴ ††† Bureni! Anututā

‡ 3:4 2Ko 11:18,21 †† 3:5 Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 ††† 3:6 Apos 8:3 †† 3:7 Mat 13:44,46 ††† 3:8-9 Rom 3:21-22 †† 3:10 Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 †† 3:11 Apos 4:2; Rev 20:5-6 ††† 3:12 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6 ††† 3:14 1Ko 9:24

Jesu Kristota yānpān kunumta biŋam nāmagutpān бага pewani-ken epmāget peŋ namiŋkuko u kaŋ-ahāwetta dapunatā kaŋit-kaŋit bārānetat.

^{15 †} Tānpākaŋ āmawebe nadāk-nadāk tāga yāpmān kuŋat tākaŋ inā, nadāk-nadāk nākā yāŋahātat ŋo udegān nadāŋpeŋ kuŋatne. Tāŋ, in ātutāwā nadāk inigān kubā iŋit tākaŋ uwā Anututā bānepjin-ken peŋyāŋeŋirān api nadāwā tāreneŋ. ^{16 ††} Unita kādet iwāt yāpmān ābumāŋo ugān kaŋ iwāt yāpmān kuna!

^{17 ‡} Eruk notnaye, nāk intājukun kuŋkaŋ kādet nākā tānpān tāwoŋārek tāyat ugān kaŋ tāŋput. Ba āma ātutā nākŋo kādet iwarirā yabānpān-nadāk tākaŋ udegān kaŋ tāŋput. ^{18 ††} Tānpākaŋ āma ātuta tāwetkuro u āneŋi konām butewaki terak tāwetat; U Kristo kumbuko unitāŋo manbiŋamta iwan tānpān kuŋat tākaŋ. ^{19 ††} Āma udewani uwā paot-paotta biŋam yāwani. Gupi tāŋo gāripta ārowani tāŋ yāmik tāyak. Ba imaka māyāk ieketa bānep tāga pāhap nadāk tākaŋ. Tāŋkaŋ bānep nadāk-nadāki imaka kome terak nanik unitagān pek tākaŋ. ^{20 †††} Tānpākaŋ nināwā komeŋin kujat uwā kunum unita uken nanik Ekāni Jesu Kristotā āpānpān nimagurekta oretoret terak itsāmāŋkamāŋ. ^{21 †††} Tāŋkaŋ Kristo unitā āma ba imaka kuduptagān yāpmān āpānpān ini gāmori-kengān ābot kubāgān yepmaŋpekta kehāromi pat imitak. Tāŋkaŋ kehāromi unitā gupnin parawani yāpmān āyāŋutpewān iniken gupi ude, peŋyāŋek wārani nīkek api āworene.

4 [§] Unita notnaye, nākŋo man u nadāŋkaŋ Ekāni terak kwasikotpān kehāromigān kuŋat tākot. Bānepnatā inta nadāk tāyat u inide kubā. Ba in uwā gwāki tāgagāmān kubā Anututā namitak ude bumik unita inta yānpān bānep oretoret terak kuŋat tāyat.

² Tānpākaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekānita yānpān bānep kubāgān peŋpān kuŋat tākon. ^{3 ††} Tānpākaŋ notnapak tāŋkentāk āmana, gāhā webe yarā u yabāŋ yāwariri siwoŋigān kuŋat tākon. Imata, webe yarā u ba Klemen-kāt notnaye ātu ukāt Ekāni tāŋo Manbiŋam Tāga u yāŋahākta tāŋkentāŋ namiŋkuŋ. Unitāŋo wāpi kudān, irit kehāromi tāŋo buk terak kudān tāwani.

Yānpidām-pidām man

^{4 †††} Unita āmawebenaye, kadāni kadāni Ekānita yānpān bānep oretoret nadāŋpeŋ kuŋat tākot. Āneŋi udegān yākgān tāŋpa; Oretoret tāk tākot! ^{5 ††} Tānpākaŋ Ekāni tāŋo ābākābāk kadāni kerāp tāyak unita āma iŋamiken āma kwini tāŋo kādet iwāt tākot. ^{6 †††} Tāŋkaŋ imaka u ba unita nadāwātāk nāmo tāneŋ. Nāmoinik, bānepjin-ken nadāk ba man jide pātak u Anutu-ken yāŋahānpān iwēt tākot. Tāŋkaŋ yāŋapik maŋjin uwā bānep tāga terak yāŋapik tākot. ^{7 ††} Ude tāŋkaŋ Anututā bānepnin-ken bānep pidām pewān

† 3:15 1Ko 2:6†† 3:16 Gal 6:16‡ 3:17 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3†† 3:18 1Ko 1:23; Gal 6:12 †† 3:19 Rom 16:18; Rom 8:5-6 ††† 3:20 Efe 2:6, 19 ††† 3:21 Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53 § 4:1 1Te 2:19-20 †† 4:3 Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12 ††† 4:4 Plp 3:1 §‡ 4:5 Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 §†† 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2 †† 4:7 Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

ahāk tākaŋ unitā bānep nadāk-nadākjinta watā irirān Kristo Jesu kwasikotpān bātakigān tāga api kuŋatneŋ. Bānep pidām Anututā bānepnin-ken pewān ahāk tākaŋ uwā sākgāmān, inipārik kubā, komeŋ āmatā nadāwā tāreneŋi nāmo.

^{8 ††} Tānpākaŋ notnaye, man kubā ŋode tāwetat; Imaka tāgatāga ŋodetagān nadāŋpeŋ kuŋat tākot; Imaka bureni-inik, imaka māyāki nāmo, imaka siwoŋigān kudupi paki-inik, imaka sākgāmān, ba kādet mebāri mebāri unita tāgagāmān yāŋ yāk tākamāŋ. Nadāk-nadākjin imaka udewani terakgān peŋpān kuŋat tākot. ^{9 †††} Ude tāŋkaŋ nāk imaka tānpān-tāwoŋārek ba tāwetpān tāwoŋārek tāŋira kaŋpān nadāk tāŋkuŋo ugānpān tāŋ yāpmān kuŋat tākot. Tānpākaŋ Anutu bānep pidām māhemitā inkāt bok api itneŋ.

Pol bānep tāga nadāŋkuk

¹⁰ Eruk notnaye Ekānita oretoret pāhap tāyat uwā ŋode; In kadāni kārōŋi nabāŋ āwarākuk bumik tāŋ yāpmān ābātāŋgān apiŋo nāka āneŋi nadāŋ namiŋpān tāŋkentāŋ namik tākaŋ. Tāŋkaŋ in nāka nadāŋkuŋo upāŋkaŋ imaka tāŋkentāŋ namikta kādet-ta wāyākŋeŋkuŋ kāwep. ^{11 †††} Nākŋata butewaki nadāŋpān nāmo yāyat. Nāmo, waki ba tāga ahāŋ namik tākaŋ uken nadāwātāk-kāt nāmo, bānep tāga terakgān itta epāni tānpān nadāwa tārekaŋ. ¹² Unita jāwāri ba tuŋumna nīkek irero upāŋkaŋ unita nadāwātāk nāmo tāk tāyat. Ketemna nīkek ba nakta jop iret, ba tuŋumna nīkek ba tuŋumta jop irero upāŋkaŋ bānep tāgagān nadāŋpān iret. Kadāni tāgaken ba kadāni wakiken kwikinik irit unitāŋo mebāri nadāŋ moretat. ^{13 †††} U imata? Kehāromi namani Kristo unitāŋo kehāromi terak imaka imaka tāga tāŋpet. ¹⁴ Upāŋkaŋ intā nāk komi bārāpi terak irira tāŋkentāŋ namiŋkuŋo unita inta sākgāmān nadātāt.

^{15 18} Tāŋkaŋ Pilipai ābot tāŋpani in ŋode nadāk tākaŋ; Ekāni tāŋo man yāput peŋkut-ken uken Masedonia kome pewayāŋ tāŋira ābot tāŋpani kome ātuken naniktā nabāŋ āwarākuk tāŋkuŋ. Tāŋirā inkātāgān namiŋ-gamiŋ tāŋpeŋ kuŋatkumāŋ. ¹⁶ Bureni, Tesalon-aika yotpārare-ken irira in tāŋkentāŋ namikta nāka iron ātu pewā ābāk tāŋkuŋ. ¹⁷ Moneŋ tuŋum ātukāt kaŋ namut yānpān nāmo yāyat. Nāmo, gwāki tāga kunum tāŋo kāwut-ken nanikpān taŋigān kaŋ ahāŋ tamān yānpān yāyat. Mebāri unita tāŋkentāk epān u pen kaŋ tāŋput yāŋ nadātāt. ^{18 19} Tānpākaŋ nāk imaka kubāta nāmo wāyākŋetat. Nāmo, notjinpak Epafroditustā iron inken nanik namiŋirān tāŋbumbum āma ude bumik itat. Intā nāka tāŋ namiŋkuŋo unita nadāŋira Ekānita gupe kābāŋi nīkek ijiŋ imani bumik tāyak. Anututā unita nadāwān sākgāmān-inik kubā tākaŋ. ¹⁹ Tānpākaŋ Anutunatā tuŋumi sākgāmān-inik, iniken peŋyāŋek ikek, Jesu Kristoken buŋārani uken nanikpān api tepmāŋ towik tāŋpek. ²⁰ Unita Anutu nanin-ken oretorettā oretoret pat yāpmān kuk tāyon. Bureni!

§‡ 4:8 Rom 12:17 ††† 4:9 Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 ††† 4:11 1Ti 6:6 ††† 4:13 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 18 4:15 2Ko 11:9 19 4:18 Plp 2:25; Efe 20:41; Efe 5:2

Yäntärek man

²¹ Eruk, in mena jinom yäpmanpäñ Anutu täño kudupi ämawebe Kristo Jesuta biñam täkañ u oretoret manna kañ yäwerut. Ba äbot täñpani notjiye näkkät itkamäj ño udegän oretoret man täwetkañ. ²² † Täñkañ

Anutu täño kudupi ämawebe kuduhtagän ba äbot täñpani Sisatä yotken epän täñ imik täkañ u imaka, oretoret man tewä ärekañ. ²³ Täñpäkañ Ekäni Jesu Kristo täño bänep irontä bänepjin täñ-meham täyon.

† 4:22 Plp 1:13

Kolosi

1 † † Nāk Pol, Anutu tãjo nadäk terak Kristo Jesu tãjo aposoro itat. Tãnjpãkaŋ notninpak Timoti-kät nektã Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekãni tãjo ãmawebe notniye inta man kudãn ƚo tãnjpãj tamikamak. Tãŋkaŋ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bãnep pidãmtã intã terak äroton.

Bãnep tãga man

³ Ninã Anutu, Ekãninin Jesu Kristo unitãjo nani uken kadãni kadãni inta yãnjpãj yãnjapik tãkamãj. In tãjo manbiŋam nadãŋkumãjo unita inta yãnjpãj bãnep tãga man wari wari iwet tãkamãj. ⁴ In Kristo Jesu nadãj imikinik tãk tãkaŋ ba äbot tãnjpani ãmawebe-ken bãnep iron tãj yãmik tãkaŋ unitãjo manbiŋam nadãŋkumãj. Ude tãk tãkaŋ uwã omãk tãgagãmãn kunum gãnaŋ inta biŋam pewani unita yãnjpãj ude tãk tãkaŋ. Tãnjpãkaŋ Jesu tãjo manbiŋam bureni u inken tãwetpãj tãwoŋãrek tãnjirã imaka tãgagãmãn unitãjo manbiŋam nadãŋkuŋ. ⁶ Ba in-tãgãn nãmo nadãŋkuŋ. Nãmo, Manbiŋam Tãga u komeni komeni ahãj yãpmãj kuŋkaŋ bureni pewã ahãj bumbum tãj yãpmãj kuyak. Tãŋkaŋ bureni u inken udegãn ahãk tãkaŋ. Inã Anutu tãjo orakorak unitãjo biŋam bureni u nadãwã tãrewãpãj bãnepjin-ken peŋpãj yãpmãj kuŋatkuŋotã pen yãpmãj kuŋat tãkaŋ. ⁷ Tãnjpãkaŋ Jesu tãjo manbiŋam u notninpak bureni Epafra unitã tãwetpãj tãwoŋãrenkuŋ. Notninpak uwã Kristo tãjo watã ãma tãgagãmãn kubã. U tãŋkentãj niminpãj inken epãn tãk tãyak. ⁸ Tãnjpãkaŋ Munapiktã inken bãnep iron kãdet pewãn ahãŋkuŋo unitãjo manbiŋam niwetkuk.

⁹ † Nin manbiŋam u nadãnjpãj uterakgãn yãput peŋpãj kadãni kadãni Anututã tãŋkentãj tamikta yãnjapik man ƚode yãk tãkamãj; Kudupi Munapiktã bãnep nadäk-nadãkjãin taŋi pewãn ahãj taminjirãn Anutu tãjo mebãri kaŋpãj nadãkinik kaŋ tãj yãpmãj kut. Ude tãŋkaŋ kãdet unitã gãripi nadäk tãyak u ketinik nadãwut yãnjpãj yãnjapik tãkamãj. ¹⁰ † † Ba ƚode imaka yãnjapik tãkamãj; Intã irit kuŋat-kuŋat Ekãnitã ini gãripi nadäk tãyak ugãnpãj iwarirã gãripi nadãwãn. Tãnjpãj epãn tãga mebãri mebãri tãntãj kuŋarirã unitãjo bureni kaŋ ahãwut. Ba Anutu tãjo mebãri yãnjpãj-nadäk tãj yãpmãj kuŋirã taŋi kaŋ tãgawãn. ¹¹ † † Tãnjpãkaŋ Anutu kehãromini pãhap inide kubãtã tãj-kehãromtaŋ tamekta yãnjapik man yãk tãkamãj. Ude tãj-kehãromtaŋ taminjirãn ehutpãj

† 1:1-2 Efe 1:1 †† 1:1-2 Rom 1:7 † 1:9 Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 †† 1:10 Plp 1:27; Efe 2:10 †† 1:11 Efe 1:19, 3:16

nadãkinikjin nãmo pewã putãrewãkaŋ bãrãpi ahãj tamãwã u gãnaŋ oretoret terak kwikinik itsãmneŋ. ¹² † † Ude tãŋkaŋ nanin uwã bãnep tãga man iwet tãkot. U imata, Nanin uwã tuŋum tãga kãmi yãpmãkta yãwani u kaŋ-ahãnetta nin yãpãn-tãgawãpãj nipmaŋkuko unita. Tãj, imaka tãgagãmãn u ekãni tãjo ãmawebe peŋyãŋeki gãnaŋ kuŋarani ätu ukãt api kaŋ-ahãne. ¹³ † † Anutu u bipmãj urani mãhemi tãjo kehãromi-ken nanik ketãrenpãj nanaki bãnepi gãmãni tãjo kaŋiwat yewani gãnaŋ nipmaŋkuk. ¹⁴ † † Nanaki unitã wakinin tãjo kowata yãpmãnjpãj mominin ärut moreŋ niminjuŋkuk.

Kristo u intãjukun-inik itak

¹⁵ † † Tãnjpãkaŋ Anutu ämatã nãmo kawani unitãjo iŋam-dapun bureni uwã Jesu Kristo kwawak ahãŋkuko u. U imaka kuduptagãn tãjo intãjukun ãma ude kuŋatkuŋotã pen kuŋatak. ¹⁶ † † Tãŋkaŋ u kerã terak imaka kuduptagãn ahãj moreŋkuŋ. Imaka kunum gãnaŋ ba kome terak, imaka kãnaŋi ba nãmo kãnaŋi, imaka ärowani, ba imaka wãpi biŋam ba kehãromi nãke u kuduptagãn tãnjpãj yepmaŋkuk. Tãnjpãkaŋ imaka kuduptagãn u kerã terakgãn ahãŋkuŋ, ba u kuduptagãn watã epãn tãj imikta yãwani. ¹⁷ † † Tãŋkaŋ imaka kuduptagãntã intãjukun tãj yãmik tãyak ba unitãjo meham terak itkuŋotã itkaŋ.

¹⁸ † † Tãnjpãkaŋ Kristo ini uwã nadãkinik tãnjpani äbot pãhap tãjo gwãki ude irirãn äbot tãnjpani uwã Kristo tãjo gupi ude. Tãŋkaŋ Kristo uwã äbot pãhap unitãjo doni-inik. Uwã ãma intãjukun-inik kumbani-ken naniktã akwani. Ude tãnjpãj ini kubã-tãgãn imaka kuduptagãn tãjo intãjukun ude itkuŋotã itak. ¹⁹ † † U imata, Anututã nadãj iminirãn inken tãktãk ba mebãrini kudup u Nanakiken tokŋeŋ pãtak. ²⁰ † † Tãnjpãkaŋ Anututã nadäk tawaŋ ƚode peŋkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gãnaŋ pãke u kudup nãkŋata biŋam äneŋi kaŋ tãnjput yãj nadãŋkuk. Ude nadãŋkuko unita topmãk-topmãk kubãgãn pewãn ahãkta nanakitã pãya kwakãp terak nãgãri piwãn kuŋkuŋ.

²¹ † † Tãnjpãkaŋ inã bian Anutu mãde ut iminpãj injingãn kuŋat tãŋkuŋonik. Nadäk-nadãkjãin ba tãktãkjãin waki unitã Anututa iwan tãj imik tãŋkuŋonik. ²² † † Ude

††† 1:12 Efe 1:11,18 ††† 1:13 Luk 22:53; Efe 2:2 † 1:14 Efe 1:6,7 †† 1:15 2Ko 4:4; Jon 1:18 ††† 1:16 Jon 1:3,10 †† 1:17 Jon 1:1, 8:58 ††† 1:18 Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 †† 1:19 Jon 1:16; Kol 2:9 †† 1:20 Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2 ††† 1:21 Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 ††† 1:22 Efe 2:14-16; Efe 5:27

tänpeñ kuñat tänkuño upänkañ Kristotä gup tohari nitek ahänpän päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bänep kubägan ude kuñatta tämagutkuk. Ude tänkuko uwä intä inamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuñatneñta tepmañkuk. ^{23 †} Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän injipän kañ irut. Tänpän Manbiñam Täga nadänkuño unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api yäpneñ yän täwoñärenjirän bureni yän nadäk täkañ. Eruk nadäk kehäromi injit täkañ u pewä paotneño udetä nadäkinikjin tänkehärom tanpän itneñ. Tänpäkañ manbiñam uwä in-tägän nämo nadänkuñ. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yäwet yäpmän kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuñat täyat.

Pol äbot tänpanita yänpän epän pähap tänkuk

^{24 ††} Näk inta yänpän komi bäräpi punin terak kuñat täyat unita nadänjira säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u tänkentän yämikta komi yäput penpän nadänkuko u nämo tärenkuk bumik. Ude unita Pol näkä tänkentänjira komi u näkä terak kañ tärewän yän nadäk täyat. ^{25 ‡} Nadäkañ? Näk Anutu täño man tawañ terak Kristo täño äbot pähap unitäño watä kuñatpän inken Ekäni täño manbiñam kudup täwetpän täwoñärekk täkta yän namani. ^{26 ††} Man u yäput penpän käbop it yäpmän äbänjirän ämawebe bian it yäpmän äbuño u nämo nadänkuñ. Upänkañ kadäni ñokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täño ämawebeniye yänahänpän niwerani. ^{27 ††} Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yänahänpän niwetkuk. Tänpän nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guñ ämawebe äbori äbori tänkentäktä yänkwawak tänkuko uwä ñode; Kristo u bänepjin-ken itak. Tänpän bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänañ intä yäpmäktä iwoyänkuko u bureni-inik api yäpneñ.

^{28 †††} ††† Mebäri unita ämawebe kuduhtagän Kristo täño mebäri yänahänpän yäwet täkamän. Tänpän man kädet mebäri mebäri iwatpän jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpän yäwoñärekk täk täkamän. Tänpäkañ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni tänjirä Anututä iniñ kirenañän nadänpän unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpän epän u täñ-dämik täkamän.

2 Eruk ñode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu inamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. ^{2 §} Komi epän täk täyat u bänepjin tänkehärom takta ba äbot tänpani notjiye-kät bänep iron terak kowat-kwasikorän tänpän kuñatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmänjirä unitä nadäkinikjin täñ-kehärom-tak täyon yän nadäk täyat. Ba Anutu täño man bureni käbop nanik kwawak ahänkuko unitäño mebäri ket nadäwä tärek täkot yän nadäk täyat. Tänpäkañ Kristo

† 1:23 Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16 †† 1:24 Efe 3:13 ‡ 1:25 Efe 3:2,7-8 †† 1:26 Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 †† 1:27 Efe 1:18; 1Ti 1:1 ††† 1:28-29 Efe 4:13 ††† 1:28-29 Efe 3:7,20; Plp 4:13 § 2:2 Efe 3:4,18; Kol 1:26

ini uwä man bureni käbop itkuko unitäño mebäri. ^{3 §†} Ukenä nadäk-nadäk siwoñi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokñek it moretak.

Äma täño man jopi nämo nadäneñ

^{4 §††} Tänpän äma kubätä in yän-täkñarani tänpän bänepjin tänpä wanenñta man ñowä yäyat. ^{5 §†} Näk inkät nämo itkamän upänkañ bänepnatä inta juku pinpän nadän tamik täyat. Tänpän in tänkentäk säkgämän kowata kowata tänpän Kristota nadän imikinik kehäromigän tänpän kuñat täkañ unita bänep oretoret nadätat. ⁶ Tänpäkañ in Kristo Jesutä Ekäni täñ tamekta imagutkuño unita ukät kowat-kwasikorän tänpän kuñat täkot. ^{7 §††} Ude tänpän Kristo uterak jäwänjin pewä äpmonpänpän yenkehärom täkot. Ude tänpän nadäkinik täktäk kädet täwetpän täwoñärekk tänpänitä bänepjin täñmeham tänjirän kuñat täkot. Tänpän bänep oretoret pen täñ imiñ yäpmän ärok täkot.

^{8 §†} Tänpäkañ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yän-yänñarani man terak täwetpän täwoñärekk tänjirän kädet siwoñi kakätäneñta nadän täpäneñpän kuñat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täño kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nitek uterak wohutpän yäk täkañ, u Kristoken nanik nämo. ^{9 §†} Nadäkañ, Kristo tohari gupi nitek ahänkukotä itak. Kristo uterak Anutu täño täktäk ba mebäri-inik tokñek pat imitak. ^{10 §††} Unitä imaka imaka kehäromi nitek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän tänjirä Anututä irit bureni intä terak tokñek pen tamiñkuko itak. ^{11 §††} Tänpäkañ Kristo tubenñ kuñpän itkuñ-ken uken Juda kädet iwatpän gupjin moräk bureni nämo madänkuñ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebäri kubä yäpuñ. U ñodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkañ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madän däkñenñkuk. ^{12 §§§} Tänpäkañ ume ärutkuñ-ken uken Kristo-kät kowat-kwasikorän tänpän. Tänpän unita Anututä inä Jesu-kät bok awañ gänañ äneñkuk. Tänpäkañ inä Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmän akuñkuko unitäño kehäromi pähapta nadäkinik tänpän unita kadäni ume yäpuñ-ken uken Jesu-kät bok awañ gänañ nanik wädän tädotpän tepmañkuk. ^{13 18} Bian inä guñ, Juda täño бага man nämo iwarani, ba momi mäyap tänpän kumbani ude bumik kuñarirä Anututä momijin penpän Kristo-kät bok tänpän kodak tänpän. ^{14 19} Juda täño бага man kudän täwani unitä iwan täñ tamiñkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpän mankenta biñam tepmañkuk. Upänkañ Jesutä momijin бага mantä yänahänkuko u kuduhtagän päya kwakäp terak urirän paotkuñ. ^{15 20} Tänpän ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduhtagän kehäromini nitek u kehäromini kudup

§† 2:3 Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 §†† 2:4 Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 §† 2:5 1Ko 5:3 §†† 2:7 Efe 3:17; Efe 2:20-22 §† 2:8 Kol 2:3 §† 2:9 Jon 1:14,16 §†† 2:10 Efe 1:21-22 §§† 2:11 Rom 2:29 §§§ 2:12 Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 18 2:13 Efe 2:1,4-5 19 2:14 Efe 2:14-16; 1Pi 2:24 20 2:15 Kol 1:13

yäyomäгатkuk. Kehäromini yäyomäгатkaŋ wi yäwat-päŋ mebarini kwawak penjirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo бага man nämo iwatnen

¹⁶ † Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabat-ta yäjiwät man täwetpäŋ taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ imineŋ. ¹⁷ †† Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumigän. Up-äŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak. ¹⁸ Täŋpäkaŋ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipäŋ yäŋahäŋjirän ba in injinta äpani nadäŋpäŋ aŋero yäniŋ oretta täwerirän man udewanita bureni yäŋ nadäŋpäŋ nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta täŋpä wanenŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋjirä ärowani täk täkaŋ. ¹⁹ ‡ Äma udewani Kristo nämo tuberŋ kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täkŋat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäknin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towinjirän kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo penpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

²⁰ Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpäŋ kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopäŋ mebari imata kome ŋonitäŋo mähemu bumik täŋpäŋ unitäŋo бага man mebari mebari iwaräntäk täkaŋ? ²¹ Man u ŋode yäk täkaŋ; U injirentawä! U naŋpentawä! U yäpentawä! ²² †† Täŋpäkaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋerŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäŋ yäŋpäŋ-täwoŋärewani. ²³ Täŋkaŋ kaŋpäŋ ŋode nadänerŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadänerŋ. Ba unita nadäŋjirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni tänerŋ. U gup yäpmäŋ äpäk-äpäk kädet bureni niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadänerŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadänerŋ. Upäŋkaŋ nämotä nämo inik! Imaka udewani uwä bureni nämo. Uwä gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip kädet waki u däpmäkta kehäromini nimek nämo. Nämo inik!

Kristo terak bänep kodaki iritta man

3 †† Täŋpäkaŋ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäŋ akuŋkuko unita kunum täŋo tuŋum, Kristotä Anu-tu dubini-ken intäjukun itak-ken itkaŋ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. ² ††† Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkin kunum gänaŋ imaka säkgämän itkaŋ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkaŋ uterak nämo peneŋ. ³ ††† Imata, in kumbuŋo unita. Kumäŋjirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peŋkuko ini watäni it täyak. ⁴ † Eruk, iritnin täŋo mebari bureni Kristo unitä änerŋ ahäŋjirän in udegän kudup-

tagän ukät bok, iniken penyänek epmäget kudän ikek api ahänerŋ.

⁵ Unita yäŋpäŋ kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäŋ kaŋ yejämbut! U ŋodeta yäyat; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, ba imaka imakata ämäŋi täktäk. Nadäkaŋ? Ämäŋi täktäk uwä anutu jopita gwäjiŋ äpmoŋ imik-imik udewanigän. ⁶ Täŋpäkaŋ imaka udewanita yäŋpäŋ Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. ⁷ Nadäkaŋ, inä bian kome ŋonitäŋo nadäk terak itkuŋ-ken uken imaka u inŋit yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋonik. ⁸ †† Unita apiŋo imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwäwä, yäŋpäŋ-kaŋiwat ba me yäkyäk u kudup peŋ moreneŋ. ⁹ ††† Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye jop yäkŋat-yäkŋat nämo tänerŋ. Nämo inik, inä bänep bian-ijin täŋo kudän yejämäŋ moreŋpäŋ bänep kodakipäŋ tek ude wädäwä äroŋkuŋo unita. Täŋpäkaŋ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumigän ahäkta täŋkodak täk täyak. U näkŋo mebarina kaŋpäŋ nadäkinik täŋput yäŋpäŋ ude täk täyak. ¹¹ ††† Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämo madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuŋum äma, nin kuduŋtagän Kristotä gwäknin ude itpäŋ imaka kuduŋtagän uwäk täk täyak.

¹² †† Eruk, in Anututa biŋam täŋpani, ini-tägän bänep iron täŋ tamiŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuko unita kudän ŋode täŋpeŋ kuŋat täkot; In notjiyeta butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täkot. Täŋkaŋ injinta nadäŋjirä äpani täŋpäpäŋ notjiyeta kokwawak bäräŋerŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Nämo, bänep kwini terak oraŋ yämik täkot. ¹³ †† Täŋkaŋ bämoŋjin-ken yäŋwawak ahäŋjirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peŋ tamiŋkuko udegän täk täkot. ¹⁴ ††† Täŋkaŋ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet päke u kuduŋtagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täŋ-meham taŋjirän in bämoŋjin-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkaŋ. ¹⁵ ††† Täŋpäkaŋ bänepjin täŋo yäma däriä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it tamiŋpäŋ bänep nadäk-nadäkin-ken kaŋiwat epän täk täyon. Nadäkaŋ? In bänep pidäm uterak itta Anututä yäŋ-päbä äbot kubägän tepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka u ba unita yäŋpäŋ Anututa bänep täga nadäŋ imik täkot. ¹⁶ †††† Täŋkaŋ Kristo täŋo mantä bänepjin-ken tokŋek pat täyon. Kristo täŋo mantä bänepjin-ken tokŋek ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täŋo bänepi täŋkehärom takta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit kap mebari mebari tek täkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekäni iniŋ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken pewän ahäwani u Anututa bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ tek täkot. ¹⁷ ¹⁸ Täŋkaŋ imaka u ba u yäk täkaŋ ba täk täkaŋ u kuduŋtagän Ekäninin Jesu u

† 2:16 Rom 14:1-12 †† 2:17 Hib 8:5, 10:1 ‡ 2:19 Efe 2:21; Efe 4:15-16 †† 2:22 Ais 29:13; Mat 15:9 †† 3:1 Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 ††† 3:2 Mat 6:33 ††† 3:3 Rom 6:2; 2Ko 5:14 † 3:4 Plp 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2

† 3:8 Efe 4:25-31, 5:4 ††† 3:9-10 Efe 4:22,25 †† 3:9-10 Efe 4:24 ††† 3:11 Gal 3:28 †† 3:12 1Pi 2:9; Efe 4:2,32 †† 3:13 Efe 4:32, 5:2 ††† 3:14 Rom 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3 ††† 3:15 Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4 ††† 3:16 Efe 5:19 18 3:17 1Ko 10:31; Efe 5:20

nadān imiŋpān tāk tākot. Ude tājpanj Jesu wāpi ter-
akgān Anutu Nan bānep tāga nadān imikinik tāk tākot.

Nāda miŋi nani tāŋo irit

¹⁸ † Eruk, webe, in āpijiye gāmori-kengān kuŋat tākot. Ekānita biŋam tājpanitā ude tājpwā api tāgawek. ¹⁹ †† Tājpkān āma, ināwā webejiyeta nadān yāmikinik tājpanj komi mebāri mebāri nāmo yāminej. ²⁰ ‡ Tājpkān ironironi, inā menjiye nanjiyeta man yānjirā mani buramik-inik tāneŋ. Ude tājirā Ekānitā tabāwān gāripi nitek api tāk tāneŋ. ²¹ †† Tājpkān nan, inā āpetjiye nanakjiye man jāpi ba yāniŋ wārāt man yāwet-
tāko bānepi tājpa wawāpān nadān bārāp terak nāmo kuŋatneŋ.

Intājukun āma ba watā āmaniye jopita man

²² ††† Āma tāŋo epān watā āmaniye, inā intājukun āmajiye tāŋo man kudup buramik tākot. Tājkanj in-
tājukun āmajiye iŋamiken epān tājpani yāŋ niwerut yāŋkanj tānyākŋarani nāmo tāneŋ. Nāmo, iŋamiken itkanj ba nāmo itkanj, epān kehāromigān tāneŋ. In Ekāni oraŋ imik tākanj unita bānep tājnikŋat-kāt nāmo, kadāni kadāni kudān siwoŋi terak epān bureni tāj yāminej. ²³ Tājkanj epān u ba u tāk tākanj u āmata yāŋpān nāmo, Ekānita epān tāyat yāŋ yāŋpān gwāk pimiŋpān tāj-dāmik tākot. ²⁴ † Node nadāŋpān tāneŋ; Epān tāk tākamāŋ unitāŋo gwākiwā kunum gānaŋ nin-
inta yāŋ nimani itak uwā Ekāniken māt yāpne. Nadākanj? Inā Ekāni Kristo tāŋo watā āma irirā ini-
tāgān intājukun āmajin bureni ude it tamik tāyak. ²⁵ ††† Tājpkān āma kudān wakiwaki tājpaniwā kudān waki unitāŋo kowata api yāpneŋ. Imata, Ekānitā āmawebe kudup tāŋo tāktāki uwā nadāk kubā terakgān yāpmāŋ danik tāyak.

⁴ ††† Tājpkān epān watā āma tāŋo intājukun āmaniye, inā ŋode nadāk tākot; Nin tāŋo in-
tājukun āmanin kunum gānaŋ itak. Unita nadāŋpān watā āmajiye kudān siwoŋi terakgān yabāŋ yāwatneŋ.

Ekāniken yāŋapik-apik tāŋo man

² † Tājpkān Ekāniken yāŋapik-apikta ket nadāwā tumbāpān gwāk pimiŋpān kadāni kadāni yāk tākot. Ude tājpanj Anutu bānep tāga nadān imikinik tāk tākot. ³ †† Tājkanj ninta imaka, yāŋapiŋirā Anututā iniken mani tāŋo kāderi tāwit nimiŋjirān Kristota man kābop itkuko u yāŋahāk tākāna.

Man unitagān nāk komi yotken itat. ⁴ ††† Tājkanj Ekāniken yāŋapik mantā mehamtāŋ namiŋjirā man pidāmigān yāŋkwawa taŋjira āmawebe komeni komenitā mebāri kanj nadāwā tumbut. Nāk ude tākta yāŋ namani. ⁵ †† Tājpkān āma Anutu nāmo nadāŋ

† 3:18 Efe 5:22 †† 3:19 Efe 5:25 ‡ 3:20 Efe 6:1 †† 3:21 Efe 6:4 †† 3:22 Efe 6:5-8 ††† 3:25 Rom 2:11 ††† 4:1 Wkp 25:43,53; Efe 6:9 † 4:2 Efe 6:18; Plp 4:6 †† 4:3 Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9 ††† 4:4 Efe 6:20 †† 4:5 Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12

imani bāmopi-ken inā sākgāmān kuŋatpān Kristo tāŋo kādet yāwoŋārekta pidāmtak tākot. ⁶ ††† Ude tājkanj yākyākjintā gāripi gākŋi nitek kanj ahāwān. Tājpkān āmatā man u ba u tāwet yabānayāŋ tākanj unita ke-
tinik nadāŋpān kowata sākgāmān kanj yāwerut.

Āma Polkāt bok irani unitāŋo man

⁷ †† Nākŋaken manna biŋam Tikikustā api tāwerek. Uwā nintāŋo notninpak bānepnin gāmāni, tājkentāk āmanin ba Ekāni tāŋo watā piā āma bureni-inik, man buramik tājpani. ⁸ †† Bānepjin tājpidām tawut yāŋpān iritnin tāŋo manbiŋam tāwetta notninpak u iniŋ kireŋpewa āretak. ⁹ ††† Tājpkān āma tāgagāmān Onesimus, man buramik tājpani notjinpak, injin ābotken nanik u bok yāwera āreŋkanj nākā itat-ken ŋonitāŋo manbiŋam api tāwetdeŋ.

¹⁰ ††† Tājpkān komi yot ŋoken bok irani notnapak Aristakus ukāt Banabas nāmeni Maktā nadāŋ tamikamān. (Mak unitāŋo mebāri tāwetkuro unita inken āreŋjirān not kanj tāj imut.) ¹¹ Tājpkān notna-
pak kubā Josua, wāpi kubā Jastus u imaka, nadāŋ tami-
tak. Āma yārākubā uwā Juda ābotken nanik. Juda āma ātutā Anutu intājukun itkanj kaŋiwat epān tāk tāyak unitāŋo man yāŋahākta nāmo tājkentāŋ namik tākanj, yārākubā unitāgān bānepna tāj-kehāromtaŋ namik tākanj.

¹² Tājpkān intā ābotken nanik kubā Epafraŋ, Kristo tāŋo watā piā āma unitā taniŋ oretak. U intā kehārom taŋpān Anutu tāŋo nadāk siwoŋi yāpmāŋpān nadāwā-
tārewāpān kudup buramiŋpān kuŋatneŋta kadāni kadāni Anutu-ken ehuranigān yāŋapik tāyak. ¹³ Bureni-
inik tāwetat; Epafraŋ unitā in ba Laodisia ba Hierapolis yotpārareken nanik ābot tājpani āmawebe tājkentāŋ tamikta komi epān inide kubā tāk tāyak. ¹⁴ Tājpkān yāpātāgak āma notninpak tāgagāmān wāpi Luk kenta Demastā taniŋ oretkamān. ¹⁵ Tājpkān nākā Laodisia yotpārareken nanik ābot tājpani ba Nimfa ukāt āboriye Anutu iniŋ oretta Nimfatā ini yotken ārok tākanj u nākŋo bānep tāga man ŋo yāŋahāŋpān kanj yāwerut.

¹⁶ Tājpkān man kudān ŋo āmawebe daniŋpān yāw-
erā nadāŋ morewākanj Laodisia ābot tājpani uken pewā kuŋjirān unitā udegān kanj daniŋpān nadāwut. Tājpanj unita kubā kudān tājpanj yāmiŋkuro u imaka, tamākanj kanj daniŋpān nadāwut. ¹⁷ ††† Daniŋpān nadāŋkanj Akipus ŋode kanj iwerut; Epān Ekānitā yāŋ gamani uwā sākgāmān siwoŋigān kanj tāj yāpmāŋ ku yāŋ kanj iwerut.

¹⁸ †† Eruk, Pol nākŋa-tāgān ketnatā bānep tāga man ŋo kudān tājpanj tamitat. Komi yotken irani nāka nadāŋ namik tākot. Eruk, Ekāni tāŋo orakorakitā inken itinik tāyon.

††† 4:6 Efe 4:29; 1Pi 3:15 †† 4:7 Efe 6:21 †† 4:8 Efe 6:22 ††† 4:9 Plm 10-12 ††† 4:10 Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24 ††† 4:17 Plm 2 18 4:18 1Ko 16:21

1 Tesalonaika

1 † Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä tånkentån namiñirån nåk Poltä man ño kudån täyat. Kudån täñpån äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorån täk täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

2 †† Nin kadäni kadäni yånäpik epån täñkañ inta nadån tamiñpån Anutu bänep täga man iwet täkamån. **3** † Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epån bänep ironjintä pewån ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgån peñpån bänepjin täñkehärom tañpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin iñamiken kadäni kadäni nadån tamiñpån yånahånepån iwet täkamån.

4 Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamån; Anututä nadån tamikinik täñpån inita biñam iwoyånkuk. **5** †† Ude nadäk täkamån uwä mebäri ñode-ta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñkuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpöpån Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumån. Inkät itkumån-ken uken inta yånepån imaka u ba u yånepån täk täñkumånjo u nadäkañ. **6** †† Täñjitna nintånjo kädet kuroñ ugån iwarån täñkuñ. Iwarån täñpån Ekäni imaka, udegån iwarån täñkuñ. Täñpakañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamiñirån man u bänepjinta biñam täñkuk.

7 ††† In ude täñkuño uwä nadäkinik täñpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun täñ yämiñpån kädet täga yäwoñäreñkuñ. **8** ††† Täñpakañ inken, Ekäni täño mantä tokñeñ moreñpån Masedonia ba Akaia komeken kuñ moreñkuk. Täñkañ, ugån nämo. In Anutu nadån imikinik täñkuño unitånjo manbiñam uwä komeni komeni nadån moreñkuño unita nintä yäwetnañi kubä nämo täñkuk. **9** † In-tägån, nintä inken epån täñjitna not täñ nimiñkuño unitånjo manbiñam niwet täkañ. Ba intånjo manbiñam komeni komeni yånepån-nadäk ñode täñ yäpmån kukañ; In anutu jopi nadån yämik täñkuño u mäde ut yämiñpån Anutu irit kehäromi mähe mi bureni unitånjo watä epån ämaniye ude itkañ. **10** †† Ba apiño in anutu jopi nadån yämik-yämik kädet u mäde ut imiñpån nanaki Jesu kunum gänañ naniktä äpäkta itsämånepån itkañ. Nanaki u kumbani-

† 1:1 Apos 17:1-10; 2Te 1:1 †† 1:2 Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 † 1:3 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 †† 1:5 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 †† 1:6 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 ††† 1:7 1Pi 5:3 ††† 1:8 Rom 1:8 † 1:9 Apos 14:15 †† 1:10 Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9

ken nanikpån yäwån kikuñurani unitä täñkentån nimiñirån Anutu täño kokwawak kadäni pähap ahäwayån täyak uwä api irepmitne.

Poltä Tesalonaika kome epån täñkuk

2 ††† Notnaye, ninä inken ahånepån epån nämo täna wañkuñ. Nämo inik, epån täñjitna bureni ahånkuk. U injin nadäkañ. **2** †† Ba pengån Pilipai kome nidäp-månepån niwat kireñkuño u imaka, nadäkañ. Ude täñ nimiñkuñopån nämo kwitañkumån. Nämo inik. Äma ätutä iwan pähap täñ nimiñirä Anutu yäpmån wädånepån bätakigån nadånkañ inken äreñpån Anutu täño Manbiñam Täga u täwetkumån. **3** Täñpakañ manbiñam täwetkumånjo uwä bänepjin täñpidäm takta täwetkumån. U jop manman ba yån-täkñarani man nämo täwetkumån. Ba in täñpawakta man nämo täwetkumån. **4** ††† Nämo, Anututä nibäwån tägawöpån mani biñam yånahänekta epån ño ketnin terak peñkuk. Epån u täk täkamån uwä ämatä ninta nadäwä ärowani takta nämo täk täkamån. Nämo inik, Anutu bänepnin yäpmån danik täyak unitä nibäwån gäripi täñpekta täk täkamån.

5 †† Täñpakañ in nintånjo mebäri nadäk täkañ, ba Anututä udegån nintånjo mebäri nadätak. In nintånjo man-ta gäripi nadäwut yånepån bänep ärik-ärik man nämo täwetkumån ba intånjo moner tuñumta yabån-gärip täñpån Anutu täño man terak yån-täkñatpån yäpmäk-ta nämo täñkumån. **6** †† Ba in bämopjin-ken ba kome kukñi käda wäpnin biñam ikek kuñatta nämo täñkumån. Nämo, nin Kristo täño aposoro bureni-inik itkamån unita täñkentån nimut yån täga peñ täwetnañipån nämo peñ täwetkumån. **7** Täñpakañ webe kubätä nanakiye watäni säkgämån itkañ nonoñ yep-mån towik täyak ude bumik in bämopjin-ken kwini terak it täñkumånjonik. **8** Gäripnin tañi inken peñkumånjo unita Anutu täño Manbiñam Täga täwetagån nämo. Inta yånepån gupnin iniñ kirekta bok pidäm tañkumån. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadånkumånjo unita. **9** ††† Notnaye, nintä bämopjin-ken itkañ epån tañi täñkumånjo u nadäkañ. Bäräpi tamine yånepån kepma bipani gupnin mehamtäkta epån bok kädap ikek täk täñkumånjonik. Ude täñkañ Anutu täño Manbiñam Täga uwä täwetkumån.

10 Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoñi terak kuñatpån epån täñ tamiñkumånjo u in nadäkañ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkañ. **11** Täñpakañ

††† 2:1 1Te 1:5,9 †† 2:2 Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 ††† 2:4 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20 †† 2:5 Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10 †† 2:6 Jon 5:41,44 ††† 2:9 Apos 20:34; 1Ko 4:12

kubä pen ñode nadäkan; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täñ yämik täyak, in kubäkubäta udegän täñ tamiñkumän. ¹² Intä irit kuñat-kuñat Anututä nadäwän siwoñi täk täyak udegän täñpeñ kuñarut yän nadänpän bänep täñ-kehäromtak man täwerit, bänep täñpidäm tak man täwet täñkumän. Ba Anututä tabänjirän täga täñpekta in kädet täga terak kuñarut yänpän kadäni ätu man kehäromi täwetkumän. Imata, Anutu unitä kañiwat yewani gänañ, iniken wäpi biñam ikek itta yänpabä tepmak täyak unita.

Anutu täño manta jibi yäpuñ

¹³ † Täñpäkañ nin Anutu täño man täweritna nadäwä komen äma täño man kubä bumik nämo täñkuñ. Nä-moinik! Anutu täño man bureni-inik ude nadäñkuño unitä Anutu täño äbot täñpani inken epän täñjirän irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäk täkañ. Unita nin inta yänpän Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkamän. ¹⁴ †† Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu täño äbot täñpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täñpeñ kuñat täkañ, apiño udegän täkañ. Judia äbot täñpani uwä Juda naniktä däpmänpän komi yämik täñkuño udegän in notjiye ätutä tadäpmänpän komi tamik täkañ. ¹⁵ ‡ Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däpmän yäpmän äbätängän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Täñpäkañ nin udegän nidäpmänpän komi nimiñkuñ. Ude täñkuño u Anututa not nämo täñ imik täkañ ba ämawebe kudup-tagänta iwan täñ yämik täkañ. ¹⁶ †† Ba ugän nämo. Guñ äbotken Anutu täño man yäweritna nadänpän Anututa biñam täneñ yänkañ бага penkirek täkañ. Täñpäkañ äma uwä kädet wakiwaki ude täñ yäpmän äbäñtäko mominitä ärowani pähap täñjirän eruk, Anutu täño kokwawak ahän yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneñi yabäkta nadäñkuk

¹⁷ †† Notnaye, kadäni keräpigän in tepmañkumäño upänkañ tepmak-inik nämo täñkumän. Nä-moinik. Bänepnintä inta butewaki nadäñ tamiñpän äneñi tabäkta gäripi-inik nadäkamän unita inken äneñi ärekta ehut itkamän. ¹⁸ Inken ärekta gäripi nadäkamän upän Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadäñjira Santantä kädet penpipiñ namik täyak. ¹⁹ ††† Täñ, inta gäripi pähap nadäk täkamän u ñodeta; Epänin täño bureni-inik uwä in, ba nintäño oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäninin Jesu unitäño äbäkäbäk kadäni-ken iñamiken inkät penta itkañ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

Pol Timoti iniñ kireñkuk

³ ††† † Notnaye, inta nadäwätäk tañi täñpän nek Atens yotpärare-ken itkañ Timoti iniñ kireñpeda inken ärekta man yänpän-nadäk täñkumän. Timoti,

† 2:13 1Te 1:2; 2Te 2:13; Gal 1:11-12 †† 2:14 Apos 17:5 † 2:15 Apos 2:23, 7:52 †† 2:16 Mat 23:32-33 †† 2:17 1Te 3:10 ††† 2:19-20 Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 ††† 3:1-2 Apos 17:15 § 3:1-2 Apos 16:1-3

notninpak bureni ba Anutu täño epän äma ude itpäñ Kristo täño Manbiñam Täga yänahäk täyak unitä päre Anutu täño man terak bänepjin ba nadäkinikjin täñkehärom takta iwoyänkumäk. ³ †† Komi ba bäräpitä täñpewän kwaineñ yänpän Timoti teda äreñkuk. In nadäkan, Anutu täño man uwä kwini terak itpäñ-nadäneka nämo yän nimani. ⁴ ††† Nin inkät itkañ pengän man ñode täwetkumän; Anututa yänpän komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yänkumäño u bureni ahätak ño yän nadäkan. ⁵ ††† Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täñpän intäño nadäkinikjin kañpän nadäkta Timoti iniñ kireñpewa äreñkuk. Täñyäkñarani äma waki Satantä täñ-täkñat-pewän nadäkinikjin pewä putärenjirä epänin jop pewä paorek-tawä yän nadäñkut.

Timoti manbiñam täga yäpmän äbuk

⁶ ††† Täñpäkañ Timotitä inken nanik äyänjut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäño manbiñam ñode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkañ. Ba nintä in tabäkta gäripi nadäk täkamän, udegän intä nin nibäkta yäk täkañ. Manbiñam ude niwetkuk. ⁷ ††† Täñpäkañ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkañ yän biñam niwerirän nadäñkumäño unitäwä nin komi butewaki terak kuñat täkamän unitäño bäräpi täñpidäm tañkuk. ⁸ Bureni, in Ekäni iñit-inik täñpeñ kuñarirä nadänpän nintäño iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

⁹ Täñpäkañ inta yänpän Anutu iñamiken bänep täga pähap nadäk täkamän unita Anutu bänep täga inide kubä iwet täkana! ¹⁰ Täñkañ nadäñ nimiñirän inken päre kowat kawän täñpän nadäkinikjin ätukät täñkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiñpän kehäromigän yänapik täkamän.

¹¹ ††† Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit nimiñirän inken kañ ärena. ¹² Täñpäkañ Ekänitä bänepjin-ken epän täñjirän inken bänep iron kädet tañi ahänjirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kañ täñ yämut, nintä inta täñ tamik täkamän udegän. ¹³ ††† Ude täñjirä Anutu Nanintä bänepjin täñkehärom tañjirän iñamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuñat täkot. Pen udegän kuñarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biñam iwoyäwani yämagut yäpmän äneñi kañ äbän.

Anutu iñamiken siwoñi kuñat-kuñatta man

⁴ ††† Notnaye, Ekäni Jesuta yänpän jukuman kubä ñode täwetnapän nadäwut; Irit kuñat-kuñatjintä Anutu not täñ imikta mebäri täwetpän täwoñäreñk täñkumäño udegän kañ irut. Täñkañ Anutu täño man u täga iwat täkañ upän gwäk pimiñpän ehuranigän kañ iwarut yänpän täwetkamän. ² Ekäni Jesu täño meni terak man kehäromi täwetpän täwoñäreñk täñkumäño nadäkan u.

† 3:3 Efe 3:13; 2Ti 3:12 ††† 3:4 Apos 14:22 †† 3:5 Plp 2:16 ††† 3:6 Apos 18:5 †† 3:7 2Te 1:4 †† 3:11 2Te 2:16 ††† 3:13 Plp 1:10; 2Te 1:7,10 ††† 4:1 2Te 3:6

^{3 †} Anututä ñode täwet täyak; Kubokäret penpän bänep siwoñi terak kuñat täkot. ⁴ Täñpakan in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäñ webejiye-kät kädet siwoñi terak kañ kuñarut. ⁵ Kädet siwoñi terak kuñatkañ ämawebe guñ, Anututa nämö nadäwanitä yabängärip täñpän kubokäret täk täkañ ude nämö täneñ. Nämoinik! ^{6 ††} Unita in notjiye täñyäkñatpäñ webeniye nämö kubotäneñ. Kädet waki udewanita bian man ñode täwetkumän; Ekänitä äma kädet ude täk täkañ uwä kowata waki api yämek. ^{7 †} Buren! Nadäk-nadäk waki yäpmän kuñatneta nämö, kudupi-inik itpäñ nadäk-nadäk siwoñigän yäpmän kuñatneta Anututä nimagutkuk. ^{8 ††} Unita äma kubätä man u mäde ut imayän täko uwä äma kubäta nämö, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

^{9 ††} Eruk äbot täñpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebari täwetpäñ täwoñärenjirän bureni iwat täkañ upän imata bänep iron kowat täñpän täneñtä äneñi jop kudän täñ tamine?

^{10 †††} Nämö, inä Masedonia kome äbot täñpani ämawebe komeni komeni it yäpmän kukañ u bänep iron täñ yämik täkañ. Upänkañ pen kañ täñput yäñpän täwetkamän. ^{11 †††} Täñpakan man kubä pen ñode täwetpäñ täwoñärenjkumän; Kuñ äbän täñkañ täñuruk-uruk nämö täneñ. Komejin-kengän it dämiñpäñ epän ketjin-ken pewani u kehärom täñpän kañ täñput. ^{12 §} Ude täñpän nakta jop kubä nämö api itneñ. Ude täñirä äma Anutu täño kädet nämö iwat täkañ u inta bänep täga api nadäneñ.

Jesutä äneñi äbähta man

^{13 §†} Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuño u jide itkañ unitäño mebari ket nadäwä tärewut yäñpän man ño täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkañ guñ ämatä noriye kumänjirä nadäk-nadäki paoräpäñ konäm butewaki pähap täk täkañ in udegän nämö täneñ. Nämoinik! ^{14 §††} Nin nadäkinik ñode täk täkamän; Jesu kumänkañ akuñkuk. Ude täñkuko unita ñode imaka nadäkinik täk täkamän; Anututä Jesu iniñ kireñpewän ämawebe nadän imiñkañ kumbuño u initägän yämaguränkañ inikät bok api ämneñ. ^{15 §†} Ba Ekänitä iniken man kubäwä ñode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayän täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämö api yärepmitne. Nämoinik!

^{16 §††} Ekäni kunum gänañ naniktä äpayän täñjirän womat mämä api ahäwek. Täñpän añero intäjukun täñpanitä gera yäñjirän Ekäni ini uwä gera pähap yäñkañ api äpek. Äpäñjirän ämawebe Kristo nadän imiñpäñ kumbuño unitä jukun api akuneñ. ¹⁷ Akuñjirä kokoki yarägan kodak itnayän täkamän uwä kumbani yäput penakañ gubamtä pudät päro nipmañpän punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täñpakan Ekäni-

† 4:3 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 †† 4:6 Sam 94:1 † 4:7 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 †† 4:8 Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 †† 4:9 Jon 13:34 ††† 4:10 2Te 3:4 ††† 4:11 Efe 4:28; 2Te 3:8, 12 § 4:12 1Ko 5:12-13; Kol 4:5 §† 4:13 Efe 2:12 §†† 4:14 Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 §† 4:15 1Ko 15:51 §†† 4:16 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52

kät-gän api it yäpmän ärone. ¹⁸ Unita in man ñowä yäñpän-nadäk täñpän notjiye kumbanita nadäwätäk penpän bänepjin täñpidäm täkot.

Ekäni äneñi pit kubägan api ahäwek

^{5 §†} Notnaye, injin ñode bureni nadäk täkañ; Nämö nadänjirä kubo ämatä bipani äbäk täkañ udegän Ekäni täño äbäkäbäk kadäni täropigän api ahän nimek. Ude nadäk täkañ unita Ekäni äneñi äbayän täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yän imata kudän täñpän tamine? ^{3 §††} Täñpakan kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamän yäkñat irirä Ekänitä pit kubägan ahän yämiñpäñ api däpmän paorek. Bäräneñ ahän yämayän täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräneñ nadäk täkañ ude. Imaka umuri u bäräneñ ahän yämiñjirä jide täñpän api metäñpeñ kuneñ? ⁴ Upänkañ notnaye, inä bipmän urani gänañ nämö itkañ unita Ekäni täño kadäni, kubo ämatä bäräneñ ahäk täkañ ude ahänjirän nämö kikñutneñ. ^{5 §§†} Nämoinik, ninä bipmän urani ba bipanita biñam nämö, penyänjek ba kep mata biñam äbot täñpani.

Bänep kodaki it täkana

⁶ Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämö itkañ däpmon pat täkañ ude nämö täne. Nämoinik, nadäna tumbäpäñ watäni itpäñ kuñat täkana! ⁷ Täñpakan äma däpmon pärani uwä bipmän urani gänañ pat täkañ. Ba äma ume jägämi nañkañ täñguñguñ kudän täk täkañ uwä bipani täk täkañ. ⁸ Upänkañ kepma täño äbot ninäwä bänep nadäk-nadäkninta watä kehäromi itpäñ kuñat täkana. Täñpakan nadäkiniknin ba notniyeta nadän yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täñ nimiñjirän äma wakitä nämö nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yän bänepnin ukädagän penjitna unitä gwäpä kehäromi ude täñ nimik täyon. ^{9 §§§} U mebari ñode unita; Nin Anutu täño bänep wakwaki bureni kañ-ahäneta nämö iwoyän nipmañkuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täño wäpi terak irit kehäromi korenetä iwoyänpäñ nipmañkuk. ^{10 18} Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne. Unita Jesu täño äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayän tämäño u ba kodak itnayän tämäño u tägagän, ukät penta api it yäpmän ärone. ^{11 19} Eruk, inä man tägagämän u nadänpäñ man kowat iwerän täñpän bänepjin pen täñ-kehäromtak täkot, täk täkañ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

^{12 20} Notnaye, man kehäromi ñode täwetkamän; Äma inta yäñpän in täñkentähta bämopjin-ken komi epän täk täkañ ba Ekänitä yäñpän intäjukun täñ tamik täkañ, ba täwetpäñ täwoñäreñ täk täkañ u nadän yämik täkot. ¹³ Täñkañ epän ude täñ tamik täkañ unita

§† 5:1-2 Mat 24:36 §† 5:1-2 Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 §§† 5:3 Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 §§† 5:5 Rom 13:12; Efe 5:9 §§§ 5:9 1Te 1:10; 2Te 2:14 18 5:10 Rom 14:8-9; 1Te 4:14 19 5:11 Jud 20 20 5:12 1Ko 16:18; 1Ti 5:17

inä nadäŋ yämikinik täŋpänj bänep oretoret terak oraŋ yämik täkot.

Täŋpänj notjiye-kät not täŋpänj bänep kwini terak it täkot. ¹⁴ † Unita notnaye, in ŋode täk täkot; Äma gaŋani, epän nämo täŋpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täŋ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuŋarani udewani täŋkentänj yämiŋpänj bänepi täŋ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkot. Täŋpänj äma udewani täŋkentänj yämikta nämo gaŋa täneŋ. Nämo, pentagän täŋkentäk-kentäk terak kuŋat täkot. ¹⁵ †† Täŋkaŋ waki kowata kowata täneŋta watä kehäromi itpänj kuŋat täkot. Ude täŋkaŋ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täŋkentäk-kentäk kowata kowata kaŋ täŋ yäpmänj ärowut.

¹⁶ ‡ Ude täŋkaŋ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ¹⁷ †† Täŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkta nämo gaŋa täneŋ. Nämo, pen yäk täkot. ¹⁸ †† Ba imaka u ba u unita Anutu bänep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoranitä ude kaŋ täŋput yäŋpänj Anututä peŋ täwetak.

¹⁹ ††† Täŋpäkaŋ Munapik täŋo kädäp nämo däpä kum-
neŋ. ²⁰ ††† Täŋpänj äma kubätä Anutu täŋo mani biŋam

† 5:14 2Te 3:6,11,15 †† 5:15 Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9
‡ 5:16 Plp 4:4 †† 5:17 Luk 18:1 †† 5:18 Efe 5:20 ††† 5:19
Efe 4:30 ††† 5:20 1Ko 14:1,39

yäŋahänpänj täwerirän nadäŋ äwaräkuk nämo täneŋ. ²¹ Upänkaŋ man nadäk täkaŋ u kuduptagän nadänpänj yäpmänj danik kaŋ täŋput. Ude täŋkaŋ imaka täga täŋpänä u kaŋ yäpmänj kuŋarut. ²² Ude täŋkaŋ waki mebäri mebäri kudup mäde kaŋ urut.

²³ § Eruk notnaye, inta yäŋpänj Anutu-ken ŋode yäŋapik täkamänj; Anutu, bänep kwini mäheimitä ini ärutpak taŋpänj tepmaŋirän bänep kudupi kaŋ täŋ morewut. Ude täŋirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayänj täyak u iŋamiken momijin nämo, kaŋ irut. ²⁴ Täŋpäkaŋ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureniŋän yäwani unitä imaka yäyat ŋo inken bureni api täŋpek.

²⁵ §† Täŋpäkaŋ notnaye, in ninta nadänpänj Ekäniken yäŋapik täkot. ²⁶ §†† Täŋkaŋ äbot täŋpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not täŋpänj keräntäk täk täkot. ²⁷ Unita näk Ekäni iŋamiken man kehäromi ŋode täwetat; In man kudän ŋo äbot täŋpani kuduptagän daniŋpänj yäwerirä nadäwut.

²⁸ Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken itpänj itinik täk täyon. Ude.

§ 5:23 1Ko 1:9; 2Te 3:3 §† 5:25 Kol 4:3; 2Te 3:1 §†† 5:26
Rom 16:16

2 Tesalonaika

1 † Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä tånkentån namånpanj nåk Poltä man nõ kudån täyat. Kudån tänpån äbot tänpõni Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekåni Jesu Kristo-kåt kowat kwasikorån tåk tåkañ, inta pewa äretak. ² †† Anutu Nan ba Ekåni Jesu Kristo tånjo orakoraki ba bånep pidåmtå intå terak åro-ton.

³ † Notnaye, kadåni kadåni yånjapik epån tånkañ bånepnintå peñ niwerirån inta yånjån oretoret man iwet tåkamån. Nadåkinikjin tañi pånhap tokneñ årok täyak, ba bånepjån-ken bånep iron kådet tañi ahån pat täyak, unita Anutu bånep täga man täga iwet tåkamån. ⁴ †† Tänpåkañ Anututa yånjån in komi komi tamiñirå gupjin komi butewaki terak itkañ nadåkinikjin nåmo pewå putårewåpån gwåk pimiñpån kuñat tåkañ. Unita intånjo manbiñam u nintå komeni komeni Anutu tånjo äbot tänpõni yånjånjånjån yåwet tåkamån.

Ekånitå åma yåpmån danikta man

⁵ †† Komi butewaki ahån tamiñirå kehårom tañpån it tåkañ uwå nõde niwonjårek täyak; Anututå iniken kådet siwonji iwatpån nadånjirån båråpi u ahån tamik tåkañ. Komi unitå inå Anutu tånjo kañiwat yewa gånaj kukta yåpån-siwonjån tamik täyak. Tänpåkañ Anutu tånjo kañiwat epån u tånkehårom takta epåni tåk tåkañ. ⁶ †† Unita kåmiwå Anututå kådet siwonji iwatpån åma komi butewaki tamik tåkañ u kowata komi butewaki udegån api yåmek. ⁷ †† Upånkañ åmawebe komi butewaki nadåk tåkañ inåwå, ninkåt penta komi butewaki u api ketåreñ nimek. Ketåreñ nimayån täyak u Ekåni Jesu-kåt añeroniye äbot pånhap-kåt kunum gånaj naniktå åpnayån tånjo kadåni ugån Anutu ini ude api tån nimek.

⁸ † Kadåni uken kådåp mebet ikek åpå åma Anututa tånjånjån tåkañ ba Ekåninin Jesu tånjo Manbiñam Täga u nadån åwaråkk tåk tåkañ uwå komi api yåmek. ⁹ †† Kowata Anututå åma udewanita yåmayån täyak u kumån-kumån tårek-tåreki nåmo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehåromini tånjo epmåget kudåniken yåwat kireñpewån pånku åneñi åbåktå nåmo, ukådagån api kuneñ. ¹⁰ ††† Kadåni uken Jesutå wåpi biñam yåpmåktå kwawak api ahåwek. Ahånjirån iniken åboriye, åmawebe mani nadånjån bånepi-ken peñpeñ kuñarani unitå epmåget kudåni u kañpån biñam api

† 1:1 1Te 1:1 †† 1:2 Rom 1:7 † 1:3 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 †† 1:4 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 †† 1:5 Plp 1:28 ††† 1:6 Rom 12:19; Rev 18:6-7 ††† 1:7 Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16 † 1:8 Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17 †† 1:9 Ais 2:10,19,21 ††† 1:10 Kol 3:4; 1Te 3:13

yån imineñ. Tänpåkañ inå mani biñam täweritna nadåwå bureni tånkuño unita penta api kåneñ.

¹¹ †† Unita inta yånjån kadåni kadåni Ekåniken yånjapik man nõde yåk tåkamån; Anutunintå kådet siwonji iwatta iwoyånkuko uteråkgån itneñta tänpidåm tañ tamiton. Tånkañ iniken kehårominitå mehamtån tamiñirån imaka tågatåga tåkta gånripi nadåk tåkañ u tänpån irit kuñat-kuñatjinken nadåkinikjin tånjo epåni bureni u kañ kañ-ahåwut. ¹² ††† Ude tänpån irit kuñat-kuñatjintå Ekåninin Jesu tånjo wåpi biñam orañ yåpmån årok tåkot. Ude tänpån Jesu tånjo wåpi biñam åronjirån in udegån Jesu inåmiken wåpjin biñam ikek kañ irut. Wåpi biñam uwå Anutunin ba Ekåninin Jesu Kristo unitånjo iron.

Anutu tånjo manta iwan api ahåwek

2 †† Notnaye, Ekåninin Jesu Kristo tånjo åbåkåbåkk ba unitå nimågut yåpmån påbå dubini-ken api niñmanjpeko unitånjo manbiñam täwera nadåwut. ² Åma åtutå nõde api yån-tåknatneñ; Munapiktå nõde niwetak; Ekåni tånjo kadåni uku ahånjuk yån api täwetneñ. Ba meni-tågån jop api yån-tåknatneñ. Ba man kudån terak Poltä kudån tåk yån api yån-tåknatneñ. Ude yån-tåknarirå in tånjån tañpån kwainkañ bånepjin nåmo pewå putårewek. ³ †† Yån-tåknat man udewani täwerirå nåmo nadån yåmineñ. Ekåni tånjo kadåni keråp tañjirån pengånå Ekåni tånjo manta iwan pånhap api ahåwek. Tånkañ Peñawåkk Åma, geñjita biñam tänpõni unitå kwawak api ahåwek. ⁴ ††† Tänpån åma uwå imaka imaka åmatå anutu yån iwetpån yånjån oret tåkañ u kudup yåpmån påpå yepmanjån ini wåpi api yåpmån årowek. Ude tånkañ Anutu tånjo kudupi yot gånaj åro itpån inita Nåk Anutu yån api yåwek.

⁵ Tänpåkañ nåk inkåt itkañ unita täwetkuro ukeño u nadåkañ ba nåmo? ⁶ Kadåni nõkengån ukåt-pipik påtak u nadåkañ? U kewenjirån Peñawåkk Åmatå kadåni yån imani-ken api ahåwek. ⁷ Tänpåkañ apiño Peñawåkk Åmatå epån kåbop kåbop tåk täyak. Ude täntån kuñat-tåyon ukåt-pipik u kewenjirån Peñawåkk Åma u kwawak api ahåwek. ⁸ ††† Kwawak ahånjån irirån Jesutå åbånjån meni wonj piån-iwat-pewån Peñawåkk Åma u kumånjirån eruk Jesu tånjo peñyånjek ågonitå yåput pewån paot-inik api tänpæk. ⁹ †††† Tänpåkañ intåjukun, Peñawåkk Åma u nåmo kumånjirån Satantå kehåromi imånkañ Peñawåkk Åma u Nåk nåwarut yån nadånjånjån

†† 1:11 Kol 1:9; 1Te 1:2-3 ††† 1:12 Ais 24:15; Mal 1:11 †† 2:1 1Te 4:13-17 †† 2:3 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 ††† 2:4 Dan 11:36; Ese 28:2 ††† 2:8 Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 ††† 2:9 Mat 24:13; Rev 13:11-13

tänyäkņarani ba kudān kudupi mebāri mebāri api pewān ahāneņ. ¹⁰ Ude täņpāņ āmawebe paot-paotta biņam yāwani kādet waki mebāri mebāri terak api tänyäkņarek. Āmawebe uwā Anutu täņo man bureni u nadāņpāņ iyap takta bitnāk tākaņ unita api paotneņ. Man bureni u nadāņpāņ iyaptak täņkuņ yāwānā man unitā täņkentāņ yāmitek. ¹¹ † Upāņkaņ nāmo! Man burenita nadākinik nāmo tāk tākaņ unita Anututā nadāk bureni nāmo, iniņ kireņpewān nadāk-nadāki peņ awāhurirān jop manmanta nadāwā bureni api tāneņ. ¹² Man burenita bitnāņpāņ imaka wakita gāripi nadāk tākaņ unita āmawebe uwā kowata ahāņ yāmekta Anututā kādet ude uwā api peņ yāmek.

Nadāņ dāmiņpāņ itkot

¹³ †† Täņpākaņ notnaye, Ekānitā inta nadāņ tamikinik tāk täyak! Pengān-inik Anututā intā irit kehāromi kaņ-ahākta iwoyāņkuko unita inta yāņpāņ Anutu bānep tāga man kadāni kadāni iwet tākāna! Täņpākaņ in irit kehāromi kaņ-ahākta iwoyāņkuko uwā Munapiktā bānepjin täņ-kodaktaņ tamiņirān Jesu täņo manbiņam burenita nadākinik täņpāņ kuņattāņgān api kaņ-ahāneņ. ¹⁴ Täņpākaņ Anututā in u kaņ-ahākta Jesu täņo Manbiņam Tāga nintā tāweritna nadāņkuņo uterak iwoyāņpāņ tepmaņkuk. Bureni-inik, Ekāninin Jesu Kristotā wāpi biņam ārowani yāpayāņ täyak u in ukāt penta itpāņ kaņ yāput yāņpāņ yāņpābā tepmaņkuk. ¹⁵ Unitā notnaye, in kadāni kadāni kehārom taņpāņ man, kudān terak ba menintā tāwetpāņ tāwoņārek täņkumāņo u kaņ yāpmāņ kuņarut.

¹⁶ † Täņpākaņ Ekāninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututā bānepjin täņpidām taņpāņ kehāromi tamiņirān man ba epān bureni inken peņkuko u pewā putārewektawā! Anututā nadāņ nimikinik täņpāņ bānep ironi pāhap uterak bānep pidām, paot-paori nāmo, pewān ahāņ nimik tākaņ. Täņkaņ nadākinikin täņkehārom taņirān imaka tāgagāmān kubā māt kaņ-ahāne yāņ bureni-inik nadāk tākamāņ.

Ekāniken kehāromi nimikta yāņapik tākot

3 †† Eruk notnaye, ninta yāņapik man yāk tākot. Ude täņirā Ekāni täņo mantā itpāņ-nadāki nāmo, inken ahāņirān nadāwā ārowani täņkuko udegān komeni komeni kaņ kuņ morewān. ² Täņpākaņ āma wakiwaki ba āma peņawāk täņpani unita yāņpāņ täņkentāņ nimikta Anutu-ken yāņapik man yāņ nimik tākot. Nadākaņ? Āmawebe ātutā Anututa nadāņ imikinik nāmo tāk tākaņ. Āmawebe udewanitā iwan täņ nimik tākaņ.

³ †† Upāņkaņ Ekānitā imaka u ba u tākta yāk täyak udegān tāk täyak. Unita waki täņo mähemitā in täņpān wanēņo udetā bānepjin mehamtaņ tamiņpāņ

† 2:11 2Ti 4:4 †† 2:13 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9 ‡ 2:16-17 1Te 3:13 †† 3:1 1Te 5:25 †† 3:3 1Te 5:24

watā it tamik täyak. ⁴ †† Ude täņ tamik täyak unita inta nadāwātāk nāmo tāk tākamāņ. Nāmo, ņode nadāk tākamāņ; Man tāwet tākamāņ u buramik tākaņ. U pen api buramiņ yāpmāņ kuneņ yāņ nadāk tākamāņ. ⁵ Ekānitā ini nadāk siwoņi tāwetpāņ tāwoņāreņirān Anutu täņo bānep iron terak kaņ kuņarut. Täņpāņ Kristotā komi bārāpi gānaņ nāmo kwitaņkuko udegān gwāk pimiņpāņ kaņ kuņarut.

Epān nāmo täņpeno uwā ketem nāmo nāņpen

⁶ †† Notniye, Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak man kehāromi ņode tāwetna nadāwut; Ābot täņpani ātutā epānta gaņja taņpāņ jop kuņat tākaņ. Āma udewani man tāwetpāņ tāwoņāreņkumāņo u nāmo buramik tākaņ. Unita udewani-kāt penta nāmo kuņatneņ. ⁷ † Nāmo inik! Nintā kādet täņpāņ-tāwoņārek täņkumāņo udegān kaņ täņput. Ninā inken jop nāmo itkumāņ. ⁸ †† Nin inken ketem gwāki nāmo, nāmo naņkumāņ. Nāmo inik. Ketem tuņumta yāņ-niwarani yākaņ, yāneņ yāņpāņ tamimaņ bipani ketnintā epān kādāp ikek täņkā komi nadāņkumāņ. ⁹ †† Täņpākaņ ude tāneta nāmo yāņ nimani. Ninā ketem inken nanik tāga yāpaniņpāņ in kādet tāga täņpāņ-tāwoņāreņitna udegān kaņ iwarut yāņpāņ ude täņkumāņ. ¹⁰ †† Kādet tāga unita inkāt penta itkaņ ņode tāwetkumāņ; Āma kubātā epān nāmo täņpeko uwā, ketem nāmo nāņpek.

¹¹ †† Täņpākaņ inken naniktā man ņode ābāņirān nadāņkumāņ; Āma ātu uwā epān peņpāņ kāroņ-kāroņ kuņatkaņ yot āroņkaņ-āpāk tāņtāņ kuņat tākaņ. ¹² †† U tāga nāmo! Āma udewani Ekāni Jesu Kristo wāpi terak jukuman ņode yāwetnapāņ nadākinik tāk tākot; Komejin-ken itdāmiņpāņ epāņjin täņirā bureni ahāwāpāņ in-jinken ugāņpāņ nak tākot. ¹³ †† Täņkaņ notniye, inā kādet siwoņita gaņani nāmo tāneņ.

¹⁴ †† Täņpākaņ man kudān ņo terak tāwetkamāņ uwā āma kubātā bitnāņirān mebāriņi yāņahāņpāņ kakātāwāpāņ inigān itpāņ kaņ māyāk tawān. ¹⁵ †† Iwan kaņ täņ imut yāņpāņ nāmo yāyat. U ābot täņpani notjinpak kubā unita yāņpāņ-iwoņārek täņirā kādet siwoņi kaņ iwarān.

¹⁶ †† Eruk, Ekāni kwini mähemi unitā kwini pewān ahāņ tamiņirān kadāni kadāni, imaka u ba u tānayāņ tākaņ-ken u kwini terakgān kaņ täņ yāpmāņ kut. Täņirā Ekāni inkāt kaņ irān.

¹⁷ †† Yāņtārek man ņowā Pol nākņa-tāgān ketnatā wāpna kudān tāyat. Man kudān kudup nākā pewa ārek tākaņ uwā ini udegān tāk tāyat. ¹⁸ Täņpākaņ Ekāninin Jesu Kristo täņo orakoraktā inken patinik tāk tāyon. Ugān.

††† 3:4 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10 ††† 3:6 Mat 18:17; Rom 16:17 † 3:7 Plp 3:17; 1Te 1:6 †† 3:8 1Te 2:9 ††† 3:9 1Ko 9:4; 1Te 1:6 †† 3:10 1Te 4:11 ††† 3:11 1Ti 5:13 †† 3:12 1Te 4:11 †† 3:13 Gal 6:9 ††† 3:14 1Ko 5:9,11 ††† 3:15 1Te 5:14 ††† 3:16 1Te 5:23 18 3:17 1Ko 16:21

1 Timoti

1 † † Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peñ näwet-pewän aposoro ahänkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänañ täga api nimagut yäp-mänj ärowek. Täñpäkañ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadänjira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täño man peñawähut täkañ

3 † Timoti, näk Masedonia kome kwa yänkañ gäwetkuro ude kañ tä! Efesus komeken ätukät itkañ äma ätutä Anutu täño man yänpäñ peñawähut täkañ uwä yabänj yänpewi kañ pewut! **4** † † Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkañ. Uwä äbekiye oraniye täño kobap man yänjit äma biani umunitä it yäp-mänj äbuño unitäño mebarita yänpäñ-nadäk täk täkañ. Man udewanitä äbot täñpani ämawebe täño nadäk-nadäki täñpä wawäpäñ Anututa nadänj imikinik täñpäñ kuñat-ta nämo täñkentänj yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nä-moinik täñkentänj yämik täyak. Unita man jopi yäk täkañ u kañ pewut!

5 Ima mebarita man kehäromi ño yäyat? U äbot täñpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täñmeham täkta yäyat. Täñpäkañ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämo inik, Jesuta nadäkinik bureni täñpäñ Anutu inamiken bänep kuräki-inik itkañ bänep udewanitä kädet u siwoñi yänj täwet täkañ ugänpäñ iwatneñ. Ude täñjirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. **6** Upänkañ äma ätu kädet u peñpäñ man jopi, jirañ-ken nanik kañ-ahänkuño upänj yäp-mänj kuñat täkañ. **7** † † Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin Juda täño baga man unitäño yäwoñärewni äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkañ yänj yäk täkañ. Ude yäk täkañ upänkañ baga man unitäño mebari nämo nadäwä tärewäkañ jop man yäk täkañ.

8 † † Täñpäkañ ninä baga manta ñode nadäk täkamänj; Uwä nadäk siwoñi terak yäp-mänj kuñatnero uyaku baga man u imaka täga yänj nadäne. **9** Baga man u äma siwoñi kuñaranita yänpäñ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma baga man utpäñ ärowani kädet pewä ahäk täkañ unita yänpäñ pewani. Äma udewani Anutu täño kädet mäde ut imiñkañ momi täk-täk kädet ba kome täño kädet ugänpäñ iwat täkañ.

† 1:1-2 Kol 1:27 †† 1:1-2 Apos 16:1-3; Tai 1:4 † 1:3 Plp 2:24 †† 1:4 1Ti 4:7; Tai 1:14 †† 1:7 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 ††† 1:8 Rom 7:12,16

Täñpäñ miñiye naniye ba äma ätu kumänj-kumänj däp-mäk täkañ. **10** †† Ba kubokäret täk täkañ, ba añ täño kudän täk täkañ, ba ämawebe jop yäkñatpäñ yäp-mänj päñku äma ätuta watä piä täñ yämikta yänij kirenjirä moneñ yämik täkañ. Täñkañ äma udewani jopman yäk täkañ, ba Ekäni täño wäpi yänpäñ jopman terak yänkehäromtak man yäk täkañ, ba kädet waki u ba u Anutu täño man mebari burenitä yäjiwät täyak upänj täk täkañ. **11** † † Täñpäkañ man bureni mäde ut imik täkañ uwä manbiñam Anututä näkä yänjahäkta namiñkuko u. U Anutu irit gäripi niked täño mähe mi, unitäño manbiñam epmäget peñyänjek ikek u.

Ekänitä Pol orañ imikinik täñkuk

12 † Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiñpäñ täñkehäromtañ namiñkuk. Täñkañ piäna täga api täñpek yänj nadänj namiñpäñ watä piä täñ imetta yänj namiñkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. **13** Bian it yäp-mänj äbutken uken näk Kristota yänjärok man yänjit, komi imiñit ba piäni täñpäwakta kädet mebari mebari pewa-ahänkuñ. Täñpäkañ guñ itkañ Ekäni täño mebari nämo nadäwa tumbäpäñ waki täñ imiñkuro mebari unita Anututä butewaki nadänj namiñkuk. **14** Täñpäñ Ekäni täño irontä näkä terak tokñek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkädet nadäkinik niked ahänkut.

15 †† † Ñode nadä; Jesu Kristotä momi täñpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä burenininik. U kuduptagän bänepnin-ken peñpäñ yäp-mänj kuñatnañ. Täñpäkañ waki täñpani täño intäjukun äma bureni u näk ño. **16** Kowata yäpnañi upänkañ butewaki pähap, unitäño mebari näkä terak kuduptagän äronkuk. Täñpäñ äma momi wakiinik täñpani näka butewaki u mebari ñodeta nadänj namiñkuk. Ämawebe nadäkinik täñpäñ irit kehäromita biñam tänyänj täkañ unitä kudän kudupi näkä terak äronkuko unitäño mebari kañpäñ nadäneñta Kristotä ude uwä täñ namiñkuk. Ude kañpäñ nadänj päñ ñode täga nadäneñ; Polta täñ imiñkuko udegän ninta täga täñ nimek. **17** † † Unita ñode yäwa! Irit kehäromi täño Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känäñi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäño wäpi biñam ba epmäget peñyänjeki pat yäp-mänj kuñpäñ pen it yäp-mänj kuk täyon. Burenininik!

18 †† † Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäntäreñ gamani udegän peñ gäwetat. Gäk man u iyap täñpäñ Ekäni täño man unita yänpäñ ämik kañ tä.

††† 1:10 Tai 1:9 § 1:11 1Ti 6:15 §† 1:12 Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10; Gal 1:13 §†† 1:15 Luk 15:2, 19:10 §† 1:17 Rom 16:27 §†† 1:18 1Ti 6:12; Jud 3

¹⁹ † Tānpākaŋ nadākinikka kehāromigān parirān bānepkatā kudān u siwoŋi yāŋ nadāk tāyan ugānpāŋ kaŋ iwāt. Āma ātutā ude nāmo tāŋkuŋo unita nadākiniki pewā putārewāpāŋ waŋkuŋ. ²⁰ †† Āma uken nanik kubā wāpi Himeneus. Kubāwā wāpi Aleksada. Yarā u Anututa yāŋārok man iwēt tākamān unita Satan kerī terak yepmaŋkut. Ude tāŋkurowā Satantā komi yāmiŋ yāpmāŋ kuŋjirān kudān waki u kaŋ pewun yāŋpāŋ ude tāŋkut.

Ekāniken yāŋapikta jukuman

2 Eruk Timoti, intājukunā nadāk kehāromi inġit tāyat uwā ŋode gāwera; Nadākinik tāŋpanitā āmawebe kuduptagānta yāŋpāŋ Ekāniken yāŋapik tākot. Tāŋpāŋ imaka u ba unita āma ātutā wāyākŋek tākaŋ unita yāŋpāŋ Anutu-ken yāŋapinġpāŋ bānep tāga man iwēt tākot. ² † Tāŋkaŋ kome tāŋo intājukun āma ba gapman kudupta Anutu-ken yāŋapik manpāŋ mehamtāŋ yāmik tākot. Yāŋapik man ude yāŋitna watā it nimiŋirā kwiniġān itpāŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpāŋ kudupi siwoŋigān kaŋ itna. ³ Ude tānayāŋ tākamāŋ unitā api tāgawek. Ba waki kerī-ken nanik nimagurani āmanin Anutu unitā nibāwān udegān api tāgawek. ⁴ †† Unitāwā āma kuduptagān inita biŋam tāŋpāŋ man bureni yāpmāŋpāŋ bānepi-ken pekta nadāk tāyak. ⁵ U imata, Anutu kubā-tāgān it nimitak. Ba bāmop āma bureni kubāgān, Anutu ba āma nin bāmopnin-ken it tāyak u āma āworewani Jesu Kristo. ⁶ †† Kristo unitā kadāni iwoyāwani-ken āmawebe kuduptagān mominin tāŋo kowata dāpmāŋ tārekta gupi iniŋ kireŋkuk. Ude tāŋkuko uwā kwawak ŋode niwoŋāretak; Anutu u āmawebe kuduptagān waki kerī-ken nanik yāmagutta nadāk tāyak. ⁷ ††† Unita nāk āmawebe Manbiŋam Tāga u yāŋahāŋpāŋ yāwetta ba aposoro ude iretta yāŋpāŋ iwoyāŋpāŋ nepmaŋpani. Tāŋpākaŋ guŋ ābotken man bureni-inik ba nadākinik tāŋo mebāri yāwetpāŋ yāwoŋārekta yāwoŋārewani āma tāŋo piā ude yāŋ namanī. Man uwā jop nāmo, bureni yāyat!

Āmawebe tāŋo man

⁸ Eruk, āmanita ŋode yāyat; Āma komeni komeni, siwoŋi itkaŋ Anutu-ken ket kewatpāŋ kaŋ yāŋapik tāŋput. Ude tāŋpāŋ noriye-kāt kokwawak ba iwan nāmo tāneŋ. Nāmo, irit kuŋat-kuŋari pakigān kaŋ kuŋarut.

⁹ †† Ba webeta udegān ŋode yāwa; Webewā tek āhan nadāwani kaŋ tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarut. Inita nadāwā āpani tāŋpāpāŋ āmatā gāripi nibāwut yāŋpāŋ gupita epmāget taŋi nāmo tāneŋ. Tāŋpāŋ gwāk pujiŋ topmāk-topmāk tāŋpāŋ nāmo kuŋatneŋ. Ba omāk meran, gwāki ārowani nāmo meran tāŋ yāpmāŋ kuŋatneŋ. ¹⁰ † Nāmoinik. Webe, Ekāni tāŋo gāripi terakgān kuŋatnayāŋ yāk tākaŋ unitāwā tāŋkentāk-kentāk piā tāŋpen kuŋarirā uyaku api tāgawek.

† 1:19 1Ti 3:9 †† 1:20 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 † 2:2 Efe 6:18; Plp 4:6 †† 2:4 Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 †† 2:6 Gal 1:4 ††† 2:7 Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 ††† 2:9 1Pi 3:3-5 § 2:10 1Ti 5:10

¹¹ Tāŋpāŋ Anutu tāŋo kābeyā-ken webewā, kwikinik āpani itkaŋ juku penpāŋ nadāk-nadāk piā tāk tākot. ¹² †† Tāŋpākaŋ webetā āmani Anutu tāŋo manpāŋ yāwetpāŋ yāwoŋārek piā ude tākta ba intājukun tāŋ yāmikta nāmo nadāŋ yāmitat. Uwā kābeyā-ken man kum itneŋ. ¹³ ††† U mebāri ŋodeta; Anututā Adam jukun tāŋkaŋ Iv māden tewān ahāŋkuko unita webetā intājukun itta bitnātāt. ¹⁴ †† Ba Adamtā tāŋyabāk tāŋo māhemi nāmo nadāŋ imiŋkuk. Webenitā nadāŋ imiŋpāŋ momi-ken maŋkuk. ¹⁵ Upāŋkaŋ webewā nanak bāyak-bāyak terak Anututā api yāpān tāganenġ. Bureni, webe u nadākinik, bānep iron ikek, bānep siwoŋi ba nadāk-nadāk tāga terak kuŋatnayāŋ tāŋo uwā Anututā api tāŋkentāŋ yāmek.

Ābot tāŋpanita watā āma tāŋo man

3 ††† Node nadā; Āma kubātā ābot tāŋpani tāŋo watā āma kubā ude itta nadāweko uwā piā tāga tāŋpayāŋ nadātak yāŋ yāneŋ. Man u bureni-inik. ² †† Upāŋkaŋ āma kubātā watā āma piā u tākta nadāŋpāŋā uwā āmawebe inġamiken kādet siwoŋi terak kuŋarek. Uwā webe kubāgān yāpani. U irit kuŋatkuŋarita watāni itkaŋ nadāk-nadāk tāga Anutu-ken nanik yāpmāŋ kuŋarani. U iron terak kuŋarani. U yāŋpāŋ-yāwoŋārek piā sākgāmān tāŋpani. ³ Tāŋkaŋ ume komita āmāŋi nāmo tāŋpani. Tāŋkaŋ āmik tāŋpani nāmo, āma kwini, komi nāmo, sākgāmān-inik kuŋarani. Ba moneŋ tuŋumta nadāŋ gāripi-inik nāmo tāŋpani. ⁴ Āma uwā iniken webe nanakta watāni sākgāmān it yāmiŋpāŋ āperiye nanakiye yāŋpāŋ-yāwoŋārek tāŋjirān nani oraŋ imiŋpāŋ mani buramiŋpāŋ kuŋarani. ⁵ Unita jide nadātan? Āma kubātā webeni nanakiye watā sākgāmān nāmo it yāmeko uwā jide tāŋpāŋ Anutu tāŋo ābot tāŋpani āmawebeta watā sākgāmān it yāmek? ⁶ Tāŋpākaŋ bānep apigān āyāŋurani kubātā ābot tāŋpanita watā nāmo irek. Āma ude-wanitā inita nadāwān ārowani tāŋjirān Anututā Satanta tāŋkuko ude, manken tewekta. ⁷ †† Ba ugān nāmo. Āma kubātā watā āma piā yāpmākta nadāweko uwā āmawebe Jesuta nadākinik nāmo tāŋpani inġamiken siwoŋi kuŋarirān āma tāga yāŋ iwerani. Tāŋ, āma ude-wani nāmowā āmawebetā yāŋpāŋ-kaŋiwāt tāŋjirā Satantā bānepi tāŋpāŋ guŋ tawāpāŋ buŋep-ken tewekta.

⁸ Ābot tāŋpani tāŋo tāŋkentāk āma imaka, āmawebe inġamiken siwoŋi kuŋatkaŋ tāŋyākŋarani nāmo tāŋpani. Tāŋkaŋ ume komi naŋkaŋ tāŋguŋguŋ nāmo tāŋpani. Ba moneŋ āma tāŋyākŋarani tāŋpāŋ moneŋ tuŋum jop nāmo yāpani. ⁹ Tāŋkaŋ āma u Anutu iwāt-iwat kādet Anututā ini kwawak niwoŋāreŋkuko u inġinik tāŋpāŋ Anutu inġamiken bānepi kurāki-inik irani. ¹⁰ Tāŋpākaŋ pengānā tāktāki ba irit kuŋat-kuŋari yabāŋpāŋ-nadāk tāŋpāŋ kāderi tāga tāŋpeko uwā, eruk piā yāmen. ¹¹ ††† Tāŋpāŋ webeniye udegān, āmawebeniye inġamiken siwoŋi kuŋarani ba man āyāŋutpāŋ yākyāk nāmo tāŋpani. Uwā kwikinik itkaŋ

†† 2:12 1Ko 14:34 ††† 2:13 Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 †† 2:14 2Ko 11:3 ††† 3:1 Apos 20:28 †† 3:2 Tai 1:6-9 †† 3:7 2Ko 8:21 ††† 3:11 Tai 2:3

bänepita watäni itpäñ man bureniğän yäñpäñ kuñarani. ¹² Təñpəkañ äbot təñpani təño təñkentək äma uwä webe kubäğän yəpməñpäñ əperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabəñ yəwarani. ¹³ Eruk, təñkentək äma piäni təñpewä təgak təkañ uwä wäpi biğam säkgämän ahək təkañ. Ba nadäkiniki kehäromigän injipəñ unitəño mebəri yəñahəkta batakigän nadək təkañ.

Anutu iwat-iwat kädet unitəño mebəri-inik

¹⁴ Timoti, näk gäkken bärəñeñ ärekta nadätat up-əñkañ ñodeta yəñpäñ man ño intəjukun kudän təñpäñ gamitat. ¹⁵ † Ude təñpäñ imaka kubätä gäkken ärekta kädet təñpipiñ nameko uwä, eruk man ño daniñpäñ nadəñkañ Anutu təño äbot nin kädet siwoñi u ba u təga iwatne yəñ ket nadäwen. Təñpəkañ Anutu təño äboriye nin uwä Anutu irit məhemi təño äbot bureni təño meham ba bek bəmopi ude itkañ. ¹⁶ †† Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitəño mebəri-inik u imaka tañi pähap kubä! Anututä ini niwoñəreñkuko uwä ñode;

Äma äworenjirän ämawebe tə kañkuñ.

Munapiktä unitəño täktäki u siwoñi-inik yəñ niwoñəreñkuk.

Təñjirän añerotä kañkuñ.

Təñpəkañ ämatä wäpi biğam äma äbori äboriken yəpməñ kuñatpäñ yəñahəñkuñ.

Təñjirä komen ämatä nadäkinik təñ imiñkuñ.

Nadäkinik təñ imiñirä Anututä kunum gənañ yəñikñat yəpməñ äro wäpi biğam ikek teñkuk.

Äma təño nadək jopi nämo iwatneñ

4 † Munapiktä kwawak ñode yəñahək täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu təño man penpäñ Satan təño äboriye unitəño yəñ-yəkñarani man ba məjo təño jop manman api nadəñ yəmineñ. ² Təñpəkañ äma man udewani yəñahək təkañ uwä jopman yəwani. U bänepitə kudän u siwoñi yəñ nadək təkañ u nadəñ parit təñpäñ äma jop yəñ-yəkñatpäñ yəjiwät man mebəri mebəri ñode yäk təkañ; ³ †† Webe yəpməkta yəjiwərani yäk. Gubanigän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneñ yəñ yäk təkañ. Ude yäk təkañ upəñkañ ketem uwä Anututä peñ moreñkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpäñ man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep təga man iwetpäñ näneñta yəñkuk. ⁴ †† Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik ahəwani uwä təgagän. Unita äma kubätä u nakta yəjiwätñanji nämo. Nämoinik, bänep təga man iwetpäñ u kuduptagän təga yəpməñpäñ näne. ⁵ Ude təñitna Anutu təño man ba bänep təga man unitä ketem terak äronjirän Anutu inğamiken nintä nakta biğam tək təkañ.

Timotita jukuman ätu

⁶ Eruk Timoti, gäk äbot təñpani notkaye man ño yəwetpäñ yəwoñərek təñpayəñ təno uwä Jesu Kristo təño piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Təñkañ nadäkinik təño man ba Anutu təño man mebəri bureni nadəñpäñ buramiñ yəpməñ äbuno unitä bänepka təño ketem ude təñjirän api kuñaren. ⁷ †† Təñpəkañ äma jop manman yəwani təño kobap man ba Anututa nämo nadəwani təño jop manman u nadəkta kañ bitnä. Man udewani məde ut imiñpäñ Ekäni təño kädərta yəñpäñ-nadək təñpäñ nadäkinikka təñkehärom täyi. ⁸ †† Nadätan? Gupnin təñpidäm takta təñoret u təga təñkentəñ nimik täyak upəñkañ bänep təñpidäm tañpäñ Ekäni təño kädəri siwoñi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ño, ba kämi kunum gənañ bok, təñkentək bureni pewän ahəñ nimikta biğam yəwani. ⁹ § Man ñowä bureni-inik. U ämawebe kuduptagän yəpməñpäñ bänepnin-ken penanji. ¹⁰ §† Təñpəkañ unitəño bureni yəpməkta nin nämo gəña tañkañ gwäk duñduñ piä pähap tək təkaməñ. Təñkañ Anutu irit məhemi, unitəño kehäromi terak yəñgəmina pek təkañ. Anutu uwä ämawebe kuduptagän waki keriken nanik yəmagutta kehäromi pat imitak. Təñpəkañ kehäromini uwä nadäkinik təñpani nin waki keriken nanik nimagutkuko ubayəñ!

¹¹ Timoti, man gəwetat ño kudup yəwetpäñ yəwoñərek tək täyi. ¹² §†† Təñpäñ gäk äma gubanji unita yəñpäñ ämawebe tə gäka nadəwä äpani nämo təñpek. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nitek, ba bänep siwoñi terak itkañ man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot təñpani kädet siwoñi kañ yəwoñəre. Ude təñjiri udegän tək təkot. ¹³ Ude təñpäñ näka itsäməñkañ Anutu təño man daniñpäñ yəwoñərek təñit, unitəño mebəri bureni yəwetpäñ yəwoñərek təñpäñ, kädet siwoñi iwatta peñ yəwet täyi. ¹⁴ §† Təñpäñ intəjukun ämatä Munapik-ken nanik man yəñahəñpäñ keriken gwäkka terak penjirä piä takta Anutu təño iron yəpuno unita nadäsi. Iron unitəño bureni pewi putärewekta kehärom tañpäñ kañ yəpməñ kuñat. ¹⁵ §†† Təñpäñ piäka u təñ-dämiñjiri burenitä ahəñpäñ parirän kañ kawut. ¹⁶ Təñkañ gäkñaken irit kuñat-kuñatkata ba man yəwetpäñ yəwoñərek tək təyan unitä siwoñi itta watäni itpäñ kañ kuñat. Ude təñkañ gwäk pimiñpäñ təñpayəñ təno uyaku ämawebe gäkñe man nadək təkañ u, ba gäkña bok, irit təga api kañ-ahəneñ.

Äbot təñpani ämawebejiye təgagän təñ yəmineñ

5 §† Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä təñjirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yəpə-siwoñtak man kwini terak iweren, gäkñaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubanji gubanji udegän, gäkñaken notkayeta təñ yəmeno udegän təñ yəmen. ² Ba gäkñaken meñkata təñ imeno udegän webe ekäni ekänita təñ yəmen. Ba webe gubanji gubanji udegän,

† 3:15 Efe 2:19-22 †† 3:16 Jon 1:14; Mak 16:19 † 4:1 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18 †† 4:3 Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 †† 4:4 Stt 1:31; Apos 10:15

††† 4:7 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 ††† 4:8 1Ti 6:6 § 4:9 1Ti 1:15 §† 4:10 1Ti 2:3-4 §†† 4:12 Tai 2:15 §† 4:14 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 §†† 4:15 1Ti 5:22 §† 5:1 Wkp 19:32

gäkñaken wanotkayeta tñj yämeno udegän kädet siwoñj terak tñj yämen.

³ Tñjpñj webe kajat u orañ yämen. U webe tñjken-täkiye nämo udewanita yäyat. ⁴ Tñjpäkañ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye nitek tñjpäwä, yäwetpñj yäwoñärek tñjiri miñj ba äbeki pähap u tñjkentñj imineñ. Ude täneño uwä Anutu iniñ ore-toret kädet bureni täneñ. Ude tñjpñj kowata komi nadñjpñj watä it yämeko uwä udegän tñj imineñ. Ude tñjirä Anututä yabäwän tagawek. ⁵† Tñjpäkañ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkañ Anutu kwasikotpñj kepma bipani Anutu-ken tñjkentäktä yñjapik täkañ. ⁶ Tñj, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuñareko uwä kodak itak upñjkañ kumbani yñj iwetneñ. ⁷ Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadñjpñj Anutu ba ämawebe injamiken momi nämo, siwoñgän kuñat täkot. ⁸ Tñjpäkañ äbot tñjpani kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabñjpñj nämo tñjkentñj yämeko, ba bänep iron kädet nämo tñj yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki penpñj Anutu kakätäk-inik täyak ubayñj yñj nadäneñ. Unitäño kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma tñjo yärepmitak.

⁹ Tñjpäkañ webe kajat kubä webe pähap tñjpñj obañ 60 ude tärewani, äma kubägän yäpni udewani äbot tñjpani-ken tñjkentäk yäpmäktä wäpi webe kajat tñjo wäpi tawañ terak täga penneñ. ¹⁰†† Webe uwä tñjkentäk piä tñjpani ba nämo tñjpani unitäño mebari kakta äma ätu ñode yäwet yabäneñ; Äperiye nanak jide ude yabñj yäwatku? Ba äma kudupitä ahñj imiñirä jide ude tñjkentñj yämiñku? Ba äma Anutu tñjo man yäpmñj kuñarani iron jide tñj yämiñku? Ba äma bäräpi nitekta tñjkentäk jide ude tñj yämiñku? Ba iron kädet ätu jide ude tñjkuk? Kädet udewanita yäwetpñj nadäk tñjirä tagawäpñj eruk, webe u äbot tñjpani tñjo tñjkentäk täga yäpek.

¹¹ Upñjkañ webe kajat gupi kodakitä tñjkentäk yäpmäktä wäpnin tawañ terak kudän täwut yñj yäneño uwä yäjiwätneñ. Imata, kajari udewani uwä kañgäriptä tñjpewän Jesu mäde ut imiñpñj yñjkehäromtak man webe kajat wäpi tawañ terak itta yäneño u irepmitpñj äneñi äma kubä yäpmäktä nadäneñ. Ude tñjpñj man bian yäneño u utpñj momi täneñ. ¹³‡ Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak enj äro täpätek täntñj kuñat täkañ. Tñjpäkañ ugän nämo. U ämawebe yñjpñj-yabñj yäwat tñjkañ man waki mebari mebari yñj-danik täkañ. ¹⁴†† Unita näk ñode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneñi yäpmñjpñj nanak bäyañpñj enj ba ironiñiye nädananita watä piä tñjpen kuñatnañj. Ude tñjirä iwantä yabñjpñj man waki yäwetta manta wäyäkñewä wawäpñj itneñ. ¹⁵ Timoti, nadätan? Äbot tñjpani webe kajat ätu kädet siwoñj irepmitpñj Satan tñjo kädet iwat täkañ.

¹⁶ Tñjpäkañ nadäkinik tñjpani webe kubä tñjo äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe

unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneño uyaku äbot tñjpani ätutä webe kajat udewani watäni itta nämo api tñjbäräp täneñ. Upñjkañ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot tñjpanitä watäni täga itneñ.

Äbot tñjpanita watä irit tñjo man

¹⁷‡‡ Äbot tñjpani tñjo watä äma piä säkgämän tñjpanita piä tñjo gwäki yämineñ. Tñjpäkañ u bämopi-ken nanik Anutu tñjo man mebari bureni yäwetpñj yäwoñärek ba yñjahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkañ äma unita gwäki tañj yämineñ. ¹⁸‡‡‡ Unitawä Anutu tñjo man kudän täwani ñode itak u nadäkañ; *Bulimäkautä piä tñj gamiñkañ ketem moräki näñpayñj tñjirän nämo yäjiwären. Ketem näñpeko uwä piä tñjo gwäki.*

Lo 25:4

Ba man kubä ñode;

Piä ämatä piä tñjo gwäki täga yäpek.

Luk 10:7

¹⁹‡‡‡ Tñjpäkañ äma kubä-tägän äbot tñjpani tñjo watä äma kubä manken tewa yñj yäweco uwä nämo nadñj imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneño uyaku nadñj yämiñpñj man piä tñjpen. ²⁰§ Tñjpäkañ watä äma u momi tñjirän kañ-ahäweno uwä ämawebe injamiken yäpä-siwontak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadñjpñj umuntäneñ. ²¹ Tñjpäkañ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoñj añero äboriye u nabñjirä ñode penj gäwetat; Jukuman gäwetat ño kudup kañ iwat. Ude tñjkañ äma ätuta gäripä nadñjpñj tñjkentñj yämiñkañ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduhtagänta piä uteragän tñj yämen. ²² Tñjkañ äma kubätä Anutu tñjo piä tñjpayñj yñjirän gäkä jukun tärop tañpñj piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän tñjpeko uwä momi bok tädeño u deta. Unita gäkñaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kañ irän. ²³ Nadätan? Äma ätu tñjo momi pengän kwawak ahñjirän ämawebe kuduhtagän kañpñj nadäk täkañ. Tñj, ätu tñjo uwä käbop pat yämik täkañ uwä kämi yäpmñj danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneñ. Tñjpäkañ ämawebe bämopi-ken tñjkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Tñj, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpmñj kuñkä kämi mät ahäwek.

Tñjpäkañ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo näñpen. Wain ume täpuri ätu bok näñpen.

Watä piä äma jopita man

6 ^{§†} Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadñj imani u ñode yäweren; In kuduhtagän mähemjiye tñjkentñj yämiñpñj u gämori-kengän kuñat täkot. U imata, ärowani tñj yämiñirä Anutu tñjo wäpi biñam ba unitäño man bureni iniñ wärätneño u deta. ²§†† Tñjpäkañ watä piä äma ätu tñjo mähemiyä uwä

‡‡ 5:17 1Ko 16:18 ‡‡† 5:18 1Ko 9:9; Mat 10:10 ‡‡‡ 5:19 2Ko 13:1 § 5:20 Gal 2:14; Efe 5:11 §† 6:1 Efe 6:5 §†† 6:2 Plm 16

† 5:5 Luk 2:37, 18:7 †† 5:10 Hib 13:2 ‡ 5:13 2Te 3:11 †† 5:14 1Ko 7:9

nadäkinik tänpäni upänkañ ñode yänpän ärowani nämö täñ yäminen; U notnapak unita unitäño mani täga uret yän nämö nadäner. Nämoinik! In ñode nadänañ; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadän imikinik täñkañ gwäk pimipän piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpän yäwonjärekañ tänpän kädet siwoñi u iwatta bänepi tänpidäm tañ yämen.

Moneñ tuñumta nadän gärip täño man

^{3 †} Tänpäkañ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäpmän äyänutpän man inigän kubä yänpän Ekäninin Jesu Kristo täño meni jinom unita bitnäc täkañ. Ude tänpän unitäño man kädet, yäwetpän yäwonjärekañ tänpäni u mäde ut imik täkañ. Eruk äma udewanita ñode nadäner; ^{4 ††} U inita nadäwän ärowani tänpäkañ guñinik täyak yän nadäner. Äma udewaniwä man bureni penpän manbiñam jopi-jopi terak yänuruk-uruk bumta yäk täkañ. Ude tänpän noriye täño moneñ tuñumta nadän gärip, yänpän-yabän yäk, yäntäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkañ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkañ man bureni nämoinik nadänkañ ñode nadäk täkañ; Anutu täño man yäpmän kuñaritna moneñ tuñum kañ ahän nimut yän nadäk täkañ.

^{6 †} Ude nämö, upänkañ tuñum Anututä ähan pen ni-mani unita nadäna tagawäkañ Ekäni täño kädet siwoñi iwat-iwat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahän nimek. ^{7 ††} Unita ñode nadäk täkäna; Meñnin koki gänañ naniktä ketän äbumäño udegän kumänpänä ketän api kune. ^{8 ††} Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk takamän unitagän nadäk täkäna! ^{9 †††} Moneñ tuñum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkañ uwä tänyabäk täño buñep gänañ äpmok täkañ. Tänpäkañ imaka jopi mebäri mebärita nadän gärip täc täkañ unitä yepmäñitpän irit kuñat-kuñari tänpänwak täkañ. ^{10 †††} Bureni-inik! Moneñ tuñumta nadän gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täño mebäri-inik täyak. Nadäkañ? Äma ätutä kädet ude iwatpän Ekäni täño man kädet pen awähutpän bäräpi pähap mäyap kotanquñ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminen

^{11 §} Tänpäkañ Timoti, Anutu täño äma gähä imaka udewani kañ-umuntañ uruñ käda kuñaren. Ude täñkañ siwoñigän kuñatpän Anutu ini bumik itkañ, nadäkinik, bänep iron nikek kuñaren. Täñkañ kehäromigän itpän ämawebe bänep kwini terak yabän yäwaren. ^{12 §†} Täñkañ gwäk pimipän nadäkinik bureni

† 6:3 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 †† 6:4-5 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 † 6:6 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 †† 6:7 Jop 1:21; Sav 5:15 †† 6:8 Snd 30:8 ††† 6:9 Snd 23:4, 28:22 ††† 6:10 Efe 5:5 § 6:11 2Ti 2:22 §† 6:12 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7

täño kädet tagagämän u iwat täyi, ämatä gwäk pimipän närepmirek gärepmirek täc täkañ ude. Ba irit kehäromi kañ-ahäkta kehärom tänpän kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam täkta Anututä gämagutkuk. Tänpän ämawebe inamiken Näc Jesuta nadäkinik täyat yän yänahänkun-ken uken gämagutkuk.

^{13 §††} Anutu, imaka kuduaptagän irit ikek yämik täyak u inamiken, ba Jesu Kristotä nämö umuntañpän Pailat inamiken man bureni yänahänkuko u inamiken, ñode pen gäwetat; ¹⁴ Gäk Anutu ba ämawebe inamiken siwoñigän, momika nämö kuñatkañ piä man yän gamani u iwatpän täñpen kuñariri Ekäninin Jesu Kristo kañ äbän. ^{15 §†} Uwä kadäni Anututä iwoyänkuk-ken uken api äbek. Tänpäkañ Anutu uwä irit gäripi nikek itkañ intäjukun irit piä tänpäni bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täño Intäjukun-inik, ba äma ekäni täño Ekäni-inik. ^{16 §††} Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämö. U penyänjeki inigän kubä u gänañ it täyak. Penyänjeki u äma kubätä u dubiniken kunañi nämö. Täñkañ Anutu uwä äma kubätä bian nämö kañkuk ba apiñode imaka kubätä täga känäñi nämö. Tänpäkañ wäpi biñam, iniñoret-oret ba kehäromi pähap it imiñkuko unitä pen it yäpmän ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämö yengämä penen

^{17 §†} Eruk Timoti, äbot tänpäni ätu kome täño moneñ tuñum tañi nikek uwä ñode yäweren; Gupi yäpmän äronpän imaka äbutkwani uterak nämö yengämä penen. Nämoinik, Anutu, täñbumbum pewän ahän nimiñirä unita gäripi nadäk takamän uterakgän kañ yengämä pewut yän kañ yäwet. ¹⁸ Tänpän ñode yäwetgän täñpen; Kädet tagatäga ude tänpän tuñum bureni täño mähemu ude kañ irut. Ba imaka päke it yämikañ uken nanik iron tänpän ämawebe täñkentän yäminen. ^{19 §†} Ude täñirä tuñum bureni kunum gänañ api buñät yämek. Tuñum bureni unitä täñkentän yämipän Irit bureni-inik kämi kañ-ahäkta yäwani u mät kañ-ahäner.

^{20 §††} Tänpäkañ Timoti, piä yän gamani u watäni itpän kañ yäpmän kuñat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewni yänkañ man jopi yänpän-nadäk täc täkañ, unita mäde kañ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämö. ^{21 §††} Äma ätu man uterak wohutpän nadäkiniki täño kädet kakätänjirä putärenkuk.

Eruk uba. Anutu täño orakoraktä in kudup terak äro-ton.

§†† 6:13 Jon 18:36-37; Jon 19:11 §† 6:15 Lo 10:17; Rev 17:14 §†† 6:16 Kıs 33:20 §† 6:17 Sam 62:10; Luk 12:20 §† 6:19 Mat 6:20 §†† 6:20 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 §§† 6:21 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

1 † † Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u täk-ta näk iwoyänpäj peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettäj kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänyäj tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yäñkehärom tañkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom tañkuk

3 † Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmäj äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpäñ Anutu bänep täga nadäj imiñpäñ uken yäñapik man terak kepma bipani nadäj gamik täyat. **4** Täñpäñ gepmanpeñ kwayäj täñjira näka konäm butewaki täñkuno unita nadänpäj äneñi gabänpäj bänep täga pähap nadäkta gäripi-inik nadätat. **5** † Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meñka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak pärenpäñ itkukotä itak u nadätat. **6** † Mebäri unita näk nadäj gamiñpäñ ñode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peñjira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom tañjiri kädäp ikek kañ ahäwän. **7** † U imata, Anutu uwä täñmun-umun terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämo inik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokneñ nimik täyak. Ba täñkentäj nimiñjirän irit kuñat-kuñatninta watä it täkamäj.

8 † † Unita Timoti gäk Ekäni täño manbiñam yäñahäktä täñmäyäk-mäyäk nämo täñpen. Ba komi enjiken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiñjirän uterakgän Ekäni täño manbiñamta yäñpäñ komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. **9** † Täñpäkañ Anutu uwä nin waki kerik-ken nanik wädäj tädotpäñ kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täñ imiñitna unita yäñpäñ nämo nimagutkuk. Nämo inik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peñkuk-ken uken iniken iron täñ nimiñpäñ Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyäñkuk. **10** † Täñpäñ bian-inik nin iwoyäñkuko upäñkañ apiño ironi u kwawak ñode niwoñäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahänpäj kumäj-kumäj täño kehäromi utpewän mañpänkañ, mani biñamtä irit kehäromi kumäk-

kumäk ikek nämo unitäño kudän kwawak pewän ahä-tak.

11 † † Täñpäkañ näk Anututä mani biñam täga u yäñahäktä iwoyäñkuk. Täñkañ Manbiñam Täga unitäño aposoro ba yäwetpäñ yäwoñärek äma ude itta imaka, iwoyänpäj nepmañkuk. **12** Täñpäñ mebäri unitagän komi eni ñoken komi bäräpi nadäj itat. Upäñkañ nämo mäyäk tañpäñ, nadäj imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämo inik, näk nadäkinik kehäromi ñode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak peñkuko unita watä it namiñjirän piä u säkgämän täñ yäpmäj kuñtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13 † Unita Timoti, man bureni täño tawañ näkä gäwetpäñ gäwoñäreñkuro ugänpäj iwarän täñpäñ ämawebe udegän yäwetpäñ yäwoñärek täyi. Ude täñkañ Kristo Jesuta nadäj imiñpäñ ba gäripka uterakgän kañ pe. **14** † † Täñpäñ Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täñkentäj gamiñjirän man bureni säkgämän yäñ gamani unita watäni it täyi.

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduypatgän nabäkätäj moreñkuño uku nadäñkuno u. Täñpäñ notnapakyat Figelus kenta Hemogenestä udegän nabä kätäñkumän. **16** † Täñpäkañ Onesiforustä ude nämo täñkuk. U näk komi enjiken irira näka nämo mäyäk tañpäñ kadäni kadäni bänep pidäm täñ namik täñkuk. Unita näk Ekäni tä Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäj yämekta yäñapik man yäk täyat. **17** Äma unitä Rom komeken ahänpäj näka gwäk pimiñpäñ wäyäkneñkä nabäj ahäñkuk. **18** † Ba ugän nämo, Efesus komeken täñkentäk pähap täñ namik täñkuko u imaka, biñam nadäñkuno u. Unita Ekäni tä kadäni pähapken butewaki kañ nadäj imän yäñpäñ yäñapik man yäk täyat.

Timoti uwä Ekäni täño komi äma ude

2 Eruk ironjina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täñ yämik täyak u yäpmäj wädänpäj kehärom tañpäñ kuñat täyi. **2** Ude täñpäñ gäk ba ämawebe mäyap nadäñjirä man yäñahäk täñkuro u äma ätu Anutu täño man kehäromi injipäj yäpmäj kuñat täkañ u yäwetpäñ yäwoñärek täk täyi. Täñjiri unitä äma ätu täga yäwetpäñ yäwoñärekgän api täneñ. **3** † † Täñpäñ gäk Kristo Jesu täño komi äma täga ude itkañ komi bäräpi yäpmäkta nämo gaña täwen.

4 Komi äma bureni täño mebäri nadätan? U intäjukun

† 1:1-2 Efe 1:1 †† 1:1-2 1Ti 1:2 † 1:3 Plp 3:5; Apos 23:1
 †† 1:5 Apos 16:1 †† 1:6 1Ti 4:14 ††† 1:7 Rom 8:15 ††† 1:8
 Rom 1:16 † 1:9 Efe 2:8-9; Tai 3:5 †† 1:10 1Ko 15:55-57; Hib 2:14

††† 1:11 1Ti 2:7 †† 1:13 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1
 ††† 1:14 1Ti 6:20 †† 1:16 2Ti 4:16 †† 1:18 Jud 21 ††† 2:3
 2Ti 1:8, 4:5

āmanatā nāka tāga nadān namān yānpān piā, āma jopitā tāk tākaŋ u nāmo tāk tākaŋ. Nāmo, u gwāk pim-
iŋpān piā yān yāmani kehāromigān tāk tākaŋ. ^{5 †} Ba
āma nārepmirek-gārepmirek-ken bārānek tākaŋ unita
nadā. Āma udewaniwā noriye yārepmiŋpān intājukun
ahānpān gwāki yāpayān nadānpānā, nārepmirek-
gārepmirek unitāno бага man siwoŋi iwarek. Baga
man nāmo iwatpān jopjop tānpēko uwā gwāki nāmo
yāpek. ^{6 ††} Ba man wārani kubā ŋode; Āma kubā ketem
piā taŋigān tānpēko uwā kowatawā noriye ātu yārep-
miŋpān ketem taŋigān nānpēk. ⁷ Unita Timoti, man
gāwetat ŋonita juku piŋpān kuŋariri Ekānitā nadāk-
nadākka api tāŋkwawa tāwek. Tāŋjirān unitāno mebāri
api nadāwi-tāreneŋ.

^{8 †} Tānpākaŋ gāk Jesu Kristota nadānjit nadānjit
kuŋaren. U Devit tāno oranitā kumbani-ken naniktā
akuŋkuk yān mani biŋam ude tāwet tāŋkuro ukeŋo. ^{9 ††}
Mani biŋam unitagān yānpān komi pāhap nadāk tāyat.
Tānpākaŋ waki tānpāni ude topmānpān nepmaŋkuŋo
itat. Upānkaŋ Anutu tāno man uwā nāmo topani! ^{10 ††}
Unita āmawebe Anututā inita iwoyāwani u tāŋkentān
yāmikta nadānpān nāk bānepna tāŋ-tāpānenpān komi
bārāpi ŋo kotaŋ itat. Āmawebe uwā Jesu Kristo terak
irit bureni itak u yāpmānpān kāmiwā Jesu-kāt
peŋyāŋek gānaŋ tārek-tāreki nāmo itneŋta komi ŋo
nadātat.

^{11 †††} Unita man ŋode patak u bureni-inik;
Jesu-kāt bureni kumbamāno tānpāwā irit kehāromi-
ken Jesu-kāt penta api itne.

^{12 ††} Tānpān komi bārāpi kotaŋpān nāmo kwitanayān
tāmāno uwā Jesu-kāt yabān yāwat piā bok api tāne.

Upānkaŋ Jesuta āwo yānayān tāmāno uwā Jesutā
kowata ninta āwo api yāwek.

^{13 †} Tānpākaŋ nin Jesu iwatta yāŋkehārom taŋkumāno
u irepmiŋnero upānkaŋ Jesutā ude tākta yāŋkehārom
taŋkuko u nāmo api irepmirek. Nāmoinik! U imata,
iniken mebāri ba tāktāki tāga nāmo irepmirek.

Piā āma Anututā gāripi nadāk imani

^{14 ††} Unita Timoti, gāk kadāni kadāni man ŋowā
yāwetpān yāwoŋārek tāk tāyi. Tānpākaŋ man jopita
yāŋawāt-awāt tāneŋta Anutu iŋamiken man kehāromi
kaŋ yāwet. Man udewanitā āma kubā tāga nāmo
tāŋkentān imek. Nāmoinik, āma man u nadāk tākaŋ
unitāno bānepi tānpānwak tākaŋ. ^{15 †††} Tānpākaŋ Anu-
tutā nadān gamiŋjirān tāgawekta gwāk pimiŋpān piāka
tāk tāyi. Ude tāŋkaŋ man bureni pāhap siwoŋigān
yāŋahān yāpmān kuŋjiri māyāktā piā āma gākā terak
ārowektawā. ^{16 ††} Ba man jopi, kome tāno nadāk unita
yāŋuruk-uruk yāŋjirā nāmo nadāwen. Ude tāk tākaŋ
uwā tāŋ yāpmān kuŋkā man jopi kehāromi-inik iŋiŋpān
Ekāni tāno man pekinik api tāneŋ. ^{17 †††} Man udewani
uwā parām tokŋeŋ āronpān āma gupi tānpāwak tākaŋ

† 2:5 2Ti 4:8 †† 2:6 1Ko 9:7,10 † 2:8 1Ko 15:4,20; Rom 1:3
†† 2:9 Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 ††† 2:10 Kol 1:24 †††† 2:11 2Ko
4:11 †††† 2:12 Mat 10:33 † 2:13 Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2
†† 2:14 1Ti 6:4; Tai 3:9 †††† 2:15 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 ††† 2:16 1Ti
4:7 †††† 2:17 1Ti 1:20

udewani. Āma udewani-ken nanik kubā wāpi
Himeneus, kubā Filetus. ¹⁸ Āma yarā u man bureni
peŋkaŋ ŋode yāk tākamān; Āmatā kumbani-ken nanik
akukakuk u bian ahāŋkuko unita nin kumānpān āneŋi
nāmo api akune yāk. Tānpān man udewani terak
āmawebe tāno nadākiniki tānpān waŋjirā nadākiniki
pewā putārek tākaŋ. ^{19 ††} Upānkaŋ āmatā eŋi tānayān
nadānpān bek kehāromi ānek tākaŋ ude Anututā
iniken āboriye kehāromi nitek itneŋta bek kehāromi
āneŋ-kireŋkuko pen itak. Bek uterak man kudān ŋode
kudān tāwani itak; Ekānitā āboriye bureni-inik unita
nadātak. Tānpān man kudān tāwani kubā pen ŋode
bek uterak itak; Āmawebe Ekāni wāpi yāpmān kuŋat
tākaŋ uwā kādet wakita māde ut imineŋ.

^{20 ††} Timoti, gāk nadātan? Āma wāpi biŋam ikek tāno
eŋi gānaŋā pārek ba kābot ātuwā gol siriwapān tāŋ-
pani. Ba ātuwā pāya kujat kenta komepān tāŋpani.
Imaka uwā ātu piā tāga tākta biŋam ba ātuwā piā jopi
mebāri mebāri u tāŋkaŋ jop maŋpā kukta yāwani. ^{21 †††}
Tānpākaŋ āma kubā iniken irit kuŋat-kuŋariken wakini
peŋpān kurāki irayān tāko uwā kābot siliwa ba golpān
tāŋpani, piā tāga tākta biŋam yāwani, kudupi ude api
irek. Āma udewani uwā Māhemi tāno piā tāgatāga tāk-
ta biŋam yāwani. Uwā Māhemi tāno piā tākta pidām-
tak tāyak unita Māhemitā piā man u ba u tāga iwerān
tānpēk. ^{22 †††} Unita gāk kadāni kadāni nadāk waki
gubanitā yāpmān kuŋat tākaŋ u māde ut imiŋpān
kādet tāgatāga ŋodewani u iwatta gwāk pimiwen; Tāk-
tāk siwoŋi, Anututa nadākinik bureni, bānep iron,
bānep kwini. Imaka tāgatāga u āmawebe bānep
nadāk-nadāki siwoŋitā Anutu yāpmān wādāk tākaŋ u
tāŋkentānpān penta kaŋ iwarut. ^{23 †††} Tānpān nadāk-
nadāki gwājiwanitā jopman yāk tākaŋ unita juku nāmo
peneŋ. Nadātan, man udewanitā āmik man pewā ahāk
tākaŋ. ^{24 18} Tānpān Ekāni tāno piā āmatā man wārāt-
wārāt nāmo tānpēk. Nāmo, u āma kuduptagān not tāŋ
yāmiŋpān Ekāni tāno man meni tāŋpidām-pidām terak
ba bānep kwini terak yāwetpān yāwoŋārewēk. ^{25 19}
Tānpān āma nadāk-nadāk gwājiwani yāpmān kuŋat
tākaŋ u bānep tāga terak yāwetpān yāwoŋārewēk.
Yāwetpān yāwoŋārek tāŋjirān Anututā nadān
yāmiŋjirān bānep sukurenpān man burenita nadākinik
āneŋi kāwep tāneŋ. ²⁶ Ude tāneŋo uwā nadāwā tum-
bāpān Satantā iniken mani iwatneŋta buŋep pewān
yepmāŋireko u dat-kwinitpeŋ kuneŋ.

Kadāni bāmopi-ken wakitā api ahān pārek

3 ²⁰ Man ŋonita juku peŋpān nadā! Kadāni tārek-
tārekken bārāpi mebāri mebāri api ahāneŋ. ^{2 21}
Āmatā initagān nadānkaŋ moneŋ wādāk-wādākta
gāripi api nadāneŋ. Tānpākaŋ ini wāpi yāpmān
āronpān ārowani pāhap tānpān yāŋawāt-awāt ba
noriye man wakiwaki api yāwetneŋ. Ba miŋjiye naniye
tāno man api utneŋ. Tāŋkaŋ iron kādetta bānep tāga

†† 2:19 Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 ††† 2:20
1Ko 3:12 †††† 2:21 2Ti 3:17 †††† 2:22 1Ti 6:11 †††† 2:23 1Ti 4:7
18 2:24 1Ti 3:3; Tai 1:7 19 2:25 1Ti 2:4 20 3:1 1Ti 4:1 21
3:2 Rom 1:29-31

nämo api nadänerj. Uwä Anutu ini ba, unitäno man mäde api ut iminerj. ³ Uwä ämawebe not nämo api tänj yäminerj, ba äma kubätä waki tänj yäminjirän momini nämo perj iminjpänj yänwawak man api yänerj. Ba äma yänpänj-yabänj yawat api tänerj. Tänpänj iniken gupi täno gärip ugän api iwatnerj. Uwä komi tänpänj ämik bumta api tänerj. Ude tänjkañ kädet tägata iwan api tänerj. ⁴ Ba iniken noriyeta waki tänj yäminjirän iniken nadäk waki täropigän api iwatnerj. Tänjkañ inita nadänjirä ärowani pähap api tänerj. Ude tänjkañ Anututa gäripin nadänañpänj kome täno gäripgän api iwarän tänerj. ⁵ † Tänpäkañ Anutu täno kädet bureni-inik, kehäromi nitek unita ket nämo nadänjkañ gupi-tägän api iwatnerj. Eruk Timoti, äma udewani yabänj umuntanpänj ukät itpänj-nadäk kubä nämoinik tänpänj.

⁶ †† Tänpäkañ äma udewani ätutä webe nadäk-nadäki kwini unitä enjken käbop ärok täkañ. Äronjkañ man jopi-jopi yän-yäkñat-pewä nadäkiniki äma uterak pek täkañ. Webe uwä nadäk-nadäki kehäromi nämo unita bänep nadänj gäripitä momi-ken yämagurirä nadäwätäk pähap täk täkañ. Tänjkañ nadäk-nadäk yäp-mäktä gäripin nadäk täkañ upänjkañ Anutu täno man bureni u täga nämo nadäwä tärek täkañ. ⁸ * Tänpäkañ äma kädet udewani täk täkañ uwä man bureni iwan täk täkañ, bian äma yarä wäpi Janes kenta Jabrestä Moses täno manta iwan tänjkañ udegän. Äma udewani täno nadäk-nadäki wawäkañ Anututa nadäkinik nämo tänj imik täkañ. ⁹ Upänjkañ täktäki waki u kadäni käronj täga nämo api tänerj. Nämo, ämatä unitäno kädet u kañpänj nadäwä guñ täno bumik api tänjpek, bian äma Janes kenta Jabres täno täktäki kañpänj nadänjkuño ude. Ude kañpänj nadänjpänj nämo api iwarän tänerj.

Timoti, Anutu täno man injit-inik täyi

¹⁰ Upänjkañ Timoti gähä bian näkkät itpänj Anututä kädet gäripin nadäk täyak u ämawebe yawetpänj yawonjärekk tänjira nabänjpänj-nadänjkun. Ba täktäkna imaka, u nadätan. Ba imaka u ba u täk täyat u mebäri imata täk täyat u nadätan. Tänpänj mebärina ñode nadätan; Näk Anutu nadänj imikinik täk täyat, bäräpi gänañ nämo kwitak täyat, ämawebe iron tänj yämik täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan. ¹¹ †† Tänjkañ komi bäräpi tänj namiñkuño u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yot-pärare-ken komi namiñjirä komi pähap nadänjkut. Ude upänjkañ Ekänitä bäräpi u kudup ketäreñ namiñkuk. ¹² †† Bureni-inik, äma kuduptagän Jesu Kristota yänpänj Anutu täno man iwatnayänj täno uwä komi bäräpi api ahänj yämek. ¹³ Täñ, äma täktäki taräkikät jop yän-yäkñarani ämatä ini bänepken ba ätu täno bänepiken yän-yäkñat piä täñtako täñi-inik ahänjpänj api wenj pärek.

¹⁴ ††† Tänpäkañ Timoti, gähä man bureni gäwetpänj gäwonjäreñjirä nadäkinik täñkuno u injit-inik tänpänj kañ kuñat. U imata, äma man u gäwetpänj gä-

wonjäreñkuño unitäno mebäri u nadätan. ¹⁵ ††† Ba gäk ironjikäntä yäput penpänj Anutu täno man u nadänj yäpmanj äbätan u bureni-inik yänj nadätan u. Anutu täno man u kehäromi ñodewani; U bänepka-ken penyänjek pewän ahänj gaminjirän Kristo Jesu nadänj iminjpänj irit kehäromita biñam täga api tänpänj. ¹⁶ † Tänpäkañ Anutu täno man kudän täwani u kudup Anutu täno Munapiktä täñmeham täñjirän ahänj moreñkuñ. Man u daniñpänj nadäk täñjitna man bureni täno mebäri niwetpänj niwonjärekk täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäñijñ ärowani yäpän-siwonj-takta yabänj yäk täyak. Ba kädet gwäñiwani yänpänj yäpän-siwonj-tak täyak, ba kuñat-kuñat siwonj niwetpänj niwonjärekk täk täyak. ¹⁷ Tänpäkañ Anutu täno mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täñtayon piä täga mebäri mebäri säkgämän tänenjta pidämtak täkañ.

Timoti, Anutu täno piä gwäk piminjpänj täyi

⁴ †† Timoti, näk Anutu injamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok yäpmanj daniwayänj täyak u injamiken jukuman kubä gäwerayänj. Kristo Jesu u änerj kwawak ahänjpänj ämawebeta intäjukun it yämajänj täyak unita ñode penj gäwetat; ² ††† Unitäno manbiñam ehuranigän yänjahänjpänj yawet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadänerj ba nämo nadänerjo u jop uken gwäk piminjpänj Kristo täno manbiñam yawet täyi. Ude tänpänj ämawebe täno nadäk-nadäki yäpi-siwonj-tak täkot. Tänjkañ kädet gwäñiwani iwarani u jukuman kehäromigän kañ yawet. Ba äma nadänj bäräp ikek bänepi täñpidäm täñ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaña tänpänj Kristo täno man kädet ket tänpänj yawetpänj yawonjärekk kañ tä.

³ †† Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täno man mebäri bureni nintä yawetpänj yawonjärekk täk täkamänj u nadäkta api bitnänerj. Man bureni bitnäñkañ yawetpänj yawonjärekk äma bänep ärik-ärik man yawani unita äbä niwetpänj niwonjärekk yänpänj gera api yänerj. Man jopi ini bänepitä gäripin nadäk täkañ ugän api nadänerj. ⁴ ††† Man bureni penpänj kobap man api nadänerj. ⁵ Tänpäkañ Timoti gähä bänep nadäk-nadäka ba irit kuñat-kuñatkata watäni kañ it. Tänpänj Kristota yänpänj komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Tänjkañ Anutu täno man yänjahäk-ahäk piä säkgämän kañ tä. Ude tänjkañ Anutu täno watä äma gähä piä yän-gamani u kudup kañ täñ more.

Pol täno kumäk-kumäk kadäni keräp täñkuk

⁶ †† Tänpäkañ nähä paorayänj. Bian Anutu iniñj oretta wain ume piwä kuñkuño ude nägätna api piwä kunenj. Kumänjpenj kukkukna kadäni keräp täyak. ⁷ †† Upänjkañ nämo umuntäyat. Nämoinik, äma närepmirek gärepmirek tänjkañ gwäk piminjpänj bäränerj päñku бага pewani-ken ahäk täkañ näk udegän nämo kwitanjkañ

Sam 34:19 †† 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22 ††† 3:14 2Ti 2:2 †††† 3:15 Jon 5:39; 1Pi 1:20-21 § 3:16 Rom 15:4; 2Ti 2:21 §† 4:1 Apos 10:42; Rom 14:9-10 §†† 4:2 Apos 20:20,31 §† 4:3 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 §†† 4:4 1Ti 4:7 §† 4:6 Plp 2:17 §† 4:7 1Ti 6:12

† 3:5 Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 †† 3:6-7 Tai 1:11 † 3:8 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5 †† 3:11 Apos 13:50; Apos 14:5,19;

bäräñej yäpmäj äbätängän бага pewani-ken ahätat ɲo! Näk nadäkinikna nämo pewa putärenkuñ. ^{8 †} Unita nadätat, siwoñi kuñat-kuñat täño gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täño täktäk yäpmäj daniwani äma siwoñinik unitä api namek. Täñpäkañ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämo inik, ämawebe Ekäniä äbäkta bänep penpäñ itsämäk täkañ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

^{9 ††} Täñpäkañ Timoti, gwäk pimirpäñ näkken bäräñej äbi. ^{10 ‡} Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täño gärip iwatpäñ nabä kätänpeñ Tesalonaika komeken kuñkuk. Täñpäkañ Kresens imaka nabä kätänpeñ Galesia komeken kuñkuk. Kuñjirän Taitus Dalmesia komeken kuñkuk. ^{11 ††} Täñpäkañ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikañ bok kañ äbun. Unitä piä täga api täñkentäj namek. ^{12 ‡} Täñkañ notninpak Tikikus uwä iniñ kirewa Efesus komeken u ärenkuk. ^{13 †††} Täñpäkañ gäk äbayäj yänpäñjä näkño mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä enjiken yänopmäñpäñ penkuro u yäpmäñkañ kañ äbi. Ba näkño buk kenta man kudän moräki täñpäñ pewani u imaka, kañ yäpmäj äbi.

^{14 †††} Eruk, Aleksada kapa-päj imaka imaka täñpani unitä waki mäyap täñ namiñkuk. Unita Ekäniä kowata

† 4:8 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 †† 4:9 2Ti 1:4 ‡ 4:10 Kol 4:14; Tai 1:4 †† 4:11 Kol 4:14; Apos 15:37-39 †† 4:12 Efe 6:21-22 ††† 4:13 Apos 20:6 ††† 4:14 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6

api imek. ¹⁵ Äma unitä man yäwetpäñ yäwoñärek täñkumäño u mäyap utpäñ yejämäk täñkukonik. Unita udegän täñ gamekta watäni itpeñ kañ kuñat.

^{16 §} Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gäarak nämo itkuk. U kudup nabä kätänpeñ kuñkuñ. Unitäño momini uwä Ekäniä peñ yämiton. ^{17 §†} Bureni, notnayetä nabä kätänpeñ kuñkuñ upänkañ Ekäniäwä nämo nepmañkuk. Nämo, u mani biñam guñ äbotken yänahänjira unitä nadäkta manna täñmeham täñpäñ kehäromi namiñkuk. Täñpäñ tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketärenpäñ nepmañkuk. ¹⁸ Ude täñ namiñkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketärenpäñ kunum gänañ irit bägupi täga u gänañ api nepmañpek. Täñpäkañ Ekäni uterak epmäget penyänek pen mäit it yäpmäj ärowek. U bureni!

^{19 §††} Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäño äboriye näkño mena yäpmäñpäñ bänep täga man yäwet. ^{20 §†} Butewaki, notnapak Erastus u Korin yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm täñpewän Miletus komeken teñkut. ²¹ Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp täñjirän gäkä jukun kañ äbi. Täñpäkañ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkañ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkañ.

²² Eruk, Ekäniä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täñkañ unitäño orakorakitä gäk uwäktäj gamiton.

§ 4:16 2Ti 1:15 §† 4:17 Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 §†† 4:19 Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 §† 4:20 Apos 19:22, 20:4

Taitus

1 Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyänjkuko u täñkentän yämiñira Kristota nadän imikinik täkta naniñ kireñkuk. Ba täñkentän yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniñ kireñkuk. Man bureni uwä irit kuñatkuñat Anututä gäripi nadäk täyak upän niwoñärek täyak. ^{2†} Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämo pewän ahänjirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom tañkuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämo yäk täyak.

^{3††} Eruk it yäpmän äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadänjkuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänjahäkta yäpmän daniñpäñ yepmañkuk. Ude täñjkuko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahänjkun. Täñpäkañ Anutu, waki keriken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñkuk.

^{4†} Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamän unita nanakna bureni yän gäwetpäñ ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä orañ gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabän ahänjpän yepmakta Krit komeken gepmañpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpäñ nadä; ^{6††} Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewaniñpäñ yäpmän daniñpäñ kañ yepmañ yän gäwetkut; Äma, ämawebe iñamiken siwoñigän kuñarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäño nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täñpäñ peñawäk ba miñi nani täño man bitnäk nämo täñpani. Äma udewaniñpäñ, äbot täñpanita intäjukun itta kañ yabän ahänjpän yepmañ. ^{7††} Unita ñode nadä; Äbot täñpani täño intäjukun ämatä Anutu täño piäta watä it täkañ unita äma u siwoñi-inik kuñarirä ämawebetä yabänpäñ-nadäwä momini nikek nämo täneñ. Täñpäñ äma uwä näk wäpna biñam ikek itat yänkañ äboriye yäwetpäñ yäwoñärek kokwawak terak nämo täñpani. Ba ume nañkañ täñgungun täñpäñ äma komita nämo täñpani. Täñkañ moner tunumta nadäwätäk nämo täñpani. ⁸ Ba äma u iron täga täñpäñ kädet siwoñigän kuñatpäñ kädet täga-

tagän gäripi-inik nadäwani. Täñkañ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. ^{9†††} Täñpäkañ watä äma uwä Anutu täño man mebäri bureni nintä yäwetpäñ yäwoñärek täk täkamän udegän iñit-inik täneñ. Man bureni u iñit-inik täñpäñ säkgämän yänjahänjirä ämawebe kädet siwoñita nadäkinik täñpäñ täga kuñatneñ, ba äma Anutu täño man bureni ut täkañ unitäño jopman uwä täga utpewä mäneñ.

Nadäkinik täñpä wawanita man

^{10†††} Täñpäkañ Taitus, gäk watä äma täga-tägapän kañ yabän ahänjpän yepmañ. Imata, Krit komeken äbot täñpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäñpäñ jop manman yän-yäkñatpäñ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkañ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ñode yäk täkañ; In guñ äbotken naniktä äbot täñpani-kät itta nadänpäñä, eruk бага man iwatkañ gupjin moräk kañ madäwut yäk. ^{11§} Täñpäñ äma uwä mäyäk-kät nämo moner yäpmäkta jop manman ude yän-yäkñat-pewä nädaminji-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäñ säkgämän nämo it täkañ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkañ u yäniñ bitnä. ¹² Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebetä ñode yänjkuk; Krit nanik u waki, jop manmängän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkañ ketem naktagän nadäk täkañ yän yänjkuk. ^{13§†††} Täñpäkañ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yänjkuk. Unita gäk äbot täñpani täño kuñatkuñari yäpä tägakta man kehäromi kañ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneñi täñkehärom täñpäñ Juda nanik täño kobap man unita nadäkinik nämo täñ yämineñ. Ba äma Anutu täño man burenita bitnäk täkañ unitäño бага man nämo nadän yämineñ.

^{15§†} Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuñat täkañ uwä imaka kuduñtagäntä nadäwä tägagän täk täkañ. Upänkañ äma bänepi-ken momitä tokñek itkañ nadäkinik nämo pewän ahäk täkañ uwä imaka kuduñtagäntä nadäwä wakigän täk täkañ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokñek parirä kädet siwoñi u iwatta nämoinik nadäk täkañ. ^{16§††} Äma udewani uwä man ñode yäk täkañ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkañ upänkañ täktäki waki unitä ñode niwoñärek täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäk täñpäñ kädet täga kubä nä-

† 1:2 Kol 1:27†† 1:3 Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 †
1:4 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7†† 1:6 1Ti 3:2-7; 2Ti
2:24-26 †† 1:7 1Ko 4:1

††† 1:9 2Ti 4:3; Tai 2:1 ††† 1:10 1Ti 4:7§ 1:11 Jon 10:12;
1Pi 5:2; 2Ti 3:6 §† 1:13-14 2Ti 4:2 §†† 1:13-14 1Ti 4:7 §† 1:15
Mat 15:11; Rom 14:20 §†† 1:16 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4

moinik pewä ahäk täkañ. Täñpäkañ kädet waki ude täñjirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

Äbot täñpani ämawebeta jukuman

2 † Eruk Taitus, gähä äbot täñpani ämawebe Anutu täño man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpän yäwoñärekañ kañ tä. ² Täñkañ äma ekäni ekäni ba tä-gawani u ñode kañ yäwet; In man yäkyäkjin ba täk-täkjinta watä itpän kañ kuñarut. Ba nadäwätäk ikek kuñatpän Ekäni täño manbiñam ño injit-inik täñpän iron kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpän in bäräpi gä-nañ kwikinik kañ irut.

³ †† Täñpäkañ Taitus, äma ekäni ude yäwetkañ webe ekäni ekäni udegän ñode kañ yäwet; In Anutu injamiken siwoñi kañ kuñarut. Ume komi tañi nañkañ ämawebe yäñpän-yabän yäwat nämo täneñ. Nä-moinik! Kädet tägagän täñpän-yäwoñärekañ täneñ. ⁴ Ude täñpän webe gubañi kädet tägatäga yäwetpän yä-woñäreñirä äpiyeta gäripi nadäñpän nanakiyeta udegän nadäneñ.

⁵ † Täñkañ ämawebe gägäni ätutä Anutu täño manta man waki yäneño udetä yäwetpän yäwoñärekañ täñjirä webe gubañi gubañi uwä kädet siwoñi iwatpän kwikinik itneñ. Ini eñi-kengän itpän nanak ba imaka imakanita watä säkgämän itneñ. Täñkañ bänep iron kädet siwoñi ugänpän iwatneñ. Täñpän äpiye täño man buramineñ.

⁶ Eruk Taitus, äma gubañi gubañi imaka, man kehäromi yäweriri nadäñpän iniken irit kuñat-kuñarita watäni itpän kañ kuñarut. ⁷ †† Täñ gäkñawä kädet tä-gagän täñpeñ kuñariri äma gubañi gubañi unitä gäkño täktäka u kañkañ udegän api iwatneñ. Ba man yäwetpän yäwoñärekañ piä täk täyan unita nadäkinik täñpän säkgämän kañ tä. Jop, yän-yäkñarani nämo yäwen. ⁸ †† Nämo, man bureni siwoñigän yänjiri ämatä man yäwayän täyan uken goret kubä nämo kañ-ahäñpän yänpän gabän gawat kubä täga nämo täneñ. Ude täñjiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkñewä wawäpän ini api mäyäk täneñ.

⁹ ††† Täñpäkañ Taitus, äbot täñpani ämawebe u gänañ nanik äma ätu äma täño piä äma jopi ude itkañ uwä ñode kañ yäwet; In intäjukun ämajiyetä täño man buramikgän kañ täk täñput. Mani nämo utkañ piä siwoñigän täñjirä intäjukun ämajiyetä tabäñpän gäripi pähap api nadäneñ. ¹⁰ ††† Täñpän intäjukun ämajiyetä unitäño tuñum nämo kubotäneñ. Ba täñyäkñarani kubä nämo täneñ. Nämo, man buramikgän täñjirä intäjukun ämajiyetä piä siwoñigän täñpani yän api nadäñ tamineñ. Eruk in kädet siwoñi ude iwatnayän täkañ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäño manbiñam unita ämawebetä nadäñjirä ärowani api täñpek.

¹¹ Unita Taitus, kädet täga ude täñpeñ kuñat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahäñkuñ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biñam täñpani kuduptagän waki keriken nanik yämagurekta kehäro-

mi nitek. ¹² § Täñpäkañ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ñode niwetpän niwoñärekañ täyak; Kome täño nadäñ gärip ba Anutu täño man peñawäk u mäde ut imiñkañ gwäk pimiñpän Anutu-tagän nadäñ imiñpän siwoñigän kuñat täkäna. ¹³ §† Täñkañ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nitek ahäwayän täko unitagän it-sämäñpän kuñat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biñam täñpanipän nimagurani. ¹⁴ §†† Täñpäkañ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniñ kireñpän kome täño kuñat-kuñat wakiken nanikpän nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biñamgän itta ärutpak tañpän nipmañkuk. Ba nintä kädet siwoñita gäripi nadäñpän kuñatta udewä täñkuk.

¹⁵ §† Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ño täkta wäpka biñam nitek unita ämawebe bänepi täñpidäm tañ yämiñjiri man u kañ iwarut. Ba äma kädet täga peñpän goret kuñarani u yänpän yäpä-siwoñ takta man kehäromi kañ yäwet. Täñpäkañ äma kubätä gäka nadäñjirän äma jopigän täñpayän täko uwä, äma udewani nämo nadäñ imen.

Kädet siwoñi terak kuñatne

3 §†† Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ñode kañ täk täñput; Kome täño intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpän mani kañ buramik täñput. Täñpän kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bit-näneñ. ² §† Ba äma yänpän-yabän yäwat ba yänwawak nämo täneñ. Bänep kwini terakgän itpän ämawebe kuduptagäntä kädet tägagän täñ yämineñ.

³ §† Nadätan? Äbot täñpani ämawebe nin kudup imaka, guñ kädet iwat täñkumäñonik. Anutu täño man mäde ut imiñpän man bitnäkañ ba kädet goret-goretgän kuñat täñkumäñonik. Kome täño kangärip ba nadäñ gärip unitä ärowani täñ nimiñjirän watä piä ude täñ imik täñkumäñonik. Nadäwawak ba kokwawak terakgän kuñatpän iwan kowata kowata täñpän kuñat täñkumäñonik. ⁴ §†† Ude täk täñkumäño upäñkañ mäden, eruk yäpätägak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoñäreñpän orañ nimiñpän paot-paotken nanikpän wädän tädotpän nipmañkuk. ⁵ §†† Nintä kudän siwoñi kubä täñjitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädän tädotpän nipmañkuk. Täñpän unitäño Munapikitä bänepnin ärut nimiñpän täñkodak tañpän nipmañkuk. ⁶ §§§ Täñpäkañ Anututä yäpätägak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki tokñek-inik peñ nimiñkuk. ⁷ §¹⁸ Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täñ nimiñkuko unita ñode nadäkamän; Irit kehäromita nadäkinik täk täkamän u it yäpmän kuñtängän bureni api kañ-ahäne.

⁸ Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täñkuño unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpän

§ 2:12 1Jo 2:16; Efe 1:4 §† 2:13 1Ko 1:7; Plp 3:20 §†† 2:14 Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9 §† 2:15 1Ti 4:12 §†† 3:1 Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 §† 3:2 Plp 4:5 §† 3:3 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 §†† 3:4 Tai 1:3 §§† 3:5 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 §§§ 3:6 Apos 2:17-18 18 3:7 Rom 3:24

† 2:1 Tai 1:9 †† 2:3 1Ti 3:11 † 2:5 Efe 5:22 †† 2:7 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 †† 2:8 1Pi 2:15 ††† 2:9 1Ti 6:1 ††† 2:10 Tai 1:3

piä täga mebäri mebäri u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän injitneŋ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täŋkentäŋ yämik täyak. ^{9 †} Täŋ, man jopi-jopi äma ätutä yäŋahäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nämo nadäneŋ; U man goret-goret yäk täkaŋ. Äbekjiye orajiye täŋo wäpi tawaŋ ugänpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ ba Moses täŋo бага täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ ämik man pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ uwä jopigän, täŋkentäk kubä nämo pewä ahäk täkaŋ.

^{10 ††} Täŋpäkaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayäŋ täko uwä jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo pewänä mäde kaŋ ut imi. ^{11 †} Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpäŋ momi kädet iwarani. Täŋpäkaŋ imaka wakiwaki täk täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpäŋ kuŋatta

^{12 ††} Taitus, gäkŋo kome yäpmäkta näk Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpäŋ gäkken tewa yäpmäŋ api ärewek. Äreŋjirän gäk näk nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mäniit kadäni-ken näk Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita. ^{13 ††} Eruk, бага manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet käreŋi kudayäŋ täkamän unita ketem tuŋum täŋkentäŋ yämiŋiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋedeŋtawä. ^{14 †††} Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyeä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo, u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täk täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta wäyäkŋenayäŋ täŋo uwä kaŋ täŋkentäŋ yämik täŋput.

¹⁵ Taitus, äma näkkät itkamäŋ ŋonitä ganiŋ oret man pewä ärekaŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe Ekänita nadäkinik täŋpäŋ ninta gäripi nadäk täkaŋ unita oretoret man kaŋ yäwet. Eruk, Anutu täŋo bänep ironä intä terak äroton.

† 3:9 2Ti 2:14,16,23 †† 3:10 Mat 18:15-17; 2Jo 10 † 3:11 1Ti 6:3-5

†† 3:12 Efe 6:21-22 †† 3:13 Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12 ††† 3:14 Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

Piremon

1 ^{† †} Näk Pol Kristota yänpänj komi enjken nepmanpani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ño takamak. Man ñowä ñodeta kudän takamak; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägan tänpäni gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yänpänj ämik bok tänpäni unita. Ba äbot tänpäni ämawebe Anutu iniñ oretta Piremontä enjken ärok täkanj unita imaka man ño kudän takamak. Tänpäkanj in kudupta ñode täwetkamäk; ^{3 †} Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täñ taminjirän iniken bänep kwini terak kanj kunjarut.

Pol Piremonta bänep täga nadänjkuk

^{4 †} Eruk, Piremon, gäkño manbiñam ñode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yänjapik man yänkanj gäka bänep täga man iwet täyat. ⁵ Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täño kudupi ämawebe unita gäripi nadänjpänj nadänj yämikinik täñjiri manbiñamka nadäk täyat. ^{6 †} Tänpäkanj näk gäka Anutu-ken ñode imaka yänjapik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yänjpänj nadäk säkgämän bok täk takamänj unitä nadäk-nadäka piräreñ gaminjirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentänjpänj yäpmäk takamänj ñonitä pen yäpmänj yäpmänj kunayänj takamänj unita kanj nadäwi tumbut. ^{7 ††} Tänpäkanj notnapak, gäk Anutu täño kudupi ämawebeniyeta iron täñ yäminjiri oretoret täk täkanj. Ude täñjiri manka biñam nadänjpänj näk imaka, bänep oretoret pähap tänpänj bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus änenji imagutta man

⁸ Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänanji u täkta täga peñ gäweret. ^{9 ††} Upänkanj gäka nadänj gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näkño mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiño näk Kristo täño piä täk täyat unita yänjpänj komi enji gänanj itat. ^{10 †} Unita nanakna Onesimus ño täñkentänj imikta gäwet yabänjira käwep nadänj namen. Nadätan? Näk komi enji ño gänanj irira Onesimus uwä ahänj namänjpänj näkä Anutu täño man iwetpänj iwonjäreñjira Anututa nadäkinik täñkuko unita nani ude täyat. ¹¹ Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täñ gaminjkuk. Upänkanj bänepi yäpmänj äyänjutkuko unita apiño gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täñ nimek.

¹² Unita apiño Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. ^{13 †} Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnanji. Näk Anutu täño manbiñamta yänjpänj komi enji gänanj irira u gäk wäpka terak täñkentänj namik täyek. ^{14 ††} Upänkanj näkñaken gäripi nämo iwarayänj. Gäkä täga yänj yäwikanj uyaku bok täga itkäde. Unita apiño gäkken tewa äretak. Näk ñode nadätat; Iron kädet näkä peñ gäwerira täñpayänj täno uwä tägainik nämo. Täñ, gäkñaken gäripi terak täñpayänj täno uyaku säkgämän.

¹⁵ Tänpäkanj duñ-wenjpänj Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ñodeta käwep; U änenji gäkken ärewänkanj bok pen api itdenjo unita. ^{16 †} Uwä gäkño piä äma jopi ude änenji ittagän nämo. Nämoinik. U irepmitpänj notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yänj nadänjpänj gäripi nadätat. Täñ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadänj imen. U piä ämaka irirän gäripi nadänj imayänj täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi nadänj imikinik api täñpen. ¹⁷ Unita gäk näka Ekäni wäpi terak nägät moräkna bureni yänj nadänjpänj, Onesimus ño not säkgämän kanj täñ imi, näka not täñ namayänj täno udegän.

¹⁸ Tänpäkanj Onesimustä goret kubä täñ gaminjkuk ba gäkño imaka kubä jop yäpuko tänpänä eruk näweriri näkä kowata api täñ gamet. ^{19 ††} Näk bureni gäwetat. Man ño näkña ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täñkuko unitäño kowata näkä api däpmänj tärewet. Tänpäkanj ñode nämo nadätan? Gäk kumäkta biñam itkunopänj näkä gäwetpänj gäwonjäreñ täñjira Ekänita biñam täyan unita gäk kowata täñ naminanji bumik. ²⁰ Unita notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubäganj itkamäk unita täñkentäk kubä nam yänj nadätat. Ude täñ naminjiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!

²¹ Näk nadätat, gäk näkño man api buramiweno unita man ño kudän täyat. Ba imaka täñ namikta yänjapitat ño irepmitpänj säkgämän kubä api täñpen yänj nadätat. ^{22 †} Tänpäkanj gäripiña ñode pätak; Anututä gäkño yänjapik man nadänj gaminjpänj täñkentänj naminjirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, enjika-ken bägup täñkireki kubä kanj peñ nam.

^{23 †} Eruk, tärek-tärek u ñode; Epafrestä ganiñ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täño piäta yänjpänj näkkät komi enji gänanj bok itkamäk. ^{24 ††} Ba täñken-

† 1:1-2 Efe 3:1 †† 1:1-2 Kol 4:17; 2Ti 2:3 † 1:3 Gal 1:3 ††
1:4 Rom 1:8-9 †† 1:6 Plp 1:9; Kol 1:9 ††† 1:7 2Ko 7:4 ††† 1:9
Plm 1 § 1:10 Kol 4:9; 1Ko 4:15

§† 1:13 Plp 2:30 §†† 1:14 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 §† 1:16 1Ti 6:2
§†† 1:19 1Ko 16:21; Gal 6:11 §† 1:22 Plp 1:25; 2:24 §† 1:23
Kol 1:7 §†† 1:24 Kol 4:10,14; 1Ti 4:10-11

täknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän
gäwetkaḡ. ²⁵ Täḡpäkaḡ Ekäninin Jesu Kristo täḡo
bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

Hibru

Jesutä Anutu täño mebari yänjahän nimiñ moreñkuk

1 Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmän äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmänpäñ kädet mebari mebari terak yäwetkuñ. ^{2†} Täñpäkañ tärek-tärek kadäni ñobayän Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduhtagän unitäño mähe-mi-inik täñpekta iwoyänkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahänkumän. ^{3††} Anututä iniken epmäget kudän peñjäñek ikek, nanaki unita wädawän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayän yän yänjahäk täyak. Täñpäkañ mani kehäromitä imaka imaka kuduhtagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mähe-mi keri bure kada wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

^{4‡} Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk. ^{5††} Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yänkuk?

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

^{6‡‡} Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayän täñjirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduhtagän guket imäpmok täñ imut! yäk.

⁷ Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

⁸ Añerota ude yänkukopän nanakitawä ñode yänkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmän ärowen. Kanjwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

⁹ *Gäk kudän siwoñita gäripi nadänkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebari unita Anutukatä gäk kanjwat piä täkta iwoyänkuk.*

Ude täñkañ notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ärowani pähap gamiñirän oretoret pähap nadäk täyan.

Sam 45:6,7

¹⁰ Täñpäñ nanakita Anututä man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Ekäni, gäk yäput-peñpäñ kome gatänkun. Täñpäñ ketkatä kunum u täñkun.

¹¹ *Upänkañ uwä wañpäñ api paotdeñ. Tektä wek täkañ ude api wenpäñ paotdeñ.*

Täñ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmän ärowen.

¹² *Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yänöp-mänpäñ pimiñ tokätpäñ api pewen. Ude täñpayän täno upänkañ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmän ärowen.*

Sam 102:25

¹³ Täñpäkañ Anututä Jesu man ñode iwetkuko ude añero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure kada wäpka biñam ikek iriri näkä gäkño iwankaye yepmañpa gämotka-ken jirañ ude api itneñ.

Sam 110:1

^{14‡‡‡} Eruk, ude unita añerota jide yänayän? Ñode; Añero u kudup mänit ude itkañ Anututa watä piä täñ imik täkañ. U Anututä peñ yäwet-pewän päñku ämawebe kunumta biñam yäwani u täñkentän yämik täkañ.

Jesuta nadänjitna äpani nämo täñpek

2 Bureni, Anutu täño nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadänkumäño uwä iyap takinik täñpäñ yäpmän kuñat täkäna. Ude tänyän tämäño uwä man u nämo api pena paorek. ^{2‡‡‡} Nadäkañ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta añero meni jinom terak yäwetkuko u bureniñän. Unitä ämatä man u irepmitpäñ nämo buramik täñkuño uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kañ-ahäk täñkuñonik. ^{3§} Eruk, baga man biani u imaka bureni kubä upänkañ imaka burenitä bureni-inik kubä itak u ñode; Anututä nin waki keri-ken nanik nimagut-ta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täñkuk. Täñpäkañ nin piä unita mäde ut imiñpäñ jide täñpäñ kowata api irepmitne? Nämoinik, Ekäni ini-tägän piä pähap unita ñode yänjahänkuk; Ämawebe waki keri-ken nanik api yämaguret. Ude yänjahänjirän äma man u nadänkuño

‡‡‡ 1:14 Sam 34:7, 91:11 ‡‡‡ 2:2 Gal 3:19 § 2:3 Hib 10:29, 12:25

† 1:2 Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 †† 1:3 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 ‡ 1:4 Plp 2:9 ‡† 1:5 Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 ‡‡ 1:6 Rom 8:29; Sam 97:7

u niwetpäj niwojäreke täjirä nadäjitna bureni täjnkuk.
 4 † Täjnpäkaŋ manbiŋam u täj-mehamtäkta Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nitek mebäri mebäri pewän ahänkuŋ. Täjnpäj iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiŋkuk.

Jesu uwä kome äma äworeŋkuk

5 Täjnpäkaŋ kome punin käda yämäŋo u ahäwayän täjirän Anututä u watäni itta aŋero nämo yepmaŋkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teŋkuk. 6 Unita Anutu täjŋo man mujipi kubäken ŋode pätaŋ;

Anutu, näk nadäwätäk ŋode täk täyat;

Nin ämawä jidewani unita nadäj niminpäŋ watä it nimik täyan?

7 *Gäk kadäni keräpi-tagän aŋero gämori-ken nip-manŋkuno upänkaŋ epmäget kudän ba wäpnin biŋam ärowani niminŋkun.*

8 †† Ude täjŋkaŋ imaka kudup ketkatä täj yep-manŋkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peŋ moreŋkun.

Sam 8:4-6

Man uterak ŋode daniŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Täjnpäj imaka kudup yäj yäyak u imaka päke u kuduŋtagän uwäk täyak. Täj, apiŋo imaka kuduŋtagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk täkamäŋ. 9 † Nämo, up-änkaŋ Jesutä intäjukun irirän kak täkamäŋ! U äpäŋpäŋ Anutu täjŋo iron terak äma kuduŋtagänta yäjnpäj kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aŋero gämori-ken itkuk. Täjnpäkaŋ apiŋo komi nadäjnkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biŋam ärowani pähap iminŋkuko u kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.

10 †† Täjnpäj Anutu uwä imaka kuduŋtagän täjŋo mähemi. Ba imaka kuduŋtagäntä unitäŋo wäpi biŋam yäpmanj ärokta itkaŋ. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäŋ ŋode täjnkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaŋ itna yäj nadänkaŋ Jesu nadäj iminirän komi nadänkuk. Täjnpäj komi nadänkuko uterak Jesu uwä ämawebe wakä kerä-ken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeŋkuk.

11 †† Täjnpäj ämawebe täjŋo bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yäj yäwetta gäripi nadäk täyak. Ŋode yänkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkŋo mebärika api yänhäŋpäŋ yäwet täjŋpet. Ba änok kubägän irirä u injamiken wäp-ka biŋam api ganiŋ oret täjŋpet yäk.

Sam 22:22

13 Täjnpäj kubä pen ŋode yäkgän täjnkuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yengäma penep yäj yänkuk.

Ais 8:17

Ba noriyeta yänpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täjnkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä naminŋkuko ukät penta itkamäŋ ŋo!

Ais 8:18

14 †† Eruk, nanakiye uwä kome äma unita kome äma udegän äworeŋkuk. Ude täjnkuko uwä mebäri ŋodeta täjnkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumän-kumän täjŋo mähemi Satan yenjakŋitta täjnkuk. 15 Ude täjnkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntäŋpäŋ kuŋat täjŋkuŋo u täjŋkentäj yämiŋkuk. Umun unitä kehäromi yepmäŋ irirän umun täjŋo watä äma ude itkuŋ. Upänkaŋ Jesu täjŋo kumäk-kumäkitä umun u yäpmanj kewerj yämiŋkuk.

16 †† Unita ket nadäwut! Jesutä piä u aŋero täjŋkentäj yämikta nämo täjnkuk. Nämo, Anutu täjŋo man ŋode kudän täwani; U Abraham äboriye, kome ämawebe u täjŋkentäj yämik täyak. 17 † Mebäri unita Jesutä noriye täjŋkentäj yämikta noriye udegän-inik äworeŋkuk. Ude nämo täjnkuk yäwänäku jide täjnpäj Anutu-kät noriye täjŋo bämop äma intäjukun ude irän? Nämo, noriye udegän äworeŋpäŋ intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadäj yämani ude itkaŋ Anututa piä säkgämän täj iminŋkuk. Piäni uwä ämawebe momi täjŋpani täjŋo momi peŋ yämikta kome yäpmanj kumbuk. 18 Täjnpäkaŋ ini uwä täj-yabäkken äpmonkaŋ komi nadäk täjnkuko unita apiŋo ämawebe täj-yabäkken it täkaŋ u täga täjŋkentäj yämik täyak.

Jesu wäpi biŋamtä Moses täjŋo irepmitkuk

3 Unita kudupi notnaye, kunumta biŋam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintäŋo bämop äma intäjukun yäj nadäkinik täjnpäj yänhäk täkamäŋ. 2 U piä ude täkta Anututä iwoyän iminŋkuko uwä säkgämän täjnkuk, bian Mosestä piä Anutu täjŋo äbotken säkgämän täjnkuko udegän. 3 Upänkaŋ wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täjŋo äbotken piä ämagän itkuk. Täj, Jesu uwä äbot unitäŋo intäjukun äma. Uwä ŋode bumik; Äbot kubä täjŋo intäjukun äma uwä wäp biŋam yäpek, äbot ini nämo. Udegän, wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. 4 Nadäkaŋ? Äbot kudup u intäjukun äma nitek. Täjnpäkaŋ Anutu uwä imaka kuduŋtagän täjŋo intäjukun-inik.

5 †† Eruk, Moses uwä Anutu täjŋo äbot pähapken piä äma ude itkaŋ piä täga täjnpäj imaka imaka Anututä kwawak kämi yänhäkta nadänkuko u yänhäk täjnkukonik. 6 ††† Täj, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täjŋo äbotta intäjukun ude it yämiŋpäŋ piä säkgämän täjnkuk. Täjnpäkaŋ ninä Anutu täjŋo äbot. Unita ämawebe injamiken kehärom taŋpäŋ imaka säkgämän kämi kaŋ-ahänayän täkamäŋ uterak yengämina

† 2:4 Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11 †† 2:8 1Ko 15:27 † 2:9 Plp 2:8-9 †† 2:10 Rom 11:36 †† 2:11-12 Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17

††† 2:14 Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 ††† 2:16 Ais 41:8-9 § 2:17 Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 †† 3:5 Nam 12:7 ††† 3:6 Kol 1:23; Hib 3:14

pewäpän kuŋatpäjä, Anutu täño äbot bureni-inik itkamän yän nadäne.

Anutu täño manta ärowani nämo täne

^{7†} Unita man Kudupi Munapiktä ñode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken tänyabäk terak Anutu täño man bitnänpän ärowani täk täñkuŋo u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täño man nadän parit ärowani nämoinik täneñ yäk.

⁹ Äbekjiye orajiyetä peñawäki terak täñpän-nabäk täñkuŋonik yäk. Uwä kadäni käronji, obañ 40 ude näkño täktäk täga yabänpän-nadäk täñkuŋo upänkañ ärowani täñ naminŋkuŋ.

¹⁰ Ude täñ namin yäpmän äbänjirä kokwawak nadänpän yänkut; Nadäkiniki uruñ käda pewä kwäpän näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.

^{11††} Unita kokna wawäpän man kehäromi ñode yänkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

Sam 95:7-11

¹² Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itpäñ kuñarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täñpän wawäpän nadäkiniki pewän putärewäkañ Anutu paot-paori nämo, u mäde ut imekta! ¹³ Momi kädet-tä bämopjin-ken nanik äma kubä täñikŋat-pewän Anutu mäde ut imek yänpän injin-tägän täñkentäk kowata kowata täñkañ notjiye täño bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yän nämo nadäkamän unita apiñogän yäput peñpän kepma kepma kañ täñ yäpmän kut. ^{14‡} Täñpäkañ nin nadäkinik kehäromi pengän täñkumänjo apiño udegän injit-inik täñpeñ kuñaritna tärek-tärek kadäni kañ ahäwän. Ude täñpeñ kuŋatpäjä Kristo-kät kowat kwasikorän täkamän yän nadäne.

^{15‡†} Anutu täño man punin käda yämänjo ude; *Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täño man bitnänpän ärowani täk täñkuŋo u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täño man nadän parit ärowani nämoinik täneñ yäk.*

Sam 95:7-8

^{16‡†} Eruk jide nadäkañ? Netätä Anutu täño kotäk nadänkuŋopän mäde ut iminŋkuŋ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayän.

^{17‡††} Ba Anututä netäta kokwawak nadän yäpmän kuñjirän obañ 40 ude tärenŋkuk? Uwä ämawebe momi täñpän kome jopi-ken kumbuŋo ubayän. ^{18‡†††} Ba Anututä man kehäromi yänpän Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yän yänkuko u netäta yänkuk? Uwä ämawebe mani nämo buraminŋkuŋo unita yänkuk. ¹⁹ Täñpäkañ orekirit kome uken imata täga nämo äronŋkuŋ? U nadäkinik bureni nämo täñkuŋo unita.

Anutu täño kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

⁴ Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yänkehäromtañ niminŋkuko unita ñodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunañi nämo täñpekta! ² Nadäkañ? Manbiñam Täga intä nadäk täkañ u äbekjiye orajiyede udegän nadänkuŋ. Nadänkuŋo upänkañ bänepi-ken daiñpän nadäkinik nämo täñpän yäpmän kuŋat täñkuŋo unita manbiñam u nämo täñkentän yäminŋkuk. ^{3§} Unita Anututä yänkuk;

Kokna wawäpän man kehäromi ñode yänkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

Sam 95:11

Upänkañ ninäwä Manbiñam Täga unita nadäkinik täk täkamän unita apiño päñku orek Anutu-kät it täkamän. Täñpäkañ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u täñpän yepmañkañ orek itkuko kadäni ukengän iwoyänkuk. ^{4§†} Unita man ño nadäwut; Anutu täño man kubätä kepma 7 unita ñode yäyak; Piäni täñtän kuñtänğän kepma 7 uken Anututä piä peñpän orek itkuk. ^{5§††} Ba man yämänjo unita orekirit unitagän ñode yänkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

⁶ Bureni, Isrel ämawebe Manbiñam Täga u intäjukun nadänkuŋo upänkañ man u nämo buraminŋkuŋo unita orekirit-ken nämo kuñkuŋ. Upänkañ kädet nämo itpipinŋkuk. Nämo, ämawebe ätutä päñku orek Anutu-kät täga api itneñ. ⁷ Jide ude nadäkamän? Ñode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyänkuk. Kepma u wäpi apiño. Kadäni käronji it yäpmän kuñjirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi "apiño" unitawä yänkuk. Miti mujip yämänjo ukenjo;

Apiño in Anutu täño man nadän parit ärowani nämo täneñ yäk.

Sam 95:7,8

^{8§†} Eruk, man unita ñode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyänkuko uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiyede yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi "apiño" u nämo yäwän.

⁹ Ude unita ñode nadäkamän; Anutu täño kudupi ämawebeniye tä orek itneñta orekirit bureni kubä itak.

^{10§††} Äma kubätä päñku orek Anutu-kät irayän täko uwä iniken piä peñpän orek api irek, Anututä piä peñpän orek itkuko ude. ¹¹ Unita ninä gwäk pimiñpän Anututä orekirit iwoyänkuk-ken u kañ kuna! Äbekniye oraniye täño man bitnäk kädet iwatpäñ orekirit-ken u kukta täna waneñta!

^{12§†} Nadäkañ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täñkañ piä kehäromi täk täyak. Uwä pärañi-inik. Pärañini uwä päip pärañi, meni kukñi kukñi wädäwani täño pärañini yärepmitak. U pärañi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkñek täyak. Ba nin madän jukutkañ yäpmän daniñpän bänepnin, mäjonin

† 3:7-8 Kis 17:7; Nam 20:2-5 †† 3:11 Nam 14:21-23 ‡ 3:14 Hib 3:6 †† 3:15 Hib 3:7-8 ‡† 3:16 Nam 14:1-35 ‡†† 3:17 1Ko 10:10 ‡††† 3:18 Hib 3:11

§ 4:3 Hib 3:11 §† 4:4 Stt 2:2 §†† 4:5 Sam 95:11 §‡ 4:8 Lo 31:7; Jos 22:4 §†† 4:10 Hib 4:4 §† 4:12 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48

ba kujatnin kudup kwawakgän pek täyak. Ude täñkañ bänep nadäk-nadäknin ba nadäñ gäripnin käbop it täkañ u yäpmäñ daniñkañ kwawak niwoñarek täyak. ¹³ Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu inamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täñ-yepmañkuko u kuduhtagän inamiken kwawakinik itkañ. Täñkañ Anututä nin kudup, irit kuñat-kuñatnin täño mebarita api niwet yabäwek.

Jesu uwä nintäño bämop äma intäjukun-inik

¹⁴ † Ude unita nadäkiniknin nämo pena putäreneñ. Nämo, u injit-inik täñpäñ kuñat täkäna! U imata, bämop äma intäjukun täñpani ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täño nanaki, kunum gänañ äronkuko Anutu dubini-ken it täyak u. ¹⁵ Bämop ämanin Jesu u käyännin tägagämän. Bänep nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yäñ nadäñpäñ butewaki bureni-inik nadäñ nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuñarirän tänyabäk mebari mebari ninken ahäñ nimik täkañ udegän ahäñ imiñkuñ. Upäñkañ momi kubä nämo täñkuk. ¹⁶ †† Eruk, mebari unita Anututa nämo umuntäne. Nämo, bänepnin pidäm tawäpäñ Anutu orakorak mähemi u dubini-ken kuk täkäna! Kuñitna butewaki täga nadäñ nimek. Ba uken orakorakitä bäräpinin täga täñpidäm tawek.

5 Nadäkañ? Bämop äma kudup uwä noriye bämopi-ken nanik yäpmäñ daniñpäñ yepmañpani. Täñkañ piäni uwä noriyeta yäñpäñ Anutu inamiken päñku momini ärutta ketem tägatäga iron ude peñ imiñit tom däpmäñpäñ ärawa ude ijiñ imiñit täk täkañ. ² † Täñpäkañ bämop äma ini uwä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo unita noriye täño mebari nadäwä tärewäpäñ noriye nadäk-nadäki paorani ba kädet goret täñpani unita butewaki nadäñ yämik täkañ. ³ †† Täñkañ ini uwä momi täñpani unita ärawa täñ imikimik piä noriye täño momi äruttagän nämo täk täkañ. Nämo, iniken momi ärutta imaka, bok täk täkañ. ⁴ †† Täñpäkañ bämop äma irit piä u wäp biñam ikek unita äma kubätä iniken gärip terak wäp u täga nämo yäpek. Nämoinik, Anutu täño gera terakgän piä u yäpmäk täkañ, Arontä yäpuko ude. ⁵ ††† Täñpäkañ Kristo imaka, wäpi biñam ikek itta bämop äma irit piä u iniken gärip terak nämo yäpuk. Nämo, Anututä ñode iwet-pewän piä u yäpuk;

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Sam 2:7

⁶ ††† Ba kubä pen ñode iwetkuk;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Sam 110:4

⁷ † Täñpäkañ Jesu kome terak kuñatkañ Anututä täñkentäñ namän yäñpäñ yäñapik man yäk täñkukonik. Anutu-tägän kumäñ-kumäñ keriken nanik täga nämagurek yäñ nadäñpäñ gera konäm ter-

ak yäñapik man yäk täñkukonik. Täñkañ iniken nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ Anutu täño gärip terakgän it täñkuko unita yäñapiñirän Anututä nadäñ imik täñkukonik. ⁸ Uwä Anutu täño nanaki-inik itkuko upäñkañ komi butewaki terak man buramik kädet täño mebari nadäwän täreñkuñ. ⁹ Nadäwän tärewäpäñ man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teñkuk. Bämop äma intäjukun itkañ ämawebe mani buramik täkañ u kuduhtagän täñkentäñ yämiñpäñ waki keriken nanik yämagutpäñ irit kehäromi yämik täyak. ¹⁰ †† Täñpäkañ Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyäñpäñ teñkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

¹¹ In nadäkañ? Man ñonitäño moräki tañi täwerayäñ nadätat upäñkañ nadäk-nadäkin nämo nadäwä tumbäpäñ mebari täga nämo nadäwä täreneñ. ¹² †† In Anutu täño manbiñam kadäni käroni nadäñ yäpmäñ äbätäñgän manbiñam unitäño mebari uwä äma ätu täga yäwetpäñ yäwoñarenañi upäñkañ täga nämo! In nämo nadäwä tumbäpäñ nanak paki ude äneñi äworeñirä äma ätutä in man pengän yäñahäwani pidämipäñ täwetpäñ täwoñarenañi bumik. Butewaki! Ketem bureni nänañipäñ in nonoñ pen nañ itkañ!

¹³ Nadäkañ? Nonoñ näñpani u nanak paki yäñ yäwet täkañ. Äma udewanitä kädet siwoñi täño man mebari täga nämo nadäwä täreneñ. ¹⁴ †† Täñ, ämawebe ekäniwä nonoñ peñpäñ ketem kehäromi nak täkañ. Äma udewaniwä man bureni uterak nadäk-nadäki yäpä-siwoñ tawäpäñ täñ-kehäromtañ yäpmäñ kuñtäñgän waki ba täga unitäño mebari yäpmäñ danik täkañ.

6 Unita Kristota man pidämi intäjukun nadäñkumäño u wari wari nadänetawä! U peñpäñ man mebari bureni, äma ekänitä nadänañi upäñ yäñpäñ-nadäk täkäna. Ude täñjitna bänep nadäk-nadäknin api tägawek. Yäput peñpäñ man ñode nadäñkumäño u imata äneñi yäñpäñ-nadäk täne? Bänep sukureñpäñ kumäñ-kumäñ täño täktäk peñpäñ Anutu-tagän nadäkinik täktäk unitäño man imata pen yäñpäñ-nadäk täk täkamäñ? ² ††† Ba man pidämi pidämi, ume ärutärut täño man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek täño man, äma kumbani-ken naniktä äneñi akukakuk täño man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämo unitäño man ba man udewaniwä yärepmitpäñ, man mebari nimek, äma ekänitä nadänañi upäñ yäk täkäna!

⁴ Täñpäkañ ñode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärekinik täñpayäñ täko uwä jide täñjitna äma udewanitä bänepi äneñi sukurewek? U täga nämo! Äma udewani uwä pengän peñyänjek gänañ kuñarani. U kunum gänañ nanik täño kon yäpani. Ba Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni äpmonpani. ⁵ †† Täñkañ pengänä bänepitä Anutu täño manta nadäwä

† 4:14 Hib 3:1, 10:23 †† 4:16 Hib 10:19 † 5:2 Hib 4:15 †† 5:3 Wkp 9:7, 16:6 †† 5:4 Kis 28:1 ††† 5:5 Hib 1:5 ††† 5:6 Hib 6:20, 7:1, 17 § 5:7 Mat 26:39-46; Plp 2:6-8

†† 5:10 Hib 5:6 ††† 5:12 1Ko 3:1-3 †† 5:14 Rom 16:19; Plp 1:10 ††† 6:2 Hib 9:14 †† 6:5 1Pi 2:3

täga täņpani. Ba Anutu täņo kadäni ahäwayäj täyak unitäņo kehäromi yäpmäņpäj kuņarani. ^{6 †} Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upäņkaņ nadäkiniki pewän putäreņkuņ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täņo Nanaki päya kwakäp terak äneņi utpäņ ämawebe iņamiken mäyäk imik täkaņ unita yämaguritna bänepi äneņi täga sukurenaņi nämo. Nämoinik! ⁷ Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän täņirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk täkaņ, kome udewani Anututä täņkentäk bumta täņ yämik täyak. ^{8 ††} Täņ, kome mup waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkaņ, kome udewani Anututä waki nadäņ imiņirän kädäp gänaņ api iij paorek.

⁹ Eruk notnaye, umun man ude täwetat upäņkaņ inta nadäkinik ŋode täyat; Inä kädet täga iwatpäņ Anututa biņam täņirä Anututä api tämagurek. ^{10 †} Nadäkaņ, Anututä kudän siwoņi iwatpäņ ämawebe yäpmäņ danik täyak unita intä piä täga täņkuņo unita nämo api guņ täwek. Ba in Anututa gäripi nadäņpäj ämawebeniye täņkentäņ yämiņkuņotä pen täņkentäņ yämik täkaņ u tabäņpäj-nadätäk. ^{11 ††} Unita piä täga u täk täkaņ udegän gwäk pimiņpäj pen kaņ täņ yäpmäņ ärowut yäj nadäk täyat. Ude täņpänjä imaka kämi kaņ-ahäkta itsämäk täkaņ uwä bureni api kaņ-ahäneņ. ¹² Gaņani nämo täneņ yäj täwetat! Nämoinik, äma biani gwäk pimiņpäj nadäkinik ikektä kuņatkuņo unitäņo kädet kuroņ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yäņkehäromtak man yäņkuko u bureni-inik yäpuņ.

Anutu täņo yäņkehäromtak man u bureni

¹³ Yäņ-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu irepmitpäņ inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yäņkehäromtak man u iwetkuk. ^{14 ††} U ŋode iwetkuk; Näk bureni-inik nadäņ gamiņpäj äbotkaye mäyap-inik api pe-wa ahäj gamineņ yäk. ¹⁵ Anututä ude iweränkaņ Abrahamtä kwikinik itpäņ yäņkehäromtak man iwetkuko unitäņo bureni kaņ-ahäkta itsämbuk. Itsämäņ yäpmäņ kuņtäņgän bureni u kaņ-ahäņkuk.

^{16 †††} Täņpäkaņ äma kubätä yäņkehäromtak man yäwayäj nadäņpäj iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biņam ärowani nitek u wäpi yäņpäj yäwek. Ude täņpänä ämatä ŋode nadäneņ; Man yäyak u bureni-inik ubayäj. U wärämutnaņi nämo. ¹⁷ Eruk, Anututä yäņkehäromtak man yäņkuko u iniken wäpi terak yäņkuk. Täņkaņ iniken wäpi terak yäņkuko uwä ämawebe man unitäņo bureni yäpmäkta yäwanitä u bureni api ahäwek yäj nadäneņta ude täņkuk. ^{18 †††} Unita ŋode nadäkamäņ; Anututä kudän udewani apiņo pen udegän täk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yäņkehäromtak man yäweko uwä bureni gän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken

† 6:6 Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 †† 6:8 Stt 3:17-18 †
6:10 Hib 10:32-34 †† 6:11 Hib 3:14 †† 6:14 Stt 22:16-17 †††
6:16 Kis 22:10-11 ††† 6:18 Nam 23:19; 1Sml 15:29

kuņkumäņo uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yäņkuko unita itsämäņpäj nämo gapuntak täkamäņ.

¹⁹ Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäņ u Anututä bureni-inik api nimek yäj nadäk täkamäņ. Ude nadäk täkamäņ unitä nadäkiniknin täņ-kehäromtak täyak. Täņpäkaņ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumaņ päņku kudupi yot kunum gänaņ itak unitäņo tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak. ^{20 †} Kudupi bägup uken Jesutä ninta yäņpäj intäjukun äroņkuko it nimitak. Äro itkaņ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Melkisedek u wäpi biņam ärowani nitek

^{7 ††} Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäņo intäjukun äma. U Anutu Täņpämerek unitäņo bämop äma kubä itkuk. Täņpäkaņ kadäni Abrahamtä kome ätu täņo intäjukun ämakät ämik täņpäj däpmäņ yäwat kireņkuko komeni-ken äneņi kuņirän Melkisedektä kädet miņin kaņ-ahäņpäj kon man iwetkuk. ² Ude täņirän Abrahamtä tuņum ämik täņpäj yäpuke u äbot 10 ude yäpmäņ daniņpäj äbot kubä Melkisedekta imiņkuk.

Wäpi Melkisedek unitäņo mebäriwä Intäjukun äma kudän siwoņi-inik täņpani. Täņpäj wäpi kubä, Salem täņo intäjukun äma yäj iwet täņkuņo uwä mebäri ŋode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. ^{3 †††} Täņpäkaņ Melkisedek uwä miņi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täņo nanaki bumik yäj iwet täkaņ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwanäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täņpäj yäpuke unitäņo moräki nämo imän. Imiņkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäj nadäwut! ^{5 ††} Eruk, ŋode nadäwut; Moses täņo бага man terak ŋode kudän täwani; Juda noriyetä tuņumi yäpmäņ daniņpäj Livai täņo oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkaņ unita moräki yämineņ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täņo oraniye upäņkaņ tuņumi moräki u yämikta yäwani. ⁶ Täņ, Melkisedek uwä Abraham täņo äboriye-ken nanik nämo upäņkaņ Abrahamtä tuņumi moräki imiņkuk. Imiņirän Melkisedektä Anutu täņo yäņkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. ⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkaņ u yärepmit täkaņ yäj nadäkamäņ. ⁸ Täņpäkaņ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täņo tuņum moräki yäpmäk täkaņ uwä kumäk-kumäki nitek. Upäņkaņ Melkisedek, Abraham täņo tuņum moräki yäpani unitawä Anutu täņo mantä ŋode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ŋode täga yänaņi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täņpäj noriye täņo tuņum moräki yäpmäk täņkuņo unitä iniken tuņum täņo moräki

† 6:20 Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 †† 7:1 Stt 14:17-20
††† 7:3 Sam 110:4 ††† 7:5 Nam 18:21

Melkisedekta imiņķuņ. ¹⁰ Ude imata yākamāņ? U ņode; Melkisedektā Abraham kaņ-ahāņkuko uken Livai nāmo itkuk. U nāmo ahāwani-ken. Upāņķaņ u orani Abraham tāņo nāgāt-ken itkuko unita Livaitā Melkisedekta tuņjumi morāki imiņķuk yāņ tāga yāne.

Jesutā bāmop āma biani yārepmītak

¹¹ Bian Isrel āmawebetā Moses tāņo бага man yāpuņ. Tāņpāņ бага man uterak ņode kudān tāwani; Livai tāņo āboriyetā bāmop āma irit piā api tāk tāneņ. Upāņķaņ, ņo kawut! Bāmop āma unitāņo piātā āmawebe tāņo bānepi u bureni tāga yāpān tāganeņ tāņpāwā, Anutu imata bāmop āma mebāri kubā, Melkisedek bumīkģān, Arontā ābotken nanik nāmo, u kubātā api ahāwek yāņ yāņkuk? ¹² Eruk bāmop āma mebāri kubātā ahāwānā, man kādet mebāri kubā imaka, ahānaņi. ¹³ Nadākaņ? Man yākamāņ ņo Kristota yākamāņ. U Livaitā ābotken nanik nāmo, u ābot kubāken nanik. Tāņpāņ inīken ābot uken nanik āma kubātā kudupi yot gānaņ alta-ken bāmop āma irit piā kubā nāmo tāņpani. ¹⁴ † Ekāninin Kristo uwā orani Juda unitā ābotken nanik. Tāņpākaņ ābot uken nanik kubātā bāmop āma irit piā tākta Mosestā nāmo yāņahāņkuk.

¹⁵ Eruk, bāmop āma kodaki kubā, Melkisedek bumīk ahātak unita ņode kaņpāņ nadākamāņ; Unitāņo piātā Livai tāņo āboriyetā piā tāk tāņkuņo u yārepmītak. ¹⁶ Tāņpākaņ бага mantā ņode yāwani; Bāmop āma, āma kudupi kubātā tāga nāmo api itneņ, āma Livaitā ābotken nanik-tāgān api it tāneņ. Upāņķaņ Jesu uwā bāmop āma irit piā, бага man uterak nāmo yāpuk. Nāmo, u inīken irit kehāromini nīkek, paot-paori nāmo uterak yāpuk. ¹⁷ †† Anutu tāņo man mujipi kubātā yāyak ude;

Gāk bāmop āma tārek-tāreki nāmo api iren, bāmop āma biani kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.

Sam 110:4

¹⁸ Man unitā ņode niwoņāretak; Man kādet biani u jopi, kehāromi nīkek nāmotā tāga nāmo tāņkentāņ nimeko unita Anututā u awāhutkuk. ¹⁹ ‡ Moses tāņo бага man u āma tāņo bānepi bureni tāga nāmo yāpān tāganeņo unita Anututā kādet kodaki tāgagāmān-inīk kubā pewān ahāņ nimiņkuk. Kādet uterak nin Anutu dubini-ken kuk tākamāņ.

²⁰ Tāņpākaņ Anututā Jesu bāmop āma intājukun itta iwoyāņkuko uwā jop nāmo iwoyāņkuk. Nāmo, u inīken wāpi terak yāņkehārom taņpāņ iwoyāņkuk. Juda tāņo bāmop āma biani bāmop āma irit piā tākta wāp yāpuņo uwā yāņkehāromtak man udewani terak nāmo yāpani. ²¹ †† U jop yāpuņo upāņķaņ Anututā ini yāņkehārom taņpāņ Jesu bāmop āma irit piā tākta iwoyāņkuk. Unita Anututā ņode yāņkuk;

Ekānitā ņode yāņkehārom taņkuko u nāmo inīk api pewek; Gāk bāmop āma pen api it yāpmāņ ārowen.

Sam 110:4

²² †† Tāņpākaņ Jesu u Anutu tāņo yāņkehāromtak man terak bāmop āma irit piā yāpuko unita ņode nadākamāņ; Jesu tāņo piā terak Anututā āmawebeniye-kāt topmāk-topmāk kodaki tāņkuko uwā tāgagāmān, kehāromi-inīk. U topmāk-topmāk biani u irepmītak moretak.

²³ Ba kubā ņode; Bāmop āma biani uwā paot-paori nīkek unita jide tāņpāņ piāni pen tāņ yāpmāņ kuneņ? U tāga nāmo unita bāmop āma biani paorirā kodaki ahāk tāņkuņ. ²⁴ Upāņķaņ Jesu uwā paot-paori nāmo, u bāmop āma irit piā pen api tāņ yāpmāņ ārowek. Āma kubātā komeņi tāga nāmo api yāpek. ²⁵ †† Unita āmawebe Jesu u wāpi terak Anutu dubini-ken kuk tākaņ uwā waki kerī-ken nanik yāmagutta kehāromi nīkek itkukonitā pen api it yāpmāņ kwek. U imata, paot-paori nāmo itkaņ āmawebe tāņkentāņ yāmīkta Anutu-ken yāņapik tāyak.

²⁶ †† Unita bāmop āma Jesu uwā momi āma nin tāņo kāyāpnin bureni-inīk. Tāņkaņ udewani kubā nāmo itak. U kādet Anututā gāripi nadāk tāyak ugān iwāt tāyak. Uken momi kubā nāmo itak. U Anutu inīamīken siwoņi-inīk itak. Ba momi āmakāt awāhutpāņ nāmo, inīpāri kubā it tāyak. Uwā Anututā imagut pāro kunum gānaņ tewani. Mebāri unita Jesu uwā momi āma tāņo tāņkentāk bureni ude itak. ²⁷ § U bāmop āma ātu bumīk nāmo. Bāmop āma biani uwā Anutu-ken ārawa kepma kepma tāk tāņkuņonīk. Inīken momita intājukun tāņpāņā āneņi āmawebe tāņo momita tāk tāņkuņ. Upāņķaņ Jesu uwā ude nāmo tāņkuk. U kāmita nīkek kādāni kubāgān tāņkuko ubayāņ. Ārawa ude inīken gupi inīj kireņkuk. ²⁸ †† Tāņpākaņ Moses tāņo бага man terak komeņi āma kehāromini nīkek nāmotā bāmop āma irit piā tākta iwoyāk tākaņ. Upāņķaņ, māden Anututā inīken wāpi terak yāņkehāromtak man yāņpāņ Nanaki bureni tāgagāmān-inīk tārek-tāreki nāmo itta tewani u bāmop āma intājukun bureni iwoyāņkuk.

Jesu uwā topmāk-topmāk kodaki tāņo bāmop āma

⁸ †† Eruk, man yākamāņ ņonitāņo mebāriwā ņode; Bāmop āma intājukun tāņpani udewani bureni-inīk it nimitak. U Anutu, intājukun āma ārowani kunum gānaņ itak u kerī bure kāda kehāromi nīkek maņjirit tāyak. ² U kudupi yot bureni, kunum gānaņ itkaņ uken bāmop āma irit piā tāk tāyak. Kudupi yot bureni u Ekānitā ini tāņkuk, āma keritā tāņpani nāmo.

³ Tāņpākaņ bāmop āma kudup uwā Anututa ketem tāgatāga iron ude peņ imīkta ba tom dāpmāņpāņ ārawa ude ijiņ imīkta iwoyāwani. Unita bāmop āmanin Jesutā udegān iron kubā Anututa imīkta yāwani.

⁴ Tāņkaņ bāmop āmanin bureni uwā kome terak irān yāwānā bāmop āma ude tāga nāmo itek. Imata, kome terak bāmop āma uku itkaņ unitā Moses tāņo бага man iwāt pāņ Anututa iron mebāri mebāri ijiņ imīk tākaņ unita. ⁵ †† Tāņpāņ bāmop āma irit piā kome terak

†† 7:22 Hib 8:6, 12:24 ††† 7:25 Rom 8:34 ††† 7:26 Hib 3:1
§ 7:27 Hib 5:3 †† 7:28 Hib 5:1-2 ††† 8:1 Hib 1:3, 3:1; Hib
10:12, 12:2 §† 8:5 Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40

† 7:14 Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 †† 7:17 Hib 5:6
‡ 7:19 Hib 9:9 †† 7:21 Hib 5:6

no ták tákaŋ uwä imaka bureni kunum gänaŋ itak unitäŋo wäranigän ták tákaŋ. Mebäri unita Mosestä in-inoŋoret yottaba tänpayäŋ yänjirän Anututä jukuman noŋode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkaŋ wärani pom terak gäwoŋärerero udegän kaŋ tä yän iwetkuk. ^{6 †} Tänpäkaŋ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak ták tákaŋ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuŋo u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäkta yänkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täŋo u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

⁷ Eruk noŋita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahänkuko u kehäromi nikek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän? ⁸ Upänkaŋ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahänkuk. Unita Anututä ämawebeniye nadäwän täga nämo tänpäpän noŋode yänahänkuk;

Kadäni kubä iwoyänkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ yäk.

⁹ *Tänpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayän täkaŋ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpäŋ yämagut yäp-män äburo ugän täŋkut yäk.*

Ude täŋkuro upänkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Ude täŋkuŋo unita mäde ut yämiŋkut yäk. Näk Ekänitä noŋode yäyat!

^{10 ††} *Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk noŋode api täŋpet; Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.*

Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

¹¹ *Tänpäkaŋ ämawebe kuduŋtagän, äpani ärowanitä Ekäni näkno mebärina api nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwänjiye noŋode nämo api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Ekäni täŋo mebärinita nadäwut.*

^{12 †} *Tänpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk.*

Jer 31:31-34

¹³ Anututä man noŋode terak topmäk-topmäk kodakita yänkuko unita kwawak noŋode yänahänkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahänkuko u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jiraŋta biŋam täkaŋ.

Anutu iniŋ oretoret kädet biani

^{9 ††} Tänpäkaŋ topmäk-topmäk biani intäjukun ahänkuko u Anutu iniŋ oretta man kädet nikek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuŋo u Anutu iniŋ oretta yottaba äma keritä täŋpani kubä gänaŋ ärok täŋkuŋonik. ^{2 ††} Yottaba u gänaŋ täŋkireki

† 8:6 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15 †† 8:10 Hib 10:16 † 8:12 Hib 10:17 †† 9:1 Kis 26:1-30 †† 9:2 Kis 25:23-40

yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yän yäwani. Bägup u gänaŋ topän käroŋi u, ba bukä, käräga Anututa biŋam yäwani nikek unitä itkuŋ. ^{3 ††} Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä wädänkuk. Tänpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik yän iw-erani. ^{4 ††} Bägup u gänaŋä alta golpäŋ täŋpani kubä itkuk. Uterak gupe käbäŋi säkgämän-inik upän ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipän, gänaŋ umu ba punin u kudup gatän äyänurani. Gäpe u gänaŋ käbot täpuri golpäŋ täŋpani, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nikek itkuk. Ba Aron täŋo ähottaba, kärük tädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä pipiyäwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ itkumän.

^{5 †} Tänpäkaŋ gäpe unitäŋo gwäpäni wäpi momi pekpek täŋo bägup yän yäwani. Täŋkaŋ u punin terak imaka aŋero bumik wäpi Serubim unitäŋo wäranu yarätä itkumän. Itkaŋ piritä gäpe unita äyuŋ täŋkumän. Serubim yarä uwä Anutu peŋyäneki pähap unitäŋo wäranu täŋkumän. Täŋkaŋ imaka u ba unita yäyat no punigän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik yänahänaŋipän man ätu täwerayän nadätat.

^{6 ††} Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik. ^{7 †††} U täŋkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämo inik, bämop äma intäjukun täŋpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik. Up-änkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän ärok täŋkukonik. Täŋkaŋ ketän nämo ärok täŋkukonik. Nämo, bulimakau täŋo nägät yäp-mänkaŋ ärok täŋkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täŋo momi nämo nadänkaŋ täŋpani u dämpän tärekta Anututa piŋ imik täŋkukonik. ^{8 ††} Eruk, kädet unita jide yänayän? Munapiktä imaka u ba u niwoŋärenkaŋ noŋode niwetpäŋ niwoŋäreŋ täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Yot biani u ba unitäŋo täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. ^{9 †††} Uwä wäranu ude apiŋo kwawak noŋode niwoŋäreŋ täyak; Anututa iron peŋ imik, ba tom iŋiŋ imikimiktä ämawebe Anutu inoŋoret täkaŋ unitäŋo momi täŋo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämo inik. ^{10 ††} Imaka udewani uwä punigän, gup kädagän täŋo бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäp-män kuŋjirän kädet kodakitä ahäwänä pewa paotta yäwani.

Jesu täŋo nägäritä piä täŋkuko unita man

^{11 ††} Tänpäkaŋ imaka imaka kodaki tägagämän ahänkuŋo itkaŋ unitäŋo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbänpäŋ yot ini ämawebe täŋkentän

††† 9:3 Kis 26:31-33 ††† 9:4 Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 † 9:5 Kis 25:18-22 †† 9:6 Nam 18:2-6 ††† 9:7 Kis 16:2-34 †† 9:8 Hib 10:19 ††† 9:9 Hib 10:1-2

yämikta äronkuko uwä Juda täño kudupi yot u irepmi-tak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täñpani, kome ñonitänjo nämo. ¹² Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nitek äronkuk. Täñkañ Ju-da täño bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täño nägät yäpmanñkañ ärok täñkuño ude nämo äronkuk. Nämo inik, Anututa ärawa täñ imikta yäp-mänñ äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmanñ äro mo-minin kudup däpmanñ täreñ nimin moreñpän inita biñan tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

¹³ † Täñpäkañ bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpäñä, uwä Anutu injamiken gupnin tänawakanñ yän nadäk täñkuñonik. Ude täñjirä bämop ämatä meme ba bulimakau täño nägäri gwetpäñ ämawebe terak kwarut yäbat täñkuñonik. Ba bulimakau nanaki däpmanñpäñ ijinñewä kädäkut äworewäkanñ yäp-mänñpäñ ämawebe terak ureñ yäbat täñkuñonik. Ude täñjirä ämawebe u Anutu injamiken äneñi gupi kuräki it täñkuñonik. ¹⁴ †† Eruk tom täño nägät u kehäromi ude-wani nitek täñpawä Kristo täño nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuñkuño u bulimakau täño nägät irepmitpäñ täñkentäk pähap täga nämo täñ nimek? Bureni-inik, u täñkentänñ nimikinik täñpek. Mu-napik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniñ kireñkuk. Ude täñkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämo inik, u mominin ärutinik täñpänpäñ Anutu injamiken bänepnin kuräki-inik it täkamän. Ude täñjirän imaka jopi Anutu bänepi täñbä-tak täkta täk täkamänjo u peñpäñ Anutu paot-paori nämo u bureniñän orañ imiñpäñ täga kuñatne.

¹⁵ † Unita ñode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänjuk. Ude täñkuko unita ämawebe Anututä yänpabä yepmanñpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneñ, imaka kämi yäpmahta Anututä yänkehäromtak man yänjuk u. U mebari ñodeta täga api yäpneñ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkañ momi täñkuño unitänjo kowata däp-mänñ tärekta Kristo kumbuk.

¹⁶ Eruk, yänkehäromtak man täño mebarita yäna. Äma kubätä näk kumänjira näkño tuñum mät yäpen yän gäwerekopän äma u nämo kumänjirän tuñumi täga nämo yäpen. ¹⁷ Äma uwä kodak irirän yänkehärom-tak mani täño bureni nämo ahäwek. Kumbänkañ uyaku bureni ahäwek. ¹⁸ Eruk, mebari unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahänjuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpäñ nägäri piwän kuñjirän bureni ahänjuk. ¹⁹ †† Unitänjo käderi uwä ñode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduptagän бага terak itkuño u yänahänpäñ yäwet moreñkuk. Ude täñpänñä bulimakau nanaki däpmanñpäñ nägäri yäp-mänñkañ umekät awähutkuk. Ude täñkañ sipsip puñjini gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmanñpäñ nägät

umekät awähutkuko u gänañ pewän äpmonñpäñ nägät u бага man täño buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. ²⁰ †† Ude täñpäñ ñode yänjuk; Nägät ñowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peñ täwetkuko u täñkehärom täyak yäk. ²¹ ††† Ude yänpänñä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitänjo tuñum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. ²² ††† Bureni, Moses täño man kädet terak ñode pätak; Imaka kuduptagän bu-mik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneño uwä äma täño momi nämo inik paotneñ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

²³ § Unita ñode kañpäñ nadäkamän; Imaka bureni kunum gänañ itkañ unitänjo wärani kome terak ño itkuño uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upänkañ imaka bureni kunum gänañ itkañ uwä tom täño nägät terak kudupi täga nämo ahäneñ. Nämo inik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneñ. ²⁴ §† Unita ñode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täño wärani, äma keritä täñpani uken nämo äronkuk. Nämo, uwä ini kunum gänañgän äronkuk. Äronkuko Anutu injamiken nin gäarak itak. ²⁵ Täñpäkañ bämop äma kome terak naniktä täk täñkuño u Kristotä udegän nämo täñjuk. Bämop äma uwä obañi obañi ärawa täkta tom täño nägäri yäpmanñkañ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täñjukonik. Upänkañ Kristotäwä ude nämo täñjuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniñ kireñkuk. ²⁶ Nämo inik, ude täñjuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahänjuk-kentä apiño komi nadänñ yäpmanñ äbäk täyek. Upänkañ nämo inik! Kadäni tärek-tärek ño-ken kome terak ahänpäñ momi peñ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nitek iniñ kireñkuk.

²⁷ §†† Täñpäkañ ämawebe kuduptagän kadäni kubägän kumäkta yäwani. Kumänpänñä täktäki yäp-mänñ danik-danik käbeyä-ken api äroner. ²⁸ U udegän Kristotä ämawebe mäyap täño momi däpmanñ tärekta kadäni kubägän ärawa ude gupi iniñ kireñkuk. Täñpäkañ äneñi api äbek. Momi däpmanñ tärekta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käronñ täñ itkañ u yämagutta api äbek.

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewew

10 §† Moses täño бага mantä imaka tägatäga Kris-totä täñ nimikta yäwani u kwawak nämo, wäranigän niwonjäreñjuk. Baga man u iwatpäñ momi däpmanñ tärekta Anutu-ken ärawa pen obañi obañi täk täñpani. Täñpäñ ärawa udewanitä ämawebe Anutu in-iñ oretta dubini-ken kuk täkañ u injamiken momini nämo, täga nämo yepmanñpek. ² Nämo inik! Kädet ude-wani täga yäwänäku kadäni kubägän täñpani unita pewäm. Ba u täga yäwänäku ämawebe kädet biani iwatpäñ Anutu iniñ orerani uwä bänepi kuräki-inik it-

§† 9:10 Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 §† 9:11 Hib 3:1, 10:1 † 9:13 Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 †† 9:14 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1 † 9:15 1Ti 2:5; Hib 8:6 †† 9:19 Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6

†† 9:20 Kis 24:8 ††† 9:21 Wkp 8:15,19 ††† 9:22 Wkp 17:11; Efe 1:7§ 9:23 Hib 8:5, 10:1 §† 9:24 1Jo 2:1 §†† 9:27 Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24 §† 10:1 Hib 8:5

päj mominita nadawätäk pen nämo täk tänpäm. ^{3 †} Upänkañ nämo! Bulimäkau ba meme täño nägäritä momi täga däpmäj tärenañi nämo unita Anutu-ken ärawa obañi obañi täk täkañ uwä kadäni kadäni ñode yäwoñärek täyak; Nin momi tänpäni.

⁵ Mebäri unita Kristotä kome terak äpänpäj Anutu ñode iwetkuk;

Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däp-mänpäj ijiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan. Nämo, gäk gupna namiñpäñ naniñ kireñkun.

⁶ Bureni-inik, momini ärutta iron peñ gamiñirä, ba tom däpmänpäj ijiñ gamiñirä yabäwi gäripi nämo täk täkañ yäk.

⁷ Ude yänpäj ñode yäkgän täñkut; Nabä! Nähä gäkño gäriпка iwatta äbätat ño. Man kudän täwani biani uterak näka yäñahäwani udegän täyat ño yäk.

Sam 40:6-8

⁸ Eruk, man Kristotä yäñkuko unita nadawut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täño бага man terak pärani unita ñode yäñkuk; Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmänpäj ijiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan ba kawi gäripi nämo täk täkañ yäñ yäñkuk. ⁹ Tänpäj u punin terak man ñode yäkgän täñkuk; Nabä! Nähä gäkño gäriпка iwatta äbätat ño yäñ yäñkuk. Eruk, man ude yäñkuko unitä ñode niwoñäretak; Momi ärutta Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäñ komenita momi ärutärut kädet kodaki kubä pewän ahäñkuk. ^{10 ††} Unita ñode nadawut; Jesu Kristotä Anutu täño gäripi iwatpäñ ärawa ude, kämita nikek, kadäni kubägän iniken gupi iniñ kireñkuko uterak mominin paorirä Anutu inamiken kudupi-inik itkamäj.

^{11 †} Tänpäkañ äneni ñode täwera nadawut; Juda täño bämop ämatä kepma kepma momita yänpäj alta-ken käroñ wädäj itkañ ärawa täktäk piä bian tänpäni udegän wari wari täk täkañ. Upänkañ waki, ärawa unitä ämawebe täño momi tänpewän nämoinik paot täkañ. ¹² Täñ, Kristowä kadäni kubägän, kämita nikek gupi iniñ kireñpäñ kumbuk. Täñkañ piä u tänpä tärekañ yäñ nadänpäj Anutu kerä bure kada äro mañitkuk. ^{13 ††} Mañitkañä Anututä iwaniye gämorik-ken yepmañpekta itsämäj itak. ¹⁴ Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täñkuko unitä ämawebeniye Anutu inamiken momini nämo, yepmañkuk. Täñkañ ämawebe u kudupi itneñta irit kuñat-kuñariken yäpäsiwoñtak piä täñ itak.

¹⁵ Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäñahänpäj niwetkuk. Pengänä ñode niwetkuk;

^{16 ††} Ekänitä ñode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api tänpet;

Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

^{17 †††} Ude yänpäj äneni kubä pen ñode yäkgän täñkuk;

Tänpäkañ wakini peñ morenpäj mominita guñ takinik api tänpet yäk.

Jer 31:33,34

† 10:3-4 Hib 9:13 †† 10:10 Hib 9:12,28 † 10:11 Kis 29:38
†† 10:13 Hib 1:3; Sam 110:1 †† 10:16 Hib 8:10 ††† 10:17 Hib 8:12

¹⁸ U kawut! Momi peñ morewani unita momita yänpäj ärawa äneni kubä tänañi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk täkana!

^{19 †††} Notnaye, mebäri unita nin bätakigän tänpäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwärani. Nämoinik, Jesu täño nägäritä mominin ärut morenpäj kädet täwit nimiñkuk. ^{20 †} Bianä kädet u itpipiñkuk. Juda täño bämop äma intäjukun unitägän tek wädawani pähap yäpmäj kewepäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täñkuñ. Upänkañ Jesu ini gupitä бага, kädet tänpipiñkuko u yäpmäj kewepäñ nimiñirän kädet kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädet uterak nin kudup Anutu-ken täga ärok täne.

²¹ Nadäkañ? Apiño bämop äma ärowani kubätä Anutu täño äboriye ninta intäjukun it nimitak. ^{22 ††} Unita bänep nadäk-nadäk siwoñi nikek täñkañ nadäkiniknin täñ-täpänewani nikektä Anutu dubini-ken kuk täkana! Ninä gupnin ume säkgämänpäj ärut morewani ba mominin täño mäyäk ärut tänpä kwani unita täga kune!

^{23 †††} Tänpäkañ Jesutä api nimagurek yäñ nadäkinik tänpäj yäñahäk takamäj u injit-inik tänpäj kuñat täkana! U imata, Anututä ude api täñ tamet yäñ yäñkehärom täñkuko u bureni-inik api täñpek. ²⁴ Täñkañ äbot tänpäni notniye kowat nadäñ imän täñkañ iron kädet ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yänpäj bänepnin kowata kowata täñpidäm tak täkana. ^{25 ††} Täñkañ notniye ätutä Anutu iniñoret käbeyäta gaña tänpäj nämo ärok täkañ u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täño kadäni pähap keräp täyak u kañpäñ nadäk takamäj unita käbeyä tänpäj kädet siwoñi iwatta bänepnin kowata kowata täñpidäm tak täkana!

^{26 †††} Unita ket ñode nadawut; Ninä Kristo täño man bureni nadäna tumbäkañ gwäk pimiñpäñ momi kädet iwatnero uwä jide tänpäj kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak. ^{27 ††} In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikät kädäp komi pähap, äma Anutu mäde ut imanita biñam u inta itsämäñtak. ^{28 ††} Kädet bianita nadawut; Äma kubätä Moses täño бага man iwatta bitnäñirän äma yarä ba yaräkubätä momini yäñahäneño uwä äma udewani nämo yabäj koreneñ, kumäj-kumäj däpneñ. ^{29 †††} Unita äma kubätä Anutu täño nanaki nämo orañ imiñpäñ jirañ ude yeñ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktañ yämiñkuko unita nadawä äpäni tänpäkañ iron täñ yämani Munapik u yäñärok ude iwet täkañ. Butewaki, jide tänpäj äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneñ? Nämotä nämoinik. ^{30 †††} Anututä ñode yäñkuko unitäño mebäri nadäkamäj; Kowata näkña api yämet yäk. Ba äneni kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täño täktäki

††† 10:19 Hib 4:16 § 10:20 Mat 27:51; Hib 9:8 †† 10:22 Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 ††† 10:23 Hib 4:14 †† 10:25 Hib 3:13 ††† 10:26 Hib 6:4-8 †† 10:27 Ais 26:11 †† 10:28 Lo 17:6, 19:15 ††† 10:29 Kis 24:8; Hib 13:20 ††† 10:30 Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14

terak api yäpmäj daniwek. ³¹ Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäno kerik-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täñkehärom täñpän itkot

³² Eruk notnaye, bian peñyänjektä pengän ahän tamiñkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äronkuño upänkañ gwäk pimiñpän nadäkinikjin nämo pewä putärenkuñ. ³³ † Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabän mägayawut yänpän inamiken tepmañpän man waki täwerit komi tamiñit täk täñkuñonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täñkuño u bok kañ nimut yänpän pidämtak täñkuñ. ³⁴ †† Täñkañ notjiye ätu komi eniken yepmañkuño u in butewaki nadän yämiñpän täñkentän yämiñkuñ. Täñpäkañ äma ättutä inta nadäwä jirañ ude täñpöpän tuñumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotañkuñ. U imata, imaka säkgämän, paot-paot nitek nämotä it nimikañ yän nadänkuño unita.

³⁵ Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täñpän batakigän it täñkuño ude, apiño udegän it täkot. Ude tänayän täño uwä gwäki pähap api yäpneñ. ³⁶ † Täñkañ kehärom täñpän itneñ. Ude täñpänä Anutu täño gäripi u täga api iwatneñ ba imaka u ba u tamikta yänkehärom täñkuko u täga api yäpneñ. ³⁷ Unita Anututä ñode yäyak;

Kadäni keräpi itkañ äma änenji äbäkta yäwanitä api äbek. U itkañ nämo api äbek.

³⁸ †† Täñpäkañ näkño siwoñi ämawebenayetä nadäkinik täñpän kodakgän api itneñ.

Tän, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewwä unita nadäwa täga nämo api täneñ yäk.

Hab 2:3-4

³⁹ Upänkañ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiñpän paot-paotta biñam täñpani nämo. Nämo inik, ninä nadäkinik ikek kuñatpän irit kehäromita biñam täñpani.

Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebäri

11 †† Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebäri ñode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamän unita U bureni-inik itkañ yän nadäk täkamän. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peñ nimiñkuko u bureni-inik api yäpne yän nadäk täkamän. ² Ämawebe bianitä nadäkinik ude wani nitek kuñarirä Anututä yabänpän-nadäwän täga täñkuñ. ³ ††† Ba ninäwä nadäkinik täñpän ñode uwä bureni yän nadäk täkamän; Anututä man yänjirän kunum kenta kome ahänkumän. Täñpän imaka imaka yabäk täkamän u Anututä imaka nämo yabäwani upän täñpewän ahänkuñ yän nadäk täkamän.

⁴ ††† Täñpäkañ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täñpän Anututa ärawa tägagämän kubä täñjirän Anututä kawän tägañkuk. Noripaki Kentä

tänjkuko u irepmitpän täñkuk. Täñpän nadän imikinik täñkuko unita Anututä Abel, Gäk äma siwoñi yän iwetkuk. Täñpäkañ Abel kumbuko upänkañ nadäkiniki terak man pen yän itak.

⁵ § E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadän imikinik täñkuko unita kome ño terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädän yäpmän äronkuko unita noriyetä Enokta wäyäkñewä wañkuñ. Täñkañ äma unita Anutu täño mantä ñode yänjkuk; U kome terak kuñatkuk-ken uken Anututä Enok kañpän gäripi nadäk täñkukonik. ⁶ Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide täñjirän Anututä u kawän tägawek? Nämo inik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayän nadänpänä nadäkinik ñode täñpek; Anutu u bureni itak. Ba ñode imaka nadäkinik täñpek; Äma bänepitä Anutu täño mebäri ket nadänayän yän nadäk täkañ u Anututä kowata täga api yämek.

⁷ †† Ba kubä ñode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadän imikinik täñpän imaka umuri kämi ahäwayän täñkuko unita jukuman iwerirän nadäwän bureni täñkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yän iwetkuko u nämo ahänjirän upänkañ Anutu täño mani buramiñpän gäpe pähap kubä täñkuk. Täñpän gäpe u gänañä Noa ini ba webeni nanakiye bok äronpän säkgämän itkuñ. Täñpäkañ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkuño unitäno kädet waki kwawak pewän ahän yämiñkuk. Täñjirän man Anututä ämawebe nadän imikinik täñpani u yäwet täyak udegän, Noata siwoñi äma yän yänjäreñ imiñkuk.

⁸ ††† Ba Abraham täño nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadän imikinik täñpän Anututä man kubä ñode iwerirän mani buramiñkuk; Gäk komeka peñpän kome näkä gamikta iwoyänkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirän mani buramiñpän u kuyat yän nämo nadänkañ, kome ni peñpeñ akumañ kuñkuk. ⁹ ††† Täñkañ nadäkinik täñpän kome iwoyän imani-ken päñku yot bureni nämo, äma äbanitä-yän yottaba täñpän ittän kuñat täñkukonik. Täñjirän Aisak kenta Jekop Anututä biñam bok yän yämani unitä udegän täñkumän. ¹⁰ Täñpäkañ Abraham äbanitä-yän itkuko unita nadäwätäk nämo täñkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk täñkukonik, yotpärare Anututä ini tawañ peñpän udegän pewän ahäwani.

¹¹ †††† Täñpäkañ Abraham ini uwä tägawani täñjirän webeni Sara imaka, äruñ it yäpmän äbätängän webe pähap täñkuko upänkañ nadäkinik täñkumäno unita Anututä nadän yämiñjirän webeni nanak bäyañkuk. Sara uwä ñode nadänkuk; Anututä näk nanak bäyakta yänkehäromtañ namiñkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man bureniñgän yäk täyak yän nadänkuk. ¹² ††† Täñpäkañ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp täñkuko upänkañ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninanji nämo, guk ba mobä jirañ ude ahänkuñ.

† 10:33 1Ko 4:9 †† 10:34 Mat 6:20; Mat 19:21,29 †† 10:36 Luk 21:19; Hib 6:12 ††† 10:38 Rom 1:17; Gal 3:11 ††† 11:1 Rom 4:18; 2Ko 5:7 †††† 11:3 Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 †††† 11:4 Stt 4:3-10

§ 11:5 Stt 5:24 †† 11:7 Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13 †††† 11:8 Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 †††† 11:9 Stt 26:3; Stt 35:12,17 †††† 11:11 Stt 18:11-14; Stt 21:2 ††† 11:12 Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22

¹³ † Tānpākaŋ āmawebe mani biŋam yāŋahātāt ŋo kudup Anututa nadāŋ imikinik tānpāŋ kuŋat-tāgān kumbuŋ. U imaka Anututā kāmi yāpmākta yāŋkehārom taŋkuko u kome ŋo terak nāmo yāpuŋ. Nāmo, u ban irirān kaŋpāŋ nadāŋkaŋ oretoret tānpāŋ ŋode yāŋahākta māyāk nāmo nadāŋkuŋ; Kome ŋowā komenin bureni nāmo, nin ābanigān yāŋ yāŋkuŋ.

¹⁴ Tānpākaŋ āmawebe man ude yāwani uwā ŋode niwoŋārek tākaŋ; U komeni burenita wāyākŋekaŋ.

¹⁵ Tānpāŋ komeni kujat peŋpeŋ ābuŋo unita yāŋpāŋ yāŋkuŋ yāwānāku āneŋi komeni-ken tāga kwām. ¹⁶ †† Upāŋkaŋ komeni bianita nadāŋpāŋ nāmo yāŋkuŋ. Nāmo, u kome sākgāmān kubā, komeni biani u irepmitak upāŋ kaŋ-ahāna yāŋ nadāŋpāŋ yāŋkuŋ. U kunumta yāŋkaŋ yāŋkuŋ. Unita āma udewanitā Anututa U nin tāŋo Anutunin yāŋ yāŋjirā Anututā nadāwātāk nāmo tāk tāyak. U imata, yotpārare kubā tāŋketaŋ yāmiŋkuko itak unita.

¹⁷ Tānpākaŋ Anututā tānyabāk pewān ahāŋ imiŋjirān Abrahamtā nadāŋ imikinik tānpāŋ nanaki Aisak Anututa ārawa ude kumāŋ-kumāŋ utta pidām taŋkuk. Tāŋkaŋ Anututā nanaka Aisak terak oraŋkaye māyap api ahāneŋ yāŋ yāŋkehāromtaŋ imiŋkuko upāŋkaŋ nanaki tepi kubāgān u ārawa ude ijij imikta nāmo bitnāŋkuk. ¹⁹ † Nāmoinik, u ŋode nadāŋkuk; Aisaktā kumāŋjirān Anututā kumbani-ken nanik āneŋi tāga yāpmāŋ akwek yāŋ nadākinik ude tāŋkuk. Tānpākaŋ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik āneŋi imagutkuk.

²⁰ †† Eruk Aisak u ittāŋ kuŋtāŋgān āma ekāni tānpāŋ Anututa nadāŋ imikinik tānpāŋ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka tāga Anutu-ken nanik kāmi ahāŋ yāmikta kon man yāwetkuk. ²¹ †† Tānpākaŋ Jekop imaka, Anututa nadāŋ imikinik tāŋkuko unita tāgawani tānpāŋ kumbayāŋ nadāŋpāŋ ŋode tāŋkuk; Josep tāŋo nanakiyat kon man yāwetpāŋ āhottaba iŋitkaŋ gwājiŋ āpmonŋkaŋ Anutu iniŋ oretkuk. ²² ††† E, Josep uwā ittāŋ kuŋtāŋgān kumāk-kumāki kerāp taŋjirān Anututa nadākinik tānpāŋ ŋode yāŋahāŋkuk; Kāmiwā, Isrel āmawebe Isip kome peŋpeŋ api kunenŋ. Ude yāŋpāŋ kujari ānektā jukuman yāwetkuk.

²³ ††† Ba Moses tāŋo manbiŋam nadāna; Moses tāŋo miŋi nanitā Anututa nadāŋ imikinik tāŋkumāno unita Moses ahāwānpāŋ kābop peŋjirān komepak yarākubā tāreŋkuk. Miŋi nani uwā Moses nanak u kawān inide kubā tāŋpānpāŋ Isip kome tāŋo intājukun āma wāpi Fero unitāŋo man māde ut imikta nāmo umuntaŋkumān. ²⁴ † Eruk Moses u tāgaŋpāŋ Anututa nadāŋ imikinik tānpāŋ Fero āperi unitāŋo nanaki ude, gāripi terak itta bitnāŋkuk. ²⁵ Tānpāŋ ŋode nadāŋkuk; Imata kome ŋonitāŋo gārip kadāni kerāpi-tagān kaŋ iwaret? Nāmo, nāk bārāpi Anutu tāŋo kudupi āmawebeniye-kāt bok nadānayāŋ tāmāŋo uyaku tāga yāk. ²⁶ †† Ude yāŋkuko unitā ŋode niwoŋāretak; U Anu-

tu-ken gwāki tāga yāpmākta nadāŋkuk. Unita kāmi ahākta yāwani Kristota yāŋpāŋ bārāpi ahāŋ yāminayāŋ tāŋo unita nadāwān tāgawāpāŋ Isip tāŋo tuŋum gāripi nikek u yāpmākta nadāwān jiraŋ ude tāŋkuk. ²⁷ †††

Tāŋkaŋ Moses u Anututa nadākinik tānpāŋ Anutu nāmo kak tākamāŋ u dapuritā kaŋkaŋ bumik gwāk pim-iŋpāŋ Fero tāŋo kokwawakta nāmo umuntaŋkaŋ Isrel āmawebe yāmagurān Isip kome peŋpeŋ kuŋkuŋ. ²⁸ †† Tāŋkaŋ Moses u Anututa nadākinik tāŋkuko unita Pasova āŋnak-āŋnak yāput peŋpāŋ Isrel āmawebe sip-sip tāŋo nāgāri enji yāma terak ārutkot yāŋ yāwetkuk. Ude tāŋkuko unita kumāk-kumāk tāŋo aŋero, nanak āmani intājukun nanik dāpani unitā Isrel āmawebe yārepmiŋpāŋ nanakiye intājukun nanik nāmo dāpuk.

²⁹ ††† Tānpākaŋ Isrel āmawebe Anututa nadākinik tāŋkuŋo unita gwāgu wāpi Ume Gāmāni u kome kawuki ude irirān bāmopgān kuŋkuŋ. Kuŋjirā Isip naniktā udegān kuna yākŋat gwāgu gānaŋ āpmonŋpāŋ ume nanpāŋ kumbuŋ.

³⁰ †† Tānpākaŋ āneŋi kubā ŋode; Isrel āmawebe unitā Anututa nadākinik tānpāŋ mani buramiŋpāŋ Jeriko tāŋo yewa pāhap gāgāni-ken kepma 7 udeta kuŋat āyāŋjurirā yewa u tokāt maŋkuk.

³¹ †† Tānpākaŋ kubokāret webe wāpi Rahap u nadākinikitā tāŋkentāŋ imiŋjirān Anututa māde ut imani-kāt penta nāmo paotkuŋ. U imata, āma kome kaŋiwatta kābop kuŋkuŋo u yāmagutpāŋ ini enji gānaŋ kābop yepmaŋkuko unita.

³² Eruk imata man kāronji yāŋiwat yāpmāŋ kwet? Nāmo, man kudān ŋoken bāgup irānpāŋ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ātu tāŋo manbiŋam tāga tāweret. ³³ ††††† Āma unitā Anututa nadākinik tānpāŋ kudān mebāri mebāri tāŋkuŋ. Āma nadākinik tāŋkuŋo u ātutā kome ātu tāŋo intājukun āmakāt āmik tānpāŋ kehāromini yāpmāŋ āpuŋ. Tāŋkaŋ u āmawebe kudān siwoŋi terak yabāŋ yāwatpāŋ imaka imaka Anututā yāmikta biŋam yāwani u yāpuŋ. Tānpākaŋ ātutāwā aŋ komi, āma dāpani tāŋo meni tāŋpipiŋkuŋ. ³⁴ ††††† Ātutāwā kādāp mebet pāhap dāpā kumbuŋ, ba iwantā nadākinik tāŋpani ātu kumāŋ-kumāŋ dāpnayāŋ tāŋjirā Anututā tāŋkentāŋ yāmiŋjirān nāmo kumbuŋ. Bureni, āma uwā iniken kehāromini nāmo upāŋkaŋ Anututā kehāromi yāmiŋkuk. Kehāromi yāmiŋjirān kome ātuken nanikkāt āmik kehāromigān tānpāŋ dāpmāŋ yāwat kireŋkuŋ.

³⁵ ††††† Tānpākaŋ webe ātutā Anututa nadākinik tāŋkuŋo unita nanakiye kumbani-ken nanik āneŋi akuŋjirā yāmagutkuŋ. Tāŋ, nadākinik tāŋpani ātuwā āma keru terak komi pāhap nadāŋtāŋgān kumbuŋ. Anututa āwo yāŋkuŋ yāwānāku komi u tāga irep-mirām. Upāŋkaŋ ŋode nadāŋpāŋ āwo nāmo yāŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ nidāpākaŋ āneŋi akuŋpāŋ irit tā-gagāmān kaŋ yāpna yāŋ nadāŋkuŋ. ³⁶ ††††† Tānpākaŋ āmatā nadākinik tāŋpani āma ātu yāŋārok yāwerit

† 11:13 Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 †† 11:16 Kis 3:6,15; Mak 12:26 † 11:19 Rom 4:17 †† 11:20 Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 †† 11:21 Stt 48:15-16 ††† 11:22 Stt 50:24-25; Kis 13:19 ††† 11:23 Kis 1:22, 2:2 † 11:24 Kis 2:10-12 †† 11:26 Hib 10:34-35

††† 11:27 Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib 11:1 ††† 11:28 Kis 12:21-30 †††† 11:29 Kis 14:21-31 †† 11:30 Jos 6:12-21 †† 11:31 Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 †††† 11:33 Dan 6:22 †††† 11:34 Dan 3:23-27 †††† 11:35 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 18 11:36 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6

päripmäñit täñkuñ. Ba ätu keru kuroñi topmäñpän komi enjiken yepmäñkuñ. ^{37 †} Täñ, ätuwä mobätä kumäñ-kumäñ däpuñ. Ba ätu yepmiñitpän sotä kwäk duk täñkuñ. Ba ätuwä päiptä kumäñ-kumäñ däpuñ. Täñpäkañ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkañ tekta tom gupipän täñkañ kuñarirä bäräpi mebari mebari yämiñkuñ. ³⁸ Ude täñ yämiñirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänañ ittän kuñatkuñ. Butewaki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ño pen itneñ?

³⁹ Täñpäkañ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabäñpän-nadäwän tägagämän täñkuñ upäñkañ imaka ämawebeniya kämi yämikta yänkehärom tañkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiñkuk. ⁴⁰ U imata, yäput peñpän Anututä ninta yänpän-nadäk tawañ tägagämän kubä ñode peñ nimiñkuk; Ämawebe biñam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täño piä terak Anutu dubini-ken kuñpän säkgämän-inik api itne.

Jesu täño kädet kuroñ iwat täkäna

12 ^{††} Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwäjiñ nimiñpän nadäkinik täktäk kädet bureni niwoñärekañ. Unita imaka u ba unitä wädän nipmäñit täkañ ba momi ninken kwasikot täkañ u datären täñpä kwäpän kädet Anututä peñ nimiñkuko uken ehutpän bäräñek täkäna. ^{2 †} Ude täñkañ intäjukun ämanin, nadäkinik kädet bureni niwetpän niwoñärewani Jesu u kañiwatpän kädet ugän iwat täkäna. Jesu uwä bänep oretoret pähap itsämän imiñkuko u juku piñkañ päya kwakäp täño mäyäk unita nadäwän mewuni täñjirän ehutpän kotaluk. Ude täñkañ äronkuko apiño Anutu intäjukun äma u keru bure käda wäpi biñam ikek itak. ³ Unita Jesuta nadäwut. U ämatä waki täñ imiñkuñ upäñkañ kehärom tañpän kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädet täga u gwäk pimiñpän iwatta gapun täneñtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

⁴ Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkañ. U täga täk täkañ upäñkañ it yäpmän abäkañken inken nanik kubätä äma keru terak nägäri nämo piwän kuñkuñ. Nämo, kämi käwep api ahänj tameko unita man kubä täwera nadäwut. ⁵ Jide, Anututä in nanaknaye yänpän bänepjin täñpidäm takta man ñode kudän täwani unita täñguñ tañkuñ?

Nanakna, Ekänitä yäpän-siwon takta komi gamiñirän unita nadäwi äpani nämo täñpek, ba nadän bäräp täñpän nämo kañ-umunatñ kwen.

^{6 ††} U imata, Ekänitä äma kubätä nadän imikinik täñpän nanakna yän iwetpänä irit kuñat-kuñari yäpän-siwonñatñ imikta komi imik täyak.

Snd 3:11-12

^{7 ††} Unita bäräpi kotalpän kwikinik irut. U Anutu täño yäpän-siwonñatñ piä. Yäpän-siwonñatñ piä täk täyak uwä

† 11:37 2Sto 24:21 †† 12:1 Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 † 12:2 Hib 1:3 †† 12:6 Rev 3:19 †† 12:7 Lo 8:5; 2Sml 7:14

nanjiye bäyawanitä-yän täñ tamik täyak. Nadäkañ? Kome terak naniyetä ironjiniye yäpän-siwonñatñ takäñ. Eruk, Anututä udegän täk täyak. ⁸ Täñ, Anututä ironjiniye bureni kudup yäpän-siwonñatñ täyak unita in yäpän-siwonñatñ takta komi nämo tameko uwä ñode nadäneñ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo. ⁹ Täñpäkañ ñode nadäk täkot; Nin ironjiken naniye bäyawanitä yäpän-siwonñatñ piä täñ nimiñirä orañ yämik täñkumäñonik. Eruk, ude täk täñkumäño unita mäjonin täño Nanin pähaptä ninken yäpän-siwonñatñ piä täñjirän, imata nadäna bureni-inik nämo täñpek? Nämo, komi bäräpi ahänj nimiñirä u kotalpän kwikinik itnayän tämäño uwä irit bureniita biñam api täne.

¹⁰ Täñpäkañ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiñotagän yäpän-siwonñatñ nimik täñkuñonik. Täñ, Anututäwä täñkentän nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpän-siwonñatñ piä täñ nimik täyak. ^{11 ††} Bureni, yäpän-siwonñatñ täño komi unita pengän gäripi nämo nadäk täkamän. Nämo, u komi! Upäñkañ kämi, yäpän-siwonñatñ nimiñirän nadäna tärewäpän kädet siwonñi äneñi iwatpän bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

^{12 †††} Butewaki! In ätu gapun tañpän itkañ. Eruk bänepjin täñkehärom tañpän äneñi kehäromi nitek kañ irut! ^{13 †} Gapun tañpän kuñarirä nadäkinikjin paot-inik täneñta! Unita kädet siwonñi iwatpän kehäromi nitek kuñat täkot. ^{14 ††} Ude täñkañ ämawebe-kät not täñpän bänep kubägän terak itta piäni täk täkot. Täñkañ udegän, ehutpän momi täktäk kädet mäde ut imiñpän kudupi kañ irut. Nadäkañ? Äma kubätä kudupi nämo irayän täko uwä Ekäni nämoinik api kañ ahäwek. ^{15 †††} Täñpäkañ in kubätä Anutu täño orakorak pära yäpeko udeta nadän täpäneñpän kañ kuñarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeñpän in bämopjin-ken täñpäwak pähap pewän ahäneño udeta watäni ket itpän kañ kuñarut. ^{16 ††} Ba in kubokäret täneño udeta irit kuñat-kuñatjinta nadän täpäneñpän kañ kuñarut. Täñpäkañ in kubätä Iso ude äworeñpän Anututa nadän äwaräkuk täñpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keru-ken nanik täga yäpnañipän kepma kubä nakta iwäpän monäni ñode iwetkuk; Gäk ketem ijiñ namikañ imaka päke nantä namayän täyak u kudup gäka biñam yäk. ^{17 †††} Eruk ude yänkukopän kämiwä jide nadänkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuñumi äneñi näkñata biñam kañ täñpän yän nadänkuko upäñkañ nanitä Nämo yän iwetkuk. Nämo yän iwerirän konäm butewaki täñkuko upäñkañ goret pengän täñkuko u yäpän-siwonñatñatñ kadetta wäyäkñewän wañkuñ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamän

^{18 ††} Eruk, in uken it täkamän yän nadäk täkañ? In imaka ketjintä täga inirani ba dapunñintä känäñi, Isrel

††† 12:11 Jem 3:17-18 ††† 12:12 Ais 35:3 † 12:13 Snd 4:26 †† 12:14 Sam 34:14; Rom 12:18 ††† 12:15 Apos 8:23 †† 12:16 Stt 25:33-34 ††† 12:17 Stt 27:30-40 †† 12:18 Kis 19:16-20; Lo 4:11-12

ämawebetä kanjuwo ude wani-ken nämo itkan. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäri-ken kanjuwo kädap mebet pähappän kanjuwo. Ba kome wärämänjirän bip-män utpän mänit pähap piänjirän kanjuwo. ^{19 †} Tänkan womat mämä pähap gänaŋ gera kotäk kubä nadänkuwo uwä nadänkan umuntanpän Moses bute-waki man terak ŋode iwetkuwo; Man u äneni nämo ahänjirän nadänayän yäk. ^{20 ††} Tänpakan Moses man ude iwetkuwo uwä mebäri ŋodeta; U Anutu täno jukuman ŋodeta nadänjirä umuri pähap tänjukko unita; Äma ba tom kubätä pänku pom u yeweko uwä mobätä kumän-kumän utneŋ. ^{21 †} Bureni-inik, imaka kanpän nadänkuwo uwä umuri pähap tänjirän Mosestä yänjuk; Umuntanpän dädatna kwaikan! yäk.

^{22 ††} Täŋ, intä pänku itkan-ken uwä imaka umuri ude wani nämo. Nämo inik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäno yotparare wäpi Kunum Gänaŋ Jerusalem uken kanjuwo itkan. Uken aŋero jiraŋ, dani-naŋi nämo oretoret pähap täŋ itkan-ken u kanjuwo itkan. ^{23 ††} Ba in Anutu täno nanakiye intäjukun nanik unitäno käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuwo itkan. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänaŋ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpman daniwani äma, uken ahänkuwo itkan. Ba ämawebe siwoŋi, Anututä momini ärut-paktaŋ yäminkuko unitäno mäjotä irani-ken ahänkuwo itkan. ^{24 †††} Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuwo uken ahänkuwo itkan. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kanjuwo uken ahänkuwo itkan. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yänahäk täyak, manbiŋam Abel täno nägättä yänahänjukko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kanjuwo unitä kowat-urän pewän ahänjuk.

^{25 †††} Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yänjirän mani buramikta bitnänerŋa nadänpän bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkan? Anututä bian Moses meni jinom terak kome ämawebe jukuman yäwetkuko upänkan mani nämo buramiŋkuwo. Mani nämo buramiŋkuwo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täŋ, apiŋo Anututä kunum gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täŋjirän nin man kunum gänaŋ nanik u buramikta bitnäneru uwä jide tänpän kowata waki u irepmitne? Nämo inik, u waki inik yäpne. ^{26 §} Tänpakan man bian yäwetkuko unitä kome injipän kwiŋkuk. Ude tänjukko upänkan apiŋowä yänkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän injipän kwiŋkut yäk. Täŋ, kämiwä kunum ba kome bok äneni api yepmäŋitpän kwaiwet yäk. ²⁷ Tänpakan man “äneni ude api tänpet” yän yäyak uwä ŋode yänkwawa täyak; Imaka täŋ-pewani u kuduptagän tänpewän paot-inik api täneŋ. Upänkan imaka kumän-tagän-inik nämo api paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpän api tänpewän paotneŋ. U paorirä imaka kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.

† 12:19 Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 †† 12:20 Kis 19:12-13 †
12:21 Lo 9:19 †† 12:22 Gal 4:26; Rev 5:11 †† 12:23 Luk 10:20
††† 12:24 Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10 †††† 12:25 Hib 2:1-3;
Hib 10:26-29 § 12:26 Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6

²⁸ Tänpakan imataken u api irek? U intäjukun ämanin täno kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret täkana! Kome u api korenero unita in-ijoret-oret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpän nadäwätäk terak oraŋ imiŋpän in-ijoret täkana. ^{29 §†} U imata, Anutunin u kädap mebet pähap, imaka kudup ijin paot täkan ude wani.

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

13 ^{§††} Tänpakan inä ninin buap yän nadänpän bänep iron kowata kowata tänpän kuŋat täkot. ^{2 §†} Tänkan kädet täga ŋodeta nämo tängun täneŋ; Äma kudupitä komejin-ken äbänjirä yämagutpän enjijin-ken yepmanpä päneŋ. Äma ätu kädet ude tänjukko uwä ämapän yämagutkamän yänkat aŋeropän yämagutkuwo. ^{3 §††} Tänpakan äma komi eni gänaŋ itkan u tänkentän yämik täkot, in u bok itkan bumik. Ba äma keru terak komi yäpman täkan u imaka, tänkentän yämik täkot, in komi u bok nadäk täkan bumik. ^{4 §†} Tänpakan yanäpi täktäk u imaka tägagämän kubä unita äma kuduptagän täŋmeham täneŋ. Täŋkan yanäpi yarätä ämawebe ätukät jopjop nämo kuŋatneŋ. Nämo, ini yanäpi siwoŋi itdeŋ. Nadäkan? Anututä ämawebe kubokäret kädet iwarani ude wani manken api yepmanpek. ^{5 §†} Tänpakan monen tuŋumta nadän gärip nämo täneŋ. Nämo, nadäk ude wani mäde ut imiŋpän kukŋi kädagän kuŋatpän ketjin-ken tuŋum ähan peŋ tamani unita nadäwä täga tänpän nadäwätäk terak nämo kuŋatneŋ. Imata, Anututä ŋode yänjuk; *Näk inta nämo api guŋ täwet, ba nämo inik api tabä kätäwet yäk.*

Wkp 31:6

^{6 §††} Anututä ude niwetkuko unita kwawak ŋode yänahäna;

Anutu u näkno täŋkentäkna unita imaka kubäta nämo inik api umuntäwet.

Nämo, ämatä näk täga nämo tänpä waneŋ.

Sam 118:6

Jesu iwarantäktä nämo umuntäne

^{7 §††} Tänpakan injinken watä ämajiye bianita juku piwut. Watä ämajiye uwä Anutu täno manbiŋam täwetpän täwoŋarek täk tänkuwo. Täŋkan kädet jide kuŋatpän kumbuwo unita nadänpän kädet kuroŋ unitä täk tänjukko udegän täk täneŋ. ^{8 §§§} Nadäkan? Äma unitäno intäjukun äma Jesu u täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän apiŋo itak, ba pen udegän api it yäpman ärowek.

^{9 18} Eruk, watä ket itpän kuŋarut. Anutu wäpi terak jop manman mebäri mebäri yäk täkan u bänepjin äriŋpewän kädet siwoŋi penpän kädet gwäjiwani iwatneŋ! Äma täno бага mantä bänepjin täga nämo tänkentän taminen. Ketemta yäjiwät man ba äma täno

§† 12:29 Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 §†† 13:1 Jon 13:34 §† 13:2 Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 §††† 13:3 Mat 25:36; Hib 10:34 §† 13:4 Gal 5:19,21; Efe 5:5 §† 13:5 1Ti 6:8; Jos 1:5 §§† 13:6 Sam 27:3, 146:5 §§† 13:7 1Ko 4:16; Hib 6:12 §§§ 13:8 Efe 4:14 18 13:9 Rom 14:17

man udewani mäde ut iminjirä Anutu täño orakorakitä bänepjin täñ-kehäromtak täyon. ¹⁰ Täñpākañ ärawa pähap kubä ninta biñam täñpani itak. Upäñkañ unitäño bureni uwä Juda täño bämop ämata biñam nämo täyak. Nämo, bämop äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen täk täkañ unita. ¹¹ † Juda täño бага man iwatpäñ bämop äma intäjukun täñpanitä momi ärutta tom däpmäñkañ unitäño nägäripäñ yäpmäñpäñ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täkañ. Tom däpmäk täkañ unitäño bureni nämo yäpmäñ ärok täkañ. Nämo, bureni uwä yäpmäñ päñku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkañ.

¹² †† Täñpākañ mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotanpäñ yotpärare gägäni-ken komi pähap nadäñkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuñkuño uterak kudupi-inik itneñta kumbuk. ¹³ † Unita ninä mäyäk Jesutä kotanükuko udegän kotanpäñ yotpärare gägäni-ken kuñpäñ Jesu tubeñ kuna! ¹⁴ †† U imata, kome ño terak yotpärare kehäromi paot-paori nämo, kubä nämo itak. Nämo, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahäñ nimekta dapun käronj täñ itkamäñ.

¹⁵ †† Unita ämawebenaye, Jesuta nadäñpäñ Anutu wäpi yänahäñpäñ iniñoret täkäna! Ude tänyäñj täkamäñ unitä Anututa ärawa ude api täñpek. ¹⁶ ††† Täñkañ täñkentäk ba iron kowata kowata täkta nämo guñ täneñ. Kudän udewani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

¹⁷ ††† Täñkañ watä ämajije täño mani buramiñpäñ gämori-kengän kuñat täkot. Watä piä täñ tamik täkañ unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pim-iñpäñ watä it tamik täkañ. Unita waki, mani buramik täkot. Ude täñjirä uyaku watä piä uwä bänep oretoret

† 13:11 Wkp 16:27 †† 13:12 Mat 21:39; Jon 19:17 † 13:13 Hib 11:26, 12:2 †† 13:14 Hib 11:10,16; Hib 12:22 †† 13:15 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 ††† 13:16 Plp 4:18 ††† 13:17 Ese 3:17; 1Te 5:12

terak api täneñ. Täñ, in peñawäk täñjirä watä piä butewaki terak tänyäñj täkañ u täga api täñkentäñ tamineñ? Täga nämo!

¹⁸ § Unita in ninta Anutu-ken yänapik täkot. Nin kudän siwoñi täkta gäripi nadäk täkamäñ unita Anutu iñamiken bänepnintä nadäwätäk nämo täk täkamäñ.

¹⁹ Täñkañ gäripna täñi pätak u ñode; In Anutu-ken yänapiñirä ini täñkentäñ namiñjirän inken äneñi bäräñeñ kañ ärewa!

Yäñtäreke man

²⁰ Täñpākañ inta yänpäñ ñode yänapik täyat; Anutu bänep pidäm mähe mi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täñpeñ kuñatta tuñumi säkgämän u täñkentäñ tamiton. Täñkañ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba täktäk ini kawän tägak täkañ u irit kuñat-kuñatnin-ken pewän ahäñ nimiton! Ude täñ nimiñjirän Jesu Kristo unitäño wäpi biñam ärowani inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täñkehärom tañkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuk. U Bureni.

²² Eruk notnaye, man kudän täñ tamitat ñowä käronji nämo unita man bänepjin täñpidäm takta kudän täyat ñonita nämo gaña täneñ. ²³ E man kubä ñode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eñi gänañ itkukopäñ tewä äpämañ kuñkuk. Unita näkken bäräñeñ äbänä imagurakañ bok api ärede.

²⁴ Intäjukun ämajije ba Anutu täño kudupi ämawebeniye komejin-ken itkañ u mena jinom yäpmäñpäñ oretoret man kañ yäwerut. Täñ, Itali komeken nanik äbot täñpani notniye imaka, oretoret man täwetkañ. ²⁵ Täñpākañ Anutu täño orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

§ 13:18 Apos 24:16; 2Ko 1:12

Jems

1 † Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täño piä watä äma. Unita näkä Anutu täño kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmanj kukanj inta bänep täga nadänpänj man kudän ño tänpänj tamitat.

Tänyabäk-ken kehäromigän iritta man

² †† Notnaye, inken bäräpi mebari mebari ahänj tamäwä oretoret inide kubä täk täkot. ³ † Imata, in ñode nadäk täkanj; Imaka udewanitä nadäkinikjin täñ yabänjirän bänepjintä kehärom tänpänj bäräpi udewani gänañ gwäk pimiñpänj api kuñatneñ. ⁴ Tänpäkanj bäräpi gänañ gwäk pimiñpänj kuñat-kuñat unitäño bureni inken kañ ahänj parän. Eruk, ude tänpänj kädet täga kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Nämo, ämawebe bureni, siwonji kudupi api kuñatneñ.

⁵ †† Tänpänj in bämopjin-ken nanik kubäta nadäk kädet siwonjita wäyäkñepänjä Anutu-ken yänjapiñirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka kubäta yänjapiñirä äwo nämo yäk täyak. ⁶ †† Tänpäkanj äma uwä Anututä nadänj namek ba nämo käwep yänj nadänpänj, bänep yarä ude nadänkañ Anutu-ken nämo yänjapiwek. Nämoinik. U nadäkinik täñkañ uyaku yänjapiwek. Täñ, äma bänep yarä niked nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piänjirän gwägutä pom äworeñpänj äronkañ äpäc täyak udewani. ⁷ Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpänj kädet kubägän nämo iwatkanj kädet mebari mebari iwat täkanj. Tänpäkanj äma udewaniwä Ekäniken yänjapiñitna imaka kubä api nimek yänj nämo nadäneñ. Nämoinik.

⁹ ††† Tänpäkanj äbot tänpäni kubäta jopi jäwäri-inik itat yänj nadänpänj nadäwätäk nämo täñpek. Nä-moinik, Anututä wäpi biñam imayänj täko unita oretoret täk täyon. ¹⁰ ††† Täñ, udegän äbot tänpäni kubäta tuñum mähemi tänpänj irirän Anututä tuñumi yomägaränä nadäwätäk nämo täñpek. Imata, Anututä kome täño wäpi biñam yäpmanj äpäñjirän äma u nämo api waweko unita oretoret täñpek. Nadäkamänj; Kome täño tuñumtä täñkentänj nimiñjirän irit kehäromi nämo api käne. Nämoinik. Kome täño tuñumtä wanpänj wädan iroritä äreyänj kuk täkanj ude api täneñ. ¹¹ Unita nin ñode kañpänj nadäk täkamänj; Kome täñi iñjipänj kekeki pähap tänpänj wädan kejima kudup yeñpewän kubit tak täkanj. Äma tuñum mähemi uwä ude bumik. Wädan irot gäripi niked unitä äreyänj kuk täkanj udegän monerj piäni nämo täñ paotkanj kumbek.

† 1:1 Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1 †† 1:2 Rom 5:3-5 † 1:3 1Pi 1:7 †† 1:5 Snd 2:3-6 †† 1:6 Mak 11:24 ††† 1:9 Jem 2:5 ††† 1:10 Ais 40:6-7; 1Pi 1:24

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

¹² § Äma kubäta tänyabäk mebari mebari ahänj imiñjirä u gänañ kehärom tänpänj irayänj täko uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-paori nämo api imek. Bureni, ämawebe Anututa nadänj imikinik täk täkanj unita gwäki u yämikta Anututä ini yänjkehärom täñkuk. ¹³ Tänpäkanj äma kubäta waki kubä tänpayänj nadänkañ ñode nämo yäwek; Anututä täñ-näkñat-pewän waki ño tänpayänj nadätat yänj nämo yäwek. Nämoinik! Imata, wakitä Anutu täga täñjkañatnañi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta tänyabäk-ken nämo nipmak täyak. ¹⁴ §† Upänkañ nininken bänep nadänj gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak. ¹⁵ Tänpänj nadänj gärip unitä momi täktäk täño kädet pewän ahäk täkanj. Ude täñjirän momi täktäk täño kädet unitä täñi tänpänjä kumänj-kumänj täño kädet-ken nipmak täyak.

¹⁶ Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täñpek. ¹⁷ §†† Anututä waki kubä nämo nimik täyak. Nä-moinik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänañ nanik-tägän ahäk täkanj. Tänpänj Nanin, kunum gänañ penyänjek pewän ahäwani unitä iron u nimik täyak. Ude täñkañ Nanin uwä kubä-tänj kubä-tänj nämo täk täyak. Täktäki bian patkuko unitä api pat yäpmanj ärowek. ¹⁸ §† Tänpäkanj Anututä ini nadänjkuko udegän imaka kudup pewän ahänjkuño unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyanj nipmanjkuk.

Anutu täño man nadänj äwaräkuk nämo täneñ

¹⁹ Eruk notnaye näk man kubä täwerayänj nadätat unita juku penpänj nadäkot. In äma kubäta man yäwänä jop jukugän penpänj kañ nadäwut. Ba man kowata bäräñeñ nämo iwetneñ. Ba kokwawak bäräñeñ nämo nadäneñ. ²⁰ §†† Imata, äma täño bänep wakwaktä täñkentänj imiñjirän Anutu täño kädet siwonji u nämo iwarek. ²¹ §† Unita in kädet wakiinik mebari mebari ba kädet taräki taräki täk täkanj u mäde kañ ut imut. Ude tänpänj Anutu täño man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmanjipänj iyap tänpänj kañ yäpmanj kuñarut. Imata, man unitä waki keriken nanik tämagutta kehäromini niked.

²² §† Tänpäkanj Anutu täño man uwä kañ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneñ. Nämoinik! Jop nadäk-

§ 1:12 2Ti 4:8 §† 1:14 Rom 7:7-10 §†† 1:17 Mat 7:11 §† 1:18 Jon 1:13 §†† 1:20 Sav 7:9 §† 1:21 Kol 3:8; 1Pi 2:1

nadäkgän tänyän tãño uwä bãnepjin jop api ikñat-
neñ. ²³ Äma Anutu tãño man nadãñ äwaräkuk tänyän
tãño uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk tãkañ ude.
²⁴ Glas terak mäjonin kañkañ pãñku inãmin dapunta
tãñguntak tãkamãñ ude tãk tãkañ. ²⁵ † Tãñ, äma Anutu
tãño man siwoñi-inik u ket yãñpãñ-nadãk tãk tãkañ
uwä Anutu tãño bãnep iron gãnañ pen it tãkañ. Imata,
äma udewanitã Anutu tãño man u jop nadãk-
nadäkgän tãñpãñ nãmo guntak tãkañ. Nãmo, u man
buramĩpãñ kãdet tãgatãga tãk tãkañ. Tãñpãkañ Anu-
tu tãño man unitã momi tãño kehãromi utpewãn
mañirãn kunumta biñam tãk tãkamãñ.

²⁶ †† Tãñpãkañ äma ätu inita nãk nadãkinik tãñpani
yãñ yãk tãkañ upãñkañ meni jinomta watãni nãmo it-
nayãñ tãño uwä nadãkinik tãñpani yãñ nadãk tãkañ u
bãnepi jop api ikñatneñ. Tãñpãñ Anutu inĩñoret-oret
ba nadãkiniki u jopi ude tãk tãyak. ²⁷ Tãñ, Anutu in-
ĩñoret-oret kãdet bureni Anututã kawãn tãgak tãyak
uwä ñode pãtak; Ironi kodãñani ba webe kajat bute-
waki terak kuñat tãkañ u yabãñ yãwatpãñ tãñkentãñ
yãmineñ. Ba kubã ñode; Irit kuñat-kuñatjinta watãni
irirã kome tãño nadãk-nadãktã nãmo tãñpãñ waneñ.

Ämawebeta iron uterakgãñ tãñ yãmen

² † Eruk notnaye, Ekãninin Jesu Kristo u tã-
gagãmãn-inik. In u nadãñ imik tãkañ unita äma
kubãta nadãwã äpani tãñpãkañ kubãta nadãwã
ãrowani nãmo tãneñ. ² Nãk u ñodeta yãyat; Injin
kãbeyã-ken äma kubã tek säkgãmãn epmãget porak
ikektã äbãñirãn äma jãwãri kubã teki weñ-gãjãhurani
mãdengãñ iwerek. ³ Ude tãñirãn intã äma tek
säkgãmãn ikek u kañpãñ ñode iwetneñ; Ekãni yãk. Gãk
abãñkañ bãgup tãgaken ño it yãñ iwetneñ. Tãñpãkañ
äma jãwãri teki wewani u ñode iwetneñ; Gãk dãpi ter-
ak uken mañirisi yãñ iwetneñ. ⁴ Eruk, intã kãdet ude
tãnyãñ tãño uwä äma tãño tãktãki bãnep nadãk-
nadãkjĩn waki terak api yãpmãñ danineñ.

⁵ †† Unita notnaye, juku peñpãñ man ño ket nadãwut!
Anututã inita äma jidepãñ yãpmãñ daniñkuk? U
ãmawebe kome terak jãwãri ude kuñat tãkañ uwä
Anutu inãmiken säkgãmãn itpãñ nadãkiniki kehãromi
inĩtpãñ kuñatta iwoyãñkuk. Äma udewanitã kañ iwat
yewani gãnañ bok itneñta iwoyãñpãñ yepmañkuk.
Tãñpãñ irit kehãromi uwä ämawebe Anututa gãripi
nadãk tãkañ unitã kañ-ahãneñta bian yãñkehãrom
tañkuk. ⁶ Bureni! Anututã äma udewani inita
iwoyãñpãñ yepmañkuko upãñkañ inã äma jãwãri u
yabãñ äwaräkuk tãñkañ äma wãpi biñam ikektã
nadãñirã ärowani tãk tãkañ. Ñode nadãwut; Netãtã ko-
mi tamik tãkañ? Ba äma netãtã manken tepmak
tãkañ? Äma tuñum ikek unitã komi tamiñit, manken
tepmañit tãk tãkañ. ⁷ Ba äma unitãgãñ Mãhemjin Jesu
tãño wãpi biñam yãpmãñ äpãk tãkañ. Ude tãk tãkañ
upãñkañ in imata äma udewanita nadãñirã ärowani

tãñpãpãñ äma Anututã inita biñam iwoyãñkuko unita
mãde ut yãmik tãkañ?

⁸ †† Unita бага man miñi ñode kudãñ tãwani; Gãkñã-
ta nadãk tãyan udegãñ notkapakta nadãwen. Kãdet
ude tãñpeñ kuñatnayãñ tãño uyaku tãga api kuñat-
neñ. ⁹ ††† Upãñkañ intã äma ätu not tãñ yãmiñkañ ätu-
ta mãde ut yãmik tãkañ uwä бага man miñi u irepmit-
pãñ momi tãk tãkañ. Tãñirã бага man unitãgãñ In
baga man irepmirani yãñ tãwoñãrek tãyak. ¹⁰ †††
Tãñpãkañ in бага man kudup iwatkañ kubãgãñ nãmo
iwatnayãñ tãkañ uwä бага man u kudup yãrepmitkuñ
yãñ api tãwerek. ¹¹ † Unita nin nadãkamãñ, Anututã
bian man kubã ñode yãñkuk; Kubokãret nãmo tãneñ
yãk. Ba kubã pen ñode yãkgãñ tãñkuk; Äma kumãñ-
kumãñ nãmo dãpneñ yãk. Eruk, in kubokãret nãmo tã-
nayãñ tãkañ upãñkañ äma kubã kumãñ-kumãñ ut-
nayãñ tãkañ uwä Anutu tãño бага man kudup yãrep-
mirani api äworeneñ. ¹² †† Tãñpãkañ man kãdet kehãro-
mi kubã pãtak u nadãkañ. U бага man kuduypãgãñ
yãrepmitak. Man kãdet uterak Anututã nin api yãpmãñ
daniwerek. Uwä ñode; Anututã ninta butewaki nadãñ
nimiñpãñ momi tãño kehãromi utpewãn mañirãn
kunumta biñam tãk tãkamãñ. Unita Anutu tãño bute-
wakita juku piñpãñ notjiye bãmopi-ken man siwoñigãñ
yãñit tãktãk siwoñigãñ tãñpeñ kañ kuñarut. ¹³ †††
Tãñpãkañ inã ämata butewaki nadãñ yãmik-yãmik
kãdet iwatpãñ nãmo tãñkentãñ iminayãñ tãkañ uwä
Anututã udegãñ ämawebe yãpmãñ danik-danik
kadãni-ken butewaki nãmo api nadãñ tãmek. Tãñ, in
ãmata butewaki nadãñ yãmik-yãmik kãdet iwatpãñ
tãñkentãñ yãminayãñ tãkañ uwä yãpmãñ danik-danik
kadãni-ken umun kubã nãmo api tãneñ.

Nadãkinik bureni-inik ba jopita man

¹⁴ †† Notnaye, äma kubãtã ñode yãwek; Nãk Kristota
nadãñ imikinik tãk tãyat yãñ yãwek. Upãñkañ äma
unitãño nadãkinikitã irit kuñat-kuñariken bureni kubã
nãmo pewãñ ahãwayãñ tãko uwä nadãkiniki u
jopigãñ. Jide nadãkañ? Nadãkiniki udewanitã wakiken
nanik tãga wãdãñ tãdorek? Nãmoinik! ¹⁵ ††† Unita inken
nanik webe ba äma kubãtã tek ba ketemta wãyãkñek
piã tãñtãñ kuñarirãn inken nanik kubãtã ñode iwerek;
Tãga yãk. Gãk kuñkañ kwikinik isi! yãk. Pãñku ketem
nañ tokñek tãñkañ gupkata mãnit tãneñta tek wãdãwi
ãrowãkañ isi yãñ iwerek. Ude iwereko upãñkañ iron
nãmo tãñkañ meni-tãgãñ man ude iwereko uwä jide
tãñpãñ tãñkentãñ imek? Nãmoinik! ¹⁷ †† Tãñpãkañ
nadãkinikjĩn udegãñ. Nadãkinikjĩntã bureni kubã nã-
mo pewãñ ahãwayãñ tãko uwä nadãkinikjĩn jopigãñ,
kumbani bumik.

¹⁸ †† Eruk, äma ätutã ñode nadãk tãkañ; Äma ätu
nadãkinik ikek. Tãñ, äma ätu iron kãdet tãk tãkañ yãk.
Kãdet yarã uwä tãgagãñ yãñ nadãk tãkañ. Wa! U jop
nadãk tãkañ! Äma kubã tãño nadãkinikitã tãktãk bu-

‡ 1:22 Mat 7:26; Rom 2:13 † 1:25 Rom 8:2; Jem 2:12; Jon
13:17 †† 1:26 Sam 34:13; Sam 141:3 ‡ 2:1 Apos 10:34; Jem 2:9
†† 2:5 1Ko 1:26-28

‡† 2:8 Mat 19:19; Gal 5:14 ††† 2:9 Lo 1:17 ††† 2:10 Mat
5:19 ‡ 2:11 Kis 20:13-14; Rom 13:9 ‡† 2:12 Gal 6:2; Jem 1:25;
1Pi 2:16 ‡†† 2:13 Mat 5:7; Mat 18:32-35 ‡† 2:14 Mat 7:21 ‡††
2:15-16 1Jo 3:17 ‡† 2:17 Jem 2:20,26 ‡† 2:18 Gal 5:6

reni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide tänpän nintä äma unita nadäkiniki nitek yän nadäne? Nämoink! Tänpäkan täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täno mebäri u kwawak pewän ahäk täkan. ^{19 †} Tänpäkan äma ätutä nin Anutu kubägän itak yän nadäkinik täk täkamän yän yäk täkan. Ude täga nadäk täkan upänkan nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkan? Mäjo wära imaka, Anutu itak yän nadänkan bumta umuntak täkan upänkan nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämoink pewän ahäk täkan.

²⁰ Äma udewaniwä guŋ bureni täno nadäk yäpmän kuŋat täkan! Njode nämo käwep nadäk täkan; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkan uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. ^{21 ††} Anututä Abrahamta Gäk inamna-ken äma siwoŋi-inik itan yän iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täno täktäki u kanpän nadänpän unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik tänpän nanaki Aisak Anututa gupe kábäni nitek ijin imekta mobä bukä terak teŋkuk. ^{22 †} Unita ŋode käkamän; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoŋi kubägän patkuk. Tänpän täktäki täga unitä tänpewän nadäkiniki uwä Anutu inamiken tägagämän-inik täŋkuk. ^{23 ††} Ude tänjirän Anutu täno man ŋode kudän täwani kehärom taŋkuk; Abraham uwä Anutu nadän imikinik täŋkuko unita Anututä Inamna-ken gäk äma siwoŋi yän iwetpän gäk näŋno notnapak yän iwetkuk. ²⁴ Unita ŋode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yänpän äma siwoŋi yän täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yänpän äma siwoŋi yän täga iwerek.

^{25 ††} Tänpäkan kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ŋode täŋkuko uterak Anututä webe siwoŋi yän iwetkuk. Uwä äma yarä kome kanpän nadäka Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwan-tä dänneŋ yänpän täŋkentänpän yepmanpän yäpmän kuŋkumän.

^{26 †††} Unita ŋode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yän nadäk täkamän. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkan uwä nadäkiniki kumbani yän nadäk täkot.

Meninta watä it täkäna

3 ^{†††} Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämopjin-ken nanik mäyaptä Anutu täno man yäwetpän yäwoŋärek piä nämo yäpneŋ. Imata, nin ŋode nadäkamän; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täno täktäki yäpmän daniŋpän äma yäwetpän yäwoŋärek piä tänpäni nintäno yäkyäk ba täktäknin u yäpmän danikinik api täŋpek. ² Tänpäkan nin kuduŋtagän imaka kubä täna yäkŋat tänowak täkan. Äma kubätä man goret kubä nämoink yäk tänpän yäwänäku siwoŋigän, momini nämo itek. Äma udewanitä keru gupi kuduŋtagän watäni täga it täyek. ³ Unita man wäranu kubä ŋode; Tom kubä wäpi hos u

† 2:19 Mat 8:29 †† 2:21 Stt 22:9-12 † 2:22 Hib 11:17-18
 †† 2:23 Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 †† 2:25 Hib 11:31
 ††† 2:26 Jem 2:17 ††† 3:1 Luk 12:47

nintäno man buramiwän yänpänä jikon täpuri yen nitek u meni-ken peŋkan, yen kukŋi wädänpena u kädä kwek. Ba kukŋi wädänpena u kädä kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upänkan wädänpena tom taŋi unitä gäripnin iwat täkan. ⁴ Eruk, gäpe taŋi gwägu pähap terak kuŋat täkan uwä udegän. Gäpe taŋi u imaka taŋi-inik, ba mänit pähaptä piänjirän gäpe taŋi u kuk täkan upän jide tänpän gäpe u watä äma täno gärip iwarek? Täga tänaŋi nämo bumik upänkan gäpe täno watä ämatä gäpe taŋi u kädä kwän yänpän jikon täpuri, injit iwarani upän injit iwat täkan. Ude tänjirä gäpe, imaka taŋi pähap unitä watä äma täno gärip ugän iwat täkan. ⁵ Tänpäkan man wäranu unitäno mebäri ŋode; Äma nin täno menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä upänkan piä pähap täk täkan.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkan? Kome kekek tänjirän kädäp päriŋi täpuri-inik kubä maŋpi kunerjo upänkan bipi pähap u kudup ijin pärek. ^{6 §} Tänpäkan menin uwä kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmitpän waki intäjukun täk täyak. Uwä Anutu inamiken gupnin kudup tänpän wak täkan. Ude tänpän irit kuŋat-kuŋatnin ijin däŋnek täyak. Ba ini uwä geŋi täno kädäp. ⁷ Nadäkan? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gänaŋ nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täŋbätäk täneŋ. ^{8 ††} Upänkan äma kubätä iniken meni täŋbätäk tänaŋi nämo. Uwä wareŋ-wareŋgän tänpän man wakigän pewä ahäk täkan. Menin uwä ume komi nitek, äma kumän-kumän däpani bumik. ^{9 †††} Tänpäkan menin unitä Ekäni Nanin ininoret täkamän. Täŋkan ini unitägän ämawebe Anututä iniken inam dapun tänpäni man jägämi yäwet täkamän. ¹⁰ Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkan. Tänpäkan notnaye, kädet ude siwoŋi nämo. ¹¹ Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nitek bok äbäk täkan ba? Nämoink! ¹² Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoink yän täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo nänpäni ba nänpäni bok täga nämo nänpän.

Nadäk-nadäk mebäri yarätä itkamän

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkan? Eruk, äma u kwini terak kuŋatpän täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäno mebäri kwawak kan pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneŋ. Tänpän kädet täga tänpän kuŋatneŋ. ¹⁴ Upänkan inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadän yämiŋpän gupjin yäpmän äronpän man bureni nadäkamän yän yänayän täno uwä mejintä jopman api yäneŋ. ^{15 ††} Nadäk-nadäk u kunum gänaŋ nanik nämo yän nadäneŋ. Nadäk-nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. ¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän

§ 3:6 Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19 †† 3:8 Rom 3:13 †††
 3:9 1Ko 11:7 †† 3:15 Jem 1:5,17

nadänpän gup yäpmän ärokärok kädet tänayän täno, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabänpän jägämi nadä-nayän täno uwä, eruk duŋwek ba kädet wakiinik ätu in bämojpjin-ken bäräneŋ api ahäwek.

¹⁷ Tänpäkaŋ äma kunum täno nadäk-nadäk yäpmän kuŋat täkaŋ uwä ŋode kuŋat täkaŋ; Pengänä nadäk-nadäk siwoŋigän iŋitpäŋ bänep kwini terak kuŋat täkaŋ. Uwä noriye-kät ämik yänawät-awät nämo täk täkaŋ. Ba jop manman nämo yänkaŋ man buramik terak kuŋat täkaŋ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadän yämiŋpäŋ iron kädet iwatpäŋ täk täkaŋ. Tänpän äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoŋigän kuŋat täkaŋ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. ¹⁸ † Nadäkaŋ? Äma bänep kwini terak noriye bä-mopi-ken bänep kubägan pewä ahäk täkaŋ uwä kädet siwoŋi pewä ahäk täkaŋ.

Anutu gämori-kengän kuŋatneŋ

4 †† Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadän gärip bänepjintä pewän ahäk täkaŋ unitägän. U nämo nadäk täkaŋ? ² Imaka u ba u yäpmäkta nadän gärip täk täkaŋ upänkaŋ nämo yäpmäk täkaŋ. Ude tänpä wawäwä äma kumän-kumän däpmäk täkaŋ. Ba imaka yäpmäkta yabänngärip täk täkaŋ u nämo yäpmänpäŋä iwan tänpän ämik pewä ahäk täkaŋ. Tänpäkaŋ ŋode nadäwut; In Anutu-ken nämo yänapik täkaŋ unita u ba u nämo tamik täyak. ³ Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yänapinjirä nämo tamik täyak uwä mebäri ŋodeta; In nadäk-nadäk siwoŋi nämo iŋitkaŋ yänapik man yäk täkaŋ unita. Injinken gärip iwattagän nadänpäŋ Anutu-ken yänapik man yäk täkaŋ unita Anutu iwet yabäk täkaŋ uwä nämo tamik täyak.

⁴ † Unita ŋode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätänpäŋ äma ätukät kuŋat täkaŋ ude Anututa udegän täk täkaŋ. In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome terak imaka pätak unita not tänpän kuŋatnayän täno uwä Anututa iwan api täŋ imineŋ. Bureni, kome täno tuŋum unita not tänpän kuŋatnayän nadänpäŋä Anutu täno iwan itkaŋ ubayän. ⁵ †† Anutu täno mantä ŋode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peŋ nimiŋkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadänjirä jopi ude täk täyak? ⁶ †† Tänpäkaŋ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ŋode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak.

Snd 3:34

⁷ †† Unita in Anutu täno man buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Tänpän Satantä yän-täkŋarayan tänpänä kehärom tänpän yäniwatneŋ. Ude tänjirä api tabän umuntaŋ kwek. ⁸ †† Ude tänpän Anutu dubiniken kuŋirä Anututä udegän in dubinjın-ken kaŋ äbän. Momi tänpäni in, ba bänep yarä nıkek yäpmän kuŋat

täkaŋ in bänepjin ärut paktawut, ämatä kerı garok ärut täkaŋ udegän. ⁹ In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäŋ nadäwätäk pähap tänpän konäm butewaki terak kuŋatkot. Ba tänporet-oret peŋpäŋ butewaki terakgän it täkot. Tänpän wärämänpäŋ butewaki injam dapun ude iŋjnpän kuŋat täkot. ¹⁰ † Tänpäkaŋ Ekäni injamiken injinta nadäwä äpani tänpän kuŋarirä Anututä ini wäp biŋam api tamek.

¹¹ Unita notnaye, in äbot tänpäni notjiye yänpäŋ-yabän yawat nämo täneŋ. Nämo, äma kubätä noripaki täno täktäki yäpmän daniŋpäŋ yänpäŋ-kaŋiwarayan täko uwä бага manta nadäwän jopi tänpäpäŋ api iniŋ wäräre. Eruk, in бага man iniŋ wärätnayän täno uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneŋ. Nämo, in man yäpmän daniwani äma ude api äworeneŋ. ¹² †† Tänpäkaŋ бага man unitäno mähemı, äma kubätägän itak. Ba yäpmän daniwani äma kubätägän itak. Ini-tägän ämawebe tänpän yämiŋit ba däpmänjit täga tänpä. Unita in äma jidewanitä äma notjınpak manken teneŋ?

Ekänitä nadän nimänä imaka u ba u täga täne

¹³ †† Eruk, man kubä ŋo ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop tänpän ŋode bumik yäk täkaŋ; Apiŋo ba kwep kome uken kuŋkaŋ moneŋ tuŋum piä tänjira obaŋ kubä tärenjirän äneŋi api äbet yän yäk täkaŋ. ¹⁴ †† Upänkaŋ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yän nämoinik nadäk täkaŋ. Gubam, kubatken kuŋat täkaŋ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahänpäŋ itkaŋ äbutkuk täkaŋ. Kome terak kuŋat-kuŋatjin u ude-wanigän. ¹⁵ †† Unita ŋode yäwäpäŋ uyaku tägatek; Ekänitä nadän nimiŋjirän nämo kumänpäŋä u ba u täga api täne yän yänäŋi. ¹⁶ Upänkaŋ inä wäpjin yäpmän akuŋpäŋ imaka u ba u täga api täne yän yäk täkaŋ. Tänpäkaŋ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. ¹⁷ †† Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoŋi u nadänkaŋ nämo iwareko u momi tänpä.

Jemstä tuŋum äma wakita umun man yänjuk

5 †† Eruk, apiŋo näkä tuŋum ämawebe in man kubä ŋode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadänpäŋ konäm butewaki pähap täk täkot. ² †† In-täno tuŋum u kudup käbän tänjit, tek keji-ma imaka, gwakgwaktä kudup naŋpä tumänjit tänpäni. ³ Ba intäno siliwa moneŋ ba gol moneŋ imaka, kudup-tagän gämäneŋ ärowani. Gämäneŋ äronkuŋo unitä intäno irit kuŋat-kuŋatjin waki unitäno mebäri kwawak api pewän ahäneŋ. Tänpäkaŋ unitägän gupjin kädäp-tä-yän api teŋ täyiwek. Tänpän tärek-tärek kadäni keräpi täyak upänkaŋ in moneŋ tuŋumjin pen butuŋpäŋ peŋ bäyankaŋ itkaŋ.

⁴ †† Unitä in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget tamiŋkuŋopän inä tänyäkŋatpäŋ piä täŋ tamiŋkuŋo unitäno gwäki moräki peŋkaŋ moräkigän

† 3:18 Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 †† 4:1 Rom 7:23 † 4:4 Rom 8:7; 1Jo 2:15 †† 4:5 Kis 20:3,5 †† 4:6 1Pi 5:5 ††† 4:7 Efe 6:12 ††† 4:8 Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16

§ 4:10 Jop 5:11; 1Pi 5:6 † 4:12 Rom 2:1, 14:4 ††† 4:13 Luk 12:18-20 †† 4:14 Snd 27:1; Sam 39:5,11 ††† 4:15 Apos 18:21 †† 4:17 Luk 12:47 †† 5:1 Luk 6:24 ††† 5:2 Mat 6:19 ††† 5:4 Lo 24:14-15; Mal 3:5

yämik täñkuñ. Eruk, moner moräki nämo yämiñkuño unitä mebärijin kwawak yäñahatak! Ba piä ämajiyer täño konäm butewakitä Ekäni kehäromi mähemu unitäño jukuni gänañ äpmonkuk. ^{5†} Täñpäkañ inä kome terak ño itkañ imaka tägatäga gäripi nitek u yäpmanñpän nañkañ oretoret terak it täkañ. Ude täñkañ injin-tägän injin paotneña kädet täwit täkañ. ⁶ Täñpäkañ inä äma siwonji manken yepmanñpän kumän-kumän däpmäk täkañ. Ude täñjirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkañ.

Bäräpi kotalpän kwikinik itner

^{7††} Unita, notnaye, in bänepjin täñkehärom tañpän kwikinik itpän Ekänitä äneri äbäktä itsämänkot. E, Ekänitä äneri äbäktä itsämänkañ uwä äma yänat piñkañ burenitä ahäwäpän näna yänkañ itsämäk täkañ udegän. Äma uwä piä täñpän yeri piwek. Piñkañ kwikinik irirän iwän tañpän gäkñi yämiñit, edap iñjipän kehäromi yämiñirän ärok täkañ. Äronpän bureni ahäñpän parirä mähemitä ketem bureni puget täkañ. ^{8†} Eruk, in imaka udegän, bänepjin täñkehärom tañpän bäräpi mebäri mebäri ahän taminayän täkañ uwä kotalpän itkañ kwikinik-inik kañ irut. Ekäni täño äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkin nämo pewä putärewek. Kehäromigän inñitpän itkot. ^{9††} Ude täñkañ in äbot täñpani notjiye ätu yänpän-yabän yäwat nämo täner. Anututä kowata udegän manken tepmanñpekta ket nadänkañ. In nadäkañ? Man yäpmanñ daniwani äma uwä yäma-ken itak.

¹⁰ Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak manbiñam yäñahäk täñkuño u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täñ yämik täñkuño upänkañ bänepi täñkehärom tañpän bäräpi kotalpän kwikinik it täñkuñonik. Unita in kädet kuroñ unitä täñpän iwatkuño udegän kañ iwarut. ^{11††} Täñpäkañ man ñode yäk täkamän uwä in nadäkañ; Äma bäräpi kotalpän ehutpän kuñat täñkuño uwä Anutu inñamiken säkgämän-inik kuñatkuñ. Täñpäkañ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäño manbiñam nadäk täkañ. Äma unitä bänepi täñkehärom tañpän bäräpi u ba u ahän imiñkuño uwä kotalpän itkañ nadäkiniki nämo pewän putärenkuk. Eruk mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täñ imiñkuk. Täñkañ Ekänitä ude täñkuko unita nin ñode kañpän nadäk täkamän; Ekäni uwä butewaki ba bänep iron mähemu.

Jop man yänkañ bureni-inik yän nämo yäner

^{12†††} Eruk notnaye, imaka bureni-inik ñode kañ täñput; In kunum gänañ ba kome terak ba imaka kubä

† 5:5 Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34 †† 5:7 Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 ‡ 5:8 Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 †† 5:9 Mat 24:33 †† 5:11 Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 ††† 5:12 Mat 5:34-37

wäpi terak bureni-inik yän nämo yäner. “Ei” yän yänayän yänpänä man keräpi “Ei”-gän yäner. Ba “nämo” yän yänayän yänpänä, “Nämo”-gän kañ yäk täñput. Manjin yänmeham tañjirä Anututä kowata waki tamekta nadänkañ.

Äma siwonji täño yänapik man uwä kehäromi nitek

^{13†††} Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuñarayän täko uwä Anutu-ken yänapik man kañ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret täñpayän täko uwä Anutu wäpi inñoret kap kañ tewän. ^{14§} Ba injin-kät nanik kubätä käyäm täñpänä äbot täñpani täño in-täjukun äma yämagut päbä yepmanñpän ume käbänji säkgämän gupi terak ärut imiñkañ Anutu-ken yänapik man kañ yän imik täñput. ^{15§†} Eruk, Ekänitä äma u täga yäpän täganer yän nadäkinik ude täñpänä yänapik man yänayän täkañ uwä, Ekänitä äma käyäm ikek uwä täñpewän tägawäpän säkgämän api tewek. Täñkañ momini imaka, api peñ imek.

¹⁶ Unita säkgämän itnayän nadänpänä momijin kowat yänahäwän kañ täk täñput. Täñkañ Anututä täñkentän tamikta yänapik man kañ yäk täñput. Eruk ude täñjirä Anututä in api tepmanñpän täganer. Nadäkañ? Äma siwonji täño yänapik man uwä kehäromi nitek. Unitä yänapik man yäweko uwä ämawebe ätu täga täñkentän yämek. ^{17§††} Unita Elaijata nadäwut; Elaija uwä äma nin ñodewanigän upänkañ iwäntä tawektawä yänpän Anutu-ken ehutpän yänapiñirän kadäni ukengän iwän nämo tañkañ komegän iñj pänku obañ yaräkubä itkañ komepak 6 ude tärenkuk. ^{18§†} Ude täñpänkañ mäden äneri yänapik man yänpewän, iwäntä tawänkañ ketem piäken nanik ba imaka imaka wañkuño u äneri ahänkuñ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täñkentän yäminer

^{19§†††} Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täño man bureni-inik u peñkañ jopjop kuñarirän noripak kubätä äneri kädet siwonji-ken yänikñat yäpmanñ äbayän täko uwä kädet tägagämän-inik api täñpek. Unita in man ño ket nadäwut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmän urani kädet-ken nanik imagut yäpmanñ päbä kädet siwonji-ken tewayän täko uwä täñkentän imiñirän äma waki täñpani unitäño mäjoni uwä kumäkinik nämo api täñpek. Täñpäkañ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peñ morewek.

††† 5:13 Kol 3:16 § 5:14 Mak 6:13 §† 5:15 Mak 16:18 §†† 5:17 1Kin 17:1; Luk 4:25 §† 5:18 1Kin 18:42-45 §†† 5:19-20 Gal 6:1 §† 5:19-20 Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita

1 † Man ɲowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño aposoro kubä. Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuŋtänpä kuŋkuŋo inta kudän tänpäŋ tamitat. ² †† Inä Jesu Kristo täño mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyänpäŋ tepmaŋkuk. Ude täñjirän Kudupi Munapikitä tänpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

³ † Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani ba Anutuni, unitäño wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ Jesu kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Tänpäŋ irit kodaki unitä kehäromi nimiŋjirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämäŋkamäŋ. ⁴ †† Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyäŋ nipmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api tänpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. ⁵ †† Unita Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it tamiŋjirän säkgämän it yäpmäŋ äronjirä api tämagurek. Anutu täño täŋkentäk bureni unitä kadäni tärek-täreken kwawak ahäkta itsämäŋ nimitak.

⁶ ††† Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kome terak ɲo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yänpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamiŋjirä komi nadäk täkaŋ. ⁷ ††† Tänpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ imaka bureni äworewecta ahäŋ tamik täkaŋ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäño bureni kaŋ-ahäkta kädäp-ken ijik täkaŋ. Tänpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpäŋ imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamik täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän pen itta ahäŋ tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ äronjirä kadäni tärek-täreken, Jesu kwawak ahäŋ tamiŋpäŋ in taniŋ orepäŋ wäpjin biŋam tamiŋpäŋ epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

† 1:1 Jem 1:1; 2Ti 1:15 †† 1:2 Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24
‡ 1:3 2Ko 1:3 †† 1:4 Kol 1:12 †† 1:5 Jon 10:28, 17:11 †††
1:6 1Pi 5:10; Jem 1:2 ††† 1:7 Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

⁸ †† Tänpäkaŋ in Kristo dapunjinta nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak täkaŋ upäŋkaŋ unita gäripi pähap nadänpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täkaŋ. ⁹ †† Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoinik, nadäkinikjin täño bureniwä ɲode nadäk täkaŋ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täño man u bureni ahäŋkuk

¹⁰ ††† Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet bianiä yäŋahäŋkuŋ. Iron pewän ahäŋ tamikta tawaŋ peŋkuko unitäño mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwoŋigän täŋkuŋ. ¹¹ †† Kristo täño Munapikitä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋjirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotaŋpäŋ kumäŋkaŋ äneŋi akuŋpäŋ wäpi biŋam ikek irayäŋ täŋkuko u yäŋahäŋkuŋ. Profet unitä yäŋyabäk epän ɲode täŋkuŋ; Äma waki keri-ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imatäken unitä api ahäwek? ¹² ††† Epän ude täŋkuŋo upäŋkaŋ profet iniken ahäkta nämo, inken ahäkta yäwani u Anututä yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Tänpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäño bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ Ekäni täño manbiŋam yäŋahäwani äma täŋkentäŋ yämiŋjirän mani biŋam u yäŋahäŋpäŋ täwerirä nadäŋkuŋ. Tänpäkaŋ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahäkta yäŋkuko unitäño mebäri nadäwä tärekta aŋero imaka, gäripi nadäŋ itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

¹³ Unita bänep nadäk-nadäkinin täŋkehärom taŋpäŋ Ekäni täño epän täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpäŋ imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken yäpnayäŋ täkaŋ unita nadäkinik tänpäŋ kaŋ kuŋarut. ¹⁴ †† Ude täŋkaŋ Anutu täño nanakiye inä mani buramiŋpäŋ nadäŋ gärip waki, guŋ kadäni-ken yäpmäŋ kuŋatkuŋo u wari nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ. ¹⁵ Nämo, in siwoŋi kudupigän kuŋat täkot, tämagurani Anututä siwoŋi kudupi-inik it täyak udegän. ¹⁶ †† Unita Anutu täño man kubä ɲode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot.

Wkp 11:44,45

§ 1:8 Jon 20:29; 2Ko 5:7 †† 1:9 Rom 6:22 ††† 1:10 Mat 13:16-17 †† 1:11 Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 ††† 1:12 Efe 3:10 †† 1:14 Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 †† 1:16 Wkp 11:44-45; Mat 5:48

¹⁷ † Inä Nan yānpān Anutu-ken yānpāpik tākañ. Tāñ, Nan uwā āma ārowani āpani inigān inigān nāmo yāp-māñ danik tāyak. Nāmo, āmawebe kudup tāktāki ter-akgān siwonji yāpmāñ danik tāyak unita kome terak ŋo kadāni kerāpi-tagān itnayāñ tākañ-ken uwā Anutu orañ imikinik tāñpeñ kuñat tākot. ¹⁸ †† In ŋode nadāk tākañ; In bianjiye tāño tāñpāwak kādet iwarirā in suwañpāñ waki u gānañ nanik wādāñ tādotpāñ tepmañkuko uwā, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneñ udewanipāñ nāmo, inā suwañkuk. ¹⁹ † Nāmo, uwā Kristo tāño nāgāri gwāki ārowani-inik upāñ inā suwañkuk. Kristo uwā sipsip nanaki gupi terak parām bārāmi nāmo, kurāki-inik udewani. ²⁰ †† Kadāni Anututā kunum kenta kome nāmo pewān ahāñjirān uken Jesu Kristopāñ in suwawekta iwoyāñkuk. Tāñpākañ kadāni tārek-tārekken itkamāñ-ken ŋoken Anututā ninta yānpāñ Kristo tewān kwawak ahāñkuk. ²¹ †† Tāñkañ Kristo uterak inā Anutu, Kristo kumāñ-kumāñ-ken nanik yāpmāñ akuñpāñ penyāñek epmāget kudān tāñ imiñkuko unita nadāñ imikinik tāk tākañ. Tāñkañ nadākinikjin Anutu terakgān peñpāñ imaka kāmi yāp-mākta yāwani u bureni api yāpne yāñ nadāk tākañ.

Anutu tāño mantā tāñkodak tāñpāñ nipmañkuk

²² †† In man bureni yānpāñ buramik tāñjirā bānep nadāk-nadākjin pak tāñkuk. Bānep nadāk-nadākjin pak tāñkuko unitā in ābot tāñpani notjiye ātukāt not bureni-inik tākta kādet tāwit tamiñkuk. Unita bānepjin-tā notjiye ukāt topmāk-topmāk kubāgān tāñpeñ kuñat tākot. ²³ ††† Nadākañ? Inā ahāk-ahāk kodaki bāyañpāñ tepmañpani. Irit kuñat-kuñatjin kodaki uwā ketem kodaki epānken ahāk tākañ ude ahāñkuñ. Upāñkañ inā yānat epānken piñirā gāmāneñ āronpāñ wak tākañ udewani terak nāmo ahāñkuñ. In Anutu tāño man, irit paot-paori nāmo uken naniktā imātpāñ ahāñkuñ. ²⁴ § Unita Anutu tāño man kubā terak ŋode patak; *Āmawā wādan udewani. Ba kehāromini uwā wādan irot udewani.*

Wādantā gāmāneñ āronjirā irori paot tākañ.

²⁵ Upāñkañ Anutu tāño manā irit kehāromi nīkek. *Uwā paot-paori nāmo.*

Ais 40:6-8

Eruk, Manbiñam Tāga tāwerani ukeñowā ubayāñ yāk.

Jesu uwā bek bāmopinini

2 ^{§†} Inā ahāk-ahāk kodaki bāyañpāñ tepmañpani unita in kādet wakiwaki, tāñpāwak, jop manman, āma tāñyākñarani, āma tāño tuñumta nadāñ gārip, ba āma yānpāñ-yabāñ yāwat, kudān udewani u kudup kañ peñ morewut. ² ††† Peñ moreñkañ nanak pakitā nonoñta wakiinik yek tākañ, in udegān Munapik-ken nanik bānepjin towiwani nonoñ sākgāmān unita nadāk tākot. U nañpāñ Ekāni tāño man terak tā-

† 1:17 Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 †† 1:18 1Ko 6:20 † 1:19 Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 †† 1:20 Apos 2:23; Efe 1:4 †† 1:21 Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 ††† 1:22 Jon 13:34; Rom 12:10 ††† 1:23 Jon 1:13; Hib 4:12 § 1:24 Jem 1:10-11 †† 2:1 Efe 4:22; Jem 1:21 ††† 2:2 Mat 18:3; 1Ko 3:2

ganpāñ Anututa biñam tākot. ³ †† Inā Ekāni tāño iron uku nañpāñ-nadāñkuño unita u pen nakta gāripi pāhap nadāk tākot.

⁴ ††† Unita Ekāni Jesu, mobā bek pāhap irit ikek u tubeñ kuk tākot. Bek uwā āmatā kawā wawāpāñ yāp-māñ keweñkuño upāñkañ Anututā iwoyāwani unita kawān tāgagāmān tāñkuk. ⁵ †† In udegān, mobā irit ikek ude irirā Anututā inā inita kudupi ābot sākgāmān Munapik tāño kehāromi terak itta tāñ-kehāromtañ tamiñ itak. Ude tāñjirān inā bāmop āma, inita iwoyāwani ude itnayāñ tāño uwā Jesu Kristo terak Anututa ārawa sākgāmān, ini gāripi nadāk tāyak ude api tāñ imineñ. ⁶ †† Tāñpākañ unita Anutu tāño man ŋode kudān tāwani;

No kawut yāk. Nākā Saion pom terak yot tāño mobā bek pāke unitāño intājukunta kubā peñkuro uwā nākña iwoyāwani, bānepna gāmāni yāk.

Tāñpākañ āma kubātā unita nadākinik tāñpayāñ tāko uwā nadākiniki tāño bureni yāp-mākta pāra nāmo api tāñpek.

Ais 28:16

⁷ ††† Unita āmawebe nadākiniki uterak kwasikot tākañ unitā āma unita nadāwā bānepi gāmāni tāk tāyak. Upāñkañ āmawebe nadākiniki nāmota ŋode yāwani; *Mobā bek, yot tāñpanitā kawā waki tāñpāpāñ yāp-māñ keweñkuño u mobā bek bāmopi pāhap, intājukun ude itak.*

Sam 118:22

⁸ ††† Tāñkañ mobā uterak āma māyaptā jānani api yāputneñ ba yewā āreyāwāpāñ api mañdāpneñ.

Ais 8:14

Āma uwā ini ude tākta yāwani udegān Anutu tāño man nāmo buramik tākañ unita yewā āreyāwāpāñ mañdāpmāk tākañ.

⁹ ††† Tāñpākañ inā āmawebe udewani nāmo. In Anututā inita iwoyānpāñ tepmañpani ābot, Intājukun Āma tāño bāmop āmaniye. In kudupi āboriye bureni-inik, Anututā iniken āmawebeniye. Ba in āma bipmāñ urani gānañ nanik tāmagutpāñ penyāñeki sākgāmān u gānañ tepmañkuko unitāño wāpi biñam yānpāñ yāwet tāñjirā ahāñ patta iwoyāñ tepmañkuk. ¹⁰ ¹⁸ Tāñkañ bian, āmawebe jopi kuñatkuñopāñ apiño Anutu tāño kudupi āmawebeniye ude itkañ. Ba bianā Anututā nāmo nadāñ tamiñjirān geñita biñam tāñkuño upāñkañ apiñowā nadāñ tamikinik tāñjirān irit kehāromita biñam tākañ.

Anutu tāño watā epān āmawebe ude kuñatneñ

¹¹ ¹⁹ Unita notnaye tāgagāmān, ŋode tāwera nadāwut; Inā kome ŋonitāño māhemi nāmo itkañ, inā ābani itkañ unita kehārom tāñpāñ bānepjin tāño iwan, gup tāño kañgārip ba nadāñ gārip waki uterak nāmo māneñ. ¹² ²⁰ Tāñkañ Anututa nāmo nadāñ imani bā-

§† 2:3 Sam 34:8 §†† 2:4 Mat 21:42; Ais 28:16 †† 2:5 Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 †† 2:6 Rom 9:33; Efe 2:20 ††† 2:7 Mat 21:42 ††† 2:8 Rom 9:33 ††† 2:9 Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 18 2:10 Rom 9:25 19 2:11 Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 20 2:12 Mat 5:16; Luk 19:44

mopi-ken siwonjān kuṇat tākot. Ude kuṇatnayān tāṅo uwā āma nadākinik nāmo tāṅpani uwā mebārijin kawā tārewāpān waki tāṅpani yān tāwet tākaṅ, man u penpān Kristo ābayān tāyak kadāni uken Anutu api in-ij oretneṅ.

¹³ † Tāṅpākaṅ Ekānita yāṅpān in kādet siwonji ṅode kuṇat tākot; Āma kome terak ṅo intājukun it tamik tākaṅ unitāṅo man buramik tākot. Tāṅpān gapman tāṅo āma ārowani it tāyak u ba unitāṅo epān āmaniye it tākaṅ u imaka, gāmori-kengān kuṇat tākot. Āma uwā waki tāṅpani komi yāmikta ba āma tāga oraṅ yāmikta epān yān yāmani. ¹⁵ †† Nadākaṅ? Anutu tāṅo nadāk uwā ṅode; Inā kādet siwonji ude kuṅarirā āma nadāk-nadāki gwājiwanitā inta man waki yāk tākaṅ uwā māyāk nadāṅpān man waki u wari tāwetneṅtawā. ¹⁶ † Tāṅkaṅ inā бага man tāṅo topmāk-topmāk terak nāmo kuṅarani upāṅkaṅ бага man irepmiṅpān kādet wakiwaki tāga tāne yān nāmo nadāneṅ. Nāmoinik, Anutu tāṅo watā epān āmaniye ude kuṅatpān mani buramik tākot. ¹⁷ †† Ude tāṅkaṅ āmawebe kuduptagān oraṅ yāmiṅpān ābot tāṅpani notjiyeta nadān yāmikinik tāṅpeṅ kuṅat tākot. Tāṅkaṅ Anututa umuntaṅpān u gāmori-ken kuṅatpān kome tāṅo intājukun āma u oraṅ imik tākot.

Kristo tāṅo kādet kuroṅ iwatneṅ

¹⁸ †† Āma tāṅo epān āma, in intājukun āmajiye oraṅ yāmiṅpān mani buramik tākot. Kome tāṅo intājukun āma bātaki unitagān nāmo yāyat. Nāmo, komita bok yāyat. ¹⁹ Tāṅpākaṅ momijin nāmopān jop nadān komi tamiṅirā upāṅkaṅ Anutu nadān imiṅpān bārāpi u kotaṅpān kwikinik kuṅarirā Anututā tabāwān api tāgawek. ²⁰ ††† Tāṅ, goret tāṅpākaṅ unita tadāpmāṅirā bārāpi u kotaṅkaṅ kuṅatneṅo uwā netātā butewaki nadān tamek? Nāmoinik, upāṅkaṅ kādet siwonji tāṅpāpān tadāpmāṅirā bārāpi u kotaṅpān kuṅatnayān tāṅo uwā Anututā tabāṅirān siwonji api tāṅpek. ²¹ ††† Nadākaṅ? Inā kādet udegān tākta yān tamani. Imata, Kristo inta yāṅpān komi nadāṅkuk. Ude tāṅkuko uwā kādet siwonji kubā intā iwatta yāwani u tāwonjāreṅkuk, Anutu tāṅo mantā yāyak ude;

²² § U momi kubā nāmo tāṅkuk ba jop manman kubā nāmo yāṅkuk.

Ais 53:9

²³ †† Tāṅkaṅ ibeṅpān man wakiwaki iwerākaṅ kowata udegān nāmo tāṅkuk. Tāṅkaṅ komi imiṅirā kowata man nāmo yāwetkuk. Nāmo, u man epān siwonji tāṅpani unitā watā it namiton yān nadāṅpān kwikinik itkuk. ²⁴ ††† Tāṅkaṅ ninā wakita watā epān penpān kādet siwonji iwatpān tāneṅta nintāṅo momitā Jesu uterak āronjān pāya kwakāp terak yāpmāṅ āronjūk. Tāṅkaṅ unitāṅo jibitā nin yāpān tāgaṅkuṅ. ²⁵ †† Bureni, inā yawak āgwān taṅpān kuṅarani ude tāṅkuṅopān

† 2:13-14 Tai 3:1 †† 2:15 1Pi 3:16 † 2:16 Gal 5:13 †† 2:17 Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 †† 2:18 Efe 6:5 ††† 2:20 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14 ††† 2:21 Mat 16:24; Jon 13:15 § 2:22 Jon 8:46 †† 2:23 Ais 53:7; 1Pi 3:9 ††† 2:24 Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 †† 2:25 Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14

apiṅo mājojin kaṅiwarani, watā āmajin pāhap u iwatneṅta āneṅi tāmagutkuk.

Yanāpi tāṅo man

3 ††† Webe āpiye nikek, inta udegān yāwa nadāwut. In āpiye gāmori-ken kuṅat tākot. Tāṅpākaṅ āpiye ātuwā Anutu tāṅo manta nadākinik nāmo tāk tākaṅ uwā bānep sukurek man kubā nāmo yāwetkaṅ oraṅ yāmiṅpān bānep kudupi kuṅarirā āpijietā intāṅo tāk-tāk siwonji u kaṅpān nadāṅkaṅ bānepi āyāṅut tākot. ³ ††† Nadākaṅ? Gupjin-ken ba gwākjin-ken tāṅkuraṅ-kuraṅ, gwāk pujiṅ topmāk-topmāk, omāk meran tāktāk ba tek sākgāmān, kaṅgārip ikek tāktāk udewanita nadāṅirā bureni-inik nāmo tāṅpek. ⁴ Nāmo, inā tāṅkuraṅ-kuraṅ uwā bānepjin-ken pewā ahāk tāyon. Bānepjin tāṅo epmāget bureni paot-paori nāmo uwā bānep kwini, māmā wareṅ-wareṅi nāmo. Epmāget udewanita Anututā nadāwān ārowani tāk tāyak. ⁵ Tāṅpākaṅ webe kudupi biani ātu, Anutu-tagān nadān imikinik tāṅkuṅo unitā epmāget udewani yāpmāṅ kuṅatkuṅ. Yāpmāṅ kuṅatpān iniken āpiye oraṅ yāmik tāṅkuṅonik. ⁶ †† Sara u webe udewani. U Abraham tāṅo man buramiṅpān ārowanina yān iwet tāṅkukonik. Tāṅpākaṅ in udegān, tāktāk tāga tāṅkaṅ tāṅumun-umun ba nadāwātāk nāmo tāṅpān kuṅatnayān tāṅo uwā Sara tāṅo āperiye ude api itneṅ.

⁷ ††† Tāṅpākaṅ āmani, inta udegān yāwa nadāwut. Webejiye uwā kehāromini inigān āpani bumik unita nadāwā tārewāpān nadān yāmikinik tāṅpeṅ kuṅat tākot. Tāṅkaṅ u inkāt irit kehāromita biṅam penta iwoyān tamani unita oraṅ yāmik tākot. Ude tānayān tāṅo uwā imaka kubātā yāṅapik manjin tāga nāmo api itpipiwek.

Kudān tāga kowata kowata tāṅpān kuṅatneṅ

⁸ ††† Eruk, kuduptagānta ṅode yāwa; In bānep kubāgān tāṅpān bātakigān kuṅat tākot. Tāṅkaṅ nāgāt morākjiye ude ābot tāṅpani notjiyeta nadān yāmikinik tāṅpān gāmori-ken kuṅatpān butewaki ba bānep kwini kowata kowata tāṅpeṅ kuṅat tākot. ⁹ Tāṅpākaṅ āmatā waki tāṅ tamiṅirā kowata waki nāmo tāṅ yāmineṅ. Ba tebeṅirā kowata nāmo yebeneṅ. Nāmo, Anututā imaka sākgāmān kubā tāṅ tamikta tāmagutkuko unita inā āma udewanita yāṅpān Anutu-ken yāṅapiṅirā kaṅ tāṅkentān yāmān. ¹⁰ Unita Anutu tāṅo man ṅode kudān tāwani;

Āma kubātā sākgāmān itkaṅ oretoret terak kaṅ it yāpmāṅ ārowayān nadāṅpāṅā ṅode tāṅpek;
Jop manman ba man kābāṅi kubā nāmo yāwek. Nāmoinik!

¹¹ Kādet waki māde ut imiṅpān kādet tāga ugān iwarek. Tāṅkaṅ kādet tāga u kaṅ-ahāṅpān āmawebe ātukāt bānep kubāgān itta gwāk pimiṅpān epāni tāṅpek.

††† 3:1-2 Tai 2:5 †† 3:3 1Ti 2:9 †† 3:6 Stt 18:12 ††† 3:7 Efe 5:25 ††† 3:8 Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23

¹² U imata, Ekänitā ämawebe siwoŋi yabāŋ yāwatpāŋ yāŋapik man yāk tākaŋ u nadāŋ yāmik täyak.

Tāŋ, äma kädēt waki tāk tākaŋ u mäde ut yāmik täyak.

Sam 34:12-16

Kädēt täga täŋjirā waki täŋ yāmik-yāmik

¹³ In kudān tägatäga tākta gwäk pimipāŋ täŋjirā netätā iwan täŋ tamek? ¹⁴ † Täŋpākaŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋarirā komi epān jop nadāŋ täŋ taminayāŋ tākaŋ unita nadāwātāk nämo täneŋ. Imata, inā Anutu täŋo oretoret terak kuŋat tākaŋ. Unita ämata nämo umuntāneŋ. Ba umun man täwetnayāŋ täŋo unita imaka, nämo umuntāneŋ. ¹⁵ Nämo, bānepjintā Kristota nadāŋjirā Ekāni kudupi ude täŋpāpāŋ oraŋ imik tākot. Ude täŋkaŋ Irit täga api yāpne yāŋ nadākinik tāk tākaŋ unita täwet yabāk tänayāŋ tākaŋ u mebāri kwawak yāwetta pidāmtak tākot. ¹⁶ †† Täŋkaŋ jāpi terak nämo, man kwini terak yāwet tākot. Täŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋigān kuŋarirā Kristo iwatpāŋ siwoŋi kuŋat tākaŋ unita yāŋärok täwetnayāŋ tākaŋ uwā mani waki unita mäyäk api nadāneŋ. ¹⁷ ‡ Täŋpākaŋ Anututā nadāŋ tamiŋjirān in kädēt täga täŋpeŋ kuŋarirā iwan täŋ taminayāŋ täŋo uwā imaka täga kubā yāŋ nadāneŋ. Täŋ, waki täŋjirā kowata täŋ tamineŋo unita täga yāŋ nämo nadāneŋ.

¹⁸ †† Täŋpākaŋ Kristo komi udegān nadāŋkuko unita nadāwut. U siwoŋitā wakijinta kowata kadāni kubāgān, kāmīta nīkek kumbuk. U siwoŋitā äma gwājiwani in Anutu-ken tepmaŋpektā ude uwā täŋkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewā kumbānpāŋ āneŋkuŋ. Komegup utpewā kumbuko upāŋkaŋ Munapiktā täŋpewān kodak täŋkuk. ¹⁹ Täŋpāŋ Munapik unitāŋo kehāromi terak äma kumbani täŋo mājō, komi yotken irani uken āpmo Anutu täŋo man yāŋhāŋpāŋ yāwetkuk. ²⁰ †† Täŋpākaŋ kumbani täŋo mājō uwā ämawebe Noa täŋo kadāni-ken Anutu täŋo mani nämo buramiŋkuŋo unitāŋo mājō. Kadāni uken Noa gāpe pähap täŋ irirān Anutu ämawebe bānepi sukurekta itsāmbuk. Itsāmāŋ irirān äma yarāgān, 8 udetāgān, gāpe gānaŋ āroŋjirā umetā oraŋ yāmiŋkuk. ²¹ ††† Täŋpākaŋ unitāŋo kukŋini ŋode; Ume oraŋ yāmiŋkuko uwā ume ārutārut apiŋode waki kerī-ken nanik tämagut täyak ude bumik. Täŋ, ume ārutārut uwā gupjin täŋo garok nämo ārut täyak. Nämo, ume ārutārut uwā Anutu iŋamiken siwoŋi api kuŋaret yāŋ yāŋkehāromtak man. Täŋpākaŋ waki kerī-ken nanik tämagut täyak uwā Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuŋkuko, kehāromi uterak. ²² ††† Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumaŋ kunum gānaŋ āroŋkuko uwā apiŋo Anutu kerī bure kāda itkaŋ aŋero ba imaka kehāromi nīkek, wāpi biŋam ikek kunum terak it tākaŋ u kuduptagān intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwat itak.

Anutu oraŋ imiktagān kuŋat-kuŋat

4 [§] Täŋpākaŋ Kristo uwā gupi-ken komi nadāŋkuko unita nadāk-nadāk unitā iŋitpāŋ kuŋatkuko udegān iŋitpāŋ bānepjin täŋ-kehāromtak tākot. U imata, äma gupi-ken komi taŋi nadāwani uwā momi kädēt pen iwatta bitnāk tākaŋ. ² †† Unita bānepjin täŋkehārom taŋpāŋ kome terak ŋo itnayāŋ tākaŋ uwā nadāŋ gārip waki täŋo kädēt nämo iwatpāŋjā, kädēt Anututā gāripī nadāk täyak ugānpāŋ kaŋ iwarut. ³ ††† In bian, bānepjin nämo sukurenpāŋ guŋ āmatā tāk tākaŋ udegān ŋode bumta tāk täŋkuŋonik; Kubokāret, kaŋgārip nadāŋ gārip waki, kap wakiwaki tenjit, ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋjit, ba anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kädēt waki u tāk täŋkuŋonik. ⁴ Täŋpākaŋ apiŋo kädēt udewani bok tākta bitnāŋjirā Anututa nämo nadāwani āmatā kikŋutpāŋ-nadāwā nämo tägawāpāŋ tabāŋ mägayāŋpāŋ yāŋärok täwet tākaŋ. ⁵ †† Ude täwet tākaŋ upāŋkaŋ kāmīwā Anutu iŋamiken mebāriŋi api yāŋhāneŋ. U imata, Anutu uwā äma kumbani ba äma kodak irani täŋo tāktaŋ yāpmāŋ danikta pidāmtak täyak. ⁶ ††† Täŋpākaŋ ämawebe bian kumāŋ täŋpā kuŋkuŋo u Anutu täŋo Manbiŋam Täga yāwerirān nadāŋkuŋ. U momi täŋpani kuduptagān ude, kumākta biŋam täŋkuŋo upāŋkaŋ mājonitā Anutu täŋo irit ikek täneŋta manbiŋam u yāwetkuk.

⁷ †† Eruk, imaka päke unitāŋo paotpaot kadāni kerāp täyak. Unita Anutu-ken yāŋapik man säkgāmān yāna yāŋpāŋ bānep nadāk-nadākjinta, ba irit kuŋat-kuŋatjinta watāni ket itpāŋ kuŋat tākot. ⁸ †† Täŋpākaŋ intājukun-inik ŋode tāk tākot; Bānep iron kädēt iŋit-inik täŋpāŋ kuŋat tākot. Imata, iron kädēt unitā momi mäyap-inik yejāmāk täyak. ⁹ ††† Unita yāŋgaŋa-gaŋakāt nämo, notjiye yotjinken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ āroŋpāŋ iron täŋ yāmik tākot. Täŋkentāk kowata kowata ude tāk tākot. ¹⁰ ††† Nadākaŋ, Anututā iniken ironi terak inta iron inigān inigān tamiŋkuk. Unita in kubākubätā Anutu täŋo epān āmaniye ude itkaŋ iron injinta-injinta tamani upāŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe täŋkentāŋ yāmik-tagān yāpmāŋ kuŋat tākot. ¹¹ †††† Nodeta yāyat; Äma kubāta Anutu täŋo manbiŋam yāŋhākta iron imaniwā, eruk Anutu täŋo meni yāpmāŋpāŋ yāŋhāwek. Ba äma kubāta täŋkentāk epān tākta iron imaniwā, eruk, kehāromi Anututā imik täyak uterak epān u täŋpek.

Täŋpākaŋ Jesu Kristo terak Anutu täŋo wāpi biŋam taŋi ahāŋ parān yāŋpāŋ imaka u ba u tänayāŋ täŋo u kudup säkgāmān kaŋ täŋput. U imata, epmāget periyāŋek ba kehāromi pat imiŋkuko unitā tärek-täreki nämo api pat imiŋ yāpmāŋ ārowek. U Bureni.

Jesuta yāŋpāŋ āmatā iwan api täŋ tamineŋ

¹² ¹⁸ Notnaye tägagāmān, nadākinikjin täŋkehārom takta komi kädāp ikek ahāŋ tamiŋjirā imaka kudupi

† 3:14 Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 †† 3:16 1Pi 2:12

‡ 3:17 1Pi 2:20 †† 3:18 Rom 6:10; Efe 2:18 †† 3:20 Stt 6-7

††† 3:21 Hib 10:22 ††† 3:22 Mat 22:44; Efe 1:20-21

§ 4:1 Rom 6:2,7 †† 4:2 1Jo 2:16 ††† 4:3 Efe 2:2-3 †† 4:5 Apos 10:42 ††† 4:6 Rom 8:10; 1Ko 5:5 †† 4:7 Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 †† 4:8 1Pi 1:22; Jem 5:20 ††† 4:9 Hib 13:2 ††† 4:10 Rom 12:6-8 ††† 4:11 1Ko 10:31 18 4:12 1Pi 1:6-7

yänkañ nämo kirkjutneñ. ^{13 †} Nämo, ñode nadänpän oretoret kañ täñput; Kristotä komi nadänkuko u täñkentänpän bok nadäkamän yän kañ nadäwut. Ude tänayän täño uwä Jesu täño kehäromi ba peñyäneki kwawak ahäwayän täyak-ken uken bänep oretoret inipärik kubä api nadäneñ. ^{14 ††} Nadäkañ, Kristo wäpita yänpän sära täwerirä tagagämän yän nadänpän ñode kañ nadäwut; Anutu täño Munapik, peñyänek ikek u nintä terak itak unita ude täñ nimik täkañ yän nadäk täkot. ¹⁵ Upänkañ in kubätä kädet waki kubä ñodewani tänpän kowata komi nadäweko uwä nämo tagawek; Äma kumän-kumän urut, ba kubota täktäk, ba tänyäkñatpän äma täño epän tänpäwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk. ^{16 ‡} Täñ, kubätä Kristo täño äma ude irirän komi iminayän täkañ unita mäyäk nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä orepän Kristo wäpi inñitat yän nadänpän Anututa bänep täga nadän imek. ^{17 ††} Unita nadäkañ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ño. Täñ, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u tänpäwä ämawebe mani biñam täga nämo buramik täkañ unita jide api pewän ahän yämek? U komi pähap api yämek! ^{18 ††} Man unita man kubä ñode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoñi inita biñam yepmakta komi epän täk täyak u tänpäwä, äma Anutu mäde ut iminpäñ komi täk täkañ unita kowata jide u api ahän yämek?

Snd 11:31

^{19 †††} Unita Anututä äma kubä nadän iminñirän äma kerä terak komi nadänpänä Anututä watäni irekta gupi inin kirenpän kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäño watä ämani säkgämän.

Äbot tänpänita täño watä ämata man

5 ^{†††} Eruk, äbot tänpäni täño watä äma inta man kubä täwerayän. Näk imaka, watä äma in ude wanigän, ba Kristotä komi nadänkuko u dapunatä kañkut. Ba Kristotä peñyänek ba wäpi biñam ikek äbänpän ämawebeniya wäpi biñam yämayän täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ñode täwetat; ^{2 §} Inä Anutu täño yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gañani terak, ämatä epän u täkta peñ täwerirä ude nämo täneñ. Nämo, bänep nadäkgärip kubä terakgän täneñ. Ba epän uterak moneñ täñi kañ yäpna yän nämo nadäneñ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpän täna yän gäripgän nadänpän täneñ. ^{3 §†} Täñkañ in wäpjin biñam ikek ude itkañ ämawebe Anututä ketjin-ken pewani u, ärowani itkamän yänpän komi epän nämo yämineñ. Nämo, kädet kuron

† 4:13 Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2 †† 4:14 Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 ‡ 4:16 Apos 11:26; Plp 1:20 †† 4:17 Jer 25:29; 2Te 1:8 †† 4:18 Luk 23:31 ††† 4:19 Sam 31:5 ††† 5:1 Rom 8:17 § 5:2 Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 §† 5:3 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7

säkgämän kañ tänpän-yäwoñärewut. ^{4 §††} Ude tänayän täkañ uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayän täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upän api yäpneñ.

^{5 §†} Eruk äma gubañi, in ekänijiye täño man buraminpäñ gämori-ken kañ kuñarut. Tänpäkañ in kuduhtagän äpän ude itkañ äpän täño kudän ude kowata kowata tänpän kañ kuñarut. Man unita man kubä ñode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkañ unita iwan täñ yäminkañ äma inita nadäwä äpän täk täkañ unita orañ yämik täyak.

Snd 3:34

^{6 §††} Unita injinken gärip peñpän Anutu Kehäromi u gämori-kengän kañ kuñarut. Ude täñpeñ kuñarirä ini kadäni pewani-ken api orañ tamek. ^{7 §†} Nadäkañ, Anututä inta nadän tamikinik täk täyak unita bäräpi ahän tamik täkañ u kerä-kengän pek täkot.

^{8 §†} Ude täñkañ irit kuñat-kuñatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäñ dapun tänpän kuñat täkot. U imata, Satan, intäño iwanjin u, añ ägwäri komigämän kubä ude wani unitä äma yeñpän näñpa yänkañ wäyäkñetän kuñat täyak. ^{9 §††} Unita nadäkinikjin täñtäpäneñpän äma waki u yokut tärek-tärek tänpän kuñat täkot. Nadäkañ? Äbot tänpäni notjiye komeni komeni ittän kukañ u komi intä nadäk täkañ udegän nadäk täkañ. ^{10 §††} Komi nadäk täkañ upänkañ kadäni keräpi-tagän api nadäneñ. U täreñirän Anututä ini tepmañpän tagawäpän bänepjin api täñ-kehäromtañ tamek. Ude täñ taminñirän kehäromigän api it yäpmanñ kuneñ. Nadäkañ? Anutu uwä orakorak mähem. Unitä in Kristo-kät kentänpän wäpi biñam tärek-täreki nämo u yäpmañtä yänpäbä tepmañkuk. ¹¹ Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmanñ kuk täyon! U Bureni.

Yänñtäreki man ätu

¹² Man kudän keräpi ño Silastä täñkentän naminpäñ kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yän nadätat. Tänpäkañ man kudän täñ tamitat ñowä bänepjin täñpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoñärekta täyat. Unita orakorak uterak yeñkehärom tänpän kañ irut!

^{13 §§§} E man kubä ñode; Babilon ¹⁸ nanik äbot tänpänita oretoret man, man kudän ño terak täwetkañ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biñam iwoyänpän tepmañpani. Tänpäkañ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. ^{14 19} Eruk, äbot tänpäni notjiyekät not tänpän kowat inin orerän täk täkot. Tänpäkañ bänep pidäm, Kristo täño äboriye bureni inta terak ärok täyon. Ugän.

§†† 5:4 Hib 13:20; 1Ko 9:25 §† 5:5 Efe 5:21; Jem 4:6 §†† 5:6 Mat 23:12; Jem 4:10 §† 5:7 Sam 55:22; Mat 6:25-30 §† 5:8 1Te 5:6 §§† 5:9 Efe 6:11-13; Jem 4:7 §§† 5:10 1Te 2:12; 1Pi 1:6 §§§ 5:13 2Ti 4:11 18 Babilonta yäyak uwä Rom yotpäreta yäyak kawep 19 5:14 1Ko 16:20

2 Pita

1 Man ñowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo tãño watä epän äma ba aposoro kubä. Tãnkañ ämawebe nadäkinik nintä yãpmãñ kuñat tãkamãñ udegãñ yãpmãñ kuñat tãkañ inta yãñpãñ man ño kudän täyat. Nadäkinik yãyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki keriken nanik nimagurani Jesu Kristo unitãño tãktãk siwoñi terak yãpumãño u. Nadäkiniknin u imaka jopi nãmo, unita iyap takinik tãk tãkamãñ. ^{2†} Tãñpãkañ Anutu ba Ekãninin Jesu Kristo unitãño manbiñam daniñpãñ yãñpãñ-nadãk tãñ irirã unitãño orakoraki ba bãnep pidãmtã inken tokñek-inik pat tamik tãyon.

Ninä Anututã inita iwoyãñpãñ nipmanñkuk

^{3††} Jesu Anutu ude itkañ kehãromini inipãrik kubã unitã kehãromi nimiñ moreñirãñ irit kehãromita biñam itta, ba kudän Anututã ini gãripi nadãk tãyak u tãñpeñ kuñatta nadãk kãdet ätuta wãyãkñenãñi nãmo. Ude kuñatneta mebãrini kãbop nãmo peñkañ wãpi biñam peñyãñek ikek kwawak niwoñãreñkuk. Uterak, ba ninta yãñpãñ epän säkgãmãn kubã tãñkuko uterak inita biñam yãñpãbã nipmanñkuk. ⁴ Ude tãñkuko uwã imaka säkgãmãn-inik, gwãki ärowani nimikta yãñkehãrom tãñkuko u nimiñkuko ubayãñ. Tãñirãñ iron uterak kome tãño nadãñ gãrip ba kañgãrip waki äma tãño bãnepi tãñpãñwak tãkañ u tãga irepmitpãñ bãnep nadãk-nadãkjin Anutu tãño ude bumik äworek tãyak.

⁵ Mebãri unitagãn kudän siwoñi mebãri mebãri yãpurãrãtpãñ yãpurãrãtpãñ tãñpãñ kuñat tãkot. Nadäkinikjin nitek itkañ kudän siwoñi pewã ahãwãpãñ kañ kuñarut. Tãñkañ kudän siwoñi terak kuñatpãñ kudän siwoñi Anututã gãripi nadãk tãyak unita yãñpãñ-nadãk tãk tãkot. ^{6‡} Ude tãñkañ irit kuñatkuñatjinta watãni itkañ bãrãpi gãnañ gwãk pimiñpãñ kuñat tãkot. Ude tãñkañ Anututã iniken kudän siwoñi u iñitpãñ ini bumikgãn kuñat tãkot. ⁷ Ude tãñpãñ notjiye kowat nadãñ imãn tãñpãñ iron kãdet bureni pewã ahãk tãyon. ⁸ Kudän udewani koreñpãñ yãpmãñ kuñatneñ. Yãpmãñ kuñarirã tãñi tokñenayãñ tãkañ uwã eruk nadãk Jesu Kristoken nanik yãpuño uwã jopi nãmo api tãñpek. Nãmo, u irit kuñatkuñatjinken bureni ahãñ bumbum api tãneñ.

⁹ Tãñ, äma kubãtã kudän siwoñi udewani nãmo yãpmãñ kuñarayãñ tãko uwã Anututã kãdet ude kañ iwarut yãñ niwet tãyak u nãmo nadãwãn tumbani yãñ iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bu-

mik. U momini biani ärutpak tãwani unita guñ tãyak. ¹⁰ Eruk notnaye, in äma udewani nãmo äworeneñ. Nãmo, Anututã inita biñam iwoyãñpãñ tãmagutkuko unita gwãk pimiñpãñ iniken äbot itta epãni kehãromi tãneñ. Ude tãnayãñ tãño uyaku nadäkinikjin nãmo pewã putãrewãpãñ tãñyabãk-ken nãmo api mãneñ. ¹¹ Kãdet ude terak Anututã Ekãninin ba waki keriken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo tãño kañiwat yewani paot-paori nãmo u gãnañ ärokta api tãniñ kirewek.

Anutu tãño man u bureni

^{12††} Notnaye, man u nadãkañ. Ba Anutu tãño man buramiñpãñ yãpmãñ kuñat tãkañ u bureni-inik yãñ nadãñpãñ kehãromigãn iñit tãkañ. Upãñkañ näk intã man u tãñguñ takta gãripi nãmo nadãtat. Unita yãñpãñ kadãni kadãni pen api tãwet tãñpet. ^{13††} Njode kañ tãñpa yãñ nadãtat; Nãmo kumãñkañ irayãñ tãyat ude bãnep nadãk-nadãkjin äneñi tãñpidãm takta man u wari wari pen api tãwet tãñpet. ^{14†††} U imata, näkä kumãkta kadãni kerãp tãyak yãñ nadãtat, Ekãninin Jesu Kristotã nãwetkuko ude. ¹⁵ Unita näk inken tãwetpãñ tãwoñãrek epän kehãromi tãñpayãñ. Ude tãñpayãñ tãro uyaku kumãñirawã man tãwetpãñ tãwoñãrek tãk tãyat u juku piñpãñ api yãpmãñ kuñatneñ.

^{16†††} In nadãkañ; Ekãninin Jesu Kristotã kehãromi nitek äbayãñ tãyak unitãño manbiñam uku tãwetpãñ tãwoñãrek tãñ yãpmãñ äbumãño uwã äma tãño kobap manpãñ nãmo tãwetkumãñ. Nãmoinik, dapuntã Anutu tãño wãpi biñam peñyãñek pãhap ikek uterak ahãñirãñ bureni kañkumãño unita yãk tãkamãñ. ^{17§} Nin kañpãñ nadãñitna Anutu Nanintã orañ imiñpãñ wãpi biñam iniñ oretkuk. Tãñkañ Anutu wãpi biñam säkgãmãn-inik, inipãrik kubã iranitã Jesu ñode iwerirãñ nadãñkumãñ; Njowã nanakna bureni, näkñaken bãnepna gãmãni-inik. Unita gãripi pãhap nadãk tãyat yãñ yãñkuk. ¹⁸ Man kotãk uwã, pom kudupi uterak iritna kunum gãnañ naniktã äpãñirãñ nadãñkumãñ.

¹⁹ Ude kañpãñ nadãñkumãño unita man profet bianitã yãñahãwani unita nadäkinik bureni tãk tãkamãñ. Unita in imaka, manbiñam u juku peñpãñ nadãñpãñ yãpmãñ kuñarirã api tãgawek. Profet tãño man u topãn tãño peñyãñektã bipmãñ urani gãnañ peñyãñek tãyak ude. Topãntã iñiñ yãpmãñ kuñtãyon kome yãñek

† 1:2 Jud 2 †† 1:3 1Pi 2:9 ‡ 1:6 Gal 5:22-23

†† 1:12 Jud 5 ††† 1:13 2Pi 3:1 †††† 1:14 2Ko 5:1; Jon 21:18-19
†††† 1:16 Mat 17:1-5 § 1:17 Mat 17:5

täyak udegän man unitä bänepjin-ken peñyänjen tamiñ yäpmanj kuñtäyon guk pähap wäpi abäyänjektä kañ ahänj tamän. ²⁰ Täñpäkañ ñodeta nadäkinik täñput; Imaka kämi ahäktä yäwani profet bianitä yänkuño u iniken nadäk terak nämo yänjahänkuñ. ²¹ † Nämo, profet man biani kubä ämatä iniken nadäk terak kubä nämoinik ahänjuk. Nämo, Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm tañ yämiñirän Anututä man yämani u yänjahänkuñ.

Yän-yäkñarani ämata man

2 †† Bian profet jopi ätu Isrel ämawebe bämopi-ken itkuño udegän in bämopjin-ken api ahänenj. Ahänkañ Anutu wäpi terak jop manman, nadäkinik täñpäwak man, u käbop käbop bämopjin-ken api yänjahänjtän kunenj. Ba ugän nämo, Ekäni ärowani suwanpäñ yämagutkuko unita imaka, mäde api ut iminenj. Ude tänayänj täño unita Anututä bäränjek-inik api täñpän wanenj. ² Täñpäkañ äma mäyaptä unitäño kädet kuroñ iwatpäñ kudän ämatä nämo tänañi u api tänenj. Täñjä äma nadäkinik nämo täñpanitä yabänpäñ man bureni täño kädet unita yänpäñ-yabän yawat api tänenj. ³ †† Täñpäkañ äma jopman yäwani unitä monenja yabängärip täñkañ Anutu wäpi terak kobap man mebäri mebäri yän-täkñarirä monenj api yäminenj. Ude tänayänj täkañ upänkañ yäpmanj daniwani ämatä manken yepmakta kadäni bian peñ yämiñkuko unita itsämänjtak. Ba yäpmanj daniwani ämatä täñpäwak täñpayänj täko u täga nämo api irepmitnenj.

⁴ †† Unitä imaka bian ahäwani täño manbiñam ñode täwera nadäwut; Bian añero ätutä waki täñjä ä Anututä nämo yabän korenjuk. Nämo, u geñi waki, awañ bipmanj urani gänañ uken ureñ täñpän äpmonpäpän yen kehäromipän pädat täñpäñ yepmanjuk kadäni pähapta itsämänkañ. ⁵ †† Ba udegän äma biani biani Anututa mäde ut imiñirä nämo yabän korenjuk. Nämo, yänjirän umetä tokätpän kudup däpuk. Täñkañ Noa, Anutu inamiken siwoñi irit kädet täño manbiñam yänjahäwani ukät iniken tawanjen nanik 7 ugänpäñ täñkentän yämiñpäñ yepmanjuk. ⁶ †† Ba kubä pen ñode; Anututä Sodom Gomora ämawebe yabäwan wawäpäñ yotpärare yarä ukät ämawebe kudup kädäp pewän päñku pat ijiwäpäñ kädäkut äworenpeñ kuñkuñ. Ude täñkuko uwä ämawebe Anutu mäde ut imik täkañ unitä kañpäñ ñode nadäktä; Nintä terak udegän api ahänj nimek. ⁷ †† Täñ, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpäñ täñkentän imiñjuk. Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet käbänji-inik u täñjä yabänkañ nadänj bäräp täñjuk. ⁸ Ini uwä äma täga upänkañ kepma kubäkubä ämawebe täño täktäki yäkyäki waki u yabänpäñ-nadänkañ bänepi siwoñi-ken ägekot pähap nadänjuk, ärowani kudän täk täñkuño unita.

⁹ § Eruk unita ñode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye täñyabäk mebäri mebäri-ken nanik täga

† 1:21 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 †† 2:1 Mat 24:11; Jud 4 † 2:3 Rom 16:18; 1Te 2:5 †† 2:4 Jud 6 †† 2:5 Stt 6-8, 8:18; 2Pi 3:6 †† 2:6 Stt 19:24; Jud 7 ††† 2:7 Stt 19:1-16 § 2:9 1Ko 10:13; Jud 6

tänkentän yämiñpäñ yämagut täyak. Täñ, ämawebe waki kädet iwatta gäripi nadäk täkañ u yabän yawat itak. Yabän yawat ittänjän kowata yäpmanj-yäpmanj kadäni-ken kowata api yämek. ¹⁰ §† Bureni, äma kañgärip ba nadänj gärip waki täñpäñ kubokäret kädet ämatä nämo tänañi täk täkañ u, ba Anutu täño man iwatpäñ gämori-ken kuñatta bitnäc täkañ uwä kowata yäpmanj-yäpmanj kadäni-ken täga nämo api irepmitnenj. Nämoinik!

Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkañ u. U iniken gupi yäpmanj äronpäñ iniken gärip ugän iwat täkañ. Täñkañ imaka wäpi biñam ikek kunum gänañ irani u yänjärok yäwetta umun kubä nämo täk täkañ. ¹¹ §†† Nadäkañ, añero, äma udewani yärepmit moreñpäñ kehäromi nimek it täkañ upänkañ Ekäni inamiken itkañ jop manman terak nämoinik yäniñj wärät täkañ. ¹² §† U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek täkañ unita man waki bumta yäk täkañ. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki nämo. Tom ude, iniken gup täño gärip ugän iwaräntäk täkañ. Tom ämatä yabänpäñ däpmanj yäwani udegän äma uwä paotta biñam täkta yäwani. ¹³ §†† Uwä äma ätuta komi yämik täkañ kowata komi udegän api yäpnenj. Imaka unita gäripi nadäk täkañ uwä käbop nämo peñkañ kepma karonj gäripini däpmanj tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkañ. Ba inkät ketem bok täñnak täkañ unitä äñnak-äñnakjin uwä täñpewä imaka käbänj täwani taräki ude äworek täkañ. Ude täñpäñ oretoret täk täkañ.

¹⁴ Täñpäñ ugän nämo. U webe yabängärip täñpäñ yäwarän täktagän nadäk täkañ. Momi täkta gäripi nadäk täkañ, u däpmanj tärenañi nämo. Ude täñkañ ämawebe nadäkiniki kehäromi nämo udewani täñyäkñat-pewä momi täk täkañ. Täñkañ äma ätuta nämo nadäk täkañ. Nämoinik, initagän nadäkinik täñpäñ iniken gärip däpmanj tärektagän nadänpeñ kuñat täkañ. Unitä Anututä api däpmanj morewek. ¹⁵ §† Kädet siwoñita mäde ut imiñpäñ täñgunjgunj täñtän kuñat täkañ. Uwä Beo täño nanaki wäpi Balam unitäño kädet kuroñ iwat täkañ. Balam uwä monenja yänpäñ kädet waki täkta gäripi nadänjuk. ¹⁶ §† Ude täñtän kuñtäyon donki, man nämo yäk täkañ upänkañ donki kubätä ämatä-yänj man iwetpäñ Balam ñode kañ-yänjuk; Täñgunjgunj kädet täk täyan u kañ pe! yäk.

¹⁷ §†† Täñpäkañ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä piän äreyänj täñpäñ jopjop kuk täkañ udewani. U täñkentäk kubä täga nämo tänenj. Unitä äma udewanita Anututä yotpärare bipmanj urani wakiinik kubä peñ yämiñkuko uken api itnenj. ¹⁸ §†† U gup yäpmanj ärokärok man bumta yänjtän kuñat täkañ. Täñkañ äbot täñpani gunj äbot täño täktäk kädet waki apigän pewanipän täñyäkñat-pewä gup täño kañgärip kädet mebäri mebäri änenj iwat täkañ. ¹⁹ §§§ U bänep ärik-ärik man

§† 2:10 Jud 7-8, 16 §†† 2:11 Jud 9 §† 2:12 Jud 10 §†† 2:13 Jud 12 §† 2:15 Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 §† 2:16 Nam 22:28-35 §§† 2:17 Jud 12-13 §§† 2:18 Jud 16 §§§ 2:19 Jon 8:34

ɲode yāwet tākaŋ; Nin niwarān tānayāŋ tāŋo uyaku sākgāmān-inik api itneŋ. Ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ iniwā sākgāmān nāmo it tākaŋ. Nāmo, u imaka tāŋpāwak ikek unita watā epān tāŋ imik tākaŋ. Unita ɲode nadāwut; Imaka kubätä intājukun tāŋ gameko uwā, gāk unitāŋo watā epān āmani jopi ude iren.

^{20 †} Unita āma udewanita ɲode yāwa nadāwut; Bian āma uwā waki kerī-ken nanik nimagurani Ekāninin Jesu Kristo unita nadāŋ imikinik tāŋirā Jesutā tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ kome terak waki tāktāk kādet kudup yārepmit moreŋkuŋ. Yārepmiŋ moreŋkuŋo upāŋkaŋ āneŋi āyāŋutpeŋ kādet wakiken irirā unitā topmāŋpāŋ yepmāŋitkuk. Eruk āma udewani uwā wakiken bian itkuŋo u irepmiŋpāŋ wakiinik-inik-ken itkaŋ. ^{21 ††} Unita kowata wakiinik yāpmākta biŋam. Pengān Jesu tāŋo kādet siwoŋita nāmo nadāwā tumbuŋ yāwānāku tāga bumik itkāneŋ. Upāŋkaŋ uwā kādet siwoŋita nadāwā tumbuŋopāŋ āneŋi āyāŋutpeŋ man kudupi yāwetpāŋ yāwoŋārewani u māde ut imiŋkuŋo unita kowata wakitā wakiinik api yāpneŋ. ^{22 †} Kādet u tāŋkuŋo unita man kubā ɲode kudān tāwani u bureni tāyak; Aŋtā aŋek aŋeŋpāŋ peŋkaŋ āneŋi nak tākaŋ. Ba kubā pen ɲode; But kubā ume ārut imiŋpāŋ pewākaŋ āneŋi kumaŋ pāŋku okā nābā gānaŋ dumāk tākaŋ.

Jesu bureni-inik api ābek

3 ^{††} Notnaye tāgagāmān, bānepjin-ken nadāk siwoŋi pewā ahākta man kudān intājukun kudān tāŋ tamiŋkuro ukāt kubā ɲo man bian nadāwani u āneŋi yāŋkodak tāŋpāŋ tāwetat. ^{2 ††} Imaka kāmi ahānayāŋ tākaŋ profet kudupi bianitā yāwani unita āneŋi juku piwut yāŋpāŋ tāwetat. Ba jukuman waki kerī-ken nimagurani Ekāninintā aposoro meni-ken yāŋahāŋ tamiŋkuro unita guŋ tāneŋ yāŋpāŋ man ɲo tāwetat. ^{3 †††} Tāŋpākaŋ imaka taŋi intā nadānaŋi u ɲode; Tārektārek kadāni kerāp tāŋirān āmatā iniken gārip iwatpāŋ sāra man ɲode api yāneŋ; Ābākta yāŋkuko u bureni de? Ābek oratā irā wawāpāŋ kumbuŋ-ken unitā pābā apiŋo itkamāŋ-ken imaka imaka kunum kenta kome ahāŋpāŋ irirān itkuŋo udegān itkaŋ ɲo yāk. Nāmo api ābek! yāŋ api yāneŋ. ^{5 †} Ude yāk tākaŋ uwā imaka bian ahāŋkuŋo unita guŋ tāŋpāŋ ukeŋode yāŋ yāk tākaŋ. Upāŋkaŋ bian imaka inidegān nāmo itkuŋ. Anutu tāŋo meni jinom terak kunum kenta kome ahāŋkumān. Tāŋkaŋ Anututā yāŋpewān kometā ume gānaŋ nanik kwawak abāŋpāŋ ume bāmopi-ken itkuk. ^{6 ††} Tāŋkukopāŋ māden Anututā ini āneŋi yāŋirān ume tokŋeŋpāŋ kome biani u kudup peŋ awāhutkuk. ⁷ Eruk apiŋo kunum kenta kome udegān Anututā yāŋirān itkamān. U jop nāmo itkamān, u kādāptā ijiŋ paotta biŋam itkamān. Yāpmāŋ danik-danik kadāni-ken kunum kenta kome-kāt āmawebe Anututa māde ut imik tākaŋ u kudup api paot moreneŋ.

^{8 †††} Unita notnaye tāgagāmān, imaka ɲodeta nāmo guŋ tāneŋ; Ekānitā kadāni nāmo danik tāyak. Unitāŋo nadāk-nadākken kepma kubā uwā obaŋ 1,000 ude bumik. Tāŋpākaŋ obaŋ 1,000 uwā kepma kubā ude. ^{9 ††} Kadāni nāmo danik tāyak unita ɲode yānaŋi nāmo; Api ābek yāŋ yāŋkukopāŋ bārāneŋ nāmo ābatak. Eruk bārāneŋ nāmo ābatak uwā mebāri ɲodeta; Ekānitā āma ba webe kubätä paot-paotta biŋam tākta gāripi nāmo nadatak. Kuduptagān bānepi āyāŋutpāŋ nākken ābut yāŋpāŋ nadāŋ tamiŋkaŋ kwikinik itsāmāŋtak.

^{10 †††} Upāŋkaŋ Ekāni tāŋo Kadāni u, iwantā ābāk tākaŋ ude, pit kubāgān api ahāwek. Tāŋirān kunum māmā yāŋāwat pit kubāgān api paorek. Ba imaka imakani u gānaŋ itkaŋ u kādāptā api ijiŋ morewek. Tāŋkaŋ kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup udegān api paotneŋ. ¹¹ Kādet ude terak imaka pāke u kudup api paotneŋo unita in irit kuŋat-kuŋat kādet jidewani upāŋ iwatneŋ? Uwā ɲode; Ināwā irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa imiŋ moreŋpāŋ kādet siwoŋi, Anututā iniken ugānpāŋ iwat tākot. ^{12 ††} Kādet ude kuŋatkaŋ Anutu tāŋo kadāni pāhaptā bārāneŋ ahāwān yāŋkaŋ dapun kāroŋ tāŋpāŋ itsāmāŋkot. Nadākaŋ, kadāni ugān kunum api ijiŋ paorek ba imaka imaka kunum terak itkaŋ u kudup api mutneŋ. ^{13 ††} Upāŋkaŋ nināwā imaka Anututā nimikta yāŋkehāromtak man yāŋkuko unita itsāmāŋkamāŋ. Uwā kunum kenta kome kodaki, irit kuŋat-kuŋat kādet siwoŋitā tokŋeŋ pārekta yāwani u.

Ket nadāŋpāŋ Ekānita itsāmāŋkāna

¹⁴ Eruk notnaye, kadāni pāhap unita itsāmāŋit itsāmāŋit Anutu iŋamiken momi nāmo, siwoŋi kuŋatta gwāk pimiŋpāŋ kuŋat tākot. Tāŋkaŋ Anutu-kāt bānep kubāgān itpāŋ kuŋatta epāni tāk tākot. ^{15 †††} Unita ket nadāwut; Anututā āmawebe bānepi āyāŋutpāŋ inita biŋam tākta unita yāŋpāŋ itsāmāŋtak. Man u kudupi nāmo. Anututā notninpak Polta man kādet u imiŋirān yāŋpāŋ kudān tāŋpāŋ tamiŋkuro u udegān. ¹⁶ Poltā manbiŋam kubākubā kudān tāk tāyak uwā man u nikekgān. Bureni, Pol tāŋo manbiŋam ātu mebāri nadāna tumākta pipiri tāk tākamāŋ. Unita āma ātu bānep nadāk-nadāk kubāgān nāmo iŋirani, ba Anutu tāŋo man burenita nāmo nadāwā tumbanitā Pol tāŋo man ātu yāpmāŋ āyāŋutpāŋ goret yāŋahāk tākaŋ, ba Anutu tāŋo man ātuta tāk tākaŋ udegān. Ude tāk tākaŋ uwā paotta biŋam.

^{17 †††} Upāŋkaŋ notnaye, kudān udewani kāmi api ahāwek yāŋ uku nadāk tākaŋ unita injinta ket nadāŋpāŋ kuŋat tākot. Tānyākŋarani āma, Anutu tāŋo man tāŋpāwawani unitā tāŋ-tākŋarani tāŋpāŋ man jopi tāwerirā nadākinikjin kehāromi u pewā putārewāpāŋ sākgāmān itkaŋ u irepmiŋpāŋ wakiken āpmonēta! ^{18 †††} Tāŋpākaŋ Jesu Kristo u Ekāninin ba waki kerī-ken nanik nimagurani. Unitā orakoraki tamik

† 2:20 Mat 12:45 †† 2:21 Luk 12:47-48 † 2:22 Snd 26:11 †† 3:1 2Pi 1:13 †† 3:2 Jud 17 ††† 3:3-4 1Ti 4:1; Jud 18 ††† 3:3-4 Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48 † 3:5 Stt 1:6-9 †† 3:6 Stt 7:11-21; 2Pi 2:5

††† 3:8 Sam 90:4 †† 3:9 Hab 2:3; 1Ti 2:4 ††† 3:10 1Te 5:2; Mat 24:29,35 † 3:12 Ais 34:4 †† 3:13 Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27 ††† 3:15 Rom 2:4; 2Pi 3:9 ††† 3:17 Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 ††† 3:18 Jud 25

täyak unitäño mebäri, ba iniken täktäkita yänpäñ-
nadäk tänpäñ nadäwä tumbäpäñ kehäromigän kañ
irut. Tänpäkañ wäp biñam ärowani, peñyäñek ikek ba

iniñoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo
it yäpmäñ kuk täyon. U bureni!

1 Jon

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahänjkuk

1 † Manbiŋam, irit kehäromi nitek unitäŋo mebari-ni yänahäk täkamän. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahänjirä itkuk. Manbiŋam unitä man yänjirän nadänjkumän. U kuŋarirän dapunintä kaŋkumän. Ba ketnintä imaka, iŋitpäŋ-nadänjkumän. ² †† Irit kehäromi täŋo mähe mi u kwawak ahänjirän kaŋkumänjo u yänahäk täkamän. U Anutu Nankät itkumänopän ahän nimiŋkuko unitäŋo mani biŋam täwet täkamän. ³ Täŋpakaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamän unita in nin yäpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yänpäŋ mani biŋam täwet täkamän. Imaka dapunintä kaŋkumän ba jukunintä nadänjkumänjo upän yänahänpäŋ täwet täkamän. ⁴ † Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tami-ton yänpäŋ mani biŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamikamän.

Penyänjek-kengän kuŋat täkäna

⁵ †† Jesutä manbiŋam yänahänjirän nadänjkumänjo u täwet ahäkamän. Uwä ŋode; Anutu uwä penyänjek. Uken bipmän urani kubä nämoinik itak. ⁶ †† Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täŋpen kuŋat täkamän yän yänkaŋ bipmän urani gänaŋ pen kuŋatnero uwä, man-nin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. ⁷ ††† Täŋpakaŋ Anutu u penyänjek unita nin penyänjek-ken kuŋatpäŋjä, äbot täŋpani notniyekät nin bämopnin-ken bänep kubägän irit ahänpäŋ pat täyak. Ude kuŋaritna Anutu nanaki Jesu, unitäŋo nägäritä mominin kudup ärut-paktaŋ nimik täyak.

⁸ ††† Täŋpakaŋ äma kubätä momi nämo täk täyat yän yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yän-ikŋarek. ⁹ Upänkaŋ mominin Anutu iŋamiken yänahänawä Anututä iniken yänkehäromtak mani u iwatpäŋ kädet siwoŋi ŋode täŋ nimek; U mominin peŋ nimiŋpäŋ momi täŋo garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktaŋ nimek. ¹⁰ Täŋpakaŋ nin momi nämo täŋpani yän yänpäŋjä Anutu u jopman yäwani yän yäne. Ba Anutu täŋo man siwoŋi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2 ⁵ Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneŋta manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Täŋ, in momi **tänpäŋjä ŋode nadänen; Äma kubä Anutu iŋamiken**

† 1:1 Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 †† 1:2 Jon 1:14 † 1:4 Jon 16:24 †† 1:5 1Ti 6:16; Jem 1:17 †† 1:6 1Jo 2:4 ††† 1:7 Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 ††† 1:8 Sam 32:5; Snd 28:13 § 2:1 Hib 7:25, 9:24

nin gäarak it täyak. Uwä äma siwoŋi-inik, Jesu Kristo. ² †† Täŋpäŋ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peŋ nimik täyak. Täŋpakaŋ nintänogän nämo, Jesu u komen äma kuduptagän täŋo momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadänpäŋjä jide kuŋaren?

³ Nin Anutu täŋo бага man nadänpäŋ buraminero uwä, eruk nininta ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamän yän täga nadäne. ⁴ ††† Täŋpakaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yän yänkaŋ unitäŋo man kädet siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman yäwek. ⁵ Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täŋpakaŋ äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yän yäweko uwä Kristotä kädet täga u ba u täk täŋkuko udegän täŋpek. Unita nin udegän täŋpäŋjä nin kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yän nadäne.

⁷ †† Nanaknaye, man kädet kodakipän nämo täwetat. Nämoinik, uwä biŋam bian nadänkuŋo u ba бага man pengän nadänkuŋo upän täwetat. ⁸ ††† Bureni, man kädet u biani upänkaŋ kodaki. Unitäŋo bureni Jesu täŋo irit kuŋat-kuŋariken kwawak ahänjirän kaŋkuŋ ba in täŋo irit kuŋat-kuŋatjinken udegän unitäŋo bureni kwawak ahätak. Bureni-inik, penyänjek burenitä äbänpäŋ bipmän urani iwat kirewayän täyak.

⁹ ††† Täŋpakaŋ äma kubätä Näk penyänjek gänaŋ kuŋat täyat yän yänkaŋ noripak kubäta kokwawak nadänpäŋ kuŋat täyak u bipmän urani-ken pen itak. ¹⁰ ††† Täŋ, äma noriye nadän yämikinik täŋpäŋ bänep iron kädet iwat täkaŋ uwä Anutu täŋo penyänjek gänaŋ kuŋat täkaŋ. Ude kuŋarirä imaka kubätä täŋpewän goret kubä täga nämo täneŋ. ¹¹ †††† Täŋpakaŋ äma noriyeta kokwawak nadän yäpmän kuŋat täkaŋ uwä bipmän urani gänaŋ itkaŋ. Äma ude-wani uwä bipmän urani gänaŋ itkaŋ dapuri itpip-iŋpewän kädet upän kuyat yän nämo nadäwän tumäk täkaŋ.

¹² †††† Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peŋ tamiŋkuko unita man kudän ŋo täŋ tamitat.

†† 2:2 Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14 ††† 2:4 1Jo 1:6,8 §† 2:7 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 ††† 2:8 Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 †† 2:9 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 †† 2:10 Jon 11:9; Rom 14:13 ††† 2:11 Jon 11:10, 12:35 ††† 2:12 1Ko 6:11

¹³ † Tãnjpãnj nanaye, in äma bian yäput penjãnj itkukotã itak u nadãnj imikinik tãk tãkañ unita man ño kudãn tãnjpãnj tamitat.

Ba ämawebe gubañnaye, in Äma Wakikãt ämik tãnjpãnj kehãromini yãpmãnj äpuño unita man ño kudãn tãnjpãnj tamitat.

Tãnjpãnj nanaknaye, in Nanta nadãkañ unita man ño kudãn tãnjpãnj tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yäput penjãnj itkukotã itak unita nadãkinik tãk tãkañ unita man ño kudãn tãnjpãnj tamitat.

E, ämawebe gubañnaye, in Anutu tãño man bãnepjin-ken itinik tãyak unita kehãromijin nitek itkañ. Kehãromijin nitektã Satan tãño kehãromini yãpmãnj äpuño unita man ño kudãn tãnjpãnj tamitat.

Nin kome tãño gãrip nãmo iwatne

¹⁵ †† In imaka imakata komen ämawebetã gãripi nadãk tãkañ udegãn nãmo nadãneñ. Ba gãripjin kome tãño tuñum mebãri mebãri uterakgãn nãmo penenñ. Tãñkañ äma kubãtã kome tãño irit kuñat-kuñat ba tuñum unita gãripi nadãñpeñ kuñareko uwã äma unita ñode nadãne; U Anututa gãripi nãmo nadãk tãyak.

¹⁶ ‡ Tãñpãkañ kome tãño tuñum uwã ñode; Bãnep biani tãño nadãnj gãrip, yabãñgãrip ba nininta nadãna ärowani tãktãk. Imaka kuduptagãn u kome tãño biñam, Anutu Nanken nanik nãmo. ¹⁷ †† In nadãkañ? Kome ini ba kome tãño tuñum u kudup paot-inik api tãneñ. Upãñkañ ämawebe Anutu tãño gãrip iwat tãkañ uwã kadãni kãronji, tãrek-tãreki nãmo, pen api it yãpmãnj äronenñ.

Kristo tãño iwan mãde ut yãmine

¹⁸ †† Nanaknaye, kadãni pãhap kerãp tãyak! Kadãni u kerãp tañirãn Kristo tãño Iwan pãhap api ahãwek yãnj nadãñkuñ. Eruk, mãyap ahãñkuño itkañ unita kadãni kerãp tãyak yãnj nadãk tãkamãnj. ¹⁹ ††† Tãñpãkañ iwan uwã äbot tãñpani nin bãmopnin-ken itkuñopãnj nibã kãtãñpeñ kuñkuñ. Nibã kãtãñpeñ kuñkuño unita ñode nadãkamãnj; Uwã ninkãt nanik nãmo. Ninkãt nanik bureni-inik tãñpãn yãwãnãku, äma uwã ninkãt pen itkãne. Upãñkañ kuñkuño unita ñode niwoñãrek tãkañ; U ninkãt nanik nãmo.

²⁰ ††† Tãñpãkañ iron, Kudupi Ämatã tamiñkuko u inken itak unita in kudup man bureni nadãk tãkañ. ²¹ Manbiñam ñowã man bureni tãño mebãri tãwetpãnj tãwoñãrekta nãmo kudãn tãnj tamitat. Nãmo, in man bureni nadãwã tãrewãpãnj man burenitã jopman nãmo pewãn ahãk tãkañ yãnj nadãk tãkañ. ²² † Eruk, jop manman yãwani u netã? Jop manman yãwani uwã man ñode yãk tãkañ; Jesu u äma Anututã bian iwoyãñkuko wãpi Kristo u nãmo yãnj yãk tãkañ. Äma man ude yãwani uwã Anutu ba Jesu Kristota mãde ut yãmik tãkañ. U Kristo tãño iwan ubayãnj. ²³ †† Bureni-inik! Äma Nanakita mãde ut imik tãkañ uwã Nani Anu-

tuta udegãn tãk tãkañ. Tãnj, äma Nanakita nadãkinik tãk tãkañ uwã Nani Anututa udegãn nadãk tãkañ.

²⁴ Unita man bian nadãñkuño u pen iyap tãnjpãnj injit tãkot. In man bian nadãñkuño ugãn iwarãwã kadãni kadãni Anutu Nanak ba Nan inkãt kentãñpãnj api kuñatneñ. ²⁵ ††† Tãñpãkañ Kristotã imaka nimikta yãñkehãromtak man yãñkuko uwã ñode; Irit kehãromi api tamet yãnj yãñkuk.

²⁶ Notnaye, äma ätutã in bãnep nadãk-nadãkjin putãrekta jopman tãwet tãkañ unita manbiñam ño kudãn tãnjpãnj tamitat. ²⁷ †† Ude tãnj tamik tãkañ upãñkañ Kristotã in Munapikpãnj piñ tabatkuk. Piñ tabatkuko uwã inken pen irirãn in nadãk-nadãk tãgata nãmo wãyãkñek tãkañ. Nãmo, Munapiktã ini imaka kudup tãwetpãnj tãwoñãrek tãyak. Tãnjpãnj man tãwetpãnj tãwoñãrek tãyak uwã jopi kubã nãmo, bureniñgãn. Unita Munapiktã tãwetpãnj tãwoñãrek tãyak udegãn in Kristo-kãt kentãñpãnj kuñat tãkot.

Anutu tãño nanakiye bureni

²⁸ ††† Unita nanaknaye, äneñi tãwera nadãwut; In Kristo-kãt kentãñpãnj kuñat tãkot. Udegãn tãnj yãpmãnj kuñtãngãn Kristo kwawak ahãwayãnj tãyak-ken uken nin umun nãmo api tãne. Nãmoinik, nin iñamiken mãyãk ba nadãwãtãk kubã nãmo api tãne. ²⁹ †† Tãñpãkañ in ñode nadãk tãkañ; Kristo u siwoñi-inik. Ude nadãk tãkañ unita ñode imaka nadãk tãkañ; Ämawebe mani buramiñpãnj siwoñi kuñat tãkañ uwã Anututã bãyañ yepmanjpani.

3 †† Wisiknin! Nantã ninta nadãnj nimiñkuko u inide kubã! U nadãnj nimikinik tãnjpãnj wãpnin Nanaknaye yãnj niwerani. Bureni-inik, nin unitãño nanakiye-inik itkamãnj. Upãñkañ komen ämatã Anututa nãmo nadãk tãkañ unita ninta udegãn nãmo nadãwã tãrek tãkañ. ² ††† Notnaye, nin apiño Anutu tãño ironjiniye bureni itkamãnj upãñkañ kãmiwã jide api äworenãnj itne yãnj ket nãmo nadãk tãkamãnj. Upãñkañ ñode nadãk tãkamãnj; Kristotã kwawak ahãwayãnj tãko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadãni uken Jesu u jidewanipãnj kwawakinik api kañpãnj nadãne. ³ Tãnjpãnj ämawebe Kristota it-sãmãk tãkañ uwã, kãdet wakiwaki tãño garok mãde ut imiñpãnj pakigãn kuñat tãkañ, Kristotã paki, kurãki-inik it tãyak ude.

⁴ Ämawebe momi tãk tãkañ uwã, Anututa ärowani tãnj imik tãkañ. Bureni, momi tãktãktã Anutu tãño бага man irepmit tãyak. Ba ñode imaka nadãk tãkañ; Kristo u mominin ärut tãñpã kuka äpuk. ⁵ ††† Tãñpãkañ Kristo ini, momi kubã nãmo. ⁶ ††† Unita ämawebe Kristo-kãt kentãñpãnj kuñat tãkañ uwã momi tãño kãdet gwãk pimiñpãnj nãmo iwat tãkañ. Äma kubãtã gwãk pimiñpãnj momi tãkgãn tãkgãn tãñpayãnj tãko unita

† 2:13 1Jo 1:1 †† 2:15 Rom 8:7 ‡ 2:16 Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11 †† 2:17 Mat 7:21; 1Ko 7:31 †† 2:18 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 ††† 2:19 Apos 20:30; 1Ko 11:19 ††† 2:20 1Ko 2:15; 1Jo

2:27 † 2:22 1Jo 4:3; 2Jo 7 † 2:23 Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 ††† 2:25 Jon 3:15, 6:40 †† 2:27 Jon 16:13 ††† 2:28 1Jo 3:2, 4:17 †† 2:29 1Jo 3:7,10 †† 3:1 Jon 1:12-13; Jon 16:3 ††† 3:2 2Ko 3:18; P1p 3:21 ††† 3:5 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 ††† 3:6 Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9

ɲode yäne; U Kristo nämö kak täyak ba unita nämö nadäk täyak yäj nadäne.

^{7 †} Unita nanaknaye, äma kubätä yäj-täkɲatpäj kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneɲ. Kristo u siwoɲi-inik, unita Kristo ude kaɲ itnayäj nadäɲpäjä kädet siwoɲigän iwatneɲ. ^{8 ††} Täɲpäkaɲ yäput peɲpäj äma waki Satantä momi täɲkukotä pen täɲ yäpmäj äbätak. Unita äma gwäk pimiɲpäj momi täk täkaɲ uwä Satan täɲo nägät moräk. Upäjkaɲ Anutu täɲo nanaki u mebäri ɲodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peɲ awähutta äpuk.

^{9 †} Täɲpäkaɲ Anutu täɲo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämö täk täkaɲ. Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahäjirän Anutu täɲo nanakiye bureni ahäjkuɲo unita momi kädet täga nämö iwatneɲ. ¹⁰ Unita äma netätä Anutu täɲo nanakiye bureni ude itkaɲ ba netätä Satan täɲo nanakiye ude itkaɲ yäj nadäna yäjpäj ɲode yabäjpäj-nadäneɲ; Äma kädet siwoɲi nämö iwat täkaɲ uwä Anututa biɲam nämö. Ba äma äbot täɲpani ätuta iron kädet nämö täɲ yämik täkaɲ uwä Anutu täɲo nanakiye nämö.

Iron kädet bureni täɲo man

^{11 ††} Manbiɲam bian-inik nadäjkuɲo uwä ɲode; Nin iron kowata kowata täne. ^{12 ††} Ude täɲkaɲ Ken täɲo kädet nämö iwatne. Ken uwä äma wakita biɲam itpäj iniken noripaki-inik kumäj-kumäj utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ɲode; Ken u täktäki waki. Täɲpäkaɲ noripaki täɲo täktäki uwä siwoɲi.

^{13 †††} Unita notnaye, komen ämatä iwan täɲ tamiɲirä nadäwätäk täɲpäj nämö kikɲutneɲ. Imata, u iron kädet nämö iwat täkaɲ unita. ^{14 †††} Upäjkaɲ nin äbot täɲpani notniye nadäj yämikinik täk täkamäj unita bureni ɲode nadäk täkamäj; Nin kumäj-kumäj kädet irepmitpäj iritta biɲam täkamäj. Täɲpäkaɲ äma iron kädet nämö iwat täkaɲ uwä kumäkta biɲam pen itkaɲ. ^{15 §} Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täɲpeɲ kuɲat täkaɲ uwä Anutu iɲamiken äma kumäj-kumäj däpani ude it täkaɲ. Täɲpäj äma udewanita ɲode nadäkamäj; Äma kumäj-kumäj däpmäk täkaɲ uwä irit kehäromita biɲam nämö.

^{16 ††} Iron kädet bureni uwä ɲode kaɲpäj nadäk täkamäj; Kristotä ninta yäjpäj komi nadäkta nadäwätäk nämö täɲpäj iniken gupi iniɲ kireɲkuk. Ude täɲ nimiɲkuko unita nin udegän äbot täɲpani notniyeta yäjpäj gupnin iniɲ kirekta nämö bitnäne. ^{17 †††} Unita äma tuɲum ikektä äbot täɲpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkɲeɲirän kaɲkaɲ butewaki nadäjpäj nämö täɲkentäj imeko uwä jide täɲpäj bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yäj nadäwek? ^{18 ††} Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkamäj yäj menin-tägän jop nämö yäne.

Nämoinik, nin bureni-inik nadäj yämiɲpäj iron bureni u kwawak pena ahäneɲ.

¹⁹ Ude täɲkaɲ nininta ɲode täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyaɲ nipmanɲpani yäj nadäne. Ude nadäjkaɲ Anutu iɲamiken täɲumun-umun terak nämö kuɲatne. Nämoinik, bänepnintä bätakigän itpäj Anutu iɲamiken säkgämän kuɲatne. ²⁰ Unita bänepnin kubäkubätä Anutu iɲamiken goret täyan yäj niweräwä ɲode nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani unitä bänepnin täɲo nadäk-nadäk nadäwän tärek täkaɲ.

^{21 †††} Täɲpäkaɲ bänepnin kubäkubätä goret täyan yäj nämö niweräwä Anutu iɲamiken nadäwätäk ikek nämö, täga kuɲatne. ^{22 ††} Ude täɲkaɲ mani buramiɲpäj gäripini iwat täkamäj unita imaka kubäta yäjapiɲitna nadäj nimik täyak. ^{23 ††} Täɲpäj man miɲi niwet täyak uwä ɲode; Nanaki Jesu Kristo unita nadäj imikinik täɲpäj iron kowata kowata täneɲ, peɲ niwetkuko udegän. ^{24 †††} Täɲpäkaɲ ämawebe mani buramik täkaɲ uwä Anutu-kät kowat kwasikorän täɲpäj kuɲat täkaɲ. Täɲkaɲ nin udegän täɲitna Munapik Anututä peɲ nimiɲkuko unitä ɲode niwoɲäreke täyak; Anutu ninkät ken-täɲpäj itkamäj.

Profet jopi-jopita watä ket itneɲ

^{4 †††} Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yäjahäjpäj täwet täkaɲ u bäräneɲ bureni yäj nämö nadäneɲ. Nämoinik, man u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yäj nadäkta ket yäjpäj-nadäneɲ. Nadäkaɲ? Apiɲo, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekaɲ. Unita man bureni ba man jopi niwetkaɲ yäj ket nadäna yäjpäjä ɲode nadäneɲ; ^{2 †††} Äma ätutä man bureni ɲode yäk täkaɲ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täɲkentäj yämikta bian iwoyäjkuko u äma äworeɲpäj kome terak kuɲatkuk. Eruk, äma man ude yäjahäk täkaɲ uwä Anutu-ken nanik, Anutu täɲo Munapik ikek yäj nadäneɲ. ^{3 18} Täɲ, äma Jesuta ude nämö yäk täkaɲ uwä Anutu-ken nanik nämö, Munapik bureni ikek nämö. Nämoinik, äma udewanitä man yäjahäk täkaɲ uwä Kristo täɲo Iwan unitäɲo nadäk-nadäki ugäjpäj yäjahäk täkaɲ. Täɲpäkaɲ Kristo täɲo Iwan u api ahäneɲ yäj mani biɲam bian nadäjkuɲo uwä kome terak ɲo uku ahäjkuɲo itkaɲ.

^{4 19} Nanaknaye, in Anututa biɲam täɲpäj bänepjin täɲkehärom täɲpäj profet jopi-jopi u nämö nadäj yämiɲpäj yärepmitpäj itkaɲ. Imata, Munapik inken itak unitäɲo kehärominitä komen äma täɲo mäheɲi, äma waki unitäɲo kehäromini irepmitak. ^{5 20} Täɲpäkaɲ profet jopi-jopi uwä kometa biɲam unita mani uwä kome terakta biɲamgän. Mebäri unita komen ämatä juku peɲpäj mani nadäk täkaɲ. ^{6 21} Upäjkaɲ ninäwä Anutu-ken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkaɲ uwä mannin nadäj nimik täkaɲ. Täɲ, äma

† 3:7 1Jo 2:29 †† 3:8 Jon 8:44 † 3:9 1Jo 5:18 †† 3:11 Jon 13:34 †† 3:12 Stt 4:8 ††† 3:13 Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 ††† 3:14 Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22 § 3:15 Rev 21:8 †† 3:16 Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 ††† 3:17 Lo 15:7 †† 3:18 Jem 2:15-16

§†† 3:21 Hib 4:16 †† 3:22 Mat 21:22 ††† 3:23 Jon 6:29, 13:34 ††† 3:24 Rom 8:9; 1Jo 4:13 ††† 4:1 Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 ††† 4:2 1Ko 12:3 18 4:3 1Jo 2:18; 2Jo 7 19 4:4 Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 20 4:5 Jon 15:19 21 4:6 Jon 8:47

Anututa biŋam nämo itkaŋ uwä mannin nämo nadäŋ nimik täkaŋ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkaŋ unitäŋo bänep nadäk-nadäki täga yäpmanäŋ dänine. Äma udewanitä nintäŋo man nadäŋ nimineŋo uwä man bureni yänahäwani yän nadäne. Täŋ, nintäŋo man nämo nadäŋ nimineŋo uwä man jop manman yäwani yän nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

⁷ † Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täŋpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋatneŋ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwata täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmanŋpani ba Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ. ⁸ †† Anutu ini bänep iron mähe mi unita ŋode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkaŋ. ⁹ † Täŋpakaŋ Anututä bänep ironi kwawak niwoŋäreŋkuko uwä ŋode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biŋam täŋput yän nadäŋpän Nanaki tepi kubäŋän kome terak ŋo tewän äpuk. ¹⁰ †† Bureni-inik, bänep iron täŋo mebäri-inik uwä ŋode; Nintäjukun Anututa nadäŋ imikinik nämo täŋkumän. Nämo! Anututä jukun ninta nadäŋ nimikinik täŋpän mominin ärut täŋpän kukta nadäŋpän Nanaki iniŋ kireŋkuk.

¹¹ †† Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täŋ nimiŋkuko unita äbot täŋpani notniyeta udegän nadäŋ yämikinik täne. ¹² ††† Nadäkaŋ? Äma kubätä Anutu nämo inik kaŋkuko upänkaŋ nin notniye kowat nadäŋ imän täk täkamän unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ninkät itkamän, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

¹³ ††† Anututä iniken Munapiki nimiŋkuko uterak bureni ŋode nadäkamän; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamän. ¹⁴ † Täŋpakaŋ Nanintä kome ämawebe yäpätägakta Nanaki iniŋ kireŋkuko u kaŋkumän. Kaŋkumänŋo unita mani biŋam u yänahäk täkamän. ¹⁵ †† Unitä ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täŋo Nanaki yän nadäŋpän yänahäk täkaŋ unita ŋode nadäk täkamän; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it täkaŋ. ¹⁶ ††† Täŋpakaŋ Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u bureni-inik yän nadäŋpän bänepnin täŋ-kehäromtak täkamän.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täŋo mähe mi. Unitä ämawebe bänep iron kädet bureni u iwata täkaŋ uwä Anutu-kät it täkamän yän nadäneŋ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yän nadäneŋ. ¹⁷ †† Nadäkaŋ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u inŋit-inik täŋpänä kowata yäpmanäŋ yäpmanäŋ kadäni pähap uken Anutu inŋamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ŋodeta; Kome terak ŋoken Jesu täŋo kädet kuroŋ iwata täkamän unita.

¹⁸ †† Täŋpakaŋ Anutu täŋo bänep iron kädet tokneŋpän pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata,

bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwata kirek täyak. Upänkaŋ umun täŋo mebäri uwä ŋode; Kowata waki käwep api kaŋ-ahäwet yän nadäk täkaŋ unitä täŋpewän umun pähap nadäk täkaŋ. Unita ŋode nadäkamän; Äma umun ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron kädet bänepni-ken pat imikinik nämo täyak. Nämo inik!

¹⁹ †† Täŋpakaŋ iron kädet iwata täkamän u mebäri ŋodeta iwata täkamän; Anututä jukun nadäŋ nimikinik täŋkuko unita. ²⁰ †† Unitä äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätaŋ yän nadäŋkaŋ noriyeta kokwawak nadäŋpän kuŋat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadäŋkaŋ jide täŋpän Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadäwek? Nämo inik! ²¹ ††† Täŋpakaŋ Jesutä jukuman ŋode nimiŋkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadäŋpänä äbot täŋpani noriyeta udegän nadäŋ yämek.

Anutu täŋo nanakita nadäŋ imikinik man

⁵ †† Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayän nadäkinik ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk täkaŋ uwä Nan täŋo nanakiyeta udegän gäripi nadäŋ yämik täkaŋ. ² †† Täŋkaŋ nin Anutu täŋo nanakiyeta gäripi nadäk täkamän yän jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadäŋpän mani buraminero uyaku ude täga yäne. ³ †† Bureni, Anututa gäripi nadäŋpänä, mani buramine. Täŋkaŋ nintä Anutu täŋo jukumani u täga iwataŋ. U bäräpi nämo. ⁴ ††† Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itkaŋ u kuduŋtagän kome täŋo kehäromi yäpmanäŋ äpaktä kehäromi nikek itkaŋ. Täŋkaŋ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täŋo kehäromi yäpmanäŋ äpäk täkamän. ⁵ ††† Eruk, netätä kome täŋo kehäromi täga yäpmanäŋ äpneŋ? Ämawebe Jesu u Anutu täŋo Nanaki yän nadäkinik ude täk täkaŋ u.

⁶ †††† Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täŋjirän Munapik, man bureni yänahäwani unitä Man u bureni yän yänpän yänahäk täyak. ⁷ †† Ude unita imaka yäräkubätä Jesu täŋo mebäri yänahäk täkaŋ. ⁸ ††† Yäräkubä uwä ŋode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täŋpakaŋ yäräkubä uwä yänmeham-meham täŋpän Jesu täŋo mebäriŋi kubäŋän yänahäk täkaŋ. ⁹ ††† Täŋpakaŋ ämatä man yänjirä nadäŋ yämik täkaŋ. Upänkaŋ Anutu u Anutu unita man bureni yänahäk täyak. Täŋkaŋ man bureni uwä äma täŋo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yänahäk täyak. ¹⁰ ††† Unitä äma Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä man bureni, Anututä yänahäk täyak u bänepni-ken itinik täk täyak. Täŋ, äma, Anutu täŋo man

† 4:7 1Jo 2:29 †† 4:8 1Jo 4:16 † 4:9 Jon 3:16 †† 4:10 Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 †† 4:11 Mat 18:33 ††† 4:12 Jon 1:18; 1Jo 2:5-6 ††† 4:13 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 † 4:14 Jon 3:17 †† 4:15 1Jo 5:5 ††† 4:16 1Jo 4:8 †† 4:17 1Jo 2:28

††† 4:21 Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 †† 5:1 1Jo 4:15 †† 5:3 Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30 ††† 5:4 Jon 16:33 ††† 5:5 Rom 8:37; 1Jo 4:4 ††† 5:6 Jon 1:29-34 18 5:8 Jon 15:26 19 5:9 Jon 5:32-37; Jon 8:18 20 5:10 Gal 4:6

unita nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä Anutu uwä jopman yäwani yäŋ nadäk täkaŋ.

¹¹ Täŋkaŋ man bureni uwä ŋode; Anututä irit kehäromita biŋam nipmaŋpän itkamäŋ. Täŋpäkaŋ irit kehäromi unitäŋo mähe mi u Nanaki ubayäŋ. ¹² † Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täk täkaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo täk täkaŋ. Nämoinik!

Jukuman ätu

¹³ †† Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ, inta man kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäŋ tamitat; Inä irit kehäromita biŋam täkamäŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. ¹⁴ † Täŋpäkaŋ nin ŋode nadäkamäŋ; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋapinawä, u bureni api nadäŋ nimek. Ude nadäk täkamäŋ unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yäŋapikta nämo umuntäne. ¹⁵ Nämo! Kadäni kadäni yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak. Unita ŋode bureni nadäkamäŋ; Imaka u ba unita yäŋapik täkamäŋ uwä bureni nimik täyak.

¹⁶ †† Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä mi kumäkta biŋam ikek nämo udewani täŋjirän

† 5:12 Jon 3:36 †† 5:13 Jon 20:31 † 5:14 Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 †† 5:16 Mat 12:31

kaŋpäŋä täŋkentäŋ imikta Anutu-ken yäŋapiwen. Yäŋapiŋiri Anututä momini peŋ imiŋpäŋ irit säkgämän imek. Äma momi geŋita biŋam nimek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat. Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u täŋpani täŋkentäŋ imikta Anutu-ken nämo yäŋapiwen. ¹⁷ Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäŋ. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nimek nämo.

¹⁸ †† Nin ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk pimiŋpäŋ momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it yämiŋjirän Täŋpawak Mähemitä äma u täga nämo däpek. ¹⁹ †† Täŋpawak Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam bureni itkamäŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. ²⁰ ††† Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät nimiŋkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋpäŋ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkamäŋ. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Täreki-täreki nämo unitäŋo mähe mi.

²¹ § Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiŋpäŋ yabäŋ umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

†† 5:18 1Jo 3:9; Jon 17:5 ††† 5:19 1Jo 4:6 ††† 5:20 Jon 17:3 § 5:21 1Ko 10:14

2 Jon

1 † Watä ämajin näkä webe pähap yäpmäj daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ɲo kudän tänpäj tamitat. Näk nadäj tamikinik täk täyat. Tänpäkaɲ näkɲagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadänpäj bänepi-ken pek täkaɲ u bok nadäj tamikinik täk täkamäj. ² Man bureni unitä tänpewän not ude tänpäj itkamäj. Man bureni uwä bänepninken pätak ba pen api pat yäpmäj kwek.

³ Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäɲo orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopninken pen kaɲ it yäpmäj ärowän. It yäpmäj äronjirän man bureni-gän nadänpäj Anutu täɲo bänep iron terakgän it täkäna. ⁴ †† Tägagämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaɲ iwarut yänpäj peɲ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiɲpäj yäpmäj kuɲat täkaɲ. Manbiɲam ude nadänpäj bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat. ⁵ † Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayäj. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadäj yäpmäj äbäk tänkumäɲo ugänpäj gäwerayäj. Uwä ɲode; Äbot tänpäni ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata tänpäj kuɲat täkäna. ⁶ †† Tänpäkaɲ bänep iron kädet täɲo mebäri u ɲode; Nin Anututa gäripi-inik nadänpäjä unitäɲo mani buramine. Unita äneɲi yäkgän tänpä; Man yäput peɲpäj ɲode nadäɲkuɲo udegän iwat täkot; Bänep iron täktäk kädet iwatpäj kuɲat täkot.

⁷ †† Nadäkaɲ? Yäj-yäkɲarani äma mäyap it yäpmäj kukaɲ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworeɲpäj ahäɲkuko unitäɲo manbiɲam ut täkaɲ. Äma udewaniwä yäj-yäkɲarani äma ba Kristo täɲo iwan ubayäj.

⁸ Unita äma udewanitä täɲ-täkɲat-pewä Ekäni täɲo kädet iwatpäj gwäki yäpmäkta piäni täk täɲkuɲo u paot tamekta nadäjit nadäjit kuɲat täkot. Pen ude täɲ yäpmäj kuɲarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. ⁹ †† Tänpäkaɲ äma Jesu Kristo täɲo manbiɲam säkgämän nämo injitaɲ iniken nadäk yäpurärätpäj yäɲahäk täkaɲ, äma udewanita ɲode nadäneɲ; Anututa biɲam nämo itkaɲ. Täɲ, äma Jesu täɲo manbiɲam ugänpäj pen injitpäj yäpmäj kuɲat täkaɲ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaɲ yäj nadäk täkot. ¹⁰ †† Tänpäkaɲ äma kubätä inken kuɲpäj Jesu u äma äworeɲpäj kome terak kuɲatkuk yäj man siwoɲi ude nämo täwetpäj täwoɲärewayäj täko uwä not täɲ imiɲpäj yotjin-ken nämo yäɲikɲat yäpmäj äronerɲ. ¹¹ Täɲ, in kubätä äma udewanita not tänpäjä jop manman yäwani täɲo noripaki yäj nadäkot.

¹² § Nanaknaye, man mäyap täwerayäj nadätat upäɲkaɲ mäyap nämo kudän täɲ tamayäj. Ärewayäj nadätat unita kadäni ärewayäj täyat uken man yänpäj-nadäk kaɲ täna. Ude tänpäj bänep oretoret bureni api nadäne. ¹³ Eruk, yäpmäj daniwani notkapak unitäɲo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaɲ ɲo. Ugän.

† 1:1 1Pi 5:1; 3Jo 1 †† 1:4 3Jo 3 ‡ 1:5 1Jo 2:7, 3:11 †† 1:6 1Jo 5:3

‡† 1:7 1Jo 4:1-3 ‡†† 1:9 1Jo 2:23 ‡††† 1:10 Efe 5:11; 2Te 3:6 § 1:12 3Jo 13-14

3 Jon

1 † Äbot täņpani täņo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ņo kudän täņpäņ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripi-inik nadätat. ² Notnapak, bänep nadäk-nadäkka täga itak udegän gup käda käyäm täņpentawä. Säkgämän kaņ kuņat yäņ nadäņpäņ Anutu-ken yäņapik täyat. ³ †† Notniye ätutä äbä gäka manbiņam ņode näwetkuņ; Man bureni nadäkinik täņpäņ buramiņpäņ yäpmäņ kuņat täyak yäņ näwetkuņ. Ude näwerä nadäņpäņ bänepnatä säkgämän kubä nadäņkut. ⁴ Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täņo kädet iwat täkaņ, manbiņam u nadäņpäņ bänep täga ärowani-inik nadäk täyat.

⁵ Notnapak, gäk äbot täņpani notkaye gäkņa-kät it täkaņ ugänpäņ nämo täņkentäņ yämik täyan, äbot täņpani kudupi ätu imaka, bok täņkentäņ yämik täyan. Kädet uwä tägagämän! ⁶ † Äma kudupi täņkentäņ yämiņkuno unitä äbot täņpani ņo iņamiken gäkņo iron kädet u yäņahäņkuņ. Unita äma uwä inken äneņi äbä itkaņ eruk äneņi kunayäņ täņjirä bian täņkentäņ yämik täņkuno udegän täņkentäņ yämi yäpmäņkaņ kuneņ, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude. ⁷ † Äma uwä Ekäni täņo wäpi yäpmäņ kuņatnayäņ nadäņpäņä Anututa nadäkinik nämo täņpani-ken moneņ tuņumta nämo yäņapik täkaņ. ⁸ Unita äma udewaniwä täņkentäņ yämiņpäņä man bureni täņo epän bok täņpani ude äworeneņ.

⁹ Näk äbot täņpani ämawebeta man ätu kudän täņpäņ yämiņkuro upäņkaņ Diotrepestä intäjukun

† 1:1 2Jo 1 †† 1:3 2Jo 4 † 1:6 Tai 3:13 †† 1:7 1Ko 9:12,15

äma ude ira yäņpäņ nin täņo man nämo nadäk täyak. ¹⁰ Unita näkä inken äreņpäņä unitäņo mebäri kwawak api yäņahäwet. Uwä ninta jopman yäņpäņ nibek täyak. Täņkaņ ugän nämo. Äbot täņpani notniye kome ätuken nanik äreņjirä ini nämo täņkentäņ yämiņkaņ ätutä täņkentäņ yämikta udegän yäjiwät tak täyak. Ba täņkentäņ yämiņjirä in äbot täņpani nämo yäņ yäwetpäņ yäwat kirek täyak.

¹¹ † Unita notnapak tägagämän, gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämoinik! Kädet tägagän iwat täyi. Äma kädet tägagän täk täkaņ uwä Anutu-ken nanik. Täņ, äma kudän waki täk täkaņ uwä Anututa nämoinik nadäk täkaņ. ¹² †† Täņpäkaņ ämawebe kudup Demetriusta nadäwä säkgämän täņpäpäņ unitäņo manbiņam yäņahäk täkaņ. Ba Anutu täņo man burenitä Demetrius täņo täktäki imaka, yäņahäk täyak. Ba nin udegän, imaka säkgämän täk täyak unitäņo manbiņam yäņahäk täkamäņ. Täņkaņ nin jopman nämo yäk täkamäņ. Nämo, intä nintawä u man bureniğän yäņahäwani yäņ nadäk täkaņ.

¹³ †† Man mäyap gäwerayäņ nadätat upäņkaņ mäyap nämo kudän täņpäņ gamayäņ. ¹⁴ Imata, näk kadäni käroņi nämo itkaņ gäkken ärekta nadätat unita kadäni uken ärewakaņ man yäņpäņ-nadäk kaņ täda. ¹⁵ Eruk, bänepka kwikinik iton. Täņkaņ notkaye näkkät ņo itkamäņ nintä oretoret man gäwetkamäņ. Täņ, gäkä notnaye gäkkät itkaņ unita udegän oretoret man kaņ yäwet.

†† 1:11 1Jo 3:6-10 ††† 1:12 Jon 19:35 ††† 1:13 2Jo 12

Jut

1 † Nāk wäpna Jut, Jesu Kristo täño epän watä ämani, ba Jems täño noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yänpäj manbiñam ño kudän täñ tamitat. Anutu Nan inta nadäj tamikinik tāk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. ² †† Unita Anutu täño butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak tokñeñ päton.

Anututa iwan täñpani täño man

³ ‡ Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keriken nanik nimagutkuko unitäño man ätu kudän täñpäñ tamikta gäripi nadäjñkut. Up-äñkañ apiño man kubäpäñ kudän täñ tamikta bänepnatä peñ näwetak. Man u ñode; Nadäkinik kädet Anututä niwoñäreñkuko u iwantä täñpä wanenjo u deta weñkirek-kirekta pidäm täñpäñ kañ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebenyeta yämiñkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätñañi nämo ba man moräki kubä yäpmäj tākñenañi nämo. ⁴ †† Nadäkañ? Äbot täñpani nin gänañ äma ätu mebäriñi käbop peñkañ nin yäpurärätpäñ itkañ. Anututä iniken man terak äma udewaniñi kowata waki yäpmäkta bian yäñtäreñkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut imiñpäñ kädet wakiwaki tāk täkañ. Ude täñkañ ñode yäk täkañ; Anutu u iron mähemini unita kädet waki täga tāk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yäñ yäk täkañ. Kädet ude tāk täkañ uwä Anutu täño iron unitäño mebäri yäpmäj äyäjutpäñ täñpäwak täkañ. U Jesu Kristo, nintäño Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik täkañ.

⁵ †† In Ekäni täño mebäri nadäkañ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopäj äma mäde ut imiñkuño u täñpäñ wañkuñ. Inä manbiñam uwä nadäkañ upäñkañ inken udegän ahäjñ tamekta man ño intä nadäñpäñ inñitpeñ kuñatta äneñi täwetat. ⁶ ††† Ba kubä pen ñode; Añero Ekäniñi epän wäp biñam yäj yämani u irepmitkañ täñpäñ iniken komeni kujat peñpeñ kuñkuño unita Anututä yäwat kireñkuk. Yäwat kireñpäñ añero uwä yentä pädat täñpäñ tärek-täreki nämo yepmañkuko bipmäj urani-inik gänañ itkañ. U itkañ Ekäniñi manken yepmañpäñ yäpmäj danikta kadäni pähap unita itsämäñkañ. ⁷ ††† Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet añero unitä täñkuño udegän täñkuñ. U kädet waki-wakiinik täñpäñ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänañi

† 1:1 Mat 13:55 †† 1:2 2Pi 1:2 ‡ 1:3 1Ti 1:18 †† 1:4 Gal 2:4; 2Pi 2:1 ††† 1:5 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 ††† 1:6 2Pi 2:4,9 ††† 1:7 Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10

wakiinik upäj täñkuñ. Ude täñkuño unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänañ yepmañkuk. Anututä ude täñkuko uwä ämawebe kuduñtagäntä kañpäñ nadäñkañ umuntäneñta ude uwä täñkuk.

⁸ § Upäñkañ äma käbop käbop äbot täñpani nin gänañ äpmonkuño uwä kädet udegän iwat täkañ. Däpmonken mebäri mebäri täñkañ uterak iwatpäñ irit kuñat-kuñariken kädet wakiinik ämatä nämo tänañi u pewä ahäk täkañ. U Ekäninin unita ärowani täñ imiñpäñ añero Anutu täño epmäget kudän ikek kunum gänañ itkañ u yäniñ wärät täkañ. ⁹ §† Ude tāk täkañ uwä goret-inik tāk täkañ. Unita añero täño intäjukun äma wäpi Maikelta nadäwut. Unitä Moses täño komegupta Satan-kät man yäñpäñ wädäj ehätikumäno uwä inita nadäwän äpani täñpäpäñ äma waki u yäñärok man nämo iwetkuk. Nämo inik, jop ñode iwetkuk; Kowata Ekäniñi ini-tägän api gamek yäj iwetkuk.

¹⁰ §†† Täñpäkañ äma waki nin yäpurärätkuño uwä ude nämo nadäk täkañ. Nämo, imaka u ba unitäño mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ u iniñ wärät täkañ. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täño nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkañ. Kädet ude tāk täkañ unitä irit kuñat-kuñari täñpäñwak täkañ. ¹¹ §† Wära! Äma udewani komi api nadäneñ! U äma biani wäpi Ken unitäño kädet ugän iwat täkañ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret täñkuko ude, gwäki yäpmäktagän nadäñkañ kudän waki ba täga, tagagän täneñ. U goret tāk täkañ. Ba Anututa ärowani, Koratä täñpäñ paotkuko udegän täñpäñ api paotneñ.

¹² §†† Täñpäkañ kadäni kadäni in äbot täñpani ämawebetä bänep kubägän äñnak-äñnak käbeyä tāk täkañken äma uwä bämopjin-ken penta it täkañ. Upäñkañ initagän nadäñkañ äñnak-äñnak jopi kubä yäñpäñ mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täñurukuruk tāk täkañ. Ude tāk täkañ unita Anutu injamiken bänep kubägän äñnak-äñnak käbeyä uwä täñpäwak täkañ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop piäj äreyäj täñpäñ kuk täkañ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädäjirä mähemitä dät mañpä kuk täkañ udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani. ¹³ §† Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäñ porärak gägäni-ken täñpäñ pek täkañ udewani. Ba guk käderi siwoñi nämo

§ 1:8 2Pi 2:10 §† 1:9 Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2 §†† 1:10 2Pi 2:12 §† 1:11 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 §†† 1:12 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 §† 1:13 2Pi 2:17; Ais 57:20

iwatkaŋ jopjop kuŋat taŋkaŋ udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäŋ urani-inik, tärek-täreki nämoken päŋku itneŋta yäŋtäreŋ yämani.

^{14 †} Täŋpäkaŋ Adam täŋo tawaŋken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ŋode yäŋkuk; Ket nadäwut! Ekäni aŋeroniye jiraŋ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkaŋ kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u täŋpani unita, ba momi ämatä Anututa yäŋärok man iwet taŋkaŋ unita kowata komi api yämek. ^{16 ††} Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäŋ yämiŋirä kokwawak täŋpäŋ yäŋburu-buru terak yäŋpäŋ-yebek man yäŋ ittäŋ kuk taŋkaŋ. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän täŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täk taŋkaŋ. Täŋpäŋ yäŋgärip-gärip yäŋ-yäŋŋat-pewä ämatä täŋkentäŋ yämäpäŋ gäripini tärek taŋkaŋ.

Bänepjän täŋkehärom taŋpäŋ itneŋ

^{17 †} Täŋpäkaŋ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäŋ täyak unita Ekäniŋ Jesu Kristo täŋo aposoroniyetä yäŋahäwani unita juku pineŋ. ^{18 ††} U ŋode täwetkuŋ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yäŋärok man yäwani ämatä ahäŋpäŋ itpäŋ Anutu mäde ut imiŋkaŋ iniken gärip terak api kuŋatneŋ. ^{19 ††} Äma udewanitä äbot täŋpani täŋpewä duŋwek taŋkaŋ. U Kudupi Munapik ikek nämotä kome täŋo gärip ugän iwatpäŋ täk taŋkaŋ.

^{20 †††} Upäŋkaŋ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä tamiŋkuko uterak yengämä

† 1:14-15 Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 †† 1:16 2Pi 2:10,18 † 1:17 2Pi 3:2 †† 1:18 2Pi 3:3 †† 1:19 1Ko 2:14 ††† 1:20 Kol 2:7; 1Te 5:11

pewäpäŋ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kaŋ ahäŋ tamän. Täŋkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak yäŋapik man yäneŋ. ²¹ Anutu inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita in dubini-kengän itpäŋ irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa iniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäŋ irit kehäromi tamayäŋ täyak unita itsämneŋ.

²² In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ. ^{23 †††} Äma ude-wani ätuwä kädäpta biŋam taŋkaŋ unita bäräneŋ äneŋi yämagutneŋ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneŋ. Upäŋkaŋ nadäŋ gärip täŋpäŋ momi kädet wakiwaki täk taŋkaŋ unita nadäwä taräki-inik kaŋ täŋput.

Anutu iniŋ oretna

^{24 §} Anututä inta watä säkgämän it tamiŋirän in täŋyabäk terak nämo mäneŋta kehäromi pat imitak. Unitä täŋtäkŋat päŋku tepmaŋpäŋ momi kubäkät nämo, siwoŋi-inik, bänep oretoret terak, peŋyäŋek mähemi ini dubini-ken api itneŋ. ^{25 ††} U kubä-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täŋo epäni terak waki keri-ken nanik nimagurani. Unitä Ekäniŋin wäpi ugänpäŋ oraŋ imik täkäna! Uwä nintäŋo intäjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ŋonitäŋo intäjukun-inik. Wäp biŋam, ba kehäromi ba peŋyäŋek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apiŋo udegän itak. Ba kämi udegän api it yäp-mäŋ ärowek. U Bureni.

††† 1:23 Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 § 1:24 Plp 1:10; 2Pi 3:14 †† 1:25 Rom 16:27; 2Pi 3:18

Kwawak Iwoŋärewani

Yänkwawatak man

1 † Man ŋowä bian käbop itkukopän Jesutä yänkwawata taŋkuk. Tänpäkaŋ imaka kadäni keräpigän itkaŋ ahäкта yäwani u epän ämaniye yänpän-yäwoŋäreкта Anututä Jesu kwawak iwoŋäreŋkuk. Iwoŋärewänkaŋ Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpän näwoŋäreк taŋkuk. ² Ude täŋjirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo yänkwawatak man kaŋpän nadänkuro u näkä nadäkinik tänpän mani biŋam yänahänkut. ³ †† Tänpäkaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäкта Anututä yänkuro u keräp täyak unita ämawebetä nadäкта äma man ŋo daniŋpän yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadänpän bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it täkaŋ.

⁴ † Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmän ärowek u, ba munapik 7 †† Anutu iŋamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo unitä oraŋ tamiŋirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. ⁵ †† Tänpäkaŋ Jesu Kristo uwä Anutu täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yänahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik akukakuk täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadän nimikinik tänpän nägäritä momi täŋo topmäк-topmäкken nanikpän pit nimiŋkuk. ⁶ †† Pit nimiŋpän irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpän watä epän täŋ imineta nipmaŋkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmän äroton! U bureni. ⁷ †† Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayän täyak!

Äbänjirän ämawebe kuduptagän dapuritä api käneŋ. Täŋkaŋ butewaki! Äma Jesu iŋitpän päip bohamtä yäputkuŋo, äma u imaka bok api käneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

⁸ † Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Tänpämoreк näkä itkurotä itat ba api it yäpmän ärowet yäk.

† 1:1 Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 †† 1:3 Rev 22:7, 10 † 1:4 Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 †† Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikeк unita namba 7 yän yäk täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. †† 1:5 Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 ††† 1:6 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 ††† 1:7 Mat 24:30; Jon 19:34-37 † 1:8 Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13

Kudupi Munapiktä Jon magätkuk

⁹ † Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamän yän täwetat. Näk täŋkentänpän komi bok nadäk täkamän. Ba täŋkentänpän Anutu täŋo äbot ude itpän kome ŋonitäŋo bäräpita nämo umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamän. Tänpäkaŋ näk Anutu täŋo man yänahäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebäriŋi yänkwawata taŋkuro unita nepmäŋitpän Patmos kome gwägu bämopi-ken ŋo nepmaŋpän komi epän namiŋkuŋ. ¹⁰ Eruk ittänğän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magäriŋän nadänkut. Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahänjirän ŋode nadänkut; ¹¹ Imaka kaŋpän nadäwayän täyan u kudän tänpän äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kaŋkuk

¹² Tänpäkaŋ näk äma man näwetkuro u käwa yänkaŋ äyänutkut. Äyänutpän topän säkgämän golpän täŋpani 7 udepän yabänkut. ¹³ ††† Tänpäkaŋ topän 7 u bämopi-ken äma kubä käron wädänjirän kaŋkuro uwä Äma Bureni-inik täŋo iŋam dapun bumik kaŋkut. Äma uwä tek käroni tewän wädäwäpän meran golpän täŋpanipän kupäŋi-ken meran täŋkuk. ¹⁴ †† Täŋkaŋ gwäki pujiŋ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiŋi ude. Tänpän dapuriwä kädäp mebet udewani. ¹⁵ E, kuroŋiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume maŋtapmak mämä ude bumik. ¹⁶ ††† Tänpäkaŋ kerä bure kädätä guк 7 ude yepmäŋitkut. E, meni-ken nanik päip, meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik kubä äbä itkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap bämop täŋkaŋ ijik täyak udewani bumik ijiŋ-yänjirän kaŋkut.

¹⁷ Näk ude kaŋpänä kuroŋi-ken maŋpän yäpa äpmonpänpän kumbanitä-yän patkut. Ude tänjira kerä bure kädätä näkä terak penpän ŋode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mäheми näk yäk. ¹⁸ †† Unita nadätan? Näk kumänpän akuŋkuro unitä api it yäpmän ärowet. Täŋkaŋ kumäk-kumäk ba geŋi waki unitäŋo yäma dätdät ba yäma ukät-ukät täŋo mäheми näk. ¹⁹ †† Tänpäkaŋ gäk imaka apiŋo ahänjirä yabätan u, ba kämi

† 1:9 Rev 6:9 ††† 1:13 Dan 7:13, 10:5 †† 1:14 Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 ††† 1:16 Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12, 16; Rev 19:15, 21 †† 1:18 Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 †† 1:19 Rev 1:1

ahäkta yäwani yabäwayän täyan u kudup kaŋ kudän tä yäk. ^{20†} Täŋ, gäk ketna bure kädatä guk 7 yepmäŋ irira yabäno u, ba topän golpän täŋpani 7 yabäno unitäŋo mebäri gäwera nadä; Topän 7 u äbot täŋpani 7 u. Täŋpän udegän guk 7 u äbot täŋpani unitäŋo aŋeroniye 7 u yäk.

Efesus komeken äbot täŋpanita man

2 ^{††} Eruk äma unitä ñode näwetgän täŋkuk; Efesus nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ñode kudän tä;

Äma guk 7 u keru bure kädatä yepmäŋitkaŋ topän golpän täŋpani 7 u gänaŋ kuŋarani unitä inta ñode yäyak; ^{2‡} Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäŋpän-nadäk täyat. Ba bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpän kuŋatpän äma wakiwaki täŋpanita gaŋani nadäk täkaŋ u imaka, tabäŋpän-nadäk täyat. Ba ñode imaka tabäŋpän-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yän jop yänjirä in jop manman unitäŋo mebäri kawä täreŋkuk.

³ Ba in näka yänpän kehärom taŋpän komi kadäni karoŋi nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo kwitak täkaŋ.

⁴ In kädet tägatäga ude täŋkuŋo upänkaŋ ñode unita nadänjira täga nämo täyak; Yäput peŋpän nadäkinik täŋkuŋo kadäni uken näka gäripi pähap nadänkaŋ iron kädet iwatkuŋo apiŋo udegän nämo täk täkaŋ. ^{5††} Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpän bänepjin äyänutkaŋ kädet pengän iwatkuŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Täŋ, bänepjin nämo sukurenayän täŋo uwä näkä äreŋpän intäŋo topän uwä api täyomägaret. ^{6‡} Täŋpäkaŋ imaka kubä tänjirä nadäwa täga täyak uwä ñode; Näk Nikolas ämaniye täŋo kädetta taräki nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkaŋ.

^{7††} Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ño juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä irit päya täŋo mujipi, Anututä epänken nanik u nakta api nadän imet yäk.

Smena komeken äbot täŋpanita man

8††† Eruk äma unitä ñode näwetgän täŋkuk; Smena nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ñode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumänpän kodak taŋkuko unitä inta ñode yäyak; ^{9§} In komi bäräpi nadänkaŋ ämawebe inamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri ude it täkaŋ u tabäŋpän-nadäk täyat. (Upänkaŋ in jäwäri nämo, tuŋum pähapjin nikek.) Täŋpäkaŋ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmän äpäkta sära man täwet täkaŋ. Täŋ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täŋo äbot. ^{10§†} Täŋpäkaŋ mäden, imaka ahänj tami-

nayän täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nadäkaŋ? Sa-tantä nadänjirän inken nanik ätu yämagut pänku komi yotken yepmanayän täkaŋ. Ude tänayän täkaŋ uwä intäŋo nadäkinikjin täŋyabäkta kepma 10 ude api ahänj tamek. Upänkaŋ kumän-kumän tadäp-nayän täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nämo, Anutu täŋo man iyap taŋpän ehutpän pen yäpmän kuŋarirä irit kehäromi täŋo epmäget kudän api tamet.

^{11§††} Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ño juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täŋpanita man

^{12§†} Man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täŋkuk; Pegamum nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ñode kudän tä;

Äma päip meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik yäpmän kuŋat täyak unitä inta ñode yäyak; ^{13§††} Intä kome it täkaŋ unitäŋo mebäri nadätat. Kome uken Satantä in-täjukun-inik it täyak upänkaŋ in wäpna biŋam inŋit-inik täŋpän kuŋat täkaŋ. Satan täŋo kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumän-kumän utkuŋo upänkaŋ nadäkinikjintä näka äwo nämo yänkuŋ. ^{14§†} Täŋpäkaŋ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ñode; In bämopjin-ken Balam täŋo kädet iwarani ätu itkaŋ. Balam u nadäkaŋ. U Balaktä Isrel nanik peŋ yäwet-pewän waki kädet iwatneŋta iwetpän iwoŋäreŋk täŋkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadän yämiŋpän anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem naŋkuŋ, ba kubokäret kädet iwatkuŋ. ¹⁵ Täŋpäkaŋ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täŋo kädet iwarän täwanitä itkaŋ. ¹⁶ Unita in bänepjin äyänurur. Bänepjin nämo äyänut-nayän täŋo uwä näk bäränek ahänj tamiŋpän mena päraŋi unitä äma udewani iwan api täŋ yämet.

^{17§†} Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ño juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upän api ima nänpek. Ude täŋpän mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täŋpän api imet. Täŋpäkaŋ wäpi kodaki uwä mähe-mi-tägän kaŋpän nadäk api täŋpek yäk.

Taiataira komeken äbot täŋpanita man

^{18§††} Eruk man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täŋkuk; Taiataira äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ñode kudän tä;

Anutu täŋo nanaki, dapuri kädäp mebet udewani nikek ba kuroŋi kuräki-inik, ägo wabiwani nikektä inta ñode yäyak; ¹⁹ Täktäkjin kudup yabäŋpän-nadäk täyat. Ba bänep iron täŋjit, nadäkinik ikek kuŋarit, ba bäräpi

† 1:20 Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 †† 2:1 Rev 1:16,20 ‡ 2:2 Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1 †† 2:5 Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 †† 2:6 Sam 139:21 ††† 2:7 Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 ††† 2:8 Rev 1:17 § 2:9 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 §† 2:10 Mat 10:28; 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11

§†† 2:11 Rev 20:14, 21:8 §† 2:12 Ais 49:2; Rev 1:16 §†† 2:13 Rev 3:8 §† 2:14 Nam 22-24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15 §† 2:17 Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 §†† 2:18 Rev 1:14-15

gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ u kudup tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämik täkaŋ u imaka, yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täŋkuŋo u yärepmitpäŋ apiŋo säkgämän-inik täk täkaŋ.

²⁰ † Upäŋkaŋ näk ŋode unita nadäŋjira täga nämo täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadäŋ imiŋpäŋ jop kaŋkaŋ irirä näk profet yäŋ jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpäŋ ämanaye yäŋ-yäkŋat-pewän kubokäret täŋit anutu jopi nadäŋ yämiŋpäŋ anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem nak täkaŋ. ²¹ Ude täŋjirä webe unitä bänepi äyänutta itsämäŋ yäpmäŋ äbut. Ude itsämburopäŋ bänepi nämo äyänutpäŋ kubokäret kädet mäde ut imikta nämo yäyak. ²² Unita näk webe u täŋpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkaŋ unitä webe u mäde nämo ut iminayäŋ täŋo uwä komi wakiinik api ahäŋ yämek. ²³ †† Täŋpäŋ äperiye nanak kumäŋ-kumäŋ api däpet. Ude täŋjira äbot täŋpanitä näka ŋode api nadäneŋ; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibäŋpäŋ nadäwän tärewani yäk. Ba nin äma kuduptagän täk-täknin täŋo kowata api däpmäŋ tärewek yäŋ api nadäneŋ.

²⁴ Täŋpäkaŋ Taiataira nanik äbot täŋpani in ätutä webe unitäŋo jopman u mäde ut imiŋkuŋ. Ba äma ätu Nin Satan täŋo nadäk käbop nanik u iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ äma udewanita mäde ut yämik täkaŋ. Eruk inta äneŋi bäräpi kubä nämo api tamet. ²⁵ † Täŋpäŋ ŋode kaŋ täŋput; Kädet täga yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ugänpäŋ inŋit-inik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä äneŋi api äbet. ²⁶ †† Täŋ, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä guŋ ämata in-täjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

Ude täŋjira mana buramiwut yäŋpäŋ käbotinik däpmäŋ kärapmit täkaŋ ude pärip-päriptä api däpmäŋ kärapmirek yäk.

Sam 2:9

Kehäromi, äma udewanita yämayäŋ täyat uwä kehäromi Nanatä namiŋkuko udegän. ²⁸ †† Kehäromi u yämiŋpäŋ guk pähap wäpi äbäyänjek u imaka, api yäniŋ kirewet. ²⁹ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Sadis komeken äbot täŋpanita man

3 †† Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Sadis nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma Anutu täŋo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäŋ kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak; Näk täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ämatä tabäŋjirä kodaki bumik kuŋat täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin kumbani. ² Unita in däpurenpäŋ nadäkinikjin täpuri itkaŋ kumbayäŋ täyak u äneŋi täŋpewä kodak täŋpäŋ kehäromi nikek kaŋ irut. Nadäkaŋ? Täktäkjin Anutuna inŋamiken käwa

† 2:20 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 †† 2:23 Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 † 2:25 Rev 3:11 †† 2:26-27 Rev 12:5 †† 2:28 Rev 22:16 ††† 3:1 Rev 1:4, 16, 2:2

nämo tägak täyak. ³ ††† Unita imaka tamiŋpäŋ täniŋ kirewani ba täwetpäŋ täwoŋärewni unita äneŋi juku piŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ bänepjin äyänurur. Täŋpäkaŋ nämo kikŋuräwä näkŋa iwantä-yäŋ api tädot tamet. Näkŋo kadänina nämo nadäŋjirä api tädot tamet.

⁴ † Täŋpäkaŋ Sadis äbot täŋpani in ätu itkaŋ uwä tekjin kome täŋo garok nämo yäpurä ijiŋkuŋ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täŋkaŋ näkkät bok api kuŋatne. ⁵ †† Nadäkaŋ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä tek paki udewani iniŋ kirewa täŋpäŋ kuŋarirän irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo api awähuret. Nämoinik, wäpi u Nana-kät aŋeroniye inŋamiken api yänahäwet. ⁶ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täŋpanita man

⁷ ††† Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Filadelfia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Imaka bureni täŋo mäheŋi, äma kudupi unitä Devit täŋo ki yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäma däriŋän äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba yäma yäput pipiŋirän äma kubätä äneŋi dätnaŋi nämo. Unitä inta ŋode yäyak; ⁸ †† Näk täktäkjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Täŋpäkaŋ näk yäma dät tamiŋkuro ŋo äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo kehäromijin täpuri-inik pat tametak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäŋkaŋ ehutpäŋ manna biŋam yäpmäŋ kuŋatpäŋ näka äwo nämo yäŋkuŋ. ⁹ ††† Unita ŋode nadäwut; Santantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Juda äma bureni nämo, udewani peŋ yäwetpewa inken äbäŋkaŋ gukut imäpmok api täŋ tamineŋ. Ude täŋpäŋ inta nadäŋ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. ¹⁰ †† Täŋpäkaŋ komi bäräpi gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ näka kwikinik itsämbut yäŋ man täwetkuro u bureni iwat täkaŋ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayäŋ täko uwä inken nämo ahäwekta api peŋpipiwet. Täŋkaŋ kadäni waki uwä ämawebe kuduptagän api täŋyabäwek.

¹¹ †† Täŋpäkaŋ kadäni käroni nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka inŋitkaŋ u nämo pewä putärewek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek. ¹² ††† Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewakaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi

††† 3:3 Rev 2:5; 1Te 5:2 † 3:4 Jud 23 †† 3:5 Mat 10:32; Luk 10:20 ††† 3:7 Ais 22:22 †† 3:8 1Ko 16:9; Rev 2:2 ††† 3:9 Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 †† 3:10 Luk 21:19; 2Ti 2:12 †† 3:11 Rev 2:10, 16 ††† 3:12 Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2

api kudän täwet. Ba Anutuna täŋjo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutuna-ken nanik äpäk täyak unitäŋjo wäpi, ba näkŋaken wäpna koda-ki äma uterakgän api kudän täwet. ¹³ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täŋpanita man

¹⁴ † Man ude yänpän äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Laodisia nanik äbot täŋpani täŋjo aŋeronita man ŋode kudän tä; Man bureni mähemi-inik, kubä-yän kubä-yän nämo täŋpani unitä imaka kuduptagän Anututä pewän ahänkuŋo unitäŋjo mähemi-inik it täyak. Unitä inta ŋode yäyak; ¹⁵ †† Näk täktäkjin kudup yabänpän-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume kekeki ude kuŋarirä näŋpa gäripi nämo täŋpakan mena-ken nanik aŋeŋ mäba-kunayän täyat ŋo! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komiinik ude nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komiinik ude kuŋatneŋo uyaku täga nadäwet. Upänkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!

¹⁷ † Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yän yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap yäpumaŋjo unita säkgämän itkaŋ imaka kubäta nämo wäyäkŋek täkamän yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ ude nämo! In mebarijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabänjira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjjin tumbani, moränjinik kuŋat täkaŋ. ¹⁸ †† Unita jukuman kubä ŋode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmanpän tuŋumjin nitek täkot. Ba näkken tek paki suwanpän yäpmanpän mäyäkjin kaŋ täŋpipiwut. Ude täŋkaŋ dapunjjin yäpätägakta marasin näkken suwanpän dapunjinken ärutkaŋ dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.

¹⁹ †† Nadäkaŋ? Ämawebe nadän yämikinik täk täyat unitäŋjo irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwontakta komi yäminjit, yabän yänpän yäwetpän yäwoŋäreŋek täk täyat. Unita inä ehutpän kehärom täŋpän bänepjin äyänjurut. ²⁰ ††† Täŋpakan näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ŋo nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadänpän yäma dät namayän täko uwä, unitä yot gänaŋ äronpän itpän ukät ketem bok api näde. ²¹ ††† Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewnänkaŋ iwan täŋjo kehäromi yäpmanpän äpayän täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadän imet. U nanatä nadän namiŋkuko udegän api nadän imet. Näk komi epän täntänŋän iwan täŋjo kehäromi yomägakuro unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadän namiŋkuk. ²² Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

† 3:14 Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 †† 3:15-16 Rom 12:11; Rev 2:2 ‡ 3:17 Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 †† 3:18 Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 †† 3:19 1Ko 11:32; Rev 2:5 ††† 3:20 Jon 14:23; 1Jo 2:24 ††† 3:21 Mat 19:28

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

⁴ § Imaka kudup u yabänpän-nadänkuro u punin terak dapun täŋpän kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumänjirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadänkuro unitägän äneŋi ahänkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk. ² §† Ude yänjirän uterakgän Munapiktä magäriŋän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋjo mäŋjirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋjirirän. ³ §†† Maŋjirirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Täŋpakan maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

⁴ §† Täŋpakan maŋit irani u it gwäŋiŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä itkuŋ. Täŋpän maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyänutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamänpän gwäki-ken äma ärowani täŋjo gwäpä säkgämän, golpän täŋpani nitek unitä itkuŋ. ⁵ §†† Eruk maŋirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromän mämä pähap ahän irirän iŋam dädan-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋjo munapik 7 u. ⁶ §† Ude kaŋpän äneŋi, maŋirani bägup u iŋam dädan-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumän-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkuŋ. U uwä iŋami käda ba mädeni käda dapuri nitekgän. ⁷ Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma iŋam dapun bumik. Kubäwä siän piän kuŋat täkaŋ udewani. ⁸ §† Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nitekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nitekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpamorek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

⁹ §†† Täŋpakan imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemi mäŋjirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpän iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ. ¹⁰ §†† Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mähemi maŋirani bägup terak it täyak u iŋamiken gwäŋiŋ äpmon imiŋpän gwäpäni säkgämän gämori-ken peŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; ¹¹ Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemi täŋjiri säkgämän täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduptagän u pewi ahänkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk terak imaka kuduptagän ahän moreŋkuŋo itkaŋ.

§ 4:1 Rev 1:1, 10 §† 4:2 Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 §†† 4:3 Ese 1:28 §† 4:4 Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 §†† 4:5 Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 §† 4:6 Ese 1:5-10, 22; Ese 10:14 §† 4:8 Ais 6:2, 3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4, 8 §†† 4:9 Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2, 10 §†† 4:10 Rev 4:9; Rev 5:1, 7, 13; Rev 6:16; Rev 7:10, 15, 19:4, 21:5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

5 † U kaŋpäŋ uterakgän ŋode kaŋkut; Äma maŋjirani bägup säkgämän terak it täyak u keru bure kädätä buk wagupani kubä inŋit irirän kaŋkut. Buk uwä mädeni kädä ba gämori kädä kudän ikekgän. Täŋpakaŋ buk u ämatä jop pipiyäneŋo u deta nämäk 7päŋ kehäromigän yäpmäŋ gatäwani. ² Täŋpäŋ äneŋi aŋero kehäromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode yänkuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitäŋo nämäk ketärenpäŋ täga pipiyäwek? ³ Ude yänjirän kunum gänar ba kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken kubätä buk u täga pipiyänpäŋ daninaŋi nämo täŋkuk. ⁴ Äma kubätä täga itpäŋ buk u daninaŋi nämo kaŋkuro unita butewaki nadäŋpäŋ konäm bumta kotkut. ⁵ †† Konäm korira äma ekäni 24 ukät nanik kubätä ŋode näwetkuk; Koreno yäk. Nadätan? Juda täŋo äbotken nanik Laion kubä ahänkuk. U Devit täŋo orani wäpi biŋam ikek unitä ämik täŋpäŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita buk unitäŋo nämäk 7 u ketärenpäŋ täga pipiyänaŋi yäk.

Tom Bätaki-tägän buk u täga pirärewek

⁶ † Ude yänjirän kaŋkut; Tom Bätaki kubä, kumän-kumän urani bumik unitä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24, maŋjirani bägup säkgämän it äyänjutkuŋo u bämopi-ken käroŋ wädänjirän kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegän 7. Joŋani ba dapuri 7 uwä Anutu täŋo munapik 7 komeŋi komeŋi yäniŋ kireŋpewän kwani it yäpmäŋ kukaŋ u. ⁷ †† Ude kawakaŋ Tom Bätakitä päŋku äma maŋjirani bägup säkgämän it täyak unitäŋo keru bure kädä buk u irirän yäpuk. ⁸ †† Buk nämo pipiyäwani u yäpmäŋkaŋ irirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 unitä Tom Bätaki gämori-ken gwäjiŋ äpmonŋ imiŋkuŋ. U kubäkubätä wagäm-kät gäpe golpäŋ täŋpanipäŋ inŋitkuŋ. Täŋpakaŋ gäpe u gänar naniktä gupe kábäŋi gäripi nitek abuk. Gupe uwä Anutu täŋo kudupi ämawebe unitäŋo yänjapik man.

⁹ ††† Täŋpakaŋ äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ŋode teŋkuŋ;

Gutkuŋo unita buk unitäŋo nämäk ketäreka wäpka biŋam ikek itan. Gäkŋo nägätkatä komeŋi komeŋi, äbori äbori uken nanik äma gupi inŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebari mebari yäwani suwaŋpäŋ yepmaŋpi Anututa biŋam täŋkuŋ.

¹⁰ ††† Ämawebe uwä irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ Anutunin täŋo bämop ämaniye ude kuŋatneŋta yepmaŋkun.

Ude yepmaŋkuno unita kome terak intäjukun itkaŋ kaŋjiwat epän api täneŋ yäk.

¹¹ † Täŋpakaŋ äneŋi kaŋpäŋ nadänjkuro uwä ŋode; Äma ärowani täŋo maŋjirani bägup säkgämän ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u irirä aŋero

mäyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjiŋpäŋ mämä pähap täŋjirä nadänjkut.

¹² †† Täŋkaŋ gera terak man ŋode yänkuŋ;

Tom Bätaki kumän-kumän urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum ba nadäwä tärek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biŋam täyak!

¹³ ††† Täŋpakaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänar, kome terak, kumbani mäjotä irani-ken ba gwägu pähap gänar itkuŋo u kuduŋtagäntä ŋode yänjirä nadänjkut;

Äma maŋjirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniŋoret-oret, wäpi biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak udegän pen pat yämik täyon!

¹⁴ Ude yänjirä eruk, imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä ŋode yänkuŋ; U bureni-inik! Täŋpakaŋ äma ekäni 24 unitä gwäjiŋ äpmonŋ yämiŋpäŋ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniŋ oretkuŋ.

Hos 4 unitäŋo manbiŋam

6 †† Täŋpakaŋ äneŋi ijiwa kwäpäŋ kaŋkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päŋ kehäromi yäpmäŋ gatäwani u inŋitkaŋ nämäk kubä ketärenkuk.

Ketärenjirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäŋ kotäk terak gera ŋode yänkuŋ; Abi! yäk.

² ††† Ude yäwänkaŋ hos paki kubätä uterakgän äbänjirän kaŋkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä äpa kuek ikek. Täŋpäŋ äma ärowani täŋo gwäpä imakaŋ komi äma täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ude täŋpäŋ komi äma mäyap komeŋi komeŋi däpmäŋ paotta äneŋi kuŋkuk.

³ Täŋpakaŋ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäŋ gatäwani namba 2 u ketärenjirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 2tä yänkuk; Abi! yäk. ⁴ Yänjirän hos gämäni kubätä äbä ahänkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän ämatä kowata kowata ämiŋ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taŋi kubä keru-ken pewani inŋirirän kaŋkut.

⁵ Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 3 u ketärenjirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 3tä yänkuk; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakgän dapun täŋpäŋ kaŋkut; Hos kubiri kubätä äbä ahänkuk. Äma hos kubiri uterak itkuko uwä ketem täŋo bäräpi wohurani kubä inŋitkuk. ⁶ Inŋirirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u bämopi-ken äma täŋo man kotäk bumik kubätä ahänpäŋ äma hos terak itkuko u ŋode iwerirän nadänjkut; Gäk päŋku kome terak epän täŋjiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneŋ yäk. Saguom kubäkubä gwäki taŋi, 10 kina ude yäk. Täŋkaŋ oliŋ gakŋi ba wain ume nämo täŋpewi waneŋ yäk.

⁷ Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 4 u ketärenjirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 4tä yänkuk; Abi! yäk. ⁸ ††† Yäwänä dapun täŋpäŋ hos pujiŋi

† 5:1 Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10 †† 5:5 Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 † 5:6 Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 †† 5:7 Rev 4:2,10 ††† 5:8 Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 ††† 5:9 Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 †††

5:10 Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 † 5:11 Dan 7:10; Hib 12:22 †† 5:12 1Sto 29:11; Rev 5:6 ††† 5:13 Rev 4:2,10 †† 6:1 Rev 4:6, 5:1 ††† 6:2 Sek 1:8, 6:1-6 †† 6:8 Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27

jänwam bumik kubätä äbä irirän kaŋkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumän-kumän. Äbänjirän kubä wäpi Geŋi Wakitä tuängän iwatkuk. Tänpäkaŋ kome terak ämawebe yäpmän daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumän-kumän pewän ahäktä kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumän-kumän däpmäktä ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahänkuŋ. Ba ämawebe u däpmäktä tom komi komi yäniŋ kireŋkumän.

⁹ Tänpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 5 u ketärenjirän kaŋkut. Ämawebe Anutu täño manta nadäkinik tänpän manbiŋam yänahänjirä däpani ätu unitäño mäjoni, alta gämoni-ken irirä yabänkuŋ. ¹⁰ † Ämawebe uwä gera terak Anutu ŋode iwet yabänkuŋ; O Ekäni intäjukun-inik, yänkehäromtak mähemi kudupi, komen ämatä nidäpmän-pewä kumbumäño u kowata bäränjirä api däpmän tärewen ba nämo? ¹¹ †† Ude yänjirä tek paki ini-ini yämiŋ morenpän ŋode yäwetkuk; Kämi. Kristo täño watä epän tänpäni notjiye ätu, in tadäpuŋo udegän ätu däpmäktä yäwani u däpmäkgän tänjirä kowata api däpmän tärewet yäk.

¹² †† Tänpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketärenjirän kenän pähap kwainkuŋ. Kwainjirän edap bipmän utpän käbot jiburani ude äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät äworeŋkuk. ¹³ †† Ba guktä kunum terak nanik tärenpän kome terak maŋkuŋ, wama mujip mäniŋ taŋi piänpewän tärenjirä mak täkaŋ ude. ¹⁴ †† Ba kunumtä udegän, tek gwäjik takamän ude ini gwäjiŋpän paotpeŋ kuŋkuk. Tänjirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduŋtagän ini iranitä aku-maŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.

¹⁵ ††† Ude ahänjirän komeni komeni uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täño intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi nitek, ba ärowani äpani kuduŋtagän päŋku mobä gänaŋ ba mobä käwut-ken käbop itkaŋ ŋode yänkuŋ; ¹⁶ ††† Pom ba mobä intä äpänpän nidäpmän-pewä paoritna äma maŋjirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täño kokwawak kaŋ-ahänetawä yän yänkuŋ. ¹⁷ § Eruk yarä unitäño kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä täga api irek?

Äma damani-ken wären tänpäni

7 ^{§†} Imaka u käwa tärenjirän eruk aŋero 4 ude yabänkuŋ. Unitä kome gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täño mäniŋ 4 ude yepmäŋitpän yäniŋ bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäniŋ äneŋi nämo piäwekta ude täŋkuŋ. ² Tänjirä edap abani käda aŋero kubä äbänjirän kaŋkut. U Anutu irit kehäromi mähemi täño wären yäpmän kuŋatkaŋ. Yäpmän kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak tänpäwak täktä kehäromi yämani uwä gera terak ŋode

† 6:10 Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 †† 6:11 Rev 3:18, 7:9, 13; Rev 19:14 † 6:12 Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 †† 6:13 Ais 34:4 †† 6:14 Ais 34:4; Rev 16:20 ††† 6:15 Ais 2:10, 19, 21 ††† 6:16 Luk 23:30; Rev 4:2, 10 § 6:17 Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 §† 7:1 Jer 49:36; Dan 7:2

yäwetkuk; ³ §†† In kome, gwägu ba päya bäränjirä nämo tänpä wanen. Intäjukunä nintä Anutu täño watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täño wären tänyän yäk. ⁴ §† Ude yänkaŋ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täño wären ikek u kudup 144,000 yän yänjirän nadänkuŋ. ⁵ Tänpäkaŋ Isrel ämawebe kuduŋtagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täño wären nitek ŋode yäpmän daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täño äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täño äbotken nanik äma 12,000

Gat täño 12,000

⁶ Ase täño 12,000

Naptali täño 12,000

Manase täño 12,000

⁷ Simeon täño 12,000

Livai täño 12,000

Isasa täño 12,000

⁸ Sebulun täño 12,000

Josep täño 12,000

Benjamin täño 12,000

Äma mäyap Anutu inamiken itkaŋ iniŋ oretkuŋ

⁹ §†† Tänpäkaŋ imaka u kaŋpän nadäwa tärenjirän äneŋi kubä ŋode kagän täŋkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninaŋi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi inam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma maŋjirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käron wädänjirä yabänkuŋ. Äbot pähap u tek paki nitekän, keritä imuk päham injitaŋ man gera terak ŋode yänkuŋ; ¹⁰ §† Anutunin, maŋjirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täño mähemi-inik itkamän.

¹¹ Tänpäkaŋ maŋjirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u irirä aŋero kuduŋtagän itgwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋpän bägup säkgämän u dubini-ken kome terak inami yäp-äp-moŋpärpäŋ kuŋkuŋ. Ude patkaŋ Anutu iniŋ oretpän ŋode yänkuŋ;

¹² §† Bureni! Iniŋ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biŋam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mähemi tänpän tärek-täreki nämo it yäpmän äroton! U bureni-inik!

¹³ §†† Näk ude käwa tärenjirän äneŋi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nitek u netä? De naniktä äbuŋ? ¹⁴ §†† Ude näwet yabänjirän kowata ŋode iwetkut; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ŋowä iwan kerit terak butewaki ba komi pähap gänaŋ naniktä äbuŋ yäk. Unitäño teki uwä Tom Bätaki täño nägäripän ärupak taŋkuŋ yäk.

¹⁵ §§§ Ude täŋkuŋo unita Anutu täño maŋjirani bägup säkgämän u dubini-ken itkaŋ bipani kepma unitä yotken watä epän täŋ imik täkaŋ.

§†† 7:3 Ese 9:4, 6; Rev 9:4 §† 7:4 Rev 14:1, 3 §†† 7:9 Rev 3:18 §† 7:10 Rev 4:2, 10 §† 7:12 Rev 5:12, 11:17 §†† 7:13 Rev 3:18 §§§ 7:14 Mat 24:21 §§§ 7:15 Rev 4:2, 10

Tänjirä äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabän yäwatpäŋ watäni it yämik täyak.

^{16†} Tānpākaŋ nakta ba umeta ānenji kubā nāmo api yeneŋ.

Ba edaptā komi nāmo api yewek. Ba komi kādāp ikek-tā nāmo api yewek.

^{17††} Imata, Tom Bātaki maŋirani bägup säkgämän bā-mopi-ken it täyak unitä watäni säkgämän api it yāmeko unita.

Itkaŋ irit kehāromi tāŋo ume dapuri-ken api yāmagut yāpmāŋ kuk tāŋpek. Tāŋkaŋ Anutunitä ini dapuri-ken konāmi pito uwā api ārut yāmek.

Nāmāk namba 7 u ketāreŋkuk

8 [†] Tānpākaŋ Tom Bātakitā nāmāk buk terak yāp-māŋ gatāwani namba 7 u ketāreŋjirān kunum gānaŋ māmāni nāmo irirān kadāni kāronji bumik tāŋkuk.

² Kum itkuŋo u tāreŋjirān yabāŋkut; Aŋero 7 Anutu dubini-ken kāronj wādāŋ it tākaŋ unita ātutā womat 7 ude yāmiŋkuŋ.

^{3††} Tānpākaŋ aŋero kubātā alta dubini-ken ābā itkuk. U gāpe golpāŋ tāŋpani iŋit irirān kubātā ābā pāya umumi kābāŋi tāga nīkek gāpe u gānaŋ bumta piŋkuk. Piŋkuko uwā kudupi āmawebe tāŋo yāŋapik mankāt awāhutkaŋ Anututa ārawa ude ijikta. Ude piwānkaŋ aŋero uwā gāpe u alta golpāŋ tāŋpani, maŋirani bägup säkgämän iŋam dādān itak uterak peŋkaŋ pewān ijiŋkuŋ. ^{4††} Pewān ijiŋirā gupe kābāŋi nīkek ukāt kudupi āmawebe tāŋo yāŋapik mantā aŋero unitāŋo kerī-ken naniktā Anutu-ken āronkuk. ^{5†††} Āronjirān aŋero uwā kādāp gāyek alta terak nanik yāpmāŋkaŋ gāpe u gānaŋ pewān tokŋewāpāŋ kome terak umu āreŋ tāŋpān maŋkuŋ. Āreŋ tāŋpān maŋirā yāpā kwinitpāŋ, iromāŋ māmā taŋi yāŋjirān kenāŋ pāhap bumta kwaiŋkuk.

Kome terak imaka imaka ahāŋkuŋ

⁶ Eruk, u punin terak aŋero 7 unitā womat iŋit itkuŋo u piākta kadāni kerāp tāŋkuk. ^{7†††} Tāŋkaŋ aŋero namba 1 unitā womat piāŋjirān iwān mim ikek, ba kādāp mebet nāgāt-kāt awāhurani unitā kome terak maŋkuŋ. Maŋkaŋ kome ātuken kādāp pāhap ijiŋ patkuk. Tāŋkaŋ kome ātukenā pāya ijiŋ paotkuŋ. Tāŋkaŋ kome terak mup kuduptagān, udegān ijiŋ paotkuŋ.

^{8§} Ijiŋ paorirā aŋero namba 2tā womat piāŋkuk. Piāŋjirān imaka kubā pom taŋi bumik, kādāp mebet ikek unitā gwāgu pāhap gānaŋ maŋpā āpmonkuk.

⁹ Āpmonjirān gwāgu pāhap u morāki nāgāt āworeŋkuk. Nāgāt āworeŋjirān gwāgu tom māyap kumbuŋ. Tānjirā gāpe, gwāgu uterak kuŋarani imaka, māyap imāt tāŋpā kuŋkuŋ.

¹⁰ Tānpākaŋ ānenji aŋero 3tā womat piākgān tāŋkuk. Womat piāŋjirān guk pāhap kubā kunum gānaŋ naniktā tāreŋkaŋ topāntā-yāŋ ijiŋ-yāŋeŋkaŋ kome ātuken

ume gānaŋ ba ume dapuri-ken maŋkuk. ^{11§†} Guk u wāpi Jarip. U ume gānaŋ maŋjirān ume uwā jāgāmi pāhap, āmatā nānaŋi nāmo tāŋkuk. Nānaŋi nāmo tāŋkuko u naŋirā jāgāmi tāŋpāpāŋ āma māyaptā kumāŋ tāŋpā kuŋkuŋ.

^{12§††} Tānpākaŋ aŋero namba 4tā womat piākgān tāŋkuk. Womat piāŋjirān edap morāki, komepak morāki ba guk ātu kehāromini yāyomāgat-pewā peŋyāŋeki morāki paotkuŋ. Peŋyāŋeki morāki paorirā kome kukŋi kāda bipmāŋ utkuk. Ba bipani udegān, kome ātuken guk ba komepak kumkum ijiŋkuŋ. ^{13§†} Ude kaŋkaŋ uterakgān siāŋ pāhap kubā kaŋkut. Uwā punin-inik unuken piāŋ kuŋkaŋ gera ŋode yāŋkuk; Wāra! wāra! Aŋero yarākubā womat nāmo piāwanitā womat piāŋjirā kome āmatā jide api tāneŋ?

Kāpukbam awaŋ kāronji-ken naniktā abuŋ

9 ^{§††} Eruk aŋero namba 5tā womat piākgān tāŋkuk. Womat piāŋjirān dapun tāŋpāŋ guk kubā kunum gānaŋ naniktā tāreŋpeŋ kome terak maŋ pāranipāŋ kaŋkut. Guk unita awaŋ kāronji boham, unitāŋo yāma dātta ki imani. ^{2§†} Unitā awaŋ kāronji boham unitāŋo yāma dārirān gupe pāhap abuŋ. Gupe u epānken kogā pāhap ijiŋirā ārok tākaŋ ude. Gupe unitā āro edapkāt kunum itpipiŋpewān gwāgātuk. ^{3§†} Tānjirān gupe gānaŋ nanik kāpukbamtā abāmaŋ kome terak āpmonkuŋ. Tāŋkaŋ kehāromi yāmani uwā bam bumik, meni komigāmān. ^{4§††} Tānpākaŋ kome terak tepāraŋ, pāya pāhām ba moyeŋ, nak yeŋ udewani tāŋpā wanēŋtawā yāŋ yāwerani. Tāŋkaŋ āmawebe damaniken Anutu tāŋo wāreni nāmo, u iwan tāŋ yāmikta yāŋtāreŋ yāmani. ⁵ Tāŋkaŋ kumāŋ-kumāŋ dāpneŋta nāmo. Jop, komi pāhap yāmikta kehāromi yāmani. Komi pāhap uwā bamtā āma yek tākaŋ ude komepak 5ta nadāneŋta yāwani. ^{6§§†} Eruk kadāni uken āmatā komi pāhap nadāŋpāŋ kumākta gāripi-inik nadāneŋo upāŋkaŋ kumāk-kumāk kādetta wāyākŋewā wawākaŋ komi pen nadāneŋ.

^{7§§§} Tānpākaŋ kāpukbam uwā hos āmik tākta tuāngān tuāngān itkaŋ tawaŋ kuk tākaŋ ude irirā yabāŋkut. Gwāki terak āma ārowani tāŋo gwāpā golpāŋ tāŋpani bumik. Tānpākaŋ iŋami dapun āma tāŋo bumik. ^{8 18} Tāŋkaŋ gwāki pujiŋ kāronji, Juda webe tāŋo gwāki pujiŋ udewani bumik. Tāŋkaŋ meni uwā, laion meni udewani. ^{9 19} Tāŋ, kupāŋteki uwā kapapāŋ tāŋpani bumik. Ba piri māmāni u hos māyaptā āmikta bārāŋeŋkaŋ tāk tākaŋ ude bumik. ¹⁰ Tāŋkaŋ uyaŋi uwā tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwā uyaŋi-ken itak. Meni unitā āmata komi pāhap yāmiŋtāŋ kuŋjirā komepak 5 ude tārekta kehāromi yāmani. ¹¹ Tānpākaŋ kāpukbam komi unitāŋo āma ārowani kubā itak. U awaŋ kāronji boham unitāŋo aŋero wāpi Tānpāwak. Tānpāwak u Juda tāŋo man terak wāpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

† 7:16 Ais 49:10 †† 7:17 Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 † 8:1 Hab 2:20 †† 8:3 Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 †† 8:4 Rev 5:8 ††† 8:5 Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 ††† 8:7 Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 § 8:8 Kis 7:20-21

§† 8:11 Jer 9:15 §†† 8:12 Rev 6:12-13 §† 8:13 Rev 9:12, 11:14 §†† 9:1 Rev 20:1 §† 9:2 Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 §† 9:3 Kis 10:12,15 §§† 9:4 Rev 7:3 §§† 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 §§§ 9:7 Jol 2:4 18 9:8 Jol 1:6 19 9:9 Jol 2:5

¹² † Eruk imaka umuri kubä tãretak uba. Imaka umuri yarä ahãkta yãwani unitä itkamän.

Komi äma äbot pähap ahãnkun

¹³ † † Eruk, aŋero namba 6tä womat piãnkuk. Piãnjirän alta golpãnj tãnjpani Anutu iŋamiken it täyak, unitãno joŋani 4 u bãmpopi-ken nanik man kotãk kubä ahãnjirän nadãnkut. Man ahãnkuko uwä aŋero namba 6 womat iŋitkuko u man ñode iwetkuk; Yufretis umeken aŋero 4 topmãk terak itkaŋ u pit yãmi yãk. ¹⁵ † † Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi kãda irani dãpmãnj paotneŋta kadãni yãnj yãmanita itsãmãnj itkaŋ yãk. Ude yãnjirän aŋero 4 kadãni yãnj yãmani uwä siwoŋi ahãnjirän aŋero nabä 6 unitä pãŋku pit yãmiŋkuk. ¹⁶ Tãŋkaŋ komi ämaniye hos terak maŋirani 200 milion ude itkaŋ yãnj yãnjirän nadãnkut.

¹⁷ Tãŋpãkaŋ dãpmonken hoskãt, mãhemiye bok yabãnkuro u ñode yabãnkut; Hos mãhemiye tãŋo kupãŋtek ätu gãmani-inik, ätu gwagãri, ätu jãŋwam bumik. Tãŋ, hos gwãkiwã laion gwãki bumik. U meni gãnaŋ nanik kãdãp mebet, gupe ba mobã kãdãp mebet ikek unitä abuŋ. ¹⁸ Imaka waki umuri yarãkubãtä äma ätu dãpmãnj paotkuŋ. Hos meni gãnaŋ nanik kãdãp mebet, gupe ba mobã kãdãp mebet ikek komigãmãn unitãgãn kumãnj-kumãnj dãpuŋ. ¹⁹ Tãŋpãkaŋ hos unitãno kehãromini uwä meni ba uyaŋi-ken nitek itkaŋ. Tãŋkaŋ hos uyaŋi uwä gãmok bumik, gwãki nitek. Unitä komi yãmik tãkaŋ.

²⁰ † † Tãŋpãkaŋ äma ätu imaka waki umuri uterak kumãnjirã ätu oraŋ yãmiŋkuŋo upãŋkaŋ ini bãnepi nãmo sukureŋkuŋ. Ba irit kuŋat-kuŋarita nadãnjirã waki kubä nãmo tãŋkuk. Nãmoinik! Ätu uwä mãjo wãrata nadãkinik pen tãŋkuŋ. Ba yãwik gol ba siriwapãnj tãŋpani ba ain, mobã ba pãya kujatpãnj tãŋpani, yabãŋpãnj-nadãk nãmo tãŋpani ba jukunitã nãmo nadãwani ba ini kuroŋ nãmo kuŋarani u mãde nãmo ut yãmiŋkuŋ. ²¹ Ude tãŋkaŋ äma kumãnj-kumãnj dãpmãk-dãpmãk, äma yãrat-yãrat, kubokãret, ba kubota u nãmo peŋkuŋ. Nãmoinik!

Aŋerotã buk tãpuri Jonta imãn naŋkuk

10 Eruk ude kãwa tãreŋjirän äneŋi kubä ñode kãgãn tãŋkut; Aŋero kehãromi nitek kubä kunum gãnaŋ naniktã äpãnjirän kaŋkut. U tektawã gubampãnj uwãk tãŋkaŋ gwãki terak gãmok wãra gubam terak it täyak udewanitã yewa tãŋkuk. Tãŋkaŋ iŋami dapun edap dapuri ude, ba kuroŋi uwã kãdãp mebet bumik ude tãŋkuŋ. ² Tãŋpãkaŋ keriken buk tãpuri kubä pipiyãŋpãnj iŋitkuk. Tãŋkaŋ abã kuroŋi bure kãdatã gwãgu pähap terak yeŋkuk. Tãŋ, kuroŋi kãpmãk kãdawã kome terak yeŋjirän kaŋkut. ³ Ude tãŋkaŋ laiontã gãwo yãk tãkaŋ ude gera pähap yãnkuk. Ude yãnjirän iromãnj 7tä iniŋ yãŋkuŋ. ⁴ † † Iromãnj 7tä iniŋ yãnjirã uterãkgãn nãk kudãn tãwayãnj tãŋkut. Ude tãŋi-

ra kunum gãnaŋ man kotãk kubä ñode yãnjirän nadãnkut; Kudãn tãweno! Man iromãnj 7 unitã yãŋo u nadãk-nadãkka-ken kãbop iŋit yãk.

⁵ † † Ude nadãŋpãnj kaŋkut; Aŋero gwãgu pähap ba kome terak yeŋjirän kaŋkuro u keriken bure kãda kunum iwoŋãreŋkuk. ⁶ † Ude tãŋpãnj Anutu, irit tãrek-tãreki nãmo, ba kunum kome, gwãgu pähap ba imaka kudup uterak itkaŋ u yãwãn ahãwani, u wãpi terak ñode yãŋkehãrom tãŋkuk; Kadãni kãroŋi nãmo itnayãnj. Kadãni ahãtak! ⁷ † Unita aŋero namba 7tä womat piãnjirän Anututã kãmi tãkta nadãk kãbop peŋkuko u apiŋo tãŋ-tãrewayãnj. Watã ämaniye profet bian yãwetkuko udegãn ahãnjirän tãrewayãnj yãk.

⁸ Aŋero nabã 7tä ude yãnjirän kunum gãnaŋ nanik man kotãk nadãnkuro u äneŋi yãkgãn tãnjirän nadãnkut. U ñode nãwetkuk; Gãk pãŋku buk tãpuri aŋero gwãgu pähap ba kome terak yeyak u keriken pipiyãŋpãnj iŋitak u yãpmãnj! ⁹ Ude yãwãnã nekã pãŋku aŋero, buk u tãga namayãnj? yãnj iwetkuk. Iwerawã ñode nãwetkuk; Buk tãpuri ño yãpmãŋkaŋ naŋ yãk. Naŋkaŋ mekaken gãripi sãkgãmãn nadãwayãnj, kuron doki bumik. Upãŋkaŋ kokka gãnaŋ äpmonjirän waki-inik nadãwayãnj yãk. ¹⁰ Ude nãwerirän buk tãpuri u keriken nanik yãpmãŋpãnj naŋkut. Naŋkaŋ menaken gãripi nitek, kuron dok bumik nadãnkut. Upãŋkaŋ kãma äpmonpãkaŋ kokna-ken wakiinik kubä nadãnkut.

¹¹ Nãŋpãkaŋ nãwetkuk; Eruk, äma äbot komeŋi komeŋi ba man kotãk mebãri mebãri yãwani ba in-tãjukun ämaniye, imaka kãmi ahãnj yãmikta yãwani u äneŋi kaŋ yãŋahãŋpãnj yãwet yãk.

Äma yarãtä Anutu tãŋo meni jinom yãŋahãŋkumãn

11 † † Eruk, aŋero unitã jikon, ähottaba udewani, imaka imaka tãŋo kãroŋini peŋpãnj kãwani nitek kubä namiŋkaŋ ñode nãwetkuk; Gãk jikon ño yãpmãnj pãŋku Anutu tãŋo kudupi yot u, ba unitãno alta terak peŋpãnj kãroŋini kaŋpãnj nadã yãk. Tãŋkaŋ ämawebe yot u gãnaŋ iniŋoret epãn tãŋ itkaŋ u kaŋ dani yãk.

² † † Tãŋ, kudupi yot yãma-ken yewa tãŋ-ãyãŋurani unitãno kãroŋini nãmo peŋpãnj kãwen. Bãgup uwã guŋ ämawebe äbotta yãniŋ kirewani yãk. Guŋ ämawebe uwã kudupi yotpãrare bãmpopi-ken yeŋ gatãŋtãnj kuŋarirã komepak 42 ude api tãrewek yãk. ³ Tãŋkaŋ nãkŋo man yãŋahãwani äma yarã unita kehãromi yãmiŋira nãkŋo man yãŋahãnj yãpmãnj kuŋjirän kadãni udegãn, kepma 1,260 ude api tãrewek. Tãŋkaŋ äma yarã uwã butewakini kwawak pewãn ahãkta tek upuri nitekpeŋ api tãŋpeŋ kuŋatdeŋ. ⁴ † † Äma yarã uwã olip pãya yarã u, ba peŋyãŋek yarã, kome pähap tãŋo Ekãni iŋamiken it tãkamãn u.

⁵ † Eruk, äma kubãtä äma yarã u komi yãmeko uwã kãdãp mebet äma yarã unitãno meni-ken naniktã abãmaŋ pãŋku äma iwan tãŋ yãmeko u kumãnj-kumãnj ijiwek. Äma udewani kãdet uterak kumãkta biŋam yãk.

† 9:12 Rev 8:13 †† 9:13-14 Rev 8:3 † 9:13-14 Rev 16:12
†† 9:15 Rev 8:7-12 †† 9:20 Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko
10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23 ††† 10:4 Dan
8:26; Dan 12:4,9

††† 10:5 Lo 32:40; Dan 12:7 § 10:6 Neh 9:6; Sam 146:6 §
10:7 Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 §†† 11:1 Ese 40:3; Sek
2:1-2 §† 11:2 Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5 §†† 11:4 Sek 4:3,11-14
§† 11:5 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14

⁶ †Tänpäkaŋ man yänahawani äma yarä uwä kadäni man yänahadayän takamän-ken u bämopi-ken iwän iniŋ bitnäkta kehäromi yämani. Ba ume dapuri tänpewän nägät äworekta kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneŋ.

⁷ ††Tänpäkaŋ äma yarä uwä man yänahäk epän täntän kuŋattäkon täreŋirän, tom pähap kubä, awaŋ karonji boham u gänaŋ nanik abänkaŋ yarä ukät ämiŋpäŋ kehäromini yäpmän äpäŋpäŋ kumän-kumän api däpek yäk.

⁸ †Kumän-kumän döpänkaŋ man yänahawani äma yarä unitäŋo komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakäp terak kumbuk-ken u bämopi-ken api pätden yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yän yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik. ⁹ †Äma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u änektä yäniŋ bitnäŋpäŋ jop yabän irirä kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki tärewek yäk. ¹⁰ †Täŋkaŋ komen ämawebe unitä ŋode api yäneŋ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiŋkumän. Unita wisikinik kumänkamän yän api yäneŋ. Ude yänkaŋ äŋnak-äŋnak täŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api täneŋ yän näwetkuk.

¹¹ ††Eruk, kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki irän täreŋirän ŋode kaŋkut; Anututä woŋ irit nitek piänpewän äma yarä uken äpmonirän kodak taŋpäŋ akuŋkumän. Kodak taŋpäŋ akuŋirän yabänkaŋ ämawebe bumta umuntaŋkuŋ. ¹² ††Umuntaŋ irirä äma yarä uwä kunum gänaŋ man kotäk gera terak ŋode yänirän nadänkumän; Njo abun! Yänirän iwaniye itkaŋ yabän yawat irirä gubamtä äma yarä u oraŋ yäpmän kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹³ †††Eruk, uterakgän koŋ pähap kwaiŋpewän yotpärare unitäŋo moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuŋ. Tänpäkaŋ ämawebe nämo kumbuŋo uwä umun pähap nadänpäŋ Anutu kunum mäheŋi u iniŋ orerirä yabänkuŋ. ¹⁴ †††Tänpäkaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pähap namba 2. Täŋkaŋ äneŋi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayän keräp täyak.

Aŋero namba 7tä womat piänjuk

¹⁵ †Aŋero namba 7 unitä womat piänirän ämawebe kunum gänaŋ itkaŋ u gera ŋode yänirä nadänkuŋ;

Eruk, kome pähap ŋo kaŋiwatta Ekäninin-kät unitäŋo iwoyäwani Kristo uken kehäromi ba wäpi biŋam apiŋo pat yämitak. Ekäninin uwä kaŋiwat epäni tärek-tärek nämo api täŋ yäpmän ärowek yäk.

¹⁶ ††Ude yänirän äma ekäni 24, maŋirani bägup terak Anutu inamiken it täkaŋ unitä Anutu iniŋoretta kuroŋi-

† 11:6 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8 †† 11:7 Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 † 11:8 Luk 13:34 †† 11:11 Ese 37:5,10 †† 11:12 2Kin 2:11 ††† 11:13 Rev 8:5, 16:18 ††† 11:14 Rev 9:12 § 11:15 Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 †† 11:16 Rev 4:4,10

ken inami yäpä äpmonpäpän yänkuŋ; ¹⁷ †††Ekäni, kehäromi mäheŋi, itkunonitä api it yäpmän ärowen.

Gäk kehäromika pähap terak kaŋiwat epänka yäpüt peyan unita bänep täga pähap gäwetkamän.

¹⁸ ††Komen ämawebe tä kokwawak wakiinik kubä nadän yäpmän äbuŋo upänkaŋ gäkŋa kokwawakka kwawak pewi ahäktä kadäni ahätak.

Ba äma kumbani yäpmän danikta kadäni ahätak. Tänpäkaŋ epän watä ämakaye profet u, ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiŋoret täkaŋ unita kowata säkgämän yämikta kadäni ahätak.

Ba äma kome tänpäwak täkaŋ u däpmän paotta kadäni ahätak yäk.

¹⁹ †††Ude yäwä täreŋirän Anutu täŋo kudupi yot kunum gänaŋ itak u yäma dārirän Anutu täŋo topmäk-topmäk kubägän unitäŋo gäpe kwawak irirän kaŋkut. Eruk uterakgän yäpä kwiniŋit, iromän mäma ba äma kotäk ahäŋit, koŋ kwaiŋit, iwän mim nitek maŋirän kaŋkut.

Webe kubäkät gämok pähap kubä

12 Eruk, ude kaŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kaŋkut. Kunum terak kudän inidewani kubä ahäŋirän kaŋkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude uwäk täwani. Täŋkaŋ gämori-ken komepaktä iränkaŋ gwäki-ken gwäpä ude guk 12 udetä ijiŋ-yäŋeŋkuŋ. ² †† Täŋkaŋ webe uwä nanak kok itkaŋ nanaktä komi inirän kähän yän itkuk. ³ †† Kähän yän irirän kunum terak kudän inidewani kubä äneŋi ahäkgän täŋkuk. U gämok gämäni pähap, gwäki 7. Eruk, gwäki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwäki kubäkubä terak gwäpä äma ärowani täŋo udewani 7tä itkuŋ. ⁴ †Tänpäkaŋ gämok unitä kunum terak guk kukŋi kädä nanik kudup uyaŋitä päripmäŋ-pewän kome terak maŋkuŋ. Maŋirä gämok u päbä webe unitä nanak u bäyawän näŋpa yänkaŋ webe u inamiken kaŋ-gwäjiŋ itkuk.

⁵ ††† Tänpäkaŋ nanak u ain pärip-pärip initkaŋ guŋ ämawebe komeni komeni kehäromigän yabän yäwarekta yäwani upän bäyaŋkuk. Bäyawänä aŋerotä bäräŋeŋ pudät yäpmän Anutu-ken ba Anutu täŋo maŋirani bägup säkgämän uken kuŋkuŋ. ⁶ ††† Yäpmän kuŋirä webe u metänpeŋ kumaŋ kome jopi-ken, Anututä iwoyän imiŋkuk-ken kuŋkuk. Uken Anututä watäni it yäpmän kuŋirän kepma 1,260 tärekta yäwani.

⁷ †††† Eruk näk pen kaŋiwat irira kunum gänaŋ ämik pähap kubä ahäŋkuk. Ämik täŋkuŋo u aŋero täŋo in-täjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät gämok pähap ukät ämiŋkuŋ. ⁸ ¹⁸ †††† Ämiŋpäŋ Maikelkät äboriye tä gämok-kät äboriye täŋo kehäromini yäpmän äpuŋ. Kehäromini yäpmän äpäŋpäŋ kunum gänaŋ wari itta nämo, yawat kireŋpewä kome terak ukädagän äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi

††† 11:17 Rev 1:4,8, 15:3 ††† 11:18 Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 †††† 11:19 Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 †† 12:2 Mai 4:10 †† 12:3 Dan 7:7 ††† 12:5 Sam 2:9; Rev 19:15 †††† 12:6 Rev 11:2-3 †††† 12:7 Jud 9 18 12:8-9 Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2

kubä äma waki, wäpi kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo tänyäkŋarani u.

^{10 †} Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yänkuk;

Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni, Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak.

Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak.

Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta yänpän-yabän yäwat man yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik yeŋtäreŋ maŋpän äpmotak.

¹¹ Bureni-inik! Notniyetä äma waki täŋo kehäromi yäpmän äpuŋo uwä, Tom Bätaki täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu täŋo man bureni, gwäk pim-inpän yänahäntän kuŋkuŋo uterak kehäromini yäpmän äpuŋ.

Tänkaŋ Anututa nadänpän gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.

^{12 ††} Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduptagän oretoret pähap nadäkot!

Upänkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki, ekken äreŋkuko itak. U kadäni keräpigän irayän täyat yän nadänpän kokwawak pähap nadätak!

¹³ Tänpäkaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kireŋpewä kome terak äpätat yän nadänpän koki wawäpän webe, nanak ämani bäyaŋkuko u urayän iwatkuk. ^{14 ‡} Ude tänjirän webe nanak bäyaŋkuko unita siän pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u kaŋj-muntaŋ piän kome jopi-ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmän kuŋjirä obaŋ yaräkubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. ¹⁵ Tänpäkaŋ gämok unitä webe u utta ume d-puri meni-ken ume tokät täkaŋ ude abänkaŋ webe u urayän täŋkuk. ¹⁶ Tänjirän webe u täŋkentäkta kometä aŋeŋpän ume pähap, gämok meni gänaŋ nanik äbuko u kudup kämän äpmonkuŋ. ^{17 ††} Kometä ude tänjirän gämok u koki wawäpän webe unitäŋo nanakiye ätuken ämik pewän ahäkta kuŋkuk. Webe unitäŋo nanakiye u Anutu täŋo man buramiwani ba Jesutä man bureni yänahäk täŋkuko unita nadäkinik täŋpani.

¹⁸ Ude täŋkaŋ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

Tom umuri pähap yarä ahänkumän

13 ^{††} Eruk u yabänkaŋ äneŋi kubä ŋode kagän täŋkut. Tom pähap kubä gwägu pähap gänaŋ ahänjirän kaŋkut. U gwäki 7, joŋani 10. Täŋkaŋ joŋani kubäkubä terak äma ärowani täŋo gwäpätä itkuŋ. Täŋkaŋ damani kubäkubä terak Anututa yänärok man kudän täwani. ^{2 †††} Tänpäkaŋ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täŋkaŋ kuroŋi uwä tom taŋi kubä wäpi bea unitäŋo kuroŋi udewani. Täŋ, meni uwä laion meni bumik. Unitä ahänjirän gämok pähap

† 12:10 Jop 1:11; Sek 3:1 †† 12:12 Ais 44:23; Ais 49:13 ‡ 12:14 Dan 7:25, 12:7 †† 12:17 Rev 11:7, 14:12 ††† 13:1 Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 ††† 13:2 Dan 7:4-6

gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biŋam ba komeni, tom pähap unita imiŋkuk.

^{3 †††} Tänpäkaŋ tom pähap unitäŋo gwäki kubä ut-pewä kumbuko upänkaŋ paräm gwäki-ken tokŋeŋpän tägaŋkuko u bärämi pen itkuk. Täŋkaŋ tom pähap u kaŋpänä komen ämawebe kuduptagän kikuŋtpän jäkjäk yamänpän iwarän täŋkuŋ. ⁴ Iwarän täŋpän iniŋ oretpän yänkuŋ; Wära, tom inidewani kubä käkamän yäk. Netätä ukät täga ämiden? Ude yänkaŋ gämok pähap u imaka, udegän iniŋ oretkuŋ, tom pähapta kehäromini imiŋkuko unita.

^{5 §} Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmän äronpän Anutu yänärok iwet yäpmän kukta, ba komen ämawebeniye yabän yäwatta komepak 42 ude iniŋ kirewani. ⁶ U Anutu wäpi, Anutu täŋo komeni, ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kunum gänaŋ itkaŋ u yänärok pähap yäwet täŋkukonik. ^{7 ††} Täŋkaŋ kudupi ämawebe ukät ämik täŋpän kehäromi yäpmän äpäkta kehäromi imani. Tänpäkaŋ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabän yäwatta kehäromi yäpuk. ^{8 †††} Tänpäkaŋ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniŋ oretneŋ. Ämawebe tom pähap u iniŋ oretnayän täkaŋ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahänjirän wäpi irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani u. Täŋkaŋ irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

⁹ Eruk, in jukujin nikektä man ŋo ket nadäkot;

^{10 ††} Äma kubä komi yot gänaŋ itta biŋam yäwani täŋpänä, komi yot gänaŋ bureni api irek.

Ba äma kubä äma kerä terak kumäkta biŋam yäwani täŋpänä, äma kerä terak bureni api kumbek. Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpän nadäkiniki nämo pewä putäreneŋ.

¹¹ Eruk u kaŋpänä tom pähap kubä äneŋi kagän täŋkut. U kome gänaŋ naniktä abuk. Joŋani yarä, api äbani, sipsip nanaki täŋo udewani upänkaŋ man kotäki uwä äriŋirän täŋo kotäk ude. ¹² Tänpäkaŋ tom u tom intäjukun ahänjirän kaŋkuro u iŋamiken itkuk. Täŋkaŋ tom yarä unitäŋo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peŋ yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nikek u iniŋoret täŋkuŋonik. ^{13 ††† ††} Täŋkaŋ tom intäjukun ahänkuko u dubini-ken itkaŋ kudän mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täŋkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kaŋjirä kädäp mebet kunum gänaŋ nanik täŋpewän äpäk täŋkukonik. Kudän udewani terak tänyäkŋat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahänjirän uräkaŋ nämo kumbuko u iniŋoret täŋkuŋonik. Tänpäkaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk. ^{15 ††} Ude yäwet-pewän tänjirä tom mäden ahänkuko u kehäromi ŋode täkta imani nikek; Meni

††† 13:3 Rev 17:8 § 13:5 Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 †† 13:7 Rev 11:7 ††† 13:8 Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27 †† 13:10 Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 ††† 13:13-14 Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 †† 13:13-14 Lo 13:1,4; Rev 19:20 †† 13:15 Dan 3:4-6

woŋ piänpewän äpmonjirä yäwik u wareŋ tänpän man ŋode yänjuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayän täŋo uwä kumän-kumän api däpet yäk.

¹⁶ Tänpäkaŋ ugän nämo. Tom pähap mäden ahänjuk u komi ämaniye yäwet-pewän ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuŋum ikek, watä epän tänpäni ba wäpi biŋam ikek u kudup yepmäŋitpän keribure kada terak ba damani terak kudän kubä däpmän gatänkuŋ. ¹⁷ † Ude tänjirä äma kudän ude wani niked nämowä ketem tuŋum kubä täga suwanaŋi nämo, ba äma kubätä äma uken tuŋum täga suwanaŋi nämo. Tänpäkaŋ kudän uwä tom pähap unitäŋo wäpi ba wäpi täŋo namba. ¹⁸ Tänpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikektä kudän ŋonitänjo mebari täga nadäwän täreneŋ. Namba damani-ken däpmän gatäwani u äma kubä täŋo wäpi. Namba uwä 666.

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täŋo man

14 †† U kaŋpäŋä äneŋi dapun tänpän Tom Bätaki Saion pom terak irirän kaŋkut. Saion pom terak irirän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täŋo wäpi kudän, damani terak kudän täwani unitä itgwäŋirirä yabänkuŋ. ² ‡ U yabänpän gera kubä kunum gänaŋ ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude, ba iromänhtä mämä kuŋayäk täyak ude yänjirän nadänkuŋ. Ba man kotäk u ämatä wagäm säkgämän utpän kap tek täkaŋ ude nadänkuŋ. ³ †† Tänpäkaŋ ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u iŋamiken itkaŋ kap kodaki kubä teŋkuŋ. Ämawebe 144,000 Anututä kome ämawebe u bämopi-ken nanik yämaŋkutkuko unitägän kap u tekta mebari nadänkuŋ, päke ukät nämo. ⁴ †† Uwä äma kubokäret nämo tänpäni, kudupi siwoŋigän kuŋarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä ugän iwarani u. Ämawebe u Tom Bätakitä kome ämawebe bämopi-ken nanik suwaŋpän inita biŋam yämagurani. Uwä äbot in-täjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini yäniŋ oretta biŋam iwoyän yepmaŋpani u. ⁵ ††† U kuräki-inik, meni-ken jop manman kubä nämo ahäwani.

Aŋero yaräkubätä man yänahänkuŋ

⁶ Eruk äneŋi aŋero kubä kunum terak piän kuŋirän kaŋkut. Aŋero u Manbiŋam Täga tärek-täreki nämo u yäpmän kuŋatkaŋ ämawebe äbori äbori, kome kome, mani kotäk mebari mebari yäwani ba gupi mebari mebari gera terak ŋode yänahänpän yäwetkuk; ⁷ ††† In Anututa umuntaŋpän wäpi biŋam yäpmän akuwut! Anututä ämawebe yäpmän danik-danik kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap ba ume dapuri yäwän ahänkuŋo u iniŋ orerut!

⁸ § Tänjirän äneŋi aŋero kubätä noripaki u iwatpän ŋode yänjuk; Wisikinik! Babilon yotpärare paot-inik

† 13:17 Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 †† 14:1 Rev 3:12, 7:3,4 ‡ 14:2 Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 †† 14:3 Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 †† 14:4 Efe 5:27 ††† 14:5 Sam 32:2; Sef 3:13 ††† 14:7 Rev 10:6 § 14:8 Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3

täyak. Yotpärare u mähe mi kome kome kubokäret wain ume komi niked yepmäŋ towiŋtän kuŋatkuko ubayän yäk. ⁹ ††† Ude yänjirän äneŋi aŋero kubätä noripak yarä yäwatpänä gera terak ŋode yänjuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba keriken yäpayän täko uwä Anutu täŋo kokwawaki umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yän iŋtäyinjirän api nadäwek. Ähan nämo api nadäwek yäk. Nämoinik, Tom Bätaki-kät kudupi aŋeroniye iŋamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp ikektä-yän iŋtäyinjirän yäpmän api ärowek yäk. ¹¹ †† Tänpän kädäptä äma ude wani komi yewayän täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureninik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba keriken yäpnayän täŋo uwä manit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadän yäpmän äronen yäk. ¹² ††† Eruk mebari unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpän Anutu täŋo man buramiŋpän nadäkiniki Jesuken pek täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.

¹³ †† Tänpäkaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ŋode yänjirän nadäkgän täŋkuŋ; Man ŋo kudän tä yäk. Yäput peŋpän apiŋonitä ämawebe Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yänjirän Munapiktä ŋode yänjuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täŋkuŋo u peŋpän säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u niked bok api kunen yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

¹⁴ †† Tänpäkaŋ näk äneŋi dapun tänjira uterakgän gubam paki ahänjuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureninik unitäŋo iŋam dapun bumik unitä maŋit itkuk. Äma unitäŋo gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä, golpän tänpäni. Keriken päip komigämän kubäpän iŋit itkuk. ¹⁵ ††† Ude iŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä äpänpän aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänka-ken ketem bureni puget-puget kadäni ahatak ubayän. Unita gäk päipka yäpmän päpmo kome terak ketem bureni däpmänpän yäpmän yäk. ¹⁶ Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätän ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madänpän yäpuk.

¹⁷ Ude tänpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni komigämän iŋitkaŋ äpuk. ¹⁸ ††† Äpänjirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän iŋitkuko unita gera ŋode yänjuk; Kome terak wain muji pi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madänpän yäpmän yäk. ¹⁹ ††† Ude yäwänä aŋero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madänpän

†† 14:9-10 Rev 13:12-17 ††† 14:9-10 Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 †† 14:11 Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 ††† 14:12 Rev 12:17, 13:10 †† 14:13 1Ko 15:58; Hib 4:10 †† 14:14

yäpmän päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe pähap yotpärare mädeni käda itkuko u gänaŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonpäpän yeŋ kākārīrān nāgāt pähap kubä äpuk. Äpäŋpäŋ gwägu pähap äworeŋkuk, kukŋitā kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba kārōŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋkuk.

Komi bārāpi paotpaot täŋo manbiŋam

15 † Tāŋpākaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipārik kubä äneŋi ŋode ahāŋjirān kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tārek-tārek kerī-ken inŋit itkuŋ. Tārektārek yāyat uwä imaka umuri u ahāwä tāreŋjirā Anutu täŋo kokwawak imaka, kadāni ugān ahāwän tārekta yāwani. ^{2 ††} † Tāŋpākaŋ gwägu kubä kaŋkuro uwä kwawanigān, ijiwä tumāŋ-kuk, kädāp mebet-kāt awāhurani bumik kaŋkut. Tāŋpāŋ āmawebe māyap gwägu unitāŋo pomi-ken itkuŋ. Uwä āmawebe tom pähap ba yāwiki ba unitāŋo wāpi täŋo namba kehārom taŋpāŋ māde ut yāmiŋkuŋo u kuduŋtagān. Itkaŋ wagām, Anututā yāmiŋkuko u inŋitpāŋ Anutu täŋo watā epän āma Moses ba Tom Bātaki, yarā unitāŋo kap ŋode teŋkuŋ;

O Ekāni Anutu tāŋpāmōrek, gāk epän ārowani pähap, tāgagāmān-inik kubä tāk tāyan. Äma komeni komeni unitāŋo Ärowani Pähap, gākŋo kädēt u siwoŋi bureni-inik.

^{4 ††} Ämawebe kuduŋtagān api oraŋ gamineŋ. Ba āma kubātā wāpka biŋam nāmowä nāmo api ganiŋ oretneŋ.

Gāk kubä-tāgān siwoŋi ubayāŋ. Unita āmawebe komeni komeni gākken äbāŋpāŋ gukut imāpmok tāŋ gamut!

Tāŋpākaŋ gāk yäpmän danik-danik epän bureni tāŋjiri mebāri kwawak ahāk tāyak.

Kap ude teŋjirā nadāŋkut.

^{5 ††} Tāŋpākaŋ nāk dapun tāŋpāŋ kunum gānaŋ Anutu täŋo yottaba, kudupi yot unitāŋo yāma tumāŋjirān kaŋkut. ^{6 †††} Tumāŋjirān aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gānaŋ nanikpāŋ yäpmän äpuŋ. Aŋero u teki pakī, ägo wabiwani. Tāŋkaŋ meran golpāŋ tāŋpanipāŋ kupāŋi-ken meran tāŋkuŋ. ^{7 †††} Äpäŋjirā imaka kuŋatkuŋat ikek 4 ukāt nanik kubātā aŋero 7 gäpe golpāŋ tāŋpani 7 ude yāmiŋtāŋ kuŋkuk. Gäpe u gānaŋ Anutu irit paot-paori nāmo unitāŋo kokwawakitā tokŋeŋ patkuk. ^{8 §} Tāŋpākaŋ kudupi yot gānaŋ Anutu peŋyāŋeki ba kehāromini, gupe bumik unitā tokŋeŋpāŋ patkuk. Tāŋkaŋ aŋero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u tāŋpewä nāmo ahāŋ moreŋjirān yot gānaŋ ārokārok täŋo kädēt tāŋpipiŋkuk.

Anutu täŋo kokwawakita man

16 ^{§†} Ude ahāwänkaŋ kudupi yot gānaŋ naniktā gera kubä ŋode ahāŋjirān nadāŋkut. U aŋero 7 ŋode yāwetkuk; In gäpe 7 u yāpā äreyāŋjirā Anutu täŋo kokwawak kome terak umu piwä äpmonŋput yāk. ^{2 †††} Ude yāŋjirān aŋero namba 1 unitā ini gäpe gānaŋ nanik kome terak piwän kuŋkuŋ. Piwän kuŋjirā tom pähap täŋo wāpi kudän ikek ba yāwikita gukut imāpmok tāŋ imani āmawebe u gupi terak umetumet parām tarāki komigāmān u ahāŋ yāmiŋkuk. ^{3 §†} Tāŋpākaŋ aŋero namba 2 unitā iniken gäpe yāpān äreyāŋjirā gwägu pähap gānaŋ äpmonŋkuk. Äpmonjirān gwägu pähap u tabā nāgāt bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋjirān gwägu pähap gānaŋ tom kudup kumbuŋ.

^{4 §††} Tāŋpākaŋ aŋero namba 3 unitā gāpeni gānaŋ nanik piwän kuŋjirān ume taŋi tāpuri kudup nāgāt äworeŋkuŋ. ^{5 §†} Ude tāŋjirān aŋero kubä ume watā irani unitā Anutu ŋode iwerirān nadāŋkut;

Siwoŋi kurāki itkunonitā itan, Äma waki tāŋpani ŋonita kowata yāmitan u siwoŋi tāyan.

^{6 §†} Äma ŋonitā kudupi āmawebe ba profet āmakaye dāpmāŋ-pewä nāgāt piŋkuŋo unita kowata nāgāt yepmāŋ towiŋjiri nākaŋ u tāgatak.

^{7 †††} Ude yāŋjirān altatā man ŋode yāŋkuk;

Bureni-inik! Ekāni tāŋpāmōrek māhemi, momita kowata dāpmāŋ tārek tāyan u siwoŋi-inik, tāga tāyan.

⁸ Ude tāŋpākaŋ aŋero namba 4 unitā gāpeni gānaŋ nanik piŋpewän edap terak äpmonŋkuk. Edap terak äpmonjirān edaptā kädāp bumik āma ijikta kehāromi yāpuk. ^{9 †††} Edap kädāp ikek yeŋjirān āma uwä komi bumta nadāŋpāŋ imaka umuri unitāŋo māhemi Anutu, man wakiwaki yāŋpāŋ ibeŋkuŋ. Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ bānepi sukureŋpāŋ Anutu iniŋ oretta bitnāk-inik tāŋkuŋ.

^{10 †††} Tāŋpākaŋ aŋero namba 5 unitā gāpeni gānaŋ nanik piŋpewän tom pähap täŋo maŋjirani bāgup uterak äpmonŋpākaŋ komeni kudup pit kubāgān bipmāŋ utkuk. Bipmāŋ urirān āma ätu komigāmān nadāŋtāŋgān meberi naŋ dākŋeŋkuŋ. ^{11 18} Tāŋpākaŋ āma u komi nadāŋkuŋo unita, ba parām gupi-ken tokŋeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki yāŋpāŋ ibeŋkuŋ. Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ bānepi sukureŋpāŋ irit kuŋatkuŋari waki u nāmo peŋkuŋ.

^{12 19} Tāŋpākaŋ aŋero namba 6 unitā ini gäpe-ken nanik piwän äpmonjirān Yufretis umetā kawuk taŋkuk. Umetā ude kawuk taŋjirān āma ārowani ārowani ba komi āmaniye bok, edap abani käda naniktā äbākta kädēt tumāŋ yāmiŋkuk. ¹³ Tāŋpākaŋ nāk kaŋjira gāmok pähap u meni gānaŋ nanik, ba tom pähap u meni gānaŋ, ba profet jopi u meni gānaŋ nanik mājo yarākubā wirit bumik unitā abuŋ. ^{14 20} Mājo uwä Satan täŋo watā

Dan 7:13 §§† 14:15 Jol 3:13 §§† 14:18 Jol 3:13 §§§ 14:19-20 Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 † 15:1 Wkp 26:21; Rev 15:6-7 †† 15:2-3 Rev 4:6, 5:8 † 15:2-3 Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17 †† 15:4 Jer 10:6-7; Sam 86:9 †† 15:5 Kis 38:21 ††† 15:6 Rev 15:1 ††† 15:7 Rev 14:10 § 15:8 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4

† 16:1 Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 ††† 16:2 Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 §† 16:3 Kis 7:17-21 §†† 16:4 Sam 78:44 †† 16:5 Sam 119:137; Rev 1:4 †† 16:6 Sam 79:3; Ais 49:26 §§† 16:7 Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 §§† 16:9 Rev 9:20-21; Rev 16:21 §§§ 16:10 Kis 10:22; Ais 8:22 18 16:11 Rev 9:20-21; Rev 16:21 19 16:12 Ais 11:15; Jer 50:38 20 16:14 Rev 16:7; Rev 19:6,15,19

epän tänpäni unitäno mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yamani. U komeni komeni unitäno äma ärowani peŋ yäwet-pewä Anutu Tänpämörek Mähemi unitäno kadäni pähapken äbänkaŋ ämik api täneŋ.

^{15 †} Unita ket ŋode nadäwut! Näk iwantä-yän bäränjek-inik api ahän tamet yäk. Unita äma kubä morän kuŋarira nabäneŋ yän nadänpän kodak itpän tekita watäni irek. Ude tänpayän täko unita nadänjira gäripi nitek täyak yäk.

^{16 ††} Tänpäkaŋ mäjo wära yaräkubä unitä komeni komeni täno intäjukun äma yänpabä kubä-kengän yepmaŋpän kome kubä wäpi Amagedon yän iwerani uken käbeyä täŋkuŋ. ^{17 *} Käbeyä tänjirä aŋero namba 7 unitä gäpeni gänaŋ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut yäbattän kuŋirän Ekäni täno maŋirani bägup kudupi yot gänaŋ itkuko u gänaŋ nanik gera kubä ŋode ahänjirän nadänkut; U täretak! ^{18 ††} Ude yäwänkaŋ yäpä, iromän mämä pähap ba yän urum-urum ahänkuk. Ahänjirän kenän pähap kwaŋkuk. Kenän u bian ämatä kome terak irirä kwaiwani u kudup yärepmit moreŋkaŋ umuri pähap kubä kwaŋkuk. ^{19 ††} Kwaiŋpewän Babilon yotpärare imätpän yaräkubä ahänkuŋ. Tänpäkaŋ guŋ ämawebe komeni komeni unitäno yotpärare uwä paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututä Babilon yotpärare täno täktäki wakita nadäwän wawäpän kokwawaki täno ume komi nitek yämän naŋ paotkuŋ. ^{20 †††} Ude tänpänkaŋ gwägu pähap bämopiken kome täpuri, ba pom karonji karonji uken-uken udegän paot moreŋkuŋ. ^{21 †††} Ba kunum gänaŋ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpän äma däpmän täyon Anutu man wakiwaki yänpän ibenkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumän-kumän däpmäkta.

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

17 [§] Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmän kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbänpän man ŋode näwetkuk; Äbänkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahän imayän täyak u gäwoŋärewa ka! ^{2 §†} Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni uken-uken nanikkät gäripini däpmän tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä webe ukät kubokäret tänpän ämatä ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ. ^{3 §††} Ude näwerirän Munapiktä näk magätpän kome jopi kubäken nämagut yäpmän kuŋkuk. Tänpäkaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmän äpäkta man waki mebari mebari kudän täwani. Täŋkaŋ tom unitäno gwäki 7, joŋani 10. ^{4 §†} Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä tek gämäni gwagäri udewanipän gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebari

† 16:15 Rev 3:3, 18 †† 16:16 Het 5:19; Sek 12:11 † 16:17 Rev 16:1 †† 16:18 Rev 4:5 †† 16:19 Rev 14:10 ††† 16:20 Rev 6:14 ††† 16:21 Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9, 11 § 17:1 Jer 51:12-13; Rev 17:15 †† 17:2 Ais 23:17; Rev 14:8 ††† 17:3 Rev 13:1 §† 17:4 Jer 51:7; Rev 18:16

mebari upän meran täŋkuk. E, kerikenä gäpe kubä golpän tänpäni upän injit itkuk. U gänaŋ kaŋgärip ba nadän gärip ba imaka wakiwaki unitä tokŋepän patkuk. ^{5 §††} Dämani terak wäpi kudän mebari nitek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON PÄHAP

*KUBOKÄRET TÄNPANI TÄNO MIŊI,
BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄN TARÄKI TARÄKI TÄNPANI
UNITÄNO MIŊI NÄK UBAYÄN.*

^{6 §†} Tänpän ŋode kaŋkut; Webe u kudupi ämawebe, Jesu täno manbiŋam yänahänjirä däpmän-pewä kumbani täno nägät wain ume ude gäripi nitek näŋtängän täŋguŋguŋ taŋjirän kaŋkut. Ude kaŋpän nadäwätäk taŋi tänpän jäkjäk yänkut.

Tom gwäki 7 unitäno man

^{7 §†} Jäkjäk yänjira aŋero unitä ŋode näwet yabänkuk; Imata nadäwätäk tänpän jäkjäk yäyan? Näk webe ŋonitänjo mebari, ba tom pähap gwäki 7, joŋani 10 unitä kotaŋ imitak ŋonitänjo mebari gäwera nadä yäk. ^{8 §††} Tom pähap käyan u bian-inik itkuk. Upän apiŋo nämo itak, kumbuk yäk. Kämiwä awaŋ karonji boham-ken naniktä äyänutpeŋ äneŋi äbänkaŋ paotpän paot-inik täkta api kwek. Tänpäkaŋ bian itkukopän apiŋo nämo itak, ba äneŋi kodak taŋpeŋ api äbeko unita komen ämawebetä kaŋpän nadäwätäk bumta api täneŋ. Ämawebe nadäwätäk tänayän täno uwä wäpi kudän kome ahänkuk-kentä it päbä apiŋo irit kehäromi täno wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani.

⁹ Ude yänpän näwetkuk; Man ŋowä äma nadäwä tärewanitä nadänaŋi. Gwäki 7 uwä, pom 7 webe unitä uterak maŋit täyak. ¹⁰ Ba gwäki 7 u intäjukun äma ärowani 7. Ukät nanik äma ärowani 5 u paotkuŋ. Täŋ, kubä itak ŋo yäk. Ittängän äneŋi kubä api ahäwek. Ahänpän kadäni keräpi-inik kuŋarekta yäwani.

¹¹ Tänpäkaŋ tom pähap bian itkuko u apiŋo nämo itak unitä äma ärowani 7 unitäno tawaŋ terak yäpurärät-pän namba 8 ude api täŋpek. Ahänpän paotpaot täno yotpärare-ken api äpmonpek.

^{12 §††} Tänpäkaŋ joŋani 10 yabätan uwä, intäjukun äma ärowani 10gän yäk. Unitä kaŋiwat epän täkta kehäromi nämo yäpani yäk. Kämi uyaku, epäni yäput peŋpän tom pähap ukät kadäni keräpi-inik, aua kubägän ude, kaŋiwat epän täkta kehäromi api yäpneŋ yäk.

¹³ Täŋkaŋ u kudup bänep nadäk-nadäki kubägän peŋpän tom pähap unitäno epän täŋkehärom takta wäpi biŋam ba kehäromini iniken iniken kudup unitagän api imineŋ. ^{14 §§§} Tänjirä Tom Bätaki-kät ämik api pewä ahäneŋ yäk. Ämik pewä ahänjirä Tom Bätakitä kehärom taŋpän däpmänpän kehäromini api yäpmän äpek. U imata, Tom Bätaki unitägän äma ärowani täno ärowani intäjukun ba ekäni täno ekäni intäjukun yäk. Täŋkaŋ inigän nämo api täŋpek. Nämo, ini iwarän-täktä iwoyäwani, ämawebe yäpmän daniŋpän yepmaŋpän nadän imikinik täk täkaŋ u Tom Bätaki-kät

§†† 17:5 Rev 14:8 §† 17:6 Rev 18:24, 19:2 §† 17:7 Rev 13:1 §†† 17:8 Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8 §§† 17:12 Dan 7:24 §§§ 17:14 1Ti 6:15

itkaŋ ämik tänpän iwan unitäŋo kehäromi api yäpmän äpneŋ yäk. Aŋerotä man ude näwetkuk.

Webe ukeŋonitänjo manbiŋam

¹⁵ † Ude näwetpän äneŋi ŋode näwetkuk; Kubokäret webe ume mäyap terak maŋirirän käyan? Ume mäyap uwä äma äbori äbori, komeni komeni uken nanik, äma gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani. ¹⁶ †† Täŋkaŋ joŋani 10 yabätan ukät tom pähap unitä kubokäret webe u kokwawak nadän imiŋpän tek yänopmäŋ imiŋkaŋ tohari gupi naŋpän kädäp pewä pänku api ijiwek. ¹⁷ Uwä jop nämo api ahäwek. Nämo, Anututä ini nadäk tawaŋ peŋkuko u bureni ahäkta bänepi peŋ yäwet-pewän bänep kubägän tänpän tom pähapta watä epän api täŋ imineŋ. Watä epän täŋ imiŋ yäpmän kuŋtäko man Anututä yänkuko u bureni ahänjirän api peneŋ yäk. ¹⁸ Tänpäkaŋ webe käyan uwä yotpärare pähap, komeni komeni täŋo intäjukun äma ärowanita intäjukun täŋ yämik täyak u yäk.

Webe pähap Babilon u waŋkuk

18 Eruk ude käwa tärewäpän äneŋi aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋjirän kaŋkut. U ämawebe yabän yäwatta wäpi biŋam ärowani nikek. Täŋkaŋ peŋyäneki pähaptä peŋyänjirän kome terak kepma pähap ude täŋkuk. ² † Tänpän gera pähap terak ŋode yänkuk;

Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeŋo paot-inik täyak! Kome u apiŋo mäjo wära täŋo kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbän täwani näŋpanitä apiŋo kome ŋo korekaŋ.

³ †† Imata, kome ämawebe kuduptagän webe unitäŋo kubokäret kädetta gäripi pähap nadänkaŋ unitäŋo kädet ugän-inik iwat täŋkuŋ, ämatä wain umeta gäripi nadänpän naŋkaŋ täŋguŋguŋ wakiinik täk täkaŋ ude.

Komeni komeni täŋo intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmän tärek täk täŋkuŋ. Täŋjirä webe u mäyäkät nämo kädet wakiwaki täk täŋkuko uterak moneŋ ämatä moneŋ bumta wädäk täŋkuŋ.

⁴ †† Näk man ude nadänpän äneŋi kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode yänjirän nadänkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peŋpeŋ äpämaŋ kut! In u täŋkentänpän momi unitä täk täyak udegän täneŋta. In unitäŋo kädet ugän iwatpänjä imaka umuri-inik ahän imayän täyak udegän ahän tamekta.

⁵ ††† Nadäkaŋ? Yotpärare unitäŋo momi buŋät yäpmän kunum gänaŋ ŋo abätak. Tänpäkaŋ kädet wakini unita Anutu nämo guŋtak täyak u nadätak! yäk.

⁶ ††† Unita inta kädet waki täŋ tamiŋkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kaŋ täŋ imut.

Ba täŋguŋguŋ kädet äma ätu yäwoŋärenkuko unita kowata täŋpewä webe u täŋguŋguŋ-inik kaŋ tänpän. ⁷ § Bian wäpi biŋam, gäripi nikek itkuk. Unita kowata waki imiŋjirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kaŋ nadäwän.

Imata, webe u inita ŋode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yän yäk täyak.

⁸ §† Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahän imineŋ; Kumän-kumän, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahän imineŋ.

Ude ahän imiŋjirä kädäptä ijiŋpän api ijiŋ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäŋo täktäki yäpmän danik täyak u kehäromi-inik.

⁹ §†† Ijiŋ parirän kädäp gupe ärowän kaŋpän komeni komeni täŋo intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmän tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api täneŋ.

¹⁰ §† Webeni pähap uwä komi pähap nadän irirän kaŋumuntaŋ pänku ban itkaŋ api käneŋ. Kaŋkaŋ butewaki man ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käroŋi säkgämän gäripi terak it yäpmän äbätänjän komi pit kubägän yäpmän tak ŋo yäk.

¹¹ §†† Ude yänjirä moneŋ epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yänpän konäm butewaki tänpän butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadänpän ŋode api yäneŋ; Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpän moneŋ api nimek?

¹² §† Tänpäkaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepän ämatä suwakta pewä ahänkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapän täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbänji nikek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipän täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upän täŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. ¹³ Ba päya päham käbänji nikek, ketem-kät awähutpän näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbänji nikek gupi terak ärurani ba imaka kodaki näŋpani ba ijiŋpän näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋjiräkaŋ hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapän, tuŋum bumik ämatä moneŋ peŋpän pen yäpneŋta yäpmän kuŋat täŋkuŋonik. Tänpäkaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api suwanen?

¹⁴ Tänpän moneŋ epän täŋpani unitä ŋode api yäneŋ; Babilon, imaka säkgämän säkgämän yabänjiräp täk täŋkuno u kudup gabän umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yämaguren! yän api yäneŋ. ¹⁵ §† Ude yänpän moneŋ äma tuŋumi yotpärare uken peŋjirä moneŋ yämik täŋkuŋo unitä Nin komi udegän nadäne yänpän kaŋ-umuntaŋ pänku ban api itneŋ. Itkaŋ

† 17:15 Ais 8:7; Jer 47:2 †† 17:16 Rev 18:8 † 18:2 Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 †† 18:3 Rev 14:8 †† 18:4 Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 ††† 18:5 Stt 18:20-21; Jer 51:9 ††† 18:6 Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6

§ 18:7 Ais 47:7-9 §† 18:8 Jer 50:34; Rev 17:16 §†† 18:9 Rev 17:2; Ese 27:30-35 §† 18:10 Ese 26:17; Dan 4:30 §†† 18:11 Ese 27:36 §† 18:12 Ese 27:12,13,22 §† 18:15 Ese 27:31,36

konäm butewaki tänpän api itneŋ. ^{16 †} Tänpän ñode api yäneŋ;

Wära! Wära! Webenin pähap ñokenjo waŋ pätak ño yäk. Uwä tek gämäni gwagäri udewanipän gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upän meran täŋkaŋ it täyakonik. ^{17 ††} Upänkaŋ butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak itkuko u pit kubägan waŋ moretak ño yäk.

Tänpäkaŋ gäpe taŋi taŋi yäpmän kuŋarani, gäpe unitäño mähemikät epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuŋatpän moneŋ epän täk täkaŋ u kuduptagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. ^{18 †} Ban itkaŋ kaŋiwarirä Babilon kädäp ijiŋ patkaŋ gupe äronjirän kaŋpän gera ñode api yäneŋ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. ^{19 ††} Ude yänpän butewaki nadänkaŋ keŋkeŋ porinpän gwäki terak ureŋ tänpä ärowäpän konäm api kotneŋ. Konäm kotpän api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ñokenjo waŋ pätak ño yäk. Gwägu terak gäpe kuŋat täkaŋ unitäño mähemitä webe ño terak tuŋum mähemitä täŋkuŋ. Upänkaŋ ño kawut! Imaka imaka kudup pit kubägan paot morekaŋ yäk. ^{20 ††} Unita kunum gänaŋ it täkaŋ, in oretoret täkot! Ba Anutu täño kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän ämaniye in kudup bänep tägagämän nadäkot!

Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

^{21 †††} Eruk u punin terak ñode kaŋkut; Aŋero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmän aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmonjuk. Maŋpän äpmonjänkän man ñode yänjuk;

Babilon wawän yänpän udegän api maŋpä äpmonen yäk. Maŋpä äpmon paot-inik tänjirän äneŋi nämoinik api käneŋ.

^{22 †††} Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap tenjirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.

Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem aŋnaŋ tänjuruk-uruk kubä nämoinik tänjirä api nadäneŋ. ^{23 §} Täŋkaŋ bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijiŋ-yänjewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täño wäpi biŋam komeni komeni kuŋat morejuk. Kuŋat morenjirän gäkä kon tänpän ämawebe komeni komeni tänyäkuŋatpewi gäkä nadäkinik täŋkuŋ.

^{24 ††} Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumän-kumän däpmän-pewi nägäri kädet-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu inamiken momi pähap täyan.

Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmän-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduptagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

Anutu iniŋ oretna!

19 Ude nadänpänä ñode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täño mämätä bumik ñode ahänjirän nadänkut;

Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba penyänjek u kudup Anutunintä mähemitä yäk.

^{2 †††} Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋärenjuk ukeŋo komi iminjuk.

Ba epän ämaniye kumän-kumän däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.

^{3 ††} Ude yänpän äneŋi gera terak ñode yänkuŋ;

Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äronj irek.

^{4 †††} Ude yänjirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok tänpän Anutu, äma ärowani täño maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpän ñode yänkuŋ;

U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmän akuna!

^{5 ††} Ude yänjirä äma ärowani täño maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ñode ahänjuk;

Ämawebe Anutunin täño mani buramik täkaŋ in kuduptagän iniŋ orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!

^{6 ††} Eruk ude nadänpänä ämawebe mäyap täño mämä nadänkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromän mämä ude bumik. U ñode yänjirä nadänkut;

Iniŋ oretna! Tänpämorek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpän kaŋiwat epäni täyak.

⁷ Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpän bänep pidäm terak oretoret täk täkäna!

Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu iniŋ oretna!

Tom Bätaki täño webenitä äpi kakta pidäm täyak. ^{8 †††} Tek säkgämän paki-inik iminjuk u tänpän äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäño mebäri u ñode; Kudän siwoŋi, Anutu täño kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)

^{9 †††} Tänjirä aŋero unitä ñode näwetkuk; Ñode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täño ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ!

Tänpän äneŋi ñode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ñowä Anutu täño meni jinom bureni-inik! yäk. ¹⁰ Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok tänpän iniŋ orerayän täŋkut. Tänjira näwetkuk; Ude tänpäno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täño man bureni nadäkinik tänpäni u bumikgän. Unita Anutupän iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yänjahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentänjirän yänjahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik

† 18:16 Rev 17:4 †† 18:17 Ese 27:27-29 † 18:18 Ese 27:32
 †† 18:19 Ese 27:30-34 ††† 18:20 Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48
 ††† 18:21 Jer 51:63-64; Ese 26:21 ††† 18:22 Ais 24:8; Ese 26:13
 § 18:23 Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9 †† 18:24 Jer 51:49; Mat
 23:35; Rev 17:6

§†† 19:2 Rev 6:10, 16:7 §† 19:3 Rev 14:11 §†† 19:4 Rev
 4:2, 10 §† 19:5 Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 §†
 19:6 Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 §†† 19:8 Ais 61:10 §†† 19:9
 Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9

unitägan tänpewän profettä man bureni yāñahäk täñkuñonik yāñ näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabāñkuk

¹¹ † Tänpäkan näk kunum aņerirän hos paki kubä irirän kañkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadāñ Nimikinik Täñpani ba Man Burenigän Yāwani. Uwä man epän täk täyak u kädēt siwoņi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädēt siwoņi terakgän täk täyak. ¹² †† Täñkan dapuri uwä kädäp mebet ude wani. Gwäki terak äma ärowani täño gwäpä säkgämän mäyap itkuñ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniñpāñ nadāwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkan. ¹³ † Täñkan teki uwä nägät dāpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täño Manbiñam yāñ iwet täkan. ¹⁴ Unitä kuñirän kunum gānañ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän mañitkañ iwatkuñ. Teki kudup pakigän. ¹⁵ †† Tänpäkan meni gānañ päip pärañi-inik kubätä abuk. Päip unitä guñ äma äbori äbori api dāpek. Ude täñkan ain pärip-pärip iñitkañ ämawebe uwä kehāromigän api yabāñ yāwarek. Ude täñkan äma wain mujipi yeñ kākät täkan ude ämawebe u Anutu Tänpāmōrek täño kokwawak umuri pähap uterak api yeñ kākārek. ¹⁶ †† Tänpäkan teki terak ba bakāni terak man kudän ñode pätak;

*ÄMA EKÄNI TÄÑO EKÄNI INTÄJUKUN,
BA ÄMA ÄROWANI TÄÑO ÄROWANI INTÄJUKUN.*

¹⁷ ††† Tänpäkan dapun tänpāñ aņero kubä kome dapuri-ken irirän kañkut. Itkañ barak punin kuñ äbāñ täñkuño u gera tänpāñ yāwetkuk; Anututä aņnak-āñnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut!

¹⁸ Äbāñkañ komeni komeni täño intäjukun äma, ba komi äma täño intäjukun äma, ba äma wäpi biñam ikek täño gupi tohari kañ nañput. Hoskät komi ämaniye täño gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täñpani, ba äma intäjukun täñpani kuduñtagän täño gupi tohari imaka, kañ nañ morewut!

¹⁹ ††† Tänpäkan näk tom pähap u ba komeni komeni täño intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabāñkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuñ. ²⁰ † Upāñkañ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitanjirän yepmäñitkuñ. Profet jopi uwä tom pähap täño iñamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täñkuko u. Unitä kudän kudupi täk täñkuko uterak ämawebe täñyäkñat-pewän tom pähap täño wäpi kudän yāpmāñ kuñatpāñ yāwiki nadāñ imiñkuñ. Tänpäkan profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäñitpāñ gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gānañ pudät mañpā äpmonjkumän. ²¹ †† Ude täñjirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäño äboriye päke u dāpuk. U päip meni-ken äbuko unitä dāpmāñ moreñkuk. Dāpmāñ moreñjirän baraktä

† 19:11 Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 †† 19:12 Rev 1:14, 2:17 † 19:13 Ais 63:1-3; Jon 1:1, 14 †† 19:15 Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 †† 19:16 Rev 17:14 ††† 19:17 Ese 39:17-20 ††† 19:19 Sam 2:2 † 19:20 Rev 13:12-17; Rev 20:10, 15; Ais 30:33 †† 19:21 Rev 19:17-18

päbä äma dāpuko unitäño gupi tohari kudup yāpmāñ dākñepñāñ näkko koki täñkuñ.

Satantä kowata yāpmäkta man

²⁰ ††† Tänpäkan näk aņero kubä kunum gānañ naniktä äpäñjirän kañkut. Aņero uwä awaņ karoni boham täño yāma dätta ki kubäkät yen kehāromi kubä iñitkañ irirän kañkut. ² ††† Unitä gāmok pähap, gāmok biani ukeño, mäjo wāra täño intäjukun äma wäpi Satan u iñitpāñ yen kehāromi unitä topmäñpāñ obaņ 1,000 ude kañ irän yāñpāñ awaņ karoni boham u gānañ pewän äpmonjkuk. Pewän äpmonjpāñ yāma ñikñiyāñ täñpipiñpāñ päya umumitä gānañ gānañ kudup gatāñ pipiñkuk. Ude täñkuko uwä äma äbori äbori bānepi täñpāwak nämo täñpektä obaņ 1,000 ude irekta yāñ imiñkuk. Tänpäkan kadāni täreñjirän pit imākañ abä kadāni keräpīgän jop api irek.

⁴ †† Tänpāñ mañirani bāgup säkgämän ätu uterak äma mañitkañ irirä yabāñkut. Mañitkañ itkuño uwä man yāpmāñ danik epän täkta yāñ yāmani. E, ämawebe Anutu täño man ba Jesu täño manbiñam bureni iwan gānañ umunkät nämo yāpmāñ kuñarirä kotāki madāñ täkñepñāñ kumāñ-kumāñ dāpuño unitäño mäjoni imaka, penta yabāñkut. Ämawebe uwä tom pähap u ba unitäño yāwiki nämo iniñoret täñpani, ba tom pähap täño wäpi kudän damani-ken ba keriken nämo yāpmāñ kuñarani. Tänpäkan ämawebe kumbuño uwä gupitä kodak tänpāñ Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yāpmāñ kuñirä obaņ 1,000 ude täreñkuk. ⁵ Uwä kumbani-ken naniktä intäjukun akukakuk. Täñ, äma kumbani päke uwä nämo kodak täñkañ obaņ 1,000 u täreñjirän akukta it-sämāñpāñ patkuñ. ⁶ †† Tänpäkan ämawebe intäjukun akukakuk u gānañ yāpurärätkañ uwä oretoret, bānep täga terak kudupi-inik itkañ. Kumāñ-kumāñ namba 2tä ämawebe ude wani täga nämo dāpek. Nämo inik! Äma uwä Anutu ba Kristo täño bāmop ämawebe ude itpāñ Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yāpmāñ kuñirä obaņ 1,000 u api tärewek.

⁷ Eruk, obaņ 1,000 u täreñjirän Satan pit imākañ komi yotken naniktä äneñi api äpämañ kwek. ⁸ ††† Äpämañ pāñku äma äbori äbori kome kukñi ba kukñi, unude kända ba umude kända itkañ wäpi Gok kenta Magok, u jopman terak bānepi api tänpāñ guñ täneñ. Bānepi tänpāñ guñ tawäpāñ ämik pähap täkta yāñbāyañ päbä kubä-kengän yepmañpayāñ täko uwä mobä jirañ ude, täga daniñāñi nämo. ⁹ ††† Ämawebe komeni komeni uwä akuñ kireñkañ äbä Anutu täño kudupi ämawebe ini yotpārare tänpāñ itkuñken u it gwäjiñkuñ. It gwäjiñkuño uwä yotpārare Anututä gāripi nadäk täyak u. Ude täñkuño upāñkañ kunum gānañ nanik kädäp kubätä mañpāñ kudup ijiñpāñ paot-inik täñkuñ. ¹⁰ ††† Ba äma bānepi tänpāñ guñtak täñkuko Satan uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik

††† 20:1 Rev 9:1 †† 20:2-3 Rev 12:9 ††† 20:2-3 Jud 6 †† 20:4 Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 †† 20:6 Rev 1:6 ††† 20:8 Ese 38:2, 9; Ese 38:15-16 ††† 20:9 2Kin 1:10; Ese 39:6 ††† 20:10 Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8

äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi u maŋpä äpmonkumän-ken ugän maŋpä äpmonkuk. Uken kepma bipani komi tärek-täreki nämo mät nadän yäpmän kuneŋ.

Äma kumbani yäpmän danikta man

¹¹ Ude kaŋpäŋä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän. ¹² † Paotpeŋ kuŋjirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabänkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyänkuŋ. Kubä pipiyänkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude tänjirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmän daniŋkuk. ¹³ †† Täŋpäkaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätänpewän yäpmän äronkuŋ. Ba Kumän-kumänä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Gerji Wakitä äma kumbani yabä kätänpewän kuŋkuŋ. Ude tänjirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmän daniŋkuk. ¹⁴ † Ude täŋpäŋ wäpi Kumän-kumän ba Gerji Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmonkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumän-kumän namba 2. ¹⁵ †† Täŋpäkaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmän äpmonkuŋ.

Kunum kenta kome kodaki api ahäden

21 †† Täŋpäkaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahänjirän yabänkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. ² †† Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpänjirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yän imanipän äpiken tenayän epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipän kaŋkut. ³ †† Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yänjirän nadänkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. ⁴ † Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Tänjirän kumän-kumän, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahän yämineŋ. Nämo inik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

⁵ † Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahän morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yänkuŋ; Man ŋowä bureni-inik, nadänpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

† 20:12 Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Rev 13:8 †† 20:13 Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 † 20:14 1Ko 15:26,55 †† 20:15 Rev 13:8, 19:20 †† 21:1 2Pi 3:13 ††† 21:2 Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 ††† 21:3 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 § 21:4 Ais 35:10; Ais 65:19 §† 21:5 2Ko 5:17; Rev 4:2,10

⁶ †† Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuriken ume gwetpäŋ kowatani nämo mät imet. ⁷ † Unita äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä imaka u api korewek. Tänjirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkŋo nanakna ude api irek. ⁸ †† Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntaŋpäŋ näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumän-kumän däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadän yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmän kuŋat täkaŋ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumän-kumän namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

⁹ † Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ iŋitkaŋ itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk; Äbikaŋ päŋku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yän imani gäwoŋärewa yäk. ¹⁰ † Ude näweränkaŋ Munapiktä näk magäriŋän pom taŋi karoni kubä itkuko uken yännäŋat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpänjirän wäroni ŋode näwoŋäreŋkuk; ¹¹ ††† Yotpärare u Anutu täŋo penyänek pähaptä penyänepän patkuk. Unitäŋo penyäneki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumän-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik penyänepänkuŋ. ¹² ††† Täŋkaŋ mobä yewa pähap, karoni bohäm, yotpärare u it äyänutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12 udetä watäni it yäpmän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmän kuŋkuŋ. ¹³ Ude täŋkaŋ yotpärare yäma kända, mädeni kända, jaraŋi kukŋi ba kukŋi yäma yarakubä-yarakubä udetä itkuŋ. ¹⁴ Täŋpäkaŋ yotpärare unitäŋo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täŋpani. Täŋkaŋ mobä pähap 12 u kubäkubä terak Tom Bätaki täŋo aposoro 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmän kuŋkuŋ. ¹⁵ ††† Aŋero wäroni u näwoŋäreŋkuko uwä jikon kubä, golpäŋ täŋpani, namba nike initkaŋ irirän kaŋkut. Jikon upän yotpärare yämani ba yewani u kudup täŋo karoniŋi peŋpäŋ yabänkut. ¹⁶ Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa unitäŋo käwuri yaräbok-yaräbok. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok karoniŋi uterakgän. Täŋpäkaŋ aŋero unitä jikoni peŋpäŋ kawän 2,200 kilomitas ude täŋkuk. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok unitäŋo karoniŋi ba mebäri umunitä miŋgupi unu uterakgän itkuk. ¹⁷ Täŋkaŋ yewa uwä täbori-inik. Aŋerotä jikoni uterak peŋpäŋ kawän 70 mitas ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ man mitas uwä kudupi nämo. U nin

††† 21:6 Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 §† 21:7 2Sml 7:14 §†† 21:8 Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 §† 21:9 Rev 15:1 §† 21:10 Ese 40:2; Rev 21:2 §†† 21:11 Ais 60:1-2,19 §§† 21:12 Ese 48:30-35 §§§ 21:15 Rev 11:1

ämata imaka kubä penpän karonjini kanpän mitas yäk takamän udewanigän.

¹⁸ Tānpäkaŋ yotpärare täŋo yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jaspä upän täŋpani. Täŋkaŋ yotpärare ini uwä golpän täŋpani säkgämän, kuräki-inik. ¹⁹ † Täŋkaŋ yewani täŋkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ŋode; Mobä pähap kubäwä jaspä, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gwenji. ²⁰ Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jänwam. Kubäwä beril, uwä mobä jänwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jänwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri. ²¹ Täŋkaŋ yewa unitäŋo yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki taŋi-inik, upän täŋpani. Yäma päke u udegän udegän täŋ yäpmän kwani. Täŋpakaŋ yotpärare unitäŋo kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumän-kuk, upän täŋpani.

²² †† Täŋpakaŋ yotpärare u gänaŋ kudupi yot kubä nämo kanjut. Nämo inik. Ekäni Anutu täŋpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot ude it yämik takamän. ²³ † Uken komepak kenta edapta nämo yäk takäŋ. Nämo, Anutu täŋo epmäget kudäntä yotpärare unitäŋo penyänjek ude it täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäŋo topän mebet ude it täyak. ²⁴ †† Täŋpakaŋ ämawebe äbot komeni komenitä yarä unitäŋo penyänjek gänaŋ api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni täŋo intäjukun ämata tuŋumi säkgämän säkgämän yäpmän päbä yotpärare u gänaŋ api penenŋ. ²⁵ †† Yotpärare u gänaŋ kome nämo api bipek. Kepmagän irayän täyak unita yotpärare unitäŋo yäma inide pen api tumän itneŋ. ²⁶ ††† Tumän irirä ämawebe komeni komeni naniktä tuŋumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänangän mät yäpmän ärok täneŋ. ²⁷ ††† Upänkaŋ imaka taräki taräki yotpärare u gänaŋ nämo inik api yäpmän äroneŋ. Ba äma imaka mäyäk ikek täŋpani ba jop yän-yäkŋarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänaŋ nämo inik api äroneŋ. Yotpärare u gänaŋ ämawebe Tom Bätaki täŋo buk terak irit kehäromi yäpmäta yäwani wäpi tawaŋ itkaŋ unitägän api äroneŋ.

Irit kehäromi täŋo ume ba päya

22 ⁵ Täŋpakaŋ aŋerotä irit täŋo ume taŋi näwoŋärewän kanjut. Ume uwä paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup mebäri-ken naniktä äpatak. ² † Unitä äpamaŋ yotpärare bämopi-kengän kuyak. Täŋkaŋ ume gägäni kukŋi kukŋi irit kehäromi täŋo päya it yäpmän kukaŋ. Päya unitäŋo mujiŋi mebäri kubägän nämo. Uwä mu-

† 21:19 Ais 54:11-12 †† 21:22 Rev 15:3 † 21:23 Ais 60:19-20; Rev 22:5 †† 21:24 Ais 60:3,5 †† 21:25 Ais 60:11 ††† 21:26 Sek 14:7; Rev 22:5 ††† 21:27 Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 § 22:1 Ese 47:1 † 22:2 Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19

jipi mebäri mebäri 12 ude wädawanitä komepak komepak ahänkaŋ gämänek takäŋ. Täŋkaŋ äma komeni komenitä päya unitäŋo pähämi naŋpän api täganenŋ. ³ Täŋpakaŋ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täŋ iminaŋitä nämo inik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup-tägän irirän ämawebeniyeŋ Tom Bätakita watä piä api täŋ iminenŋ. ⁴ †† Täŋirä Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täŋ yämek. Täŋirän Anutu täŋo inam dapun kanŋän api kuŋatneŋ. ⁵ †† Täŋpakaŋ yotpärare uken bipmäŋpän yänjek nämo, topän ägo ba edap täŋo penyänjekta nämo api yänenŋ. Ekäni Anututä ini penyänjek yämaŋirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkaŋ wäpi biŋam ikek tärek-täreki nämo api itneŋ.

⁶ ††† Aŋero unitä ude näwoŋärenkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo mähe mi unitä aŋeroni näk pen näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi ahäktä yäwani u täwetpän täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

⁷ † Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni karonji nämo itkaŋ bäräŋenŋ api ahän tamet yän yäyak. Unita ämawebe buk ŋo terak man yänahäwani u iyap taŋpän yäpmän kuŋat takäŋ uwä oretoret terak it takäŋ yäk.

⁸ †† Täŋpakaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabänpän-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u ininŋ orerayän gukut imäpmok täŋ imayän täŋkut. ⁹ Täŋira aŋero u yäjiwätpäŋ ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadänpän buramik takäŋ udewanigän yäk. Unita Anutupän ininŋoret! ¹⁰ ††† Ude näwetpän yänkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäktä yäwani u käbop nämo pewen. ¹¹ ††† Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpenŋ kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmän kuŋat takäŋ unitä ini ude kuŋat takot. Täŋ, äma siwonji kuŋat takäŋ unitä siwonjigän kuŋat takot. Ba bänepi kuräki kuŋat takäŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat takot.

¹² †††† Täŋpakaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayän yäk. Näk gwäki nitek ärenkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. ¹³ ¹⁸ Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-täreki u näkägän. ¹⁴ ¹⁹ Täŋpakaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak takäŋ unita nadänjira gäripi nitek tak täyak. Udewani u pen yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujiŋi u api nänenŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

¹⁵ ²⁰ Täŋpakaŋ yewa mädeni käda itnayän takäŋ uwä aŋ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täŋpani,

††† 22:4 Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 †† 22:5 Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25 ††† 22:6 Rev 1:1 † 22:7 Rev 1:3, 2:16 †† 22:8 Rev 19:10 ††† 22:10 Rev 1:3, 10:4 ††† 22:11 Dan 12:10 †††† 22:12 Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 18 22:13 Rev 1:8,17, 21:6 19 22:14 Rev 22:2 20 22:15 Rev 21:17

kubokäret täŋpani, äma kumäŋ-kumäŋ däpani, mäjo wära nadäŋ yämani, ba jopman yäpmäŋ kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädäta biŋam.

^{16 †} Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yäŋkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyänek u yäk.

^{17 ††} Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yäŋ imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yänjirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadäŋkaŋä äbänpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yänkuk

^{18 ‡} Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänaŋäŋ täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayän täko uwä Anututä yänjirän imaka waki umurininik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahänj imineŋ. ^{19 ††} Ba äma kubätä man kämi ahäktä yäwani ŋo kubä peŋ awähurayän täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyän imani u api awähut imek yäk.

^{20 ‡} Äma, man yänahätat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayän yäk. Buren! Ekäni Jesu, äbäsi!

²¹ Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureninik!

† 22:16 Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 †† 22:17 Sol 8:14; Rev 21:6

‡ 22:18 Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 †† 22:19 Rev 22:2 †† 22:20 Rev 2:16